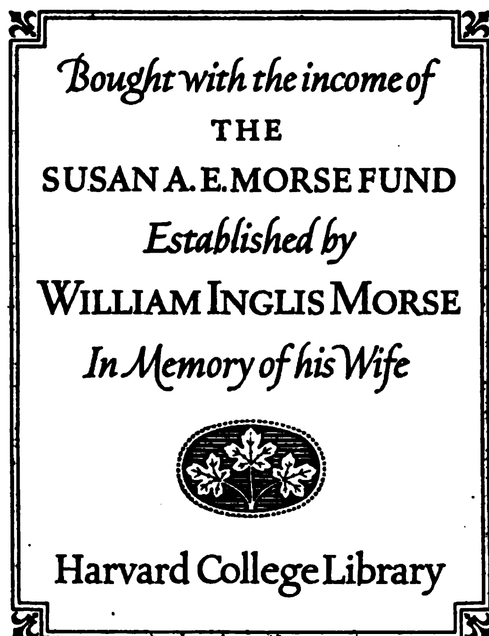

Bought with the income of
THE
SUSAN A. E. MORSE FUND
Established by
WILLIAM INGLIS MORSE
In Memory of his Wife
Harvard College Library

KVĚTY.

Odpovědný redaktor a vydavatel

VLADIMÍR ČECH.

Pořadatel básní a původní krásné prósy

SVATOPLUK ČECH.

Pořadatel článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

ROČNÍK XVIII.

KNIHA XXXVI.

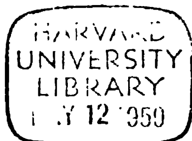
PRVÉ POLOLETÍ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy" v Praze, Soukennická ulice č. 9 nové.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA. — NÁKLADEM VYDAVATELE.

1896.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

OBSAH.

Strana

Vyobrazení: Šest Alešových illustrací k národním písním. — K článku „V sídle Velikého Ducha“: Iniciální kresba. Lázeňské místo Manitou Springs v Coloradu. Partie z ozubené dráhy na Pike's Peak v Coloradu. Pohled na Pike's Peak od řeky Fountaine-Qui-Bouille. Vstup do „Zahrady bohů“ na blízku Manitou. Skalní rokle v horách Coloradských. „Chrám svobodných zednářů“ (partie skalní) pod Pike's Peakem. „Sedm vodopádů“ na blízku Manitou. — Zimní obrázek. Kreslil Karel Liebscher. — K článku „Rozšíření a pokroky fotografie“: Studie fotografická. Studie fotografická s osvětlením Rembrandtovým. Studie fotografická při kombinovaném světle denním a světle magnesiovém, umístěném mimo obraz. Studie fotografická při kombinovaném světle denním a světle magnesiovém, umístěném v obraze. Studie světelných effektů na ledovcích — K článku „Libanon“: Skupina cedrových stromů. Maronité. Drúzská nevěsta. Starý Metuali. Cedrový háj u Bžerre. Výtok pramene říčky Adonis (Nahr Ibrahim) u Afky. Údolí Nahr Ibrahim. Jezero Jamûne. Ze skalního bludiště v Mirubě. Přirozený skalní most přes říčku Nahr el Leben. Zahle. Průčelí zámku Bteddinu. — K článku „U lidojedů na Sumatře“: Mapka území batackého. Kako, Batak z území plemene Karau. Tavar, batacká žena. Batacká žena kmene Dusun, s dítětem na zádech. Zámožná vesnice Kaban Ďabe v území plemene Karau. Vesnice Bintang Mariak. Butu, mladý Batak ze severního pobřeží jezera Toba. Batakové, jak se jeví v obyčejném styku s Evropany. Pohlaváři z jižního břehu jezera Toba, z okolí Baligé. — Führich: Sv. Jiří. (Původní kresba.) Vojtěchův návrat. (Z Machkových „Dějin“.) Z cyklu „Genovefa“. — Tkadlík: Modlící se malý Kristus. — Podobizna Vil. Kandlera od Kordíka. — Vil. Kandler: Slavnost před villou Borghese v Římě. Sv. Jan. (Oltářní obraz v Ploskovicích.) — Ad. Weidlich: Cesta do Betléma. — Korfu s přístavem.

Alešova illustrace k národní písni.

Jar. Vrchlický:

Kreusa.

Scena antická.

OSOBY:

Kreusa. Medea.

Jason.

Scena na pobřeží moře, v pozadí palác Jasonův. Kreusa vystoupí z vrat paláce v hlubokém zamyšlení. Kloní se k večeru, červánek roste, odlesk jeho hraje na stavbě, stromech i vlnách.

Kreusa.

Ó dome se sloupy v Korinthu zářícím!
Jak mohla jsem kdys jen v rozmaru dětinském
tvůj opustiti práh, tvé z kovu veřeje!
Tam plynul život můj, zdroj nezkalen a čist
v hrách družek milených a v otce pěstotě,
tam sladké tkaly sny mi Hory ve spánek,
jak rychloletým křídlem přelétly mou skráň!
Ó dome otcovský, ty kouzlo nad kouzla,
proč vrací obraz tvůj se stále víc a víc
v mé duše vidiny, ó dome starobný!
Tam život byl, zde pouze života je stín. —
Ó kletý budiž den, kdy cizí dobrodruh,
ač krásný tváří byl i těla postavou,
vás uzřel, sloupy mé, a překročil ten práh,
za kterým v jistotě můj panenský věk snil!
Jak bylo by to dnes, ten přede mnou jest den
z mlh těžkých setkaný, z mlh pozdní jeseně,
v nichž táhnou jeřábi v jih šikem trojklaným,
v nichž teskně umírá červánek poslední.
On přišel, bohatýr, a první byl to muž,
jejž oko vidělo, ač dívčí často sny
mu podobného dávno sobě kreslily.
Sed otce u krbu, jak dávno byl by zde
před lety sedával, a řeč mu plynula
jak medu stružka zlatá z plástů lesních včel.
A mnoho vyprávěl. Snad bájil při tom víc,
neb dívčí obraznost vše chápat nemohla;
on divy povídal o zemích dalekých,
co zkusil, prožil tam; Chironův schovanec
však tuhé svaly měl, jak žula vzdornou hruď.
O dobrodružstvích zlých, o řadě podniků
tkal báje svojí nit, o plavbě po moři
na lodi báječné, již Orfeus hudbou veď'
po vlnách purpurných kol tesů Kavkazu.

O draku mluvil pak i o tom, v jeho sluj
jak [illegible] kouzlem vnik' a zhubil netvora.
Však jedno zamlčel, co běda! slyším teď,
kdo pomoh' jemu lstí a vtipným důmyslem,
o tom se přesvědčit jsem času měla dost.
Byl zlý a falešný, jak všichni muži jsou,
však hada ňader svých pod kvítím hovoru
skrýt' doved' bezpečně. Já s dechem stajeným
na jeho sladkých rtech jsem zpita visela,
jak vosa v červenci na fíku zrajícím.
Já pila jeho řeč tak divně líbeznou,
mé oči jeden žár a krev má jeden žeh,
já vše to prožila a procítila s ním.
A třikrát nezapřáh' své oře Helios
ve vítězný svůj vůz, z dna moře splašiv je,
kde v stájích chaluhy trav mořských dřímaly,
on o mou ruku řek' a otec přikývnul.
A já též svolila, víc ženě nezbývá,
než stále poslouchat, ať chce anebo ne.
Já tenkrát chtěla jsem, má celá vina v tom.
Však běda! V první noc na loži cedrovém
nad chotě schýlena já spáti nemohla,
on hluboce však spal po krátké rozkoši,
již urval v boji, v němž jsem ráda podlehla.
A jak jsem skláněla se k ňadrům kosmatým,
tluk srdce chytajíc, jež hudbou znělo mi,
mně jméno znělo v sluch — ne, bozi, jméno mé!
Leč cizí, podivné, tak jako — Medea!
A on se usmál v tom a ruka žilnatá
se ve snu natáhla po hroznech prsů mých,
já ucouvla jsem však, tak v hvozdě před zmijí
mdlý chodec ucouvne, v tom spočinout co chtěl
na mechu hedbávném, kde kvete hyacint.
Zpět klesla ruka zas a rty jen šeptaly
to jméno osudné. Já s lože skočila,
a z jizby vyšla ven, vám věčné hvězdy lkát
svůj osud žalostný! On miloval již dřív.
To všední u mužů, však horší tisíckrát,
on posud miloval tu ženu neznámou.
Proč tedy klamal mne? Šer matný jitra vzplál.
Ó byl to smutný den, den jako po vraždě,
neb já jsem vraždila v den tento lásku svou!
Ó byl to smutný den jak celý život můj,
od strašné chvíle té jen mlha, noc a stín!
On sladký, měkký byl, až něhou protivný,
já jeho polibkům se chladně vzpírala,
cos tušil . . . mlčel však a já mlčela též.
A divně pochmurné dny naše splývaly,

jak vlákna pavučin se táhnou od stropu,
jak těžký zimní déšť s oblaků šedivých.
Však v šeru těchto dnů i nocí pustějších
to žehlo jako blesk: Kdo je ta Medea?
Snad mrtva dávno již se plouží, charý stín,
po nivách Erebu, kde kvete asfodel,
a já se s fantomem jen prázdným potýkám.
Ó vědět jistotu! Však žena nebo stín,
moc posud velkou má, neb z přediva svých dum
on sotva povznáší svou bohatýrskou skráň.
Cos kuje v mysli své, kam vniknout nemohu,
ač věru nad síly se často namahám.
Dny celé mimo dům on tráví ve hvozdech
za kancem sveřepým či divým medvědem,
dost možná záminkou a zatím chodí k ní,
již neznám . . . jméno znám a to již proklínám!
Ó bozi, vladaři, vy s výší Olympu,
kde věčný domov váš, chci ráda zapálit
vám hekatomby žár, jenž hvězdy zahanbí,
ten odhalte mi taj, neb raděj vezměte
květ mého života před časem usvadlý!
Ó noci pochmurná, jež v stínech kráčíš sem,
jak zdraná žebračka, svůj na mne vrhni stín,
ať v bezdnu utonu svých bezúčelných dum!

(Opře hlavu o dlaň a dívá se do stále rostoucích červánků. Z levé strany vejde Medea; jest shrbena jako stařena, jde o berli, hlavu i obličej má v hnědý šat zahalené. Stane, rozhledne se kol, spatří Kreusu a couvne.)

Medea.

To tedy ona jest! A pro tu mladou laň
moh Jason zapudit mne lvici s lvíčaty?
Ve vlasech spuštěných jí hraje červánek
po tvářích bledičkých . . . Je divný mužů vkus
a těžko chápati jej ženám nejednou.
To loutka dětinská! — Však přišel pomsty čas,
ó Kreuso, odpykáš svůj malicherný vděk
dřív, než si pomyslíš . . .
(postoupí a osloví Kreusu hlasitěji).
Zdar, paní, s tebou buď!

Kreusa
(vyrušena z myšlenek).

Stín jakýs . . . Kdo to jest? . . . Zřím cizí ženu zde . . .
Co přeješ si, co chceš?

Medea.

Jsem chudá žebračka,
jdu prosit o nocleh . . .

Kreusa.

Jdi v palác, sluhové
tě vším již opatří. To Jasona jest dům
a nesmí nikdo říci: Nehostinný jest!

Medea.

A jeho žena tys?

Kreusa.

Co na tom divného?
Před tváří bohů všech i Helia tou jsem.

Medea.

A to mi právě vhod. Já nechci zadarmo
od tebe přístřeší.

Kreusa.

Jdi, já nic nežádám!

Medea.

To není ode mne, co mám ti odevzdat.

Kreusa.

Ty něco máš mi dát? Ó mluv, co, od koho?

Medea.

Ve hvozdech hlubokých jsem přes den bloudila,
kde sbírám kořínky, květ bylin léčivých,
tu Jason potkal mne —

Kreusa.

Co, Jason? Rci, můj choť?

Medea.

Co na tom divného? Tam honil s chasou svou
a lidé nezbední smích tropili a žert
si z bídné stařeny, mne povalili v mech,
a našli za ňadry mi tento starý šperk.
To dávná památka je z mojí rodiny,
ve slunci poledním se míhal jako had . . .
A Jason hned jej chyt . . . To bude pro Kreusu!
děl vítězně — co chceš, ti, babo, zaň dám rád!

Kreusa.

On o mně hovořil? On na mne vzpomínal?
Ó ukaž, kde jej máš!

Medea
(vytáhne ze záňadří náhrdelník a drží jej proti červánkům).

To věru vzácný šperk!
Jak oheň zlato plá, jak slzy perly v něm!
Na mladé šíji tvé plát bude dvojnásob!
A statný Jason děl: Nás honba zdrží as,
jdi napřed, odevzdej šperk paní jmenem mým,
a za odměnu tam si nocleh vyžádej!
(Podává jí šperk.)

Kreusa
(jej zvědavě prohlíží).

To věru krásný šperk! (Víc pro sebe:) Však vzácnější je tím,
že poslán od něho! — Má tedy v mysli mne!
I v honby rozkoši přec na mne vzpomíná . . .
To staré zlato jest, jak živý oheň plá
a perly měsíčné v něm hrají duhami!

Medea.

Jej dovol, paní má, ti na šíj zavěsit.
(Pomáhá jí šperk otočiti kol hrdla.)
Však co ta říza zde? Ta tlumí jeho lesk,
na nahou patří šíj, tam lépe vynikne!
(Kreusa váhá, Medea jí strhne šat a ovine náhrdelník kolem šíje.)
Tam svítí mnohem líp a hraje v barvách všech
a ohněm nejvíce ve sněžných liliích
tvých dívčích ňader plá . . .

Kreusa
(těžce oddychuje).

Však pálí, zdá se mi,
ach, ano, pálí zle . . . Ó jaký žár to v něm,
jej strhni, ženo, pryč!

Medea.

Ne, vtisknu jej tam hloub.
Ať pálí, pálí, plá . . . však dobře sluší ti,
a radost bude mít, až navrátí se, choť.

Kreusa.

Ten řetěz divě pálí, v maso vrývá se,
jeť zmijí každý plíšek — shoď jej, ženo, pryč!
Ó prosím tě, jej shoď! jej strhni s šíje mé,
to živý oheň jest!

Medea.

Jak živý oheň plá,
máš pravdu, přezáří i mroucí červánek!

Kreusa
(v bolesti stále rostoucí).

Ó pálí, pálí, plá . . . Jej strhni, poroučím! . . .
Ó běda! . . . Kdo jsi ty? . . . To zlá jest nástraha!
Tě Jason neposlal a nemoh poslati
s tím darem z podsvětí, jej strhni! . . .

Medea.

Sama zkus,
jej strhnout s šíje své . . .

Kreusa
(v strašných bolestech).

On vrývá se tam hloub!
Ó běda! . . . Oheň, samý oheň vidím kol!
Ty články šperku jsou ohnivé jazyky . . .
mou vyssávají pleť jak chumáč hadů zlých . . .
Má tuhne krev . . . Mně hučí v uších . . . Jako noc
se klade černý stín mně na oči . . . a mráz
po zádech běží mi! . . . Ó Jasone, tvůj dar
je darem Danaid . . . A kdo jsi ty? . . .
Ó pomoc! pomoc! sem! . . . Já hynu, umírám!
(Vejde Jason.)
Ó pospěš, Jasone! — Viz, já to nesnesu!
(Strhne si s divou silou šperk z hrdla a vrhne jej otevřenými vraty do vnitř paláce, klesá podpírajíc se o sloupoví.)

Jason.

Co slyším, paní má?
(Shlédne Medeu, která stojí klidně a dívá se na smrtelný zápas Kreusy.)
A kdo jsi ty, ó mluv!

Medea
(odhodí berlu, vzpřímí se, shodí s hlavy hnědý šat, který ale zadrží kol svých boků.)
A ty se můžeš ptáti? Já jsem Medea!

Kreusa.

To jméno? . . . Ona tedy? . . . Ona . . . Jasone!
Ta, kterou vzýval jsi i v prvním lásky snu?
To ona . . . Umírám . . . Zřím všady oheň, žár a krev!
A klnu všem . . .

Medea.

Jen klň, já klnula jsem též!

Jason
(k Medei).

Co ženo, tady, chceš? Vše mezi námi teď
jest skončeno . . . ó jdi! —

Medea.

Však všecko přece ne!

(Z paláce vyšlehne oheň a sloup hustého dýmu.)

Jen obrať se a viz dům v troskách hořící,
kam s šíje svojí šperk tvá žena hodila,
a tady, barbare, své obě děti viz!

(Rozbalí docela své roucho svrchní, vytáhne z něho dvě zavražděné děti Jasonovy a mrští jimi o sloupy paláce, jenž stojí v plamenech.)

To moje pomsta jest!

Kreusa.

Ó běda . . . umírám!

(Zemře.)

Jason.

Mé děti mrtvé . . . Mrtvé tebou . . . v ohni dům . . .
a v umírání choť . . .

Medea.

Teď víš, co láska jest!

(Odchází s hlavou vzpřímenou, Jason klesá ohlížeje se po dětech svých k mrtvole Kreusy.)

Jar. Vrchlický.

Ženy dobré, které příliš milují.

Z výletního setkání.

Sepsal Josef K. Šlejhar.

ejsem přítelem pražských výletův na venkov, do přírody, do zátiší, totiž těch hromadných nedělních výletův. Ne zátiším, ale pekelnou vřavou stávají se ta útočiště venkovská velkoměstským davům. Ale nemohouce konečně někam dále, nepřemožitelnými překážkami času a peněz jsouce omezeni, musíte vzíti za vděk tím, co je, chce-li se vám vzduchu, zeleně, přírody a nechcete-li za nejháravějších dnů léta uváznouti v těch rozžhavených, úmorných jamách činžáků velkoměstských.

Tedy chutě — každou neděli a svátek na vlak, na parníky, do chaosu lidské bijící se hmoty. Hmota ta je strašná — ó prchá te z konečných stanovišť parníků, vlaků pryč, dále, stranou, abyste unikli té strašné, jako polyp vás jímající živé hmotě. Stříká, poskvrňuje, ohlušuje, utrýzňuje, chvátá za vámi. A podařil-li se vám únik jako před ohyzdným drakem z pohádky a jestliže jste nalezli ústraní, kam zrovna nedotryskují její šlemy, klesáte téměř uříceni, jste schváceni jako po těžkém snu, skráně malomocně popadáte v dlaň, pot stíráte si s čela. Díky Bohu, že je to za vámi! Neobvyklé ulehčení, ba nadšení z nastalého klidu třebas v místech nejstřízlivějších, jímá vaši hruď, v prvních chvílích jaksi hýříte v tom svém klidu. Namlouváte si úplné uspokojení a zcela odmítáte jsoucnost i vůbec možnost nedaleko zanechané hrozné vřavy . . .

Nepřiznáte si, že bouřiti nepřestává a temně, kdesi v pozadí vaší rozjitřené, utrýzněné duše s bezohlednou vtíravostí stále bije. Nepřiznáte, že nevylučitelná obava, třebas zastíraná, před nutností, za krátkou chvíli tam se navrátiti, jako mrak vám leží na mysli a v té obavě nelze vám dojíti opravdového uklidnění. Nelze vám beze stesku poohlédnouti se přírodou kolem — připadá vám to vše jen jako vábný, nedostižný sen, z něhož, sotva usněni, ihned se probudíte k strašné pravdě. Bije a bije nedaleko ona živá hmota, čeká na vás, nepustí vás — — Těch návratů vždy bál jsem se nejvíce.

Těžko ovšem i v dalekém okolí Prahy nalézti místa, kam neodvážily by se a nezasáhly houfy z parníků a vlaků. Ty vyslídí vše. Ale najdou se přec místa taková. Pohodlnost a žízeň těch mas, vrhajících se na nejbližší restaurace, pak okolnost, že móda a zvyk těm masám vytkly již určitá stanoviště, jedině to umožňují. Jinak nezůstal by ani koutek ušetřen hrnoucími se zástupy.

A to, čeho jen tak těžko lze dosíci, stojí aspoň mnohdy za to. Nevypovím, nevylíčím, co nalezl jsem v tom utajeném kraji, který jednou náhle, náhodou před mým bez cíle hledícím zrakem se objevil a hned rázem celého mě zajal; toho kraje, vlastně koutu, jsem se držel, nadále

nikam jinam nejezdil, o něm nikomu nepověděl jako o vzácném tajemství. Nedávno v středu a ryku rozchamtěných zástupů, v celé té trýzni bezohledného množství, závodícího o pivo, o nejvýhodnější stanoviště jejich výletních zájmů — a obratem cesty a směru v hluboké, rozechvívající tišině přírody.

Je to možné?... Maně pátráte a ohlížíte se.

Je to možné!

Jaký to zvláštní, utajený kraj vyznačil se oku! Kdykoliv jsem jej navštívil, vždy pohroužen byl v lehkou věčnou mlhu. Nedovedl jaksi nikdy zbaviti se svého jemného stesku a zamlklosti. Kráčíte jím a jakýs nerozlučný šum jde s vámi. Z brázd šumí osení, na blízku šumí les, vzduchem šumně line se píseň skřivánčí — ale vše v takové utajenosti, záludné zdrženlivosti, že připadá vám, jakoby se to ozýval šum vaší vlastní krve. Jedině tím šumem jakoby kraj ten byl oživen. Náhle jste se zastavili; vlastní krev jakoby také zněměla, šum kraje ustal a taková tišina usnění a zamlklosti ulehla vám do duše, že zdá se vám, jakoby veškerý život dosavadní byl se zanesl kamsi do těch šerých věčných mlh. Ten balvan v cestě svou mrtvostí vypadá jako zakletý, ta utkvělá, nehybná brázda zastavena náhle v jakémsi unikání v šíro dálky — bříza vzdušné nezakyne, vřes se nezachvěje... Až když znova jste vykročili, dřívější utajený život se vrátil. Ohledli jste se za sebe. Stranou v dáli je malá ves. Ale tak nepodobná životu, jejž nedávno jste opustili! Ani stopa po rafinovanosti velkoměstské, jež do takové obsáhlosti jímá celé okolí — vidíte podivné, malé příbytky k vašim činžákům tak zúplna se nehodící, příbytky, s nimiž vašim ohledům a zvykům nemožno ani se spřáteliti; ty ploty, jakoby drobnými krůčky na všechny strany se rozbíhající, překročili byste bez nesnází; stromy ovocné, staré, řasnaté, podepírající křivé otřelé lomenice, něco skrývají ve svých korunách, co mysl snaží se uhodnouti a nebylo by možná těm chatrčím nedružiti se v záštitu těch svých hrušní, jako ty hrušně neobstály by bez pohádkového života svých chatrčí, s nimiž nutně za předků se sdružily — věru nedovedu říci, jakým dojmem vzdálená vesnička na mne působila, jaké sny a vzpomínky ve mně vzbouzela... Také odtamtud ani hlesu. Sní opravdu všechen kraj. Ruchu ani života tam neznamenati; jen kamenitou polní cestou takový neúhledný divný člověk se ubírá, lopotné, úporné chůze, jakoby poutem k té zemi byl vázán, neobratných zad i držení těla. Rozhodně pro vaši etiketu se nehodí, není to velkoměstský výletník, ale hodí se k té vísce a k tomu kraji. Konečně i ten kamsi zašel — —

Míst těchto, jichž slovy nijak nedovedl jsem naznačiti, držel jsem se po celé léto, ve kterémž dlel jsem v Praze a o nedělích a svátcích jezdil na výlety. Jako se těší vězeň na svobodu, jako třese se děcko na světlo, tak těšil jsem se já a třásl na pobyt v tomto útulku. Ba, s jakousi shovívavostí nechal jsem se celý týden štváti svým řemeslem, usápati živly, jimiž jsem byl obklopen, všechno snášel jsem v té útěše a jistotě, jakou vzácnou tišinou po několika dnech, co přijde neděle neb svátek, — v ty dny se naše řemeslo zastavilo — hojiti budu zjitřenou duši svou.

Tedy jen chutě na dráhu každé neděle do živé, bijící se massy lidské. Byl jsem jist, že v onom útulku kyne mi pak samota úplná,

nikým že zde nebudu vyrušen. V pravdě s nenasytnou rozkoší ponořil jsem se v měkkost mechu, nezdupaného, mastnými papíry a skořápkami z vajec neznesvěceného. Les byl tu vznešený a nedotknutý. Větve modřínu, jako třásně hedvábí hebké a něžné, neurvané, neusápané, dotýkaly se mne a škádlily mou skráň — ah, cosi tak známého a svatého z dob, kdy nebylo ještě toho řemesla, kdy jen pohádková luznost vládla srdcem, obestíralo konejšivě smysly mé, neznámým blahem plnilo. Ptactvo pělo — oh přestaly maniakálně ošumělé arie a flašinety — srdce mělo les a samotu — —

Ženy dobré, které příliš milují — o těch chtěl jsem psáti a ne o svých výletech. Ale že o nich psáti mohu, za to děkuji jen právě oněm výletům, oněm místům samoty a utajeného kraje, vábícím rozjitřené duše, a proto nebylo lze o všem se nezmíniti.

Totiž po nějakém čase nedělních svých výletů v ta místa poznal jsem velmi nepříjemně dojat, že nechodím sem sám, že nejsem jediný, který je nalezl, který s rozkoší se noří do hebkého mechu, který nechá si modřínovým houštím škádliti skráně a jemuž výhradně drozd pěje. Právě takový člověk jako já a snad také samotář, zrovna totéž činil, opodál si hově. Dlouho jsme druh druha nezpozorovali a když jsme se zpozorovali, jsem jist, že měli jsme oba stejný nápad a pak stejný úmysl, sebrati se a s nevolí odejíti. Neodešli jsme, ale každý opáčným směrem zašli jsme hlouběji do lesa. „Však sem, hlupáku, podruhé nezajdeš," mysleli jsme si vzájemně — — a přec při nejbližší příležitosti sešli jsme se tu zase. Tu asi vzájemné naše rozhořčení nad vzájemným vetřelstvím, dostoupilo vrcholu. Změřili jsme se opovržlivým pohledem, významně jsme zakašlali, až příliš významně a s okázalou urputností odebrali jsme se zase každý dále směrem opáčným. Kdo zde měl asi prioritu? — uvažovali jsme a zajisté mysleli jsme na výhradné svoje právo a právo druhého odmítali. „Takový velkoměstský olezlý vetřelec," titulovali jsme se, „ani tady nedá člověku pokoje."

Ale tím vším na věci nic se nezměnilo, své přítomnosti vzájemně jsme se nezbavili. Ba naopak, jakobychom se byli vsadili, kdo déle vytrvá v tom boji naší vetřelosti, sešli jsme se v neděli zas, a zas chovali jsme se tak urputně — a nejbližší svátek zas a zrovna v těchto místech, neviděvše se dříve ani ve vlaku ani na cestě z nádraží. Vskutku podivné, mysleli jsme si. Konečně jevili jsme k sobě na vzájem více shovívavosti — až jednou sešli jsme se na nádraží a bez uvažování, najednou, podali jsme si ruce. — „Tak jedeme zase k nám?" vyrkli jsme téměř současně a dali se oba do srdečného smíchu, po zlosti tak dlouho utajované, po tom dlouhém tichém nepřátelství. Jakobychom měli docela stejné myšlenky, stejné nápady, zúplna si rozuměli. Bývá to tak někdy ku podivu mezi lidmi, kteří jakživi se neznali. Celou cestu nepromluvivše ani slova přece jsme si tak zúplna rozuměli, pohledem, úsměvem, zatrhnutím úst, jako dva zamilovaní. A v té jakési spřátelené náladě bavilo nás a nezlobilo, když při 32° R jedna úžasně sesádelnatělá matrona s celými spoustami bavlny v uších v dojemném ustrašení vyprosila si uzavření veškerých oken, při nabitém vagonu a při oněch 32° R — a pak nám celou cestu vykládala pronikavým, uříceným hlasem, jak jejím nervům (vlastně sádlu,

zrovna na ní jihnoucímu) strašně škodí „cukluft“. Jakoby nás při té aféře ladilo k resignaci pomnění na náš lesní kout, kde nebude ani „cukluftu“ ani takových hrozných sesádelnatělých matron velkoměstských. Bylo ovšem třeba zuřivě vyskákati z vagonu, abychom se nezalkli, a v uřícení lapali jsme jako vzduchoprázdný prostor čerstvý volný vzduch. „Proklatá baba!“ ulehčili jsme si. „No, ale jdeme k nám,“ řekli jsme pak a šli jsme ruče, neunavně, matrona a ostatní množství nám nepostačili, brzy měli jsme vše za sebou. Tu teprv jsme se uvolnili, popřáli myšlénkám i tělu přirozené, nestísněné, volné, pohodlné nálady. Myslím, že teprve nyní začali jsme se obírati svou známostí, začali se pozorovati a analysovati. Jakého on mě shledal, jak dopadla jeho úvaha, nemohu věděti. Ale já ho shledal v bezprostředním pozorování a v dojmu pravé jeho přirozenosti zcela jinakým, než jak jsem ho dříve znal, než jak jevil se mi ještě před chvílí, dokud u vzájemném našem poměru nebyl ještě svým, nepředpojatým.

Ze všedního výletníka vytvořil a jevil se mně muž hluboké srdečnosti na venek, srdečnosti cele se podávající a přicházející vstříc každému vašemu přání, ale ve výrazu tváří i pohledu značila se zvláštní trpká uzavřenost, nějaká neustálá obava a trýznivé napjetí. Ale napjetí to nebylo přirozeným výrazem těchto rysů, s nimi narozené, srostlé; rysy ony značily původně jen hlubokou srdečnost, jež jim byla pravou, nesetřenou individualností. Teprv později nabytým muselo býti ono trpké zasmušilé uzavření, a že patrně snažil se je zapírati, zastírati, jevilo se tím úporněji a přidávalo tomu výrazu znaku neustálého zjitřeného boje a vniterných muk. Tak asi soudil jsem o celé fysiognomii svého známého, a jiného soudu nemohl jsem se dodělati. Ač chtěl se pořád usmívati, žertem vše odbývati. Bylo by to zklamalo povrchního pozorovatele, ale mne to nezklamalo a další věci daly mému soudu zcela za pravdu . . .

Tak s rozkoší kladli jsme se v náruč svých vábných stanovišť, jež byla nám náhradou za všechna protivenství. Mně jistě byla a jemu také. Člověk s takovým výrazem své vnitřní bytosti nechodil sem ze žádné frivolní aneb „lufťácké“ zábavy. — Ten drozd pěl dnes s celou vyzývavostí ptačího svého srdce. Repetily sýkory, zvonek zatřásal svým snivým, stručným popěvkem. Párek něžných veverek odkudsi sem přichvátal; shlednuvše nás, jaksi ustrašeně zaškytly a pak chvíli nehybně slídily po nás. Něžné, šťastné veverky — mané závidí jim ukovaný civilisovaný člověk — — A veliké věčné moře světla line se nad našimi hlavami, nad lesní houštinou; jen zelenavým zášeřím sneslo se dolů k nám, jen bezměrně míjivý záchvěv života našeho zanechalo . . . a dále postupuje vzbuzovati nový život celou věčností. V souzvuk nenapodobitelný, v jakýsi svrchovaný průvodní akkord spojila se celá lesní říš, jak před námi byla rozpjata, šumící, vznešená a vážná, vonná, vzdušná a plná života, plná ztlumené záře, tepla a tajemství, jakéhosi kynoucího blahoslavenství — duše okřívala, tíhla za tím mystickým, tvůrčím souzvukem věčna — — —

Co je tomu člověku? napadlo mi, když po delším dumání náhle jsem se na něho ohledl. Měl právě hlavu opřenu o ruku, leže na boku, a jevil výraz tak nepostižitelně zachmuřený, jakoby v tu nestřeženou chvíli útrapy z veškerých hlubin štvané, nekonečně trýzněné duše se byly

utkaly ve výraze tom. Tak upjatě nořil se mimo sebe, ne jako já s útěchou a blahovůlí zapomnění, tak úporně v jedno místo šinul pohled, ale ne aby prohledl útaj lesní, — co je tomu člověku? stále musil jsem se tázati uvnitř.

Žena dobrá, která příliš milovala — ano jeho dobrá žena, která ho příliš milovala, způsobila veškerou tu trýzeň. Jste-li svobodni jako já, zasmějete se asi nad tak malichernou příčinou velké duševní katastrofy, ale až zvíte všechno, aspoň smáti se přestanete, byť bylo vaše mínění jakékoliv.

Již ani nevím, jak to přišlo, ale začal mi jednou vyprávěti, o svých poměrech, o ní a začav, neustál, pokud vše nesvěřil. Zdálo se, že jen hledal takovou příležitost, aby svěřiti se mohl, komu by se mu uzdálo, že mu toho bylo nejvýše zapotřebí, jako je potřeba uvolnění každé napjaté síle, uvolnění radosti i nesnesitelnému hoři.

Nevzpomenu na úvod, jímž začal o svých poměrech, proč začal, jaké uvedl záminky, že mně nahodilému cizinci svěřuje se s věcmi tak delikatními. Ale neběželo tu tak o věci samé, jako o uvolnění tomu zhoubnému napjetí jeho duše. K nějakému banálnímu vypravování o domácích poměrech není ovšem potřeba zvláštních obratných dialektických úvodů, k takové věci, jako bývají žvasty o ženách, přejde se snadno, každým okamžikem, každým nahodilým vtipem — ale jak on začal, vzbudilo to ve mně hned zvláštní zájem i seznal jsem, tu že je to jeho tajemství, tajemství jeho fysiognomie, jeho trudu, na tuto právě chvíli že se dávno připravoval, poněvadž by sám o sobě nesnesl déle to vnitřní utrýznění, jemuž bylo potřebí se svěřiti, jako pláči potřeba je slz . . . a seznal jsem, že je tady kus života, nezřídka se opětujícího, ale často tak zastíraného, nesvěřeného a vždy stejně záhubného pro poměry, k nimž se přidružil — — —

Tedy úvod vypravování jeho docela jsem zapomněl. Ale začal a byla to úplná, připravená, uspořádaná a promyšlená historie manželství. Nic jiného jsem nepotřeboval, než ji do slova napsati.

„Proč jsem si ji bral a jak k tomu došlo, věru neumím odůvodniti. Jsem přesvědčen, že to bylo fatalistickým určením. Pamatuji se, že zdála se mi bez fráze andělem, bytostí jakési nevystihlé dobroty a vyrovnaného smíru — smíru, ať nepřepínám, opravdu nadpozemského. Nehleděl jsem na její vlastnosti zrovna zamilovanýma očima žádostivého, ke všemu ostatnímu slepého mladíka. Ale když patřila kamsi v ústraní, vzhůru, nemohl jsem předpojatě si nevšimnouti, jak najednou šířily se a hvězdně jasněly její velké, intensivní modré oči. Hleděla a jakoby nepatřila na nic pozemského, jako hledívají madony italských mistrů z dob renaissance. Něco hlubšího, světějšího je v tom pohledu, myslíval jsem si, vpojuje se v jeho záludný směr. A kdo má takový pohled, musí býti rovněž bytostí hlubší, něžnější a jmenovitě, je-li to milující žena. Ano, ty oči měla krásné, ač jinak jsem ji mezi krásky neřadil a konečně to nebylo by mne přimělo ani vzíti si ji za ženu. Nemluvila skoro nic, odpovídala mi více svým pohledem. Při důvěrnějším stisknutí prstů, při vášnivějším někdy vznětu s mé strany, jen cudně zahořela a třeba se zdálo, že i ona mne miluje — bylo to již nedlouho před svatbou — z té cudnosti jakoby nedovedla nikdy sdíleti mou vřelost a lásku — zůstávajíc ve své

nepozemské póze s pohledem v ústraní, vzhůru, na způsob těch madon, vzdychla a odtáhla své prsty. Zamlouvala se mi konečně ta zdrženlivost... Nu tedy odhodlal jsem se vzít si ji.

Nedovedete si pomysleti, mladý muži, jako všichni ostatní mladí mužové k ženění se připravující a představující sobě ve vzbouřených smyslech, jaká jim to nadchází blažená, světem hýbající událost, která zvrátí jejich dosavadní fádní život a přenese je kamsi v ráj věčné rozkoše a blaha — nedovedete si věru pomysleti, jak nezávažně, všedně, ba až úžasně všedně odbyde se ta věc, od které jste se toho tolik nadáli. Že se až zhrozíte před tou zející prázdnotou citů, jež se neozvaly, vášně, jež nebyla ukojena, rozkoše, jež nenastala.

Myslíte-li si na druhé straně, věc posuzuje vážně, starostlivě jako opravdu závažnou událost života, jaké reflexe, boje, bouře pocitů a pochyb musí předcházeti vašemu rozhodnutí, co povinností nově nastávajících a zodpovědností bude ozývati se vaším svědomím a co všelikých dosud nepoznaných hlubších tužeb v příští nový tak nějak obsáhlý život vaším srdcem bude dmouti — a jak že připravovati se budete pro ten nový obsáhlý život, pro nějž v těch chvílích zanícení hledáte podkladu někde v samém nebi na stupních Tvůrce a někde ve svatém písmu a svatých tradicích — jak to tak pěkně poeticky bývá líčeno u mnohých básníků i nebásníků —: zklamal byste se opravdu. Dopadne vše tak klidně, všedně, bez reflexí, bez každé bouře citové a mystické, řekl bych: hrozně lhostejně. Namáháte se k nějakému roznícení, vzbuzujete v sobě umělou vřelost a vášeň, jež všemi těmi přípravami nějak úplně pomine, stíráte tu omrzelou tupost — ale všechny nepříjemnosti shledáte v té době příprav a nesmyslných požadavků vašeho a nevěstina vůkolí, pravím všechny možné nepříjemnosti, jen to ne, co jste hledali. Tak a nejinak to bývá, tvrdím to střízlivě — a bývá-li to někdy vskutku jinak, dopadá to pak časem ještě hůře v poměru nápotomním. Nebo kdož ví, je-li to ještě jinak. Pamatuji se jen, že když jsem se vypravoval na cestu k sňatku určenému na nejbližší dny, popadla mě taková těžkomyslnost a neodhodlanost, že bych se byl nejraději zřekl všeho. Jakési centy zdržovaly mou chůzi na dráhu, jakživ nepřipadala mi ta cesta tak těžkou a obtížnou. S pohledem zrovna věčného loučení pohledl jsem zpět v rodný drahý kraj, kam za nedlouho měl jsem si přivésti mladou ženu, společnici blaha a života. Nikdy nehleděl na mne náš kraj tak významně, tak jaksi odmítavě k mým záměrům, vábě mne zpět, ve svou mlčelivou smírnou samotu, v ten záludný sen rodných niv a lesů, v úkryt mého otcovského přístřeší, kde dosud tak šťasten trávil jsem život svůj — nikdy, pravím, nezachvátil mě stesk takové tíže při pohledu na rodné místo, jako tehdáž. Nevím, co to bylo, ale nezměrný ten stesk, jakobych drahá ona místa opouštěl na vždy a víc je neměl spatřiti a tím méně spatřiti v nové, šťastnější, závažnější způsobě života ve sdružení s milovanou konečně bytostí k novým cílům a zřetelům, opanoval u mne místo všech jiných nadějí, místo každé radosti a blahého vzrušení. Ovšem také jsem si tuto náladu vymlouval a rozumově ji analysoval přičítaje jí své zvláštní, vrtkavé, trochu nerozhodé povaze — trochu jsem se i dovedl přesvědčiti, chvílemi i vzrušiti, ale v hloubi srdce úzko mně bylo. Či to byla předtucha toho,

co mě očekávalo? Zkrátka, byla to velmi neveselá, trudná cesta k oddavkám . . .

Když konečně, dostavše ode všech požehnání, kteří k tomu měli právo i neměli — každý kde kdo, se k tomu žehnání připojil — přicházeli jsme po schodech dolů na dvůr k seřaděným tam kočárům — to víte, bez parády dnes nedovede se člověk obejíti ani v životě, ani při smrti — tu ještě nějaké matrony, sehnavší se na schody do špalírů, povídaly mně šťastnému ženichovi: „To dostanou hodnou paní, jaké není druhé na světě,“ a tak se při tom unyle usmívaly, jakoby mi věru záviděly. Má nevěsta v bílých svatebních šatech, dlouhém závoji, zardělá, s pohledem kamsi neurčitě vzpjatým, jen jakoby všem blahovolně kynula, s úsměvem jakéhosi nadpozemského, světeckého vzrušení. Pohlednuv po ní očkem a nepochybuje ani dost málo o tvrzení zvědavých bab, nemohl jsem jinak, než přirovnati ji k světici a říci k sobě: „Dostaneš jistě dobrou ženu a na tom je již dosti.“ No a před oltářem, k němuž ona zřela v takovém zbožném, oddávajícím se zanícení, (neustal jsem ji ani chvíli pozorovati), říkaje něco knězi, co se má říkati a čeho smysl je vám v tu chvíli docela zbytečný, znova, stereotypné jsem si opětoval: „Dostaneš opravdu dobrou ženu . . . a to je hlavní, ostatní se samo dostaví.“ Bylo zrovna potřeba zase na něco dáti knězi odpověď. A již docela upokojen, ubezpečen, ba v tu chvíli již dobře naladěn, očekával jsem konec dlouhého obřadu. Ještě z nějakého spolku, jehož můj tchán byl dlouholetým členem, na choře zapěli sbor: Žijte blaze . . . (dá se jim za to v restauraci večeře), jejž klidně a shovívavě jsem vyslechl, ač jsem byl nepřítelem všech takových věcí. Ještě v sákristii bylo potřeba, podarovati všechny ty obřadné činitele — každý dostával za přesně označenou funkci — a učinil jsem to v dobré své náladě štědře přes taxu, ještě bylo potřeba složiti tam uloženou vám při zpovědi dávku na chudé — tím štědřeji, a přes taxu běžnou zhostil jsem se v dobré své náladě i věci té — a vyhověvše takto veškerým povinnostem církevním i mravním, vraceli jsme se konečně z kostela. „Je tedy tvá, věčně tvá a máš to ženu dobrou a to je to nejhlavnější,“ říkal jsem si stereotypně znova, tiskna svou ženu vřele k boku. Při vsedání do kočáru již předem opilý kočí přivřel mi do krve prst, ale kdož by dbal takového úrazu při tak velkém štěstí. V kočáře jsem ženu objal a poprvé políbil. Je nyní mou ženou, již z mého tisknutí své prsty odtahovati nebude a cudný její úsměv bude nyní úsměvem blaha a rozkoše, podávající se, sdílné, v té nekonečné, andělské její dobrotě. — Brachu, když tu na mne tak poprve se podívala okem v oko, v plné otevřenosti a v zanícení své panenské probouzející se duše, zachvěl jsem se poprvé opravdovým nadějným štěstím a znova musel jsem si mimoděk opětovati: „Dostal jsi opravdu ženu dobrou — jako anděl a ostatní všechno již samo musí přijíti.“ A totéž opětoval špalír bab ze známosti hromadící se po schodech. Byl jsem o tom úplně přesvědčen a vděčně jsem babám kynul (pak je šli něčím poděliti). Tak jsem se oženil s dobrou ženou — —“

Muž ten se na dlouho zamyslil s úpornou tváří. Pak si odchraptěl a pozvedl ke mně obličej. Jakoby se v můj pohled vřezával, zkoumaje mé dojmy z jeho vypravování, že snad mu nějak nevěřím. „Buďte opatrným,

mladý muži, opatrným buďte, nedejte se svésti žádným zdáním, je-li ještě čas," pravil trudně, výstražně, ale jistá komická beznadějnost jeho slov mi neušla. Ne že by byl chtěl zlehčovati vážnost fakt, ale bylo patrno, jak snaží se nebýti citlivůstkářem.

„Ah, opatrným buďte," opakoval unyle, nad míru smutně a jeho ton pozbyl příznaku všeliké komiky. Lehaje si na znak a hlavu rukama podloživ, vypravoval dále. Zprvu hlasem tak neúčastným, jednotvárným, jakoby jen cosi svěřoval vůkolní lesní samotě.

„Ó ano, byla to žena dobrá, která příliš milovala. ‚Ty nevíš, muži', říkala mi pateticky za každým druhým slovem a objala mě po každé snivě, také jaksi pateticky. ‚Ale ty mně nerozumíš, nemůžeš rozuměti mé lásce', dokládala skoro pokaždé a kladouc mi své bílé, teplé ruce na ramena, zadívala se mi přes ta ramena kamsi vzhůru, blouznivě a s jakousi sladkou románovou beznadějností. — Co vlastně chce? vznikala ve mně otázka. I já ji miluji, nevím, v čem bych jí neměl rozuměti a při její lásce, u vědomí té její velké lásky, zajisté by mně bylo dobře a blaze a celé věci nebylo by to pranic na úkor. Blaze, nad míru blaze zajistě — tak je vám blahé přiznání, že vás někdo velmi miluje, stojí o vás, své zájmy spojuje s vašimi a jmenovitě, když to je žena; kdyby jen také všechno ostatní, co kromě té lásky musí býti, bylo jinaké.

Nemyslete si, jak to tvrdí románoví pedagogové, že záleží jedině na vás, co ze své ženy uděláte. Z vás udělá žena co chce, jak chce vládne, má-li jen trochu chytrosti a vytrvalosti. A dovede-li míti k tomu trochu něžnosti a sebezapření, udělá i z nejsurovějšího netvora mírného, solidního tvora — ale taková dobrá žena, která příliš miluje, z muže, jenž ji opravdu miloval, jenž poctivě smýšlel a do úmoru se staral, jenž chtěl klidně, rozumně a vřele pojímati život, udělá blázna, divocha, zvíře, lumpa anebo nevím co dle okolností — a jen proto, že je tak dobrou ženou, která tak přes příliš miluje. A nijak muž si nepomůže. Neodvratně blíží se ku propasti společenské i mravní zkázy, štěstí jeho zničeno je na dobro, jakoby propadl nějakému fatum. Tak methodicky, s takovou důsledností a vytrvalostí ho ta žena k tomu dohání — eh eh, mladý člověče, raději . . ."

Nedořekl, jen vztekle zaskřípal zuby. Vypravuje-li to o sobě nebo o čem? přemítal jsem, neboť pořád leccos mi vadilo k úplnému postřehnutí situace. Patrně že o sobě — o cizím thematu jaksi jen akademicky nerozšiřoval by se tak opravdově, s celým vpojením nejvlastnějších zájmů, s takou rozechvělostí v slovech. Tu nejedná se o zajímavé anekdoty, v nichž z ješitnosti rádi stavíme se za osobní účastníky; tu jedná se o něco docela jiného, kdež účastníkem, hrdinou býti, značí velkého mučenníka a neštěstí — —

„Nu co," začal dále, uklidniv a sníživ hlas, „po svatbě byla jako ostatní, nedůtklivá, blouznivá, jaksi zmateně háravá, neurovnaná, roztrpčená, unylá. Vzdychala mnoho, plakala si do rukou a do podušky. Často zlostně se utrhovala na člověka, nevěděla sama dobře, co chtěla. Jindy zas div že vás neuškrtila a neudusila celováním. Novomanželi nastává tu ne zrovna nejpříjemnější povinnost, s blahovolnou tváří přijímati veškeré tyto tak různotvárné projevy. S novými poměry svého organismu, své mravní úrovně, svého okolí náhle změněného musí se ovšem vyrovnávati

každá mladá žena, člověk to musí uznati a býti shovívavým — ovšem, opětuji zas, příjemné to zrovna není, ba je to nad míru nepříjemné. Jak tu maně člověk zatouží chvílemi po bývalé samostatnosti, kdy byl zodpověden jen sobě, svým vrtochům, rozmarům, kdy si libovolně svou náladou vládl. Čert to spral — ale tiše, bez zamračení musel jsi býti účasten toho vyrovnávání. Ten rozdíl je v ženách, že některé vyrovnávají se kratčeji a snesitelněji, jiné déle a nesnesitelněji. Má žena byla z těchto posledních.

Za den vám napsala nejméně deset dopisů; začala s tím psaním hned po svatbě, co se odstěhovala ke mně. Kam to psala, nedozvěděl jsem se nikdy. Bůh ví, kam. Z počátku dal jste si laškovnou námahu, zmocniti se některého, konečně byl jste zvědav ba i žehrav trochu, leč marně; chránila a bojovala za svůj dopis jako patnáctiletý žabec za první své zamilované psaníčko. „Ne muži, to ti nemohu dáti, odpusť, nic to není, ale dát ti to nemohu." Pak ani vůbec nic neodpovídala a jen vás odmítala, odmítala, takovým zarytým posuňkem a hleděla při tom kamsi dolů stranou, jako záhadně, jako zoufale, jakoby se jednalo o velké tajemství, jež nucena je střežiti. Psala, psala, pořád psala, domů a tu každému členu rodiny zvlášť, pak nějakým přítelkyním, snad také přátelům, nějakému bratranci a tetě — a každý dopis rekomandovala. Jen zlehka jste narazili při záplavě těch poštovních známek na to, že za nynější výtečné organisace poštovnictví — úmyslně jste si zalhal — není skoro paměti a možnosti, aby se některý dopis ztratil, vám že se dosud žádný neztratil (ačkoliv každý trochu soukromnější dopis byl vám přítelem expeditorem buď zadržen, buď řádně očmuchán) a docela dobře stačí obyčejné markování. „Nač, dušinko, pro erar zbytečně vyhazovati peníze," řekl jste dobromyslně. Vyslechla vás mlčky, s očima dolů spuštěnýma. Pak zrudla, rty jí promodraly a zachvěly se. „Já že ti vyhazuji peníze?" řekla úsečně, sevřeně a rty se jí chvíli zachvívaly. Pak zalomila rukama, zahleděla se do prázdna a jala se jako v němém zoufalství pokyvovati hlavou: „Tedy již ani tatíčkovi a mamičce svěřiti se nemohu, aby se mně i bídné marky nevyčtly. Můj Bože, Bože!" Patrně vás jinak pochopila. No, co zbývalo jiného, než k ní jíti, vymluviti jí to, těšiti ji, dobřiti. A byl jste odzbrojen, nadále jste si její korespondence nesměl všimnouti. Zvláště jakési nosaté babizně u nich den co den psala, jak zvěděl jste z pohozených někdy recepisů. To byla důvěrnice jejich rodiny již ode dávna, vše prý jim kupovala a obstarávala a prý tak dobře rozuměla koupiti, celou výbavu pomáhala kupovati, taková věrná žena prý to byla. A začaly lítati krabice, bedničky, přišly, byly vráceny, jiné podrženy — brachu, začala mi z toho hlava jíti kolem a kapsa tu a tam pocítila i to mizerné poštovné. Však to také přestane, vypíše se — bývá to tak někdy v povaze mladých vzrušených žen po novotě — vybouří se, je to napjetí, rozháranost a s tou nosatou babou důvěrnicí má jistě nějaká řízení a obstarávání pro nové své hnízdečko, však to ani dnes jinak nejde. Připomněl jsem si ovšem, že nebožku svou matku jakživ neviděl jsem nikam psáti — jednou za čas přišel posel od dědečka, přinesl toho ranec a pěkné pozdravení ode všech, matka vroucně vzkázala poděkování a že dědečkovi a babičce líbá ruku — a to bylo místo všech těch pošt, škatul a bedniček, a my děti tolik se natěšily na toho posla

od dědečka, co vše dobrého nám přinesl a také vzkázaly, že dědečka líbáme a že tam brzo přijdeme — to bylo vše, na dlouhý čas pokoj a Bože! tak znamenitě hospodařila nám nebožka matka, tak šťastno bylo u nás — a ani jednou nikam nepsala . . .“

Jak tu asi zatanula nebožka matka vzpomínkám jeho, neboť umlkl, v zadumání zahleděl se do moře světla oblačných výšin . . . z nich mu jistě matka vytanula. Leč že bylo od marných snů třeba vrátiti se ke skutečnosti a k tomu, co bylo nyní naší záležitostí, odtrhl se od svých tužeb a drsně, jednotvárně, jak z počátku po každé pomlčce činil, aby co nejméně citlivůstkářství dal na jevo, dále vypravoval:

„No, a měla ze sousedství kluka důvěrníka, jemuž od každého psaní dávala šesták a obyčejně s každým psaním chodil zvlášť. Potkám jednou toho kluka: Ukaž, pravím. — Já nesmím, milostpaní zakázala! a směle, výsměšně schoval psaní pod kabát.

Řeknete konečně — jsou to malichernosti, jichž zrovna netřeba si vážně všímati. Máte pravdu, také jsem z počátku tak myslel a věcí těch nijak vážně si nevšímal. Ale na druhé straně vám řeknu, že byly to vlastně jedině takové maličkosti, co život můj manželský otrávily, samy o sobě že vůbec by mnoho neznamenaly, ale ve své spojitosti, nahromadění, ve svém celku, methodě, pohnutkách, ve svém dráždění, systému a právě v té hrozné své nezávažnosti, nicotnosti — spojeny s tím ostatním, co k nim se přidávalo, byly nesnesitelny, hrozny. A řeknu, že vůbec v životě katastrofy zřídka se udávají a v poměrech lidí jsou to právě takové maličkosti fatálně spojené, výhradně takové maličkosti, jakoby špendlíky za nehty zarážel, co ničí klid a štěstí těchto poměrů. Nabyl jsem o tom přesvědčení — málokdy věci velké utvořují osudy lidské. Nemohl bych přesně naznačiti ani jedinou závažnější událost, kterou bych mohl s nějakou pravděpodobností učiniti zodpovědnou za katastrofu mého rodinného života.

Konečně, co se týká té manie dopisové, opravdu nebylo by to nejhorší. Ale byly jiné věci. Mladý muži, oženíte-li se a máte-li někde již svou útulně, dobře zařízenou domácnost, kterou jste třeba zdědil po rodičích a jíž jste zvykl, jež vám upomíná vaše dětství, vaše rodiče, celou tu péči mateřského srdce, kde vám bylo vždy tak pokojno, blaze, dobře, mezi tím omšeným, starým, ale pevným nábytkem, s jehož každým kusem nějaká svatá upomínka je pro vás spojena, mezi těmi zvyklými, jaksi tajemnými kouty, v nichž jakoby se skrývalo kus symbolu vaší minulosti — máte-li, mladý muži, ve svém domě nějaký starodávně vymalovaný pokoj, kde každá část malby mluví k vám určitou a vyznačenou řečí, kde pro každou svou náladu, jak trpkou tak radostnou, dovedli jste si vyhledati zamlouvající se skupinu a s ní se těšili, kde umíte v těch motaninách ornamentů vyluštiti jakousi milou bizarní tvářnost, nějakou hrozně divou potvoru, nějaký pohádkový a tak rozhodně blažívý labyrint divného světa čar a barev, v němž vaše fantasie ve chvílích samoty navykla si upřádati takový konejšivý mimosvětský život — máte-li, mladý muži, kolem sebe kus zvyklé přírody, nějaký zvláštní koutek zahrady, nějaký zvláště oblíbený strom, křovinu květnatou, sedátko z drnu a zamilovaný záhon — máte-li vůbec to, co shrnuje se v sladký pojem: domov, co značí jakýsi pevný, prostřední blahobyt, život vkořeněný,

tradicemi upevněný, to, co je vám duší a srdcem, útulkem ve všech bouřích, balsámem vašich zjitřených ran, zasazených osudem, vůbec vše, vše shrnující se v ten nevystihlý, nejdražší, nejmohutnější a nejvěkovitější pojem: domova — a já měl takový domov, takovou domácnost, takový staromodní malovaný pokoj, takový omšený nábytek, záhon, křovinu, sad ... a vždy tak teplo, útulně, zářivě mi v něm bylo a nechybělo mi v něm nic, teď to vím, nic, nic, ani žena, jakákoliv žena, srdci mému bylo cele zadostučiněno v mých dosavadních dobrých, třebas staromodních poměrech, teď to vím, jak mi bylo blaze dřív a nic mi nescházelo — — tož, oženíte-li se dnes, nemyslete si, že co vám stačilo a vás blažilo, že stačí také vaší ženě a blažiti ji bude, ale radím vám, dřív zničte všechno, všech poměrů se zbavte, všechno zničte, přeramujte, přestavte, přemalujte, vykopejte, vyházejte, jen všechno zničte, zničte ... aby to pak neučinila vaše žena. V onom případě aspoň učinil byste to sám, o své újmě, takto budete však přihlížeti k barbarství, jež bezohledně milující vás bytost provádí — všechno zničte sám!“

Posléze chvatně, téměř divoce mluvě, ustal najednou ... vzrušen, bez dechu, stíraje si se skrání hojný pot. Po chvíli pokračoval s nově vybojovaným klidem, jakoby již o něho se nejednalo:

„To vám byl u nás zvrat za nějaký čas! První dobu, co abych tak řekl nyla, neříkala nic našemu útulku a zařízení. Jednou tak sedíme v důvěrné chvilce a Bůh ví, jak najednou k tomu přišla: „A to si opravdu myslíš,“ řekla z nenadání, „že v tomhle“ — opovržlivě mávla široce do kola, jakoby nic nevyjímala — „ti budu já?!“ Hned jsem jí neporozuměl, co míní, ale jaksi těžce jsem se ulekl. Začnu se jí tedy mírně, ale důtklivě vyptávati po bližším vysvětlení. Řekla ještě opovržlivěji: „To's přece mohl hned vědět, že se nespokojím se zařízením domu, jak to máte u vás. Já jsem si zvykla na poměry jiné.“ Nevýslovný stesk se mne zmocňoval. Začnu jí pořád sice mírně, ale rozhodně, jaksi tklivě vykládati svoje stanovisko a důvody. Chvíli mě poslouchala hledíc upjatě do neurčita svýma krásnýma záhadnýma očima a najednou vypukla v křečovité lkání. „Můj Bože, Bože, co to na mě dopouštíš! A ty mamičko má vzdálená, kdybys věděla, do čeho jsi mě ubohou vdala, jakobych byla odněkud ze vsi a košili do domu nepřinesla ...“ lamentovala, čím dále srdceryvněji a najednou zůstala bez sebe, aspoň se mně to zdálo a zdá se mně, že já hlupák hned vzbouřil celý dům, běžel pro vodu, třel jí spánky, přikládal obklady ... aspoň mně to tak tane v paměti. Přišedši posléze k sobě, těžce vzdychala, kamsi bludně stáčela oči, nemluvila nic a mě jen stále odmítala význačným šinutím řas. Po několik dní tak vzdychala a byla nevýslovně nešťastnou. Se mnou pořád nemluvila, vše jako těžce a v sebezapření přijímala. Začal jsem uvažovati o jejích požadavcích. Měla k nim právo? Mimoděk jsem začal uznávati, že je u nás opravdu mnoho staromodního, nábytek jako z předpotopních dob — jak ona se jednou vyslovila — malba pokojů jako v starém sálu nějakého chudého rytířského hradu, kamna byla taková neforemná — nyní jsou moderní kachlíčková „altdajč“, podlahy jsou lakované, tapety na stěnách zlato v „bordó“, nábytek uměle skládaný, garnitury plyšové ... a čert ví co všechno a odkud věděla o moderním zařízení bytu. Takto moderně

ovšem to daleko u nás nevypadalo — měl jsem právo vůbec uváděti ji do těchto nemoderních poměrů, ji z velkého nádherného města, kde je vše tak elegantní, tak vkusné a vybroušené? — začal jsem mimoděk uvažovati o jejích důvodech. Vždyť pak také přinesla si na zařízení domácnosti velmi slušnou pomoc a na svůj dle vlastního vkusu vybraný nábytek a plyšovou garnituru má plné právo, dostala naň a já ovšem, skrblec, maje zařízení staré, myslel jsem, že raději ty peníze uložím pro kmotra Příhodu. Nebyly to opravdu vhodné poměry pro mladou paní a dočetl jsem se toho také z jakéhosi pohozeného listu, kde to ona nosatá bába zevrubně mé ženě napsala, zhaněla všechno, co bylo a jak jí to asi má žena vypsala, a nabádala, ať si mladá paní jen pranic nedá poroučeti a vše podle svého vkusu a přání sí zařídí. „Jsou z takových poměrů, chválabohu, a zasloužejí si, aby všechna jejich přání se vyplnila...“ psala ta bába rádkyně mimo jiné. Patrně již vše dávno bylo připravováno, ujednáno, přes mou hlavu a nyní docházelo na provedení. Nevím již všechny podrobnosti a jednání, jak to přišlo najednou k věci samé. Ale nastal to u nás zvrat. To, co pravil jsem, že má muž učiniti dříve se svým domovem, než do něho ženu uvede, a co já bláhovec nadál jsem se, že nikdy nebudu muset učiniti, dělo se, dělala to má žena.

Od kterési švindlléřské velkofirmy truhlářské Pacík a spol. objednán do všech pokojů nový nábytek — jídelna na dubovo, ložnice ořechová, v saloně garnitura s brokatovým potahem, kredenc v gotickém slohu sama stála 350 zl. — jaká ušlechtilá holandská plemenice by za ni byla! — mimochodem: dnes jsou z celého toho nábytku pouhé střepy — a to staré dobré, tvrdé, po matkách a po babičkách odšantročeno na půdy a z části opatřena tím komora pro děvečky. Na co vázalo se tolik mystického svatého pomnění, v čem jaksi utajoval se dech předků, v tom nyní rachotily po půdách myši a ráhonily děvečky. Nezachvělo, nevzrušilo se setlelé srdce nebožky mé matky v hrobě? Já si však nemohl pomoci. Zároveň s nábytkem dostavila se nosatá baba. „Pomůže mně při aranžování bytu,“ řekla mi krátce má žena a babě začala snášeti, kde co bylo nejlepšího. Že jsem jí jedu nepřimíchal... A jak opovržlivě její sivé, pronikavé oči, bílým tuhým chmýřím svým stávající se ještě pronikavější a sivější, dívaly se po všem, co zůstávalo tady ještě staromodním, co dosud nebylo vyhozeno, vykopáno, zničeno — netajila se nijak se svým úsudkem. „To by nebylo nic pro mladou paní, to tak zůstat nemůže. Dnes to svět žádá jinak — však my to již nějak podle mody zařídíme.“ Při tom se tak zvláštně usklíbala, tak jedovatě a lstivě zamhourala očima a nos její s takovými posunky vtahoval dech, že prostému, přímému našinci bylo to úžasně protivno a nechtěl-li ji zrovna vyhoditi, aby ženu respektoval, raději vzdálil se od protivné jedibaby. Začalo se „aranžírovat“, jak říkala baba. To bylo tajemnůstkářství, šuškání, radění — leč vy nezvěděl jste o ničem, až věc byla hotova. — To je vždycky obor mladé paní, vysvětlila baba — a pán nemá do toho co mluviti... Oh chtěla také dělati vtipy a býti roztomilou. Přestál jsem muka nevylíčitelná a tím hroznější, že vše jsem musel v sobě dusiti. Neb věděl jsem, že jakmile bych do toho začal jednou bouchat, že by to dopadlo strašně, že by bylo konec všemu. Ale já pořád respektoval ženu, měl ji vroucně rád

a proto jsem všechno snášel. Začaly se tedy lepiti tapety: jídelna zelený vzorek, ložnice modrý, salon bordó, vše se zlatem. Podlahy, ty křídové, třebas trochu již omyté, natřeny nějakou žlutou neřestí — po tři dny nikdo jsme tam nesměli vstoupiti, baba zle komandovala. Také na můj starodávní pokoj s těmi záludnými figurami došlo — bezohledně polípal mně stěny čalouník jakýmsi strašně křiklavým ornamentem a na strop namalovali malíři jakousi hvězdu, na niž z koutů blbě hledělo čtvero nahých amorů nebo co to ti chlapi namalovali. Fuj — do dnes je mně stydno. Nosatá baba všady určovala ton, vzor, místo — žena ji slepě poslouchala. Naše stará velká sněhobílá kamna v rodinném pokoji, při nichž mi bývalo vždy tak teplo a tolik nezapomenutelných chvil jsem zažil v sladkém rodinném sdružení, ve vzpomínání, při povídkách z dětství, jako ten plamen v kamnech zanášejících v háravé končiny mysl dětskou, v podvečerních snech z dob jinošství, v blahodějném, bodrém uvažování let pozdějších, ta velká sněhobílá pamětná kamna, ovšem trochu staromodní, nalezl jsem jednou, vrátiv se z polí, rozebraná na dvoře a jaksi strašidelně na mne hledící učernalými svými vnitřky. Žluč se ve mně bouřila, vběhl jsem do domu, nevěřil jsem, šel ohledati znova místo, kde od nepaměti ta kamna stála, je-li to pravda, že již tam více nestojí. Tak jsem tomu nějak uvěřiti nemohl. Bylo to pravda. Nějaký potměšilý vypitý chlap stavěl na těch místech nová modní „altdaič" kamna. Zadíval jsem se jako vyjeven na ženu, jež sem zrovna přicházela v průvodu nosaté své důvěrkyně. „Prosím tě, co to má znamenati," pravím zadrhnutým, zjitřeným hlasem. Škublo jí rtoma, pohodila vzdorovitě hlavou. „Jen všechno co se patří," vmísila se do toho babice. „Když už všechno je salonní, musí kamna také býti salonní. Jen všechno co se patří." Žena šla do vedlejšího pokoje a kývla na mne. Šel jsem za ní. „No co?" pravím úsečně. „Pojď sem," zašeptla kráčejíc až k oknu. „Pro Boha tě prosím, muži, aspoň mě nekompromituj před cizími lidmi! Jen mě nekompromituj — —" Rty jí sinavěly. Nahlédl jsem, že kamna musí býti altdajč. — Došlo i na mou zahradu, záhony překopány, křoviska vyhozena, sedátko drnové rozházeno. Na francouzský způsob nějaký zahradník z daleka založil zahradu, žádné milé záhony s opojnou kořenitou vůní levandule a božího dřevce, — ale nějaká jarmareční strakatina matematických figur — ten chlap byl celý geometr — přistřižených nemožných tvarů křovisk, nějaké tajtrlictví provedené s bytostí přírody — altány pomalované jako obrázky na cikorii a uvnitř vylepené rytinami z „Gartenlaube" čert ví kde sehnané. — „Tak je to nóbl," pravila baba, „jako francouzský park . . ."

Vše bylo konečně dohotoveno, změněno. A popatřiv na tu moderní spoustu, jak vyšla z tolikerých rukou, vyšel jsem ven do polí, do lesů a tam jsem plakal jako malé dítě a nevracel se domů, nevracel, nemínė nikdy se navrátiti do té elegance svého otcovského domu, do těch tapet, laků, garnitur, k altdajč kamnům, do celé té pustoty a cizoty, do té moderní nestvůry, kterou mi z mého domu žena udělala. Jakoby kus mé duše byl navždy servám, zašlapán, zničen! A přece jsem se zase navrátil, k osudu, k povinnostem — — (Pokračování.)

U lidojedů na Sumatře.

Píše MDr. P. Durdík.

I.

Dne 14. září po páté hodině blížil se náš parník „Amboina“ k severozápadnímu pobřeží sumatranskému, až konečně stanul v krásném a rozkošném zálivu Tapanulském. Moře tiše leželo v zálivu jako spící dítě ve své kolébce. K rozkazu kapitána spuštěna kotva.

Vesele řinčel do hlubiny rezavý řetěz. Z počátku rachotil jako když balvan se skály se řítí, potom hřmot ochaboval a konečně umlkl. „Amboina“ stála nyní pevně a nehybně na hladině mořské jako ty skály a ostrůvky kolem nás.

Před námi na pevnině prostírala se osada Sibóga s vojenskou posádkou a sídlem holandského residenta, nejvyššího úředníka pro území batacké. Jméno Sibóga dostala osada dle batacké nejbližší vesnice, kterou z moře není vidět, ježto palmovým hájem zastíněna jest.

Úchvatný je pohled na širošírý záliv, obstoupený se tří stran skalami, jež z hloubky moře příkře vystupují. Nelze si představiti něco velkolepějšího; skály jsou pokryty hustou zelení, nad níž kokosové palmy moutnými korunami do výše strmí; sem tam zahlédnete mezi zelenými keři nahou, šedou, rozpukanou stěnu skalní. V nepravidelné směsici rozkládají se v zálivu skály jako hory vysoké a od strašného vedra slunečního rozžhavené; nedaleko za naší „Amboinou“ vypínala se z temnomodrého moře skála, ohromný kužel, jako lapis lazuli zářící a na stranu nakloněný. Rozkošné a jako brčál zelené ostrůvky oživují tento nejbezpečnější a nejútulnější záliv sumatranský, v němž by mohla najíti útulek proti bouři všecka loďstva námořských velmocí. V dáli kupily se temné lesy a lilové hory amfiteatrálně nad sebou; spočinul-li na nich déle zrak tvůj, tu za nejbližší řadou hor vystupovala řada jiná, nad níž ještě něžnější lazurový blankyt se vznášel.

Vzduch byl jasný, nebe bezoblačné, jako chrpa modré; z blízkého ostrůvku ovanul nás vánek libé, lahodné vůně. Byl to jako pozdrav přírody, dojemné „Vítejte nám!“ Tato božská, libě dráždivá vůně nesla se k nám z vavřínových stromů (tetranthera citrata). Ona kroužila kolem hlav našich, opojovala nás a sladké sny o lásce v nás budila. Zvědavě patřili jsme na ty stromy. Listy jejich neobyčejně zeleně se leskly pod šikmými a stále ještě pražícími paprsky loučícího se již slunce.

Sedli jsme na loďku s holandským úředníkem W. a jeho hovornou manželkou. Brzo jsme vystoupili na pevninu, do Sibógy, na území plemene batackého, kde bydlí lidojedi Batakové.*)

---

*) Poněvadž batu (kámen) v malajštině se užívá ve spojení se slovem kapala (hlava) k označení člověka s hlavou tvrdou (kapala batu = hlava

Nelekej se jich čtenáři a měj na paměti, že také staří Židé a staří Řekové jedli maso zabitých v bitvě nepřátel, že lidojedství bylo kdysi všeobecně i v Evropě rozšířeno, že se dlouho udrželo v severní Evropě, v jednotlivých případech až do čtvrtého století — že se též kdysi praktikovalo i na naší rodné půdě, jak o tom svědčí rozštěpené kosti lidské z jeskyň a jiné nálezy z předhistorické doby země české. (Památky archeolog. 1894, sv. 4.) Neočekávej, že tě přímo povedu k hostině kanibalské, abys s hrůzou viděl, jak kanibalové slaví své hody, jak se zvířecí hltavostí ohlodávají ještě kosti utraceného jimi člověka, jak při tom jásavě výskají, jak hlasitě mlaskajíce na lahůdce si pochutnávají, jak volají: „Nám je kanibalsky blaze“ atd. Tito lidé, jimž by v této chvíli spíše slušel zevnějšek dravých šelem a nikoli zevnějšek, jaký my s tebou máme, čtenáři můj milý — konají vždy své hody stranou za vesnicí a to pouze v určitých případech; požívání masa lidského neděje se jimi veřejně a každodenně i proto netřeba se obávati, že je překvapíme u hostiny, při níž husí kůže by ti naskočila a hrůzou vlasy na hlavě by se ti zježily. Hostinu, již pohlavár začíná, neuzříme. Snad jsi čekal a za tu důvěru ti děkuji — že se dám s lidožroutským pohlavárem do důvěrné rozprávky, jako s dobrým kamarádem, a že nám hodovníci nabídnou šťavnatý kousek lidské pečeně?

Nehodlám tě baviti fantastickými smýšlenkami po způsobu ohrožených a neohrožených cestovatelů, kteří podnikají zápasy s tygry a s celými stády lvů, jen aby se obecenstvu zavděčili, hřešíce na jeho lehkověrnost a neznalost věci. Především nemyslete, že krvelační dravci v tropech za každým stromem na Evropana číhají, aby si ho hned bez okolků roztrhali. Nikoli! V krajinách řídko zalidněných — jako na Sumatře — mají lidé i dravci potravy hojnosť a místa dost i proto dávají si navzájem pokoj, lhostejně k sobě se chovajíce a nejsouce přátely ani nepřátely. Zápas dravců mezi sebou tak často popisovaný a malovaný, (mezi tygrem a krokodilem, nosorožcem, slonem) je na svobodě neobyčejně řídký; tuzemci říkají, že těchto bojů ani nebývá. Dravec dravci se vyhýbá. I tygr, když z čista jasna Evropana zahledne nebo jen čenichá jeho zvláštní výpar, hned se uhne do hustého a neproniknutelného houští, nechávaje Evropana strachem strnulého státi. Mráz mu tělem a kostmi probíhá, totiž Evropanu, jenž na smrt bledý vrací se domů. Vím o dvou takových případech z jiné části Sumatry. Též učí zkušenost, že tygr, o němž mají Batakové mnoho přepodivných pověr, zřídka z nitrozemí batackého k pobřeží dochází; blízko Evropanů necítí se bezpečným, kdežto v nitrozemí i lidi na poli pracující může požírati; při tom maso tuzemců lépe mu chutná než maso bělochů . . .

---

kámen), pokládalo se dříve jméno batak za přezdívku (paličák, tvrdohlavec), čemuž však není tak. Je to táž nahodilosť, jako při jménu Flámové (dolnoněmecký kmen v Belgii), kteréžto jméno s českým fláma a flamendr nemá nic společného. Batakové vyslovují své jméno, jak jsem se přesvědčil, s dosti zřetelnou souhláskou na konci (zvuk mezi *h* a *k*, jehož v češtině nemáme). Proto správněji píšeme B a t a k o v é, a nikoli Batové, jak píší někteří. Holanďané, kteří mají několik vynikajících znatelů batackých nářečí a slovníky těchto nářečí, píší d e B a t a k s. V holandštině tím *s* na konci označuje se množný počet.

A proto buďme rádi, že vystoupivše na pevninu, nespatříme v houští se plížit toho strašného lesů pána (harimau), že neuslyšíme jeho přitlumené řvaní, které se rozléhá, když po kořisti slídí a dlouho ničeho neulovil. Nepotkáme plachého dvourohého nosorožce (badàk). Ten zcela klidně se válí v lesních bažinách, kamž ani nepřijdeme, ba neuvidíme ani jeho šlápějí, které jsou kulaté a střevíc i více v průměru mají. Nepoleká nás hlomoz a pronikavé vřeštění stádem se ubírajících slonů (gaďa), ba nespatříme ani jejich čerstvý, ostře páchnoucí trus, mající podobu dělových, leskle hnědých kulí. Nad hlavami našimi nepoleze vysoko na stromech rodina lesního muže (orang-utan), nadýmající své hrtanové měchy, jimiž matka s mláďětem o závod vyrážejí temné, děsivé zvuky. Není vidu ani slechu po těchto zvířatech. Jen někdy rozlehne se vřeštění a krátký štěkot opic, na stromech skrytých, takže čtyřrukých původců těchto zvuků ani neuvidíme. Též ohromný polní had z druhu Python (ular sawa), jenž dosahuje délky až sedmi metrů a tuzemcům kuřata polyká — cestou před námi se nepoplazí a vůbec zeměplazi kroky naše náhle nezastaví. Překrásný bažant sumatranský, Argus giganteus (kuwau), nebude svým zvláštním a daleko znějícím křikem ku-wau! samičku přivolávat, aby před milostenkou, prose ji o lásku, jako švihák se otáčel a svá pestrobarevná křídla před ní rozkládal, jen aby ho vyslyšela. K uchu našemu nedonikne též chrochtání divokých kanců a tapírů, aniž brumlání malajského medvěda a jeho družky života, která je čilejší a dovádivější než její pán. Můžeme tu kráčeti zcela bezstarostně. Nic se nám nestane. Pijavky, zpočátku velmi tenké, nepřipnou se nám skrze oděv k nohám, aby nám krev ssály a naší krví nabubřely. Vosy a včely a mravenci nebudou na nás se stromů padati a nás nekřesťansky štípati, vždyť pralesu již zdaleka moudře se vyhneme. Neuslyšíme toho tisícihlasého, ohlušujícího koncertu (jak nám to zvláště starší cestovatelé tak rozkošně popisovali), jejž opice, hmyz a ptáci v tropech prý provozují. Koncert jest častěji v cestopisech nežli ve skutečnosti; na Sumatře ho není. Není tu těch stohlasých sborů ptačích, které v Evropě dodávají tolik melodického půvabu listnatému háji a zahradám. A uslyšíme-li nějaký koncert, bude to koncert žabí, děsně ohlušující skřehotání, jakoby z tisíců a tisíců žab jedna druhou překřičeti chtěla. Nevěřil bys, jak hlučně tito slavíci bahna — jak Byron žáby nazval — po celé hodiny kuňkati dovedou. Někdy to bývá neunavný řev, jako když nepřetržitě několik mužů mlátí na buben; bezděčně si vzpomeneš na Wagnerovu hudbu, na vzdechy nešťatné Isoldy po Tristanovi. Není to radostný kvakot, jenž se z bahna ozývá, má silně melancholický ráz.

Možná, že ani žabích koncertů neuslyšíme, neboť se neuhneme z hlavní cesty, vedoucí do vnitrozemí. A proto ani nepřijdeme k větším řekám, skrze pralesy tekoucím, jejichž voda má tmavou barvu jako černá káva (od hnijících organických látek, kořenů, od kůry hnijících stromů do řeky se svalivších), jak to je též u ř. Atabapo a ostatních t. zv. černých vod v hořejším poříčí Orinoka. Nejdeme na honbu, nekonáme dobrodružnou cestu dle způsobu Julia Vernea. Vyhneme se pralesu, nevnikneme do jeho bahnitého, tajemného a šerého nitra, kde v té vlhké a teplé jeho půdě z hnijících organických látek se vyvinují zárodky

choroboplodné (plasmodia malariae). A tyto zárodky by nám byly nebezpečnější tygrů a jedovatých hadů, neb jakmile se dostanou člověku skrze dýchací ústrojí do krevních tělisek, způsobují pokaždé malarickou zimnici, jestli krev tyto parasity nepřetvoří. Parasiti se rozmnožují v krevních těliskách a ničí je. Jest ustavičný boj mezi parasity a krví — a často vyhrávají parasiti, jak učí statistické tabulky o úmrtnosti Evropanů. Tato zimnice více Evropanů již sklátila v předčasný hrob nežli dravci a plazi všichni dohromady. (Pisatel těchto řádků již dříve platil daň malarickým bakteriím a trvalo pět měsíců, nežli se z nebezpečné choroby poněkud vykřesal — byv poslán ku svému zotavení na hornatou vysočinu ve střední Sumatře.) Ty však, čtenáři, nemáš se čeho strachovat. Přijdeme do tichých dědin tuzemců, kde půda není vyrabitelkou smrtonosných zárodků, kde tvá krevní těliska nebudou bakteriemi attakována, slovem, nás nečekají nesčetná nebezpečí, ani neskonalé útrapy, ani ohromné svízele, jež bychom, rozumí se, stokráte život nasadivše, jako praví Herkulesové překonali a konec konců ze všeho vyvázli nepoškozeni jako bibličtí mládenci z pece ohnivé. Též nikdo kromě naší vlastní ješitnosti a vychloubavosti nežádá na nás těchto husarských kousků, pro které v poměrech našich domácích nemáme měřítka aniž smyslu a které širší veřejnost a vůbec nikdo z obyčejných smrtelníků nemůže pověřiti — leda Ben Akiba svým výrokem, že není nic nového pod sluncem.

Do údolí Silindong či Si Lindung vede řádná ušlapaná cesta uprostřed rýžových polí a bujného tropického rostlinstva. Údolí je divukrásné a erární cesta taková, že i panička v koketních střevíčkách mohla by tam dlouho kráčeti vpřed, bez obavy, že by roztomilé své střevíčky sešmatchala. Rozohněná obraznost zvědavého čtenáře nenajde tu mnoho romantiky, avšak pravdou lze též si zavděčiti rozumného člověka.

Hodláme věnovati pozornost tvoru, v těchto končinách nejzajímavějšímu, totiž bratru našemu, tuzemci, jenž obývá tuto část Sumatry. Přihlédneme k jeho veřejnému a domácímu životu, k jeho povaze a zvláštnostem, které v jiných krajích na divukrásném ostrově, bezmála osmkrát větším než Čechy, se nevyskytují.

II.

Batacká země je rovněž jako Čechy vysočina průměrně 1250 metrů nad mořem, mezi 1° 30′ a 3° 30′ sev. š. a sahá severně za Singkel, kde pohoří Pupa a Dura mezi Bataky a Atčíňany hranici tvoří; na jih sahá ke krajinám Baros a Ajer Bangis a dále na sever až k východnímu pobřeží Sumatry, ke krajinám Langkat a Deli.

Bataků je asi 300.000. Obývají území přes 800 čtv. mil velké. Ve středu země rozkládá se jezero Toba, mající 31 čtv. mil (třikráte větší než jezero Bodamské). V jezeře jest ostrov Toba (10 čtv. mil), úrodný a velmi zalidněný. Na jihu jezera je sídlo batackého pohanského velekněze a rovina na západním břehu je střediskem zarputilého lidojedství. Vysočina je úrodná a zdravá, nemá bažinaté půdy a močálů; zimnice je tam velmi řídký host. Nejvyšší temperatura horkého dne jest asi 18—20° R. Studené větry a deště působí tak, že bývá chladno, zvláště

v noci. Kokosová palma vyskytuje se tam již zřídka a též ovocných tropických stromů je málo, nedaří se jim za příčinou poměrně drsného podnebí. Na batacké vysočině bývá skoro každodenně k večeru silný déšť, často i vichřice, která brzo přechází. Prý je zlatonosný písek v tamějších řekách a značné rudné žíly pronikají tam horstvo.

Při takovém ponebí Evropan může dobře prospívati, může fysicky pracovati a se rozmnožovat, čehož mu není dáno v ostatní tropické Sumatře. Dr. Junghuhn, maje zřetel k budoucímu vzrůstu evropského lidstva, odporučoval (kromě některých vysočin na Jávě) ještě tuto vysočinu za bydliště evropským vystěhovalcům; ona by mohla pohodlně uživiti desetkrát a dvacetkráte více obyvatelů nežli jich nyní jest, poskytujíc mnohem příznivější podmínky k evropské trvalé kolonisaci, nežli vysočina padangská (1000 m. nad mořem) s hlavním středem Fortem de Kock, kde je libé, rajské ponebí — avšak pro Evropana přece ještě příliš teplé; on tu duševně a fysicky nemůže býti činným jako v Evropě.

Pohled na batacký kraj máte týž jako na ostrov Nias, jenže údolí a kopce jsou mnohem rozsáhlejší. Všude zeleň, pole, nebo vysoká tráva, kopce a horní pláně, s dolinami se střídající.

Projdeš rozsáhlou kotlinu s rýžovými poli a před tebou se rozkládá mírně se povznášející pláň s vysokou dřevnatou travou (alang alang). Pláň znenáhla přechází v dolinu a tak se to opakuje ustavičně. Vesnice jsou na stráních kopců a na kopcích, někdy ukryty ve stínu vysokých stromů. Mezi těmito kopci a dolinami táhne se sumatranské střední horstvo, lesem a keřím porostlé; jednotlivé vrchy jako ohromné kužely (sopečného původu) vynikají před tebou na obzoru. V lesích, modrajících se v dáli, rostou kafrovníkové stromy, snad nejvyšší stromy v malajském archipelu, 50—60 metrů vysoké; jejich přímé a hladké kmeny, jako obrovské gotické sloupy ve chrámu přírody, pnou se do výše a teprv nahoře vysoko na výsluní rozpínají své hojné listnaté koruny nad ostatním lesem (kafr je uložen uvnitř kmene v děrách, zvenku neviditelných). Strom tento, pro batackou zemi rovněž tak rázovitý jako strom benzovník s benzoë, — má též výtečné dřevo na tesání. (Přivezl jsem si z Indie kufr z kafrového dřeva). Konečně tu neobyčejně prospívá strom durian s ovocem, protivně páchnoucím, avšak pro jazyk neobyčejně lahodným; jsou tu celé háje těchto velkých, mohutných stromů divoce vyrostlých, tak že cestovatel může si dát utrhnout jeho plody jako dětská hlava veliké a pochutnati si na skvostném masíčku, v němž jsou pecky uloženy. Též dammarové stromy v hojnosti se vyskytují; vnitřní kůra těchto stromů, řádně obdělaná, slouží tuzemcům místo papíru k napsání delších povídek. Obyčejně však píší na mladé měkké bambusové větvi.

* * *

V zemi, kterou před sebou vidíme, bylo v létech čtyřicátých lidojedství v plném květu. Obyvatelé neměli tehdy jasného vědomí, že pášou něco velmi hnusného.

R. 1838 v údolí Silindong byli zabiti a snědeni dva američtí misionáři (z Bostonu) skoro bych řekl — vlastní vinou, vlastní ne-

opatrností. Pokusili se totiž hlouběji proniknouti do země na svůj vrub, neznajíce místního batackého nářečí. Batakové je pokládali prostě za vyzvědače, vyslané od sousední nepřátelské obce, s níž právě válčili, jinak neuměli si příchod jejich vysvětliti — a proto je dle svých zákonů potrestali, t. j. zabili a snědli. Snědli je ne proto, že byli bělochy a misionáři, nýbrž proto, že byli vyzvědači. V kraji tomto, za naší doby není lidojedů. Údolí Silindong a kraje k severu jsou nyní v moci Holanďanů. Holanďané za posledních třiceti let pronikli poznenáhla bez značnějších šarvátek k jižnímu břehu jezera Toba a zaujaté území k residentství Tapanulskému připojili 1878. Dále na sever, kde bydlí lidožroutská neodvislá plemena batacká, nepostupují. Tam jsou nejlidnatější a nejzámožnější vesnice, tam stále ještě lidojedi své hody slaví, a chlapce zabíjejí, aby jeho mozkem čarodějnické holi dodali zázračné síly.

Zprávy dřívějších cestovatelů, že Batakové pojídali i stařičké rodiče a sešlé příbuzné, též lidi nezhojitelnou nemocí stížené, nebyly pravdivé. Smyšlenkou cestovatelů jest, že r. 1836 batacký sluha řekl holandskému důstojníku:

— Prosím o dovolenou na pár dní.

— Proč to?

— Bude v domě našem hostina, sníme stařičkého otce . . .

Prý se to dělo takto: Stařec vylezl na strom, chytil se větve a když dolů visel, třásli příbuzní stromem, pohřební píseň zpívajíce: „Čas přišel, plod jest zralý, musí spadnouti.“

Když pak ruka starce ochabla a on dolů spadl nebo sám dolů sestoupil jako „zralý plod“, byl prý pikou na místě zabit a od příbuzných snědeny.

To vše jsou bájky a smyšlénky, jež z jednoho cestopisu do ostatních přecházely i dosud přecházejí a Bataky ještě do horších řečí přiváděly, než zasluhovali. Faktum jest, že Batakové mají starce a stařeny u velké vážnosti. Ten, kdo má šedý vlas a šedou bradu (která však velmi zřídka se vyskytuje), je tak vážen, že dostává stravu a byt, kamkoli v batackém území přijde.

Batakové jsou lidojedy, avšak při pojídání lidského masa zachovávají určitá, podáním zasvěcená pravidla. Jedí pouze lidi řádným soudním řízením k smrti odsouzené aneb při určitých zločinech postižené. Snědení děje se vždy slavnostním způsobem v hromadné schůzi lidu.

Snědení po utnutí hlavy je přiostřením trestu (za žhářství, za smilstvo s ženou pohlavára, za noční krádež, za krvesmilství). A ještě pojídají válečné zajatce, když se zbraní v rukou byli chyceni; potom zemězrádce a válečné vyzvědače; ty pojídají ještě za živa. Kanibalským způsobem nakládáno dříve s každým cizincem, jenž nikým nebyv vyzván do území jejich byl pronikl; pokládali jej za vyzvědače aneb naschvál ho za vyzvědače prohlásili, jen aby ho snísti mohli dle platných zákonů.

Rozsudek vykonávají takto: Odsouzence vedou za vesnici, tam ho přivážou ke kolu a ze zadu pohlavár utne mu šavlí hlavu rázem. Vesničané hned ještě z teplé mrtvoly kousky masa odřezávají dle jistého pořádku a nad ohněm vesele plápolajícím rychle opéci nechávají a polykají, někteří i syrové kousky hltají.

Ozbrojeného nepřítele, jehož ve válce ze zálohy přepadli a svázali,

rovněž i vyzvědače ke kůlu přivazují, avšak hlavu mu nestínají. Následuje výjev velice rozrušující. Pohlavár mohutným hlasem oslovuje vesničany, hledě jejich mstivost a krvelačnost proti nešťastníku až k zuřivé šílenosti roznítiti: „Toť největší padouch z naší dědiny, on usiloval o záhubu všech nás . . ." volá zvučným hlasem i první na něho na živého se vrhne, kus masa z jeho předloktí nebo z tváře mu vyřízne a krev, kapající z masa, vysrkne; v tom již ostatní — jest jich velký dav — jako dravé šelmy na nešťastníka se sápou s křikem velikým. Každý máchá malým schválně k té hostině dobře nabroušeným nožem a z těla jeho si uřízne kousek masa, tak velký, aby jej pohodlně mohl spolknouti. Vše se děje neobyčejně rychle. Do toho povyku zavznívá tlukot jejich hudebních, velmi hrubých dřevěných nástrojů. Při popravě je vždy velký hřmot a vřava hemžících se mezi sebou útočníků. Nešťastník ještě žije a může při úplném vědomí sám viděti, jak jeho maso pojídají. Upírá na své katany vytřeštěné oči, pozoruje radostné posuňky a výkřiky zuřivců, rozdivočených pohledem na živou, vřelou, kouřící se krev. Chuďas! Co cítí, nežli duše vypustí? (Batakové věří, že člověk má tři duše.) V jakémsi tupém, polovědomém stavu hledí před se. Jeden lapený nepřítel, když ho jísti začali, křičel: „I vás zajmou a snědí!" a potom již jen mumlal ta slova. Uplynulo několik minut nežli se zakrvácel. Nešťastníka sejídají na dobro, maso od hnátů odřezávají, tak že holé kosti z něho trčí. Ohlodané kosti přinášejí si do vesnice jako trofeje a zavěšují je na památku v obecném domě. Pohlavár, jenž v čele vesničanů odsouzence načíná, má právo odřezat si z něho nejlepší kousky, to jest ty kousky, které mu nejlépe chutnají; někdo jí rád uši a tváře, jiný dolejší část břicha, jiný maso z vnitřní strany nadloktí a ruky atd. — Vnitřnosti házejí psům, kteří svou porci s nemenší hltavostí jedí, jako jejich páni. I pánům a psům velmi chutná. Zvláště chutné je prý maso z tváří, z prsou, z ramenou, z nadloktí a to z vnitřní plochy. Hltají též tuto pochoutku s citronovou šťávou nebo osolenou aneb, aby byla pikantnější, posypanou červeným na prášek rozetřeným pepřem. Hltání syrového, jakéhokoli masa vešlo u nich v obyčej. Při slavnostech, při sňatku bohatého pohlavára, při úmrtních hodech též jedí syrové maso z právě zabitého bůvola, řežou si z jeho trupu kousky masa, z něhož ještě čerstvá krev kape, a vše to pohlcují s neobyčejnou žravostí. Krev prolitá, z níž se kouří, rozněcuje jejich hltavosť. Odtud k požívání syrového lidského masa jest jen krok, ovšem krok veliký.

Zajatého nepřítele usmrcují, tělo jeho rozsekávají a každý z přítomných dostane svou část. Kůži s masa stáhnou, načež vaří maso v hrncích s rozličným kořením. Vše to se děje mimo vesnici pod širým nebem. Někdy snědí celého zajatce, i jeho mozek, někdy jedí pouze maso z dlaní a ramen; ostatní maso ponechávají čaroději (Guru, v každé vesnici je takový guru), aby z masa urobil léky a talismany k zažehnávání epidemií. K požívání nepřítele pudí je osobní msta a žhoucí touha, aby ho zcela zničili a neškodným učinili. Jsou přesvědčeni, že s jeho masem spolu i hlavní duši jeho snědí, tak že tento nepřítel po smrti jim škoditi nebude, t. j. duše jeho nebude jako strašidlo po vesnici těkati a pohromy na ně přiváděti. Snědením zcela ho zničili navždy a na věčné časy.

V Silindong a v sousedních krajích nikdy člověka bez podstatných důvodů nezabíjejí, aby ho snědli, vždy to musí být zločinec nebo člověk, jak říkají „halak na ďahat“ (zlý a nebezpečný). Když nevystačí maso odsouzence na všechny vesničany, zabíjejí vedle odsouzence i býka, rovněž ke kůlu přivázaného. Obyčejně starší lidé mají přednost a ti si volí člověčinu, buď vařenou nebo roštěnou — mladší se spokojí s býčím masem. Muž, jenž chtěl svésti vdanou ženu, je-li při skutku přistižen, bývá od manžela na místě zabit a potom společně sněden, rovněž zloděj, přistižený při krádeži v jizbě. Když však zloděj teprv za vesnicí byl na útěku polapen, tu ho před domem, kde krádež spáchal, ke kolu přivážou a zabíjejí, jestli totiž pohlavár a příbuzní za zloděje se nezaručí — že peněžitou pokutu zaplatí. Zloděj může se totiž penězi od smrti vykoupiti. Kdo utekl s vdanou ženou, nesmí být nikým do domu pohostinsky přijat a nikdo mu v ničem nesmí pomáhat. Za únos vdané ženy je stanoven trest smrti a snědení mrtvoly usmrceného; v tomto případě nemůže se nikdo od trestu smrti vykoupiti.

Batakové věří, že snědením nepřítele přivlastní si i jeho vlastnosti, jeho chytrost, výmluvnost, atd. Kdyby snědli Evropana a jeho mozek shltli, shltli by též jeho migrénu, žaludeční katarr, ctižádost, haemorrhoidy, jako slavomam, jeho dar veršovnický a mnoho jiných chorob civilisačních. Pověry stran pojídání vlastností zabitého jsou rozšířeny po celém malajském souostroví. Na př. Malajci na Malackém poloostrově požívají maso i nahodile zabitého „dědečka“ (tygra), aby si takovým způsobem přisvojili vlastnosti strašného dravce, jeho sílu, mrštnost při útoku, smělost jeho a chytrost. Tato pověra má v sobě cosi dětinsky naivního. Řekne-li u nás sestra menšímu bratříčkovi: „Nejez tak mnoho z této husy, budeš hloupým“ — hošík, jenž ví o huse, že jest hloupá, jistě shledá správným tento vývod a — poslechne. Batakové kromě toho věří, že každý, kdo dýku svou v krvi tygrově smočí, stane se udatným, že otíráním dýky o kůži zabitého tygra přejde do zbraně výpar síly a smělosti, kterou zvíře vynikalo, i bude prý potom dýka zasazovati takové strašné a smrtelné rány, jako je zasazuje děsná tlapa zvířete. I v jiných zemích vládne tato pověra, což svědčí o jednotě ducha lidského. U plemene Miris v Bengalsku zapovídá se ženám, jísti tygří maso, aby prý se nestaly příliš zmužilými a bojovnými. (Mají ti mužové starosti, není-li pravda?) Dajakové na ostrově Borneo krmí chlapce své srdcem a kůží z čela zabitých nepřátel, aby z nich byli mužové neohrožení a udatní. Též malý Achilles byl krmen srdci lvů a tukem z kostí medvědů, aby nabyl hrdinského ducha. I v Evropě je mnoho takových pověr. Pytláci ve Štýrsku (jak vypravuje Rosegger v povídce „Harfenisté“) věří, že požitím očí jestřábích nabývají ostrého zraku, takže při střílení nechybují cíle.

III.

V odlehlejších a lesnatých krajích nad jezerem Toba, kde obyvatelstvo je divočejší a s ostatním světem málo styku má, zvláště, kde bydlí kmen Pakpak, potom v krajích Parbakuduan, Dairi a j. — připravují si maso lidské jako my silnou a chutnou polévku, tam pojídají z labužnictví

chycené na útěku otroky nebo bloudící čínské dělníky. (Ti utekli z tabákových plantací, které jsou na východním pobřeží ostrova v území sultana Deli.) I staré vychrtlé otrokyně si k snědku vaří a pepřem posypané s radostí hltají. Maso, v hrncích po několik hodin vařené, tak se scvrkne,*) že celé lýtko uvařené není větší než dětská pěsť; trvám, že bez pepře nebylo by lze polknouti tuto houževnatou vláknitou hmotu. Nezapomínejme, že to míním pouze o masu ze starých, vyzáblých žen, maso z mladších mužů bývá jistě šťavnaté. Labužnické lidojedství Pakpaků jest výstředností a zvrhlostí. Batakové sami povrhují těmito svými soukmenovci, uznávajíce pouze to lidojedství za oprávněné, kteréž se provozuje jako justiční výkon, ze msty za nějaký zločin a potom jakožto válečný zvyk. Dětí nikdy nepojídají, neb k smrti jich neodsuzují. Batakové požívají pouze maso řádně odsouzených provinilců a maso zabitých nepřátel, jinak mrtvol se nedotýkají. Pojídání děje se bez žen a bez dětí, které též při soudu a ve válce nebývají. K lidojedství mají ještě důležitou pohnutku, zbožnosť vzhledem k předkům. Jsou to starodávné obyčeje, od předků zděděné a proto Batakům ctihodné a staletími posvěcené. Tuzemci říkají: „Tak to konali naši předkové — stihlo by nás neštěstí (neúroda, sucho, zlé nemoci, povodně), kdybychom se odchýlili od zvyků předků svých“.

Již jsme řekli, že lidského masa ženy nikdy nepožívají, je to pochoutka určená výhradně pro silné pohlaví. Mužové, kteří vždy společně velkým davem k požití odsouzence přicházejí, obyčejně všecko maso na místě snědí; do domácnosti si ho neodnášejí. Maso jim výborně chutná — mnohem více nežli maso mladých slonů, jehož také požívají, ba mnohem více nežli vepřové maso a než ryby nebo hadi, (kteří mají maso velmi něžné) a mnohem více než maso koňské, maso krys atd.

Obyčejně čítáme, že prý hlad a nedostatek masité stravy divochy k lidožroutství dohání. Na některých australských ostrovech přestalo lidojedství od té doby, co tam zavedli vepře jako domácí zvíře. Avšak u Bataků máte chov vepřového dobytka odjakživa. Kromě toho tito tuzemci jsou poměrně dosti civilisovaní, bydlí v krajinách úrodných a v poměrném blahobytu, mají dosti zvěře (divokých vepřů a jelenů) a ještě více domácího dobytka (vepřů, bůvolů i koní). Hovězí dobytek, malý

---

*) Že maso z člověka vařením velice se scvrkne, viděl jsem ne u Bataků, nýbrž v Praze v Karolinum — na přednášce prof. Bochdálka r 1861. Profesor anatomie demonstroval medikům prvního roku vařené maso z člověka. „Hle — pravil — jak se scvrklo, je to maso z celého lýtka, rázem odříznuté. Jak se z něho kouří, přivoňte k němu, voní jako hovězí maso uvařené. Kdo z pánů posluchačů chce, může je ochutnat, nezapomene po celý život, jak chutná.“ — Dřevěná miska s masem kolovala potom mezi posluchači, soused ji podával sousedu. Teplá pára, z člověčiny vystupující, byla tak lahodná, že kdo to nevěděl, nikdy by byl netušil, z kterého ssavce ten kus masa, velký jako pěsť vzrostlého člověka, pochází. Viděl jsem, jak jeden medik to maso z misky do ruky vzal a do něho kousl, načež vyplivl. Zcela klidně to učinil. Mnozí kolegové divili se jeho udatnosti, já též. Mně bylo tehdy 17 let a mrtvol jsem se ještě bál a vždy rychle jsem pospíchal skrze anatomický pracovní sál, když tam ležely na několika stolech mrtvoly s otevřenýma očima, s rozcuchanými vlasy a nepřikryté. Velký odpor jsem k nim cítil. Živě přišla mi na mysl tato scéna z mladých let, když jsem 1880. na skálu za Sibógou s tuzemním průvodcem vystoupil, obzíraje kraje lidojedů na vše strany.

s krátkýma nohama, je silný (nemá tukovitého hrbolu mezi lopatkami) a má dosti chutné maso, s poněkud nasládlou pro nás příchutí.

Jak vzniklo u nich lidojedství a kterak přešlo u nich v soudní výkon, není známo. Ve spisech na stromové kůře napsaných a od předků zděděných, jež se zovou pustaka, neděje se o lidojedství nijaké zmínky. Sami o původu nic nevědí a hnusný zvyk zachovávají, jak jej zdědili od předků, neptajíce se po jeho původu a oprávněnosti. Tuším, že byli odjakživa lidojedy, neboť již Marco Polo o jejich lidojedství vypravuje. Benátský tento cestovatel (1250—1323) provázel s četnou družinou dceru Kublaja chana („lepou jako lunu", jak o ní dí básník královédvorského Rukopisu) na jejich cestách a když cestující r. 1295 k severu Sumatry se plavili, vystoupili na pobřeží před bouřlivým počasím i byli nuceni „postaviti zde ku svému ubytování opevněné domky na ochranu proti lidožroutským tuzemcům". Marco Polo dí ve svém cestopise Il Milione, již v 15. věku do češtiny přeloženém: „Obyvatelé jsou modloslužebníci, avšak mnozí, kteří na pobřeží bydlí, obrátili se na Mohamedovu víru působením saracenských obchodníků, kteří je stále navštěvují; ti však, kteří v horách bydlí, žijí jako hovada a jedí člověčinu." Též v arabských rukopisech, pocházejících z 9. a 10. věku, je řeč o lidožroutech v severní Sumatře. Hnusný ten zvyk je asi velmi starého původu a ztrácí se v šedé dávnověkosti.

Možná, že ta pohnutka „hlad" má platnosť u některých lidožroutských plemen v Africe, Australii, Americe a Asii. Kanibalismus z hladu pozorujeme též u vlků, koček, krys, pavouků, ještěrek, u batackých polodivokých psů. — Tato zvířata, nemají-li potravy, požírají se vespolek. U Bataků této pohnutky není a přece k lidojedství lnou. Stává se, že někdy i v podmaněných krajích tuzemci se prořeknou: „Kdyby se stalo, že by Holanďané náš kraj opustili, zase přilneme k lidojedství" t. j. k svým starým zákonům, které velí odsuzovati provinilce, vyzvědače a zajatce k smrti a k snědení. Ovšem, co stem bludných věků bylo pácháno, krátká doba nemůže zvrtnouti. Třeba, aby několik pokolení vyrostlo bez lidojedství, jinak se stává to, co Reade vypravuje o černochovi ze západního afrického pobřeží. Černoch byl vzdálen vlasti a jsa smrti blízek, dal se do hořkého pláče — prý tělo jeho bude snědeno od červů, místo aby se jím příbuzní a přátelé jeho nasytili. Z toho viděti, jak lidojedi upřímně lnou k svým obyčejům, které nám jsou tak odporné.

Batakové nikdy před bělochy o lidojedství se nezmiňují a též byvše tázáni neradi o tom vypravují, někdy to přímo zapírají, vědouce, že tím u bělochů ošklivosť vzbuzují. Mužové zachovávají o hnusném tom zvyku mlčení zvláště před ženami, které beztoho k hostině přístupu nemají. Cestovatel, i když batacky mluví a s tuzemci důvěrněji se byl seznámil, uslyší zřídka mezi nimi hovor o lidojedství; vždy o tom uslyší jen nahodilé a vždy jen krátké poznámky. Jinak se věc má, když pohlavár sám úmyslně o tom začne vypravovat, jen aby se pochlubil vítězstvím nad nepřátely. Pohlaváři batačtí jsou totiž velkými chvastouny. Pohlavár okáže cestovateli několik zubů, nebo několik malých kostí ze zápěstí člověka a řekne: „Toť památka z těla mého úhlavního nepřítele, jejž jsem přemohl a společně se svými lidmi snědl." Snísti nepřítele jest jim

tolik jako úplně, navždy ho zmařiti, proto chlouba lidojedského pohlavára je spolu chloubou hrdopyšného vítěze. Vítězstvím pak ve vojně každý se rád chlubí a pohlavár zvláště, chce totiž cizinci vštípiti velké ponětí o své moci. Tuzemci velmi dobře si pamatují své lidožroutské bankety, počet a jména snědených nepřátel a odsouzenců, oni dovedou po pořádku chronologickém citovati jména těch, které kdy snědli a kde a kdo toho požívání se súčastnil. V Náprstkově museu je uložena dlouhá mosazná dýmka, z níž kouříval stařičký pohlavár Si Bajikan; (je to dýmka místní výroby). Řečený pohlavár pojedl se svými vesničany 39 lidí. Pohlaváři, kteří častěji válčili, mohou se honositi mnohem větší cifrou . . . oni zcela otevřeně vyznávají, že maso z člověka velmi dobře chutná. Pro ně je pochoutkou.

Pozoruhodno, že u jednoho plemene batackého Karau není již lidojedství, kdežto u nejbližších sousedů trvá stále. Avšak i tito Karau-batakové připisují lidskému masu léčivou sílu, rovněž tuku z těla nebožtíků, očím, pyskům a jazykům násilně zemřelých lidí a mrtvě narozených dětí, též masu rodiček v šestinedělí zemřelých, jakož i masu nemluvňat, ale jen těch, která zemřela dříve nežli zoubky dostala. Čaroděj (gúru), jenž je spolu zaklínačem duchů, lékařem a knězem v jedné osobě — prodává vesničanům hmotu, kaši, kterou sestavil z masa uvedených lidí. Kaše má léčivou a ochrannou moc, kdo ji na těle v amuletu nosí.

Již jsme řekli, že dlouhé kosti z těla snědeného nepřítele, lebku a jeho čelist — Batakové na obecním domě zavěšují, kde až do úplného setlení visí. Činí to vždy, kdykoli kosti pocházejí z nepřítele velmi chytrého a nebezpečného, jehož přemožení dalo jim mnoho práce. S radostí na ty kosti pohlížejí. A ještě po smrti se mstí takovému nenáviděnému nepříteli. Nedosti toho, že jej snědli, i zuby z jeho lebky vytrhali a o ně se dělí. Vesničan si zasadí zub do víka své krabice (v níž má siri a vápno ku žvýkání uloženo) a potom zavíraje krabici a klepaje na víko má pocit, jako kdyby tomuto nepříteli „notnou ránu přes zuby vytnul.“ Bujnou fantasii mají tito lidé. Pěkný to dar přírody, není-li pravda?

Tito ve válce tak mstiví a k nepřátelům ukrutní kanibalové jsou v obyčejném obcování dobromyslní, upřímní a pravdomluvní.

Jak uvésti v soulad tyto odporující sobě vlastnosti? Nevím, avšak zjev tento není osamělý. Vizte země kulturní v Evropě. Tam jsou též lidé, jinak dobří, jsou v téže zemi zrození a týž jazyk mluvící — a vůči politickým svým odpůrcům jsou takovými zuřivci, že nelze si to dle zdravého lidského rozumu vysvětliti — tito odpůrcové více nenávidí sebe nežli společného nepřítele, jehož obě strany nazývají úhlavním, věkovým. Vůbec lze říci: povaha lidu může býti jemná, měkká, dobrácká a v téže době surová a ukrutná. To vidíme u ruských sedláků. Zatvrzelosť a srdečnosť, necitelnosť a dobrota jsou v nich smíšeny. Když řádí cholera, hlad, dobytčí mor nebo je trvalé sucho — páší sedláci ruští někdy ukrutnosti jako divé hordy. Zakopou ženu za živa, malé děvče upálí atd., aby obětováním lidského života pohromu zažehnali. Jsou to snad dávnověké temné pověry? Ovšem děje se to vždy v odlehlých guberniích. Zpráva o takové události koluje potom ruskými novinami s dodatkem: „Hle, jak náš sedlák je surový, zůstal takovým, jakým byl za doby Jaropolků a Igorů.“

IV.

Byl kdy některý z evropských cestovatelů svědkem kanibálské hostiny? Velice pochybuji. Cestovatelé důkladně se vyptávají na lidojedství a svědomitě všecky podrobnosti si zaznamenávají, avšak ani nedychtí, aby byli svědky strašného toho divadla. A Batakové též cizince k těmto hodům nezvou, vědouce, že Evropanům a Malajcům je požívání masa lidského odporné až do té duše. Myslím, že ani Dr. Junghuhn (vojenský lékař v osadnických službách, rodilý Sas), jenž první r. 1841 do batackého, tehdáž úplně neznámého území výzkumnou cestu podnikl, ani van der Tuuk, znamenitý jazykozpytec, jenž deset let (1848—1858) mezi Bataky ztrávil a nářečí jejich prostudoval — že ani ti nebyli takové hostině přítomni — nepřáli si toho — ač ji důkladně popsali dle výpovědí hodovníků. Batakové provozovali — bylo to v Sigumpolang — před paní J. Pfeifferovou, pantomimicky, jak si vedou při pojídání člověka a jak kolem něho tančí. Paní ta výslovně o tuto produkci žádala. Zvědavosť dcer Eviných je veliká. Ejhle, již pantomimu před paní Pfeifferovou provozují. Na kůl přivázali kus dřeva, kůl představoval člověka, kus dřeva nahoře jeho hlavu. Tanec je velmi živý, samé skoky a posuňky . . . až konečně tasili nože na domnělého člověka. Jeden z nich zasadil mu první ránu, ostatní následovali jeho příkladu a tvářili se, jakoby tekoucí z ran krev srkali. Potom usekli hlavu (kus dřeva) od kolu, vztýčili ji do výše a drželi si ji nad ústy, jakoby kapající krev pili, jiní vrhli se na zem a tvářili se, jakoby krev z hlavy na zem vykapanou ssáli — a jiní stále kolem tančili, vyzdvihujíce při tom nohy od těla co jen mohli a podivné křiky ze sebe vyráželi. Obličej jejich spíše jevil radosť než aby soptil krutosť, též křiky byly spíše radostné než divoké. Zdá se, že pohled na kapající krev probouzí u nich bestialnosť a že člověka pojídají v jakémsi třeštivém záchvatu a v nepříčetném stavu, jak bývá při chorobě duševní. Ve skutečnosti, jsou-li rozohněni pomstou a vášnivou chtivostí po naprostém zničení nepřítele, vedou si prý ještě divočeji. Dědičnosť též přispívá k utvrzení těchto zvířecích výbuchů, při nichž lidé jakoby se stávali bezcitnými. Ostatně i ve středověku dělo se v Evropě totéž, lidé byli tehdy ukrutnější a trápení svých bližních méně cítili. Za Ludvíka XIV. dvorní dámy rády hleděly na rozčtvrcování a kolem lámání loupežníků, jež se provozovalo na veřejném náměstí, vznešené dámy (mezi nimi jedna z nejvzdělanějších své doby Madame de Sévigné † 1696, proslavená svými dopisy k dceři) zaujímaly tu mezi diváky nejlepší místa a nenuceně se bavily strašným divadlem; rovněž tak si vedly v Madridě při pálení kacířů španělské dámy nejvyšších kruhů za Filipa II., jenž sám při auto de fé býval přítomen co nejvyšší ochránce a příznivec svaté inkvisice. Kam se děla ženskosť? Tyto dámy nevěděly, co jest útrpnosť s nešťastným, cit milosrdenství jim nebyl znám, jako dosud není znám Batakům vzhledem k odsouzeným a jako je málo znám prostému lidu v Evropě vzhledem k zvířatům. Středověk vynikal všeobecnou surovostí, slova milosrdenství a lidskosť — neměla práva občanského. A ne mnohem lépe bylo ještě i v dobách pozdějších. Uvedu příklad. Petr Veliký, navštíviv jednou Berlínský dvůr, vyžádal si, aby dva zločinci byli pověšeni. Chtěl viděti

předsmrtnou mimiku jejich obličejů. Opakuje-li se něco podobného za naší doby, budí to již velkou ošklivosť. Stalo se něco podobného za nedávné rusko-turecké války. Malíř Vereščagin požádal generála, aby jemu k vůli dal pověsiti dva Bulhary, obviněné z vyzvědačství, ačkoli rozhodných důkazů usvědčujících ještě nebylo. — Že by rád viděl předsmrtné křeče svalů v obličeji věšených vyzvědačů. — Proč? — Aby výraz jejich obličeje „dle skutečnosti" namaloval. — Generál, muž vzdělaný, jehož jméno jsem zapomněl, s nevolí zamítl prosbu fanatického umělce. Později nevinnost těchto dvou Bulharů byla dokázána. Není to smyšlenka, co tu vypravuji.

Řekněme bez obalu: co nyní pozorujeme u Bataků, bylo dříve i u nás v temném středověku. Jako tehdejší mravy a náboženský fanatismus znenáhla se zjemnily vlivem osvěty (hlavně studiem přírodních věd), lze téhož očekávati během budoucího věku u Bataků. Pravím výslovně — budoucího věku, neboť i v Evropě bylo jednoho a dvou věků třeba, aby zdivočilá surovost a náboženská mstivost poněkud vzaly za své, aby přestala víra v ďábla a v jeho tělesné obcování s ženami, aby přestalo pálení čarodějnic a kacířů t. j. osob, dle nynějšího názoru zcela bezúhonných a vzhledem k posledním často velmi ctihodných a od potomstva vyhlašovaných za hrdiny a hlasatele nové osvícenější doby. Kdo učinil nemožným středověkého ďábla s mučírnami a plamennými hranicemi? Kdo nás učinil lidštějšími? Rozumnější víra? Studium přírodních věd a moderní humanita zatlačily středověká strašidla a s nimi též jinou obludu — konfessionální fanatismus.

* * *

Že u Bataků lidojedství dosud se udrželo, bude hlavní příčina ta, že zůstali odloučeni od ostatního světa, a že sami stykům těm opatrně se vyhýbali. Moře měli před očima — a přece plavbou se nezabývali, prý moře je sídlo zlých duchů, a raději se uchýlili od mořských břehů zpět do vnitra své úrodné země, kde zpohodlněli a zchoulostivěli. Nikdo nesměl rodný kraj opustiti bez svolení pohlavára a obecní hromady, kdežto každého, kdo do jejich krajů v čas války přišel, za nepřítele a zlomyslného vyzvědače pokládali, zabíjeli a pojídali. O tom se rozšířila zpráva do všech stran a nikdo se k nim neodvažoval. I přátelští Batakové nepřímo zabraňovali cizinci další postup dovnitř kraje, líčíce mu, že ho tam čeká jistá smrt. Cestovatele přecházela při tom vypravování chuť k cestování, třeba že ho hnala tam slávychtivosť a touha po neznámých končinách. Vracel se raději zpět — s nepořízenou. Živůtek byl mu přece dražší nežli cestovatelská sláva.

Takové isolování proti cizincům dělo se po mnohá desítiletí soustavně a uvědoměle. Poznenáhla se podařilo jednotlivcům, za pomoci některého jim přátelského pohlavára, vniknouti hlouběji do území batackého, pokud totiž tuzemci klidně se chovali. Především jezero Toba, o němž tolik báchorek kolovalo, bylo předmětem zvědavosti cestovatelů.

Takovým způsobem již několik Evropanů — Dr. Junghuhn, van der Tuuk, E. de Haan, Hagen, Modigliani — pronikli až k jezeru Toba, k jeho jižnímu břehu a odtud výše, aneb procestovali batackou zemi na příč z východního sumatranského pobřeží (Deli) k západnímu pobřeží

do holandské osady Sibóga. Při tom se plavili přes jezero ze severu na jih a viděli aspoň v celkovém obrysu oba břehy a pobřežní krajiny. Posledně r. 1887 byl to Brenner (spisovatel knihy: „Návštěva u kanibalů sumatranských“ 1893), jenž z Deli vyšel a batackou vysočinou (přeplaviv se přes jezero ze severu na jih) do Sibógy pronikl. Brenner vykonal tuto cestu skrze území neodvislých Bataků zcela bez pomoci holandské osadnické vlády. Dobrým rádcem mu byl úředník při tabákové plantáži v Deli, pan Meissner, rodem Sas, jenž od své batacké hospodyně batacky se naučil a spolu zvyky a obyčeje tuzemců z téhož dobrého pramene dobře seznal. Brennera provázel pan Mechel, rodem Švýcar, jenž dobře batacky mluvil a již dvakráte cestu do země Karau-bataků vykonal. Brenner a Mechel šťastně unikli na své cestě velikému nebezpečí. Pohlavár v Lontongu u jezera Toba zamýšlel je oba v noci zabíti, aby si potom jejich zavazadla a ručnice přivlastnil. Jen rázností svou se zachránili od jisté již skoro smrti.

Nyní lze bez nebezpečí procestovati podmaněnou část batackého území. Západní pobřeží jezera Toba a severnější kraje sousedící již s územím atčínským t. j. neodvislé kraje batacké poskytují málo bezpečnosti, tak že cestovatelé neradi se tam odvažují. Cestování děje se, když nic neočekávaného se nestane a není-li v kraji tom válka, tímto jediné možným způsobem. Přinesete dary vesnickému pohlaváru a pod jeho ochranou, majíce od něho k sousednímu pohlavárovi doporučovací list — (t. j. na bambusovém dřevě vyryté vzkázání) kráčíte s tuzemním průvodcem do nejbližší vesnice, kdež pohlaváru dary odevzdáte a tak od vesnice k vesnici se to opakuje stále. Máte-li dobré a spolehlivé nosiče, na nichž snad nejvíce záleží, a zůstanete-li zdrávi, tím lépe. Pronikáte bez všelikých nehod, avšak často pod lijákem, dále do středu země k jezeru Toba. Buď nocujete v obecním domě nebo bydlíte v domech pohlavárů, které cestovatel ze svých potravních zásob uhosťuje; oni za to ve svém domě ustupují hostu první místo a opatřují mu nosiče k nesení zavazadel a spolu vůdce k ukazování cesty, neboť bez nosičů a vůdce nelze vůbec cestu nějakou podniknouti. Rozumí se, že v každém na bambusu vyrytém psaní je výslovně řečeno: „Cizinec přináší dary“, což každého pohlavára činí přívětivějším. Dary jsou: rozličné látky tkané, skládací nože, hodinky, střelný prach, ručnice, zrcadla, prsténky a rozličné maličkosti. Avšak do území kmene Pakpak, (tito Pakpakbatakové jsou dosud fanatickými lidojedy) přece nikomu cestovati bych neradil, kdo je rád na bílém světě. Též batačtí nosiči, jak by měli vstoupiti do řečeného území, by se mu rozběhli, zavazadla by odhodili a utekli by, bojíce se o své maso. A měli by dobře. Strach před zuby soukmenovců je veliký. Vůbec v území nepodmaněném bude nejlépe, když cestovatel dlouho na jednom místě se nezdrží, a vždy druhý den ještě před východem slunce dále se odebéře. K měření hor a hloubky jezera, ku geologickým a povětrným výzkumům a botanickým výletům nebude míti dosti času při tak rychlém cestování, za to unikne mnohým nepříjemnostem. Čím déle trvá na místě, tím jsou tuzemci dotíravější a ve svých požadavcích drzejší, cítíce, že cestovatele mají v úplné moci své a proto žádají na něm z jeho věcí vše, co se jim líbí, a často takové věci, bez nichž nelze se mu obejíti, zbraň,

střelný prach, mýdlo, jichž pro sebe potřebuje. Tuzemce velmi zajímá bílá pěna s mydlinkami. — Oni s neobyčejnou zvědavostí pohlížejí na mýdlové, pestrobarevné vzdušné bubliny, jež jim z mydlinek na tenkém bambusovém stéblu nafukujete. Neřekli byste, jaký obdiv vzbuzují po celé vesnici tyto vzdušné balonky. Neboť tito na pohled tak neteční tuzemci neskrývají svou zvědavost a obdiv, kdykoli spatří něco nového a otázkám nebývá konce. Nemohou se nového divadla nabažit a čiperní chlapci hned vás prosí o kousek mýdla. Též amoniak, jejž dáváte čichat vzrostlým a nadějné mládeži, velmi jim imponuje. Chytají se za nos, kýchají o všecko pryč a slzy jako hrách velké jim s očí se lijí při homerickém smíchu sbíhajících se a ustavičně nosy nastrkujících lidí. To bylo nějakého hluku a oživených hovorů a divení a smíchu a povídání.*) Divili se, že amoniaku z lahvičky neubývá. A já se divil zase jiné věci. Dával jsem dvěma hochům asi desítiletým píti holandskou kořalku (genever), kteréž dříve nikdy nebyli ochutnali. Mnoho kalíšků po sobě vyprázdnili (dle ruského způsobu a dle způsobu starých kořalečníků — lili si ji přímo do krku, nepolykajíce). Po vyzunknutí nijakého rozčilení nejevili. Opět vyprázdnili několik kalíšků. Kořalka na ně neúčinkovala. V hrdle a žaludku máme teplo, říkali a stále prosili dále o „sopi“. Kluci, vy byste celou Vltavu vypili! řekl jsem jim a naposledy jsem jim nalil. Neměli ani malou špičku, nerku-li opici. Čím vysvětliti, že alkohol na mladistvé mozky neúčinkoval? Podotýkám ještě, že pijíce kořalku nepřiložili kraj sklenky ke rtům, nýbrž naklonivše hlavu v zad, nechali téci kořalku s výše do otevřených úst. Tak pijí též vodu prostí lidé v jižním Španělsku, jak jsem to viděl v Seville a Granadě mnoho let později.

Měl jsem s sebou hotové placaté kornoutky k uschování malých brouků, které jsem po cestě chytal či lépe chytati chtěl. Kornoutky byly urobeny z pražských „Humoristických Listů“ — papír byl totiž silnější a trvanlivější než papír z „Nár. Listů“. Číslo „Hum. Listů“ přivezl jsem si z Padangu a nyní se mi dobře hodilo. Avšak ani jeden brouček na slunci se nehřál, jako by si řekli — kde nic tu nic — tak že kornoutky jsem odhodil. Batakové je zvedli, papír válcovitě svinuli a do otvorů v ušních laloškách si jej nastrkali. Tuzemcům čouhaly nyní z lalošků pražské „Hum. Listy“. Ben Akibo, jsi překonán! — zvolal jsem vítězoslavně. Něco takového ještě se Batakům nestalo a samým Humorům jisté ani ve snu se o tom nezdálo. Bezděčně jsem se dal tomu do smíchu a tuzemci smáli se po mně jako děti po matce — z pouhé dobromyslnosti. Jistě nevěděli, co mi přišlo tak k smíchu.

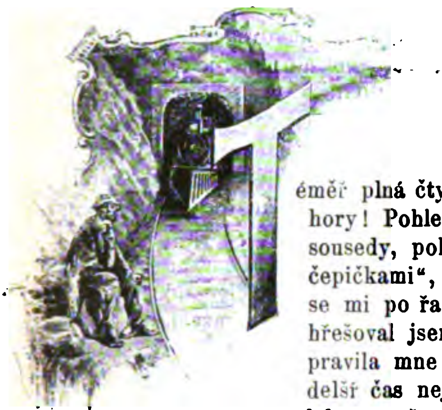
(Pokračování.)

---

*) U Malajců máte něco zcela opáčného. Ať Malajec spatří cokoli nového, věc hodně neobyčejnou — ohňostroj, rakéty, svítící koule, fotografický přístroj — on vám v tváři se nezmění, nejeví sebe menší známky obdivu. A ptáš-li se ho, co o tom soudí, opakuje po tobě vyřknuté slovo. — Je to hezké? — Ano, hezké, řekne lhostejně. Více neřekne, kdybys ho krájel (rozumí se, že to neučiníš). Batakové jsou zcela jiní. Ti až tuze všemu se diví. A Niasané též.

V sídle „Velikého Ducha“.

Z cest svých po americkém Západě píše Pavel Albieri.

I.

Téměř plná čtyři léta nespatřil jsem ani jediným okem hory! Pohled na naši Sněžku a její nejbližší horské sousedy, pokryté skoro po tři čtvrtě roku „bílými čepičkami“, jak se tomu v Podkrkonoší říká, stal se mi po řadu let jaksi nezbytnou potřebou a pohřešoval jsem jej, i když jen po několik dní připravila mne oň mlha. A nyní zanesl mne osud na delší čas nejprve na nízké roviny kolem Chicaga, kde ve všech směrech není na značnou vzdálenosť ani slušného vršku, a po té na pláně severní Minnesoty, kde mimo příkrá úbočí mississipské rokle, tedy kopce jen zdánlivé, je tomu skoro právě tak. Když jsem jednou na hořejším Missouri, u města Bismarku, zahledl z dálky několik modrých vršků, bylo mi věru, jakobych se musil k nim rozběhnouti, ale, bohužel — nešlo to!

Jedině ten, kdo prodělal kdy něco podobného, může plně pochopiti moji touhu a míti smysl pro náladu, s jakou jsem odjížděl z Denveru, hlavního města stříbrem proslulého státu Colorado, na delší výlet, či spíše na celou značnou cestu do velkolepých Skalních Hor, o nichž čítal jsem již od mládí celé báje. Ubíral jsem se do hor, dle všeobecného úsudku mnohem ještě obrovitějších, než největší evropské horstvo, Alpy, jež jsem posledně v nejpěknějších téměř partiích shledl, a všude byl jsem stále ubezpečován, že dojem, jejž činí Rocky Mountains, je daleko mohutnější. V kapse měl jsem lístek, oprávňující mne k jízdě na nejzajímavějších tratích v délce 1000 anglických mil, tedy na slušnou vzdálenosť více než 200 mil našich, což je přece již větší výlet! Ku procestování celého nesmírného horstva onoho, táhnoucího se jak známo přes celou Severní Ameriku, od Mexika až po Aljašku, nebylo by mi ovšem stačilo ani několik tisíc mil, avšak v Coloradu, v kraji probíhaném „mojí“ dráhou Denver and Rio Grande, jsou právě uznaně nejvelikolepější i nejmalebnější partie Skalních Hor. Zde jest největší horský uzel, z něhož vybíhají mocná pásma a do středu uzlu toho, plného pravých přírodních divů, vedla mne cesta po dráze, nazývané pyšně, ale pravdivě, bez amerického humbugu, „Scenic Line of the World,“ tratí na pohledy ve světě nejbohatší.

Těšil jsem se na vyhlídku na hory skutečně jako děcko a již na rozsáhlých pustých prériích daleko před Denverem jsem se rozhlížel stále k západu, nespatřím-li aspoň nějakou tu horskou homoli jako předzvěsť

a přední stráž onoho hřbetu, kterému na mapě jsem byl již tak blízko, ale ve skutečnosti přece jen od něho ještě hezký kousek cesty. Neviděl jsem však nic, nežli stále nízká, holá návrší až do samého Denveru. Zde jsem měl pak potěšení spatřiti opět hezké množství „mamutích“ domů, obrovských těch staveb amerických, jimiž nový poměrně Denver zvláště vyniká a které výší svou rovnají se mnohému slušnému pahorku, avšak kýžené hory neuzřel jsem ani s věže na budově Těžařské bursy, kam jsem se dal za tím účelem vytáhnouti elevatorem, jak mi poradil „Průvodce po Denveru“. Nějací občané, podle všeho cizinci jako já, kteří se mnou zároveň nahoře meškali, ukazovali sice na jednu stranu, že prý je tam „něco“ viděti, avšak dle mého přesvědčení mohly to býti zcela dobře také obrysy mraků, které se toho dne takřka po zemi válely.

Měl jsem opravdový strach, že z hor za hrozícího deštivého počasí uvidím buď velmi málo, nebo nic, znaje starou pravdu, že dá-li se v horách do deště, neví to kdy přestati, avšak v tom směru vnukl mi novou naději sklepník v hotelové restauraci, který mi na mé starostlivé dotazy stran povětrnosti sdělil velice rozhodně, což musilo mi býti důkazem o pevném přesvědčení, že v tuto dobu, koncem května, v Coloradu nikdy neprší a že zde vůbec je deštivé počasí skoro zvláštností.

„To je dnes a včera, co jste zde, skutečně podivné, a stává se asi málo komu, aby neviděl odtud ani na hory!“ zlobil se skoro bodrý ten muž, který mne jinak vzorně obsluhoval, jakobych já byl tím naposledy vinen, že je v Denveru mlha! Já, který jsem si přece ničeho toužebněji nepřál, než skvostného počasí, slunce a sucha! „Vždyť sem proto schválně jezdí nemocní se záduchou! Ostatně, tohle nemůže dlouho trvati a uvidíte, jak budete mít už zítra krásně! Jsme zde příliš vysoko, přes pět tisíc stop nad mořem! Sem se už mrakům ani nechce!“

Vzpomněl jsem si naň, když jsem se ubíral ráno — opět v mlze — na nádraží a opouštěl jsem o osmé hodině vlakem město, jsa rád, že vidím sotva domy na několik kroků od kolejí. Když jsme opustili lidská obydlí a octli se opět na prériích, vypadalo to, jakobychom byli uprostřed moře mlhy. Podél trati nebylo viděti nic, než šedivou pastvinu a bylo lze jen pozorovati, že vlak značně stoupá v té bělavé řídké hmotě. Tak to šlo asi půl hodiny, do první stanice Littletonu, maličké osady, tak maličké, že jsem ji i mlze navzdor celou přehledl. Jak jsem se při opětném návratu svém do Denveru přesvědčil, vede dráha po východním úbočí úrodného údolí jižního ramene řeky Platte a jindy bývá již odtud, jako vůbec ze samého Denveru, nádherný pohled na horstvo, vystupující na druhém břehu jako ohromná, jednolitá zeď, sotva trochu zprohýbaná.

Na štěstí však počínala, v pravý čas, k mému nemalému potěšení mlha nyní řídnouti a se trhati. Nevím, zda-li mělo na ni větší účinek prodírající se jí slunce, nebo značně větší výška, v níž jsme se nyní nalézali, ale zajisté pracovalo k tomu obojí. Několik slunečních šípů konečně prorazilo tím šedivým příkrovem a za malou chvíli mlha zmizela, aniž bych byl vlastně zvěděl kdy! Náhle bylo jasno a — co to?

Na pravo objevily se v prchající mlze nějaké tmavé, fialové šmouhy, jakoby jakási hmota vystupovala z lehké šedi roztrhaných mráčků a vloček a nabývala zřetelnějších obrysů — — massivní úbočí východních Skalních

Lázeňské místo Maniton Springs v Coloradu.

Hor bylo skoro náhle přede mnou, vzdáleno, jak se zdálo, ač ovšem klamně, sotva jen tak asi půl hodiny cesty!

Překvapení moje bylo skutečně úplné a první ten pohled věru nádherný, takže jsem nemusil litovati, že mi nebylo popřáno dříve, z dálky spatřiti tyto příkré skalní stěny, pnoucí se na několik tisíc stop z planiny, na níž jsme se nalézali, jako jediná vysoká kamenná massa. Když pak mlha opustila úpatí srázných těchto nesmírných strání docela, spatřil jsem dole na nich řídké lesíky černých skoro stromků kosodřeviny a temena vyčnívajících jednotlivých horských velikánů zaleskla se v záři sluneční věčným svým sněhem a ledem, skvějícím se na pokraji růžově a ve stínu nabývajícím barvy skoro čistě modré.

V téže však chvíli měl jsem ještě jedno překvapení, na levo trati, kdež se mi nenaskytl sice pohled tak imposantní, ale skutečně rovněž velice zajímavý. Na návrší, v záhybu dráhy, objevila se najednou malebná, rozsáhlá sřícenina hradu a pod ní osada! Jakže? Hrad? Zde, v Americe? Tady na Západě, v zemi sotva několik let osazené?! A přece!

Avšak nikoli, jsou to jen ohromné kameny, veliká jednolitá skalní skupina jako bludný balvan, posazená velmi efektně na vrchol kopce. Ale podoba se zříceninou je vskutku téměř úplná, jenom že hrad takovýto mohli by vystavěti toliko Cyclopové, neboť jednotlivé kusy ty jsou tak ohromné, že lidská síla by je snad nikdy nestačila umístiti na příkrou, vysokou skálu, na níž spočívají. Skála tato jest pak částečně až vychýlena s kopce nad osadu i stanici, nazvanou dle ní Castle Rock, t. j. Hradní skála.

Bylo mi zrovna líto zajímavé té podívané, když se vlak opět hnul, avšak hned ve příštích minutách, sotva že jsem ztratil Castle Rock z očí, naskytl se mi na pravo pohled na podobný skalní hrad daleko ještě větší a malebnější. Onen první byl červenavý, jako z cihel, tento druhý však bělavý, tedy „kamenný“ a mnohem členitější, „výstavnější“, abych tak řekl. Stál na stráni na pravo od našeho směru, mezi tratí a horami, které čím dále, tím zřetelněji vystupovaly, blížíce se k nám ještě více, až to činilo skoro dojem „co by kamenem dohodil“ a — ostatní ovšem, tak nějakou hodinku a snad i více, doběhl! Dle příruční knížky cestovní, jakými dráhy na americkém Západě zdarma a bohatě opatří cestujícího, jenž si toho přeje, poznal jsem, že jest to „Casa Blanca“, připomínající jménem svým ještě španělskou vládu v těchto krajích, která ještě před necelým půlstoletím aspoň dle jména, od jihu, z Mexika, až sem sáhala. Veliká ta skalní skupina, výběžek hor, posunutý jako přední jejich stráž, je dle údajů asi 1000 stop dlouhá a 200 vysoká, a celým vzezřením svým hradu daleko ještě podobnější než-li Castle Rock.

Trať, která stále posud stoupala po úbočí spádu prériových planin k horám, octla se mezi řídkými lesíky nad úbočím, na jakémsi širokém hřebenu prvního, nižšího, povlovného pásma, a za malou chvilku spatřili jsme Palmer Lake, malé jezírko na lesnaté planince, celé obklíčené samými dřevěnými, křiklavě natřenými villami a maličkými hotely. Jezírko vypadá skutečně jako umělá jen nádržka, neboť je celé vyzděno a uprostřed stříká, což dosti komicky působí, malý vodotrysk! Zajisté ryze

americký „vkus“, zkaziti přírodu při horském jezírku, které je skutečnou vzácností ve Skalních Horách, majících zvláště v této končině pramálo jezer. Palmer Lake je nedělním výletním místem Denveru a celý borový lesík kolem jezírka, řídký a bez podrostu, připomínal četnými pomaštěnými papíry, kostmi atd. živě naši Krč takhle v létě při pondělku. Průvodní knížka, která nadšeně chválila příjemnosť a malebnosť místa toho, kteréžto obojí jsem vzdor vší pozornosti nemohl nikde nalézti, sdělila mi, že se nacházíme zde již ve výši 7238 stop nad mořem, tedy o více než dva tisíce nad vrcholem české nejvyšší hory Sněžky, jak vysoko leží asi Denver! Vlak vystoupil asi za půldruhé hodiny a 52 angl. mil od Denveru o celý tento rozdíl.

Za Palmer Lakem, které jest jinak zajímavým místem pro tu okolnosť, že nachází se zde důležitý předěl vodstva, jež teče odtud na sever do řeky Platte a s ní do Missouri, kdežto na jih opět do řeky Arkansasu, dostali jsme se, vyniknuvše z lesíků, do zajímavé krajiny, která mi rázem připomněla partii z Čech, za Policí nad Metují, tak asi kolem stanice Metuj-Dědov na pruských hranicích, u Teplice a Broumova. V popředí samé malebné skupiny skal, v pozadí horstvo, zde ovšem mnohem mohutnější a mezi malými skupinami lesního stromoví i bříz, více méně již zakrslých, dřevěné domky ze silných klád. Jenom že krajina tato byla mnohem pustější, domky řidší a horší. Tu a tam páslo se stádo hovězího dobytka, horských nízkých druhů, nebo ovcí, ale člověka u nich nebylo lze spatřiti. A ty skalní skupiny vypadaly všecky jako řada hradních zřícenin, větších i menších, různých slohů, ale vesměs malebných. Vyskytovaly se stále nové a nové, jedny červenější, druhé bělejší, ale všecky stejně „sešlé“. Bylo již patrno, že to nejsou bludné balvany, ale skály tyto jakoby vyrostly z kamenité půdy, potažené jen sporou prstí a vystupující mnohde drsně na povrch. Kdyby jich bylo méně, vypadalo by to podobnější krajině, která má mnoho sřícenin středověkých hradních sídel, na každém skoro návrší, jak tomu je asi dosud v Albanii, ale zde bylo těchto „rozvalin“ přece k tomu jen velmi mnoho.

Úplná nepřítomnosť lidí v celém údolí až k horám, vystupujícím hned o kousek dále, hned opět blíže, ale stále trať provázejícím jako nesmírný hradební val, působila na mne podivně, skličovala mne, ačkoli jsem se nacházel v rychle ujíždějícím, dosti hustě obsazeném vlaku a ač venku panoval nejkrásnější nyní, teplý, slunečný den. Na horách bylo možno jasně rozeznati v čistém vzduchu každý strůmek, každý kámen, ale právě ta okolnost, že na mnoho hodin cesty, jež zajisté obnášel rozhled, nebylo viděti ani lidské postavy, působila tím trapněji. Bylo mi opět jako na pustých prériích. A to bylo na samém teprve pokraji hor, kousek za Denverem, v krajině jinak přece patrně dosti osídlené! Jak bude ještě o pár set mil dále na Západě, v horách?

Dle „Průvodce“ jsem si svědomitě prohlédl hned za Palmer Lakem „Phoebin oblouk“, obrovskou přirozenou bránu z červeného pískovce a když skalní „hrady“ proměnily se více ve stojaté kameny, v červené a bělavé sloupy různých velikostí a forem, poznal jsem, že jsem již v „Monument Parku“. Byla to velice zajímavá a zvláštní podívaná na

sta po krajině rozsetých zkamenělých obrovitých postav, jimž se stojaté balvany tyto nejvíce podobaly. V Evropě by se ke každému z nich pojila asi již pověsť, ale zde nemají lidé na podobné věci ani času, ani smyslu a Indiáni, kteří tu od věků sídlívali a zajisté o podivných těchto partiích rozličně bájili, byli vyhubeni nebo vypuzeni, aniž se kdo o jejich pověsti staral.

Američané, jak se tvrdí, hledí prý jinak než my na přírodu, jak jsem se hned důrazně a doslovně přesvědčil, byv právě z těchto myšlének vyrušen prodavačem ve vlaku, který mi nabízel — zelené brejle, jimiž prý krajina vypadá mnohem hezčí! To tak, zkaziti si celý dojem! Stojí prý zapůjčení jich jen 25 centů až do Pueblo, a je prý to velmi zdravé pro oči, které tolik netrpí sluncem! Rozhlédl jsem se po voze, což jsem po dlouhou chvíli již neučinil, zaujat jsa plně krajinou, a skutečně, uzřel jsem několik protivných yankeeských tváří, „ozdobených“ zelenými okuláry. Pohled ten mne tak nadchnul, že jsem se ihned obrátil k „agentu“ zády a díval se dále oknem svýma vlastníma, prostýma očima.

Ostatně za chvilku neměl jsem už ani hrubě nač se dívati. Mohutné horské úbočí zmizelo za pahorkem, jenž se vsunul mezi ně a trať, a údolíčko, kterým jsme dále jeli, bylo málo zajímavé. Zmizely skalní hrady i obelisky a pomníky, zmizely namnoze i lesíky a zůstaly více méně holé pastviny. Prostředkem údolí vinul se potok, ale skoro bez vody. Malé farmy, beze všeho stromoví, z klád hrubě sroubené, nazvané zde po západním způsobu již „ranches“ a pěstující více dobytek než obilí, byly za to četnějšími.

Konečně však vynikli jsme přece z údolí a octli se opět na pláni. Rázem pak rozvinulo se na pravo, přímo před námi opět mohutné horstvo, a sice nyní celé veliké skupení nebetyčných velikánů, pokrytých vesměs hojným sněhem. Zvláště jeden vyčníval vysoko nade všecky svým homolovitým vrcholem, úplně bílým. A pohled na horstvo zdál se nyní k jihu i k severu sáhati do nekonečna.

Na levo pak objevilo se na pláni rozvlečené větší město s výstavnými budovami a věžemi četných chrámů. Vlak vjel za minutu na to do nádraží v Colorado Springs, v městě, vyhlášeném po celé Americe, že zde sídlí snad nejvíce boháčů.

II.

Colorado Springs, ačkoli se považuje za jedno z nejhezčích měst na Západě, v americkém ovšem smyslu, s nejširšími totiž rovnými ulicemi, mne při návštěvě ani neoslnilo ani neupoutalo. Na pravé, západní straně trati, nalézal se mnohem mocnější pro mne magnet: ona vysoká hora byla zajisté, ač-li mne všecko nemýlilo, Pike's Peak, světoznámý svou ozubenou drahou, vedoucí až na jeho vrchol do výše 14.147 stop a nedaleké městečko pod ním, tulící se do klínu hor, sotva nějaké dvě hodiny odtud, mohlo býti jedině slavné po Americe lázeňské místo Manitou, americký Meran. Ona říčka, tekoucí tamto opodál nádraží, byla zajisté Fountaine-Qui-Bouille, „Vařící se voda“, kteréžto jméno připomíná ještě francouzské „trappers“, dobrodružné lovce, zde se před léty proháněvší. V blízkém sousedství Manitou nacházejí se též: proslulá

Partic z ozubené dráhy na Pike's Peak v Coloradu.

„Zahrada bohů“, zajímavé jeskyně a celá řada rozkošných, svrchovaně prý malebných horských partií, údolíček, roklí, vodopádů, skalních útvarů atd. atd. Několik hned „caňonů“ a „parků“, kmitalo se mi před očima v průvodní knížce a jedinou mojí snahou bylo, abych se již v brzku ocitl poblíže těch přírodních krás, nakupených zde v takové hojnosti, jako prý nikde snad na světě.

Zvláštní vlak po odbočni trati tam vedoucí odjeti měl za necelé půl hodiny, avšak vyhlížel jsem z jednoho jeho vozu o hezkou chvilku déle toužebně k těmto majestátním horám, než se dal do pohybu. Nemusil jsem však pro čekání toto příliš se zlobiti, neboť pohled, jaký se mi z nádraží v Colorado Springs naskytnul, stál věru za pozorování sebe delší. Homolovitý Pike's Peak, nazvaný dle statečného cestovatele a nálezce jeho, kapitána Zebulona Pikeho, který však v roce 1806 při výzkumné cestě podél nedaleké řeky Arkansasu marně se snažil o jeho slezení, byl skoro úplným středem obrazu, na nějž jakoby jeho bílý vrchol šířil zář a lesk. Po stranách horského velikána táhla se na pravo i na levo nižší poněkud pásma, jen tu a tam sněhem pokrytá, a spousta zeleni na jeho úpatí, právě v klínu, který pásma tato tvořila, ukrývala Manitou s jeho léčivými prameny. Úbočí nižších pásem, ještě více v popředí vystupujících, byla holá, kamenitá, barvy načervenalé, která ve stínu a v dálce přecházela ve tmavě fialovou, typickou pro tuto partii Skalních Hor. Zcela v popředí, dole pod nádražím, až k Manitou, byly živě zelené lučiny, prostoupené tu a tam skupinami košatých stromů a přívětivých domků.

Kratičkou tu cestu jsme urazili dříve, než jsem si pomyslil a vlak stanul na nádražíčku při samém počátku roztomilého onoho koutku světa, jemuž ponecháno bylo staré jeho indiánské jméno, zajisté velmi vhodné. Znamenáť „Manitou“ nejvyšší božskou bytosť u Indianů, „Velikého ducha“, který dle pověstí prabydlitelův země této právě zde měl oblíbené své sídlo. Nemohlť si pak věru pěknějšího místečka, se zajímavějším okolím, vůbec tak snadno vybrati a není divu, že právě sem kladli pověrčiví rudoši sídlo svého boha. Zde, v tomto skalním zákoutí, kam ani větřík nemůže skoro zavanouti, kde pod ochranou nebetyčných hor po celý téměř rok hojné stromoví a křoví se svěže zelená, kde prýští četné prameny rozličných chutí a blahodárného působení, léčivých účinků, kde stojí v okolních údolích na tisíce kamenných sloupů a skal nejrozmanitějších, často pitvorných podob, na způsob zkamenělých lidí a oblud, kde dále jsou veliké podzemní jeskyně, v nichž vichr vyvolává skučivé zvuky, kde vůbec působilo všecko na vnímavou fantasii divochů, bylo zajisté místo, dle jejich mínění jediné přiměřené za obydlí mocného ducha, vládce všech lidí a celé přírody. Zajisté že vše tak, jak nyní se jeví, povstalo jen jeho prací, když se zde zařizoval, bylo míněním kmenů indiánských, vůkol sídlících, z nichž zvláště počtem, bojovností i bohatstvím vyznamenával se kmen Ute, který dal jméno své sousednímu státu Utahu, kam byl odtud po mnohých bojích bělochy vypuzen a kde nyní děti jeho žijí jako — bídní žebráci, doprošující se almužny po nádražích!

To mi tak napadlo, když jsem se ubíral po široké ulici či silnici mezi menšími i většími, skoro vesměs však elegantními domky, residencemi,

villami a hotely, jež stojí v terassách po svazích údolí, které se několikráte zatočí, takže po každých několika jen krocích objevují se vždy nové a nové partie a pohledy. Prostředkem údolí, podél cesty, teče bystrý potok, vroubený pěkným, hustým, zeleným křovím, právě kvetoucím. V zahradách kolem vill a hotelů jsou všude velice úpravné záhony, plné květin a vůně. Obyvatelé hověli si po stinných verandách na „rocking-chairs", houpacích židlích a „hammockách", visutých rohožích, čtouce, nebo podřimujíce. Blížilo se poledne a zde bylo na vzdor blízkým osněženým horám příjemné teplo. Sluníčko nejen roztomile svítilo, ale i vydatně hřálo, avšak pro otužilejšího již cestovatele nebylo to právě obtížno. Po silnici šlo jen málo lidí, všude jakoby panoval sváteční klid. Z jednotlivých domků zaznívaly piano i zpěv, z dálky pak zaléhaly sem zvuky nějaké hudby dechové. Vše tak čisté, úpravné, svěží a příjemné, — úplný to dojem všech lázeňských míst, jak v Americe, tak v Evropě, mezinárodní ráz osad bohatých lidí, kteří pod heslem uzdravení hledají nejméně ze tří čtvrtin jen pohodlí, klid, příjemnou zábavu, nové často se měnící tváře a — lenošení!

Bílý vrchol Pik's Peaku mi však zde zmizel, ukryv se za nějaký vrch a není viděti, než pouze části údolíčka, sotva několik minut širokého. Asi uprostřed osady je několik více seskupených domků, tvořících jakousi ulici, v níž nachází se několik krámů a obchodů. Jest to obchodní třída „města" Manitou, odkázaného ovšem po většině na blízké Colorado Springs. Zajímalo mne zvláště několik krámů, v nichž se prodávají památky a upomínky jak z Manitou, tak vůbec z hor Coloradských s obvyklými těžítky, držátky, křížky, alby atd. atd., rozumí se, že vesměs s příslušnými pohledy. Novinkou zde byly, což jsem ostatně viděl již v Denveru, věci zhotovené z rud Coloradských, láhvičky a skřínky s celými kollekcemi vů a drahokamů místních. Ceny byly ovšem přepjatě vysoké. Jeden k z krámů těch, kde zároveň byly prodávány rozličné předměty „indiánské" a evropské „starožitnosti", ovšem více méně padělané, měl „klassický" nápis „Charles Dicken's Old Curiosity Shop", na paměť známého díla předního anglického románopisce, který měl snad pomáhati americkému kramáři lákati reputací svou lidi do obchodu! Dověděl jsem se pak náhodou, že obchodník onen jmenuje se skutečně tak, jako anglický romancier a obchoduje s „památnostmi" a „zvláštnostmi", použil oné shody okolností, aby si dal nad krám nápis, připomínající proslavené dílo. U dětinských Američanů může to býti dosti výdatnou reklamou, a mnohý zajisté koupí zde něco jen za tím účelem, aby mohl to doma, na Východě, ukazovati, jako věc z „Dickensova starožitnického krámu".

Zvuky dechové hudby, které jsem zaslechl hned na počátku městečka, se ke mně blížily, či lépe a správněji ovšem řečeno, já se blížil k nim. Nalezl jsem původ jejich nyní v malém parku na pravo od hlavní cesty či ulice, v parku před budovou, kterou bychom nazvali v evropských lázních asi kolonádou. Zde však byla to vlastně jen trochu větší veranda, celá dřevěná, jako vůbec veškeré ty residence, villy, kotáže a hotely v Manitou. Kamene je zde zajisté více než dost, ale nikdo z něho nestaví, leda nanejvýše podezdívku. Jinak samé pěkně upravené dřevo,

Pohled na Pike's Peak v Coloradu od řeky Fountaine-Qui-Bouille.

vůbec hlavní, ne-li často jediný materiál většiny měst na Západě. Hudba, po vojensku uniformovaná, hrála v pavillonku a pod stinnými verandami sedělo, četlo, hovořilo a procházelo se trochu lázeňského obecenstva, většinou staří pánové, živě se bavící a pak patrně lidé, kteří právě jako já přišli sem na několik hodin na podívanou. Několik hubených „misses“, hezky již obstarožných, honilo se po parku s mladými, šestnácti až osmnáctiletými hochy, kteří chovali se k nim velmi důvěrně a dotírali na ně způsobem, budícím stálý chechtot, křik a výskot cudných krásek, ostatně dle všeho velmi málo se na to hněvajících, neboť stále jinochům těm, kteří dívali se na ně jako příjemně škádlená štěňátka, samy nadbíhaly. Obrázek to velmi častý, ne-li obyčejný při zábavách „lepší“ anglo-americké společnosti, která chce vynikati přísnou mravností a společenskou uhlazeností při nejvolnější „nenucenosti“ a výsledkem této snahy jsou pak takovéto výjevy, při nichž Bůh tě chraň, abys směl se opovážit mysliti si, že se děje při tom něco neslušného, nebo docela zlého a jmenovitě se v tom směru vyjádřiti! Americká dívka ví prý velmi dobře, kdy a jak má se chovati a česť i důstojnosť svou hájiti! Možná, ale pak musí býti meze toho, co jí je dovoleno, hezky široké a ostatně „chronique scandaleuse“ té „dobré“ společnosti angloamerické je stejně bohatá, ne-li ještě důkladnější, než-li v Evropě a to právě v tomto směru zadávání si starších svobodných „dám“ s kluky.

Pod verandou uprostřed nalezl jsem „zřídlo“, vyzděnou studánku, k níž sestupuje se s dvou stran po kamenných stupních. Na řetízkách, jako u nás u obecních pump, visely cínové koflíky k volnému použití hostů. Každý si mohl nabrati, kolik mu bylo libo, neboť zřídlo bylo úplně bez dozoru, který nahražovaly jedině malé plakátky na schodech, odporoučející zachování čistoty a zakazující odnášení vody do domů ve větších nádobách, nežli pintových.

To jest vyhlášený železitý pramen v Manitou, jehož voda prodává se za drahé peníze po celých Spojených Státech. Jest to dobrá kyselka, až limonádové chuti, že bys měl snadno správu pramene v podezření, že do vody něco přimíchává. Američtí hosté, chodící si pro vodu s vlastními sklenicemi, dávali si do ní, jak jsem pozoroval, ještě cukr. Voda, jako u všech snad kyselek světa, perlila se kyselinou uhličitou.

Nevida zde více nic zvláště zajímavého, jmenovitě pro americké lázně typického, až na ten úplný nedostatek mramoru a vůbec celého nádherného zařízení, jaké by bylo zajisté při každém podobném prameni evropském, trochu jen více navštěvovaném, ubíral jsem se dále, postupuje s údolím zvolna výš a výše, ke konci osady, nad níž v pozadí pnul se krásný, mohutný jedlový les. Dole, při začátku, bylo stromoví a křoví téměř vesměs jen listnaté, zde pak počínaly naše černé lesy, které jsem pozdravil jako staré známé, neviděv jich už opět hezkou řadu měsíců, od své cesty do Severní Minnesoty! Netrvalo dlouho a stanul jsem na jich pokraji, kdež jsem právě nalezl bez hledání a ptaní — stanici dráhy na horu Pike-ovu. Hodilo se mi to právě velmi dobře, že jsem si mohl vyříditi hned, jak to bude s výletem do těch nadoblačných výšin, pokrytých věčným sněhem a ledem — po železnici! Takovou příležitosť,

vystoupiti na horu více než 14.000 stop vysokou tak pohodlně a snad i levně, nemohl jsem si přece nechat ujíti.

Skutečně, drahé to nebylo, jenom 3 dollary za celý „round trip", a čas odjezdu jako bych si byl přímo objednal. V jednu hodinu s poledne vyjedeme a nejdéle v pět jsme prý opět zpátky. To bylo více než výborné! Zbývalo mi skoro půl druhé hodiny na oběd. Ten jsem také rychle odbyl kousek doleji v jídelně, načež jsem se vrátil ještě tak dalece v čas, že jsem se mohl podívat i na sousední u dráhy „Ute Spring", také jedno z předních zřídel v Manitou, jemuž dávají mnozí přednosť i před dolejším „velkým" pramenem. Je skoro i lépe upraveno, ve zděném aspoň pavillonku, obklíčeném rovněž malým parkem, plným kvetoucích houštin, kde cvrlikali vesele ptáci a honily se rozpustilé šedivé veverky, v Americe v každém skoro parku tak hojné a velice ochočené, ba smělé, že až samy skočí si mnohdy po oříšku nebo mandli a odnesou si ji z ruky člověka. Ptactva skvělých, nádherných barev, živě červených, žlutých a modrých, jen se zde hemžilo, jako v nějaké začarované zahradě a v pavillonku byl krásný chlad, a což hlavního — úplné ticho, ani stopy po člověku! Unaven dopoledním putováním a horkem zdříml jsem si zde v sedě asi na deset minut, neboť do „vlaku" jsem měl dosti času, až prý zapískají, jak mi sdělil zřízenec, a mohu říci, že to zde byla jedna z nejpříjemnějších siest z celé mé cesty.

Avšak probuzení bylo méně příjemné a ještě méně poetické. Nezvyklá voda, které jsem vypil dole i zde po dvou koflíkách, začala mi dělati obtíže. Pomalu bych byl měl výlet na Pike's Peak, kamž jsem se přece tak těšil, a od něhož jsem tolik nového očekával, skoro zkažený. Nu, ale tak zle to přece nedopadlo! (Pokračování.)

Roky jdou.

Roky jdou a taky přejdou
bouří úskalím,
usmějem' se pak snad slzám,
těžkým žalům svým.

Bože, snad, — však přežít všecko,
jak jde noc a den,
jak ten život dává duši,
krev, čest, srdce v plen!

Přežít všecko, nezoufati,
dožít, doplakat, — —
pak před prahem hrobu — ano —
usmějem se snad!

Růžena Jesenská.

Bezesná noc.

Rusky napsal V. Němirovič-Dančenko.

Přeložila Eliška baronka z Bílé.

I.

Alexander Petrovič vrátil se domů v nejrůžovějším rozpoložení. A jak by ne! Ten process, který hrozil protáhnouti se ještě tři dni, skončil se proti všemu očekávání už dnes. Ve svém předsednickém křesle už se usmíval, počítaje, že bude mít ještě čas shodit doma uniformu a obléci frak a přijet právě ke čtvrtému aktu „Jokondy“, kde je Durandová tak božská. Pamatuje se ještě na její poslední slova: „Volesti il mio corpo, demon maledetto, e il corpo ti do . . .“ *)

S jakou strašnou silou vykřikla tato slova loni, když Alexander Petrovič s ženou maje svobodný večer, zajel si na „Jokondu“. A jeho je těžko dojat. On má bohudíky nervy ze železa. Kolikrát viděl scény rozdírající srdce a nikdy se mu ani nezachvěla ruka, podepisující rozsudek. On je zbraň zákona. On nesmí se poddávat osobním dojmům. Prokurator mu žertem říká „zkostnatělý předseda“, a přec i jeho rozechvělo těch několik slov geniální umělkyně. I dnes snad se mu podaří na minutku poddati se té všeobecné slabosti a pocítit, že i on má nervy. Je to tak příjemné, někdy to trochu zkusit. Žena ho ovšem ani nečeká ve své lóži . . .

„Chudák,“ myslí si, „zas ho do noci zdrží ten hloupý process!“

A on se tu objeví docela neočekávaně. Pak si ji zaveze docela „en garçon“ ke Kantonu a sedne si schválně do hlavního sálu. Má ženu hezounkou, ať se dívají tedy, ať mu závidí. To všechno se dnes dá udělat. A pak správce poslal ze statku víc, než Alexander Petrovič čekal. A to je vždy milé překvapení. Ze statku ovšem by ani on sám nemohl být pořádně živ, ale při jeho služném je to přec jen dobré plus, a kdyby to šlo jen na zábavy a ženiny tretky. Ano . . . Upřímně řečeno, ten týden se povedl. Jako v mlhách vidí znavenou tvář státního zástupce, kterému také dost draho přišlo to dnešní vítězství. Kdyby se nebyl obžalovaný neočekávaně přiznal, byli by ho porotci osvobodili. Ale nevydržel už tu umdlenosť několika dní („a my jsme ho také důkladně probrali“ spokojeně se usmál Alexander Petrovič) a zrovna když i sám státní zástupce začal pochybovat o jeho vině, obžalovaný z čista jasna se přiznal . . . A jak komická byla jeho tvář v tu chvíli: zpocená a nos jakoby se byl prodloužil a řídké vousy jakoby chtěly někam na stranu uletět. A obhájce? Ubohý mladíček, tak přišel do rozpaků, že nečekal ani na řeč státního zástupce, sebral své papíry a byl by jistě

*) Chtěl jsi mé tělo, prokletý demone, dávám ti je!

odešel, kdyby ho nebyl on, předseda soudu, zastavil. Patnáct let na Sibiř! Nu, co? To není tak zlé! Zítra v novinách nejspíše bude zpráva o skvělém a nestranném resumé předsedově. A porotci byli také dobří. Tak dobří, že toho nečekal ani sám státní zástupce. Je tak překvapilo neočekávané přiznání se obžalovaného, že ani nevzpomněli na polehčující okolnosti. „Vinen, a basta!" Jak se jen jmenoval obžalovaný? Ivan Jeremějev nebo Jereměj Ivanov? Kdo by si to mohl pamatovat. Jeho rukama prošlo už na sta takových Jeremějovů i Ivanovů, že všichni slívají se v jeho paměti v jedinou hmotu, zachmuřenou a šedou jako trestnický šat.

Na ulici, zimní, měsíčná noc, suchá a mrazivá, množila ještě jeho pocit radosti nad zakončenou prací. Domy stály jako ve stříbrném odění, vzduch byl nehybný a ulice poskytovala pohled daleko, daleko ... až do samého Něvského. I izvoščík namanul se mu dobrý, který jel jako málo který.

„Koho pozvala paní do lóže?" ptal se panské Nadi, když mu přišla otevřít.

„Generálovou Saveljevu a starého pána. Víc myslím nikoho."

Starého pána ... Alexander Petrovič se mimoděk zamračil, ale hned mu napadla výtečná myšlenka. Jeho tchán měl pověst ukrutného skrblíka... Tak ho vzít na večeři a aby pak musel za všechny zaplatit ... To by byla švanda!

A už se napřed usmíval a utíral si tvář červenou od studené vody. Na přičesání nebylo už času. Zaměstnání a petrohradský život už dávno pomohly mu k pleši. Po hmatu rozevřel nějaký flakon s voňavkou, stříkl na sebe několikrát a rychle zabaliv se do kožicha, vyšel ven. Týž izvoščík, který ho přivezl domů, čekal u podjezdu.

Něvský prospekt byl zalit elektrickým světlem. Po chodnících valily se proudy lidstva. Po delší chvíli obrátil se náhle izvoščík k Alexandru Petroviči.

„Vy jste, pane, od soudu?"

Oslovený se zasmál.

„Jsem. Chceš něco?"

„Tak tedy ... Upřímně řečeno, já schválně stál dnes u soudu; snad Pán Bůh mi dá, že se něco dovím, myslil jsem si ... Můj syn tento ... chlapík, což je o to, ale on ho starosta pro nic začal tahat za vousy, nu a co teď za to má ..."

„Kdo, starosta?"

„Ne, můj syn."

„A co vlastně udělal?"

„Nu, uhodil ho jen jednou semhle —" a izvoščík ukázal o něco níž než na hruď.

„Nu?"

„Nu a víc nic. A starosta byl už takový mrzácký, nu a umřel ..."

„Tak ho tedy zabil?"

„No, už to tak bude, že ho zabil."

„To z toho kouká Sibiř ..."

„Aj aj ..." řekl tiše izvoščík a zachmuřil se. „Kůň je jeho ...

Já bych měl už ležet jen za pecí, milý pane, a teď se tak musím tady mořit. On by měl za mne jezdit a já abych teď živil jeho děti . . . sedm, pane zlatý, sedm . . . A mají hlad, škvrňata . . . A přec ho jen jednou semhle uhodil . . .“

„Sedm, povídáš, že sedm?“ roztržitě ptal se Alexander Petrovič, mysle na něco docela jiného.

„Ba že. A co, na děti nevezmou ohled . . . ne?“

„Nevezmou, můj milý,“ zasmál se Alexander Petrovič; „na děti se ohled nebéře.“

„Přivedu je k soudu.“

„K čemu to?“

„No přivedu. Vždyť jsou to ještě nemluvňata a jíst se jim chce . . .“

„Co je nám po dětech?“

„Vida . . . Tedy mají umřít hlady? Co udělaly . . .“

„Ani v zákoně nic o dětech nestojí.“

Izvoščík měl už odpověď na jazyku, ale svítilny ozářeného divadla mihly se v levo a Alexander Petrovič rychle vyskočil ze saní.

Jeho lóže byla v prvém patře. V chodbách chodilo mnoho obecenstva. Tam už modré šaty a entrée s labutím peřím jeho ženy.

„Je už konec třetího jednání?“ ptal se v chůzi ospalého sluhy se zavázanou tváří a s nosem, který jakoby náhodou byl slétl s nebe a usedl tam, kam právě neměl.

II.

Jakkoliv hlava Alexandra Petroviče připomínala kouli u lampy bez stínidla, měla ho žena jeho velmi ráda, a zvlášť ráda se s ním před cizími ukazovala.

A tak i teď, spatřivši ho už z dálky, spěšně přišla k němu a zavěsila se do něho s takovou šťastnou tváří, že mimojdoucí beznadějná stará panna, blížící se už tomu věku, kdy začínají se zamilovávati do tenorů a mnichů, až sežloutla zlostí.

„To je překvapení! Jak jsi dobrý! A jak to, že's mohl tak časně . . .“

„Obžalovaný se neočekávaně přiznal.“

„A co, dali jste mu co proto?“ s jakousi až pýchou ptal se tchán Alexandra Petroviče.

„Dali. Patnáct let.“

„Tak na ně . . . tak . . . Já pamatuju ještě, jak museli běhat ulicí . . . To bylo ještě lepší; proběhl se sem tam a bylo po něm. Zavolal se kněz a vykopala jáma a bylo po komedii.“

„Sašo, kdybys věděl, jak je dnes Durandova božská . . .“

„Já ji ještě nikdy tak neslyšel.“

„Ano,“ ozvala se generálová, „mnoho jste už ztratil tím hloupým soudem. Jak zazpívala v prvním jednání tenhle recitativ:

Amor — dono funesto
retaggio di dolor;
Il mio destino e questo
o morte o amor!“

„Co dělat, úřad . . .“

„Jaký úřad?“ zlobil se tchán. „Za našich časů to byl jiný úřad. Jednou v Bobrujsku jsme věšeli žida —“

Ale v tom ozval se zvonek, bylo slyšet ladění houslí, obecenstvo hrnulo se na svá místa a starý pán byl vyrušen ze svých vzpomínek.

„Mám k Vám prosbu, Sergěji Vasiljeviči,“ ozval se Alexander Petrovič k tchánu.

„A jakou? Abych Vám řekl, víte . . . nájemce tenhle měsíc ještě neposlal . . .“

„Nemluvím o penězích. Nechtěl byste s námi dnes povečeřet?“

„A kde?“

„U Countanda.“

„Hm“ — mrzutě protáhl tchán — „že se Vám chce k těm zlodějům. Chcete-li mě mermomocí pohostit, jeďte do mé restaurace . . .“

„Óh! Co pak Vám napadá! Víte přec, že archijerej a předseda soudu musí mít žaludeční katarrh a v tom Vašem restaurantu je ve všech koutech margarin.“

„Nu tak dobře.“

Žena Alexandra Petroviče měla kulatou, hezkou, ale hloupou tvářičku. Jakkoli bylo jí dvacet osm let, dělala se ráda naivním děvčátkem. Vzala si Alexandra Petroviče, když viděla při jednom přelíčení, jak mu to sluší v předsednickém křesle, a jak bude dělat effekt s takovým mužem. A pak rozhodlo to, že budou jí říkat „Vaše Excellence“ . . . A víc nepotřebovala. Když muž odsuzoval někoho, jako dnes toho na patnáct let, tu milovala ho zrovna vášnivě . . . tu zdál se jí zosobněním hrozné jakési síly, všemohoucností, před níž se všechno třese. Všechno — kromě ní. A ta všemohoucnosť, ta hrozná síla patřila jí, ona mohla s ní dělat co chtěla.

„Tedy na patnáct let?“ se šťastným úsměvem šeptala.

„Na patnáct.“

„Jsi to chlapík . . . A co on, plakal?“

„Ne, neměl na to čas. Ostatně, někdo v obecenstvu plakal; snad jeho žena.“

„Neplakal,“ zklamána řekla žena, poněvadž by jí bylo bývalo milé, kdyby blesky jejího muže docela byly zdrtily neznámý jí předmět. „Jsou to bezcitní lidé!“

„Nu neříkej . . . škvrňata chtějí jíst . . .“

„Cože?“

„Eh, co to povídám? Jak mi to jen napadlo? Kde jsem to slyšel . . . Ah, už vím, už vím. Izvoščík mi povídal . . .“

Čarovná noc benátská zjevila se na jevišti. Z dáli znějí struny. Průhledný lazur nasycen je kouzelnou září měsíce. Po kanále němě plujou tmavé gondoly . . . Vzadu jako zakletý stojí palác dožecí a všemi temnými okny svými hledí v tajemnou hlubinu mlčící laguny.

„Jaká krása, jaká krása!“ šeptala generálová Alexandru Petroviči. „Vedle tam toho paláce je Danielliův hôtel. Tam jsem bydlela a jeden hrabě mi den co den dával hrát serenádu „Vieni, la barca e pronta!“

Proč jsem tam raději nezůstala. Tady je taková zima . . . a srdce jsou tu taková tvrdá . . .“

Poslední slova jakoby byla bodla Alexandra Petroviče a zas izvoščík mihl se mu hlavou.

„Prokletý chlap! Musel zrovna čekat u soudu?“ pomyslil si.

Chudák generálová vidí před sebou ne potrhané kulisy, ne elektrické lampy, ale skutečnou kouzelnou, benátskou noc. A zvolna podává se illusi i Alexander Petrovič. Miloval Italii a prvé zvuky nahrnuly mu do duše řadu vzpomínek. Jakoby nebylo soudu a toho denního představování Jupitera hromovládce . . . Je zase šťasten, mladý, zas buší srdce . . . vzpomínkou na prožité noci na týchž kanálech, v týchž tmavých gondolách, na noci, jež nevrátí se více . . . A hluboké drama rozvíjelo se na scéně, poutajíc pozornosť všech, ba vyluzujíc i na krásném, banálním obličeji Její Excellence záblesk lepšího citu . . . Ubohá Jokonda! Spojila miláčka svého se svou sokyní . . . Odjeli . . . Jsou v bezpečí a ona zůstala tu opuštěna . . . Ví, co jen jí zbývá:

Suicidio, in questi fieri momenti tu sol mi resti!

Jak strašno umírat asi v takou noc, kdy vše kolem dýše štěstím, kdy vše volá k životu . . . Ba, strašno . . . Kdo to zavzlykal? Tak zavzlykala dnes ta žena v obecenstvu . . . když dal muži patnáct let . . . Tak náhle zavzlykala . . . Doufala, doufala a když on nemohl už to vydržet a přiznal se . . . A těm dětem se chce jíst . . .

„Co je to se mnou?“ myslí si Alexander Petrovič a mimoděk sahá si na hlavu. Je horká. Patrně malá horečka.

„Máme doma chinin?“ ptal se ženy.

„Máme, Vavočko.“

Alexander Petrovič se zamračil. Neměl rád tohle jmeno a jeho ženě zas se hrozně líbilo. Myslila si: „Pro všechny je takový hrozný a mocný a já mu říkám prostě Vavočko.“

„A což, snad nejsi nemocen?“ ulekaně zvedla obočí až na vrch hlavy.

„Ne, jen tak. Hlava mě bolí. Pro všechen případ ho vezmu.“

„Vavočka má bolení hlavy. Ubohá hlavinka . . .“ dělala naivní jeho žena.

Alexander Petrovič mrzutě zamhouřil oči a zas nenadále viděl před sebou spocenou, rozpačitou tvář přiznávajícího se obžalovaného . . .

III.

Večeře po divadle dopadla znamenitě. Všichni byli náramně veselí. Alexandru Petroviči bylo už dobře, a žertoval jen což; na štěstí mu žena ani jednou neřekla „Vavočko“. Generálová mluvila jen o serenádách vlašského hraběte, opatrně mlčíc o účtu za ty serenády, který jí byl poslán před odjezdem do Ruska. I starý pán se rozdováděl a názorně ukazoval, jak chodilo vojsko v jeho časy a jak chodí teď.

Když bylo po večeři a mělo se platit, shledal Alexander Petrovič, že nechal tobolku doma a že musí to zatím za něho zaplatit tchán. Ten se zle mračil, ale zaplatil.

„Dejte sklepníkovi tři rubly zpropitného!“

„A hřivenník by nestačil?“

„Ne,“ zasmál se zeť, „jen dejte tři rubly.“

Starý pán se ještě víc zamračil, ale hlavní překvapení čekalo ho venku. Smluvil si už izvoščíka za 40 kopějek a chtěl se zrovna posadit, když mu Alexander Petrovič řekl:

„Tak tedy, papa, já vám nejsem nic dlužen, slyšíte?“

„Jak nejsi? Devět a dvacet a tři sklepníku — dělá dva a třicet rublů.“

„A to jste už zapomněl, že jste se minulou neděli se Soňou vsadil o večeři a že jste prohrál?“

„Ano,“ dopálil se stařec. „Prohrál jsem, ale to jste mi měli říci a já bych za žádnou cenu nebyl šel do klepet takovým oděračům... Místo šampaňského byl bych dal limonádu...“

„Tedy jsme vyrovnáni,“ smál se mu Alexander Petrovič už oknem kočáru. „Zaplatil jste svou prohru...“

„Bonne nuit, papa,“ smála se Soňa. „Merci za večeři, papa!“

„Na shledanou, papa! Šampaňské bylo výborné a ta omáčka k humrům, áh!“

A Sergěj Vasilyč s otevřenými ústy zůstal tu před izvoščíkem.

„Co tu stojíš, k čertu?“ vyléval si na něm všechnu zlosť.

„Ale vždyť jste mě najal...“

„To tak ještě! Dojdu pěšky...“

A zapjav se, dal se starý pán k domovu.

Alexander Petrovič dojel domů v růžovém rozmaru. Soňa dlouho se smála schoulena v koutě kočáru a pak rozpustile strhnuvši muži klobouk a nakloniviši k sobě jeho hlavu, políbila ho na samou lysinu. Pak se náhle zamyslila.

„Zejtra zas o tobě bude v novinách?“

„Patrně,“ rozespale prohodil muž.

A pak už neslyšel. Probudil se, až když kočár zastavil u jejich podjezdu. Rozespalá tvář Nadi, otevřevší jim dvéře, zdála se jim tak komickou, že Soňa propukla v smích a muž její se pousmál. Ani nevěděl, jak se dostal do svého pokoje a usnul hned tvrdým, zdravým spánkem přiměřeně znaveného člověka, jenž má zdravé nervy a silný organismus. Neslyšel ani, jak vešla do pokoje žena a jak sklonivši se nad ním šeptala mu: „Vavočko!“

Ale on spal s poloootevřenými ústy. Najednou zvážněvši Soňa pokřižovala muže a vyšla po špičkách ven.

„Ráno nebuďte muže,“ řekla panské, „je dnes moc unaven. Odsoudil tam dnes jednoho na patnáct let...“

„To je mi jedno... třeba na patnáct —“ polospíc, blabolila Naďa.

IV.

Do čtyř hodin spal Alexander Petrovič tvrdě, ani jednou se neprobudil. Svíčka dlouho hořela, pak zamrkala několikrát, plamínek se prodloužil a zapláv, shasl. Dlouhý sloupek dýmu zvedal se nad červeným

ještě knotem, ale pak hluboká tma obklíčila unaveného pracovníka. Obyčejně probouzel se v osm hodin a pak mu sem Naďa přinesla kávu a portefeuille s papíry, které den co den přesně o 7. hodině přinášel soudní sluha. Žena jeho vstávala v poledne i později a on odcházíval z domu, aniž ji viděl. Naďa večer byla ráda, že nebude muset tak časně vstávat; pán je unaven a bude spát hodně déle, než jindy ... Ale zmýlila se.

Ke čtvrté hodině zdálo se Alexandru Petroviči, že ho někdo udeřil do boku. Rychle se pozvednuv seděl tak chvíli na svém divaně. Kolem bylo zlověstné ticho. Těžce se mu dýchalo. Jakoby v pokoji bylo málo vzduchu. U srdce ho bodalo. Takový neurčitý smutek ho napadl. Zkusil lehnouti znovu, ale nadarmo ... Všechno ho tlačilo. Měkký polštář zdál se mu kleštěmi, které svíraly mu hlavu. Na čele vystoupil mu pot, v spáncích bila krev ... Tak se mu pojednou zdálo, že v tom pokoji, kde přece mimo něho nebylo nikoho, se něco stalo. Co, to nevěděl. Ve vedlejším salóně něco zahrčelo. Hodiny. Jeden, dva, tři, čtyři ... Zvuk poslední ještě třese se v koutech, leze po stěnách, jakoby hledal východu, než zanikne.

K smíchu, jaké to jsou myšlenky! Patrně vypil trochu víc šampaňského. A možná i humry ... Říká se, že jsou humry těžké na noc ... Ne ... Tady rozhodně je někdo, právě tam v koutě ... Je tma, svítilny z ulice nemohou sem proniknout, poněvadž Naďa pečlivě zatáhla záslony, je tma, ale on ví, kde stojí neznámý. Zrovna tamhle v tom koutě. Někdo zavzlykal ... Jako by to Durandová byla ... ne, to není dojem z opery ... to někdo tiše, tichounce vzlyká, jakoby se bál ho probudit.

Je to snad Soňa? Ne, proč by ta plakala? A netlačí ho snad jen ve snu můra? Schválně zakašlal a zvuk jeho kašle tak divně ozval se v pokoji, že ho až zamrazilo. Něco se pohnulo v koutě. Už vzlykot přestal. Ale teď zas, teď zas pláče. Už ví, je to ta žena, která u soudu včera zavzlykala. Ona tu je ... K smíchu, taková hloupost! Kde může proniknout stěnami pokoje? Či ho mámí fantasie? Ne, jaká fantasie může být u něho, předsedy soudu? Jeho věc je nestranně dělat vývody z obžaloby a z obrany ... A pak, vždyť je „zkostnatělý“ ... Co tedy, k čertu, se to v něm béře? A těch sedm písklat ... chce se jim jíst ... Zlá věc, tenhle hlad. A sedm dětí, kdo se bude o ně starat? A ta žena u soudu ... No, dejme tomu, on si přec těch patnáct let zasloužil; nemohla přece čekat, že ho budou za to po hlavě hladit. A proč plakala? Proč? A teď tady v koutě stojí ... či se mu to jen zdá?

Ne, to je už k nesnešení. Musí rozsvítit svíčku.

Sebral všechny síly, shodil se sebe jakousi podivnou bázlivost a škrtl sirkou. Škrtl a než modravý plamínek se rozhořel a sežloutl, zvedl ho vysoko nad hlavou. Zpočátku světýlko zápasilo s temnotou, brzo vzplanuvši brzo utuchnuvši; konečně zčervenalo, a jako dlouhý jazyk protáhlo se nahoru. Tma srazila se v koutech a na to skrze stěny kamsi zmizela. Ale v teplém vzduchu jakoby ještě někdo dýchal ...

Alexander Petrovič rozsvítil druhou svíčku, stojící vedle dohořelé.

V.

Teď ležel docela klidně.

Viděl celý svůj pokoj, držený v přísném pořádku, jak byl on sám. Stůl i křeslo z černého dřeva. Na stole jen úřadní listiny, vzadu v černé skříni zákonníky a právnické spisy. Nahoře bělá se soška Gambetty. Jak se sem ten dostal, bůh ví. Ne, tak to bylo, Soňa ho před několika léty koupila a pak jednou mu ho dala k narozeninám. Nemohl ji přec rozhněvat a nepřijat to. A tak Gambetta trůní v té svatyni soudcovské nestrannosti, bezohlednosti — a chcete-li i necitelnosti . . .

Ano, teď si vzpomenul Alexander Petrovič. Před pěti léty nějaký pokoutní plátek vyčetl mu necitelnosť. K čemu cit? Jemu je třeba citu k sobě, k ženě, ke svým doma. Tu nemůže si vyčítati nedostatek citu, ale v úřadě, děkuju pěkně . . .

On, zosobnění přísné spravedlnosti. On ta ruka, která drží vážky . . . Na pravo klade svá závaží státní zástupce, na levo obhájce. Jeho věcí je pak jen přesně udat, která z misek padla hloub. Ostatně, jaké hlouposti mu to vlezly do hlavy? Zítra zase má přelíčení, měl by se dobře vyspat, jinak zas bude zkažený celý den. Odstrčiv svíčku, obrátil se tváří ke zdi a zamhouřil oči.

Jak bije kývadlo vedle v salóně! Jeden, dva, jeden dva . . . A dva bije vždy silněji, než jeden. Chvílemi se zdá, že kývadlo tiká mu zrovna nad hlavou, tak silný je ten zvuk v noční tišině. Ostatně, jaká tu tišina? Tam v koutě kdesi škrabe myš . . . Hlodá, hlodá . . . A spánek nepřichází. Je slyšet odněkud těžké, supící oddychování. Patrně je to Naďa. Ona vždy tak spí. A mezi zvuky kyvadla rodí se a množí jakési tajemné zvuky. Zvláštní. Nejspíš existují jen v jeho podrážděném sluchu.

A k čemu ženy obžalovaných chodí k přelíčení? Vlastně by se tam ani neměly pouštět. Ta včera ku příkladu jak se tam dala do pláče! Jak pak asi, až bude přelíčení s tím synem izvoščíkovým, zda-li pak tam přijde také jeho sedm dětí? Budou-li pak plakat, či budou sedět tiše s očima vypoulenýma na otce. Také by je tam neměli pustit. A k čemu jen se přiznal včera ten obžalovaný? Je pravda, my ho štvali se všech stran, ale tak dlouho to vydržel, nemusel se také už vůbec přiznávat a byl by býval jistě osvobozen, a žena jeho by nebyla plakala. A zločin by byl nepotrestán? Vida, vida! Co je nám do ženy, do dětí a do všeho, když máme soudit zločin! Patnáct let tomu Ivanu Jeremějevu nebo Jeremějі Ivanovu, kdo pak si to pamatuje. A před tím Loskutnikov dostal deset, Dmitrijev dvacet, Smělov sedm, Mjaskov také patnáct . . . Dvacet pět a dvacet je čtyřicet, čtyřicet sedm a patnáct je šedesát tři, za tři měsíce šedesát tři leta na Sibíř . . . a za rok jistě to dělá sto let a za těch sedm let co je on předsedou soudu, tedy už sedm set let? . . . Trochu mnoho . . . A proč zrovna jemu dávají vždy takové těžké věci? . . . „To půjde do oddělení Alexandra Petroviče, ten není sentimentální . . .“ Nu ovšem, on není sentimentální. Ani nemůže být . . . On, „repraesentant vyšší spravedlnosti . . .“ Kde četl tuhle frási? Zdá se, že u Prévosta . . . Říká se, že i ve vězení ho znají. Jak dostane při do rukou on, už obžalovaní ztrácejí všechnu naději. A jaká by to byla služba, aby byl

sentimentálním? To raději hned zadat do pense. A co by dělal bez služného? Pět tisíc se tak hned nenajde. To by se Soně těžko zvykalo bydlet v jediném pokojíku a jíst v restauraci menu za třicet kopějek... Ano pro ni musí mít cit, pro Soňu...

Jeden, dva, tři, čtyři... Už je pět hodin? Celou hodinu tedy se převaloval beze spánku?... A zas byl celý spocen a bylo mu dusno a nemohl oddychovat.

Vstal, bosýma nohama popošel k oknu a rozhrnul záslony.

Lampy mdle hořely. Byla mlha. Jako obrovitý pavouk proklouzl kolem kočár s dvěma svítilnami. Co as teď dělá ta žena, která dnes plakala? Dřív, než zítra neuvidí muže. Dovedu si představit, jak se as mučí. Dovedu si představit... A dřív jsem nedovedl! Co to jen dnes je se mnou? Je to snad po tom humru? Snad ona také leží beze sna na posteli a pláče. A těch sedm dětí? A starý izvoščík? Přijel domů... zavedl koně do stáje... a snad také nespí a hází sebou jako já? Ne, ne, takhle neusnu... Je mi tu úzko.

A Alexander Petrovič, vzav svíčku, šel do ženina pokoje.

VI.

Jda komnatami, nejednou se otřásl. Z části měl horečku a z části byla opravdu zima. I jeho nervy (u něho — nervy!) bláznily. Když vcházel do jedněch dveří, zdálo se mu, že do druhých běží od jeho svíčky jakési stíny. Běží, zastavují se v druhém pokoji a pak rázem uskakují, lezou po stěnách, po oknech, v záhybech záslon, pod stoly a divany. Kolem byl jakýsi zvláštní život, jakýsi nepochopitelný ruch.

Před portierou, vedoucí do ženina pokoje, zastavil se na minutku. Bylo slyšet odměřené dýchání Sonino. S rukou před svíčkou vešel do pokoje. Jda kolem skříně se zrcadlovým předkem, roztržitě pohledl do zrcadla. „Jak jsem zhubl... A bledý jako mrtvola... Ne, musím přestat večeřet."

Soňa spala pevně. Zastavil se nad ní a nechal na ni padat plné světlo.

„Tedy k vůli ní, jen k vůli ní těch sedm set let Sibiře... Co by bez nich dělala?

A teď ku podivu napadlo mu dívati se na ni. Její tvář zdála se mu stále tak hezkou, jako když se do ní zamiloval. Uchoval si tu illusi až do dneška, tím spíš, že pro neustálé zaměstnání neměl ani času blíž ji pozorovat.

A zločin přec musí být potrestán, od toho je on předsedou soudu... Oh, kdyby byl sám, mohl by toho všeho nechat, mohl by utéci od těch obžalovaných a od těch plačících žen v obecenstvu... ale s ní? Kam by s ní se poděl?

Pojednou se mu tak zachtělo slyšet její hlas, okamžitě ho slyšet. Zdálo se mu, že několik jejích slov ho může upokojit. Svítil jí přímo do očí. Ona nejdřív se zamračila, pak zamžourala očima a na to je rázem otevřela a nechápajíc pohledla na něho.

„Vzbudil jsem tě, Soňo?"

„Ano. A já měla takový hezký sen."

A ona si až zamlaskla.

„O čem?“

„O té omáčce k humrům, víš? Kateřina se to musí naučit dělat...“

A zas zamžourala a usnula.

To se tak hodilo: omáčka k humrům a jeho sklíčený stav duše. Začal zas pozorovat její tvář. Dnes poprvé se mu nelíbila, a proto hleděl na ni střízlivě, bez illuse. Žlutý plamének svíčky kladl ostré stíny na její tvář. Alexander Petrovič se nad ní nahnul. Tak se mu nějak zdálo, jakoby to ani nebyla ona, Soňa... A přec je to ona... A že dřív to neviděl? Hezká tvář, to je pravda, ale jak hloupá, jak banální, jak zvířecí!... Ne, to bude od světla. Postavil svíčku na druhou stranu — a tvář zůstala banální... Kde záblesk něčeho ideálního, kde? V malém masitém nose? Či v červených, smyslných rtech? A jak mnoho let celkem! Je-li možná, že k vůli tomu tělu je sedm set let Sibiře? Sedm set! A víc než tisíc, kdež tisíc? — dva, tři tisíce obžalovaných... Celé moře nešťastníků... Ale zločin musí být přec trestán... Ale kým? Jím? Což on sám je bez vady?

Ta otázka dnes poprvé mu napadla. Je on sám bez vady?.,.

Zdá se, že ano. Jen „zdá se“ a ne zcela jistě? Bez vady není nikdo... každý má něco buď za sebou nebo před sebou. A on má zcela čisté svědomí? A Saša? Studentská jeho láska, kterou opustil, které tajně odejel? Co se s ní as stalo? Snad také zasedla na lavici obžalovaných a snad i ji takový nějaký „zkostnatělý“ předseda poslal na Sibiř... Rozrazilo ho horko.

A ten večer, kdy hladov a ve vetchém šatě, sklíčen šel do svého bytu na Vasiljevský ostrov, věda, že domácí paní bude už rozhodně chtít na něm činži... A ta tobolka s třicíti rubly, kterou našel u zábradlí Nikolajevského mostu? A pak, a pak...

Svědomí vstávalo, jako bezohledný svědek, jenž povídal mu z dávno zapomenuté minulosti takové momenty, že až žloutl a kolena pod ním klesala. A když teď někdo od stolku státního zástupce tohle všechno řekne, co odpoví zkostnatělý předseda? „Já byl tehdy chudý a hladov...“ Ale tak se vymlouvají tři čtvrtiny obžalovaných... Jaké tedy máš právo soudit?

„K vůli ní, Soně...“

A on začal přemýšlet, co všechno dělala Soňa za těch sedm let, hnul-li se v ní jen jednou lepší nějaký cit... řekla-li jen mimochodem něco takového, co povznáší lidskou duši...

A viděl, že illuse mu po celá léta zakryla oči a že stal se „zkostnatělým“ k vůli docela jiné Soni.

„Soňo, poslechni...“

„Co? Co zas už chceš?“

„Mně je dnes velmi těžce...“

„Proč?“

„Víš, mě tísní úřad, to jest začíná tísnit... Myslím si, zdá se mi, že kromě zákona je ještě něco, víš... ale já se nedovedu vyjádřit... Zítra ti to snad už řeknu srozumitelněji...“

Ona se ulekaně zvedla.

„Co tedy chceš, Vavočko?“

„Zadám do penso...“

„V takovém mládí? Blázníš? A pak, z čeho budeme živi?“

„Nu, nějak...“

„Já nechci nějak. Já nepřivykla žít nějak... Napij se sodovky, to tě osvěží. Do pense! Jak ti to jen mohlo napadnout? Strýc mi psal, že budeš co nevidět komořím. Budeš pak mít uniformu celou zlatem prošívanou, i vzadu samé zlato... A papa tuhle povídal, jak ti všichni závidí!“

„Ale kdybys jen věděla, jak plakala.“

„Kdo?“

„Ta žena obžalovaného.“

„Co na tom? Smát se nebude, když jsi jejímu mužíčkovi nasolil patnáct let. A oni budou dělat zločiny a vy je budete hladit, ne? To by tak scházelo. Ne, ty's opravdu dnes nemocen.“

„Máš pravdu —“ a vzdychnuv povstal.

„Kam jdeš?“

„K sobě. Dobrou noc!“

A pohledl na ni tak podivně. Kdyby byla rozuměla něčemu, byla by věděla, že v něm zápasí soustrasť s odporem. Popošel rychle ke dveřím. Už i slabý pruh světla zmizel za portierou. Soňa zívla, s chutí se protáhla a než došel muž do svého pokoje, už zase spala zdravým spánkem.

Rozsvítiv druhou svíčku, usedl ke stolu.

„Já „nějak“ nechci,“ opakoval si. „Já nepřivykla žít „nějak“.

A za to všechno sedm set let... To je drahé! Duše ho bolí a ona mluví o zlatem vyšívané uniformě.

A čím dál, tím vše stávalo se strašnější a strašnější.

Když Naďa ráno přinesla kávu a listiny, našla Alexandra Petroviče spícího u stolu. Vzbudila ho. On podíval se na ni kalnýma očima.

„Co chceš?“

„Posel přinesl listiny.“

„Dobrá, polož je sem... Kávu nechci. — A poslovi řekni, ať jde domů. To mě bolí hlava. Vzbuď mne v deset hodin.“

S námahou došel k divanu a převaliv se naň, okamžitě usnul.

Naďa dívala se na něho a rozumovala:

„To má život naše paní s takovým plešatým starcem. Já bych si takového nevzala za nic na světě. Ale to je to: láska je slepá...“

VII.

„Co se vlastně tak neobyčejného stalo?“ ptal se sám sebe Alexander Petrovič dojížděje k soudní budově. „Nic to nebylo. Nervy trochu si zahrály a čert ví co mi to do hlavy vlezlo. Ne, ne, musím si vzít dovolenou a jet někam do Švýcar k modrým jezerům a sněžným horám...“

Chlad mrazivého rána působil, že Alexander Petrovič vystřízlivěl. Slunce svítilo, ale nehřálo. Předjel vůz s vězni, těžko pohybující se k soudu. Malí vojáci šli kolem a malinkým okénkem vykukovaly šedé tváře, šedé čepice, šedé šaty. Náhodou musel izvoščik pomaleji, poněvadž

v předu byla zatarasena cesta a jeden z vězňů jakoby ho byl poznal, sundav čapku, ukázal ho druhým. A tváře všech zvědavě a současně se strachem hleděly na něho, jakoby chtěly z tváře mu vyčísti svůj osud. Alexander Petrovič mrzutě se zabalil do kožichu.

„Jeď rychleji! Nevleč se tak —“ křikl na izvoščíka a ten našed v předu mezi dvéma vozy malou mezeru, proklouzl jí jako had. Vůz s bledými lidmi v šedých pláštích zůstal vzadu. Předjev, vzpomněl si Alexander Petrovič, že i v předu vozu je takové okénko a mimoděk se ohlednuv viděl vskutku, jak několikeré oči hledí za ním . . .

„Zdaž i u těch jsou malá škvrňata, jimž se chce jíst . . .“

U soudu byl Alexander Petrovič celý den náramně roztržitý. Bohudík, byly dnes samé maličkosti. K velkému údivu státního zástupce ptal se předseda každého obžalovaného:

„Řekněte mi, kolik máte dětí?“

„Žádné, Vaše Excellence . . .“

A předseda soudu se rozveselil a dost klidně podepisoval rozsudek.

„Kolik dětí?“

„Dvě.“

„Malé?“

„Ano. Staršímu bude pět let.“

Alexander Petrovič se mračil a byl dvojnásob rozpačitý. Jednou dokonce, vyptávaje se na děti, zapomenul se a zeptal se: „A chce se jim jíst?“ — Ale pak vzpamatovav se, napil se studené vody a obrátil se k státnímu zástupci: „Přál jste si ještě něčeho?“

„Ne, nic —“ odpověděl udivený veřejný žalobník; pak v přestávce popošel k němu. „Co se dnes tak, Vaše Excellence, zajímáte o děti?“

„Tak . . . víte . . . bolí mě hlava.

„Ah tak. A já už myslil, že chcete si vzít nějaké to škvrně na vychování,“ vtipkoval státní zástupce.

„Co Vám to napadá . . . Jste státní zástupce a přec nevíte, že v tom vězí něco jiného —“ smál se člen soudního senátu.

„A co?“

„Že nás Alexander Petrovič brzo pozve na křtiny.“

K večeru měl být předveden včerejší Ivan Jeremějev nebo Jeremĕj Ivanov k formalnímu závěrečnému výslechu. Alexander Petrovič nechtěl ho vidět. Prosil tedy jednoho z členů senátu, aby ho vyslechl.

„Není vůbec potřeba,“ ozval se tajemník.

„A proč?“

„Před chvilkou přišla od inspektora věznice tahle listina. Neměl jsem ještě čas Vám ji předložit. On píše: ‚Mám česť nejpokorněji oznámit Vaší Excellenci, že dnes v noci vězeň Jeremĕj Ivanov —‘“

„Tdy Jeremĕj Ivanov!“

„Ano. ‚. . . Jeremĕj Ivanov oběsil se ve své celi použiv k tomu svého řemenu, o čemž dovoluji si přiložiti podrobný protokol.‘“

Alexander Petrovič vyskočil. „Slyšel jste?“ obrátil se k státnímu zástupci, jenž klidně si čistil nehty.

„Ano. Ivanov se oběsil.“

„My jsme ho tedy zabili. A jeho žena?“ obrátil se prudce na tajemníka.

„Jaká žena?“

„Jeho. Ta, co včera po přelíčení plakala.“

„O té tu nic nestojí.“

„Alexandře Petroviči,“ popošel k němu jeden z jeho kollegů, „jeďte domů, a zavolejte si doktora, není Vám nějak dobře.“

„Máte pravdu, pojedu, pojedu —“ přišel do rozpaků Alexander Petrovič. „Tedy o ženě tam nic nestojí?“

„Ne, nic.“

„Nu, tak s Bohem; nic tedy. To je dobře, že nic.“

A podav rychle všem ruce v roztržitosti podal ji i strážníku. Ten jen se vytáhl strachem a zakroutil očima k nebi.

„Poslechněte,“ ozval se státní zástupce nezvedaje očí od svých nehtů, „mně se náš prkenný Mojžíš dnes nějak nelíbí . . .“

„Ba, je nějaký špatný.“

„I to snad je jen následek nějaké veselé večeře . . .“

„Ó ne, tady bude něco horšího. To asi stroj vypověděl službu . . . Měl by se skutečně léčit.“

A Alexander Petrovič jak vešel domů, řekl ženě:

„Víš-li pak, ten Jereměj Ivanov se oběsil.“

„Jaký?“

„Kterého jsem včera odsoudil.“

„A co za to dostane?“ bez rozvážení ptala se žena.

On podíval se na ni, pak zamračiv se beze slova vešel do svého pokoje. Žena šla za ním.

„Co je ti? Což budeš mít z toho nepříjemnosti?“

„Nech mě, prosím tě. Co je mně do toho.“

„Já si to myslela. A víš, jaké dnes milé překvapení? Já myslela, že až pozejtří přinese mi Ernestina šaty na zkoušku a považ si, ona přišla už dnes ráno. A jak mi sluší! A jaký výstřih si ti v předu vymyslila! V podobě srdce, tak víš, a tady špička . . . Mně bylo tak líto, že's tu nebyl. Tobě by se to bylo náramně líbilo.“

„Už jsi hotova?“ zeptal se, nezvedaje hlavy.

„Jaký jsi ty divný! Nu, jsem hotova.“

„Nech mě tedy, prosím tě; je mi velmi špatně, jdi, jdi! V hlavě mi to . . .“

„Hned, hned. Apropos, já se stavěla u Hahna k vůli té sponce, co's mi slíbil. On souhlasí, dostane-li hned dvě stě a pak tři sta. Prosím tě, jdi ještě dnes ji zaplatit. Víš, k novému výstřihu bude znamenitě slušet . . .“

„Jdi!“ vykřikl náhle muž, jenž jakby byl vyrostl, a zrudl v tváři.

„Co je ti, Vavočko?“ lekla se Soňa.

„Jdi pryč!“ ukázal na dvéře. „Jdi!“

A než mohla popojít ke dveřím, upadl na divan a propukl v křečovitý pláč.

VIII.

Alexander Petrovič několik dní nešel do úřadu. Byl nemocen dosti vážně. Lékař shledal silné rozrušení nervové soustavy.

„Ale od čeho asi, od čeho?“ ptali se mezi sebou jeho kollegové. „Byl vždy tak správný, tak upjatý na všechny knoflíky. Neříkali jsme mu bez příčiny zkostnatělý. To byl ideál předsedy, nestranný, bezohledný.“

„Co platno, pánové?“ říkával jim doktor. „S lidským mechanismem je zvláštní věc. Nějaká hloupost, které si vy ani nevšimnete, je s to u něho dát propuknouti tomu, co se nepozorovaně v něm vyvíjelo po léta.“

Uzdraviv se, byl Alexander Petrovič nad obyčej mlčeliv. Zavíral se u sebe a zřejmě vyhýbal se ženě i všem domácím. Roztržitě odpovídal na otázky, nebo vůbec neodpovídal. Jsa sám, chodil z rohu do rohu po celé hodiny, zamyšlen a s rukama za zády. Nač myslil, ani sám nevěděl. Jako žluté listí podzimním větrem, tak tisíce myšlenek bez souvislosti, bez pořádku kroužilo mu hlavou, uletajíce kamsi, vracejíce se zpět, a postupujíce své místo druhým, stejně nesouvislým . . . Někdy začal naslouchat, chvěje se; bral svíčku a obcházel s ní všechny kouty svého pokoje, a jak slyšel šustot šatů ženiných, nebo Nadiny kroky, hned se zavíral. Doktoru odpovídal plaše a jednoslabičně.

„Nejlíp by bylo odvézt ho odsud.“

„Jakže, v plné saisoně? A my máme abonovanou lóži —“ protestovala Soňa. „Jsem pozvána na ples kněžny Anisimovy a šaty už jsou hotovy.“

Konečně Alexandru Petroviči bylo poněkud lépe.

Obědval zas s ženou, a ač seděl mlčky, přec pozorně poslouchal všechno, co se povídalo kolem něho. Ba několikrát objevil se i v opeře, ač nezůstal do konce. Když mladý tajemník přivezl mu služné, Alexander Petrovič podepsal příjem a zamyslil se.

„Nu, jak u vás?“

„Stran čeho, Vaše Excellence?“

„Ještě odsuzujete?“

„Ano, Excellence, právě jsme skončili jeden process, který se nám táhl dva dni.“

„Nu?“

„Pět jich půjde na Sibiř.“

„Tak, tak . . .“ kývl hlavou Alexander Petrovič. „Tedy všechno je jako dřív . . .“

A zapomenuv, že je tu ještě tajemník, začal chodit po pokoji, bruče si něco pro sebe.

„Ráčíte si ještě něčeho přát?“ zvedl se po několika minutách mladý muž.

„Já, já . . . A co? Ne, je dobře . . . Nic, nic . . .“

A z čista jasna vzal ho za ruku, vyvedl z pokoje a zavřel za ním dvéře.

Pak začal chodit i na procházky a ku podivu, jak byl doma mlčelivým, tak byl na ulici žvatlavým. Mluvil s izvoščíky, s chůvami v parku, s dělníky, odpočívajícími na nábřeží. Ptával se jich, a často odcházel,

nečekaje na odpověď, nebo zapomenuv, že se ptal. A oni s udivením dívali se za ním.

Dozorce vězení jednoho dne posnídav, chystal se už lehnouti na svůj divan a v humoristickém časopise (byl ctitelem literatury) zapomenout na rozsáhlou svou činnosť.

V tom přiběhl jeho pomocník.

„Co je?“

„Předseda soudu.“

„Co chce?“

„Aby se mu ukázali vězňové.“

„Čert ho vezmi. Co je mu do toho?“

Dozorce se zapjal, vzal šavli a vyšel. Alexander Petrovič měl zcela ú·adní vzezření.

„V těch chodbách je špatný vzduch.“

„Odpusťte, Vaše Excellence, včera tu byl pan státní zástupce a nic neříkal.“

„Ale já vám to říkám!“ zahřměl Alexander Petrovič rozzlobeně. „Slyšíte, já!“

A pak, vzpomenuv si na něco, zeptal se dozorce:

„Máte děti?“

„Ano, Excellence.“

„Jak staré?“

„Sedmi, čtyř a dvou let.“

„To není dobře . . . Dám-li vás sedět, budou škvrňata prosit o jídlo . . . Ano . . . A já nemám dětí . . . A Vy máte?“ obrátil se k pomocníku.

„Ne, Vaše Excellence, já nejsem ženat.“

„Tedy nemáte? Já také ne . . .“

Dozorce stál tu jako vyjevený, ale pak se vzpamatoval:

„Vaše Excellence chtěla vidět vězně?“

„Ano, ano, zrovna vězně. Ukažte je, ukažte. Já, víte, už dávno se na to chystal.“

Za jeho zády dozorce tázavě pokrčil rameny pohlédnuv na pomocníka, který odpověděl rozpačitým pohledem.

„A které, prosím?“

„Po pořádku.“

„Kdo jsi?“ vešel Alexander Petrovič k prvnímu vězni, nevzhlednému člověku v šedém šatě.

„Cínař, prosím.“

„Co's vyvedl?“

„Pán Bůh ví, milostpane, že jsem nevinen.“

„Dopustil se loupeže,“ podotkl dozorce.

„Dobře . . . Jsi ženat?“

„Ano.“

„Máš děti?“

„Dvě.“

„Pustit na svobodu!“

Dozorce nevěřil uším a ptal se ještě jednou.

„Pustit na svobodu!“

Státní zástupce zrovna chtěl jet na oběd, a pomocník ještě ho zastihl, nesa mu papíry.

„Co nového u vás? Rebellie, ne?“ ptal se návladní, vida vzrušenou tvář jeho.

„Ne, Vaše . . . Vaše . . . Předseda soudu je u nás . . .“

„Nu a co?“

„Všechny pouští na svobodu.“

„Cože?“

„Ano, Excellence. Ptá se „máš děti?“ A když ano, tak hned: „Pustit na svobodu!“

„Nejste opilý?“

„Račte se sám přesvědčit,“ urazil se pomocník.

Alexander Petrovič prošel už dvě chodby, když vycházeje z jedné cely, kde poručil propustit tři vězně, srazil se se státním zástupcem.

„Ah, Vaše Excellence!“ vesele vítal ho tento. „Už zdráv! A to mě těší.“

A důvěrně vzal ho pod rameno.

„Ano, ano,“ zamračil se předseda soudu, „jsem docela zdráv. To je to hlavní. Vidíte, obcházím vězně.“

„Znamenitě. Ale já přicházím pro Vás.“

„K čemu?“

„Máme tam takovou zapletenou věc a bez Vás to nemůžeme rozhodnout. Prosím Vás, pojďte do praesidia.“

„Hned, hned, jen co tuhle chodbu . . .“

„A na to je zítra dost času, jen pojďte . . .“

A nepouštěje ho státní zástupce vyvedl předsedu z věznice.

Dozorce nemohl si vysvětlit z toho všeho ani dost málo a šel zase číst svůj humoristický časopis, když z jedné cely zabouchali na dvéře.

„Co chceš?“

„Vaše Vysokoblahorodí, nás přec Excellence poručila pustit . . .“

„Pustit? Já ti dám, pse, karcer a ne svobodu.“

Státní zástupce místo k soudu zavezl Alexandra Petroviče přímo domů a dovedl ho až do jeho pokoje.

„Sofia Sergějevna je doma?“ ptal se pak Nadi.

„Ano, račte do salonu.“

„Přicházím k vám se smutnou zprávou —“ a řekl jí, všechno co se stalo. „Nepouštějte ho dříve, dokud nebude docela vyléčen.“

Sofia Sergějevna se rozplakala.

„Imaginez-vous, jsem tak mladá, ještě jsem vlastně nežila . . . Chci žít a pojednou! On se mnou nemluví ani slova. Tuhle dokonce mě vyhnal. Vous ne savez-pas, ce que je souffre! Je takový tyran! A k tomu, co nevidět má být jmenován komořím a považte si, jemu je to jedno.“

Vida, že tu není už nic platen, státní zástupce zase políbil ručku a odešel.

Večer k Soni přijel otec.

„Papa, víš to už, můj muž se zbláznil.“

„K smíchu! Co pak se předseda soudu, člověk ve čtvrté hodnostní třídě, může zbláznit?"

„Nu, zbláznil se. Dnes ho přivezl státní zástupce."

„Cože? Jaké štěstí, že jsem mu nedal do ruky tvé věno! Teď bych si trhal vlasy, a bylo by už pozdě. Ale já to na něm už dávno viděl... Pomysli si: za večeři dvacet devět rublů a číšníkovi tři ruble! Ale upřímně řečeno, ty neztrácíš nic... Pensi jistě dostaneš a pak přece jen jsi Excellence."

„A pak víš, papa, černá barva mi náramně sluší..."

A její tvář vzala na sebe vážný výraz.

„Od zítřka, papa, budu chodit v smutku..."

Noviny a novináři bulharští.

Píše Jos. J. Toužimský.

I.

(Bulharské národní probuzení a první bulharský časopis. — Pokusy novinářské. — Cařihradské listy bulharské. — Zápasy za církevní samostatnost a pokusy o odvrácení Bulharů od pravoslaví. — Rakovski a revoluční časopisectvo. — První noviny na půdě domácí. — Vítězství národní ve sporu církevním.)

Neobyčejně rychle vystoupili Bulhaři co národ z úplného zapomenutí na těžiště evropské. Na počátku toho věku jedva známi, byli i samým slavistům zajímavou záhadou, která náležitě byla teprve osvětlena, když publikace bulharské učenému světu dostávaly se do rukou. Pavlu Šafaříku náleží o to první zásluha, že poznal a přesně vymezil národnost bulharskou v rodině slovanské. Probouzející se národní vědomí činilo pak překvapující pokroky a utužovalo se v nesnadných zápasech s církví řeckou za národnost. Byli oddaní lidu buditelové jako Paisij Samokovský a Sofronij Vračanský již v minulém století, ale jazyk lidu, jazyk národní přišel k plné platnosti a stal se spisovným teprve v našem věku.

R. 1824 vyšel první slabikář bulharský v Brašově v Sedmihradsku, před 60 lety, dne 2. ledna 1835 otevřena byla slavnostně v Gabrově první národní škola bulharská a padesát let jest tomu, co objevil se první bulharský list. Žurnalistika bulharská dovršila tedy půlstoletí svého trvání, za něhož svým zvláštním rázovitým způsobem dosáhla nemalého rozvoje. Má své hrdiny, své mučenníky, své horlivé neunavné pracovníky vedle bludiček, krátkým jen světlem živořivších.

Není bezvýznamné, že první žurnalistická činnost bulharská vyvíjela se v cizině daleko od krbů domácích. Z cizích míst braly se bulharské noviny do vlasti, jako epištoly k národu, jež četby znalí předčítali četby neznalým. Ano první noviny na půdě rodné tištěné nebyly ani národní,

nýbrž vládní turecké. Teprve po osvobození r. 1878 i tu stal se veliký obrat. Charakteristické jest i to, že novinářem byl každý, kdo s veřejností se zabýval, ať státník, ministr, vůdce strany nebo revolucionář.

Ljuboslovie ili povseměsjačno spisanie zove se první časopis bulharský, otec novinářstva bulharského, jenž v měsíci dubnu r. 1844 ve Smyrně spatřil světlo světa. V malém formátě a chatrně tištěné toto „Libovědectví čili každoměsíční noviny“ vycházelo celá dvě léta. Obsah jeho jest více zbožně rozjímavý; čím však vynikalo, byl zvuk jazyka národního, všem srozumitelný a to aspoň kruhu vzdělanců činilo ho vítaným. *Konstantin G. Fotinov* zval se jeho redaktor, první redaktor bulharský. Knihovna jeho a rukopisy po jeho smrti zmizely, avšak z dopisů jeho po různu nalezených vysvítá, že byl ve spojení s tehdejšími probudilými muži bulharskými, jmenovitě s Aprilovem, kupcem z Oděsy, jenž do r. 1831 považoval se za Řeka, Venelinovým však ruským spisem „Staří a nynější Bulhaři“ probuzen stal se horlivým a obětavým Bulharem a zakladatelem první bulharské školy ve svém balkánském rodišti Gabrově. Fotinov, r. 1801 v Samokově narozený, náležel v kruh oněch idealistů doby probuzení, kteří nelekali se překážek, horlivě přiložili ruku k dílu a pracovali, kde bylo potřeba. Čtení a psaní učil se v klášteře samokovském, potom v Plovdivě. I na něm splnilo se přísloví, že nebývá člověk doma prorokem. Když v Samokově mluvíval k svým rodákům v chrámu, místo povzbuzení viděl jen posměch kolem sebe. Sebral se posléze a vydal do Athén, aby se tu vzdělával. Opustiv Athény hodlal v Cařihradě vydávati bulharský list, avšak ani jediná tiskárna neměla slovanskou azbuku. Tu měli jedině protestantští missionáři ve Smyrně ve své tiskárně. Obrátil se posléze tam a přijav místo učitele na řecké škole vydával tu bulharský list. Rok před tím vyšla tu již od něho do bulharštiny přeložená „Geografija Vseobšta“ a r. 1845 „Grečesko-Bolgarskij Razgovornik“. Zemřel r. 1849 v Cařihradě, právě když se chystal vydávati tu své noviny. Jeho hlavně památce posvěcen byl sjezd spisovatelů a žurnalistů bulharských, jenž koncem července 1894 na oslavu padesátiletí bulharské žurnalistiky v Sofii se odbýval.

Ze Smyrny octneme se až v Lipsku. Zde v březnu 1846 vyšel druhý list bulharský, *Bъlgarskyj Naroden Izvěstnik*, jenž již v dubnu se změnil v *Bъlgarski Orel*. Avšak jen dvě čísla onoho a tři tohoto vyšla tiskem, pro nedostatek odběratelstva list zastaven. Za to redaktor jeho dr. Ivančo Bogorov nezastavil svou činnost, nýbrž přenesl ji do důležitého potom střediska bulharské publicistiky, do Cařihradu. I ve Vídni stal se tehda pokus o vydávání bulharského listu, jejž slivenský rodák Ivan Dobrovski r. 1850 pod jmenem *Mirozrenie* jednou měsíčně počal tu vydávat, avšak již při pátém čísle list zanikl a tolikéž nepodařilo se dvacet let později v Bukurešti přivésti jej k životu.

V celém obvodu nynějšího Bulharska a Makedonie nebylo ještě ani v letech padesátých ni jediné tiskárny a do doby osvobození vůbec jenom jedné a to úřadní turecké v Ruščuku, ježto nepatrné tiskárničky v Samokovu, kde s bídou otiskovaly se duchovenské knížečky a brzo zaniknuvší tiskárničky v Soluni, nelze počítat. Turci nebyli přátelé tisku ani novin, obojí zdálo se jim velkou zbytečností, franckou střeštěností, bez níž

člověk dobře může obstáti. Cítili-li tudíž bulharští vlastenci potřebu vydávat noviny, byl k tomu, když již doma to možné nebylo, Cařihrad nejvhodnější. Sem také z Lipska vydal se Bogorov. Byl tu již ostatně znám. Narozen r. 1818 v Karlovu, proslaveném městečku bulharském pod strmými svahy Balkánu, studoval v Cařihradě na řeckém učilišti v kuru Češmě. S Rakovským, jinochem jak on, sníval tu na procházkách nad proudivými toky Bosporu při hudbě ze serajlu sultánova zavznívající o národním probuzení své vlasti a oba dělali si plány do budoucnosti. Jako však tak mnohý mladý Bulhar prodělal i Bogorov celou Odysseu ve svém útlém věku. Řecká škola byla mu protivnou, dostal se do Odessy a zde studoval na tehdejším Rešelevském gymnasiu. Z Odessy přes Bukurešť, Svištov, Trnovo, Gabrovo a Izvornik dostal se do Staré Zagory, kde se mu podařilo přiměti mnohé rodiče, aby dítky své dali vzdělávat bulharsky a ne řecky. Stal se tu učitelem, ale plný trpkých bojů byl rok, který tu ztrávil štván jsa od řeckých učitelů a řeckých duchovníků, kteří Bulharsko považovali za své. Gramatika bulharská, již tu napsal a v Bukurešti r. 1844 vydal, zjednala mu prostředky, aby se mohl vydat na studia do Lipska. Cařihrad stal se mu zde opět vytouženým cílem a koncem r. 1844 kráčel opět po břehu Bosporu vzpomínaje na Rakovského.

Myšlénka Bogorova vydávati v Cařihradě noviny došla ohlasu a pomocníků mezi zámožnými Bulhary tu žijícími jako Krъstovičem a Bogoridem, pozdějšími vrchními guvernéry Východní Rumelie, Burmovem, Turkovasilakem a jinými. Přes to však nebyla to snadná věc. Povolení i tisk činily stejné obtíže. Tiskového zákona sice nebylo, avšak noviny směly se vydávati jenom na základě sultánova firmanu. V té příčině prostředkoval a pomáhal co nejvydatněji Vasil Turkovasilaki, dragoman (tlumočník) u tureckého ministerstva, který bulharské věci vůbec prokázal mnohé platné služby. Jeho prostřednictvím vymožen firman. Tiskárnu zařídil Bogorov, opatřil totiž písmenka, na tiskařský stroj nebylo zatím pomyšlení. Takž posléze v lednu r. 1848 spatřil světlo světa týdenník *Carigradski Vèstnik*, první to opravdové noviny bulharské. Probuzení národní, bulharská církev a bulharská škola byly hlavními snahami toho listu. Zprávami z Bulharska a zprávami z Cařihradu plnil svůj žurnalistický úkol. Bogorov sám psal, sám sázel, sám upravoval svůj list a hotovou sazbu pomocí hamalů dával donášet do tiskárny, která měla lis. Byl redaktorem, sazečem, metteurem a korrektorem zároveň. Zlá nehoda však ho potkala. Hamalové pustili na hrbolaté dlažbě sazbu a Bogorov práci svou musil počíti znovu. To donutilo ho posléze k tomu, že se postaral i o lis. První bulharská tiskárna byla v Cařihradě zařízena. Znenáhla se množily a než uplynulo čtvrt století bylo tu 13 tiskáren s bulharskými typy.

Že nebyly to poměry právě růžové, za nichž Bogorov vydával svůj list, dokazuje již počet předplatitelů, jenž nepřevyšoval 180 „spomoštestvovatelů“ — pomocníků — t. j. abonentů, a možno si domysliti při censuře turecké, která za naší nijak neostávala pozadu. Přes to bývalo v redakci dosti živo; byla střediskem a útulkem mládeže bulharské, přicházející do Cařihradu na studie, zde poučovala se, bavila a utvrzovala ve svém národním povolání. Koncem r. 1851 odevzdal Bogorov redakci listu Bojevu Ekzarchovi, sám odebral se do Valašska, kdež v Bukurešti vyšla

tiskem jeho „Vseobšta Geografia“, jež obsahovala nejzevrubnější dosud popis Bulharska. Sám roznášel ji po městech, aby uhradil svůj náklad a tu v Šumnu přijal místo učitele, jež obyčejně smluvilo se na jeden rok. Byl to krušný pro něho rok, neboť té doby vypukla válka Krymská (1855), v Šumnu byl tábor turecký a rozličná vojenská sběř ze všech koutů osmanské říše konala tu nájezdné pochody. Ukončiv školní rok odebral se do Paříže, kde studoval lékařství a jako promovaný lékař vrátil se po krátké objížďce do Cařihradu, aby tu konal praxi lékařskou, kteráž mu zjednávala prostředky k výživě, a pokračoval v žurnalistice jako spolupracovník novin, jež tu byly vznikaly.

V činnosti Bogorova jeví se plnou měrou onen rozmach vlastenecké horlivosti spisovatelské, jenž se jevil i u nás, kdy chápal se každý péra, aby doháněl, co v různých oborech bylo zanedbáno. Bogorov byl žurnalistou, zeměpiscem, povídkářem, jeho francouzsko-bulharský a bulharsko-francouzský slovník ve Vídni (1869 a 1871) vydaný náleží k nejlepším, on pokoušel se o slovník akademický dle vzoru našeho Jungmanna, vydal bulharského Robinsona, sbírku národních písní a říkadel, knihy pro děti, matematický zeměpis, gramatiky a gramatické spisy, národní lékařství, poučení o hedvábnictví, nespouštěje při tom s očí žádné veřejné národní nebo praktické časové otázky. A o žádném spisu jeho nelze tvrditi, že by byl bez píle, rozmyslu neb prospěchu. Když na jaře r. 1867 se dočetl v novinách, že zástupci všech slovanských národů nastoupili pouť do Moskvy a jedině Bulhaři že nejsou mezi nimi zastoupeni, Bogorov vydal se z Cařihradu do Oděsy a přes Moskvu do Petrohradu, kdež se připojil k ostatním Slovanům a v Carském Sele také byl přijat od cara Alexandra II. Život svůj práci posvěcený dokončil 2. prosince 1892 v Sofii.

I nástupce jeho v redakci „Cařihradského Věstníku“, Aleksandr Stojilovič Bojev Ekzarch, byl muž nevšedních vlastností a neobyčejné energie. Narozen v Staré Zagoře r. 1812 studoval v Bukurešti na řeckém ústavě, potom v Pešti na německém a r. 1836 odebral se do Paříže jako stipendista turecký (s 200 fr. měsíčně). Zde věnoval se nejprve matematice, pak lékařství, ale hlavní jeho činnost tu byla diplomatická. Jako by zástupce bulharský zasílal pamětní spisy francouzským ministrům, francouzským poslancům, ruskému velevyslanci, ruské vládě, rakouskému zástupci, anglickému zástupci a časopisům vesměs o stavu věcí v Bulharském Turecku a potřebě oprav, jmenovitě bulharské církve a bulharských škol. To přimělo také Thiersa k tomu, že akademika Blanquia r. 1841 vyslal na cestu po Turecku, jmenovitě bulharském a že Ekzarch byl mu přidělen jako tajemník a tlumočník. Tím také stalo se tak cenným dílo Blanquiovo „Voyage en Bulgarie“, jež obrátilo i pozornost vzdělané Evropy na hrozné řeže, spáchané od Sabri paše a albanských bašibozuků na Bulharech v Niši, Pirotě a Leskovci proti pašovskému vyděračství povstavších. V září r. 1842 vydal Ekzarch provolání k Bulharům a v lednu 1842 pamětní spis turecké vládě a zástupcům velmocí o potřebě oprav pro Bulhary. Usadiv se r. 1846 v Cařihradě, pokračoval horlivě od r. 1852 ve vydávání „Cařihradského Věstníku“, jenž vycházel až do r. 1861, kdy ustoupil jiným listům. Jeho úsilí děkují Bulhaři za zřízení mnoha škol té doby jak v severním a jižním Bulharsku tak

v Makedonii. Od r. 1866—1876 byl radou při tureckém vyslanectvě v Paříži, kde však se stejnou horlivostí ujímal se otázek bulharských jako v Cařihradě. Po osvobození pomáhal vydatně jako prefekt plovdivský a člen vrchního správního soudu v organisaci Východní Rumelie, jež z původně zamýšlené turecko-řecko-bulharské provincie stala se zemí ryze bulharskou a r. 1885 sjednocena byla s knížectvím. Zemřel 9. října 1891 v Sofii.

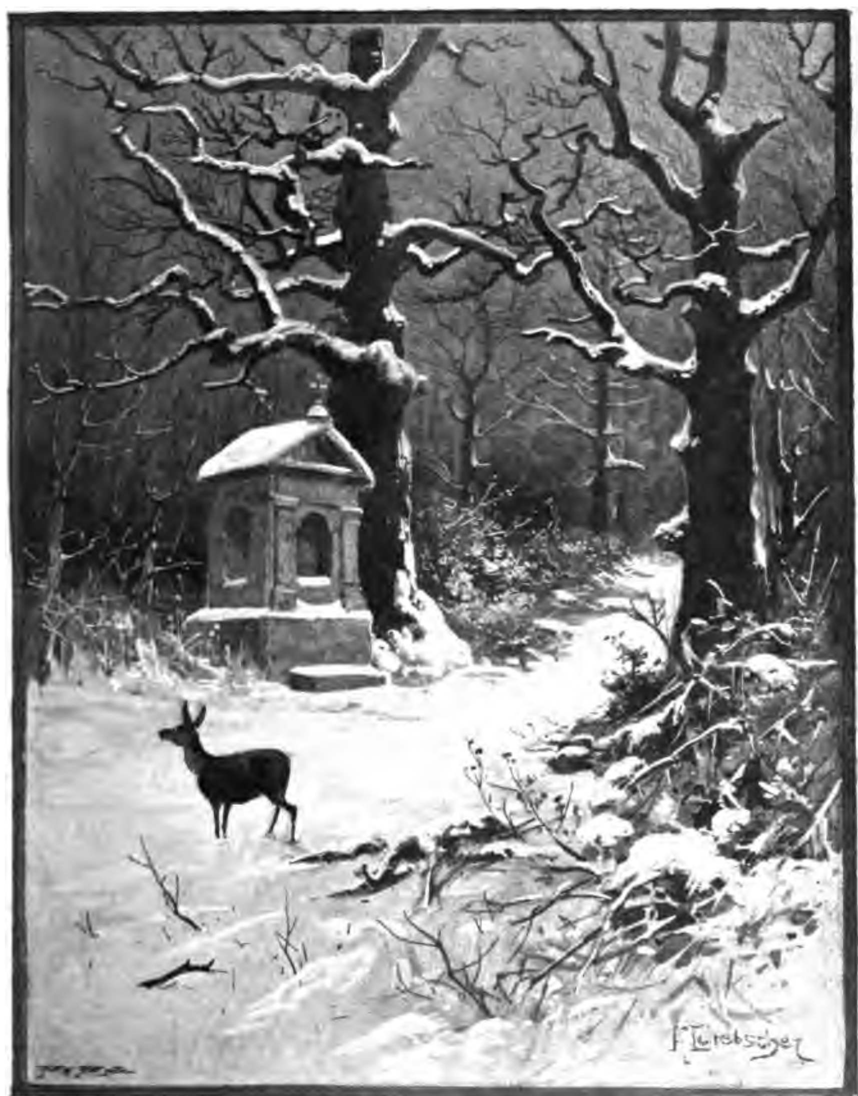
Mocné hnutí spůsobila v národě bulharském válka Krymská. Vtrhnutí Rusů do podunajských knížectví r. 1853 budilo v Bulharech naděje, že nadešla doba, kdy Rusko dokončí dílo r. 1829 ostavené. Přes 4000 dobrovolníků bulharských bylo v řadách ruského vojska a v zemi hrozilo vzplanouti povstání. Provolání šířena mezi Bulhary, kteří přepadali také menší oddíly a dopravní sbory turecké. Tím větší bylo sklamání, když v létě r. 1854 Rusové opustili Multány a Valašsko. Tisíce Bulharů následovalo za šiky ruskými a stěhovalo se z vlasti. Přes to však aspoň vědomí národní více neutuchalo a vzdor neúspěchu ruskému měla válka ta v dvojím směru praktické důsledky pro Bulhary: Jednak jali se Rusové prostřednictvím bulharského výboru v Oděsse podporovati církevní snahy bulharské, opatřovati jim náčiní a knihy církevní ap. Jednak byla to smlouva Pařížská ze dne 3. března 1856, kterouž válka zakončena a kteráž donutila sultána vydati hatti humajum, jímž prohlášena rovnoprávnost vyznání a poddaných tureckých. Bulharům dán takto zákonný důvod v jich zápase za národnosť s Řeky, kteří neustupně drželi chrámy a školy ve své moci a pomocí biskupů z Cařihradu od patriarchy jmenovaných a duchovenstva od nich vysvěceného potlačovali každé bulharské hnutí národní. V obcích a městech počínaly bouře proti fanariotům (od Fanaru v Cařihradě, kde jest sídlo patriarchy řeckého, tak nazývaným), žaloby a prosby hromadně docházely velkého vezíra a sultána. Turecká vláda svolala posléze počátkem r. 1858 církevní sbor k vyřízení sporu, ježto však v něm byli Řekové u veliké většině, skončil v únoru r. 1860 bez výsledku. Hluboké rozhořčení zmocňovalo se Bulharů, nechtějících uznávati patriarchu, rozhořčení, které tlumočily i sporé ty listy bulharské, jež vycházely a které zavdalo podnět i k různým pokusům odvrátiti Bulhary od církve pravoslavné a k vycházení nových časopisů.

Od r. 1858 „Cařihradský Věstník“ dostal posilu, počaly vycházeti *Bъlgarsky knižnicy*. Ač vycházely jen dvakráte měsíčně a koncem r. 1861 zanikly, přec náleží jim důležité místo v bulharské žurnalistice. V redakci jejich vystřídali se za sebou Dimitr Mutev, rodák z Kaloferu, učenec a spisovatel bulharský, jenž vystudovav v Moskvě a Berlíně posléze byl professorem filosofie v Petrohradě, spomenutý již od nás dr. Bogorov, Gavril Krъstevič, rodák Kotelský, horlivý publicista a historik, člen vrchního soudu v Cařihradě a známý později jako generální guvernér Východní Rumelie, za něhož provedeno sjednocení, Todor Stojanov Burmov, rodák z vesnice Nové Mahaly u Gabrova, magister duchovní akademie kijevské, potom učitel na bulharské škole cařihradské a po osvobození znám ze své ministerské činnosti a posléze Sáva Filaretov, jenž v Moskvě absolvoval filologii, byl učitelem v Sofii a potom tajemníkem při ruském vyslanectví v Cařihradě. Bohužel poslednější předčasně zemřel ve svém

38. roce r. 1863. V „Bulharských listech“ soustřeďovala se veškerá cařihradská uvědomělá společnost bulharská, berouc podíl nejen v redakci, ale i v tuhém církevním boji. Přičinění těchto novinářů cařihradských mají Bulhaři co děkovat za své vedení v nesnadném tom zápase, který tak mnoho obětí vyžadoval a byl předchůdcem zápasu za svobodu politickou a neodvislost a za pevný kristallisační bod v samém hlavním stanu národního nepřítele.

Hnedle vystoupil však nový činitel novinářský, který církevní boj rozřešiti chtěl svým spůsobem. Byla to *Bъlgarija, věstnik za bъlgarskite interesy*, týdenník, jehož první číslo vyšlo v březnu r. 1859 a jenž hájil sjednocení Bulharů s církví římsko-katolickou. Redaktorem jeho byl Dragan Cankov. Narozen ve Svištově, studoval na Rusi a ve Vídni a r. 1857 stihl do Cařihradu, kde stal se učitelem na Collège français de Bebek. Válka Krymská, jež zavířila společností evropskou, obrátila nejen vnímavější pozornost Ruska k věcem bulharským, ale i jeho odpůrců, jmenovitě emigrace polské a Napoleona III., kteří ve svém smyslu počali působit a snažili se Rusko předejíti. Hrabě Vladislav Zamoyski a kníže Czartoryski v Paříži pojali smělý plán, jenž i druhému císařství zjednati měl nový vliv. Bulhaři trpěli od Řeků, postavení jejich bylo zoufalé, unie však s církví katolickou rázem tomu všemu mohla učinit přítrž. Nejen že je měla zhostiti fanariotů, nejen jim dáti národní duchovenstvo, ale zjednati jim i ochranu mocné Francie. Jako svůdná naděje v pozadí toho vystupovala i možnost politické samostatnosti. V tom smyslu počalo se působit v Cařihradě. Francouzští Lazaristé při svém klášteře v Galatě (Saint Benois) zřídili bulharskou tiskárnu a polská emigrace podporovala všemožně toto hnutí, jehož representantem a hlavním činitelem byl Dragan Cankov. Dobře redigovaný, u Lazaristů tištěný jeho list neostával bez účinku na mysli lidu.

Rozpoutal se tuhý boj o unii. Bъlgarija na jedné straně, Knižnicy, Carigradski Věstnik a revoluční list Rakovského, o němž hnedle bude řeč, na straně druhé. Cankov a jeho spojenci utkali se s Krъstovičem, Burmovem, Mutevem, Filaretovem, Bogorovem a revoluční stranou mimo hranice vlasti v nejtužším boji. Snahy Cankova vítězily. Mnozí kupci a mladší Bulhaři přidávali se k němu. V Poljanské eparchii u Soluně pro běsnění Řeka Meletia rozhodli se přistoupiti k církvi katolické. Zastrašení tím fanarioté teprve nyní poslali jim bulharského biskupa Parthenia z Děbry (koncem r. 1859). Dne 30. prosince 1860 bulharská deputace uzavřela smlouvu o unii bulharské, dle kteréž jako Rusíni, Rumuni a Arméni sjednoceného vyznání měli i Bulhaři zachovati liturgii v národním jazyku. Arménský patriarcha Hassun odsloužil slavnou mši a bulharská deputace skládala přísahu Římu. Řecký patriarcha Joachim činil sice ten ústupek Bulharům, že v ryze bulharských eparchiích ustanoví biskupy bulharštiny znalé, když však jej Bulhaři zamítli trvajíce na obnovení bulharské církve ve smyslu bývalých patriarchií Trnovské a Ochridské, nastalo tím tužší pronásledování bulharských duchovních a unie stávala se mocnějším agitačním prostředkem. Dne 20. dubna 1861 zavítal Cankov s igumenem Josefem Sokolským, s diakonem Rafaelem Popovem, dr. Mirkovičem a jinými do Říma. Sokolski byl tu vysvěcen

Zimní obrázek. Kreslil Karel Liebscher.

za arcibiskupa sjednocené církve bulharské a zde ujednána další ustanovení, dotyčně ústupky Bulharů co do liturgie a dogmatiky.

Dragan Cankov, vůdce hnutí unionistického, byl sice bystrá hlava a jako novinář a agitator konal mu velké služby, nebyly to však důvody náboženského přesvědčení, které ho k tomu vedly, nýbrž politické. Chtěl sloužiti tak bulharské věci. Proto také, když důvody ty ochabovaly, ochabovala i jeho horlivost. Nejméně pak spůsobilou osobností byl Josef Sokolovski, muž úplně nevzdělaný, jenž byl dříve hajdukem a který v Římě svými spůsoby jako monsieur Sans-Gêne nemalou budil veselost. Nejspůsobilejším byl a osvědčil se diakon Rafael, později biskup Drinopolský, k vůli jehož vysvěcení zavítal schválně ze Lvova do Cařihradu arcibiskup Sembratovič.

Když hnutí to r. 1861 největší hluk budilo v Evropě, chýlilo se již k úpadku. Anglická vláda a ruská nemálo byly polekány novým úspěchem Napoleona III., jehož vliv byl tak značný v Rumunsku, Srbsku, Egyptě a nyní měl býti rozmnožen i o protektorát nad četným národem v evropském Turecku. Zástupcové anglický a ruský v Cařihradě naléhali na tureckou vládu, aby uspokojila Bulhary a nevháněla je do náručí Francii, z Ruska docházely sv. ikony, církevní knihy a p. pro bulharské chrámy, z Anglie dostavovali se missionáři anglikánští, ano až z Ameriky přišli vytrvalí a podnikaví metodisté, kteří v Cařihradě, Plovdivu, Tulči, Bitoli, Samokově a jinde zařizovali církevní missie a školy pro Bulhary, aby opět pro své církve hleděli získat Bulharů. Dne 30. června zmizel nenadále beze stopy Josef Sokolovski. Teprve později došla zpráva, že po ruském parníku dostal se do Oděssy a odtud do Pešćerského kláštera v Kijevě, kdež trvale pak se usadil. Zmizení jeho bylo dílo bulharského novináře Slavejkova. Cankov byl pak poslán od turecké vlády za dragomana a ředitele kanceláře pro průvodní listy do Svištova. Místo celého národa jen několik set osob přistoupilo k unii. (Pokračování.)

Zázračné koření.

Poslední belletristická práce Marie Červinkové-Riegrové.

Bylo odpoledne o Hromnicích. Husté vločky sněhové, větrem hnány, vrážely na tabule okénka z části ledovými květy pokrytého, ze kterého nic nebylo viděti, než jednotvárnou matnou běl.

V útulné teplé světničce, chudě zařízené, rozestřel se klid svátečního odpoledne. Vše v ní svítilo čistotou: vydrhnutá, pískem posypaná podlaha, lesknoucí se hrnečky a šálky v zasklené almárce, stářím se rozpadající záclona, i ten starodávný ubrus na stole, kde stála od oběda nedopitá sklenice piva.

Ještě se stará Kalinová nedala od nikoho zahanbit a ačkoli již staré nohy sloužit nechtěly a staré ruce se jí chvěly, přece i o stařeně platilo, co se říkávalo kdysi o mladici, že u Kalinky každý i s podlahy může jísti. Slaboučká drobná její postava byla již předčasným sestárnutím shrbena, ale světle hnědé oči posud jiskrně zářily a rády vesele vzhlížely do světa.

V té chvíli však byly zastřeny smutkem. Seděla schoulena na lavičce u kamen, jednou scvrklou rukou hladíc předoucího kocourka, jenž bílou hlavičku lichotivě o ni otíral, druhou přidržujíc na kolenou rozevřený Nebes klíč. Ozbrojila si slabé oči velikými okuláry, ale zrak její i přes knihu stále vzlétal k oknu, kde seděl mladý, as čtyřiadvacetiletý muž. Hlavu maje o zeď opřenu, nohy zkřížené, hleděl svým velkým černým okem stále upřeně na zasněžené tabulky okna. Rysy tváře, černým plnovousem vroubené, připomínaly podobu matčinu zejmena tím zvláštním určitým rysem kolem malých úst; jen výraz tváře byl změněn. — Oko mladého muže blýskalo vzdorem, chvílemi stáhly se mu pohrdlivě koutky úst a přeletěl přes jeho tvář jakoby stín stajované trpkosti. Matka sundala okuláry, aby mohla setříti slzu s oka — pak tiše vstala, sňala se stěny visící v koutku pytlíček s tabákem a položila jej i s dýmkou před syna.

Ani se neohlédl ani nepoděkoval a opět bylo ticho. „Zas ji má v hlavě, zas ji má v hlavě, tu ničemnou ženskou!“ myslila si matka.

Čtrnácte dní uplynulo od té chvíle, kdy doufala, že dobyla konečného, dlouho vytouženého vítězství, kdy syn jí slíbil, že za Faninkou Matouškovou více choditi nebude. Ale od těch dob na místě míru a spokojenosti, tísnivé napjetí a mlčenlivé ticho rozhostilo se mezi nimi.

Jak mu to dnes v poledne všecko pěkně upravila, nejmilejší jídla uchystala! O tom začala i o onom, o nebožtíku otci, o starých časech, jen aby to věčné mlčení přetrhla, aby jej trochu rozebrala. A on pořád jako mračno, sotva hlavou kývne.

Usednuvši znovu na lavičku uzavřela Nebes klíč, sepjala ruce a úzkostlivý pohled její upjatě utkvěl na tváři synově.

Snad že ucítil přitažlivou moc dlouhého vřelého pohledu — syn obrátil k matce hlavu a řekl náhle pevným hlasem: „A Fanča není tak špatná holka, jak vy to o ní povídáte . . .“

Matka vzdychla. „Kdybys ji už jednou pustil z hlavy!“ zašeptala tiše. A vřeleji, úzkostí se chvějícím hlasem dodala: „Však jsi mi slíbil, Pavle, — slíbil . . .“

„Vím, co jsem slíbil,“ drsně odvětil syn. „A taky to udělám, šlápnu si na srdce k vůli vám, když vás to tak těší, mne vidět nešťastného. Ale říci vám to přece musím, abyste věděla, že jí děláte křivdu.“

„Křivdu, tak tak, křivdu? . . .“ bolestně řekla stařena pokyvujíc hlavou. „A co jsem slyšela — ne, co jsem viděla na vlastní oči . . .“

„Ještě něco,“ přerušil jí syn řeč. „Postěhujeme se odsud. Hned zítra dám výpověď.“

„Stěhovat?! Myslíš to opravdu? Jsme v tom domě už dvacet let.“

„A kdybychom tu byli padesát. Co pak myslíte, že to zde vydržím? Co pak jsem z kamene, aby mne to nebolelo, když ji mám každou chvíli na očích . . .“

„Nu tak, Pavlíčku, postěhujeme se, když chceš, postěhujeme, třeba na kraj světa,“ řekla matka měkce. „Jen se mi dítě pamatuj — . . . jen se pamatuj.“

On vstal, přešel dvakráte pokoj, pak popadl klobouk a oblékal svrchník.

„Kam pospícháš? Ještě jsem ti chtěla kafe uvařit.“

Máchl netrpělivě rukou. „Jen vařte pro sebe, jdu se projít.“

„A večer do toho plesu . . . nepůjdeš se trochu obveselit? Josef povídal, že se pro tebe zastaví.“

„Co bych tam dělal bez holky? Anebo si mám dojít pro Fanču? Chcete?!“ Zasmál se trpce a odcházeje bouchl dveřmi.

Když vyšel na dvorek a ucítil chladné vločky sněhové, nyní již řídce poletující, na své tváři, oddechl si z hluboka. Vždyť nemohl již odolati touze vyletěti z tichého, jej dusícího ovzduší, kde matčiny úzkostlivé pohledy budily v něm podivný jakýsi odpor a nevoli.

„Kam jít?“ tázal se nyní sám sebe. Zrak jeho těkal po pavláčce druhého poschodí na protější straně dvorku k malému, bílou záclonkou zastřenému okénku a k těm úzkým, žlutě natřeným dveřím vedle něho, které se mu zdály dveřmi zapovězeného ráje.

„Není asi doma . . .“ a při té myšlénce jako blesk projelo mu hlavou: „Jestli to je pravda, že mluví s tím kaprálem z kasárny . . . jestli s ním dnes vyšla . . .“ Zakabonil čelo, vtiskl níže klobouk a rychlým krokem změřil dlouhý dvoreček. Vejda do průjezdu, zarazil se. Hle tam u vrat stála mladá vysoká postava ženská a rychle uskočila před ním na postranní schodiště, které do průjezdu ústilo.

Krev vehnala se mu do tváře, mžikem zahnul na schodiště za ní.

Nemýlil se, byla to ona. Jak tu stála s veselým, bezstarostným úsměvem ve tváři a jak zasvítily na něho její temné oči! Jeho nedůvěřivý zrak vpíjel se do každého rysu její tváře, když přistoupiv k ní, otázal se prudce: „Na koho tu čekáš?“

Ona na místo odpovědi zasmála se svým zvonivým smíchem a červené plné rtíky lehounce vytáhly se vzhůru.

„Na koho čekáš?!“ opakoval ještě prudčeji, uchvátiv ji za rameno. Ale ona nezalekla se jeho divokou vášní jiskřícího zraku, pevným vítězoslavným pohledem dívala se mu do očí, jako by se pásla radostí na jeho úzkostech, pak zvolna sklonila k němu hlavu tak nízko, že ucítil na tváři její dech, když zašeptala: „A jestli jsem tu čekala na tebe?“ Projelo to jím jako elektrickou ránou, závrať štěstí jej uchvátila, vášnivě sevřel ji v náručí, tiskl ji k sobě a zašeptal: „Na mě . . .? Opravdu, Fančo . . . na mě?“ Ale ona smějíc se vymkla se z jeho náručí a ustoupila na schody. „Nech mne,“ řekla bráníc se jeho objetí, „hněvám se na tebe. Kdybych tu i čekala na někoho jiného, co je ti teď po tom? Pro jednoho nevěrníka! . . .“ A opět se zasmála odvracejíc tvář.

„To mi neříkej, Fančo . . . ne, to mi neříkej.“

A když stoupala vzhůru po schodech, on kráčel za ní: „Fančo, já ti to musím povědět, jak to bylo . . . Fančo . . .“

„Ne, ne, — nic nechci slyšet —“

„Jen slovíčko!“

„Ne, ne . . .“ A stoupala vždy rychleji, až octla se na pavláčce druhého poschodí. Zde se zastavila udýchaná, zardělá a ohlédla se po něm vždy s tím škádlivým, polo výsměšným, polo radostným úsměvem na rtech.

„Fančo!“

Opřela se o zábradlí pavláčky, zakroutila hlavou.

„Fančo —“ prosil vášnivě rozechvěným hlasem, „Fančo!“

Ona se smála a pak počala si tiše notovati popěvek. Tak tu stála u té začernalé stěny nad pustým, špinavým dvorečkem pod učazenými trámy stříšky, jako na temné půdě vykvětlý skvoucí květ, mladá, kyprá, bujná — se vroucím, teplým dechem vášně na smějících se rtech. Hlavinkou pohodila na zad, modrý šáteček svezl se jí s hlavy, pod ním objevily se přirozeně se vlnící zlatorudé vlasy, a jako ohnivá záře poletovaly ty vlnící se kadeře kol tváře s úbělovou, průsvitně jemnou pletí rudovlásek. Tvář nebyla pravidelná — s nízkým čelem, tupým nosíkem a širokými ústy, ale svítily v ní velké černé oči, temné jako noc a přece plné zápalčivých jisker.

Z pootevřených rtů líbezně a škádlivě řinul se popěvek, refrain známé písně: „a ona řekla nikoli . . .“, při čemž protahovala poslední tóny, neustále kroutíc kadeřavou hlavou. Pak se obrátila a rychle otočila klíčem ve dveřích.

„Fančo!“

Oči mu plály vášní, ruce, které k ní vztahoval, se chvěly a ona ustupovala před ním do dveří, ruku před sebe jako k obraně majíc vztaženu, a opakovala slova popěvku: „A ona řekla nikoli . . .“

Ale když přivírala dvéře, zasmála se a on jako blesk zadržel její ruku, vklouzl do dveří, objal ji prudce a líbal smějící se rty.

„Fančo! Má jediná, drahá Fančo! Já tomu sotva věřím, že jsem zas tady u tebe!“

Jeho žíznivé rty skláněly se k její šíji, když tu ona ruku položila mu na ústa a druhou jej odstrkujíc řekla změněným tónem:

„A teď už dost: Nemlsej, kocourku, nemlsej! Nesmíš . . . maminka nedovolí!“

„Když jsi tak sladká, Fančo — tak krásná — tak . . .“

„Ne ne, nech mě. Nemysli, že jen tak žertem. Já se hněvám, hněvám.“ Přestala se smáti, tvář její zvážněla. Usedla stranou a upřevši naň pevný, zamračený pohled řekla s důrazem: „Ty víš, že mám proč . . .“

„Máš proč, Fančo, je to pravda! A já byl blázen, teď to teprve vidím, že jsem byl blázen . . . Tak dlouho jsem tu nebyl,“ řekl s povzdechem, rozhlížeje se po stěnách pokojíku.

„Nu, nesměl jsi — viď? Jsem pro tebe tuze špatná?!“ A její oči pronikavě a zpytavě ponořily se do jeho zraku. „Nu . . . napovídali ti toho asi o mně . . . viď? A tys jim věřil! Nu, pověz . . . věřil jsi?“

Odvrátil trochu hlavu a řekl stísněně: „Nechtěl jsem věřit, Fančo . . .“

„Ani se mi do očí nemůžeš podívat, ale jdi . . . ty! . . .“

Zahleděl se jí do očí, které na něho zíraly tak pevně, tak zářivě a blažený úsměv přeletěl mu tvář.

„Ne, ne, Fančo . . . když tě vidím, nevěřím, ničemu nevěřím, jen tobě věřím . . .“

„A přece jsi mne chtěl opustit! Jen se přiznej . . . chtěl jsi!“

„Byl jsem tak nešťastný při tom, Fančo, ó kdybys věděla! Má matka . . . vždyť ona tě nezná, ona neví, jaká jsi. Je sama už tak stará, tak slaboučká jako pápěrka. Myslím si někdy: dlouho tu nebude, — co jí mám život trpčit, však my přece jednou budem svoji. A víš, Fančo, nemohl jsem se na to dívat, když pořád plakala . . .“

„Nu což? Jdi si tedy, poslechni maminku. Já — tě nezdržuju. Jdi!“

„Ale já nemohu, Fančo . . . nemohu být bez tebe!“

Opět se zasmála, pak ovinula mu ruku kolem krku, hledíc mu do očí. „Nemůžeš, holoubku? Opravdu nemůžeš?“

„Fančo, ty víš! Nemohu to snést, když se na jiného díváš, když s tebou ten bláznivý Jirka mluví. A kdyby to bylo pravda, co povídali o něm a o tobě — zabil bych ho! Ty musíš být mou, Fančo . . .“

„Ó, to povídáš dnes, — ale zítra?! Zítra přijde tvá matka, dá se do pláče — a — ó já ti nevěřím!“

„Ne Fančo! Už je konec, už mě nepřevrátí!“ Přitiskl ji k sobě a vášnivě ji líbaje šeptal: „Musíš být mou, na vždycky mou! Na mě jediného se musíš smát, jen pro mě být živa — jen pro mě, Fančo!“

A ona se nevzpírala a opětujíc jeho polibky šeptala: „Pavle, Pavloušku — a řekneš to své matce? Řekneš jí to ještě dnes?“

„Ještě dnes?“

„Ó, vidíš to, že se bojíš!“

„Ne, nebojím se, Fančo. Řeknu jí to ještě dnes, že si tě vezmu . . . A svadbu budem slavit ještě v tom masopustě . . . Chceš, Fančo?“

„Pavlouši!“ vzkřikla radostně a objala jej vroucně. „Teď ti věřím, můj Pavlouši!“

* * *

Mezitím stará Kalinová, když zbožně přeříkala si v knížkách modlitbu díků za odvrácené nebezpečí, seděla v malé své světničce, klidna, uspokojena, s předoucím kocourkem na klíně a vzpomínala na syna.

„Tak poslouchej, macíčku,“ rozprávěla polohlasem, „my se odsud

postěhujeme, postěhujeme se, slyšíš? Ale lepší tak než kdyby se ta ženská přistěhovala k nám, lepší to tak bude, macíčku! A přece jsme tu v domě už dvacet let!"

Vzdychla si tiše a řada uplynulých dvaceti let jejího vdovského života v tiché vzpomínce prolétla jí myslí.

Ano, před dvaceti lety to bylo, kdy stihla ji nejhroznější rána — smrť mužova, — rázem jako blesk z jasného nebe. Dlouho to trvalo, než se s nebožtíkem za sebe dostali a jí to už šlo na rozum, má-li službu opustit a se vdávat, když nemá daleko do třicítky. Ale byli pak tak šťastně spolu živi, slova zlého jak živi si nedali, žádná starost je netížila, a na bolesť, kterou jim způsobila smrť nejstarší dcerušky, pozapomněla při kolébání těch mladších. Muž byl montérem a přinesl týdně pěkné peníze, že ještě mohli stranou uložit. Byl jen ve svých dětech živ, jak domů přišel. Bětušku posadil si na jedno koleno a malého Pavlíčka na druhé, celý večer jen s dětmi hrál. A tu jednoho rána z jara; — bylo krásně slunečno a ona zpívala tak vesele, šijíc košilky pro to očekávané, — které mělo přijíti — vběhla s pláčem a křikem malá Bětuška do pokoje volajíc: „Maminko, maminko, nesou tatínka celého krvavého, nesou ho dolů k Palouckým!"

Jako šílená sběhla dolů, kde u vchodu sousedního domu tísnilo se několik mužů a žen s poděšeným výrazem tváře. Aby nepolekali těhotnou ženu, vnesli raněného do jiného bytu k soudruhovi a zavřeli před ženou dvéře, ale ona zoufale bušila na dvéře, až před ní se rozlétly, až uzřela před sebou bolestí strhanou tvář umírajícího, jenž zachycen za rukáv transmisí vytažen byl s rozdrcenými údy a skonal ve dvou hrozných hodinách před jejím zrakem.

Když odvedli ji mocí od jeho mrtvoly, všecko se mátlo v její nebohé hlavě, byla by si ji chtěla roztříštiti o zeď, a jen jedno slovo staré Včelákové ji vzpamatovalo: „Pamatujte se, matko, pro ty děti se pamatujte! Co z nich bude, když vy jim nezůstanete?"

A když po pohřbu, jejž vystrojili z továrny, ona všecko, co měla dražšího, vyprodala a z prostorného bytu v Bubnech přitáhla sem do malé světničky ve slepé uličce na Újezdě — jak hrozné byly ty chvíle, kdy dítě, které nemělo více otce, spatřilo světlo světa! Narodilo se bídné, sesláblé hořem matčiným a jako by vědělo, že je tu nic dobrého nečeká, zemřelo ve třech dnech. A ona v horečce po těžkém porodu na bídném loži cítila se tak opuštěnou, tak nešťastnou. Byla by chtěla umříti a přece věděla, že nesmí pro ty dvě malé opuštěné hlavičky: sedmiletou Bětušku a pětiletého Pavla. Dobré sousedky, chudé jako ona, skládaly se na ni, jedna přinesla nemocné trochu polévky, druhá nakrmila hladové děti. Když Kalinová povstala z lože, sotva se vlekouc slabostí, již vyhledávala výdělek — a tu počal pro ni život práce a odříkání, život neustálých obětí a sebezapomínání — jaký vede na tisíce chudých matek. Za veliké štěstí si to pokládala, že přispěním dobré známé, která ji do bytu na Újezdě přilákala, dostala na blízku posluhování a praní v několika domech. Od rána do večera šla z práce do práce a když večer unavena se navrátila, tu teprve doma poklízela a často přes půlnoc prala a šila na děti. A přece i při tom klopotném životě jak bývala klidně-

šťastna, když děti jí rostly veselé, zdravé, plné života, když z Bětušky se vyvíjelo tak roztomilé děvče. Tu slabosť měla, že nemohla své nejstarší ničeho odepřít, — byla by se udřela, jen aby ji oblékla do nejlepších šatů, aby ji viděla vždy pěknou a krásnou a v marnivé touze uspokojenou.

Bylo Bětušce asi 15 let, když jednou přivedla si domů bývalou spolužačku ze školy, asi čtrnáctiletou rudovlasou Fanču, otrhanou a špinavou. Fanča narodila se v červeném domě a plakala tak usedavě, když si stýskala, co u pěstounky zkusila hladu a bití, že se Kalinová nad ní slitovala. Co zbývalo od jídla, schovalo se pro Fanču, obnošené šaty Bětuščiny se pro ni zřídily a Fanča přiběhla každou chvíli, zasmála se, zalichotila; — pak děvčata usedla do koutku a šuškala důvěrně aneb odbíhala ven si hráti.

A tu se srdce staré Kalinové sevřelo ve vzpomínce nesmírnou trpkostí. Vzpomínala si, jak děvče mírné a dobré počínalo se měniti — za rok Bětuška nebyla k poznání. Požadavky její byly vždy veliké a matce odmlouvala drsným, nelaskavým hlasem.

S Fančou chodily do šití a často dlouho do večera se nevracely, s Fančou vycházely na nedělní vycházky a na zábavy k tanci — až pak přišla chvíle, kdy Běta bojíc se matky zmizela z domu, kdy matka po dlouhých úzkostech našla dceru v bídné komůrce u cizí ženštiny sešlou, vysílenou po předčasném porodu. Vzala ji domů a ubohá Běta do roka skonala na úbytě v osmnácti letech.

Ano, tehdy za ten jeden rok sestárla Kalinová, jako by bylo uplynulo deset let, šíje se shrbila, vlasy sbělely. Dřela se do úpadu, aby nemocné opatřila všecko, co doktor k posilnění nařídil, a těžko se to pracuje, když má člověk na srdci kámen. Pavel v tiskárně ještě nevydělával. Matka dříve sama vyhlédla mu řemeslo, které neslibovalo brzký výdělek, ale lepší budoucnost; zdálo se jí, že ta dlouhá léta jeho učenictví snadno přečká, ale nyní jí to přemáhalo, když při tom červ hlodal na duši. Mohlo jí to srdce utrhnout, když se vracela domů a viděla svou pýchu a radost, svou krásnou Bětušku seděti v koutku na loži o podušky opřenou, bílou a průsvitnou jako stín, se skleněným zrakem, s pohledem beznadějné resignace pevně upřeným na jeden bod stěny . . .

„Ó Bože . . . nebýt toho štíra, mohli jsme být tak šťastni. Jen ona mi to dítě zkazila!“ vzdychla si Kalinová bolestně.

„Ó já byla jako slepá — tak slabá matka jsem byla. A Pán Bůh mne trestal, když mi hanba otevřela oči . . .“

Nesmiřitelná nenávist k zrzavé Fanči utkvěla od oné nešťastné doby v duši matčině a Fanča nesměla se více objeviti na prahu jich bytu.

Ale jakou hroznou noc v úzkostech a slzách Kalinová probděla tehdy, když prvně spozorovala, že Pavel, její Pavel, který byl po smrti Bětuščině její jedinou radostí a nadějí — počíná se scházeti s tou, kterou nenáviděla! Což i jemu ta zrzavá krása s jedovatýma očima udělala? Zahleděl se do ní snad již tehdy, kdy k sestře jeho docházela, kdy vesele zvučíval její zvonivý smích? . . . O ne — něco tak hrozného ani Bůh dopustiti nemůže — ona jí ho vyrve a musí vyrvati! . . . A nyní s tichým uspokojením se rozpomínala, že nebezpečí je zažehnáno. Kreslila si v duchu

šťastnou budoucnost synovu — až si vyhlédne jinou pořádnou holku, až ona kolébati bude první vnouče — a úsměv tiché blaženosti přeletěl jí tvář . . .

V tom zvenčí ozvaly se spěšné kroky, dvéře se prudce rozlétly a vstoupil Pavel. Jak červené měl tváře, žilky na skráni naběhlé, oči jiskřily vášnivým žárem, každý pohyb byl rychlý, rozechvěný!

Při prvním pohledu do jeho tváře pojalo matku děsivé tušení. Hleděla naň úzkostně, plaše, jakoby očekávala hroznou, zdrcující ránu. On odhodil klobouk, usedl ke stolu, opřel hlavu o ruku.

Když pohledl do její zděšené tváře, vázla mu slova na rtech. Chvíli mlčel, pak odvrátil hlavu a řekl stísněným, ale přece pevným hlasem: „A víte co, maminko, musím vám to říci. Já si Fanču přece vezmu!...“

Matka beze slov jako omráčena hleděla na syna; jen ruce v klíně sepjaté se počaly silně chvěti. „Ježíši Kriste!“ zasténala tiše, „Ježíši Kriste!“ a husté slzy padaly jí z očí.

On povstal v pohnutí a přisedl k matce. „Maminko!“ prosil uchopiv její chvějící se ruce. „Maminko, neplačte! . . . Budeme vás nosit na rukou, maminko!“

Ona jen kroutila hlavou neodpovídajíc. „Fanča je hodná holka a má mne tak ráda . . .“

„Ráda by tě dostala — to věřím — takového hocha! . . .“

„Vy jí dobře neznáte a křivdíte jí, maminko!“

„Já že jí neznám? Však mé staré oči vidí líp než ty tvé, nešťastné dítě!“

Vrhla se mu kolem krku, objala jej chvějícími se rameny a štkala: „Pavle, pamatuj cos mi slíbil, Pavle!“

„Ale já ji mám tak rád, maminko! Chtěl jsem vás poslechnout, chtěl jsem na ni zapomenout — ale nemohu, — nemohu být bez ní!...“

„Pavle! Jen jednou jedinkrát mě ještě vyslechni! Vždyť na světě nikoho nemám než tebe, jen tvé štěstí chci, jen za to se modlím. Udělala bych ti, co ti na očích vidím, klekla bych třeba před tvou Fančou, jen kdybych věděla, že je to k tvému štěstí . . .“

„Maminko, já jen s ní budu šťasten — s ní a s žádnou jinou!“

„Ne ne, nech mě domluvit. Nikdy s ní šťasten nebudeš, nikdy! Až by se ti vášeň z hlavy vykouřila, teprve bys viděl, koho máš; není v ní kusa cti, není v ní počestnosti, ba ani srdce nemá ta ženská! Znala jsem její matku, ludračku, na každého se věšela, a dcera celá jak by ji z oka vypadla. Což jsem já té holce dost dobrodiní neprokázala? Bylo mi dítěte líto — myslila jsem, že za matku nemůže. Ohřála jsem si na prsou jedovatého štíra! Dobře mi sousedky říkaly, abych Bětě spolky s Fančou netrpěla. Kde já bych se byla nadála, že v tak mladém stvoření může být tolik špatnosti? Já stará vdaná ženská jsem nevěděla, co ta žába už věděla. — Jen ona naši Bětu svedla na špatné cesty — a ty teď chceš . . .“

„Maminko, co to na ni skládáte? Co jste si to smyslila?! Co pak vám mohla Fána Bětu hlídat? K tomu jste tu byla vy, její matka! A Fána, ta neměla už matku, ta byla takové stvoření ode všech opuštěné, ode všech pronásledované, což by bylo divu, kdyby byla přišla na špatné

cesty? A ona přece se držela a živí se poctivě — to musíte říci, že se živí poctivě, šije košile a límce do skladu!“

„Ano, šije a ty myslíš, že si při 80 krejcarech, co dostane za tucet košil — na všecku svou parádu vypíchá? Vždyť jen ta nová kazajka, co si koupila na zimu, stála dvacet jednušek . . .“

„Maminko!“ vzkřikl prudce. „Na čest jí sahat nedám!“

„A když nevěříš mně, zeptej se jiných, jestli ji neviděli tak jako já ji viděla na své oči stát brzy s tím, brzy s oním. Kolik ta už měla hochů před tebou — nu jen se zeptej, celý svět ti poví . . .“

„Protože jste se všichni proti ní spikli, protože jí všichni ubližujete, všichni po chudákovi blátem házíte, všichni! . . . Ale já vám všem okážu, jak jste jí křivdili, jak já si Fány vážím — a až bude mou ženou, za všecky urážky ji lidé musí odprosit. A to udělám a udělám, a kdybyste se na hlavu stavěli!“

Vstal prudce a také matka vstala. Oba bledí, chvějící se, s jiskřícíma očima stáli proti sobě.

„Ty tedy zrušíš, cos mi slíbil! Ty neposlechneš svou starou matku?“ otázala se třesoucím se hlasem.

„A co pak vy myslíte, protože jste má matka, proto že jste mě vychovala, že ze mne můžete mít otroka? Že já se mám stát nešťastným k vůli vašim vrtochům? Ale já vám to dokážu, že svadba bude ještě v tom masopustě!“

Chvěl se bezmocnou vášní, nepříčetnou zuřivostí, ale čím výše stoupala jeho rozdrážděnost, tím větší klid zmocňoval se stařeny.

„Je to tvé poslední slovo?“ otázala se pevně.

„Mé poslední.“

„Tedy také ty vyslechni, co já ti povím. Tady na tom místě stála Fána, když jsem jí řekla, že nepřekročí více práh naší stvětnice. A když ho překročí ona, vykročím z něho já . . .“

„A kam byste chtěla jít, vždyť nemáte kam!“

„To je jedno kam, třeba žebrat půjdu, ale s tou ničemnicí pod jednou střechou žít nebudu. Jedno dítě mi zahubila — a teď mi druhé chce vzít?!“ Slabý hlas stařeny jako by byl zmohutněl a čím více se rozohňovala, tím zvučel plněji a mocněji. „Ale toho se nedočkáš, abych ji někdy nazvala svou dcerou, toho se nedočkáš, abych k tvému neštěstí dala své požehnání! Chceš-li jít do své zhouby, jdi si do ní sám, — ale to ti povídám, pak ji nevoď na můj hrob. Snad si jednou pomyslíš, žes moh' počkat, až zavřu oči . . .“

Hlas jí selhal při těch slovech, sklesla na židli a pokryla rukou tváře.

„Maminko . . . rozmyslete si to . . . rozmyslete si to . . . prosím vás!“

Ona neodpovídala, on stál chvíli mlčky proti ní, do očí vstouply mu slzy. Pak oběma rukama uchvátil se za hlavu a vyletěl ze dveří.

* * *

Bylo ticho, mrtvé ticho v šeré světničce, jen hodiny tikaly. Kalinová seděla stále nepohnutě, dívajíc se před sebe do temna. Neměla slzy, neměla vzdechů pro svůj velký bol, jen na srdci cítila dusící tíhu.

„Už je po všem!“ myslila si. „Po štěstí, po naději, po životě, po všem...“ Cítila se poražena v tom velkém boji, který v srdci jejího syna se odehrál mezi vděčností synovskou a láskou k ženě, cítila se bezmocnou, bezbrannou proti síle vášně, která jej byla zachvátila.

„Ta lidská vášeň... ta vášeň...! Co já stará, slabá matka zmohu proti ní?“ zaúpěla a zalomila rukama. „Pane Bože nebeský, což už není pomoci, není rady, což pak se to musí stát — musí ona sem přijít!...“

A ve tmě noční jedna trapná, hrozná představa vracela se jí na mysl. Z temna vynořovala se před ní postava Fanči, její úbělová tvář s jiskřícíma očima a vítězoslavným úsměvem na rtech... Viděla ji v duchu, jak přes práh sem vstupuje, jak po pokoji zde přechází a všecko převrací, jak dotýká se všech těch drobností a památek jí tak drahých, po léta šetrnou péčí nastřádaných, viděla, jak ta nenáviděná ženština zde v těch místech zasvěcených tolikerými vzpomínkami vládne jako paní, vládne jejím majetkem, vládne srdcem jejího syna — jak jej před jejíma očima líbá a laská. — A ona stará, odstrčená matka sedí tu v koutečku schoulena, zapomenuta, dívá se a musí se dívat — musí tu žít milostí té zrzavé ženštiny — a nemá místečka na širém světě, kam by se mohla utéci. — Ano i ta žebrácká mošna by byla lepší — než ta muka! „Ó Pane Bože — jestli to neštěstí musí na nás přijít, dej, abych mohla dřív oči zavřít, abych se nemusela na to dívat!“ zaúpěla v bolesti.

Probděla noc v modlitbách a v pláči. A syn mezi tím bouřil s Fančou v plesu, zapíjel nepokoj mučících jej výčitek. Přišel domů až k ránu a pospíchal do práce, jen šaty převlékl. K matčiným otázkám odpověděl nevrlým hlasem, snídat že nechce a k obědu že dnes nepřijde.

„Už mne ani nemá rád! A býval dřív tak dobrý ke mně! — Už mne nemá rád... a to všecko jen k vůli ní...“

Rychle se zvedla, povstala z lože a v zimničném chvatu se počala oblékati. Nevěděla v té chvíli ještě zcela jasně sama, kam půjde, co udělá, ale cítila, že musí se hýbat, že musí někam odejít, že musí někde hledati pomoci, úlevy, útěchy. — A oblékajíc se řekla si: „Půjdu do Lorety k Panence Marii“.

Bylo ještě temno, když zabalena v šátek vyšla na ulici. Mráz zarazil jí dech, že se zajikla a zakašlala.

Sousedka, která ji potkala na dvorečku, s podivením se za ní ohlédla. „Co ta stará Kalinka“ — myslila si, „celou zimu se z domu nevystrčí a teď pospíchá, jako by ji honili.“

Vzduch v ranním temnu jako by byl zhoustl prudkým mrazem v těžký mlhový příkrov, nejasně rýsovaly se obrysy i blízkých předmětů, červenavý svit luceren zdál se přidušen a matná jich záře třepetavě se chvěla, vrhajíc sporé světlo na pusté ještě chodníky ulic. Bylo ticho, jen skluzké zmrazky a zmrzlý sníh chřastěly pod nohama stařeny.

„Lidská pomoc je marná, všecko marné, jestli Matička boží nepomůže“ — opětovala sobě v duchu stařena — a kráčela pevným, spěšným krokem ze slepé uličky na Újezdě přes Tržiště a Janský vršek vzhůru. Jen chvílemi se zastavila, když mráz dech jí zarážel, aby hlouběji vydechla, pak pevněji zabalila se do vetchého šátku a opět kráčela dále

v horečném napjetí, které dává zoufalé rozhodnutí. Když stoupala Hlubokou cestou, náhle od Strahova zavál jí v tvář ostrý, jedovatý vítr. Zdálo se jí, že ji celou projímá, že ji převrátí a unese, tak že musela se zastaviti a zadržeti o stěnu domu. Jen zvolna, krok za krokem mohla stoupati k výši, nutíc se k pohybu silou své vůle.

„Jen co to dojdu — a — — bude všecko dobře,“ šeptala si v duchu upírajíc zrak před sebe toužebně k výšině: až konečně se zaradovala, když dostoupivši na Pohořelec, zahnula zpět a uzřela před sebou v šeru ranním vznášeti se obrysy vížky Loretské.

Vítr vířil na rohu náměstí a sypal na šat a do tváře stařeně poprašek rozvátého sněhu. Po matném bělu sněhového příkrovu pohybovalo se po náměstí Loretanském několik temných stínů ženských postav, které zvolna razily sobě cestu neproházenými ještě závějemi nočními, skupenými na dolním svahu náměstí i na stupních schodiště dolů k Loretě sestupujícího. Stařena statečně za ženami se brodila v čerstvě napadlém sněhu, a zrak majíc radostně k cíli cesty upřený, nevšímala si ani vání pronikajícího ji větru, ani chvění svých zemdlených údů.

Jak oddechla si, když zavátým schodištěm sestoupila dolů a vešla na nádvoří.

Zde bylo ticho, zde vanul klid. V temnu byly pohříženy klenuté ambity ze čtyř stran obklopující nádvoří, ale z přivřených dveří kaple ve středu nádvoří padala prouha světla na sněhovou půdu a před ní — proti vchodu — míhala se záře v zasklených dveřích hlavního chrámu, zvučely odtud přidušeně a jemně zvuky písně. V tom zdálo se jí, že chrámem zazněl zvonek a stařena, uspíšivši krok, minula kapli na nádvoří a vešla do chrámu.

Kněz právě povznášel svatou hostii a ona v koutečku u dveří klesla na dlažbu, bijíc se v prsa. Zde schoulena zůstala klečeti i když zvonek, opětně zazvučevší, přestal znít, když několik hlasů ženských znova zanotovalo Mariánskou píseň. Jakoby v rozechvění svém byla otupena pro všecky pocity tělesné, necítila chlad dlažby, ani mráz probíhající jí tělem, ani ostré bodnutí, které chvílemi zatajilo jí dech. Vždyť bylo jí tak volno a blaze, když zrak upírala k osvícenému oltáři!

„Bože . . . Bože . . . smiluj se, o Bože!“ šeptala a opakovala neustále její chvějící se ústa; slza za slzou padala z očí a s nimi jakoby dusící ji tíha rozplývala se a padala s jejích prsou — jakoby to vše, co bylo kolem ní, posvátný klid chrámu, šepot modlitby skloněných žen, zvuky písně, zář světel, a zvláště ta ozářená tvář Bohorodičky na oltáři našeptávala jí v duši jediné sladké slovo — doufej! doufej . . . A zraky stařeniny utkvěly na obraze Panny Marie, jež skloněna s rukama přes kříž složenýma modlí se k Jezulátku, ležícímu před ní; utkvěly na jasné tváři Bohorodičky a v rozechvění vroucně šeptala modlitbu:

„Ó, Matko boží, naděje naše, utěšitelko trpících, smiluj se nad nešťastnou matkou! Ty, která víš, co mateřské srdce trpí, navrať mi mého syna! Když mi jako maličký stonal, vzývala jsem tě, Matičko boží, a ty jsi mne vyslyšela! Ale těžší než každá nemoc je ta lidská vášeň, ó, svatá Panno! Kdybych věděla, kde najíti na tom světě léku, který by zhojil jeho srdce, kraj světa bych pro něj putovala — životem bych ho zapla-

tila. A k čemu mi je ten život, když by mé dítě nebylo šťastné?! Ale není na světě, není toho zázračného koření, které by hojilo lidskou vášeň! Sešli mi pomoc z nebe, Orodovnice naše, nebo nic není nemožného před Bohem a ty můžeš zahojiti jeho srdce, Matičko boží!"

A čím déle se modlila, čím déle hleděla k oltáři, tím více se jí zdálo, že z jasné tváře na temném obraze line se záře, že čte v ní úsměv veliké lásky a milosrdenství, úsměv, který platí jí, nebohé, trpící matce — a celým srdcem, celou duší opakovala si slova: — „ne, nic není nemožného před Bohem — může zahojiti lidskou vášeň — může zahojiti jeho srdce — doufej — doufej!"

Jak zářily její oči, když po delší chvíli vyšla z chrámu. Neobvyklá červeň zbarvila jí líce, prsa mocněji se dmula, všecky pohyby její byly rychlejší a živější, necítila žádné skleslosti a únavy. Tak jí bylo, že by byla chtěla letěti, že by byla chtěla si zazpívat, jako když bývala ještě mladicí. Dala se nejkratší cestou: Loretanskou ulicí k Radnickým schodům. Zdálo se jí v radostném rozechvění, že ji staré nohy dobře a pevně nesou, ale náhle na skluzkém, zrádném náledí sklouzla, rázem po několika schodech svezla se dolů a těžce, celou tíží těla dopadla na zem.

Otřáslo jí to celou, v očích se jí zatemnilo i zajiskřilo zároveň — jakoby ohnivé kruhy z jednoho světelného bodu na všecky strany se rozstříkly v temnu — a pak již neviděla ničeho, mrákoty ji obestřely.

Snad to trvalo jen okamžik — snad delší chvíli, a opět jiskry v temnu zasvítily se před ní a jí se zdálo, že probudila ji bolesť, palčivé řezání na prsou — otevřela oči — a hle, nějaká neznámá, chudá žena sklání se k ní, nazvedá jí hlavu, tře ji sněhem na spáncích a šeptá: „No tak ... no tak ... už jste při sobě — zaplať Pán Bůh!"

Ale všecko vidí kolem sebe tak šeré, jako mlhou zatmělé — a zdá se jí, že jí ta cizí žena klečí na prsou, že ji dusí — — Sáhne si na prsa, chce ji odstrčit a vidí, že jí nikdo neklečí na prsou — chce promluvit, poděkovat — ale jen sten vyrve se jí z úst.

„No tak počkejte — takhle se o mne opřete, sem dejte ruku — tak — a já vás nazdvihnu," hovoří cizí žena — silnýma, svalnatýma pažema nazvedujíc seschlé tělo stařenino.

„Nemůžete se postavit na nohy? Jen to zkuste ..."

„Dech ... dech ..." sténá stařena, ukazujíc na prsa.

„E, co pak to, jen když noha není zlomena. Jen se hodně opřete — já vás svedu — unesla bych vás, jste jako páperka."

A té vysoké, ramenaté postavě ženské zdá se býti vskutku jen páperkou ona chvějící se drobná a vyschlá postavička a již na polo snáší ji po zbývajících několika schodech, a pak uvádí stařenu o pár kroků níže do nejbližšího hokynářského krámku v Ostruhové ulici.

„Tak, teď skleničku hořké, ta vás posilní, jen pijte, odpočiňte si," pobízí dobromyslně, když ji byla usadila na lavici.

„Kam vás to jen čerti nosili na ty schody, když je tak okluzko, dnes je to i pro mladé nohy zkouška. Bude to ještě kus práce, než vás domů dovedu," hovoří, rozpřahujíc se a upravujíc si šáteček na hlavě.

Byla to opravdu těžká pouť, již konaly, zastavujíce se vždy po několika krocích, když stařena pro dusivou tíhu a prudké píchání nemohla

vydechnouti. A když konečně došly k cíli, tu paní Janečková, kteréž cestou stačil čas, aby mezi všelikým napomínáním a povzbuzováním vypověděla Kalinové své životní osudy — počínala si tak rozhodně a jistě, jakoby byla stará známá a jakoby byla chůvou opatrující malé dítě. Uložila stařenu do postele, rozdělala oheň a slyšíc, že syn Kalinové až odpoledne neb k večeru se vrátí, přivolala sousedku, která při živém vypravování Janečkové neustále hlavou kroutila a povzdychávala: „I pro krýle pána!“

„Jen jí uvařte bezové thé a hodně horké, vidíte, jak ji zima drtí, celá se klepe, až jí zuby jektají,“ rozkazovala Janečková odcházejíc, a ve dveřích omlouvala se: „Já bych třeba sama — ale musím za mužem nést oběd.“

Umlkly rozčilené zvuky ženských hlasů a stará Kalinová, rozpálená horečkou, ležela sama v tiché světničce.

Asi za hodinu — bylo to před polednem — přišla sousedka s hrnkem čaje, jako káva černým, trpkým a odporným, vnutila pár doušků vřelé tekutiny do nemocné a navalila na ni ještě jednu peřinu.

„Je horko . . . pálí!“ zasténala nemocná.

„I jenom se zakrejte, to je dobře, že vám už je horko, nastydla jste a potom všecko vyjde z těla,“ poučovala sousedka, pečlivě pěchujíc peřinu kolem pelestě u nohou.

„No, a co — Já musím teď po kšeftě, nakoupila jsem si zeleniny, musím ji roznést po domech. Vedle Stránských nejsou doma, a Čermačka chodí z továrny až večerem, ale došla bych nahoru k Vařečkovým, aby vám sem poslali malou Manču, kdybyste něco chtěla. Anebo Fána Matouškova, ta bude taky doma . . .“

Nemocná rozčileně nazvedla hlavu: „Ne, ne, nikoho — nikoho nechci. Pavel přijde,“ vyrazila ze sebe.

„No tak — když nechcete — jen aby Pavel brzy přišel. A snad dá Pán Bůh, že se vám odlehčí, až se zpotíte . . .“

Dvéře zaklaply — a opět bylo ticho. Nemocná leží tiše, bezvládně, dýše krátce a rychle. Je jí tak úzko a hrozno, chtěla by se modliti, ale nemůže se domodliti ani „Otče náš“ a již zaúpí bolestí; nit myšlének se trhá. Jak ji to řeže při každém dechnutí, a na celém těle jako by jí ležel balvan, balvan rozžhavený, který dusí i pálí, a ona cítí pal na prsou, v hlavě, v každé žilce. Chtěla by jej svaliti — křečovitě škube tížící ji horkou peřinou, aby ji shodila, a ani k tomu slabé síly nechtějí stačiti.

Spráhlá ústa dychtí po kapce vody, s velkým úsilím nadzvedá hlavu, vztahuje ruce, hmatá kol sebe, rozhlíží se kolem — ale každé hnutí působí jí tak prudkou bolesť, že s výkřikem zvrací se zpět na podušky, Něco zašustělo, macíček přiskočil a otíraje se o horkou ruku stařeninu, zamňoukal. „O macíčku! ty jsi mne neopustil,“ myslí si stařena. „A ty mi nemůžeš podat vody.“ — „Vodu“ šeptají horečnatě rozpálené rty. Hodiny tikají a minuty plné trýzně vlekou se nemocné tak líně, jako by každá obsahovala věčnosť. Krátký vzlykavý dech stává se vždy kratším, rychlejším, spráhlá ústa se otvírají, jakoby lapala po vzduchu.

Již se stmívá, soumrak přechází v temno a s rostoucím temnem úzkosť vždy hroznější vzmáhá se v duši nemocné.

„Jsem sama . . . sama . . ." myslí si. „Pavel se nevrací. Snad ani nepřijde, půjde k Fanči. Pane Bože, smiluj se nade mnou! Co je to jen se mnou — co je to? . . . Ještě mi nikdy tak nebylo — nikdy. Snad to jde se mnou ke konci. Mám snad už umřít?! . . . A oni mne tu nechají umřít — nikdo nepřijde. Syn už nestojí o starou matku. A ta zrzavá se bude smát, až mne uvidí mrtvou — ta se bude smát . . . Ale ne, já nechci ještě umřít — já chci vidět Pavla, já s ním musím mluvit. A smířit se chci s Pánem Bohem . . . Pane Bože, dopřej mi té milosti! Odpusť mně, hříšné . . . Pavle! Pavle!"

Rázem, zoufalým hnutím vzpřímila se na loži a volala vší silou svého hlasu „Pavle! . . . Plavle! . . ."

Bylo ticho . . .

„Pavle, Pavle! . . ." vzlykal její hlas vždy slaběji a slaběji.

„Pavle! . . . On nejde . . . Proč se ta postel se mnou houpe . . . Slyším vodu hučet . . . Pavle! . . . Voda hučí . . ."

Zvrátila se zpět bez vlády.

A necítí nic více, ani bolesť ani pal, ani tu dusící tíhu, jen hukot slyší, ohlušující hukot, jako šum obrovských proudů, který se valí vždy blíže a blíže, a ona se houpe jako na vlnách a cítí, že vane na ni chlad — mrazivý chlad . . .

Ano — houpe se na vlnách, voda je chladná a vůkol je temno; nikde ani jiskřičky světla.

A v tom se jí zdá, že mohutným hukotem pronikl k ní jiný pisklavý zvuk, který tak nepříjemně řeže ji do uší — je to zvuk veselého popěvku. V temnotě bleskla před ní jiskérka — mihá se a mihá — zdá se jí, že vidí svou malinkou světnici — v ní stojí Pavel, převléká kabát a prozpěvuje polohlasně: „Co to máš, má milá, co to máš — za oči . . ."

Ale vše to mihá se před ní jako v mlze, zdá se jí, že to všecko je tak malinké, nejasné, tak vzdálené — jakoby se na nějaký obrázek dívala z veliké dálky.

Mezi ní a mezi tím mihajícím se obrázkem musí být propasť — jsou to ony hučící proudy vody, které je dělí a ona ví, že jich šumot nemůže překřičet. Chtěla by na Pavla zakývat — ale všecky její údy jsou tak nehybné — těžké jako z olova — chtěla by zavolat a nemá síly — sotva se jí podařilo hlavu trochu nazvednout — a tu ozve se nějaký hlas: „Jen spěte, maminko, já nic nepotřebuji."

Byl to opravdu hlas Pavlův, který zvučel tak cize? Napíná síly, aby lépe viděla a slyšela, a tu shlédne jasně, že Pavel stojí u dveří, má na hlavě klobouk a chce shasit světlo, a jako bleskem směsí horečných představ proniká jedna určitá myšlénka: „Jde k té zrzavé a mne tu nechá! . . ."

V zimničném rozechvění nazvedla se na posteli a z úst vydral se jí vzlykavý zvuk — polo výkřik — polo šepot: „Nechoď k ní, Pavle! Neopouštěj mne!"

Ale v tom již světlo shaslo — „Jen spěte, maminko" . . . zněla odpověď — a dvéře vrzly . . . „Opustil mne . . . všecko mne opustilo . . ." tato poslední jasná myšlénka prokmitla hlavou nemocné . . . Ale ani ta myšlénka víc už nebolí a nepálí — to všecko už je tak lhostejné . . .

tak vzdálené od ní, že ji to nemůže dosáhnout, — a ona cítí, že je sama — sama — A sama houpe se na hučících proudech v nekonečném temnu — až tu zvolna nad temnem probleskuje záře, hukot vod mění se v lahodné vyzvánění zvonů. — Světlá záře, bledá jako vycházející měsíc ve tmě, zaskvěje se před ní, ale zvolna se šíří a šíří, sílí, jasní a roste, až září jako slunce a z jasna vynoří se tvář Bohorodičky, s témitéž rysy, s tímtéž úsměvem, jak ji viděla ráno na oltáři v Loretě. — A svatá Panna má ruce přes prsa skřížené, kývá na ni vlídně a praví: „Zázračné koření pro lidskou vášeň roste na té nejvyšší hoře — ale musíš si je natrhati sama . . .“

A jasné vidění rozplývá se ve skvoucím bělu, které oslňuje její zraky, a pak z mlhavých světlých par zvolna vynořují se před ní obrysy temné, nebetyčné, obrovské hory, jejíž vrchol zahalen je v oblacích. Zdaž je možné, aby lidská noha dostoupila té srázné výše? Není cesty, není pěšinky, která by se vinula vzhůru, jen šedé balvany a útesy skalní . . .

„Musíš . . . musíš to zázračné koření natrhati sama!“ zvučí to v srdci matčině a ona se zoufalým úsilím nastupuje hroznou pouť . . .

Stoupá vzhůru po srázi závratné — klopýtá, klesá, dech se jí tají — a opět křečovitě se vzpíná — opět dere se dál. — Pod ní již černá se propasť v temných hlubinách — hlava se jí krouží, ale čím výše stoupá, tím závratnější ještě výšeční před ní, a ona leze vzhůru, dusí se, lapá po vzduchu; již chladný pot smrtelné úzkosti perlí se jí po skráních, hrčivý dech ozývá se z hrdla, a ta hora obrovská jako by v nekonečno rostla — vznáší se před ní nedostihlá smrtelníku, nedohledná zraku lidskému, a vrchol její se skrývá v nekonečnu nebes . . .

* * *

První záře zimního jitra svítala na východě, ale v ulicích bylo ještě temno, když mladý Kalina scházel po schodech ze druhého poschodí. Všecko jeho myšlení a cítění soustředilo se v té chvíli v jediném slově, které šeptem opakoval . . .

„Fanča! ta Fanča! Jaká je to ženská — jaká ženská! . . .“

A to jedno slovo vyslovovalo vše — poslední pachuť vyprázdněného poháru rozkoše — obdiv, touhu, oddanosť, ale i — bázeň — neuvědomělou bázeň před tím, co bylo neznámého, záhadného v té ženě, která jej uchvacovala a omamovala svou vášní.

Když se přiblížil ku dveřím bytu, náhle bodlo jej u srdce — probudila se v něm živá vzpomínka na ten divný zvuk matčina hlasu, když naň večer volala: „Nechoď k ní, Pavle, neopouštěj mne!“

Chtěla jej asi přemlouvat — chtěla jej prosit — a on tak spěšně zavřel za sebou dvéře, jen aby neslyšel zvuk jejího hlasu.

Jak by byl mohl zůstat — když venku u dveří čekala Fanča! Ale nyní po vystřízlivění rána nemohl se zbýti mučící výčitky, když sahaje na kliku, myslil: „Co mi řekne . . . A, mám já to život . . .“

Otevřel dvéře. — Bylo temno — a ticho, ani šeptu, ani hlásku. Sotva vstoupil, zachvěl se náhle — pojala jej hrůza — nevysvětlitelná,

bezpříčinná hrůza. Jako by něco velikého, děsného tu vanulo v tom mrtvém tichu, v tom dusném vzduchu, v němž bylo cítit zvláštní, sice slabý, ale přece pronikavý zápach.

„Zde se něco stalo — něco hrozného stalo — —“ ta jistota jako blesk zatřásla mu duší.

„Maminko, spíte? . . .“

Žádná odpověď.

Třesoucí se rukou škrtal sirku za sirkou, rozžal světlo.

Viděl, že matka tiše leží, jen ruka visí z postele. Přistoupil k loži.

„Nehněváte se, maminko?“ zašeptal, a sáhl po její ruce.

Zatřásl jím mráz — proč ta ruka byla tak chladná? Nahnul se níže nad postelí, aby viděl jí do tváře — a z prsou se mu vydral zoufalý skřek . . . Jak tu ležela nehybně, s hrůzou smrtelného zápasu v tváři — polootevřenými ústy — a s tím zrakem zkaleným, již obráceným v sloup.

„Maminko!“ — Objal ji oběma rukama, nazdvihl tělo — přitiskl hlavu k její hrudi — ohmatával ruce, líbal ji ve tváři. — Byla ještě teplá a skráně měla vlhké od smrtelného potu.

„Maminko! vzbuďte se! Maminko . . .“

Zdálo se mu, že něco jako slabé hrčení ozvalo se v jejím hrdle . . .

„Dýchá . . . je živa . . . živa! Maminko! To není možná! Maminko!“

Ale mrtvola klesla bezvládně zpět — srdce nebilo, ústa nedýchala — ani to poslední zahrčení se více neopětovalo. Ale syn s hlavou přitisknutou k mrtvole opakoval v křečovitém pláči zoufalé, marné výkřiky:

„Maminko! Maminko! Neslyšíte mne, maminko?! . . .“

Otevřely se dvéře; jakési sousedky, křikem, jejž zaslechly, přivolané, vběhly — nastal šum a shon. Šeptaly a volaly jedna přes druhou rozčilenými hlasy: „Běžte pro ocet! Rozdělejte placku s křenem!“

„Kdybyste raději běželi pro doktora, snad přijde k sobě.“

„Ne, pro pana patera běžte — než bude pozdě.“

„Ale, vždyť vidíte, že už to je marné.“

A mezitím, co ženy vůkol šukaly, šeptaly, přinášely placky — obkladky, on, nevšímaje si ničeho, klečel s hlavou k mrtvé skloněnou.

„Ale, vždyť to nemůže být! Maminko — jen slovíčko promluvte, abych věděl, že jste mi odpustila. Ne, nemůže to být, aby mi tak umřela! Maminko!“ A když přivolaný lékař vyslovil poslední ortel: „Všecko je marno — je mrtva,“ vypukl v hrozný, křečovitý pláč, jenž otřásal celým jeho tělem a ve kterém jediné slovo ve všech odstínech bolestných zvuků dralo se mu z hrudi: „Maminko, maminko, ó maminko!“

* *
*

Bylo odpoledne. Otevřeným oknem vnikal zimní vzduch — dvě svíce plály u hlavy mrtvé, jež oblečena ve sváteční šat ležela na prkně, položeném přes postel, žluté, voskové ruce majíc na prsou složeny a ovinuty růžencem.

Syn seděl u stolu nepohnuté, jen chvílemi mocné zaštkání beze slov, beze zvuku otřáslo mu tělem. Hlavu maje o obě ruce opřenu, díval se upjatě kalným, jako by zmateným pohledem na jediný bod, na tu žlutou, vážnou tvář mrtvé.

Když ráno po vášnivém výbuchu bolu odtrhli jej konečně od mrtvoly, když mu řekli, že musí jít na faru a musí zakoupit truhlu, potácel se po ulicích jako opilý a spěchal, aby se vrátil k tomu jedinému místu, které mu v té chvíli bylo drahým na světě. Kráčeje přes dvorek vzpomněl si, že Fanča neví o smrti matčině — a tu sevřelo se mu srdce — ne — jí netoužil nic říci, nic vzkázati o svém bolu.

Zvěděl již od sousedky všecky podrobnosti o všem, jak časně z rána matka vyšla, jak ji cizí žena přivedla. Dvakráte mu to musila opakovat, končíc vždy své vypravování slovy: „A když jsem večer se vrátila, ptám se, jste-li už doma, a povídali mi, že vás viděli před chvílí přicházet — a tak jsem si pomyslila, je snad všecko v pořádku, nebudu je už bouřit.“

A nyní, když tu sám dlel s mrtvolou, byl by chtěl z té mrtvé tváře vyčísti vše, co nevěděl, co mu nikdo nemohl povědět, vše, co nebohá cítila a vytrpěla v těch hrozných chvílích, kdy umírala tak opuštěna — tak sama. Teprv teď, kdy jí už nebylo, kdy byla od něho odloučena na vždy, na své bolesti to poznával, čím mu byla po celý život — a minulosť v živých barvách křísila se v jeho paměti.

Vzpomněl si na své šťastné dětství, na sladké chvíle mateřské něžnosti, vzpomněl, jak mu nosívala hračky, jak jej hladívala a líbala, ukládajíc jej do postélky — vzpomněl, co obětovala na jeho vyučení, a když přicházela večer prací uštvaná, jak ji těšíval slovy: „Až já budu velký — vydělám tolik, že nebudete nic musit pracovat, všecko vám to odplatím, maminko . . .“ Ó, jak jí to odplatil . . .

A vzpomínky stávaly se vždy trapnější a trapnější . . . pokalená shoda — matčiny slzy, trpká slova, výčitky a předhůzky, které byly mezi nimi pronešeny — a to všecko se stalo jen k vůli ní — k vůli Fanči — —

A pak ta poslední rozmluva, kterou měli spolu, když jí oznámil své rozhodnutí. Bylo mu, jakoby ji ještě viděl státi před sebou, jakoby viděl blesk jejích očí, to bolestné stažení koutků jejích úst, jakoby slyšel znění jejího hlasu, když jí selhal při posledních slovech: „Snad si jednou pomyslíš, že's mohl počkat, až zavru oči . . .“

Vrhl se na kolena, zaryl hlavu do podušek před mrtvolou a zaštkal: „Maminko — odpusťte mi — maminko . . .“

A pak ta poslední vzpomínka, nejhroznější ze všech . . .

Byl jako zmámen touhou své vášně — slibem, který mu Fanča dala — když se v ten poslední večer vrátil domů; nic neviděl — ne, on nechtěl vidět, nechtěl slyšet.

Připomínal se nyní s palčivou výčitkou každou podrobnost — připomenul si, že shlédl ten horečný pohyb, jímž nemocná nazdvihla hlavu, že slyšel dobře ten trhaný nepřirozený, bolestný zvuk jejího hlasu, jejž s úsilím vyrazila ze sebe: „Nechoď k ní, Pavle! Neopouštěj mne!“ — A on nevyslyšel její poslední volání . . .

Ano, na všecko vzpomněl, co se stalo minulé noci — i obraz Fanči v celé její svůdnosti vyvstal před ním, ale vzpomínka na prožitou rozkoš zhořkla v jeho duši, rozplynula se v trpkosti tajemné hrůzy, palčivé výčitky a nezměrného bolu.

Vždyť v té chvíli, ano právě v té chvíli jeho matka umírala — umírala sama . . .

„Ó, to je hrozné! Můj Bože, můj Bože, to je hrozné!“

Byl tak pohřížen do svého bolu, že si ani nevšiml, jak dvéře vrzly a do nich vstoupila Fanča.

Chvíli stála tiše ve dveřích, rozhlížejíc se kolem s chladnou zvědavostí — bez pohnutí, ale přece zaražena tou jistou nevolností a ostychem, jejž vzbuzuje přítomnosť mrtvoly. Vidouc, že Pavel chvěje se tichým štkáním, zamračila se — přistoupila blíže, rukou vjela mu lichotivě do vlasů a zašeptala, sklánějíc se k němu: „Ale, Pavlouši . . .“

Rázem vyskočil ze země — pohlédl tupě, vyjeveně do její tváře a vyrazil prudce ze sebe: „Co tu chceš? Proč's přišla?“

„Přišla jsem si pro tebe, Pavlouši —“

Ale on nehledí na ni, ohlíží se s úzkostí zpět na mrtvolu, jakoby se bál, že ta mrtvá sebou pohne. Hle, jak žlutá tvář její je zamračená a přísná, jakoby viděla a cítila, co se u ní děje . . .

„Ne, ne, nechoď sem — nepřibližuj se — nepřibližuj,“ šeptá zděšeně a táhne Fanču za ruce ke dveřím.

„Ale proč?“

„Proč? A ty se ptáš — proč! . . .“

Vzhlédnul jí do tváře.

Je to táž tvář, na kterou hleděl včera v opojení vášně — táž ústa, tytéž oči jiskrné, zářící, tentýž úsměv svůdný a dráždivý — ale nyní, kdy v kruté bolesti roztála závrať vášně, dívá se na tu tvář, jakoby ji viděl poprvé — a dnes vidí ji jinou, zcela jinou, než ji viděl včera.

Vidí nepravidelné rysy, tupý nosík, hrubá ústa, vidí úsměv vyzývavý a drzý, smyslný žár v očích, a výraz tváře její zdá se mu chladný, tupý — bezcitný . . .

Ale také ona nemůže pochopit, proč on je tak změněn, proč dívá se na ni tak cize, tak chladně — a aby rozehřála ten nepochopitelný chlad, zasmála se na něj, zasmála se svým nejsvůdnějším úsměvem. — „Ale, Pavlouši můj — co je to s tebou? . . .“

A on hledí na ten úsměv, který jej včera uváděl v opojení — a hlavou mu proletí myšlénka: „Ona je lehká ženská — matka měla pravdu.“

A v tom ona tak ohebně, tak lichotivě ovine mu ruce kol šíje a přitiskne se k němu.

Zachvěl se odporem, chtěl strhnout její ruce, ale ona tiskne se k němu celým tělem a líbá jej tak vášnivě, tak prudce.

„Ne, ne, nelíbej mne — nelíbej mne.“

„Ale, Pavlouši!“

„Co pak nevidíš,“ šeptá chvějícím se hlasem, odstrkuje ji od sebe — „Nevidíš?!“

„A co mám vidět?“

„Ji . . . tu mrtvou . . . Co pak se nebojíš, Fančo? . . .“

Ona na něj hledí tak vyjeveně, jako by mu nerozuměla.

„Fančo!“ a jeho hlas chvěje se víc a víc.

„Co pak necítíš nic, když se na tu mrtvou díváš . . . ani lítosť, ani výčitky, nic, nic . . .?“

Uchvátil ji za ruce, přitáhl ji blíže k mrtvole a svíraje křečovitě její ramena, tiskl ji k zemi, až klesla na kolena, a hlas jeho stával se vždy hrozivější a vášnivější.

„Klekni! Klekni a odpros! . . . Vidíš ji, tu mrtvou . . . víš, že se utrápila k vůli nám — víš, že jsem ji opustil k vůli tobě, víš, že tu dnes v noci umírala sama . . .“

Ona zrudla hněvem v tváři a svíjela se na zemi, bráníc se vší silou svírajícím ji pěstím.

„Ne, ne, pusť mne! ty's blázen, pusť mne!“

„Fančo — odpros ji, odpros!“

Ale ona vyrvala se z jeho rukou, vyskočila ze země. Stála tu před ním, soptíc hněvem, blesky sršely jí z očí, bledé rty se chvěly, tvář zkřivila se k pohrdlivému posměšku.

„Ne, ne,“ křičela, „nechci klečet — nechci prosit! Nenávidím ji i po smrti!“

Obrátila se k mrtvole a zrak jí zaplál divokou zášti.

On s hrůzou a ošklivostí díval se do její tváře . . . Vítězoslávа, zlovolná radost, nezkrotitelná nenávisť — rázem to vše blýsklo jí z očí, zachvělo se ve zvuku jejího hlasu, když vybuchla s vášnivou prudkostí v posupný smích, volajíc:

„Dost dlouho jsi nám překážela, teď se tě už nebojím . . . Už nevstaneš!“

Hlava se mu zakroužila záchvatem zběsilého hněvu. Zdvihl pěstě, řítil se na ni, řev vyrval se mu z hrudi:

„Kliď se!“

A ona zděšena, ohromena couvala. Dosáhnuvši dveří, utíkala, letěla, jakby poháněna běsem, v uších jí zvučel jeho hrozný hlas: „Kliď se ty . . . Kliď se! . . .“

Zůstal státi na prahu, ruce mu klesly, chvěl se na celém těle, kolena pod ním klesala. Zhrozil se sám záchvatu nepříčetného vzteku: „Bože, byl bych ji snad zabil,“ zaúpěl. „A to je ona, ta Fanča, kterou jsem tak miloval, to je Fanča!“

Vrhl se na kolena k mrtvé a štkal dlouho, tiše.

„Maminko! maminko. Proč to vidím teprvé teď, všecko teprvé teď — když vy tu už nejste! Ó, maminko, proč už je pozdě, maminko!“

Sklonil se k mrtvé. Jak byla před chvílí zamračená, přísná a hrozná — a nyní na místě běsivého výrazu hrůzy, rozhostil se v její tváři sladký mír, blažený klid.

A čím déle hleděl v její tvář, tím více se mu zdálo, že vidí v té tváři úsměv odpuštění a lásky — a prsa jeho vzedmula se mocně povznášejícím pocitem, ne palčivou vášní duše úzkostí zmítané, ale tím velkým posvátným bolem, který očisťuje a povznáší.

A mrtvá tu leží nehybně, vážně, s blaženým úsměvem v tváři . . .

Modlitba její byla vyslyšena. Živá podlehla, a mrtvá zvítězila. Což musila umřít, aby mohla zvítězit?

Zázračné koření, jež hledala pro svého syna, zázračné koření, které hojí lidskou vášeň, zaplatila svým životem — vykvetlo z její smrti.

Zloděj.

Napsal Vladimír Čech.

řítel můj vypravoval mi kdysi tuto šedou historku. Bylo to za zimní neděle, když jeli jsme v kupé příjemně vyhřátém od Německého Brodu ku Praze. Když mrzelo nás již dívati se, jak vlny modravého sněhu, podobny příboji, valí se proti černým mezím, na kosť umrzlým, jak ulehají na kosmaté větve zádumčivých smrků, a jak ustupují drobným sáňkám, které táhnou vesničtí kluci, jako tuřín kulatí a jako řepa červení, po překlenuté tůni, ovroubené kolem šumícím rákosem. Když večerní šero zalehalo v malé okénko naše, a když toto zarůstalo ledovými palmami a kapradím.

* * *

Ani byste neřekl, můj drahý, že ty moje kadeře, kterých už není, také jednou byly zlatem pudrovány, že mé tváře, po kterých čas tolik vyšlapal si pěšinek, také jednou byly hladké a ruměnné, a že mé poloslepé oči také byly jednou jasny a plny jarních písniček. Byly — věřte mi. Když jsem byl vytáhlým devátenáctiletým klukem, tak trochu neforemným, s nestydatě dlouhými lýtky a širokými šlapadly. Byl jsem jednoletým juristou, pyšným jako španělský grand a domýšlivým jako pudlík v novém obojku, když jsem přijel z Prahy na své první prázdniny. Tatínek můj byl elegantní a krásný muž, který liboval si v bezvadném účesu, ve sněhobílém prádle a v úpravném obleku. Vždycky měl úsměv ve velkém černém oku, vždycky mluvil laskavě a měkce, a vždycky tak nějak vybraně a zdvořile. Železnou pílí svou, svou poctivostí, svou rovnodušností a příjemným svým chováním vypracoval se z malých začátků k velké čisté továrně s dýmajícím komínem, k ozdobně stavěnému jednopatrovému domku, zarostlému až po střechu divokým vínem, a k útulnému parčíku, kde byly záhony růží a stromy s vonným ovocem, kde byly uhrabané žluté stezky a zelené trávníky, stinné besídky, rybníček se zlatými rybkami a koupelna, do níž padala čistá voda ze žulového leštěného stojanu. Jistou rukou řídil z malé pisárničky své, opatřené massivním dubovým nábytkem, tři sta vychrtlých mužů, smutných a nezdravých, kteří sedali od rána až do šera za černými stavy ve vzdušné síni, do níž vysokými okny sluneční paprsky padaly. Maminka má byla taková hezká, malá modrooká, tak zdravě uměla se smát a tak bouřlivě dovedla nás milovat. Šukala domem po celý den, v nepokoji ale s písní na rtech, s káravým slovem, ale se sladkým úsměvem v modrém oku, který odpouštěl a žádal odpuštění. A pak byly dvě děti mimo mě; holčička jako kytka, štíhlá a pružná s černýma dovádivýma očkama, a tlustý šestiletý hošík, přítulný, zvědavý a rozumný. A ti všickni hleděli ke mně, který jsem vpadl náhle ve svorný

jejich kruh; on s laskavou shovívavostí, ona s vášnivou láskou, a ty malé se zvědavostí a s obdivem nad sporým vouskem, který mi pučel pod nosem.

Ale o nich nechci vám vypravovat. Všickni již opustili mne. U všech jsem bděl, když leželi v nemoci na horkém lůžku, všecky zulíbal jsem na zsinalou skráň a všem ustlal jsem do té teplé české hlíny. Chci vypravovati o naší družině čelední. O tažných ptácích, kteří přilétají pod naše krovy rodinné z krajin, kde jinak slunce svítí, kde jiný rdí se květ, kde jiné ovoce rodí se na stromech. Z takového prarozdílného ústředí; z hnízdeček, která jsou tak exotická malému bělolicímu bourgeois. Kteří zahnízďují se u nás, bujní a smělí, jako vrabci, s veselým štěbetáním, kteří sedí, jako skarifikator v boku, tak obtížní a tak potřební, a kteří ulétají opět čepýříce se, aby nahraženi byli novými. Chci vypravovati o malé příhodě, která pobouřila naše Lary rodinné, a která přesvědčila mne ku zděšení mému a žalu, že jsem přece jen ještě maličkým a hloupým, vzdor učeným lekcím, které říkával jsem bezvadně na gymnasium podle knížek svých.

Bylo to tak.

Seděl jsem jednou za vlažného nedělního rána s tatínkem pod košatým kaštanem, kde jsme snídávali. Svěži vzduch pln byl ozonu a noční vůně, v křovinách zpívali ptáci tiše a snivě, a sluneční paprsky, prodírající se vysokým živým plotem, kladly se jako zlaté penízky na zelené, lehkou párou potažené záhony. Na stole čistě prostřeném stála kytice, uvitá z ozdobných čajovek, lahodně páchnoucí káva, hustá smetana v massivních porcelánových nádobkách, a podnosy se suchary a koláčky, jež bývaly matinky mé chloubou a radostí. Děti byly odešly do kostela, který volal dosud plným harmonickým zvukem zvonů svých. Otilča v bílých šatech a v bílém kloboučku, zpod kterého tak vesele hleděly zářivé černé oči a živě zbarvená její pleť, Vašík zase v sametovém hnědém kabátku, vážný, spokojený a čistý. Maminka upravovala doma ještě svou toiletu. Tatínek četl noviny, houpaje se v křesle a podupávaje do písku lakovanou botkou. Seděl jsem tu klidně, maje nataženy dlouhé nohy, tak trochu ještě zpit zdravým spánkem v dobře větrané ložnici a prosycen blahem, jako mladý řeznický pes, když válí se v trávě ozářené slunečními paprsky. Díval jsem se, jak sluha Josef v bezvadném černém úboru, v bílé kravatě a širokých tuhých manšetách opatrně řeže polorozvitá poupata z růžových stromků, které, v hájek skupeny, rostly podle nás.

Z tichého toho zadumání vytrhla mne maminka, která přicházela od domu spěšným krokem a s tváří poněkud pobledlou.

„Jděte, Josefe, potřebují vás. Pomůžete Emmě s koberci!“

„Už zase, už zas, považ si,“ volala hledíc za odcházejícím Josefem.

„A!“ pronesl otec odkládaje noviny. „A co?“

„Ten zlatý náramek se safirem, který mám po babičce. To je hrozné! Taková památka, taková umělecká práce!“ Z hlasu maminčina cítiti bylo blížící se slzy. „Tolik jsem jej měla ráda, tak jsem jej opatrovala! A ze zásuvky, kterou mám stále uzamčenu. To tak nececháme, Otíku, viď, necháme. Dokud to byly jen stříbrné lžíce a pozlacené knoflíčky, což! To se nechá koupit. Ale tohle — tohle! Já bych plakala.“ A maminka, sklesnuvši do lenošky, chystala se učiniti skutkem tento svůj úmysl.

„To je nepříjemné — nepříjemné!“ pronesl otec zdlouha. „Ale netrap se, kočičko. Snad se ještě najde, snad je někde založen. Hledala jsi, dušinko?“

„Ó ne. Hledala jsem, bože můj, všude jsem hledala. A potom, vždyť se pamatuji, že jsem ho měla včera ještě v ruce. Zrovna vidím, jak jsem jej otřela a položila do pouzdra.“

Maminka, sklonivši beznadějně hlavu, cupovala nervosně na třepení ubrusu.

„A co pak se vlastně stalo?“ ptal jsem se.

„Není to nic nového, milý hochu! Okrádají nás. Já těm lidem nerozumím! Vydělá si krejcar, utratí groš, a není mu ho líto. Dáš-li mu něco, podívá se na to a pohodí. Ale druhému vzít — a kdyby to byla jen hrstka příze, anebo zelná hlávka v zahradě — tak se mu toho chce, tak jej to hřeje a blaží, to kradené. Je to taková psychologická záhada a zasáhá do tvého oboru.“

„Pěkná záhada,“ vybuchla matka. „Lidé jsou jednoduše zlí, to je to. Snášejí a schránějí jako straky. A pak je to těší, že mohou zarmoutiti člověka. Ale víš, Otto, to nemůže být jen tak. Musíme to vypátrat.“

„Musíme, ovšem. Ale koho máš vlastně v podezření? Řekni. Snad Emmu?“

„Emmu? Ale jdi, jak to můžeš vyslovit. Emma je hodné spořádané děvče a má nás všecky tak ráda. Je taková veselá a neváží si pranic peněz a klenotů.“

„Kdo tedy? Josef?“

„Josef? Ty máš nápady. Je u nás už deset roků a neztratilo se nikdy nic.“

„Snad Malčina?“

„Otto! že se budu hněvat! Malčinu mám od maminky. Když jsem byla malićká, chovala mě a povídala mi pohádky. Taková je nábožná. Ne, Otto, nejsi hodný, že takové lidi podezříváš.“

„Ale já nepodezřívám, dušinko; je to jen takové vystrkování tykadel. A do tvého salónku, kde byla věc ukryta, druhý člověk ani nepřijde.“

„Nepřijde, nepřijde. Ale já nechci, aby se takhle hledalo. Vy mužští jste takoví tvrdí! Bože, kdyby ti lidé jen tušili, co se tu o nich mluvilo! Víš, já raději sama, já si to rozmyslím, snad na něco přijdu. Nepleť se mi do toho, prosím tě, Otto; kdyby se tak někomu ukřivdilo, do smrti bych si to neodpustila.“

Otec se usmál.

„Přenechám ti tu práci velmi rád, Růženko. A víš co? Vezmi si na pomoc Jarouše; má přece už v malíku ty své pandekty. Ať dokáže, má-li talent, aby byl vyšetřujícím soudcem, anebo policistou.“

Vytřeštil jsem na tatínka oči.

„Já — já — kterak?“

„Nu, snad dovedeš tak jednoduchou věc rozložiti v její prvky. Jedná se jen o to, abys rozvážil náležitě všecky pravděpodobnosti a všecky možnosti. Maminka se k tomu nehodí. Ona by se jen trápila a rozčilovala. Kdyby někoho obvinila, odprosila by jej v duchu v nejbližším okamžiku,

a na konec dospěla by k tomu, že je nějaký zlodějný skřítek v našem domě, a že se tomu musíme podrobit."

„Konečně, proč pak ne?" pomyslil jsem si. „Obhlédnout náležitě dějiště, a snad se najde nějaká stopa, nějaké takové corpus delicti, kterého se budu moci přichytit. A takhle po stopě se plazit jako had, chytře, opatrně a přepadnouti zločince tak z nenadání v jeho doupěti! To může býti zajímavé."

„Zajímavé — zajímavé!" zvolal jsem nahlas, vypnul prsa a vztýčil ramena.

„Ale opatrně, Jaroušku, prosím tě, opatrně. Aby se to neprozradilo těm našim lidem; vím, oni by se trápili. Víš co, hledej a potom mi pověz. My to s tatínkem pak vypořádáme."

Rozčechral jsem si vážně vlas a stáhl čelo v dumavou vrásku.

„Ale abys mi to, maminko, nekazila. Neříkej o ztrátě ani slova, ani slova, víš, nikomu. Já si prohlédnu napřed salonek."

* * *

V salonku stál takový starodávní barokový etažér, se sloupky závitkovitě vytočenými, polepený březovým fournýrem a rytíři v plné zbroji, složenými ze slonové kosti a z perleti. Pod padacími dveřmi, jimiž vrchní polovice jeho byla pokryta, bylo hojně zásuvek, bohatě ozdobených a kovaných bronzem. Zásuvky ty byly matinčinou svatyní. Zde ukrývala zažloutlé dopisy, svázané hedvábnými stužkami, suché smutné kytičky, staré vějíře, taneční pořádky a jiné památky ze sladkých dívčích let, zde měla lékárničku, z které různé sušené byliny voněly, zde měla klenotnici, do které pilně snášela žluté dukáty v úhledné sloupky srovnané, špinavé losy, proložené čtverolístky jetele, a šperky, kterými zdobíval jí milující otec bujný rusý vlas, růžová ouška, sněhobílé hrdlo a něžné zápěstí, když byl svátek, anebo posvátný štědrý den. Se zálibou rovnávala matička tyto poklady své. Stávala nad nimi, když my děti seděly jsme na zemi nad obrázkovou knihou anebo pestrým panákem, přebírala je, zamýšlela se, rozjasňovala dobré oko, anebo kalila je slzou bolné upomínky.

Rozhlédl jsem se po pokoji. Tři široká okna v rohu, potažena byla zahnědlou krajkovou záclonou a olemována těžkými závěsy, z hedvábného plyše barvy bronzové, propletenými zlatou šňůrou a dlouhými zlatými střapci, které v rozích splývaly. Podobně ověšeny byly dvéře a zakryty bohatou plyšovou portierou. Na vyleštěné podlaze ležel měkký světlý koberec. Všecko bylo tak jaksi panensky neporušené a čisté. Nikde nenalézal jsem stopy zloděje, který se tudy se zatajeným dechem byl proplížil. Otevřel jsem zásuvku, kde byly šperky. Pěkně urovnána ležela zde pouzdra, polepená safiánovou kůží, plyšem, anebo atlasem, čistá a páchnoucí jemnou voňavkou. Vyjmul jsem pouzdro, v kterém býval pohřešovaný náramek a, přistoupiv s ním k oknu, otevřel jsem je. Bylo vyloženo bílým hedvábím, z jehož pomačkaných záhybů zdála se mi vyzírati ještě stopa jasně zeleného kamene a filigránsky pracovaných zlatých článečků. Zahleděl jsem se do něho upjaté a uvažoval jsem. Pouzdro toto držel před několika hodinami člověk, který se ho chopil z nečistých

úmyslů. Snad byla ruka jeho nečistá a pošpinila je, snad byla drsná a hrubá, že něžný povlak jeho poškodila. Prohlížel jsem je bedlivě se všech stran, ale nenalezl stopy pražádné. Již jsem se chystal zanésti je zpět, když zavadilo oko mé o něco cizorodého. Chopil jsem se toho a vytáhl k překvapení svému neobyčejně hrubý ryšavý vlas. „Heureka!" zvolal jsem bezděčně. „Počátek jest nalezen." Bylo mi tak trochu jako vynálezci, když se mu počínají točiti podle vůle jeho kolečka. Podrobil jsem vlas důkladné prohlídce, a uložil jej pečlivě zabalený do papírku do své tobolky. Potom uspořádal jsem salonek a sešel do zahrady na osamělou stezku, vroubenou mladými modříny, abych přemýšlel.

Ten, který kradl, má takové hrubé dlouhé ryšavé vlasy. Kdo je to? Z domu nikdo. Ani Emma, ani Josef, ani šedivá naše kuchařka, ani červenolící Mařenka, která umývá v kuchyni nádobí. Kdo to může být? Někdo z továrny? Prošel jsem v duchu písárnu. Starý účetní Cejnek, který se stále tak mračí, a má tvář tak pigmentovánu žlučí, jež se mu ze závisti stále v těle rozlévá, ten má vlasy i vous tak hezky panaché. Od té doby, co se provdal ideál jeho, lékárníkova Liduška, nebarví si je více dusičňanem stříbrnatým a chodí okázale rozcuchán. Mladý komptoarista Slavíček, jenž tak tklivě pískává na flétnu, když je měsíc v úplňku? Ale kde? Z písárny není to nikdo. Ani jednonohý Cerberus, který sedá u vrat ve světničce své jako mračno, a zlostně pokřikuje na kluky, hrající si na silnici míčem. A z dílen? Energičtí mistři, stále plní snahy pánu svému se zavděčit, truchliví muži, kteří přicházejí a odcházejí tak tiše, jakoby z mlhy byli utkáni, anebo hovorné ženy v chudých kartounových sukničkách? Ne; neznám mezi nimi zrzavého. Jen jedno děvčátko, které pracuje v přádelně; ale to je takové dobré kuře a má vlásky heboučké jako len. Musí to býti někdo cizí. Jen že ten cizí nemohl přijíti do domu, aby o něm někdo nevěděl. Má spoluvinníka. Ale kdo, kdo, pro boha, jím je? Zpropadená historie.

Umínil jsem si, že se nálezem svým nepochlubím a že pátrati budu dál. Pěkně prostudovat celé okolí, sáhnouti každému až na dno duše.

* * *

Vešel jsem do jídelny, když Emma po obědě uklízela. Posadil jsem se s knížkou v ruce do výklenku při okně a pozoroval ji. Ani jsem dříve nevěděl, že máme v domě tak hezkou dívku a tak čipernou. Byla prostředně velká, štíhlá a podivuhodně pružná v celém zjevu svém. Přiléhavé šedé šaty vinuly se k bujným ňadrům, k plným bokům a k úměrnému trupu jejímu. Procházela kolem stolu, přehýbala se, skláněla, tak měkce a ladně, jako by udělána byla z perčoviny. Z počátku nevěnovala mi valné pozornosti. Později však dotčena snad fluidem, které prý sálajíc z oka člověka vpíjí se druhému do těla, stávala se nepokojnou. Zprvu podívala se na mne úkosem, rychlým přeletavým pohledem a odvrátila se. Také já přestal dívati se po ní a zahloubal se poněkud zmaten do své lektury. „Ty kočko," pomyslil jsem si, „máš asi milovníka." Slýchal jsem, že bývají takoví, kteří vpustí se v noci do domu, aby milovali, a kteří, nasytivše se polibků, vyloupí hospodáře a možná také

zavraždí. „A ten milovník může býti třeba zrzavý.“ Povznesl jsem oko z knihy a setkal se s pátravým zrakem dívčiným, která, zarděvši se, náhle se odchýlila a šukala spěšněji po světnici s hlavou vypnutou, jako mladý kůň, kterého předvedli znalcům. Po chvíli setkaly se opět naše pohledy a dívka slabě se usmála. Měla světlehnědé sametové oko, zastíněné dlouhými černými řasami. Pikantní tvářička její byla zbarvena jako broskev na treláži a neširokými ohnivě červenými rty probleskovaly drobné bílé zuby. Kroužila kolem mne, zabrána zdánlivě do své práce, jako dravec, když byl kořisť vyslídil, a svírala mě v polokruh stále užší a užší. Konečně octla se u mne samého, tak blízko, že takořka cítil jsem svůdné teplo, sálající z jejího těla, a vystoupivši na špičky snažila se setříti nějakou smítku, která byla utkvěla na záclone.

„Jsem malá,“ pravila polo pro sebe, utkvěvši na mně rozpačitým pohledem.

Nebyl jsem tak docela hloupý vůči dívkám, a rozuměl jsem jim poněkud. Víte, jak bývá, žije-li mladý člověk tak bez dozoru ve velkém městě, a má-li něco grošů v kapse.

„Vysadím vás. Chcete?“ řekl jsem.

„Ne, nemusí to být. A já jsem těžká, mladý pane, ani byste mne nepozvedl.“

Zasmála se kolotavým altovým smíchem. Povstal jsem a odloživ knihu, přistoupil jsem k ní. Zachtělo se mi tak nějak najednou políbiti ty smavé rty a přitlačiti se k tomu teplému ztepilému tělu. Krev vstupovala mi do tváří a srdce rychleji se rozbouřilo.

„Snad ne tak příliš?“ řekl jsem nejlahodnějším hlasem, jaký jsem měl v tom mutačním období svého hrtanu k disposici. „Zkusme to.“

„Ale ne,“ řekla, a zarděvši se do nachova odstoupila. Zachytil jsem ji za ruku, za dlouhé jemné prsty, zakončené růžovými nehtíky.

„Počkejte přece.“

Vytrhla se mi násilným pohybem, a poodešla ke stolu. Stanul jsem zmaten a poněkud ochlazen.

„Řekněte mi, Emmo,“ pravil jsem po chvíli, snaže se dodati hlasu svému přízvuk klidu a dovádivé družnosti, „je to pravda, co jsem si myslel?“

„A co to bylo?“

„Že máte milovníka.“

„Nuže — a proč bych neměla?“ Řekla to poněkud uštěpačně, a přimkla víčka s dlouhými řasami.

„Máte — vy máte, Emmo?“

„A co pak jsem tak škaredá, že by mne nikdo nechtěl?“

„Ale já myslím takového hranatého chlapa s pihovitým obličejem. Takového máte — takového?“

„Počkejte, vzpomenu si. — Ne, pihovitý není.“

„A kdo je to? Budu hádat. Mám — chcete?“

„Hádejte, neuhodnete.“

„Já vím. Je to ušňupaný Karásek, který bydlí v naší pazderně. Že je to on?“

„Ale jděte vy — takového dědka byste mi přál. Vy jste hodný! Co pak bych s ním dělala?“

„A co děláte s mladým? Hubičkujete se?“

„A proč bychom se nehubičkovali? Ten můj má takové hezké knírky pod nosem.“

Zasmála se a opřela o stůl.

„Já mám také knírky,“ řekl jsem a přiblížil se k ní.

„Vy — vy — co pak vy?“ Podívala se mi do očí dlouhým, tak nějak novým pohledem; ale usmála se jaksi pohrdlivě.

„Mě byste nepolíbila?“ Položil jsem ruku ku štíhlému pasu jejímu.

„Vás ne.“

„Ale proč ne, Emičko, proč?“

„Proto.“

„Ale proč ne?“ Přimknul jsem se k ní a přiložil ruku pevněji k bujnému tělu.

„Proto. Co pak vy! Vy nejste mým milovníkem.“

„Ale já bych také mohl, Emičko, víte . . .“ blábolil jsem.

Odklonila hlavu a dívala se na mne od spodu. Z očí polopřimknutých lil se velký teplý žár do očí mých. Obejmuv ji levou rukou v zášijí, přivinul jsem ji k sobě a políbil ji na vzpouzející se rty, tak hluboko, že se pysky mé až s tvrdými jejími zoubky stýkaly. Vyvinula se mi bouřlivě; uvolněný pramének temných vlasů spadal jí na čelo, skráně zbarveny byly nejtemnějším ruměncem, a z očí šlehaly blesky hněvu. Obrátila se a odcházela beze slova. Pospíšil jsem za ní, a, dohoniv ji u dveří, zadržel jsem ji.

„Pro Boha, Emmo, vy se hněváte.“

„Já — což?“ vydechla tiše a zastavila se.

„Vy se hněváte — hněváte se.“ Obrátil jsem násilím její obličej. Byla teď bleda a oči zality měla slzami.

„Promiňte, prosím, Emičko! Nechtěl jsem vám ublížit.“ Bylo mi jí líto; proklínal jsem svou ztřeštěnost.

„Ne, nehněvám se; ale nebyl jste hodný.“

„Nebyl, Emičko, vím, ale já se nenadál. Odpustíte mi?“ Žmolil jsem ruce, jako malé dítě, když se mu cukru zachtělo.

„Vy jste myslel, že taková děvečka najmuta je pro všecko. Viďte?“ řekla trpkým hlasem a malé rty se jí sevřely.

Pohlédl jsem na ni překvapen. Tenkrát nemluvilo se tak mnoho o sociálních otázkách, jako dnes; ale také se tomu rozumělo. Také tenkrát byli páni a vyděděni, a také uvažovalo se o jich vzájemném poměru. Jen že jsme šli všickni pod jednou vlající korouhví, na níž napsáno bylo „humanita“.

„Vy se přece hněváte! Jinak byste mne tak nevinila, Emmo,“ řekl jsem s pathosem.

„Proč? — Máte právo tak soudit. — Je tomu skutečně tak — bývá to,“ promluvila zvolna, a pokračovala tiše, měkkým hlasem, z kterého celé její srdce mluvilo: „Mám takovou starou shrbenou mamičku; když mi dělala poslední křížek na čelo, plakala a prosila mě se sepjatýma rukama. Vzpomenu si při takových věcech a je mi do pláče. Promiňte, mladý pane.“

Divil jsem se způsobu její řeči; ta nebyla z těch holek, které se

rozpustile chechtají, když na ně nestydatě sáhneme. Byl jsem pohnut a chtělo se mi přiblížit se jí.

„Vy nejste zdejší?“

„Ne.“

„A odkud?“

„Jsem z daleka. Ze Soutic. Je to blízko Hradce. Můj tatínek je tam učitelem.“

Učitelem? Vzpomněl jsem si na drobnou slečinku, která má růže na klobouku, a zpívá o Velké bravurní sola svým jasným hlasem. Učitelem? Stal jsem se poněkud rozpačitým. Taková dívka služebná bývala mi dosud ptáčkem, kterého slyšíme zpívat v sadě, kdesi v koruně košaté jabloně. Nestaráme se o hrdélko, z kterého sladký zpěv se řine, nedbáme zvěděti, kde hnízdí a kam odlétá. Takovou ozdobnou žaponskou skřínkou, která stojí na krbu mezi jinými bibeloty. Těšíme se ze svítivých barev a duhově hrající perletě, jíž je vykládána, a netoužíme nahlédnouti, co v ní ukryto. Tahle má tedy starou maminku, a tatínek její je člověk gramotný. Podle rodu svého stojí za barrierou, kterou ohradili jsme se my vybraní od bezejmenného stáda, jež se honí po prérii. Měl bych říkati jí „slečno“, měl bych míjeti ji se sejmutým kloboukem, měl bych mluviti k ní slova galantní.

„A nestýská se vám po domovu?“

„Ne, nestýská. Milostivá paní je tak hodná ke mně, a všickni.“

„Ale přece je vám snad trpko, takhle — ve službě.“

„Trpko? Proč? K vůli práci snad?“

„Ne k vůli práci; ale — tak, že byste mohla žíti doma ve své rodině . . .“

„Doma — nu — ale není tam pro mne místa. Maminka obstará lehce tu naši malou domácnost. Jsme chudí.“

„Ale snad vás to, promiňte, takhle pokořuje.“

„Proč by pokořovalo? My nejsme páni. — Tatínek, oženiv se, udělal tak malou mesallianci; přivedl si maminku z chalupy. Nepřátelili jsme se nikdy s honorací naší vesničky, jež je tak upjatá a pyšná, a bylo nám dobře mezi sebou a se sousedy, kteří mají ruce zmozolené. Tatínek nikdy nelitoval. V té naší nízké světničce bylo vždycky tak útulno a teplo.“

Pohleděla na mne okem opět zjasněným, a usmála se tak miloučce, že mi srdce poskočilo. Pohlédl jsem na ni s účastí. Tím polibkem, který jsem vzal proti vůli, cítil jsem se jaksi upoután; upomínka naň hřála mé na rtech a sládla, jako parfumovaný pamlsek. Chopil jsem se její ručky, a tiskna ji, ptal jsem se polohlasně:

„Nehněváte se tedy? Opravdu?“

„Opravdu.“

Stiskla mi lehce ruku, a vážně a sladce zadívala se mi do očí. Při upomínce přelétl jí po tváři mráček rozpačitosti a dívčího studu. Mimoděk pozvedl jsem ruku její ku svým rtům, a políbil.

„Děkuji vám, slečno.“

„Ne, neříkejte mi tak, mladý pane; jsem jen panská vaší matinky.“

„A vy mi neříkejte mladý pane. Nelíbí se mi to, připadá mi to tak bagatelisující. Já vám budu říkat Emičko, a vy mně Jarouši, jako všickni.“

Zasmála se.

„To by se lidé dívali!“

„A, co by?“

„Z toho by příliš křičela ta vaše hubička — vy, vy — ohnivý pane Jaroslave.“

Poslední slova pronesla šeptem, a odeběhla za dovádivého smíchu. Díval jsem se dlouho a dosti hloupě, tuším, na dvéře, které se za ní zavřely. Zdálo se mi pojednou, že je tak lahodný vzduch za toho znojného červencového dne a že je nebe tak neobyčejně modré. V mysli bylo mi lehko, jako hochovi, když vyběhl odpoledne ze školy a v duši rozezvučela se jakási dlouhá sladká melodie. V bujné náladě rozcuchal jsem nepodajnou svou kštici, a, sebrav starého modrého Christiana Garve, z něhož učil jsem se po přání otcově kalobiotice, odešel jsem do zahrady. Natrhav si cestou ovoce, zašel jsem do stinné besídky, a usadil se na březové lehátko. Pojídaje šťavnaté hrušky, zabral jsem se do staré knihy, nad jejímiž švabachovými literami rozplývali se černovlasí andělíčkové.

(Dokončení.)

Rozšíření a pokroky fotografie.

Napsal Dr. Jaroslav Haasz.

(Detektivky. Sport fotografický. Z dějin fotografie. Process negativní a positivní. Portretování, obrazy Rembrandtovské. Umělé světlo: plyn, elektřina, magnesium. Žánry. Krajinářství. Fotografie a turistika. Fotografie ve školství, soudnictví, v přírodních vědách, fotografie hvězdářská a podmořská. Automaty a stroje.)

V krásném, anebo někdy také méně krásném čase velikonočním, kdy lid všechen spěchal k Vyšehradu a Smíchovu, aby tam pásl zraky své na skákajících koních a padajících jezdcích — ve vnadné době dostihů pozoroval asi mnohý Pražan, že se objevuje po ulicích hojně podezřelých postav, nesoucích malé skříňky obyčejně čtyrhranné neb obdélné, černě nebo hnědě natřené, někdy opatřené elegantním obalem z tmavé kůže a se všelikými kovovými destičkami a knoflíčky a okénky. Takový bystrý pozorovatel byl asi často „v chobotu“, čili na rozpacích, zdali se neroztrhl pytel s cestujícími agenty, nesoucími v ruční kabelce poklady Golkondy a skvosty obou Indií, či jsou-li to ladičové pian, chovající v malé skřínce různé své nástroje a potřeby, či jiní živnostníci nebo umělci, putující od domu k domu jako holiči, by rozsévali zlaté sémě kultury. Člověk všímající si ruchu veřejného byl by poučil takového Pražana, že to jsou sice umělci, ale zvláštního druhu, nadějní sportovníci, kandidáti humoristických časopisů, kteří přijdou nyní v nich do módy po tchyních a velocipedistech, že to jsou fotografové amatéři s detektivkami.

Vážný občane, jenž toto čteš po večeři v teplém županu, nekruť tak povážlivě hlavou, že emancipace rozestřela již tak daleko své lákavé sítě

a že nestačí už armáda mužských tajných, aby udržela bujné pronárody na uzdě, nebo že amatéři jsou národ tak nebezpečný, až musí každého provázeti ženský detektiv; — ty „detektivky“ jsou docela nevinné nástroje, aspoň na pohled. Nevíš ani ty, ani já, zdalis nepadl někdy některé do oka a zdali nechová nějaký tajný zlosyn tvůj obraz ve své sbírce, lapiv tebe jako pavouk mouchu, třeba někde na ulici, když malebně natahuješ velebné nohy, abys dohonil svého soudruha, nebo když zdviháš údy své, jež se octly v blízkém styku s pražským dlážděním, vždy hrbolatým a vždy blátivým. Cožpak aparát fotografický na poctivých nohách, nebo jak se tomu říká ve fotografické hantýrce, na stojanu čili stativu — to je jako baterie, kterou vidíš už z dálky a můžeš se jí vyhnout; to znají už všichni kluci na venkově, kteří se shluknou nešťastnému amatéru zrovna před nosem, když začne někde na náměstí před kostelem anebo starou sochou vykládati svůj krám. Cožpak takové obyčejné detektivky — to již také znají učenější hoši, aspoň pražští a je to také trochu těžká kavalerie a hrubá střelba. Někde, jako na dostihách, jsou tomu lidé již zvyklí — tam staří, mladí, všech stavův a zaměstnání vlekou své apparáty bez stojanu i na stojanu, ba nevšímali si ani dlouhého apparátu, ne nepodobného dělu, jejž obsluhoval — ne sice kanonýr, ale domovník dotyčného amatéra a do něhož by se byli vešli (aspoň na obrázcích) všichni dragouni, kteří tak majestátně hlídali nebožky dostihy, nýbrž i všechny dvoj-, čtyř- a jiné spřeže, které nesmějí scházeti ve sbírce pravého amatéra. Ale jsou jiné, záludnějši přístroje! Nevíš ani, že číhají v blízku na nestřežený okamžik tvůj — stisk! a už jsi lapen; teprve když s potouchlým úsměvem v hostinci nebo ve společnosti si ukazují tvou podobu v malebné posici, uděláš velice hloupou tvář a kdybys žil o několik století nazpět, dal bys toho zlosyna upáliti jako čaroděje. Víš, jak nebožtík mistr Neruda hnal se s napřaženou holí za takovým darebou, jenž na něj mířil apparátem, když jej po ulici vedl věrný jeho průvodce posluha? Ale to byla obyčejná detektivka; leč všimni si tam dámy, která drží v ruce modlitební knížku v černé vazbě a pohlíží brzy na ni, brzy do dálky, popatř na cizince, jenž nese nezbytného Bädeckra — a znalec tě poučí, že jsi jako v pohádce slovanské: není to modlitební kniha, nýbrž je to Krügenerova ruční komora knihová na 24 fotografických desk malého formátu, vážící jen 500 gr. a není to Bädecker, nýbrž podobný podloudný stroj. Jiný vytahuje z kapsy hodinky — trochu větší — ale to je nyní v módě, můj drahý, to je také druh fotografických strojků — novější způsob má, jako podobné stroje obyčejně, svůdné a libozvučné jméno cizí: photoret. Ale elegantní pán, jenž drží v ruce klobouk a otírá si šátkem čelo, není ti přece nebezpečným? A nežli zvíš, je tobě blíž — toť aparát, což nevidíš? V dýnku klobouku jest otvor malý pro objektiv a v podšívce jest ukryta komora fotografická, jež se napne pružnými péry jako sklápěcí cylindr a zase zavře, když se klobouk nasadí na hlavu. A tento kloboukkomora, photochapeau, dává slušné obrázky skoro ve formátu polovičního kabinetu, totiž veliké visitky (9×12 cm.) a přístroj takový lze umístiti v každém klobouku, ba i v čapce důstojnické. — Jdeš ulicí — na chodníku proti tobě stojí muž, jenž patrně smutně pohlíží na zlomenou svou hůl — i chyba lávky — ten tě fotografuje: odklopil víko, rukověť hole,

v němž je aparát ukryt. Při jiné „fotografické holi“, francouzské soustavy, netřeba ani odklopiti víčko, nýbrž stačí stisknouti knoflík po straně a exposice je hotova. Je však také fotografická kravata, jež se na pohled neliší pranic od obyčejné, dlouhé přeložené kravaty. Čočka (objektiv) má podobu ozdobné jehlice, a zavírá se uvnitř přístrojem (závěrkou), jejž lze říditi kaučukovou hruškou, v kapse uschovanou, od které jde kaučuková roura k aparátu. Takovou kravatou lze fotografovati šestkráte za sebou, protože je v ní zařáděno 6 desk fotografických, jež se pohybují ve vložkách na ozubeném řetězu; otočí se pouze knoflíkem, umístěným dole na kravatě, jenž zdánlivě náleží ke knoflíkům vesty. Jiné stroje mají podobu kukátkového pouzdra (Photo-Jumelle), do něhož se vsunuje vložka (kassetta s deskou fotografickou), nebo kukátka čtyrhranného (lichoběžného), jako Verascop Francouze Richarda. Vložíme-li do veraskopu fotografii na skle (diapositiv), ukazuje se nám fotografovaný předmět v původní podobě (asi jako v kukátku stereoskopickém). Baron Viktor Kalchberg vynalezl také podélnou komoru střeleckou, jež upevněna na ručnici fotografuje při ráně cíl a okolí jeho, tak že lze kontrolovati, kam vlastně mířeno a kam střeleno. Užije-li se prázdné patrony, lze tak fotografovati zvěř, ptactvo v letu, na př. při zábavném střílení holubův, u nás bohužel také záhy zesnulém, nebo pytláky postižené v lese — zajisté příjemná a užitečná zábava!

Stirnova okrouhlá komora je nízký a široký válec plechový, jenž se zavěsí kolem krku a skryje pod vestou nebo pod kabátem; malý objektiv protáhne se dírkou knoflíkovou. Exponování, totiž otevření a zavření objektivu, děje se zatažením šňůry. Strojek je zařízen na 4 až 6 okrouhlých anebo čtyřhranných obrázků.

Aarland-Harbersova rapidní tajná komora není větší, než objemnější tobolka na bankovky a může být uschována v kapse kabátu a to již úplně připravena k exposici. Skládá se totiž ze dvou desk kovových: v jedné jest ukryt malý objektiv a závěr jeho, v druhé citlivá deska. Mezi oběma je měch z černého sukna napuštěného kaučukem, jež se roztáhne stisknutím 4 per jako klakový cylindr. Při komorách detektivních děje se exposice pravidelně v ruce a to mžikově (momentně) pérem anebo strunou, jež rychle otevrou nebo zavrou objektiv. V zadní části komory (u fotografujícího) bývá zásoba desk, jež se vyměňují po každé exposici různými mechanismy (hřídelem otáčejícím se kolem osy vodorovné, jako u strojů stereoskopických, anebo pakami). Malá zrcádka (hledátka) umožňují kontrolu předmětu fotografovaného.

Právě detektivky rozšířily fotografii do nejširších kruhův — ale bohužel proměnily ji také často v obyčejný, malicherný, ba někdy i nízký sport. Známo, že fotografování v mořských lázních působilo takové nešvary, až někde přísně zakázáno. Jinde příčina podobných zákazů je prospěch obchodní, jako na výstavách, nebo dokonce vysoký zájem státní. V tom vyniká zvláště říše bohabojnosti a dobrých mravův, jež na př. zakázala fotografovat i na Helgolandu, aspoň v hoření části ostrova. Tam postavena dokonce vojenská stráž, jež se rozkřikne na každého, kdo by fotografoval bez náležitého povolovacího listu (Erlaubnisschein) pana námořního kapitána. Takový hrdina však musí slavně přisahati, že ne-

bude fotografovati ani děla, ani opevnění, ani obrazy prodávat. Ale když má povolení od slavného úřadu — už si ho nikdo nevšímá, pak je docela spolehlivým občanem a může si fotografovati, co chce.

S rozkoší také vzpomínám hádky německého profesora, který s posluchači nějaké odborné školy chtěl v Míšni mermomocí fotografovati vnitřek hradu, zvláště zajímavé obrazy nástěnné. Pan kastelán velmi přesvědčivě mu dokazoval, že musil by k tomu míti vysoké svolení finančního ministerstva jako správy státních statků — však žádná strana nepřesvědčila druhou, až pan profesor jako moudřejší ustoupil. Nejspíše jistá firma má monopol fotografovati ty věci, a odtud ten zákaz a přísnost. Někdy snad i dotěrnost mnohých fotografujících zaviňuje takové zákazy — to je příčinou asi, proč zakázáno fotografovati Walhallu u Řezna a národní pomník v Niederwaldu, ba proč prý nedovoleno fotografovati v ulicích pařížských a proč obmezeno fotografování také na Rusi, kde ovšem policejní ohledy asi při tom spolupůsobí.

Ale jakkoli je fotografie nyní tak rozšířena, přece o základu a rozsahu jejím panují často podivné názory. Mnohý amatér fotografoval pěknou partii horskou v místě hojně navštíveném a v potu tváře dosáhl, že četná a pohyblivá štafáž ho konečně poslechla, když zdvihaje prst k nebesům zvolal ne sice obvyklé: „Prosím, jen přívětivě,“ nýbrž přísně: „Tak teď tiše stát.“ A když je hotov, přistoupí k němu bodrý občan a prosí, zdali by se „nemohl na ten obrázek už podívat.“ Nebo elegantní pán smekne a řekne: „Mé jméno je X. Y., prosím, kdy pak bych mohl dostat nějaký obrázek?“ Tak rychle se to nepeče, ač lze již pořádati pravé závody v rychlém fotografování a zhotovování obrázků. Kdyby tak nebožtík Daguerre v Bry-sur Marne, kde se jemu má postaviti pomník, vstal z mrtvých a viděl ten horečný ruch výroby a vynálezů, spráskl by ruce a hlava by se mu točila. — Však on by se ani neodvážil na tento svět, neboť jistě že by jej lapil nějaký důkladný učenec německý a řekl by: „Milý pane, vždyť vy jste vlastně ani nevynalezl fotografii. Již staří Egypťané a Číňané . . .“ Ne, to by mu přece nemohl říci, ale pověděl by s důrazem: „Již Fabricius r. 1566 pozoroval, že rohové stříbro černá na světle a Jan Jindřich Schultze, německý lékař v Halle, r. 1727. objevil, že křída politá kyselinou dusičnou, jež obsahovala rozpuštěné stříbro, černá světlem; polepil láhev skleněnou písmenami vystříhanými z papíru, postavil ji na slunce a obdržel na dně otisky písmen. Fotografie je tedy vynálezem německým.“ A kdyby ubohý Daguerre prchl do Anglie, chopil by se ho tam nějaký Angličan a poděsil by ho slovy: „Mistře, ještě nežli vaše Daguerrotypie vyhlášena v akademii francouzské 19. srpna 1839, konali Wedgewood a Davy již r. 1802 pokusy s papírem máčeným v roztoku stříbra: pokryli jej tmavým obrazem (silhouettou) a vydali světlu slunečnímu. Místa, chráněná silhouettou, neosvětlená, zůstala bílými, ostatní zčernala a tak dostali bílý obraz na tmavé půdě. William H. Fox Talbot konal podobné pokusy s papírem máčeným v roztoku soli kuchyňské (chloridu sodnatého) a v roztoku stříbra, papír ten byl daleko citlivější, než Davyho. Když jej pokryl ve slunci měďorytinou, obdržel podobně bílý obraz na černém poli, tedy obraz negativní, kde stíny a světla byly opačně rozděleny, nežli v původním obrazu, a když tímto negativem

pokryl jiný citlivý papír a vydal jej světlu, dostal obraz positivní, kladný, správný otisk původní měďorytiny, totiž černý obraz na bílém poli, protože světlo pronikajíc bílými místy negativu barvilo papír tmavě. To byl základ pochodu negativního i positivního (zhotovování otisků). A sir

Studie fotografická.

John Herschel pokryl skleněnou desku vrstvou chloridu stříbrnatého, fotografoval tak svůj reflektor na hvězdárně, užíval sirnatanu sodnatého, by jím rozpustil všechno stříbro nerozložené světlem a zbylé v obrazu, tak že pak už netmavělo světlem a obraz byl stálým, ustaloval tedy, fixoval obrazy, což se Davymu nebylo podařilo, neboť obrazy tohoto

časem úplně zčernaly. Angličané byli prvními v každé vědě a tak i ve fotografii." — A snad by všichni měli pravdu, neboť ani fotografie jako jiné vynálezy nespadla s nebes, nýbrž byla znenáhla připravována. Soudruh Daguerreův, Nicephore Niépce užil jednak temné komory popsané fysikem Portou již v XVI. století, jednak zkušenosti, že látky pryskyřičné stávají se světlem nerozpustnými, pokryl kovovou desku roztokem asfaltu v oleji levandulovém, osvětlil ji v temné komoře, smyl místa neosvětlená, tedy rozpustná, étherickým olejem a obdržel tak obraz skutečného předmětu. Ovšem osvětlení (exposice) trvalo tu dlouho, celé hodiny. R. 1826 pokryl měděné, asfaltem potažené desky rytinou nebo kresbou a vydal světlu; místy průsvitnými pronikalo světlo a činilo asfalt nerozpustným, místy tmavými nepronikalo světlo, asfalt zůstal rozpustným a mohl býti smyt terpentinem, objevila se pak světlá kresba v kovu na hnědém podkladu asfaltovém, a když kov leptán kyselinou, obdržel Niepce desku měděnou s vyhloubenými čarami, jíž se mohlo užívati k otiskům, jako jiných rytin. Tak povstal prvý světlotisk — heliografie, základ pozdějších způsobů tiskacích a fotografické reprodukce.

Daguerre užil hlazených desk stříbrných, vydaných parám jódovým, čímž na povrchu jejich vznikl jodid stříbrnatý, černající světlem. Osvětlení jejich v temné komoře trvalo také dlouhou dobu. Několik takových desk osvětlených krátce, tedy ukazujících slabý obraz, uzavřel do skříně, v níž byly různé předměty a lučebniny. Po několika týdnech shledal na desce dokonalý obraz. Neznal arci příčiny — odstraňoval předmět za předmětem ze skříně a vždy desky krátce osvětlené ukazovaly ve skříni již po několika hodinách obraz. Konečně zbylo ve skříni pouze něco rtuti v rozbité láhvičce. Soudil z toho, že páry rtuťové, vyvinující se již za obyčejné teploty, působí na desku. Vydal osvětlenou desku parám rtuťovým a obdržel skutečně obraz, rtuť se totiž usazuje drobounkými kuličkami na místech, kde působilo světlo na desku. Tak náhoda podporovala důmysl a trpělivost, jako obyčejně při vynálezech. Daguerrotypie byly arci hotové obrazy skutečných předmětů, tedy positivy, osvětlení dávalo pouze jediný obraz, z něhož se nemohly dělat otisky, materiál (destičky stříbrné) byl drahý, celý pochod pak obtížný i nezdravý (pro škodlivost par rtuťových). Zásluhou Daguerreovou arci bylo, že obraz skrytý (latentní) učinil viditelným parami rtuťovými, tedy že jej vyvinul, vyvolal. K ustálení obrazu užíváno tu již sirnatanu sodnatého. Na těchto základech budováno dále. Synovec Niépceův, Niépce de St. Victor, užil jako Herschel desk skleněných pokrytých jodidem stříbrnatým, jenž byl rozpuštěn v bílku, tedy vrátil se k pochodu negativnímu a vyvolával obraz kyselinou duběnkovou. Legray r. 1850 a Archer 1851 sáhli ke kollódiu, totiž roztoku střelné bavlny (vynalezené Schönbeinem) v étheru, jenž rychle se odpařuje, zanechávaje tenkou průsvitnou blánu. Desky skleněné dobře vyčištěné pokryjí se kollódiem, v němž rozpuštěny soli jódové, koupají se v roztoku dusičnanu stříbrnatého (pekelného kamínku) a ještě vlhky se osvětlí v komoře a obraz se vyvolá lučebninami. Otisky z takových negativů dělány na papír bílkový (albuminový) zavedený r. 1848 Blanquartem-Evrardem, papír pokryt je bílkovinou a máčen v dusičnanu stříbrnatém, stává se tím citlivým a černá na světle.

Proces kollódiový čili mokrý nerozšířil se do kruhů neodborných, protože dusičňan stříbrnatý, v jehož roztoku desky máčeny, zanechával skvrny na prstech, na šatech a vůbec na látkách ústrojných; desky musily býti připravovány před osvětlením, aby byly vlhké a tím stěžována práce kromě ateliéru, jež vyžadovala převozné boudy k přípravě té. Kollódium i páry jeho byly snadno zápalné a často chytla celá taková bouda a bylo po fotografování. Vždyť ještě nyní, kdy se kollódia užívá zřídka, pravidelně jen při tisku fotografickém, staly se podobné nehody: mnozí snad se pamatují z novin na výbuch kollódia v dílně pařížské r. 1893 a na výbuch láhve kollódiové r. 1894 při výstavě lvovské, kde tuším pomocník fotografický držící láhev tu při plnění automatu fotografického přiblížil se k ní neopatrně hořícím doutníkem (!).

Od r. 1871 anglický lékař Dr. Maddox, pak Bennet, Monckhoven a jiní zavedli proces suchý, totiž desky skleněné opatřené vrstvou klihovatiny (gelatiny), v níž je rozdělen bromid stříbrnatý (emulse brómostříbrnatá). Desky takové jsou mnohem citlivější, trvalejší nežli kollódiové, lze si je opatřiti v obchodě hotové a práce s nimi je daleko pohodlnější. Vadí při nich arci křehkost materiálu a odraz světla, působený sklem, jež se nalézá při fotografování za vrstvou citlivou, tak že fotografování proti světlu (proti oknům, krajům stromů, lampám atd.), působí skvrny světelné (dvůrky světelné, halace). První vlastnosti hledí se odpomoci tím, že se zavádějí místo desk skleněných blány želatýnové, nebo celloidinové (filmy průsvitné z dřevoviny), na něž rozestřena tenká vrstva emulse. Jsou daleko lehčí, hodí se proto hlavně do detektivek a cestovních apparátův a zabírají tak málo místa, že lze je posílat i ve psaních atd. Ovšem zase mají šeredné vlastnosti jiné: kroutí se, musí proto být osvětlovány v rámečku, bývají elektrickými a dostávají pak snadno šedivý povlak (závoj), proto se ještě tak příliš nerozšířily, ač je snaha, stále je zdokonalovati.

Stejně s podkladem, na nějž fotografováno, zdokonalovaly se stroje fotografické, hlavně čočky, jež vrhají obraz na desku citlivou. Nejprvé arci čočky pro portretování osob, jako Petzvala vídeňského r. 1841, jež měla značnou jasnost a zkrátila obtížnou délku exposice, pak vedle jiných aplanát a antiplanét Steinheila, známého optika bavorského, jehož synové mají dosud vynikající závod v Mnichově. Aplanát byl pro krajiny a architektury, antiplanét pro podobizny a skupiny; zakládají se, jako fotografické objektivy vůbec, na sestavení čoček z různého skla, různých tvarův a vlastností. Snaha nejnovější doby se nese k tomu, by materiál (sklo) byl nejlepší a aby obraz vykreslený čočkou byl přesný až do kraje, anastigmatický, aby měl obrysy určité (ostré, tedy ne mlhavé) a podával předmět správně, totiž s čarami rovnými (také u vysokých a blízkých předmětů), tedy ne s čarami šikmými, sbíhajícími se, čili aby nezkresloval. Toho dosaženo téměř úplně anastigmaty Zeissovými v Jéně, dvojitými anastigmaty Goerzovými a kollineáry Voigtländerovými; tyto první firmy německé provedly v posledních letech před velectěným obecenstvem zajímavé vědecké hádání o výhodách a vadách svých výrobků. Dalším pokrokem byla fotografie dalekohledná, jež dovoluje fotogra-

fovati vzdálené předměty zvětšujíc je; stroje takové zdokonalil Angličan Dallmeyer, Němci Dr. Steinheil a Dr. Miethe.

Také v Praze konány již pokusy podobnými čočkami a stroji na dálku 1000 až 1500 m., zvětšujícími 4- až 5krát; fotografováno na př. také Národní divadlo s Petřína v takové velikosti, že zaujímá $^2/_3$ velké desky kabinetní (13×18). Ve Švýcarsku fotografoval Boissonas v Ženevě Dallmeyerovým téleobjektivem pohled na Montblanc ze vzdálenosti 70 km.; komora k účelu tomu byla ovšem dlouhá $^5/_4$ m. a osvětlení trvalo sedm minut; obraz měl hojně podrobností.

Nerozřešený posud problém je fotografie v barvách přirozených, ideál všech fotografů, jež nyní došla asi tak daleko, jako Daguerre se svým vynálezem. Po mnohých starších pokusech (již z let padesátých), dosáhl Francouz Lippmann (1890) a bratří Lumièrové obrazů (positivů) na základě interference světla, tedy dle úkazu, který vidíme na př. na bublinách mýdlových. Původně totiž Lippmann skleněnou desku pokrytou bílkem, v němž je jodid stříbrnatý, položil na vrstvu rtuťovou a osvětlil v temné komoře (ve stroji fotografickém). Světelné vlny dopadající na vrstvu citlivou odrážejí se ode rtuti za ní jako od zrcadla a křižováním vln těch povstávají na obraze tenounké vrstvy, jež ukazují barvy, hledíme-li na obraz nakloněný v úhlu 45°. Bratří Lumièrové užívajíce desk želatýnových, bromostříbrnatých, skrátili exposici na 2 minuty ve slunci; díváme-li se na desky pod uhlem 45°, mají skvělé barvy, jako syté akvarely, byly na jednom sjezdu fotografickém promítány na bílou stěnu a dosáhly tu velikého účinku.

Pochod fotografický je nyní obyčejně nejprvé negativní, totiž příprava trvalé matrice (cliché) k dalším otiskům. Citlivá deska ukryje se za červeného světla, jež na ni nepůsobí, v kasetě (při detektivkách ve stroji samém), opatřené šoupátkem, jež se vytáhne, když kaseta vložena do stroje připraveného už k exposici. Obraz předmětu dopadá čočkou a strojem (měchem, výtahem) na citlivou desku, a rozloží tam látku citlivou. Obraz je skrytý, ani mikroskopem nelze pozorovati na desce žádné změny. Teprve chemickým působením jistých roztoků (vyvolavačů) černají místa osvětlená; stříbro obsažené v desce se na nich sráží. Obdržíme tedy obraz, na němž místa světlá jsou tmavými a stíny jasnými, tedy obraz obrácený, negativ. Deska se omeje, přebytečné, nerozložené stříbro odstraní roztokem sirnatanu sodnatého (fixáží), deska se vykoupá a usuší.

Dá se pak do rámu kopírovacího, na vrstvu nesoucí obraz se položí citlivý papír (albuminový, aristový) a rám se vydá světlu. Místa světlá ve skutečnosti (při osobě tvář, manžety) jsou na negativu tmavá a propouštějí nejméně světla, papír pod nimi zůstane neosvětlený, čili jasný a obdržíme na něm tedy taková místa (tvář atd.) zase jasná, a naopak. Otisk (kópie) má tedy světla a stíny tak rozdělené, jako předmět skutečný, je tedy positivním obrazem. Aby měl lepší barvu a vzhled, tónuje se (zlatí) ve zlaté lázni (z chloridu zlatového a jiných lučebnin) a zbytečné stříbro se odstraní sirnatanem sodnatým. Nepromyje-li se pak otisk řádně, žloutne časem a kazí se. Na negativech i na otiscích opravují se vadná místa retuší (tužkou, tuší atd.), jež se arci provádí někdy tak, že fotografovaný se takřka nepozná. Otiskům dodává se lesku

válcováním (satinováním) nebo jiným způsobem. Fotografové z povolání otiskují většinou na papír albuminový (bílkový), amatéři raději na dražší, citlivější a elegantnější papír aristový, nebo celloidinový.

Platinotypie, jež se rozšířily nyní též u nás ve výkladech fotografů,

Studie fotografická s osvětlením Rembrandtovým.

jsou prováděny na papíru obsahujícím soli platinové, jež se rovněž rozkládají světlem, jako soli stříbrnaté. Mají ráz rytin podobně jako otisky na papíru želatýnovém, brómostříbrnatém a chlórostříbrnatém a hodí se znamenitě ku provádění akvarelů. Takovým akvarelům mohlo se obecenstvo naše obdivovati na př. na výstavě jubilejní. Užijeme-li místo papíru desky citlivé, dostaneme průsvitný obraz na skle (diapositiv), pěkné diapositivy lze viděti v průjezdech před dílnami některých vynikajících fotografů pražských. Vedle toho jsou fotografie na mléčném skle podobajícím se porce-

lánu a pokrytém vrstvou želatýny chlórostříbrnaté, obrazy na porculánu, hedvábí atd., jež potřeny látkou citlivou. To je tedy pochod positivní.

Stereoskopy jsou dva obrázky vedle sebe, odpovídající pohledům dotyčného oka; hledíme-li na ně strojem stereoskopickým (čočkou), splývají a vidíme předmět plasticky. Negativy jejich se zhotovují strojem s 2 čočkami vzdálenými od sebe asi tak, jako oči. Po kopírování se otisk rozřízne a pravý obraz nalepí v levo a naopak. V panorámách vídáme kolorované obrazy průsvitné (diapositivy na skle) upravené podobně.

Nejrozšířenější druh fotografie je fotografie portrétní. Větší závody řízené se vkusem a uměleckým taktem, nehledí k fotografii pouze jako k řemeslu, nýbrž snaží se dáti jí ráz umění. Nejde jim tedy jen o dokonalé provedení, nýbrž i o vkusné upravení celku, aby činil dojem ladný. Úprava pozadí a celého okolí musí se hoditi k předmětu, nejvíce pak záleží na posici osoby a na osvětlení. Všelikých výstřelků doby a reklamy (na př. pozadí znázorňujících moře a skály, lodě a mlýny) vystříhá se takový fotograf. Různé dekorační předměty, jako fantastické skály, okna, z nichž vyhlíží „přívětivě“ se usmívající tvář fotografovaného, gotické a čínské židle, ba i hamaky pověšené na dva kmeny, dětské kočárky, čápi a labutě nesoucí a vezoucí mladé nahé a polonahé Lohengriny (často už tak špinavé, jako známé labutě našeho divadla a jako černé labutě bývalých sbírek musejních — snad ještě z kamenouhelného útvaru), mušle rozvírající se rozkošným poupátkům dětským, rozbitá vejce ptáka Velikána Velikánoviče, z nichž vylézají item polonazí tvorové dětští, střevíce a sáňky, na nichž sedí, lodě, v nichž veslují na písku nebo na plátně škrobené dámy, balustrády a nábytek všech věků, kytice, z nichž vyrůstají odkvetlá poupátka aspoň 30 jar, jsou sice důležitými, ba nezbytnými pro závody menší, jež spoléhají na nevybroušený nevkus širokých vrstev — ale závod umělecký si takových dráždidel nevšímá.

Nejvíce záleží ovšem na osvětlení. Při náležité úpravě jeho, volbě předmětu, šatu a posice, lze dosíci effektů, jež nezadají studiím malířským. Závody pařížské, anglické, americké, německé a vídeňské dosáhly v tom vzácné dokonalosti. Také u nás máme několik vynikajících zástupců tohoto druhu. Pohlédnete-li na takovou studii, myslíte, že je to reprodukce obrazu. Takovým effektům nelze se arci přiučiti hned: musí tu býti jakési přirozené nadání umělecké, znamenitá znalost osvětlení a úplné ovládání všech prostředků fotografických. Atelier fotografovo, stroje a přístroje musí býti dokonalé; umělým uspořádáním záclon, jež dusí i propouštějí světlo skleněnou střechou nebo stěnou dílny, užitím reflektorů (bílých stěn papírových, plátěných, dřevěných anebo vějířů z bílého gázu) lze upraviti světlo horní a postranní tak, že dosáhneme ostrého a přece přirozeného osvětlení jednotlivých obrysův obličeje, kdežto jiné části tváře jsou pohříženy v pološero, a hlava vyniká pak na pozadí úplně temném neobyčejně plasticky.

Sem náleží rozmanité osvětlení fotografií Rembrandtovských, kde na př. hoření část hlavy, profil a kraje poprsí tonou v záři ostrých paprsků, kdežto střed je v šeru, nebo temnu mírněném rozmanitými přechody.

Podobných výsledků lze dosíci, užije-li se světla umělého (plynového, elektrického, magnesiového). To jest oblíbeno zvláště v krajinách severních,

kde v nejživější sezóně (ku př. kolem vánoc) bývá světlo nejmizernější, hlavně pak v Londýně, kde pověstné mlhy mění den v noc. Ostré účinky světla takového, jež musí být arci silným, aby působilo na desky za úzkým otvorem objektivu a při krátké exposici, mírní se všelikými stinítky, záclonami atd.

Při světle plynovém fotografuje se na př. tak, že ve výši před osobou fotografovanou se umístí několik plamenů plynových (motýlových) vedle sebe, vodorovně, jež dávají světlo horní a na rouře vedené od nich šikmo k zemi tolikéž plamenů, by dávaly světlo postranní. Za plameny jsou reflektory z bílého plechu, by světlo bylo sesíleno; jiné bílé reflektory postaveny na straně, kde je stín, aby byl zmírněn. K exposici stačí tu 10 sekund, možno ji však zkrátit, sesílí-li se plameny parami naftalinovými, jež se do nich vedou, neb užije-li se reflektorů hlazených, jaké bývají u lamp elektrických.

Elektrického světla obloukového se užívá zvláště ku fotografování velikých místností. Tak r. 1894 fotografováno hlediště vídenské dvorní opery, jež pojme až 3000 diváků. Vzato k tomu 8 lamp s reflektory, jež postaveny po obou stranách blízko orkestru a otáčeny v určitém pořádku, tak že místa nejvzdálenější osvětlována nejdéle. Osvětlení trvalo 2 hodiny.

Nejrozšířenější jest osvětlování magnesiem (hořčíkem). Místo pásku nebo drátu magnesiového se užívá obyčejně prášku čistého, nebo smíšeného s látkami zápalnými, jenž se foukne nebo žene do plamene a osvětlí předmět velmi silně a na krátkou dobu jako blesk. Jsou k tomu účelu lampy a přístroje velice různé konstrukce a zvučných jmen. Vhodné rozestavení lamp a reflektorů k osvětlení a vyrovnání partií stinných má zde ještě větší úkol, protože světlo a stíny bývají tu velice ostrými a dlužno se vyvarovati náhlých přechodů bez polostínů. Při tom slučuje se často světlo magnesiové se světlem denním, totiž exponuje se na krátkou dobu při denním světle, aby se zachytila místa zvláště jasná (okna atd.) a pak se osvětlí magnesiem především místa temnější. Fotografujeme-li tak osoby, dosáhneme podobných účinků světelných, jaké pozorujeme na př. na obrazech kuřáků zapalujících sirku nebo žen nesoucích rozsvícenou lampu a zastiňujících ji rukou, jež jsou tak rozšířeny v obrazárnách i v závodech s uměleckými výrobky. Světlo magnesiové je na př. za stěnou, nebo ve vedlejším pokoji a osvětlí předmět se strany, tedy profil. Nebo je umístíme nad předmětem: na př. nad lampou nehořící, kterou dívka zdánlivě rozsvěcuje, upevníme lampu magnesiovou, jež vrhá světlo na předmět shora. Takovým způsobem lze dosíci pěkných interiérův a žánrův.

A zde jsme u dalšího předmětu pěstovaného dosti hojně. Různé scény z života soukromého i veřejného bývají oblíbeným koníčkem amatérů. Někdy jsou to obrázky skutečně idylické, zvláště jsou-li přirozené a ne strojené, nepozorujeme-li v nich naučenou pósu na př. dobře dressírovaných dětí fotografických, anebo ruku, jež upravila podobné „přirozené“ skupiny. Někde se jde při tom arci až příliš daleko, jako na př. v Německu, kde vypisovány konkursy na podobné obrázky a určen přímo předmět, anebo dokonce i citát z klassiků, jenž se měl hoditi k takové

scéně. Nejlépe působí tu scény, zvláště pouliční, při nichž osoby dotyčné vůbec netušily, že jsou fotografovány.

Zdánlivě nejlehčí a proto také nejrozšířenější je fotografování krajin. Však i zde nedosáhne se hned mistrovství, protože právě tu potřeba

Studie fotografická při kombinovaném světle denním a světle magnesiovém, umístěném mimo obraz.

dobrého cviku a zkušeného oka, aby byl vyhledán vhodný předmět a náležité osvětlení. Mnohé partie, jako husté massy stromů, skály, pak vzdálené a jasné pozadí působí tu mnohé obtíže, rovněž krajiny zimní, kde jsou protivy světla a stínu, na př. osvětlených ploch sněžných a temného stromoví příliš náhlé a obraz snadno stane se tvrdým, anebo mdlým a jednotvárným nemaje polostínův a potřebných přechodův od ostrého

světla do hlubokého stínu. Tu se musí přírodě všelijak pomáhati, aby vzniklo dílo dokonalé a uspokojující. Zvláště zdařilými předměty bývají krajiny se stromovím ojíněným, jsou-li náležitě provedeny, nebo partie vodní, zachycena-li při tom jemná nálada jejich. Vzmáhající se cestování nezůstalo bez vlivu i na fotografii. V krajinách hojně navštěvovaných turisty podníceno fotografování a to nejen výroba zboží tuctového, nýbrž i práce vynikající; veliká část turistů stala se zároveň fotografy a mnozí z nich mohou se skutečně vykázati v obém směru vynikajícími úspěchy, jako zase mnozí nadaní fotografové sáhli k holi turistické. Především toto sloučení lze pozorovati v krajinách alpských a horských. Srovnáme-li mdlé obrazy ještě nedávných dob, obyčejně na papíru albuminovém, s nynějšími, vidíme celý pokrok ohromný, jejž fotografie učinila. A což teprve tisk, reprodukce fotografická!

Ve výkladech pražských knihkupectví lze někdy pozorovat ukázky takových uměleckých tisků z dvorní a státní tiskárny ve Vídni, nebo heliogravury tamních firem na př. Artaria & Co., veliké fotografie zubatých vrcholů Dolomitových. K nim řadí se dílo prof. Dra. Simonyho o Dachsteinu. Barevné obrázky, jež vídáme u nás nyní tak četně a jež líčí malebné partie celého světa: nejen velikány alpské, nýbrž i památky různých měst, znamenitosti Palestiny a Egypta a různé studie přírodní, často v rozsáhlém formátu panorám, a v barvách někdy snad trochu přepjatých, jsou fotochromie závodů švýcarských (na př. curyšského „Photochromu") a německých užívajících tu způsobu asfaltového, jehož základ položil už Niepce. Na mezinárodní výstavě fotografické rázu alpského, konané r. 1895 v sálech krásného zámku Mirabellského v Solnohradě, byla veliká spousta takových pohledův alpských a horských, na př. veliké panorama Kavkazu a Mont Blancu, krásné pohledy na Alpy italské, švýcarské a rakouské. Při velehorách je již dosažení předmětu samého, slézání vrcholův a ledovců, velmi obtížno. Což teprve fotografování. Zvláštní světelné effekty ledových vrcholů, rýsujících se na modrém nebi, vyžadují také zvláštních desk, citlivých pro tyto jemné rozdíly, totiž desk orthochromatických. Desky ty (azalinové, eosinové, atd.), vynalezené původně r. 1873 H. W. Voglem a zdokonalené mnoha jinými badateli, jsou napuštěny barvivem a citlivy také pro červené a žluté paprsky a pro barvy, v nichž takové paprsky jsou především zastoupeny, kdežto desky obyčejné jsou citlivy pouze pro modrou a fialovou část vidma slunečního a podávají předměty i jasně červené, jasně žluté, zelené atd., jako by byly černy, nebo silně tmavy. Fotografujeme-li krajinu s pozadím horským, nevyjde toto na obyčejné desce téměř vůbec, kdežto na desce orthochromatické je vidíme náležitě odstíněné a s příslušnými podrobnostmi, pokud tyto mohou vůbec vyniknouti. Také při světelných effektech na moři, v oblacích a vůbec při fotografování předmětů barevných konají tyto desky znamenité služby. Fotografuje-li se jimi kytice skládající se z bledě žlutých, červených a bílých květů, je soulad světla a stínu tak překvapující, že se nám při jemné reprodukci, zvláště srovnáme-li obraz s jiným, jehož podkladem byla obyčejná deska, zdá, jakoby některé květiny na tisku měly skutečně žlutavý nádech. Desk takových užívá se také k fotografování maleb, jež se děje s prospěchem zvláště za světla umělého (plynového atd.).

Fotografie není pouze příjemnou zábavou, zušlechťující vkus, nýbrž vykonala již ohromné služby všem odborům práce lidské a vědění. Školství užívá jejích služeb ku zdokonalení názorného vyučování a školám vyšším a odborným by se zajisté velice prospělo, kdyby byly opatřeny stroji fotografickými. Mezi pomůckami učebnými jsou sbírky fotografií stereoskopických vybraných tak, aby doplňovaly a osvětlovaly vyučování zeměpisné, dějepisné a přírodopisné. V Americe užívají učitelé hojně apparátu fotografického. Jeden z nich má na př. ve škole na stole stále detektivku, by mohl kdykoli znázorniti jednání svých žáků. Kopie takových dobrých i špatných činů předkládá rodičům; postaví na př. žáka provinilého k tabuli, napíše tam jméno jeho, datum i příčinu trestu a ofotografuje tento ladný celek. Slibí-li žák, že se polepší, neuveřejní se obrázek; však je-li vinník tvrdošíjným, demonstruje se vše rodičům a vyvěsí ve škole „na věčnou paměť". Obrázky znázorňující odměny a dobré vlastnosti jdou arci na odbyt a uhradí náklad na všechny obrázky, i na nezdárné a nezdařené. — To je arci možno pouze v Americe.

Ba tam užívá se fotografie také v kostele. Při vhodném okamžiku stiskne kazatel knoflík a elektrické světlo promítne ze skioptika (veliké laterny magiky) fotografii (diapositiv) nějakého místa biblického neb obrazu znázorňujícího výjev z bible. Varhany provázející výjev ten uvedou posluchače do přiměřené nálady. Také to je možno pouze v Americe.

Správa veřejná, zvláště pak soudnictví a správa bezpečnostní zhusta sahá k fotografii, jako k nejlepší a nejrychlejší illustraci. Úřady policejní mají svá alba zločinců a fotografy, kteří fotografují osoby podezřelé a zločince, na př. v Paříži a v Hamburku. Zařízení je tu někdy velice důmyslné, by se fotografie zdařila i bez vědomí a vůle fotografovaného, i když by nechtěl „hleděti přívětivě", jak se v salónech fotografických vyžaduje; fotografuje se i v noci při světle magnesiovém. — Mnoho padělků bylo odkryto pouze fotografií! Jsou dokonce fotografové, kteří se obmezují pouze na tento obor, na př. soudní chemik Dr. Jeserich v Německu. Jím dokázán zajímavým způsobem podvod, jehož se v poslední dobe často užívá, totiž vyplňování peněžních listů bílým papírem neb novinami. V dotyčném případě podvodník obálku rozřízl nožem a zalepil proužkem bílého papíru. Na hnědém obalu, v němž byly prázdné ústřižky, nebylo žádné známky, ani když prohlédnut lupou. Při fotografování se však objevilo jasně razítko pošty ve Wilhelmshafenu a tím prokázáno, že papír byl už v obálce, když okolkována na poště. Tak podvod zasilatelův vyšel na jevo; při prohlídce domovní nalezli u něho vskutku zbytky téhož hnědého papíru.

V jiném případě zjištěno mikrofotografií, tedy fotografií obrazu mikroskopického, velmi umělé padělání značného množství papírův italské renty.

Při listině polité inkoustem a tuší bylo lze chemickou cestou pouze část rukopisu učiniti čitelnou. Fotografováním na deskách orthochromatických při světle plynovém objevily se však všechny podrobnosti.

Pouze fotografováním dopisův a depeší umožněn obležené Paříži za války francouzsko-německé styk s ostatní zemí: zprávy fotografovány na malý formát, svěřeny poštovním holubům a zvětšovány opět v Paříži (promítány na bílé stěny, odkud opisovány a rozšiřovány).

Studie fotografická při kombinovaném světle denním a světle magnesiovém, umístěném v obraze.

Úzký styk fotografie s vědou přírodní přispěl neobyčejně k rozvoji obou. Důležitost fotografie hvězdářské a znamenité výsledky její: fotografování povrchu slunečního a jeho skvrn, podrobné obrazy měsíce, fotografování celého hvězdného nebe, jež uloženo všem hvězdárnám světa,

jsou známy obecenstvu našemu z četných odborných přednášek prof. Zengra i z listů denních.

Však i při zkoumání zjevů fysikálních má fotografie veliký úkol; v cizině vypisují často ceny na podobné obrazy; tak pořízen atlas zjevův oblakových; jednotlivá vyobrazení různých druhů mračen a mráčků z něho lze viděti na př. na rozhledně Petřínské. Ve Švýcarsku vypsány ceny za fotografie kapající vody, veškeré okolnosti přesně určeny, by se výsledku mohlo užiti ku pracím vědeckým, tak objem a rychlost kapek.

Mnoho hluku způsobilo r. 1894 fotografování — padající kočky; jednalo se o to, zjistiti, proč kočka padne vždy na nohy, také když svržena hřbetem dolů. Kočka puštěna ovšem na měkký koberec s výše $1^1/_2$ metru, aby spolek pro týrání zvířat nemohl zakročiti, a zjištěno řadou obrázků, že kočka v pádu otáčí tělo na levo; pánové z akademie francouzské hádali se pak učeně, jak to vlastně kočka může dělat. Podobné fotografování zvířat a předmětů v pohybu (chronofotografie), děje se celou řadou snímků, velice krátkých, ku př. $^1/_{1000}$ vteřiny trvajících, jako při trysku a skoku koně, kde se fotografuje 20 až 24 fásí tohoto pohybu. Vynikl v tom zvláště německý fotograf Anschütz, jenž sestavil podobné apparáty. Jedná se tu o celou soustavu malých apparátů, které se spouštějí rychle za sebou, často proudem elektrickým.

Vyobrazení pohybu toho zařadí se do stroje okrouhlého, jenž se rychle otáčí a rozložený pohyb se tak opět skládá, vidíme koně skákajícího atd. Na tomto základě sestavil Edison svůj kinetoskop, jenž se produkoval i na výstavě národopisné a ukazuje při elektrickém osvětlení automaticky tanec Indiánů, výjevy v holírně a pod.

Tato okamžitá (momentní) a řadová (sériová) fotografie vlastně teprve nás poučila, jaký je pohyb jednotlivých zvířat (ku př. koní v běhu) a předmětů (koule vystřelené).

Však i do prostředí cizího vnikla fotografie. Vedle fotografie konané s balónů máme již i fotografii podmořskou, kde potápěči, jenž se v obleku potápěcím odváží do hlubiny, spustí se po lanu s lodě apparát ve skříni uzavřené kovovou pokrývkou, s otvorem pro objektiv; jest opatřen jak proti vniknutí vody, tak i proti silnému tlaku vody (míčem z pružné gumy, jenž naplněn vzduchem). Fotografuje se pod mořem zvířena i bohatá květena bylin nekvetoucích, na př. lesy mohutných řas, a to buď za světla slunečního, arci slabšího, než nad vodou, nebo zvláštní lampou magnesiovou.

Ale triumfem fotografie jest fotografování neviditelného. Světlo, tajemné oko, zaznamenává účinky také tam, kde my nevidíme žádných. Nepatří sem pouze případy, kde se jedná o zjištění, že listina nějaká byla padělána, nebo případ, že na lodi kupecké zjištěn při fotografování starý nápis, jenž byl zatím přetřen dehtem a tak se byl stal neviditelným, vynikl však na fotografii jako relief postranním osvětlením. Nepatří sem také luštění palimpsestů, rukopisů přepsaných přes sebe, na př. egyptských, kde zhotoven pomocí žlutého stínítka nejprve negativ, na němž staré sežloutlé písmo vyniklo slabě a nové, černější, velmi silně a vedle toho obyčejný negativ, kde obě písma byla zřetelna. Zhotoveny pak průhledné obrazy na skle (diapositivy), a položeny na sebe, aby se písmo krylo.

Novější písmo bylo na jedné desce světlé, na druhé tmavé a zmizelo v průhledu, kdežto starší písmo, tmavé na obou deskách, sesílilo se a objevilo se černé na šedém podkladu.

Patří sem však předměty sálající teplo, ale nesvítící již a zvláště fotografie ultrafialové části vidma, neviditelného již oku, kde zjištěny Schumannem v Lipsku vlny světelné nejmenší délky.

Že fotografie koná neocenitelné služby umění výtvarnému, zachycujíc obrysy a podrobnosti předmětů rychleji a důkladněji, nežli sebe

Studie světelných effektů na ledovcích.

lepší skizza, je známo s dostatek, rovněž i, že značně se uspoří práce, může-li se na preparované plátno zvětšiti fotograficky obrysy nějakého předmětu neb obrazu, by tvořily základ další práce umělecké.

Také technika a výroba kořistí z tohoto universálního prostředku. Na př. při zkouškách mostních fotografuje se most velikým appparátem před zatížením a po něm. Zvětšením a srovnáním obrazů se zjistí změna způsobená zatížením. Nebo na půl desky fotografuje se most prázdný a na druhou půli most s vlakem jedoucím po něm, aby bylo patrno prohnutí způsobené tíží vlaku. V amerických slévárnách fotografují vadné výrobky; je-li vada vždy na témže místě, je patrně zaviněna pracovníky, nebo špatným materiálem a lze ji snadno vyšetřiti. Při složitější práci fotografuje se postup její (zřizování modelů, skládání formy, lití), aby se mohla opakovat i po letech.

Fotografie ostatně dostoupila stadia automatického a výroby strojové. Již na cizích výstavách (ku př. r. 1894 v Erfurtě) a r. 1895 na výstavě národopisné byl postaven apparát automatický. Dával dosti dobré a laciné podobizny (ferotypky) jako u „amerikánských“ fotografů na jarmarcích, ač provedení daleko lepšího a mnohem rychleji. Jsou to vlastně negativy kollódiové na železném plechu lakovaném černě, jež mají pak vzhled positivů. Exposice bývá krátká, rovněž vyvolávání, obraz promeje se a usuší pak opatrně nad plamenem lihovým. Při automatu jde vše hodinovým strojem, jenž desku osvětlí, otevře a zavře objektiv, ponoří ji do vyvolavače, vyjme a omeje, ponoří do fixáže, omeje a upraví.

Také kopírování děje se již stroji: Stroj polévající papír citlivou emulsí vyrobí za den 3000 m. papíru širokého 64 cm. Navinutý papír dá se do stroje osvětlovacího, kde umělým, tedy vždy stejným světlem se vykopíruje $1/2$ metru ve 2 až 4 vteřinách, denně 2000 až 3000 m.; k obsluze stačí jediná osoba. Svinutý papír dostane se do stroje vyvolávacího, kde prochází vyvolavačem, pak vodou, fixáží a opět vodou, suší se a navíjí strojem. Papír vykoná cestu 1000 m. a sluje proto kilometrovým. Vyvolávacím strojem projde denně 1000 metrů čili 40.000 kabinetních obrázků, jež tedy lze zhotoviti za den. Jsou trvalé a stejnoměrnější, než u světlotisku. Hodí se za přílohy knih anebo časopisů, kde se jedná o veliký náklad a rychlou práci.

První zkouška provedena, když otevřen v Německu průplav kielský. Anschütz fotografoval průjezd lodí průplavem a za 15 hodin dáno do prodeje na tisíce správných otisků.

A nyní, milý čtenáři (ty důvěrný příteli všech spisovatelů) a ty milá (spanilá, spanilomyslná) čtenářko (odpusťte že vám tykám po nezpůsobu jiných): jestli ještě nemáte apparátu fotografického, nebo jste ho již neodložili do starého haraburdí a jestli Vám jej Ježíšek už nepřinesl — ať Vám jej opatří aspoň Nový rok (k němuž tímto blahopřeju, nežádaje za to zvláštní odměny). Neboť jste-li svoboden (svobodna), opatříte si milou zábavu, věc, se kterou se můžete mazliti, malou vášeň, jak by asi řekl Francouz, vítanou látku ku zajímavým hovorům a předmět, jenž vás učiní zajímavými. A jste-li ženat (vdaná), jakož vám přeji z plna srdce, a těší-li se lepší polovice vaše přílišnému blahobytu, tak že se bojíte, aby tuze nesesílila, není pro ni nic zdravějšího nad fotografický apparát. Vždyť takový apparát — to je k zlosti, řekne Vám každá řádná hospodyně. Jen považte radost její, když řekne: „Muži, co pak jsou tyhle hnědé skvrny na ručníku? nechce to pustit!“ „Ach, to jsem si nejspíš utřel ruce, když jsem zlatil fotografie, to arci nesejde ničím.“ Jaká rozkoš, míti pozlacený ručník ve výbavě! Nebo chodíte-li na cesty, arci že s apparátem, zajisté ženuška (jsou toho příklady) ponese Vám stativ, nebo některou část stroje, a to je tělocvik přispívající nad míru ke zdraví. Nebo když milující, krátkozraká tchyně vezme na kredenci kornout, který tam zapomněl fotografující zeť, domnívajíc se, že to je kornout s cukrem, jejž tam byla položila, a v čaji octne se místo cukru — bisulfit, čili kyselý siřičitan sodnatý, jehož se užívá ku kyselé fixáži! Triumf fotografa, ale hořký, jako každý vavřín! Místo kyselé fixáže jsou pak kyselé tváře v amatérské domácnosti!

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

Část druhá.

I.

noci na den 31. července 1866 jel pisatel těchto řádků v jakémsi panském kočáře z Prahy do Vlašimi. V panském kočáře? A v „jakémsi“? Zajisté, ale jenom tak, jako kočův „slepý pasažer“. Věc udála se takto. V zájezdním hostinci „u Štočků“ na Koňském trhu, kde nyní stojí palác „Politiky“, stávali tehda „formani“ z větší části kraje Táborského, obyčejně v úterý a v sobotu; avšak dne 30. července nebylo tam z Vlašimi nikoho a pisatel těchto řádků smluvil se tedy s jakýmsi ovesnářem z Votic, že se s ním sveze až tam, kde silnice na Vlašim a na Votice se rozbíhá, tedy až na půl druhé hodiny cesty od Vlašimi.

Ovesnář přijal můj tlumok, ve kterémž se nalezaly rozličné, na venkově tou dobou vzácné pamlsky, jako surové „taliány“ od pana Uggée, čaj a rum od Švertásků, sýr Gorgonzolský, dva ananasové melouny, zelené paprikové lusky a ještě cosi podobného — a uloživ jej pevně do pravého rohu košatiny oznámil mi, že vyjede ve 4 hodiny z Prahy, že se pak ještě zastaví na okamžik „u pěti králů“ na Vyšehradské třídě a že mohu buď tam vyčkati, až přijede anebo jíti zvolna pěšky napřed, až mne dohoní. Já rozhodl jsem se, že půjdu napřed, neboť jeti v otevřené ovesnářské fůře po Praze lákalo mne zrovna tak málo, jako čekat „u pěti králů“, kdež tou dobou nebývalo zrovna příjemno. Můj bratr Ferdinand rozhodl se s chutí, že půjde se mnou, aby se pod večer nadychal svěžího venkovského vzduchu. I kráčeli jsme tedy, jen co noha nohu minula, a kouříce statně stará, od Prusů koupená cigara z vydrancované sedlecké továrny rozmlouvali jsme o vážných věcech. O velmi vážných, neboť já byl jsem tehda pokrokovým mladíkem dle nejnovějšího střihu a hlava moje byla plna vznešených ideálů a velkých reformatorských idejí, a to mého bratra bavilo. Minuli jsme Pankrac, minuli jsme „Lišku“ a ohlížejíce se stále, zda-li forman již za námi nejede, kráčeli jsme zvolna ke Krči. V krčském údolí byl již chládek a my kochajíce se v rozkošném půvabu letního podvečera promenovali jsme bezstarostně semo tamo jsouce bezpečni, že zde formana propásti nemůžeme. Začalo se šeřit, šeřilo se víc a více, ba setmělo se a můj votický ovesnář stále ještě nepřijížděl. Anebo jsme ho propásli? Není možná! . . . Co teď? Bratr musil každým způsobem nazpět do Prahy a já rozhodl jsem se, že půjdu dále ke Kundraticům, k Betháni, Šátalce, ba třebas až do Jesenic a že se budu každého formana, který mne dohoní, tázat, není-li Holasem z Votic? Rozloučiv se tedy

s bratrem stoupal jsem, poněkud již starostliv, ale přec ještě vesele večerní tmou dále.

Minuly Kundratice, minula Betháň a já byl jsem samoten na silnici v noční tmě a hluši. Po celou tu cestu předejely mne asi tři fůry, ale žádná z nich nebyla „ta moje“ a žádné nemohl jsem také použiti, ježto by mne byly musily vyklopit kdesi uprostřed cesty, pozdě po půl noci. Již vzdal jsem se naděje na setkání s votickým Holasem i jal jsem osnovati plán, kde a jak noc ztrávím. Bylo vidět jenom na několik kroků do předu a nebylo slyšet nic, než tu a tam nějaké vrzání cvrčků. V tom zaslechl jsem za sebou vzdálené rachocení jakéhosi rychle jedoucího povozu, a ohlednuv se spatřil jsem dvě blížící se světla . . . Kočár . . . Ano, kočár! Skutečný, dvěma hbitými koni tažený kočár. Za chvíli byl u mne. Ježto bylo malé stoupání, uvolnili koně krok.

„Hej kočí! Pozdrav Pán Bůh! Kam jedete?“

Ani již nevím, co kočí odpověděl, zda-li jmenoval Načeradec nebo Pravoním nebo Jankov, ale každým způsobem cestu pro mne velmi výhodnou.

„Vezete pána či jedete sám?“

„Pán musel na delší dobu do Prahy, jedu nazpět s prázdným.“

„Nemohl byste mne svézti? Dám dobré zpropitné.“

Kočí zastavil a prohlednuv si mne, stojícího u vozové svítilny otázal se beze vší nedůvěry:

„Kam pak se chcete, mladý pane, dostat?“

„Jdu do Vlašimi. S formanem, jenž má moje věci, jsem se minul, a teď nevím, jak dále. Smíte snad . . .?“

„Jak pak bych nesměl! Jen si otevřte a vsedněte! . , . Ale v Jesenici musím trochu pokrmit.“

„Zcela dobře! Povečeříme tam. Nuž tedy, ve jménu Páně! . . .“

Tak dostal jsem se do uzavřeného, elegantního panského kočáru a z nejasné kočovy odpovědi nezvěděl jsem ani, komu ten kočár náleží. Vyzvídat jsem blíže nechtěl. Nač také?

Kočí zamlaskal na koně a za krátko stanuli jsme před poštou v Jesenicích. Tam bylo před hostincem i na dvoře vozů plno a z velké hostinské jizby ozýval se hlahol četných hlasů. Pruští vojáci, naši přípřežníci, obchodníci s plodinami a různí cestující hověli si u mocně pěnícího piva a pojídali chutě vepřovou pečeni, ovar s křenem, jitrnice a jelita. Vepřové hody uprostřed léta — a šlo to! Krmě chutnala, nápoj byl dobrý a takž byli v dobré míře přítel i nepřítel.

Moje bystré oko postřehlo v davu ihned vhodného pro mne společníka — byl to mladý muž intelligentního vzezření, se zlatými brejlemi na nose, a za krátko seznal jsem v něm právníka Karla Grünwalda z Budějovic, syna tehdejšího poslance, advokáta dra. Vendelína Grünwalda. Jest to nynější pražský sekretář zemského soudu K. Grünwald. Seznámili jsme se rychle a ihned jsme se také, jak už v mladých letech bývá, spřátelili. Slíbili jsme si, že si budeme dopisovat, ale zatím — jsme již nikdy spolu ani nemluvili. Osud nás daleko od sebe rozvedl a takž vytratili jsme druh druha z mysli.

Když bylo dle potřeby pokrmeno, zavolal mne kočí a za chvíli jsme odejeli. Tím časem byl vyšel měsíc a všecek tichý kraj kolem byl jemně

ozářen. Kočí na kozlíku začal si vážně popěvovat a já položiv mdlou hlavu do měkkého rohu kočáru libě a pevně jsem usnul.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Pojednou zařinčelo levé okno kočáru — kdosi mne prudce ze sna burcoval. Procitnuv vyhledl jsem rychle z kočáru: měsíc stál již v zenithu a kraj kolem byl jasně osvětlen. Po levé straně, těsně u našeho kočáru, stál jiný kočár, čelící v opačnou stranu, a z toho kočáru kdosi na mne klepal. Spustil jsem rychle okno a vystrčil hlavu. Z vedlejšího kočáru, v němž jakýsi již obstárlý pruský důstojník — také při otevřeném okně — seděl, ozvala se tato německy pronešená slova:

„Prosím za odpuštění, že byl jsem nucen vyrušit. Váš kočí nerozumí německy a věc je pro mne důležitá. Jedete přes Benešov?"

„Tak jest, pane. Máte snad nějaké přání?"

„Velmi důtklivé! Cestou z Benešova sem byl mi vzadu od kočáru odříznut a ukraden velký kufr, obsahující moje parádní uniformy, zbraně a řádové odznaky. Prosím vás, pane: dojděte v Benešově na hejtmanství a udejte tu krádež s žádostí, aby hleděla žandarmerie moje věci vypátrat. Mohu se na to spolehnout?

„Zajisté, žádost vaše je spravedlivá. Ale jakou adressu mám udati?"

„Jsem generál Vogel z Falkenstejna, guvernér království českého. Dobré jitro, pane!"

„Dobré jitro, excellenci!"

A kočáry naše se rozejely.

Kočí, jehož jsem byl pasažerem, zvědavostí puzen seskočil za chvíli s kozlíku a postaviv se k otevřenému ještě oknu otázal se:

„Mladý pane, kdo pak to byl a co chtěl?"

Zvěděv pak, oč jde, zabručel cosi mrzutého, vlezl si opět na kozlík a práskl do koní.

Generál Vogel z Falkenstejna jel do Prahy, aby se uvázal v úřad zemského vladaře. Asi od 12. července sídlil ve Vlašimi, na zámku knížete Karla z Auerspergů. Tehda bylo v řečeném okresním městě na Blanici živo, jako snad nikdy před tím. Posádku tvořili nejprve slezští a poznaňští dragouni, z nichž větší část mluvila polsky aneb jakousi míchanicí česko-polskou. Lidé naši, zejména důvtipná mládež, snadno se s nimi domlouvali. Z počátku byly mezi hospodáři a ubytovanými dragouny všelijaké mrzutosti, zejména k vůli neopatrnému zacházení s ohněm a pro přílišnou pozornost, již Prusové věnovali děvčatům, ale záhy zavládla ve vojsku přísná kázeň a v obsazených domech nastaly poměry docela snesitelné.

Nejstarší občané pamatovali se ještě na návštěvy Francouzů a Rusů v dobách Napoleonských a porovnávali v neunavných rozmluvách, jak vypadala okupace tehda, a jak vypadá nyní. Rozumí se, že shledány rozdíly dosti značné, ale jedna shoda vyznačována jednomyslně: že jako tehda Francouzové a potom Rusové, tak i nyní Prusové namnoze velmi záhy zdomácněli a zdomácněvše děti chovali, dříví štípali a všelijak v hospodářství pomáhali.

Po přestálém prvotním strachu, po němž následovala nedůvěra, již pak vystřídala mrzutá resignace, dostavila se jakási sváteční čili slavnostní nálada. Pruští vojáci stali se veselými, fidelními a, ježto za nimi přivezli

„peníze na voze“, začali štědře utrácet. Zadržené žoldy a bohaté zásoby spíže, jež nyní docházely, dovolovaly dosti značné plýtvání. Na obou náměstích rozdávali Prusové chudině celé vozy chleba a přinášeli hostitelům, u nichž se stravovali, maso čerstvé i uzené, rýži, kávu, kořalku a tabák. Naturalie tyto přijímali hostitelé jakožto povinný plat za stravování a byli ponejvíce spokojeni. Hostincům a obchodům nastaly zlaté časy: od té doby, co kolonny vítězův u Lipska, vracející se z Francie s plnými měšci, zde odpočívaly, nekolovalo tolik peněz ve Vlašimi, neobíhalo tolik stříbra z ruky do ruky. Za tehdejších dob býval u nás jedinou viditelnou stříbrnou mincí tak zvaný šesták a i ten měl od počátku války ažio. Staré populární dvacetníky, jež v nové měně 35 krejcarů (s ažiem) platily, byly již z oběhu a stříbrný zlatník byl zrovna takovou vzácností, jako dukát. Měl 30 až 35 krejcarů ažia a při výbuchu války notován až za 1 zl. 50 krejcarů. My Vlašimští znali jsme kromě měděných drobných skoro jen ještě papírové desetníky, kteréž se na pětikrejcarové půlky trhaly, a pojednou taková spousta těžkých stříbrných tolarů a grošů! Hostinští a obchodníci měřili nyní stříbro na ošatky a vydělávali dvakráte: na cenách zboží a na ohromném ažiu, na něž Prusové snadno zapomínali .... Fidelní, bezstarostný život přenáší se snadno do širších vrstev a vědomí, že se přestály již hlavní svízele války, uvádělo všechen lid do jakési veselé míry. Starostmi o politické následky války a její konec znepokojovali se jenom „čtenáři novin“, kterých tehda ještě nebylo tak mnoho; ostatní oddávali se bezpečné naději, že věc dopadne poměrně dosti příznivě a že „Francouz nedá císaři podlehnouti“. Diplomatické kroky Napoleona III., o nichž se obecně již mluvilo, zbavovaly nás všechny nejhorších obav. Generál Vogel z Falkenstejna, jemuž na tom záleželo, aby lid co možná dobře byl rozpoložen, podporoval všemožně dobré styky vojska s obecenstvem. V zámeckém nádvoří a k němu přimykající partii velkolepého parku pořádal večerní koncerty vojenských kapel při záři magnesiového světla a bengálských ohňů. Obyvatelstvo mělo k těmto koncertům volný přístup a používalo ho dosti vydatně, tak že nejbližší části parku za krásných červencových večerů šumně bývaly oživeny. Po silnici pak, jež kolem zámku se vine a hořejší část města s dolejšími spojuje, procházívaly se zástupy těch, kdož do zámku nechtěli a přece na hřímavé hudbě vojenských sborů rádi si pochutnávali. Při těchto promenádách ukázala se do jisté míry síla vrozené nám družnosti: s civilním obecenstvem procházeli a bavili se tu a tam pruští vojáci, zejmena důstojníci a poddůstojníci ... ještě před několika dny hleděly na sebe obě strany s nepřátelskou nedůvěrou, a nyní!

Na všechny tyto věci rozpomenul jsem se po rozmluvě s generálem Voglem z Falkenstejna a bylo mi skoro líto, že ten vojenský velmož Vlašim již opustil. „Jak tam bude nyní?“ tázal jsem se v duchu. „Nepochybně přijde také nová posádka .... Snad už je tam ... Nebude horší? ... Než se zase s nimi trochu sblížíme! ...“

Po těchto a podobných myšlenkách jsem znova usnul.

* * *

Zavítav následujícího dne zase do sídla svých rodičů nalezl jsem vše nezměněno. Můj otec byl ve Vlašimi učitelem. Škola naše, jednopatrová prostá budova, stála osaměle na vyvýšené posici a měla průčelí obrácené k parku a zámeckým budovám. Před ní a s jedné strany kolem ní vinula se erární silnice, s druhé strany, mezi ní a protější děkanskou zahradou byla široká cesta vedoucí ke kostelu. Tato výtečná a význačná poloha školy napadla ihned veliteli pruského vojska a on ustanovil, že tam bude hlavní strážnice; za strážnici hodila se budova také proto velmi dobře, že měla v prvním patře veliké prázdné školní světnice. My bydleli jsme dole, v přízemí a měli jsme tedy po čas pruské okupace požitek jakéhosi kasárnického života. Ale zcela zvláštního.

Vojáci chovali se vzorně. Měli nařízeno, zdržovati se ve vykázaných sobě místnostech a neobtěžovati nás více, než by nám bylo příjemno. Vědomí pak, že naproti v zámku sídlí generál, dodávalo rozkazu tomu zvláštní síly a váhy. Avšak nebylo možná, abychom se byli před vojskem na strážnici uzavřeli. Mladý ten lid potřeboval aneb aspoň přál si vším právem teplé stravy a nahoře ve školních světnicích vařit si nemohl; musili jsme tedy již z lidskosti převzíti stravování celé stráže aspoň tou měrou, že jsme mužstvu z přinešených materialií upravovali krmě. — „My," totiž moje matka, sestra a naše služka. Vojáci potřebovali pro noční službu osvětlení a neměli lamp a nedostávali oleje — musili jsme jim tedy vždy večer naplnit a zapůjčit svoje petrolejové lampy. Pili rádi černou kávu a neuměli ji chutně vařit; přišli s pytlem zelené kávy a žádali, aby se jim vařila černá káva. Matka dohodla se s nimi, v kterých dobách se jim co má podávat a takž zaveden obstojný pořádek; avšak i mimo smluvené doby přicházeli vojáci i šarže s žádostí o čaj, černou kávu, grog nebo „carskou vodu". Někdy vypadalo u nás, jako ve stravovatelské nebo kavárnické kuchyni. Ale výtržnost nebyla nikdy žádná.

Odchod generála Vogla z Falkenstejna na povšechném stavu v městě mnoho nezměnil.

Odpoledne po mém návratu přišel na strážnici plukovník hrabě Donnersmarck a vykonav inspekci zastavil se u nás. Pozdraviv slušně otázal se mých rodičů:

„Chovají se naši vojáci slušně?"

„Docela slušně a správně," odpověděl otec.

„Nežádají neslušných věcí?"

„Nežádají," odvětila matka, „a když něčeho si přejou, žádají o to tak, že jim s radostí vyhovujeme."

„Vy, madame, máte nepochybně syny na vojně a máte proto i s našimi lidmi soustrasť," namítal plukovník. „Nezamlouváte nějakých poklesků našeho mužstva?"

„Ale, pane hrabě, snad nemám za každou cenu žalovat?" otázala se vesele matka.

„To nikoli," ujišťoval plukovník; „mne může a musí jen těšit, když se chování našeho lidu chválí, ale přílišná shovívavost nebyla by na místě. My chceme, aby po nás nezůstala žádná zlá památka a proto přejeme si, aby nám nikdo nezatajoval nepříslušností a přehmatů našeho mužstva.

A teď jen ještě jednu otázku, madame: neobtěžují vás vojáci příliš častými, byť i zdvořile pronášenými žádostmi?"

„Mně není dosud obtížno, prosbám jejich vyhovovat," odpověděla matka. „Musíme arci obětovat trochu dřívějšího pohodlí, ale vojna je vojna a my jsme rádi, že s nepřátelským vojskem po dobrém vycházíme."

„Děkuju vám, madame!" pravil plukovník, poklonil se zdvořile a odešel.

Já vyprovodil jsem jej před dům. Zde seděli na lavicích dragouni a tlachali. Spatřivše vycházejícího plukovníka povstali a salutovali. Plukovník poděkoval nedbale a obrátiv se na mne pravil vlídně:

„Máte čas, mladý pane?"

„Nemám nic na pilno," odvětil jsem týmž způsobem.

„Udělal byste mi tedy radost, kdybyste mne kousek cesty doprovodil."

„Bude mi potěšením," odpověděl jsem obvyklým rčením a již brali jsme se na příč přes silnici k zámecké bráně, kterouž jsme za chvíli také prošli. Po několika bezvýznamných otázkách a odpověděch zahájil plukovník tuto rozmluvu:

„Prosím vás, pane: jaký je to vlastně stát, to vaše Rakousko? My považovali jsme je vždy za stát jednotný a ryze německý a teprve před samou válkou začalo se nám z vládních kruhů mluvit o Češích v Čechách, o Maďarech v Uhersku, o rakouském Polsku a tak dále jako o zemích, které jsou a nejsou rakouskými. Je Rakousko jednotným státem anebo není?"

Vysvětlil jsem mu, jak Rakousko vzniklo, jak samosprávu svých zemí postupem času krok za krokem omezovalo a posléz docela téměř zrušilo a jaké se v jeho mezích odehrávají ústavní a srátoprávní zápasy, zápasy to, kteréž válkou jenom zastaveny byly, ale po uzavření míru jistě znova propuknou.

„Rakousko je tedy vlastně stát ze států složený, ale nesrovnalý, rozháraný, stát, jehož trvání visí ve vzduchu?" prohodil tázavě plukovník.

„Zajisté," přisvědčil jsem. „Proto nesmíte svoje vítězství příliš přeceňovat; nad státem vnitřními zápasy o právo rozervalým nebývá těžko zvítězit."

„To zas musím odporovat!" protestoval plukovník. „Armády v Evropě nepolitisují a politické zápasy do železné organisace vojska nevnikají."

„Když nepolitisují, protože politisovat nesmějí, bojují špatně anebo prostě utíkají," odpověděl jsem trpce.

„Nebuďte nespravedliv," napomínal plukovník; pokud vím, držela se rakouská armáda statečně." (Pokračování.)

Po stopě plagiatu.

Příspěvek k filosofii a technice básnického tvoření od

J. Arbesa.

ak známo, pokládá většina esthetiků a literárních historiků drama za vrchol básnického umění. Zda právem čili nic, nechceme zatím zkoumati podrobně; ale nemůžeme již nyní nevysloviti své mínění v ten smysl, že jest to jeden z oněch tradicionelních omylů, jež dědí jedna generace po druhé a bezmyšlénkovitě prostě opakuje.

V pravdě, třeba jen relativně dokonalých dramat (v užším i nejširším slova smyslu t. j. netoliko tragédií, ale i dramat, veseloher, frašek atd.) jest právě tak málo jako epických básní, románů a jak se všechny ostatní odrůdy básnictví zovou, což zdá se nám býti dokladem, že těchže zvláštních vynikajících duševních vlastností básnických, jež podmiňují vznik poměrně dokonalého dramatu, jest také potřebí ku vzniku kteréhokoli jiného literárního genru téže nebo podobné esthetické ceny. Že může výborná dramatická práce vzorným provedením na jevišti učiniti bezprostřední názorností dojem nepoměrně větší a snad i trvalejší nežli epická báseň, román atd. při pouhém čtení, na věci ničeho nemění.

Ku vzniku dramatu jest především potřebí téhož, jako ku vzniku kteréhokoli jiného genru literárního: eminentního tvořivého talentu básnického t. j. ryze umělecké obraznosti a — ničeho více. Vše, cožkoli by si k tomu snad ještě někdo přimysliti chtěl, jest již jen atributem vedlejším, podmiňujícím jednak genre básnického díla vůbec a nesčetné různé vlastnosti jeho.

Jako vyžaduje drama kromě básnického talentu vůbec především smysl pro dramatičnost v nejširším slova smyslu t. j. pro děj a jeho zauzlení, vedení i rozuzlení; pro rozvoj charakterů, scénické uspořádání, dialog atd., vyžadují také epos a román, kromě talentu básnického, smysl pro názornost popisů a líčení, pro prohloubení povah a duševních hnutí až do nejsubtilnějších odstínů atd., vůbec pro nesčetné jiné vlastnosti, jimiž se epos nebo román jako básnická odrůda liší od dramatu.

Soudí-li někdo jinak, nemáme nic proti tomu. Nechcemeť názoru svého nikomu vnucovati již z té prosté příčiny, že každý z nás při veškeré snaze souditi objektivně soudí přece jen na základě vlastního kanonu esthetického a vlastních vědomostí, tedy více méně subjektivně.

Mnohý pokládá, (jako se dělo dříve začasté i nám) mnohého básníka, jehož díla právě čte nebo studuje, za inkarnaci básnického tvoření v nejvlastnějším slova toho smyslu, kdežto v pravdě — kdyby totiž ponahledl za tajemnou roušku tvoření a přesvědčil se, že nemá před sebou plodův naprosto původních čili jinými slovy: že nemluví k němu básník sám, nýbrž že předkládá mu starší nějaký básnický plod v jiném, třeba i zkrá-

šleném rouše — nemohl by jinak, než-li souditi o tvořivé síle básníka toho nepoměrně střízlivěji.

Vynikajících a třeba jen relativně dokonalých dramat naprosto původních, při nichž nelze poukázati k žádnému vzoru, tedy dramat, jež nebyla vážena ze žádného již existujícího literárního plodu uměleckého nebo jakéhokoli jiného pramene neuměleckého, jest tak málo, že pojem „tvořiti“ v nejvlastnějším slova smyslu zdá se býti při dramatu skoro — vyloučen.

Drama bylo a jest po dnes onou prazvláštní odrůdou básnictví, při kteréž zápas o formu, tedy o zevní znázornění, zdá se býti nejkrušnější. Mimo to nepodlehala a nepodlehá žádná forma tolika a takovým změnám jako dramatická.

Přes to vše, že náleží drama k nejstarším útvarům básnickým, že forma jeho jest ze všech útvarů básnických nejkoncisnější a zcela přesně vymezena, pozbývají i nejznamenitější, v esthetickém ohledu skoro bezvadná dramata, jejichž dramatická působivost bývala kdysi přímo fenomenální, prodlením času na své působivosti a vyžadují různých formálních změn, tak zvaného „znovuupravení“, nemají-li působiti jako antikvitní literární kuriosa.

A jedině tím, zdá se nám, lze vysvětliti, že jest tak pranepatrný počet dramatických plodů absolutní původnosti. Dramatikové všech dob a všech národů nepoměrně častěji dávali přednost pouhému pabásnění a formálnímu upravování, po případě zlepšování již existujících dramatických plodů v pravdě dramatického jádra před tvořením v nejvlastnějším slova smyslu již proto, že zápas o vtělení a dramatické znázornění básnického praembrya, tedy sujetu, děje, charakterů atd. více méně skoro odpadl a zbyl jen zápas jediný — o zdokonalení existující již formy, čímž duševní práce najisto nepoměrně usnadněna.

Tím se stalo, že tvoření dramatické nabylo, abychom tak řekli, spíše rázu procedury vědecké t. j. že jeden dramatik použil vymožeností jiných a znova je zpracoval, než aby se byl snažil vytvořiti dílo na prosto původní, z praembryí a bez jakýchkoli předloh a jiných pomůcek.

Opakujeme, že snad žádná jiná odrůda básnictví není tak žebrácky chudičkou na poměrně dokonalá díla absolutní původnosti jako drama. Převalná většina proslavených dramat, ba skoro možno říci: bezmála všechna nejsou v podstatě nežli díla — pabásněná. O mnohém možno dosti přesně a přesvědčivě dokázati, kterak — abychom užili porovnání biblického — Abraham zplodil Izáka, Izák Jakoba, Jakob Judu atd. až konečně vznikl plod, jejž pokládáme formálně za poměrně dokonalý; ale kterýž časem svým neujde osudu skoro všech svých rodných bratří a bude (dříve nebo později formálně a snad i v jádru svém znovu přetvořován, t. j. znovu pabásněn) neb aspoň znovu upravován.

Za takových poměrů není divu, že v žádné odrůdě básnictví nevyskytuje se taková spousta plodů, jež nutno i s nejbenevolentnějšího stanoviska zařaditi mezi plagiaty, poloplagiaty, imitace, vzdělání, transfigurace a jak se všechny odrůdy patvořené od pabásnění až po doslovné opsání celých částí vůbec zove nebo nazváno býti může.

Zajímavo však jest, že většina esthetiků a literárních historiků, zejména

německých, zaujímá ku všem odrůdám pabásnění zvláštní stanovisko a že je, (když toho totiž jakákoli potřeba vyžaduje), beze všech okolkův a rozpaků zařaďuje pod společný titul „tvoření".

Že se tak děje hlavně v Německu a po Germanech všady, kde se učí od Němců, naprosto se nedivíme.

Národové germanští vůbec, tedy kromě Němců také Angličané a jiní nevynikají tvůrčí obrazností jako duchem spíše analitickým. Obraznost tvůrčí jest hlavně údělem národův jižních, jak to dokazuje umění řecké, italské a španělské. Národové slovanští zaujímají v ohledu tom jaksi střed, vynikajíce nad národy románské a ještě více nad germanské hloubkou a vřelostí citu.

Přihlížíme-li tentokráte pouze k dramatu v Evropě, musíme předeslati, že kolébkou dramatu za dob před Kristem bylo Řecko, odkud drama v různých imitacích a vzděláních přeneseno k starým Římanům a že nejstaršími pěstitely dramatu latinského byli Plautus, Terenc a Seneca.

Kolébkou umělého dramatu ve smyslu moderním však jest Španělsko, jež v ohledu tom předstihlo i Anglii, která dramatiky svými z doby Shakespearovy (ovšem hlavně také jen vzdělavateli dramat a jiných plodů již existujících) vynikla nade všechny ostatní národy.

V Německu vzniklo moderní drama nejpozději a bylo i zůstalo skoro téhož rázu jako drama anglické: nepoměrně častěji vzděláním a znovuupravováním starších dramat nežli tvořením z praembryí, jakým zase nade všechny ostatní národy vyniká Španělsko a Italie.

Za takových poměrů t. j. za nedostatku vlastní tvůrčí síly a za neobyčejně vyvinuté síly patvořivé u národů germanských není divu, že snaženo se u národů těch kardinální tento nedostatek tvoření pokud vůbec možná aspoň maskovati. A poněvadž národové ti vynikají duchem analytickým, vznikla u nich z tohoto zřídla mimo jiné také osudná theorie: že forma uměleckého díla jest vše nebo skoro vše, a ostatní: základní myšlénka, sujet atd. skoro ničím; dále že jest lhostejno, odkud kdo a jakou látku váží, jen když ji formálně zdokonalí atd.

Následek theorie té byl přirozený. Místo tvoření v nejvlastnějším slova smyslu zaujalo patvoření. A poněvadž při patvoření nebylo lze ubrániti se začasté plagiatům nejhrubšího zrna, vznikla v Německu také celá armáda zastanců i obranců plagiatů, kteří mnohdy s úsilím přímo obdivuhodným snažili se a doposud se snaží plagiat ospravedlniti.

Jako lze důvtipným lidem nalézti důvody, vlastně pseudodůvody pro všechno, snažili se také mnozí najíti pseudodůvody pro oprávněnost plagiatu v plném slova toho smyslu: tedy pro literární krádež.

A to nikoli snad proto, aby byl vzat zřetel k duševním ubožákům, kteří z nedostatku vlastních myšlének a vůbec všeho nebo skoro všeho, čeho jest ku tvoření potřebí, vzali útočiště k plagování díla, jež jim konvenovalo, nýbrž — což jest skoro k neuvěření a přece pravda — aby byla zachráněna reputace plagiatorů — proslavených.

Proslavenost plagiatorova, (ať už jest založena na skutečné ceně jeho prací nebo jest dílem reklamy), již sama o sobě dává plagiatu jaksi sankci. Jde-li o plagiat autora proslaveného, obchází se ohyzdné slovo

to z pravidla všemožným způsobem a plagiator, pokud vůbec možno, co nejbenevolentněji a nejmilosrdněji se omlouvá a ospravedlňuje.

Autoři neslavení, prostřední nebo docela špatní naproti tomu nebývají v ničem respektováni. Při těch používá se ponižujícího slova plagiat v plném jeho významu duševní krádeže a často připojuje se i přitěžující epitheton jako „smělý, drzý, nestoudný plagiat“ a podobně.

Opatrnější omlouvači plagiatu snažili se vyváznouti z labyrintu různých náhledů definicí sprostředkovací, dle kteréž plagiat — jest i — není oprávněn, t. j. definicí, dle které prý jest dovolen pouze autorům talentovanějším autora, z něhož plagují, a to jen tenkráte, když dílo plagovaného autora zlepší a zdokonalí.

Tak praví na př. J. L. Klein v „Dějinách dramatu“ (díl V., 363): „Básník použij svého předchůdce tak dobře, jako používá historických předloh, ale jenom tak, aby osvojeného nepoužil pouze na svůj prospěch, nýbrž je také proměnil ve své vlastnictví; chci říci ve své maso a svou krev t. j. aby si je především tím způsobem osvojil, aby osvojené jevilo se býti proměněno v lepší.“

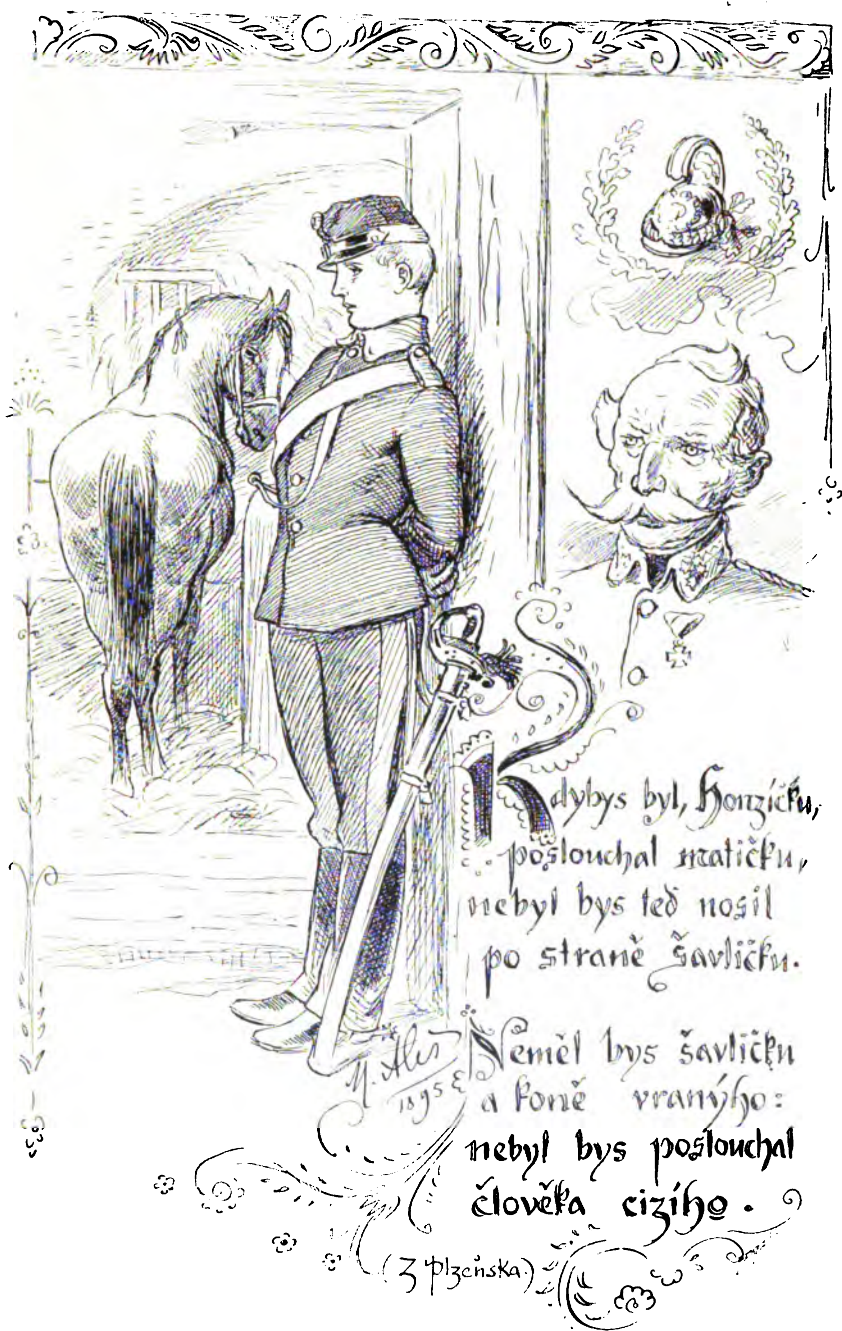
Dle toho záležela by činnost básnická a vůbec tvoření básnické v tom, že by básník vzal kteroukoli výtečnou a znamenitou báseň kteréhokoli svého předchůdce, (tedy také básníka, který báseň svou třeba den před tím vydal) a že by ji tak dlouho studoval, až by nalezl, co a jak by se dalo v ní zlepšiti a že by — zlepšiv ji skutečně — báseň tu za týden, po případě za rok vydal jako — vlastní svůj plod . . .

Avšak totéž právo měl by zajisté také každý jiný básník, který by právě zlepšenou báseň podrobil téže proceduře a za dva, tři týdny nebo měsíce vydal „zlepšené“ vydání jako plod vlastního ducha svého.

A tři, čtyry dny, týdny nebo měsíce po té mohl by jiný básník dvakrát „zlepšenou“ báseň „zlepšit“ po třetí a vystoupiti s drzým čelem a říci: „Ejhle! Toť — moje dílo!“

Absurdnost Kleinova náhledu jest takového druhu, že netřeba o ní šířiti dále slov. (Pokračování.)

Alešova illustrace k národní písni.

Běloušková.

Veršem napsal Ant. Klášterský.

I.

Po bílé silnici, jež od lesa se vine,
v lip krásné aleji, za léta vždy tak stinné,
teď, večer v podjarní a po červáncích k tomu,
v kočáře prastarém jel farář Člunský domů.
Dva dni jen v Praze byl, však má jí dostí zas,
té Prahy vířící na dlouhých roků čas,
té tísně v ulicích, té vády, toho šumu,
kol sterých drnčení, jež ruší každou dumu,
i vzduchu těžkého i nových ulic spleti,
kde pole bývala, když do vzpomínek letí,
ba skoro ještě teď se hlava točí mu,
a aby rychleji jel, káže kočímu.

Ó jak mu blýsknuly zas oči, vším už tupé,
když luhy venkova ze svého zdravil kupé,
cest přímky sbíhavé a rolí černé hrudy,
zkad vrány vylétly, střech vesských chumáč rudý
a bílý kostelík, zahrádky s úly včel!
A pak, jak léta již by byl jej neviděl,
kraj vítal milený, svůj koutek jihočeský,
ty táhlé výšiny s rybníků, stružek blesky,
neb letos záhy tak se hnuly všude ledy,
a tak, ač dosavad je neviděly hledy,
přec, jaro že jde blíž, už cítil les i luh,
a jeho perutí jak chvěl by se již vzduch.

Však touha po klidu již stála v jeho zraku,
když farář vystoupil z burácivého vlaku
a v archu usedl, jež přečkala již věky,
balíky u nohou, na polštář málo měkký.
Pan farář Člunský byl tak padesátník as,
jen málo prošedl však skrání jeho vlas,
tlusťoučký, kulatý lalůšek pod svou bradou,
kdy jiným vrásky již se hustě na líc kladou,
tak dosud čiperný a svěží, pohyblivý,
lidského zdraví byl a klidu obraz živý.
Teď, co zhas' červánek a jako němý taj
tu ležel kolemkol ten milý jemu kraj,
v myšlenkách předhonil už koni svých pár starý

a stanul v teploučké a vlídné síni fary,
kde panna Terinka již nyní dozajista
naslouchá před prahem a večeři mu chystá.
Jak cíle přiběhne a bez vší pochyby
jen pozdravení dá a ruku políbí,
jej začne zpovídat, kde byt měl, byl-li drahý,
zda nezapomněl nic, co přivézti měl z Prahy!
Ó má to všecko, má, ba ještě víc než chtěla,
zde šátek hedvábný na svátek do kostela
jí darem přivezl! ó zří tu radost teď!
a nahlas vybízí: „Jeď, Jirko, čerstva jeď!“

A Jirka koně švih', a rychlej' tedy jeli;
tu tam již světýlka z chat plála ve kraj stmělý,
a v koní poklusu, že k domovu šli, hbitém,
to jiskrou modravou zahrálo pod kopytem,
zde, onde vyskočil a vstříc jim zaštěk' pes
a šlehnut, zakňučel. A mžikem byl tu les,
a cestou za lesem, nechť tmy se hrnul nával,
již farář domácí svůj koutek rozeznával:
tu rybník zamženy a dlouhá třasoviska,
tam známý polní kříž, a již tu byla víska,
a koně rozběhli se teprv silou jarou,
až kočí vzkřikl: Prrr! Vůz před Člunskou stál farou.

Vše jak to předvídal náš farář, přišlo teď.
Hned panna Terinka tu stála, v ohni pleť,
jak stála u plotny, a balíky již brala,
zda jemnostpán je zdráv, se starostlivě ptala,
zda všecko přivezl. Však farář unavený
již toužil po klidu v své čtyři bílé stěny.
Tam rychle odkládal svůj těžký z cesty šat
a potom oddych' si, jak v lenošku svou pad:

„Jo, panno Terinko, to trýzeň není malá,
vy byste Prahu teď už ani nepoznala,
ty domy nesčetné, ten hřmot a šumot davů —
to člověk našinec jak ztrácel by tam hlavu!“
— No sama ráda bych, tak jednou časně z rána,
když svolí jemnostpán, snad na svatého Jana,
však jemnostpán má hlad — Tak dlouho, Bože, jet!
A s mísou kouřící už byla tady hned.

Při soustu výtečném a dobrém doušku vína
se cesty trampota tak rychle zapomíná,
a tak i pozvolna na farářových retech
se úsměv zahoupal-jak motýl v rudých květech.
„A co se sběhlo zde?“ se tázal s úsměvem.

— Zde, jemnostpane, zde? Ach, co pak na ves sem
zabloudí nového! A přec! — A v úsměv stápí
se panna Terinka. „Nu co pak?“ — Máme čápy! —
„Jak čápy?“ — Inu tak! Že jemnostpán jel tmou,
je nemoh' viděti — na naší střeše jsou! —
„Co, tady na střeše?“ — Nu vidím, od počátku
že musím vyprávět. U sousedního statku
jak včera stála jsem, tu najednou zřím tedy,
jak fary na střechu se spustil k nám čáp šedý
a klape zobákem a chodí kol a kol,
jak sám by říkal si: Zde zvol si hnízdo, zvol.
Tu za mnou skřípne to, a otevrou se vrátka,
a v nich se objeví mi panímáma Krátká!
Nu, panno Terinko, slyšíte? čáp nás volá!
teď pomoc' musíme — jsou u nás stará kola —
hej, Janku, pojď pak sem, na farské střechy výš
to staré kolo tam pro čápy připevníš!
Nu, Honzík tedy šel a vylez' po žebříku,
a kolo na střeše jsme měli jako v mžiku.
Sic čáp hned odletěl, však trvalo jen chvíli,
již byl tu s čápicí, a oba dva se chýlí
vám moudře ke kolu, je pilně zkoumají,
hned se stran, uprostřed, pak zase po kraji,
však potom radostí nad krásným pevným bydlem
vám počnou vesele svým těžkým třepat křídlem
a klepat zobáky a zrovna celé škály,
že jsme se upřímně tím všichni rozesmáli.
A tak je máme zde —

„Nu, to jsou pěkné věci!“
teď farář vyhrnul: „No považte jen přeci,
zde — čápi — na faře, co napadlo vás jen —
to člověk nemůže být z domu jeden den!“

— A co pak na tom je? — „Tak! pěkné mi to mravy!“
A farář rozčilen se do staré bil hlavy.
„Což se již, osobo, vám všecko v hlavě motá?
Vždyť neslušná to věc a pak ta nečistota,
kde všecko svítit má od základu až v střechu.
Nu, čápi musí pryč — to takhle! pro neplechu . . .“

— Snad nechce jemnostpán? — „Jak pravím, na tom dost!“
— Ne, Bože, pro tohle že jemnostpán má zlost!
Vždyť čáp kde na hnízdo si snáší suché klestí,
tam za ním dostaví se záhy velké štěstí,
a hnízdo zkazit mu, ne, ne, to neudělá
náš dobrý jemnostpán, že říc' to jsem tak smělá.
My doma v chalupě je měli rok co rok,
náš táta vždycky rád měl vážný jejich krok,

a sotva sluníčko že z jara zemi skrápí,
už říkal den co den: Tak kdy pak přijdou čápi?
A štěstí měli jsme i v chalupě i v lánu,
pak jednou nepřišli — a táta náš byl v Pánu.
Tak, jak jsem viděla, že čáp si u nás sed',
se celá zachvěju a myslím sobě hned:
To není jenom tak, ten přinesl k nám šotka,
a radost veliká teď jemnostpána potká,
snad bude děkanem, snad k faře přijde lepší,
nu, srdce radostí mi zrovna v těle křepčí,
a takhle jemnostpán — — —

„Eh!“ utrhl se kněz,
„co všecko pletete, vy ženská hloupá, dnes!
Zde čápy netrpím, a musí odtud honem,
jak moh' bych omluvit ten pelech před patronem?“

— Tak k vůli čistotě! — zas hrkla bodrá žena,
tím tuhým odporem už všecka rozezlena —
nu vida, myslím si, že nečistoty více
tu střepy dělají a staré popelnice,
a nechť se jemnostpán již proto na mě durdí,
to čáp je boží tvor a to je haraburdí
a k tomu pohanské — tak nevím, co je líp — — —

Ó panno Terinko, to jedovatý šíp
byl, kterým ranila teď prsa farářova!
Zprv zrak jen vytřeštil a nevydobyl slova,
neb starožitníkem byl celou duší svojí —
hle, tamto uren řad, zde šípy, mlaty stojí
a šperky, podkovy a starý divný džbán.
Však dech zas popadnuv, zabouřil, rozhněván:

„Pryč, pravím, odtud pryč, až do duše se styďte —
mně tohle vyčítat! pryč! odtuď se mi kliďte!“

Tu panna Terinka, již vidouc nebezpečí,
se dala do štkání a kvílí v bolné křeči:
— No, tak já tedy jdu, za práci mnoha let
když musí jemnostpán mě nyní vyhánět,
mě starou osobu, jež slouží ze dne k noci,
jak dcera vlastnímu by nesloužila otci,
můj Bože, Božínku, ach, já nebohé robě,
to za vše pěknou mzdu jsem vysloužila sobě! —

A ještě z chodby zněl dál pláčem její žal.
Pan farář z hluboka a těžce oddýchal,
a dlouho duněly pak jizbou jeho kroky,
co dávno padla ves již spánek ve hluboký.

II.

Když ráno druhý den se farář vzbudil ze snův,
už zas se usmíval. Však do vzpomínky klesnuv,
co v jeho světnici se včera večer dělo,
již v chmurných myšlénkách své bílé svraštil čelo
a těžce povzdychl. Pak ustrojil se hned,
a ranní modlitbou co chvěl se jeho ret,
v zahrádku pospíchal. Ta, třeba jenom malá,
jej vždy tak těšila, a ruka jeho dbala
vždy pilně záhonů. Však první pohled dnešní
ni hruši neplatil, již rád měl, ani třešni,
jež kvetla každý rok jak jeden bílý mrak,
dnes fary na střechu zamířil jeho zrak
a utkvěl předlouho. Ó zřel je, čápy kleté!
To jistě čápice. Na starém kole plete
si hnízdo veliké. A nyní čáp sem padá,
snět dlouhou přináší, jak v zobáku by hada
to nesl černého, jenž kroutí se a točí.
V tom čáp se rozhlédl, a chytré jeho oči
již shlédly faráře, a dvojích zraků pár
se díval na sebe, jak věčný měl by svár
už počít, farář tu, tam čáp v své výši srázné
a syčel hrozivě. „Nu, nu, ty starý blázne!“
dobrácky farář děl a pousmál se tiše.
Snad čáp byl zahlédl ten úsměv se své výše,
zas klidně odletěl, a farář odtrhnout
ni oka nemohl, jak rákosí a proutí
tam splítá čápice a svazuje a rovná,
jak do večera již ta domácnost jich skrovna
by měla zastkvít se. Již ke mši volal zvon,
když farář pospíchal přes stezku, přes záhon
v svou faru, ještě v čas by došel do kostela.

Tu panna Terinka vstříc vyšla mu, kol čela
jí šátek bělal se, jej dobrým jitrem zdraví,
a farář děkuje svým vlídným kyvem hlavy
a chvátá v kostelík. A potom po mši svaté,
když nese snídani mu Marta jeho, klaté
ty čápy na mysli, a čekajíc, že zas
je vyhnat rozkáže, on mlčí, hladí vlas
a kašle rozpačit, a ona mlčí taky,
kams' stranou zírajíc, by nemusily zraky
jich ani setkat se. Leč farář po snídani
jak jindy nezased' si za stůl k oknu k psaní,
by spis svůj dokončil „Po stopách Keltických“.
Dnes šálek vyprázdniv se z lenošky své zdvih'
a šel zas do sadu se dívat — na ruch čapí.

Hle, hnízdo roste tam, a dílo k cíli kvapí,
hned čáp se snáší sem, hned zase v dálku letí,
by nový přines drn a rákosí a sněti,
a farář, v biblický jak změnil by se sloup,
v ten chytrých ptáků um se stápí hloub a hloub.

A přišel večer pak, a pohasl den druhý
o čápy na faře co sveden byl boj tuhý,
a farář doposud o čápech ani slova.
Jen panna Terinka je smutná jako vdova,
neb mluvit bojí se. Však přešel třetí den,
a mír se navrátil již zas do farských stěn.
Přes chvíli farář jde na čapí hledět práci
a přišed, povídá: „Ne, tible chytří ptáci,
jak stavět umějí!“ — Ó to jsou nezbedníci! —
se panna Terinka zasmála, štěstí v líci,
neb že je vyhráno už teď se domyslela.
A farář přináší pak šátek do kostela,
jejž dosud nedal jí, a ona skočí vpřed,
by k ruce žilnaté mu přitiskla svůj ret,
a v slzách děkuje, že vskutku ani neví,
čím zasloužila si — — —

A hlasné její zpěvy
zas farou hlaholí a zaznívá smích jarý.

Tak čápi zůstali na střeše Člunské fary.

III.

Už dávno jara hlas se neozval tak záhy
jak tenkrát. Slunný jas a teplé vonné vláhy
se rychle honily a kdy vše jindy spává,
již stromy rašily a čerstvá všude tráva,
kde haluz, na ní pták, kde jaký pramen, tek',
a v sadech vonělo to vůní fialek.
Teď farář celý den byl skoro na zahrádce
a štěpil, rouboval, měl plné ruce práce,
že měkkých na tvářích se blýskal mu sled potu.
Však časem pustil rýč a v sladkou ptačí notu
se zabral jako v snách, jak zvoní to a hvízdá.
Pak okem přeletěl i do čapího hnízda,
kde jedné na noze čáp bílý klidně stál
a píseň veselou si na svůj zobau hrál.

Tu musil usmáti se farář Člunský vždycky,
tak k smíchu dráždil jej i klid ten olympický
i klepot rozmarný. „Ty, ty!“ děl, čápu hroze.
V klepání ustál čáp, leč na své jedné noze

dál stál a ponořiv se v dumy, nížil hlavu.
Snad o tom dumal teď, proč farář po únavu
tu v sadě pracuje, proč kolem tolik změn,
proč farářův tam spis, už všecek poprášen,
se válí nedopsán, při písni pěnic zvučné,
však možná také snil, zda žáby budou tučné.

Když panna Terinka teď, při své stojíc plotně,
si někdy vzpomněla, jak rozhněval se notně
pro čápy jemnostpán, vždy úsměv rty jí škub'.
No zprvu — služce tak vždy řekla — jako dub
vám byl náš jemnostpán a očima vám blýská,
že čápi musí pryč. A není dobrotiska
přec v světě většího, jak každý ve vsi ví to.
Však, myslím, druhý den už bylo mu jich líto,
a dnes už pro čápy vám nechal i těch střepů,
a s knih vám samý prach vždy ráno sotva sklepu,
nic nečte, nepíše, jen trochu řídí sad
a to jen k čápům víc že může přihlédat.
Když venku tuhne zas, a povídám, že mrazí,
hned on: Ach, chudáci, ti čápi moji drazí!
A sotva venku vám jen zcela málo krápe,
už běží, povídá: Nu, vidíš, zmokneš, čápe!
Až někdy usmáti se musím tomu sama,
jak s nimi rozmlouvá, tak jako s dětičkama.

A nebylo to lží, co hospodyně děla;
náš farář spřátelil se s čápy svými zcela,
je při všem sledoval, byl s nimi skoro živ,
jak ráno vylétnou, se díval a jak z niv
se zase vracejí a odletují znova.
Měl pro ně schystána vždy sterá sladká slova:
„Nu, pojď, můj běloušku — tak s bohem, filosofe! —
no, co pak, paničko, již zas tě starý klofe?"
A chtěje omluvit, že za čápy se fantí,
vždy hospodyni děl: „Jo, to jsou mudrlanti,
těm třeba rozumět!"

Však v odpolední čas
se bral vždy do polí a snil, jak zlatý klas
tu záhy zvedne se, a každý kvítek vítal,
jejž spatřil poprvé.

Kdys sotva dech že chytal,
se vrátil do fary. „Ó v jaké žijem době,
jen, panno Terinko, to pomyslete sobě,
ten lotřík Jakoubek, duch zlý vjel do něho,
si zase přioral kus pole farského.

Já tedy k němu jdu a povím, co mě trápí,
a on, bych raději se staral o své čápy!“
— Můj Bože, Božínku, ne tahle lidská zloba —
teď jekla Terinka — nu, znám Jakoubky oba,
to, jemnostpane, se jim zcela podobá,
a nic tu nespraví, než řádná žaloba! —
„Tu také podáme,“ zabouřil farář směle,
jak ortel psal by již pro svého nepřítele,
a mžikem za stůl sed' a brejle svoje cídil,
dvakráte šňupl si, než ku psaní vše zřídil,
však potom — hodin stroj už několikrát hrk',
a dosud nad listem farářův lítal brk — — —

Ach, panno Terinko, ne štěstí přišlo s čápy,
jak vy jste myslila! Jen starost vetkla drápy
faráři do srdce, a sotva boží sluha
že jednu odehnal, již křídlem šumí druhá.
To slunečný byl den a poledne již skorem,
když farář na sadě zas pilným stihal zorem,
co čápi dělají. Teď právě v zobáku
si žábu přines' čáp a „Ty, ty krutáku,“
mu farář zahrozil, v tom, tváře majíc bledé,
přilétla Terinka a „Pan vikář k nám jede,
už zde je!“ vyjekla a odskočila rázem.
Proč lek' se, nevěděl sám farář, pustil na zem
svůj rýč, jejž v ruce měl a v poprášeném šatu
vikáři spěchal vstříc a omlouval se v chvatu,
že právě v sadu byl, co Terinka se shýbá
a všecka zděšena, vikáři ruku líbá.
„Nu, co pak, do práce to skvostný máte háv!“
se vikář usmíval, „a jenom, že jste zdráv,
bratříčku, hlavní věc. A panna Terezka
je také svěží tak jak rosa nebeská,
však dneska horšiti se na mě nesmí v duchu,
sic vím, že dvanáctá jen hodina je duchů,
leč vikář Podhorský, ten nikdy nepostraší,
neb on jí stejně rád i bažanta i kaši.“

Se smíchem, v rozmaru do farské vešli síně,
a na stůl prostírat již chvátá hospodyně,
co farář vikáři své ukazuje urny.
Však jenom strojeně se usmívá, mrak chmurný
mu leží na čele, a plaše kmitá zrak.
Tak náhle přijede! to není jenom tak! —
si v duchu povídá — to něco vězí za tím,
však co jen, Bože, co? už napřed ledovatím!
Leč vikář stále jen měl nových vtipů příval,
vše s chutí jed' i pil a jen se pousmíval,

než pannu Terinku, jak vejde do dveří,
vždy ostře, zkoumavě svým zrakem přeměří.

A po obědě pak při sýru, černé kávě
dí vikář, Terinka když vyšla z jizby právě:
„Už chudák stará je a sotva pro vše stačí,
snad přece, bratříčku, má pomocnici mladší?“
— Ach ne — tu farář děl — my služku máme starou,
ta, myslím, slouží zde, co fara naše farou,
a panna Terinka — — — „Tak“ — vikář v řeč mu vpad’ —
„tu panna Terinka svou příbuznou má snad!“
— Ne, nemá nikoho! — „No, bratříčku, já nechci
vás nutit k doznání, jsme všichni lidé křehcí —“
V tom farář vyskočil, jak žahadlem tknut vosím,
a oči vyvalil. — Co znamená to, prosím,
ty divné otázky — — — „Já nevím, co je pravda,
ku mnohým stížnostem klep hloupý podnět zavdá
a proto přijel jsem.“ A vikář v kapsu hráb’.
„Zde spis, jste obviněn, že na faru prý čáp
přilétl pojednou!“

— No, v tom přec není hříchu!
teď farář vybuchl do bouřlivého smíchu,
— ach, to se povedlo! ta duše bohaprázdná!
jež z pana vikáře si udělala blázna,
vždyť máme čápy zde, na farské naší střeše —

„Tak?“ vikář zakašlal, své dotýkal se pleše
a síní rozhlížel se, všecek rozpačit.
Však farář, okem svým jen na stížnost že kmit’,
už volal rozhorlen: — To Jakoubkova ruka,
on hradí vodu nám, jež na farská jde luka,
on nikdy nezmešká, kdy odpor může klást,
tu posléz přioral si zas pár farských brázd
a ještě udává! —

„Nu, neujde nám lehce,
však hnízdo čapí též se líbit mi tu nechce,
bratříčku, považte . . .“ — Ó bez vší pochyby
se první na pohled vám hnízdo zalíbí! —
se farář hlučně smál. A po čapce již sáhl
a pana vikáře hned ve farský sad táhl.

Ač trochu rozezlen, že v léčku pad’ a dusil
v svých prsou vikář zlost, přec usmáti se musil
i on, když bílý čáp tu v obvyklé své pose
naň zlostně zasyčel a na jedné pak noze
dál dumal vznešeně jak nejbohatší opat
a náhle vzpomenuv si, cosi z hnízda popad’

a mžikem spolknuv to, na zobák zaklepal.
— O ten má filipa! — se farář chválit jal.
A vikář, s úsměvem už stále k hnízdu patře,
děl: „Máte veselou to podívanou, bratře,
však čas je, musím jet.“

— Tak záhy? To je škoda!
snad panna Terinka nám ještě číšku podá! —
„Až jindy, bratříčku!“

A rychle zapřáhali,
a v chvilce bílý prach se za kočárem valí.
Pan farář s Terinkou na farském prahu stojí,
a kočár stihají až k lesu oči dvojí.
Co vikář přinesl, vykládá farář prudce,
a panna Terinka jen spráská suché ruce,
co chvíli volajíc: „Ó tahle lidská zloba,
už jemnostpane tak — já znám Jakoubky oba!“

IV.

Máj s písní zavítal, a stromy počly kvésti.
V tu dobu čápice — ó Bože, toho štěstí,
jež farář pocítil! — už na vajíčkách dlela.
Teď, jak jen ráno vstal a než šel do kostela,
u hnízda dlouho stál, a on, jenž nikdy sám,
co žena nepoznal, byl dojat k hlubinám
tou péčí čápovou, již co den nyní vídal,
jak snášel potravu, jak hnízdo pilně hlídal,
jak rudý na zoban se snažil klepat sladce,
by radost udělal svých příštích dětí matce.
Tu farář s úsměvem jen kýval starou hlavou
a skoro po špičkách jen čerstvou chodil travou:
i panna Terinka, by čápů nebyl byt
otřásán, zlehounka vždy musí uzavřít.

Leč krůpěj hořká zas do plesu stekla číše.
To přišel záhy list, a vikář starý píše,
že nerad pomluvy neb klepů zlých se chytá,
však čápi na faře že věc je šlakovitá,
že řeči klevetné se šíří vždycky lehce,
sic nutit bratříčka že jako přítel nechce,
než přec, by uvážil . . . A přišel druhý list,
jak byl by do fary sám vniknul ancikrist,
to od patrona zas, že farář čápy hostí,
že fara beztoho je porouchaná dosti,
že hnízdo mohlo by i ublížiti krovu,
že — — — Farář dočetl a nemoh' přijít k slovu,
jen jizbou přebíhal, až známky hněvu známé

si všimla Terinka. „Co je? Nu, vyhnat máme
je, panno Terinko!“ — Co? čápy? To snad ne! —
„Ba ano, vyhnati je máme, čápy mé!“
— Ach, Bože, Božínku, se lekla žena zbožná —
to jemnostpane ne, to přeci není možná,
já, jak jen hloupá jsem, bych opřela se tomu;
zkad čápy vyženou, ó běda tomu domu!
Náš táta vyprávěl, jak vyhnali je kdes,
a čáp chyt' oharek a málem celou ves
by pak byl vypálil, a jinde zase sídla
když přát jim nechtěli, tu čáp prý roztáh křídla
a do komína dmých', až vyšleh' z pece plamen,
a dítě popálil, jež stálo blízko kamen. —

Pan farář zapadal ve vážné tiché dumy,
co činit nevěda a čích se chytit rad,
ba samou starostí div v nemoc neupad',
jak vrchnost na jedné a čáp na straně druhé
se v duši utkali mu v dlouhé seči tuhé.
Pod hnízdem stoje teď, tak smutně k čápům hleděl
a děl: „Tak na faru jste přišli na pár neděl,
vy bělouškové mí a nenašli jste asyl!
Teď abych vyhnal vás i hnízdo vaše zkazil,
tak, tak, mí mudráci — tam někde na Nile,
tam lépe hnízdíte na palmě ztepilé,
i v staré Indii, kde noci plné svitu,
i tam snad zavilý má pohan víc k vám citu!“

Tak za dnem vlek' se den. Ó, měl je příliš rád,
své čápy! Něco však se — cítil — musí stát!
A tu zas odvaha se vrátila mu do žil,
sed' náhle jedenkrát a psaní dlouhé složil,
vše vypsal patronu, jak z počátku to bylo,
jak hnízdo na faře též nebylo mu milo,
že slitoval se však, a párek čápů dnes
po práci jediný že jeho vzruch a ples.
„Již prosím, odpusťte to, pane hrabě, starci,
má prosba dětinská a odvážná je arci,
však vy tak laskav jste, ó nechte mi je, prosím,
mé čápy, běloušky, již sní tu nad rákosím,
a když už dětinstvím se stáří hlásí u mne,
tu radost přejte mi a čápům hnízdo umné
bych zkazil, nechtějte! Jen zřít kdybyste moh',
jak milí, moudří jsou, co vtipu mají, vloh!
A nyní vyhnat je, kdy čekáme den každý
už mladá čapiska, mně bylo by, jak vraždy
bych měl se dopustit! Už pro ten žití div,
ach, račte starci být i čápům milostiv!“

Když panně Terince to psaní farář četl,
hlas třásl se mu tak, poznámku sem tam vpletl,
a ona v slzách zrak: „Cit neměli by v těle,
jak krásně jemnostpán to vypsal tady celé!“

Ó bylo radosti to pak na Člunské faře,
jak zlatý byl by květ jim vykvet' v tomto jaře,
když přišla odpověď, faráři k útěše,
že tedy zůstati již smějí na střeše
tam čápi na ten rok, ne víc však na rok příští.
Že vyhrál, faráři se oko dobré blýští,
a zvěst tu nemešká i čápům zvěstovati.
„Tak zůstanete zde, mí běloušková zlatí!“

Leč zatím celou vsí již čísi vtip se trousil,
a nejvíc Jakoubek na čápech jazyk brousil,
neb proces vzteklou krev mu hrnul do tváří,
a musil odvděčit se za něj faráři.
Ten mlčky všecko nes', leč teď, kdy rozhodnuto
již bylo, vyplenit se chystal setbu tuto.
Hned příští neděli vykládal s kazatelny
o ptácích nebeských, jež stvořil Bůh, by dělný
lid písní okříval, by lásce učil lidi
k těm, kteří nesejou ni nežnou, ale klidí.
O čápech hovořil, jak rozumný pták ten
svatého Františka byl druhem a jak ctěn
je v zemích dalekých, jak užitečný poli
a hostem chráněným, kde hnízdo své si zvolí.
Ó mluvil ohnivě a s vroucností vždy větší,
že kostel neslyšel snad ještě také řeči.

Dnes pevně domů šel a jednu zář měl líc.
Však panna Terinka už pospíchá mu vstříc,
hned rukou kyne mu, hned na ústa prst klade:
„Sem, jemnostpane, sem — už čápi mají mladé!“

V.

Byl červen lahodný, sad stál již celý v květu,
a mladá čapiska se měla rychle k světu,
ba rostla, sílila před farářovým zrakem,
jenž dojat často snil teď žití nad zázrakem,
když viděl, na vrchol jak střechy jeho strmý
se snáší bílý čáp a mladým nese krmi.
I slzy krůpějka mu někdy v oči vklouzla,
té tiché radosti, té lásky, toho kouzla
on nikdy nepoznal! A potom v málo dnech
i křídla rostla jim, jak měla by už spěch

vylétnout z hnízda ven tam k rybníku a v močál;
též klepat zobákem je starý učit počal,
a záhy klepání se neslo v Člunské chaty
jak zvuky klepaček, když přijde týden svatý.

Faráři prchal čas, že rychlej' nemoh' pílet . . .
již mladí odbyli si první z hnízda výlet,
když farář jedenkrát, jak v novinách svých čet',
se vzrušil velice a jásal, v záři hled:
„Ach, panno Terinko, toť nález znamenitý,
zde v Čechách nalezen zas šperk byl z bronzu litý,
památka keltická, i koruna, skvost pravý,
toť vzácnost nesmírná — to nade vše mě baví —
nu, musím, musím již se zase v práci dát,
ten spis svůj, víte-li, bych skončil nyní rád!“
A farář nedočkav a v novém touhy vzmachu
již sáhl po spisu a sfouknuv trochu prachu,
v něm jal se probírat. Tou dobou Terinka
se z jizby vykradla, neb spánku hodinka
jí byla nade vše a zvláště nad ty střepy
i bronzů keltických nad nález velkolepý.
Však sotva složila svou hlavu na klín prázdně,
hlas blízký zaslechla a vyskočila rázně.
To volal jemnostpán a nějak podrážděný,
až stáhlo úzkostí se srdce bodré ženy.
A létla. Na prahu pan farář čekal již
a listy nějaké v své ruce zvedal výš,
a hněv a zármutek se chvěl mu každým rysem.
„Tak, panno Terinko, se probírám tím spisem,
a listy scházejí mi dva tu zrovna v středu!“
— Můj Bože, Božínku! — hned ona, bázeň v hledu.
„Nu, kam se poděly, se ptám teď — farář přísně —
vy vědět musíte!“ A ona, plna tísně:
— Ach, jemnostpane, ne, jak vědět mohla bych,
vždyť ani nedotknu se papírů a knih,
jen že tak po ránu s nich trochu prachu setru,
snad někam zapadly, při zavanutí větru — — —
„Ne, vše jsem prohledal, to pořádek mi čistý
je nyní na faře, z mé práce celé listy“ . . .
— Můj Bože, Božínku! — zas ona s jekem novým.
„Vy tedy nevíte?“ děl farář. „Nuže povím
vám o těch listech sám!“ A hněvem rty jen hryz'.
„Vám dávno protivný byl učený můj spis,
vy vždy jste broukala na urny mé a střepy,
nic, ani slova teď, já nebyl hluch ni slepý,
a tak jste v zlobě své, jen přiznejte se přece,
mé listy, práci mou do žhoucí vrhla pece!“
— Ó, Pane na nebi! — se hospodyně lekla —

což myslí jemnostpán, že zlá jsem nebo vzteklá? —
„Ba jenom ze zloby . . .“

— Když, jemnostpane, tak —
se panna Terinka ozývá, v slzách zrak —
pak zůstat na faře tu den nemohu více!
„Jen jděte, jděte jen . . .“

— Zde na faře jak v klícce
jsem měla pořádek, však bude asi větší,
až budou ostříhat jej jiné ruce něčí! —

Hle, jaké žahadlo ta lidská měla včela!
S tou řečí bolestnou a trpkou odcházela
a s pláčem v kuchyni své oznámila služce,
že zítra odjede — a na vždy.

V tiché stružce
vesského života se zapěnila voda.
To „Z fary Terinka prý odjede!“ se vbodá
jak rána všechněm v sluch, a všude hovor živý,
ten kněze lituje, ten vyptává se, diví
a onen dokládá: Však ona říc' si dá!
Však starý Jakoubek, škleb v líci, povídá:
„Nu vida, lidičky, tak bývá to, tak bývá,
samého od jara kde na střeše čáp zpívá!“

A zatím Terinka, co ve vsi ruch i váda,
již snáší věci své, je svazuje a skládá,
ač stále bohatší se slzy v zrak jí hrnou,
když nyní pomýšlí na budoucnost svou trnnou.
Kam kroky obrátí? Nu, nejdřív do Prahy
k své sestře zanese svůj osud neblahý,
leč pak, jak bude dál? Kde novou najde službu?
„Ach, panno Terinko!“ svou vřelou jevíc tužbu,
jí služka domlouvá, „jen proste jemnostpána,
vždyť on je dobráček, a byla by to rána,
ó Bože, co si tu jen počnem — zrovna k pouti!“
Však panna Terinka jen vážně hlavou kroutí,
ač sama posavad, že vše se zvrátí, čeká,
že farář řekne jí.

Ten, duše dobrá, měkká,
že takhle skončí vše, se ve snu nenadál.
Sám nyní přemýšlel, jak bude s farou dál,
až ona odjede, ten živý fary skřítek,
v svém srdci pocítil už ostré hrany výtek —
leč ona první přec roztrhla smlouvu v kusy,
a má-li dobře být — to ona přijít musí!

Tak oba čekali a marně. Druhý den
již Jirka odnášel balíky na vůz ven,
i kufr důkladný, pak velký ranec peřin,
a panna Terinka již sama za pár vteřin
tu byla — stírajíc si slzy horké z očí,
se ještě loučila. A do koní prásk' kočí,
a ti se rozběhli . . .

Pan farář oknem zřel,
jak povoz uhání, jak mizí na dostřel
a jak pak zanikl za lesa hradbou tmavou.
Ó, vzdych' si z hluboka a smutně kýval hlavou.
Pak zašel do sadu, jenž jitřní vůní dýše,
a slzy z očí se mu vyvalily tiše,
když čápům povídal, tak dojat vzpomínkami:
„Tak, čápi, vidíte, už jsme tu tedy sami!“

VI.

Se starým Šplíchalkem, jenž řídícím byl školy
a jako muzikant měl slávu po okolí,
náš farář jedenkrát — už lípy staré kvetly —
na návsi zastavil se v teplý den a světlý.
„Tak jak pak chystáme se na pouť? — přijdou hosti!“
— Ó, prosím, tužím se už, tužím, velebnosti,
dnes zkoušku měli jsme, vše lehce jde jak proud,
pan patron moh' by sám si přijít poslechnout!
To „Bože, sílo má!“, to sbor je krásný velmi,
a jak když namastí, tak pěkně dneska šel mi,
pak píseň „Vůle Tvá!“ . . .

A kantor pohyblivý,
sám dojat řečí svou, již líčil všecky divy,
jež k pouti přichystal, že sotva chytal dech.
Však farář neslyšel. V svých vlastních starostech
se ztratil tíživých. Jak bylo jinak loni!
To na pouť těšil se, to dlouho bylo do ní,
a všecko na faře již spělo živým ruchem,
že mohl poznat ji i chřípěmi i sluchem;
jak myška Terinka již sem tam pobíhala,
co chvíli bědujíc, že nebude pouť kalá,
však potom, po hrubé když sedli k tabuli,
ach, jaké pochoutky jim vábně kynuly,
že děkan každý rok vždy na jednu hrál strunu,
že mnoho poutí zná, leč nejlepší že v Člunu.

A letos! Terinka prý komus psala z Vídně,
a starou se služkou on živoří tu bídně,

jak teprv o pouti! to teprv bude čisté!
V tom kantor škube jím. „Ó, velebnosti, vizte!“
V tu chvíli, s kantorem jak farář pohnul hlavou,
se nebe pokrylo jak clonou třepotavou,
a ta se vlnila svým cípem jedním k předu.
„To čápi!“ vykřikl náš farář, bázeň v hledu.
— Ba, čápi, čápi to, už na cestu se strojí! —
Však farář letěl již a v tísni, nepokoji
ubíhal do fary a jedním skokem v sad.
Ó, ještě přišel v čas: na hnízdě čápů řad
se loučil s domovem a faráře jak zhlídli,
zobáky klepali a zamávali křídly,
pak náhle vznesli se a odletěli s fary . . .
„Tak odešli i ti!“ si šeptal farář starý
a klesnuv na lávku, kde starý štěp se klene,
své oči upíral na hnízdo opuštěné
a v duchu provázel své čápy v modrý vzduch
do výše oblačné přes proud i lán i luh,
přes širých lesů stín, přes bílé horské hlavy
a slyšel křídel šum tak těžký, vítr lkavý,
jak sám by letěl již, do větru prsa boře,
a viděl nesmírné, ach přenesmírné moře.
Pak náhle v skutečnost se vracel, střásal sen
a jako hnízdo to se cítil opuštěn . . .

Když ráno druhý den si Jirka stavil k střeše
už žebřík, rozmetat že hnízdo smí, se těše,
tu farář přistoupil a s úsměvem naň kýv':
„Nech, musím hnízdo si prohlédnout ještě dřív.“
A již byl nahoře, ač trpěl na závrati,
a patřil do hnízda. „Tak, běloučkové zlatí,
to byl váš příbytek!“ nachýlen k hnízdu, šepce,
„jak moudře spleten je a jak je vystlán hebce!“
V tom cosi zabělat se viděl v hnízda věnci,
blíž pohlédnul a vzkřik: „Ó ejhle, zatrolenci,
vy čápi lotrovští! — Tak na mé práce kusu — —
no, počkej, chásko zlá!“ A plné špíny, trusu
již táhl z hnízda ven — své listy ztracené.
„Ó, chudák Terinka! ó kdo pak vzpomene,
že ti by . . .“ bědoval a rychle slézal dolů.
A mžikem do fary a ku psacímu stolu
a dlouhý skládal list, do svého vnořen křesla,
pak kázal, služka hned by list do města nesla.

Pár přeletělo dní. List došel. Farář prudce
jej roztrh', zasmál se a vesel mnul si ruce.
Ó, chudák nebohá! jak, ze zloby ji vině,
se na ní prohřešil! ó, to je hospodyně!

a jaké srdce má! Už zítra bude tady,
však bez ní o pouti by nevěděl si rady,
teď zachráněno vše — ten oběd po hrubé!
Ó jistě jsi tak chtěl, náš svatý Jakube!

A ještě čtvero dnů do pouti bylo právě,
když panna Terinka se navrátila v slávě,
a byla hlučná pouť, a děkan říkal zase,
že samo oko již se na všem vděčně pase,
což jazyk teprve! Pan farář, úsměv na rtu,
jen chválil Terinku, svou starostlivou Martu,
jíž plesem hořel zrak a štěstím plálo líce . . .
— — — — — — — — — — — — — —
Však čápi na přesrok se nevrátili více.

Noviny a novináři bulharští.

Píše Jos. J. Toužimský.

(Pokračování.)

V letech šedesátých, době napjatého boje za církevn samostatnost a tím i za školy a národnost, počet novin a novinářů bulharských v Cařihradě se množil. Novináři uvedli organisaci v boj ten, který probouzel a utužoval národ a byli všude na místě, aby v různých těch úkladech a drobných potyčkách, v nichž Řekové byli mistři, čelili svým odpůrcům. Neznámí neb málo známí ti novináři bulharští ani ve snu ovšem nemohli tušiti, že o málo let později stávati se budou ministry, státníky a řiditeli sudeb osvobozeného Bulharska.

V měsíci červenci r. 1862 počala vycházeti v Cařihradě *Turcija*, věstnik za politika, nauka, kniževnost, zemledělije i tъrgovija. Nomen omen, zdálo by se někomu, ale nebylo tomu tak. Turcija prokázala platné služby Bulharům v době svého vycházení od r. 1862 do r. 1875. Jiná politika než oportunistická nebyla v Cařihradě vůbec možna a orgánem takovým byl i tento týdenník, jehož redaktorem byl Nikola Genovič, rodák Svištovský (nar. 1835), jenž studoval na řečeném již francouzském učilišti v Bebeku a potom se stal překladatelem v tureckém zahraničném ministerstvu a muavinem (adjunktem) v ministeriu vyučování. Později (1875—1878) byl dragomanem v Sarajevu a po osvobození řiditelem bulharské kanceláře v Cařihradě, kdež od r. 1887 žije co

soukromník. V r. 1869, kdy boj církevní dosahoval svého vrcholu, přidružil se nový ještě redaktor ke Genovičovi; byl to Todor čili Božidar Ikonomov. Narozen v Žeravně r. 1835 přidružil se i on v Cařihradě k unii, byl učitelem na uniatské škole, chrámovým pěvcem a posléze diakonem Sokolovského. Když však tento zmizel, odebral se i Ikonomov do Kijeva, kde dvě leta studoval na duchovenské semináři a vrátil se jako horlivý bojovník za samostatnou církev bulharskou. Učiteloval v Slivně, Šumnu a Tulči, načež v Cařihradě rozvinul vydatnou činnost novinářskou. Z jeho pera vyšlo i mnoho knih, jmenovitě školních. Později stal se známým jako ministr. Zemřel v listopadu r. 1892 v Šumnu.

Svérázný a velice působivý novinář vystoupil počátkem let šedesátých v Cařihradě — Petko Slavejkov, jedna z nejzajímavějších osobností bulharské veřejnosti. Psal v duchu lidu, v jazyku dlouhým obcováním s národem vytříbeném, s řízným vtipem a humorem. Žádné noviny a žádné spisky nečtly se tak jako Slavejkovy. Podnes chovají se v rodinách jeho listy, kalendáře a humoristické publikace jako milá četba. Měl neobyčejně pohnutou minulost, když osud zavál ho k Zlatému rohu. Narozen byl v balkánském městečku Trěvně a vyvinul se jako samouk ve škole života. Věnoval se trnité dráze učitelské, kterou nastoupil již r. 1843 v Trnovu. Hnedle však popudil proti sobě nenávisť řeckých duchovních a biskupů, kteří ho pronásledovali z místa na místo. V nejrozličnějších městech vyučoval, nikde však dlouho. Štván z místa na místo přece neochaboval, 37kráte uvržen byl přičiněním řeckých duchovních do žaláře. Jako zlosyn byl voděn a honěn za to, že se opovažoval bulharskou mládež vyučovati bulharsky. Za to znal také více než kdo jiný všeliké spády řecké a věděl, kde třeba nasaditi páku, aby panství fanariotů bylo zlomeno. *Gajda* (dudy) zval se první jeho list, který v únoru r. 1863 dvakráte měsíčně v Cařihradě počal vycházet. „Satyrické noviny k probouzení Bulharů“ nazval je Slavejkov. Do r. 1866 vydával je Slavejkov, načež místo „Gajdy“ nastoupila *Makedonija, list za politika i knižovnost,* která do r. 1872 plnila důležitý úkol jako noviny ryze demokratické. V redakci týdenníku toho účastnila se ostatně celá obec novinářská v Cařihradě, jakož vůbec v té příčině panovala vzájemnost. Nemcov (pseudonym metropolity Gregoria), Krъstevič, Ikonomov, Balabanov, Jovčev (pozdější exarcha Josif I.), Milanov, Gorbanov a j. byli mezi jeho přispívateli. Zvláštní pozornost věnovala „Makedonija“ věcem makedonským a přinášela dopisy i řeckým písmem z odlehlých krajin, kde bulharské dotud neproniklo. I Slavejkov, též později ministr, náleží k nejplodnějším spisovatelům bulharským a žije dosud v Sofii.

Novou posilou v rozhodných chvílích církevního zápasu bylo Bulharům bojovné *Pravo,* jež v březnu r. 1869 jako týdenník v Cařihradě počalo vycházet a jehož redaktoři byli Christo Stojanov a po něm Ivan Najdenov. Prvnější, v Sofii r. 1842 rozený, studoval na gymnasiu v Oděsse, načež od r. 1860—64 byl v Sofii učitelem, odkudž odebral se do Moskvy, kde studoval práva. V Cařihradě byl úředníkem při bulharském archierejském sboru a co takový redigoval „Právo“, jež bylo i orgánem duchovenského střediska bulharského v Cařihradě. Později proslul jako ministr spravedlnosti, organisator soudnictví a jest nyní předsedou vrchního soudu

sofijského. Ivan Najdenov, rozený r. 1834 v Kazanliku, byl šest let učitelem ve svém rodišti, načež r. 1855 odešel do Cařihradu, kde později studoval. Najdenov přeložil do bulharštiny Jirečkovy dějiny bulharské a jest nyní od exarchatu ustanoveným správcem a dozorcem bulharských škol v Drinopolsku.

Mimo to počaly vycházeti ještě v Cařihradě *Svvětnik* (1863—1865) redakcí Michajlovského (1816—1892) a Burmova jednou týdně, *Vrěmja* (1865—1866) redakcí Burmova jako pokračování „Sъvětnika“ a *Zornica* v lednu r. 1865 dvakráte měsíčně. „Zornica“, jež vychází i s přílohou pro mládež nepřetržitě po dnešní den, jest také důsledek církevního hnutí bulharského. Jest to orgán evangelíků amerických a jako jeho redaktoři stali se známými Albert L. Long a Elias Riggs, doktoři bohosloví a evangeličtí missionáři z Ameriky. Oba znají dobře bulharsky a dílem z pera jejich, dílem pomocí a přičiněním jejich vznikla celá bulharsko-evangelická literatura, jmenovitě překlad bible, výklady bible, biblický slovník, náboženské písně a knihy. Long byl dříve missionářem v severním Bulharsku, potom professorem na evangelickém Robert-Collège v Cařihradě, ústavu, na němž mnoho Bulharů našlo vzdělání. Riggs vyniká v chaldejštině, syrštině, hebrejštině, latině a staré řečtině a z moderních jazyků mimo angličinu a francštinu jest úplně mocen bulharštiny, arménštiny, tureckého a novořeckého jazyka. Propaganda jejich není výbojná, nesměřuje k šíření jejich církve, nýbrž toliko mravouky, vědomostí náboženských a všeobecných v duchu církve té.

Tak vyvíjelo se bulharské novinářstvo do r. 1870 v Cařihradě. Avšak vedle tohoto střediska na jihu, kteréž nemohlo pěstovati politiku jinou než oportunistickou, ujímalo se záhy bulharské novinářstvo i na severu hranic bulharských, nejprve v Srbsku, pak v Rumunsku, kde vyvinulo se druhé mocné středisko politického ruchu a života národního. Bylo to *novinářstvo revoluční.* Ono zaznamenávalo bezpráví a násilí na národě páchaná, líčilo utrpení Bulharů, hlásalo pomstu a připravovalo národ k povstání za národnost, svobodu a samostatnost. Otcem revolučního Bulharska jest Sáva Stojkov Rakovski, muž stejně duchaplný jako odhodlaný, jenž neznal bázně a bezpočtukráte směle hleděl smrti vstříc. První jeho list byla *Bъlgarska Dnevnica,* která v červnu r. 1857 v Novém Sadě počala vycházet jako týdenník. Rakovski nebyl nováčkem, nýbrž měl již minulost, jež charakterisuje význam novináře a vojvody, jehož slova jako evangelium ctla se v Bulharsku.

Rodák byl z Rakova v Kotlensku, zaklínovaného v úžlabinách balkánských a tím i více chráněného proti cizím vlivům. Zde spatřil světlo světa r. 1818. Již však v útlém jeho věku usadili se rodičové jeho v Kotlu, městečku, z něhož vzešla celá řada vynikajících mužů Bulharsku. I Bogorides a Krъstevič byli Kotlenci. Vzdělával se nejprve doma, pak v Karlovu na řecké škole a r. 1830 vypravili ho rodičové do Cařihradu, kde 4 leta studoval v řeckém ústavu. Bogorides, vida jeho vlohy, vypravil ho na své útraty do Athén a odtud r. 1838 do Paříže, aby tu studoval práva a nastoupil pak úřadní dráhu v Turecku, která mu mohla přinésti velké výhody a spolu učiniti ho prospěšným i národu. Rakovski však na vždy odřekl se v Paříži této dráhy. Ne oportunism, ale násilí proti násilí, moc proti moci stalo se mu vedoucí myšlénkou. Vrátil se zpět a r. 1841

ocitl se v Brahylově na Dunaji, kde byl učitelem v řecké škole. Jak Rakovského, tak zvláštní poměry, které panovaly tehda v zapomenutých končinách valašských, charakterisuje tato událost:

Neznámý jakýs muž v srbské důstojnické uniformě tři dni obcházel v srpnu městem a za víru malého bubnu zapisoval dobrovolníky, kteří by chtěli vtrhnout za Dunaj. Čtvrtého dne okolo 6. hodiny večer celý Brahylov se shromáždil na břehu Dunaje, aby viděl, jak dobrovolníci, jichž upsalo se na 400, přepraví se přes Dunaj. Loď byla již připravena, ale jen polovice dobrovolníků mohla se v ní směstnati, druhá polovice čekala. Tu dověděli se o tom i místní úřady a plukovník Engel s oddílem vojska přikvapil na břeh, aby zakročil. Učinil to spůsobem opravdu barbarským. Dal stříleti nejen do shromážděných na břehu, kteří se rozprchli, ale i na plovoucí po Dunaji. Tito odpovídali a ubili i několik jeho mužů. Loď nasedla však na mělčině a nemohla z místa. Někteří se utopili, jiní v člunech zachráněni. Nastal klid, mrtví byli pohřbeni a na věc se zapomnělo. Kdo však na ni nezapomněl, byl Rakovski. Chtěl okamžitě sice jít usmrtit Engela, avšak přátelé jeho mocí jej zdrželi. Teprve v lednu setkal se s ním, jak se domníval. V den sv. Jana 6. (18.) ledna šel se svým přítelem Stavrem, Řekem, kolem domu Engelova a tu vstupoval právě v plášť schoulený vyšší důstojník do saní. Nenadále padla střelná rána a důstojník svalil se do saní. Kočí práskl do koní a uháněl s mrtvolou na policii. Stavri byl zatčen jako pachatel, kočí svědčil proti němu a nic mu nespomáhalo. Tu zdvihl se Rakovski a spěchal do úřadní budovy. Nedada se nikým zdržeti, vrazil do síně, kde právě vyslýchán byl spoutaný Stavri. Jaké však bylo jeho překvapení, když viděl, že Engel živ a zdráv sedí za stolem a opodál ležela mrtvola majora Petroleska, při níž planuly dvě voskovice. Rakovski poklonil se před mrtvým a políbil mu pravici prose ho za odpuštění. „Kdo jsi a co tu hledáš?“ rozkřikl se na něho plukovník Engel. — „Jmenuji se Sáva Makedonu (tak se tehda psal) a jsem vrah nešťastného majora“. — „Ven s ním, je blázen,“ rozhorlil se Engel, „vrah je zde — v poutech.“ — „Není pravda,“ horlil pak Rakovski, „vrah jsem já a tento muž jest nevinen, jest můj přítel a chce se jen za mne obětovat.“ — Stavri, jenž vskutku sám byl střelil, poněvadž měl bambitku a Rakovskému chtěl učinit po vůli, potvrdil slova svého přítele. — „A co tě dohnalo k tomu činu?“ tázal se posléze Engel Rakovského. — „Stalo se tak omylem,“ pravil tento rozhodně, „má koule byla ulita pro jiného.“ — „A komu byla určena?“ — „Tobě!“ vzkřikl Rakovski hněvně upíraje zanícené oči na Engela. — „A což já ti zlého učinil?“ tázal se tento. — „Mně osobně jsi neučinil nic zlého, ale mým bratřím,“ mluvil Rakovski s chladným důrazem. „Což nepamatuješ krvavého případu s dobrovolníky loni v srpnu? Čím ti ublížili, že jsi je vraždil a topil?“ — „To byli buřiči, hajduci!“ — „Byli-li to špatní lidé, jsou ve Valašsku soudy. Ty's však zlosyn a já hořce lituji, že místo tebe padl za oběť nevinný tento muž. Avšak bůh je spravedliv, i na tebe přijde řada.“

Rakovski, jenž odepřel další odpovědi a podepsal protokol in bianco, aby si tam napsali, co jim libo, byl spoután a odveden do paláce, co Stavri se slzami v očích mu děkoval. Soud však neskončil pro něho

osudně. Potyčka mezi Řeky a Bulhary nebyla ještě tak příkrá jako později. Řekové sami najímali dobrovolníky a zanášeli se myšlénkou nového vzbouření. Přátelé Rakovského, mezi nimiž mnozí Řekové, dali za Petroleska na modlení, soudcům vydatný bakšiš a takž Rakovski vydán byl řeckému konsulovi, aby sám přísně dal ho potrestat jako řeckého prý příslušníka. Konsul dal ho v bezpečném průvodu dopravit na hranice a tam s cestovným pustit na svobodu. Rakovski vrátil se do Kotlu, kde s otcem vedl obchod, kterýž po smrti otcově r. 1847 přenesl do Cařihradu. S hlubokou nenávistí pohlížel na paláce sultánovy a panství turecké v půvabném tom městě, jsa přesvědčen, že musí nadejíti doba, kdy přejde v moc slovanskou. Když pak na jaře r. 1853 se vidělo, že dojde k válce mezi Ruskem a Tureckem, neměl Rakovski více stání. Vzdal se obchodu a zanášel se odvážnou myšlénkou, jak by nejvíce uspíšil pád moci osmanské. Vstoupil do tureckých služeb a stal se sekretářem válečné rady, aby z blízka mohl stopovati všechny záměry a podniky turecké. Když došlo k válce, turecká válečná rada usídlila se ve Vidině a tam byl i Rakovski. Rusové byli o všem dobře zpravováni, avšak následkem zakročení západních mocí a vtrhnutí rakouského vojska do Valašska a Multán, musili ustoupit a jeviště válečné obmezilo se jen na Krym. Rakovski však měl draze zaplatit svou odvahu. Jako podezřelý byl v okovech dopraven do Šumna, kde Omer paša měl hlavní stan, a s ním dvanáct Bulharů. Tito byli odpraveni. Rakovski měl býti pověšen, ale ne v Šumně, nýbrž až v Cařihradě. Po tříměsíčním žalařování v řetězech na rukou a na nohou veden byl v měsíci březnu 1854 pod silnou stráží přes Balkán. V jedné vesnici horské, kam na nocleh stihli, jedli a pili Turci na účet Rakovského tak, že přemoženi posléze usnuli. Náhodou dostala se odsouzenci za jeho žalařování malá pilka do rukou, které mohl nyní užíti. Jal se pilovati okovy na rukou a pak na nohou. Nebyl ještě hotov se svou prací, když jeden ze strážníků se probudil a šoural se k ohništi, aby rozdělal oheň, by viděl, co kolem se děje. Rakovski tvářil se, jako by spal. Když však Turčín počal mluviti o zradě, vzchopil se vězeň, napjal všechny síly a přetrhl nedopilované okovy na nohou a ačkoliv větší část řetězu visela mu na pravé noze, skočil do kouta, kde Turci odložili zbraně, popadl pušku a jatagan a jal se křičeti, že jsou napadeni, že někdo se dobývá dovnitř komínem. Téže chvíle vrhl se na strážníka u krbu, srazil mu hlavu břitkým jataganem a hodil ji mezi ostatní, kteří se probouzeli. Poděšeni křikem Rakovského a vidouce odsečenou lidskou hlavu, ostali Turci chvíli polekáni. Mžikem vyrazil Rakovski ze dveří, zastřelil tam probudivšího se Turka na stráži a posekav druhého přeskočil plot a dal se na útěk volaje: „Ivane, Stojane, Velko! Sem, sem!“ aby Turci mysleli, že jsou přepadeni. Na zejtří večer stihl Rakovski, jenž dral se přes skaliny a houštiny balkánské, k své sestře do Kotlu, která ho ještě téhož večera skryla v jiném domě.

Rakovski vybral si pak šest odhodlaných mužů, s nimiž počal na Balkáně stíhat Turky a nepřátele bulharské. V květnu četa jeho ještě vzrostla a po celé léto byla postrachem Turkům, kde se objevila, ačkoliv byla tehda značná branná moc turecká v končinách bulharských. V říjnu, když sníh počal pokrývati zelené hory, Rakovski četu rozpustil a sám

dostal se do Valašska, odkudž r. 1856 stihl do Nového Sadu. Před tím v Bukurešti vydal zajímavý svůj spis „Bulharští hajduci".

Toť byl novinář, jenž v srbské Vojvodině perem jal se bojovati za osvobození svého národa. Zde zároveň obrátil k sobě pozornost svým slavným literárním dílem „Horský Poutník". Ačkoliv v provolání svém vytknul, že nijak nehodlá napadati sultána tureckého, s nímž mocnář rakouský žije v přátelství, nýbrž jenom zlořády turecké vlády kárati, byly noviny jeho již při 19. čísle potlačeny. Ano, Rakovskému bylo se obávati, že Bachova vláda jej vydá Turecku. Vystříhán v čas prchl do Valašska a odtud do Oděssy. Nelenil tu, nýbrž horlivě pracoval, dopisoval do cařihradských listů a vydal zde (1859) posud hledaný návod pro soustavné sbírání nejstarších památek bytu, jazyka, mravů a zvláštností bulharských. Když r. 1859 nastalo mocné hnutí národní, octnul se Rakovski v Bělehradě, kde počal rozvíjeti svou činnost. Zde vydal historické dílo o Asěnu I. a Asěnu II., carech bulharských a v září r. 1860 počal vydávati svůj *Dunavskyj Lebed*, týdenník, nejznámější revoluční list bulharský, jenž dal nejen výraz, ale i směr a organisaci revolučnímu hnutí. Italie se sjednocovala, v Hercegovině propukalo povstání, Černá Hora chopila se zbraně, čekalo se na Srbsko, aby i v Bulharsku vzplanulo povstání. Když v červnu 1862 došlo tam ke krveprolití a Turci bombardovali Bělehrad z pevnosti, byl Rakovski mezi nejodvážnějšími bojovníky. Jeho legie přestála tehda čestně křest ohněm a vynikala neohrožeností jako její vůdce. Avšak s velkého záměru, v němž i Valašsko a Multány sjednotivší se v Rumunsko měly mít účastenství, sešlo. Srbsko bylo nuceno dohodnouti se s Tureckem a jeden z důsledků míru toho bylo i zastavení „Dunajské Labutě" po dvou letech jejího vycházení. Rakovski vstoupil pak ještě do státní služby srbské a v letě r. 1863 vypravil se s poselstvím knížete Michaela do Athén, aby ujednal tam alianci. Situace však se změnila, již v podzimu zdál se býti nebezpečným vládě bělehradské a takž opustil Srbsko odebrav se do Bukurešti.

Dvěma věcem vzpíral se Rakovski s veškerým ohněm své publicistické činnosti a to v úplné shodě s většinou novinářů cařihradských: proti unii, jak již bylo řečeno, a proti stěhování Bulharů do Ruska. Kruté časy nastaly po válce Krymské v Bulharsku, když v r. 1861 turecká vláda usazovala krymské Tatary a potom kavkazské Čerkesy v krajinách bulharských, aby takto si zabezpečila spolehlivý živel, který by křesťany držel na uzdě. Bez náhrady musili jim Bulhaři nad Dunajem v Podbalkánsku a podle hranic srbských postupovati nejlepší pozemky i domy své. Myšlénka stěhování nabývala tehda velkých rozměrů. Bulhaři chystali se opouštěti svá rodná místa a stěhovati se na Rus. Vskutku také 10.000 duší vystěhovalo se z Vidinska na Krym do Eupatorie a 23.000 do gubernie Tavrické. Praví se, že půl milionu bylo přihlášeno na cestu. Rakovski v „Dunajské Labuti" poukazoval na to, jak velké neštěstí by z toho vznikalo národu, kdyby Bulhaři opouštěli svou vlast. Spolu s Ikonomovem vydal i v Bukurešti spisek (1861), v němž zatracoval takové počínání. Slova jeho docházela také ohlasu.

Revolučnímu novinářstvu zprvu ani v Bukurešti se nedařilo. Napoleon III. byl pro mír a jak v Bělehradě tak v Bukurešti slovo jeho

mělo váhu. Zde počal Rakovski r. 1864 vydávati týdenník *Bъdъštnost* (Budoucnost), který však již při 20. čísle byl zastaven a *Zaštitnik*, který potom následoval v jazyku bulharském a rumunském, byl hned po prvním čísle zastaven. Rakovski věnoval tím větší pozornost otázce církevní a bulharským starožitnostem, o nichž vydal zvláštní publikace (1865), aniž však vzdal se revoluční činnosti agitační. Již na jaře r. 1866 zřizoval bulharskou legii; Prusko a Italie chystaly se k válce proti Turecku, v Srbsku nastával nový ruch, v Rumunsku svržen byl kníže Kuza a na jeho místo zvolen jako panovník akce Karel Hohenzollernský. Mír však učinil i snahám Rakovského přítrž, byl i zatčen, načež odebral se do Ruska. Neustal sice ve svých snahách, byl brzo opět v Rumunsku, vychovával a sdružoval mladý revoluční živel, avšak ze Srbska přinesl si těžkou chorobu, vrátil se odtud se zlomeným žebrem a r. 1868 chorobě té podlehl. Po 17 letech, 19. června 1885 byly jeho tělesné ostatky s velkou slávou a za účastenství celého národa bulharského v Bukurešti zdviženy a dopraveny do Sofie, kdež uloženy do rodné půdy.

Bukurešť, Brahylov, bessarabský Bolgrad na Dunaji, kde měli Bulhaři gymnasium, a srbský Bělehrad byla hlavní střediska národního ruchu bulharského na severu, ač i ve Vídni a Moskvě objevily se publikace bulharské. Ještě za života Rakovského, r. 1867, počala vycházet v Bukurešti *Dunavska Zora, věstnik za volnitě Bulgari* jako týdenník, jež vycházela až do r. 1870. Jejím redaktorem byl Dobri P. Vojnikov (1833—1878), smělý novinář a zakladatel bulharské dramaturgie. Jako v Bogorovu, Slavejkovu i jiných tak v něm jeví se ona horlivost spisovatelská, jež označuje dobu národního probuzení. Téměř současně počali dr. Bogorov a Ivan Karabov vydávati v Bukurešti *Narodnost*, v níž mimo na Bulhary snažili se francouzskými a rumunskými články působiti i na veřejnost francouzskou a rumunskou. Nejpůsobivějším pak orgánem revolučním stala se *Svoboda* Ljubena Karavelova, jež v listopadu 1869 vysoko zdvihla prapor národní. Význam její spadá však více až do let následujících.

V Brahylově objevila se v květnu 1863 *Bъlgarska pčela*, jež jako pokračování cařihradské Bъlgarije vycházela do r. 1864, načež následovala v témže duchu *Zornica*, jež však také neměla dlouhého trvání. Redaktorem jejich byl Christo D. Vaklidov (1841—1891). Zde v březnu 1868 vstoupil do života i satyrický list *Chitъr Petъr*, redigovaný od Paničkova, jenž po osvobození vycházel i nějaký čas v Svišťově. V Bolgradě objevil se r. 1862 *Duchoven pročit* redigovaný od Blъskova, r. 1864 a 1866 téhož *Duchovni knižki*, r. 1868 Teod. Ikonomova literární sborník *Obšt trud* (Společná práce) a r. 1869 literární a zábavné listy *Čitališta* a *Pъtnik*. V Bělehradě vydával r. 1862 dr. Bogorov krátce svůj *Žurnal*, vědě, řemeslu a obchodu věnovaný a r. 1865 N. Pъrvanov (1837—1872) svůj *Vъstok*. Ač dobře vedené byly to však listy jen krátkého trvání.

Jen pokusem možno nazvati literární sborník horlivého Žinzifova *Bratski Trud* v Moskvě r. 1860 vydávaný. S úplným zdarem za to se setkal almanach od Bulharů ve Vídni studujících neb meškajících vydávaný *Lětostruj*, jenž poprve vydán r. 1869 a nepřetržitě pak vycházel osm let až do doby osvobození, které umožnilo vydávání bulharských věcí ve

vlasti. Chvalně známí jeho redaktoři byli Christa G. Danov, Joakim Grujev, Janko Kovačev a S. D. Běženov.

Vše to byly časopisy mimo Bulharsko. První bulharské listy, které na půdě domácí se objevily, byly — *turecké vládní*. Ani těch však nebylo mnoho. Když vyhlašovaný reformátor Midhad paša r. 1864 stal se valiem rozsáhlého dunajského vilajetu, jenž zřízen byl ze všech dunajských pašalíků, k nimž připojeny i pašaliky sofijský a nišský, a z Ruščuku učinil hlavní město svého území, pomýšlel také na tiskárnu a časopis. K tomu cíli povolal do Ruščuku Dragana Cankova ze Svištova, jenž zatím od církevní unie byl již upustil. Cankov zařídil mu tiskárnu, jejímž ředitelem byl jmenován a zde počal vycházeti pověstný *Dunav-Tuna*, z polovice bulharský a z polovice turecký. Vycházel dvakráte týdně na hrubém pijavém papíře nejen za vlády Midhadovy (1864—1868), ale až do července r. 1876. Druhý bulharský list na domácí půdě byla *Edirne* (turecký název Drinopole) r. 1867, zcela v duchu a formě „Dunava" vydávaná, jen že k bulharštině a turečtině přidružila se ještě řečtina. Noviny ty vycházely až do války ruskoturecké. K oběma družil se důstojně *Solun*, v Soluni od r. 1868 jako týdenník vydávaný, jenom že k bulharštině, turečtině a řečtině přidružila se i hebrejština jako jazyk většiny obyvatelstva soluňského. Interessantnější byl od tureckého reformatora Ismaila Kemila v Ruščuku r. 1867 vydávaný měsíčník *Istočnik mněnija*. Jak se mýlil tento pohlavár mladoturecké strany, jež vedla tak tuhou oposici proti Ali pašovi a ani haremu starého pána nešetřila! Domníval se, že může získati Bulhary a ostatní národy osmanské říše pro věc tureckou za trochu oprav neb osobní dobrou vůli. Přesvědčil se ovšem, že jest to marné, že každý národ vésti chce svůj život vlastní a nedovede-li říše na vývoji jeho založit i vývoj svůj, že katastrofy jsou nezbytné. Kemil měl i účastenství v převratech na trůně r. 1876 a zemřel brzo potom na Rhodu byv otráven. Činnost jeho jako novináře bulharského nesetkala se ovšem s valným úspěchem.

Po velkém úsilí novinářů cařihradských a revolučních podnicích novinářů neodvislých, jež nemálo postrašovaly vládní kruhy turecké, Bulhaři dosáhli posléze r. 1870 splnění svých tužeb po samostatnosti církevní. Sultanským firmanem ze dne 8. zilhidže 1286 éry prorokovy čili 11. března 1870 zřízen *bulharský exarchát*. Boj za národnost aspoň v zásadě byl vybojován. Nemálo přispěl k tomu i car Alexandr II. a ruský vyslanec v Cařihradě hr. Ignatěv. Hlavní zásluhu měla ovšem vytrvalost, neustupnost a obětavost bulharská. (Pokračování.)

Ženy dobré, které příliš milují.

Z výletního setkání.

Sepsal **Josef K. Šlejhar.**

(Pokračování.)

kým jsem se sešel, se sousedy, sousedkami, kam jsem přišel, do hospody, na pole mezi dělníky, všude slyšel jsem jen neobmezenou chválu o své ženě. „Vy máte štěstí, dostal jste to hodnou paní, jen co je pravda.“ V městě to brali nobleji: gratulovali mně, každý obejda, jenž otřel se o tak zvanou lepší společnost, přišel mi s gratulační frází. — „A jaká je nobl při všem ta vaše paní, ovšem, ovšem, velkoměstská dáma, nezapře v sobě vyššího vzdělání.“

No, lahodila mi ta všechna chvála o mé ženě, ačkoliv již tehdáž nešlo mi vše dobře dohromady, odkud berou tu dobrotu, tu hodnost, to vyšší vzdělání, — vždyť konečně tak dalece ji ještě neznají. Měl jsem to brzo zvěděti.

Baba nosatá u nás ještě byla, ač už dávno všechno bylo v pořádku. Prý ku pomoci mladé paní. První čas má zvláště potřebí důvěrné pomocné ruky, odůvodnila to sama baba. Nu co, myslel jsem si, až mě opravdu dopálí, vyhodím ji jednoho jitra.

Přišlo jaro — ty požehnané, slastné chvíle pro srdce zemědělce, v nichž ono se dme v nedočkavém rozechvění po matce zemi, po dechu jejich rozevírajících se ňader, — po práci, po setbě, po blahověstných prvních paprscích slunce. První jaro mého manželství. Kdys matky naše, vzorné hospodyně, s jakou starostí a péčí přivítaly ruch nového života jarního! Dnes ženám jaro se jinak neoznačí, než s čím novým přijdou pařížské módy v jarních svých číslech. Tato rakovina každé domácnosti rodinné, spořádané, hospodárné, více spousty natropí, nežli všechny ostatní špatné stránky žen. Nastává za probouzejících se prvních paprsků jara nejvážnější úkol našim ženám vyhledati nejvhodnější, nejnovější, nejpikantnější a nejdražší jarní toaletu, k nimž ovšem dostatek vzorů poskytnou jarní čísla pařížských mód. To bylo tajemného šuškání s babou! Pak nosáč ten odjel a v krátkosti došlo na adressu ženinu několik ohromných škatul — jarní roba, snad docela dvě, jarní klobouk, či dva a taková pro mužské pojmy neoznačitelná spousta tret, jak to k jaru pařížské mody našim damám v úděl přinášejí. Jaksi oficielně nevěděl jsem sice pořád nic o těch jarních přípravách a abych řekl pravdu, bál jsem se to zvěděti; tušilť jsem těžké finanční pozadí. Konečně se o nějaké příležitosti do toho ustrojila. — „Ty muži, dostala jsem z Prahy nové šaty,“ oznamovala mimochodem. — „Ale drahoušku,“ namítl jsem starostlivě, „vždyť dostala jsi od starostlivé své matky do výbavy celou řadu krásných toilet a teprve uplynulo několik měsíců, co jsme spolu ...

snad to bylo zbytečno.“ Pohlédla na mne s nevýslovným opovržením, oči jí nabíhaly. — „A to si opravdu myslíš, že takové hadry z módy vezmu ještě na sebe? Každá děvečka chodí si líp a ty bys to žádal na své ženě!“ Pak odvrátivši oči kamsi záhadně vzhůru, pokračovala jaksi žalně, zpěvavě, obřadně: „Ne ne, to jsem si nepomyslela, že až budu chtít první nové šaty, ten můj milovaný, vytoužený muž mně je odepře, mně, která mu všechno obětovala, tolik lásky, již on chápati není ani s to, mu přinesla . . . ne ne —“ začala bouřlivě štkáti. — „Ale dovol,“ řekl jsem trochu netrpělivě — ta nemístná obřadnost mě zvláště podráždila. „Ne ne,“ štkala, nepřipouštějíc mě k slovu. — „Vždyť já ti nic neodpírám,“ já zas na to ještě netrpělivěji. — „Ne ne,“ odmítala jen, s větším pláčem, s větším nářkem, vzrůstajíc ve svém mučennictví sama před sebou. „Ne ne . . .“ a pokračovala v témž obřadném, ale čím dále vášnivějším žalování: „Žádných radostí s tebou nemám, nic jsem neužila, na krok nešla po zábavách — jen z lásky k tobě — a když první nepatrnou radost mám mít, zkazíš mně ji bezcitně. Ó dnes vím, že je to pravda, co mi lidé o tobě sdělili, jaký jsi byl vždy tyran a sobec a ne nadarmo si vypravují, že jsem u tebe pravá mučennice.“ — „Dovol, pro Krista Pána, dovol . . .“ — Prudce jen odmítala: „Ne ne, mě nepřesvědčíš, dnes ukázal jsi se v celé své ušlechtilosti a já vím, na čem jsem.“ Leč tu již jsem se neudržel, nastal výbuch, poprvé jsem před ní zazuřil. Bratře, to bych vám přál viděti. Postavila se přede mnou v nehybnou, hrdou posu antické sochy. A změřila mě pohledem neskonalého opovržení. Tak můžeme si změřiti jedině největšího bídníka světa; snad jsem jím v jejích očích byl. Načež kolébavě hrdou chůzí, jako královna zanechavší vše v nemilosti, odkvapila do vedlejší místnosti. V tu chvíli zhnusila se mi úplně, zhnusil se mi celý život. Zůstal jsem v ustrnulém zamlknutí, s nekonečnou prázdnotou v duši.

Vedle neozývalo se pranic. — Co tam dělá? vtíralo se mi konečně na mysl do té duševní poušti. Naslouchal jsem. Pranic, ani nejmenšího šelestu nebylo slyšeti, že nebylo možno, aby tam živá bytost dlela. Obavy začaly mě jímati, s obavami dostavily se mimovolné výčitky, snad pro můj výbuch, pro mou hrubost, pro moji nepředloženou námitku — zkrátka zůstal jsem si v malé chvíli jediným vinníkem při celé aféře. — Co se to tam jen děje? — odejíti nemohla, jiných dveří nebylo. Polehoučku popošel jsem ke dveřím, zasklením jejich podíval se do vnitř. Ležela natažena na podlaze, na koberci, obličejem k zemi. Lehounké cukání probíhalo jako elektrickými jiskrami jejím tělem. Hned zapomněl jsem na vše, čím snad vinen jsem nebyl a jen představa mé nehorázné viny se mne zmocnila — viděl jsem již pouze milovanou, uraženou bytost v nebezpečí. Kvapil jsem k ní, poklekl, pláčem a polibky jal se ji přiváděti k sobě. — „Ty mě zabiješ,“ šeptla prvně, jakmile přicházela k sobě . . . Takových scen bylo u nás bez počtu, skoro přes den, jen byla ta chyba na straně její taktiky, že jsem jim konečně docela zvykl . . . Ani nevím, co všechno nesmyslného jsem tehdáž mluvil, jen abych ji udobřil, přivedl zase na svou stranu. Inu ano, udobřila se, chtěla velkomyslně odpustiti. Leč mějte na paměti, že každé udobření ženy stojí muže velké oběti. Mě to stálo nestydatý účet z Prahy, tak nestydatý,

že ve mně hospodáři až dech se zatajil. Ale stála nade mnou, pronikala mě do nejtajnějších hlubin, nesměl jsem ani brvou hnouti. S úsměvem políbil jsem ji na čelo, cosi jsem vykoktal; však nedala na to nic, chtěla mě míti úplně pokořena. — „Není ti to snad mnoho?“ řekla zdržovaným, úsečným hlasem, nepřestávajíc mě pronikati v nejhlubší peklo mého nitra, (jak se jednou o mně vyjádřila). — „Ale dušinko,“ namítl jsem něžně a s úsměvem ještě nucenějším, než prve, znova jsem ji políbil na čelo jako na odstranění každé její podobné domněnky o mně. „Nic, nic mi není pro tebe mnoho, milovaná,“ huhlal jsem. I podařilo se mně ji přesvědčiti a udobřiti. A konečně nebylo možno upříti, že podle těch pařížských mód jí to i slušelo . . .

A tím způsobem se u nás zahájilo jaksi jaro. Totiž ve vlastním rodinném kruhu. Nepoptala se ani jednou, jak zdělávají se naše pole, jak klíčí setba, je-li dost vláhy, jak ujímá se nová setba. Nenapadlo jí vyjíti si za humna pokochati se krásou jara, obezříti malou říši našich brázd, kde nám bujilo požehnání — měla své salony. Do zahrady nevkročila — jen když měla altány a francouzský park. Sad v celé nádheře rozvilý jakoby vůbec ani neupoutal její pozornost — a já bych za to byl dal nevím co, kdybych byl s ní mohl sdíleti své srdce zemědělce, své nadšení z přírody, celou tu rozkoš lidské duše, pokud ruku v ruce kráčí s přírodou, tam čerpá zdroj své útěchy a naděje, a shledává v ní, jen v ní vrchol štěstí lidského. K pravému štěstí a ušlechtilým požitkům sám člověk nestačí, jakoby sám byl příliš sláb či omezen — své štěstí nutně sdíleti musí s duší jinou a nemá-li takové, nenalezl-li jí, nemůže vůbec štěstí zažíti. V ní jsem takovou duši nenalezl, zůstal jsem se svým štěstím osamocen, ponurý a těžkomyslný. — „Konečně nebyla k tomu vedena, nemůžeš žádati na ní takových citů, jaké máš sám,“ musel jsem ji omlouvati. „A tvou chybou bylo, že's uvedl ji do něčeho, pro co není rostlá, s čím spokojiti se nedovede . . .“ „Ale kdyby aspoň měla toho povšechného zájmu pro věc svého muže, jaký přec každá žena musí míti, ať již vdá se do poměrů takových či onakých,“ zas jsem si namítal. Jenže všechny takové mé rozepře vnitřní zůstaly bez výsledku, byla takovou, jakou byla. Bláhovec nezkušený anebo licoměrník, kdož tvrdí, že žena jest takovou, jakou ji udělá muž . . . ostatně už jsem se o tom zmínil. Ale co bych vám vykládal o svých theoriích a úvahách — k věci, je toho ještě dost k povědění.

Jen ještě dříve nemohu se nezmíniti, že ji ta příroda přece nenechala docela nedotknutou. Anebo snad jen že to patřilo k salonu — projevila úmysl pořídíti si květiny do oken. Zaradoval jsem se z toho úmyslu, měl jsem květiny tak rád, ale sám neměl jsem času jimi se obírati. To jest o květiny jí v první řadě zrovna neběželo. To není jen míti květiny. Jakémusi porcelánistovi v blízkém městě dáno do komise obstarati porcelánové květinové hrnce. Ty musí býti. Než by měla květiny v hliněných střepích, jako každý baráčník, raději toho nechá — řekla. Snad jí to s těmi hrnci poradila nosatá bába. Porcelánista opravdu znamenitě vyhověl své komisi — zaopatřil porcelánové hrnce s miskami skvostně malované arabeskami v rokokovém slohu — no a dal si za ně zaplatiti jen něco přes stovku. Rozestaveny ty hrnce po oknech

k silnici, kudy hodně lidé chodili, ačkoliv k vůli zdaru květin byly by měly přijíti na docela jinou stranu, sluneční. Nedala si říci — ale na štěstí do těch hrnců malovaných do dnes mají přijíti květiny. Několik květin v první ráži sice koupeno bez vkusu a porozumění, jen když to bylo hodně drahé a když to zahradník hodně neznámým jménem úžasné latiny pojmenoval — ale ty neošetřeny a nezalévány zahynuly v prvním měsíci. Ostatek o květiny se žena více nestarala, jen když měla nóbl hrnce — zdá se mně, že v době nedlouhé jedné z těch porcelánových malovaných mísek používal čeledín k rozpouštění mazadla na chomout a v jednom takovém hrnci že měly děvečky písek ... jen ať to k čertu potřískají všechno! přál jsem si v duchu. Leč chodě podle oken nejbližšího skromného baráčku, nemohl jsem si s trpkostí a zlostí nevšímnouti, co krásných, rozvíjejících se a vonných květin v šeredných hliněných střepech hromadilo se na těch oknech a jak za deště skromné chudé holky spěšně vynášely ven své květiny, jak je ošetřovaly, jak se s nimi zrovna mazlily ... co naše skvostné prázdné hrnce jako bachraté turky zely po oknech. Že ještě ten čeledín použil toho na mazání a děvečky na písek — — A vida ty chudé holky tak těšiti se s těmi milými, vonnými jejich květinami, nemohl jsem u vroucím stesku nevzpomenouti na nebožku svou matku, jež měla květiny tak ráda, plná okna, každé místečko květinou plné a jak — ač ustarána, urobotěna tou tíhou povinností našeho domu a hospodářství — o ty své květiny sama pečovala, nikomu je nesvěřovala a tak často dávno před ranním úsvitem je zalévala, opatrovala. Na hrnku, na střepu jí nezáleželo, ale aby květině v něm se dařilo. Co tu bylo květů a vůně v našich světnicích, co uspokojení, útěchy, blaha jakoby se linulo dechem těch květin pod náš krov! Nyní po oknech salonu měli jsme prázdné rokoko hrnce — ještě že ten čeledín ... Ano nedovedu si představiti ženy bez květiny, jeť květina kus ženské duše a žena, která květin nemiluje, jakoby vůbec nemilovala, neměla srdce, duše, postrádala ženskosti. Ale to přec jsem o mé ženě tvrditi nemohl — —

Což ostatně o květiny, v našem hospodářství jednalo se také o významnější věci. Bylo potřebí v jistých dobách prací jarních, žní, podzimního sklizení a osevů — každé ruky, každé síly. Všechno ostatní musí zůstati stranou, když příroda chvátá. Pořádek domácí, ložnice, vyklepání koberce, smýčení v saloně — i kde to mají, musí všechno počkati, potřeba každé minuty, každého přispění, příroda a její děje nečekají. Ale u nás — toto! — „Snad k vůli polím neshnijem doma,“ říkala žena a Pánbůh chraň, aby pustila děvečky na pole. Dříve musely býti koberce vyklepány, salon vysmejčen — ovšem trvalo u nás uklízení celý den, pro nic ostatního nebylo času ani zřetele. Já to nechápu. Za nebožky matky bylo u nás tak čisto, čistotou a pořádkem vše se lesklo a přec jakoby se vůbec nebylo uklízelo a bylo to věcí zcela vedlejší. Udělalo se to mimochodem, po ostatní práci. — Na pole, na pole, hrnula nebožka matka děvečky, nemohši se již dočkati, až budou z domu, v práci, která jedině přináší požehnání a užitek. — „Ty bys' mi nejraději vzal všechno z domu,“ říkala mi zlostně žena, spěchal-li jsem s lidmi na pole. „Nemysli, že to odřu sama doma a nechám si

to líbiti.“ Ah, jen jsem vzdechl, na víc neměl jsem času, muselo se na pole. Záhadou, záhadou mi bylo, co práce daly ty naše kleté, strašné salony — — A v tureckém, květovaném, rudém županu s dlouhou vlečkou a střapci, jako zjevení, procházela se jimi má žena, v rukou s nějakým číslem pařížských mod, kdež zrovna nalézal se snad návrh na obšité hedvábem salonní plivátko — neb zrovna v ten čas takové plivátko se u nás v saloně objevilo a patrně se tam také jednalo o návrh salonního jarního zouváku, poněvadž jakousi takovou nestvůrou žena začala se obírati. My venku měli senoseče. A bylo potřebí každé ruky pro hrábě. Ale nejméně jedna služka musela zůstati doma, pro naše salony. Každou chvilku nalezla má žena, ve svém županu procházejíc pokoje, někde nějakou nepřístojnost — trochu prachu, ohrnutý koberec. „Katy,“ volala rozhořčeně, „pojďte to sem udělati, co pak je to za pořádek!“ — „Již jdu, milostpaní,“ chvátala Katy, ohrnouti koberec, setříti prach. A já ji tolik potřeboval na louku k sušení sena...

Neděle bývají pro hospodáře svátkem dvojnásobným. Přinášejí odpočinek tělu a mají přinésti osvěžení duchu. Je to chvilka, kdy v ruchu neodkladných povinností, ukládaných přírodou, jedině může o těch povinnostech rozmýšleti, může potěšiti se knihou a získati nového poučení, může se pobaviti mezi přátely, nebo ovšem věnovati se rodině a vroucně, bezstarostně s ní se sdružiti, co jaksi po celý týden bylo odloženo, opomenuto!

Tak jsem se vždy na ty neděle těšíval již dříve a tím více, když zakládal jsem si rodinu. Jak s milovanou ženou budeme dlíti celá nerušená sváteční odpůldne pospolu, zaujati nejintimnějšími zájmy své lásky, v duších splynulých jediným překypujícím citem a porozuměním. Nebo jak spolu procházeti budeme své nivy, jež jsou naší druhou láskou a sdružením našeho života. Jak nám tu bude blaho uprostřed požehnání těch niv naší prací a péčí v závanu veškerého toho kouzla přírody. Jak také, když se nám bude chtíti, zajdeme si mezi lidi, do prostřed jejich zábavy, ale vždy úzce sví, jen sví a jen proto vlastně tam vcházejíce, abychom se mohli pochlubiti svou láskou a nekonečným blahem svým — vždy svoji, jen svoji mezi tolika lidmi, v jediném nekonečném pomnění na sebe. Tak jsem si asi vysníval ta nedělní a sváteční půldne po boku milované bytosti, jíž zasvětím svou lásku.

A zatím, řeknu to bez dlouhých úvodů, nebylo mezi námi neděle nezkažené. Opravdu marně se rozpomínám, bylo-li kdy nezkalené nedělní chvíle...“ Nějaký okamžik se rozpomínal... „Ne, nebylo,“ pokračoval resolutně. „I když se zdálo, že v nejlepší shodě strávíme již takový den, vždy dodatečně naskytlo se něco, co shodu úplně rozervalo. Mohl jsi dělati divy pokory a sebezapření, mohl's každé své slovo hlídati, aby nebylo nějak nepředloženo, nemístno, mohl's jak chtěl utajovati své přesvědčení a myšlénky a dělati jen to, o čem's byl přesvědčen, že úplně musí se potkati s choulostivým souhlasem tvé ženy — neděle musela se něčím zkaziti.

Snad při obědě jsi se šetrně zmínil zase, aby se ti zelí tak nemírně nemastilo, že máš churavý žaludek, jenž to nesnese — obezřele jsi to sváděl na žaludek. Mimochodem řečeno, jak u nás se mastilo a strojilo —

i pro čeládku — nemastí a nestrojí se ani v kuchyni u křižovníků, kde se má žena učila vařit, všechno muselo v mastnotě plavati, vše přetíženo bylo žloutky, cukrem, mandlemi, vše upřilišeno, překořeněno; to, co mělo býti jen přísadou, stalo se součástí hlavní, hnusnou, neživnou, zdravou chuť a žaludek ničící: z poctivého domácího vdolku stala se těmi kuchařskými methodami jakási zhuštěná, sladká, klihovatá nestvůra, jež pak obyčejně musela se vyhoditi prasatům, z poctivé české vepřoviny s brambory a zelím jakási v protivně mastném „sosu" plující náduť, v níž známé dobré chuti jsi se nedopátral, ta nesnesitelná, přenemírná mastnota zastřela všechno ostatní, brambor pozříti jsi nemohl, jak byl jí prosáklý... ať již ke všem kozlům navaří si u těch křižovníků co chtějí, ale poctivým pracujícím žaludkům to nepřináleží. A ještě mimochodem řečeno, já právě stával se obětí té prokleté kuchařské methody. Stála nade mnou, hlídala mě, pozorovala každé mé polknutí. Rostla mi často ta sousta na jazyku, ne s nimi dolů, ale spolknouti jsi musel, jinak učinila z toho celou aféru lásky, vyčítala, plakala, omdlévala — kdyby to vařila některá jiná, že by mi to jinak jelo, ale že jí nemám rád, a proto že ani jísti od ní nechci atd. Raději jsem spolykal všechno, anebo jsem se učinil churav „s tím mým mizerným žaludkem," jak jsem afektně předstíral. A mimochodem konečně řečeno — ve svém manželství jsem se ještě pořádně, s chutí nenajedl, — oh, jak tu má hladová fantazie vzpomínala na ty lehké výborné buchty mé nebožky matky, na ty její luzné nákypy, na jednoduché, ale tak šťavnaté, záživné pečeně... jo, ta nevařila ani dle křižovníků ani dle kuchařských knih...

Avšak abych nevybočoval — je to vskutku za těžko v té současné nepřetržité soustavě okolností mého manželského života, kde nevyvíjelo se to snad jedno za druhým, v řadě, jak se to může vypověděti, ale kde více méně vše najednou se vyvíjelo a najednou vás to zahrnovalo, na všech stranách, v nejrůznějších polích, methodicky, neustupně, že až žasnouti jste musel nad tou důslednou, neodchylnou logikou, ovšem tak životně pochybenou, děsně neoprávněnou, ale přece logikou, svrchovanou logikou ženského rozumu a zvrácenosti — vskutku nesnadno je mi nevybočiti, rázem nechtíti vše nevypověděti, jak jedno přes druhé se ve mně stíhá, jak to bouří u vědomí, kvasí v člověku! Ano, žádné neděle nebylo u nás nezkažené. Dnes to bylo jídlo, na něž jsi si zastěžoval nejen z ohledu na svou chuť, ale zvláště ze vzrůstajících ohledů hospodárnosti, čím dále u nás akutnějších. — „Je zas neděle, viď, chceš mně ji zas zkaziti. A když nemáš jiného důvodu, svádíš to na jídlo. Pamatuj si, že vařím co se patří a jak jsem se to někde jinde než na vsi naučila. Nechci, aby mě lidé roznášeli, že jim nedám slušně najísti. A když ti to není vhod, zjednej si... jen mě aspoň výčitkami ušetř v neděli, kde má každá nádennice pokoj..." no, zkrátka neděle byla zkažena. Byla zkažena, když na společnou vycházku chtěl jsi vzíti jiný klobouk, než ona chtěla... celý strašný výstup z toho povstal a když konečně umínil jsi si, nepovoliti nemístnému jejímu vrtochu, co tu nastalo výčitek, pláče, omdlení! I chtěl-li's jíti jinou cestou na procházku, než ona chtěla, raději se vrátila, víc nemluvila... no byla neděle zkažena. Byla zkažena, vyšli-li jsme v nejlepším smíru z domu, v úplném dohodnutí — měl

jsem klobouk jaký chtěla, šli jsme cestou, kterou chtěla a vůbec vše dálo se v dokonalé shodě, výminečně dobrém sdružení nálad. Bylo potřeba jen potkati jakoukoliv ženskou, trochu slušnější, mladší, ustrojenější a zvláště svobodnější (konečně i vdanou), a již ta tam byla dobrá shoda. Totiž nebylo vlastně nic, neříkala nic, jen začala upjatě hleděti v před a měniti barvy v obličeji. Marně úžeji tiskl jsi ji k sobě, jímal za ruku, z ústraní něžně vtíral se do jejího pohledu, chtěje jeho milost zachytiti, na sebe snésti, jako činí studenti při rozhněvaném profesoru. Marně. Začalo vříti v tobě, byl by's začal něčím sápati. Marně, ona nic, jen tak majestátně, opovržlivě kráčela po mém boku, s očima na vrch hlavy, překrvenýma, s překrvenými, zafialovělými tvářemi. Vyzvídal jsi, co se jí vlastně přihodilo, ačkoliv znaje její malichernou, zběsilou, nemístnou žárlivost — ano, mimochodem, ta její žárlivost, nepředvídaně vybuchující, byla aspoň devátým kruhem mých pekel — viděl jsi, že tě má v podezření nějak k vůli té ženštině. Konečně jsi i na to uhodil, chtěje to nemístné podezření učiniti bezpředmětným a i jakousi urážku hodil jsi na tu jinak zcela solidní ženštinu, chtěje tím více zlehčiti domněnky podobné. Tu jste ji měl vyslechnouti — jako by se jí kořisť dostala do rukou! — „Tak přec tedy mě mé tušení nezklamalo... ó nezklamalo," zašeptala pateticky, jako jen pro sebe, v neudržitelném výbuchu citu, jak to na jevištích dělají. A ke mně s řeřavým ironickým úsměvem pravila polohlasně, nedbale: „Hm, což jsem ti něco říkala?" Pak pokraćovala již nezastřeně, v pravém svém přesvědčení, úplně k věci, jež se udála: „Což máš, muži, tak špatné svědomí a již tak málo cti v sobě, abys nemohl hned věděti, čím urážíš svou počestnou ženu? Ale ty's to věděl a svědomí ti nedalo, aby's se neprozradil. Ano, chceš-li všímati si takových koket — nepotřebuješ k tomu míti ženu atd." To mluvila patetická heroina v tragedii. Vyšed na prázdno s každým svým ospravedlněním, jako klouček postižený při nějakém darebáctví, jemuž navzdor jeho lživým protestům třepeme ušima, — hned v celé cti a svědomí svém bezohledně jí zlehčován, byl by's nejraději se uvrhl na silnici, řval tam vztekem a lítostí, sápal kolem sebe, pěstí mlátil do štěrku. Ovšem vzhledem k veřejnosti nic podobného dělati jsi nemohl, — chodilo tolik lidí — ač to jedině bylo by odpovídalo tvé náladě. Jen smutně, zarytě, se sevřenými rty a zaťatými zuby, s rozpěněnou krví, kráčel jsi podle ní, co možná nejméně snaže se o své náladě svým vzhledem sdělovati veřejnosti. — „Ty," zasípala na mne po chvíli vzájemného mlčení, „chceš-li podle mne jíti jako zákeřník a tak všem lidem na odiv se tvářiti, aby hned každý poznal nesvár mezi námi, to raději se seberu a půjdu hned sama domů. — Ty, zuřivče brutální, nic víc neschází, než aby's na mne tady před lidmi vzal hůl, schopen jsi toho, celé rodině tvé to je podobné — teď vím, že je pravda, co v tom psaní stálo o vás, o tobě, jenže jsem tomu nevěřila. Jednou mě ještě zabije, že hájím své právo počestné ženy. Býti na veřejnosti nectně ostouzena a pak ještě takovým nevraživým chováním kompromitována, toť přespříliš! Věčně nešťastná jsem, že jsem o tebe kdy zavadila. Bylo by mně dávno líp, abych nebyla na světě. Můžeš mě již zabíti — ale jen pro Boha tě prosím, ušetř mě před lidma, respektuj svou ženu a nekompromituj naši do-

mácnost — bez toho je o tobě pověsť, že jsi nejhroznější tyran na vůkolí a za mou lásku a obětavost jen mě biješ, v celém městě si to vypravují, a také nic k tomu nechybí ...“ Jakýsi vzkřek divého protestu vydral se mi z rozbouřených ňader. — „Ještě na mě řvi před lidmi, utrhni se jako zvíře z řetězu, však jsem tě s dostatek poznala ... jsi ty muž, jsi, jen co je pravda!“ — — Hrom do toho, kde je hůl, řezat, řezat, — vyvstává vám v mysli, v mysli po holi se ohlédáte a v běsném svém rozpoložení jak tu závidíte pravému, nezkrocenému muži z lidu, bez ohledů a zbytečného sebezapírání, jenž místo všech etických důvodů v pravé chvíli popadne na ženu hůl a holí dokonale ji přesvědčí o své vůli a svém mínění a o klamnosti jejích vrtochů i názorů — řezat bestii, řezat, bouřilo ve mně — — ale nač sloužilo by vám vzdělání, abyste nedovedl překonati svou náruživost a vystříci se veřejného skandálu. Nic nemohl's dělati, chodilo tolik lidí, lépe bylo docela mlčeti a tvářiti se před vnější zvědavostí, jakobyste dohromady vedli nejbodřejší hovor o domácích záležitostech. A teď si pomyslete — s takovou náladou měl jste se vléci procházkou, mezi známými, s nimiž jste se měl pozdravovati, vyseděti nějakou dobu v letní restauraci — no, o nezkaženosti neděle tu řeči býti nemohlo, to uznáte. Nejen neděle, ale celá perioda života tu byla zničena, otrávena. Raději vůbec nikam s tou ženskou nejíti.

Ale byla neděle zkažena, i když zůstali jste doma, že snad venku bylo ošklivo. Po chvíli nějaké vzal jsi knihu do ruky — ve všední čas neměl jsi docela času a přec tak rád za čas jsi se knihou obíral. Sotva jsi se zabral do knihy: — „Ovšem žena u tebe nic neznamená,“ začala trpce na vás. „Ty jen když máš knihu, žena ať se nudí.“ — Začnete to omlouvati a přesvědčovati ji, že je nutnou potřebou vzdělávati také ducha a za čas mysl odptýliti od všedního života, tím že se člověk zušlechťuje a nabývá mravní síly pro další život, na nějž jme se pohlížeti se stanoviska humannějšího, promíjivějšího, v sebezapření a v ohledu na cizí útisky — mimo to, že v knize člověk nalezá mnoho poučení i pro vlastní praktické záležitosti, leccos že zví a zlepší si cizími zkušenostmi své vlastní nedostatečné zkušenosti při svém oboru — zkrátka o celou malou přednášku se namaháte, se zřetelem k tomu, aby vám za heslem práv své lásky nezkazila čtení. Jenže nedbala toho nic, vašim abstrakcím nevěnovala nejmenší pozornosti. Vůbec ženu abstrakcemi a o abstrakcích nepřesvědčíte. A vůbec s knihami valně u nich nepochodíte mimo v jejich 16 letech s nějakými nejapnými zamilovanými padrťmi veršů, jsou-li ovšem ještě ve skvostné lipské vazbě. Také od té doby, co vystoupila z kláštera od Uršulinek, nic nečtla, snad jen „Pražského kata“, „Tajemství staré panny“, něco od Flygaré ... a snad nějakou tu limonádovou slátaninku v zábavné části svého modního časopisu, kam po většině sentimentální staré panny mužského i ženského pohlaví přispívají. — „Když chtěl jsi se obírati knihami,“ namítala, „neměl jsi se ženiti. Žena má více nároků na tebe a zanedbávati ji nesmíš. Slyšíš, nech toho čtení, slyšíš!“ — „Prosím tě, dušinko, jen tuhle kapitolku, je pro mne velmi závažná,“ prosíš ostýchavě. — „To ty vždycky říkáš, abys mě odbyl. Jaký to mám život: Celý týden jsi na poli, venku a Bůh ví kde a když přijde ta neděle, kde bysme chvilku mohli býti spolu, buď jdeš do hospody nebo

čteš. Slyšíš, nech toho. Buď kniha nebo já.“ — „Hned, hned, jen tady pár řádků,“ snažíš se vybojovati ještě okamžik. Pohledla na tebe těžkým, výmluvným pohledem a vzdychnuvši nevyzpytatelně, odešla k oknu. Víc do knihy jsi neměl chuti, odložil jsi ji, ale ženu jsi neudobřil a sám jsi vztekem vřel — byla celá neděle pokažena.

A byla neděle zkažena pravidelně, i když nic se nestalo — ani klobouk, ani různost mínění o procházce, ani známá mladší ženština, ani kniha, ani přemaštěné zelí — ani pes oblizující talíř (jakživ u nás pes vylízal z talířů zbytky od oběda), snad to zrovna etiketní není, ale u nás to tak bylo, v hospodářství člověk úžeji se stýká se zvířetem a pokládá je téměř za cosi stejně oprávněného, neboť poznává tu člověk nejlépe, jak zvíře přispívá mu k živobytí a ctí tudíž ta jeho práva — leč má žena nesnesla psa, ani kočky, chuďátka nesměla jí vůbec do světnice, upadala z toho celá do křečí, služky to nepostačily vyháněti — toho psa i kočku, na něž nebožka matka vždy v první řadě vzpomněla, „proto že je to bezpomocná němá tvář“ říkala a dávajíc jim zbytky z talířů a mis pranic se neohlížela, je-li to slušno či nic — „a je také míň omývání“ říkala. Někdy se přece chuďasovi podařilo vlouditi se do kuchyně a něco uchytiti a tu bývalo takové vzrušení u mé estetické ženy, že pravidelně víc nedovedla se upokojiti a byla neděle zkažena ve výčitkách mně a celému našemu rodu činěných, do jakých protivenství se to dostala, ona že něčemu tak „ekelhaft“ z domu zvyklá nebyla — tedy ani nic takového dnes se nemuselo státi, nemuselo býti pražádné záminky, ničeho, čistě ničeho na celém světě . . . a přec neděle se zkazila. Mohlo povstati bezděčné nedorozumění, okamžitá lhostejná odlišnost mínění, zcela všední, čistě bezvýznamná, nic vůbec by z toho i mezi nejsvárlivějšími lidmi povstati nemohlo — ale u nás povstalo. Vmetla ti z nenadání: „Viď? je dnes zase neděle, je ti líto, že jsme spolu dobři a chceš mi ji jak obyčejně zkaziti. Však beztoho nic jiného nemáš v plánu, než jak bys mě mohl drážditi a zkracovati mi věk, jejž beztoho mám s tebou nadobro zkažený. Jen koukej na mě jako satan, ještě mi nabij, je zas ta boží neděle . . .“ Ano, musel jsi nějak ne zrovna lichotně hleděti pod tou nenadálou tuší, pod tou nerozumnou, vybuchující jako prach každou jiskérkou zlolajností a dráždivostí té ženštiny. Něco odpověděti překvapením jsi vůbec nedovedl, tak tě to zasáhlo, ostatně bylo by to bývalo marno . . . jen jsi v nitru začal zlořečiti životu a ovšem neděle byla nadobro pokažena, daleko hůře, nežli když bylo k tomu nějakého důvodu. Ano, vkořenilo se ti to v ducha s jakýmsi maniakalním nezbytným přesvědčením, naplňujícím tě nervosní obavou a připravujícím tomu strašnému kvasu nekonečných rozporů půdu, že je to jakousi kletbou, míti každou neděli a vůbec každou chvíli, kde chtěli jsme se sdružiti, zkaženu, rozervánu. Staly se mi peklem ty neděle a svátky.

Bože! jaké to byly neděle a svátky za nebožky matky. Co uspokojení a smíru, v pravdě svátečního blaha, vcházelo v náš dům. Vše jakoby cítilo význačnost chvíle, dýchalo tou svátečností, — lidé, celý dům, to mrtvé nářadí po dvoře, veškerá němá tvář, vše jímáno tím svátečním blaženstvím života uklidněného, v ruchu životního boje a nesčíslných námah pozastaveného, jaksi náhle očištěného a zušlechtěného, povznáše-

jícího se k nadzemským výšinám, kamsi do nebes, v mystickou věčnou záštitu, jak si to která duše ve vnitřní útěše přeje a vytvořuje. Hověno nejen tělu, ale zvláště duším a srdcím. Matka, čisťounce ustrojena, jaksi majestátně ale tak nevýslovně vlídně, jako z vnitra srdcem ozářena, sedávala celá odpůldne v té staré pohodlné lenošce — to bylo její jediné pohodlí — a jakoby odtud vládla celému domu. My děti tulily se kolem ní, byly tak uvnitř spokojeny, uvážněny, pociťujíce tu majestátnost matky i těch svátečních chvil — a i později, jako velcí, zrovna jsme tak s ní sedávali. Děvečky zanechaly svých obyčejných žvastů, vrátily se z požehnání. Pes uprostřed světnice nyvě mhouřil oči, byl svátečně způsobným. Kravky v chlívě bučely tak měkce a nevyzývavě, v úplném uspokojení a vědomém oddávání se uspokojení svému. Koně řehtali jen někdy a mírně. Tu jaksi přestaly zřetele každého životního ruchu — Bože, jaké to byly vzácné chvíle sváteční!...

Nyní mi byly opravdovým peklem, jinak je nemohu nazvati. Byl jsem šťasten, měl-li jsem k vyřízení nutnou záležitost — jejíž nutnost ovšem ona sama uznala a bylo k tomu potřeba širokých výkladů a ujišťování — a musel-li jsem z domu. Byl jsem šťasten, zdržela-li mě ta záležitost pozdě do noci — a jestliže ona to uznala. Jen abych nemusel domů, domů! Běda ovšem, zdržel-li jsem se déle, než jsem určil, než ona sama si vypočítala a neuznala-li nutnost mého pozdržení. Nalezneš ji sedící na posteli, s očima do prázdna upřenýma. Nemluví, nepřivítá vás, na váš pozdrav neodpoví. Polibku se odmítavě vyhne. Necháš ji tedy raději býti... uleháš, chce se ti spáti. Zdá se ti, že bude pokoj, zabíráš se do dřímoty. Náhle tě něco vyrve z prvního usnění, prudce, ulekán vyvstaneš. To ona sedí podle tvé postele, zahrabáním rukou pod tvým hrdlem tě probudila. — „Teď spáti nebudeš!“ promluví temně, jako strašidelným hlasem. — „Ale co je ti?“ ptáš se nemoha se vzpamatovati. — „Co je ti?“ opětuje s hořkou ironií, pořád těmi záhrobními zvuky, tak strašidelně nocí se ozývajícími. „On se ještě ptá!“ Myslel jsem, že je nejlépe neodpovídati a ostatně chtělo se mi velmi spáti. Jen jsem, přiviraje na novo oči, ještě postřehl, jak neodvratně vytřeštěnýma očima lpí na každém mém hnutí. — „Nebudeš spát!“ vykřikla zběsile a rvala mě znova pod hrdlem. Polekán otevřel jsem tedy oči a násilně je nechával otevřeny. Zas chvíli seděla mlčky jen tak třeštíc na mne oči, tak náruživě, hystericky, řekl bych zrovna vražedně a v jakési děsné oprávněné pomstě za spáchaný můj zločin. Tu nezbylo než trpěti, mlčeti se zaťatými rty. Leč déle snášeti to nemůžeš, cosi v tobě začalo propukati k šílené zuřivosti. To její zření mlčelivé bylo trapno, hnusno. — „Co tedy chceš na mně?“ propukl jsem a rychle povstal na lůžku, ruku maně zvednuv, ale ne k ráně, nýbrž k mimovolné obraně před tou hysterickou náruživostí a tím ztřeštěným pohledem neblahé ženy. A nyní to začalo, bouře utajené její náruživosti vybuchla. „Nuže, jen mi nabij... tu jsem. Jen bij a doraz, vrahu mého štěstí! Tím dovršíš své dílo ušlechtilé se mnou! Mrzký člověče, vrahu mého štěstí...“ Sním či bdím, hřímá mi v duši, popadám se za hlavu a jakási děsivá propast prázdna rozlehla se mně smysly. Nebyl jsem s to sledovati další její zlořečení... ale najednou zřím ji celým tělem káceti se přes peřinu, vypukati v divý, hysterický nářek

a rukama nad sebou lomiti. Vyskočil jsem z postele, ale ne k vůli ní, k vůli jejímu nářku! Běhám zmateně po pokoji, nevím zrovna, co jsem hledal, ale vím, že kdybych byl nalezl revolver, že byl bych nemeškal kulí prohnati sobě lebku... To tehdáž, dnes již ne, mladý muži!" pravil tu, vytrhnuv se najednou z dosavadního rozčilujícího proudu slov, rozhodným pevným hlasem, a s plnou sebevědomou odvahou životu čelícího rozumu pohlédl na mne. Přesvědčil mě jeho pohled, že by dnes něco takového vskutku neprovedl, ač bych se již nyní, po všem tom, co jsem dosud zvěděl, pranic tomu nepodivil — pravil ten pohled, že trpěv sice muka nesmírná, dovedl konečně ten člověk vybojovati si rovnováhu a nejnutnější sebezapření, snášeti svoje nezměnitelné poměry. (Pokrač.)

Z anglických básníků.

Překlady Jar. Vrchlického.

Samuel Taylor Coleridge.

(1772—1834.)

Oheň, Hlad a Řež.

(Ekloga válečná.)

Scena: Zpustošený kraj ve Vendée. Hlad obnažen leží na zemi, k němu přistoupí Oheň a Řež.

Hlad.

Kdo sestry, ó sestry, poslal sem vás?

Řež
(k Ohni).

Můj v ucho mu to pošeptá hlas.

Oheň.

Ne! Ne! Ne!
Ó slyšte, duchové, duchů zvěst,
ta zpráva v pekle svátek jest!
Ne! Ne! Ne!
Jen zvěděli o něm z řeči mé
a všecky duše, všickni zatracenci
tam v pekla jícnu, v šíleném věnci
se shlukli, v ruce vesele tleskali
a dál mne nedbali,

však ohlasem zněly pekelné skály
a strže, jak se smáli!
Ne! Ne! Ne!
Ó slyšte, duchové, duchů zvěst,
ta zpráva v pekle svátek jest!

Hlad.

Jen tiše šeptni to uším mým,
jak tuchu toho, o čem vím.

Řež.

Z čtyř písmen jeho jmeno, slyš!
je tušíte?

Oba.

To týž, to týž!

Řež.

Já kradí jsem z doupěte vystoupila
a stalo se; já lidskou krev jsem pila,
kde mrtvol řada třistatisíc byla.

Oba.

Kdo zavinil to, víš?

Řež.

To týž! to týž!
Z čtyř písmen jeho jméno, slyš!
On pustil mne a hallo! křik,
buď za to jemu čest a dík!

Hlad.

Dík, sestro, dík! Voj reků pad',
jich ženy a děti měly hlad,
já v dýmném poli boje byl
a hnáty a lebkami rachotil,
já vlky chtěl, krkavce zaplašit
a hltavé buldoky — nechtěli jít.
A tak jsem prch', já nemoh' zříti
jich hodokvas. V tom děsné vytí
mi padlo v sluch a znělo blíž,
skulinou v horskou zřel jsem chýž.
Co zřel jsem, čí o tom potucha?

Oba.

Mně, bratře, šeptni to do ucha!

Hlad.

Hoch ležel na těle své matky mladém,
a tu jsem oba zaškrtil hladem.

Oba.

Kdo zavinil to, víš?

Hlad.

To týž, to týž!
Z čtyř písmen jeho jmeno, slyš!
On pustil mne a hallo! křik,
buď za to jemu čest a dík!

Oheň.

Já, milí, z Irska přicházím,
tam pole a ploty požár a dým.
Na západu slunce neplálo tak,
a den když ztajil noci mrak,
jak tudy jsem jel a bez dechu hřměl,
na bocích pěst, leb jsem schýlenou měl.
Ó byl to veselý požitek!
zřít nocí padati dobytek,
jak divý žár kol řádil,
udýchán tryskem stále větším pádil.
Při světle hořících stájů a chat
tak mnohý nahý rebell zastřelen pad',
v plamenech zaplál domů celý řad
a s praskotem střechy se hroutily v pád,
jen bab škoda nebyla, jež klely
churavé na ložích, řvaly a mřely.

Oba.

Kdo zavinil to, víš?

Oheň.

To týž, to týž!
Z čtyř písmen jeho jméno slyš!
on pustil mne a hallo! křik,
buď za to jemu čest a dík!

Všickni.

On pustil nás a hallo! křik,
kde proň je čest a kde proň dík?

Hlad.

Vždy moudrost přijde, kde není co jíst,
já hledat chci davy a davy všech míst,
až vzteku všech překypí číš,
až chytne jej i děti jeho nenávist!

Řež.

Úd po údu mu trhat musí, slyš!

Oheň.

Jste nevděčníků stará změť;
tak pro vás mnoho udělal — a teď?
Tak splácíte mu málem? Každý hleď!
Měsíců dvacet — schvátiž mne zloba! —
on nadháněl kořist pro vás jen oba,
a hodina stačí teď pro váš chtíč
za práci osmi let? Ó pryč! ó pryč!
Já jediný jsem věrný mu dost,
chci držeti jej pro věčnost!*)

Hymna před slunce východem v údolí Chamouni.

Máš kouzlo zadržeti dennici
na srázné dráze její? Dlí tak dlouho
ti na lbi holé, vládče Montblanku!
Arveiron s Arnou bez ustání hlučí
ti u paty, leč vznešený ty tvare
se zvedáš z moře sosen tichého
tak mlčenlivě! Kol a nad tebou
vzduch hluboký a černý, tmavý jest
jak spousta ebenu, mně zdá se, jej
že klínem pronikáš! Však hlednu znova,
vzduch domov tvůj a křišťálná je svatyň,
jíž od věčnosti slavně obýváš!
Ó děsná, tichá Horo! K tobě zrak
jsem upíral, až, oku stále zjevný,
jsi zmizel z myšlének mi, v modlitbě
když Neznámému já se kořil jen!

Však ty jak sladká, svůdná melodie,
jíž nevědomky nasloucháme dál,
jsi, horo, s myšlením mým splynula,
s mým žitím, s žití tajnou rozkoší
až Duše kypíc přešla v extasi,
v tvůj mohutný zjev, jenž spěl mimo mne
v svém tvaru a se vznášel k Nebesům!

Vstaň, duše má! Ne v chvále nečinné
hold slož zde, ne jen v slzách kypících,
v myšlénkách němých, v tajném nadšení!
Vstaň, zpěvu sladký hlase! Srdce, vstaň!
A zelené vy doly, ledovce
vy strmé, v moji Hymnu vpadněte!

*) Z čtyř písmen jeho jméno . . . anglický ministr Pitt.

Ty první, hlavo, vládče Údolí!
Po celou noc jenž s temnem zápasíš
hvězd zástup přijímaje návštěvou,
ať nebem tihnou, nebo padají:
Ty druhu dennice i svítání
sám Země hvězdo růžová i jitra
ty spoluhlasateli, k chvále vstaň!
Kdo tmavé pilíře tvé vetknul v Zem?
Tvůj naplnil tvar září růžovou?
Kdo věčných zdrojů otcem tebe stvořil?

A vy, pět divých, plesných ručejů,
kdo z noci, ze smrti vás volal k světlu,
z tmy ledných slují kdo vás vyvolal,
v pád vrhati se bradly černých skal
se tříštit věčně, věčně beze změn?
Kdo vdechl vám ten život nezdolný,
tu sílu, burný chvat a vztek a ples,
hrom ustavičný, věčné dýmy pěn?
Kdo rozkázal — a ticho bylo hned —
zde zaražte své vlny, mějte klid!?

Vy laviny! jež s čela srázných hor
jste v obromné se strže sesuly
jak proudy, tuším na mohutný hlas
jste tiše v nejdivějším stály pádu
bez hnutí zřídla, tiché katarakty!
Kdo učinil vás jako brány Nebes
planoucí v lesku plné luny? Slunci
kdo velel, by vás v duhy šatilo?
Kdo živé věnce luzné modře vám
rozházel k nohám? Bůh! Ať bystřeně
jak blahol národů zde odpovědí!
Ať ledné pláně v ohlas houknou: Bůh!
Bůh! znětež stružky lučin plesným hlasem!
i lesní strže s hlasy, v nichž zní duše,
vždyť hlas tu mají i ty stohy sněhu
a v škůdném pádu svém hřmí stále: Bůh!

Vy živé květy kolem věčných ledů!
Vy plaší kamzíci kol orlích hnízd!
Vy orli, bouří horských soudruzi!
Vy blesky, strašné šípy oblaků!
Vy značky živlů všech i zázraky!
Bůh! volejte, ať pahorky jím zní!

Ty valná Horo, která hroty svými,
jež k nebi tíhnou, u noh s lavinou,

jež neslyšená řítí se, pláš vzduchem
do strže mračen halících tvá ňadra,
ty zahlahol, ó Horo závratná!
Neb jak jsem dříve skláněl hlavu svou
v hluboké zbožnosti, teď zvedám ji,
zřím k tobě v slzách zatopeným zrakem,
jež jako mrak se zvedáš slavnostně,
vstaň přede mnou, — ó vstaň a vznášej se
jak dým kadidla vždy od Země výš!
Tvůj královský duch mezi horami
jenž trůní, této země vyslanec,
ku Nebi, hrůzyplný velekněz
ať chmurně mlčícímu vypráví
i hvězdám všem i Slunci, které vzchází,
jak sterým hlasem Země chválí Boha!

Charles Lamb.

(1775—1834.)

Staré, družné tváře.

Kam poděly se jen ty staré, družné tváře?
Já matku měl, ta žel, mne brzy opustila,
předčasně zemřela, to den byl hrůzy! —
A všecky odešly ty staré, družné tváře.

Já soudruhy měl též, kteří si hráli se mnou
ve šťastných dětství dnech, ve školské době krásné —
A všecky odešly ty staré, družné tváře.

A já se nasmál dost a nakvasil se dosti,
do noci píval jsem a s druhy dlouho sedal —
A všecky odešly ty staré, družné tváře.

Já jednou lásku měl, z žen byla nejkrásnější,
ji neuvidím víc, mně zavřela své dveře. —
A všecky odešly ty staré, družné tváře.

Já přítele měl též, mít nelze vlídnějšího,
a jako nevděčník já opustil jej náhle,
bych mohl vzpomínat na staré, družné tváře.

Já prošel jako duch vše dětství svého místa
a poušť mi byla zem, již projíti jsem musil,
bych našel, hledaje, ty staré, družné tváře.

Mé duše příteli, ty více než můj bratře!
Že nejsi narozen pod střechou otce mého,
jak přišla by vždy řeč na staré, družné tváře!

Jak jedny umřely, mne druhé opustily,
jak jiné vzaty mně a ty tam všecky, všecky,
a všecky odešly ty staré, družné tváře!

Do vlastního alba.

Ve novém šatě s nebes bílá
jak mladý novic světla snila,
ty's duše třpytné album byla.

List beze skvrn. Však chmury, trudy
jak druh i sok, jak svit a bludy,
tam divné věci psaly všudy.

Čas prstem nejtěžším z všech denně
jak v ohni na biblické stěně
tam vryl svá data neproměnně.

Blud rysy svoje přikryl zlatem,
jak chytré hádě mih' se chvatem,
zříš křivou cestu jeho blátem.

A neřestí, skvrn plné tahy,
hned opuštěné dobré snahy,
začátky pěkné, v koncích záhy.

Výčitka pozdní se v to chýlí,
jak písmo židovské to pílí
číst pozpátku, nedojdeš k cíli.

Bez celku listy malé vlohy,
tříšť vtipu a bláznovství stohy
zde tvoří chaos přeubohý.

Mé oko nemůž' čísti déle
ty listy plné skvrn a ztmělé —
jen zavři, odlož knihu směle!

Thomas Hood.

(1798—1845.)

Ruth.

Až k výši ňader stála skryta
ve záři jitra, v klasech žita,
jak drahé dítě slunce stála,
polibek jeho mnohý znala.

Jí v tváři jeseně nach plál
tak hluboký, na čílku zrál,
a zažíhal jí tmavý zrak,
jak v žitě hoří rudý mák.

Kol očí rozpuštěný vlas
ten nejčernější chvěl se, třás,
svit jejich dlouhým obrvím
jen zpola stlumen háral jím.

S širokým klobouk okrajem
jí stínil čílko před žárem,
ve středu klasů stála tak,
modlitba sladká její zrak.

Já děl: To nebe nemůž' chtíti,
by's sbírala, kde já mám žíti,
pusť klasů snopek, pojď blíž sem,
a moji žeň i můj dům vem!

John Keats.

(1795—1821.)

Óda Jeseni.

Ty dobo mlh a plodů zrajících,
ty slunce uzrálého věrný druhu;
s ním kane požehnání z dlaní tvých
že střechy kynou v zralých hroznů kruhu,
s omšených jabloní že plod se chýlí
a zralost v jádro všecko proniká,
jímž kypí dyně, lísky slupka plní
se jádrem sladkým, květů veliká
jímž kyne v lukách žeň, kam včely pílí,
dnů teplých stálostí že až se mýlí,
neb cely plastvů jich se medem plní.

Kdo ve tvých špižírnách tě neviděl?
Ba, mnohý tebe zřel u stodol vrat,
jak bezstarostně sedíš, kštici spél
ti vítr z řešet, neb tě viděl spat
na snopu polžatém výparem máku,
srp v dlani šetřil drn a sterý květ,
neb jindy sběrače jak zřel tě klasů
se snopem na hlavě skrz vodu spět,
neb stát u lisu jablečného, v zraku
klid tichý, dlouho dívat se, jak v tlaku
vytéká šťáva zlatitého jasu!

Ty Jara písně, kde jsou ony teď?
Ó nepomni jich, máš svou hudbu taky! —
Když mroucí zkvítá den skrz mraků zeď,
v zář růží stápí strniště, kdy mraky
much, jepic truchlí řeky na pobřeží,
se nesou výš a k zemi tíhnou zas,
jak vítr lehounký je tiše nese;
se strání zelených zní jehňat hlas,
tu z meze cvrček ozval se a svěží
hlas červenky od plotu zahrad běží,
křik vlaštovek se v sboru vzduchem třese . . .

V sídle „Velikého Ducha“.

Z cest svých po americkém Západě píše Pavel Albieri.

(Pokračování.)

III.

lak, který měl mne odvézti do nadoblačné výše, stál již připraven, když jsem sestupoval k němu po schodech od nádražní budovy, postavené v kopci, takže vchod do ní je se strany cesty v přízemí, se strany však tratě v prvním poschodí. Celý vlak skládal se ovšem jen ze zvláštní, podivné lokomotivy, jako hrbaté, která strkala před sebou jediný dlouhý vůz, jehož zadní kola byla také značně vyšší než přední. Lokomotiva byla podobna oněm, jaké jezdí na některých našich obchodních, podružných drahách, bez „tenderu“, se zaskleným domkem pro strojvůdce a topiče, jenom že byla mnohem mohutnější a zadní ten domek vyčníval vysoko nad koleje, maje pod sebou celou řadu velkých, silných, ozubených kol. Uprostřed kolejí, trochu širších nežli na obyčejné dráze, byly ještě dvě koleje mnohem silnější a také ozubené, jichž zuby nestály však podle sebe, či naproti sobě, nýbrž byly trochu od sebe posunuty, jakoby jedna z nich byla poněkud couvla. Bylo mi ovšem ihned patrno, že právě v tomto trojnásobném sestavení ozubené tratě spočívá zvláštní důkladné opatření dráhy proti všem možným nehodám na příkré trati, která na 9 angl. mil, či přesně na 46.992 stop délky vystupuje hned o 7518 stop, a jejíž průměrné stoupání jest 16 ke 100, největší pak docela 25 ke stu.

To bylo asi vše, co jsem mohl svým neodbornickým okem na trati a lokomotivě pozorovati, a o více jsem se ani nesnažil, chovaje pevné přesvědčení, že bych za žádnou cenu té motanici různých kol a koleček, pák a pístů na stroji neporozuměl, kdybych se na ně díval třeba několik hodin. Zanechav tedy starost o to jiné, povolanější síle, zvláště vzhledem ku blížícímu se již odjezdu, usedl jsem raději do vozu, až na tu hezky nakloněnou stupňovitou podlahu zřízeného skoro právě tak, jako jiné železniční vozy v celé Americe. Chtěl jsem věnovati zatím pozornosť svou vážené společnosti, avšak ani tato, asi dvacet lidí, z nichž několik jsem spatřil hned ráno na nádraží v Denveru, mne nemohla trvaleji upoutati. Odvrátil jsem se brzo od ní k oknu, prohlížeje si s mnohem větší zálibou krásné, mohutné borovice na stráni a skále nad nádražím.

Začíná zde, při samém konci Manitou, malebný „Engleman's Caňon“, romantické, skalnaté údolí, nebo nejvýše velká rokle, která však po západním zvyku nese již toto jméno, přijaté Angloameričany od Španělů a po celém americkém Západě používané pro každou téměř sebe menší skalnatou roklinu nebo údolíčko. Před stanicí vede přes úžlabí toto ve značné výši mohutně vypadající dřevěný železničný most ze silných

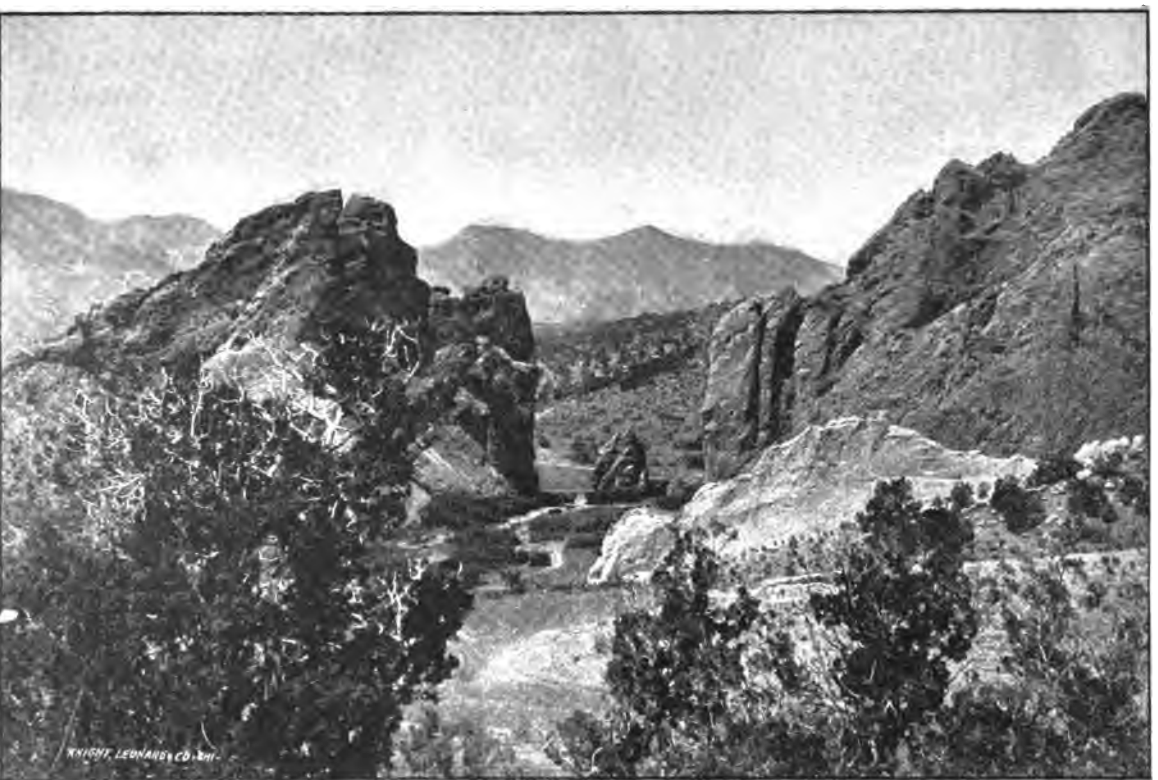
trámů, který však přece sténá a praská, když těžká lokomotiva naň vjede, jak jsem pozoroval. Na trati však na Pike's Peak, ujišťoval mne opět nezbytný železniční tiskopis reklamní, není ani jediného podobného mostu dřevěného, nýbrž vše je pouze samý kámen a železo.

Ale když jsem se již zase octl u toho cestovního průvodce, a vlak se posud nehýbe, možno snad sděliti, čeho jsem se v něm za tu chvíli dočetl!

Dostihnouti vrchole Pike's Peaku bylo prý dávnou snahou mnohých, kdož navštívili tuto krajinu, čemuž ovšem při pohledu na malebného velikána, celému okolí vévodícího, nelze se diviti. „Vynálezce“ hory, kapitán Zebulon Pike, vypravuje ve svém denníku, vydaném r. 1810, o pokusu svém asi následovně: „Počavše slézati horu, shledali jsme, že jest to velmi obtížno, poněvadž mnohdy musili jsme lézti na skály skoro kolmé! A po celodenním pochodu tábořili jsme přes noc v jedné jeskyni, bez přikrývek, potravy a vody. Zde byla krásná čistá obloha, kdežto dole, u paty hory, se sněžilo. Kus cesty výše nalezli jsme bůvoly, a ještě výše nový druh vysoké zvěře a bažantů. Když jsme přišli asi na hřeben celého pohoří, nalezli jsme prostředně hluboký sníh, avšak ani jediné známky po živoucím ptáku nebo zvířeti, které by v této končině bydlilo. Vrchol velikého štítu, který byl úplně holý, bez rostlinstva a pokrytý sněhem, zdál se býti vzdálen asi patnácte nebo šestnácte mil (rozuměj anglických) a ještě tak vysoko čněl nad námi, jako jsme asi dosud vystoupili a bylo by nám trvalo při nejmenším celý den, nežli bychom se byli dostali jen k jeho úpatí. A myslím, že žádná lidská bytosť nebude moci vystoupiti nikdy na tento vrchol!“

Co by tomu statečný onen setník říkal, že jej nyní dovezou vlakem za dvě hodiny až na samé temeno? Muž tento, jenž ve službách Unie prolezl celý západ, hemžící se tehdáž ovšem ještě Indiány, proslavil se znamenitě, mimochodem řečeno, ještě jiným svým „proroctvím“, které pronesl také tak rozhodně a nepopíratelně, jako papež bullu, že prý totiž na místě, kde stojí nynější Chicago, nikdy nic pořádného nebude, že se poloha ta nijak nehodí k založení města! Pravdu ovšem měl, že se nehodí, ale — město povstalo přece a sice takové, že by se bylo tehdejšímu již majoru Zebulonovi ani ve snu o tom nezazdálo!

Hned v prvních letech vlády Unie v těchto končinách vystoupilo na horu Pike-ovu několik výprav a v létech padesátých proražena byla první horská stezka až na vrchol. Později postavena tam vládní observatoř povětrnosti a signální stanice a po roce 1870 zřízena pohodlnější cesta i pro povozy, načež pořádány tam byly již pravidelné výlety cestujících. Avšak i takto trvala návštěva při nejmenším celý den, od ranního šera do pozdní noci, a velmi často prodloužila se i na dva až na tři dny a za špatného počasí nebyla také právě nejbezpečnější. Událo se několik nehod a při stálém vzrůstu toho proudu cizinců, navštěvujících Colorado, jako se v Evropě hrnou lidé do Švýcar, napadlo kolem roku 1884 několika boháčům z Colorado Springs, aby po příkladu dráhy na Rigi postavili ozubenou trať na daleko vyšší tuto horu. Než první tento pokus rozbil se o pochybnosti vzhledem k finančnímu úspěchu, který je ovšem všude, a v Americe jmenovitě, rozhodujícím. Teprve čtyři léta po té

Vstup do „Zahrady bohů“ na blízku Manitou v Coloradu.

utvořila se společnosť nová, která celé velkolepé dílo skutečně také provedla a sice v době poměrně velmi krátké, neboť vozba zahájena byla již r. 1891. Veškeré stavivo, koleje, nástroje a pod. musilo býti dopraveno nahoru na hřbetě oslů, bez nichž by prý, jak jistý americký cestopis klassicky praví, nikdy tento skvělý výkon lidského důmyslu a práce nebyl dokázán!

O velkolcposti tratě měl jsem hned na to již příležitosť se přesvědčiti, neboť „vlak“ vydal se na cestu. Kolečka zahrčela, a již to šlo: cvak, cvak, cvak, cvak — cvak, cvak, cvak, cvak — do výše. Za nádražím nevystupuje trať právě ještě tak příkře, a cvakání zubů na kolech, všemožně zajisté zmírněné, nebylo ještě tak zlé. Avšak brzo octli jsme se na větším svahu a cvakání strkající nás lokomotivy bylo trochu silnější. Nedosáhlo však nikdy takové síly, aby bylo příliš nepříjemným, neboť bylo zmírněno vzdáleností lokomotivy od vozu. Nepřekáželo ani rozmluvě a za chvíli si na ně člověk zvykl. Ba naopak, zdálo se mi, že je ten zvuk jako ukolébavkou pro uspání pasažéra do stavu důvěry v naprostou jistotu dráhy, která jdouc úplně tiše, smýkajíc a šplhajíc se bez hluku do příkrých kopců, nevzbuzovala by zajisté onen pocit bezpečnosti jako takto.

Skály a krásné jehličnaté stromoví provázely nás celým „Englemanovým Caňonem“, utvořeným divokou bystřinou, Ruxton Creekem, který dole, po pravé straně od dráhy, hlučně šuměl, skákaje přes balvany a zporážené kmeny, místy tříště se v řadu pěkných kaskád a jinde ve vyšší vodopády. Skály v řečišti jeho pokryty byly jemným, svěže zeleným mechem, který jakoby vpíjel stříbrnou a sněhovou pěnu stříkajícího proudu. Trať vedla při levé straně údolí, mnohde i na sto a snad více stop nad potokem, jejž tu a tam překročila po důkladných, vysokých mostech. Jednotlivé zvláště pěkné partie caňonu mají i svá jména, většinou dosti šťastně, případně volená, jako „Stinné prameny“, vznikající v klínu vysokých skal jako ve sklepení, a dále dvě veliké skály, v nichž fantasie cestovatelů hledá dvě obrovské lidské hlavy a nazvala je biblickými jmény Gog a Magog. O kus výše, ve druhém již údolí, či rokli, nazvané Velkým průsmykem, poněvadž je zde největší a nejdelší stoupání na celé trati, jsou po pravé straně „Ozvěnové vodopády“, nazývající se podle hořejších ještě „Ozvěnových skal“.

Opouštějíc „Englemanův Caňon“, opouští dráha i Ruxton Creek a tu objeví se najednou po téže pravé straně veliká skupina skal, z nichž jeden ohromný balvan zdá se viseti přímo nad wagonem. Podoben je také nestvůrné hlavě a vypadá to, jakoby neseděl příliš pevně, jakoby otřes, způsobený hrkotem lokomotivy, mohl jím pohnouti, načež veta bylo by snad po nás všech! Pak následuje krátká, ale velice malebná, skvostnými skupinami skal a rozkošnými partiemi stromoví přímo přeplněná „Umělcova rokle“.

Když mluvím zde o skalách, netřeba si však představovati tyto jediné barvy, jenom v rozmanitých podobách a útvarech, nýbrž největší právě malebností těchto rozkošných skal jest právě jejich barvitosť, ba přímo pestrosť. Základní tou jest ovšem červeň, avšak tato opakuje se zde ve všech snad odstínech, kolik jich barva tato vůbec má, od skoro

bílého, jenom zarůžovělého nádechu až po nejtmavší červeň, tak zvanou indickou, červeň tmavé krve, až skoro do hněda přecházející. Též odstín měnící se až do pomorančova a do žluta, zde neschází a vše to promícháno je tak důkladně, že při stejném rázu je zde přece pestrá téměř různost tonů, k čemuž pojí se i různá opět zeleň stromoví jehličnatého, částečně i listnatého, křoví a travin i květin. Vše to nemá ráz nějak křiklavý, nýbrž při stejné základní barvě jaksi dušený, řekl bych zrovna elegantní, jaký příroda, zvláště tak divoká, málokde asi vykazuje. A figury, ze skal vytvořené, jsou opět co nejpodivnějšího namnoze rázu, někdy až fantastického vzezření.

Z „Umělcovy rokle“ vede horská stezka do postranního „Crystal Parku“ a dále na „Cameronův kužel“, celý zalesněný, jejž možno odtud v dálce viděti. Ale vlak jede dál, opět prudčeji a volněji stoupaje, ku „Chráněným vodopádům“, nad nimiž pnou se veliké skály, div že je úplně nepřepínají, skytajíce jim takto jakéhosi přístřeší. Brzo na to objeví se nám pak po levé straně nejkrásnější vodopád podél trati, „Minnehaha Falls“, nazvaný tak na paměť onoho „pravého“ vodopádu Minnehaha v Minnesotě, u tvrze Snellingovy nad Mississippim, mezi městy St. Paul a Minneapolis, kde jsem právě před rokem býval častým účastníkem toho krásného podívání na perlící se v pravém smyslu slova vodu, podobnou spoustě nejjemnějších krajek, řítících se přes okraj skály. Tato coloradská Minnehaha, „smavá voda“, nesměje se však, jak se mi aspoň zdálo, přece jen tak půvabně, jako její soujmenovkyně asi na tisíc mil odtud, opěvaná tak nadšeně Longfellovem v „Písni o Hiawathě“. Snad v tomto mém zdání hrál úlohu právě ten všeobecný obdiv, jenž vyhlašuje minnesotskou Minnehahu za nejrozkošnější z menších vodopádů, v Americe tak četných, a pak i pěkné soukromé upomínky.

Zde je právě na délku skoro již půl cesty vykonáno a malý domek nad vodopádem slouží za stanici, kde vlak stojí několik minut. Cestující používají toho času, aby se pokochali bližším a delším pohledem na vodopád, několik stop široký a dosti vysoký, asi nějakých 20 až 30 stop.

Podíval jsem se na hodinky — skoro pět čtvrtí hodiny již uplynulo od našeho odjezdu z Manitou! Kdo by to byl řekl! Celá cesta připadala mi, že trvá dosud pouze několik minut, nejvýše sotva polovinu, ba čtvrtinu toho času! Tak baví pohled z vlaku na tu stále se měnící scenerii podle tratě!

Za chvilku počalo další pokračování, druhá serie roztomilých těch obrázků zajímavé pouti do nadoblačné říše věčného sněhu a ledu. „Half Way Station“ jest již ve výši skoro devíti tisíc stop, tedy dvakráte tak vysoko jako vrchol české Sněžky, ale ku podivu, mimo ostřejší trochu větřík, pravý horský, o němž však ve voze nevíme, nepoukazuje nic právě důrazně na tak značnou výšku mnohých stálých již v Evropě ledovců. Také žádných mračen nevidíme posud pod sebou, neboť vzduch je čistý, jasný a sluníčko se mile směje, jenom že trochu méně zde hřeje. Pouze zdálo se mi, že stromoví značně zřídlo a jakoby zakrnělo, což je zvláště viděti na vyšších ještě stráních nad námi, kde stojí už pouhé stromečky, namnoze zohýbané, a hezky řídce od sebe postavené.

Však již vstup do této druhé polovice cesty, na délku trochu kratší, jest jiného rázu, nežli partie, jimiž jsme dosud jeli. Dráha zde musila

si proraziti cestu mohutnými skalními massami, a utvořila si průsek, jemuž dala jméno „Pekelná brána“. Za touto rozkládá se zelené širší údolí, plné borovic a modřínů, jichž různá zeleň pěkně se zde prostupuje. Nad lesem na levo vystupuje rozsáhlá „Ovčí skála“, opět v podobě zříceného hradu, jakých jsem tolik viděl dnes ráno za Palmer Lakem, a dále vynikají ostré obrysy vzdáleného pohoří, před nímž stojí homolovitý vysoký vrch „Bald Mountain“, coloradská „Lysá Hora“.

Ve velice divoké, ale ovšem i malebné „Lví rokli“ zapomněl jsem se rozhlížeti po nejbližším okolí, neboť naskytl se mi opět, od staničky „Mountain View“, t. j. vyhlídka na hory, poprvé co jsem odjel z nádraží v Colorado Springs, pohled na osněžený vrchol Pike's Peaku. Tam do té výše, na tu ohromnou horu, jakoby vydlážděnou obrovskými balvany, vyčnivajícími z pokrývky sněhové, máme se tedy ještě dostati! Co jsme opustili ono poslední lesnaté údolí, nazvané Ruxton Parkem, zmenšilo se stromoví skoro náhle, zrovna skokem a jsme nyní v samé kosodřevině, nízké, zprohýbané, po zemi se plazící. Avšak i ta zmizela pod námi za chvilku u staničky „Timber Line“, t. j. „Hranice stromoví“, když jsme se octli na prudčí zatáčce kolem samého již temene „Pike's Peaku“. Na stráních nyní roste jen tu a tam trochu trávy a nějaká horská květina, tvořící pouze místy malý kousek pažitu, což však dlouho netrvá. Pohled na vrchol hory zase zmizel, a oko nevidouc nic kolem sebe, nežli holá, kamenitá návrší a oblohu nad sebou, mimovolně popatří dolů, hledajíc ty skvostné lesy a partie, kam vlastně zmizely.

Jaké to však překvapení! Vlak s patrnou zde již námahou vystoupil zvolna k místu, nazvanému „Windy Point“, větrný bod, a najednou, na dvě, tři minuty otevřela se dole zajímavá podívaná. Hrsť roztomilých chaloupek jako úhledné dětské hračky, rozhozená po malém zeleném údolí, ve veliké hloubi pod námi! Domečky ty mají i zahrádky a stromky a nějaká stezička vine se mezi nimi. Lidí však neviděti, nejsou-li jimi snad nějaké malounké tečky, kmitající se na tomto obrázku. Určitě není to aspoň možno říci! Vše jest tak čisťounké, tak hezounké. Jaká je to asi osada, položená tak roztomile v malém údolíčku, se všech stran uzavřeném?

„Manitou! Manitou!“ ozvalo se však v tom z úst četných amerických pasažérů, kteří nyní také místečko ono zpozorovali a hrnuli se na stranu vozu, kde byla tato zajímavá podívaná.

Opravdu, bylo to Manitou! Kdo by byl však zde hledal ono přece po návrších tak rozlezlé městečko, které teď, s té výše, vypadalo jakoby skupené na rovině? Ty svahy a kopečky zmizely.

„Tamto je „Zahrada bohů!“ slyšel jsem opět hlas nějakého zde již povědomého občana, který vzal na se úlohu cicerona vůči anglo-americké společnosti ve voze.

Sledoval jsem směr jeho ruky a spatřil v rozlehlejším údolí na levo, či spíše za městečkem, za nějakým návrším, přes které jsme odtud ovšem velmi dobře viděli, ač ve skutečnosti bylo zajisté celým dosti značně vysokým pohořím, spoustu rozházených velikých skal a balvanů, jako kamenné pole, na němž roste hodně mnoho zeleného plevele. Že tím „plevelem“ budou asi velké stromy a celé skupiny keřů, jsem si

Skalní rokle v horách Coloradských.

již domyslil. Podrobností nebylo ovšem viděti, a jenom ten dojem mi zůstal, že skály v tu stranu měly barvu ještě červenější, či přímo rudější, než kde jinde.

Než bylo nám však možno důkladněji se rozhlédnouti, octla se trať již opět mezi pahorky a průkopy u staničky „Sedlo", a vyhlídka zmizela. Holé stráně se řítícím se s nich kamením, čím doleji, tím většími balvany, staly se pokud možná ještě holejšími a kamenitějšími, nahou téměř skalou, jen tu a tam v rozpuklinách vyplněnou sněhem, jakoby do nich zavátým. Rozhled poblíže nebyl žádný a v dálce jen samý sníh, skupený ve velikých homolích, o něž se opíraly paprsky sluneční. Venku fičel ostrý horský vítr, citelný již i ve voze. Pak zase zahnula trochu trať a nebylo viděti ani ten sníh, ani ty homole, ani slunce, — nic, než v dálce jakousi nekonečnou rovinu, jako moře rozsáhlou, nedohlednou, jenom že klidnou, nehybnou — — —

Jsme již nyní přes dvě hodiny ve voze, a cesta, dosud tak zajímavá, tak poutavá, připadá najednou skoro fádní. Pořád ta kamenitá pole a stráně s tím sněhem, který pomalu jakoby nabýval převahy nad skalou. Lokomotiva stále stoupá a cvaká, hned silněji, hned slaběji, nejevíc nikterak známky, že se míní v brzku již zastaviti u kýženého cíle. Jeden svah jsme minuli, naskytuje se druhý, stále to jde výš a výše a posud nikde konec. Už to pomalu začínalo být skoro mrzutým, až tu najednou objevil se skoro z čista jasna před námi nízký, ale dosti velký domek, postavený z důkladných kvádrů, jehož obrysy vystupovaly ostře na modré obloze, jediném jeho pozadí.

Jest to hořejší stanice, bývalá pozorovatelna a návěstní budova, nyní zároveň malý hotel. Cvakání přestalo, vůz se zastavil.

Rychle jsem vystoupil, ale ačkoliv jsem byl na značnou změnu teploty připraven a v očekávání toho oblekl jsem hned ve voze před chvilkou svrchník, rozrazila mne přece trochu zima a honem jsem se zapínal na všecky knoflíky. Navzdor tomu mne však ani nenapadlo, abych utíkal hned do domku, nýbrž pohroužil jsem se raději se zájmem do pozorování úplně nového pro mne rozhledu.

Vypsati dojem, jakým působí ta ohromná končina, přehlížená s takové výše, vyličiti jej trochu jen správněji, aby to vzbudilo nějaký aspoň přibližný názor, představu, zajisté ani nelze. Četl jsem od té doby několik popisů podobných, ale všecky mi připadaly neúplnými a mdlými, ač psali je první básníci Ameriky. Všichni vyjadřují se však stejně se mnou o naprosté toho nemožnosti pro „nízké péro své", které rozhodně nestačí na tu více vznešenost, velkolepost, úchvatnost, nežli vlastní krásu. Pohled ten však rozhodně nelze také ani malovati, neboť by nikdy nebyl vystižen.

Na východě, kam obrátil jsem se nejdříve, abych nemusil dívati se proti slunci, které stálo již nad horstvem za mnou, rozkládalo se ono moře rovin, planin to Velikého Západu, tak zvaných „Buffalo Plains", po těch tisících a tisících bůvolů, kteří tam před léty se proháněli, a z nichž nezbývá zde již ani jediný. K něčemu jinému než k moři nelze tyto nesmírné dosud prérie východního Colorada a západní Nebrasky, dodnes ještě pusté, nezorané, neosídlené a trpící nedostatkem vody, ani přirovnati.

Tu a tam byly, řídce jen, nějaké body, maličké skvrny na té šedozelené „hladině“, značící snad osady, snad nějaké hájky — určiti to nebylo tak snadně možno. Za to však patrněji znáti bylo řeky, lesknoucí se na slunci, prériové řeky s holými, nízkými břehy. A pláň ta, pouze těmito páskami a body trochu rušená, celkem téměř nepatrně, táhla se do „nedozírama daleka“ i na sever a na jih, všude bez konce, až na tu mohutnou horskou hráz či hradbu, táhnoucí se rovněž jako bez konce na pravo i na levo, nahoru i dolů od Pike's Peaku. Tento pak, jak připadalo mi neustále, byl jako vystrčený na způsob přední stráže či bašty do rovin, čemuž ovšem také tak jest.

Za mnou, na Západě, zvedalo se množství osněžených vrchů s ostrými obrysy, odrážejícími se od modré oblohy a obzor, na východě tak rovný, tvořil zde klikatou čáru, jako nepravidelné zuby nějaké staré pily. Údolí a pohoří byly zde mnohonásobně propleteny, skrouceny. Podrobnosti i zde mizely, zůstával jen celkový dojem, mohutný, ale — nevylíčitelný! V té chvíli porozuměl jsem však vášni vystupování na vysoké hory tak, jako dosud nikdy v celém životě a poprvé pocítil jsem onu zvláštní rozkoš z podobného rozhledu, představiv si k tomu ještě, jak musí býti takovému odvážnému lezci při pomýšlení, že má před sebou či pod sebou divadlo, jakého jest jenom nemnohým smrtelníkům popřáno, a jehož nabyl pouze po přemožení velikých často obtíží a nebezpečenství!

Den byl úplně jasný, rozhled čistý, jako málokdy. Stávát se zde často navštěvovatelům, že při nejkrásnějším dole počasí naleznou tady sněhovou vánici, nebo mlhu. Bouře, velice ovšem řídké, nikdy sem nedostupují, ale možno je odtud pozorovati s hůry jako velkolepý ohňostroj, rozpoutaný nad dolejšími údolími a rovinami, což poskytuje pohled prý úchvatný. Dráha jezdí sem ovšem jen v létě několik měsíců, kdy pouze také obydlen je domek, spojený s Manitou telegrafem.

Citelná zima a ještě citelnější vítr, mnou lomcující, donutily mne po chvíli přece jen k odchodu do nálevny „hôtelu“, kde sklenice horké kávy, třeba hodně mizerné, nahradila mi opět trochu ten nedostatek vnitřního tepla. Vida, že zde půjčují polní kukátka, použil jsem také jednoho a vrátil jsem se s ním ven. Neviděl jsem jím však nic nového, nežli že jsem dohlédl dále. Dojem byl stejný, ne-li naopak horší, neboť ten požitek při přehledu, jaký člověk má těkaje volným zrakem po širém kraji, zde zmizí. Podívati se dalekohledem, také zde stojícím, mi pak ani nenapadlo. Co bych jím viděl, nežli podrobněji nějaký ten domek dole, či skálu nahoře a to třeba jen kuse! Že jsem si také nevypůjčil ani zelené brejle, i zde nabízené, netřeba snad ani povídati. Připomínaly mi stále onoho sedláka, který ošidil své voly tím způsobem, že jim dal podobné okuláry a do žlabu slámu, kterou měli pokládati za seno.

A opět rychle míjel zde čas. Hodina, vyměřená na pobyt nahoře, chvíli již vypršela a někteří spolucestující usedli zase do vozu. „Vlak“ chystal se pomalu k odjezdu, ale mně se ještě nechtělo. Uvažoval jsem již, nemám-li zde zůstati a pozorovati odtud západ a východ slunce, avšak zdálo se mi to zde přece jen trochu smutným. Byl bych musil čekati s odjezdem zítra až asi přes desátou hodinu dopolední, věci své zanechal jsem na nádraží v Colorado Springs, a co zde tak dlouho

dělat? Trochu respektu měl jsem také před účtem hôtelu, jenž by mne byl bez odporu citelně stihl a konečně rušil delší pobyt zde celý můj rozvrh času. Mělť jsem namířeno dnes ještě na nocleh do Colorada Springs ku krajanovi, o němž jsem byl ubezpečen, že je srdečný muž a který měl tam menší hôtel, u něhož bude zajisté příjemněji, nežli zde. Tyto úvahy konečně rozhodly a rozloučiv se ještě dlouhým pohledem s panoramou, jíž podobné nedoufal jsem tak brzo viděti, zaujal jsem také místo své ve voze.

Za několik okamžiků začalo to již „jíti s kopce“, a sice trochu rychleji, nežli to šlo nahoru. Cvakání proměnilo se nyní skoro v nepřetržité hrčení. Lokomotiva jela teď před námi, zadržujíc vůz na svahu. Dívaje se pak dolů, div jsem nedostal závrať, vida, kterak rychle ujíždíme po krkolomných srázech, na samých pokrajích příkrých, nesmírných strání a po skalách nad hlubokými propastmi. Dříve to tak příšerně nevypadalo, neboť při stoupání jsem si toho příliš nevšímal, a dojem byl zcela jiný. Teď však přibližovali jsme se rychle k lesům, jež jakoby k nám vyvstávaly, vypínaly se vždy výš a výše. Křivka tratě míjela za křivkou, již dostihli jsme opět horských lučin, pak brzo kleče a za chvilku již byli jsme zase na půl cestě, a dále u vodopádu Minnehahy, uprostřed stromoví a malebných skal. Po krátké zastávce, o niž nyní snad nikdo již nestál, šlo to opět dále, či hlouběji, doleji a za hodinu a dvacet minut po odjezdu s hůry, ve tři čtvrtě na pět, stanuli jsme ve zdraví na nádraží v Manitou. (Pokračování.)

Messalina.

Obraz ze života staořímského.

Napsal Fr. Klement.

I.

Zářící slunce povzneslo se nad obzor veleměsta římského a jeho teplé paprsky padají plným proudem na četné ploché, sádrovou maltou neb kamennými plotnami kryté střechy, mezi nimiž na mnohých místech vyčnívají malbami zdobené štíty vysokých a velmi rozměrných paláců a chrámů, jejichž tu a tam šikmé střechy obloženy jsou plochými (tegulae) neb žlábkovými (imbrices) taškami, namnoze i břidlicí a kovovými deskami. Temná zeleň cypřiší, dumných pinií, zimostrázů a vavřínů i světlejší zeleň platánů a kaštanů povznáší se z rozsáhlých veřejných sadů a palácových zahrad do sytého modra a příjemný vzduch prvního říjnového dne naplňuje všechny prostory ulic, tříd, náměstí a sadů města, jimiž přečetné obyvatelstvo všech stavů proudí.

V nejhlavnější třídě mezi esquilinskými výšinami a Quirinalem, ve čtvrti nejstarších a nejslavnějších římských patriciů, jest i rozsáhlý palác vznešeného Caja Silia, který jej po svém otci, na rozkaz imperatora Tiberia zavražděném, zdědil a po svém sňatku se sličnou Junií skvěle a nádherně zaříditi rozkázal. Budovy tohoto paláce stojí uprostřed rozsáhlé, pečlivě pěstované, kolkolem zdmi ohražené zahrady; v čelní straně toho sadu, poněkud na zad pošinuto, nalezá se především vestibulum, z něhož vede několik stupňů vzhůru ku hlavnímu, po každé straně třemi sloupy opatřenému vchodu (ostium) a tímto vstupuje se do neobyčejně velikého čtyrhranného atria, jehož střední část (impluvium) jest nahoře otevřena a částečně posunovacími purpurovými koberci (velum) proti slunečním paprskům pokryta; pod tímto otvorem střechy umístěna jest dole, uprostřed mramorového, vkusně sestaveného dláždění, nádržka s vodometem, zhotovená z hymettského hlazeného mramoru. Pět mohutných korintských sloupů z pestrého afrického mramoru s červeně pruhovanými hlavicemi frygickými, mezi nimiž na zelených thessalských podstavcích umělecky provedené sochy z lunského (nynějšího carrarského) mramoru stojí, dělí po každé straně atrium od postranních užších chodeb (alae), jejichž stěny i slabě vyklenutý strop obloženy jsou zlatožlutými numidskými tabulemi v černých mramorových rámcích. Z těchto chodeb vedou v pozadí atria dvoje, nádhernými koberci pokryté, nahoře i dole pomocí čepů se otáčející dvéře do hlavního dílu paláce (cavum aedium, cavaedium), tvořícího obdélný, nekrytý, od atria příční stěnou oddělený dvůr. Po stranách umístěny jsou v pravém křídle komnaty Junie Silany a v levém Siliovy s východy do tohoto nádvoří, ve středu ozdobným vodojemem opatřeného a za impluviem kovovou střechou krytého. V zadní části cavaedia, uprostřed, stojí malá, prostě, ale vkusně mramorovými plotnami obložená budova o jedné komnatě (tablinum), kde se chová rodinný archiv. Po pravé i levé straně tablina vedou vchody, fauces zvané, do velikého, na všech stranách ohromnými taenarskými černými sloupy s bílými hlavicemi ohraženého peristylia, jehož postranními chodbami se vchází do několika nádherných síní (oeci), společenských pokojů (exedrae), lázní (balneum), obrazárny (pinacotheca), knihovny a domácí kaple (sacrarium) larů a penatů (domácích božstev). V prvním poschodí nad cavum aedium a za peristyliem v nejzadnější části paláce umístěny jsou jednoduché komnaty pro tři sta služebných otroků (servorum cellae) — pouze vrátný a zvláštní sluha pro atrium (atriensis) mají své pokojíky hned na blízku palácového vchodu — a s cellami otroků sousedí na konci přízemku ještě neobyčejně rozsáhlá kuchyně (culina), pekárna a mlýn, bez nichž se žádná velká římská domácnost neobejde, jakož i konírny.

Ve všech prostorách tohoto skvělého sídla panuje v den, jímž děj našeho vypravování počíná, neobvyklý ruch a šum, neboť steré ruce pilných otroků zaměstnány jsou bedlivým čistěním podlah, sloupů, stěn, stropů a předmětů po různu stojících. Spatřujeme tu četné rozkládací žebříky, pomocí jichž otroci přístropní části místností dlouhými, látkou obalenými smetáky a košťaty cídí; jinde opět myjou skvostně vykládané mosaikové a mramorové podlahy velikými houbami; jiní trou četné sloupy kožemi, by se leskly, a valná část otírá pečlivě stopy prachu, který se tu a tam

na rozestavených starožitnostech, poprsích, sochách, nádobách a obrazech usadil. Prokurator otroků Geta, tricliniarcha Jason a atriensis Pharnaces přihlížejí pilně, aby se žádný z drahocenných předmětů nepoškodil, což platí zejména o stolech, jejichž cedrové neb thujové tabule na sloupcích ze slonoviny spočívají, o jemných uměleckých nádobách z jantaru, pohárech z lemovaných kamejí, pak egyptských různobarevných sklenicích a prolamovaných nádobách, z nichž každá značným počtem tisíců sestercií zaplacena byla. Zlatých, stříbrných a bronzových nádob staré řecké a nynější římské umělecké výroby rozestaveno v různých místnostech na stolech a podstavcích jednotlivě neb ve skupinách značné množství a pořadatel výzdoby paláce přihlíží všude, aby s náležitým souladem byly sestaveny. Také v palácovém křídle Julie Silany pracuje množství mladých i starších otrokyň za dohledu prvních komnatových služek (delicatae) o pečlivém uspořádání místností, v jejichž výzdobě světlé barvy převládají a v nichž jest nehojný, ale za to neobyčejně drahocenný nábytek. Krátce před polednem prohlédl si prokurator Geta ukončenou již úpravu všech částí paláce, projevil podřízeným pracovníkům svou spokojenost a nařídil zároveň, by otroci službu konající do slavnostních úborů se převlekli a na vykázaných místech, které jim atriensis Pharnaces naznačil, příchod svých velitelů očekávali.

Cajus Silius vracel se téhož dne z pobytu na svém statku a letohrádku na blízku Capue, kde byl právě počátek svého manželského stavu v nejrůžovější náladě prožil, do Říma a přiváděl s sebou též milého hosta Montana, který se po sedmiletém pobytu v Gallii do hlavního města vracel a zde opět usaditi se chtěl. Společně s Junií jeli v lehkém cestovním povoze až ku bráně Capenské, kde je již skvostně vyšňoření kappadočtí nosičové se třemi nosítky u cesty appijské očekávali a zároveň přidružili se k nim anteambulones, kteří jim v tlačenici ulicemi cestu raziti měli. Průvod postupoval hemžícím se množstvím lidu jen pozvolna a za každým téměř krokem byli Silius a Junie vznešenými Římany velice uctivě pozdravováni; ostatně i členové středních a nižších tříd obyvatelstva provolávali jim hlasitou zdravici, neboť osobnost Siliova náleží v městě k nejznámějším. Táže-li se někdo z lidu, jemuž Silius znám není, dostává se mu ihned s několika stran odpovědi: „Ty neznáš vznešeného Gaja Silia, našeho nejkrásnějšího Římana? Odkud pak jsi, barbare, že je ti Silius městem germánským? Pohleď jen, jak se po něm vznešené Římanky z nosítek ohlížejí, že si mohou hlavy vykroutit!“ Z urozených rodin mnohé jsou se Siliem spřízněny a spřáteleny, i vídají tohoto všemi dary krásy i ducha štědře obdařeného muže radostně ve svém středu. Kolem jeho osoby shromažďuje se vždy četná družina starších i mladších společníků, radovánky a zábavu milujících, a jeho všeobecná oblíbenost vábí k němu hojně oddaných přívrženců. Právem tudíž prorokují Siliovi, že jej očekává slavná budoucnost.

Nosiči zabočili od svahu Palatinu ku chrámu Veneris et Romae a k Forum Caesarum proto, by suburskou čtvrt rozkřičených domů minuli, a kráčeli zacházkou kolem pole Agrippova po pravé straně zahrad Lucullových, podél výšiny Quirinalu, kde již nebylo šumného toho ruchu, jaký panoval ve středu města. Právě když došli ku střednímu

východu nádherného sadu, vystupoval ze zahrady veliký průvod: v jeho popředí kráčelo deset běhounů (cursores) z Numidie, za těmito pak třicet anteambulones a po každé straně přeskvostných nosítek, osmi obrovskými Syřany nesených, dvacet bývalých otroků, nyní propuštěnců, průvodčích císařovny Messaliny, která polo ležíc na lectice spočívala. Průvod nosičů a doprovázečů Siliových ustoupil na stranu cesty a zastavil se, by dvorní družině, vesměs v šarlatové tuniky stejného střihu oblečené, volnou dráhu ponechal a takž měli Silius, Junia i Montanus na jedné a Messalina na druhé straně vhodnou příležitost, vzájemně se prohlédnouti. Žárné oko Messalinino spočinulo jen na okamžik pátravě na sličné Junii, načež pohlédlla s neobyčejným zalíbením na Silia a ponořila své zřítelnice hluboko do zraků mužně krásného Římana, jako by v tajinách jeho srdce čísti chtěla, kdežto on více zvědavě a beze všeho úmyslu na ni pohlížel a když něžný úsměv její rty přelétnul, oči své odvrátil, upřev je na Junii, která se v tom okamžiku zvědavě na zad obrátila. Bez obzvláštního zájmu podívala se pak Messalina na neméně krásného Montana, který na tuto nápadnou krasavici s velikou pozorností se zahleděl. Právě v tom okamžiku zeptala se Messalina propuštěnce Phryxe, zastávajícího službu nomenclatora, jsou-li mu tyto osoby známy. „Jest to Cajus Silius a Junie, jeho manželka, kdežto muž ve třetí lectice mně není znám a rozhodně již po delší dobu v Římě se nezdržoval,“ odpověděl propuštěnec pokorně. Také Montanus tázal se po odchodu vznešené ženy svých nosičů, kteří mu dali žádoucí vysvětlení; zamyšlen hleděl pak další, již jen krátkou cestou před sebe. Také Silius a Junie zabývali se v myšlénkách, každý po svém spůsobu, císařovnou až do chvíle, kdy průvod před vchodem paláce Siliů se zastavil.

Přednostové otroků Geta, Jason a Pharnaces pozdravili svého velitele, jeho manželku a hosta s uctivou pokorou a pomáhali jim při sestupu s nosítek, načež kráčeli za nimi k ostiu, nad jehož dveřmi ochočený papoušek své daleko slyšitelné: „Salve“ pronášel, a když páni překročili práh paláce, v němž mosaikou vyložen je týž pozdrav, zajásalo příchozím z atria vstříc steré „salve“ otroků tam rozestavených. Silius i Junie jsou mile překvapeni a Montanus podotýká s úsměvem: „Familia vítá svého domácího imperatora a svou Augustu co nejsrdečněji a pozoruji, že i zde jako v letním jejich sídle slunce štěstěny září!“

Rozradostněný Silius vzal Montana za rámě a pravil spokojeně: „Milený druhu mých jinošských let, jsi nyní a zůstaneš mým hostem tak dlouho, jak si toho jen přáti budeš; ba doufám, že se ti po nudném životě ve vojenských táborech a v Lugdunum stýskati nebude. Nyní půjdeme do připravené lázně, načež následovati bude hostina, ku kteréž jsem pozval několik nejdůvěrnějších přátel a pak, doufám pevně, zdomácníš v našem kruhu co nejdříve“. Po těchto slovech obrátil se Silius k Junii, políbil ji vroucně a pravil: „Jdi, milko má, a objev se nám v trichiniu jako bohyně!“ Junie se milostně usmála, poroučela se roztomile Montanovi a odešla v průvodu otrokyň do svých komnat. Družka Siliova byla krásné pružné postavy, obličeje ani ne tak sličného jako něžností svou půvabného; zejména v očích spočívala zvláštní milostnost, dobrotivost a roznícenost vřele milující ženy. Silius byl vzorem krásného šestadvaceti-

letého muže, ztepilé postavy, souměrného, přísně římského obličeje, v němž se zračila vznešenost s přídechem pýchy, mužnost s odhodlaností, určitá samostatnost, a když se rozložil po jeho tváři úsměv, tu zdálo se, že může na ženy neodolatelným kouzlem a na muže nepřekonatelnou roztomilostí působiti; leč bedlivějšímu pozorovateli nezůstalo na delší dobu tajno, že tento oslňující, krásou vynikající Říman o všech těchto svých přednostech také přesvědčen jest a že jich kde třeba i používati dovede. Rytíř Montanus, o rok mladší Silia, má obličej neobyčejně jemný a jeho světle růžová pleť tvoří nápadnou protivu ku tmavosnědé pleti jeho přítele, stejně jako něžné snivý výraz jeho očí, v nichž se zračí zlaté srdce, touha po světě idealních vidin a hlubokost citu. Postavy jest o něco menší než-li Silius, také štíhlejší, avšak pěkně souměrně vzrostlý a těla otužilého přísným životem ve vojenských táborech v Gallii. Rodiče Montanovi zemřeli záhy, zanechavše mu rozsáhlé statky v okolí Říma, spravované věrnými propuštěnci, a množství otroků. Poněvadž se mu nečinný život v městě nezamlouval, odebral se do Gallie, kde se s chutí věnoval životu vojenskému; nyní pak měl pevný úmysl poohlédnouti se ve škole rhetorů a věnovati se v příhodném okamžiku buď činnosti politické v městě, aneb za dobrých vyhlídek vojenské v provincii.

Po odchodu Junie vedl Silius Montana, obdivujícího se nádheře všech místností, druhou dvoranou a peristyliem k budově lázeňské, kde je již balneator se svými pomocníky očekával, cestovní tmavé vlněné pláště, krátké tuniky a střevíce (calceos) jim svléknouti dal, načež je dle obvyklého způsobu apodyteriem, frigidariem, tepidariem, caldariem, sudatoriem a ochlazovací síní provázeli, po přání obsluhovali a pak pro nastávající hostinu oblékali.

Za těchto lázeňských požitků vyličoval Silius zevrubně Montanovi pozvané osoby způsobem polo žertovným, polo vážným a upozorňoval jej na různé povahy svých hostů, kteří v římské společnosti vynikající postavení zaujímali.

„Valerius Asiaticus“, vypravoval Silius, „bývalý konsul, který s Markem Juniem Silanem tuto hodnost zastával, vyniká nejen vzácnými dary ducha i těla, ale také nesmírným bohatstvím: jest majitelem ohromných statků, tisíců otroků a především také nádherných zahrad Lucullových, které s velikým nákladem udržuje, tak že jsou nyní ještě stkvělejší, nežli za doby, kdy žil jejich zakladatel. Zajisté pozoroval jsi krásný oblouk hlavního jejich vchodu, z něhož Messalinin průvod vycházel, když jsme se kolem —“

„Odpusť, milý příteli“, pravil rychle Montanus, „že tě přerušuji, avšak rád bych také určitější podrobnosti o císařovně zvěděl, o které se v Lugdunum vypravují věci nejpodivnější.“

„Myslím,“ odvětil Silius s úsměvem, „že všechny ty rozšiřované pověsti o Messalině ani přibližně ke skutečnosti přirovnati se nemohou a rozmnožíš-li vše to, co jsi tam na západě slyšel, ještě steronásobným přídavkem nejpodařenějších klevet, jaké by zlí jazykové svésti mohli, pak teprve dovedeš si jakýs takýs obraz její pravé povahy vytvořiti. Poshov jen, příteli; vždyť v průběhu mého vypravování dojde na Claudia i na

Messalinu a doufám, že ani v mém tricliniu tato látka chyběti nebude, poněvadž se nyní v celém Římé o ničem jiném nemluví nežli o císařských manželech. Na příklad zmíněný konsul Valerius Asiaticus a Messalina nevraží na sebe v poslední době měrou největší, neboť ona by ráda celý nádherný sad Lucullův pro svou potřebu koupila, kdežto Asiaticus zdráhá se jej prodati, poněvadž jest to jeho nejmilejší majetek, jejž jako zřítelnici oka svého opatruje. Avšak Messalina, jde-li o ukojení některé její libůstky, jest každého skutku schopna, a k dosažení kýženého cíle chápe se i nejhroznějších prostředků; proto nepochybuji ani dost málo, že na konec spor ten zaplatí Asiaticus. Jak nebezpečnou sokyní Messalina jest, o tom by ti mohl můj host senator Vinicius mnohé zajímavé podrobnosti vypravovati, neboť věz, že právě před krátkým časem vypovězena byla jeho manželka Julie, dcera Claudiova bratra, následkem výstupu, který se před hostinou v paláci imperatorově odehrál. Před vstoupením Claudiovým prohlásila totiž vůči Messalině, že s takovou prostopášnicí u jednoho stolu hodovati nebude, načež ihned palác opustila. Messalina nalhala potom slabochu Claudiovi, že Julie udržuje nedovolený poměr se slavným Senekou, následkem čehož oba z Říma vypovězeni byli; ba císařovna pronásledovala oběť svou i do vyhnanství a rozkázala, by jí podali jedu, na kterýžto úklad Julie také zemřela. Vinicius, tento znamenitý a všeobecně vážený muž, snáší těžký osud svůj s velikým sebezapřením, leč osten zármutku rozrývá jeho šlechetné srdce a kdyby jej senátorství v Římě nezdržovalo, vzdálil by se do ústraní svých statků. Co do postavy, obličeje a uhlazených mravů jest Vinicius pravým opakem nápadně šeredného a maličkého Asinia Galla, který si na svém vznešeném původu — je totiž s mateřské strany Drusovým bratrem — velice zakládá, při každé příležitosti i veřejně proti Claudiovi a Messalině brojí, avšak pro svou chvástavost malé vážnosti požívá a žádných přívrženců nemá. Párek roztomilých lidiček jsou manželé Scipio a Poppaea Sabina. On, vážný, ale příjemný, bystrý a chytrý, horuje jedině pro svoji spanilou Sabinu, která mu tuto lásku štědře oplácí, zároveň však radovánky i společnost miluje; na rtech smích, v slovech žert a v srdci stálý ples, žije se svým Scipionem v samé blaženosti. V ovzduší divadla a ve společnosti slavného herce Mnestra bývá ovšem v náladě nejlepší; ale šeptají-li si utrhační jazykové o tomto poměru ledacos, jsem přesvědčen, že nepřekročil meze vřelého přátelství, které je právě tak srdečné, jako to, které ji spojuje s Asiaticem. Doufám, že také přítelkyně mé Junie, Aelia Paetina, dcera konsulara a Claudiem pro nepatrnou příčinu zavržená druhá jeho manželka, dnes k nám se dostaví, která s osudem svým již úplně se smířila a část roku na svém statku, část v Římé se zdržuje. To jest tedy kroužek mých důvěrných přátel. Svým spojením s Junií ukončil jsem nadobro dřívější až příliš pestrý a bujný život mládenecký a pevně jsem si umínil, že do kruhu bývalých poněkud divokých soudruhů nevkročím. Ty však, Montane, jsi nyní u bohatého zdroje šumného života a proto naplňuj chutě číši tužeb z jeho toku, až přílišným požitkem sladkých vášní vystřízlivíš."

„Nejsem nepřítelem radovánek ani krásných dívek," odvětil s úsměvem Montanus, „avšak výstředností nemiluji a vše, co si snad v Římě dovolím,

bude as přátelský poměr k některé libertince; doufám, že se snad najde nějaká amica, s níž se budu moci sdružiti."

„O takovou nebude nouze. Čtvrť Subura přechovává mnoho poupátek a rozvitých květinek z různých končin naší veleříše, z nichž mnohé jsou arci drsné, jiné již značně uvadlé, avšak možno tam nalézti také některé velejemné a mnohdy i velice vzdělané krasavice, které se svými přátely i v domech svobodných vznešených mužů stolují. Provedu tě Suburou —"

„Silie, ty, manžel krásné Junie, bys se odvážil do této rozkřičené čtvrti?" přerušil jej s udivením Montanus.

„Odpusť, příteli," pravil se smíchem Silius, „že tvé prostoduchosti projevuji upřímnou soustrast; avšak nedivím se z provincie přišedšímu, kde na takové společenské přestupky jinak se pohlíží nežli zde. Navštívení Subury není v Římě pro ženatého zločinem, když tam v kruhu přátel mešká a ničeho se nedopouští, nač by veřejnost právem poukázati mohla, a proto nestrachuj se o mou pověst, když tě tam uvedu."

„Přijímám tvé nabídnutí s podmínkou, že se o tom Junii nezmíníš," pravil poněkud ostýchavě Montanus, načež Silius s úsměvem podotknul:

„Nestyď se, příteli, vždyť jsou Římanky v té příčině liberalnější nežli ženy jiné. Nyní však necháme prozatím Subury a abych tvoji zvědavost ukojil, chci ti různé maličkosti o Claudiovi, Messalině a dvorních poměrech vypráběti, abych ti četné otázky uspořil a jak náleží do toho prazvláštního světa tě uvedl. Pokud se především týče imperatora Claudia, přičísti dlužno jedině nešťastné náhodě, že po zavražděném Caligulovi, který byl mimochodem řečeno blázen, na trůn slavné Rómy zasednul muž tak hanebně v podruží různých otrokyň a osvobozenců vychovaný, že se za něho babička jeho Livia a matka jeho Antonia při každé příležitosti styděly a jen veliký Augustus, věda dobře, co v něm vězí, mírněji s ním zacházel. Duševní jeho schopnosti byly takové, že jej nechtěli ani do senátu přijati a pro veřejný posměch zvolili jej augurem, aby prorokoval věci budoucí. V den, kdy velitel Chaereas a ostatní spiklenci Caligulu v podzemní chodbě, do paláce na Palatinu vedoucí, zavraždili a Claudius se o tom dozvěděl, utekl se do velké letní síně a strachem se třesa uschoval se tam za dveřní záclonu. Vojín praetorián Gratus chtěl za hrozného zmatku něco pro sebe uloupiti a spěchal do této síně, kde spatřil ihned nohy zpod oné záclony vyčuhující. Vytáhl Claudia, poznal jej a domlouval mu, aby se ničeho neobával, že se mu nic nestane, načež jej odvedl do ležení osobních stráží, kde na něho naléhali, aby z příhodného okamžiku těžil a imperatorem se stal. V senátě seděli zatím moudří otcové a radili se nejdříve o zřízení republiky, pak zase o tom, kdo as by byl nejlepším císařem, a když první návrh se nezamlouval, obrátili se ke druhému; leč protože každý se cítil dosti hodným státi se imperatorem, nestal se jím nikdo z nich; ba stal se jím právě ten, k němuž tribuny lidu vyslali se vzkazem, aby se snad neopovažoval hodnost praetoriany mu nabízenou přijmouti. Claudius, ač prý s těžkým srdcem, dal se prohlásiti za imperatora a senátu nezbylo po dlouhém řečnění — zejména když také větší část legionů a lid k praetorianům přistoupili, nic jiného, nežli s hotovou událostí se smířiti a Claudia také uznati. Panování své zahájil hned činem dosti ohavným, neboť rozkázal, aby

velitel Chaereas, vlastní původce zavraždění Caliguly, který mu tím cestu k imperatorství proklestil, ale ovšem v senátě poznámku: „Po bláznu přejete si hlupáka imperatorem!" si dovolil, odpraven byl. Že by Claudius vládnul, o tom nelze vlastně mluviti, neboť vrchu nabyla Messalina a spolčení s ní osvobozenci, nyní nejvyšší hodnostáři veleříše, zejména bídák Narcissus, který zastává úřad tajemníka, zvaný a cognitionibus, pak Pallas, správce všech záležitostí, které se mu pod ruku dostanou, Polybios, studijní rádce Claudiův, dále Callistos, Posides a důvěrník Messalinin Vittelius. Toto slavné sdružení vládne hrozně, odstraňuje násilně každého, kdo se mu stává nepohodlným, a slaboch Claudius nemá ani tušení, co se mezi stěnami paláce na povel Messalinin páše, ba —" V tom okamžiku vstoupil atriensis do síně, kde právě Silius a Montanus pohodlné pro hostinu úbory oblekli, a oznamoval, že se hosté již scházejí, pročež hostitel své vypravování ukončil slovy: „To ostatní, Montane, povím ti později a možná, že i v tricliniu mnohou zajímavou historku o Messalině uslyšíš; nyní však pospěšme do atria, abychom přátely uvítali."

Tam shromáždili se již pozvaní a rozmlouvali s Junií, když Silius a Montanus mezi ně vkročili. Vzájemné uvítání bylo srdečné, a Montanus přijat v kroužku Siliových přátel s neobyčejnou vřelostí; švitorná Poppaea Sabina zmocnila se ihned hosta z ciziny a přála si, aby jí vypravoval novinky o Gallii, k čemuž on se milerád uvolil. Pak se odebrali všichni do nádherně vyzdobené jídelny, kde proti sobě dvoje kruhová stibadia, jedno s pěti a druhé se čtyřmi lehátky, upravena byla a místa rozdělena tak, že k většímu ulehli Valerius Asiaticus, Poppaea Sabina, Montanus, Aelia Paetina a Silius, ke druhému pak Scipio, Junia, senator Vinicius a Asinius Gallus. Nádherné citrové tabule zůstaly nepokryty; před každým hostem upraveno jen souměrně stolní náčiní i s malým ubrouskem (mantele) a větším jemným plátěným šátkem (mappa), kterýž se zastrkoval za náprsní řáseň. Služebnictvo podávalo jídla v objemných, na stůl přinesených stříbrných repositoriích každému hostu zvlášť, nad čímž se Asinius Gallus s udivením pozastavil:

„He, Silie, což pak už zaniká v Římě starý dobrý zvyk, dle něhož si každý host sám co chce z repositoria vybere, aneb jest tento spůsob obsluhy nějakou zvláštní novinkou?"

„Ano, ctěný příteli," tvrdil hostitel, „toto novum zavedeno poslední dobou v našem mořském tusculum v Bájích a doufám pevně, že se i v Římě ujme; avšak chceš-li, můžeš se dle libosti sám jako dříve obsluhovati."

„To také učiním, protože nechci, aby má ústa dvěma pánům, totiž poroučení a požitkům, najednou sloužila," odvětil labužník Asinius a sáhnul nejdříve po řízku vzácné mořské plíhavice (barbatus), pak si vybral malý kousek ryby kambaly (rhombus), pocházející z okolí Ravenny, a dovršil svůj gastronomický výkon úryvkem smažených vnitřností ryby scarus, kterou nynější císař Claudius od břehů Malé Asie do moře mezi Campanií a Ostií nasaditi dal. Celé toto znamenitě vybrané předkrmí (gustatio) s omáčkami chuť dráždícími, zeleninou a jinými drobnůstkami zapili hosté medovinou (mulsum) z vína a medu, načež přinášeny jednotlivé „chody" (missus čili fercula), druhého hlavního oddílu hostiny, sklá-

dající se z bažantů, rhodských a numidských kuřat, jemných hrdliček, tučných kvíčal, krmených zajíců a kachen, které u každé tabule vždy jeden zručný kraječ (scissor) přímo umělecky před zraky hostů rozkrajoval a každému dle přání části podával. Číšníci naplňovali hodujícím poháry vínem tu setinským, tam mamertinským, onde faustianským nebo prastarým caecubským a když pak do síně přinášeny zákusky, pozůstávající z dovedně a vkusně upravených cukrovin (opera pistoria) a moučníkův, ozývala se již hodovna veselým smíchem a nenucenou zábavou.

(Pokračování.)

Zloděj.

Napsal Vladimír Čech.

(Dokončení.)

Náš Josef byl člověk již nemladý. Tehda hleděl jsem naň s jistým přídechem soustrasti; zdál se mi býti hlavou již valně omšenou a blizoučko osudné hranici, za kterou leží skráně vylysalé a šedá kadeř v zátylí, breptající kolozubá ústa a černá postýlka, z které se více nevstává. Nyní zdá se mi však, že nebylo mu ještě celých čtyřicet roků. Za svých mladých let byl vojákem a k tomu sluhou divokého důstojníka, který jako Dumasovi mušketýři bouřil životem, a v bitkách a pitkách, v milostných dobrodružstvích a při karetním stole ubíjel svůj věk. Podle podání Josefova byl to major, potomek rumunských bojarů, divoký jako tigr, když se rozkatil, a zase sladký jako tetřev, když se kořil dámě srdce svého. Ale Josef, vykládaje o této své epoše, stával se fantastou. Spíše asi byl to bělohubý poručík Komareck, který, dostav se do pluku přímo z kadetní školy, naivní jako šestinedělní jehně, s divnými illusemi v hlavě, rozdováděl se po restaurantech, kde prodávají cognac, pálený z našich českých bramborů, a u děvčátek, kterým dává se diškrece do punčochy. Takový hrdopýšek, kterého opili blínem, a který, rozkutálev penízky, jež zbyly po tatínkovi, dopíjí skromně životní pohár svůj, v ošumělém kabátku, v zášeří nějaké privátní kanceláře. Na tom však nezáleží. Josef snesl na hlavu jeho nevázanost celého pluku, a přibarvil jej podle svých bujných snů. Učinil z něho ideál, který strmí u výši nadoblačné, a obetkal jej veškerou poesii duše své.

Když prodělal svou kampaň s rákoskou v botě a s kartáčem v pravici, a když vrátil se, takový vypelichaný vojáček, do svého rodného městečka, domohl se Josef z jakési protekce místa v otcovu skladišti, odkudž za krátko avanžoval na domácího sluhu našeho. Byl to člověk, který se nepral s životem, ale klidně, jako rybák-filosof zapouštěl do něho čeřen

svůj. Jako rybák bílé rybičky, tak vybíral požitky, jež se namanuly, a pokuřuje spokojeně ze své sádrovky, upravoval si z nich svou skromnou životní večeři. Naši byli s ním spokojeni. Tatínek neměl sice mnoho úcty ku všední mělké jeho duši, ale blahosklonně jej přehlížel. V kuchyni, kam zacházel rád na večerní táčky, kdy vesele praskalo dříví ve velkém sporokrbu, a z trouby zaváněla rudnoucí pečeně, dodělal se hovorností svou, svými epickými fantasiemi, moudrými výklady a hlubokými úvahami značného úspěchu. Stará kuchařka Malčina, s podvázanou bradou, které nábožně uměl naslouchat, když vykládala o svých mladých letech, ráda s ním zasedala k nebarvenému stolečku, a služka Mařena, kterou potaji štípal do červených tváří, zcela byla prodchnuta úctou ku šviháckému jeho kabátu, napuštěnému hřebíčkovou voňavkou. Počastovali pana Josefa tak mnohým soustem a tak mnohým douškem, jež určeny byly pro panský stůl.

Vedle kočího Pejška vážil jsem si Josefa ze všech domestiků našich nejvíce. U kočího zamlouvala se mi hlavně jadrná mluva, kterou se bavil se svými zvířaty a potom parfum, složený ze sprostého tabáku a koniny, jímž úplně byl prosycen; ale Josef imponoval mi svou čistou vyholenou tváří, prostým životním názorem a důvěrností, jakou se ke mně snižoval.

Setkal jsem se s ním po večeři v zahradě. Hlídal dozrávající hrušky, které lákaly k loupeživým výpadům smělou mládež, jež vyrůstala v dumavých chaloupkách, zavánějících páleným borovým jehličím. Seděl schoulen na lavičce a podřimoval. U nohou jeho, sviuut do kotouče, ležel malý Filax kuchařky Malčiny, veselý bílý pejsek, který, vrtě ocáskem, nabízíval se všem domácím ke službě a kratochvíli. Přisedl jsem k Josefovi.

„Á — to je mladý pán," vyrušil se ze svého zadumání. „Milostpán mi nařídil, abych tu dal pozor. Koukám se — koukám . . ."

„Jako byste byl dřímal, — ne, pane Josífku?"

„No — což? Člověk se zamyslí."

„A kluci mohou zatím vesele krást . . ."

„Inu! — Ale „krást", mladý pane, to je ošklivé slovo; tak se to nesmí brát. Co, konečně, pár hrušek — má to shnít na komoře? Hoši by si pochutnali."

„Ach, to jsou podivné náhledy u hlídače!"

„Nu, člověk prošel světem, to je to. Není dobře, koukat lidem příliš na prsty, dělá to mrzutosti na obou stranách. Milostpánovi bych to neřekl, ale mladý pán může se přiučit."

„Ale to je z brusu nová zásada, Josefe; je tedy lépe nechat se okrádat . . ."

„Ba že je lépe, jen když to nejde příliš do živého. Takové maličkosti pánovi neuškodí, a chudý člověk má radost."

„Radost — radost, pěkně děkuju; vždyť je to hřích, který se příčí božským i lidským zákonům."

Josef se tiše zachechtal.

„Hřích — hřích? Člověk se nepohne, aby nezhřešil, a tohle to — no, to není nejhorší. Každý bere, když se dá."

„A vy také podle toho . . ."

„Já? Kdyby to bylo všecko pohromadě, co jsem kdy vzal, bylo by toho dost."

Zhrozil jsem se té upřímnosti. Nesrovnávalo se mi to doznání nijak s dobráckou tváří a s očima jeho, v nichž družila se jakási poťouchlost s výrazem praneviňoučké hlouposti.

„Ale, Josefe, to přece nejde; vždyť je krádež nejohavnější ze všech zločinů!“

„Jak se to vezme, jak se to vezme, mladý pane. Ona, víme, není krádež jako krádež, to je to. Když vezmu něco nepočítaného a potají, že to nikdo nezví, komu pak jsem tím ublížil?“

Zamlčeli jsme se.

Nechtělo se mi příti se s Josefem; vždyť to byly beztoho jen theorie, kterými se v životě neřídil. Ne, po té stopě nepůjdu!

„Emma taky už jde spát,“ řekl Josef po chvíli.

Pohlédl jsem k domu. Okénko v podkrovní světničce osvětlilo se, a přešel po něm stín ženské hlavy. Byla hluboce černá noc, jen málo zjasněná tisíci hvězdami, jež rojily se na nebi. Noc tichá, jen málo oživená tajemným šelestem v korunách stromů a přidušeným hukotem vzdáleného jezu. Chvílemi zachrastilo to někde v lupení, a přezrálé ovoce zapadlo s tichým stonem do mladé trávy; jen někdy zapípal kdesi rozespalý pták, anebo pes ozval se odkudsi chraptivým zaštěkáním. Noc vlažná, páchnoucí silicí, která vyvírala z tisíce pestrobarvých květných kalíšků. Okénko v podkroví otevřelo se a dívka v bílých nedbalkách, snad i svůdně odstrojená, vyklonila se do nočního vzduchu. Dívala se do temných vln, do nichž vzedmuly se stromy četnými svými rameny, do vln, v nichž dříme rozčepýřený ptáček, ku své teplé družce přitulen. Snad hledala hvězdu svou mezi těmi četnými světélky, jež zářily jako drahokamy, na kyprém černém nebi. Zanotovala přidušeným hlasem píseň nějakou. Nebylo rozuměti slovům; jen plné altové tony nesly se nám nad hlavou.

„Po chlapcech se jí stýská, po chlapcech,“ řekl Josef tiše a zachechtal se.

* * *

Na den svatého Jakuba odbývá se pouť v malém kostelíku, který stojí nedaleko města našeho na vrchu Horce, uprostřed prastarých košatých dubů, křivících pitvorně dlouhé větve své. Stěny kostelíčka toho jsou zčernalé věkem a nepohodou, nevelká vysleplá okna opatřena jsou hustými, od vlhka a vzduchu hnědě oxydovanými mřížemi, a štíhlá, prejzy krytá střecha jest porostlá mechem a lišejníky. V ten den přicházívají sem nejen ti, kteří k nám jsou přifařeni, s nábožnou písní a vlajícími prapory, ale i lidé z dědin vzdálenějších, nesoucí v bílém ranečku svou prostou potravu. Z dědinek, které se krčí v horách, podle smrkového lesa, v úvalince, jíž mladý potok protéká; z takových tichých míst, kde malomocná kleč se plazí po kamení, a kde jen chudá tráva roste na palouku. Z chatrčí, jež jsou skoro jen střechou slaměnou, pod níž malé dítě ssaje na cumlu, černým chlebem plněném, a bílé kozičky tlačí se do koutku, vystlaného lesní klestí. V ten den naplní se nevelké prostory chudičkého chrámku lidem, který přišel, aby uctil syna Zebedeova, muži s vysmáhlou tváří a velkým vážným okem, a děvčátky, jichž zdravá líčka zvědavě

vyhlížejí zpod pestrých šátků. Latinská slova zvučí pod vysokou klenbou, jednotvárná píseň neumělých zpěváků a chvějné tony píšťal, zasazených v maličké staré varhany. Svíčky ve vysokých cínových svícnech hoří matným leskem, a vonný kouř z kadidla krouží kolem oltářů.

Stál jsem na nízké kruchtě, a hleděl dolů, jak se tlačí lid, jak babičky odříkávají otčenáše podle svých ohmataných růženců, a jak u mřížek vlní se kluci s rozpálenými tvářemi. V postranní lavici, zabrána do své modlitby, seděla Emma. Viděl jsem v profilu něžnou její tvář, bílý tenký nos, růžové ouško a polopřimknuté oko, zastíněné dlouhými brvami. Malý klobouček seděl koketně na temných vlasech, a nízký tuhý límeček objímal sněhobílý její krk. Tolik dětinné důvěry, tolik pokory zračilo se v té jasné hlavě, že mně — mladému skeptikovi — zachtělo se přikleknouti k ní, s tou její věřící slíti chladnou duši svou a zaletěti na neznámá pole, kde zlatokřídlí ptáci s dětskou hlavičkou sedí ve větvích rajských stromů.

Teď pozvedla oko, a upřela je na obraz madony, který visel na protější stěně. Oč asi prosí to sladké dítě, po čem as touží v čisté duši své?

Když stařičký farář odstoupil od oltáře, a když varhany dozněly jásavým akkordem, vyrojili se lidé ze zamlklého chrámu, a utábořili se kolem v pestrých skupinách ve vonné trávě. Několik honů od kostela zbudován jest nevelký sklípek z černých kamenů, dlouhá, se všech stran otevřená síň pod prkennou střechou a prostorné taneční místo s vyšlapanou podlahou. Zde vaří polévku ve velkých kotlích a hnědé páchnoucí uzenky ve vodě, která se leskne mastnotou. Uzené kýty a dlouhé salámy rozvěšeny jsou nad stolem a na stole leží stohy nakrájeného bílého chleba a žemliček v koších ze žlutého proutí spletených. Ze sklípku vynášejí pěnící se pivo v čistých zapocených sklenicích, a široké láhve s kořalkou, kterou pijí, mlaskajíce a šklebíce se, chudí horalé z malých skleniček. Vřískavá hudba rozléhá se pod zelenými stromy a mládež krouží v jejím tempu, držíc se v těsném objetí. Hoši z města poletují v divokém reji se svými smavými děvčátky, a vesničtí junáci, vysvlečeni z kabátů a žmolíce dýmky v sevřených rtech, zhrublých nepohodou, podupávají vážně, a nachylují hlavy na stranu. Zde dokonává se pouť až pozdě do večera, až kdy černé stíny ulehnou na chladnoucí zem a ponocní v okolních dědinách zatroubí v dlouhé rohy své. Je to rub k dopolednímu vážnému a smutnému rozjímání, je to rub k dopolední náladě, oblité umravněností a dobrem.

Našim lidem bývalo dovoleno tráviti zde ty hlučné svatojakubské večery. Zavítal jsem také s několika soudruhy do veselého toho reje. Zachtělo se nám choditi po té měkké trávě, kde se tolik lidí usmívá, dívati se do vábivých jiskrných dívčích očí, a patřiti do tváří, jež zardělé jsou pivem, hudbou a láskou. Dívka, která mě tolik zajímala od několika dnů, seděla u stolu sbitého z hrubých prken a bavila se s jakousi hubenou dovádivou slečinkou.

Nějaký mladík v bílé náprsence, s vlasy uhlazenými tuhou pomádou, přistoupil k dívkám a vyzval Emmu k tanci. Vzhlédla k němu s úsměvem, povstala lehce a zavěsila se v jeho rámě. Mladík vedl si při tanci velmi způsobně a Emma vznášela se jako rusalka ve stínu těch lesních stromů.

Oddávala se celou duší půvabu, plynoucímu z rythmických pohybů, oči se jí leskly, a tváře měla zardělé. Když tančili blíže nás, pozvedla náhodou hlavu a zraky naše se setkaly. Usmála se a lehký ruměnec přelétl jí po skráních. Neobyčejně sladký cit, jako sprcha rozlil se mi po duši. Byl bych rád připojil se k ní, a promarnil ten večer v záři jejích pohledů; neměl jsem však dosti odvahy postaviti sebe i ji na pranýř, v pastvu klevetivým paničkám, jež mají tak ostré oči a ústa tak jedovatě sevřená, a za terč pro drsný šprým mých mladých, nevázaných soudruhů.

Hudba dohrála a uprostřed tančírny postavil se hranatý chlapík s kloboukem k pravému uchu sraženým. Zazpíval:

Prameny, prameny, odkud vy tečete?
Nesete mi pozdravení, nesete mi políbení
od mého děvčete — od mého děvčete?

Levou rukou vinul k sobě plachou rusovlasou holku, a v pravici držel sklenici naplněnou pivem.

„Připíte si, chlapci, připíte, kamarádi. Ichuchú!“

Několik mladých hochů shluklo se kolem nich. Někteří měli na hlavách modré vojenské čepice; všickni byli červení a rozdovádění. Sklenice zařinčely v silných rukou, a vzduch rozvlnil se výkřiky a smíchem. Zanotovali necvičenými hlasy smutnou vojenskou píseň, naivní a tklivou, z které zvučely ty naše zelené stráně, ohně podpálené, když se krávy pasou na strniskách, a kouřící chaloupky pochované ve sněhové závěji.

Slunce zapadalo za vzdálenými pahorky, zalitými zlatem, kanoucím z jeho paprsků; stromy a budovy vrhaly dlouhé černé stíny na vyhřátou zem. Nebe temnilo se na východu a obráželo zřetelněji stříbrné řasy, které po něm plavaly. Ze zalesněného údolí počaly zdvihati se bílé mlhy, a ptáci, konající večerní své modlení, mísili své melodické hlasy do vřavy a šumu, jež činili lidé radující se.

Vřava stávala se mocnější. Tu a tam potácel se již člověk přemožený lihem, s rudou tváří a ztrnulýma, přiblble vypoulenýma očima. Zpěvy ozývaly se z různých stran; i dívky zpívaly svými diskantovými hlásky a svraštělé babičky, jež se napily rosolky. Staří muži, kteří procházeli se tu se svými ženami, dívali se spokojeně a bujně, a chlapci, osměleni, doráželi bez okolků na kypré krásky, které smály se a pronikavě křičely. Ke zvukům těm pojila se pomačkaná trumpeta vřeštivým hlasem svým a rozladěný klarinet. Místy slyšeti bylo i nadávky pronášené hrubými ústy a proklínání.

Emma seděla s Josefem. On svíral doutník tlustými rty, hladil si rukou kulaté tváře a díval se blaženě do víru, který se byl kolem roztančil. Přistoupil jsem k nim. Emma byla tichá, a dívala se zádumčivě.

„To je tu veselo, mladý pane, to je veselo! To je zábava, pane bože!“ zvolal Josef nadšeně, a napil se dlouhým douškem ze své sklenice.

„Není to tu již hezké,“ řekla Emma polohlasně a otřásla se. „Šla bych ráda domů; ale pan Josef je v dobré náladě, nechce se mu.“

„Já vás doprovodím, dovolíte-li,“ řekl jsem.

„Ba jděte s mladým pánem, Emmo. Já se tu ještě tak podívám a vypiju skleničku piva. Na mě doma nečekají.“

Emma obrátila se a nepohlédnouc na mne odcházela. Josef vstal, poklonil se mi, a potutelně na mě očima zamrkal.

„Ať neklopýtnou, mladý pane! Ty cesty v lesích jsou kluzké.“

Pohlédl jsem naň zamračeně; bylo mi protivno, že takový slimák otírá se o mou růži. Dohonil jsem Emmu až v místech, kde končil se stinný les, a počínalo mladé doubí, které, jako živý plot, s obou stran omezovalo úzkou kamenitou stezku. Šli jsme sami, protože směrem této cesty leží jen továrna a několik chudých chatrčí.

„Jak jste se bavila, Emmo?“

„Já — ne. Mně se to nelíbí, kde je tolik lidí. Doma jsem veselá, anebo po takové lesní cestě když jdu; ale kde je takový hluk, jako tam, to je mi úzko.“

„Nejste tomu zvyklá.“

„Nejsem. Doma, když jsme chtěli býti hodně veseli, zpívali jsme, a hráli s tatínkem duetta na housle. Nebo jsem vzala knížku a četla, četla, že jsem až matinku uváděla v zoufalství. A potom jsem ji zlíbala a smály jsme se obě dvě, jako malé děti.“

„A co jste čítala? Romány?“

„Také někdy romány. Ale nejvíce knížky, které byly ve školní knihovně. A někdy také básně.“

„Básně? A jaké? Hodně zamilované, ne?“

„Ne zamilované. My měli jen jednu knihu básní; byla to Erbenova „Kytice“. Ty ballady umím skoro všecky z paměti.“

„Á — to je zajímavé. A říkala jste je také nahlas?“

„Také nahlas.“

„Prosím vás, Emmo, říkejte mi jednu. Máte takový krásný altový hlas — to musí být rozkoš.“

„A — chcete opravdu?“

„Opravdu, opravdu — prosím.“

Zastavila se a bez upýpání přednesla úryvek z Erbenova „Vodníka“. V hlase jejím bylo tolik hudby, a tak tklivě přednášela žaloby opuštěného, že jsem byl unešen.

Šli jsme dále. Cesta stávala se neschůdnější, a já nabídnul jí rámě. Přijala je, a lehce se zapýřila. Místem byla cesta velmi úzká a šli jsme těsně při sobě, místem pustil jsem ji o půl kroku napřed, a díval se na bujný lesklý její vlas, a na růžové ouško, ozdobené lacinou stříbrnou naušnicí. Nevím, jestli to byl parfum, jehož jsem neznal, anebo to mladé její tělo, tak rozkošná vůně vycházela od mé krásné společnice. Vypravovala důvěrně se svraštěným čelem o svých malých starostech, trhala lupínky ze snítek, které visely do cesty a časem se smála. Přepadala mne ostýchavost. Ku podivu! S tolika jsem se setkal již děvčaty, a neměl jsem jiné touhy, nežli škádliti se s nimi, tančiti ohnivé valčíky, a hráti v zástavy o hubičky, které bral jsem se smíchem; a tady takové kvítko z cizí zahrady, s nímž byl bych jinak pomýšlel jen na nejhrubší hry lásky, tak mě omámilo opojnou vůní svou, že jsem sotva odvážil se zavaditi zrakem o jeho bílý květ. Byl bych rád poklekl na zem, a vyznal se jí z lásky své; ale dokázal jsem sotva, zavaditi zrakem o její výmluvné oko, a stisknouti poněkud teplou ruku, která ležela na mém

předloktí. Docházeli jsme konce té stinné stezky, na níž rudé kvítí rostlo, obzor před námi šířil se, a Emma stávala se nepokojnou. Konečně vyvinula mi ruku a zastavila se.

„Ne, tak nemůžem,“ řekla s úsměvem. „Bylo by to příliš mnoho důvěrnosti, a lidé by se na nás hněvali.“

„Proč? Já bych šel takhle třeba po tržišti, a jak byl bych šťasten, jak šťasten, kdybyste mne neodmítla. Emmo — Emmo . . .!“ Zarazil jsem se a po obličeji rozlil se mi horký proud.

Pohlédla na mne pátravě a zamyslila se. Potom pohodila nepatrně hlavou.

„Vy jste příliš ohnivý, mladý pane, příliš,“ řekla a snažila se patrně, aby dodala hlasu svému přízvuku hodně triviálního.

„Nemluvte tak, Emmo, prosím vás, nemluvte . . .“ Uchopil jsem pravou její ruku a pozvedl ji ke rtům.

Slunce bylo již zapadlo. Rudý červánek, jako záře nočního požáru, stál na nebi, které stezku uzavíralo, a světlo jeho, barvící zelené stěny, zalilo Emmu plným červeným jasem svým.

Skloniv hlavu pohlédl jsem na malou ruku, vzpouzející se mému objetí. V zápěstí ozdobena byla náramkem. Náramek složen byl ze zlatých filigránsky pracovaných článečků a ozdoben velkým safírem.

Patřil jsem na náramek s vytřeštěným okem a myšlénky mé na chvíli se zastavily. „To je ten kradený.“ Tato jediná myšlénka, zvučící dlouze, jako telegrafní drát, když se oň vítr opře, a těžká, jako roztavené olovo, spadla mi do duše.

„Odkud to máte?“ vybuchl jsem po chvíli chvatně.

„Ten náramek?“ odvětila nedbale Emma. „Proč vás to zajímá?“

Při znění melodického toho hlasu přidružila se k první myšlénce druhá, ještě pádnější.

„Emma jej má, Emma, Emma.“

Nesnesitelná tíže padla mi do srdce a dech se mi zatajil. Sevřel jsem pevně ruku dívčinu a vykřikl, jako člověk, kterého dáví studená voda nelítostnými svými vlnami.

Emma pohlédla na mne vyděšeně.

„Co je vám, pane Jaroslave, co je vám, pro boha?“

„Odkud máte ten náramek? Odkud — odkud?“ zařval jsem tvrdým chraptivým hlasem.

„Ale to přece . . . Proč pak se rozčilujete?“

„Ten náramek! Ten náramek!“ křičel jsem, a chopiv se i druhé ruky dívčiny divoce jsem jí zacloumal.

„Nepochopuji . . .?“ Oči Emminy se rozšířily. Snažila se vybaviti ruce své. Ale já držel je pevně a přimknul vzpouzející se tělo na svou hruď.

„Kde jste to vzala — jak, jak?“

Emma zasténala.

Divoký hněv, jako bouře, rozvířil se v duši mé.

„Pusťte mne, pane, pusťte, pusťte!“

„Kde jste to vzala? Kde? Kde?“ vyrážel jsem ze sebe. „Je to — je to — kradené!“

Obličej Emmin pobělel. Upřela na mne oči s úzkostlivým výrazem.

„Co — co to povídáte . . .“

„Kradené, kradené! Ó, já to dobře znám! Jak jste k tomu přišla? Řekněte!“

Vyrvala se mi vší silou a ustoupila. Klobouček byl se jí pošinul do týla, vlas měla pocuchaný zápasem, a tahy v obličeji ztrhané. Její oči těkaly zděšeně po mé tváři. Chvatným pohybem strhla náramek s ruky, a odhodila jej prudce, jako hnusný hmyz.

„Kradené — kradené?“ zašeptala. „Já ne, já ne, já to nevzala!“ vydralo se jí potom ze sevřených úst.

„A kdo — kdo? Povězte!“ Pokročil jsem k ní.

„Já — já — ne — ne . . .!“ Zavzlykala nervosně a obrátila se, jakoby chtěla prchati. Ale v tom se zapotácela, a sklesla těžce do zelené trávy. Před mými zraky zabělela se spodní sukně, ovroubená úzkou krajkou, a útlá nožka, oděná dole střevíčkem, ozdobeným mašlemi.

Nebyl jsem sebe mocen. V hlavě mé bouřilo to a bilo, jako vodopád. Šílel jsem. „Zlodějka — zlodějka,“ hlučelo to ve mně, a smavé moje sny rázem se rozprchávaly. Něžné opojení mé ustoupilo dravé bolesti. Ztrnule díval jsem se na dívku, která ležela napolo v bezvědomí. „Zlodějka — zlodějka.“ Zdálo se mi, že ji musím zardousit svýma rukama. Pohnula sebou. Jako holub, když umírá ve spárech jestřába. Smysly mé pomátly se úplně. Nebylo více myšlénky v mé hlavě; ale pojednou dravá zvířecí vášeň zaplavila mou hruď. „Zlodějka — zlodějka!“ S otevřenými zapěněnými ústy, se srdcem hlasně bušícím, s planoucími tvářemi, vrhl jsem se k dívce, obemkl bujné teplé její tělo a vášnivě líbal její ústa, tváře, oči a vlnící se měkký vlas. Oko mé setkalo se s jejím okem hasnoucím. Takové ticho nastalo, jako kdyby se hrob byl zavřel nad námi. — Pojednou vztýčila se Emma a odhodila mne od sebe. Vstala a v šíleném běhu prchala temnou houštinou.

Zdvihl jsem se ze země a zadíval se v černající háj, jako člověk zblbělý. Po chvíli sebral jsem náramek, který ležel opodál, a těžkým nejistým krokem vyšel jsem na pastvinu, osázenou starými třešňovými stromy.

Bylo již tolik soumraku, že nerozeznával jsem vzdálenějších předmětů. Vzduch byl dusný, a do hasnoucí záplavy na nebi vystupovaly černé mraky měkkými oblými svými konturami. Ulehl jsem na zem, kde krátká uvadlá tráva rostla mezi rozmetaným kamením. Opřel jsem rozpálené tváře do rukou. Tolik hnusu, tolik hnusu srazilo se mi na srdci. „Zabít se,“ myslil jsem, „zabít.“ Aby nebylo již té bolesti, která mi v ňadrech hlodala. Položil jsem obličej na ostré kamení. Hrdlo svíralo se mi a prsa se dmula. Zavzlykal jsem a vypuknul v pláč, který byl pln trýzně a zoufání.

Zdvihl se vítr a hvízdal v korunách stromů. Blesk vyskočil, a zas a zas otvíraly se žhoucí nebes propasti. Hrom ječivě řval a z hluboka hučel a zmíral v černé sluji své. Voda padala na zem v kapkách těžkých, jako zkapalnělý kov, a v proudech, jež se do žíznivé země vpíjely.

Ležel jsem nepohnutě. Přál jsem si, aby blesk udeřil do mne — —

Lidská postava sklonila se nade mnou.

„Jaroslave!“

Byl to hlas otcův.

„Vstaň, hochu, tady je mokro.“

Povstal jsem ze země. Otec objal mne v podpaží a beze slova, bez otázky a bez výčitky vedl mne k domovu. V jídelně, jasně osvětlené, přijala nás matka starostlivým zrakem. Vzal jsem teplou její ruku a zalil ji proudem horké rosy, která mi z očí kanula.

Pohlédli na mne překvapeni.

Mysleli ti moji dobří, že poklesl jsem pod účinkem lihových výparů, a zatím byl to ostrý žal, palčivá lítost ze dvou zločinů.

* * *

Druhého dne probudil jsem se pozdě z tupého spánku. Nebe zastřeno bylo hustým šedým závojem a drobný dešť, jako jemná sprcha, šuměl v umytém lupení. Zahrada byla opuštěná a tichá. — Stromy stály smutné se schlípenými větvemi. Ptáci se kdesi ukryli; nebylo viděti, jak skotačí veselá ta havěť ve trávníku, nebylo slyšeti jasný její smích; jen někdy ozvalo se odkudsi teskné zapípnutí. Oblékal jsem se. Zima. Mrazení probíhalo ochuravělým tělem mým. Zamyslil jsem se ve včerejší den, a hlodavá trýzeň zahryzla se mi do duše. Trapné očekávání, mučivý strach před budoucí hodinou. Byl bych si přál zapadnouti v nějakou poušť, kde není člověka.

Vzpomněl jsem na Emmu. Na zakalené oko se zornicí rozšířenou zděšením, na ssinalý obličej, zmírající pod mými zákeřnými polibky. Ach, jak to bylo hnusné ode mne, jaké jsem to byl zvíře, jak zdupal jsem tu něžnou holubici, která se chvěla bez obrany pod surovou mojí patou!

Viděl jsem nyní jen vlastní svůj zločin. Mohl mu býti omluvou zločin jiného? Ne — ne — a vždyť tu není ani žádného důkazu — Zdaž by byla po činu tak veřejně nosila onen náramek, kdyby jej byla sama ukradla neb i jen o krádeži věděla? . . .

Nechtěl jsem nyní připustiti ani stínu viny na té líbezné, mnou tak bezcitně uražené a ztýrané bytosti. Ba, ve svém blouznivém rozrušení dospěl jsem tak daleko, že vůči ní byl jsem hotov omlouvati dokonce i krádež samu. „A kdyby nakrásně náramek byla odcizila, jaký byl by její zločin? Jaký? — Že zvedla blýskavou cetku, která ležela nepoužita, aby zvýšila jemný svůj půvab pro potěchu a radost mužského zraku. Je to hřích? I nebe zdobí se zářivou duhou, kterou vypilo z hlubiny jezera." Tak blouznil jsem já mladý jurista, budoucí obhájce práva a zákona, já, který jsem nedávno vzal na sebe vystopování zločince.

Vyjmul jsem náramek, a zadíval se naň s děsem. Jako vrah dívá se na zkrvácený nůž, který byl obrátil v prsou své oběti.

Při obědě pomáhala Josefovi služka Mařena. Emma byla prý churava, a ležela ve své podkrovní světničce. Nejedl jsem, a také druzí seděli u stolu jaksi zamlkle. Častěji postihl jsem otcovo oko, upřené zkoumavě na mou tvář. Smutek můj, jakoby ozvěnu byl nalezl v jeho dobré líci. Jindy bylo u nás veselo a bujno v tuto slavnostní hodinu; jídla kořenila se vtipem a ohřívala teplými družnými rozhovory. Dnes proseděli jsme skoro beze slova. Po obědě přistoupil ke mně otec, shrnul mi z čela pocuchaný vlas a tázavě se na mne zadíval. „Mluv!" pravily mi jeho něžné oči, „slož ten svůj zármutek ve sdílnou duši mou. Vyplač se, dítě,

na mé vřelé hrudi.“ Zachvěl jsem se a odvrátil se. Potom vypil jsem rychle číšku horké kávy a odešel do sadu. Procházel jsem se v nervosním chvatu po osamělém chodníku. Nohy mé hořily se do mokrého písku, a vítr, zdouvající se v krátkých nárazech, setřásal na mě vodu, která ležela na lupenech.

Malé okénko, zastřené bílou záclonou, tam vysoko ve střeše, ovinuté kolem zeleným lupením, shlíželo na mne, jako ozdobená rakev, kterou vystavili na odiv, jako černý hrob osázený svěžími květinami. Co tam as činí v tu dobu ona? Snad pláče, snad mě proklíná . . .

Když jsem se později vrátil do domu, potkal jsem na chodbě — Emmu. Na chvilku stanul jsem ztrnule a pohlédl jen plaše s úzkostlivou napjatostí na její tvář. Oči její zanícené pláčem a bděním upřely se na mne s teskným výrazem.

Přistoupil jsem k ní se sepjatýma rukama.

„Odpusťte — pro boha . . .“ zavzlykal jsem.

„Odpustit? Odpustit?“

„Emmo, Emmo, slitujte se . . . Nebo mě zabte,“ zasténal jsem a jako smyslů zbaven udeřil hlavou prudce o stěnu chodby. Emma přiskočila a chopila mě za rameno.

„Co to děláte, pro boha —?“

Chvíli stála zamyšlena; pak pohlédla na mne soucitně. „Ach, vždyť vy ne, vy ne . . . Musím s vámi promluviti.“

„Mluvte, prosím vás —“

„Tady ne — Přijďte po večeři do zahrady.“

Hleděl jsem za odcházející okem náhle zjasněným, s pocitem jásavé radosti a překypující vděčnosti. Vždyť oním soucitným pohledem dobrého, lahodného oka, několika svými slovy, rázem sňala celou tu mučivou tíhu, která ještě před chvílí skličovala mou duši. Nezlořečila mi, nepovrhovala mou, — odpouštěla a ještě mne i politovala! Bylo mi u srdce jako člověku, který přestál právě těžkou operaci. Připadalo mi, že vymazala milosrdnou rukou tu černou hodinu mého života, že vyhladila můj ohavný zločin. Vešel jsem do rodinného pokoje, maje duši lehkou, jako dítě, které se vyzpovídalo. Matka má seděla tu se svou ruční prací, a, když jsem vstoupil, pohlédla mi starostlivě do očí. Usmál jsem se na ni a její tvář se vyjasnila.

* * *

Když se na večer otec zabral do nekonečné lektury svého politického žurnálu, a když děti, skupeny kolem matky pod velikou lampou, zadívaly se do knížek s kolorovanými obrázky, vyšel jsem z jídelny. Byl chladný a sychravý večer, s ostrým svěžím vzduchem a tisíci jemnými hvězdami. Našel jsem Emmu, schoulenu v teplém šátku, pod starým smutečním jasanem.

„Sedněte si, pane Jaroslave,“ řekla tiše a odmlčela se. „Mluvím — nerada — o tom,“ dodala po chvíli trhaně. „Ten náramek — víte — povězte mi, byl opravdu ukraden?“

Zarděl jsem se. Ústa má vzpouzela se odpověděti. Byl bych nejraději celou tu náramkovou affairu ze své paměti vymazal.

„Byl. — Totiž — víte — někdo jej z matinčiny skříně . . .“

„Tedy odcizen, opravdu odcizen? Můj bože!“ zastenala. „Já jsem jej, pane, nevzala. Chtěla jsem vám to říci, protože — protože nechci, abyste si myslil takovou věc — Řekněte, pane Jaroslave: Věříte, že jsem to nebyla já?“

„Nemluvme o tom více, prosím vás, slečno Emmo. Ostatně není, čeho bych vám nevěřil!“

„Ne, tak to nemyslím. Ne věřit; ale vy musíte býti přesvědčen.“

„Jsem přesvědčen.“

„Ach, ne! Čím byste byl? Musela bych vám říci — ale nemohu, nemohu. Je mi tak za těžko říci vám, jak jsem se k té věci dostala — nikdy bych si nebyla pomyslila —“

„Nechcete-li, neříkejte mi ničeho. Přisahám vám, že jsem přesvědčen.“

„Ne, ne. Musím vám to přece říci. Ale je-li možno, prosím vás, neříkejte o tom nikomu, nezničte toho člověka . . .“

„Buďte ujištěna — nezmíním se nikomu ani slovem —“ ubezpečoval jsem, uchopiv se její ruky.

V tom objevila se opodál pod stromy postava a rychle popošla až k nám. Byl to Josef. Z náhlého jeho objevení a ze způsobu, s jakým stanul před námi, poznal jsem, že nás z povzdálí špehoval a nyní nás chtěl usvědčiti z milostné pletky. Nerozeznával jsem v šeru výraz jeho tváře, ale z celého chování bylo patrno, že jím zmítá žárlivost. Svědčil o tom i tón jeho hlasu, když polo uštěpačně, polo s bolestnou výčitkou ze stísněného hrdla vyrazil: „I hleďme, hleďme, — Emička s mladým pánem!“

Emma, kteráž byla svou ruku z mé vysmekla, vstala prudce a jako v náhlém odhodlání zvolala, ukazujíc na něho: „On to byl, on!“

„Kdo? Co? Co já —?“ koktal Josef překvapen a zmaten.

„Poslyšte,“ obrátila se Emma k němu. „Nabídl jste se mi za muže; nepřijala jsem vás sic ještě, ale byla bych, slyšíte, byla, protože jsme oba takoví chudáci, kteří nemohou dožíti se smrti, ani klidného stáří ve svém povolání, protože taková služba nemůže býti, než zaopatřením dočasným; ale teď nechci, nechci, protože jsem poznala, že nejste člověk poctivý.“

Josef se zatřásl.

„Co — kdo? Co to mluvíte?“

„Nejste, nejste! Ten náramek, který jste mi dal — kde jste ho vzal, řekněte?“

Josef byl pomaten náhlou tou otázkou; chvíli mlčel, a potom zakoktal nejistým hlasem: „Ten náramek? Ten . . . Koupil jsem ho.“

„Nekoupil, nelžete; vždyť vím.“

Obrátila se ke mně jako o potvrzení; já však mlčel, uvržen znovu do trapných myšlenek. Ona chtěla se státi ženou tohoto člověka, přijímala od něho dary lásky! Byla to nová ošklivá sprcha na mé illuse. Nezapomeňte, že jsem byl zelený mladíček.

Když Josef znovu popřel, odvrátila se Emma a odstoupila od něho jako hnusem. Josef, který tu stál dosud ztrnule, skočil za ní a zachytil ji.

„Počkejte, Emmo! Tak ne, tak ne. Co vy tady povídáte o tom

náramku, to všecko není pravda; to nemůže být pravda. Já jsem ho neukrad, já nejsem zloděj. Mohu vám jmenovat svědky . . .“

Hlas jeho chvěl se rozčilením, a zněl tak žalostně a opravdově, že Emma bezděky se opět k němu obrátila, a že i v mé mysli vynořila se pochybnost o jeho vině.

„Jmenujte,“ řekla Emma krátce.

„Já jsem ten náramek nekoupil, — to jsem lhal. Ale já ho dostal na památku, a to vám dokážu, ať už je to jaké chce.“

„Kdo vám ho dal? Řekněte to rychle.“

„Dala bych vám něco jiného, pane Josef, ale já nic nemám, povídá; vezměte si tohle. Schovejte si to a prodejte, až pojedete do Prahy. Tady ne, ošidili by vás. Budete mít ode mne na pivo.“

„Kdo to byl, kdo?“

„Já se s takovými věcmi schovávám, povídá, a nač je mi to. Nejsem už žádná mladice, a komu se mám líbit, líbím se i bez toho.“

„Ale kdo to byl? Mluvte pro boha.“

„No, přece — Malčina. Vyndala ho z truhly, smála se, a že ho nemohla na svou ruku dopnout, nastrčila ho mně.“

„Malčina — Malčina?“ vzkřikla Emma, „ale to není možné.“

„Pojďte se mnou; ona to musí dosvědčit před vámi a také tady před mladým pánem. Já toho zloděje nespolknu jen tak — to raděj provaz na krk.“

Naše kuchařka Malčina byla žena starší padesáti let s vlasem, jako mléko bílým, ale s červenýma tučnýma tvářema. Tělo její bylo velmi tlusté, a kůže na červených rukou, obnažených často vysoko nad lokte, neobyčejně hrubá. Hleděla rovnodušně z malých, šedých očí, mluvila ráda a mluvila mnoho a často svým sípavým hlasem, a ráda besedovala s dobrými lidmi ve své velké čisté kuchyni. Zastihli jsme ji u stolu, na kterém byl džbán a sklenice naplněná pivem; seděla tu s velkými brejlemi, zasazenými v rohu, čtouc z tlusté zelené knihy životopisy svatých a světic. Podívala se na nás udiveně.

„Tady to řeknou, paní Malči, — kdo mi dal tu brazuletu se zeleným kamínkem, kdo?“

Malčina trhla sebou a zahořela ve tváři i na šiji nejtemnějším ruměncem. Dívala se na nás zmateně a neodpovídala.

„Jen řeknou, řeknou, paní Malči; proto jsme přišli,“ naléhal Josef.

Malčina napila se srkavě piva, a potom zabrala se, urovnavši brejle, na novo do svého čtení.

„No!“ zvolal Josef udiveně.

„Kdybyste šli raděj spát, a nevytrhovali člověka,“ broukla Malčina nevrle.

„Ale to není žádný žert, paní Malči. Oni nevědí, co se všecko povídá. Řeknou, daly mi tu brazuletu, anebo ne?“

„Jakou to mají pořád brazuletu? Co pak to melou, člověče? Co pak jsem ňáká slečinka, abych měla takové věci?“

Josef otevřel překvapením ústa.

„No snad se přece pamatujou, pro Krista pána; vždyť to není ještě ani týden.“

„S čím si to na mě přišli?“ rozkřikla se Malčina. „Co to na mě svádějí, co? Já budu dávat brazulety? Bodejť! A jim? Nevěděla bych zač.“

„Ale pamatujou se! Vědí, jak jsme tu pili čaj, a jak mě vzali kolem krku.“

Malčina se zaškaredila.

„Já — já —? Já někoho kolem krku? Spíš bych jim dala koštětem — nestydatý člověče! Přijde on si na starou osobu! A jdou, jdou! Ať už jich nevidím.“

Josef sklopil beznadějně hlavu, potom se vzchopil, a divoce na ni dokročil.

„Tak oni tak! Co? Oni to budou zapírat? Nežertujou se mnou — nežertujou . . .“

Malčina ustoupila a zaječela.

Josef, rudý hněvem, vrhl se na ni a uchopil ji za ramena.

„Řekni, babo! Řekni — řekni,“ vyrážel ze sebe sípavě.

Malčina hleděla se mu vykroutit.

„On mi hrozí! On mi hrozí! Panenko Maria!“ křičela vřeštivě. „On mě uškrtí — uškrtí.“

Josef divoce jí třásl. Těžce dýchal a oči podlity měl krví.

„Uškrtím tě — uškrtím . . .“

Malčina zavrávorala v zápasu a sklesla na kolena. Josef ustoupil o několik kroků, a, skloniv hlavu, chystal se, jako býk, skočiti po ní tvrdým svým čelem. Zastoupil jsem mu cestu.

„Ne tak, ne, ona řekne dobrovolně. Ostane to mezi námi.“

Malčina klečela na zemi, pobledlá, s vytřeštěnýma očima a pocuchaným šedým vlasem, padajícím na obličej zpod modrého šátku, jímž měla hlavu ovázánu. Sepjala vysoko nad hlavou masité ruce, a počala modliti se jednotvárným jektavým hlasem.

„Otče náš — jenž jsi . . .“

„Vy jste to byla, vy jste vzala ten náramek. Přiznejte se.“

„Na nebesích, posvěť se . . .“

„Přiznejte se, Malčino, aby nebyl v podezření nevinný, mějte svědomí. Vy jste brala všecky ty věci . . .“

„Jméno tvé, přijď k nám . . .“

„Co pak toho bylo víc, Ježíš Maria?“ Josef chytil se za hlavu. — „Prohledáme jí truhlu,“ řekl po chvíli temně, „není možná, aby . . .“

Malčina vymrštila se, a skočila k velké modré truhle, ozdobené křiklavě malovanými růžemi. Položila se na ni celým tělem, Josef smýkl jí jako žokem, že dopadla tvrdě na podlahu, a ostala ležeti s roztaženýma rukama. Zuřivý Josef zalomcoval víkem tak silně, že, vymknuvši se ze slabého zámku, s třeskotem narazilo na stěnu, u níž truhla byla postavena. Přistoupil jsem zvědavě.

Truhla s víkem, olepeným svatými obrázky, byla naplněna až po vrch pečlivě urovnaným oděvem. Páchlo to z ní levandulí a fádní vůní starého lněného prádla.

Josef hrábl do spodu nešetrnou rukou, a vytáhl po krátkém hledání nemalý tvrdý balíček, zavinutý v kartounovém šátku, a ovázaný křížem rudou tkanicí. Rozerval násilně obal, a z balíčku vypadlo několik svazků

a několik krabiček. Josef, červený ve tváři, se spoceným čelem, zježenými vlasy a mocně se dmoucími chřípěmi, trhal rukama třesoucíma se a zuby papírové obaly. Celý sklad stříbrného zboží vysypal se do rozházeného oděvu. Malé a velké lžíce, nože, vidličky, kleště na cukr, přesky, knoflíky a různé drobné trety padaly z balíčků, svázaných růžovými stužkami.

„Vida — vida — vida!“ křičel Josef, pohlížeje na mne vítězně, a plivaje zuřivě po ženě, která ležela bezmocně na zemi.

Malčina pojednou povstala. Její obličej byl siný, jako tvář mrtvoly; jen přes čelo, na kterém byla ležela, táhl se krvavě červený pruh. Oči byly vypouleny a rozhlížely se tupě, jako oči uštvaného zvířete. Ústa měla pootevřená a mezi pobledlými pysky chvěl se okraj tlustého jazyku. Nejistým, vrávoravým krokem přistoupila k truhle a sehnuvši se, hrábla do ní oběma rukama.

„Vemte, vemte,“ blabolila, na nikoho nehledíc, a rozhodila uchvácené věci s třeskotem po světnici.

„Sežerte to, sežerte, je to všecko vaše, nacpete se tím.“

Hlas její pomalu se stupňoval.

Když byla vyházela stříbro, uchopila kus oděvu, a obrátivši se hodila mi jej na hlavu.

„Dal to mamince, dal, to jsem si vysloužila. Tohle, tohle, tohle!“

„To je za mou práci, to je za mé dření. Vemte si to, vemte, najezte se. Ukradla jsem, ukradla, všecko jsem ukradla. Všecko mé starání bylo za nic, viďte? My sloužící jsme jen takový dobytek, viďte? Dři se — dři a potom řezníkovi — řezníkovi. Zabít — zabít, panenko Maria!“

Vypukla v hysterický, vřískavý pláč.

Když byla truhla prázdna, strhla šátek s hlavy a hodila jej za ostatním. Bílé husté vlasy její rozpoutaly se a zavlály kolem tváří. Potom svlékla kartounový kabátek, potom řásnatou dlouhou sukni, a stanula před námi v pikové bílé spodničce a v rozhalené košili, pod níž viděti bylo tlusté, ohyzdné neforemné tělo. Brejle byly se jí pošinuly na čelo, a kolem úst stála jí pěna. Vyrážela už jen neartikulované výkřiky. V tom zalomila zoufale rukama, vykřikla strašným, pronikavým řevem a sklesla k zemi. Hlava její zaduněla na tvrdé podlaze.

Emma, která chvějíc se, s bledou tváří a rozšířenýma očima, pozorovala výjev ten, přiskočila k ní s hlasitým zaúpěním.

„Co jste to s ní, pro boha, učinili?“

Sklonila se ve zmatku a hladila jí tváře měkkýma svýma ručkama. Malčina ležela na znaku, a oči její, jako v šílení se koulící, bloudily po stropě. Náhle vymrštila se a vyběhla několika kroky z kuchyně. Dvéře zapadly za ní s třeskotem, a z venčí ozval se její hrubý pronikavý smích.

Emma vyskočila a upřela na mne prosebně vyděšené oči zalité slzami.

„Za ní — za ní,“ zašeptala, a tlačila mne chvatně ke dveřím.

Vyběhli jsme, a zahlédli Malčinu prchající sadem. Běžela přímo k rybníku, jehož černá hladina ležela tiše ve stínu svislých vrb. Utíkal jsem, abych ji předstihl. Nepodařilo se mi. Voda rozstříkla se nárazem těžkého těla a sevřela nad zoufalou vysokými kruhovými vlnami. Skočil jsem za ní bez rozmýšlení. Ústa má, lapající po vzduchu, naplnila se chladnou vodou, hlavou mi zašuměl horký proud; polo udáven sklesl jsem

ke hlubokému dnu. Skoro v bezvědomí zamáchal jsem pážemi a vznesl se nad vodu. Nedaleko mne vynořila se bílá postava Malčiny, tlukoucí sebou ve smrtelných úzkostech. Vztáhnuv ruku, uchopil jsem ji za mokrý vlas a dostrkal s namaháním ku břehu.

Břeh se byl zatím oživil; otec a matka, oba v nočním obleku, přiběhli polekáni od domu. Pomohli mi vynésti Malčinu, která chroptěla a plivala zpěněnou kalnou vodu. Zanesli jsme ji do domu, a položili omdlelou do její malé komůrky. Matka s otcem obírali se jí, křísíce ji k novému životu.

Vyšel jsem na chodbu s těžkou hlavou, omámen všemi těmi nehezkými událostmi. Něčí teplá ruka ujala ruku mou, a vznesla k měkkým rtům, které jemně a dlouze ji políbily. Byla to Emma.

„Jste hodný, hodný; děkuji vám,“ zašeptala a odeběhla lehkým, šustícím krokem.

* * *

Přítel můj se odmlčel. Opřel hlavu o měkkou pelesť vozu a žmolil v rukou střapec okenního popruhu, který mezi vypravováním byl uchytil.

„A co bylo dále?“ ptal jsem se po chvíli.

„Nebylo žádného dále.“

„A co Malčina?“

„Malčina? — Umřela po několika letech v našem domě. Odpustili jí všecko. Jen že vždy po čase vybírali kořisť, kterou si ta straka zanesla do svého hnízdečka.“

„A Emma?“

„Snad nemyslíte, že bylo něco z mé krátké studentské lásky, tak trpce zkoušené?! — Ostatně, věřte, někdy si myslívám — Neznáte mou ženu? Ta hubená ješitná dáma, plná arrogance a závisti a žluči, která mi svými vrtochy tak pěkně život ztrpčuje — to je kvítko vyrostlé v naší atmosféře.“

Odmlčeli jsme se.

„A ten ryšavý vlas?“

„Ten byl, myslím, z kravských chlupů, jimiž bylo hedvábí podloženo.“

Po stopě plagiatu.

Příspěvek k filosofii a technice básnického tvoření od J. Arbesa.

(Pokračování.)

eč připusťme, že platí zásada, že jest plagiat oprávněn, když plagiator plagované dílo zdokonalí. I v tom případu nemá a nemůže však míti zdokonalovatel přece na nic jiného práva, než-li na to, co vlastně skutečně zlepšil a zdokonalil.

Avšak co říci potom o autorovi, kterýž řídě se dle tohoto receptu plagované dílo netoliko nezlepší a nezdokonalí, nýbrž — zhorší nebo zkazí?

Stačí tu pouhé slovo plagiat?

Jelikož slovo plagiat neznamená pouze použití a přisvojení si cizího sujetu, komposice a formy a může se vztahovati na základní rysy i podrobnosti, na ovzduší, charaktery, myšlénky, dikci atd., musil by býti význam jeho v tomto případu přiostřen. Musilo by znamenati literární nemotornost a neohrabanost, která ani s přivlastněným dobrým, po případě výtečným „materialem“ nedovedla vhodně manipulovati — tedy nezdařený pokus plagiatu, pro jaký není sice jména, ale který plagiatorovi vtiská na čelo pečeť literárního břídilství.

Nám však, kterýmž jde v této stati pouze o vystopování vlastního duševního majetku autorův bez ohledu na hodnotu a tudíž i na zlepšení a zdokonalení plagovaných děl, jest také úplně lhostejno, pokládá-li někdo plagiat nějaký za oprávněný čili nic.

Nám zdá se, že zásada, dle které žádný umělec nemá v kterémkoli svém díle v podstatě na nic jiného práva, než-li na to, co jest naprostým jeho duševním majetkem, po případě (což jest vrcholem originality) co před ním vůbec nikdy nebylo umělecky znázorněno a vysloveno — musí nám zůstati jedině oprávněným kompasem, bez něhož bychom se v zkoumání svém každou chvíli octli na nebezpečném scestí.

Nejde-li nám, než-li o vystopování, co asi v tom neb onom díle proslavených autorů náleží na účet proslavencův a co bylo do díla převzato z cizích děl uměleckých, nemůžeme a nesmíme bráti pražádného ohledu na rozcházející se mínění o plagiatu a jeho oprávněnosti.

Neboť rovněž tak jako bychom mohli uvésti celou řadu citatů podobných výše uvedenému na prospěch plagiatu, mohli bychom uvésti také celou řadu citatů na jeho neprospěch. Na doklad stačí snad lapidarní výrok Morice Rappa, kterýž v předmluvě ku překladům dramat Lope-a de Vega (I., 10) praví: „Pouhý zjemňovatel (tudíž zdokonalovatel) zůstává přece jen pod tvůrcem . . .“

Charakteristické pro německé stanovisko oproti plagiatu však jest, že i literární historikové jako právě citovaný Rapp každou chvíli — si odporují. Z citované věty jest zřejmo, že klade Rapp každého, ať již

jakéhokoli vzdělávatele a jak sám praví, „zjemňovatele“ neboli „zdokonalovatele“ jakéhokoli uměleckého díla — pod tvůrce. Avšak témuž zastanci správného pojmu logického přihodila se na jiném místě osudná nehoda, že stanovisko to beze všech rozpaků opustil a jal se plagiat — nikoli snad pouze vysvětlovati, neb vykládati, — nýbrž za jeho oprávněnost i kopí lámati.

V VIII. díle německých překladů starších španělských dramatických plodů, jenž vyšel r. 1870 a obsahuje výbor prací autora „Doňy Diany“ A. Moreta, připomíná totiž v předmluvě, že první kus v svazku tom obsažený: „El valiente justiciero“ (Přísný statkář) má prý dle španělského literárního historika Ochoa jen jednu „radikální chybu“ a sice tu, že prý to „skandalósní plagiat“ staršího kusu Lope-a de Vega „Infanzon de Illescas“.

Avšak hned na to Rapp dodává: „Z nesčetných kusů Lope-ových nedostal se mi tento doposud do rukou; nicméně já jsem již napřed oprotiv této denunciaci podezřivý. Jakouž vůbec možnou látku dramatickou nenalezli bychom někde také u Lopea? Tento však pracuje vždy tak chvatně a z většího dílu nedbale, že rozmyslný básník, jakým Moreto najisto jest, nesmí býti posuzován podle pouhé fabule; jinak nesměli bychom více na jevišti žádného Sofokla po Aischylovi viděti. Jeť prospěchem národního jeviště, když tytéž látky prodlením času zdokonalením formy se kristalisují, a že tomu i zde tak bylo, dokazuje sám Ochoa připomenutím, že španělský národ pro napodobení na pravzor zapomenul a obdivuje se všeobecně napodobení.“

Nám zdá se, že každá řádka Rappova obsahuje očividné a podle všeho účelné protismysly.

Španěl Ochoa, kterýž měl bezpochyby v rukou oba kusy: Lopeův i Moretův a oba porovnával, prohlašuje kus Moretův za „skandalósní plagiat“ kusu Lopeova.

Avšak Němec Rapp, kterýž kusu Lopeova neviděl a nemohl jej s kusem Moretovým porovnati, beze všech rozpaků prohlašuje tvrzení španělského literárního historika, kterýž psal především pro Španěly, kteří mohou tvrzení to porovnáním obou kusů kontrolovati, za — denunciaci!

A proč?

Či proto snad, protože Ochoa nemá pravdu?

Nikoli! Pravdu nemůže Němec popříti, aniž opaku doložiti. A přece má domnělou „denunciaci“ v podezření!

A důvody?

Proto, že prý nesmí býti rozvážný Moreto posuzován podle pouhé fabule? Proto že Lope zpracoval veškeren možný dramatický material? Proto, že jest prospěchem národního jeviště, když se prodlením doby tytéž látky formálně kristalisují?

Co má vše to činiti s otázkou, má-li či nemá-li pravdu Ochoa, který prostě tvrdí, že jest Moretův kus plagiatem?

Podrobme důvody Rappovy nejvšednější logické analysi!

Pravda sice, že jest prospěchem národního jeviště, když se tytéž látky formálně zdokonalují; avšak prospěch tohoto druhu jest sekundární.

Hlavním a největším prospěchem každého národního jeviště jest, může-li

se vykázati látkami co možná originelními a to ihned také formálně dokonalými, aspoň v podstatných věcech nezlepšitelnými.

Rovněž jest sice pravda, že Lope de Vega zdramatisoval ohromnou spoustu látek. Avšak všemi jeho kusy, byť bychom jich počítali tisíc nebo dva tisíce, nejsou ještě vyváženy látky všechny a obzvláště Španělové nejsou právě na tento druh uměleckých prací dramatických a jiných nejchudší. Naopak — právě v tom jevil by se nám Moreto nepoměrně větším, kdyby byl s touže formální dokonalostí a dramatickou působivostí, jakou vyniká sporný jeho kus „El valiente justiciero," zpracoval látku naprosto novou, které nemá ani Lope, ani Calderon a celá plejada vynikajících i neznámých dramatiků všech jiných národů.

Podobně má se i s prvním důvodem Rappovým: že nelze Moreta posuzovati podle pouhé fabule.

Podle pouhé fabule nesluší posuzovati žádného básníka vůbec a zde také o nějaké posuzování Moreta podle pouhé fabule nejde. Ochoa prostě tvrdí, že jest po jeho mínění, (a patrně také po mínění jiných krajanů jeho, kteří oba kusy znají a zároveň je porovnávali), Moretův kus plagiatem kusu Lopeova. Je-li kus Lopeův zapomenut a horší velebeného nyní plagiatu, na věci ničeho nemění — aspoň na tak dlouho, dokud nebude proveden přesný a přesvědčivý důkaz, že Moretův kus plagiatem není.

A toho Rapp svými důvody nedokázal.

Všemi těmito a podobnými omluvami a výmluvami, jimiž snaží se hlavně němečtí literární historikové opodstatniti theorii, kterouž má býti národní nedostatek germanských národů t. j. nedostatek vlastní tvůrčí síly maskován, nesmíme se dát nikterak másti. V průběhu dalšího zkoumání bude třeba konstatovati celou řadu jiných, které nemají také jiného účelu, nežli již konstatované. A proto nebude zajisté nesnadno uvésti každou na pravou míru.

K dolíčení toho, co jsme o povšechném rázu tvoření (vzhledem k dramatu) předeslali, volíme tentokráte jednoho z nejproslavenějších dramatiků, Molièra.

* * *

Čím byla a čím jsou Molièrova dramatická díla světu, netřeba snad vůbec ani podrobněji vykládati. Molière pokládá se za tvůrce moderní veselohry a frašky a především za tvůrce moderní veselohry charakterní.

Povšechný úsudek ten ovšem jest pravdivý jen podmíněně. Geniální veselohry vůbec, zejména pak charakterní veselohra v moderním slova smyslu (a sice také veselohra ve všem všudy původní, dramaticky působivá a až dosud ve svých základních rysech nikým nezlepšená) existovaly již před Molièrem a právě tato poslední, o které později obšírněji pojednáme, zavdala Molièrovi impuls, že odbočiv od někdejšího svého způsobu vzdělávati hlavně staré kusy italské (commedie dell'arte) napsal dle vzoru toho první charakterní veselohru francouzskou (Misanthropa) a tak stal se zakladatelem toho genru ve Francii.

I u nás v Čechách požívá Molière pověsti nejchvalnější; avšak spíše, abychom tak řekli, ve smyslu akademickém, než-li praktickém. Na jevišti

českém totiž kusy jeho nikdy nezdomácněly. Nechť se činily pokusy s kterýmkoli, žádný nedočkal se četnějších repris kromě „Lakomce“ („L'avare“), v jehož titulní úloze v poslední době Mošna podal přímo překvapující důkaz velkého svého talentu hereckého.

První pokus, provésti některý kus z péra Molièrova na českém jevišti, stal se již na sklonku minulého století bez pochyby v divadle v „Boudě“. Kdy a zda-li v tomto divadle nebo snad později u Hybernů, nevíme. Ale mezi kusy, jež byl Václav Thám do češtiny přeložil a které zůstavše v rukopise skoro vesměs se ztratily, nalezá se také kus „Don Žuan“ aneb „Kamenná hostina“ — hra „s balletmi“ — bezpochyby kus zpracovaný dle německého zpracování Molièrova „Don Juana“.

Z téže doby jest také rukopisný překlad „Lakomce“ od Günthera, patrně herce v divadle u Hybernů, o kteréžto práci taktéž nevíme, byla-li kdy a kde provozována.

Na druhý, po případě na třetí pokus počkalo si obecenstvo české neméně než asi — čtyřicet roků po prvním nebo druhém pokusu; neboť teprve dne 2. února 1828 proveden poprvé v Stavovském divadle „Bezděčný lékař“ v překladu Sychrově, kterýžto překlad byl již r. 1825 v Králové Hradci tiskem vyšel. Po dalších třiatřiceti letech učiněno několik pokusů poměrně dosti rychle za sebou — v pěti letech totiž. Tak provedena dne 13. ledna 1861 jednoaktovka „Sňatek z násilí“ v překladu Vědoslava Pražského v Stavovském divadle, dne 28. února 1864 tříaktová veselohra „Pacient a lékař“ z péra téhož překladatele v Prozatímném divadle; dále v témže divadle taktéž tříaktovka, a sice slokalisovaná „Ženich z Přelouče“ v překladu J. O. (poprvé dne 4. září 1864), a „Ze ševce doktor“, fraška ve třech jednáních v překladu B. Čandy (poprvé dne 1. prosince 1864). Překlady ty zůstaly vesměs v rukopise.

„Tartuffe“ provozován poprvé dne 13. prosince 1865 v překladu E. Züngla dle Schmidtova zpracování a vyšel tiskem v 54. sv. „Divadelní bibliotéky.“

Asi po třech týdnech a sice dne 3. ledna 1866 proveden poprvé „Nevlídník“ (Misanthrope) v překladu Em. Vávry, načež v témže roce dne 8. listopadu provedena jednoaktovka „Směšné fifleny“ (Les précieuses ridicules) v překladu J. Sl. Vávry-Haštalského, kteréžto překlady taktéž zůstaly v rukopise.

Kdy byl poprvé proveden „Lakomec“ (L'avare), nepodařilo se nám zjistiti; ale překlad, vlastně taktéž zpracování z péra J. M. vyšlo tiskem v 5. sv. „Divadelní bibliotéky“. V Národním divadle provozován kus ten v novém překladu Jarosl. Vrchlického poprvé dne 20. května 1885.

V téže „Divadelní bibliotéce“ a sice ve sv. 78. vyšlo pak také ještě tiskem volné zpracování Zschockeova vzdělání „Směšných fiflen“ pod titulem „Jen samá poesie!“ z péra B. Pelikána a konečně ve sv. 140. překlad jednoaktovky „Skoroměl“ čili „Domnělý rohoun“ od L. St., kterýžto kus v zemském divadle neprovozován.

Celkem tedy provozováno od r. 1828 v divadle zemském devět Molièrových her a pět kusů vyšlo tiskem. Překlad kusu „L'école des

femmes", o němž jest v „Lumíru" z r. 1862 zmínka, že jej pořídil Jos. Benoni, zůstal v rukopise.

Přes to jest sláva Molièrova vpravdě světovou. Respekt, jaký budívaly někdejší veličiny tak zvané pseudoklassické doby dramatické, už dávno nápadně vybledl a při vší úctě, s jakou se i za našich dnů provozování kteréhokoli z proslavených dramat francouzských z oné doby setkává, nedá se účinek jeho s účinkem kterékoli z lepších dramatických prací Molièrových ani měřiti.

Kusy Molièrovy podržely neobyčejnou životní sílu svou po více než dvou stoletích a zejména jeho vynikající díla charakterní jako Tartuffe, Misanthrop a Lakomec a mnohé veselohry mohou býti při přiměřeném provedení i za našich dob vždycky jisty úspěchem nejrozhodnějším.

Ze starších dramatiků francouzských aspoň jest Molière nejpopularnějším a zasypáván chválou i oněmi, kdož nad celou dramatickou produkcí francouzskou před Molièrem a dlouhý čas po něm jen pohrdlivě hlavou pohazují.

I největší básničtí geniové střední Evropy, jako na příklad Goethe, vyslovovali se o Molièrovi s nelíčeným obdivem. Tak vyslovil se kdysi v rozmluvě s Eckermanem takto: „Molière jest tak veliký, že člověk vždy poznovu se obdivuje, když jej opět čte; jeť to muž samostatný, kusy jeho hraničí na tragičnost, jsou pochopitelny, a nikdo nemá zmužilosti — napodobiti jej... Čtu od Molièra každý rok několik kusů..."

Nevíme, zda jaksi v odměnu za svou pochvalu nebo nevědomky — právě jen z přílišné lásky k Molièrovým kusům — Goethe neostýchal se také z Molièra něco si — „přivydlužiti".

Jelikož podobnost německého „vydlužení" z francouzského originalu nemálo by trpěla překladem, volíme cestu aspoň poměrně sprostředkovací a citujeme napřed německé „vydlužení" a po té německý překlad originalu.

V druhém díle „Fausta" má Goethe toto místo o ženštinách, jež klade do úst Mefistovi:

> Man weiss, das Volk taugt aus dem Grunde Nichts,
> geschnürten Leibs, geschminkten Angesichts;
> nichts haben sie Gesundes zu erwiedern,
> wo man sie anfasst, morsch an allen Gliedern!
> Man weiss, man sieht's, man kann es greifen
> und dennoch tanzt man, wann die Luder pfeifen!"

V Molièrově kuse „L'école des femmes" (Škola žen) pronáší oklamaný Arnolph v pátém aktu slova, jež znějí v německém překladu takto:

> „S' ist seltsam, dass wir in der Liebe den
> Verrätherinnen gegenüber sind
> so schwach! Die ganze Welt kennt ihre Fehler,
> 's ist Nichts als Eigensinn und Unklugheit,
> ihr Sinn ist boshaft und ihr Herz leichtfertig;
> es giebt nichts Schwächeres, nichts Dümmeres,
> Treulos'res nichts, und, trotz dem Allen, thut
> man Alles in der Welt für diese Wesen!"

Nám by, upřímně pověděno, a bez pochyby také mnohému čtenáři ani ve snu nenapadlo „plagiatíček" ten Goetheovi zvlášť vytýkati; avšak

důkladný Němec, dr. Alfred Friedmann, jenž na něj r. 1878 v časopise „Deutsches Montags-Blatt“ poukázal, provází jej — poněvadž jest to plagiat Němcem na Francouzovi spáchaný, ryze německou filipikou. „Goethe,“ praví, „jest však tak bohat, že nemusí se stydět také si jednou něco vydlužiti!“

Není-liž to důvod přímo zdrcující? Duševní boháč tedy se nemusí styděti, když spáchá plagiat! Znamenitě! Za to nejspíše má se styděti — duševní chuďas! Může-liž býti matohlavějšího zmatení pojmu nad tento!

Omlouvati plagiat duševním bohatstvím plagiatora zdá se nám býti tak směšným, že netřeba o tom šířiti dále slov. A proto vraťme se opět k Molièrovi!

Z pralesa povšechných charakteristik Molièrových vylovujeme pouze na ukázku několik úryvků z úvah německých, jež se nám v průběhu dalšího zkoumání objeví na větším díle — nesprávnými a nepřípadnými.

Tak praví Ferdinand Lotheissen mimo jiné: „Molière jest největší, zároveň také nejnárodnější básník Francie . . . Jako Shakespeare a Goethe patří celému světu. Kreslilť lidi, kteří zůstanou pravdivými, dokud se nezmění lidská přirozenost . . . Molière založil moderní veselohru. Uzavřelť v dějinách komického jeviště důležitou epochu a zahájil novou, která zasahá až do naší doby. Manýra jeho panuje bez odporu skoro po dvě století, a teprve asi v polovičce našeho století formy veselohry se změnily. Ale i tak zůstala komedie v podstatě své takovou, jak ji byl vytvořil Molière. Znázornil společnost své doby v jejím kutění, s jejími zvrácenostmi a slabostmi . . .“

Nad jiné smělý pokus charakteristiky Molièrovy vyšel z péra Pavla Lindaua, kterýž ve svém spise, jejž Němci prohlašují za „duchaplný“, snaží se s použitím životopisných dat dokázati, že právě prý tak, jako jest Shakespeare mezi vynikajícími dramatiky nejobjektivnějším, jest Molière — nejsubjektivnějším. Molièrovy básně jsou prý neklamným zrcadlem, v němž obráží se duševní stav, v jakém se autor nalezal, když je psal. V dílech žádného jiného básníka není prý souvislost mezi tvůrcem a jeho díly tak znatelna jako v Molièrových veselohrách. Molièrova díla obsahují prý přesně logické dějiny rozvoje jednotné bytosti, zcela určité básnické individuality — úplnou autobiografii . . .

Důkaz toho, nač jsme právě upozornili, pokládáme za jeden z nejsmělejších pokusů německé rabulistiky a proto zahajujeme raději bez dalších citatů objektivní zkoumání o způsobu, jakým Molière asi tvořil, po případě patvořil a jsme jisti, že mnohé, co jsme právě uvedli, objeví se čtenáři přesvědčivě ve světle zcela jiném. (Pokračování.)

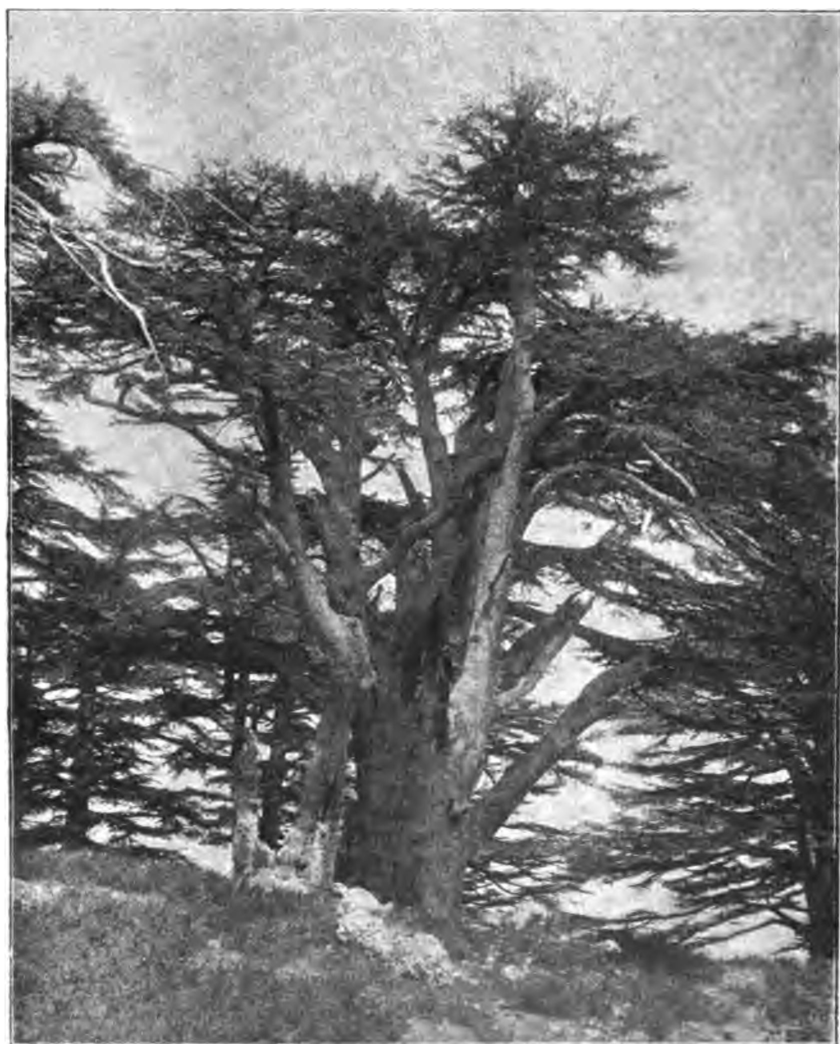
Libanon.

Napsal Quido Mansvet.

dyž jsem na mapě Syrie sledoval směry cest, kudy bych se rozsáhlým horstvem a údolími Džebel-Libnânu (Libanonu) ubírati měl a všechny zajímavé, přírodními krásami vynikající krajiny neb jinak pozoruhodná místa pohoří toho, jakož i jeho obyvatelstvo různých vyznání seznati mohl, byla mi vhodná volba vskutku obtížna. Téměř všichni cestující — a těch zde nebývá mnoho — navštěvují jen proslulý háj cedrových stromů a to buď z Bejrutu přes Afku a Akuru do Bžerre, odkud sestupují na východní straně Libánu do roviny Bka'a neb Bika zvané, v níž leží slavný Ba'albek; aneb oklikou z Bejrutu do Syrského Tripoli, pak přes Eden k cedrům a přes Akuru zpět do Bejrutu, při čemž o jižní, na mnohých místech velice malebnou část horstva libanonského ani nezavadí. Není divu, neboť prvním směrem trvá velice namáhavá jízda koňmo plných 36 hodin, což činí tedy pětidenní pochod, druhým směrem pak 54 hodin, tedy pochod sedmidenní. Jen z Bejrutu do Tripoli vede dobrá silnice; ostatní horské cesty a stezky jsou namnoze prabídné a cestující závratí trpící bývá často nucen sedlo opustiti a pěšky dále se ubírati. Kromě několika málo míst, kam se zámožnější obyvatelé z měst za velkých veder na letní pobyt uchylují, nenalezneš zde hostinců a cestujícímu nezbývá tudíž, než přenocovati v maronitských klášterech aneb spolehnouti se na laskavost tuzemců, k čemuž jest však znalost arabštiny nezbytna.

Kdo se obeznámil se zdejším způsobem cestování, najme si v Bejrutu neb Damašku stan s úplným zařízením a kuchyňským nářadím, kteréžto věci na silného soumara naložiti dá, zároveň zjedná si z nabízejících se francštinu neb vlaštinu komolících mukarů jednoho, který trochu kuchařiti umí, a také nutného honce, „himara“, pro obstarávání zvířat a různé jiné práce. Ve zvláštní, dobře uzavřené bedně uloží se potřebné množství různých konserv, čaje, cukru a jiných drobných cestovních náležitostí, dále nějaký počet dětských hraček a spousta cigaret na podělování velkých i malých Libánců. Ovšem jest pro tento kočovný způsob cestování zapotřebí značné dávky sebezapření, vytrvalosti, tělesné otužilosti a vůči doprovázejícím mukarům i notné trpělivosti a chladnokrevnosti. Takový způsob cestování s prostou denní stravou nestojí mnoho: vydaje obnášejí i s poplatky za doprovázeče v horských krajinách 25 až 30 franků denně, kteréž se redukují na 22 až 25, nalezne-li tourista soudruha, což jest také zábavnější a vůbec výhodnější. Poněvadž zde nalezá cestující dosti příležitosti, by vlastní kuchyni vždy vítanými změnami obohatil, jest v Libanonu puška pro dobrého střelce, znamenitou věcí. Naznačeným způsobem zařízen vydal jsem se z Tripoli do severního pásma pohoří na cestu a postupoval k jihu až ku zřícenině Kal'at eš Šakif, kam až

Skupina cedrových stromů.

Libanon sáhá. Nežli s vlastním líčením cesty započnu, musím se zmíniti o pestré směsici obyvatelstva tohoto malebného pohoří, kdež přední místo zaujímají Maronité ve značném počtu 190 tisíc duší.

Nedaleko osady Hadetu na cestě z Ba'albeku do Palmýry zachovala se v nynějším klášteře Marunu jeskyně, kde na počátku pátého století poustevničil pobožný muž Maron, jenž proti několika novým sektám prvotní, učenníky Páně hlásané zásady víry Kristovy hájil*) a mnoho přívrženců získal, kteří se po jeho smrti „Maronity" nazývali. Maron nebyl tedy kacířem, za něhož jej tehdejší skuteční sektáři prohlásili a Maronité nejsou také monothelety (kteří věří, že v Kristu po jeho vtělení spočívala jen jedna vůle), zač je až podnes mnozí v Evropě považují; sama církev je za takové nepokládala, o čemž svědčí i ta okolnost, že již žák Maronův Jan, zvaný Maron II., jmenován byl od papeže Honoria I. (zvolen r. 625) patriarchou Antiochie. Úsilovné snaze Jana Marona podařilo se získati starým tradicím množství nových přívrženců, zejména Jakobitů, a těmito osadil některé neobydlené krajiny zdejšího pohoří.

V dobách, kdy Muhamedáni Syrii zaplavili, bojováno v pohoří krutě a za chalifa Moavia opanována po několikaletém obléhání hlavní tvrz Maronitů Hadet, načež si zbudovali nedaleko cedrového lesa u Bžerre (Bešarri) nové a téměř nepřístupné sídlo. Pohříchu pracovala Muhamedánům do rukou ošemetnost, s jakou se vláda Byzantská k těmto křesťanským horalům zachovala, vylákavši za klamným předstíráním jádro bojovného mužstva maronitského, počtem as 10 tisíc, do různých končin říše, kde je v posádkách usadila, načež se Muhamedáni snadno Libanonu zmocnili. Za vlády chalifa Hakima z rodu Fatimovců přibyl Maronitům krutý domácí nepřítel, mohamedánská sekta Drúzů, o čemž se zmíním později. Když se křižáci Antiochie zmocnili, vítali je Maronité jako osvoboditele u břehu mořského, pak je provázeli na bezpečných cestách, zásobovali potravinami a v počtu as 40 tisíc mužů bojovali společně s nimi. Další dějinné události zmařily naděje horalů na dobro a tak úpěli dále pod nadvládou Muhamedánů, kteřížto správu země nejprve rodině libanonských knížat Fakr ed' din a po vymření toho rodu knížatům Bešír Šebab z Mekky pocházejícím odevzdali. R. 1588 přinutila vláda turecká Maronity k odvádění značného ročního poplatku do Cařihradu.

Na podnět papeže Řehoře XIII. zahájeno r. 1584 s Maronity vyjednávání o spojení s římsko-katolickou církví, poněvadž se od ní podstatnými rozdíly věroučnými nelišili; za Klimenta VIII. bylo jednání to dále vedeno a za Klimenta XII. r. 1736 úspěšně skončeno, tak že odtud libanonští křesťané papeže za hlavu církve uznávají.

Nejhůře utrpěli Maronité na počátku tohoto století za vlády ukrutného emira Bešira, který, když se obyvatelstvo Libanonu vzbouřilo, každého desátého muže z Drúzů a Maronitů popraviti kázal, ba ani knížecích rodin neušetřil. Přišla však doba ještě horší. Po bitvě u Konie (r. 1832), kde zvítězil Ibrahim, syn Mehemeda Ali-ho, ustoupilo turecké vojsko

*) Tyto zprávy o maronitské věrouce opírají se o dílo Maronity F. Naironа z r. 1679 a 1694.

Maronité.

a Syrií vládnul egyptský místokrál, který obyvatelstvo Libanonu odzbrojiti poručil a tak hroznými daněmi utiskoval, že se konečně vzbouřilo; avšak chytrý emir Bešir, přítel Ibrahimův, poštval kmeny Drúzů na Maronity, kteří za děsných bojů, vraždění a plenění zatlačeni do nejneschůdnějších končin pohoří; teprve když bylo nejhůře, uzdálo se konečně evropským mocnostem, „že věci tak dále jíti nemohou“ a že se musí něco státi, aby se tu „nemocný muž“ udržel, následkem čehož Angličané spojeni s Rakušany a Turky „zakročili“. Při objevení se válečných lodí spojenců při březích Syrie vystoupili Maronité offensivně a vytlačili egyptské posádky z rodných hor. Emir Bešir musil opustiti horský palác Kamar, načež se ho Angličané v Sidonu zmocnili a nejdříve na ostrov Maltu, pak do Brussy jej zavezli, kde r. 1859 zemřel. Když se Tureckem dosazený gubernator emir el Kazim neosvědčil, rozdělila vláda pohoří Libanonu v území Maronitů a Drúzů se zvláštními kajmakamaty, což ale rovněž málo prospělo, neboť vládní zástupce Drúzů měl v přiděleném území i značný počet Maronitů a naopak. Křiklavé přehmaty správy způsobily r. 1859 nové vzbouření, načež po hrozném krveprolití zasadily se evropské mocnosti o zjednání pořádku; za jejich souhlasu jmenuje nyní turecká vláda gubernátora křesťana a zvláštní ozbrojená milice pečuje o bezpečnost a mír v pohoří, tak že na Libanonu turecké vojsko nijaké moci nemá. Ačkoliv se zde politické poměry zlepšily, zejména tím, že se mnoho Drúzů do Hauránu vystěhovalo, postrádají přec pevného základu, neboť vladaření křesťanských pašů řídí se dle vzoru tureckého. Nynější gubernator Naum paša dal za posledních let několik pěkných silnic od pobřeží vzhůru do hor zříditi, avšak tyto kommunikační čáry jsou krátké, tak že celý střed, strany severní, jižní a východní jen horskými stezkami spojeny jsou.

Jako jiní horalé vynikají Maronité udatností a navzdor své chudobě i pohostinností; k cestujícím Evropanům chovají se mnohdy tak roztomile, že to činí poněkud až dojem dotěrnosti. Značná rozdílnost typů svědčí, že bývalá svérázność těchto horalů dávno pestré směsi z různých národních živlů ustoupila. Mnohdy potkáte v horách postavy, které svými obličeji upomínají na staré Assyry, a kdybyste takového horala s bronzovou pletí, vrkočovitým černým vousem a úctu vzbuzujícím vzezřením do úboru krále Nebukadnezara ustrojili, stála by před vámi postava podobná reliefům z Nimrudu a Korsabadu. V jiných mohli byste spatřovati Feničany s vyvinutými rysy semitskými, jiní upomenuli by vás na svérázné postavy francouzských křižáků a nejednou vyskytují se také karakteristické znaky starých Syřanů, Řeků a i Druzů. Přes velikou pobožnost křesťanského obyvatelstva řádí dosud v celém pohoří bezmezná krevní msta. Ve školách učí se Maronité, obdaření rychlou chápavostí, velice dobře, zejména řeči francouzské a většina zaměstnává se rolničením, zejména pak hedvábnictvím. Celá jejich država obnáší 390 vesnic, kdežto v 293 osadách bydlí společně s Drúzy. Při obřadech církevních užívají staré syrštiny a správcům duchovním dovoleno jest se ženiti, kdežto klášterníkům stav manželský jest zakázán. Nejvyšší církevní hodnostář zove se patriarchou Antiochijským, přijímá jméno Bûtrus (Petr) nebo Bûlus (Pavel), residuje buď v klášteře Kanobinu nebo Bdimanu a po desíti letech podává vždy papeži zprávu

Drůzská nevěsta.

o náboženských poměrech mezi Maronity. Vyšších učilišť v Libanonu není a zámožnější rodiny posílají dítky, nenavštěvují-li některou vynikající missionářskou školu, do Kesrauanu v Tripolitansku, kde se však dosti povrchně vzdělávají.

Náboženství Drúzů jest podivuhodná věroučná směsice, jejíž vznik spadá do doby chalifa Hakima Biamrillah (r. 996—1020), kterýž ve spolku s prohnaným Peršanem Ismailem Durzim (Ismail ed Darazi) nové náboženství založil, jehož spletité zásady jakýsi Hamza v Egyptě sepsal. O víře Drúzů sepsal sice Sylvestre de Saçy knihu velmi důkladnou, ale přece nikoli ve všem spolehlivou, což mu i Drúzové v Hauránu, kde jest nyní jejich hlavní sídlo, vytknuli. Hlavní zásady své víry prohlašují ovšem zcela veřejně, avšak některé obřady, náboženská shromáždění a řízení vniterních náboženských záležitostí zachovávají v největší tajnosti. Jsoucnost jediného Boha nepopírají, ale věří, že někdy vstupuje do pozemských bytostí; tak tvrdí zejména, že se objevil nejdříve v osobě Ali Ben Abu Taleba, synovce Muhamedova a IV. chalifa (r. 602—661), dále v osobě vladaře Hakima, jemuž také božskou úctu prokazovali. Velevýznamna jest okolnost, že nemají kněží a v náboženském ohledu rozdělují se v zasvěcence „akal“ a nevědomce „dsiahel“; onino střeží tajemné, jinověrcům neznámé svaté knihy, z nichž předčítají souvěrcům na shromážděních, která se v „chalvách“ čili malých svatyňkách neb na pustých místech a na horách každé třicáté noci odbývají. Schůzím předsedá vždy nejvyhlášenější znalec svaté knihy „Moudrost“ zvaný „šech rozumných“, a ten pozdravuje věřící větou: „Seje se ve vaší zemi Myrobolan?“ načež tito odpovídají: „Ano, v srdce věřících!“ Dle učení Drúzů vstoupí prorok Hakim opětně na tento svět, aby člověčenstvo na svou víru obrátil, veleříši světovou zbudoval a mesiášem věřících se stal. Mnohé věci vzali také z bible, z nového zákona a z koranu. Jméno Bůh nevyslovují, věří v ducha zlého „Iblise“ a číslici sedm považují za posvátnou. Dle této pověry tvrdí, že syn Ali-ho Hamza již sedmkráte a to vždy pod jiným jménem věřícím se zjevil, pak že Hakim sedm let na oslu jezdil, sedm let si vlasy stříhati nedal a černé šaty nosil. Sedm dní má týden, zeměkoule rozdělena jest v sedm kruhů, nad sedmibarevnou duhou umístěno je sedm rájů, sedm planet a týž počet jiných světů, hudební škála má sedm tonů, sedm hrobních komor a stejný počet poschodí mají pyramidy, poutníci obcházejí sedmkráte svatou Ka'abu v Mekce, lidský obličej má sedm otvorů a konečně kázali apoštolové Marek, Matouš, Jan a Lukáš, tito základové vší moudrosti, plných sedm let. Až nadejde doba úplného vítězství křesťanů nad Muhamedány a mezi všemi vladaři tohoto světa panovati bude nesvár, pak se objeví Hakim a mečem pokoří všechny nevěřící. Přední zastanci jeho víry, Drúzové, dojdou velkých odměn, stanou se sultány, bohatýry a vynikajícími hodnostáři, kdežto nevěřící stanou se otroky. Těmto protáhne Hakim ušními boltci skleněné černé kruhy, kteréž se za paren rozžhaví, v zimě pak zmrznou, kromě toho dá každému z nich na hlavu pokrývku ze sviňské kůže a vykáže jim protivně hořkou a smrdutou stravu.

Podobných nesmyslů bez ladu a skladu nalezáme ve svatém podání Drúzů celé spousty a prazvláštním těmto věřícím jsou bible a proroci

Starý Metuali.

židův, evangelie a apoštolové, koran a Muhamed stejně posvátnými. Tvrzení některých cestovatelů, že zbožňují také egyptského býka „Apise", dále zlaté tele a že pohlavní, zdraví škodlivé výstřednosti provádějí, na pravdě se nezakládá.

V statných, jako ulitých postavách Drúzů proudí nejvíce krve starých Syrů, vzezření jsou hrdého, v obcování s Evropany velice přívětiví, příkladně pohostinní, ale jinak značně citliví, jakož i lstiví a pomstychtiví. Slova zbabělost neznají, neboť všem jest udatnost takořka vrozena a při své živé letoře jsou vždy ke vzpourám a bojům náchylni. Život vedou neobyčejně pravidelný, zachovávají příkladnou střídmost, lihovin se nedotýkají, nekouří téměř nikdy, což nazvati dlužno na Východě vzácným úkazem, a masa pojídají jen v mírných dávkách.

Vytýkati by se jim mohlo, že, ačkoliv mnohoženství u nich nepanuje, příliš pevným manželským svazkům neholdují a že láska rodičů k dětem na tak mělkých základech spočívá, že dítky s lehkým srdcem a mnohdy z příčin zcela malicherných domácí krb opouštějí. Drúzky mají zajímavé obličeje, často pleti běloskvoucí; při setkání s cizincem zahalují si je tím způsobem, že stáhnou bělavou závojovou látku přes pravou tvář, ústa a bradu. Celkem vedou Maronité život patriarchální a v menších sporech podřizují se rozhodnutím vesnických šechů, v důležitých záležitostech vynikajícím emirům čili knížatům, až na spory vyžadující krevní msty. Počet všech Drúzů žijících v Antilibanonu, Libanonu a Hauránu jest téměř nemožno vyšetřiti; z toho, co jsem četnými dotazy vyzvěděl, soudím, že obnáší asi sto tisíc duší. Své zemřelé pochovávají Drúzové, obléknuvše je v nádherný šat, obyčejně do hrobů vytesaných ve skalních stěnách a jen zřídka kdy do země.

Maronity považují za vetřelce do Libanonu a proto panuje již od 11. století mezi oběma národy vzájemná neukojitelná nenávist. Nejukrutnějšího pronásledovatele Maronitů emira Bešira prohlašují Drúzové s pýchou za svého předního vlastence, ač právě tento kníže byl pravým chameleonem, který vůči Maronitům tvrdil, že jest křesťanem, Turkům namlouval, že jest muhamedánem a Drúzům se zapřisáhal, že si nejvíce váží chalifa Hakima. Proto také byla v jeho zámku vedle křesťanské kaple malá mešitka a na požádání navštěvoval i chalvy a tajná shromáždění Drúzů. Za posledních 35 let vystěhovalo se mnoho Drúzů z Libanonu do sopečného Haouránu.

Ostatní jinověrci v Libanonu náležejí k sektám Metauile (Metuali), Ismailie a Nosairi, z nichž se v některých osadách nevelké zbytky udržely. Metualiové patří k mohamedanské sektě Šiitů, kteráž zařaďuje chalifa Aliho na první a Muhameda na druhé místo a dle tohoto pořadu je uctívá. Jsou zuřiví fanatikové a nenávidí muhamedány sekty Sunnitů i s jejich nejvyšším velitelem, cařihradským sultánem, jakož i křesťany takovou měrou, že na příklad ani nejedí ve společnosti těchto jinověrců v domněnce, že tito vše, čeho se dotknou, znečistí. Metualiové jsou vzezření plaše divokého, povahy ukrutné a zlovolné a nerozpakují se příliš sáhnouti na cizí majetek. Žijí na několika místech severní části Libanonu v rovině Bika, pak v Antilibanonu a zaměstnávají se chovem ovcí, koz, krav a rolničením.

Ismáiliové, pojmenovaní tak po veleknězi Ismailiovi v VIII. století, zovou se též Asasini, což je zkomolení původního jména Hašišovci (Hašašijin); bylit náruživými kuřáky hašiše. Usadili se v XI. stol. v malé části severního Libanonu a směrem ku městu Tripoli. Jejich pohlavár zbudoval si na skále téměř nepřístupné mohutnou tvrz a za nedlouho znala celá Syrie „starce z hory", „šécha pohoří" a „knížete Asasinů", jak jej jmenovali. Tento ukrutník a zuřivec vládnul 50 tisíci loupeživých Asasinů tak neobmezeně, že byli slepě poslušni každého jeho rozkazu. Ani jedinému z dlouhé řady knížat Asasinských nebylo možno důvěřovati, až konečně poslední z nich r. 1809 v hlavním sídle Mesiade na blízku Hamahu sektářům Nosairiům podlehl.

Nosairiové čili Ansariové, příslušníci několika kmenů, přistěhovali se z krajin podél Eufratu do severovýchodního cípu Libanonu a s ním souvisícího pohoří (džebel) Ansariyé. Jejich náboženství jest zláštní směsicí pohanství s věrami jinými. Věří ve svatou trojici, při modlitbě obracejí se vždy směrem k slunci, přijímají zvláštním způsobem pod obojí a holdují také jistým pohanským obyčejům Venuše Aphacitis, o nichž na tomto místě nemožno zevrubněji se zmiňovati. Našince nenávidí z celé duše a cestující Evropan, nemá-li dobré odporučení k pohlavárům, učiní dobře, vyhne-li se jejich osadám. Pěkné a silné Ansarky jsou k cizincům jak náleží přívětivy, tedy pravý opak nepřístupných mužů. A nyní vydejme se na cestu Libanonem. (Pokračování.)

Růže.

Když záhy už se stmívá
a později se dní,
když opadává růže,
a je tou poslední: . . .

Žel tichý padá v duši,
jež tak se brání tmám,
žít v jaru, mládí kráse
a co teď z toho mám?! . . .

Šeř vůkol, chlad a smutek,
lesk milých očí zhas . . .
a hle, sníh první sletěl,
a v černý padl vlas!

A srdce bolí večer,
i ráno, když se dní,
že opadává růže,
má růže poslední!

Irma Geisslova.

Radúz a Mahulena.

Slovenská pohádka o čtyřech jednáních.

Napsal Julius Zeyer.

Svetozáru Hurbanovi Vajanskému

i těm,

kteří s ním tak strastně milují lid slovenský a s ním tak hořce trpí a tak těžce snášejí,

věnuji tuto báseň svou,

dobře věda, že prosté svoje kvítí nekladu na rov bratrského národa pod Tatrami, nýbrž na prah jeskyně, ozářené úsvitem spásonosné budoucnosti, na prah té jeskyně smrtelných muk, z níž lid ten ušlapaný na světlo vyjde jako někdy Lazar, jejž k novému žití vyvolal Ten, jenž pravil strádajícím k věčné útěše a naději: Já jsem vzkříšení a život!

J. Z.

V roce tisícím usurpace Hunů.

Osoby dramatu:

Stojmír, král tatranský.
Runa, jeho žena.
Prija, Živa, Mahulena, – jejich dcery.
Radúz, královic v Maguře.
Královna Nyola, jeho matka.
Radovid, starý sluha Radúzův.
Přibina, důvěrník Stojmírův.
Vratko, dřevorubař.

Lid v Maguře a Tatře. Jinoši a panny. Družina královská.

Jednání I.

Vysoký štít Tater v oblacích. O skálu opřena stojí lepá dívčí postava v bílém rouše, hrající prostou, dojemnou píseň na housle. Plavé její vlasy jsou propleteny věncem z pestrých květů, na čele svítí jí hvězda. Závoj duhových, jiskřících se barev plyne jí volně, ve velkých záhybech od hlavy k patám. Na rameni jí sedí bílá holubice. Píseň dozní a dívka mluví

Prolog.

Jsem pohádka. Kdo se mnou půjde, povedu jej do modrých krajů báje. Zde s těchto olbřimých štítů po starých cestách, mechem porostlých a listím dávných jesení zavátých, sestoupím dolů, tam v slunné nivy slovenského lidu. Znám tůně jeho duše, a pradávné jeho sny v mém nitru žijou. Vždyť stála jsem u jeho kolébky! Závojem čarným obestírám děje věků zapadlých do mlžin paměti. Pod třpytem jeho řas však ty dávné lidské touhy křídla svoje rozpínají a lidská něha plá zpod jeho záhybů a lidské slzy tekou lesklou jeho tkaninou a vroucí, věčně lidská srdce bijou, tu vášnivě, tu snivě pod krytem jeho volně vlajícím... Vzhůru!... Po starých cestách, hučícími lesy, kol mořských ok vás v tichou Slovač

povedu. Mým závojem ji uvidíte, rodnou sestru arijského toho lidu, jenž pije z Gangy. Ta Slovač, kterou uvidíte, turanské jarmo ještě nenese, ta nezná ještě žal, jenž nyní let už tisíc proráží nebesa, tak bez proměny, jak věčné její hory v blankyt strmí. Barnavé mračno těžkých osudů stín ještě nevrhá na slunné stráně, kde tráva větrem vlní se a jasné vody tryskají. Lid volný žije ještě v horách volných. Však nesvár přec už svoji zhoubu koná. Dvě knížata se v záští potýkali, než zrozen Radúz byl a Mahulena, o jejichž strastech dnes vám povím vše . . .

Jsem pohádka a rodná sestra oněch, jež Ganga kojila, i těch, co na iránské vysočině snily, kde nejjasněji hvězdy hoří, i těch, co v skandinávských divočinách půlnoční rudé slunce znaly, i těch, co v řeckých hájích vedle dávných moří v bílých chrámech z mramoru jak vlaštovice hnízdily, i posléz těch, co v mračných doubravách, kde druidi bledou lunu ctili, kol šedých menhírů své reje křepčily . . . Jsem pohádka. Dým mystický se nese přede mnou, a za mnou duje vítr pravěký . . . Kdo za mnou chodí, vidí dávné sudic předivo . . . Co dnes však uzří, to prosté je jako srdce mého lidu, je prosté jako jeho tiché chatky pod zelenými grúněmi. Je chatka mého lidu prostá, věru — však zlatý věnec tam leží pod prahem: čar je to jeho vroucí básnivosti! . . .

(Sestupuje pomalu se skal, hrajíc píseň na houslích. Když zmizí a píseň dozněla, jeví se údolí lesnaté s velkou loukou v popředí. Na jedné straně prýští ze skály jasná studánka. Nedaleko ní spí Radúz v trávě. Je ráno.)

Radovid (přichází). Zde posléze jsem vyšel na den boží! Už zdálo se mi, že soumraku těch stromů ani konec nebude. Kde asi jsem? Kam jsem to asi zabloudil? A bloudím marně! Marně volám do všech úhlů světa: Královici Radúze, Radúze královici! Jen ozvěna se posmívá a bujný vítr slova ode rtů mi rve, by do prázdna je zahazoval.

Radúz (ze sna). Ó, neblahý . . . co jsem to učinil!

Radovid. Je šálení to běsa, nebo opravdu jeho hlas?

Radúz (ze sna). Ta krev je horká . . . jak mi tryskla v tvář! . . .

Radovid (jej zahlédne, běží k němu). Můj královici! Ó, můj Radúze! Tak jsem tě tedy našel, konečně!

Radúz (probuzen). Kde smyju krev . . . Kde jsem? Co děje se? Je ráno! Slunce vzlétlo opět, zlatý pták! A Radovide, jsi to v pravdě ty?

Radovid. Jsem já to, ano, drahá duše moje!

Radúz. Vítej, tedy, vítej! Jak jsi mě našel? A proč jsi mě hledal?

Radovid. Jak jsem tě našel? Pouhou náhodou. Tak aspoň zdá se — ale kdo to ví? Snad, vidíš, vedlo mě srdce moje toužící nebo dobrá snad sudička, jež tobě přeje. Proč jsem tě hledal? To je zlé, že tak se tážeš, věru. Co jiného jsem mohl činiti, když po dva dni jsi doma scházel a otec tvůj a matka strachem hynuli? A všickni v zámku marně hádali, kam asi jsi se poděl. Já mlčel, ale tušil jsem, na kterou stranu jsi se asi vydal. Což nevídával jsem tě tak často, často hledět v zadumání, v divném snění směrem sem k těm horám nejvyšším, jež zdají se, že věčně z dáli hrozí Maguře? Co lákalo tě asi vždy v tu nebezpečnou dál?

Radúz. Co v dál nás vůbec láká? To, co v ní pro nás neznámé. Je pravda, vábila mě vždy tajuplnost těchto lesů, jež věčně vidím černati

se na obzoru, vábily mě povždy vysoké ty horské štíty, jež každé ráno do zlata a do růžova mladá zora zlíbá! Ty zkazky chtěl bych znát, co jim vypravujou oblaka. A oblakům a ptákům záviděl jsem vždycky, že zírat mohou volně s nebes až na dna úvalů a dolin hlubokých, v tom neznámém mi kraji.

Radovid. To bylo v letech dětských, chápu. Ale teď? Teď víš to přece, že ani zde ni jinde nic jiného, než doma neuvidíš.

Radúz. Tak moudrým posud nejsem, příteli. A sám máš trochu viny, že nejsem moudřejší. Což neživil jsi vždycky dětské moje sny svými pohádkami? Kdo vypravoval mi o slunci, že má svůj zámek někde v Matře, že tam mu slouží dvanáct věčně mladých děv? Kdo líčil mi ty černé lesy, tajůplné, jež kolem světlé louky němě stojí, louky prokvetlé vším kvítím čaruplným, na níž se třpytí oblakový slunce dům? Tak budíte už v dětech věčně touhu po tom co není, žel, a co nám pak věčně schází!

Radovid. Snad nechceš říci, že jsi vyšel do hor, by's našel oblakový zámek slunce?

Radúz. To netvrdím — však co by's tomu řekl, příteli, kdybych ti svěřil, že jsem jej našel? Uprostřed černých lesů jsem jej dnes v noci viděl, tu louku viděl jsem a zámek sám a tři z těch panen stály před domem —

Radovid. To zdálo se ti u té studánky, zde, kde jsi spal?

Radúz. O žádném snu ti, Radovide, nemluvím. Slyš ale, jak jsem přišel sem. V onen den, když z domova jsem zmizel, vyšel jsem na lov a nemyslil na žádnou dalekou k horám výpravu. Bloudil jsem lesem a tu zahlídl jsem náhle jelena, bílého jako padlý sníh. Zdál se mi krotký, neprchal přede mnou už z daleka. Tu blížil jsem se mu, avšak divukrásné zvíře, jak by si hráti chtělo, rychle ucouvlo a běželo, ne daleko však. Zase stálo a zas mě vábilo a lákalo a vždy a vždy zas uprchalo hlouběji do lesa. Tak šlo to celý den a celou noc! A pokaždé když unaven jsem klesl do mechu, stál jelen tiše opodál a čekal na mě, jako v posměchu, až se znova dám zase za ním do honu! A tak to šlo až v noci na dnešek. Ač stokrát jsem si myslil: teď je dost — přec nepřestal jsem za ním utíkati.

Radovid. Toť podivné! Zdá se mi, že asi nějaký lesní běs tě takto škádlil? Co ale stalo se v noci na dnešek?

Radúz. Ach, stalo se, že jsem jej dohonil . . . Ach, žel, že rozzloben tím dlouhým, marným honem, jsem stal se otrokem své slepé vášnivosti! Když chytl jsem jej posléze za paroh, Radovide, tu vrazil jsem mu meč svůj do boku! Krev jeho horká stříkla mi v tvář a na ruce a slzy padaly mu z očí. Klesl a vzdychl jako člověk! Srdce se mi svíralo, bylo mi jak po vraždě! Nesnesl jsem vyčítavý pohled skonávajícího zvířete. Zahodil jsem zbraň a utíkal jak hříchem štván! . . .

Radovid. Jsi příliš lítostivý a byl's tak vždy a miloval jsi vždycky až příliš zvířata.

Radúz. Jsou naši bratři, zem též je jejich matka jako naše. Však poslyš, co se dělo ještě dále. Prchal jsem na slepo, nevím, jak dlouho to asi trvalo. Pojednou řídl les a s jeho kraje viděl jsem na louce plné květů velký, bílý dům. Byl lunou postříbřen a zdál se jako oblak. Tři panny, bíle oděné, stály mezi květy na louce, dvě z nich zpívaly a hladily

každá bílého jelena, jelena takového, jak byl ten, jejž jsem byl zabil před chvílí! Ta třetí stála opodál a mlčela. Smutná byla a hleděla k měsíci. Tu viděl jsem, co jsem to zlého spáchal! To zajisté byl jelen její, jenž v krvi ležel, tam ve hvozdě — a byla smutna mojí vinou!

Radovid. Šel jsi blíž?

Radúz. Kde byl bych srdce vzal jí hledět do tváře? Ne, znova prchal jsem zpět do lesa a hledal vody, abych tu krev smyl s rukou... Jak oheň pálila! Zde konečně jsem našel studánku. Pak vrhl jsem se v trávu, chtěl jsem spat. Ale tou vrbou zde, jež v noci zdála se jak oblak zelenošedého dýmu, hleděl měsíc na mě, a bylo mi, jakobych viděl její, té dívky, bledou, truchlou tvář, dívati se na mě mezi temnými čárami větví, pnoucích se do šíra. Posléze usnul jsem přece nepokojným snem...

Radovid. Ty's dítě! A jsem pošetilý jako dítě též, že poslouchám a poslouchám a zcela zapomínám, abych tě k spěchu pobádal! Mám velkou obavu, že stojíme na půdě krále Stojmíra.

Radúz. Toť pravdě podobné, že v tatranské jsme oblasti. Olbřimé štíty hor jsou blízko tak! Jak pyšně čelo vznášejí! A orli všude krouží nad nimi!

Radovid. Pravda, pravda! Teď ale rychle pojď. Myslím, že tímto směrem běží naše hranice. Pojď... Co váháš?

Radúz. Váhám, proto že tvůj spěch se příliš útěku podobá. Kdyby se tatranští dověděli, že jsem odsud utíkal, pozdní jejich potomci by ještě potupné písně o mně zpívali!

Radovid. Oni se však nikdy nedovědí —

Radúz. Čeho? Že jsem utíkal? Ó, zajisté že ne, neb neučiním tak. Tím vědomím bych se věčně zardíval.

Radovid. Vydáš se tedy raděj, možno, v kruté ruce nepřátel?

Radúz. Proč je ale král Stojmír tak urputným protivníkem mého otce?

Radovid. Protože byli kdysi přáteli tak dobrými, že byli si jak rodní bratři. Ta nenávist je vždycky nejprudší, co zaujímá místo lásky dřívější. Však nyní pojďme!

Radúz. Co spěcháš tak? Zde milo je. Hle, jak ty vážky zlatozelené se chvějou nad vodou... Tak si byli tedy někdy jako bratři...

Radovid. Šli do světa co dobří bohatýři. Tam někde za horami stál starý hrad, tam dívku uzřeli a oba vzplanuli strastnou láskou. Ona zvolila tvého otce. Teď všechno víš. Mluvil jsem o tvé matce.

Radúz. To bylo bolestné pro krále Stojmíra. Tak zůstal tedy sám, jen se svou nenávistí.

Radovid. Sám nezůstal jen se svou nenávistí, neboť pojal ženu z rodu knížecího, ale zlou! Ta nedala mu nikdy zapomenout. Žárlivá na památku své někdy sokyně, rozdmychovala stále jeho záští proti tvému otci, proti tvé matce, proti nám všem! Věř, že by tě zabili, kdyby's jim přišel do rukou, a proto pojď —

Radúz. Nuž, tedy — však co to?

Vratko (zpívá za scénou).

Tři byly sestry, co se rády měly,
a přece se jak ptáci rozletěly,
jedna je za Váhem a druhá za Dunajem
a třetí bloudí, plačíc, kdesi za šuhajem!...

Radúz. Co tasíš, Radovide, meč? Ten není nebezpečný.

Radovid. Tak zdá se, věru.

Vratko (s dřívím na bedrách). Tři byly sestry — (zahlédne Radúza a Radovida). Buďte zdrávi!

Radúz. Zdráv buď, příteli. Jsi veselý a zpíváš jak skřivan v tom zlatém jitře.

Vratko. Váš kroj je jiný než zde nosíme, jste tedy cizinci. Buďte zdrávi, hosté.

Radovid. Jsme cizí, pravda. Zabloudili jsme v těch lesích. Kdo vládne touto krajinou? Ty povíš nám?

Vratko (složí dříví). Kdo jiný vlád' by zde než náš pan král?

Radovid. Král, který?

Vratko. Král Stojmír, jak se sluší.

Radovid (Radúzovi). Ty slyšel's? Pojďme, spěš!

Radúz. A daleko je odsud na hranici?

Vratko. To myslíš do Magury? Tam je blízko.

Radovid. A kterým směrem půjdem, kdybychom chtěli tam?

Vratko (ukazuje). Tu horu nechte pořád po pravici a slunce v zádech.

Radúz. Dobře! Tvůj pokyn platí, až půjdem do Magury. Však pověz mi, ty dobrý člověče, víš, komu patří velký, bílý zámek tam za kopcem, kde černý les se končí na světlé louce?

Vratko. Nu, panu králi, komu jinému? Přebývá tam vždycky, když stromy kvetou. Má jich mnoho v krásné zahradě.

Radúz. Když stromy kvetou, ale to je teď! Tož najdem ho dnes jistě v zámku — půjdem-li tam.

Vratko. To najdete i Runu jeho ženu a jejich dcery tři.

Radúz. Tři jeho dcery? Jsou tedy tři? Jsou krásné? Ty je znáš?

Vratko. Jak bych je neznal? A krásné jsou jak hvězdy, věř. A jedna z nich je dobrá jako matka země, co nám chleba dává. Má zlaté vlasy; když se usměje, tu zdá se ti, že jí růže v ústech kvetou a když zapláče, že se jí perly z očí sypají a kam se postaví, snad zlatá tráva roste! Tak aspoň moje žena pravila.

Radúz. Ty viděl's tedy plakat ji a usmívat se?

Vratko. Jak tebe vidím, krásný šuhaji, tak z blízka jsem ji viděl a viděl jsem ji plakat, když vešla v naši chatku, tenkráte, když dítě naše stonalo a viděl jsem ji potom se usmívat, jako když dennička na nebi vzejde, když dítě moje zase se uzdravilo a když je zpívajíc chovala. Ah, jak je krásná, krásnější než měsíc! To uvidíš, jestli ji zahlédneš. Však přímo na ni, tak najednou, se nesmíš podívat! To mohlo by tě omráčit jak náhlý blesk, když z temné barny vysvitne a celé nebe ohněm zaplaví. Nejdříve jen na nohy, které jsou jak lilie v střevíci ze zlata, se podívej, pak zvedni oči k pasu a posléze, když jsi už takové kráse zvyk', se podívej na jasné její čelo . . . Jak jsem se zapovídal! Půjdu domů k ženě, k synkovi.

Radúz. Ty's dobrý člověk a mnoho potěšil's mě řečí svou. Čím se živíš?

Vratko. Nu, rubám dřeva v lese a políčko mám též.

Radúz. A kolik asi denně vyděláš?

Vratko. To, pane, dost. Tři celé groše.

Radúz. A to ti stačí, by's se uživil?

Vratko. Tři groše denně utrácet? Ne, jeden živí mě, ten druhý půjčuji a třetí vracím.

Radúz. Jak to myslíš? Nerozumím dobře.

Vratko. Pane, je to tak: starého otce mám, ten vychoval mě, a tomu vracím nyní. Pak je tu synek můj, má radost! Nuž, tomu půjčuji. Až budu stár a sláb, pak bude vracet mi on, jak nyní otci já. A groš ten třetí, tedy, z toho žijem.

Radúz. Tý líbíš se mi, bohumilý člověče. Zde mám tři peníze. Ten vezmi pro otce, ten pro sebe a tento pro syna.

Vratko. To svítí, pane... Jsem jako oslněn, až jsem se lekl, hnedle bych zapomněl ti říci: děkuji! To je jak slunce... Je to jako zlato. Je to zlato?

Radúz. Jest.

Vratko. Ne, jsi ty boháč!... A do opravdy mi to zlato dáváš?

Radúz. Do opravdy.

Vratko. To je jako ve snu!... A ta hlava na těch penězích, to jako obraz králův. Má korunu na hlavě.

Radúz. Toť obraz mého otce. A nyní buď mi zdráv. (Odejde s Radovidem.)

Vratko (hledí udiven za ním). Obraz mého otce, řekl. Jest otec jeho tedy králem a on je královic?... Bude to doma divení a radostí... Ani se mi nechce to dříví s sebou brát, bych lehčí nohy měl a dříve doma byl. Však stůj, zde je král Stojmír sám a jeho družina. To nesmím z úcty mu vkročit do cesty. Nu, zůstanu zde vedle studánky.

(Vejde král Stojmír, Runa, muži z družiny královy, mezi nimi Přibina.)

Runa. Toť neslýchané! Tak blízko domu zabit jelena, a to z těch tří, jiż bílí, zasvěceni luně jsou a na nichž dcery naše jezdívají! To považ, králi, že to každý ví, byl tedy zde zlý úmysl nás urážet a nám se rouhati! V tom vidím vzpouru!

Stojmír. Meč ještě jednou ukaž, Přibino.

Přibina. Zde jest, jak vidíš, je to cizí meč, ta práce není zdejší.

Stojmír. A pravíš, zahozen že ležel na zemi?

Přibina. Tři kroky od kaluže krve, v které jelen skonal.

Stojmír. Jaká to záhada! Však daleko ten zločinec být nemůže, když, jak mi pravíš, rána zvířete je čerstvá.

Runa. Tu stojí člověk, snad to on?

Přibina (Vratkovi). Kdo jsi? Co hledáš zde?

Vratko. Jdu domů, pane. Byl jsem na dříví a nesu je teď ženě.

Runa. Kdy šel jsi do lesa?

Vratko. Hned s úsvitem.

Runa. A nikoho tam neviděl's, nikoho neslyšel's?

Vratko. Jen laňky viděl jsem, když u potoka pily a ptáky slyšel jsem, když zpívali, by přivítali den.

Runa. Jsi bloud či smělý tak, že tropíš si z nás smích? Neviděl jsi celé ráno člověka? Na to se tebe ptám.

Vratko. V lese ne. Před chvílí však jsem viděl šuhaje, tak dobrý byl jak krásný.

Runa. To byl on, ten zlosyn!

Vratko. Tím nebyl zajisté. Ať slunce jej a země obdaří! Tři dal mi peníze, jsou ze zlata. Lekl jsem se toho lesku tak a bohatství, že bych byl málem s nohou spadl! Nikdy jsem nic takového neviděl. (Hledí na peníz v dlani.)

Přibina. A kterým směrem šel?

Vratko (ukazuje). Tam zmizel mi. Mám po něm památku! A na těch penězích je obraz jeho otce, sám to řek'.

Stojmír. Ukaž mi blíže ten svůj poklad.

Vratko. A s radostí, můj pane králi. (Ukáže peníze.)

Stojmír. Peníz krále magurského! Runo, hleď!

Runa. Syn jeho zde! Ó, za ním! Krev a pomsta! Je v našich rukou kletý nepřítel!

Stojmír. Přibino, rozděl muže, kruhem obejdeme les, je náš, je náš!

Runa. I kdyby's chytrý byl jak pták a okřídlený, teď neujdeš, magurský kralevici, a těžkou naši ruku ucítíš! (Všickni odejdou rychle směrem, kudy odešel Radúz.)

Vratko. Přeběda mně, co jsem to učinil! Ó, radosti ty moje mnohomluvná, ty devaterou zradu měla's pod jazykem! To zlato teď mě pálí na dlani. Pryč ode mne, proradné peníze! S vámi neštěstí by vešlo pod mou střechu! (Zahodí peníze do studánky a odejde.)

(Za jevištěm slyšet hudbu, pak vyjdou Prija, Živa, Mahulena s družinou dívek a mladých mužů. Všickni jsou ověnčeni pestrým kvítím lučním.)

Prija. Zde chlad a vůně, širé prostranství a tráva vysoká a měkká, zde dobře bude prováděti hry. Těch věnců jsme se dost už napletli.

Živa. A zde ta naznačená studánka, kde měli jsme se sejít s otcem, s matkou. Toť podivné, že ještě nepřišli. Šli cestou kratší.

Prija. Ah, nestarej se, přijdou ještě v čas. Ty staré lesy nejsou tak hluboké, by se v nich ztratili. Nuž, buďme vesely. Co ty však, Mahuleno, stranou stojíš?

Živa. Zdá se ti snad zas o něčem, co není?

Prija. Co nebylo a nikdy nebude?

Živa. O královici snad, letícím na stříbrném koni oblaky?

Mahulena. Proč se mi posmíváte? Což jsem vám ublížila?

Prija. Jsme zlé, viď, že jsme zlé? Zlé jako strygy!

Mahulena. Já nikdy neřekla vám, že jste zlé.

Živa. Však pohledy tvé nám stále vyčítají.

Mahulena. Mé srdce o tom není . . . Ah, netrapte mě, sestry. Jsem smutná jen, že mi můj jelen zaběh' do lesů. To zvíře bylo rozumné a přítulné — a přec mě opustilo. Je vidět, že mě rádo nemělo. (Pláče)

Prija. Toť směšné, plakat pro tak malou příčinu. Až chytnou jelena, nuž, dej ho zmrskati.

Mahulena. To spíše sama bych ty rány snášela!

Živa. Nuž, tedy plač neb neplač, jak ti libo. My ale teď se dáme do hry.

Prija. Co bychom hráli, Mahuleno, pověz!

Mahulena. Hrát?... Nevím, věru. Snad na vítání ptáků, chcete-li.

Prija. To nechcem, to je pro děti. Vždyť věděla jsem, že něco nejapného povíš. Jsi stále malé dítě s malým rozumem.

Živa. Na labutě a pávy, to je veselé, tu můžeme se honit divoce až do syta!

Všickni. Na labutě a pávy, ano, ano!

Prija. Tak tedy rozdělme se na řady!

(Jinoši se postaví, držíce se za ruce, na jednu stranu, dívky jim naproti na druhou, držíce se taktéž za ruce.)

Sbor jinochů (zpívá). Hoja lalja hoja!
Letíme pávi z daleka,
hoja lalja hoja
přes hory, lesy, jezera
hoja lalja hoja.
Zde porosena niva je,
hoja lalja hoja
zde odpočinou perutě,
hoja lalja hoja!

Sbor dívek (zpívá). Hoja lalja hoja!
Labutě modrem veslujem,
hoja lalja hoja
a plujem s bílým oblakem,
hoja lalja hoja
pod námi luka, jeden květ!
hoja lalja hoja
tam odpočinou perutě,
hoja lalja hoja!

(Obě řady jdou si vstříc, jinoši, držíce se za ruce, zdvihají ramena, pod jejichž obloukem děvy, pustíce se, projdou, pak stojí obě řady opět sobě naproti, ale nedrží se více za ruce.)

Jeden z jinochů (zpívá). Jaké to labutě
v té zelené dubině?
Třpytí se perutě
padlý jak sníh!

Jedna z dívek (zpívá). Jací to pávi jsou
v šumivém háji?
Pohleďte, labutě,
jak se jim perutě
jiskrami třpýtí!

Jeden z jinochů (zpívá). Každá z těch labutí
v zelené dubině
korunu nosí,
chvaťme je, chvaťme je,
mezi ně, mezi ně,
hoja lalja hoja!

(Jinoši se honí za utíkajícími nyní dívkami, berou jim, dohonivše je, buď prsten nebo kytici z pasu. V tom ozve se hluk za jevištěm. Polekáni ustanou ve hře.)

Runa (za jevištěm). Jen těsněj', těsněj' pouta stahujte! I kdyby krev zpod nehtů vytryskla.

Mahulena. Mne mrazí v duši, co to znamená?

(Objeví se král Stojmír, Runa, družina, Přibina, vedou spoutaného Radúza a Radovida).

Stojmír. Ač nerad, přerušuji vaši hru. Vy udiveně na nás hledíte. Vítězoslavný je dnes pro nás den. Ten jinoch, jejž zde v poutech vidíte, je magurského krále syn, můj tedy a váš nepřítel.

Runa. A víte, co ten zlosyn učinil? V své bujnosti zabil zasvěceného jelena, o němž jsme myslili, že zaběhl do lesů a že tam posud bloudí.

Mahulena (pro sebe). Ubohá němá tvář. Jsou lidé kruti!

Runa. Přiznej, že's ten zločin dokonal. Je to tvůj meč?

Radúz. Je to můj meč. Kdybych jej byl třímal, když jste mě přepadli, byl bych svůj život draze prodal vám. Že jsem ubohé to zvíře usmrtil, to za hřích počítám si sám. Však nevěděl jsem, že je váš a že je zasvěcen.

Runa. Však budeš, věř mi, trpce pykat za ten hřích. Však větší hřích tvůj ten je, že jsi královic z Magury. Ty mlčíš? Chceš to tedy zapírat. Hleď, uvěřím ti, že nejsi synem královny Nyoly, když ji bez odkladu proklesješ!

Radúz. Ty's hrozná, ženo! Jsem příliš hrd na jmeno svého otce, než abych na okamžik jen ho zapíral. Jsem Radúz královic.

Runa. Ty bloude odvážný! Co hledal's zde? Jsi špeh? Ty přišel's v nenávisti, přiznej se.

Radúz. Zabloudiv, přišel jsem jen mimoděk. O velké nenávisti proti vám však mnoho nevím. Vždy slýchal jsem, že nepřátely jsme, my Magurčané a vy Tatranští, však v srdci zášť jsem nikdy necítil. My měli bychom, králi Stojmíre, se vlastně milovat, když v širším světě tolik nenávisti zeje kolem nás.

Stojmír. Nech sladkých slov, tvá smířlivost je vynucena tvojím neštěstím.

Radúz. Je pravda, spoutanému hrdost sluší jen.

Runa. Tvou hrdost skrotím, brzy uvidíš. Ó poznáš muka!

Radúz. Nach tvého roucha je jak krve proud, v němž ploveš s tváří zbledlou záštím a oči tvoje jsou jako z oceli.

Runa. O krvi nemluv příliš nahlas, sic zbudíš ve mně chuť, bych závoj svůj v tvé smočila a poslala jej pak darem tvé matce.

Radúz. Ó matko moje ubohá!

Runa. Chce se ti plakat, sketo?

Radúz. Ty nejsi žena, ač tvá postava a tvář tě za ni vydávají, ty's vlčice! Ó, králi Stojmíre, jsi muž, proč trpíš pohanění svého zajatce?

Stojmír. Těch hádek, Runo, dost. Pověz mi, Radúze, kdo je ten muž zde s tebou?

Radovid. Jsem starý jeho sluha Radovid. Zab mě, jej ale pusť! Výkup nesmírný ti král můj vyplatí.

Stojmír. Tvé jmeno jen jsem slyšet chtěl, ne radu tvou. Pustím tě, by's dones do Magury zvěst o smutném královice osudu. O výkupu

ani nemluv. Snad zachce se mi později krve toho jinocha, snad jeho smrt mi zlata dražší bude.

Runa. Tak mluvíš jako král a muž! Snad měli bychom kupčit o toho otroka?

Radúz. Kdo otrokem zde, pověz, královno!

Runa. Ty, ty! Neboť uvrhnu tě v pouta železná a umořím tě prací nejtěžší! Ó, jako vlk se budeš rváti se svým řetězem a zoufale jej hryzat zuby!

Radovid. Ty zmije! Že ruce moje spoutány! Před svatým sluncem aspoň úctu měj, před svatým oblakem, plujícím ti nad hlavou, když nemáš úcty k vlastní koruně a k svému ženství, které šlapeš v prach!

Runa (udeří jej). Bídný rabe! Mluvit smíš?

Radovid. Buď kleta!

Radúz. Ó nebe, slunce! Větry dující! Jste svědci našich neslýchaných křivd! Můj Radovide, běda mně, ty trpíš vinou mou! A vy, co kolem stojíte, což nikdo, nikdo z vás nezná lítosti?

Živa. Proč na mě hledíš? Mám snad plakati a prosit, by tě pustili? Mně, věru, zdá se, že jsi pláči blíž, než bývám já, i když mi nejhůře je. Proč doma nezůstal jsi, smutný hrdino? Chceš přeslici?

Radúz. Jsi krásná, ale krutá. Mně tebe líto je, že srdce tvoje je tak kamenné. Pro Radovida o slitování prosím, ne pro sebe.

Prija. Chceš zdát se statečným? Proč tedy dýcháš těžce tak, to nesvědčí o klidu chrabrosti.

Radúz. Žízním, věz to, proto těžce dýchám.

Runa. Svou žízeň ukoj svými slzami.

Stojmír. Dost nyní posměchu! Přibino, pod tvou stráží Radúza ponechám. Radovida pusťte na samé hranici, by dones domů svoji novinu. Jdu domů teď. Zajatce veďte a uvrhněte jej co nejhloub do věže té staré, jež stojí v temném lese pod skalou a která zakletou se nazývá.

Runa. Tam do tmy, mezi havěť, hoďte jej!

Radovid. Ó Radúze, ó královici můj, že tak se s tebou loučím!

Radúz. Radovide, jdi a netruď srdce moje nářkem svým. Chceš, aby pohnutí mé nový zbouzelo posměch? Mé matce rci — Ó, Radovide!

Radovid. Ni slova víc! Já vím, co říci chceš!

(Odejde s některými z družiny královské.)

Stojmír. Teď vzhůru, pojďte. Přibino, ty plň můj rozkaz přísně. (Odchází s Runou, všickni za ním, jen Mahulena zůstala pozadu. Blíží se Radúzovi, který stojí nedaleko od studánky. Přibina a dva muži něco opodál za ním.)

Radúz (Přibinovi). Veďte mne. (Uvidí Mahulenu, stojící teď vedle něho.) Ty posud, panno, mlčela's a nerouhala jsi se mému neštěstí. Teď vynahradíš, co jsi zmeškala?

Mahulena. Ty žízníš?

Radúz. Proč se tážeš?

Mahulena (nabere vody do dlaně). Pij! (Zvedne dlaň až k jeho rtům.)

Radúz. Já nemohu . . . Mně rty se chvějou jako srdce moje . . . nad tvojí dobrotou . . . Já jako mlhou viděl tě, jak stála's opodál a úzkostí jsem zmíral, že budeš také zlá . . . jak byly ony dvě . . . Ó, vysměj se mi!

Mahulena. Radúze, smát se — když pláču!

Radúz. Proč pláčeš, rci . . .

Mahulena. Že více nemohu než plakati! . . .

Radúz. Ó, nikdy rosa světější nepršela z nebes, než ta, co padá nyní z blankytu tvých očí! Kdo jsi?

Mahulena. Jsem Mahulena . . . Král je můj otec . . . Ó, Radúze, neměj ho příliš v nenávisti . . . můžeš-li!

Runa (za scénou). Kde meškáš, Mahuleno?

Mahulena (lekne se). Hlas matčin! (Radúzovi.) Ó, netrap se mi příliš . . . duše moje! (Odejde.)

Přibina. Pojď, pane. Splním, co mi král můj kázal, ač nerad, věř.

Radúz. Mahulena! (Odchází zamyšlen s Přibinou a s ostatními.)

(Opona.)

(Pokračování.)

Poplach v Seasonvillu.

Napsal F. W. Robinson.

Z angličiny přeložil Jiří Ščerbinský.

Spekulativní příčiny, pane?! Nazývejte si je spekulativními, je-li Vám to tak milé, ale já vím něco lepšího. Já ještě cítím živě, že to byla úcta k jejím rozšafným vlastnostem a k nezdolné síle jejích disputací, sebraných v jejím sociálním spise „O srdečních schopnostech kostelníků“, který předčítala před svobodomyslnou společností v Mirchamu a který učinil ze mne jejího otroka. Kdyby byla majitelkou dolů v Golcondě, můj milý pane, a neměla talentu, skutečného a nepopíratelného talentu, buďte jist: ani strunka mého srdce by se nebyla zachvěla, aby mně ji získala. Nebyla to krása, která mě k ní připoutala: ona nebyla krásná; nebyly to formy jejího těla; její tělo nemělo víc grácie, než prkno.

Nebylo to mládí; neboť ačkoliv nebyla jeden a padesát let stará (jak její nepřátelé o ní roztrušovali), ujalať se jmění po svém otci v dvacátém prvém roce svého věku a v 1825. roce našeho letopočtu (jak jsem se dočetl u notáře v testamentu jejího otce), přec růžový nádech broskve poněkud setřen byl neúprosným zubem času. Mladý Griffin řekl mi kdysi, že „to pranic nevadí, poněvadž ona má ještě velkou zásobu různých barev ve svém toiletním stolku,“ kterážto drzá poznámka mě nanejvýš urazila.

Bývám vůbec velmi snadno uražen, poněvadž jsem povaha nad míru citlivá; a on měl úmysl mě urazit, ale to nic neškodí. Měl k tomu příčiny, protože byl jejím nevlastním bratrancem a ona měla ještě po komsi dědit.

Opakuji Vám ještě jednou, milý pane, že to byl pouhý čistý obdiv k jejímu talentu.

Kdyby byla krásná, graciésní, mladá, byl bych váhal; neboť — upřímně, mezi námi řečeno — já nebyl žádným Ganymedem; zlí lidé nazývali mě starým mládencem, ale mýlili se náramně. Neměl jsem zálibu v samotářství a toužil jsem po bytosti, která by mé srdce, můj domov a mé sympathie k lidstvu se mnou sdílela; a která troškou svého jmění přispěla by k mé pensi celního úředníka, tak aby mužný můj věk a pak mé stáří byly bezstarostny.

Já nebyl spekulantem: mně bylo třeba talentu. Já sám byl jsem talentovaný. Napsal jsem několik básní, které jsem věnoval všem mocnářům Evropy, začež dostalo se mi vesměs lichotivých díkůvzdání. Jsem básníkem: a básníci nenáležejí k zbožňovatelům Mamonu. Ovšem básně ty, přinesly-li mi slávu, stály mě také hodně peněz, ale já se nezalekl výdajů.

Naše ideje byly v naprosté harmonii, my oba byli citliví, delikátní a měli jsme zcela správné ponětí o skutečnosti, pravdě a vznešenosti... Nás oba vrhl osud do víru společnosti, shromažďující se při tâble d'hôte v „Hôtelu Royale“ v Seasonvillu. Já cítil, že má minuta se přiblížila.

Byl jsem obklopen nepřátely a když se proneslo, že Adelina stala se královnou mého srdce, stal jsem se obětí takových urážek a pomluv se strany jejího příbuzenstva, že vře ve mně krev jen při pouhé vzpomínce. Její neteře dokazovaly jí, že není směšnějšího člověka nade mne a k tomu že nemám ani vlastních vlasů. Ale Adelina byla příliš něžná, aby byla nevěřila mému slovu a chtěla snad podrobit zkoušce pomluvy svých neteří. Byl jsem obětí mnoha kousků — ale já vše odpustil. Velcí duchové jsou povzneseni nad malá utrpení. Ba její neteře dopustily se i podvodu, vyzvavše mě dopisem ve jménu Adelinině k dostaveníčku, jehož výsledek byl pro mě urážlivý, ale i to jsem odpustil.

Mužští příbuzní její: bratr její u vojska, její bratranec a muži jejích neteří, naplňovali mě neblahou předtuchou, že bude mi od nich snášeti spoustu hrubostí a urážek . . . a já se neklamal. Major Batskin neměl pro mne jiného jména, než „starý blázen“ a kdyby souboj byl tehdy býval v modě, byl by jistě padl mou rukou při východu slunce.

Bylo mi ironicky gratulováno k dobytí Adelinina srdce od mladého Griffina, který jediný choval se ke mně zdvořile, až nápadně zdvořile.

Pohrdlivé pohledy, neděkování na mé pozdravy byly zbraněmi jejího příbuzenstva. Ale já miloval Adelinu — já trpěl.

Ona se na mě usmívala a v důvěrné chvilce sdělila mi, že si váží mých motivů a že mě považuje za nejchytřejšího muže na světě; byla rozhodnuta zůstati v Seasonvillu a zůstala. Ale s ní i její příbuzenstvo, aby ji mohlo hlídati a mě pomlouvati.

Ba chtěli dokonce i ji samu pokáleti svými pomluvami, ale smutně to dopadlo.

„Je to velmi zbytečné, Grattsi, že se tu kolem tetičky otáčíš, na mou duši!“ řekl mi mladý Griffin s drzostí jen jemu vlastní. „Co se jich už o ni napokoušelo před tebou, a byli to mladí chlapíci, kteří už stáli za pozornost. Ale kde pak taková romantická, hloupá, stará husa! Ta si tě nevezme. A vůbec nesmí si vzít nikoho, ujišťuju tě!“

Jeho ujišťování mě zůstavilo chladným; při nejbližší příležitosti — bylo to u cukráře Simse při dortu — sdělil jsem jeho řeči doslovně Adelině a zapřísahal jsem ji, aby se mnou uprchla.

Ona sice rozhorlila se na svého bratrance, ale o útěku nechtěla ani slyšet; neměla dosud neobmezené důvěry ke mně, ale vážila si mých citů a tak denně svou přízní víc a víc nás spojovala.

Já znovu a znovu prosil, aby se mnou uprchla, pryč od mých pomluvačů a pronásledovatelů, zapřísahal jsem ji, aby uvážila, že v každém ohledu je svou vlastní paní, a ona se chvěla a plakala a vzlykala nad svým jahodovým dortem; pak mluvila o všech svých milých neteřích, synovcích a bratrancích a o nemožnosti dopustit se takového zklamání vůči nim — a jak hezky se vyjádřila — i vůči sobě samé.

Potřetí prosil jsem ji, aby se mnou uprchla.

Ale Adelina Batskinova neuprchla.

Oznámil jsem jí, že pospíším si do města pro potřebné listiny, abych s ní pak veřejně, před celým světem mohl spět k oltáři . . . a ona plakala a chvějícím se hlasem konečně svolila, abych odjel.

Byl to úspěch ohromný.

Celý dosah jeho cítil jsem až teprve druhý den ráno, když ve tři čtvrti na sedmou unášel mě vlak do Londýna a po celou cestu zněly mi v uších svatební zvony.

Když po dvou dnech jsem se navrátil, shledal jsem, že hôtelier za mé nepřítomnosti pronajal můj pokoj. Byl to drahý pokoj a rozumí se samo sebou, že neměl jsem v úmyslu platit ho i po dobu mé nepřítomnosti. Hostinský však neměl té zdvořilosti, aby svému stálému hostu jej reservoval. Možná však také, že od lstivých příbuzných Adelininých byl k tomu naveden.

Hôtel byl zcela obsazen, a majitel jeho velice litoval, že nemůže mi v něm poskytnouti útulku. Byly právě koňské dostihy — věc, na kterou jsem zapomněl — a všechno bylo plno. Jediné, co pro mne dobrý ten muž mohl učinit, bylo to, že ponechal má zavazadla ve svém hôtelu, pokud bych si nenašel nový byt. Ptal jsem se po Adelině Batskinové, ale hôtelier věděl jen, že odešla se svým bratrem, ale nemohl udati, kam.

Řekl jsem jen „dobře“ a — bylo právě 9 hodin večer — vesel, pln nadějí, šel jsem hledat byt. Prošel jsem celý Seasonville od začátku až do konce, ale nikde jsem nenalezl oznámení pokoje. Když pak žádný hôtel, hostinec ani krčma nebyly schopny přijati mou osobu pod svou střechu — na základě prostého zákona o neprostupnosti —, dospěl jsem k poznání, že město je nejen plno, ale přeplněno. A když — jda kolem nádraží — viděl jsem, kterak večerní vlak ještě novou spoustu lidí přiváží — a to většinou lidí v sportsmanských čapkách — tu strašná myšlénka, co se mnou bude, s neuvěřitelnou silou dorážela na sklíčený můj mozek.

Nemohl jsem přece chodit městem po celou noc. I muselo tedy být nalezeno místo, kdekoliv a za jakoukoliv cenu, dřív, než by uzavřelo se město na noc. Neboť už tu tam začali zavírati okenice u výkladních skříní a každá minuta byla drahocenna. Šel jsem ještě jednou hlavní

ulicí: nadarmo! Prozkoumal jsem všechny příční uličky; prosil jsem pro Boha o přijetí u rybářů, převozníků a v krčmách; porval jsem se s dvěma muži, jen abych mohl zmocnit se prvý zvonku, nad kterým byla cedulka:

„Postel k pronajatí!"

Ukázalo se, že cedulku zapomněli sundat, neboť postel byla už před třemi hodinami pronajata čtyřem pánům a malému hochovi.

Byl jsem znaven, opuštěn, zoufalý.

Každý dům byl přeplněn, poslední vlak už odjel a s ním naděje, dostat se do sousedního města; lidé s vaky v rukách ještě běhali městem sem tam: co čekalo mě??

Konečně uchýlil jsem se o radu k paní Browserové; sama Prozřetelnost mně ji seslala. Stála ve dveřích svého krámu a chladila se po horkém a unavujícím dni. Krám byl už zavřen, ale ona přišla ke dveřím, aby z plných plic nalokala se čerstvého vzduchu.

Neměl jsem sice nikdy rád tuhle paní Browserovu, protože jsem u nich bydlel minulé léto a stále se mi nedostávalo cukru a čaje a mimo to jsem viděl, že celá Browserova rodina živí se mou šunkou — ale ona byla ženou, která znala Seasonville.

Ptal jsem se, jak se vede panu Browserovi; trpěl rheumatismem a šel už spat. Doufal jsem, že maličtí Browserové mají se dobře; měli se velmi dobře a ona mi děkovala. Doufal jsem, že mi přepustí pokoj na jednu noc, anebo, že snad bude někoho v okolí věděti, kdo by mě mohl u sebe na noc nechat, za jakoukoliv cenu, dodal jsem; neboť jsem znal lakomosť paní Browserové a věděl jsem, že v létě ona nejvíc z hostí těží, a pak jsem už byl velmi zoufalý a zapomněl jsem na cenu peněz.

Ale paní Browserová se jen ironicky usmívala. „Pánbůh zdraví, pane," řekla s rozšafným mateřským výrazem, který velice klamal každého, kdo ji neznal, „celé město je přecpáno už od pěti hodin odpoledne. Tolik lidstva nebylo ještě v Seasonvillu, co jsem živa. Pan Smithers před chvilkou mi povídal, že pronajal i kabiny v parní lázni, a že je tam plno sportsmanů, kteří jen klejí a hubují . . ."

„Můj Bože, co teď se mnou bude?"

„Byla bych tak ráda, pane Grattsi, kdybych vám mohla posloužit," řekla, „ale to je skoro nemožné. Před půldruhou hodinou byl tu jeden pán a prosil mě, abych mu postavila postel do krámu a vzbudila ho před šestou, nežli otevřeme obchod. Ale já ho neznala, a nemohla jsem mu přece svěřit všechno to zboží tady, ani když mi nabídl libru."

Krám! To byla jasná myšlénka a já se jí uchopil s pochopitelnou energií. Proč ne v krámě? Oč lepší to, než bloudit v noci ulicemi a mít pak ráno před Adelinou vzezření utahaného koně. Krám byl prostranný — proč by tedy ne? „Ale já vám nejsem neznámý, paní Browserová," řekl jsem tónem co nejsvůdnějším, „a vy se jistě nebojíte, že bych vám utekl se zbožím . . . Jste rozhodně as přesvědčena o tom, i když vám nenabídnu libru." „Oh! Za menší cenu to rozhodně nepůjde," ostře odvětila paní Browserová, „poněvadž bych musela vedle koupit postel a musela bych pod vlastním svým mužem vytáhnout peřiny a on

pak zítra bude nemocen, jako vždy, když spí jenom na slamníku. Jen vzpomínka na staré časy by mě přiměla, bych pro vás něco udělala."

„Souhlasím, paní Browserová, dejte mi postel sebe nepohodlnější, já vám zaplatím libru. Za půl hodiny se vrátím."

„Dobře, pane. Do té doby bude všechno hotovo."

Odešel jsem s triumfem. Co byla libra, pomyslil-li jsem, že není mi již třeba, abych běhal po ulicích jako uštvaná zvěř. Napsal jsem lístek Adelině, v němž prosil jsem ji o schůzku v 7 hodin na břehu; nesl jsem jej sám do hôtelu a potkal jsem náhodou majitele. Ten slíbil odevzdat můj lístek slečně Batskinově a vyslovil naději, (se špatně skrytým posměškem) že nalezl jsem už byt.

„Mám už byt, velice pohodlný. Děkuju za optání," řekl jsem.

On tomu nevěřil a myslil si, že náležím k obyvatelům lázeňských kabin. Za to nedotkl jsem se jeho jídelny a raději vyhledal jsem si restauraci v městě, kde musil jsem si razit cestu k buffetu spoustou prostého lidu, ale kde povečeřel jsem na rychlo za šilink a tři pence. Pak jsem se vrátil k Browserovům.

Krám byl už upraven a paní Browserová čekala, aby mi mohla přát dobrou noc. Zhrozil jsem se opravdu prostorné, vyklízené síně, kde byly dvě židle (jedna s umývadlem a druhá se svíčkou a sklenicí vody) a postel jakou jsem jakživ neviděl. Dvě dřevěné kozy, na nich okenice, přes tu staré dvéře, slamník a peřiny — to bylo mé budoucí lůžko.

„To je všechno, co pro vás mohu udělat!" řekla paní Browserová. „Je to prosté, ale zdravé."

„Ano, vypadá to prosté, a doufám, že to bude aspoň zdravé. Ale ta výška! Mám opravdu strach, jak tam vylezu."

„Ale za to je to pevné jako skála."

„Dobrá."

„Boty a co chcete dát vycídit, dejte jen ven, přede dveře, bude to v čas hotovo. Otvíráme krám v šest hodin."

„Dobrá! Zbuďte mě tedy v půl šesté," pravil jsem s nervosním pohledem k okenicím. „Ale já nevidím závory v okenicích! Doufám, že v noci nespadnou na zem?"

„Oh, ne! Hoch, který je zandavá a ráno zas vyndavá, je s nimi opatrný. Ostatně, když jsou dobře přitlačeny, drží i bez závor."

„Skutečné?" .

Paní Browserová přála mi dobrou noc a příjemné sny. Já jí poděkoval a za jistou dobu, po několika akrobatických výkonech, nalézal jsem se na svém lůžku. Dal jsem své boty a spodky přede dveře k vycídění, uzamkl jsem se na dva západy, k vůli bezpečnosti přistavil jsem ještě židli, dle lékařova předpisu dal jsem své zuby do sklenice s vodou a vlásenku pověsil jsem na hřebík, který jsem našel u okna. Po všech těchto opatřeních snažil jsem se usnouti, ale nemohl jsem, což bylo tím mrzutější, poněvadž měl jsem za to ráno zaplatit nekřesťanské peníze.

Má mysl byla nad obyčej vzrušena k vůli Adelině, lůžko mé bylo ku podivu tvrdé, a podpatky sem tam běhajících ubožáků, kteří nenašli noclehu, duněly o dláždění jako rachot děl.

Konečně jsem usnul, tvrdým spánkem, a měl jsem strašný sen . .

Zdálo se mi, že na ulici byl jsem zatčen pro podezření krádeže mého tvrdého lůžka a že nikterak mistru Wilksovi nemohl jsem svou naprostou nevinu dokázat. Pak přišla mi Adelina na pomoc a tu strhl se boj mezi ní a jejím bratrem majorem a mladým Griffinem. Adelina křičela o policii, máchajíc mým svatebním kontraktem vysoko nad hlavou a dovolávajíc se ochrany nedotknutelného zákona, k čemuž oni odvětili takovým nezřízeným, huronským smíchem, že jsem se probudil a slyšel kolem sebe podnobý nevázaný chechtot.

Spravedlivé nebe, kde jsem to byl? Viděl jsem lidi hledící a křičící s divým smíchem, jaký ani popsat mi nelze... a zdálo se, že ležím v prostřed ulice. Sebral jsem chvatně a pozorně v mysli obraz celého svého postavení a chladný pot vyrazil mi na čele. Buďto jsem zaspal, nebo učenník sňal zvenčí okenice dřív, než jindy. Neboť ony byly sňaty. A já tu ležel v plné záři ranního slunce a na dvacet zvědavců okukovalo mě s nosy přimačknutými ke sklu výkladní skříně. Vydal jsem zoufalý výkřik po paní Browserové a honem schoval jsem se pod pokrývku.

Jak odsud vyváznu?

Kdo bude tak milosrdným a vloží zas okenice do oken výkladních, aby mě zachránil?

„Mám Vám přinést vodu na oholení?“ vykřikl jakýs výrostek.

„Poslechněte, nebyl by už čas k vstávání?“ hulákal druhý.

„Podívejte se na místodržitelovy zuby ve sklenici,“ ozval se třetí.

„Neposlouchejte je, pane, a hoďte po nich svou vlásenkou,“ radil mi čtvrtý.

„Hurrah!“ vyrazilo ze sebe číslo páté a našlo mocnou ozvěnu u všech okolostojících, jichž počet už byl víc než dvojnásobný.

Co dělat, co jen dělat? Kde byla paní Browserová? Tlupa před krámem rapidně stoupala, a největší radost z mé trapné situace zdáli se mít ti, kdož nuceni byli bez přístřeší proběhat celou noc po ulicích, a majitelé sousedních krámů neváhali dlouho přispět jim na pomoc. Slyším (pokrývku maje přes hlavu) poznámky obecenstva; kéž bych mohl jen dostihnout zadních dveří, abych vzal tam aspoň nejpotřebnější kusy své toiletty; ale paní Browserová, jako z úmyslné škodolibosti umístila mé vysoké lože hodně daleko ode dveří a já neodvážil se promenovat po pokoji ve svém negligé.

Vykřikl jsem znovu na paní Browserovou, což zavdalo podnět drzým zevlounům, kterých tu stálo už ke stu, k novému výbuchu nevázané veselosti.

Konečně zaklepala čísi ruka na zadní dvéře a hlas paní Browserové — v tu chvíli zněl mi sladce jak hlas anděla — řekl svým diskantem:

„Jste tam, pane Grattsi?“

„To se ví, že tu jsem, paničko. A jsem tak rád, že jste přišla.“

„Otevřte tedy dvéře. Proč jste nevstal, když jsem na vás klepala?“ pravila tónem, jenž měl daleko do zdvořilosti a jenž ztratil všechen andělský nátěr.

„Vy jste neklepala, paní Browserová,“ pravil jsem přísně.

„Víte-li, že hoch už sundal okenice a že ležíte jako na veřejné ulici, pane Grattsi?“

„To bych taky řekl!“ odpověděl jsem nanejvýš rozhořčen.

Tu zas nové „Hurráh!“ zahřmělo ulicí a lidé zas rvali se, jen aby mě líp viděli, ba jednoho hocha dokonce přejel mlékařský vozík, tažený párem oslů.

„Vy se schválně necháváte okukovat, pane Grattsi,“ křičela Browserová klíční dírkou. „Nemáte ani trochu studu.“

„Řekněte k čertu, učenníkovi, aby zas zandal okenice!“

„Učenník má dnes dovoleno jít k rodičům a odešel už.“

„Ať to tedy udělá někdo jiný!“

„Učenník uložil okenice do skříně a zapomněl tu nechat klíče. A nepřijde až k večeru, to je marné. Lidé mi tu rozbijou okna a vy se necháte okukovat; styďte se pane!“

„Rozežeňte lidi, zavolejte policii!“

„Otevřte dvéře a najdete v pokojíku připravené šaty.“

„Paní Browserová, já nepůjdu z postele před očima těch hrozných lidí!“

„Eh, nerozumím ani polovičku z toho, co tam bručíte pod pokrývkou.“

Já povystrčil hlavu a opakoval jsem své ultimatum. Při pohledu na mou lysou, vejci náramně podobnou hlavu, dav začal hulákat, pískat a skákat a sklo v jednom okně strašně zapraskalo pod jejich tíhou.

„Zaplatíte to, pane, já vás budu žalovat,“ — skučela za dveřmi paní Browserová.

„Kde je váš muž? Řekněte mu, ať něco pověsí na okna, dělejte přec něco, nešťastná ženo!“

„Můj muž leží, má rheuma v nohou!“

„Tak to udělejte sama, pro Boha!“

„Já tam nedosáhnu a kromě toho dostanu hned závrať, jak vstoupím na žebřík.“

„Já nevylezu ani za živý svět! To je ničemné spiknutí a vy jste taky v tom.“

„I vy jeden nestydatý pomlouvači,“ chrlila ze sebe paní Browserová, lomcujíc dveřmi, — „vy starý nemravo, že se nestydíte?“

Byla poněkud prudší povahy a začala tlouci do dveří, ale já nešel z postele. Věděl jsem, jak bych vypadal před svými mučiteli, zvlášť když to málo, co na mně bylo, bylo tak zoufale krátké.

„Ne!“ jektal jsem, zabaluje se ještě víc do svých pokrývek, „raději mě zabte!“

Paní Browserová odešla a dav rostl dál. Zajímavá novinka bleskem prolétla celé město a lid sbíhal se sem ze všech čtvrtí, jakoby hořelo. Hôtely byly prázdny, rybáři odešli od svého břehu, prodavačky z trhu byly tu v plném počtu a policie Seasonvillská úplně se ztrácela v zástupech, takže byla zcela oprávněna domněnka, že v nejbližších pěti minutách bude alarmováno vojsko.

Pojednou nastalo vzrušení v lidu, provázené z části smíchem, z části hlučnými projevy protestu. Já zkoušel právě, nešlo-li by přikrývkou zcela se zabalit a tak dostat se do zadního pokoje k šatům, ale vyhlédnuv spatřil jsem před okny dva žebříky a na nich dva muže s jakousi látkou v ruce, kterou měli zakryt lidu nebývalou podívanou.

Konečně má myšlenka došla uskutečnění. Ještě jsem slyšel z davu

hlas mladého Griffina: „K čertu! Nemýlím-li se, je to vlásenka starého Grattse!“

A pak už ozvaly se veselé údery kladiv, upevňujících tmavou látku přes okna. Oddechl jsem si volněji v temnotě a právě jsem se chystal vyskočit, když několik barbarů z lidu energickým škubnutím zase strhlo dolů moji ochranu.

Se zoufalým výkřikem klesl jsem zpět a vyzval tím ovšem surovce na ulici k novému výbuchu smíchu. Ale policie ujala se mne, ubohé uštvané oběti, a znovu pokryla okna.

Hlas strašné paní Browserové zase zaskučel klíčovou dírkou: „No tak, půjdete už z té postele, nebo ne?“

„Jděte pryč, ženo, už jdu!“

A já vyskočil z postele, vsadil do úst zuby a blížil se k oknu pro vlásenku, když rázem po druhé surovou rukou lidu spadla rouška . . .

Stanul jsem jako přimrazen a vyjeveně hleděl jsem na lid. Slyšel jsem výkřik úžasu, výkřik dámy, sedící v kočáře, který jel ku břehu k dostavenéčku v sedm hodin, viděl jsem, kterak Adelina padla do mdlob při pohledu na mne . . .

Zuřivým skokem dravce vrhl jsem se ku dveřím, otevřel a zmizel v pokojíku, kde ozval se ještě vyděšený výkřik paní Browserové, která neočekávala mě tak náhle a teď bleskem zmizela v druhých dveřích.

Oblékl jsem v rychlosti kalhoty i boty a pak jsem omdlel, proraziv při tom hlavou podobiznu pana Browsera, která stála na pohovce, připravena k očistění.

Když jsem zas nabyl vědomí, rozešel se už dav a bylo po všem.

Ano bylo po všem, i u mne, jak nasvědčoval tomu list, který hnedle přišel od Adeliny. Zněl takto —

Ne, nemám sil, bych jej celý sdělil. Její důvěra byla hluboce raněna; věřila v pravost mých vlasů a já ji hanebně oklamal!

„Buď s Bohem navždy! Oh, Eugene!“ byla její poslední slova.

Já byl s Bohem. Ještě před večerem byl jsem v Bayswateru.

(Pokračování.)

U lidojedů na Sumatře.

Píše MDr. P. Durdík.

(Pokračování.)

ůl, k němuž snědený válečný zajatec byl přivázán, hraje ještě další úlohu. Datu neb guru, jenž zároveň jest u nich knězem a čarodějem, urobí v temném lese z toho kolu hůl, na níž vyřeže rozličné (často i necudné) postavy, hlavy člověčí, hlavy pardalí a krokodýlí. Rozeznávati lze na holi vyřezanou opici, hady, skrčené muže — vše v divé směsici; avšak při bedlivějším prohlížení shledáš v této směsici určitý pořádek a soulad. Vše je vyřezáno dle zděděných starodávných vzorů a přísně zachovávaných předpisů. Na hořejší konec této asi tři metry dlouhé hole připevní kněz chumáč vlasů z hlavy snědeného člověka, načež přistupuje k obřadnému posvěcení hole. Prostřednictvím pana Th. získal jsem na místě za několik zlatých tu hůl, která, nemýlím-li se, zdobí nyní národopisný oddíl Náprstkova musea. Postavy na ní jsou tak pěkně vyřezány, že by i španělskému umělci — Španělové jsou výteční řezbáři — dělaly čest. Hůl, mající děsné dějiny, o nichž pomlčím, hned jakmile jsem ji koupil, okrášlili mi dlouhými, leskle černými péry, jimiž Batakové nahražují vlasy snědeného jimi člověka. Ale vlasy na té holi byly! a byl též mozek z hocha! (Vlasy a mozek jsem odhodil.) A hůl byla též ve válce, pohlavár máchaje jí ubíral se v čele svých mužů ke střelbě na nepřítele. Péra, která nyní na holi jsou, pocházejí z batackého kohouta, jenž jest tuzemcům příznakem zmužilosti, vzorem pohlavní síly a neohroženosti. Hůl po zasvěcení nazývá se tungal panaloan t. j. hůl, kterou se vítězí; a pohlavár tou holí máchaje kráčí proti nepříteli s důvěrou ve vítězství, neboť k holi je připoután strážný duch vesnice, totiž duch zabitého chlapce. Ovšem strana nepřátelská má též svou čarodějnickou hůl se strážným duchem rodné vesnice a pohlavár nepřátelský též ji třímá před sebou. Má ta hůl nějaký účinek při rozhodování bitvy? Je to jako když u kulturních národů obě nepřátelské strany k nejvýš milosrdnému Tvůrci se obracejí s prosbou o vítězství — konají tu slavnostní služby boží se všemožnou nádherou a pompou, zpěvy velebné nesou se s kadidlem vzhůru k Dárci všeho dobrého a první kněz sídelního města odříkává modlitby prosebným hlasem. Obě strany o totéž prosí Nejvyššího, ač dobře vědí, že vyhrává ne ten, kdo se vroucněji a hlučněji modlí, nýbrž ten, kdo se lépe a důkladněji k boji připravil, kdo má smrtonosnější zbraň a kdo v rozhodném okamžiku těmito děsivými, ničícími přístroji co možná nejvíce tisíc nepřátelských vojáků smete do náručí smrti. S pomocí boží má se tedy co nejvíce tisíc a tisíc lidí pobiti. Jaké to barbarské představy náboženské a jak my lidé kulturní máme málo příčiny k smíchu nad vítězící holí batackou.

Hůl dobře též účinkuje při léčení nemocí a zaklínání zlých duchů. Aby nabyla této zázračné moci, je třeba ještě zvláštního obřadu, jímž hůl se zasvěcuje. Obřad vykonává kněz, jenž nejvíce těží z pověrkářství lidu mravně i hmotně.

Abys otužen přistoupil k zasvěcujícímu obřadu, přelaskavý čtenáři, vzpomeň si, jak Karthaginští kněži k usmíření bohů při hrozících zemi katastrofách házeli děti do tlamy ohnivého Molocha. Nevinní chlapci (jednou jich bylo dvě stě obětováno) mizeli ve hlubině rozkalené pece, ve kterouž dutá modla přecházela; za hlučné hudby a při bubnování kněži vrhali dítky do pecí, tak že nebylo slyšeti křik a nářek nebohých obětí, matky stály nehybně u sochy, ani slzičky neuronice; ani vzdychnouti nesměly, jinak — dle výkladů kněží — oběť byla zbytečna a chlapeček přece byl utracen. Kromě prastarého Molocha vzpomeňme si ještě na středověkého Molocha, na řádění španělské inkvisice, na mučírny, hladomorny, na pálení čarodějnic a kacířů ke cti a slávě boží — a budeme jistě obrněni proti ukrutnostem, jichž při jistých příležitostech pohané Batakové se dopouštějí.

Je to bolestná chvíle pro lidumila, má-li pojednávat o ošklivých stránkách přirozenosti lidské. Co jsou dějiny člověčenstva? Směs tyranie, vražedných bojů a lidské podlosti, vítězení drzé, násilnické pěsti, ničení slabých a bezbranných. Dějiny byly by věčným bojem psů o lepší kosť, kdyby nebylo klidných přestávek, odpočinku, doby příměří — avšak zrádcovství, sváry a zpupná ctižádosť trvají stále i v době míru a vedou konečně k úplnému výbuchu bestialnosti lidské — k válkám. Batakové jeví bestiálnosť i v době míru v jednotlivých případech.

Kněži utracují totiž chlapce ukrutným způsobem. Kněz a vesničané sejdou se jednoho dne na umluveném místě, kde dali vyhrabati jámu, pod staletým košatým stromem waringin (ficus benjamina). Kněz přivedl s sebou otroka, u vzdáleného plemene schválně k tomu koupeného, nebo někde sehnal sirotka, 9—11letého chlapce, jenž nemá rodičů ani příbuzných — a toho až po krk zahrabou do jámy, tak aby hoch mohl hlavou volně hýbati. Palčivé slunce nemilosrdně se opírá o jeho hlavu, hoch žízní pláče, prosí o vodu, avšak místo vody strká mu kněz do úst pepř, zázvor a sůl a tak ho nějakou dobu trápí. Ubožák žízní velice, volá na pomoc boha Debátu, nejvyššího boha batackého.

„Dáme ti napít, slíbíš-li nám, že duch tvůj, až zemřeš, bude naši vesnici chranit, bude naším předním zápasníkem —“ stále mu kněz domlouvá. Hoch to slíbí. Místo vody naleje mu kněz roztaveného olova do široce otevřených úst, hlava z jámy vyčnívající sklesne a v tom již kněz ze zadu utne chlapci hlavu od trupu a uloží ji do velké hliněné nádoby, kterou pod stromem zakopá. Za několik neděl vesničané a kněz se sejdou u stromu, (kněz přinesl hůl) načež hlavu poloshnilou vykopají a lebku otevrou.

Drobet nahnilého mozku vpraví kněz do dírky, která se nalézá na hlavě a na prsou postavy, nejvýše na holi vyřezané; načež dírku kouskem vosku zalepí. Tím kouskem mozku přešel do hole i duch hochův, jeho duch stal se nyní strážným duchem vesnice a dotčeného kněze, jenž nabyl pomocí té hole schopnosti zázraky dělat, čáry provádět, nemoci

léčit, zlé sny a déšť zahánět. Kdo dobře poslouchá, slyší znějící hlas ducha uvnitř hole. Dobře jsem poslouchal — a nic jsem neslyšel. Ovšem víry jsem neměl . . .

Aby byl déšť při dlouhotrvajícím suchu, zatýká kněz hůl křivě do země a z úst svých stříká šťávu z rozžvýkaných listí siri na hůl a na postavy, na holi vyřezané. Hůl vnuká též knězi tajemným spůsobem prostředky proti rozličným dětským chorobám, i nakažlivým, ona prý sama může utíkati, někdy i na čas zmizeti, ona vede na stopu zloděje a vyzvědače, proklíná škůdce a její prokletí vždy se vyplňuje — někdy i na budoucím, tedy zcela nevinném pokolení. Batakové všem těmto pohádkám věří, nalezajíce v této víře sladkou útěchu t. j. duševní klid a důvěru v budoucnosť. Nám zdá se to všecko velmi směšné. Jak často jsme se smávali dlouhým copům Číňanů — a zatím Číňané věří, že veliký Foo své pravověrné vyznávače právě za tyto copy popadne, aby je do ráje vtáhl po jejich smrti. Pověra tato blaží 200 milionů Číňanů, jako u nás mnohé blaží víra v zázračnou vodu lourdskou, v zázračnou hlínu suchdolskou.

V.

Prazvláštní šťáva jest krev, děl Mefisto k Faustovi. — Batakům nahrazuje zvláštní šťávu tuto — mozek, jemuž připisují čarovnou, zázračnou moc. Nádobu, v níž je hlava chlapcova, kněz pečlivě na předešlé místo zakopá a užívá později nahnilého mozku při dalších potřebách. Mnozí Batakové nosí při sobě talismany rozličného druhu, zvláštní kameny, dřevěné bambusové trubičky, zuby ze zvířat; z nich nejmocnější je ten, jenž je naplněn kouskem nahnilého mozku ze zabitého řečeným způsobem sirotka. Takový talisman lze koupiti od majetníka za několik holandských tolarů — tak lacino proto, že majetník si časem může zaopatřit jiný. A jestli věříte, stáváte se za několik holandských zlatých nezranitelnými, kule vás netrefí, sečná rána se vás nedotkne, nikdy neklopýtnete a nikdy si hlavu nesrazíte, nikdo vám nemůže učarovat. Blažen, kdo věří, je mu teplo na světě — praví ruské pořekadlo.

* * *

Řekli jsme, že Batakové pojídají nepřítele, jehož zajali se zbraní v ruce. Mají totiž ve válečnictví zvláštní obyčeje, přiměřené zařízením a poloze jejich vesnic, které jsou vždy na blízku řeky nebo potoků nebo skalních pramenů. Války se účastní již šestnáctiletí mužové. Stálého vojska, jako v kulturní Evropě, u Bataků není. Oni mají to zařízení, jež nazýváme v Evropě anarchií t. j. nemají vrchnosti. Každá vesnice má sice pohlavára a tvoří zcela nezávislou obec, avšak vesničané většinou hlasů rozhodují o svých záležitostech, nemajíce potřebí úřadů, policie, ministrů, vojska a vladaře. Pohlavár má při hlasování pouze jeden hlas jako každý jiný smrtelný vesničan. On svolává a řídí schůze vesničanů, kteří v obecních a soudních záležitostech rozhodují. Co oni ujednají, pohlavár vykonává. Pozemky obdělávají pohlavárovi částečně jeho dlužníci, zadlužení mu vesničané, kteří nemohou dluhy mu splatit,

a částečně ostatní vesničané; při rozdělování polí a pozemků mezi vesničany má pohlavár některé hmotné výhody a jinak je všem ostatním úplně roveň, a často je tak chudý jako obyčejný Batak. Sociální spravedlnosť, po níž v Evropě tak toužíme, je tam též provedena, pozemky náležejí totiž vesměs obci a rozdělují se k užívání mezi vesničany dle určitých pravidel, dle počtu rodin a jejich členů. Všickni žijí z výtěžku svých polností, jež nikdo nesmí druhému postoupiti aniž prodati. (Připomíná to ruskou obec s jejím vlastnictvím a rozdělováním pozemků.) Vůbec u Bataků nikdo se nemůže do obce zakoupiti a naopak, každý, kdo opustí rodné hnízdo bez svolení vesnické hromady, jest za vlastizrádce pokládán a nesmí se již do rodiště vrátiti. Čeká ho zde trest smrti, od něhož by se mohl jen velkou summou peněz vykoupiti. O jejich lásce k vlasti svědčí pořekadlo: „Ačkoli v jiných zemích zlato prší a v naší zemi prší kamení, přece svou zemi více milujeme".

Vesnice batacká jest obklíčena náspem, asi 2 metry vysokým, na němž roste neproniknutelné silné a spletité houští s velkými trny (bambu duri). Pouze na obou koncích vesnice jest úzký východ, jenž je uzavřen příčními trámy. Vesnice je tedy malou pevností a záleží obyčejně ze dvou řad domů, těsně vedle sebe stojících a obrácených svou úzkou stranou k široké mezi nimi ležící cestě. Každý dům je postaven na tlustých kolech zvýší dvou metrů, a má příkrou střechu, na hřebenu prohnutou a na obou koncích daleko nad domem vynikající. Střecha je spletena z hrubých a jako koňské žíně černých vláken, rostoucích na kmenu arengové palmy. Pohled na takovou osamělou vesnici je smutný, vidíš černé střechy bez veliké zeleni. Do domu se vstoupá po žebříku, jejž na noc do jizby vytahují. Pod domem mezi sloupy jsou chlévy pro vepře, ohražené dřevěným plotem, kde se též zdržují kozy, drůbež, koně, psi, hovězí dobytek atd. Uvnitř u vesnické ohrady jsou povýšená lešení, odkud stráž obzírá kraj. V každé vesnici máte domy k ukládání rýžových zásob a konečně obecní dům (soppo) pro schůze vesničanů. V obecním domě se chovají posvátné knihy a válečné hole, všem cizincům bez rozdílu a cestujícím poskytuje se v něm zdarma nocleh; nocují tam na širokých lavicích, podél stěn upravených.

V opevněné vesnici není stromů ani vonných keřů, půda je tu holá a rozryta drůbeží a vepři. Teprv za vesnicí, kde zelinářská, rýžová a kukuřicová pole začínají, tuzemci sázejí ovocné stromy a v polích si stavějí z prken domky. Pobyt je zde příjemnější než ve vesnici. Takových domků vidíte mnoho po krajině, ony se táhnou daleko od rodné vesnice na všechny strany. Když vypukne válka, ovšem úroda na poli a domky a stromy — vše bývá v poušť obráceno a spáleno. A víte, kdo je válkou vinen? Snad Batakové? Ó nikoli! Vinen válkou jest jeden ze zlých přečetných duchů a sice ten nejstrašnější. Begu nalalain jest jméno jeho. Tento zloduch (jaksi furie války a vraždy) plíží se mezi vesnicemi, jest všude a nikde. Někteří vesničané, staří lidé a kněží, kteří z dáli za večerního soumraku ho zahledli, viděli mlhavou postavu s ohnivýma očima, krvavý jazyk mu visel z tlamy a ohromné drápy měl na rukou. Obluda tato zachvátí někdy jednotlivce, někdy mnoho obcí a celý kraj najednou, pudíc každého k loupežení, k zabíjení a ku všem těm ohavnostem,

jež se páší ve válce. Odkud tato obluda (kterou bychom v Evropě nazvali militarismem) přichází, nikdo (prý) neví. My Evropané též to nevíme, ačkoli obluda i v míru miliardy kulturním národům ročně pohlcuje. V čí prospěch? To, osvícený čtenáři, sám si zodpověz!

VI.

Války mezi jednotlivými vesnicemi snadně vznikají. Pohlaváři jednotlivých vesnic jsou na sebe žárliví, jeden chce druhého předstihnout svou mocí a bohatstvím a osobními přednostmi. Z této vzájemné nevraživosti dojde k válce již při malém podnětu. Též bývají války stran posloupnosti po zemřelém pohlaváru, po něm má následovati buď nejstarší nebo nejmladší syn. Ten, jenž jest ráznější a více má vážnosti u vesničanů, nastupuje pohlavárství. Stává se, že jiný syn s pomocí sousedního pohlavára rád by se hodnosti pohlavárské zmocnil třeba násilně; z toho vzniká válka. Pohlavár je náčelníkem ve vojně; válka se vypovídá za souhlasu všech vesničanů. Když dva Batakové z rozličných vesnic mají spor, tu obyvatelstvo se ujme svých sourodáků a obě vesnice stojí proti sobě. Výrazná známka Bataků jest, že jsou neobyčejně citelní vůči urážkám a jakási přímo vrozená svéhlavost a neústupnost rozněcuje obě strany ještě více proti sobě. Touha po pomstě a po zničení odpůrce úplně je ovládá. Zvláště snadno a snad nejčastěji dojde k válce, když vesničané nemohou se dohodnouti o hranice se sousední vesnicí. Mezi pozemky dvou vesnic málo kdy bývá zřetelná hranice a sváry z toho snadno vznikají.

Zavraždění příbuzného, nezapravení dluhů neb odepření náhrady za spáchaný zločin neb za krádež dobytka mohou vésti k vojně s tou vesnicí, která žádanou za to náhradu platiti se zdráhá. Obec se ujme uraženého nebo poškozeného soudruha; obec celá ručí za jednotlivého člena svého a též na jeho obranu vystupuje. Dlužník nezapravil dluh věřiteli ze sousední vesnice. Když pohlavár se zdráhá vydati věřiteli tohoto dlužníka — dlužník stává se otrokem věřitele — vznikají různice a sváry mezi oběma vesnicemi, až je konečně z toho válka. Uražená strana pozve sousední známé pohlaváry k velké hostině, při níž bůvoly porážejí k uhostění spojenců. Pohlavárové, kteří na hostinu přijdou, jsou povinni přerušiti veškeren styk s nepřátelskou vesnicí, která týmž způsobem hledí si získat četné spojence. Obě strany připravují se k vojně, k obléhání. Vysekávají kolem vesnice stromy a vše, odkud by mohl nepřítel jako ze zálohy se vyřítiti, upevňují kolem vesnice náspy, vystavují v noci stráže — a nyní nikdo beze zbraně z vesnice nevychází.

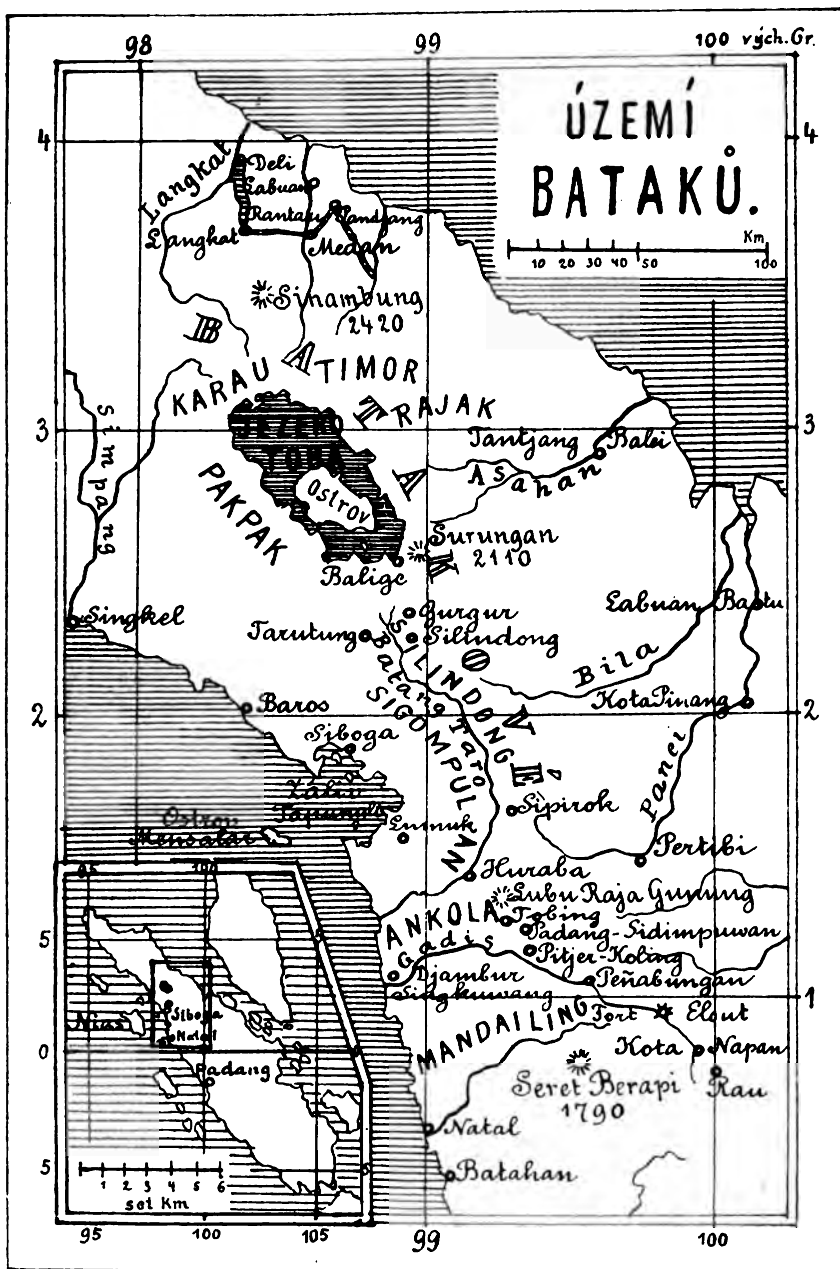
I ozbrojení mužové davem vycházejí z vesnice a to s největší opatrností, vědouce, že mohou býti náhle od většího počtu nepřátel přepadeni a že je potom v zajetí smrt očekává, že budou zcela jistě snědeni. Nepřátelé hledí si vzájemně uloupiti dobytek, pustošiti pole, ničiti majetek. A tak se vede válka dlouhou dobu skoro bez krveprolití, však nic méně velmi zhoubná v hospodářském ohledu. Neválčí se totiž jako u nás v širém poli, aby muž proti muži se zbraní v ruce bojoval. Hlavní věcí tu bývá — přepadání ze zálohy a v tom jsou mistři. Vesničané přepadnou náhle ze zálohy několik nepřátel, odvedou svázané do zajetí a jednoho z nich

vítězoslavně na společné hostině ihned snědí. Druzí zajatci leží na zemi v obecním domě, nohy mají sevřeny v těžkých, nepohybných kládách, tak že se ani hnouti nemohou. Ubožáci dostávají málo jíst, nikdo se o ně nestará a brzo tělesně slábnou tak, že umírají během dvou měsíců, jestli příbuzní jejich ze zajetí je nevykoupí.

Vyzvědačství zvláště pilně pěstují, neboť bez vyzvědačů nelze zasaditi nepříteli citelnou ránu. Vyzvědač vám poví, kdy hrstka nepřátel k řece pro vodu, nebo na pole pro potraviny přichází — a těchto několik lidí snadno lze potom ze zálohy tak přepadnouti, aby nikdo neupláchl. Vyzvědač se již postará, aby přesila byla značná a vše bylo vykonáno náhle, s rychlostí blesku a bez nebezpečí pro útočníky. Proto běda takovému batackému Dreyfussovi, jestliže se dá dopadnout, maso z něho ještě za živa kus po kuse odřezávají a pomstou hořice hltají. Podotýkáme, že ženy nikdy nebývají zajaty, avšak přece se neosmělují pracovati na poli. Strach jim tam nedává jíti.

Strategie batacká záleží (kromě přepadání ze zálohy) ještě v obléhání vesnic, v podpalování, ničení úrody na poli a drancování opuštěných domů. Když mnoho vesnic válčí, vytáhnou v umluvený den nepřátelské davy (100—200 mužů) proti sobě. Každá strana má několik předních zápasníků (hulubalang) v bílých hávech, jaksi náčelníků, hotových podstoupiti smrt. Davy se zastaví v náležité vzdálenosti od sebe a obě strany střílejí do vzduchu několik hodin z nespolehlivých ručnic starého kalibru, při tom strašně hulákají a hřmotí. Po každém vystřelení poskakují; oni pokládají výstřel za něco čarodějnického a do dálky působícího a proto se ani nestarají, aby nepřítele kulkou zasáhli. Déšť kulek, jako krupobití padajících, tam nikdy nebývá, potokem tu krev nikdy neteče. Obě strany si spílají a vyhrožují; má-li jeden dav tolik kuráže, aby v před postupoval, tu již druhý dav ustupuje a uchyluje se jakožto přemožený do opevněných vesnic, anebo oba davy zároveň ustupují, buď že se noc blíží nebo že se dalo do deště, anebo že nikdo si netroufá, aby přešel k útočnému postupu. A přední zápasníci v bílých hávech, kteří před davem statečně si vykračovali — i ti nyní klidně ustupují zpět za svými hřmotícími bojovníky. V těchto krajích často prší. Tropický déšť je asi jako u nás notná průtrž mračen — vodopády se řinou s hůry se strašným hlukem. Obyčejně obě strany jsou dešti rády, neb déšť je k rychlému ústupu donucuje, načež za několik neděl znovu proti sobě válečně vytrhují. Batakové to zovou bitvou, ačkoli nebývá zabitých, ba často není ani jednoho raněného. Ženy a děti meškají na blízku bojujících zástupů a též křikem a řevem mužům zmužilosti dodávají. Hluk je veliký — V před! v před! volají z plných hrdel ženy, které při tom nepříteli spílají a jemu své opovržení posuňky na jevo dávají, a mezi to ozývají se stále četnější výstřely z ručnic.

Muž proti muži tváří v tvář nikdy se k zápasu nepostaví, k tomu se jim srdnatosti a chuti nedostává. Není to ani zvykem. Každý bojovník dychtivostí hoří, aby nepřítele zničil, ale tak, aby sám při tom k úrazu nepřišel, proto vzdálenosť mezi bojujícími zástupy — asi jeden až dva kilometry — ani se nemenší, pouze hluk je hroznější a střelby přibývá. Tento druh zbabělosti — též zděděný od předků — hodně

(Na menším plánku, dole v rohu, vyznačena jest batacká část Sumatry čtvercem.)

hlučet, hřmotit, hulákat a sobě vyhrožovat — a při tom o vlastní kůži se bát — je společný všem kmenům batackým, a proto hrdinských kousků kromě krásného řečnění a hlučení od nich neočekávejte. Nejsou-li tam, hrr na ně! Jsou-li tam, couvnem! Dle toho pravidla Batakové se řídí, třeba ani netušíce, že jejich strategie tak prostě dá se vyjádřiti. Pozoruhodno, že často obě strany ustupují, jakoby jedna se bála druhé. Snad tyto zástupy ani nechtějí svésti bitvu — snad je to pouhá válečná paráda. Bývá-li však jen jeden Batak zabit při těchto procházkách, což se stává velmi zřídka, tu již dotyčná strana pokládá se za přemoženu — a válce je konec. Takové ukončení války je však málokdy.

Divná to věc! Batakové umějí číst a psát (skoro každý), mají zvláštní své písmo a jakousi literaturu, mají ustálenou obecní samosprávu se spravedlivým rozdělením obecních pozemků mezi členy obce, mají výtečné řečníky a neunavné mluvky též, i dalo by se očekávati, že při tomto dosti značném vzdělání budou si vésti statečněji, že budou méně křičet a více jednat, že bude méně fanfaronství a více skutků. Chyba lávky! Umět číst a psát a krásně řečnit — t. j. jazykem se oháněť, nemá nic společného s osobní mužností a udatností. To dokazují hned v severu téhož ostrova Atčíňané, kteří jsou velmi udatní, přes to že čísti neumějí.

Válka t. j. střelba na plano, vyhrožování z daleka a zákeřnické přepadání jednotlivců — táhne se měsíce i léta, takže širé pláně a pole zůstávají neobdělány. Válčícím vesničanům hrozí hlad a volné cestování stává se v kraji skoro nemožným. Cestovatel, běloch neb kdokoli jiný, jenž by se ocitl v moci válčících tuzemců, rozlícených a pomstou hořících, může býti pokládán za vyzvědače strany nepřátelské a v takovém případě čeká ho jistá smrt, taková smrt, o níž se mu doma v Evropě ani ve snu nezdálo. Cestovatelům velmi překáží taková domácí válka, ač se vede na obmezeném terrénu, asi na 2—8 čtverečních mílích. Nezbývá jiného, než válečné území opatrně obejíti, jak to činí z okolních vesnic sami tuzemci, kteří se války neúčastní. Jak někde válka vypukne, hned se o tom pověsť rozlétne po všech batackých krajích — a první, co cestovatel slyší, jest výstraha: „Tam a tam nechoďte, tam je válka, nejste tam životem jist.“

Válka se končí tím, že za tmavé noci vesničanům se podaří stéci náspy a zapálit nepřátelskou vesnici. Ti z přepadených, kteří se útěkem nezachránili, bývají zabiti aneb se stávají navždy otroky šťastnějších vítězů, kteří potom si několik z nich vyberou, aby je při slavnostních hodech snědli.

V jiných případech ozbrojené nepřátelství trvá po leta a může bídně pro obě strany skončiti schudnutím, stálým hubením polní úrody a vzájemným vyhlazováním obyvatelů. Buď jedna strana je přemožena a na dobro zničena — nebo obě strany zponenáhla bídně hynou a krajina obrací se v pustinu. Někdy Singamangaraďa pošle své vyslance k nepřátelským stranám a ti zjednávají dohodnutí mezi nimi. Vždy se to nepodaří.

(Pokračování.)

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

herské pluky také?“ nadhodil jsem zkoumavě.

„Víte snad vy něco o jejich nestatečnosti?“ namítl plukovník.

„Uherské vojsko je udatné, když chce,“ odvětil jsem trochu sarkasticky; „avšak zda-li v této výpravě udatným býti chtělo, je dosud otázkou. Okolnost, že vítězící vaše armáda tak úžasné množství zrovna maďarského vojska zajala, nikterak tomu nenasvědčuje.“

„Veliký počet maďarských zajatců, jež máme, je každým způsobem nápadný, ale to může býti náhodou,“ vykládal plukovník; „nechtěl bych nikterak tvrdit, že uherské pluky schválně se dávaly zajímat. Avšak, kdyby tomu tak bylo, nedivil bych se. Vždyť jste mi sám prve vypravoval, jaký tuhý boj Maďaři s Rakouskem vedou o obnovení svého státního práva. Rakousko mělo se před válkou s Maďary vyrovnat . . .“

„S námi Čechy se také nevyrovnalo!“ vpadl jsem mu do řeči.

„A vaše pluky bily se jako lvi!“ prohodil skoro vyčítavě plukovník.

„Jsem rád, pane plukovníku, že to slyším. My vedeme s rakouskou vládou politický proces, ale před nepřítelem zachováváme říši věrnost. To je, tuším, čestné.“

„Čestné, každým způsobem, ba více než čestné: obdivuhodné, ale maďarská taktika je snad praktičtější. Vy Čechové jste vůbec národ obdivuhodný: žalujete, že jste potlačeni, rvete se s Rakouskem o kus svého dobrého práva a když vám náš král podává pomocnou ruku, odmítáte ji hrubě a dáváte koncerty na rakouské vlastenectví. Čím to, prosím?“

„Naši politikové nechtějí býti horší našich vojáků . . .“

„A přece neslyšel jsem dosud žádného Čecha — a mluvil jsem již s mnohými! — že by byl řekl: ‚Já jsem Rakušan! My Rakušané‘ nebo podobně. Stále jenom: My Čechové, u nás v Čechách, české království a tak dále. Tu je patrný rozpor . . .“

„Věc je docela přirozená, pane plukovníku. My Čechové jsme národ se silně vyvinutým historickým vědomím a mocným citem národnostním. Naší vlastí jsou jenom Čechy, vlastně země koruny české, a ostatní země, pod žezlem Jeho Veličenstva sdružené, jsou nám toliko spojenci ku společné obraně. Žádné rakouské národnosti není a slovy rakouské vlastenectví vyrozumívá se u nás toliko věrnost k říši, již naše království s ostatními zeměmi tvoří a ku společnému našemu panovníkovi.“

„Vy máte tedy vlastně dvojí vlast a dvojí vlastenectví?“ otázal se jako posměšně plukovník.

„O slovo se příti nebudu,“ odvětil jsem pevně; „u nás má se věc tak, jak si přeje Bismarck, aby se stalo v zemích německých. Praví se, a věc je nepochybna, že bude utvořen z německých zemí na severní straně Mohanu spolkový stát a tolikéž je jisto, že později i jižní státy německé do německé jednoty budou pojaty a že takto vznikne německá říše. Potom budou míti Prusové, Bavoři, Sasové a tak dále také dvoje vlastenectví, jako my Čechové, Maďaři a ostatní národové Rakouska.“

„Věc bude u nás prostší tím, že je všude táž národnost: německá...“

„A u nás je zase tím důvodnější, že neříkáme: ‚My Rakušané‘, nýbrž ‚my Čechové, Maďaři‘ a tak dále. Mezi rakouskými zeměmi je realní jednota, jaká bude dle Bismarckova programu za nedlouho mezi zeměmi německými, ale to nevadí nikterak, aby zejmena Čechy a Uhry byly samostatnými státy, jako takými zůstanou Bavorsko, Sasko, Wirtembersko, Badensko a tak dále v příští realní unii a říši německé.“

„Rozumím, rozumím“, přisvědčil plukovník a doložil zkoumavě: „nemyslíte však, že by bylo pro vás lépe, kdybyste tvořili vůbec suverenní stát bez všelikého spojení s Rakouskem?“

„O tom my ani nepřemýšlíme,“ odpověděl jsem; „o tom by se v Čechách uvažovalo teprv, až by nebylo dědičné dynastie českých králů rodu Habsburského...“

„Vy tedy považujete rakouského císaře v plném smyslu za českého krále?“

„Zajisté, pane hrabě! Jiným právem zde císař rakouský nepanuje.“

„A což bitva na Bílé hoře nezpůsobila v tom poměru žádné změny?“

„Pražádné! Tam pokořil český král svoje odbojné stavy a změnil potom zemskou ústavu; na samostatnosti českého státu nebylo však nic změněno a nebylo také potřebí něco měnit, tehda ani podnes.“

„Nu ano, ano, můj milý mladý příteli; theoreticky čili zásadně se nezměnilo nic, ale ta praxis! Když tedy zůstala samostatnost českého státu nezměněna, proč zápasíte s Vídní o uznání českého státního práva?“

„O uznání není potřebí zápasit, pane plukovníku, neboť naše státní právo nebylo žádným panovnickým aktem popřeno. Jeho platnost popírají toliko politikové němečtí a těm platí naše disputace. My zápasíme o nové provedení našeho plně platného státního práva, to jest o faktické znovuupravení poměru zemí koruny české k ostatním zemím rakouské říše, kterýžto poměr v nepolitických dobách minulého století byl znetvořen.“

„To je pro nás Prusy tuze učené, mladý příteli, my jsme čiří praktikové a pracujeme čistě realně: z Vídně centralisticky ovládanou zem za samosprávné království považovati nedovedeme. Pro nás jste tak aneb onak potlačeným národem, který se svéprávným čili svobodným státi chce. A my jsme vás chtěli učiniti svobodnými... Řekněte mi, prosím vás — to jest: víte-li to sám! — proč nechtěli političtí vůdcové vaši s naší vládou ani vyjednávat? Tomu přece aby ďas rozuměl: starý kulturní národ zápasí zuby nehty, aby se emancipoval, a když velká válečná moc do jeho země vtrhne, ji vítězně obsadí a pak řekne: buď svoboden! — národ ten nechce ani slyšet. Co je to za pošetilost?!“

„Račte rozuměti, pane hrabě: my vedeme jenom ústavní boj s vládami našeho krále, domáháme se změny zemské ústavy na základě

svého platného státního práva, ale nevolali jsme nepřítele našeho krále do země, nevedeme žádnou rebellii proti dynastii a trůnu. Váš král nemá práva měnit naši zemskou ústavu ani náš poměr k ostatním zemím Rakouské říše a proto s ním naši politikové vyjednávat nesměli. To byla by přec hotová velezrada!"

„Vaši naivnost, milý pane, omlouvá vaše mládí! Politikové, kteří jsou příliš vybíraví a úzkostliví ve volbě prostředků, málo kdy čeho docilují. V politice je vším toliko úspěch, výsledek. Kdo chce účelu dosíci, nesmí se zříkati prostředků, jež k tomu nejlépe a nejjistěji vedou. Vítězné Prusko nabízí vám úplnou samostatnost, jakou jste měli do roku 1526, a vy říkáte, že by bylo velezradou, to přijati; můj mladý příteli: když bude království české za nezávislý stát prohlášeno, kdo pak bude moci mluvit o nějaké velezradě? Jak pak se podmaněné země jinak osvobozují, než rebellií nebo zakročením jiné mocnosti? Viní dnes někdo Řeky, Srby nebo Rumuny z velezrady na Turecku spáchané?"

„Ale pane hrabě, mezi námi a národy turecké říše z minulých dob je nesmírný rozdíl: my jsme nebyli nikdy žádným Rakouskem brannou mocí podmaněni, předkové naši povolali rakouského arcivévodu svobodnou volbou na český trůn a my nechceme se odtrhnouti ani od svého legitimního krále ani od realní unie s ostatními zeměmi Rakouska, ve kterouž se působením věků naše prvotní personalní unie proměnila. My trváme na svazku s rakouskou říší jednak proto, že ctíme všeliké právo a jednak proto, že ve svazku se zeměmi říše rakouské vidíme svoje bezpečí. Dejme tomu, pane hrabě, že bychom nebyli tak věrnými svému králi, jako jsme a že bychom vaše nabídnutí přijali: nevydali bychom se v nebezpečí, že po krátké slávě úplné samostatnosti staneme se — po dobrém anebo zlém — se svým královstvím nejprve členem nějakého německého spolku a potom vůbec obětí — Pruska, jež bude míti v Německu neochvějnou hegemonii?"

„Nevydali!" zvolal pevně plukovník. „Uvolněné české království, obsahující Čechy, Moravu a Slezsko — aspoň pokud toto je slovanské — bylo by jednak dosti silnou mocí, ale — což nejvíce váži — zároveň také předmětem žárlivosti všech mocností evropské pevniny. Po restaurovaném českém království nesmělo by Prusko, ani celé Německo vztáhnouti ruky, neboť v tu chvíli, když by tak učinilo, vzbouřilo by jistě proti sobě Rusko, Francii a na východ zatlačenou monarchii Habsburskou. České suverenní království mělo by záviděníhodné postavení prostředního neutrálního státu, ono bylo by pravou netykavkou, kdežto se nyní o jeho osud ani čert nestará."

„A v jaký poměr mělo by dle plánu vaší vlády české království vstoupiti k Prusku nebo k Německu?"

„Z povahy věcí plyne," pravil vážně plukovník, „že by jakožto země od Němců osvobozená musila vejíti ve spojenství s Pruskem či vlastně ve spojenství se severoněmeckým spolkem, jenž nyní bude utvořen. Toto spojenství musilo by arci býti povinné, jako vůbec každá secundogenitura zůstává ve spojenství s mocí, která ji utvořila."

„To jest asi tolik, jako pruský protektorát?" otázal jsem se.

„Mladý státní novotvar musí míti silnou moc ochrannou, kteráž by

jej k rozvoji dovedla, podporovala a po případě bránila. Mladý stát ten pak musí již z vděčnosti býti a zůstati spojencem svého osvoboditele. Toť přece požadavek prosté politické mravouky a zároveň přirozená nutnost."

„Děkuji, pane hrabě, za tuto upřímnost," zvolal jsem trpce. „Vaše doznání je skvostné. Království české dle vašeho receptu mělo by tedy býti pomocníkem velkoněmecké politiky a to je pro nás myšlénka hrozná! Aby stát český pracoval pro velké cíle germanstva, jest ideou, kteráž se příčí vrozeným našim instinktům, jest v našich očích attentatem na naši přirozenost a proto u nás programem nemožným. Ve státě takto „samostatném" a „nezávislém" musili bychom se cítit naprosto nešťastnými."

„A teď nejste snad služebnými velkoněmecké politice?" namítl ostře plukovník. „Rakousko dělá přece velkoněmeckou politiku par excellence a vy jí nadšeně sloužíte, vy bijete se pro ni jako lvi, vy krvácíte pro ni na bojištích proti nám, kteří Rakousku tuto velkoněmeckou politiku chceme z hlavy vytlouci. To nepříčí se vašim vrozeným instinktům, to není proti vašemu srdci a rozumu? Víte přec, jako já, že jenom velkoněmecká politika Rakouska tuto válku zavinila, nezapomněli jste přec, že byla tato válka v císařském manifestu nazvána válkou bratří proti bratrům, jakobyste vy, Maďaři, Chorvaté, Slovinci, Slováci, Rumuni a Poláci byli našimi politickými bratry! V rakouském svazku se vás nikdo ani neptá, je-li vám velkoněmecká politika po chuti čili nic, vy ji musíte bon gré mal gré jako nevolníci dělat a ještě také svou krví a svými penězi platit! To je snad lepší, než kdybyste jako svobodný národ ve svobodném vlastním státě z vděčnosti a z chladné politické rozvahy byli spojenci Německu, jehož vaši králové bývali císaři?"

„Pane hrabě," vysvětloval jsem již poněkud vášnivě, „v té věci není tak velikých rozpor, jak se vám zdá. My zavrhujeme velkoněmeckou politiku, již dosud Rakousko sledovalo, brojíme proti ní a máme důvodnou naději, že ve spolku s ostatními národy říše Rakousko donutíme, aby od ní upustilo . . ."

„Vy nikoli," vpadl mi do řeči plukovník, „my Prusové donutíme je k tomu! Ba myslím, že Rakousko svou velkoněmeckou politiku již dohrálo!"

„Tím lépe, pane hrabě," na to zase já. „My jsme tedy dělali dosud velkoněmecké politice Rakouska všechnu možnou oposici, ale když na říši válka přikvačila, přestala přirozenou měrou všechna oposice a nastoupila v plné právo věrnost ku králi a říši. To bylo netoliko příkazem politické mravouky, to bylo okamžitým, všeliké rozmýšlení vylučujícím rozhodnutím zdravého smyslu. My přece nemohli jsme říci: ‚Rakousko zavinilo si tuto válku politikou, kterouž jsme my odsuzovali — vrhněme se tedy do náručí jeho nepříteli', jaký bychom to byli lid?"

„Politický, pane, prostě a chytře politický!" zvolal plukovník. „Politik používá příležitosti, o níž věděti musí, že se tak hned, ba snad vůbec již nenavrátí."

„Pravil jste prve, pane hrabě, a do jisté míry právem, že je v politice hlavní věcí výsledek," namítl jsem, „a toho byli si naši zástupcové zajisté vědomi, když odmítli všeliké jednání s vaší vládou, neboť

my bojíme se Danajských i když dary nesou a poněmčené země slovanské mluví k nám hlasem smutně výstražným. Nepochybujeme, že by se nám pro první dobu ve vaší kombinaci jaksi polepšilo, ale máme důvodný strach, že by pak poslední věci byly horší nynějších. Tedy nejenom politická mravnost, nýbrž i politická opatrnost velela našim jednati tak, jak se zachovali."

„Jste mladík a posuzujete všechno se stanoviska citu."

„Nikoli, pane hrabě! Také naši vůdčí politikové cítí a smýšlejí tak a ti jsou již přece vyspělí."

„Někteří lidé zůstávají mladými po celý dlouhý věk, ba jsou i celí mladistvi národové. Vy Čechové zdáte se býti takovým mladistvým národem, ačkoli jste starým národem kulturním. Dočetl jsem se, že jste byli už skoro ztraceni, že jste byli po dlouhém spánku svými národními apoštoly probuzeni a že jste v tomto probuzení omládli. Lze vás tedy považovati za národ politicky mladý. V těchto dnech jste to aspoň dokázali."

„Ať jsme třebas národem politicky mladým, my máme zralé vědomí, že jednáme správně. Pane hrabě: nikdo nemůže ze své přirozenosti se vymknouti a my jako národ máme již takovou přirozenost, že nejsme schopni žádné prorady."

„Jak už praveno," odvětil na to plukovník, „vám se nedivím: mládeži sluší, aby byla idealistickou, ale že také staří vůdcové vaši jenom ideálovou politiku provádějí, naplňuje mne podivením. A nyní důvěrnou otázku, mladý příteli: jak smýšlejí široké vrstvy vašeho lidu? Jaký by byl asi výsledek, kdyby pruská vláda bez ohledu na vaše vůdce vypsala všeobecné hlasování ohledně samostatnosti českého království a volby českého krále? Jest sice již příměří a nepochybně byly již přijaty předchozí podmínky míru, ale já v konec války přec ještě nevěřím. Náš král chce každým způsobem vjeti do Vídně a nebude-li se strany Francie příliš velikého nátlaku, rozbije se vyjednávání o mír a operace začnou znova. Pak ale začne zcela rozhodné jednání o Čechy a Moravu. Co myslíte: bude váš lid rozumnější, nežli jsou vaši vůdcové?"

„Vláda vaše, pane hrabě," pravil jsem pevně, „ví asi už, jak si zde v Čechách stojí. Kdyby se stalo, co ještě za možné pokládáte a lid náš povolán byl ku všeobecnému hlasování čili plebiscitu, odpoví vám jednomyslně: „Ne! My stojíme pevně a neoblomně při svém legitimním králi!" . . . Ptejte se koho chcete, každý vás o tom ujistí. Mocí a násilím mohla by arci vaše vláda, kdyby Evropa tomu dovolila, o nás nějak dle svého rozhodnouti, ale český národ nepřisvědčí k ničemu, cokoli byste mu navrhli a zůstane věren svému přesvědčení a svojí cti."

„Toho dlužno litovati v interessu vašem i našem," na to zase plukovník; „odpor vašeho lidu bude míti valnou část viny toho, že úspěch našich vítězství zůstane snad kusým, ale on bude také vinen, že váš osud tak hned se nezlepší. Když tomu sami chcete, nuže zůstaňte si tedy dojnou kravou zemí, s nimiž jste spřeženi! Volenti non fit injuria . . . A teď už toho nechme! Tamo přicházejí proti nám dvě dámy, — ta mladá je velmi interessantní. Znáte je přece?"

„Znám, pane hrabě. Jest to paní Mrázková, choť zdejšího zámožného měšťana, bývalého kupce, a její neť, slečna Anna Hřímalá, dcera statkáře

a starosty jednoho z nedalekých okresů. Slečna je tu asi od poloviny měsíce návštěvou."

„Jste s nimi dobře znám?"

„Tak jest, pane hrabě."

„Pak bude vám asi milejší, pobaviti se s nimi a já vás tedy propouštím. Jenom k vůli formě prosím, abyste mne dámám představil."

* * *

Byl to zajímavý a lze říci roztomilý pár lidí, pan Mrázek a jeho choť. Náleželi do první řady městské honorace, neboť byli úplně nezávislí a měli, jak se říká, vyšší společenský brus. Pan Mrázek byl muž střední postavy, svému blahobytu přiměřeně zakulacený, v chůzi poněkud kolíbavý a co do vzezření rozhodně příjemný. Byl vždy elegantně oblečen a pečlivě oholen, šňupal mírně ze stříbrné tabatěrky a užíval jenom hedvábných kapesních šátků. Měl malé šedé oči, nedlouhý, pozorně sčesaný vlas a na ústech pro každého vlídný úsměv. Byl milovníkem hudby a hrál velmi dobře housle. Nebylo kostelní hudby ani světské produkce vlašimských muzikantů-ochotníků, aby se v nich pan Mrázek nebyl súčastnil. Měl pěkné housle, jež po skončené hře vždy hned do elegantního pouzdra uložil, hedvábným šátkem opatrně přikryl — aby se nezaprášily — a pak pevně na klíček uzamkl. Také smyčec jeho byl zrovna kabinetní kousek a vonná kalafuna vězela ve vybraném pouzdře. To bylo tak podívání pro mne, zejmena když jsem byl ještě hochem! V bytu mého otce viselo asi půl druhého tuctu houslí na zdi, na železném věšáku, beze vší přikrývky, a některé z nich byly považovány za nástroje starého italského původu; také smyčce visely prostě na zdi nad dlouhým fortepianem, na němž narovnána byla spousta psaných a tištěných not, lehkých i těžkých to skladeb pro klavír a housle. Abychom tak byli měli my každé housle ošetřovat, jako pan Mrázek! Ale za to bylo se na jeho nástroj radost podívat. Nám stačilo jenom, když housle pořádně zněly. Čas po čase vyfukovali jsme je a cídili pak nakrojenými sladkými mandlemi. Páně Mrázkovy světle hnědé housle svítily mírným leskem staroitalského „laku", měly vždy čisté, průhledné tři první struny, g — strunu se stříbrným drátem a mezi kobylkou a strunníkem sněhobílý pel kalafunového prášku od smyčce. Pan Mrázek hrál vždy prim a byl hudec spolehlivý a pevný. Hudba a čtení vlasteneckých časopisů byly hlavním jeho zaměstnáním. V letech šedesátých měli vlašimští vlastenci čtenářský spolek v nejužším toho slova smyslu, bez stanov, výboru a valných hromad. Spolek ten odebíral všechny tehdejší české časopisy (kromě politických denníků). Pan Mrázek rozpočetl, mnoho-li na každého účastníka připadne platit, objednal časopisy na svoji adressu, uložil každé došlé číslo do desek, napsal na obalu, v jakém pořadu časopis má kolovat a dal jej do oběhu. To bylo velmi praktické a drželo se dlouhá leta.

Paní Mrázková byla dáma líbezného vzezření: tvář její byla hladká, červená a „jako z másla", jak lidé říkali; rusé vlasy měla vždy hladce česané, modré oči její zářily dobrotou, pod bradou dělal se bílý lalůšek a ústy pohrával ustavičně dobrácký úsměv. Pan Mrázek, ačkoli byl muž

dobrosrdečný, dovedl se také durdit, paní Mrázkovou však neviděl prý nikdo se zlobit. Byla zdrželiva, ne hrubě hovorná a lidé byli přesvědčeni, že není schopna žádného klepu. Byla všeobecně vážena, ale málo se o ní mluvilo.

Manželé Mrázkovi obývali první a jediné patro svého domu na rynku. V přízemí měl páně Mrázkův nástupce krám a byt. Nahoru stoupalo se po javorových, obyčejně jako sníh čistých schodech, končících u silného, řídkého mřížoví čili „katru“ z téhož dřeva. Tichá spokojenost dýchala již ze schodiště a chodby a zářivá čistota kolkolem činila příchozího až úzkostlivým. Komnaty manželů Mrázkových byly upraveny elegantně, ale beze vší okázalosti, za to však se vkusem a jakousi poetickou prostotou. Celé zařízení bytu hodilo se výborně k povaze jeho spokojených, mírných a dobrosrdečných obyvatelů. Hned na první pohled řekl každý: zde sídlí klidná spokojenost, tiché štěstí! A ono tam sídlilo, ačkoli byli manželé Mrázkovi bezdětni.

Tiché komnaty jejich ožily valně příchodem slečny Anny Hřímalé. To byl pro Mrázkův dům velký, radostný svátek. Manželé Mrázkovi nemívali téměř nikdy hostů a proto spůsobilo jim objevení se slečny Anny valné vzrušení. Mladý, krví spřízněný a hezký tvor zavítal do těch usmířenou resignací dýšících pokojů, jež nepoznaly následníka ani dědičky svých pánů, a vše jakoby bylo pojednou ožilo. Panu Mrázkovi, jenž s hodinkami v ruce u okna stál a kočáry očekával, zdálo se, že dostal syna, jejž za chvíli uvidí, a paní Mrázková, jedouc Anně vstříc, opájela se v duši illusí, že vrací se jí z ústavu dcera, kterouž drahně let už neviděla.

„Anno, moje dítě drahé!“ zvolala paní Mrázková, když se byly kočáry na silnici setkaly. „Že konečně jedeš! Pojď na mé srdce!“ A líbání nebylo konce.

Slečna Anna byla tímto nadmíru vroucím uvítáním překvapena, ale užasla ještě více, když paní Mrázková líbajíc neť na čelo skoro žhavě doložila:

„A zůstaneš již u mne? Neopustíš mne již?“

„Ale tetinko,“ namítla skoro rozpačitě Anna, „vy mne svou laskavostí zahanbujete! Čím pak zasloužila jsem si tolikė lásky? Já jsem vám nikdy ani nepsala . . .“

„To nic nedělá, má drahá, to nic nedělá!“ lichotila paní Mrázková v neochabujícím citu. „Mládež nemá kdy obírati se starými lidmi, ale my, my . . . já, má drahá Anno, kteráž jsem nepoznala štěstí, míti dceru, jsem šťastna, že's po mně zatoužila. Anno: zda-li pak víš, že's mi velmi podobna? Zrovna tak jsem vypadala já, když jsem se vdávala. A — nemáš snad už také ženicha?“

„Ale tetinko . . .!“ protestovala pýříc se slečna Anna.

(Pokračování.)

Alešova illustrace k národní písni.

Tajemství velkého pátku.

Dnu zlatému princ Odo otevřel
zrak zkalený, před sebou otce zřel,
stál v dlouhé, bílé říze jako sníh,
bez meče, šedivý vlas v prstencích
tvář bledou jímal a jak v bílý dým
na hrudi splýval s vousem šedivým.
Jen mlčky, vážně kynul synovi,
ten hbitě povstal v rozkaz hotový,
za otcem kráčel, ten jej chodbou ved,
až posud brvy, hlasu nepozved.
I prošli hrad, vše síně, zbrojnice,
vše pokladny, kde šperků směsice
a skvostů spousta, zbraní, nářadí
se vrší na věže a hromadí;
kde plane kov a tmí se aksamit,
a v kožích zvěře mnohý meč a štít.
Pak chodba zas, kde stínů šer a chlad,
a v rámcích černých pouze předků řad.
Šli jídelnou a zas tu sál a sál
se otvíral a každý v slunci plál,
ten fantastických barev nádherou,
ten směsí příborů plál veškerou,
ten řadou velkých rohů bůvolích
na trojnožích a kůžích sobolích,
ten směsí pohárů a šachovnic,
ten kůží tigrů, medvědů a lvic,
ten stropů zlatem, stříbrem zrcadel,
ten baldachýnem purpurným se skvěl,
kol něhož tři sta křesel do kola,
v jichž středu trůn jak slunce plápolá!
Po stěnách manů visí pestrá zbroj,
a přilby s chocholy a lesklý kroj
a štítů kruh s barvami znaků všech
s růžemi vzadu v temných čalounech.
Pak sešli po schodišti z mramoru
přes galerii dolů do dvoru,
a nahlédli jen plaše v špižírny
a zásobárny, psince, konírny
a v stáje, jizby čeledě, kde v sen
dlel pohroužený žoldák nejeden,
před sebou kostek hru a vína číš . . .
Po schodech tisíci pak lezli výš,
až na cimbuří rozhlédli se v kraj.

Před nimi v dálku otvíral se ráj,
pod valy tměl se skály tes a bok,
jejž valné řeky jímal stříbrotok,
jak v mlhu vdechnut byl most zvedací;
od něho do kraje se obrací
šik topolů, jenž bílé cesty lem,
a louka, louka, louka kraj až sem!
Dál pestré lány polí zas a zas,
kde zlatem zralý plál a chvěl se klas,
les na obzoru posupně se tměl,
jak smavý luh by v čele vrásku měl,
vzduch jako zlato třás' se nad vodou,
nad lukami a dýchal lahodou.
Zde stanuli, zde jejich cesty cíl.
Kmet jitra dech zde plným douškem pil,
syn za ním chůzí znaven po schodech
si, patře v dálku, z hloubi ňader vzdech
a mlčky oba v slunce zákmitu
jak sochy bez pohnutí stáli tu,
jak vedle zimy jaro, zřeli v dál.
Po dlouhé chvíli pravil stařec, král:

„To vše jest naše, co zde vidíš kol,
a přec můj život, hochu, jeden bol!
Otráven celý jako snětí klas
vždy nad hrobem stál všeho a se třás.
Tak předčasně můj zbělel vous i vlas.
Proč? ptát se budeš. Běda, upadlo
v mé duše druhdy jasné zrcadlo
zde všeobecně platné říkadlo:
Já narodil se — hrůza, hrůza, děs! —
na velký pátek a to, hochu, věz,
jež v sobě nese kletby zárodek,
jež věší na paty se celý věk.
Kdo narodí se, hochu, v tento den,
jest divným darem božím obdařen,
že, kam se hne, kde stane, prodlí jen,
zří na tom místě, kdo byl zavražděn,
ať před léty, ať třeba před chvílí.
To jedno, v tom se jistě nemýlí,
zří všecky děsné vraždy oběti,
a věř, nevyjdou z jeho paměti
a v stopách jejich kráčí prokletí.
Tak bylo se mnou. Často mladý hoch,
na místě, kde si jiný hráti moh,
já v středu druhů náhle němý stál,
a v souzvuk druhých, zajásat se bál.
Proč? — Mrtvolu jsem vždycky viděl kdes;

v kout hleděl jsem, tak větří prý i pes . . .
To rostlo se mnou, táhlo mými sny,
a mládí sladké kalilo mi dny.
Však přišlo hůř v mé noci svatební,
ten výkřik posavad v mé duši zní,
já k loži zpitý ženu svoji táh . . .
a zřel — jak v něm ve krvi leží nah
kýs praděd můj! — Zrak ve sloupu a v tmách . . .
Já ženu odstrčil jak šílenec . . .
Kam hnul jsem se, stál všady kostlivec . . .
Můj otec zemřel, králem já se stal,
plál v lesku světel, ve purpuru sál,
kol baronů a pánů valný sněm
a spanilých žen luzný diadem.
Ve zvuku trub a kotlů víření
a v davů zpilých bouřném nadšení
já kráčel k trůnu v této oslavě,
v své ruce žezlo, vínek na hlavě.
V tom jak jsem k trůnu o tři stupně stoup,
zřel v davy jásající v před i v hloub,
a k trůnu zas — můj zrak se stočil v sloup.
Na křesle dědů, kam jsem sednout chtěl,
já opět mrtvolu jsem uviděl,
v cár purpurný se halila a krev
jí tekla z ňader. Hrůza do všech cev
mně rozlila se na ten děsný zjev!
Já zavrávoral, tak mne schvátil děs,
a před trůnem jsem bez vědomí kles . . .
A tak to šlo mým celým žitím dál,
kde prodlel jsem, kde modlil se a stál,
já mrtvolu zřel, třeba před lety
již klesla tam . . . Ten osud prokletý
šel za mnou vždy, já vzal jej za podíl,
že v pátek velký jsem se narodil . . .

V ples panstva, lidu já byl beze slov.
Já bál se v otců vlastních vstoupit krov,
neb kam jsem patřil všady do kola,
vždy ležela tam, stála — mrtvola!
V jich loži spát, na křesle sedět jich,
já všady viděl Kainův děsný hřích,
jen vraždu všady, jež tu spáchána . . .
Já na modlitbách bděl jsem do rána,
já postil se, já k nebi ruce zved,
já záhy sešedivěl, sestár, zbled,
ba šílencem já stal se naposled!
V ublíře chatrč, dole v podlesí,
již vroubí dálný hvozd jen s nebesy,

já zaved choť a snil — ó marný klam! —
Že aspoň čirá nevinnost je tam.
Na slámě sotva došků plísní kryt
já v ženy objetí chtěl šťastný být,
by v komnatách mne panské nádhery
mých předků nestrašily příšery.
Však marně — i zde v stínu kdosi dlel
a lidskou tvář a podobu on měl,
já kročil blíž — ó Bože, co jsem zřel!
Zde rovněž kdos byl zabit před lety!
Vztek lomcoval mnou. Proč mám prokletý
já pouze být? Já ženu v lože strh,
ji objal a jak zvíře v lesy prch . . .

Mé nové muky začly později . . .
Tlum nových zatím povstal nadějí,
však bázeň za nimi a hrůza zas,
zda nezrodíš se v osudný ten čas.
Já s hrůzou vítal každého dne zář
i jeho skon, chtěl klamat kalendář,
chtěl otupiti předtuchu a cit,
neb velký pátek právě den měl být,
kdy, hochu můj, jsi měl se narodit!
To dědictví ti nechat, jehož jhem
jsem léta hynul, děsným bylo snem,
čas, Boha oklamati myslil jsem!
Vše marno. Svatý týden začal již . . .
Choť churavěla, rostla moje tíž,
muk mojich vřela vrchovatá číš!

Muk nejhorších jsem prošel plameny . . .
Tak šťastně minul čtvrtek zelený,
tu velký pátek v chmuře mraků vzplál,
nad choré ženy ložem já jsem stál,
a chvěl se třtinou, potácel a bál.
Ó strašná kletbo mojí rodiny!
Jak hlemýždi se táhly hodiny,
z nich každá mohla neštěstí tvé nést,
a novou muku do mých pustých cest
a nikde, nikde, nikde spásy zvěst!
Jak prošlo poledne, již nevím dnes,
já šílil, hodin rachot byl mi ples,
neb každé spěch jen záchranu tvou nes.
A jak se každá nachýlila v pád,
já nadějí vzplál a zas hrůzou pad.
Svou dýku pozvedl jsem tisíckrát,
bych ženě v hruď jí vlnící se vbod,
a raděj zahubil svůj celý rod,
však vždy mne starý lékař zadržel,

jenž v hrozné noci tenkrát se mnou bděl.
K orloji dědů upíral jsem zrak,
v své duši peklo, na svém čele mrak . . .
V tom dvanácté zvuk v kraj se rozhlučel.
Vzlyk ženy — chrapot — zápas zoufalý,
tma padla na mne . . . zámkem do dáli
se neslo dvanáct ran . . . ó v sluch mi zní
jak moje vlastní hudba pohřební,
já k zemi kles bez vlády, moci, sil,
a v tom jsi, hochu můj, se narodil . . .

Zda prchla chvíle hrůzyplná již,
zda její lem jsem zachytil — ó tíž!
můj život ona deptá do dneška,
ó divý hlod a výtka přetěžká!
Zda staré kletby starý neseš svor,
zda volný jsi a mátoh prostý tvor,
to vědět chtěl bych . . . blízký smrti dnes,
tě vedu sem, zřím klidně do nebes,
na klasů lány, na mlčící les
a ptám se tě, v své duši strach a děs:
zřel's — dvacet roků stár jsi právě teď —
a prosím, pravdu dej mi v odpověď!
zřel's, kam jsi vkročil dítě, hoch a jun,
v hrách, na kolbách, ve zvuku bubnů, strun
kdy mrtvolu na místě, kam jsi vstoup?"

Princ Odo patřil v kraj a s věže v hloub,
pak zdiven k otci obrátil svůj zrak
a pravil klidně: „Nehleď do oblak,
hleď, otče, na mne!"
Stařec oněměl,
jak osyka se na svém těle chvěl.

„Co vidíš, otče? — Mladý jsem a zdráv!
Či něco vidíš? — Na louce tam brav
se klidně pase, šumí tiše háj,
a pastýř stádu hraje na šalmaj,
nad námi skřivan jásá, něha, klid
se nesou vzduchem, radostí jenž syt,
věř, drahý otče, rozkoší jest žít!
Řci, vidíš něco v světa okolu,
rci, vidíš rovněž tady mrtvolu?
Zde ráj a klid . . ."
— „Ne, zřím ji v hloubi tam,
kam ženu nevěrnou jsem vstříc vrh tmám!"

Princ Odo s věže navrátil se sám.

J. Vrchlický.

Noviny a novináři bulharští.

Píše Jos. J. Toužimský.

II.

(Od samostatnosti církevní do samostatnosti politické. Strany v Cařihradě a Rumunsku. Ljuben Karavelov. Vývoj novinářský v Cařihradě a Rumunsku. Povstání hercegovské a Bulhaři. Botjov, Zajimov a Stambolov. Bulharské povstání a válka srbská. Milarov, Pějev, Drasov, Št. Bobčev. Květen r. 1876. Novináři v obraně národa. Účastenství novinářů všech stran ve válce r. 1877. Pohromy za války za osvobození. Svatoštěpánský mír a Berlínská smlouva.)

Nový velký úkol nastával cařihradským novinářům od března 1870, kdy uznána církevní samostatnost bulharská a samostatná církev národní s exarchou v čele počala se organisovat. „Pravo", „Makedonia" i „Turcija" povzbuzovaly na všech stranách své rodáky, aby prohlašovali se pro exarchát a dávali výhost řeckému patriarchátu a ze všech končin přinášeli zprávy o protivenstvích a násilnostech, jichžto řecké duchovenstvo se dopouští, nechtějíc dáti průchod církevní samostatnosti bulharské. Byly to zápasy vedené až do odlehlých dědin, jež mocný měly účinek na probouzení národní. Exarchát, od patriarchy v klatbu daný, znamenal spolu národnost; vítězením jeho vítězila myšlenka národnosti. Turecká vláda ostávala liknavou, neprováděla ani to, co fermanem sultánovým prohlášeno, veškera práce a veškeré usilí spočívalo tudíž na Bulharech, hlavně na novinářích. Teprve r. 1871 zřízen byl exarchatní sbor a mohlo býti přikročeno k volbě exarchy. Řecký patriarcha činil všechny možné obtíže a když přes to bulharská církev jako pokračovatelka staré bulharské církve trnovské a ochridské se slovanskými církevními knihami, jako mají Rusové a Srbové, se organisovala, prohlásil r. 1872 veškeré přívržence její za schismatiky, což nebylo sice podnes odvoláno, ale ostalo bez nejmenšího účinku.

Ne tak příznivě přijala bulharská emigrace v Rumunsku církevní samostatnost. Jí tanula již na mysli samostatnost úplná a povalení nenáviděného panství Tureckého. Jako se v Cařihradě rozdělovala bulharská a novinářská společnost v panskou stranu, k níž náleželi Vogoridi, jehož otec svým nákladem postavil tu bulharský chrám sv. Štěpána, Krъstovič, Vъlkovič, Balabanov a j., a ve stranu demokratickou, jejíž předáci byli dr. Čomakov, Slavejkov, Cankov, Ikonomov a j., tak i v Rumunsku stáli proti sobě staří a mladí, usedlá emigrace ze starších dob, kupci, peněžníci, lékaři, statkáři a pohyblivá emigrace z novějších dob, od Krymské války, avšak rok od roku se množící, jež záležela z intelligence prchající před mocí tureckou, studentů, řemeslníků a povstalců z povolání. Tito byli více ve spojení s Poláky a ruskými nespokojenými živly, onino s ruskými konsuly a ruskou slovanskou stranou. Vůdce mladé a vlastní revoluční strany byl novinář Ljuben Karavelov.

Již Panajot Chitov a Totjo vedli menší čety v Balkáně v letech šedesátých. První zorganisovaný vpád, ovšem nešťastný, podnikli r. 1868 Hadži Dimitr a Stefan Karadža, řídíce se radou Rakovského. Na národní válku za svobodu nepomýšleno ještě, ovšem ale na přípravy k ní. *Ljuben Karavelov* byl nástupcem Rakovského. V listopadu r. 1869 vyšlo první číslo jeho *„Svobody"*, týdenníku, jenž stal se brzo proslulým v hnutí bulharském. Kdežto Rakovski byl ještě za dobré se starými a s Rusy a Panajot Chitov a Totjo nikdy s nimi nepřerušili spojení, Ljuben Karavelov hlásal: „Bulharsko musí se osvobodit vlastní silou". Na ferman o církevní samostatnosti odvětil v „Svobodě": „Nepotřebujeme exarchy, ale Karadžova". Ještě v březnu 1870 odbýván pak v redakčních místnostech Karavelova tajný sjezd zástupců revolučních, 10 z Bulharska a 10 z Rumunska, jenž za předsednictví Ljubena Karavelova a účastenství Vasila Levského a Angela Kъnčeva usnesl se o revolučním programu a revoluční organisaci. Revoluční novinářství dostalo brzo posily v Botjovu, Zajimovu, Mъnjovu, Milarovu a jmenovitě i v mladistvém Štěpánu Stambolovu, kteří dílem s Karavelovem, dílem bez něho oddávali se myšlence všeobecného povstání proti Turecku.

Ljuben Karavelov, starší bratr Petka Karavelova, potomního předsedy ministerstva, vynikal bystrostí ducha i jasným, jadrným slohem, který delším obcováním s lidem dovedl si osvojit a studiemi vytříbit. Narozen byl v Koprivštici r. 1837. Do 18. roku nosil národní selský šat, po vůli otce odebral se pak do Plovdiva na řeckou střední školu, kdež pobyl dvě léta. Potom spolu s otcem procestoval celé Bulharsko a část Makedonie, pomáhaje otci na trzích v obchodě a sbíraje při tom národní písně, přísloví, říkadla a obyčeje. Po krátkém pobytu v Drinopoli a Cařihradě odebral se r. 1858 do Moskvy, kde pobyl devět let. Co na Rus jej přivedlo, bylo vojenství, místo však nepřístupné mu vojančiny stal se filologem. Již r. 1861 vyšel od něho ruský spis „Pamjatniki narodnago byta Bolgar", mimo to psal o bulharských věcech do časopisů a měsíčníků ruských. R. 1867, kdy schylovalo se k novému hnutí na slovanském jihu, Ljuben zavítal do Bělehradu a horlivě se účastnil činnosti omladiny srbské. Rychle osvojil si srbský jazyk a „Mlada Srbadija" přinášela z jeho péra mnohé články. Avšak článek jeho „Serbskij minister Cukič" v „St. Peterb. Vědomostech" popudil proti němu srbskou vládu. Odebral se do Nového Sadu. Zavraždění knížete Michaela v červnu r. 1868 bylo uherské vládě záminkou, aby zbavila se vůdců omladiny. Jako dr. Miletič a jiní zatčen i Karavelov a teprve za půl leta propuštěn na svobodu. Usadil se nyní trvale v Bukurešti, kdež s pomocí Christa Stojanova počal vydávat „Svobodu", kteráž i jiným Slovanům byla té doby jediným pramenem o bulharských věcech.

Brunatný, vysoké štíhlé postavy, černých kadeřavých vlasů a černých vousů lišil se Ljuben zevnějškem od Petka, jenž jest postavy menší a byl hnědých vlasů a vousů, dokud mu ve vězení nesešedivěly; společnou s ním měl prudkost povahy a bystrost duševní. Ljuben Karavelov rozvíjel neobyčejnou činnost jako redaktor, organisátor revoluce, agitator i tiskař. Tajně šířil se jeho list po celém Bulharsku, kde zařízeny komitéty revoluční, jichž brzo bylo okolo 200. Jako v Rumunsku tak

ani v Bulharsku nebyla hlavním účastníkem revolučních komitétů zámožná třída, nýbrž rolníci, na nichž rejvíce tížil tlak tureckých zlořádů a kteří staletým vykořisťováním navykli vzájemnosti a mlčelivosti, obchodníci dobytkem, kteří ustavičně obcovali s národem na různých místech, v městech hlavně krejčí, postřihači, obuvníci, nižší duchovní klášterní a světští, učitelové a lékaři. Předáci městští a venkovští, „čorbadžiové“ a vůbec bohatší vrstvy činili výjimku. Takové bylo i čtenářstvo „Svobody“ a jiných revolučních listů.

Sklámání však za sklamáním očekávalo Ljubena Karavelova. Když Kъnčev klesl zastřeliv se v přístavu ruščuckém, turecká vláda počala pátrati a zakročila i v Bukurešti proti Karavelovu, kterýž byl nucen na čas se uchýliti do Srbska. Vrátil se však rychle a pokračoval ve vydávání „Svobody“, avšak pod změněným jménem „Nezavisimost“. I jiné však neúspěchy potkaly revoluční stranu. Vasil Levski, hlavní apoštol revoluce, byl o vánocích r. 1872 lapen a v únoru 1873 v Sofii oběšen v místě, kde zbudován mu nyní pomník. I na sta jiných bylo zatčeno v západním Bulharsku a 80 z nich posláno do věčného vyhnanství do Diarbekiru v Asii. Nedlouho potom v květnu zatčen i nástupce Levského Atanas Uzunov s 25 druhy v Chaskově a též posláni do Diarbekiru. Tím utrpěla organisace ve východním Bulharsku. Neshody a rozmíšky přiměly Ljubena Karavelova, že zastavil svůj list a teprve r. 1875 počal vydávati literární list „Znanije“. Dočkal se však doby osvobození, ač brzo potom 21. ledna 1879 zemřel v Ruščuku. Sebraných jeho spisů vyšlo později pomocí bulharského ministerstva vyučování osm dílů, jimiž však nejsou ještě ukončeny. R. 1872 vydával L. Karavelov v Bukurešti nějaký čas i humoristický list „Taralež“.

Dříve již, r. 1869 učinil pokus s vydáváním humoristického listu Ivan Mъnzov, jenž počal vydávati „Tъpan“ (buben), jehož však vyšlo jen 18 čísel. Ani druhý jeho pokus r. 1875 se nezdařil. První humoristický list s karikaturami vydával již r. 1865 tajně v Ruščuku.

Vedle L. Karavelova vystoupil r. 1871 činitel nový, *Christo Botjov*, jenž v červnu počal v Bukurešti vydávati svou „Duma na bъlgarskite emigranti“, jež však nedočkala se dlouhého života. Nejprve byl s L. Karavelovem, jenž mu i pomohl, později proti němu. Když přestala „Nezavisimost“, počal Botjov v květnu 1873 vydávati humoristický list „Budilnik“ a v prosinci r. 1874 své *„Znamě“* (prapor), který, ač se nedočkal než 27 čísel, náležel k hlavním orgánům revoluce. Ačkoliv revoluční listy nemívaly dlouhého trvání, přece rozšiřovány byvše potají neostávaly bez účinku. I jediné číslo působívalo často velmi mnoho a lid uschovával je s úctou váže si jich. Podnes jednotlivá čísla nacházejí se jako drahé památky v rukou lidu.

Orgánem starousedlé emigrace byl týdenník *„Otečestvo“*, jenž v červenci r. 1869 počal vycházeti v Bukurešti a přinášel i statě v jazyku rumunském a francouzském o bulharských věcech. Redakce jeho měla býti svěřena L. Karavelovu, ježto však se neshodl o program, převzal redakci P. Kisimov (nar. 1832) a r. 1871 Dobri Vojnikov. Kisimov byl horlivým novinářem již od r. 1848. Později (1880) stal se prokuratorem při vrchním soudě v Ruščuku a potom v Sofii, jednatelem výboru

sjednocené oposice na obranu ústavy (1884) a zatčen (1890) pro účastenství v Panicově spiknutí opustil Bulharsko, kam teprve amnestií (1894) umožněn mu návrat. „Otečestvo“ byl list solidně redigovaný. Dočkal se dvou ročníků.

Z nepolitických listů nejpřednější místo zaujímá „Periodičesko Spisanije“, náš to Musejník, jež redakcí Vasila Stojanova v Bolgradu r. 1870 počalo vycházet a podnes vychází. O něm však na jiném místě. Tolikéž v Bolgradu, jenž byl střediskem starousedlé emigrace a kde bylo i bulharské gymnasium, počal Božidar Zaprjanov r. 1869 vydávati belletristický týdenník „Čitalište“ a potom „Pъtnik“. I tento novinář bulharský byl „komita“, stíhaný v Turecku pro účastenství ve výpravě Hadži Dimitrově. Delší trvání mělo „Učilište“, dvakráte měsíčně vydávaný list nadaného samouka Rajka Blъskova, národního učitele, spisovatele a novináře (narozeného r. 1819 v Klisuře) věnovaný účelům vzdělavacím jmenovitě mladeže. Vycházel r. 1871 v Bukurešti a potom v Ruščuku, kde r. 1876 zanikl. Soujmenovec jeho Ilja Blъskov ze Starozagorska vydával r. 1874 sborník „Gradinka“ (zahrádka), jenž však příštím rokem zanikl. R. 1873 objevil se též na krátko v Bukurešti belletristický list P. Sapunova „Prosvěštenie“.

Sem náleží i vzdělavací sborník „Knigovište“, který dr. Bogorov v lednu r. 1874 počal vydávati v Praze a potom ve Vídni, načež brzo zašel, a první bulharský hospodářský list „Stupan“ (hospodář), jejž Dimitr Chranov r. 1874 vydával v Bukurešti. „Slava“ zval se malý poučný měsíčník T. Stančeva, pozoruhodný tím, že byl to první list bulharský (vzpomenuté dříve úřední nepočítaje), který na domácí půdě vycházel. První číslo vyšlo v srpnu 1871. Vycházel dvě léta.

Oportunistické *novinářstvo v Cařihradě* rozmnoženo bylo r. 1874 o nový týdenník *„Věk“*, jejž počal vydávati Marko *Balabanov* a který vycházel až do války rusko-turecké r. 1877. M. Balabanov, narozený v Klisuře r. 1839, zaujímá vynikající místo v bulharské žurnalistice. Navrátiv se z Paříže, kde studoval práva, do Cařihradu, stal se tu horlivým zápasníkem za církevní samostatnost a hlavně žurnalistického boje se súčastnil. Později stal se sekretářem bulharské synody, za jejíž orgán „Věk“ možno považovati. Vynikající úlohu hrál i v letech pozdějších.

Téhož roku počalo vycházeti téhodně i *„Istočno Vrěme“*, založené od vydavatele francouzského listu „Stamboul“, v jehož redakci do konce války rusko-turecké se vystřídali Cankov, Vaklidov, Mačukovski a Minkov.

V červnu r. 1874 objevil se také *„Naprědak“*. Časopis „Pravo“ byl v prosinci 1873 potlačen, po mnohých průtazích podařilo se posléze Ivanu Najdenovu vymoci si na turecké vládě dovolení k vydávání „Naprědku“, který byl pokračováním „Prava“. R. 1875 objevil se v Cařihradě ještě i týdenník „Denj“ redigovaný od S. Bobčeva a G. Golčeva, který jako jiné bulharské listy za národního hnutí roku následujícího byl od turecké vlády potlačen. R. 1876, avšak také jen na krátko, vycházel od Mačukovského redigovaný „Carigrad“.

Pěkný kruh novinářů soustředil naučný list „Čitalište“, jenž od r. 1870—1874 vycházel dvakráte měsíčně v Cařihradě. Redaktoři jeho byli Marko Balabanov, Lazar Jovčev (nynější bulharský exarcha Josif I.),

T. Ikonomov, P. Slavejkov, D. Cankov a S. Bobčev. Všichni byli činni i v jiných listech. Jako zvláštní oddíl listu toho vycházel r. 1874 i „Rъkovoditelj“, pro učitele národních škol důležitý list, jejž redigoval D. Cankov.

Slavejkov pokusil se r. 1871 i o list pro dítky a pro dívky, jež pod jménem „Pčelica“ a „Ružica“ nějaký čas v Cařihradě vycházely jmenovitě však o humoristické a satyrické listy. „Zvъnčati Glumčo“ a „Šutos“ vystřídaly se r. 1873, „Isturka Kosturka“ r. 1874. Ačkoliv humor Slavejkova z národního života čerpaný byl oblíben u lidu, přece časopisy ty nemohly se ujati jednak pro odloučenost Cařihradu od středu národního, jednak pro nedostatečné spojení.

Z anglikánské strany založen byl r. 1876 prostým slohem psaný, avšak obratně ve smyslu anglikánské církve vedený týdenník „Zornica“, jehož redaktory byli T. L. Byington, Američan, jenž r. 1888 v Americe zemřel, a Robert Thomson, Angličan, oba učitelové v cařihradském Robert-collège a bulharští chovanci vzdělavacího ústavu toho A. Canov, Il. Jovčev, Iv. Karandžulov a P. Dimitrov. „Zornica“ vychází podnes za redakce Kasъrova a Veleva.

Zatím nadešlo léto r. 1875 a s ním *povstání hercegovské,* jež mocný účinek mělo na novinářstvo bulharské. Cařihradské časopisectvo vzdor censuře a potom stavu obležení vystupovalo s požadavky, aby polovice úřadníků v Bulharsku ponechána byla Bulharům, aby bulharština zavedena byla jako úřadní jazyk a úplná rovnoprávnost byla provedena, tak aby i Bulhaři přijímáni byli do vojska. Největší ruch panoval však v emigraci a jejím časopisectvu. Cítilo se a hlásalo, že nyní nadchází doba činu. Revoluční ústřední výbor ustavil se za předsednictví vojvody Panajota Chitova, kterýž udržoval důvěrné styky s Bělehradem, kde duší příprav k velké válce za osvobození byl Đoka Vlajković, bývalý ruský důstojník, jenž ve válce na Krymu přišel o jednu nohu. Spolu v ústředním tom komitétu proti mladým vystoupili ještě mladší, proti odvážlivým ještě odvážlivější. Byli to především *Stojan Zajimov a Štěpán Stambolov.*

Zajimov nebyl ještě zcela dvacetiletý, ale měl již svou historii. Narodil se v Čirpanu v srpnu 1855, byl výtečným žákem, avšak již ve svém 15. roce byl členem tajných komitétů v Čirpanu a Staré Zagoře. Se znamenitým prospěchem dokončil pak r. 1871 střední školy v Plovdivě a byl pak učitelem v Chaskovu do r. 1873. Nebyl ještě zcela osmnáctiletý, když byl od Turků jat a odsouzen k věčnému vypovězení do nevlídné končiny v Diarbekiru v Arménsku. V prosinci r. 1874 podařilo se mu získati průvodní list od Poláka Benkowského, jenž přes Sachalin a Japonsko ze Sibiře uprchl. Jako Polák Benkowski odebral se Zajimov do Cařihradu, kdež ochotně ho přijal jeho bývalý soudruh Russelijev, studující v Robert-collège. Na jaře 1875 stihl do Bukurešti. Rozpadl se s Karavelovem a v červnu počal v Brahylově vydávati útočný satyrický list „Michal“, v němž horlil proti všelikému oportunismu. V revolučním komitétu učinil návrhy na zapálení Cařihradu, jakmile vypukne v Bulharsku všeobecné povstání.

Jiný revolucionář, novinář a organisátor povstání, Štěpán Stambolov, objevil se v Bukurešti z Oděsy. Udaje o jeho roku narození se rozcházejí.

Konstatin Jireček uvádí r. 1855, publikace za vlády Stambolova r. 1853. Den narození neudává se nikdy. Pravdě podobné jest, že Stambolovu záleželo později na tom, aby byl o dvě leta starší, tak že narozeniny jeho posunuty o dvě léta zpět. Stambolov byl synem hostinského v Trnovu, Bulhara, jenž z Cařihradu sem se přistěhoval. Navštěvoval školy trnovské a potom bohoslovecký seminář v Oděse, kde však dlouho nepobyl, nýbrž již r. 1873 horlivě účastnil se revoluční činnosti podnikaje z Rumunska cesty do Bulharska, kde šířil komitéty.

Když v Srbsku počátkem srpna nastoupilo Ristićovo ministerstvo akce, zdálo se, že i Bulharsku nadchází chvíle, aby se hnulo. Revoluční akci zahájili Stambolov a Zacharij Stojanov v Staré Zagoře. Zářijového večera vytrhli počtem 20 mužů v uniformách a pod vlajícím praporem z města, kde se skrývali u přátel a táhli k Chajnskému průsmyku v Balkaně. Četa 105 rolníků měla se s nimi setkati, ale přišla již pozdě. Turci zaskočili rolníky na řece Tundže u Elchova a porazili je. Jiná četa, jež vytáhla z turecké pevnosti Šumnu, byla poražena u Preslavy a četa z Červeny Vody potřena u Horní Rjachovice. Stambolov a Z. Stojanov jedva že zachránili život. V přestrojení vrátili se posléze do Rumunska. Pokus revoluce bez dostatečných příprav podniknutý se nezdařil. Turecké žaláře plnily se Bulhary, na osm set učitelů, popů, řemeslníků, žáků a rolníků bylo uvězněno, z nichž osm r. 1876 oběšeno. Turecké úřady viděly v každém vzdělaném Bulharu nepřítele osmanské říše a dle toho jednaly. Což horšího však bylo, že počátkem října r. 1875 kníže Milan učinil v Srbsku akci konec, povolav Kaljeviće místo Ristiće k vládě.

Sklamání však co do Srbska, jež tlumočili Botjov a Stambolov v listu „Zname“ a které zmocnilo se i komitétů, ustoupilo za zimy nové naději. Rok 1876 považován za rozhodný. Srbsko vstoupí do akce, ujišťovalo se z Bělehradu a Bulharsko povstane, aby dobylo své svobody a samostatnosti, ujišťoval ústřední komitét revoluční, jenž na počátku r. 1876 ustavil se znovu a to v Ďurděvu blíže hranic vlasti.

Revolučnímu novinářstvu byl rok ten neobyčejně příznivý. *„Nova Bъlgarija“*, zval se čelní list revoluce, jenž od května (5./17.) počal vycházeti v Ďurděvu dvakráte v témdni a jehož redaktoři byli Botjov, který však již po prvním čísle strojil svou četu k pochodu na Balkán, R. Blъskov, jenž půl léta vedl redakci a potom Štěpán Stambolov, jenž psal a vydával list až do ruské války. „Naše emigrační žurnalistika oněměla,“ hlásají redaktoři jeho v úvodu. „Toť hříchem za nynějších okolností, když národ náš sbírá všechny síly své, aby podstoupil zoufalý boj proti svým pětistyletým nepřátelům. Mimo fysickou sílu národ musí vystoupiti i se svojí silou mravní. Žurnalistika jest jedním z prvních prostředků revoluce.“

Avšak i jinde počaly vycházet revoluční listy. K. Tuleškov, rodák Trnovský a nynější ředitel státní tiskárny v Sofii, již v dubnu vydal v Bolgradu první číslo svého měsíčníku „Bъlgarski Glas.“ Byl-li tento více rázu literárního, bylo tím ohnivější „Vъzraždanje“, jež v červnu jako týdenník počalo vycházeti redakcí S. Milarova, T. Pějeva a Iv. Drasova. „Prasklo posléze vlivem čarovného hesla „Svoboda nebo smrť“ i poslední železné pouto, které vázalo pevnou vůli porobeného

bulharského národa" hlásá se v úvodu. „Zázračné, nepoznané dosud nadšení, po tolik věků nevídaná a neslýchaná chrabrost a čilost zmocnily se ušlapávaného, poraženého národa."

Svetoslav *Milarov* byl jeden z nejplodnějších a nejhorlivějších bulharských novinářů. Narozen v Cařihradě r. 1850 chodil do škol v národním Gabrovu, studoval pak u Lazaristů v Cařihradě a posléze v Záhřebě. V letech 1869 a 1870 byl hlavním spolupracovníkem „Makedonie" v Cařihradě, v letech 1870—1873 byl od Turků vězněn, avšak i z vězení posílal dopisy do Makedonie", až posléze pro jeden z nich byl list ten potlačen. I potom byl činným žurnalisticky v Cařihradě, r. 1875 stal se stálým spolupracovníkem záhřebského „Obzoru", načež hnutí národní přimělo jej k odjezdu do Rumunska. I v pozdějších letech byl horlivě činným a vydal mnoho spisů, až posléze v červenci 1892 byl v Sofii za vlády Stambolova oběšen, odsouzen byv pro účast ve vraždě ministra Bélčova, kterýž býval jeho přítelem a r. 1881 spolu s Vacovem přeložil i Milarova chorvátský spis „Upomínky ze žalářů cařihradských", do bulharštiny. Též Todor *Pějev* činně se účastnil novinářského i revolučního ruchu. Rodák z Etropole byl předsedou etropolského revolučního komitétu, jednatelem bulharského literárního spolku v Brahylově a zaujímá nyní vynikající místo v ministeriu vnitra. Ivan *Drasov*, rodák z Lovče, studoval v Čechách v Písku a v Praze, a od r. 1868 do r. 1877 měl velký podíl v revolučním ruchu bulharském. Byl spolupracovníkem všech téměř revolučních listů. Nyní jest krajským předsedou ve Varně.

V srpnu téhož roku počal vydávati Štěpán Bobčev v Bukurešti, kam z Cařihradu, kde studoval lékařství, byl uprchl, „*Starou Planinu*", dvakrát téhodně vycházející list, jehož snaha byla nejen mezi Bulhary šířiti myšlénku revoluce, ale i Evropě vysvětlovati důvodnost a oprávněnost toho hnutí. Za tím účelem psal Bobčev i články ve francouzském jazyku. V prosinci počal i v Brahylově vycházeti revoluční „Bъlgarski Lъv".

Rok 1876 nesplnil však naděje v něho kladené. Revoluční hnutí vyvíjelo se mohutněji než jiná léta. Bulharsko bylo rozděleno v pět okruhů, z nichž každý měl svého apoštola s revolučním štábem. Opatřeni průvodními listy od srbské agentury v Bukurešti jako srbští kupci přecházeli vůdcové a účastníci hnutí za tuhých nocí prosincových přes zamrzlý Dunaj a bez zvláštních obtíží dostávali se na místa určená. Největší nouze byla o dobrou zbraň. Země byla posádek téměř prosta, jelikož všechna moc soustředila se proti Srbsku, Černé Hoře a v Hercegovině. Avšak i mezi mohamedány panovalo pronikavé hnutí. Cítili, že nadešla chvíle, kde jde o trvání jejich panství v Evropě. Rozechvění rostlo od počátku povstání hercegovského. V Cařihradě nabývala vrchu fanatická strana náboženská, softové (studenti islamu) podněcovali mysli nejen v Cařihradě ale i jinde v zemi a turecká vláda ozbrojovala mohamedány novými puškami, aby jako za doby svatých válek konali jí služby proti nevěřícím. Každý moslem cítil, že jde nejen o Turecko, ale i o islam v Evropě. Takž válečné podniky, které po vypuknutí povstání hercegovského byly by se snad setkaly s úspěchem, rok potom byly již nesnadnými.

Zakročení Evropy podněcovalo tím více fanatism mohamedánského obyvatelstva. Mezi nepřipraveným Tureckem r. 1875 a připraveným r. 1876 byl velký rozdíl. Toho zakusili Srbové se svou válkou, nemohouce proniknouti za hranice a zachráněni posléze mocným slovem Alexandra II. Mnohem krutěji však zakusili toho Bulhaři.

Den 1. května dle východního kalendáře (13. dle našeho) ustanoven za den povstání na valném sjezdu revolučním v horách u Oboriště v dubnu konaném. Zrada urychlila však povstání, které v Panadžurišti propuklo již 2. května. Tisíce rodin utábořilo se v lesích, kdežto mužové s puškou v ruce a s třešňovými děly obsazovali důležitá místa horská. Turecké vojsko nebylo sice po ruce, za to však elektrisovala zvěst o povstání mohamedány bez rozdílu. Tossun bej z Karlova se svými bašibozuky zahnal Bulhary z důležitého postavení v Klisuře na Sredně Goře, kteří v obraně její ztratili 230 mrtvých. Chrabře háj̈eno Panadžurište od 800—1000 Bulharů (11 kv.) proti 3000 mužům Hafiza paše, posléze bombardováno a vše napořád vybíjeno. Po třídenním plenění ostalo tu 763 mrtvých, mezi nimiž 284 žen a 217 dětí, které vítězové z pouhé svévole vraždili, jak anglický komisař Baring zjistil. Podobně dařilo se na jiných místech Sredny Gory. Ještě hůře vedlo se Peruštici, Bataku a jiným místům v Rodopách a dědinám bulharským v Thracké rovině, proti nimž vytrhla loupežná čeládka bašibozuků a Pomáků, pod velením obou Achmedů bejů, Tamrašlije a Barutunlije, která rychle vzrostla na 18000 hlav. Vše bulharské dáno bylo na pospas. Po dvacet nocí bylo z Plovdiva viděti záře planoucích vesnic v Thrácké rovině. 58 vesnic a 4 kláštery byly vypáleny, 12000 dle Baringa a 15000 bulharských životů dle Schuylera padlo za oběť a 35—50000 kusů skotu bylo uloupeno. Vězení nestačila a zajatci cpáni do tureckých lázní, kasáren a skladů. Ještě koncem června bylo v Plovdivu 2000, v Drinopoli 1200, v Trnovu 500 a jinde na sta vězňů. Každý Bulhar, jenž znal číst a psát, byl vlečen do žaláře. Na náměstích a veřejných místech v Plovdivu, Sofii, Trnovu, Ruščuku, Vidině denně věšeni Bulhaři. Nešťastně skončilo i povstání v Trnovsku, kde Stambolov byl apoštolem, jež Fazly paša potlačil, načež 22 zajatých v Trnovu pověšeno a na sta jiných uvězněno. Stambolovu s několika druhy podařilo se i tentokráte uniknout do Rumunska. Za těchto okolností kráčel i Botjov se svou četou jisté záhubě vstříc, když 29. května z parníku „Radeckého“ vstoupil na půdu bulharskou a táhl na Vracu, kde Zajimov byl apoštolem povstání.

Bulharská legie 1300 mužů pod velením Panajota Chitova a Totja zřízena v Srbsku, účastnila se se srbskou armádou války a vedla si statečně.

Jen znenáhla pronikaly zvěsti o vyhlazovacím boji tureckém proti Bulharům na veřejnost. První bezpečné zprávy došly od anglického komisaře Waltera Baringa a od generálního konsula Spojených států Eugena Schuylera, jehož provázel nový ruský konsul plovdivský kníže Certelev a americký žurnalista Mac Gahan. Všichni ti cestovali v červenci od místa k místu a byli očitými svědky hrozných spoust.

Novinářstvu bulharskému v Cařihradě, jež přinášelo zprávy z rodných měst, učinila vláda turecká rázem přítrž, zastavila je až na „Věk“ a „Istočno Vremě“. Rozpoutaný fanatism turecký jevil se ostatně i vraždami

konsulů v Soluni, sesazením a usmrcením sultána Abdula Azisa (30. květ.) a měsíc potom sesazením a uvězněním sultána Murada. Teprve Abdul Hamid udržel se na trůně.

Z kruhu novinářů bulharských v Cařihradě vypravili se Dragan Cankov a Marko Balabanov k vládám velmocí jako zástupcové národa, aby jeho jménem žádali za lidskou pro Bulhary existenci. Z Cařihradu dostali se útěkem, nejprve Cankov, pak Balabanov, a sešli se ve Vídni, odkudž nastoupili cestu nejprve do Londýna. Zde vydali i jako pamětní spis o věcech bulharských knihu „La Bulgarie". Objíždku zakončili v Petrohradě, odkudž se vrátili do vlasti již s ruskou armádou a jako první civilní guvernéři Cankov pro Svištov a Balabanov pro Trnovo.

Cařihradská konference velmocí v prosinci 1876 a lednu 1877, jež mimo samosprávu pro Bosnu a Hercegovinu dovolávala se i dvou samosprávných bulharských území, jednoho s hlavním místem Trnovem a druhého, k němuž i větší část Makedonie měla náležet, s hlavním místem Sofií, ostala bez úspěchu. Rusko, jež v zimě soustřeďovalo již svou brannou moc v Bessarabii, zakročilo. Koncem dubna vypovězena válka, která s pochopitelným přijata nadšením.

Jako úplný převrat v životě národa bulharského, tak znamená ruská válka r. 1877 a 1878 za osvobození i velký obrat v novinářstvu bulharském. Veškera pozornost obracena byla k Prutu, odkud Rusové v květnu přicházeli, a potom k Dunaji, který v červnu přešli, k Balkánu a postupu Rusů za Balkán k Drinopoli a Cařihradu. Novinářstvo bulharské umlkávalo a to z té prosté příčiny, že novinářům kynul nový úkol jako průvodců ruských vojsk v Bulharsku a organisatorů osvobozené země. V dubnu 1877 počal v Bukurešti vycházet první bulharský denník, „Sěkidnevnij Novinarj" redakcí Pavla Bobekova, avšak když Rusové přišli, opustil Bobekov noviny a táhl s vojskem. (Zemřel potom v Trnovu.) Podobně stali se průvodci ruských oddílů Ljuben Karavelov, Todor Pějev, Ivan Drasov, Zaprjanov, Bobčev, Blъskov, Stambolov, Petko Karavelov, z Cařihradu Burmov, Ikonomov, Slavejkov, řečení již Cankov a Balabanov, a jiní. I nauce život posvětivší Bulhaři Vasil Stojanov, Drivov a j. věnovali své síly válce za svobodu a organisaci vlasti.

Časopisectvo nabývalo znenáhla jiného rázu. V Cařihradě, kde bulharské listy potlačeny, objevila se v květnu, r. 1877 jako bludička „Sutrina" vycházejíc třikrát téhodně v malém formátě. Vzdor stavu obležení a vojenským soudům přinesla v červenci provolání císaře Alexandra II. k bulharskému národu, jež odtud otiskly ostatní listy cařihradské. Byla to však jako závěť toho listu, jenž více nespatřil světlo světa a jehož redaktor D. K. Popov před žalářem a snad popravou jedva spasil se útěkem do Řecka, odkud se dostal v září do Rumunska, kde v Bukurešti s pomocí Bъčvarova založil *„Bъlgarina"*, dvakráte v témdni vycházející noviny, jež přinášely hojné zprávy o událostech na bojišti. V říjnu přeloženo vydávání do Ďurděva a roku následujícího do Ruščuku, když pevné to místo octlo se v moci ruské. Popov, rodák Kaloferský, studoval v Plovdivu a na Robert-collège a pak lyceu v Cařihradě, kde již vedle pilných studií horlivě účastnil se ruchu novinářského. Dvě léta redigoval list ten, načež redakci převzal D. Koncov, který list vedl do dubna r. 1884.

Popov i potom střídal činnost novinářskou se státní službou, až v r. 1886 stal se emigrantem.

V Bukurešti počal v říjnu vycházeti ještě politický a literární list v neurčitých lhůtách „Slavjansko Bratstvo“, redakcí R. Blъskova, jenž také potom do Ruščuku se přesídlil, kde vycházel třikrát měsíčně do konce r. 1878.

Hrozných však ještě obětí vyžadovala válka za osvobození. Bylo-li Turecko r. 1876 jiné než r. 1875, bylo r. 1877 opět jiné než r. 1876. Vše, co bylo mohamedánského mužského pohlaví od chlapeckého věku až do kmetského stáří, bylo se zbraní v ruce na nohou, aby ne-li válčilo, aspoň vyhlazovalo, loupilo a vraždilo. Když po prvním přechodu Gurko pro nedostatečnou oporu byl nucen před Sulejmanem od Staré Zagory ustoupiti za Balkán, jako dravá vlna rozlila se nepravidelná moc turecká po jižním Bulharsku až k Balkánu. Krajina starozagorská a od Marice až k Šipce obrácena byla v poušť. Šmahem prchalo obyvatelstvo za Balkán. Tolikéž Kalofer a Sopot byly vypáleny a ve kvetoucím Karlovu, kde na týden zavedena bulharská správa, když se tam byla objevila hrstka kozáků, v největší rychlosti popraveno 864 občanů; tak Karlovo učiněno „městem vdov a sirotků“. Když do Slivna vstupoval Sulejman paša, táhl špalírem po obou stranách hlavní silnice pověšených Bulharů. Žaláře znova se plnily a na sta Bulharů pro pouhé podezření věšeno. V Cařihradě dělo se to tajně, v žalářích uškrceno tu 180 zajatců, jejichž mrtvoly vydány pak bulharské církvi k pohřbení. Pokud okupační správa mohla zjistiti, za války ruskoturecké v jižním Bulharsku 16.632 Bulharů povražděno, 623 oběšeno a 65 upáleno, 925 chrámů, škol a veřejných skladů a 40.860 domů rozkotáno. Pouze v plovdivském kraji z 126 kostelů 103 rozvaleny a vypáleny.

Teprve smlouva Svatoštěpánská ze dne 3. března (19. února východního kalendáře) učinila spoustám přítrž a navrátila na sta za ztracené již považovaných Bulharů ze žalářů a vypovězení rodinám a přátelům. Berlínská smlouva ze dne 13. července 1878 sklamala sice naděje Bulharů, jmenovitě vyloučením Makedonie z osvobozených zemí, přece však položila základ novému Bulharsku zřízením bulharského knížectví a Východní Rumelie.

Radúz a Mahulena.

Slovenská pohádka o čtyřech jednáních.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Jednání II.

Velká, stará zahrada u zámku krále Stojmíra. Je plna stromovitě vysokých a košatých rostlin, tvořících různé krásné skupiny mezi stromy. Na jedné straně vodojem, vroubený omšenými kameny, stíněný klonícími se břízami a visutými vrbami. Ranní červánky svítí stromovím. V pozadí je vidět část zámku. Vratko nedaleko něho zaměstnán uřezáváním květin a kvetoucích ratolestí z keřů, jež skládá do koše.

Prija, Živa a Mahulena přicházejí od zámku. Prija a Živa pozdvihují teď proti slunci ruce, držíce v nich šňůry perel a lesklé šperky.

Prija. Ty jasné, čisté, svaté slunce, ty vidíš vše a házíš hrstky zlata štědře na hory, doly, nivy, jezera!

Živa. Ty osvětluješ lesy hluboké, úrodná pole, hrady strmící, mohyly vysoké!

Prija. Na všechno liješ libou jasnost svou, nás osvěť též! Svou krásu na nás lij!

Živa. Svou lepost na nás lij a milostnost!

Prija. Ať zkvetem jak tvůj luzný červánek!

Živa. Jak zora tvoje zlatosmavá, radostná!

Prija. Dej krásu nám! Ó, slunce, vyslyš nás!

(Obě kleknou u vodojemu a proplítají si vlasy perlami a připínají šperky.)

Živa. Nechť záříme, jak obraz náš teď z modré této vody, již prosvětlují mladé tvoje paprsky, ó slunce!

(Obě rosí si obličej a vlasy.)

Prija. Dej třpytnou krásu nám a milostnost! Ty zlaté, jasné, svaté slunce! (Vstanou.)

Živa. Ty, Mahuleno, proč se nemodlíš a slunce nevzýváš?

Mahulena. Vzývám slunce . . . Ty jasná záře nebes, posvěť mě a dej mi dobrotu svou . . . vyslyš mě! . . .

Prija. Je krátká tvoje modlitba. Zas stojíš nepohnutě, věsíš hlavu, ruce visí po boku . . . O krásu neprosíš?

Mahulena. K čemu?

Živa. Jak tupá otázka! Dnes dorazí sem charvatský královic, už přišli jeho posli, velký bude u nás v zámku hod — nuž, nechtěla bys krásnou být a zalíbit se bohatýrovi, jenž mlád a mocen jest a ženu hledá?

Prija. Je hrdá Mahulena! Myslí as, že krásná nazbyt je a nevidí, že bledá je jak měsíčková máť, co sedí v šeré jizbě předouc.

Živa. Ó, Mahuleno, jsi jak mátoha. Na tvoji krásu, věru, nežehrám a není strach, by královic si tebe vyvolil!

Prija. Pojď, Živo. Pokud rosa třpytí se, si květů natrhejme, tak voní nejsilněji. (Odejdou.)

Mahulena. Ty vlasy na hlavě... jaká to tíž... (Uvolňuje vrkoče, sedne na obrubu vodojemu, vidí se ve vodě.) Je pravda, co mi řekly, bledá jsem... (ruce klesají jí v klín.) Ach, jak mi teskno. Jak dlouho tomu už? Co asi dříve bylo, než jej přivedli? Což bylo dříve něco? Tenkrát stromy kvetly, když ho zajali a dnes jsou odkvetlé, je tomu tedy dávno. Co bylo dříve?... Zpívávala jsem, tak se mi zdá. Kam odlétly ty moje staré písně? (Mlčí, za chvíli počne tiše zpívat.)

Těch dvanáct panen změnilo se v holubice
a sedly na javor, žalostně vrkajíce
a pravily: kdo velké naše hoře
by prozradil, ať oněmí — — —

Ne, tak to není... Či snad přece... Nač ale zpívat? Ach, raděj chtěla bych na světě nebýt... nebýt... (Propukne v tichý pláč.)

Vratko (byl se nesměle přiblížil). Panno... Mahuleno... To rve mi srdce, když tě tak tiše plakat vidím.

Mahulena. To's ty. Buď vítán. Tvoje děcko zdrávo?

Vratko. Ne, neusmívej se tak slzami, to bolí skoro ještě více! Já vím, co trápí tě...

Mahulena. Kdo ti to pověděl?

Vratko. Ó, nelekej se! Kdo by to velké tvoje hoře prozradil, ať oněmí! Tak bylo to v tvé písni. Smím mluvit, smím?

Mahulena. Co chceš mi povědět, můj dobrý Vratko?

Vratko. O Radúzovi rád bych s tebou mluvil.

Mahulena. Ó, Vratko, Vratko, kam jej odvedli? V té věži není už! Je živ, je zdráv?

Vratko. Znáš nedostupné vrchole tam za lesem... Tam někde Radúz trpí. Však stezky strmé jsou a skryté...

Mahulena. Ó, laňky moje ukázaly mi ty stezky, znám je a noha moje nese mě tak bezpečně a jistě, jako orla silná jeho křídla. Kde tedy je, kde dýše, trpí Radúz?

Vratko. To nevím, nemohu na pevno tvrdit —

Mahulena. Tak vraždíš mě! Dřív podáváš mi naděje a pak mi ji zase bereš!

Vratko. Kdybys jen trpělivě slyšet chtěla! Já mluvit nedovedu obratně, mně slova v ústech jaksi se převalují, málo mluvívám, více hvízdám s ptáky a když ty smutné tvoje oči tak na mě hledí úzkostlivě, už nevím, co že říkám!

Mahulena. Můj dobrý Vratko, mluv a budu mlčet, trpělivě naslouchat.

Vratko. Pět tomu dnů, co starý otec můj byl na mýtině v lese. Já vynáším jej někdy na slunce, by prohřálo ty vetché jeho údy. Byl tedy v trávě vysoké, jak na svém loži a zpola dřímal. Tu zaslechl mnoho kroků. Má bystrý zrak a bystrý sluch, ač jinak sláb je, jako děcko. Šli kolem něho blízko dost ti muži, co vedli královice, spoutaného. Neviděli otce, byl v trávě ponořen. A jeden z nich, ten nesl těžký kruh a řetěz a Runa, královna, tvá matka, byla s nimi a lála mlčícímu Radúzovi a

řekla mu, jak bude přikován prý ke skalnatému štítu hory, čnící prý do samých nebes!

Mahulena. Každé tvé slovo jako hrot mi vniká v srdce! Kéž raději by ještě ležel ve věži! Však ne, to horší bylo, byl věčně po tmě jako slepec!

Vratko. Však nebyl opuštěn jak nyní, panno. Vždyť plížil jsem se mnohdy v noci kolem věže a snažil jsem se slova útěchy mu volat v tmu... A vím, že jiná ještě tvář, tak jasná jako nebe, se někdy milosrdně k úzkému oknu jeho vězení tlačila! A sám mi řekl, že tři zlaté vlasy z hlavy, pod sluncem prý mu nejdražší, na mříži jeho okna zachytly se a že mu svítily jak měsíc do vlhkého šera jámy žalářní!

Mahulena. Tak pravil, pravil tak?

Vratko. Vždyť o tom zpíval! Slyšel jsem tu jeho píseň, vznášela se z hloubi a tak se chvěla tichou nocí, jako list, jejž vítr nese! Ubohý Radúz, plavý královic! Tmu přetrpěl, teď trpí jiná muka!

Mahulena. Tvůj otec tedy viděl — viděl, pravíš —

Vratko. Viděl směr, kady se brali s Radúzem, však nevím jistě, kam jej vedli. Snad vypátráš to sama? To jen ještě vím, že pás mu dali kolem boku železný a z toho visí řetěz, který přikovali k skále. A železo pásu a řetězu že očarováno, má vlastnost tu, že žádný meč a žádné kladivo a žádný pilník se ho nedotkne a železný ten pás že je klíčem uzavřen. To vše vítězoslavně hlásala královna s posměchem Radúzovi po cestě. Můj otec slyšel to.

Mahulena. O běda, běda! Přikován jak vlk! A snáší znoj a chlad a déšť! Snad usmrtí jej blesk, snad divé šelmy lesů jej rozsápou!... Vratko, proč jsou srdce na tom světě z kamene?

Vratko. Jsou zase jiná, jak to tvoje, a v tom je spása všech.

Mahulena. Jak jej spasím, jak? Kterým směrem, pravíš, vedli jej?

Vratko. K východu, kde ční hory nejvýše. Ale to není ještě vše, co ti říci mohu.

Mahulena. Mluv, tedy, mluv.

Vratko. Mám děcko, víš to, Mahuleno, a miluji to chlapče nade všecko. Nuž, a ten můj synek kůzle má, tak milé zvíře, že bys je líbala, radost jak umí skotačit, a někdy zdá se mi, že se usmívá, věř, ta němá tvář!

Mahulena. Můj dobrý Vratko, věřím ráda tobě... však nyní o tom nevypravuj, o Radúzovi chtěl's mi něco říci.

Vratko. Však právě! O čem bych ti vypravoval, ne-li o něm? Na druhý tedy den, co vedli lesem Radúza, přišel jsem večer domů a můj synek hořce, hořce plakal. To jeho kůzle někam zaběhlo a žena prála, že snad odnesl je vlk! Tu děcko znova rozplakalo se, až srdce usedalo. Co měl jsem počít? Šel jsem kůzle hledat, ač byla hustá tma, ba čirá noc... Znáš propasť blízko zámku v lese, tu příšernou, kde dole hluboce ta temná, divá voda hučí? Když tam jsem přišel, tu slyšel jsem zřejmě v hloubce naše kůzle plakat! Spadlo tam a posud žilo! Bylo mi úzko. Spadlo až na dno? Mám se spouštět dolů? Myslil jsem na radost svého syna, až přinesu mu zachráněné zvíře — a opatrně jal jsem se pomalu do propasti sestupovat.

Mahulena. Ty trýzníš mě! Proč to mi vypravuješ?

Vratko. Však uvidíš... Už byl jsem hodně dole, konečně už i kůzle měl jsem a makal po porouchaných jeho údech i celoval jsem zvíře v soustrasti — když náhle nade mnou se kroky ozvaly, pak sypala se mi hlína na hlavu, kameny padaly, do jam duněly hlouběji pode mnou! A polekán když jsem vzhůru hleděl, tu spatřil jsem tvář strašnou! Měsíc tak jasně na ni svítil a tvář ta bledá, klonící se nad propastí, byla mi známá — tvář Runy královny to byla! Já lekl se, jak ty se lekáš teď a v stínu bez pohybu stál jsem, jak ty teď. Ústa její ale otevřela se a strašné zaklínání, černá modlitba, vyletělo z nich — chceš slyšet je?

Mahulena. Ne, nechci. Jak mi úzko!

Vratko. Pak pravila: Jak nikdo víc na tomto světě klíč tento nenajde, tak nikdy více železný ten kruh mu s těla nesejde! Ať pevně drží jej, jak smrt nás drží, když se chopí nás, ať drží jej, až bílé jeho kosti, deštěm smyty, sluncem zbělelé, o skálu drkotati budou, větrů hra a kořist.

Mahulena. Zadrž! Mlč! To o něm mluvila?

Vratko. A hodila klíč do propasti a padl k nohám mým. Ó panno, ty bílá jako měsíc, ty dobrá jako matka země — hle, zde je, ten klíč!

Mahulena (vytrhne mu jej z ruky). Ó, poklade, ty nejdražší mi pod nebem, tak pevně, pevně k srdci tisknu tě, až v hruď mou vejdeš a nikdo víc mně tebe nevyrve, leč kdyby srdce vyrval s tebou zároveň... (Omdlí.)

Vratko. Mahuleno, zpamatuj se! Oči otevři, když tvůj žal tě neutrápil, má tě radost zabit? Oči otevři, pro jeho spásu! Ach, teď vrací se ti dech!

Mahulena. Vratko, Vratko, kdo ti odplatí? Zde, zde ten klíč! Mám závrať... (Uschová klíč v roucho.) Vratko, kolena ti objímám... (Vrhne se mu k nohám.)

Vratko (pláče). Ty zničuješ mě! Vstaň! Vzpamatuj se přece! Já odčinil jen, co jsem provinil! Víš, jakou zradu, nevědomky, spáchal jsem! A teď jsem pomohl jej spasit! A sami do zahrady zavolali mě, k vůli těm hostům, tolik práce zde, a poslali mě květů nařezat... a tak jsem s tebou promluviti mohl!... Buď rozvážná a snaž se vypátrat, kam vedli jej...

Mahulena. Ó, chytrá budu jako pták, jenž chycen, z klece vyvázl! A Vratko ty — jak bratr budeš můj! Jak sestrou budu tobě!

Vratko. Ó, nemluv tak... Však nutno odejít, než někdo přijde...

Mahulena. Tedy, Vratko, jdi! Až na shledanou! Dík tobě, duše milá! (Vratko odejde.) Kam skryju se s tím drahým pokladem? Však skrývat nesmím se, teď musím s nimi být a pátrati! Zda štěstí moje nestojí mi zrádně psáno na čele? Ó moje štěstí sladké! Radúze! Já spasím tě, svůj domov uvidíš, na muka svoje zapomeneš tam... Proč je mi náhle smutno i v té radosti?... Ach, on odejde... Tu nové hoře vejde do srdce... Však zanikni, ty smutná myšlenko! Je dosti času k pláči později — teď srdce radostí jen tluč a nadějí! (Odejde.)

(Král Stojmír a Runa přicházejí z druhé strany.)

Runa. Tam prchá! Viděla nás z daleka a vyhýbá se nám.

Stojmír. Ty příliš tvrdá jsi a přísná, ženo, a Mahuleně křivdíš, věř.

Runa. To dítě nemohla jsem nikdy milovati v pravdě.

Stojmír. To proto snad, že její porod stál tě téměř život.

Runa. Ji rodíc, krásu ztratila jsem svou a mladost, však dítě takové, se říká, matky nejvíc milují. To není tedy příčina. Však zdálo se mi už, když nosila jsem ji ještě v lůně, že nosím zármutek svůj budoucí, že ve mně zraje, co mě rmoutit bude a srdce moje netřáslo se radostí, když čekala jsem na ten nový život, nýbrž neurčitým strachem jakýmsi, že vyjde na světlo, co někdy proklínati budu!

Stojmír. Ne, Runo, klameš se, ty čekala jsi syna a proto nevítala jsi Mahulenu radostně.

Runa. Nuž, buď jak buď, to ale pravím ti, že není Mahulena moje dítě, jak Prija nebo Živa. Nemá moji krev. Což viděl jsi ji někdy vzdorem vzplanout, i když ji sestry trýznily?

Stojmír. Je pokorná a tichá.

Runa. Jen domluv: jako ta, o níž jsi snil po celý život a kterou's miloval před sňatkem naším?

Stojmír. Runo, co to mluvíš!

Runa. Jen to, co je mi jasné. Však nechme toho. Pravím ti, že varoval mě sen. Mně zdálo se, že vinula jsem k srdci dítě, tiché, s tak pokornýma očima, jak má je Mahulena, a s výkřikem a v hrůze vzbudila jsem se, neb uštklo mě to dítě jako had, zuby tak ostrými a hluboce tak do srdce! Ah, ještě cítím to a mráz mi tělem jde.

Stojmír. To zlý byl sen, ale proč vykládáš jej tak, že právě Mahulena má tím hadem být?

Runa. Proto že vím, co se v ní děje! Vždyť pravím ti to zřejmě. Což nevidíš, jak smutná nyje? Což nevidíš tu její bledost a nevidíš, jak někdy bez příčiny se zardívá . . . Ty její dlouhé vzdechy, hluboké a tiché! A od které doby vše to pozoruji? Od měsíce, co Radúz královic je v našem plenu. To nestačí ti, bloude? A když ti pravím, že jsem vyzvěděla, že v nocích mnohdy vykradla se z domu, že utíkala jako beze smyslu tam do temna lesu, že jako mátoha kol věže bloudila, kde Radúz v jámě ležel —

Stojmír. Proč lépe jsi ji tedy nestřežila? To minulo však, Radúz není více ve věži.

Runa. Je o něj postaráno. Má láska ustlala mu lože tvrdé dosti. Ta skála pevná je, jak vlastní moje vůle, ta nepovolí a to železo, jež drží jej, je silné jako osud. Ne darmo sluji krajem jako čarodějka. Dle skrytých věd je řetěz jeho ukován.

Stojmír. Co tedy více žádáš? Je Radúz v poušti, neví Mahulena, kde hledat jej, a kdyby našla k němu cestu, přec pouta nesejme mu slabá její ruka.

Runa. Ty nikdo nesejme! Klíč, který otvírá je, je v lůně země — ta ho nevydá! Však pouhá myšlenka, že Mahulena miluje Radúza, že by chtěla jej spasit, zachránit — (tasí dýku.) Zde, viz ten nůž. Já krmila ji vlastním mlékem svým a přece chtivě se mi ruka třese, a míří, míří — kam? Ty uhodl's.

Stojmír. Zrak příšerný tvůj výmluvný je dost! Jde z tebe hrůza!

Runa. Jak slabí jste, vy muži! Tak málo jako milovat i nenávidět

umíte! Chceš dítě svoje uchránit? Nuž, tedy zab Radúza, a bude Mahulena v bezpečnosti přede mnou.

Stojmír. Ne, nepotřísním se tou jeho krví! Jak nenasytné je to tvoje záští! Dost jsem ti povolil, dál ani o krok nepůjdu! Proč nezměrně tak dychtíš po jeho životě?

Runa. Proto že jsem našla skryté vody tvého k němu smilování, protože vím, odkud že temení! Já postřehla tvůj zamyšlený zrak, když jednou pravil's neprozřetelně, jak Radúz podoben je matce své ... Ha, trhl's sebou teď? Ty rád by's někdy Nyole vrátil toho syna! Té ženě útěchu by's přál, té ženě, k vůli níž tak dlouho trpěla jsem těžce! Po celé mládí! Chladný byl jsi se mnou, však v nocích, když jsem hořem nespala, tu ve snách šeptával jsi vroucně její jméno ... A já tě tehdy milovala! ... Prokletí! ...

Stojmír. Co se to s tebou děje, ženo? Tak nikdy nemluvila's posud ... Nech minulost a její hlubé stíny, ta zapadla —

Runa. Nezapadla, žije! Vždyť strmí jako hora v přítomnost! Ta minulost ta značí moje mládí, ta značí zmařený můj život! Ó, říkají, že zlá prý jsem. Vím to, vím. Kdo ale o tom mluví, že mě trpkost kojila a hoře krmilo? Ó, Stojmíre, jsem ze všeho až chorá v duši a hnusí se mi celý svět! Mé nitro vyprahlé je jako poušť, tam ovšem není vody blahodárné, jen záhuba tam číhá, zmar, toť její dech! Tak ve mně zlo, neb to, co nazývá se tak — přežilo blahodárnost. Zlo tedy můj je živel, v něm jen mohu žít, jak ryba ve vodě nebo pták ve vzduchu. Dobro, zlo! Je živel jako živel. Nuže, chceš-li, ano, zlá jsem tedy!

Stojmír. Tvá slova tíží mě a rozrušují. Kdo praví, že jsi zlá? Jsi vášnivá.

Runa. Ó, ty's prý dobrý! Říkají to tak, ti bloudové! Což nevidí, že pouze slabý jsi a sobec? Ty povolil's mi, abych Radúza tam přikovala k tvrdé skále, to z dobroty snad ke mně učinil's? A k němu dobrota kde zůstala? Já povím ti, proč jsi mi povolil. Když slyšel jsi, že charvatský ten královic nás navštíví, tu bylo nepohodlné, by našel královice druhého v té staré kleci v lese — ne, neodvracuj oči, přiznej se jen! Chceš mužem celým být v mých očích? Tedy povol a vydej mi Radúza úplně.

Stojmír. Ty chceš jej usmrtit! To nelze, věř! Lid vlastní můj už reptá a kdybych násilím se zbavil Radúza, tu vzplanula by celá Magura a válka strašná nastala by pak — a nebyl bych jist věrnosti svých vlastních lidí!

Runa. A nezemře-li a nepustíš-li jej, tu Magura zůstane tichá?

Stojmír. Je slabší než jsme my a proto váhá dlouho a stále naději má, že přistoupím na velké výkupné.

Runa. Ó, řekni krátce, že se bojíš!

Stojmír. Já nebojím se, ženo, ale couvám.

Runa. Ta zbabělost, tuším, nazývá se moudrostí? Ó, moudrý králi! Stojmír moudrý! Tak bude někdy nazývat tě lid. Ten najde vždycky licoměrné jmeno, by necnost králů skryl, za níž se stydí.

Stojmír. Ty dráždíš mě!

Runa. Jak pravda vždycky dráždí tajného viníka. Já pravím ti, že moudrost v tom jest, zbaviti se Radúza, neb pokud žije, hrozí ti po

tom, co se už stalo! Já dále pravím ti, že hřeješ hada na svých prsou, že Mahulena zradí tebe, mne, nás všechny! Ty netušíš, co láska z ženy učiniti dovede!

Stojmír. Ty znepokojuješ mě z hluboka! Každé tvé slovo zdá se střelou! Však nevěřím v tu lásku Mahuleny —

Runa. Chceš důkazů? Tam přichází se svými sestrami. Já důkaz podám ti! Však rci, ty třtino, pak vydáš konečně mi Radúza?

Stojmír. Co chceš s ním učinit — — jak míníš —

Runa. Zhubit jej? Znám čáry tajuplné, ty to víš. Já připravila nápoj, jenž ho bleskem do stínu noci strhne. Nuž, krátce mluv, když dokážu ti vinu, zradu dcery tvé, pak dáš mi královice v ruce?

Stojmír. Kam trháš mě! Do jaké propasti mě vlečeš!

Runa. Buď mužem, slabochu, a rci mi ano krátce.

Stojmír. Nuž, buď si, Runo, ne —

Runa. Ty řekl's buď si! Bude tak. Však nyní ticho, jsou už blízko. Živo! Prijo! Hledali jste nás?

(Živa, Prija a Mahulena přišly.)

Prija. Hledíme s kopce dychtivě do dálky, zda-li se zdvihá prach už na obzoru, hlásající, že hosté jedou.

Živa. Však marně posud, půjdem na věž teď, odtamtud je dále vidět. Jak bude v domě veselo! Co zpěvu bude, smíchu!

Runa. A ty, Mahuleno, ty se netěšíš?

Prija. Jak bez duše chodí s námi, nemluví a kam ji postavíme, stojí.

Runa. Je pravda, Mahuleno, co Prija tvrdí?

Mahulena. Pravda? . . . Já přeslechla, co řekla.

Živa. Zbuď se přece! (Zatřese jí.) O čem sníš?

Mahulena. Já zamyslila se.

Runa. A nad čím, dítě?

Mahulena. Teď . . . věru, nevím už.

Prija. Směšný je to tvor.

Runa. Nuž, nechte ji a slyšte samy novinu, jež právě došla nás. Váš otec nad ní je velmi zaražen, jak vidíte, je smutný.

Živa. Tak je to tedy smutná novina?

Runa. Pro Maguřany, ano.

Mahulena (stranou). Pro Maguřany, dí?

Runa. Ten zajatec, ten plavý jejich královic, ten Radúz, co nám tolik hněvu způsobil —

Prija. Co s ním?

Runa. Je mrtev. Náhle zemřel.

Mahulena. Ah! . . .

Stojmír (tiše). Ó, Runo, ty's ji zabila! Mahuleno! (Podpírá ji.)

Runa. Co bledneš, dítě, a proč vrávoráš?

Živa. Je mrtva . . . leda dýše!

Prija. A zrak má v sloup . . . Je němá jako kámen.

Runa (tiše Stojmírovi). Je dosti výmluvná ta její němota?

Stojmír. Ubohé srdce dívčí! . . . Mahuleno, sedni. Je ti volněji?

Mahulena (sedne na obrubu vodojemu). To zlý je sen?

Runa (Stojmírovi tiše). Chceš ještě další zkoušku?

Stojmír (stejně tiše). Netrap ji! A s ním — čiň co ti libo... (Odejde.)

Runa. Živo, Prijo, jděte za otcem, a třeba na tu věž, chcete-li. Však to, co pravila jsem před chvílí, to byl jen žert. Ten královic je zdráv. Já pouze pro vaši kratochvíl jsem vymyslila pohádku. Jsi příliš lítostivá, Mahuleno, jak můžeš jen tak prudce hned se polekat. A teď zas pláčeš!

Mahulena. Když o smrti tak náhle slyšela jsem —

Runa. Nuž, mladá jsi a smrti bojíš se jak děcko... Jen zotav se... Vy jděte, s Mahulenou zůstanu, celá se ještě chvěje. (Živa a Prija odejdou.) Je ti už volněji?

Mahulena. Jest. Jsi dobrá, matko. Dík.

Runa. Tak se polekat! Co záleží ti na tom královici? Však není mi to proti mysli, že tak dobrá jsi. Ty dojala's mě, Mahuleno. Jsem drsná, vím to. Drsná s tebou někdy též, však věř, že nejsem zlá.

Mahulena. Ne, nejsi, matko...

Runa. A tvoje sestry nerozumí ti! Ty nemyslí dnes než na ty slavné hody, na chorovody, zpěv a veselí. Ty nemiluješ hluk a bledá tvoje tvář by divně vyjímala se tam mezi ostatními. Tvá bytost je jak píseň slavíka neb drozda, je nejkrásnější v samotě. Nuž, dovolím ti, abys k hodům nepřišla... Jsi spokojena?

Mahulena. Jak okřívám! Je každé tvoje slovo jak krůpěj balsámu... Ó, dej mi ruku tvoji pocelovat!

Runa. Nuž, dobře, dobře, dítě... Ještě něco! Jsem ku podivu měkká dnes... Ten královic, já nenávidím jej, je pravda, však k vůli hluboké tvé soustrasti chci dnes i proti němu méně krutou být! Když v celém domě bude tolik plesu — ať raduje se též ten královic.

Mahulena. Ó matko, moje matko! Jak žehnala by ti královna magurská za toto slovo!

Runa. Ó, bude žehnat mi, není pochybnosti, až jen se doví, co jsem učinila dnes.

Mahulena. S podivným úsměvem to pravíš.

Runa. Nuž, vzpomněla jsem si, jak krutě nakládala jsem s tím jejím synem a proto přišla mi ta pochybnost o jejím žehnání. Už není Radúz ve věži. Je přikován na nejvyšším štítu Orlí skály. Pět kroků jen tam může kolem chodit a snáší bouře, vichry, deště... Nebledni více zase, neplač, dítě. Ulevím mu brzy. Nasytila se má pomsta. Ty znáš tu strmou stezku na štít hory? Je dobře skryta, jen němý posel zná ji, co Radúzovi chleb a vodu vždy nosí. Však nebojíš se, kdybys přišla tam, že by tě zardousil? Má ruce volné.

Mahulena. Je dobrý Radúz jako smavé slunce jara, jež prohřívá a zlatí celý svět! Je srdce jeho jako krotká holubice, jež neví, co je zloba! A onu stezku znám a mnohdy seděla jsem u paty toho štítu, tam ticho je, jen lesy hučí dole a ptáci, co tam hnízdí, zpívají, jak nikde jinde!

Runa. Nuž, tedy dobře. Vejdi do mé spalny. Ve výklenku nad krbem najdeš zlatou nádobu. V ní nápoj jest, jenž léčí každou bolest a vrací ztracený člověku klid. Toť balšám vzácný! Vezmi onu nádobu a dones ji na Orlí štít a nalej Radúzovi — ať pozná, jak mu přeje Runa královna! Však pozor dej, by's nevylila ani krůpěj a sama neovlažuj si

jí ret, budeš-li mít žízeň po cestě. Je málo toho nápoje, a každá krůpěj, kterou zmaříš, znamená pro Radúza nenahraditelnou ztrátu. Jdi, milá Mahuleno. Až vrátíš se, pak pověz mi, jak se tvé srdce potěšilo, tvé srdce soustrastné a něžné. Chléb bílý též a med mu dones, chceš-li. Dej pozor však, by nikdo neviděl, kterým se dáváš směrem, ne každý chválil by mou slabost, kdyby věděl, kam s mým svolením se ubíráš. Jdu za tvým otcem, brzy přijdou hosté . . . Nuž, jsem tak zlá, jak jsem se ti zdála někdy snad? (Odchází.)

Mahulena. Sním nebo bdím? Co se to se mnou děje? Proč mrazilo mě náhle, když podivně tak usmívala se? Proč nemohla jsem vyznat se jí ze všeho, i když tak dobrá byla? Co's neznámého drželo mi srdce, stahovalo hrdlo! . . . Toť podivné, toť věru podivné . . . Však jedno jisté jest — že spasím jej! Ó radost nevýslovná! (Odejde rychle.)

Proměna.

Skalnatý štít horský. Na velkém balvanu Radúz. Od železného jeho pasu visí řetěz, přikovaný k skále za Radúzem. Jediný strom vyrostl z kamení, stranou, níž než balvan, na němž Radúz polo stojí polo leží v unavení.

Radúz. Jen duj, duj, větře, boží silný orle, jen vlasy moje rvi a ber mi dechu, proč měl by's více slitování mít než mají lidé! Jsi, vichře, jediným teď druhem mým, když horečné ty moje výkřiky už všechny ptáky vyplašily z hnizd! Dřív některý z nich ob čas náhodou o čelo moje křídlem zavadil a zdálo se mi pak, že milující ruka matky chce pot mi stírat, jako v těžké nemoci! . . . Ó, úzkost nevýslovná této samoty! Bezedné prázdno zeje nade mnou, závratná hloubka zeje z dola! Nesmírnost prostoru, jaká to hrůza, toť příliš velká tíž pro tvora slabého, jak člověk je, a bez přestání zírati v tu velikost, jež jako moře bez břehu se valí na mou malost, to způsobuje posléz šílenství! Můj mozek vyprahlý mi hoří v hlavě a straší tisícerými mátohami! Ta němota těch neobsáhlých dálek je děsuplnější než bouře řev! Řev posléz umdlí, němota však nikdy . . . Jak strašidelná jesti příroda, když neustále v tvář jí hledíš! Ze všeho vystupují věčně příšery! Když po úmorné noci den se rodí, zdává se mi, že nebe hlubokou se ránou otvírá a svět že zalívá se krví v plamenech! . . . A vrcholky těch nekonečných lesů, tam dole v propasti u nohou mých, když vítr rozvlní je, podobné jsou jezeru, jež temné, příšerné na skálu moji útočí, by podvrátilo ji . . . Už cítím, jak se třese, už úzkost toho pádu do prázdna mé chytla útroby . . . Ó strašná závrať! . . . (Zakryje si oči.) Ah, minulo to zas . . . Hle, hejno divokých holubů se vzneslo z lesa! . . . Ó ptáci nebes, kam to letíte? Snad v neznámý ten kraj, kde spravedlnost přebývá? Ó, povězte tam, jak zde trpím bez viny! A nikdo, nikdo se mnou necítí! Vy bílá oblaka, co pyšně modrem veslujete, déšť roňte na mě svůj a budu mysliti, že zaplakala jste! . . . (Zamlčí se na chvíli.) Ach, moji rodiče, zda zemřela i vaše láska? . . . Ó, smilování více nežije, ze světa vymizelo naprosto! . . . Však přece, přece . . . jedno srdce zná je . . . Jak byla krásná, bílá jako měsíc a krotká jako pták, když oči svoje žaluplné ke mně zvedala a měkkou dlaň, a „pij!“ mi řekla! . . . „Ó, netrap se, ty duše moje“ . . .

Tak mi pravila... Ó Mahuleno, hřích lidí zlých je vykoupen tvým tichým slitováním!... Kéž hlas mám silný toho větru, bych v širý svět to její jmeno volal, tu všechnu světa ozvěnu bych zbudil a lesy, hory, sluje, oblaka, vše se mnou volalo by: Mahuleno! Mahuleno! Mahuleno!

Mahulena (za scénou). Radúz! Radúz! On volá mne! Já jdu!

Radúz. Tlukot mého srdce zastavuje se! Ó radost nevýslovná! Je to možno? Je to klam? Ó, Mahuleno!

Mahulena (objeví se). Radúze můj! Radúze!

Radúz (trhá řetězem). Jsem spoután, přikován a k tobě nemohu, vší silou trhám pouta... ó prokletí, jsem sláb — (Padne.)

Mahulena (spěchá nahoru k němu). U nohou tvých, zde, zde, ó moje duše! Ó, polož nohu svou na moji šíj a trestej mě, že tak tě trýznili!...

Radúz. Kéž zemru, Mahuleno, v tomto okamžiku, než zase odejdeš — (Drží ji křečovitě.)

Mahulena. Já spásu nesu ti a volnost!

Radúz. Ach, neklam mne! Co z tebe mluví, je pouhá útrpnost a vřelé přání! Co slibuješ, jak by's to vyplnila?...

Mahulena. Klíč pout tvých nesu, hleď... Já líbám jej... Jen ruka moje teď se příliš třese... sotva udržím jej... Přece... Teď v zámku je a skřípe... pouto padá tvé! Radúze, volný jsi... teď prchej... jdi, a nech mě zemřít! (Padne na tvář.)

Radúz (táhne ji k sobě). Ty moje spáso! Duše přemilená, ty umíráš! Já střemhlav se skal vrhnu se...

Mahulena. Ty šílíš radostí jak já... Hleď, žiju... Však nyní pojď a netrať času... (Sestupují spolu s balvanu.) Jak nejistý tvůj krok... Ó, Radúze, jak, ach, tě mučili! Ó, sedni pod strom na chvilku, ty příliš chvěješ se! Jsi bled, má duše. Ale brzy síly nabudeš. Povedu tě stezkou skrytou, tu znám jen já a moje laně... Pak půjdeš směrem, jak ti naznačím... Slyšíš, co mluvím? Ty vrátíš se k své matce, k otci, domů... Ó, viď, že někdy na mě vzpomeneš?... Však nyní pojď, mám strach, že přijdou za mnou. Ty nevíš, příteli, jak umí nenávidět... ti dole v zámku... Nápoj dali mi, bych ti jej nesla sem... Tak sladce mluvili, tak náhle sladce, že podezření mlhavě se ozvalo v mé mysli... Do číše z křišťálu jsem vlila nápoj jejich a křišťál, který falše nezná, rozpukl se okamžitě... Ah... moje ruka měla jed ten jejich podati rtům tvým jako balšám!... Tak na mé srdce namířili krutě, zrádně a na tvé žití mladé zároveň!

Radúz. Ó krutost neslýchaná! Neplač, Mahuleno!

Mahulena. Pravda, kdybych všechny slzy svoje teď už vylila, co zbylo by mi, ty až odejdeš? Ó, Radúze, ty na mě nikdy nezapomeneš, rci, nikdy, nikdy?

Radúz. Ó nemluv mi o žádné rozluce! To slovo smyslu nemá! Mahuleno, což ti se loučí, již se milují? Já miluji tě, slyšíš? Ne proto jen, že jsi mě zachránila, ne proto jen, že pro mě trpěla jsi, ne pro tvé velké smilování, ó ne, ó ne, já miluji tě proto, že... nuž, nevím proč, a vím jen, že tě miluji! To slovo do nedávna cizí bylo mi. Vždyť nikdy ještě moje rty je nepronesly dřív než teď! Ó, kde se vzalo? Kde se hvězda vzala, když poprve se na nebi rozbřeskla! Tvou drahou hlavu

držím v třesoucích se rukou a chtěl bych líbat jasné tvoje čelo . . . já, který nikdy posud nelíbal než matku svou . . . Však strach mi jakýs' brání, nevím jaký! Šlépěj tvoji však, tu líbati se přece odvažuji . . .

Mahulena (brání mu, klanícímu se jí k nohám). Radúze můj, co činím, nevím, věru, však velký klid mi náhle skanul v duši a chce se mi, bych položila hlavu, tak, na tvá prsa, jen na okamžik, bych slyšela, jak srdce tvoje tluče . . . A na své oči ten pocel, zde, můj vezmi, na jasné svoje oči . . . (Líbá jej na oči.) A na tvé rty, ten druhý pocel, zde . . .

Radúz. Mahuleno, jaké mocné kouzlo s tvých vane rtů? Jsem náhle jako změněn, co se se mnou dělo? Už nejsem kdo jsem byl, jsem s tebou jedno, co's nového, co nikdy nebylo a co teď bude věčně, se ve mně ozývá! Co's neskonale lepšího než to, co dříve bylo! Jako by's ve mne byla vešla! Jen tvými zraky hledět dovedu teď a tvým jen dýchat dechem! Vše moje myšlení jen tvoje jest a jeden tlukot pojí naše srdce . . . Kdyby's teď odešla — tu zanikl bych v nic! Rci, to je snad, co láskou nazývají? Ó, pověz! Mně zdá se, ty že všecko, všecko víš!

Mahulena. Vím, Radúze, jen to, že šťastna jsem. (Drží se v mlčení v objetí.) (Náhle.) Však neblahá, já zapomínám! Ó, prchni, Radúze, pokud je ještě čas! Ó, prchni!

Radúz. Bez tebe? Šílíš?

Mahulena. Ty chceš, bych s tebou šla, bych s tebou byla . . .

Radúz. Než tebe pustit, raděj zase chci být přikován tam k oné skále neb po tmě ležet v jámě mezi havětí.

Mahulena. S tebou, Radúze, věčně musím býti, pravda, s tebou žít a s tebou třeba zemřít! To říci snad jsem chtěla, když jsem tě líbala? To prosté tak, být jinak nemůže! Pojď! Prchejme!

Radúz. Před námi ráj, za námi zatracení! . . . Co v sloup tě obrátilo náhle však, proč bledneš, kam to ukazuješ v hrůze? . . . Zkáza! Tvoje matka!

Runa (pokryta drahokamy, v purpuru, stojí proti nim). Mé tušení, můj nepokoj, můj strach mne neklamaly! Já zanechala hlučnou dvoranu a kvas a hosti a jela za tebou, co kůň můj bystrý stačil! Bez dechu dostoupila jsem toho strmého vrcholu, a přišla v čas! Ó, ty's mě přelstila! Ty chytrá zmije, bledá mátoho! Jak mohla's uvolnit ten neporušitelný řetěz? Ty vylila jsi jed? Kéž pila jsi ho sama! Však v čas jsem ještě přišla! Sama nejela jsem, jen rychleji jsem hory dojela, než ti, co za mnou přijdou! Jste oba němi! Zdá se mi, že k bledým sochám mluvím nebo k spícím nebo k mrtvolám! Kletá zmije, kletá zmije! (Trhne Mahulenou.)

Mahulena. Ó, matko, matko, neklň mi, ty krutá! Ó, pomni, jak jsi srdce moje chtěla mučit, když nápoj tvůj jsem jemu podat měla! Jemu, jenž mé duši drahý tak!

Runa. Ó, nestoudná jak fena! Smíš v tvář mi metat hanbu svoji rujnou? Jak budeš pykat, ó, jak budeš pykat!

Radúz. Pojď, Mahuleno, že z ní jsi brala život, kdo by uvěřil? Jak z morového bahna tak jasný mohl vytrysknouti paprslek? Pojď, spěšme, zachraňme se!

Runa. A myslíš, že tě pustím? Ty dlouhým utrpením seslábl jsi a já jsem silná jako muž! Ó, já tě zadržím!

Mahulena (vrhne se mezi ni a Radúza). Prchni, prchni, duše moje! Prchni sám, já chráním tě!

Runa (tasí nůž). Zde, zmije! Zemři!

Radúz (vytrhne jí nůž). Což nebojíš se, že tě smete hrom! Ty krvavá a kletá!

Runa. Kéž hromem vládnu! Však na tebe se věsím a zadržím tě pevně, uvidíš! Ó, třeba bodej nožem, co mi po tom, zabiješ-li mě, jen když tě držím, aby do sítě tě lapli, vlku, vlku, vlku! (Drží jej zoufale.)

Radúz (zápasí s ní, držící jej za ruku). Při prabohu, věř, že tě usmrtím! Ty sama chceš to, tedy trp — (Zvedá nůž.)

Mahulena (zadrží mu ruku). Radúze, ne... to nedopustím... Měj slitování se mnou... (Bere mu nůž.)

Runa (držíc ho.) Pomoc! Věrní moji, pomoc! Zde vraha držím, vraha! Ó... co váháte! Kde jste!

Radúz. Hlas její mocně zní, ah, uslyší ji v dálce a ruku z její vymknout nemohu... Dej Mahuleno nůž, jsme ztraceni!...

Mahulena. Radúze, zemřela bych!... Ó, matko, pusť nás! Slitování měj!

Radúz. Tu marně prosíš... Zápas jen mě zbaví — (Zápasí s Runou.)

Runa (zápasíc). Mě nepřemůžeš! Pomoc, moji věrní! Kde sílu béřeš... V zoufalství?... Otroci prokletí, co otálíte?... Kdo první přijde, měj tu korunu za odměnu! (Strhne si jednou rukou diadém, vlasy její se rozpustí.)

Radúz (chopí ji za vlasy). Teď mám tě v moci —

Runa. Odkud síly bereš... sketo... sketo... Pomoc! Pomoc! Ó, proklatě, ó, zabloudili v lese!

Radúz (vezme ji kol pasu a vleče k stromu). Zde svých věrných tedy dočkej se, my ale spásu najdem v útěku... (Váže jí, bránící se, vlasy k silné větvi, jíž ona dosáhnouti nemůže.) Jsou dlouhé tvoje vlasy, díky osudu...

Runa. Buď proklet, proklet!... Ještě nikdo zde!... Proč nezardousila jsem jej... a ji!... Což nelze mi ty vlasy přetrhnout?...

Radúz. Teď, Mahuleno, rychle!

Runa. Stůj, Mahuleno, slovo ještě slyš! Jsem tvojí matkou, tyto ruce tebe chovaly a z těchto prsou ssála jsi svůj život! Stůj, stůj, tak velím ti!

Mahulena. Nech mě, Radúze, mně nohy kamení —

Radúz (vezme ji kolem pasu). Pojď... nepůjdeš-li, pak násilím tě odvleku —

Runa. Slyš, Mahuleno, slovo jediné — pak jdi!

Mahulena. To slovo, matko?

Runa. Kletbu vrhám na tebe, kletbu těžkou, kletbu strašlivou!

Mahulena. Matko! Matko!

Runa. Kletbu na tě vrhám nejmocnější, ta půjde za tebou a štvát tě bude, štvát do smrti, jak plachou laňku smečka vzteklých psů! Nebem proklínám tě, proklínám tě zemí! Ó, země, ty jsi matkou též, ty vyslyšíš mě, ty slyšet musíš mě, buď zkáza tobě, zůstaneš-li hluchou! Má kletba silná jest jak vichr, oheň, moře! Jak slovo čarodějné, děsuplodné, jež trhá hvězdy z nebe! Mou kletbu nepřemůže ani osud!

Mahulena. Ó, zadrž, zadrž! . . .

Radúz. Pojď, Mahuleno . . . (Táhne ji za sebou.)

Mahulena. Klesám . . . nemohu . . .

Runa. Ať srdce tvoje všechna muka pozná a všechnu úzkost duše tvoje, Mahuleno! Ty žiješ v něm, on v tobě? Nuž, lásku vaši tedy proklínám! Ať zapomene Radúz tebe, ať ani nezná tě, buď cizí mu, jak cizí jsi teď mně! Ať touhou zmíráš, žalem hyneš, ať strádáš tak, že srdce tvoje, těžké jako kámen, tu jedinou jen touhu bude znát, by ponořilo se do tůně nepaměti! Až život tvůj a všechno myšlení se utrpením velkým shroutí v neurčitou mdlobu, ať i v tom otupění strašlivém ti zbyde jedno přece vědomí: tvá bolest! Žal buď tvým dechem, žal tvým chlebem, žal tvým živlem jediným!

Radúz. Ó, Mahuleno, nermuť se a pojď! Je láska mocnější než nenávist, to uvidíš!

Runa. Svůj omyl poznáš, Radúze! Má kletba padá na tebe též jak na ni! Ne menší bude tvoje utrpení, ač bolestnou ti bude záhadou! Jakmile jiné ženy celující ret se dotkne tváře tvé, tu beře moje kletba počátek! V tom okamžení zapomeneš ji, a znát ji nebudeš, svou Mahulenu, by's na ni třeba neustále hleděl! O její jsoucnosti ni stopy nezůstane v tvé čarem jaté paměti! A rána, kterou chápat nebudeš, ti bude krváceti v srdci, krváceti, až rozum tvůj se zamží trudem tvým! Ó, kletba moje stojí jako Tatry pevně! Ty slyšela's ji, země, naše matko, ty slyšela's, tvé zachvění jsem ucítila!

Mahulena (vrhne se na zem a líbá ji). Tak jak tě líbám, matko země, tak se mnou lítost měj a smilování! Ty nejsi matka, která proklíná, jsi matka plná něhy pro své děti, slyšela's kletbu, slyšíš též můj pláč!

Radúz. Pojď, Mahuleno. (Odvádí ji klesající, směrem, kudy ukazuje.) Jak se chvěješ, duše moje!

Runa. Kletba, kletba, kletba vám!

Mahulena (už za scénou). Běda! Běda!

Runa. Za nimi, kletbo moje! Za ní, za Radúzem! Kletba, kletba, kletba! —

(Opona.)

(Pokračování.)

V sídle „Velikého Ducha“.

Z cest svých po americkém Západě píše Pavel Albieri.

(Pokračování.)

IV.

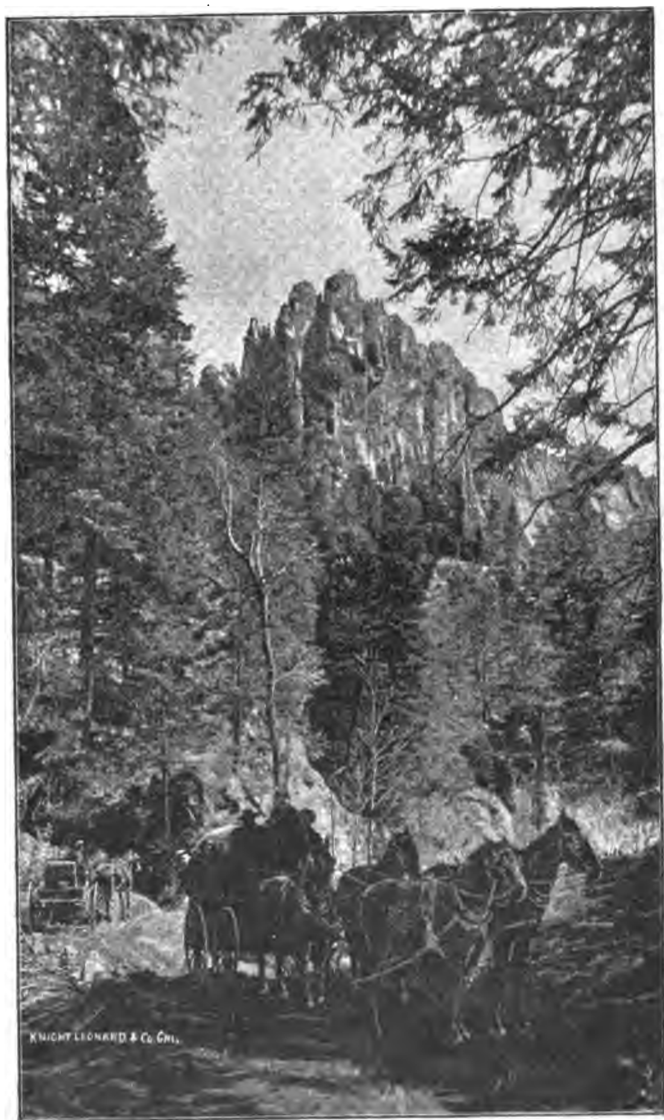

ěl jsem tak právě asi čas ubírati se zvolna městečkem, kde nyní bylo již trochu živěji, více prochazečů, nežli o polednách, k nádraží „své“ dráhy, abych se dal opět dovézti vlakem nazpět do Colorado Springs a tam ještě za dne vyhledal krajana. Měli jsme ostatně nejdelší skoro právě dny, avšak v hotelích amerických, zvláště menších, je přísný pořádek ohledně jídla, k němuž je vyměřena večer doba od 6 do 8, nejvýše do 9 hodin, načež pasažer nedostane již pranic, třeba by měl stravu, jak je zvykem, v hotelu započítanou k bytu. Kdo chce jísti jinde a nechce platiti, musí to oznámiti v čas a někde se vůbec na to ani neohlížejí a strava počítá se při bytu, ať už host jí nebo ne. Hotely americké vedeny jsou, abych tak řekl, po továrnicku, s větším často ohledem na služebný personál, nežli na pohodlí a výhodu obecenstva. Spěchal jsem tedy do krajanského hotelu s nadějí v lepší večeři, než bych dostal v jiném místě a bezpochyby také mnohem dráže.

Hned po návratu do Colorado Springs vyptával jsem se nádražních zřízenců, kteří to přece nejlépe mohli věděti, po milém krajanu H., ale k mému překvapení všichni tři nebo čtyři, které jsem za tím účelem zastavil, vrtěli hlavami. Neznali prý podobného jména, ať jsem je vyslovil po česku, nebo po anglicku, což zdálo se mi býti v městě pouze asi se dvanácti tisíci obyvately trochu povážlivým znamením. Jeden mi ukazoval na můj dotaz po hotelu na malý hostinec hned vedle nádraží, kde však skvěl se velký štít s nápisem „Josuah Robinson“. To se však pramálo podobalo ryze českému jménu krajanovu, se kterého žádný pravopis světa nesetře jeho národní ráz. Zřízenec mi asi špatně porozuměl, mysle nejspíše, že kladu význam pouze na hotel, na vlastníku že mi právě nezáleží a odporučoval mi vřele onen dům jako čistý, řádný a levný.

Když to nešlo s poptávkou na nádraží, pustil jsem se, neztráceje posud naděje, do města, ovšem blízkého, jako vůbec v Americe, kde by nesnesli nádraží na hodinu od osady. I v Colorado Springs jest již jaksi výminka od toho pravidla, že nádraží je pravidelně skoro uprostřed města. Zde je do města asi dvě, tři minuty, což nejspíše pochází od toho, že město povstalo dříve než dráha, a nikoliv kolem nádraží jako jinde.

S důvěrou vkročil jsem do velikého hotelu, na malém návrší naproti nádraží, s rozsáhlými sady, velmi výstavného a imposantního, nazvaného „The Antlers“, což znamená parohy. Hotel tento, skutečně skvostně zařízený, vypadající spíše jako hrad nebo zámek, s věžemi a pavillony, postavený v anglickém slohu z doby královny Anny, byl pro mne první z oněch opravdu velkolepých hotelových staveb, jaké vykazuje Západ

„Chrám svobodných zednářů“ (partie skalní) pod Pike's Peakem v Coloradu.

v hojném počtu na místech trochu jen více navštěvovaných od cizinců a zvláště od zámožných turistů z Východu. Jsou to velké podniky, stavěné spíše pro lepší budoucnost, neboť přítomnost není namnoze skvělá, avšak vzmáhá se rok od roku. Některé budovy ony přímo překvapují svou nákladností a „Antlers“ je jednou z předních toho druhu, aspoň ve státu Colorado. Dále na Západě a jmenovitě na Severozápadě, v Montaně a Washingtonu, jsou ještě parádnější a pohodlněji i velkolepěji zařízené hotely, spojené ovšem hlavně s minerálními lázněmi.

Do skvělého onoho hotelu, kde byt se stravou stojí 4 až 5 dollarů denně, dle pokoje, neboť jídlo je stejné, ubíral jsem se, ne snad abych se tam ubytoval, ale abych pozeptal se v kanceláři po svém krajanovi. Lidé od stejného povolání musili se přece znáti! Avšak i tato naděje mne zklamala. Navzdor vší ochotě, se kterou sehnal „klerk“ hotelu snad polovici personálu, aby se od ní něco dověděl, nemohl mi posloužiti. Člověk toho jména prý zde žádný hotel nemá, ani nikdy neměl. Bylo mi to ovšem podivno, poněvadž, jak jsem určitě věděl, byly krajanu H. zcela správně zasílány české noviny z Chicaga ještě v minulém měsíci. Šel jsem tedy na poštu, ale ta byla na neštěstí již zavřena.

Tu spolehl jsem se na šťastnou náhodu. Umínil jsem si, že se projdu po ulicích, a podívám po hotelech, nenalezl-li bych snad přece jen ono jméno. Prošel jsem řadu ulic, o nichž nemohu říci právě nic zvláštního, nežli že byly dle pověsti, Colorado Springs provázející, skutečně dosti výstavné a o trochu čistší, než v jiných venkovských městech amerických, jakož i důkladně široké. Také žádných velkých továren jsem zde opravdu neviděl, což je vzácností města. Zvláštní nějakou výstavností však město nevyniká, až na několik pěknějších residencí, kterých však viděl jsem již tolik a tak nádherných, že mne nemohly tyto nějak zvláště překvapovati a poutati. Vyšel jsem si až ke druhému velkému hôtelu na návrší na druhém konci města, jehož dvě věže vypadaly ve večerním již soumraku jako uši nějakého obrovského zvířete, schovaného za kopečkem, ale nic jsem pro sebe nenalezl, nežli poznání, že hôtely jsou vlastně největšími stavbami celého Colorado Springs, neboť ani chrámy, četné, ale malé, za mnoho nestály, jako většinou v amerických městech.

Vida nezbytí a kvapící již večer, odebral jsem se po více než půldruhé hodiny trvající procházce, trochu již umdlen a značně vyhladověn, tam, odkud jsem byl přišel, totiž na nádraží a do malého hôtelu Robinsonova, což bylo nejrozumnější, neboť bydlení při dráze bylo zajisté pro mne nejpohodlnějším.

Opravdu, v hotelíčku, celém dřevěném, vypadalo to velmi čistě a majitel, malý človíček s francouzským vousem, byl velice přívětiv. Hned mi vzal zavazadla z ruky, což je v Americe div, a statná, slušná paní, asi pětatřicetiletá, hezky ustrojená, bezpochyby choť jeho, sedící za pultem, jak je v amerických menších hotelích zvykem, podávala mi knihu cizinců, vedenou zde všude správně, ač policie na to méně dbá, než snad kdekoliv jinde.

Zapsal jsem poctivě jméno své a paní, se vrozenou již ženským zvědavostí, si je po té patrně prohlížela, podívavši se asi dvakráte na mne. Bylo jí asi jméno to příliš cizím, pomyslil jsem si, nevšímaje si

toho a spěchal jsem do jídelny. Sotva že jsem však usedl, již tu byl opět u mne pan hotelier, prohlédl si mne, a když jsem obrátil k němu svoji pozornost, aniž jsem si mohl jen z dálky pomysliti, co mi bude asi chtíti, tázal se mne po anglicku:

„Z jakého národa jste, pane?“

„Vždycky Čech!“ odvětil jsem udiveně, rovněž anglicky.

„Nu, tak se má stará přece nemýlila!“ zablaholilo v tom z úst „mastera Robinsona“, za něhož jsem pana hoteliera dosud pokládal, povědomými zvuky mateřštiny naší, kterou jsem již po více dnů neslyšel. „Buďte nám vítán, krajane!“

Seznámení bylo nyní ovšem brzo hotovo, a věc, která mne zlobila skoro dvě hodiny, rychle vysvětlena. „Mr. Robinson“ nebyl nikdo jiný, než krajan H., který převzal před nedávnem onen hôtel po dlouholetém jeho majetníku a obdržel s domkem i jeho jméno. Američanům, na výslovnost cizích jmen velice neobratným i neochotným, bylo české jméno nepohodlno a proto ponechali novému hostinskému jméno staré, o vlastní jeho přijmení se nestarajíce. Pak jsem ovšem mohl hledati po celém městě! Náhoda, která již tak často byla mi příznivou, vedla kroky mé tedy šťastně, až překvapujícím skutečně způsobem, i tentokráte.

Občan H. byl jeden ze starších osadníků v Coloradu, kde ovšem, v novém poměrně státu, dosti řídce posud obydleném, deset let usazení platí více, než jinde dvacet a třicet. Byl jedním, jak se na Západě říká, z „pionérů“ hornatého stříbronosného státu, v jehož jižní části po více let prodléval, v Durangu, Ouray, v Pueblo a jinde. Byl opravdu nadšen pro ten „svůj“ stát, vytýkaje, proč Čechové sem se četněji nestěhují, proč plahočí se mnohde na dosti špatných půdách, v lesích, daleko ode dráh, v krajinách studených, kdežto zde, při horách, jsou vždy spíše peníze a podnebí velmi příjemné. Zde, kam se lidé dosud hrnou, a právě tak lid bohatý jako pracovní, může si prý každý ještě pomoci!

Dával jsem mu skoro za pravdu, avšak ještě před svým odjezdem z Ameriky, za nějaké tři měsíce na to, musil jsem s politováním slyšeti, že bodrý tento muž stal se také obětí stříbrného „krachu“ coloradského, jenž brzo po mém odjezdu zde propukl následkem velikého poklesnutí ceny tohoto kovu, zde nejvíce těženého. Krajan H., který měl již pěkných několik tisíc dollarů, přišel o všecko a odjel s rodinou, se třemi neb čtyřmi dítkami, do Kansasu. Dnes už má však třeba snad opět značné jmění, neboť lidé, kteří na Západě již zdomácněli, jako on a jeho choť, jež skutečně spojovala v sobě dobré vlastnosti české hospodyně a matky s obchodními vlohami a energií pravé Američanky, zajisté si opět v brzku vždy pomohou.

Manželé ti, od mnoha let již jako ztracení mezi samým cizím živlem, nemluvící mimo mezi sebou třeba po celé měsíce se žádným krajanem, než kterého pouhá obyčejně náhoda tak občas jim přinesla, nebo když přijeli do Denveru, kde je maličká česká osada, vychovávali přece dítky své po česku a starali se, co se děje mezi našinci, pilně čtouce české noviny z Chicaga i z Omahy. Z novin těch znali i mé jméno a dočtli se o tom, že jsem se vydal na Západ. Čekali mne téměř najisto, že se u nich zastavím, že mi v Denveru o nich někdo poví a — dočkali se!

V rozhovoru o věcech českých a českoamerických, ve vzpomínkách a poptávkách na mnohé známé jejich za Missourim a Mississippim ztrávil jsem takto „český večer", v dálce víc než tisíce mil od břehů Michiganu! Nelitoval jsem a nelituji podnes, že jsem nezůstal přes noc na Pike's Peaku. Poprvé opět za mnoho dní spal jsem pod českou střechou, nač neměl jsem také, kromě ještě zítřku, na delší čas již naději.

Přes to nedalo mi to ráno dlouho ležeti. Věděl jsem, že mám před sebou ještě pro dnešek velkou úlohu — prohlédnutí vyhlášené „Zahrady bohů", pověstných jeskyň v Manitou a dle možnosti i Cheyenne Cañonu, stranou od Manitou. H. se mi nabídl za průvodce, ale odmítl jsem to jednak z ohledu na jeho zaměstnání, jednak i vůči tomu, že jsem si přál prohlédnouti malebné ty partie samoten, abych mohl požívati zcela nerušeně jich půvabů.

Nebylo ještě ani šest hodin, když jsem již vyšel z domu, kde sotva vstal podomek. Oznámil jsem hned večer, že odejdu již záhy z rána na celý den a kapsy svrchníku mého byly naplněny „lunch-em". Američtí slušnější krajané mají většinou tu dobrou vlastnost, které se naučili od Angličanů, že člověka zbytečně nezdržují, ani se mu nevnucují — leda ovšem někdy v hospodě! Hosta nechají rozhodovati se dle vlastní jeho vůle. Tak bylo i zde, ač mi do opravdy nevěřili, že bych vskutku tak časně ráno vyšel. Bylo mi pak odporučeno, abych použil dnes do Manitou elektrické dráhy, která jezdí stále již od ranního úsvitu, což jsem také učinil a prvním vozem, který vyjel, ujížděl jsem kolem nádraží po silnici k Manitou.

Po cestě této měl jsem zároveň ještě příležitost prohlédnouti si místo, zajímavé spíše historicky, než ve skutečnosti, totiž Colorado City, jedno z nejstarších městeček ve státu a první hlavní „město" bývalého territoria, sídlo zákonodárného sněmu a guvernéra, i všech územních úřadů. Colorado City leží však na místě rozhodně nevýhodném, na půl cestě mezi Manitou a Colorado Springs, na rovině, nazývané po španělsku „mesa" t. j. planina, ale která může býti nazvána plným právem vůči okolním polohám také nížinou, a městečko neprospívalo. Lidé raději se osazovali v prvním nebo ve druhém místě, po příjemnějších a i zdravějších návrších. Zatím vzmohl se netušeně Denver a strhl na sebe veškeré úřady i obchody a Colorado City stalo se téměř rázem bezvýznamným městečkem asi se 2000 obyvateli. Také ukázka poměrů! Ve hlavní ulici, kudy jsme projeli, nemohl jsem za žádnou cenu nalézti něco, co by stálo za zvláštní zmínku, než snad hojnost stromoví, které zde všude se utěšeně vzmáhá.

Byl jsem opět na pokraji Manitou dříve, než jsem se nadál, avšak dnes dal jsem se hned od nádraží, u něhož i elektrická dráha zastavuje, na pravo, k úbočím vrchů, vystupujícím za říčkou, která teče podél silnice a trati. Šel jsem hledati vchod do „Zahrady bohů", ukryté v horách jako pravý ráj.

V.

„Dojem „Zahrady bohů" jest skutečně mohutný, ale jaksi nepravdivý a nadpřirozený," napsala Američanka z Bostonu, kterou cituje ve svém popisu těchto míst spisovatel Arnošt Ingersoll. „Jest to skutečně „Zahrada bohů", avšak bohů norské Walhally, vzniklá v některém z jich divných

výbuchů divoké zuřivosti nebo rozmarné hravosti, bujnosti. Krásymilovná božstva Řecka a Říma nemohla by míti nic společného s takovouto vznešenou nemotorností! Božské kadeře Jovišovy musily zachvívati se v jiném Olympu, nežli v tomto! Kouzelné a nevkusné, křiklavé, avšak velkolepé a příšerné zároveň jsou tyto končiny, a člověku se zdá, jakoby nacházel se na jiném světě!“

S tímto vysvědčením plně souhlasil onen spisovatel, a souhlasím i já, spíše než s jinými, nadšenějšími ještě popisy, ač i na těch je mnoho pravdy.

Abych se dostal do „Zahrady bohů“, nebylo mi třeba ptáti se na cestu, neboť ukazovaly mi ji tabulky s příslušnými nápisy hned u nádraží. Vedly mne pak do úzkého, hlubokého úvozu, směřujícího přímo do neprostupného na oko, aspoň z dáli, horského prahu. Úvoz vrouben byl mohutnými červenými balvany, z jichž každé skuliny a všude vůbec, kde jen se mohlo trochu zachytiti, rostlo listnaté křoví, většinou právě kvetoucí. Byly zde akát i čilimník, divoká réva, jasmín, střemcha, klokoč a hloh, a celá řada domácích rostlin a keřů amerických, zvláště stromků „cottonwoods“, osykovitého to druhu, rozprašujícího jakousi bavlnu, — které tvořily místy houštinu, skálu skoro úplně zakrývající. Hluboko vyjezděné koleje cesty byly plny jemného červeného písku, jenž značil, že i půda úvozu je kamenitá, ale jinak vše bylo pokryto bujnou travou a květinami. Vůně panovala zde po ránu skutečně rozkošná, až omamující, a na květech i svěžích listech perlila se hojná rosa. Pestré ptactvo poletovalo mi nad samou hlavou a vesele cvrlikalo. Slunce svítilo teprve na jednu stranu úvozu a spíše příjemně, než snad obtížně hřálo.

Avšak úvoz ten po nějakém stu kroků proměnil se v pravou rokli, s většími stále skalami a balvany, jež nahoře stály nakupeny jako kamenné bašty a celé hrady. Místy vyčnívaly ze spousty zeleně, přikrývající drobné kamení, sřícené se skal oněch, až vytvořilo celé stráně, jednotlivé pravé kolosy balvanů všech forem, a ve vyšších polohách byly též hojnější již stromky jehličnaté, nízké, skoro košaté borovičky. Cesta se mnohonásobně vinula, místy trochu šířila, místy opět zúžovala, stále vroubena jsouc však hustým křovím. Tu a tam oddělovala se postranní, ještě více zarostlá stezka, avšak snažil jsem se sledovati pouze cestu hlavní, vozovou. Nikde nebylo ani človíčka, ani potuchy o lidské duši, ani stopy vůbec po tom, že by tento pustý, divoký kout, tuto dlouhou úžlabinu vůbec lidé navštěvovali. Pouze ty koleje v písku, hned trochu do kopce, hned zase s kopce, hned při té, hned při oné straně rokliny, svědčily o jiném.

Najednou — mohl jsem tak jíti, hezky ostře, nějakých dvacet minut a snad i více, spatřil jsem na vršku před sebou, kam vinula se cesta, dvě mohutné skály, skoro úplně holé, jež zatarasovaly další postup. Po pravé straně pak pnula se do výše jiná skála, podobná kulaté, vysoké baště, jež má brániti a zamezovati přístup ke bráně, po levé opět dlouhá, kamenná zeď. Byla to přirozená silná pevnost, jakých je málo podobných a chápal jsem, jak hrozné zde musily bývati časté boje s Indiány, zaujímajícími takovéto pevné postavení, kde kameny možno pobíti více útočníků, nežli tito hajitelů třeba i děly. A bylo zde často zápaseno o tato památná Indiánům místa, které bojovní Utahové tak snadno nevydali v moc bílého

nepřítele! Podobnost s příchodem ke bráně tvrze byla skutečně frappautní, a jenom o ten průchod se jednalo, je-li zde skutečně nějaký. Cesta však vedla dále a opravdu, najednou objevila se mezi skalami štěrbina, ne právě široká, ale přece postačitelná, aby projel obyčejný vůz. Skalní tato rozpuklina nebyla však rovná, nýbrž ještě zahnutá, právě jako byly stavěny staré, středověké brány z důvodu lepšího hájení, aby nemohly býti prostřelovány.

Z blízka však objevila se mi jedna strana oné horské brány, vzorného téměř průsmyku, trochu méně pevnou, nežli zdola, ze vzdálí. Bylť to ohromný balvan, jehož spodek byl užší, než vrchol, podobný tak nejvíce asi nepravidelné houbě, jejíž „nohu" jsem dříve neviděl. Na vrcholu rostlo několik stromků.

Prošel jsem úžinou a přede mnou prostíralo se široké údolí, porostlé partiemi houštin, velikých jako lesíky a několik stop vysokých, opět většinou „cottonwoodu", nazývaných od Španělů „alamos" a do češtiny špatně překládaných jako „bavlníky". Nad houštiny vyčnívalo několik velkých červenavých balvanů rozličných podob. Stráň údolí byla při mé straně velmi povlovná a vozová cesta vedla v oblouku dolů. Byl jsem jist, že jsem nyní na pokraji „Zahrady bohů". Hodinky mé ukazovaly právě na sedmou.

Usednuv na chvíli na pohodlný kámen, rozhlížel jsem se po krajině. Protější příkrá, vysoká stráň, či vlastně úbočí celého pohoří, asi půl a snad i celou hodinu cesty odtud, jevila mi velmi názorně celou řadu vrstev rostlinstva, dle výšky srovnaných. Dole kvetoucí keře, výše houštiny jen zelené, pak stromoví lesnaté, dále nízká kleč, konečně trochu trávy a nad tím skály, nejprve holé, ale pak zasněžené, aspoň ve hlubších roklinách. A nad tím vším modré nebe, jaké má jen Italie nebo Řecko. Avšak — což to není právě onen pás oblohy, jenž pne se asi nad Sicilií a jižním Španělskem, nad Granadou i Řeckem? Vždyť New York leží na téže rovnoběžce jako Neapol a zde jsme ještě o celé dva stupně jižněji! Vždyť zde prý již skoro ani neznají zimu!

Při pomyšlení tom bylo mi hned tepleji a krajina jakoby nabyla více lesku. Jak musí býti ony protější hory vysoké, aby na nich zůstal i při zdejším slunci, na samém konci května, ještě sníh? Zajisté že kolem desíti tisíc stop!

Chystal jsem se právě pokračovati ve své cestě, když tu něco na blízku zarachotilo, zaskřípalo, jako kdyby dvéře silněji zavrzaly a když jsem se ohlédl, spatřil jsem vycházeti někoho ze křoví proti sobě. Trochu mne to překvapilo a první pohyb můj bylo sáhnutí po revolveru, který ovšem na takových procházkách nosil jsem v zadní kapse kalhot stále nabitý, jako kterýkoliv jiný občan americký, je-li v cizině. Avšak přede mnou stál chlapec asi třinácti nebo čtrnáctiletý, rusovlasý, veselého vzezření, jenž zdravil mne sejmutím klobouku, což je u cizího člověka venku v Americe a jmenovitě na Západě zdvořilost zřídka vídaná. Vyšel patrně ze dřevěné boudy, jejíž střechu jsem teprve nyní zahlédl, přistavené za křovím ku skále, a byl dosti slušně oděn, chudě, ale čistě.

„Good morning, sir!" počal bez okolků, postaviv se přede mne. „Budeme mít dnes krásný den, není-liž pravda? Přicházíte z daleka?"

Řekl jsem mu, že z Evropy, což zdálo se ho těšiti.

„To umíte také německy?“ tázal se hned na to.

„Trochu! Proč, myslíte?“

„Všichni Evropané, kteří sem přijedou, mluví německy. Moji rodiče jsou také Němci, ale já jsem už Američan.“

Pochopil jsem, znaje poměry, ovšem ihned hochův názor. Z cizinců, kteří sem zavítají, je ovšem velká většina Němců, usedlých ve Spojených Státech, a sice jak oni udávají, asi v počtu 4—5 millionů. Němci tito vždy staví svoji národnost do popředí, mluví rádi napřed německy, poněvadž mnozí anglicky ani dobře neumějí a hlásí se posud za Evropany. Milujíce pak turistiku, prolézají každoročně tlupy jich všecky malebnější kraje Severní Ameriky.

„Nepřejete si dát se fotografovati?“ pokračoval mladý Germano-Američan.

„Foto—grafovati? Zde?“ zvolal jsem překvapen.

„Ano, s touto pohyblivou skálou v pozadí!“

Vyskočil jsem, jakoby se ten nesmírný skalní balvan za mými zády právě byl skutečně prudce pohnul.

Hoch dal se do veselého smíchu.

„Ten se nepřekotí ani při největší vichřici!“ volal. „Přístroj mám zde! Hned je vše připraveno!“

Odskočil do boudy a hned vlekl sem třínohý stojan s komorou.

„Co pak to stojí?“

„Jedna fotografie dollar, tři obrázky dva dollary, šest stojí jen tři dollary padesát centů!“

Cena nebyla na kabinetní formát, jaký mi ukazoval, nijak velká a provedení několika skupin i jednotlivců dosti pěkné, až to překvapovalo. Byla to věru hezká památka.

Chlapec měl již postavený aparát, míře proti skále, jak byly všecky ty obrázky vzaty. Nabídka sama mne příliš nepřekvapovala, neboť na každém trochu jen pěknějším, více navštěvovaném místě v Americe setkal jsem se s fotografy, kteří „brali“ každého, kdo se chtěl na památku pobytu svého tam „zvěčniti“. Hůře bylo však s tím, jak ony fotografie, tři, jak jsem hned mínil, bych mohl dostati.

„Zašlu je, kam si budete přáti!“ odvětil na můj dotaz hoch. „Za čtrnácte dní je máte! Dáte mi zálohou na ně dollar — zde vám dám svůj obchodní lístek, na kterém zálohu potvrdím a jakmile budou obrázky hotovy, pošlu vám je. Vy budete teď věřiti mně, já opět pak spolehnu na vás, že mi doplatek zašlete!“

To bylo zcela rozumně promluveno a já podlehl pokušení, abych svůj budoucí cestopis mohl „ozdobiti“ vlastní podobiznou ze „Zahrady bohů“. Dal jsem hochovi dollar, přijal jsem naň potvrzení a na to mne chlapec „vzal“. Měl jsem k němu důvěru, zdál se býti hodným hochem. Povídal, že prý se obrázek znamenitě povedl a když jsem mu ještě napsal adressu a nakázal, aby nezapomněl fotografie poslati, sice že vím, jak si pomohu ku vrácení zálohy, pustil jsem se nyní chutě dále do údolí.

(Dokončení.)

Legenda.

To spanilý byl bůh a milostný,
z ryzího zlata umně vytvořen,
tak milý, rázem duše lidí všech
že omládla, když na něj patřili.
Spěl k bohu tomu náhle celý svět
a pocítil cos jako jarní dech
by zoufalou mu, tesknou duši hřál,
jen úsměv v slzách, rozkoš v bolestech.
Se ženy kleslé vina spadala,
že zůstala jen žena trpící,
jež za lásku svou a svou za bolest
si koupiti zas může čistých ráj.
Vrah s obětí si v náruč padali,
své jmění boháč všecko rozdával,
chud stál tu s chudým před bohem a zřel
na boha bez konce, však pohledu
se nenasytil. A byl krásný svět . . .

Leč závistiví kněží, jimž ten bůh
prý v dohled dán, ač zprvu proto blíž
jen tlačili se, by jej ctili víc,
ti záhy zřeli v palné závisti
na sladkou boha tvář a v duši své
se počali jak oheň sžírati,
neb první měli být jen v pokoře
a strádání, jak zákon boha zněl:
„Kdo nejvíc chce, ten bude poslední,
kdo nejmenší, ten prvním bude z vás!“

A za noci, kdy davy znavené
tím dlouhým zřením v sličnou boha tvář
svá víčka sklonily a zasnuly,
ti kněží jali boha zlatého,
pryč vlekli jej a v taji rozbili,
a zlato zvrátili v svůj užitek
a místo boha modlu dřevěnou
jen s pozlátkem zas vztyčili v tu noc.
A ráno lid kdy s plesnou modlitbou
a hymnou trpících a dětí triumfem
chtěl uctit boha, patřiti naň dál,
on poznal sochu — ta to nebyla.
Však kněží v zbroji obstoupili dav,
na nebe zakleli se, na boha

a jeho památku, ač sami již
v něj nevěřili — že to bůh je týž
jak dřív a svou že všecku spasnou moc
jim předal, oni sami určují
tu bohoslužbu jeho z dnešních dob,
ne modlitbou, však zlatem jen chce být
ten bůh v svých kněžích navždy dále ctěn.
Kdo nevěří, ten vyvržen hned buď
a zabit zde, a mrtev ještě dál
pak zbaven tváře boha na věky
a jeho duše v mukách žíti má
bez konce dál . . .
(A bůh ten láska byl
a smilování, pokoj duší všech!)

„Vy lžete!“ zvolal z lidu jakýs muž,
„my znali jej, to jiná byla tvář,
ne znetvořená tato, hnusná tak,
tvář byla vznešená a nadzemská,
a přece lidská — líc jak dítěte!“

I stalo se, jest z davu vyvržen
a kamenován zvolna umíral,
a dav stál tich, a prostřed hrůzy té
ta krásná, čistá, sladká vzpomínka
na boha starého mu nemohla
přec sejít s mysli, v duše hluboku
on cítil starý odlesk božství plát . . .

I kupčili teď kněží vesele
s tím bohem svým a každý pohled naň
byl zlatem vykoupen, kde zadarmo
dřív bravše sami, darmo měli dát,
a lid se přece k bohu jejich dral
po starém zvyku, tužbě, potřebě,
jež sama sebou již jest náboženstvím,
a modlitba jest denní potřebou.
Však cítil lid, že bůh to není týž,
ač dál se modlil, zraky otevřít
se bál, neb viděl pouhou podobu
jen tret, jen veteš, dřevo nicotné
a pozlátko, a kněží tučný břich
a pýchu, nádheru, již chudobu
a pokoru a milost hlásali!

A báje šla a žila přece vždy
o bohu starém, krásném, příteli
všech opuštěných, prostých, zjařmených,

a marně kněží chtěli zapřít ji —
(když tučné je a opilé zřel lid,
tu ještě hlouběj cítil v duši své,
že vyššího cos musí tady být!)
od rodu k rodu zvěst ta rostla dál,
zvěst o spáse, a člověk trpící
v svém nejtajnějším snění cítil ji.
V ráz lidu hlas se ozval mohutný
jak hřmění vod a hromů zuření:
„Kam dali jste, kam ukradli jste jej,
kam zašantročili jste boha nám?"
Však kněží smáli se. Byl nesvorný
a prostý dav ten, oni zbrojeni
i mocí slova, mocí pozemskou
a silných záštitou, jimž v odvet zas
žehnali zbraně k vraždám codenním
a pouta, biče na mdlé národy,
a hrozbou věčných muk, jiež sypali
na hlavu toho davu spurného,
a jemuž nyní v líc se mohli smát.
Chtíč mocných chytře svedli k rozkoším
a mamonu a mocí svojí všem
slíbili odpustit i tresty záhrobní,
kdo s nimi šli.
A teď se mohli smát.

Jen děti s blázny, jatí vězňové
a ženy trpící a kleslé dál
o bohu starém pověst živili
ve duši své, o jeho království.
A přes posměch a kněží rouhání
zvěst blahá žije, kdo chce cítí ji,
a myšlenkou již na ni šťasten jest
a čistší bídník, světem zhrdaný,
neb pouhá lidu touha po bohu
jest důkazem, že žil, že žije dál
— ten starý bůh, bůh lásky, pokoje —
a v lidu svém žít bude na věky!

Aug. Eug. Mužík.

Messalina.

Obraz ze života staroŕímského.

Napsal Fr. Klement.

(Pokračování.)

Hleď, Asinie," pravil rozmarně Silius, „přítel Montanus nemá ani ponětí o nynějších poměrech římských. Musíme tohoto venkovana z předsudků provincie vymanit a zraky mu otevříti, aby o nás Římanech správného pojmu nabyl."

„Montane," pravila s líčenou vážností Sabina, „poslouchej pilně naučení těchto zkušených mužů, neboť jejich škola jest výborná a můžeš býti ubezpečen, že za vyučenou ani díků požadovati nebudou. Vyučování může třeba Asinius ihned započíti a o slavné nyní Messalině některé neviňoučké historky vyprávěti, při čemž také my ostatní snad něco nového uslyšíme."

„Potkali jsme ji dnes u zahrady Asiaticovy a myslím, že pozornost našeho přítele náležitou měrou vzbudila," pravil žertovně Silius, kdežto Montanus zavrtěním hlavy na jevo dával, že tomu tak není.

Statná, dosud velice hezká Aelia Paetina ozvala se s hlasitým smíchem: „Nepochybuji ani dost málo, že nemocí stálého zamilování trpící Valeria Messalina prvního jako druhého z našich přátel stejně toužebným pohledem oblažila, avšak doufejme, že to zůstane při pouhém pohledu, neboť hůře by bylo, kdyby se jí některý z vás zalíbil."

Junie zadívala se při těchto slovech Aelie Paetiny pátravě na Silia, který se samolibě usmíval, ale pak vesele prohodil: „Já bych odolal, ale za přítele Montana neručím." Obličej tohoto zbarvil se lehkým ruměncem, což Silius rychle zpozorovav a nechtěje přítele v nesnáze uvésti, na Asinia se obrátil: „Vždy tvrdíš, Asinie, že rád kormidelníky naší říše štiplavými důtkami požahuješ a proto se již do nich pusť, příteli, a dobuď si našeho potlesku některým ze svých šťavnatých obrázků dvorského života." Tak nutkal Silius spokojeně se usmívajícího Asinia Galla.

Tento malý, dosti souměrně rostlý mužík, na jehož trupu nepoměrně veliká hlava s jizlivýma očima seděla, byl neškodný vášnivec, o kterém vyšší společenské kruhy v Římě tvrdily, že má jazyk všemi jedy napuštěný, ale činy nemotorného děcka. Po krátkém přemýšlení šlehnul mu obličejem záblesk zlomyslnosti, pak vyprázdnil číši s vínem až na dno, postavil ji prudce na stůl a pravil: „Očerňujete neprávem naši věhlasnou a cnostnou Messalinku, která jest mnohým lidem v Římě velikou dobroditelkou, ochránkyní a blahodárnou bohyní sladkých životních požitků. To dokazuje všude, vždy, ba každého dne jako na příklad včera, když si celou řadu sličných mužů a jejich manželek do síně Hermeum zvané pozvala a tam je milostivě požádala, aby se před její

vznešenou tváří po libosti líbali a za tím účelem pouze dle vzájemné záliby, bez ohledu na své svazky manželské, v párky se združili, což prý ji velice pobavilo. Přisvědčíte, že v tomto jejím činu jeví se neskonalá dobrota srdce a že tím zároveň ukazuje, že nechce, by vznešení Římané a jejich družky života — odpusťte, milení! — v hříšné své smyslnosti podobných skutků tajně se dopouštěli a pak za to ještě veřejně obžalováni byli. Že si při včerejší zábavě také sama u přítomnosti manželek některého z jejich manželů vybrala, nelze jí rovněž vytýkati, neboť jest naopak chvály hodno, že s výše bohorovné Augusty ku svým poddaným sestupuje a tak okázalou láskou je vyznamenává. Aby se snad Claudius o těchto dobročinných skutcích nedozvěděl, nařídila, by kolem jeho spací komnaty každé noci několik mladistvých komornic číhalo a nikoho nepřipouštělo, kdo by snad spánek jejího velitele donášením zpráv o její záslužné činnosti rušiti chtěl, a dobře stalo se Catoniovi Justovi, zabloudivšímu posledně náhodou prý do oné části paláce, že jej před ložnicí císařovou ještě v čas ostřím meče jednoho z mužských strážců od nedůstojného donášení odvrátila. Jsouc vášnivou milovnicí nádhery, zařizuje si nyní také velikou, báječným přepychem naplněnou síň, kde hodlá nejjemnější mravy po způsobu alexandrijských a ktesiphonských zasvěcencům znázorňovati, kteří prý jsou nyní již o tom přesvědčeni, že veleučený Orient s obdivem na tuto vznešenou kněžku nové víry lásky pohlížeti bude. Až pak si dá ještě Claudiem potvrditi nové zákony umožňující libovolný rozvod, povolující každé manželce dostatečný počet milenců a kromě toho, která chtíti bude, i několik manželů najednou, zavládne jistě všeobecná spokojenost."

„Asinie," pravila vyčítavě Junie, „tvoje zlomyslnost je přílišná!"

„Uvidíte, uvidíte, že dojde na má slova; prosím, mějte jen strpení," bránil se s přesvědčením Asinius, „neboť Messalina odváží se všeho a kdo se jí v cestu namane, toho zničí."

Při posledních jeho slovech vstoupili do síně dva roznášeči psaní (tabellarii), z nichž jeden obrátil se ihned k Asiaticovi a podal mu dopisní tabulky silnou nití křížem svázané a pečlivě voskem pečetěné, kdežto druhý po Gaju Siliovi se tázal a když jeden z otroků pána svého označil, odevzdal mu podobné, avšak velice jemně upravené a zlatou šňůrou obalené tabulky, načež když se byli oba příjemci o neporušených pečetích přesvědčili, tabellariové zase tak rychle se vzdálili, jak byli přišli.

V síni nastalo úplné ticho, když Asiaticus a Silius s obdržených dopisů šňůrky sejmuli, a někteří z přítomných zahleděli se pátravě na oba muže. Závitek Siliův obsahoval dvě velejemné tabulky z dřeva citrového (pugillares), tenkými vrstvami vosku potažené a vyčnívajícím okrajem opatřené, aby se slova na ploše narýsovaná neroztlačila; Asiaticovy plotničky z tenké slonoviny byly objemnější a hustě popsány. Po rychlém přečtění krátké zprávy začervenal se silně obličej Siliův, kdežto Asiatikův hluboké pohnutí a stupňující se rozčilení prozrazoval; oči měl široce rozevřené a zčenáhla rozlila se po jeho tazích nápadná bledost. S hlubokým vzdechem položil po přečtění dopis na stůl a obrátiv se k Siliovi pravil v rozechvění: „Příteli Silie, odstraň otroky!" načež služebnictvo samo, nevyčkavši ani pokynu pánova, ihned se vzdálilo, a i dvéře triclinia uzavřelo.

Veselá nálada ustoupila rázem klidné vážnosti, zračící se na všech obličejích, neboť ihned bylo zřejmo všem, že oba mužové veledůležité zprávy obdrželi. Zvědavě pohlíželi všichni na Silia a Asiatika, kterýžto po delší době hrobové ticho v síni nastalé přerušil a velice vážným hlasem promluvil: „Odpusťte, drazí přátelé, že osudná moje zpráva veselost z této síně zaplaší, avšak důležitost její, týkající se i jiných zde přítomných osob, nutká mne, bych vám ji všem, ačkoliv s nejbolnějšími pocity, sdělil. Děsnou tuto zvěst oznamuje mi drahý přítel, můj spolukonsul z předešlého roku, Marcus Junius Silanus; píše toto: „Můj drahý Valerie! Především odpusť svému vždy vřele oddanému a dávnoletému příteli, že ti touto neblahou zprávou hluboký zármutek způsobí, avšak neznám z tohoto zlověstného bludiště jiného východu a jsem rychle přikvačivšími okolnostmi přinucen na blížící se pohromu v čas tě upozorniti, při čemž ovšem dodávám, že bude-li mi za přispění ostatních přátel možno nějak ti pomoci, vykonám vše, seč síly mé budou, abych tě zachránil. — Po dnešním sezení senátu obrátil se na mne důvěrník Messalinin Suillius a sdělil mi, že zítřejšího rána podá na tebe Claudiovi obžalobu, že jsi byl hlavním původcem zavraždění caesara Caliguly, ba že jsi se tím i veřejně vychloubal a následkem toho i mnoho přívrženců získal, nyní pak, zosnovav dalekosáhlé spiknutí, do Germanie na cestu k tamnějším legionům vypraviti se chceš, bys je vzbouřil a za jejich přispění vlády v Římě se zmocnil.“ Mocně vzrušený Asiaticus četl druhý odstavec Silanova psaní třesoucím se hlasem a pohnutí jej tak přemohlo, že nemohl drahnou chvíli dále pokračovati, zatím co ostatní v prudkém rozčilení rozličnými výkřiky svůj hněv projevovali. Když se všeobecné vzrušení poněkud utišilo, promluvil Asiaticus: „Roztrpčení vás všech dosvědčuje mi s dostatek, že zlolajnou obžalobu Messalinina důvěrníka jako hanebnou a podlou lež zavrhujete, avšak váš spravedlivý hněv vzplane ještě více, až vám nejhanebnější, nejpodlejší a přímo k bohům o pomstu volající nařknutí přečtu, jež další zpráva mého přítele zvěstuje.“ Povýšeným hlasem a v rostoucím rozčilení četl pak další odstavec psaní: „Vedle těchto bezdůvodných obvinění týkajících se politického života a veřejného tvého vystupování odvažuje se Messalina Suilliovými ústy i do soukromého tvého života utrhačnou obžalobou zasahovati, viníc tě z nedovoleného, zákonům se příčícího záletnictví, že totiž hříšně s Poppaeou Sabinou, manželkou Scipionovou, obcuješ.“

Jedva že vyslovil Asiaticus tato dvě jména, ozvaly se hrozné výkřiky zděšení, kletby a zlořečení a hrozící ruce, zaťaté pěstě a vztekem zrudlé obličeje dokazovaly, jak mocně tato zpráva na všechny přítomné, kteří až na Poppaeu Sabinu spěšně lehátka opustili, působila. Strašně nařknutou ženu ohromila tato zvěst v míře takové, že nebyla leknutím s to se pohnouti; opírajíc se o přístolní podpěru svého lehátka, pohlížela vytřeštěným zrakem na Asiatica, křeč sevřela jí hrdlo a z polootevřených úst nemohla ani slova vypraviti. Když to spatřil manžel její Scipio, spěchal ke druhému stibadiu, nahnul se přes lehátko Sabinino, uchopil ji pod paždí, pozdvihnul její téměř bezvládné tělo, tak že mu v náručí spočinula, a pak jí něžně domlouval:

„Milená Sabino, vzpamatuj se, vždyť nikdo tomuto bídnému nařknutí

nevěří, a pohrdej ničemnicí, která tuto ohavnost jen proto vymyslila, aby přítele Asiatica zničila.“

Také Junie a Aelia Paetina konejšily Sabinu, jejíž obličej byl pokryt smrtelnou bledostí. Když konečně poněkud klidu nabyla, objala Scipiona vášnivě a lítostně hořekovala: „Nevěř ničemu, drahý; volám bohy za svědky, že jsem se ni slovem, ni myšlenkou proti manželské věrnosti neprohřešila.“ Vzlykot přerval další její slova, načež ji Scipio šeptem chlácholil: „Upokoj se, Sabino, vždyť nikdo o tvé bezúhonné počestnosti nepochybuje,“ a nahlas podotknul: „Pokračuj, příteli, ve čtení!“ Ale Asiaticus přistoupil ku Scipionovi, uchopil jej za ruku a pravil vřele a přesvědčivě: „Po celý svůj život neznal jsem nikdy klamu ani lži a zásadám těmto zůstanu i na dále nezlomně věren; proto tě, milý Scipione, při všem, co mi jest nejsvětějším, ubezpečuji, že jsem vůči Sabině nikdy sebe menšího záchvěvu hříšné touhy nepoznal, že jest to jedině páska věrného přátelství, která nás stále poutá.“ Scipio vyprostil se po těchto slovech z náručí své manželky a objal v prudkém pohnutí starého přítele. Asiaticus pokračoval po tomto výjevu ve čtení osudného psaní: „Bezedná tato lež jest jedním z hlavních článků obžaloby proti tobě. Marcus Suillius a Sosibius, stvůry Messalininy, budou všechna nařčení hájiti, by senát tvoji vinu uznal a zkázonosný rozsudek pronesl. Proti útokům žalobců ozvou se však četní přátelé a ovšem také já co nejdůrazněji i doufám, že zvítězíme. Ale především uznávám za dobré, bys ihned po obdržení mé zprávy z Říma se vzdálil, abychom ku tvému prospěšnému hájení všechny potřebné kroky dříve vykonali, nežli se tě zmocní. Spolehej bezpečně na svého věrného přítele — Junia Silana.“

Po přečtění dopisu ozval se nejdříve Vinicius: „Rada Silanova jest bez odporu moudrá a proto bude nejlépe, když se ihned na některý ze svých statků odebereš a nás zde jednati necháš.“

„Nerad to činím, proto že mi opuštění města snadno za zbabělost vykládáno býti může, avšak uznávám, že jest důvod Silanův platný, pročež jeho rady uposlechnu: jakmile noc nastane, opustím město a v průvodu otroků odeberu se na svůj letohrad v Bájích. Pospíším tudíž ihned do svého domu, bych potřebné záležitosti urovnal a pak na pochod se vypravil!“ Po těchto slovech obrátil se k Sabině: „Odpusť, drahá přítelkyně, že zkázonosná rána na mne namířená i tebe zasáhnouti má; leč doufám pevně, že v Římě dosud všechna spravedlnost nevyhynula a že svatá pravda bídnou zlobu zničiti dovede.“ K Siliovi pak se obrátiv, podotknul: „Jsem přesvědčen, že zpráva tvá není tak zlověstna jako moje?“

Lehký, téměř neznatelný stín nesnáze kmitnul se po obličeji Siliově, načež odpověděl s úsměvem poněkud nuceným: „Není zlověstna ani radostna a týká se rodinných záležitostí Siliů!“ Přítomným bylo po této odpovědi patrno, že se Silius o obsahu psaní z příčin důležitých zmiňovati nechce, a jen Junie pohlédla na manžela poněkud nepokojně, což trvalo však jen okamžik, neboť Asiaticus loučil se již s ostatními a na konec pravil zmužile: „Drazí přátelé, zapuďte obavy, neboť doufám, že příští naše společná hostina, ku které vás již napřed zvu, aniž ovšem

určiti mohu den, kdy se odbývati bude, veseleji skončí nežli dnešní, a nyní žijte blaze!“

„Budiž šťasten!“ volal za odcházejícím v bolestném pohnutí Silius. Ostatní těšili Sabinu, která dosud tiše plačíc, beze slov, zavěšena na rámě Scipionovo dům s hosty pomalu opouštěla, a když se pak Silius s Junií z ostia, až kam účastníky hostiny doprovázeli, zpět atriem vraceli, pravil Montanus s těžkým povzdechem: „Kdo by mohl uhodnout, co v tajném šeru příštích dnů spočívá a jaký osud Asiatika i Sabinu očekává!“

„Na senátu záleží nyní vše a tu bude záhodno, abych se k některým vynikajícím jeho členům, zejména k Silanovi, k Tauru Corvinovi a Luciu Vipsaniovi odebral a s nimi se poradil, jaké kroky k záchraně našeho přítele vykonati třeba, neboť Messalině záleží bez odporu na tom, aby se ohromného jeho jmění a zároveň i zahrad Lucullových jemu patřících zmocnila. Proto jednati dlužno rychle a obezřele, bychom si v čas většinu hlasů, zejména nerozhodných senátorů zabezpečili, neboť s určitostí lze očekávati, že stoupenci Messalinini všech prostředků užijí, by většinu získali.“ Po těchto slovech uchopil Silius Junii za ruku a pravil srdečně: „Jsi as po cestě unavena a vyhledáš odpočinku, pročež tě žádám, milená, bys mne neočekávala, neboť nemohu určiti, za které noční doby se vrátím a —“

„Prosím, nevydávej se v nebezpečí, Silie,“ přerušila jej starostlivě Junie, „vždyť znáš dobře všechna nebezpečí našich dnů a lehce mohl bys v tom zhoubném víru zahynouti.“

„Nestrachuj se ničeho a spolehej na mne,“ odvětil konejšivě Silius, načež vroucím políbením s Junií se rozloučil a když se byl též Montanus sličné hostitelce poroučel, kráčeli přátelé ku komnatám Siliovým. Avšak než-li do nich vkročili, ozval se za odcházejícími ještě hlas Juniin: „Silie, Silie!“ načež se tento obrátil a k manželce své pospíšil. Ona objala ho náruživě a zahleděla se mu pevně do očí, řkouc: „Silie, odpusť otázku. V tom psaní není nic, co by tebe nebo mne znepokojovati mohlo?“ V třesoucím se, tklivě a prosebně znějícím hlase Juniině spočívala tesknota a oči zarosily se jí slzami, což Silia překvapilo a proto odvětil co nejsrdečněji: „Jsi příliš rozčilena výjevem s Asiatikem a Sabinou, tak že spatřuješ nebezpečí i tam, kde žádného není. Ztiš se jen, duše má, a neobávej se ničeho!“ Po těchto slovech políbil znovu ohnivě Junii, a ubíraì se rychle za přítelem, který kráčel dále ve společnosti vicaria otroků, očekávajícího rozkazy svého velitele.

„Geto, převléknu se do togy, nařiď tedy vše potřebné,“ velel Silius a tázal se pak: „Jsou všechna Montanova zavazadla již v komnatách, které jsem pro něho určil?“

„Vše jest na patřičném místě,“ odvětil pokorně se uklánějící vicarius, načež rychle odešel.

„Příteli Montane, první den tvého pobytu v Římě není příliš utěšený, avšak mohl jsi hned nahlednouti do záhybů nynějšího římského života a seznati smutné naše poměry. Nyní však uvedu tě do zátiší, které jsem ti ve svém domě vykázal a z něhož mi hned tak brzo prchnouti nesmíš; ale dnes, je-li ti vhod, doprovoď mne ještě k Silanovi, kde — o tom jsem přesvědčen — mnohého vynikajícího muže seznáš.“

Montanus souhlasil a Silius vedl jej nejprve třemi komnatami do pokojů jemu určených, které se za knihovnou nalezaly a vkusně zařízeny byly.

„Zde tedy zůstaneš, jak dlouho si jen přáti budeš a vedle svých vlastních otroků, kteří tě provázejí, nalezneš tu dostatečný počet mého služebnictva, určeného pro tvou osobu. Nyní se rychle převlékneme a pak půjdeme!“

Když se Silius vrátil do svých komnat, vyňal z náprsních řas šatu, v nichž byl upraven kapsovitý váček, dopisní tabulky a klíč, přistoupil ke stěně, před níž stál jeho pracovní stůl, a sejmul pečeť z otvoru klíční dirky v pevných bronzových dvířkách skříně (arca čili armarium) do zdi zapuštěné, kde měl velké pěněžité obnosy a důležité listiny uschovány. Nežli však citrové destičky do vnitř uložil, sňal znovu obvaznou šňůrku, rozevřel je a zahleděl se s jakousi zálibou na úhledně psané řádky tohoto obsahu: „Gaje Silie! Zmírám touhou, seznati osobně nejkrásnějšího Římana. Velevítaným budeš, kdykoliv se ti zachce, popatřiti ve tvář tvé — Valerie Messaliny“. Silius četl tato slova jednou, četl je opět a hlavou jeho zavířila pojednou směsice těkavých a měnivých myšlének, které na určitém klidném bodu soustřediti nemohl. Vrozená mu samolibost, přízeň císařovnina, choutky bezmezné jeho ctižádosti, které mu oslňující budoucnost splniti mohla, na jedné straně — domácí mír, štěstím oplývající život a láska Juniina na straně druhé, zápasily v něm vábíce jej tu k nastoupení dráhy bouřlivé a nebezpečné, tu k setrvání na cestě klidné a šťastné. Proti této poslední neměl námitek žádných, proti oné však četné, a když konečně klidu nabyl a pečlivě rozvažoval, jak by další své jednání zaříditi měl, představil se mu v duchu onen tesklivě prosebný pohled Juniin, vytanula mu na mysli její slova, načež se rychle rozhodnul. Svázal dopisní desky a vloživ je rychle do výklenkové skříně, nařídil jednomu z objevivších se služebníků, by mu podal pečetní vosk, načež uzamknul dvířka, zalepil otvor až přes jeho vyčnívající okraje vrstvou vosku a vtisknul do ní pevně pečeť, na kruhu klíče vyrytou. Na to velel, by jej převlékli. Za tím účelem sňali s něho pestrý svrchní šat, načež mu ornator poněkud pošinutý spodní oblek do pravé polohy upjal; pak mu navlékli tunicu a urovnali vetkaný, široký purpurový pruh přesně od krku do středu prsou. Za přispění svých pomocníků upravoval mu pak ornator přes levé rameno přehozenou, hluboko dolů pod kolena spadající běloskvoucí, jemnou, vlněnou togu tím způsobem, že srovnal pečlivě znenáhla se rozšiřující a nabírané řasy kryjící až ku přehybu levou ruku, kdežto pravá až k lokti volna zůstala; také vzadu splývala přehozená přes rameno část tógy po zádech až téměř ku kotníkům a zahalovala celou postavu hojnými, vkusně upravenými záhyby. Aby řásně ze své úhledné polohy pošinuty nebyly a i pohybům se poddávaly, podloženy dřevěnými, jako pergamén tenkými a ohebnými destičkami, které zejména vypouchlině od prsou dolů splývající a uměle v záhyby nabírané (umbo) bezvadný tvar dodávaly. Pak mu obuli krásné, čtvernásobnými, vysoko nohy obmykajícími červenými řemeny připevněné střevíce, vlas upravil mu domácí kadeřník a jeho pomocník (ciniflones) a právě když mu ornátor těžké ruční zrcadlo z nejjemněji hlazené stříbrné plotny v krásném

zlaceném rámci podával, by do něho nahlédnul, vstoupil v týž úbor oblečený Montanus do síně.

Silius, ukryv pečlivě klíč ode dvířek výklenkové skříně do záhybů pasu, otázal se atriense, je-li šest otroků k průvodu pohotově, a když tento přisvědčil, ubírali se přátelé z paláce do nočního temna ulic, kterými jim dva otroci malými pochodněmi na cestu svítili. Na některých křižovatkách byl za teplé lunojasné noci ještě dosti živý ruch a triumvirové (treviri capitales) s oddíly dozorců první noční stráže (dle našeho času od 6 do 9 hod.) procházeli již městem pečujíce o noční klid, osobní jistotu a náležitá opatření pro případ požáru. Ze šesté čtvrti, Alta Semita, zabočili Silius s Montanem do sedmé, Via Lata zvané, a z této třídou Flaminia dolů okolo mausolea imperatora Augusta k porticu Argonautů, nedaleko něhož sídlo Silanů se nalézalo. Nádherné, sochami krášlené ostium s hojnými kovovými ozdobami na velikých zavřených dveřích bylo předzvěstí vnitřního přepychu. Jeden z otroků spustil silné klepadlo na bronzovou desku, načež se ihned porta otevřela a ostiarius na otázku Siliovu, je-li Marcus Junius Silanus přítomen, přisvědčil. Dle mnohých rozžatých, na vysokých mramorových stojanech umístěných lamp soudili přátelé, že v sídle znamenitého Římana větší společnost shromážděna jest a když za průvodu oznamovače z nádherného atria do druhého nádvoří vešli, zaslechli již z otevřené síně četné hlasy Silanových hostů. Nežli vkročili, velel Silius svým služebníkům, by jeho a Montana v síni otroků očekávali.

Když se byl nomenclator neznámého jemu Montana na jméno otázal, oznámil na prahu hlasitě oba nové příchozí, kteří za všeobecného utišení hostů do společenské síně vkročili. Silanus uvítal je vřele a jevil upřímné potěšení, když mu Silius Montana představil, s jehož otcem býval důvěrně spřátelen. Také jiní senátoři, kteří starého Montana dobře znali, hlásili se přátelsky k mladému muži. „Traulus Montanus vypadá jako mladý bratr zesnulého poctivce Julia!“ pravil srdečně Marcus Statilius Taurus, podávaje Montanovi ruku. „Doufám, že tě i ve svém domě, kam tvůj zesnulý otec tak často docházel, přivítám.“ Vřelým tím uvítáním ustoupila částečná zdrželivost Montanova nadobro, zejména když se kolem něho sestoupil kruh mladších mužů, kteří jej přívětivě žádali, by jim vypravoval podrobnosti o svém dlouholetém pobytu v Gallii, což také, když se byli na křesla v pozadí síně rozestavená usadili, milerád učinil. Služebnictvo nalévalo do skleněných, zlatem lemovaných pohárů znamenité setinské víno. Ve skupinách starých senátorů mluvilo se velmi tlumeně a Taurus Corvinus, Marcus Vinicius, Junius Silanus a Caecina Largus projevovali o obžalobě na Asiatica uchystané, různá mínění, leč v tom souhlasili všichni, že v senátě svorně proti obžalobci vystoupí, nechť by se Claudius Caesar Augustus a Lucius Vitellius na druhou stranu přidali, o čemž téměř nikdo nepochyboval.

Silius chodil od skupiny ke skupině a nabyl pevného přesvědčení, že záležitost Asiaticova za přispění tak vynikajících mužů k dobrému se obrátí; proto děkoval srdečně Silanovi, jenž váhou svého vlivu hlavně na ostatní působil. Na konec porady skupili se všichni senátoři kolem něho, načež je oslovil: „Drazí přátelé! Nebezpečí hrozící Asiatikovi nedopadne

jen na hlavu jeho, nýbrž může míti i pro nás velice vážné následky, neboť dopouští-li se Messalina ve své neukojitelné hrabivosti a mstivosti takového násilí na našem příteli dnes, zkusí ho zítra bez ostychu na některém z nás, a nebezpečí hrozí takto všem. Víte, že mnohý z našeho kruhu jí a jejím stvůrám nepohodlným jest a po tomto zdaru pokusila se s tím větší smělostí o zničení senátorů proti ní stojících. Znáte ničeho se nelekající odvahu Messalininu a naprostou lhostejnost a netečnost Claudiovu, který řízení všech vážných záležitostí libovůli osvobozenců jej obklopujících ponechává. Ani řádění Messalinina si nevšímá, tak že nejen vedení státu den ke dni upadá, ale i životy veřejně působících mužů stále ohroženy jsou, nemravnost stoupá a vše v bědné rozháranosti k úplnému rozvratu se chýlí. Proto nemůžeme k takovýmto případům lhostejně přihlížeti, nesmíme mlčky úklady Messalininy snášeti, by nás pak veřejné mínění neodsoudilo, že jsme i my nástroji jejími se stali, že jsme se jí včas neopřeli. Proto doufám pevně, že každý z nás beze všech obav před možnými následky Asiatica neustupně hájiti a tím věrněji na jeho straně státi bude, ana jest celá obžaloba pletivem lží, bezdůvodných nařknutí a bídného na cti utrhání vůči muži o stát velezasloužilému!“

Ze skupiny přítomných státníků ozval se hlučný souhlas, jejž náhle nomenclator hlasitým ohlášením jména: „Asinius Gallus“ přerušil. Na první pohled pozorovali shromáždění, že vstoupivší hned na to senátor s důležitou zprávou přichází, neboť obličej jeho planul rozčilením, pot se mu perlil na čele a rychlou chůzí byl upachtěn. Jedva že se do nejbližšího křesla usadil, oznamoval trhaně překvapující zprávu: „Právě rozkázal — Claudius, by z Říma vzdálivšího se — Asiatica pronásledovali!“ Jako hromová rána dopadlo toto oznámení na přítomné a ze zmatenice hlučících hlasů nebylo v prvních okamžicích ničemu rozuměti. Všichni obklopili nanejvýše vzrušeného Galla a zahrnovali jej otázkami, kde a jak tuto důležitou zprávu vypátral.

„Mějte jen malé strpení a podejte mi pohár, abych všechen ten vztek a tu žluč do sebe spláchnul a opět na ty vychrlil, kteří mi ji sdělili!“ zvolal hněvivě a když mu rychle největší až po okraj naplněnou číši podali, vyprázdnil obsah na dno a pak začal klidněji vyprávěti: „Po rozkošné avšak velice smutně zakončené scéně v domě Siliově, kráčel jsem podle nosítek Aelie Paetiny, hovoře s ní o bídné obžalobě císařské prostopášnice, když jsme ve třídě paláců Alta Semita potkali Narcissa, písaře tajemníka Claudiova, který mne vyzval, abych s ním navštívil učence Polybia, u něhož se Messalinovci shromažďují. Rozloučil jsem se tudíž s Paetinou —“

„Ale vypravuj přec rychleji, Galle,“ přerušil jej netrpělivě Silius, „vždyť vidíš, že námi horečka zvědavosti lomcuje!“

„Vždyť se dočkáte,“ odvětil nevrle vypravěč a pokračoval: „Hnízdo pochlebovačů bylo téměř přeplněno; bývalý milostník Messalinin Polybios a četné stvůry panujících osvobozenců tvářili se při mém vstupu do triclinia, kde se právě cena v pitku měnila, velice kysele, ba tu a tam padla jizlivá poznámka, kterouž jsem — o tom as nepochybujete — s hojnými úroky všetečným jazykům vrátil. Abych vás však dlouho nemučil, zvěstuji vám, že do vybrané této společnosti za nedlouho také

Vitellius a Suillius přišli a tento obrátil se ihned přímo ke mně a chvastavým, protivným svým způsobem, který nebyl prost hanebné jedovatosti, pravil chlubně: ‚Domnívali jste se, že to bylo dobře navlečeno, když jste Asiaticovi poradili, by se z Říma vzdálil; zapomněli jste však, že jest bedlivě pozorován, neboť jedva že město opustil, dán prefektu praetorianů Crispinovi rozkaz, by uprchlíka stopoval a tam, kde jej dopadne, se ho zmocnil‘. — ‚Tím že se ho zmocníte, nemáte vítězství pojištěno, neboť o jeho provinění bude rozhodovati senát a ne vaše po jeho bohatství a zahradách lakotná společnost!‘ odvětil jsem na to já, načež Suillius spustiv škodolibý smích, posupně odpověděl: ‚Senát? — Senát, ve kterém je většina Asiaticových přívrženců, nemůže a nebude také nikdy o vlastizrádných proviněních tohoto muže rozhodovati; on musí se zodpovídati radě důvěrníků Claudiových a imperator rozhodne o jeho osudu sám!‘“

Bouřlivé výkřiky hněvu a opovržení ozvaly se síní. Všem bylo nyní jasno, že vůči takovémuto násilí senát ničeho nezmůže a v největším roztrpčení vzdalovali se po tomto sdělení četní přátelé Silanovi z jeho domu. Jen malá skupinka nejvěrnějších přívrženců Asiaticových zůstala ještě, avšak i ti vzdávali se vší naděje, že by vynikajícího státníka bylo možno zachrániti. (Pokračování.)

Po stopě plagiatu.

Příspěvek k filosofii a technice básnického tvoření od J. Arbesa.

(Pokračování.)

Molière narodil se r. 1622 a stal se, jak známo, hercem již jako mladík asi dvacetiletý. Po několik let byl členem herecké společnosti, která před r. 1643 hrála mimo Paříž, připomenutého roku pak v Paříži, odkud vydala se r. 1645 zase na bludnou cestu po větších i menších městech francouzských. Molière stal se později jejím ředitelem a teprve po několika letech, r. 1658, tedy již jako muž 36letý, zavítal se společností svou do Paříže.

Literarní činnost svou zahájil Molière již před tímto svým návratem do Paříže. Kdy, nelze udati. Biografové jeho uvádějí titule několika meziher a dramatických hříček, jako „Le médecin volant“, „La jalousie du Barbouillé“, „Le docteur amoureux“, „Les trois docteurs riveaux“ a „Le maître d'ecole“, ba zmiňují se také o jakýchsi truchlohrách, jako o pastýřském dramatu „Mélisse“, jež prý byl Molière za třináctileté pouti jako člen a později ředitel kočující herecké společnosti napsal. Ze všech těchto, abychom tak řekli, průpravných dramatických prací Molièrových hrána v Paříži po roce 1658 pouze jedna, „Le docteur amoureux“.

První objemnější práce, kterou Molière získal přízeň svých diváků a posluchačů, byla pětiaktová veselohra „L'etourdi", která byla v Lyoně již r. 1653 (dle některých teprve r. 1655) provozována a s kterouž Molière pochodil dobře i v Paříži.

Forma, v jaké práce ta přešla na pozdější věky, (první tisk jest z r. 1663), ovšem není původní, poněvadž byl kus ten, nežli byl vytištěn, namnoze přepracován. Obsah, založení a postup děje zůstaly však dle všeho bez podstatné změny a možno tudíž aspoň přibližně souditi na způsob, jakým Molière tehdá pracoval. „O umělecké komposici", praví Lotheissen ve svém záslužném díle o Molièrovi, „nemůže býti ještě ani řeči; Molière seřadil několik malých frašek, — v nichž vystupóvaly tytéž osoby — pod společným titulem a nazval je akty. V podstatě jest to pět podle sebe samostatných kusů".

V ohledu komposičním a vůbec uměleckém v nejširším slova smyslu tato prvotina Molièrova tedy nevyniká. Vizme tudíž, v jakém poměru jest k dramatickým pracím již dříve napsaným t. j. co asi jest v ní původního!

„Kus ten," praví dále Lotheissen, „jest volné zpracování italské hry „Inavertito" od Nicoly Barbieriho (1629), jen že Molière ještě mnohé scény z jiných veseloher do své zapustil."

Na tom však není dosti. Připomenutá italská hra, jejíž celý titul zněl: „Inavertito ovvere Scafino disturbato a Mezzetino travagliato" byla původně kusem improvisačním a také tak z počátku provozována. Později však ji autor propracoval scénicky a vydal r. 1626 v Benátkách i tiskem. Zajímavo jest, že skoro současně s kusem Molièrovým vynikl jiný francouzský kus téhož obsahu pod titulem „Amant indiscret" ou „le maître étourdi" z péra Filipa Quinaulta, kterýžto kus jest skutečným blížencem kusu Molièrova.

Německý literární historik Robert Prölss, nemoha fakta toho obejíti, ihned omluvně dodává: „V slídění po podrobnostech nesmí se jíti příliš daleko. Neboť proč by nemohli dva básníci od sebe nezávislí podobné charaktery přivésti do podobných situací, proč by nemohli míti v podobných situacích pro podobné charaktery také podobné myšlénky?"

Připouštíme. Možnost všeho toho jest nejen nepopíratelna, ale zároveň také tisícerými doklady doložena. Nicméně v témže okamžiku, kdy se postavíme na vratké stanovisko, za které Prölss láme oštěp, otvíráme do kořán brány nejdrzejším plagiatům všech odstínů.

Připustíme-li právoplatnost zásady Prölssovy, ztratíme naprosto kompas přesného kriteria. Neboť mohou-li dva básníci přivésti podobné charaktery do podobných situací a mohou-li míti pro podobné charaktery v podobných situacích také podobné myšlénky, mohou se v nahodilých shodách takových octnouti také tři, čtyři, ba i sto a více básníků, a nebo obráceně: sto a více nejdrzejších plagiatorů mohlo by zcela klidně odpovídat: Já neplagoval! To jen náhodou setkal jsem se v charakterech, situacích a slovním výrazu s jiným básníkem. Já za to nemohu, jako za to nemůže on, že jsme vytvořili díla tak nápadně podobná atd.

Proč však odhazovat bezúčelně jedině správný kompas? K čemu si hrát i v tak jasných věcech neustále na ňukanou a při tom pojem

tvoření tak dlouho kroutiti a zabalovati, až se z něho vyklube pravá toho karikatura?

Či není spravedlivější a poctivější postaviti se zcela bezohledně na stanovisko nejpřísnější a vzdáti oné zásluze čest, které patří — snažit se zjistiti, co náleží na účet básníka, o němž jest řeč a co na účet básníků jiných, z kterýchž vážil, jež opravoval, zdokonaloval atd.?

Stanovisko naše: že žádný básník a umělec vůbec nemá v podstatě na nic jiného ve svých dílech práva, nežli co nebylo doposud ještě nikdy nikým umělecky znázorněno a vysloveno — nechť už je to sujet, děj, charakter, situace, myšlénky atd. — jest sice nejpříkřejší a nejpřísnější, ale zároveň nejobjektivnější, nejkorektnější a nejspravedlivější.

Postavíme-li se jednou na toto stanovisko, nemůže nám nikdo přijít s nižádnou výmluvou a omluvou jakékoli nahodilosti. Cožkoli již jednou v umělecké formě existovalo, nemá a nikdy nemůže činiti v jakékoli jiné formě, byť sebe dokonalejší, nárok na původnost absolutní.

Pojem „tvořiti" jest logicky jasný a netřeba ho zaměňovati za patvoření, za uměleckou transfiguraci, za důkladnější provedení komposice, za prohlubování a různé vyšňořování charakterů, za přesnější vyjadřování myšlének atd., — jak zovou se všechny ty procedury, jimiž se již existující díla umělecká, tudíž i básnická, formálně a po případě třeba i jinak zdokonalují.

Nám zdá se, že z ohromného chaosu divergentních názorů vyslovujeme pojem nejpřesnější, když díme, že palma nenáleží oněm, kdož byli jakékoli již existující dílo umělecké jakýmkoli způsobem zdokonalili, nýbrž oněm převzácným vyvolencům, kteří vytvořili umělecké dílo bez jakýchkoli jiných uměleckých pomůcek — dílo naprosto původní a k tomu v neúhonné formě umělecké.

Každému jinému dílu, byť i bylo z jakýchkoli příčin sebe více velebeno a vynášeno, náleží logicky místo — pod touto grandiosní úrovní, na které stojí v slzavém údolí našem tak málo děl, že se skoro zdá, jako by byla úroveň ta pro smrtelníky nedostupná.

Po této zdánlivě libovolné a přece nutné odchylce vraťme se zase k první veselohře Molièrově.

Prölls netoliko že Molièrův způsob tvořiti laskavě omlouvá, on posléze musí konstatovati, že Molière práce Barbieriho skutečně použil a praví: „Jakkolivěk také Molière vzor svůj překonal, jest přece k politování, že výtečného rozřešení Italova nepodržel. Zápletky kusu zakládají se totiž na neopatrnosti, s jakou pán vždy zase křižuje lsti svého sluhy, jež tento v zájmu svého pána provádí. Barbieri nechává svého bratra nemotoru konečně sama na sobě tak zoufati, že právě v okamžiku, kdy závisí vše od jeho přítomnosti, uteče, aby zdaření sluhovy lsti zmařil, tak že jej musí sluha pronásledovat, chytit a na svých bedrách násilně přinésti na prah jeho štěstí. U Molièra naproti tomu přivodí šťastné zakončení pouze zevnější nahodilost."

Dle toho Molière „vzoru" svého ve všem nezdokonalil, nýbrž bez odporu jednu z nejhlavnějších částí díla — zakončení — neumělecky seslabil.

Nicméně ani na tom, co jsme již uvedli, není dosti. Molière nepoužil

k této práci své pouze kusu Barbierova, on zapustil do kusu také episodu ze Cervantesovy novelly „La Gitaniella de Madrid“, dále vydlužil prý si také ještě „mnohé rysy“ z italského dramatu „Emilia“ od slepce Luigiho Grota a z jiné italské hry „Angelica“ od italského herce Fabricia de Fornaris, ba vpletl do dialogu i různé reminiscence z Terence a Plauta.

Tedy neméně než-li šesti autorů bylo třeba, než-li vznikl Molièrův kus „L'eturdi“. První (Barbieri) poskytl sujet, charaktery a situace, jaksi celé jádro i jeho kostru; Cervantes jednu episodu, jiní dva (Groto a de Fornaris) „mnohé rysy“ a poslední dva a to nikoli duševní mrzáci nebo dramatičtí břídilové (Terenc a Plautus) transfigurované okrasy dialogu.

Aby se tak český dramatický autor s podobně „tvořenou“ prací poprvé odvážil před české obecenstvo a před českou kritiku!

Molièrův kus líbil se již v Lyoně. Molièrova společnost docílila jím takového úspěchu, že dvě jiné společnosti herecké, které s ní chtěly závoditi, byly nuceny od toho upustiti. Jedna ze společností těch se docela rozešla a nejlepší síly její přešly ku společnosti Molièrově.

Příčinu úspěchu toho vykládá Lotheissen takto: „U porovnání s většinou frašek tehdejší doby byl „L'etourdi“ dílo zasluhující pozornosti. Byla to práce herce znajícího tajemství jeviště. Molière básnil jako Shakespeare s jistým porozuměním požadavků dramatických. První scénou počínaje jest to očividné. V rychlých, smělých tazích rozvinuje jeden obraz za druhým a v každém dovede situaci komicky a působivě vytvořiti.“

Úspěchu nedocíleno tedy původností, aniž pravou uměleckostí díla, nýbrž routinou herce-dramatika, vyprubovanou působivostí scén neboli obratným seskupením a aranžmentem pozměněných charakterů a scén starého kusu.

Také druhý kus Molièrův „Le dépit amoureux“, jenž vznikl po třech letech a poprvé provozován dne 6. prosince 1656, nebyl naprosto původním. „I tentokráte“ praví Lotheissen, „přidržel se Molière italského vzoru, veselohry „L'interesse“ (Úroky) od Nicoly Secchia, která byla držána ve známém genru her intrikanských . . .“ Italský kus jest prý veselohra, jakých bylo tehdá mnoho, „rozmarná, zábavná, pravdě nepodobná a povrchní“. Prölls v úvaze své o tomto kuse Molièrové praví: „Také neschází Secchiově vzoru zdravé a výtečné pozorování života, kteréž často skoro do slova přešlo do veselohry Molièrovy“.

Autor italského kusu ovšem nenáleží mezi dramatiky prvního řádu. Nicolo Secco nebo-li Secchi pocházel ze staršlechtické rodiny italské, studoval práva a znal prý se i v diplomacii a umění vojenském. Roku 1545 byl mu Ferdinandem Katolickým, jenž prý si ho velice vážil, svěřen úřad vyslance u dvora tureckého. Po svém návratu z Cařihradu stal se Secco v Madridě kapitánem di giustizia. V pozdějších letech uchýlil se do osady Montechiaro v oblasti Brescie, kde žil v ústraní vědám a literárnímu působení. Nejlepší prací jeho prý jest „Il dialogo dell' honore“ (Dialog o cti). Mimo jiné vyšly od něho čtyry komedie tiskem: „Gl'inganni“ ve Florencii r. 1562, „L'interesse“ v Benátkách 1581, „La camariera“ (Komorná) tamže 1581, a „Il Beffa“ v Parmě 1584.

Kdy Secco umřel, neudávají ani italští literární historikové. Ale stalo se tak ještě za živobytí papeže Pavla; neboť když tento dal Secca vy-

zvati, aby se odebral do Říma, že bude jmenován kardinálem, nestihlo vyzvání to vyzvaného již na živě.

Právě uvedené jest důkazem, že Nicolo Secco těšil se ve vlasti své nemalé cti a přízni vysokých kruhů. Zda přízeň tu získal také svými veselohrami, nevíme udati.

Jelikož Molièrova veselohra „Dépit amoreux“ provozována byla poprvé dne 6. prosince 1656, existoval pravzor její Seccovo „L'interesse“ neméně než tři čtvrtě století jako tištěná kniha a byl bezpochyby v době té nejspíše i v samé Paříži a ve Francii vůbec často provozován.

Základní vadou kusu jest do očí bijící pravdě nepodobnost.

Mladá dívka, která byla jako hoch vychována a také tak žije, zamiluje se, když pozná, že není hochem, do mladého muže, který miluje její sestru, která zase jiného miluje. Dívka-hoch umluví si s milencem noční dostaveníčko, k němuž se dostaví v ženských šatech, a hraje úlohu své sestry, kteroužto úlohu provádí pak i za dne s druhým milencem — což jest látka pro jeviště tak pravdě nepodobná, že zřídka lze nalézti pravdě nepodobnější. A Molière, podržev základní tento rys italské komedie, tuto pravdě nepodobnost ze své práce nevymýtil, tudíž kardinalní vadu vzoru svého nebo předlohy své neodstranil.

Molière ovšem italského kusu prostě nepřeložil, nýbrž vsunul do něho rozvedení ještě druhého milostného poměru, jejž italský autor prostě pominul. Mnozí ujišťují, že právě tato část jest naprostým duševním majetkem Molièrovým. Jest prý to odlesk poměru, v jakém byl tehdá Molière ku krásné herečce Duparcově. Avšak jiní zase poukazují i vzhledem k této části Molièrovy veselohry k dramatickým vzorům a sice k italskému kusu „Gli stegni amorosi“ a ke kusu španělskému „El perro del hortelano“ (Zahradníkův pes) od Lopea de Vega.

Pravda-li poslednější, použil Moliére i k této práci své nejméně dvou nebo docela tří cizích her. Dr. A. Friedmann ve „Frankfurter Ztgu“ z r. 1879 uvádí mimo to ještě dvě jiné práce a sice „Deniaisé“ od Dela Teissonière a kus „Le pedant“ od Bruna Nolano, o nichž nám není nic bližšího známo. V čem a jak Molière to, co odjinud přejal, zlepšil a zdokonalil, není úkolem této stati, poněvadž nám jde prostě o vystihnutí tvoření v pravém toho slova smyslu t. j. o umělecké práce, jež vznikly co do sujetu, děje, charakterů atd. zcela samostatně a nejsou tudíž pouhým zdokonalením uměleckých, byť i formalně nedokonalých děl již existujících.

Nová práce Molièrova líbila se nejen v městech mimo Paříž, ale později i v Paříži. I nyní prý se často provozuje; ale nikoli již celá, nýbrž pouze prý ona její část, kterou někteří pokládají za duševní majetek Moliérův, kdežto jiní tvrdí, že jest to vzdělání momentů převzatých z kusů italského a španělského.

Na ukázku, jak uměl Molière cizí samostatné plody i básníků nedramatiků transfigurovati a do svých kusů na vhodná místa zapouštěti, reprodukujeme dle dra. A. Friedmanna (Montags Blatt 1878) následující:

V Terencově komedii „Dívka Andrická“, jejíž vznik, t. j. zpracování řecké komedie, klade se do roku 166 před Kristem, čteme v III. jednání, v 13. scéně:

„Amantium irae, amoris integratio“ po česku asi: „Spor milujících jest milujícím smířením.“

Zdánlivě věta skoro až bezvýznamná. Člověk ji při čtení přelítne a ani mu nenapadne, že jest možno větu rozvést, prohloubit a myšlénku její plastičtěji znázornit a že z toho všeho — ovšem při náležitém talentu zpracovatele může se vyklubati i tak rozkošná oda, jako jest jedna z Horaciových, v které Lydia s básníkem se hádají, opouštějí a vzájemně si vyhrožují, že si každý zvolí jiný předmět své lásky, a konečně smířeni padnou si do náručí se slovy: „A přece rád žiji s tebou a rád s tebou i umru!“

Molière následoval prostě Horace a odu jeho v komedii své „Le dépit amoureux“ ještě více a dramaticky účinně rozvedl. Místo dvou milujících použil k sesílení dramatického dojmu — čtyř . . .

Oba milující v kuse Molièrově — Lucile a Eraste — mají k posluze jiné dva milující jménem Marinette a Gros René.

„Nevěřte, madam,“ praví Eraste k Lucile, „že vás budu ještě jednou svou láskou baviti. Tvrdošíjný váš hněv pro pouhý stín urážky poučil mě, jak náleží, o vaší lhostejnosti. Přiznám se vám: moje oči nalezly ve vašich očích cosi, s čím se v žádných jiných nesetkaly. Nicméně . . . tentokráte jest to naposled, co vás obtěžuji.“

Lucile na to odpoví: „Mohl jste mne i tentokráte ušetřiti.“

Po té se chvíli ještě hádají, aniž by se mohli nebo chtěli rozloučiti, vracejí si věci, jež si byli vzájemně dali na památku, aby si vůbec ještě mohli něco říci: obrázky, dopisy, prsteny, při čemž si množství příjemných okamžiků připomínají. Posléze si dají na vždy s bohem; ale nemohou se s místa hnouti. Sluha i služka na ně dotírají, až Eraste konečně zvolá:

„Ach, Lucile, Lucile, na srdce, jako jest moje, nebude lze tak snadno zapomenout.“

„Ale ty's tomu tak chtěl,“ odpovídá Lucile po vytáčkách a Eraste končí slovy Horacovými:

„Ale což kdyby srdce mé práhlo po svém vězení; kdyby, jakkoliv je pohněváno, vyprosilo si odpuštění?“

A Lucile zpečeťuje smíření slovy:

„Ne, ne! Nečiň tak! Neboť já jsem příliš slabá, a bojím se, že bych tvé prosbě snad až příliš brzo vyhověla.“

Sotva smířené panstvo opustí scénu, začnou služební trivialními výrazy spílati bezcharakternosti svého panstva.

„O, ta zbabělá osoba!“ praví Marinette. — „O, té málomocné zmužilosti!“ míní Gros René. — Na to se trivialním způsobem hádají, vracejí si své dary: půl sta jehel, kousek sýra, spalují své dopisy a posléze dojde k rozchodu.

„Máme se rozjít nebo nemáme?“ praví jeden. — „Jak vidíš!“ odpovídá druhý. — „Jak chceš!“ míní jeden. „Ne, jak chceš ty,“ odtuší druhý a — s ujištěním, že se mají k smrti rádi, padnou si konečně do náručí.

Vše — dle receptu Horacovy ody, o které právem lze souditi, že vznikla z jediné, zdánlivě bezvýznamné a přece tak zázračné věty — z Terencova vzdělání starší komedie řecké, o kteréž Terenc v prologu praví, že z Menandrova kusu „co se mu hodilo přenesl a jako svého užil.“

Uvážíme-li, že Horac, vedle Virgila největší básník starořímský, žil v letech 65—8 před Kristem, byla zmíněná oda jeho v době, kdy ji Molière transfiguroval, již více než-li asi 1670 let stará. Uvážíme-li pak dále, že rok narození Terence klade se do r. 194 před Kristem, tedy o více nežli celé století dříve nežli rok narození Horace, a konečně že Menandros nastoupil dráhu dramatickou v dvacátém roce věku svého a sice r. 322 před Kristem, měl prazárodek výše uvedené Molièrovy transfigurace Horacovy ody (jestliže totiž citovaná věta základní obsažena byla již v kuse Menandrově, z jehož asi 100 her přešly na potomstvo pouze jen některé zlomky a z mnohých pouhé titule) již za dob Molièrových více než ctihodné stáří — skoro 2000 let. (Pokrač.)

Libanon.

Napsal Quido Mansvet.

(Pokračování.)

Krátce po východu slunce zakončeny přípravy na cestu, kočovná domácnost naložena, vše připevněno pečlivě provazy a s obvyklým povelem: „Jalla, jalla!“ (pospěšte, pospěšte) nastoupen pochod z Tarabulu (Tripoli), jehož přístav El Mina s dalekou mořskou hladinou i pěkná krajina okolní obraz hlubokého klidu poskytovaly. Štěstí nám přálo, neboť s výšin horstva Libanského počaly se husté mraky a mlhy zvolna nížiti, ranní dusno se mírnilo a za nedlouho projížděli jsme prškou jako rosa jemnou, která naše šaty citelně navlhčila a kyprou zeleň kolkolem vodními krůpějemi pokryla. Za mostem, vedoucím přes silně proudící říčku Kadišu, stoupala cesta vzhůru k vesnici Zerartě, kde se již blahodárný účinek sprchlé vláhy jevil na rostlinstvu, které tu v plné svěžesti oku lahodilo. Již již počínalo slunce z mlh vystupovati a když pojednou s hladiny mořské západní vítr prvním dechem krajinu ovál, zmizely nyní již jen závojovitě tenké chmury docela a nezkalený jas rozléval se po celé krajině.

Vesnice Zerarta rozkládá se od potoka Rašínu k výšině a vypadá se svým velkým maronitským kostelem a četnými po tarasech založenými zahradami velmi malebně; část budov slouží za letní byty obyvatelstvu osady Edenu, dále v horách ležící, poněvadž nahoře padává tak veliké množství sněhu, že jest tam pobyt téměř nemožný. Cesta vede ze Zerarty dále k osadám Hatta a Meršine, na vysočině ležícím, odkud viděti jest pusté stěny nejvyšších hor Libanonu, tvořících táhlé hřebeny se špicemi: Dahr el Kodîb (3063 m.), Miskîje (3059 m.), Makmal (3052 m.) a Timârûn (3212 m.) Skalní stezka byla plna balvanů, mezi nimiž a přes

něž můj kůň lezl a drápal se hbitě jako koza. S obdivem sleduji, s jakou jistotou zvíře na místech nebezpečných si počíná, jak pozorně kopýtka na hladké kameny a jejich okraje klade, jak bedlivě zkouší pevnost polohy a jak obratně se tu a tam na plochu výše položenou vzepře a vyskakuje. Kdyby se v takovém okamžiku nožka zvířete svezla neb vysmekla, že by se dále zachytiti nemohla, pak — ani mi při jistém kroku zvířete nenapadne, co by se asi stalo, když pozoruji tu sráznou propast pode mnou. Za svízelnou cestu odměněni jsme na výšině čarokrásnou vyhlídkou na svahy horské, nyní již daleko pod námi ležící Tarabulus a s obzorem splývající mořskou hladinu. Na blízku našeho stanoviska a po stranách zejí hluboké jícny sluji a propast i a dále zelenají se zahradami pokrytá úbočí.

Po dvaceti minutách vjížděli jsme do kotliny osady Edenu, v níž nás četná drobotina doprovázela pod skupinu velkých ořechových stromů nedaleko vesnice, kde bylo nejpříhodnější místo ku postavení stanu. Celková poloha Edenu s amfiteatralně vystupujícím horstvem, četnými háji pinií, rozsáhlými zahradami a vinohrady jest opravdu překrásná. Část orientálských spisovatelů tvrdí, že zde byla rajská zahrada Eden, což by nyní náleželo k nemožnostem, poněvadž v oblasti tohoto ráje mnohdy v zimě prý až třicet metrů vysoko sněhu napadá a obyvatelstvo se pak do hlouběji položené Zerarty neb do nížiny tarabuluské vystěhuje. Ačkoliv mi zdejší duchovní onu „orientálskou“ číslici potvrdil, nejsem přece o takovém množství sněhu přesvědčen, avšak rád věřím, že zde každou zimu jen 40 až 50 mužských zůstává a to za tím účelem, aby napadlé spousty sněhu s plochých střech odstraňovali, poněvadž by se tyto jinak pod velkou tíhou prolomily. Vzezření Edeňanů v pestrých oblecích s červenými malými čapkami na hlavách a jejich přívětivé a bodré chování mile se zamlouvá cestovateli. Mezi postavami mužskými možno pozorovati hlavně dva typy: jeden neobyčejně statný, a pak druhý nevelký, složitého těla, v chování méně upřímný a ne tak přívětivý. Část mladších i starších provdaných žen měla košile v předu do špičky vystřihnuté, prsa zcela odhalená a mladší svobodná generace do 15 let byla velice pěkná, svěží a hbitá.

Značná část budov jeví dosud stopy zuřivých bojů z roku 1860 a jen horský palác rodiny Karam, po způsobu starých saracenských staveb zbudovaný, avšak nedokončený, nazvati dlužno pěkným. Okna se špičatými oblouky rozdělena jsou štíhlými sloupci a vnitřek budovy, do níž nás přívětivý pán domu z pěkného tarasu uvedl, má zařízení sice jednoduché, ale na libanonské poměry pohodlné. Navzdor tomu, že leží vesnice 1445 m. nad mořem, daří se zde révě znamenitě a každá píď země využitkována jest na tarasovité, k výšinám stoupající sady, kde vysázeny jsou dlouhé řady morušových a fíkových stromů, mezi nimiž tu a tam mocné ořechy vynikají, kdežto další stráně údolí Kadiša věnčeny jsou četnými piniemi. Pro botanika jest tato končina pravým eldoradem a léčivých bylin hojně zde rostoucích užívají domorodci proti mnohým neduhům.

Lékařů zde není a téměř v každé vesnici, kde jsem nocoval, navštěvovali mě nemocní, ba i za jízdy osadami zastavovali mne často

lidé s prosbou o radu a prostředky proti té neb oné nemoci. Většinu z cestujících Evropanů považují za lékaře, což vzniklo snad tím, že bývají cestovatelé delší dobu zde prodlévající opatřeni příruční lékárničkou, ze které žadatelům dle možnosti léků uštědřují. V přímořských krajinách Syrie a Palestýny, v stepních rovinách, kolem pouště a tu a tam i v horách řádí zejména v době veder mnohdy prudké zimnice, pak oční nemoci, pakostnice, žaludeční a střevní neduhy, tak že jsem z několika set chininových prášků ani jediný nazpět nepřivezl, a též četné moje zásoby jiných léků vyčerpány úplně.

Eden má dva větší kostely a jeden menší; vnitřní jich výzdoba jest — jako všude na Libanonu — chudičká. Prostičká architektura těchto svatyň bývá obyčejně taková: čtyři v obdélníku postavené zdi z otesaných nevelkých kamenů kryty jsou stropními kládami, na které se silná vrstva hlíny a země upěchuje, a ponévadž nemá ani jediný z těch kostelíků věže, postaven jest nahoře ve středu přední neb zadní zdi as metr vysoký kamenný oblouk, v němž zavěšen jest neveliký zvon. Není-li však obec ani tak bohatou, aby si pořídila takového svolávače k návštěvě služeb božích a napomínatele k modlitbám, pak bývá nedaleko vchodu do kostela umístěna malá kovová plotna, na kterou buší ministrant palicí neb kladivem. Téměř ve všech osadách, kudy jsem jel, navštívil a na přivítanou pokropil mne churi (kněz) voňavou vodou z dlouhé skleněné úzkokrké láhve, kterýžto obyčej se dosti často při návštěvě domů maronitských zachovává, kde mimo to skoro nikde nechybí pánev k podkuřování kadidlem. Nejmalebnější polohu má zde malá, na skalní stěně uprostřed cypřiší stojící kaple, kde se nevelký počet Maronitů v povstání r. 1845 až do úplného vyhubení bránil.

Z Edenu vykonati možno cestu do slavného háje cedrových stromů dosti pohodlně za tři hodiny, avšak zavítati na Libanon a nenavštíviti nedaleké občasné sídlo maronitského patriarchy v Kanobinu, bylo by neodpustitelným proviněním. Proto jsem si také umínil, že pojedu druhý den přes klášter Antûn Kožhaija do Kanobinu a přes Bžerre do cedrového háje. Cesta byla tak hanebná, že jsem milerád sedlo opustil a před koněm kráčel. Za vesnicí Sab ukázal se poprve klášter sv. Antonína a pak vedla cesta dolů k údolí, jehož vchod tvoří dva ohromné balvany, kteréž nahoře spojuje klenutý oblouk, opatřený křížem. V této těžko přístupné rokline, od ostatního světa takřka odloučené, stojí dvě klášterní budovy, z nichž stará, takřka na skále přilepená, zpola ve vzduchu visící a prý sv. Antonínem aneb jedním z jeho průvodců založená, Mar Antûn Kožhaija se zove, pod níž dole zcela nový, morušemi, olivami, fíky, révovím a malými políčky obklopený klášter leží. V sadech zaměstnáno bylo právě as padesáte mnichů rolničením a zahradničením; zbytek as 40 mužů pracoval v klášterních dílnách a v nové právě zařízené tiskárničce.

V otevřené, četnými oblouky opatřené verandě podána mi nejdříve chutně upravená limonáda, pak černá káva a znamenité cigarety domácí výroby. Za přítomnosti četných starších mnichů a dvou mladých, vlašsky a francouzsky hovořících, zahájena rozprava, z počátku mou osobou se zabývající, načež se mluvilo o politické situaci v Evropě, o níž — diviti se tomu ovšem nelze — tito hodní lidé ani ponětí neměli. Především

se tázali, v jakých vzájemných poměrech evropští mocnáři žijí a zda-li se situace neschyluje k válce? Nijak netajili se upřímnými sympatiemi k republice francouzské a těšili se nadějí, že přijde doba, kdy mocná protektorka Francie říditi bude osudy Libanonu. Moc Německa značně podceňovali a vyslovili také obavu, že by v budoucnosti Rusko podmaniti mohlo Turecko, a Syrie s Libanonem by pak přešla v državu pravoslavného státu. Největší soustrasť projevovali „s uvězněným papežem“ v Římě a král Umberto byl těmto bodrým mnichům nejhroznějším zločincem.

Po tomto obapolném interviewu poděkoval jsem klášterníkům za pohostění; chtěli mne za každou cenu v klášteře aspoň přes noc pozdržeti, což jsem však vzhledem k cestovnímu programu učiniti nemohl. Cesta z tohoto kláštera, na níž se mine také výběžek údolí Edenského, jest dosti spletitá a nejhorší její část tvoří sestup do údolí Kadiša, po jehož pravé straně zbudován jest ve značné výši na skalní stěně klášter Kanubin (Dêr Kanobin). Vystavěn byl Theodosiem a sloužil za sídlo již prvnímu patriarchovi Maronovi, po něm pak ostatním pohlavárům církve maronitské, jejichž pohřebiště se tu nalezá. Kanubin jest až dosud střediskem maronitského kněžstva s patriarchou Antiochijským v čele, jemuž přiděleno jest 9 arcibiskupů a sedm biskupů, zároveň předností učilišť; celkem vládne 11 stům kněží, rozdělených na 342 kostelů. Mimo to je na Libanonu 17 ženských klášterů s 320 jeptiškami a 65 klášterů asi s 1300 mnichy v černých hávech s kuklí a malou černou čapkou na hlavách. Oblek světských kněží jest temně modrý, biskupů fialový a patriarchy červený se spodním, dlouhými úzkými rukávy opatřeným přiléhajícím šatem, na kterýž se obléká velice rozměrný talár se širšími, až k loktům sahajícími rukávy. Patriarchu oslovují titulem „nejsvětější“ (akdas) nebo „blahoslavený“ (gobtat) a biskupa „pane náš (saidna). Obsáhlejší vzdělaností vynikají bývalí navštěvovatelé římského „Collegium (seminarium) de propaganda fide“, kdežto nižší kněžstvo a mnišstvo v úžasné nevzdělanosti trčí. Nejhorší jest — tvrdím to z vlastního bedlivého pozorování — že překvapují namnoze svou nevědomostí i ve věcech čistě náboženských. Zároveň jsou kněží zdejší velmi chudí; je-li patriarcha bohatým, neznačí to mnoho, poněvadž spojeny jsou s jeho velkými příjmy i veliké povinnosti a dle doslechu uděluje podpory a dary co možná nejštědřeji. Před vysvěcením mohou se světští kněží ženiti, kdežto vyšší církevní hodnostáři od biskupů počínaje nesmí býti ženati.

Klášterní, panně Marii zasvěcený kostel jest hluboko do skály vytesán a ozdoben několika obrazy různé ceny; právem mohou se za to mniši chlubiti zásobou nádherných, na mnoze starých mešních rouch. Cizinci nápadnou četné po stěnách a na stropě zavěšené váčky se zámotky hedvábníků, obětovanými z prvotin každoročního výtěžku, kterýžto obyčej i jinde v Libanonu pozorovati možno. Také zde pohostili mne mniši vínem z vlastních vinic, ba naplnili jím i mou příruční láhev a obdarovali mne i čerstvým chutným chlebem, začež jsem se jim milerád malým dárkem k dobru kostela, jak to zde obyčejem, odvděčil.

V údolí Kadiša jest mnoho velikých jeskyň, kde druhdy poustevníci přebývali, později pak v dobách povstání rozptýlení Maronité útulek

hledávali; avšak mnohdy nenalézali ani zde dostatečné jistoty, neboť nepřítel vpustil do některých mocný příval vod, aneb zapálil velké hranice hořlavých látek těsně při otvorech jeskyň, tak že uprchlíci uvnitř bídně zahynuli. Údolí kolem kláštera Kanubin — o němž, mimochodem řečeno, mniši vypravují, že část jeho sultán Saladin postaviti kázal a zvonění v něm dovolil — jest na dosah oka pečlivě vzděláno a kyprá zeleň sáhá na dálné, osadami, dvorci, a kláštery poseté stráně.

Čím výše cesta z údolí Kadiša stoupá, tím širší poskytuje rozhled na stále se měnící malebné krajiny. Pozorujeme takto v dálce romanticky položenou residenci Diman, kde právě patriarcha Maronitů na letním bytě prodlévá, nad ní vesnici Hadet s malým, opodál ležícím hájkem cedrových stromů a nejzáze velkou vesnici Hasrun s několika většími budovami, jež mají střechy dle západoevropského vzoru. Když jsme minuli divoké, pobočními úžlabinami rozryté údolí Hadžit, přicházel nám vstříc zástup neobyčejně statných Maronitů, kteří nás již z dálky hlučně pozdravovali, a hezké, za mužskými kráčející ženy a dívky nedaly si ujíti příležitost k dotazu: „Odkud a kam?"

Nikde v Syrii není cizinec tolik pozdravován jako v Libanonu. Největší o to zásluhu mají ovšem Maronité, kteří cestovatele přívětivým: „Nhârak sa'id!" (dobrý den) vítají a obvyklou odpověď: „Nhârak mbârak!" (tobě dobrý den) očekávají. Libanonští Druzové naproti tomu pozdravují cizince zřídka kdy a také Muhamedáni opomenou často úmyslně pozdrav: „Marhaba!" (budiž vítán), čímž uspoří cestovateli odpověď: „Marhabtên!" t. j.: dvakráte budiž vítán ty. Za to k souvěrci jest vyznavač víry prorokovy až přílišně zdvořilý a pro našince bývá takový dialog pravou pochoutkou. Setká-li se nějaký Ali s Osmanem, pozdravují se tímto způsobem:

Ali: „Allah dej ti šťastného rána!"
Osman: „Takovýchto padesát přeji tobě!"
Ali: „Tvé jitro budiž požehnáno!"
Osman: „Tobě požehná Allah slavněji!"
Ali: „Celý dnešní den staniž se ti šťastným!"
Osman: „Tobě budiž šťastným a požehnaným!"
Ali: „Allah opatruj tvůj dům!"
Osman: „Allah opatruj tvé zdraví a požehnána budiž tvá rodina!"
Ali: „Pokoj tobě a zůstaň mi přítelem!"
Osman: „Odejdi v míru, Allah tě provodiž!"

Čtenář uzná, že jest takové pozdravování velice pěkné, avšak poněkud dlouhé; ostatně ve způsobu, jakým se odříkává, nespočívá přílišná srdečnost.

Krajina kolem rozsáhlé vesnice Bžerre poutá mohutnou svérázností, kyprou zelení hojných zahrad, spoustami šumících vod, propastmi a divokými úbočími pod modrými nebesy a v zářivém osvětlení. Vesnice, kde nás za našeho krátkého pobytu četní zvědavci obklopovali, má několik klášterů i kostelů a rozhlášené barvírny na bavlněné a polohedvábné látky. Většina obyvatelstva jest na horské poměry zámožnou a statní zdejší mužové dokázali svou udatnost zejména v povstání r. 1861. Z vesnice Bžerre vede prabídná cesta menším pobočním údolím vzhůru k rozcestí

Cedrový háj u Bžerre.

a cesta v pravo směřuje dále k cedrovému háji, kam jsme za hodinu dorazili.

Vyznávám se upřímně, že na mne před lety učinily zdejší skupiny cedrového háje daleko mohutnější dojem. Rozhlížeje se nyní kolem, pozoruji, že jest celá krajina pusta, ba smutna a navzdor jasu jižního slunce, právě k horstvu se sklánějícího, málo vábna. Na jedné straně vystupují lysé stěny hory Kodîb a naproti ní sněhovými prouhami pokrytá úbočí hory Mîzâb, kdežto na západ a východ dvě rokle široký hřbet pahorku ohraničují, na němž rozložen jest v sedmi skupinách proslavený háj cedrových stromů. Mnoho set metrů v hlubině pod pahorkem vyráží pramen Kadiša ze skály a spěje jakožto potůček dále údolím, přírodními krásami bohatým. Hora cedrů „Džebel Arz“ vypíná se 1925 m. nad hladinou Středozemního moře a v průhledném, příjemnou vůní prosyceném vzduchu je tu pobyt rozkošný.

Nelze se diviti, že většina cestovatelů počet cedrových stromů jinak udává, poněvadž četné kmeny těsně podle sebe ze země vzrůstají, tak že se tu skupinky po dvou a třech stromech nalezají a následkem toho při tak značném počtu mýlka ve sčítání vyloučena není, o čemž jsem se i já přesvědčil. Druhého dne totiž přijeli do cedrového háje jeden vlašský professor s touristou Němcem „za zábavou cestujícím“ i ujednáno, že každý z nás zvlášť počítati bude a že začneme v různých skupinách. Výsledek sčítání byl tento: Vlach napočítal 394, Němec 399 a pisatel těchto řádků 388 kmenů, kdežto dr. Socin v Baedekeru 397 udává a u jiných číslice mezi 385 a 400 kolísá. Také počet nejstarších stromů nebývá vždy stejně udáván a mění se mezi 9 a 12; tito prapradědové zdejšího háje pozůstávají jen z kůry a tenkého dřevnatého jádra, a patriarcha všech ostatních, cedr přes 20 m. vysoký, měří půldruhého metru nad zemí čtrnáct a půl metru v objemu. Ploše rozložené větve cedrů tvoří rovnou korunovitou krytbu zeleného jehličí, na níž velké vejčité šišky jako nasázeny stojí a po většině na koncích větví se nalezají. Cedry kvetou v měsíci září a říjnu; šišky dozrávají teprve po dvou letech, načež z nich semena vypadnou a z těchto vyrůstají stromky, které však teprve po třiceti letech oplozující semena nesou. Následkem neobyčejné hutnosti jest dřevo těžké, při tom pak báječně trvanlivé, poněvadž se v něm pro jeho trpkou chuť červi neusazují. Vůně dřeva i jehličí jest daleko příjemnější nežli při našich jehličnatých stromech.

Pro všechny tyto skvělé vlastnosti užíváno cedrového dřeva za starých dob k výrobě předmětů, kteréž měly potrvati „na věky“. S podivením se tážeme, jak starý as byl chrám v Tyru, když jej Hiram, přítel Salomonův, proto přestavěti kázal, poněvadž stropní cedrové klády prohnívati začaly. Veškery paláce v Persepoli honosily se břevnovím z cedrů, což platí též o chrámech v Jerusalemě, Apollonově v Utice a Dianině v Ephesu. Stěžně lodí Týrských, parádní lodi Ramsesa II., Caliguly a Demetria byly ze dřeva cedrového a také Mojžíš přikazoval kněžím, aby k očistě málomocných a domů, v nichž se tato nemoc objevila, dřeva cedrového se užívalo. Za drahý peníz kupovali někteří národové od Feničanů stavební cedrové dřevo. Ač i jinde, zejména na Candii, tyto stromy rostly, vynikal Libanon mohutností cedrových lesů nade všechna tato místa a počet

30 tisíců dělníků, kteří vždy po 10 tisících tři měsíce cedry a jedle pro Šalomona káceli, jest nám důkazem bohatého zalesnění tohoto pohoří. Utěšený tento stav trval po dlouhá staletí a ještě r. 315 př. Kr. kázal Antigonus, když oblehal město Tyrus, by mu pět set bitevních lodí a to většinou ze dřeva cedrového zbudovali, což se také průběhem několika měsíců stalo. Také mnoho chrámových soch řezáno z bezvadně zdravých cedrů a Diodorus zmiňuje se o jedné zvlášť zajímavé soše Dianině, která po dobytí města Saguntu, 200 roků po zničení Troje, na Libanon Zakyntskými přivezena byla. Pro větší ještě trvanlivost potírány tyto sochy rozředěnou cedrovou pryskyřicí, zvanou „cedria“, což se také s listinami na papyru psanými činívalo; konečně prý namáčeli Egypťané i balsamované mumie do cedrového oleje.

Stáří největších zdejších velikánů určovati, bylo by nesnadným úkolem, neboť dle různé tloušťky obnáší několik století a nejstarší mohou pamatovati několik tisíc let, tak že nezůstávají za slavnými Methusalemy stromů „Adansonia digitata“, jichž stáří se na 3 až 7 tisíc roků počítá.

(Pokračování.)

Vzpomínka na Roklan.

Karlu Klostermannovi.

Kol okna mračen tlum a dešť mně sporý táhne,
a v šeru večerním si v tichu vzpomínám,
jak závoj oblaků kol strmé hory táhne,
jež vypíná svůj hrot až k nebes výšinám.
Zřím, z rána cesta má jak vsí a dvory táhne,
za pustým nádražím se stáčí k houštinám,
kde z buků, na nichž mech nit kolem kory táhne,
dav plachých tetřevic prch dále k mýtinám.
Dech vlhka, slunce žár už lesa póry táhne
a znaven stoupáním šat těsný rozpínám,
van, třeba malý, v ret můj, žízní chorý, táhne,
a ruka s rozkoší se shýbá k malinám.
A výhled na hoře! — jak tmavé nory táhne
se kolem samý vrch až tam, kde mlhy rám;
na východ černý pás se — husté bory — táhne
a v nich jak turmalín plá jezer drahokam. —
Když v městě, které hnus s sebou a mory táhne,
chci klidem oživnout, vzduch svěží dýchat sám,
vždy myšlenka má v štít tvé strmé hory táhne,
a na černou tvou poušť, ó Rokle, vzpomínám!

Jaroslav Haasz.

Ženy dobré, které příliš milují.

Z výletního setkání.

Sepsal Josef K. Šlejhar.

(Pokračování.)

a chvíli jal se můj společník pokračovati o dobrých ženách, které příliš milují.

„Tak asi dělo se pokaždé, když někdy bez opovězení ať z nutnosti ať úmyslně jsem se pozdržel — zvláště takhle někdy v neděli, když zachtělo se mi na okamžik mezi staré známé, užiti v jejich společnosti pijáckého bezstarostného pohodlí, po němž časem zatoužíte, i kdybyste měl jakékoliv zásady a ženu a rodinu sebe více miloval. Ovšem v pomnění na to, co mě doma zajisté očekává, až přijdu o nějakou půlhodinu později, nebyla to chvíle pijáckého, bezstarostného pohodlí, nýbrž neklidného, trapného očekávání. Později jsem vůbec raději nechodil nikam — byl jsem aspoň ušetřen takových výstupů. Jenže ovšem, to nebyly jediné důvody výstupů u nás, jak jste již seznal. Nemohu se zase nezmíniti o těch dobách, kdy za nebožky matky někdy v neděli vracel se otec z dobré společnosti známých rozjařen a rozveselen domů a často i hezky pozdě. Vždy jsme naň všichni čekali — neopomenul nikdy přinésti nám s sebou nějaké fíky a ořechy. „To jsi hodný, že již jdeš," přicházela mu matka vstříc s jakousi šelmovskou usměvavostí. Otec vždy tu býval hovornější. — „No no, jen již toho nech, tatínku, a hezky jdi spat . . . Počkej, však tě zas podruhé pustím, chodit nám tak pozdě." A byl to samý bodrý žert a úsměv, poshovění, uznání i práva slabostí člověka . . . A u nás! Však jsem vám vylíčil podobné uvítání, a to nebylo vybráno z nejhorších. Mělo však býti po čase ještě daleko hůře, čím dál hůře, se vším a ve všem . . .

Již předem, vždy a neočekávaně dovedla ta žena vyrušiti tě z klidné chvilky, kdy na ten svůj klid bezpečil jsi se nejvíce. Dovedla tě vzrušiti celého, každý tvůj úmysl skáceti, tvé plány zvrátiti, každou tvou radost skrušiti, každou tvou slabůstku, z nichž spřádá se konečně část šosáckého štěstí manžela, obrátiti ve zločin, jehož dopouštíš se proti ní, proti lidem, proti slušnosti. Ano, zločinem v jejích očích je jaksi veškerý tvůj život, tvá povaha a tvé zvláštnosti. Vše je nástrahou proti ní a děje se na úkor jejímu přesvědčení. A při tom zdá se, jako by vyčihovala nejtajnější hnutí vaší mysli, vaše zámysly, a jen je postřehnuvši (aspoň dle svého mínění), hned jim připsala absolutní platnost a jistotu, že tak a nejinak, jak její mínění pravilo, dálo se ve vašem nitru, a na základě takto bezohledně připsaného vám úmyslu vyvodila takový řetěz důsledků a obvinění, spáchaných skutků i zločinných záměrů, k jejichž provedení se připravuješ, že v očích jejích, svých a všech lidí, již by se náhodou naskytli k jejímu kázání, musel's klesnouti na úroveň nejspustlejších individuí.

Často zajisté tím svým bystrým pudem předrážděné ženské přirozenosti uhodila na pravý ton vaší nálady v celém tom pekle vzájemného obcování s ní a uhodla, že mnohé je pravdou ve vašem mínění o ní, které vám vnucovala — cítila asi neoprávněnost zběsilého svého jednání a tím vzbuzující se reakci ve vašem nitru — tím pak náruživěji vyvozovala jakési nekonečné podezření proti vám a domnělé úžasné utrpení svého života po boku vašem. Začala dovozovati, že vůbec obmýšlíš o její bezživotí, chtěje ji ďábelsky promyšleně utýrati, že vůbec jen proto jsi ji pojal za ženu, abys se zmocnil jejího věna a jí pak se zbavil. Dokazovala ti, že měl jsi a máš nějaké poměry, neb napadlo jí z celé řady úkazů, že ji zanedbáváš a vůbec ji pomíjíš, dávaje jí to ještě ke všemu na srozuměnou, aby byla co nejvíce potupena — „ale třes se," dokládala tu, „pak máš na svědomí nejhroznější zodpovědnost a já ti něco provedu, čím navždy zničím klid tvé duše a co tě pronásledovat bude dnem a nocí." — Pěkné vyhlídky, co? Ze svých domněnek z počátku jen jako nástrahou nahazovaných přešla již v úplné přesvědčení. Tváře jí zlověstně sinavěly, celou mou bytost nejvnitřnější prolínala pohledem. — „Třes se, třes se, muži!" zvolala prorocky na mě hříšníka, provinilce. Maně musel jsem vždy vzpomenouti na akt čínského soudnictví, kdy při vstupu soudového sboru před klečícím zločincem celé přítomné žoldnéřstvo potřásajíc příšerně mučidly třikrát zahuláká: „Třeste se!" — „Pravím ti, muži: Třes se pak před mým hněvem a následky svých hříchů!" Byla to komedie exaltované ženštiny, či co? ptal jsem se tu sám sebe v jakési psychologické vědychtivosti. Ale zatím to bylo pravdou, jí zcela vážně míněno. Nebylo lze jí odmlouvati, bylo to zbytečno a úplně jsem se vzdal pokusů podobných. Tím horší jen výstupy nastávaly, tím více látky získala, chytala se nějak nedobře vyjádřeného pouětí, jaksi neobratně podaného vysvětlení, jež hned její domněnky vrhly v směry nové, snad jsi se zajikl a zabreptal — „vidíš, nemůžeš dále se svou lží" — snad jsi zakřičel — „křik není ještě důvodem" — a mlčel-li jsi — „mlčíš, proto že mou pravdu nedovedeš vyvrátiti." Všechno jí poskytovalo látku — a látku každou dovedla nevyrovnatelně zpracovati. Výstupy, mrzutosti, nesnesitelná jí vynucovaná dráždivá intermezza byla na denním pořádku . . .

Umínil jsem si zachovati za každou cenu klid. Myslil jsem toho dosáhnouti tím, že ji budu ponechávati jaksi samé sobě, neodmlouvati jí, nepokoušeti se, abych ji přesvědčil, snášeti nespravedlivé její vývody, mlčeti, za každou cenu mlčeti — nechť neurovnané a nezřízené city svoje vždy zase sama si urovná, to že ještě nejspíše se zdaří. Ano, pevný klid jsem si umínil. Bylo k tomu třeba onoho vědomého a řekl bych povzneseného sebezapření, v němž i za jiných okolností máme na zřeteli vykonání většího, důležitého díla. — Po několik dní také na žádnou z jejích urážek neodpověděl jsem nijak podrážděně. Vždy bez urážky jen, anebo vůbec neodpověděl jsem, ponechav ji v jejích nerozumných náhledech, ať již dle nich usmyslila si cokoliv — vždy úžasně nerozumného — provésti. — Nerozumný náhled nenabývá totiž dotud vlastního významu, pokud není proveden, kdy totiž teprv pak bije v zrak jeho neuvěřitelný nerozum. Což bylo i u mé ženy — ačkoliv někdy zase v tom běhu života také se stává, že náhled sám zdál se daleko nerozumnější, než objevilo se pak

jeho vlastní provedení — ale to bohužel nebyl nikdy případ u mé ženy, ujišťuji vás. — A mohla tedy trvati na nápadu a pošetilosti jakéhokoliv druhu (a dovedete si sám pomysleti, jakého druhu bývají pošetilosti velkoměstské zhýčkané a k tomu ještě takové ženy, jako byla moje, dostane-li se v střízlivou, klidnou a neúprosnou praksi života venkovského, zemědělského, jaký, zdá se mně, jedině nazývati se může životem: jeť vše ostatní, čím se žije, jen komediantskou, vyumělkovanou a nalhanou tretou života . . . systémem cizopasnictví, pohodlnosti, nezasloužených kariér, frivolních vymknutí se povinnostem . . . systémem života, oprávněným pouze tradicí života zrovna takového — — eh, maně pořád vybočuju, ani to člověku nedá, byl-li jednou v tom): neodpíral jsem jí. Chtěl jsem ji v pravdě na čas ponechati samé sobě, svým vlastním zkušenostem — ať pozná výsledky svého počínání bez mého zakročení, jež nazývala drsností, surovostí, sobectvím, neláskou, neporozuměním, ba padouštvím a zločinem, spáchaným na jejím štěstí, smrtelným hříchem, jehož se dopouštím na našem manželství, lakomstvím a skrblictvím, hrubou nevzdělaností . . . a Bůh ví čím.

Myslíte, že se něco napravilo ve smyslu mých dobromyslně míněných intencí? Hned to zvíte a podá vám to nový důkaz té zvrácenosti, možné ve veškerém pojímání takových žen.

Trvalo ono chování s mé strany několik dní — bylo mně k tomu sebrati dosti sil a sebezapření. Již za těch několik dní často významně a pátravě na mne se zahleděla. Já však činil, jako bych nic nepozoroval. Bylo to jednou při obědě. Začal jsem právě jísti s odporem jakési maso s nemírně přemaštěným „sósem“, jaký připravovala v nenapravitelném svém zvyku. Za jiných mých úmyslů bylo by mě to nutně vedlo k nějakým opatrným námitkám: neboť proč pro Bůh má se tak nehospodářsky plýtvati něčím k něčemu, čehož nelze pak nijak upotřebiti — až to byla hrůza s tím jejím nezřízeným plýtváním! Ale umínil jsem si klid, kdyby i ta omáčka byla ze samé dukátové jíšky. Jedl jsem mlčky s hroznou nechutí, pálilo mě to v krku . . . Sedí, pátravě se na mne zahledí. A začne se lehce usmívati ve vynuceném jakémsi napjetí, jež ale oním úsměvem chtěla zase zlehčovati. Já jako bych nic nepozoroval. Pořád tak hledí, mlčky, s týmž úsměvem, jemuž ale přibývá jakési hořké vynucenosti a úpornějšího napjetí. — „Pátrá to kamsi až do mého ledví,“ myslel jsem si. Stával jsem se mimoděk roztržitým. Hleděla, hleděla tak na mne, přímo hledajíc, ano násilně vyzývajíc mého pohledu. Nemohl jsem konečně, jsa přímým, jejího pohledu snésti bez odpovědi. Nedovedl jsem déle hráti licoměrnou komedii. „Co zas máš?“ pravím sevřeně. A trudně jsem se usmál. Ani nejmenší odpovědi, ani změny v její vyzývavé náladě. Ještě chvíli takto hleděla, pak její úsměv nabýval nevýslovně ironického výrazu v opravdové jakési hysterické vítězoslávě zjednané konečně nad svou obětí. „Aha,“ vyřkla zvláštním tenkým a jako jediným zvukem. Podráždila mě konečně nesnesitelně celá ta záhadná hysterická posa její. — „Ale teď bych opravdu rád již zvěděl, co má tvé chování znamenati?“ zeptal jsem se rázně. S týmž úsměvem jako dříve, tak nezměnitelným a jaksi děsně významným, jako by to nějaké japonské božství záhadně se šklebilo, nebo čemu se to podobalo — zakývala ve volném tempu hlavou. A pořád nic.

Jen hleděla a tak se usmívala. To jest tím úsměvem zrovna zlořečila, nějaká prokletí na vás shledávala — ó, v tom ohledu jsem ji už znal. Leč přese vše snažil jsem se vší silou zůstati nadále lhostejným aspoň v náležité míře, jakkoliv to bylo čím dále nesnadnějším. Jal jsem se hřmotiti více než bylo třeba jídelním náčiním a zabral jsem se s hlasitým mlaskáním do těch jíceu svírajících hrozných našich omáček. — Trvalo to zas asi čtvrt hodiny. Konečně mě to zmohlo a stalo se mi to její chování naprosto nesnesitelno. „No tedy co, Krista Pána, máš?“ vykřikl jsem, vstav prudce od jídla a zahleděv se na ni pronikavě. Nepohnula rysem ve tváři — ale začala sinavěti, naskakovaly jí brunátné skvrny. A v tomto zbrunátnělém naduření, v tom jakémsi stoku vší její krve do tváře, nabyl úsměv její výrazu opravdu příšerného, hystericky pekelného ... Posléze křečovité, po násilném semknutí propuklé zvuky, jako by se zajíkala, vydraly se jí z hrdla a byly nežensky hluboké, nepřirozeně duté: „Teď jsi se konečně prozradil!“ Pravila to temně, hýkavě a jako jediným dechem. A v hrozivé věštebnosti jako starozákonní prorok svému hříšnému ustrnulému lidu. „O já to věděla, věděla,“ zasípala více pro sebe. — „Co že jsi pro Bůh věděla?“ rozkřikl jsem se jako v šíleném uštvání. Zvedla se, vztáhla ruce proti mně: „Že máš na svědomí těžké provinění z minulosti,“ zašeptla. Pak pokračovala hlasem povýšeným, ledovým. „A že spáchal jsi zradu na mně. Mé tušení mě nezklamalo. Tvé celé jednání za poslední čas mi to jasně dokazuje. Ale i kdyby nic jiného mě nepřesvědčilo — teď jsi se právě prozradil, bídáku! Ani mého pohledu nesneseš. Hned se tvé svědomí bouří. Choval jsi se nejistě jako zločinec před svou obětí ... Jen se nesměj, takový nucený smích mě neomýlí ... Viď, že jsem se nezmýlila? Však ty to sám u sebe přiznáváš. Ó, mé tušení mě zřídka zklame ... Bídáku!“

Nejdřív chytalo mě cosi děsného vůči té ženě, zmítajíc mnou k divokým násilnostem. Ale pak opravdu musil jsem se dáti do smíchu, do nevázaného, bouřlivého smíchu, a se smíchem tím vstal jsem od stolu a se smíchem tím vyšel jsem z pokoje ... „Bídáku!“ běsnilo za mnou ještě v nevýslovném opovržení. Ale já se pořád smál, celou chodbou, celým dvorem, až dostal jsem se zcela ven, do přátelských svých polí, kde nebylo žen, ani jejich zvrácenosti, ani zběsilosti — ale kde vládla volná, vážná samota přírody, poddávající se dle věčného svého zřízení ...

Až tam jsem se náhle zachmuřil. A v těžkém zachmuření celé své duše šel jsem kamsi, pořád šel, nevěda téměř o sobě a svém okolí a všem tom, s čím celý můj život tak těsně býval sdružen v této volné, vážné přírodě ... a jen zející, vším pronikající a nade vším rozprostřené strašné vidění mého neštěstí provalilo se v tomto zachmuření celé duše mé.

Jediná je obdoba pocitu takového: tehdy, kdy člověk náhle sezná, že ztratil všechno. V pojmu ztratiti všechno — blaho, v něž doufal, štěstí, jež očekával, lásku, po níž tak nesmírně práhla bytost jeho, celou tu víru, již kladl v život a sebe — toto všechno ztratiti navždy a bezvýminečně, bez naděje, a možného východiště z té nezřízené divočiny životních poměrů, může býti jediná výměra mých pocitů tehdejších.

Až příliš zjevně seznával jsem, že jsem se octl v situaci podobné. Ztratil jsem všechno. Neúprosná zející pravda, již až dosud důsledně jsem

zamítal, ustrašen ji zaháněl a bránil se ji přiznati, ač jako mrak čím dále hrozivěji dula v duši mou, odestřela se mi v tuto chvíli úplně. Tak příkře, tak nehostinné a s takovou děsnou podstatností, že nedalo se na ní pranic měniti. — Ztratil jsem zajisté všechno, opětoval jsem si mimoděk jako v pronešení ortelu nad sebou samým.

A čím volněji, blaženěji, v plném nadšeném užívání života bylo vůkol, tím hrozněji a úpěnlivěji, v jakémsi náhlém zřícení značilo se ve mně ono neblahé poznání. Počínal jsem si jako zmítající se zoufalec, v němž převládlo již rozhodnutí. Tápaje slepě a bezvolně kolem sebe, cítil jsem, jak se mi již v mozku mate a pustě kalí zdroj vědomí. Jako tomu, jenž ztratil zrak, jeví se napotom ve smrtelném temnu jeho oka tím háravějším rozeplánim neutuchající představa nádherné světelné říše . . . podobně tomu, jemuž navždy byl odňat všeoblažující zdroj věčné ženskosti, napotom v nekonečném vznícení hoře a pláče marně tane rajská její zpodoba — a tak i já zpět toužil, toužil v burácivé trýzni srdce svého po tom, co pro mě navždy bylo ztraceno.

Jakoby chvílemi z mraků této bouře vyplývala svatozář, tak v zoufalé duši mé vznášela se představa ženy . . . jasná, vroucí, požehnaná, napojená vším blahem nadšeným, jak jsem vždy o ní snil, po ní toužil v omamujícím zvášnění nejčistších vznětů — jaké chtěl jsem nabýti. Štěstí ztracené — ženskosti nedosažená!

Ale nebyly to pouhé sny, pouhé přeludy vybájené snílkem v rozhárauí smyslném — oh znal a tušil jsem ženy odpovídající mým představám. Takové jasné, sladké bytosti, plné vroucnosti a něhy, jež každý musil si zamilovati. Pohledem dětských snů a přec tak vážně, hluboce až ve vaše srdce zasahujícím, pohledem jakoby celého nebe a jeho blankytu anebo temné, neohraničené noci s hvězdným jiskřením v temném pozadí — na ráz jmou celou vaši duši. Plesá duše, po jiném ráji nezatouží . . .

Nejsou vyškoleny, nejsou přepjaty a rafinovány životem ženy takové . . . ale jak dovedou přesvědčiti váš rozum, umírniti nevčasná vzrušení, uzpůsobiti se nesrovnalostem vaší povahy. Jak dovedou se přimknouti k duchu vašemu!

Jaké to postavy chvějné k horoucímu obejmutí, jaká rozkošná údoba vnadných tvarů, s nimiž v touze neskonalé navždy chtěl bys se sdružiti. Jaká čistá, ušlechtilá lepost! Jaká žárná bujarost mládí v každém hnutí, neodolatelně vybízející ve svou plodnou sílu a klíčící život svůj — jaké to úžasné, vzrušující vnady, jaká vůně a záře vzkvetlé ženské přirozenosti! A přec ve vší své lásce a oddání se tak cudně zdrženlivé, tak cnostné a neznesvěcené. Ta zdobná jejich ústa moci věčně líbat . . . každý krok kouzelných těch bytostí nemuset z věčného zřetele pouštěti! S nimi spojen býti nerozlučně, jimi ukonejšen, milován. Jimi oblažen, usmířen, jako vláhou jara!

Láska jejich je nekonečná a silná jako vzbouření oceánu. Leč také nevyčerpatelná v sebezapření svém a obětech. Neznají ani vlastního přání, vše odročujíce pro přání vaše a neznají jiných ohledů než vašich ohledů. Veškerým zdrojem jejich štěstí a jejich života je jedině život váš. Vaše naděje jejich nadějemi. Vaše úsilí jejich úsilím. Mrak s vašich ustaraných skrání setrou tím něžným dotekem teplé ručky své. A duši zjitřenou bojem života polibkem ukolébou v oblažení snu.

Nezdařené snahy života, cíle nedosažené, potlačení a ustoupení nevyčtou nikdy. Ale přidávají se vždy na stranu vaši nadšeně, bez váhání a rozmýšlení. Vesele snášejí vaši chudobu, uskrovnění a strádání, ony první nejkrutěji dovedou strádati; zazračně posilují vaši mysl a do žaláře a vyhnanství bez otálení vás sledují.

V jejich přesvědčení nejste tím, čím svět vás učinil, čím vás ztupil a ztrýznil. U nich vždy naleznete své blaho, svou svrchovanou záštitu a útěchu.

Je vám často až mravní trýzní a nesnesitelno přijímati tolikerých obětí. Ale jejich oběť je jako blahodárná vlna, zavlní celou vaší bytostí. Takové ženy bez obětí a lásky ani by žíti nedovedly. Marně vzpírali byste se odmítati tolikerou účast. Ony chtějí a musejí pro milovaného muže cele žíti a se obětovat. Jejich láska je jim nebeskou svatozáří. A jejich láska je nejvznešenějším požehnáním lidstva.

Štěstí ztracené — ženskosti nedosažená... Ano, nejsou přeludy nadšených snílků ženy takové. Všady je nalézáte — jen chtějte nalézati, hledati ženu. Ne pro peníze, protekce a společenskou povýšenost. Ještě jsou. Kvetou v ústraní, nevyzývavě, jako fialky. Ale vůně a útěcha jejich je tak nesmírná. Nabyl-lis takové ženy, nabyl jsi všeho...

Jak jsem pravil, v mém zoufalství takové představy o ženách tím více drásaly mou duši. Takovou ženu chtěl jsem mít a jako ona mně, i já jí vše chtěl obětovat. Že já právě musil býti tak zklamán a nešťasten! Oč že jsem byl horší, bídnější, sobečtější, zvrhlejší než snad mnozí z těch, jimž se toho štěstí dostalo? Duch se mně mátl, kalil, ztrácel střízlivý nutný úsudek. Zuřivým, nesmiřitelným protestem bouřilo to v něm proti údělu, jakého se mně dostalo. A konečně všeho toho nebyl bych žádal na své ženě — nic více z toho požehnaného zdroje, jímž tak bohatě oplývá ženské srdce v nezvrhlé, přirozené své podstatě — než jen trochu oné shovívavosti, jaké vůbec může býti žádáno na lidech ve vzájemném jich obcování, aby jejich spolužití bylo prospěšné a snesitelné. Nic více byl bych nežádal, vše ostatní byl bych nějak přinesl a dosadil sám. Leč ani to ne.

A přece byl jsem jaksi přesvědčen, že je to konečně žena ve své podstatě taková, jakou se jevila, že as mohla míti jádro dobré, s mravním základem zdravým, nestrouchnivělým. Neboť nevěřím, že tak daleko sáhala by zvrhlost a porušenost životní. Seznal jsem i při ní během našeho spolužití mnohé stránky a popudy, jež byly kdys schopny mohutného vývinu a rozvoje a mohly přijíti k plné blahodárné životní platnosti. Mohla se z ní státi za příznivých poměrů žena taková, o jakých jsem se zmiňoval. Ale je to nezřízené úžasné ono vychování našich dob, co zničí docela nejskvostnější ženskou přirozenost a zvrhá ji směrem docela opačným, oním hnusným, neživotným směrem, jaký se u žen značí v tom našem tak zvaném lepším, noblejším, společenském životě. A já stal se jednou z nesčetných obětí života toho.

S takovou nevývratnou, příkrou zřejmostí zjevily se mně před zjitřenou myslí všechny ony vlivy, jež z žen činí životní běsné mravní nestvůry, neschopné života, povinností, lásky, štěstí... a začal jsem zuřivě láti všem vlivům těm. O kéž bych aspoň svým láním dovedl přinésti nápravu a změnu těch pekelných stávajících společenských disposic!

(Pokračování.)

Romantická perioda českého malířství.

Píše dr. F. O. X. Jiřík.

klektický idealismus, jenž od počátku našeho století stejně celé evropské umění ovládal, přežil se již v letech dvacátých. Shledalo se, že absolutní krásno, beauté suprême, není a nemůže býti jediným a posledním cílem umění. Winckelmannovy theorie byly překonány a umělci počali cítiti, že nežijí na světě sami se svými vypůjčenými idejemi a abstraktními formami, nýbrž že žijí ve světě, jenž má své vlastní konkrétní formy, ve světě plném barev a nových výtvarných idejí.

V konstatování toho literatuře přísluší přednost. První stopy obratu nalézáme v Anglii, která vždy byla napřed o několik kroků před pevninou. Tam shledáváme empire již 50 let před francouzským císařstvím a klassicismus v době, kdy David u Bouchera amorety maloval. Walter Scott pracoval již v té době, kdy literatura kontinentální nesla posaváde jho klassicismu; ale Scott nepsal pouze romanticky, on také romanticky žil, horoval pro středověké hrady a všechny příjmy ze svých románů věnoval na vystavění zámku dle vzoru starých rytířských sídel. Ve Francii a v Německu byla to také literatura, která začala bořiti klassický Olymp a Brandes mistrně zachytil vypjatý relief a silné barvy francouzského hnutí romantického; o německém romantismu není sice knihy tak dobré, ale za to méně dobrých jest tolik, že není třeba na tomto místě věci ty opakovati. Literatura ta pro naše umění jest však velmi důležita, neboť čeští romantikové vyrostli také jenom z jejího ovzduší. Tieck a Wackenroder četli se u nás stejně jako v Německu. V knihovně Fr. Nadorpa, pokud byl na pražské akademii, nalézal se dle seznamu Pechtlova vedle Winckelmanových dějin umění také Tieckův Fantasus, vedle starého testamentu Ariostův Šílený Roland, a vedle Homera a Tita Livia též životopis Shakespearův.

Shakespeare došel znovu cti a slávy a to zejmena ve Francii, kde vedle domácích romantiků působili též Byron, Walter Scott a Goethův Faust.

Zabývajíce se však pouze českým uměním, můžeme jen stručně poukázati k tomu, že německý romantismus v malířství nebyl nijak totožný s romantismem francouzským, ano v mnohém byl jeho pravým opakem. U nás z veliké části známa byla pouze forma německá a napodobena. Byla to sice také reakce proti klassicismu a mezi zástupci obou táborů byly ostré boje, ale reakce umělecko-esthetická to nebyla. U nás a v Německu jednalo se pouze o nový směr myšlénkový, při čemž quality malířské ničeho nezískaly. Naši romantikové zrovna tak jako eklektikové skutečnosti a přítomnosti si nevšímali a pramen svého romantického blouznění hledali v německém mysticismu a náboženské exaltaci Nazarénů.

To byl převládající směr, jehož zástupcem jest Führich. Vedle

toho pozorujeme proud vlastenecký, zřetel k domácí historii středověké. Tím učiněn sice krok ku předu, od antiky a mythologie do středověku; ale k přítomnosti se umělci ti ještě neodvážili. Tak byla naše celá reakce romantická pouze ideový zápas, při němž umělci zůstali stejně prostřední a slabí.

Naproti tomu romantikové francouzští let třicátých byli divocí, rozcuchaní, originální talentové, jimž smělý pohyb a rudá barva byla ideálem. Naproti katolicko-národní romantice německé a naší byla romantika francouzská opposicí proti klerikální reakci. Vůdcem této mladé generace byl Géricault a Delacroix, ale směr jejich u nás byl úplně neznám a dostal se k nám teprve mnohem později ve zcela jiném, genrovém zabarvení.

Literární záliba pro středověk, jeho mnišský a rytířský život, lesklé zábavy a slavnosti na vzdorných hradech a zádumčivé pobožnosti v pochmurných klášteřích našla ohlasu brzo v celé společnosti. Nestačilo pouze čísti dojemné události rytířské, lid chtěl také na vlastní oči viděti lesk a nádheru rytířských her, turnajů a průvodů.

Takový rytířský caroussel uspořádán byl v Praze již r. 1804 dne 1. února a v potomních letech často se opakoval. Bylo to 8 čtverylek na koních; první byla černá a zlatá, druhá červená a zlatá, třetí modrá a zlatá, čtvrtá oranžová a zlatá, pátá černá a stříbrná, šestá červená a stříbrná, sedmá modrá a stříbrná, osmá zlatá a stříbrná. Před četou hudebníků jeli heroldové na koních a pážata, štítonoši a ostatní družina rovněž v 8 barvách provázeli rytířstvo. Za zvuku trub jelo se na místo turnaje, kde provedeny starodávné rytířské ceremonie a zvyky; k tomu veliký orchestr, dva chóry pauk a 12 trub hrálo starou rytířskou melodii, k níž Vincenc Mašek, kapelník u sv. Mikuláše, schválně hudbu komponoval. Na konec cvičili se rytíři oštěpem, kopím, mečem a pistolí.

Na výtvarné umění neměly však tyto literární a sociální elementy romantismu prozatím vlivu žádného, neboť bylo třeba, aby dříve skončila aera Berglerova, o níž v předešlém ročníku „Květů“ jsem promluvil.*) To nemohlo se ovšem státi najednou a proto teprve ve dvacátých letech došlo k boji mezi oběma směry.

Můžeme také přímo naznačiti rok, kdy objevil se český romantismus výtvarný. Souvisí to se samostatným vystoupením Führichovým.

Führich do dvacátých let byl také zcela obyčejným Bergleriánem; ředitel sám považoval ho za velmi nadaného a kladl ho vedle Mrňáka. Při tom byl však Führich individuum psychicky poněkud odchylné; ne sice svůj a původní, ale vypjatě sensitivní, bez temperamentu a energie sice, ale mysticky měkký a rozplývavý. Ale to nejsou ještě quality malířské, pouze jimi by se byl nestal Führich umělcem, leč on se naučil též kresliti a co následovalo, nechtějme doktrinářsky vysvětlovat — jako nyní tak i tehdy v tak mnohých věcech uměleckých rozhodl veliký soudce — sa Majesté le hasard. Führich zadíval se hluboko do svého rodného kraje; pásaje krávy pociťoval již romantický světobol; dívaje se do tetelícího se vzduchu nad prohřátou mezí rozuměl melancholické mluvě modrých borů mezi

*) Srv. Ze zapomenutých kapitol našeho umění, „Květy“ 1895.

Führich: Sv. Jiří. (Původní kresba.)

zelenavými pastvisky. A doma týmže směrem byl vychováván — matka učila ho Boha znáti a vštípila mu onen horoucí pietismus, v němž skrývaly se přímo katolicko-fanatické disposice.

To byly dva elementy, které vytvořily povahu Führichovu: pobožnůstkářský a patriarchální život rodinný a vznětlivá sensitivnost krajinářská; oba tyto živly se střetly a Führich sám jich nerozeznával. Tím také jeho veliký smysl krajinářský pozbyl všeho historického významu; on nehleděl na krajinu okem malíře, jenž v barevných akkordech suggeruje divákovi dojem, jaký naň učinil určitý kus přírody, Führich hleděl na krajinu spíše okem mnicha, jenž považuje vše jen za věc sloužící k větší slávě boží. Proto mu byla krajina jen symbolem, ale ne symbolem vlastních psychických processů, nýbrž něčeho zevnějšího, tradicionelně utkvělého; měl-li malovat jaro, maloval velikonoce, léto stotožňoval se slavností božího těla a na podzim konal v přírodě reflexe svatodušní. Takový byl jeho duševní život, když jako jinoch 16 letý r. 1816 přišel na pražskou akademii, podporován jsa ve studiích hr. Clam-Gallasem. V Praze podlehl prvním útokům velikého světa; četl Schillera a Goetha, ale i Tiecka a Wackenrodera a ostatní německé romantiky.

Kresby Corneliovy ukázaly mu, že ideje romancierů mohou se také tužkou a leptací jehlou pronésti a když na to r. 1820 na několik měsíců navštívil Drážďany, spatřil tu něco, co přímo vyrůstalo z jeho vlastní duše; byl to karton Overbeckův Olind a Sophronia z Tassova Jerusalema. Tak dostal se Führich šťastně na dráhu německého umění, na dráhu německého romantismu, jenž domníval se o sobě, že překonal všechny veliké epochy umělecké.

Další evoluce talentu Führichova byla již zcela mechanická a všední. Jako každý jiný četl i on Herzensergiessungen eines kunstliebenden Klosterbruders, kde jednalo se o starých německých malířích a kde dověděl se také něco o Dürerovi; aby ho poznal, hledal nějaké jeho rytiny, které konečně jakýsi knihkupec na den sv. 3 králů r. 1821 mu zapůjčil. Sám Führich o věci té ve svém životopise praví, že stála tu před ním forma, jež byla nejostřejší protivou k té, která svou bezcharakterní hladkost a ulízanost vypůjčuje si z nepochopené antiky. Tolik a nic více. A historik Führichův opět užiti může slov těch s malou pozměnou o Führichovi samém. Stál tu proti formě, jíž nerozuměl a kterou si vypůjčil, aniž ji pochopil. Proč byl Dürer ostrou protivou všeho eklekticismu, Führich při své pražské omezenosti a bezpočetných předsudcích věděti ani nemohl; že byl Dürer samostatná individualita, umělecký temperament až po nehty, jenž nedělal žádných uměleckých dluhů, Führicha ani nenapadlo a že pouhé napodobení, ať kohokoliv, nevede ku předu a nevede k původnosti, toho nevěděl. Tak konečně právě to, co Dürera činí význačným, silným zjevem historie, učinilo z Führicha figurku podřízenou, slabou, uměleckého souchotináře.

Takový byl Führich před svou římskou cestou; k umělecké nesmrtelnosti všechno to sice nestačilo, ale pro lokální pražský význam bylo již toho dosti. V té době nemůžeme si u nás ještě vybírati a počítati umělce na tucty; nežilť v letech dvacátých a třicátých v Praze právě ani jeden a řekneme-li, že za takových poměrů Führich byl nej-

Führich: Vojtěchův návrat. (Z Machkových „Dějin“.)

talentovanější, málo to znamená. Führich malířem v pravdě také nikdy nebyl a jako kreslíř nabyl významu teprve od r. 1830, kdy počala vycházeti jeho opravená Genovefa.

V malířském ohledu tedy romantismus u nás nikomu neublížil a nikomu nepomohl; eklektikové i romantikové zůstali si věrnými soudruhy v útrapách koloristické impotence. To jediné bylo, že Berglerián četl Homera a Ovidia, kdežto romantik četl sladkobolné historie o středověké lásce a věrnosti hradních slečen a panošů, o pevné víře v boha a mystické traktáty scholastiků; tedy pouze nový směr obsahový, ideový. Ale jako se smáli romantikové eklektikům, že nepochopili antiku, tak zase tito mohli se smáti romantikům, že nepochopili středověk a jeho umělce, od nichž vypůjčovali si své formy útvarné.

Že se stal u nás Führich vůdcem tohoto ideového romantismu, jest z jeho psychických disposic, z jeho poetické sensitivnosti snadno vysvětlitelno; byl to muž, jenž mnoho v klidu snil a měl poetické vise, muž, jenž více hloubal a přemýšlel než maloval. A jeho sny byly neurčité, mlhavé, tajůplné jako šero středověkého kláštera. Umělec, jenž by měl takovou hloubku duševní a byl tak přístupný nuancím citovým, dodělal by se za našich dnů nesmírného úspěchu, poněvadž technicky podává dnes paleta umělci všechny prostředky, aby vise své stělesnil. Ale Führich nedovedl své žhavé a vroucí náladě dodati plného výrazu, vše, co učinil, když ku štětci sáhl, bylo slabé, bídné.

Jeho kresby a pokusy z doby té ukazují, že stále ještě neurčitě tápal; to jedině věděl, že nebude napodobiti antiku, nýbrž že chce oslavovati křesťanský středověk, v jehož domnělé zbožnosti a náboženské exaltaci viděl velebnou a důstojnou folii moderní rozervanosti.

To byl resultát všech posavadních jednotlivých momentů v evolučním processu Führichova uměleckého talentu. Studiem Dürerových rytin směr tento prozatím byl definitivně fixován a tak můžeme rokem 1821 datovati vznik českého romantismu výtvarného.

A hned první životní projev romantismu tohoto jsou Machkovy dějiny české v obrazích. To byl veliký, na tu dobu odvážný společný podnik pražského umělectva. Führich přispěl 25 obrazy, které vesměs vyplynuly z jeho romantické nálady. Pozorujeme zhusta vliv studia Dürerových rytin, jehož malé lámané záhyby draperií Führich tu napodobil; zejmena sukně Libuše, soudící rozvaděné bratry, pochodí přímo od Dürera. Mimo to nalézáme ve sbírce té faustovské figury a obrněné rytíře, jejichž legitimace zní přímo na atelier Corneliův; takovým obrněncem jest zvláště kníže Křesomysl a jest zajímavo, že tytéž fysiognomie opakují se po té mnohem později ještě jednou ve Ztraceném synu.

Z Führichových prací Machkovy sbírky nejlepší jest Návrat sv. Vojtěcha; světec stoje na návrší se svým průvodem žehná vlasti. Kolem něho stojí a klečí mniši. Postava světce jest velmi důstojná a roucho jeho v klidných velikých záhybech splývá s rukou ku předu vztažených. Výrazy osob harmonicky splývají s povznešenou náladou; průvod jako by se na okamžik zastavil na vrchu, s něhož jest daleký pohled do širého kraje, a každý oddal se citu, jenž zmocňuje se člověka, který po dlouhé době vrací se tam, kde dlouho meškal a mnoho trpěl

Kdo miluje srovnání, nechť učiní si parallelu se sv. Vojtěchem Kadlíkovým v Rudolfíně. Komposice Führichova, ač přímo rafaelovsky stilisovaná, přece ve srovnání tom nabude vrchu. Průvod, řada, poskytuje vždy komposiční nesnáze, ale Führich pomocí cinquecentistů šťastně je rozluštil. Jednotvárnost průvodu přetrhl klečícími postavami a tak hlavní figuru do středu pošinutou docela klassicky isoloval. Kdyby dnes komposici tuto někdo v barvách provedl, účinkovala by postava sv. Vojtěcha elementárně nejen svým gestem, ale i tím, že jeho dlouhá, bílá, kněžská říza plně zachycuje světlo. Mnišskými řízami Führich od jakživa exceloval, v jejich záhybech i na lithografiích cítíme měkkou vlnu těžkou, bez lesku.

Na Machkových dějinách měl Führich sice lví podíl, ale kdyby nic jiného od něho nebylo, nebyl by uznán za nejlepšího českého umělce, jak domnívá se pan prof. R. Müller.*) Führicha za nejlepšího českého umělce může, při všem, co od něho máme, dnes považovati jen nějaký jeho známý, nějaký krajan nebo blízký příbuzný; dnes na jeho umělectví nemůžeme hleděti ani tak jako rozumní Němci hledí na Cornelia a Overbecka. Pilným Führich byl, ale kdo za dobu poměrně tak krátkou provedl tolik lithografií, jako jest řada illustrací k Machkovým dějinám, ten nemohl se zabývati příliš štětcem. A to shledáváme u Führicha: neměl smyslu pro barvy a štětcem nedovedl nikdy vládnouti, což nezvětšuje slávu jeho, právě tak jako to nezvětšuje slávu Corneliovu. Jako tento, patří i Führich k malířům, kteří malovati neuměli.

V Praze však uznán byl Führich mlčky za předáka romantismu a také officialně za takového od esthetika A. Müllera prohlášen. To pro Führicha mělo tu výhodu, že hněv Berglerův a všech akademických, konservativních mecenášů svezl se pouze na něho, ježto oba druzí přední zástupcové romantismu pražského, Kadlík a Nadorp, byli právě ve Vídni.

Dalším výrazem Führichovy nálady katolicko-romantické jest cyklus Otče náš, komponovaný ještě před římskou cestou a vydaný r. 1826 s textem Ant. Müllera, profesora esthetiky na pražské universitě. Müller byl sice také filologický doktrinář, jak se slušelo na theoretika umění a na profesora, ale udělal štěstí objevením Führicha. Měl zdravé oko a zdálo se mu, že Führich umí kresliti; od té doby stal se hlasatelem jeho velikosti. Ale Otče náš jeho průvodního textu nepotřebuje; jest to jeden z cyklů, který sám za sebe mluví na základě známé modlitby. Několik listů v něm jest dobře kresleno a idyllicky koncipované krajiny spojují se plynně s legendárním tónem elementů figurálních. Samostatným se tu Führich ovšem také neosvědčil, ani ne individuálním; Dürer, Cornelius, Overbeck a Bergler, z každého tu jest něco, ale pozoruhodno jest, že Führich ještě tehdy měl k disposici divadelní requisity, vycpané rytíře, v brnění, s těžkými palaši, panoše a hradní panny nábožné a cudné. S takovou pannou kráčí statný rytíř s obrovským chocholem za čapkou ku gotickému kostelu; při tom udílejí žebráku almužnu a dohromady to znamená: posvěť se jméno tvé. Jindy loučí se jiný statečný rytíř se svou ženou; snad spěchá do boje: staň se vůle tvá. A takovým tónem jde cyklus dále; z titulního listu hledí pak na nás chorobný jinoch

*) Viz Mittheil. des Vereins für Gesch. der Deutschen in Böhmen. XV. 269.

s mysticky zakaleným zrakem a s nápisem: Omnia ad majorem dei gloriam, Jinoch ten jest Führich sám.

S tímtéž romantickým aparátem vypraven rok na to Bürgerův Der wilde Jäger. Cyklus tento nestojí však na výši Otčenáše, jeho figury zdřevěnělý a koňům se nechce dobře do skoku.

Ku slávě dopomohla Führichovi však teprve fabule o věrné Genovefě; začíná jako každý cyklus s ouverturou, kde Siegfried s družinou přijímá svátosti, nežli vypraví se s Karlem Martellem proti Mohamedánům. V dalším listě osnuje se již osudné drama. Rytířský Golo vzplane láskou ku Genovefě při zvucích pastýřovy písně: „Tam v chladném, vzdáleném údolí hledám klid pro útrapy srdce svého“ a sotva že rozloučí se manžel s Genovefou, vidíme, kterak Golo, vášní hnán, na pátém listě zcela kavalírsky zbožňované ženě serenádu na loutnu hraje. Co následuje, jest bez souvislosti; ta jest přeťata, ale Tieck dává nám pohlédnouti za kulisy. Golo jest odmítnut a obviňuje Genovefu ze záletů s Dragonem, předčítatelem. Tu Führichovo poetické namáhání bylo marné; při vší obrázkové fabulaci nebyl s to podati hlavní moment celého dramata a ukázalo se, že i tak široce založený cyklus anekdotický a novelistický není samostatným celistvým dílem uměleckým, nýbrž pouze a jenom illustrací k textu. Dalšímu pak už zase rozumíme. Golo vniká do komnaty Genovefiny a v textu se praví: „O Golo! mohl bys tak hluboko klesnouti?“ Genovefa odolala vášni Golově a na sedmém listě uvržena jest do vězení. Co dále se stalo, Führich opět nemůže říci, ale myslíme si, že Golo přemlouval manžela o nevěře jeho ženy a aby ho ujistil, zavedl ho na dalším listě do laboratoře čarodějnice Winfridy do Strassburku, kde Siegfried v čarovném zrcadle vidí Genovefu objímající Dragona. Účin tohoto ďábelského kouzelnictví vidíme na dalším listě, kde nevěrnice se svým dítětem uvržena jest ve skalnaté údolí lesní. Dva mužové docela nerozhodně strojí se ji zavražditi, ale konečně bezpochyby se nad ní smilovali, poněvadž vidíme dále, jak Genovefa spokojeně se tváří v novém lesním hospodářství a jak i laň si objednala za kojnou svého dítěte. Následuje episoda. Golo sráží spoluvinníka svého Benona se skály do horské bystřiny, ale mysteriésní „poutník“, jenž stojí vzadu, možná že tomu zabránil. Za to osud Genovefy počíná se vyjasňovati. Na honbě Siegfried opět se s ní shledá, následuje radostný návrat a na konec smrt trpitelky. Cyklus končí rovněž ujištěním „Ad majorem dei gloriam“. Celkem řada illustrací, eklektických jak jen možno a naivních zhusta s dostatek. Führich také snad ani více nechtěl; vykreslil fabuli a divák k slzám dojat řekl si: tak to bylo.

Tu se nejednalo o problém umělecký; romantické figury byly již vypracovány a bylo třeba je pouze arrangeovat. To Führich učinil a přítel jeho Haas v. Oertingen postaral se o to, aby se to zalíbilo vídeňské vznešené společnosti. Stalo se a uznalá společnost tato poslala Führicha do Říma. To byl obyčejný prostředek k dosažení nesmrtelnosti a stačilo k tomu jen několik set ročně.

V lednu r. 1827 byl tedy Führich již v Římé a seznal božskou trojici Overbecka, Kocha a Schnorra z Carolsfeldu. Mimo to znal i Thorwaldsena, jehož kabát sestával ze samých vyznamenání všech evropských mocností.

Kdo by v tak vzácné společnosti nedošel k samému jádru umění? Francouzům byl Řím již tehdy umělecky silně podezřelým a Delacroix, když osudem tam byl zanesen, studoval jen lid a život; kostelů a galerií si nevšímal. Führich však měl jinou uměleckou methodu. První jeho cesta vedla do zpěváckého spolku, kde zazpíval si „nejstarší církevní věci“ čtyrhlasně.*) Usadil se pak na Monte Pincio a jako pravý německý umělec chodil do Caffé Greco, via Condotti; tam se sešel s Kadlíkem a později také s Nadorpem. Italský vzduch účinkoval. Hned v prvních měsících cítil Führich, „že jeho jednostranné romantické tendence ustupují širšímu rozhledu historickému“. Tak sám praví a z jiných stran poznáváme, jaký byl tento širší historický rozhled. Doznává, že když přítomen byl slavnostem v kapli sixtinské, že zmocnilo se ho najednou ono historické vědomí a že přestal se cítiti individuem. Podle našeho náhledu nebyla to však žádná přednost, nýbrž kardinální chyba umělecká. Delacroix nepřestal nikdy cítiti se v Římě individuem a proto zůstal umělcem. Mimo to jest však výrok Führichův velmi laciné přiznání; on vlastně umělecké individuality nemohl ztratiti, poněvadž jí nikdy neměl, ale přišel k vědomí této své umělecké nesamostatnosti mimovolně teprve v Římě a další běh událostí ve směru tom ho udržel.

Již na počátku dubna r. 1827 píše rodičům svým do Prahy, že přijat byl do komposičního spolku, v němž mezi jinými byl Overbeck, Veit a Schnorr; ve spolku tom, jako v kněžském semináři studoval se starý zákon a dělaly se k němu illustrace. To bylo ono historické vědomí, které mimo to doplněno bylo členstvím ve zpěváckém spolku, jenž v půlnoci uprostřed areny v Colosseu zpíval německé a latinské chorály.

Dle toho lze okamžitě stanoviti Führichův význam v historii světového malířství. On sám měl však o sobě vysoké mínění a byl hrd na to, že zrovna jako Overbeck jest i on historikem, to jest dle našeho náhledu člověkem bez individuality, bez temperamentu a mělkým eklektikem; ale dle jeho náhledu byli historikové „skoro vesměs lidé vysokého významu, vzdělání a vážného charakteru, žijící jen v poetické výši svých výtvorů“.**) Výrok ten můžeme ku podivu úplně akceptovati, ale jest nám opět jen dokladem slabé prostřednosti, šablonovosti: žili v poetické výši a život, skutečnost, realita pro ně neexistovala.

S takovouto erudicí, ale s nesmírnými aspiracemi přistoupil konečně Führich ke zdím ve ville Massimi. Ty byly tehdy již z velké části pomalovány a říkalo se, že němečtí umělci zakládají tam moderní evropské umění, ač v pravdě zkoušeli tam jenom své vzdorovité štětce.

Což divu, že Führich sám zakládání moderního umění považoval za věc velice čestnou, která byla s to, aby jeho nepřátele v Praze najednou porazila a proto ihned píše do Prahy: „Převzal jsem práci, která sice vzhledem k honoráři nepatří k výnosným, která však — dá-li Bůh k tomu požehnání — může míti jiný veliký užitek pro nás všechny. Jsou to tři freskové obrazy ve ville Massimi“.***)

---

*) Srv. Jos. v. Führichs Briefe aus Italien. Freiburg 1883.
**) Ibid. Dopis 28. května 1827.
***) Ibid. Dopis 28. čce. 1827.

Führich: Z cyklu „Genovefa“.

Princ Massimi, chtěje míti laciné dekorace a titul mecenáše umění, vyzval totiž německé umělce, aby pokusili se ve třech přízemních sálech villy o fresky z Danta, Tassa a Ariosta; tohoto zpracoval Schnorr a z Danta dělali písemné úkoly Veit a Koch. Overbeck vybral si Tassa a když toto zakládání moderního umění ho poněkud omrzelo, vyzval Führicha, aby zbývající 3 obrazy sám provedl; vymluvil se nějak a Führichovi namluvil, že ony tři stěny znamenají nesmrtelnost. Totéž řekl mu princ a slíbil mu vedle nesmrtelnosti také 300 skudů a ultramarin, co ho bude potřebovati.

Führich sice před tím jak živ žádné fresky nemaloval, ale dal se hned v listopadu 1827 do práce, poněvadž to technické bylo pro malíře věcí vedlejší.

Dle toho také fresky dopadly a nejen jeho, nýbrž všech ostatních „zakladatelů“; dnes nehledíme na ně jako na kolébku nového umění, ale jako na poslední, smrtelný zápas starého. (Pokračování.)

Slavnost Coquevillská.

Napsal Emil Zola.

Z francouzského přeložil Jaroslav Pšenička.

I.

Coqueville jest nepatrná víska, rozložená ve skalní rokli, asi dvě míle od Grandportu. Rozlehlá písčina prostírá se před sešlými domky, přilepenými k boku příkrého břehu jako lastury vyvržené přílivem a zanechané tam uprostřed svahu. Vystoupíme-li na výšiny pnoucí se po levé straně Grandportu, uzříme zcela zřetelně na obzoru západním žlutou plochu písčitého pobřeží, podobnou záplavě zlatého prachu, vychrlené zející trhlinou skalní; ano, dobrým zrakem lze rozeznati domy, jež jako rezavé skvrny odlišují se od pozadí kamenného, a jichž kouř tvoří modravé obláčky, vystupující až ke hřebenu nesmírného srázu, trčícího do nebes.

Jesti to odlehlé, zapomenuté hnízdo. Coqueville nemohla nikdy zmoci se na dvě stě obyvatelů. Rozsedlina, která ústí na moře, a na jejímžto prahu jest vystavena ves, prodírá se do pevniny zatáčkami tak neschůdnými a srázy tak příkrými, že téměř nemožno jest projeti tudy vozem. Tím přerušena jest všecka komunikace a osamocena tato dědina tak, že zdá se býti na sto mil vzdálena od vísek okolních. Obyvatelé její jsou spojeni toliko vodní cestou s Grandportem. Ježto jsou všichni rybáky žijícími z bohatství oceánu, dovážejí do Grandportu každého dne na

člunech svůj lov. Veliký vývozní obchod, „dům Dufeu“, kupuje celý výtěžek jejich práce. Otec Dufeu jest již po několik let mrtev, ale vdova po něm řídí obchod dále; přijala prostě příručího, pana Mouchela, statného plavovlasého chlapíka, jehož povinností jest objížděti pobřeží a uzavírati obchody s rybáři. Tento pan Mouchel jest jediným pojítkem mezi Coquevillou a civilisovaným světem.

Coqueville by zasloužila svého historika. Najisto zdá se, že víska v dobách nedohledných byla založena rodinou Mahé-ův, která přišla osadit se v ta místa, a mocné vzkvetla na úpatí strmého břehu. Z prvu asi prospívali tito Mahéové, zasnubujíce se vždy jen mezi sebou, neboť po celá sta let setkáváme se toliko s nimi. Později za Ludvíka XIII. zjevuje se jakýsi Floche. Neví se podrobně, odkud přišel. Oženil se s dívkou z rodiny Mahéovy, a od té doby nastal úžasný obrat; rodina Flochových prospívala a množila se tak, že konečně zvolna potlačila Mahéy, jichž počet se tenčil, ano zatím jejich jmění přecházelo do rukou vetřelců. Beze vší pochyby Flochové přinášeli novou krev, ústrojí mohutnější, a povahu, která lépe se přizpůsobila tomuto drsnému prostředí, vydanému větrům a moři na pospas. Jedním slovem: Flochové dnes jsou pány Coquevilly.

Jest pochopitelno, že tento úpadek co do počtu i co do bohatství nedokonal se bez hrozných bouří. Mahéové a Flochové sebou vzájemně opovrhovali. Jesti mezi nimi zášť věkovitá. Byť i poklesli, Mahéové zachovávají hrdosť prvotních dobyvatelů. Celkem jsou oni zakladateli, předky. Mluví jen s pohrdáním o prvém Flochovi, žebráku, tuláku, jenž z milosrdenství od nich byl přijat, a že jemu dali jednu ze svých dcer, budou věčně pokládati za své neštěstí. Dle jejich řečí tento Floche zůstavil po sobě toliko potomstvo prostopášníků a zlodějů, kteří tráví své noci pomáhajíce dětem na svět, a své dny požadujíce cizího dědictví. Není pohany, jíž by nezahrnovali mocný rod svých nepřátel, jsouce jati hořkou nenávistí šlechty zdecimované a na mizinu přivedené, která vidí vzrůst měšťáctva, nového to vládce svých příjmů a zámků. Flochové přirozeně navzájem oplácejí zpupným triumfem. Daří se jim dobře a proto jsou uštěpačni. Plni úsměšků pro antický kmen Mahéů, přisahají, že je vyženou ze vsi, jestliže ve jho jejich neskloní svých hlav. Jsou jim hladovou nuzotou, která lépe by učinila, kdyby své hadry záplatovala, místo aby se v nich hrdě vypínala. A tak Coqueville jest kořistí dvou rozzuřených stran, odehrává se v ní cosi, jako by sto a třicet obyvatelů z toho toliko důvodu, že jsou silnějšími, bylo odhodláno pohltiti padesát obyvatelů slabších. Zápas dvou velikých říší nehonosí se jinými dějinami.

Mezi spory, jež otřásly nedávno Coquevillou, náleží pověstné nepřátelství dvou bratří Fouassa a Tupaina, pak hlučné bitvy v domácnosti Rougetově. Jest třeba věděti, že každý obyvatel obdržel kdysi příjmí, které nyní stalo se opravdivým jménem rodinným; byloť nesnadno vyznati se ve směsi povstalé křížením obou rodů. Rouget zajisté měl předka s vlasem ohnivě rusým; co do Fouassa a Tupaina, jmenovali se tak, aniž se vědělo proč, neboť mnoho příjmen ztratilo prodlením doby všechen rozumný smysl. Nuže tedy stará Frantina, veselá osmdesátiletá žena, která dosud žila, měla syna Fouassa s mužem z rodu Mahéových; po té

ovdověvši, provdala se opět, tenkráte za Flocha, a porodila Tupaina. V různosti otců vězel původ zášti obou bratří, rozdmychovaného ještě více sporem dědickým.

U Rougetových do sebe bušili ze všech sil proto, že Rouget vinil svou ženu Marii z nevěry s Flochovcem, velikým Brisemottem, snědým a silným hochem, na kterého se byl již dvakráte vrhl s nožem, křiče, že mu břicho rozpáře. Rouget, malý, zavalitý muž, byl totiž velice prchliv.

Ale Coqueville nerozčilovala se tehdy ani zuřivými záchvaty Rougetovými, ani hádkami Tupaina s Fouassem. Jiná pobuřující zpráva kolovala: Delphin, Mahéovec, větroplach dvacítiletý, odvažoval se milovati hezkou Markétku, dceru La Queue-a, nejbohatšího z celého rodu Flochův, a maira dědiny. Tento La Queue byl osobností skutečné veliké vážnosti požívající. Byl zván La Queue-em proto, že jeho otec, za Ludvíka Filippa, byl posledním, jenž zaplétal své vlasy s tvrdošijností starce, který trvá při kroji svého mládí. La Queue-ovi náležela jedna ze dvou velikých rybářských lodí Coquevillských, „Zefír“, daleko lepší všech ostatních, ještě zcela nová a důkladná na moři. Druhá veliká loď, „Velryba“, ztrouchnivělý to vrak, byla majetkem Rougeta, jehož mužstvem byli Delphin a Fouasse, an zatím La Queue měl ve svých službách Tupaina a Brisemotta.

Tito poslední dva byli nevyčerpatelni v pohrdlivých posměšcích na Velrybu, ten dřevák, jak říkali, který se nejspíš potopí jednoho krásného dne jako hrsť bláta.

A tak když La Queue zvěděl, že ten žebrácký Delphin, plavčík Velryby, se osmělil nadcházeti jeho dceři, vyťal dva důkladné políčky Markétce, prostý projev, jímž jí dal na srozuměnou, že nikdy nestane se ženou Mahéovce. Markétka rozzuřena hlasitě se zapřísáhla, že předá oba políčky Delphinovi, odváží-li se toliko otříti se o její sukně. Bylo věru mrzuto býti políčkovánu pro hocha, kterému nikdy ani do obličeje nepohlédla. Markétka, silná na svých šestnácte let jako muž, a krásná jako dáma, měla pověsť osoby nedůtklivé a velice necitné k zamilovaným. Nyní ovšem každý asi pochopí ty klepy bez konce kolující Coquevillou o historii dvou políčků, smělosti Delphinově a zlosti Markétčině.

Přece však někteří říkali, že Markétka ve skutečnosti není tak rozezlena proto, že Delphin se kolem ní točí. Delphin byl malý, rusý hoch, s pletí pozlacenou dechem mořským, s hřívou pečlivě sčesaných vlasů, kteréž mu spadaly přes oči a na šíji. Při své štíhlé postavě byl velmi silný, nade vše schopný napráskati třikráte hřmotnějšímu než byl sám. Vypravovalo se o něm, že občas mizí a tráví celou noc v Grandportu. To bylo příčinou, že požíval špatné pověsti u dívek, jež ho vinily mezi sebou ze světáctva, kterémuž výrazu přikládaly neurčitý smysl všech neznámých požitků. Markétka, kdykoli mluvila o Delphinovi, rozčilovala se příliš. On usmíval se s tváří potměšilou, hleděl na ni očima přivřenýma a zářícíma, nejevě ni nejmenšího znepokojení nad jejím opovržením a jejími vášnivými výbuchy. Chodil kolem jejích dveří, kradl se podél křovin, vyčkával jí po celé hodiny, jsa trpělivosť sama, i vynikaje hbitostí kocoura, číhajícího na sýkorku; a když ho náhle postřehla za svými sukněmi, tak blízko mnohdy, že uhodla jeho přítomnosť po teplotě

jeho dechu, neprchal před ní, nýbrž přijal tvářnost něžnou a smutnou, kterou tak byla zaražena, že v ní zatajil se dech a ona nevzpomněla svého hněvu, až když byl opět vzdálen. Dojista, kdyby ji byl uviděl její otec, byl by ji políčkoval zase. Tak to nemohlo na dále zůstati. Ale jakkoli se zapřisáhala, že Delphina ty dva políčky, které mu byla přislíbila, jednoho dne neminou, nikdy nedovedla využiti vhodné chvíle, aby mu je zasadila, dokud byl přítomen; proto se říkalo, aby jen tolik nemluvila, ježto konec konců políčky podrží pro sebe.

Při tom však nikdo nedoufal, že by kdy stala se ženou Delphinovou. V jejím počínání viděli toliko slabost koketní dívky. Sňatek nejchudšího z Mahéů, hocha, který neměl snad šest košil, jež by přinesl do nové domácnosti, s dcerou mairovou, dědičkou nejbohatší z rodu Flochův, byl byl by se jim zdál, upřímně řečeno, nepřirozeným. Zlomyslní jazykové si šeptali, že sice, jak pochopitelno, může míti v něm zálibu, ale že dojista z toho mračna nebude déšť. Bohatá dívka vyhledává si rozkoše způsobem, jakým jí libo; jen že nedopustí se žádné hlouposti, má-li rozum. A konečně celá Coqueville s účastenstvím sledovala tuto zápletku, jsouc zvědava, ve prospěch čí se obrátí. Obdrží Delphin své dva záhlavky? Anebo snad Markétka dá se jím líbati ve tváře někde ve skalním zákoutí? Bylo třeba vyčkati. Jedni klonili se k políčkům, druzí k polibkům. A Coqueville byla zmítána revolucí.

Z celé obce toliko dvě osoby, farář a polní dozorce, nebyli členy domácích dvou rodů. Dozorce, veliký, suchý muž, jehož jména neznali, ale kterého zvali L' Empereurem, Císařem, bezpochyby proto, že sloužil pod Karlem X., nevykonával ve skutečnosti vážného dozoru nad majetkem obecním, bylyť všecky skály naby, a co nebylo skalou, bylo pustinou. Jakýsi podprefekt, jehož byl chráněncem, zařídil mu v Coqueville tímto místem sinekuru, a on v pokoji trávil ze svých nepatrných příjmů. Abbé Radiguet byl z kněží prostých duchem, jež biskupské stolice, chovajíce přání zbavit se jich, posílají do některého ztraceného hnízda. Žil jako hodný muž, jako rolník, překopávaje svou úzkou zahrádku, urvanou skále, kouře svou dýmku a pozoruje, jak vyrůstá salát. Jedinou jeho slabostí bylo labužnictví, jež však nevěděl čím zdokonalovati, jsa nucen obmeziti se na zbožňování makrel a na požitek moštu, často u větším množství, než mohl snésti. Ostatně byl otcem svým osadníkům, kteří přicházeli tu a tam na jeho mši, aby se mu zavděčili.

Ale farář i polní dozorce konečně byli nuceni rozhodnouti se pro některou stranu, když byli dlouho a s dosti velkým zdarem se pokoušeli zůstati nestrannými. Tehdy pak L' Empereur šel s Mahéy, abbé Radiguet pak podporoval Flochy. Odtud vznikaly zápletky.

Ježto L' Empereur od rána do večera žil jako pán, a ježto ho již nudilo počítati lodi, které vyjížděly z Grandportu, pojal myšlénku vykonávati vesnickou policii. Když pak se stal stranníkem Mahéů z tajného pudu, nesoucího se k zachování řádů společenských, dával za pravdu Fouassovi proti Tupainovi, snažil se překvapiti ženu Rougetovu in flagranti s Brisemottem, a především zavíral oči, viděl-li, že Delphin se vkrádá do dvora Markétčina.

Nejhorší bylo, že toto počínání působilo převeliké spory mezi

L' Empereurem a jeho přirozeným přednostou, mairem La Queue-em. Ježto měl L' Empereur v úctě kázeň, poslouchal výtky La Queue-ovy; ale po té konal opět dále dle své hlavy; tím moc veřejná v Coqueville uváděna v naprostý nepořádek. Nebylo nikomu lze jíti kolem srubu, okrášleného jménem radnice, aby nebyl ohlušen výbuchem hádky.

Abbé Radiguet naopak, spojenec vítězných Flochů, kteří ho zahrnovali výtečnými makrelami, povzbuzoval potají odpor ženy Rougetovy a hrozil Markétce plameny pekelnými, dovolí-li kdy Delphinovi, aby se jí byť i jen prstem dotekl.

Zkrátka, bylo to dokonalé bezvládí, armáda v odboji proti moci občanské, náboženství oddané požitkářství a podporované v něm kuplířskými službami buržoasie, všecek národ o stu a osmdesáti duších se požírající v zákoutí před tváří nesmírného moře a nesmírného nebe.

Jediný Delphin uprostřed rozvrácené Coquevilly zachovával svůj úsměv zamilovaného hocha, jemuž vše bylo směšnou tretou, jen když by Markétka mu byla nakloněna. Chytal ji do léčky jako chytáme králíky. Jsa velmi poctivým přes svůj ztřeštěný zevnějšek, přál si toliko, aby je farář oddal, a radosť jejich aby trvala věčně.

Jednoho večera pozdvihla konečně Markétka ruku na stezce, kde na ni číhal. Ale zůstala všecka uzardělá; neboť on nevyčkav políčku, sevřel ručku, která ho ohrožovala a vášnivě ji políbil. A ježto se chvěla, řekl jí potichu:

„Mám tě rád. Chceš býti mou?"

„Nikdy!" vzkřikla uražena.

Pokrčil rameny; pak s tváří něžnou a klidnou pronesl:

„Jen to neříkej, jsme pro sebe jako stvořeni a budeme jednou oba svoji. Pak uvidíš, jak je to pěkné."

II.

Kdysi v neděli byl nečas hrozný. Zdvihla se jedna z oněch náhlých bouří zářijových, které vlnobitím zuřivě dorážejí na skalnaté břehy Grandportské. Na sklonku dne Coqueville postřehla ohroženou loď, unášenou větrem. Ale tma houstla a proto nebylo lze přispěti jí na pomoc.

Ode včíra Zefír a Velryba kotvily v malém přirozeném přístavě, který jest po levé straně písčiny mezi dvěma výběžky skalními. Ani La Queue, ani Rouget neodvažovali se vyplouti na šíré moře. Nejhorší při tom bylo, že sám pan Mouchel, zástupce vdovy Dufeuovy, v sobotu podnikl cestu ke Coquevillským, aby jim slíbil zvláštní odměnu, napnou-li všecky své síly: nedostávalo se čerstvých ryb a byla do toho v Tržnicích všeobecná stížnost. Proto v neděli večer, ulehajíc za přívalů dešťových, Coqueville reptala jsouc ve špatném rozmaru. Byla to ta stará historie; zakázky přicházely, když moře nechtělo vydati svých ryb. A všecka ves mluvila o lodi, kterou bylo viděti v orkánu, a která asi dojista v té hodině spočívala již na dně mořském.

Druhého dne, v pondělí, nebe bylo dosud zataženo. Moře, vzbouřené ještě, řvalo nemohouc se utišiti, ačkoli vichřice již byla ochabla. Konečně vítr ustal docela, ale vlny trvaly stále ve svém zuřivém kymácení.

A přes to vypluly odpůldne obě lodi. Ke čtvrté hodině Zefír se vrátil, nepolapiv ničeho. Zatím co jeho mužstvo, Tupain a Brisemotte, vrhalo kotvy v malém přístavě, La Queue stoje rozhořčen na písčině, hrozil pěstí Oceanu. Co řekne pan Mouchel, který čeká s napjetím? Markétka byla přítomna s polovinou Coquevilly, pohlížejíc na poslední bouřlivé vlny — a shodujíc se se svým otcem ve hněvu proti moři a proti nebi.

„A kde asi jest Velryba?“ ptal se kdosi.

„Tam vzadu za tím úskalím,“ řekl La Queue. „Vrátí-li se ten křáp dnes celý, může mluviti o štěstí.“

Byl opovržení samo. Po té prohodil, že je zcela správno, dávají-li Mahéové svou kůži takto v sázku; kdo nemá poctivého haléře jmění, nechať pojde. On že raději nedostojí svému slovu, jímž se zavázal panu Mouchelovi.

Zatím Markétka zkoumala skalní útes, za kterým dlela Velryba.

„Otče,“ otázala se konečně, „snad něco nevylovili?“

„Ti?“ vykřikl. „Ani pomyšlení!“

Po té nabyl klidu a dodal mírněji, zpozorovav, že L' Empereur posupně se usmívá:

„Nevím, zdali co chytili, ale ježto nepolapí nikdy ničeho . . .“

„Snad právě proto dnes něco ulovili,“ řekl zlomyslně L' Empereur. „To se uvidí.“

La Queue strojil se právě zlostně odpověděti. Avšak abbé Radiguet, který přicházel, jej utišil. Z terassy kostelní abbé právě zpozoroval člun, a zdálo se mu, že podniká lov na jakousi velikou rybu. Zpráva ta vzrušila Coquevillu. Byli ve shromáždění na výspě Mahéovci i Flochovci; jedni přáli si vroucně, aby loď vrátila se s lovem zázračným, druzí neměli upřímnější touhy, než aby přistála s prázdnem.

Markétka vzpřímena nespouštěla očí s moře.

„Nyní je vidím,“ řekla maně.

Vskutku, černá skvrna objevila se za útesem.

Všichni napjali zrak. Cosi jako zátka tančilo na hladině. L' Empereur té černé skvrny neviděl. Nutno býti z Coquevilly, aby člověk rozeznal na tak velikou vzdálenost Velrybu a její mužstvo.

„Pohleď!“ zvolala opět Markétka, která měla nejlepší zrak ze všech, „Fouasse a Rouget veslují . . . Malý stojí na přídě.“

Přezděla Delphinovi „Malý“, aby nemusila ho jmenovati. A po té sledovali všichni běh lodi, snažíce se vysvětliti si podivné její pohyby. Jak jim byl farář sdělil, podobalo se, že stíhá nějakou rybu, která před ní prchá. To bylo prazvláštní. L' Empereur tvrdil, že jejich síť bezpochyby něčím jest unášena. Ale La Queue křičel, že jsou to ničemové, a že se projíždějí ze zábavy. Tuleně dojista asi nechytají!

Flochové rozveselili se tímto vtipem, ale Mahéové pozlobeni prohlásili, že Rouget je známým odvážlivcem, který svou kůži vydává v nebezpečenství, ani druzi při nejmenším zavanutí větru raději zůstávají za pecí. Bylo třeba, aby abbé Radiguet opět zakročil, neboť rvačka se vznášela ve hrozivé blízkosti.

„Co jen to mají?“ děla náhle Markétka. „Již opět se vrátili.“

Hrozby ustaly, a zraky všech slídily po obzoru. Velryba znova byla

zakryta úskalím. Tentokráte La Queue sám naplněn byl nepokojem ... Podobných manevrů nedovedl si vysvětliti. Strachem, aby Rouget opravdu neučinil dobrého lovu, byl všecek bez sebe. Nikdo neopustil břehu, ač nebylo nic zajímavého viděti. Zůstali tam téměř dvě hodiny, očekávajíce vytrvale člunu, který čas od času se zjevoval, aby opět zmizel. Konečně vůbec již se neukazoval. La Queue zuřivě prohlásil, že se asi překotili, chovaje ve hloubi své duše toto děsné přání; a ježto právě žena Rougetova byla na břehu s Brisemottem, pohlížel na oba posměšně, a zároveň klepal Tupainovi na rameno, aby ho utěšil ze smrti jeho bratra Fouassa. Ale ustal ve smíchu, zpozorovav svou dceru Markétku zamlklou a vztýčenou s očima upřenýma do dálky. Snad byla z toho zjevna přízeň její k Delphinovi.

„Kam to hledíš, co?“ vadil se. „Půjdeš ihned domů! ... Nežádej si mne, Markéto!“

Nehnula se. Po chvíli náhle vykřikla.

„Hle! Tam jsou!“

Rozlehl se výkřik překvapení. Markétka se svým bystrým zrakem tvrdila, že ve člunu nikoho již nevidí. Ani Rougeta, ani Fouassa, pranikoho! Velryba byla hnána větrem jako vymřelá, otáčejíc se v malých přestávkách a potácejíc se líně. Západní větřík na štěstí počal váti a hnal ji k zemi, ale s těmiže podivnými vrtochy, kolébaje ji se strany na stranu. Tu celá Coqueville shromáždila se na písčitém břehu.

Jedni přivolali druhé, nezůstalo ani jediného děvčete doma, aby připravilo večeři. Bylať to katastrofa, událost nevysvětlitelná, jejížto nezvyklost převrátila hlavy všem. Marie, žena Rougetova, chvíli se porozmýšlevši, pokládala za svou povinnost dáti se do pláče. Tupainovi podařilo se toliko dodati si výrazu zarmouceného. Všichni Mahéové upadali v zoufalost, kdežto Flochové se snažili zachovati se jak slušno a přiměřeno. Markétka posadila se, jako by nohy její byly zlomeny.

„Na co tu ještě čekáš?“ vykřikl La Queue, který ji přistihl u svých nohou.

„Jsem zemdlena,“ odpověděla prostě.

A obrátila svůj obličej k moři, majíc tváře sevřeny v rukou a zakrývajíc sobě oči konci prstů, pohlížela upřeně na lodici, jež se potácela na vlnách, opět s větší líností, jako bárka, která trochu příliš se napila.

Nicméně domněnky se rychle střídaly. Jest možno, aby všichni tři muži byli spadli do vody? Všichni tři najednou — to zdálo se býti směšným. La Queue byl by nejraději všem namluvil, že Velryba pukla jako shnilé vejce; ale loď statně plula po moři; krčili rameny. Konečně jako by ti tři skutečně byli zahynuli, rozpomenul se, že jest mairem, a jal se mluviti o formalitách.

„Nechte jen!“ vykřikl L'Empereur. „Což pak člověk tak hloupě umírá? Kdyby byli spadli, malý Delphin by zde již byl!“

Coqueville byla nucena přisvědčiti. Delphin ploval jako slaneček. Než, kde tedy ti tři muži byli? Křičelo se: „Pravím ti, jestli že ...“ „Pravím to, že nikoli!“ ... „Příliš hloupé!“ ... „Ty sám jsi hloupý“ ... A tak daleko dospěla hádka, že byly vyměňovány políčky. Abbé Radiguet byl nucen vyzvati všechny k smířlivosti, zatím co L'Empereur třepal

napořád lidmi, aby zavedl pořádek. Při tom člun beze spěchu tančil před shromážděnými dále. Tančil svůj valčík, a zdálo se, že se jim vysmívá. Příliv jej přinášel pozdravit zemi dlouhými, pravidelně se opakujícími poklonami. Zkrátka byl to bláznivý člun.

Markétka, obličej majíc mezi rukama, přihlížela stále. Jakási lodička právě vyjížděla ze přístavu naproti Velrybě. Byl to Brisemotte, který byl netrpěliv; čekání zdálo se mu býti zdlouhavým, proto spěchal zbavit nejistoty ženu Rougetovu. A tehdy Coquevillští obrátili pozornost svou po kocábce. Hlasy sesilovaly se. Nuže! Rozeznává-li již něco? Velryba postupovala ku předu se svým tajemným a posměšným zevnějškem. Konečně zřeli, že Brisemotte se vzpřimuje a hledí do člunu, jehož jedno lano uchopiti se mu podařilo. Ve všech zatajil se dech. Ale Brisemotte náhle dal se do smíchu. Jaké to překvapení! Z čeho se mohl tak radovati?

„Nuž tedy? Co jest?“ křičeli zuřivě na něho.

On smál se hlučněji, neodpovídaje. Posuňky dával jim na jevo, že v brzku sami uvidí. Po té připoutav Velrybu ke kocábce, vzal ji do vleku.

A divadlem netušeným Coqueville zkameněla!

Na dně člunu tři muži, Rouget, Delphin a Fouasse, blaženě byli nataženi na znak, statně chrápajíce, k smrti zpiti. V jejich středu byl soudek s vyraženým dnem, který byl nalezen na širém moři neporušen, a jehož obsahu okusili. Bez pochyby byl velice chutný, neboť vypili vše, až asi na litr, rozlitý na dně člunu, a smíšený s mořskou vodou.

„Ach! To prase!“ zvolala hrubě žena Rougetova, ustavši ve svém nuceném pláči.

„Nuže! To jest čistý lov, tohle!“ řekl La Queue, který affektoval velikou nelibosť.

„Čerta!“ odvětil L'Empereur, „uloví se, co uloviti se dá. Přece jen vylovili sud, zatím co druzí nevylovili pranic.“

Maire utichl, velmi podrážděn. Coqueville žvanila. Teď chápali. Když je loď zpita, tančí jako lidé; a tato zde měla věru likéru plné břicho. Ah! Té rozbité mršiny! Potácela se na Oceanu jako opilec, který již nepoznává svého domova. Coqueville se smála i byla pohoršena; Mahéovcům zdálo se to býti roztomilým, Flochovcům pak odporným. Obklíčili Velrybu, natahovali krky a vyvalovali oči, aby lépe viděli spáti tyto tři chlapiky, kteří na odiv stavěli svůj blažený zevnějšek, netušíce davu, jenž tlačil a skláněl se nad nimi. Smích a nadávky jim nevadily. Rouget neslyšel své ženy, jak ho obviňuje, že všecko vypil. Fouasse necítil zákeřného kopání, kterým jeho bratr Tupain častoval mu boky. Co do Delphina, byl roztomilým, když nebyl střízliv, se svým rusým vlasem a svou růžovou tváří, tonoucí v rozkoši. Markétka povstala a tiše, s přísnou tváří pozorovala Malíčkého.

„Třeba jich uložit!“ zvolal hlas jakýsi.

Ale Delphin právě otevřel oči. S pohledem radostně překvapeným prohlížel si přítomné. Otázky hrnuly se se všech stran s vášnivou nedočkavostí, která ho trochu pomátla, to tím spíše, že byl ještě zpit jako kvíčala.

„Nuž ano! — Jak?“ koktal. „Je to malý soudek . . . Nelze polapiti ryb. Tedy jsme vylovili soudek.“

Dále se nedostal. Ke každé své větě dokládal pouze:

„Bylo to nad míru dobré!"

„Ale co bylo v tom soudku?" ptali se zlostně.

„Ach, já nevím! Ale bylo to nad míru dobré!"

V té době Coqueville planula touhou dovědět se toho. Každý nakláněl svůj nos k lodi, čichaje vší silou. Byli názoru jednomyslného, že voní to likérem; ale nikdo nemohl uhodnouti, jakým likérem. L' Empereur, který si vždy lichotil, že okusil již všeho, co jen člověk píti může, prohlásil, že si to prohlédne. Nabral vážně do hrsti trochu tekutiny vylité do člunu. Dav náhle se utišil. Všichni byli samo očekávání. Ale L' Empereur, když byl vsrknul doušek, zavrtěl hlavou, jako by nebyl posud rozhodnut. Ochutnal ještě dvakráte, čím dál tím více jsa rozpačit, s tváří nepokojnou a překvapenou. Konečně bylo mu prohlásiti:

„Nevím ... Je to věru směšné ... Kdyby v tom nebylo mořské vody, uhodl bych bez pochyby ... Na mou česť, je to směšné!"

Pohlíželi na sebe a zůstali zaraženi, že L' Empereur sám neodvažoval se pronésti svého mínění.

Coqueville pozorovala potom s úctou prázdný soudek.

„Bylo to velice dobré," řekl ještě jednou Delphin a zdálo se, že si je všechny dobírá. Pak ukázav na moře smělým pohybem ruky doložil:

„Chcete-li také, jest jich tam ještě ... Viděl jsem těch malých soudků ... malých soudků ... malých soudků ..."

Jako ukolébavku popěvoval si tento refrén, pohlížeje něžně na Markétku. Právě ji byl teprve zpozoroval. Podrážděna učinila rukou pohyb jako k políčku; ale on ani očí nepřivřel, očekával políček s něžným výrazem ve tváři.

Abbé Radiguet, pobouřen touto neznámou lahůdkou, smočil také sám prst v lodici a ssál z něho. Jako L' Empereur, kroutil i on hlavou: Nikoli, neznal toho nápoje. Toť úžasno! Nesjednotili se, leč na jednom: sud byl asi troskou z ohrožené lodi, jež dávala poplašné signály v neděli večer. Anglické lodi přivážely často podobné náklady likérů a jemných vín do Grandportu.

Zvolna den pohasínal a lidé konečně s nastávající tmou se odebírali domů. Ale La Queue zůstal zaujat a trápen myšlénkou, jíž nikomu nevyzradil. Zastavil se a zaslechl na posled Delphina, kterého odnášeli, a který opakoval svým zpěvavým hlasem:

„Těch malých soudků ... malých soudků ... malých soudků ... Chcete-li také, jest jich tam ještě! ..."

III.

Té noci počasí změnilo se úplně. Když Coqueville druhého dne procitla, jasné slunko zářilo, moře šířilo se bez jediné rýhy jako nesmírná plocha zeleného satinu. A den byl horký, jeden z parných zažloutlých dnů podzimních.

Z celé vsi prvý povstal La Queue, ještě všecek popleten svými nočními sny. Pohlížel dlouho na moře, na pravo a na levo. Konečně s tváří mrzutou řekl, že jest přece jen třeba upokojit pana Mouchela.

Hned po té odešel s Tupainem a Brisemottem, pohroziv Markétce, že jí natluče, nebude-li se chovati, jak se sluší a patří. Když Zefír opustil přístav a když La Queue uviděl Velrybu, ana se těžce kolébá na svém laně, rozveselil se přece trochu a zvolal:

„Dnes na mou věru, chyba lávky! . . . Shas světlo, Haničko, páni ještě se neprobudili!“

A jakmile Zefír se ocitl na širém moři, La Queue rozepjal své sítě. Po té šel prohlédnouti své „vrše“, druh to kuželovitých proutěných košů, do nichž chytají se především langusty a červení okouni. Ale mohl sebe více prohlížeti své vrše, ač bylo moře tiché, všecky byly prázdny. Na dně poslední jako na posměch nalezl maličkou makrelu, kterou zlostně vhodil do moře zpět. Byl to opravdu již osud! Stávalť se po celé týdny, jako právě tehdy, že ryba tropila si z Coquevillu zrovna šašky; a vždy v době, kdy pan Mouchel prohlásil, že přeje si nějaké dodávky.

Když pak o hodinu později La Queue vytáhl své sítě, nenalezl v nich ničeho, vyjma přehrštli mořských řas. Zaklel zaťav pěstě, tím více ještě rozezlen, že Ocean, nehybný a spící, byl průhlednosti neskonalé, jsa podoben hladině vyleštěného stříbra, prostírající se pod blankytným nebem. Zefír bez jediného zakolébání plynul zvolna a lehce. La Queue se rozhodl k návratu, když byl ještě jednou zkusil svého štěstí. Odpůldne hodlal ještě učiniti jeden pokus, a vyhrožoval Bohu i všem svatým, pronášeje strašné kletby.

Zatím Rouget, Fouasse a Delphin stále spali. Nepodařilo se postavit je na nohy, leč až v hodinu snídaně. Nemohli se na nic upamatovati, měli toliko vědomí, že dosyta si popřáli čehosi neobyčejného, dosud jim neznámého. Po poledni, když byli všichni tři ve přístavu, L'Empereur zkusil vyptati se jich, ježto byli již při svých smyslech. Snad podobal se nápoj ten páleuce, smísené se sladkou šťávou bylinnou; anebo snad spíše rumu pálenému s cukrem? Říkali ano, říkali ne, a jejich odpovědi vzbudily v L'Empereurovi podezření, že to byl likér „ratafia“; ale přisahati na to nemohl.

Toho dne Rougetovi a jeho mužstvu bylo příliš špatně, aby mohli vydati se na lov. Mimo to věděli, že La Queue ráno vyplul bez výsledku, a proto se umluvili, že vyčkají zítřka, a pak teprve prozkoumají své vrše. Všichni tři seděli na balvanech se shrbenými zády, s ústy plnými nepříjemné chuti, na polo spíce, a hleděli, jak příliv stoupá.

Než náhle Delphin procitl. Vyskočil na kámen, zraky upíraje do dálky, a vykřikl:

„Pohleďte přece, patrone . . . tam dolů!“

„Což pak?“ tázal se Rouget, který protahoval své údy.

„Sud!“

Rouget a Fouasse byli ihned vzhůru, lesklými zraky zpytujíce obzor.

„Kde, hochu? Kde je sud?“ opakoval majitel lodi velice vzrušen.

„Tam dole . . . v levo . . . ten černý bod.“

Druzi neviděli ničeho. Po chvíli Rouget zaklel:

„Při sám Bůh!“

Právě postřehl soudek, malý jako čočka, na lesknoucí se hladině, v šikmém paprsku zapadajícího slunce. A dal se do běhu k Velrybě, jsa

následován Delphinem a Fouassem, kteří se horem pádem řítili za ním, až jim křeménky od nohou létaly.

Velryba vyjížděla ze přístavu, když se rozlétla Coquevillou novina, že jest viděti na moři sud. Děti i ženy přibíhaly; každý křičel:

„Sud! Sud!"

„Vidíte jej? Proud jej unáší ke Grandportu."

„Ach ano! Na levo ... Sud! Pojďte rychle!"

A Coqueville se skutálela se své skály. Děti se rozháněly, any zatím ženy sbíraly své sukně do obou rukou, aby mohly rychleji sestoupiti. A brzy celá ves byla na písčině, tak jako včera.

Markétka na okamžik se objevila, ale hned po té rovnýma nohama běžela domů nazpět, aby zpravila svého otce, který s velikým křikem vyslýchal L'Empereura. Konečně La Queue přišel. Byl bled a pravil polnímu dozorci:

„Dejte mi pokoj! ... Rouget vás poslal, abyste mne o čas okrádal. Nuže, ten lov se mu nezdaří! Uvidíte!"

Když uzřel Velrybu, vzdálenou na tři sta metrů, veslující všemi silami k černé skvrně, která houpala se v dáli, jeho zuřivost se zdvojnásobila. I vehnal Tupaina s Brisemottem do své lodi, a také sám vyplul ze přístavu, opakuje:

„Ne, nesmí ho dostati; raději puknu!"

Tehdy Coqueville měla krásné divadlo na zuřivé závodění Zefíra s Velrybou. Když Velryba viděla, že Zefír opouští přístav, pochopila hrozící nebezpečenství, a letěla v před co nejrychleji, s napjetím všech svých sil. Byla ve výhodě asi o čtyři sta metrů; ale pravděpodobnost úspěchu byla na obou stranách rovna, neboť Zefír byl daleko lehčí a rychlejší. A tak rozčilení na písčitém břehu dostupovalo svého vrcholu.

Mahéovci a Flochovci instinktivně utvořili dvě strany, sledující vášnivě docílených úspěchů v zápase; každá zastávala se své lodi. Zprvu Velryba držela se ve výhodě; ale když Zefír řádně se rozehnal, bylo viděti, že ji pomalu dohání. Napjala poslední své síly, a dosáhla toho, že zachována na několik minut mezi oběma vzdálenost nezměněna. Po té ji opětně Zefír dojížděl, žena se za ní rychlostí netušenou. A od té chvíle bylo vidno, že oba čluny setkají se v okolí sudu. Vítězství záleželo na nejmenší náhodě, na nejmenší chybičce!

„Velryba! Velryba!" křičeli Mahéové.

Ale náhle stichli. Jakmile Velryba téměř se dotýkala sudu, předejel ji Zefír smělým manevrem a odhodil sud v levo, kdež jej La Queue vylovil ranou lodního háku.

„Zefír! Zefír!" řvali Flochové.

A když L'Empereur řekl cosi o zrádcovství, došlo až na výměnu hrubých slov. Markétka tleskala rukama. Abbé Radiguet, sestoupiv se svým breviřem, proslovil vážnou poznámku, která rázem všecky shromážděné utišila a zarazila.

„Snad také oni všecko sami vypijí," šeptal s tváří zasmušilou.

Na moři mezi Velrybou a Zefírem povstala prudká hádka. Rouget přezdíval La Queueovi zlodějů, La Queue Rougetovi ničemů. Mužstvo chopilo se dokonce vesel, aby se jimi utlouklo; a málem dobrodružství

by se bylo změnilo v bitvu námořní. Kromě toho dali si dostaveníčko na pevnou zemi, hrozíce si pěstmi a slibujíce si, že sobě na vzájem rozpářou břicha, jakmile se opět sejdou.

„Ta lůza!“ zlobil se Rouget. „Vidíte, tento sud jest ještě větší než byl náš. A tenhle jest žlutý. Bude v něm dojista něco výtečného.“

Pak děl tónem zoufalým:

„Jeďme podívat se do vrší . . . Jest možno, že jsou chyceny v nich langusty.“

A Velryba vzdálila se těžkopádně, mířic v levo.

V Zefíru stále bylo zlobiti se La Queuovi, chtěl-li udržeti Tupaina a Brisemotta, aby nedali se do sudu. Hák, zlomiv jednu obruč, způsobil, že prýštil na povrch rudý mok, kterého oba mužové ochutnávali konci svých prstů, a jejž prohlásili za nedostižný. Mohli by ho snad vypíti sklenku beze všech následků. Ale La Queue nedovolil. Podstavil sud klíny a prohlásil, že každý, kdo se odváží z něho ssáti, bude nucen s ním, s La Queuem si pohovořiti. Na břehu že toho dojdou!

„Tož máme prohlížeti vrše?“ tázal se mrzutě Tupain.

„Ano, a to hned: na sud zbude nám času dost,“ odpověděl La Queue.

On též se zálibou pohlížel na vylovenou kořisť. Cítil, jak jsou jeho údy chaby, a jak zmáhá se ho žádost vrátiti se ihned, a okusiti lákavého nápoje. Rybolov ho nudil.

„Pah!“ řekl po krátké pomlčce, „jeďme zpět, připozdívá se již . . . Vrátíme se zítra.“

Zanechávali právě lovu, když La Queue uzřel jiný sud po pravém boku lodním, tentokráte zcela malý, který stál zpříma, víře kolem své osy. To bylo poslední ranou pro jeho sítě a vrše. Ani se o nich již nepromluvilo. Zefír jal se stíhat malý soudek, jehož také zcela snadno se zmocnil.

Zatím táž udalost se přihodila Velrybě. Když byl Rouget shledal již patero vrší zcela prázdných, vykřikl Delphin, stále jsoucí na číhané, že vidí nějaký předmět. Ten však nebyl podoben sudu, byl příliš dlouhý.

„Je to trám,“ děl Fouasse.

Rouget pustil zpět svůj šestý koš, nevytáhnuv ho ani docela z vody.

„Přes to se přesvědčíme,“ řekl.

Dle toho, jak se blížili, domnívali se, že poznávají prkno, bednu, peň stromový. Po té však zajásali. Byl to opravdivý sud, ale sud nanejvýš podivný, jakého dosud nebyli nikdy spatřili. Byli by řekli, že to roura uprostřed vypouklá, a na obou koncích uzavřená.

„Ach, jak jest směšný!“ dodal Rouget nadšeně. „Přeju si, aby L'Empereur toho okusil . . . Ku předu děti! Vraťme se!“

Usnesli se jednomyslně, že obsahu se netknou. Velryba vrátila se do Coquevilly, právě když také Zefír přistál v malé zátoce. Ani jediný ze zvědavců neopustil výspy. Radostné výkřiky přivítaly tento neočekávaný lov tří sudů. Kluci metali čapky do vzduchu, any zatím ženy rozběhly se, aby vyhledaly potřebných sklenic. Hned bylo rozhodnuto okusit nápojů na břehu. Vylovené trosky byly majetkem obce. Žádný spor nevznikl; utvořily se toliko dvě skupiny, Mahéovci obklíčili Rougeta, Flochovci nespustili se La Queuea.

„L' Empereure, vám náleží prvá sklenice,“ zvolal Rouget. „Povězte nám, co to jest.“

Nápoj byl krásně zlatožlutý. Dozorce zdvihl sklenku, prohlížel ji, přivoněl k ní, potom rozhodl se píti.

„Pochází to z Hollandu,“ řekl po dlouhém mlčení.

Jiného vysvětlení nepodal. Všichni Mahéovci pili s úctou. Bylo to zahoustlé, a byli překvapeni chutí a vůní květinnou. Ženy prohlásily, že to nápoj velice dobrý. Co do mužů, byli by si přáli raději méně cukru. Přece však na konec při třetí nebo čtvrté sklenici, byl účinek jeho velmi silný. Čím více pili, tím více jim chutnalo. Muži se rozveselovali, ženy stávaly se dovádivými.

Ale L' Empereur navzdor svým posledním hádkám s mairem odešel potulovat se kolem skupiny Flochů. Větší sud jejich poskytoval tekutiny tmavě rudé. Ze soudku zcela malého čepovali tekutinu jasnou jako pramenitá voda. A tato poslední právě byla přeostrá, pravý to pepř, který hrozil jazyku takořka spálením.

Ani jeden Floche nápojů těch neznal, ani rudého, ani průhledného. Byli však mezi nimi chytráci, které mrzelo, že se častují něčím a nevědí čím.

„Počkejte, L' Empereure! Okuste toho zde,“ řekl konečně La Queue, čině tak prvý krok.

L' Empereur, který čekal jenom pozvání, vzal na se opět úřad ochutnavatele. Napiv se moku červeného, řekl:

„Jest v tom přimíseno oranží.“

A o bílém prohlásil:

„Toto jest vyrobeno z pelyňku.“

Bylo jim spokojiti se s těmito výroky, neboť on potřásal hlavou jako muž zkušený, se šťastnou tváří člověka, který uspokojil své okolí.

Zdálo se, že jediný abbé Radiguet není přesvědčen. Chtěl znáti jména. I tvrdil, že je má takořka na jazyku; a aby se poučil dokonale, pil sklenky za sebou ráz na ráz, opakuje:

„Počkejte, počkejte, vím, co to jest . . . Hned vám to povím.“

Zatím veselí se zmocnilo zvolna jak kroužku Mahéů, tak kroužku Flochů. Tito zejména hlučně se smáli, ježto míchali likéry, což je tím více rozjařovalo. Ostatně zůstali od sebe odděleni. Také si nenabídli píti ze svých sudů navzájem; vrhali si toliko sympatické pohledy, jati jsouce tajnou žádostí okusit likéru sousedova, který snad jest lepší. Znepřátelení bratří Tupain a Fouasse sousedili spolu po celý večer, aniž si pohrozili pěstmi. Taktéž bylo pozorováno, že Rouget se svou ženou pil z jedné číše. Markétka rozdělovala likér mezi Flochy; a ježto příliš plnila sklenice a likér jí tekl po prstech, olizovala si je neustále; a to tak vydatně, že opojila se jako dělnice při vinobraní, ač byla poslušna svého otce, který jí byl zapověděl píti. A ne snad aby jí to špatně slušelo; naopak, byla všecka růžova, a oči jí zářily jako dvě svíce.

Slunko zapadlo, večer byl příjemný jako v době jarní. Coqueville vyprázdnila své sudy a nepomýšlela na návrat k obědu. Byloť všem tak dobře na té písčině!

Když konečně nastala čirá noc, pocítila Markétka, jež seděla stranou,

že jí někdo dýchá na šíji. Byl to Delphin, velmi veselý, lezoucí po čtyřech, kradoucí se za ní jako vlk. Zatajila výkřik, aby jím neprobudila svého otce, který by byl dojista vyslal ránu nohou do zad jeho.

„Jdi pryč, pošetilče," šeptala zpola se durdíc a zpola se smějíc. „Lezeš takto sám do pasti."

IV.

Slunko bylo již vysoko na nebi, když následujícího dne Coqueville procitla. Moře bylo skolébáno pod jasným nebem; byl onen krásný čas, svádějící k línosti, kdy jest tak sladko nečinně odpočívati. Byla středa. Až do poledne Coquevillští si hověli po včerejší hostině. Po té sestoupili ke břehu, aby se rozhledli kolem.

Této středy bylo zapomenuto lovu, vdovy Dufeuové, pana Mouchela, všeho. La Queue a Rouget ani se nezmínili, že půjdou nahlédnouti do svých vrší. Ke třetí hodině byly zpozorovány sudy. Čtyři tančily na dohled ode vsi. Zefír a Velryba jaly se loviti; ale ježto kořisť dostačila pro všecky, nehádali se již; každá loď obdržela svůj podíl.

Rouget a La Queue, když byli malý záliv prozkoumali, vrátili se o šesté hodině každý se třemi sudy. A slavnosť počala se znova. Ženy snesly stoly pro větší pohodlí. Ano, byly přineseny též lavice, a zřízeny dvě kavárny pod širým nebem, jaké byly ve Grandportu. Mahéovci byli v levo, Flochovci v pravo, odděleni jsouce toliko písčitým náspem.

Toho večera L'Empereur, který chodil od jednoho táboru ke druhému, roznášel plné sklenice, aby ze všech šesti sudů dal ochutnati všem. Okolo deváté hodiny byli daleko veselejší než předešlého večera. Coqueville druhého dne nemohla se upamatovati, jakým způsobem byla se položila ke spánku.

Ve čtvrtek Zefír a Velryba vylovily toliko čtyři sudy, každá toliko dva, ale za to rozměrů ohromných.

V pátek lov byl skvostný a neočekávaný; vydal sedm sudů, tři pro Rougeta, čtyři pro La Queue-a.

Tehdy Coqueville vzešel zlatý věk. Nepracovalo se již pranic. Rybáři vyspávali alkohol požitý předešlého dne, odpočívajíce až do poledne. Po té sestupovali a potulovali se po pobřeží, zpytujíce moře. Jedinou starostí jejich bylo dotazovati se vzájemně, jakým asi likérem je opět příliv obdaří. Zůstávali tam po celé hodiny s očima upřenýma do dálky, a vyráželi radostné výkřiky, jakmile kořisť se objevila. Ženy a děti s vrcholů skal oznamovaly velikými gesty vše, až do nejmenších zámotků mořkých řas, jež vlny ku předu poháněly. A každé chvíle Zefír s Velrybou byly hotovy odplouti. Vyjížděly, křižovaly zálivem, podnikaly lov na sudy, jako se podniká na tuňáky, povrhujíce makrelami, jež upokojeny, na sluníčku vymršťovaly se z vody, a línými platýsy, kteří se kolébali na hladině vodní. Coquevillští sledovali honby, pukajíce na písčině smíchy. U večer pak vypíjel se lov.

Zejména uvádělo Coquevillu v nadšení, že sudům nebylo konce. Když myslili, že není již žádných — nalezly se vždy ještě další. Loď, která se potopila, měla asi krásný náklad na své přídě; a Coqueville, jež stala se sobeckou a veselou, tropila si žerty z této ztroskotané lodi,

pravého to sklepu na lihoviny, z něhož mohly býti zpity všecky ryby Oceanu.

K tomu se pojila radost, že nikdy nevylovili dva stejné sudy, nýbrž sudy všech tvarů, všech velikostí, všech barev. A v každém sudu byla jiná lahůdka. L' Empereur následkem toho byl ponořen ve hluboké snění; on, jenž byl již ode všeho pil, tuto se nepoznával. La Queue prohlásil, že nikdy neviděl takového nákladu. Abbé Radiguet věřil, že to objednávka, učiněná některým divošským králem, který chtěl dobře opatřiti svůj sklep. Ostatně Coqueville nepátrala dále, jsouc zkolébána v neznámá opojení.

Dámy dávaly přednost crêmům; mělyť crêmové likéry: mokka, cacao, mátu, vanilku. Marie Rougetová vypila jednoho večera tolik anisovky, že z ní se roznemohla. Markétka a ostatní dívky držely se curaçaa, benediktinky, trapistky a chartreusky. Rybízovka byla ponechána malým dětem. Mužové přirozeně užili nejvíce, když byly vyloveny druhy cognaku, rumu, jalovcovky, a vše co řízným bylo požitkem ústům.

A jaká překvapení se udála! Nad zatmeleným sudem rakije z ostrova Chio obec Coquevillská zůstala všecka ztrnulá; domnívaliť se, že našli sud silice terpentinové; ovšem že ji vypili, ježto by bylo škoda něčeho opominouti; ale dlouho se o tom mluvilo.

Batavský arak, švédská kmínka, rumunská tuica culugaresca, srbská slivovice, zvrátily rovněž všecky názory, jež Coqueville si tvořila o tom, co vše lze pohltiti. Opravdu slabou stránkou mužů byly kmínka a třešňovka, likéry průhledné jako voda, a prudké, že byly s to zabiti muže. Bože, bylo to možno, že lidé vynalezli tolik výtečných věcí! V Coqueville až dosud neznali leč pálenku, a to ne všichni. A tu jejich obraznost konečně se ocitla u výstředním napjetí, stali se obětí pravého modlářství vzhledem k této nevyčerpatelné rozmanitosti nápojů opojných. Oh! Zpíjeti se každého večera nějakou novinkou, jejíhož jména ani neznali! To zdálo se jim býti kouzelnou pohádkou, deštěm, fontanou, z níž tryskaly nápoje báječné, všecky destillované lihoviny, prosycené vůněmi všech květů a všech plodů všehomíra.

V pátek večer bylo tedy sedm sudů na pobřeží, kterého již Coqueville ani neopouštěla. Žila tam, zač bylo jí děkovati příjemnému počasí. Nikdy neužili v září po celý týden krasších dnů. Slavnosť trvala od pondělka, a nebylo příčiny, proč by neměla trvati stále, kdyby Prozřetelnost neustala i na dále sesílati plné sudy; neboť abbé Radiguet viděl v tom prst Prozřetelnosti.

Všecka činnost byla odložena. Proč také by se dřeli od té doby, co rozkoš sama jim přicházela slepě v klín? Byli všichni pány, kteří pili drahé likéry, aniž jim bylo třeba v kavárně platiti. S rukama v kapsách Coqueville užívala slunéčka, očekávajíc své večerní hostiny. Ostatně již ani nevystřízlivěla; bez přerušení oddávala se za sebou rozkošem kmínky, třešňovky a ratafie; v sedmi dnech poznala zuřivost ginu, dojemné vzrušení curaçaa a rozjaření cognacu. A Coqueville při tom zůstávala nevinnou jako děcko, jež právě se zrodilo, nevědouc nic o ničem, a pijíc u vděčné zbožnosti, co jí dobrý Bůh sesílal.

Bylo to právě v pátek, kdy Mahéové s Flochy se bratřili. Toho

večera byli všichni velice veseli. Již ve čtvrtek vzdálenost mezi nimi téměř zmizela; nejvíce zpití zdupali násep, který odlučoval od sebe oba tábory. Zbývalo učiniti toliko jediný krok.

Na straně Flochů prázdnily se čtyři sudy; rovněž Mahéové dopíjeli svá tři vědra, jejichž obsah byl barev praporu francouzského: modrý, bílý a červený. Modrý plnil Flochovce závistí, ježto modrý likér zdál se jim býti věcí v pravdě překvapující. La Queue, jenž stal se dobrákem od té doby co nevycházel z opilosti, popošel ku předu se sklenicí v ruce, jsa přesvědčen, že na něm jako vrchnosti jest učiniti prvý krok.

„Poslyš, Rougete," koktal, „chceš si připiti?"

„Ó zajisté," odvětil Rouget, vrávoraje pohnutím.

I padli sobě kolem krku. A tu všecka obec dala se do pláče, tak byla dojata. Mahéové a Flochové, kteří se vzájemně div nepožírali ode tří věků, objímali se! Abbé Radiguet, velmi rozechvěn, mluvil ještě cosi o prstu božím. Připíjeli si třemi likéry, modrým, bílým a červeným.

„Ať žije Francie!" křičel L' Empereur.

Modrý nestál za nic, bílý ne za mnoho, ale červený byl vskutku výborný. Pak došlo na sudy Flochovců. A na konec se tančilo. Ježto neměli hudby, hoši dobré vůle tleskali rukama hvízdajíce, nad čímž byly dívky u vytržení.

Slavnosť stala se skvostnou. Sedm sudů bylo postaveno do řady vedle sebe; každý mohl vybrati si, co chutnalo mu nejlépe. Měl-li kdo již dosti, natáhl se do písku, aby si trochu prodříml; a když se probudil, počal znova. Ostatní tančili stále s větším rozmachem a zabrali celý písčitý břeh. Až do půlnoci křepčili pod širým nebem. Moře zvučelo tichým šuměním, hvězdy zářily na vysokém nebi v neskonalém míru. Byl to nezkalený jas dětského věku, ozařující radosť divochů, opojených prvým sudem pálenky.

Přece však Coqueville se vracela ještě ke spánku. Když nebylo již co by pili, pomáhali si Flochové a Mahéové na vzájem, a konečně jakž takž přece každý nalezl své lůžko.

V sobotu hody trvaly skoro do druhé hodiny ranní. Vylovili šest sudů, z nichž dva byly obrovské. Fouasse a Tupain chtěli se do sebe dáti. Tupain, který měl zlou opilosť, vyslovil se, že svou při s bratrem vyřídí. Ale tato půtka pobouřila všecky, jak Flochy tak Mahéy. Bylo-li rozumno pokračovati ještě ve sporu, když všichni se objímali? Donutili oba bratry, aby si připili; když pak oba tvářili se kysele, L' Empereur si umínil bdíti nad nimi. Dvojice Rougetova rovněž nedovedla se snésti. Když Marie napila se anisovky, neskrbila důkazy přátelství vůči Brisemottovi, čemuž nemohl Rouget ovšem klidně přihlížeti; to tím méně, ježto sám, stav se citlivým, žádal si býti milován. Abbé Radiguet, jsa mírnost sama, mohl sebe více kázati, že je třeba odpouštěti všecka příkoří — obávali se nějakého neštěstí.

„Pah!" řekl La Queue, „vše se urovná. Bude-li zítra dobrý lov, uvidíte . . . Na vaše zdraví!"

Zatím La Queue sám nebyl ještě dokonale upokojen. Nespouštěl očí s Delphina, a udílel mu rány nohou, jakmile viděl, že blíží se k Markétce. L' Empereur se horšil, neboť zdálo se mu, že jest nesmyslno brániti

dvěma mladým lidem, aby se smáli. Ale La Queue přisahal dosud, že raději zabije svou dceru, než by ji dal Maličkému. Ostatně Markétka by tomu ani nechtěla.

„Není-li pravda? Tys příliš hrda," křičel. „Nikdy se neprovdáš za nuzáka!"

„Nikdy, tatínku!" odpověděla.

V sobotu vypila Markétka mnoho jakéhosi cukrového likéru. O podobné sladkosti neměl nikdo ani tušení. Ježto pak si již nedůvěřovala, ocitla se brzy vedle sudu na zemi. Smála se, jsouc šťastna jako v ráji; viděla hvězdy, a zdálo se jí, že má ve svém nitru hudbu, hrající taneční popěvky. A tehdy Delphin se přikradl ve stínu sudů. Pojal ji za ruku a tázal se:

„Rci, Markétko, chceš?"

Usmívala se stále a odpověděla:

„To tatínek nechce."

„Nic nevadí," počal opět Malý. „To víš, staří nechtějí nikdy ... Jen když ty chceš, ty!"

I osmělil se a vtisknul jí polibek na šíji. Zvážněla, chvění proběhlo jejími rameny.

„Přestaň, lehtáš mne."

Ale již se nezmiňovala, že mu hodlá dáti dva políčky. Předně, nebyla by mohla, neboť měla ruce příliš sesláblé. A pak, ty malé hubičky na hrdlo zdály se jí býti příjemnými. Byly jako likér, který ji rozkošně přemáhal. Konečně naklonila hlavu a nastavila bradičku, jako kočka.

„Počkej," šeptala, „zde pod uchem mne šimrá ... Ach! Je to tak příjemné!"

Oba zapomněli La Queue-a. Na štěstí L'Empereur nad nimi bděl; ukázal je abbéovi Radiguetu a řekl:

„Podívejte se přece, pane faráři ... Bylo by nejlépe zasnoubiti je."

„Mravy by tím jen získaly," pronesl významně kněz. A pojal úmysl promluviti s La Queue-em hned zítra o té věci.

Toho večera maire tak mnoho pil, že L'Empereurovi a faráři nezbylo, než donésti ho domů. Na cestě snažili se přesvědčiti jej, že třeba zasnoubiti jeho dceru; ale nemohli z něho dostati leč bručení. Za nimi Delphin doprovázel Markétku v jasné noci.

Druhého dne ve čtyři hodiny Zefir a Velryba vylovily již sedm sudů. Po šesté hodině Zefír vylovil ještě dvé jiných. Dohromady tedy devět. A těmi oslavovala Coqueville neděli. To již sedmý den se zpíjeli! Byla to slavnost dokonalá, slavnost, jaké nikdo nikdy neviděl a viděti nebude.

Zmiňte se o ní v dolní Normandii, a odpovědí vám se smíchem:

„Ach, ano! Slavnost Coquevillská."

V.

Zatím pan Mouchel již od úterka žasl, že nevidí přicházeti do Grandportu ani Rougeta, ani La Queue-a. Co u ďábla jen ti chlapi mohli dělati? Moře bylo klidné, a lov byl by musil býti výtečný. Ovšem možná, že chtěli přivézti celou dodávku platýzů a langust najednou. Tož čekal trpělivě až do středy.

Ve středu pan Mouchel se rozezlil. Třeba věděti, že vdova Dufeuová nebyla snášeliva. Byla ženou, která ihned se vytasila s hrubstvím. Ačkoli byl hezkým, plavovlasým a silným hochem, třásl se před ní, a to tím více, ježto bylo jeho snem oženiti se s ní; měl vždy mnoho drobných starostí, a byl hotov ukrotiti ji poličkem, jakmile by někdy sám stal se pánem.

Tedy ve středu z rána vdova Dufeuová bouřila naříkajíc, že zásilky váznou z nedostatku čerstvých ryb; a vinila ho, že běhá za děvčaty celého pobřeží, místo aby se staral o tresky a makrely, jichž byl bezpochyby všude nadbytek. Pan Mouchel, tak jsa týrán, sváděl vše na neslýchanou věrolomnost coquevillskou. Na chvíli překvapení utišilo vdovu Dufeuovou. Co asi zamýšlela Coqueville? Nikdy nejednala tímto způsobem. Ale hned po té prohlásila vdova, že po čertech málo dbá Coquevilly, a že jest na panu Mouchelovi, aby věděl vždy odpomoc; jemu že přičte vinu nezdaru, dá-li se podruhé ještě od rybářů voditi za nos.

Rázem všecek jsa znepokojen, posílal pan Mouchel Rougeta i La Queue-a k čertu. Ale snad příštího dne přijdou již dozajista.

Druhého dne však nedostavil se ani ten ani onen. Pan Mouchel, všecek již zoufalý, vystoupil k večeru na skálu po levé straně Grandportské, z níž lze uzříti v dáli Coquevillu se žlutou plochou písčitého břehu. Zíral dlouho a upřeně. Víska měla vzhled klidný na slunci, lehké obláčky kouře vystupovaly z komínů; dojista ženy připravovaly večeři.

Pan Mouchel doznal, že Coqueville jest dosud na svém místě, že žádný balvan skalní stěny jí nerozdrtil, a chápal celou věc čím dále, tím méně. Když hodlal právě sestoupiti, domníval se, že rozeznává dva černé body v zálivu, Velrybu a Zefíra. Tož vrátil se, aby upokojil vdovu Dufeuovou. Coqueville byla zaujata lovem.

Noc přešla. Byl již pátek. Po Coquevillských stále ani sledu. Pan Mouchel vystoupil více než desetkrát na skálu. Počínal ztráceti hlavu, vdova Dufeuová s ním nakládala strašně, a on nevěděl, co by měl odpovídati. Coqueville byla stále tam v dáli, na výsluní, vyhřívajíc se jako líná ještěrka. Toliko kouře již nepozoroval. Zdálo se, že vesnička jest mrtva. Či byli by snad všichni zhynuli ve svých dérách? Na výspě ovšem bylo jakési hemžení, ale to mohly být mořské řasy, zanášené ke břehu vlnami.

V sobotu — posud nikdo. Vdova Dufeuová již nekřičela. Měla zraky vytřeštěné, rty zesinalé. Pan Mouchel ztrávil dvě hodiny na skále. Rostla v něm zvědavost, potřeba zcela osobní, poučiti se, co jest příčinou té neobyčejné ztrnulosti. Ta stavení, dřímající blaženě na slunci, počínala ho konečně drážditi. Byl rozhodnut, že odjede v pondělí časně z rána, a vynasnaží se, aby k deváté hodině byl tam dole.

Jíti do Coquevilly nebylo zrovna procházkou. Pan Mouchel volil raději cestu po suchu; překvapí tak vesnici zcela neočekávaně.

Dal se dovézti povozem do Robigneuxa; tam jej zanechal pod kůlnou, neboť nebylo by opatrno vydati jej zkáze uprostřed roklí. A sám šel odhodlaně dále, maje před sebou vzdálenost sedmi kilometrů, jež bylo mu ujíti po cestě nanejvýš krkolomné.

Jinak tato cesta vyniká svou divokou krásou; sestupuje v neustálých

zatáčkách mezi dvěma ohromnými srázy, jsouc místy tak těsna, že by tři lidé neprošli vedle sebe. Dále vleče se podél propastí; skalní hřbet náhle jest prorýván, a jdoucímu tudy otevírá se rozhled na moře a nesmírný modrý obzor.

Avšak pan Mouchel nebyl v duševní náladě podivovati se krásám krajinným. Klel, když kamení mu sjíždělo pod nohama. Tím vším byli vinni Coquevillští, a on si přisliboval, že řádně zatočí s těmi ničemy. Zvolna se přibližoval. V zatáčce kolem poslední skály uzřel náhle všech dvacet domů vesnice, přilípnutých na bok skalní stráně.

Devět hodin odbíjelo. Člověk by byl věřil, že jest červen, tak nebe bylo modré a teplé; čas skvostný, vzduch čistý, ozlacený prachem slunečních paprsků, svěží příjemnou vůní mořskou. Pan Mouchel dal se jedinou ulicí vesnice, kterou chodil dosti často; a když došel domu Rougetova, vstoupil dovnitř. Dům byl prázden. Nahlédl potom k Fouassovi, k Tupainovi, k Brisemottovi. Neuzřel živé duše. Všecky dveře byly otevřeny a nikdo nebyl ve světnicích. Co to znamenalo? Lehké mrazení počalo mu pobíhati po těle. Pomýšlel tedy na osoby úřadní. Zajisté L'Empereur mu vše vysvětlí. Ale dům L'Empereurův byl rovněž opuštěn. Nebylo v něm ani polního dozorce — nikoho! Tato opuštěná a němá ves plnila ho hrůzou. Běžel k mairovi. Tam očekávalo ho nové překvapení; domácnost byla v šeredném nepořádku. Ode tří dnů nebyla lůžka ustlána; nádobí se všude povalovalo, a zdálo se, že zpřevrhané židle jsou znamením nějaké bitky.

Pan Mouchel ohromen, maje na mysli úplný rozvrat, chtěl prozkoumati záhadu úplně, a prohlédl si kostel. Jako maire, zmizel i farář. Všecka moc veřejná, ano i církevní zmizela! Víska opuštěna dřímala nehybně, bez jediného psa, bez jediného kocoura. Ba ani drůbeže nebylo nikde viděti, slípky uprchly. Nic, prázdnota, ticho, olověný spánek pod nesmírným, modrým nebem.

U ďasa! Teď ovšem nebylo podivno, že Coqueville nepřinášela svých ryb! Coqueville se odstěhovala, Coqueville byla mrtva. Bylo třeba zpraviti o tom policii. Tato tajemná katastrofa rozčilovala pana Mouchela, když mu přišlo na mysl, aby sestoupil na pobřeží.

A tam — vydral se mu výkřik z prsou! Uprostřed písku leželo všecko obyvatelstvo. Byl přesvědčen o všeobecné krvavé řeži. Ale hlasité chrápaní vyvedlo ho z klamu. V nedělní noci Coquevillští prodloužili svou slavnost do té míry, že se ocitli v naprosté neschopnosti vrátit se domů na svá lůžka. Tudíž spali na písku na témže místě, na kteréž se byli svalili, kolem devíti úplně vypitých sudů.

Ano, celá Coqueville tu chrápala; rozumím tím děti, ženy, starce, a muže. Ani jediný nebyl na nohou. Leželi na břiše, leželi na zádech, někteří spočívali v poloze nerovné a nepřirozené. Jak si kdo ustele, tak si lehne. A všecka ta cháska zapadla na zdařbůh, porůzno v opilosti, podobna jsouc hrsti listí, které byl vítr rozvál. Muži se svalili hlavu majíce níže než paty. Ženy okazovaly svou nahotu. Byla obrazem plným šťastné a nenucené prostoty tato ložnice pod širým nebem; radost nerada snáší se s upjatostí.

Byl právě nový měsíc. Coqueville domnívala se, že shasila svou svíci, i pohřížila se v temno noci. Pak nastal den. A teď slunce plálo, slunce, které kolmo pražilo do spáčů, a nebylo s to donutit jich, aby hnuli víčkem. Chrápali statně, s obličeji blaženými, s roztomilou nevinností opilců. Slípky od časného rána asi seběhly a ozobávaly sudy, neboť byly opojeny též, a nataženy v písku. Ano i pět kocourů a tři psi tam byli s tlapkami vzhůru, omámeni olizováním sklenic, jež pokryty byly krůpějemi cukru.

Chvilku pan Mouchel kráčel uprostřed spáčů, maje bedlivý pozor, aby nikoho nepošlapal. Tehdy již rozuměl, neboť v Grandportu rovněž vylovili sudy, pocházející ze ztroskotané lodi anglické.

Veškerá zlost ho opustila. Jaké to dojemné a mravné divadlo! Usmířená Coqueville, Mahéové a Flochové spící pohromadě! Při poslední sklenici nejhorší nepřátelé se objali. Tupain a Fouasse chrupali ruku v ruce, jako bratři, kteří jsou neschopni budoucně hašteřiti se o dědictví. Co do dvojice Rougetovy, poskytovala obraz ještě milování hodnější; Marie spala mezi Rougetem a Brisemottem, jako by říci chtěla, že od té doby mohou takto žíti, šťastni všichni tři.

Ale jedno skupení především tvořilo dojemnou scénu rodinnou. Byl to Delphin a Markétka; držíce se kolem krku, byli pohříženi v sen, líce proti líci, rty ještě pootevřené polibkem. U jejich nohou L' Empereur, leže na příč, jich hlídal. Nad nimi La Queue chrápal jako otec, který je spokojen, že dostal svou dceru pod čepec. Při tom zdálo se, že otec Radiguet, klesnuvší tam jako všichni druzi, s rukama vztaženýma jim žehná. Ve spánku Markétka natahovala stále svou růžovou hubičku, jsouc podobna zamilované kočce, která se zálibou se dává škrábati pod bradou.

Slavnost skončila svatbou. A pan Mouchel později sám se oženil s vdovou Dufeuovou, do které bil jako do sádry.

Zmiňte se o tom v dolní Normandii, a řeknou vám se smíchem:

„Ach, ano! Slavnost Coquevillská!“

Vina a trest.

Obrázek ze života. Napsal Stanislav Jarkovský.

I.

a nádraží v Komárově byl nesmírný ruch. Čekali tam pražský vlak a na perroně otáčel se přednosta, vracející se „od vekslu"; filosofsky pokuřoval vrátný a zároveň vážný, od zavazadel; roztahoval se jeden židovský cestující v dlouhém kaftanu moderního střihu, co chvíli vcházeje a zas vycházeje z čekárny druhé třídy, kam nepatřil; a posléze čekala tady mladá paní v elegantním zimním úboru procházkovém, držíc za ruku hošíka o málo víc než dvouletého; za ní stála, po případě kráčela, jak právě okolnosti vyžadovaly, statná pošumavská děva, majíc v náručí děcko, které spalo. Tedy nad obyčej mnoho lidí na tu dobu a na to nádraží maloměstské, kam pražský vlak přijížděl jen jednou za den; také jednou za noc, ale poněvadž to bylo až o půl jedenácté, nepůsobilo to už takovým dojmem na kraj kolkolem spící. A ve městě zvídal o této noční události jediný hotel „Panský dům", který výminkou ze všech ostatních domů zavíraných třeba už v osm hodin zůstával otevřen tak dlouho, nejen pro pohodlí bulkářů vycházejících, ale také na uvítanou některého cestovníka, který v tu hodinu od Prahy přijížděl; což však stávalo se velmi zřídka.

Bylo k polednímu, den únorový, studený sic, ale suchý, čerstvý a příjemný. Slabým závojem bílých mráčků prodíralo se slunce, které teď, v tuhle chvíli, už už začínalo hřáti. Z města nedoléhal sem hluk žádný, poněvadž tam žádný nebyl a mimo to do jeho středu, na náměstí, bylo odtud skoro čtvrt hodiny pěší chůze; na nádraží zněl jen signal ze sousední stanice, a na konci nádražních kolejí zazněl chvílemi zvuk vagonů na sebe narážejících: u skladiště přesmykovali dva nádenníci prázdné nákladní vozy, dost líně. Naproti táhla se mírně zasněžená pole a luka, přecházející v povlovnou stráň, na jejímž úpatí mezi ztuhlým vrbovím a nahými olšemi vinula se řeka nikým neregulovaná, než svými rozmary, které se vtělovaly v nesčetné záhyby, na pohled ničím nezdůvodněné. Ještě od ledna byla tuho zamrzlá. Venku nikde nic se nehýbalo, všude byl takový mír, jako u spáče, který dodělává poslední verše dlouhého zdravého odpočinku, a všude klid a jakási předtucha rozkoše, jako když někdy v zimě jaro se hlásí, — až na toho zajordanského poutníka, který vytrvale doléhal na vrátného filosofa, proč se vlak opozdil.

Trpělivost tohoto zřízence železniční společnosti vídeňské, s jakou poslouchal německou řeč, byla obdivuhodna a vysvětlila se až po chvíli, když na konec rozhořčenosti obchodního cestujícího vrátný sobě odplivl a dýmku opět mezi zuby klada odvětil:

„Poňžeň prosím, nehněvaj se, já za to nemůžu."

A měl pravdu.

Neklid židovský měl však přece svoje následky: nakazil ostatní obecenstvo a nejdřív toho malého hošíka, zabaleného v bílý pláštík, vroubený kožešinou také bílou; na hlavičce hustě kadeřené kaštanovými vlásky měl čepičku z kožešiny stejné a na ručičkách bílé pletené rukavičky. Poněvadž i přes botičky měl přetaženy bílé kamaše, činilo to robě nad míru nevinný dojem.

„Přijede tatínek?“ ptalo se mluvou řečniště dosud neschopnou matky, na jejíž tváři zračilo se také radostné čekání, smísené s pocitem nedočkavosti.

„Mlč, Slávečku, přijede hned. Koukej se tamhle na pravo, k tomu kopci: až uvidíš nad těmi stromy kouř, to už tatínek přijede,“ konejšila udávajíc znamení kouře způsobem pro Slávečka poněkud nejasným, tak že musila podporovati svůj výklad příslušnými posuňky.

„A dostanu kočárek?“

„Dostaneš, Slávečku, dostaneš.“

„Koníčky taky?“

„Taky, Slávečku, — vždyť ti to tatínek slíbil.“ Jakoby sliby jakživy nikoho neklamaly.

A zatím, aby čas trochu ušel, obrátila se k chůvě a nadzvedla trochu hustý závoj dlouhého dětského hábitu, jenž zakrýval malou tvář Mařenčinu. Ta spala a neměla ani zdání o nepokoji obchodního cestujícího, jenž zdál se míti strach, aby ještě na nádraží za ním nepřišel některý obchodník komárenský, jejž vylákanou zakázkou důtklivě byl napálil.

„Spí,“ šeptala mladá paní a chůva Frantina dodala:

„To bude mít milostpán radost.“

Oči mladé paní zazářily a v tom jasu tkvělo celé moře štěstí. „Jen aby Baruška doma tu svíčkovou dobře upekla a koblihy aby se jí podařily,“ myslila v duchu těšíc se už napřed, jak zvláště těmi koblihami překvapí Jaroslava, který je jídal rád. Ač všecko doma připravila, byla přece na rozpacích, má-li jíti na nádraží či převzíti dozor nad kuchyní, a teprve rázná domluva Baruščina ji přiměla, nakloniti se k první stránce té alternativy.

„Jen jdou, milostpaní,“ nutila před polednem Baruška, „to by se milostpán lek', kdyby nikoho na nádraží neviděl! Myslil by, že jsme nemocni,“ — ke kterémuž množnému číslu opravňoval ji poněkud dlouholetý pobyt v lékárně, u milostpaniných rodičů v hodnosti služky řádu druhého a její oblibenost u pánů nynějších jakožto služky řádu prvního, — a dodala se špatně tajenou nuancí uražené pýchy a výčitek: „vždyť já to taky všecko dobře udělám!“

A tak se tedy mladá paní vypravila, po důkladném ustrojení obou potomků a náležitých rozkazech kuchařce Barušce. Ještě když odešla, vrátila se dvakrát: poprvé s napomenutím, aby Baruška nezapomněla na jíšku do omáčky, podruhé, aby Baruška ještě polínko přiložila, až dá svíčkovou do trouby a ve dveřích konečně zpečetila důležitost svých rozkazů hlasným: „Tak nezapomeň, Baruško!“

Nelze zamlčeti na Baruščinu chválu, že všecko nakazované se stalo, ač napomenutí odmítnuto bylo nevrlým rčením:

„I jen už jdou s pánem bohem, milostpaní!“ ...

... Sláveček po chvíli nebyl si dokonale jist svým zrakovým dojmem, tam v pravo u kopce nad stromy:

„Mami, je to tamhle kouř?“

Mladé paní srdce poskočilo, když viděla vystupovati z holých větví táhlý bílý chochol, který rostl a do dálky se vleka mizel. V tom také ozvalo se písknutí, nejdřív jemné, pokud vlak ještě v úvoze za kopcem byl, ale hned silnější, jakmile vlak vyrazil do volného prostoru, a vrátný schovávaje dýmku pod kabát bral na se výraz úřední: chopiv se řemene, zakýval srdcem nádražního zvonce velmi virtuosně, tak že jen zápěstím zamával, rameno a loket klidně drže, jako když houslový virtuos hraje dvaatřicítky jednoho tónu v prestissimu. Byl si toho jasně vědom, že v této chvíli uši všech k němu jsou obráceny a dal si na svém koncertě záležet. Po té pravil obchodnímu cestujícímu utěšivě:

„No tak viděj', přece se dočkali. Já jim dám ten kufřík do kupé,“ nabízel se přidávaje opatrně podmínku: „jestli poroučej'.“

Kněz boha Merkura se ušklíb — nebylo lze zjistiti, zda z radosti, že odchází odtud, anebo z potěšení, že pojede jinam pokračovat ve svém konání, a chystal se vystoupiti do vozu, hrdě odmítaje nabízené služby.

Mladá paní postoupila o krok blíže ke kolejím, držíc ouzkostlivě za ruku milého Slávečka, kterému ostatek ani nenapadlo, vrhnouti se na koleje; bál se lokomotivy a tulil se k mamince. Chůva Frantina stála teď vedle, usmívajíc se na široko, poněvadž i milostpaní se radovala. Mařenka neuznávala za dobré probuditi se nebo dokonce rušiti pláčem posvátnost okamžiku a radostnou jeho náladu, a Sláveček i ve svém strachu začal tleskati ručičkama, když poznal otcovu hlavu z kupé se naklánějící. — Byl to rozmilý obrázek té choti, toho dítěte a neméně i chůvy, očekávajících manžela, otce a pána. Všecko na nich bylo tak čisté, čerstvé, zářící a plno radostivého čekání, které už už mělo vypuknouti v líbání a jásot ...

Mladá paní nevelické sic, ale velmi souměrné postavy a zdravého vzhledu měla hnědé soukenné šaty, lemované jemnou kožešinou, na obrubě krášlené výšivkami, a přes to paletot ze stejné látky se širokým límcem kožešinovým, jehož temné chmýří ostře odráželo se od úbělové její tváře, zrůměněné, a širokými moderními rukávy, spjatými u zápěstí lesklou perleťovou přeskou. Ve slabém slunečním jasu mihotaly se velké, také perleťové knoflíky palelotu. Na plavých, zkadeřených vlasech měla kloboučck boléro, barvy poněkud světlejší s prostou, ale elegantní ozdobou a přes obličej bílý závoj, jejž teď vyhrnovala, druhou ruku držíc stále v malém rukávníku. Byla rozmilých, měkkých rysů, všecka růžová zimním chladem i vniternou blažeností, a milý její výraz přešel všecek na malého Slávka, který podobal se matce, až na barvu očí a kadeří; měl je tmavé, kdežto matka měla modré oči a rusý vlas. Jeho tvářička byla tak měkká, teplá a dobrotivá jako její a byl to takový cvalík, kterého by člověk mimoděk k sobě přivinul a zulíbal, kdyby se to slušelo. — Tělesně nejvíc kypěla chůva Frantina, což pochopitelno, uváží-li se, že vedle chování Márinky měla také sinekuru kojné.

Ale když vlak stanul a mladá paní mohla se přiblížiti, zastavila se pojednou leknutím...

Adjunkt Jaroslav Straka, který teď z kupé vystupoval, byl všecek bledý, zsinalý a jako shroucený.

„Bože, Jaroslave, — co je ti?“ zvolala mladá choť ustrašeně.

Mladý adjunkt, seskočiv trochu váhavě z vagonu, sklonil se k ní a objímaje ji tiskl ji k sobě. Hlasem sotva slyšitelným zaúpěl:

„Hedviko!“

Ale pak, jako by se vzpamatoval, dodal pevnějším hlasem:

„Hlava mě bolí k rozskočení...“

Trpíval tím, a Hedvika znala trudné ty chvíle, kdy přicházel z kanceláře dopoledne, všecek jako vyměněn, ulehl a zůstal tak ležet nehybně, až do večera, kdy se mu obyčejně ulehčilo. A celý den nic nejedl. Dostával to tak dvakrát za tři měsíce, — teď snad následkem té jízdy a námahy cesty a pobytu v Praze, a bylo to dnes asi nad obyčej silné.

Zatím Sláveček vztahoval ručku po lesklé čepeli uniformní šavle tatínkovy a ptal se:

„Tatínku, máš koníčky a kočárek?“

A když otec neposlouchal, roztržitě se ohlížeje po kupé, zda-li tam ničeho nezapomněl, jen aby skryl někam svoji tvář, vyzrazoval Sláveček domácí tajemství:

„Budeme mít koblihy, tatínku!“

Františka pak lovila pánovu ruku, dávajíc úmysl svůj na jevo docela nepokrytě slovy:

„Poníženě rukulíbám, milostpane!“

Ale k vykonání nedošlo: pan adjunkt i ve svém podivném rozmaru nepřipustil, obraceje se konečně k Slávečkovi a Márince.

Po prvním tom návalu žalu a lítosti však nabyl rozvahy a klidněji vysvětloval Slávečkovi:

„Počkej, Slávku, až doma...“ ale srdce stáhlo se mu znova výčitkami, když pomyslil, že na kočárek a koníčky v Praze docela zapomněl.

„Byl jsem churav už včera večer...“ jakoby se choti omlouval.

Paní Hedvika měla pokaženu všechnu radost a viděla v duchu, jak Baruška odnáší i svíčkovou i koblihy se stolu netknuty a jak Frantina má se dobře, místo pána...

Poněvadž jediného fiakristu města Komárova potřeboval dnes pan auskultant Nosek na komisi do Zalužan, rodina pana adjunkta musila vsednout do hotelového omnibusu, který jediný prostředkoval spojení městečka s nádražím, a možno říci i s ostatním světem, neboť i listonoš, když pošta nestála za zvláštní vůz, — což jen o vánocích se stávalo, kdy Komárovští posílali svým synům a dcerkám po světě roztroušeným vánočky, od nich navzájem přijímajíce důkazy lásky v podobě všelikých balíků poštovních, — používal toho dobrodiní, aby se svým pytlem nemusil jíti pěšky. — Paní Hedvika nechtěla teď svého chotě obtěžovati otázkami: rozviklaný vůz hrčel hlučně na nerovné, promrzlé silnici a skákal po zmrazkách, a každé slovo bylo nebezpečím pro jazyk a plícím se škodou i zdravému; neřku-li teprve člověku, kterému hlava podle všeho zdání může prasknout.

Panu adjunktovi mohla, ne sice bolestí, ale trudnými myšlénkami.

Právě asi před půl čtvrtým létem jel tudy také, v tomže voze, už tehda tak rozviklaném a chatrném, po téže silnici, a pak těmitéž ulicemi, a také tenkrát myslil na tu, na niž myslí teď — jenže docela jinak se to všecko teď utvářilo! Tenkrát se domníval, že štěstí přece mu vzkvete, — dnes viděl, jak všecko jeho štěstí se hroutí a padá, padá do hluboka. Bude-li ještě moci je zachytiti a zachrániti si je? Je-li to všecko snad jen bouřka, která přejde beze stop a nepozorovaně, nepozorovaně zejména pro ni, pro Hedviku, která ještě neměla o ničem ani tuchy, ani zdání... A nesměla míti!

Sláveček, přemýšlel-li vůbec, asi se divil, že otec je tak nemluvný, že ho nevine k sobě a Márinka dala změněným okolnostem, nikým nepředvídaným náležitý výraz usedavým pláčem, tak že Františka musila se vložiti do toho. To mohlo státi se tím snáze, an v omnibuse seděl jakožto cizinec jen starý listonoš Fajfrlík, který dovedl uznati nutnost Františčina konání, jsa dávno už otcem mnohonásobným.

Bylo půl jedné, a na náměstí neběhali ani psi, zaměstknaní pro ten okamžik obědem neb čuměním u stolů svých pánů neb hospodských hostí. To ticho, před nevelkou chvílí tak příjemné, teď těžce dopadalo a zdálo se, že i slunce zahalilo se v mraky hustší; paní Hedvice aspoň tak připadalo, snad proto, že zamžily se jí oči, když Baruška seběhla dolů pánovi pro kufřík.

„Koblihy máme jako peří, milostpaní!“ ohlašovala potají. „A omáčka od svíčkové teprve bude milostpánovi chutnat; dala jsem do ní kyselou smetanu, to je lepší než sladká s octem.“

Byl to vlastně jemný nos, udělený milostivé paní za to, že dřívějšími rozpaky projevila Barušce nedůvěru.

II.

Adjunkt Jaroslav Straka odejel předevčírem do Prahy za různými záležitostmi. Uniforma, kterou si tam dal dělat, protože stará byla mu již těsna a Komárovský umělec krejčí v tom vzhledě byl vším možným, jenom ne odborníkem, byla vlastně jen pláštíkem pro pravou příčinu, která záležela v tom, že měl pan adjunkt prozkoumat náladu „nahoře“, byla-li by mu dosti přízniva ku přesazení z Komárova do Prahy, kam zejména paní Hedvika by byla ráda, k vůli divadlu.

Krátce budiž pověděno, že společnost veselých druhů z mládí, s nimiž dal si dostaveníčko v kavárně, přemluvila jej, aby šel s nimi do plesu „Všehrdu“, při kterém kdysi i Jaroslav býval výborem velmi důležitým a ke kterému kamarád Horký půjčil černý oblek; a že po plese inženýr Kvastl zatáhl celou, šampaňským silně rozjařenou společnost do křivolakých uliček Starého města a tam že v jedné vinárně s červenými záslonami v oknech našel Jaroslav — svou Karlu... Karlu, která, když z Prahy odjížděl před půl čtvrtým létem na nové svoje působiště, poslala mu na nádraží velkou kytici růží, neboť se spolu milovali nade všecko pomyšlení. A tam, v Praze, v hrozném osamotí odlehlého pokojíka té vinárny doznala mu Karla, jak zemřela jí teta, jak trpký byl jí život bez něho,

a jak byla osamělá se svým dítětem, malým Jaroslavem: že nejdřív, když se svou dovedností v dělání umělých květin, čímž s tetou se živila, nemohla nikam, stala se krámskou a pak sama nevědouc ani jak, v té bídě a v tom zoufalství svém, ocítila se v tomble bahnu. Lhala, když povídala Jaroslavovi, že vězí v něm teprve dva dny, — byla tam už tři neděle... Syn že z nalezince přišel na vychování k jakémus hajnému do malé vesnice Sloukovic, u Heřmanova Městce.

Jaroslav ve hrozné tísni, která naň dopadala jako déšť kamení, ještě toho večera ji chtěl vytrhnouti z hnusného objetí neřesti a nestaraje se o spité druhy, zavezl ji do předměstského jednoho hotelu, kde ji prozatím zanechal, slíbiv přispěti ku pomoci co nejdříve...

Ve studené noci únorové vracel se domů, k „arcivévodu Štěpánovi", kde byl ubytován. Všecko kolem, domy, svítilny, stromy, ulice a řídcí chodci pozdní té chvíle míjeli mu jako ve snách a jako ve snách odjížděl pak časně ráno z Prahy, s ranou v srdci...

Když naposledy s Prahou se rozlučoval, jako nově jmenovaný adjunkt, ani sám si nebyl ještě dobře vědom, že jeho láska ku Karle schladla, — snad od té doby, kdy dobré to stvoření se mu poddalo všecko, a zapomněl na ni docela, když ani ne po roce bral si dceru pana purkmistra a lékárníka, vesluje při tom do přístavu velice bohatého. Jemu, velmi vzdělanému hudebníku a také skladateli, zalíbil se nejdřív pěkný hlas slečny Hedviky a potom teprv, když si ji vzal, také si ji zamiloval a láska jeho rostla tím více, čím více ochabovaly vzpomínky na Karlu. S tou vyměnil jen z počátku několik dopisů, pak přestal, ba když známost s Hedvikou byla už v proudu, dva dopisy Karliny už neotevřeny spálil. Karla se pak už neozvala.

Nic pak o ní neslyšel od těch čas, — až včera!

Zatím jeho rodina kvetla a rozvíjela se, Hedvika milovala jej z té duše i jeho mírný, klidný způsob a pak povahu, hluboce citlivou od té doby, co povila mu chlapce Slávečka a potom dcerušku Mařenku. Domácnost Jaroslavova byla rájem pozemským, ve kterém bylo sladko. Tím spíše, poněvadž na to byly peníze. — A také lásky bylo mnoho, nehledě ani k tomu, že za Frantinou chodil pekařský pomocník, nad předčasným poklesnutím Frantininým, jež v okolní jedné vesnici se odbylo, otecky oči zamhuřující, a že i Baruška, ač už květ velmi pozdní, mívala svoje chvíle roztoužení a poesie, rušené jen její náklonností k ušetřeným šesti stovkám. Nechtěla se provdati jenom k vůli své spořitelní knížce a bez ohledu na vlastní já, jak to mínil před rokem zdejší kamnář Jelen, který potřeboval do obchodu víc několik set než Barušku; ale přání její bylo už nesnadno uskutečniti, když vnady její dávno tak netáhly jako těch šest set...

Od toho okamžiku, co včera uviděl Karlu a poznal, co se stalo, že Karla z lásky k němu mu zatajila narození svého chlapce, rozrývalo mu svědomí pomýšlení — co teď? Cítil tíhu povinnosti, ujati se Karly, kterou svedl, a cítil také, jak už už mu z toho hrozí rána, která rozmetá všecko jeho rodinné blaho. Na jedné straně, tady, měl oddanou, milující choť, která všecko svoje štěstí měla v něm a jeho lásce, — tam zase děvče, které za to, že všecko mu dalo, co mělo, i svou ne-

vinu, on opustil tak, že padlo v bídu nejhorší. Nemohl ji přec nechati v tom, — a nemohl to zase učiniti, aby tím neposkvrnil svoji rodinu dosud nevědomou. Má snad říci Hedvice všecko a zasaditi jí ránu nezhojitelnou, anebo zatajiti jí vše, co se stalo a chovati se neupřímně, obojetně, a míti neustále v srdci strach a bázeň, aby Hedvika nedověděla se o jeho podlém jednání z úst cizích? K prvému neměl duševní síly, — druhé zdálo se mu snažší, ač nebezpečnější. Ale co, má-li ztratiti svoje blaho, lépe tedy později, náhodou, než vlastním úmyslem. Sic nebál se Karly, že by sama přišla jej obtěžovat, mstít se svou přítomností a prozrazením jeho tajemství Hedvice za to, že on ji opustil, — na to byla Karla příliš dobrá zachovávajíc s podivnou pietou paměť jeho lásky; ale nemohla-liž náhoda nějaká jej prozraditi?

A udržovati s Karlou nějaké styky za zády své choti?

Ach! byly to hrozné myšlénky, které trápily jej od toho setkání, po celou cestu a teď ještě více, ostřeji, když vracel se z nádraží v tom starém, rozviklaném omnibuse. S největší námahou své duše zachovával před Hedvikou zdání, že to všecko je bolením hlavy, ač Baruška prozírala dál, projadřujíc se však jen neurčitou diagnosou:

„Milostpán je dnes ňákej moc špatnej!“

Jindy s tím hlavy bolením ulehl a obyčejně usnul odpoledne, — dnes oka nezamhouřil, když tak ležel sám, k vůli potřebnému klidu, v útulné ložnici . . .

. . . Paní Hedvika majíc na klíně Stanislávka sehnala mu všecky hračky, které měl, aby zaplašila jeho představu o novém kočárku a o koníčkách, jež nedostal. Špatně se jí vedlo při tom utěšování, nebo i ji mrzelo, že sama nic nedostala a pak že ani svíčková ani koblihy nevykonaly svoji úlohu. Nálady podobné byla také Baruška, která v kuchyni mlátila nádobím. Ale kdežto milostpaní se kojila nadějí, že zítra bude lépe a že Jaroslav v té své churavosti přec nemohl myslit na takovou hloupost jako je dárek ženě, Baruška vzdávala se mrzutě vší naděje na očekávaný šátek, jejž milostpán z Prahy nepřivezl. Jeho kufřík byl totiž už vypakován a nic šátku Baruščině podobného se tam nenašlo. Také bílá kravatta a rukavice od včerejšího plesu tam nebyly: Jaroslav měl přece tolik duchapřítomnosti, že tyto prázdné věci vzal s sebou do kapsy a cestou z vagonu vyhodil. Našel-li to nějaký vagabund, měl asi radost.

Teprv druhého dne ráno, po noci skoro celé probdělé, v níž určil si cestu, kterou se dá, Jaroslav uklidnil se a s tváří poněkud veselejší sedal ke stolu, k snídani. Pohled na stůl bíle prostřený, na němž leskl se bílý porcelán koflíků a jasný niklovaný samovar vedle stříbrných příborů, a uprostřed něhož v terrakotové váze tkvěla ještě malá kytice, dost ještě čerstvá od včerejška, kdy měla pomoci oslavovati příjezd milovaného chotě, ač jen dva dny vzdáleného; pohled ten, čajová vůně a vzduch provětrané jídelny, v jejíchž kamnech praskal oheň, působily konejšivě na mysl Jaroslavovu, jemuž se zdálo, že prodělal jen těžký, těžký sen . . . Teď teprv začal referovati a vyprávěti o svém pobytu v Praze, docela podrobně, a také o tom se zmínil, že sešel se v kavárně se starými druhy, jež všecky Hedvika znala z Jaroslavova vypravování, —

ale že vzduch kavárny kouřem a čpavou vůní místností ne dost provětrávaných nedobře naň působil a že cítě se churavým raději časně ulehl. O plese a co po něm následovalo, zamlčel všechno. A ráno že dostal hlavy bolení tak silné, že rozhodl se odejeti a proto že Hedvice už z pražského nádraží telegrafoval, že přijede v poledne a ne večer, jak měli smluveno. A proto také že nemohl ani dětem ani jí nic přivézti, aby se nehněvala.

„Ale jdi, Jarouši, o tom přec nemluv," chlácholila jej Hedvika, „jen když máme tebe."

Myslila to opravdu upřímněji, než se myslívají takové věci obyčejně, a nahnula se k němu, aby ji políbil. Poněvadž však Jaroslav v tom okamžiku myslil na Karlu, neměl se nějak k tomu a Hedvika musela jej objati sama.

„A jak jsi pořídil u vrchního soudu? Dostaneme se do Prahy?" tázala se dychtivě.

„Nu," usmál se Jaroslav, ale poněkud trpce, bál se toho teď, nevěda proč, ač dřív po ztracené Praze toužil jako po vodě kapr na sucho vyhozený, „celkem dobře. Personalní referent, vrchní rada Souček, byl ke mně velmi laskav a tak mezi řádky mi slíbil místo snad na Vinohradech. A chválil mne, že jsem pilný, narážeje zlehka na to, že teď nic nekomponuji ani nepíši." A trpkost v úsměvu stala se teď nepokrytou.

Auskultant Straka pod záminkou povýšení byl odstraněn z Prahy, protože jméno jeho začínalo míti velmi dobrý zvuk ve kruzích uměleckých, a protože v novinách vyskytl se článek, obsahující různé výklady o poměrech „tam nahoře". Bystrý právnický rozhled a ostrý sloh nepodepsaného pisatele poukazoval na Jaroslava, známého z mnohých článků v časopisech právnických a proto „musil jít". Staří páni nemají rádi, když mladí lidé nad ně jakkoli vynikají nebo dokonce jim koukají na prsty.

„Také strýc, dvorní rada Velhartický z Velhartic, mi slíbil," pokračoval Jaroslav, „že se za mne přimluví, jestli chudák do té doby vydrží. Vypadá velmi špatně, —" zabočoval do jiných kolejí, „a abych nezapomněl, bratranec Rudolf přijde prý do Přeštic za okresního komisaře."

„Už? To je brzo, ten udělá karriéru," divila se Hedvika, ale vrátila se hned zase do Prahy, ke svému oblíbenému thematu: „V divadle's nebyl?"

„Ne, bohužel, následkem té churavosti jsem nemohl, ačkoli dávali Don Juana."

„To je škoda, byl bys mi mohl vyprávět . . ."

Návštěvy venkovanů v Národním divadle tvořívají jednu z nejvítanějších látek pro vypravování doma. —

Po tom už nic zvláštního nepozorovala paní Hedvika na Jaroslavovi, okamžitou jakousi indisposici přičítala ještě následkům včerejší churavosti a potom Jaroslav svoje starosti a výčitky svého svědomí uzavřel do sebe docela a Hedvice neřekl ani slova.

III.

Těžké a černé chmury jeho čela nedovedl setříti domácí mír, který trval beze změny, a Baruška svými kuchařskými dovednostmi působila jen zdánlivě: Jaroslav třeba jedl, ale chuti neměl. Jinak nic nebylo jinačí: Jaroslav chodil do kanceláře a z kanceláře, a nechtěje ničím dávati na jevo svůj vniterný neklid, i v besedě býval jako obyčejně a spoluúčinkoval při postním koncertě jako jiná léta. — Za to tím větší boj byl v jeho duši a tím větší trápení, jež působily mu vzpomínky na Karlu a její osud...

Jedinou útěchu nalézal teď jen ve svém umění, v hudbě, k níž vrátil se všecek, a zase tak jako dříve, za svobodna, dokud byl pln zápalu pro práci, dal se do komponování a psal sonatu pro housle a klavír, kterou odlehčiti chtěl své utrápené mysli. V první její části, v allegru, chtěl vyznačiti veselý a bezstarostný svůj život mládenecký, přec však plný života a činnosti, adagiem pověděl svou lásku ku Karle, a finale bylo spletité presto a prestissimo bouřlivých jeho myšlének, z nichž jedna stíhala druhou v divoké fuze, a končila svodem nejpříkřejších dissonancí. Scherzo, líbezné a rozmarné, které by bylo obrazem jeho nejposlednějších let, se sladkým štěbetáním Slávečkovým a roztomilým smíchem Mařenčiným, nemělo v té sonatě místa. Násilím zabíral se do své práce a Hedvika se z toho těšila, že jméno jejího Jaroslava pronikne opět ven, na veřejnost, jak už se nestalo dávno. Přec měla jej teď více u seba, doma, ale netušila nic, že práce tato je v souvislosti s posledním pražským výletem, na který se pomalu zapomínalo, tím spíše, an Jaroslav o něm mluvil co nejméně.

Zatím Jaroslav už dávno promyslil a provedl svůj plán.

Hned po svém návratu z Prahy psal Karle dlouhý list, tam do toho hôtelu, ve kterém ji zanechal, list vroucí, aby zanechala toho života a žila jen svému dítěti. Ještě peněžitý obnos k tomu přidal a prosil, aby vyčkavši několik málo dní obrátila se na paní Brückovou, majitelku zaopatřovacího ústavu; že požádá jejího synovce doktora Staňka, aby se přimluvil, by jeho teta jí vyhledala a opatřila vhodné místo, kde mohla by žíti čestně a bez starostí.

Přec bylo mu podivné, když toto psaní skládal a staré city, dávno už usnulé, jakoby se chtěly probouzeti. K nim přiměšoval teď ještě cit jiný, vzniklý odhalením Karliným. „A dbej prosím Tě o svého syna," psal, neodvažuje se ani říci ‚o naše dítě' — „a bude-li Ti možno, vezmi jej k sobě: já vším možným Ti přispěji na jeho vychování. Vzal bych jej k sobě sám, a rád, kdybych mohl, abych napravil starou svou chybu, — ale je pozdě, jak víš."

Karla souhlasila. Jaroslavovi k vůli byla by udělala všecko, i teď, kdy viděla, že návrat jeho k ní už není možný. Tak dobrá ještě byla, že nic mu nezazlívala, chuděra, a v lehké své mysli nic nepomýšlela na budoucnost, dávajíc se teď opět vésti Jaroslavem.

Doktoru Staňkovi, jedinému nejupřímnějšímu svému příteli z mládí, který však tenkrát nebyl s ním a s ostatními na Žofíně a pak na té noční procházce křivými uličkami, psal také prose za protekci pro Karlu, kterou vydával za svoji vzdálenou příbuznou. — Mohl docela dobře

věc takto zařizovati, neobávaje se, že korrespondence jej prozradí: dostával psaní svoje do kanceláře a bylo na něm, aby se Hedvika o nich dozvěděla nebo ne.

A doktor Staněk vyhověl hned prosbě Jaroslavově a tak se stalo, že za několik dní měl Jaroslav zprávu, že Karla dostala se za společnici k jakési staré baronce, vdově po generálu, která trávila konec svého bezdětného vdovství v malém garnisonním městě na Moravě, kde její choť naposledy své podřízené učil vyhrávati bitvy. Od té doby pak byl Jaroslav pokojnější; alespoň věděl, kde Karla žije a v jakých poměrech.

Ale co s malým jejím chlapcem bude? Že Karlu na čas zaopatřil, nezbavovalo jej povinnosti starati se o její a svoje dítě a pomyšlení na to dusilo jej neustále. Cítil ten trest za svou vinu, vinu, pro kterou nebylo odpuštění... Zatím si aspoň umínil, že při nejbližší vhodné příležitosti se na chlapce pojede podívat, že jej vezme od toho Slonkovického hajného a že jej dá později do nějaké jiné rodiny na výchovu nebo snad do ústavu nějakého a posléze do učení nebo na učení. Jen že s provedením tohoto úmyslu odkládal víc a víc...

Tak uplynul bezmála rok, v němž Jaroslav nápadně sestárnul.

Hedvika přičítala to úsilovné práci, nebo za sonatou následoval kvartett a teď dokonce nějakou operu měl v práci. O sonatě a kvartettu psaly již odborné rubriky listů, jež všímaly si umění a po úspěchu, jejž před léty měla jeho první jednoaktová opera, nebylo pochyby, že i tato poslední práce bude dobře přijata.

„Jen mne nech pracovati, Hedviko, jsem tak spokojenější,“ odmítal domluvy Hedvičiny, která přece měla starosti o jeho zdraví.

„Což jinak nejsi?“ tázala se Hedvika trochu udiveně a s bolestí.

Jaroslav vida, že se podřekl, objal svoji ženu, nutě se do úsměvu a dodal:

„Ne, ne, nehněvej se, — je to moje stará láska, ta nezrezavěla dosud.“

Hedvika pořád netušila nic...

„Ale aby ti to neškodilo při postupu do Prahy.“

„Nebude, dušinko,“ ujišťoval Jaroslav. „Nový personalní referent, vrchní rada Čermák, je starý mládenec a o hudbu se nestará, znám ho ještě z Prahy. A náš pan soudce, — toho znáš sama: je také hudebník a proto mi špatnou kvalifikaci nedá.“

Nedal také, nebo v lednu roku následujícího Jaroslav Straka byl jmenován adjunktem na Vinohrady. — Paní Hedvika se radovala, ale Jaroslav nevěděl, má-li se z toho těšiti či rmoutiti. Sic vyplnilo se tím Hedvičino přání a také on, když byl poslán sem, domníval se, že bez Prahy nedovede žíti. Teď však bylo jinak a zdálo se mu, že přesadí nejisté štěstí svého rodinného žití na jinou půdu, kde nebude tak chráněno před úrazy osudu a náhody jako zde, v úkrytu venkova, a že zvadne.

To jako předtucha nějaká byla. Ale zas těšil sama sebe, tam že naopak spíše ztratí se tak všelicos ve velkoměstském víru, co by zde na venku učinilo nemalý poplach. A tak tedy s odhodláním se stěhoval...

... Už byli na Vinohradech skoro čtyři měsíce, však těžká pražská atmosféra, která ani ve vzdušných avenuích toho krásného předměstí

nebyla o mnoho lepší a té čisté tam v Komárově, kde Hedvika vyrostla, ani z daleka se nepodobala, paní Hedvice nějak nesloužila a Jaroslav měl starosti.

„Víš co, Hedviko," navrhoval, když Frantina byla již vykonala svůj úkol a Mařenka mohla se živiti stravou konsistenčnější než byly kašička a mateřská péče Františčina, „vezmi si nějakou bonnu nebo něco podobného, která by ti byla nejen opatrovnicí a později první učitelkou dětí, ale která by ti pomohla také v domácnosti, na příklad při šití a tak dále."

Neboť paní Hedvika co mohla šila doma, zvlášť na děti; byla výtečná hospodyně v obyčejném toho slova smyslu.

„Hm," odvětila Hedvika, s výrazem nedokonalého uspokojení a s jakousi bázní, které Jaroslav porozuměl, když dodala: „cizí osobu do domu . . ."

„Dětino," pravil Jaroslav a houpaje Slávečka na klíně, líbal jej na důkaz, že rodina je mu vším.

Sláveček už dávno několika kočárky a celou konírnou hřebců dřevěných nebo kožených s otcem byl usmířen a rejdil mu po kolenou. Byl z něho už hodný klučík a plných svých tváří dosud neztratil.

Konečně uznala Hedvika, že bude tak lépe, a smluveno, že už od nejbližšího patnáctého najme nějakou bonnu k Slávečkovi a Mařence. Beztoho Slávečka neradi by hned z mláda posílali do školy, a s bonnou naučí se počátkům věd, umění a všelikých dovedností potřebných pro život a ještě více pro pozdější studia pomalu a hravě.

Nebyla to pouhá náhoda, že paní Hedvika v nových svých starostech obrátila se na ústav paní Brückové, který byl tehdá v Praze nejoblíbenější a měl největší klientelu. Doktor Staněk, její synovec, teď domácí lékař v rodině adjunkta Straky, často mluvíval o své tetě a jednou již paní Hedvika vyjednávala s ní stran nějaké guvernantky pro svou přítelkyni, paní továrníkovou Novotnou v Komárově.

„Jestli věc nekvapí," mínila paní Brücková, vyslechnuvši žádost paní adjunktové, „odporučovala bych vám jedno děvče, které právě včera mi psalo: Přijede sem v několika dnech . . . Ostatně mohla bych jí dopsati, aby si přispíšila. Ta by se asi nejlépe hodila . . . Mně se dokonce zdá —" ale nevyslovila svou domněnku a zamluvila to. Nebyla si své věci jista, při tom množství služeb hledajících a nabízejících; mimo to byla to už starší dáma a paměť někdy jí selhávala; posléze moudrá byla a než by řekla nejistou domněnku, raději mlčela.

„Přeje si sama službu u dětí, třeba že naposledy u dětí nebyla . . ." vysvětlovala ještě paní Brücková . . . „Já se tedy osmělím vám dopsati stručný lístek, milostpaní, aneb děvče pošlu k vám."

„Ne, děkuji, přijdu raději sama."

Opravdu, paní Hedvice několik dní po té, když zas přišla, zalíbilo se odporučené děvče tak, že jí povídala:

„Je-li vám libo, slečno, můžete jíti se mnou hned. Mínila jsem sice vás angažovati až od patnáctého, ale pokojík váš už je dávno přichystán a když už půjdete, — nač tak dlouho čekati?"

Nová slečna byla tomu také ráda a vsedla s novou svou paní do fiakru; zavazadla měl jí přinésti posluha, což slíbila opatřiti paní Brücková.

A bylo pěkné odpoledne z počátku května, už trochu k večeru, když adjunkt Jaroslav Straka se vracel z kanceláře. Příjemně působil naň vlažný, ba teplý vzduch a pohled na zelenající se stromy a drny zahrádek Hálkovy třídy, kde bydlil. Slabě pískal si jakousi melodii, která mu napadla odpoledne v kanceláři, když tak sedě u stolu měl před sebou balík „rotlíků", z nichž jeden ne moc spěšně bral do rukou. Bylo to duo z té upravované a zatím odložené opery. V otevřených oknech soukromých bytů tu a tam stály květiny nebo klec, v níž kosové nebo kanárci trhali sobě hrdla metajíce svoje jásoty do volného vzduchu. V široké ulici bylo celkem klidno, tu onde vycházela nějaká matka s jednou nebo dvěma dcerami, vyšňořeny a se slunečníky křiklavých barev, — bezpochyby na Žofín šly anebo, byly-li to krásky nižšího řádu, do Kanálky nebo do vinohradského městského parku, jejž tenkrát začali zřizovati; pár dětí honilo káču z dubnových, letos nepěkných dnů opozděnou anebo improvisovalo na tvrdém dláždění špačka. Tomu na tvrdé, málo pružné půdě nevalně se dařilo. Ostatek bylo velmi krásně, nebe beze mraků, jak bývá v těch květnových odpůldnech.

Jaroslav klidně vystupoval po schodech, kde vzduch byl chladnější než venku, a vstupuje do druhého poschodí zaklepal v pravo na zeď. Za tou byla totiž kuchyně a pan adjunkt míval ve zvyku tímto způsobem dávati znamení Barušce už napřed, aby, než dojde ke dveřím, mu otevřela a on ani zvoniti ani čekati nemusil. — Baruška tentokrát rychleji přispěchala než obyčejně, poněvadž měla pro milostpána na srdci novinu:

„Už máme tu slečinku," povídala, sotva že theoreticky dala na jevo milostpánovi svoji úctu a pokoru obvyklým rukulíbajícím pozdravem, „milostpaní ji přivedla před hodinou . . . A je nějaká hodná."

Tato chvála měla svůj základ ve třech desetníkách, jež nová slečna vtiskla jí v mozolnou dlaň za to, že pomáhala posluhovi, ač milostpaní jí to rozkázala a co udělala, nebylo tak z lásky křesťanské jako z povinnosti. Mimo to slečna, informována už od paní Hedviky o jméně této kuchyňské virtuosky, poděkovala jí slovy nade všecku míru nezvyklými řkouc:

„Děkuji vám, paní Baruško."

Kterýžto titul lichotil staré děvě ze dvojích příčin; předně, že uváděl ji idealně do ráje manželského, známého dosud jen z vypravování a ze zkušenosti na jiných a pak že ji stavěl do jakési povýšenosti a jisté úrovně s novou slečnou. Tato ať chtíc nebo nechtíc získala si Barušku tímto svým chováním jakož i milou tváří, líbezným hlasem a zjevem celým hned na ponejprv. Panna stará a panna mladá nevědouce sešly se na jedné cestě, neb i panna či paní Baruška měla svou historii, jako ji měla nová slečna . . .

„Co, už?" divil se pan adjunkt, ale jinak nejevil žádného zvláštního rozruchu duševního; pokládal tu věc teď už za výlučnou záležitost své choti. Odložil tedy klidně hůl a klobouk v úzkém tom předpokoji a vstoupil do obývacího pokoje, kde nová slečna hrála si s oběma dětmi. Mařenku měla na klíně upravujíc jí při tom panenku, Sláveček seděl

u jejích nohou na koberci a díval se na obrázky nějaké knížky. Byl ještě trochu nesmělý a za ten krátký čas, co byl s novou společnicí, ještě neroztál.

Paní Hedvika pořádala ještě záslony v pokojíku slečny, na druhé straně předpokoje, poněvadž Baruška musela pomalu chystati večeři.

Jaroslav, jakmile vstoupil do pokoje a uviděl tu skupinu stranou od okna, zbledl jako stěna a zůstal ve dveřích státi . . .

Nová ta slečna byla Karla. (Dokončení.)

U lidojedů na Sumatře.

Píše MDr. P. Durdík.

(Pokračování.)

ír mezi nepřátely zřídka kdy bývá učiněn; jsou velmi tvrdohlaví, mstiví a příliš mezi sebou se nenávidí, tak že domluvy prostředkujících sousedních pohlavárů zůstávají bez účinku. Jestliže v otevřeném poli málokdy někdo padne, jsou zákeřnické vraždy tím více v obyčeji. Jednotliví mužové vplíží se za tmavé noci do nepřátelské vesnice — jsou nazi a tukem dobře natřeni, aby se mohli vymknouti, kdyby byli zastihnuti a někdo na ně, aby je zajal, ruku položil. Vklouznuvše pod dům hledí se makáním na spodní část podlahy přesvědčit, kde kdo z domácích lidí spí; prkna pod spícím na tom místě jsou teplejší a někdy je slyšeti hlasité chrápání. Zrádná kulka nebo píka skrze skulinu v podlaze vražená, učiní konec životu vesničana, v hluboký sen pohříženého.

Zdaří-li se nějak chytiti takového nebezpečného vetřelce, bývá druhý den snědén za živa; vesničané hltají z jeho těla kousky syrového masa s neobyčejnou zuřivostí, vztekem soptíce i připomínají Achilla (Ilias, kn. 22, v. 346), jak křičel na Hektora: „Kéž by zlosť a vztek tak mne rozhořčily, abych kusy syrového masa tvého pojídal za skutky neblahé, jež jsi proti mně spáchal.“ Jak viděti, rychlonohým Achillem lomcovala táž zběsilosť a mstivosť, jaká nyní lomcuje Bataky, polapivšími zákeřníka a škůdce svého.

Mnohá zvířata též jako Batakové ze vzteku požírají své protivníky. Ve městě Roubaix v severní Francii pořádají se zápasy mezi krysami a psy. V objemné kleci jsou čtyry převrácené pucláky a pod každým krysa. „Master Jack“ musí jeden puclák po druhém uměleckým udeřením tlapy převrátit, krysu odtud běžící dohonit a zakousnout. Na zakousnutí těchto čtyr krys pes má 50 sekund a proto pracuje s neobyčejnou rychlostí. (Diváci na psa sázejí.) Jednou se stalo, že ohromná černá krysa v zoufalé vzteklosti vrhla se na pronásledujícího psa, zakousla

se mu do spodního pysku a nepustila ho, ačkoli pes vyje bolestí krysou metal semo tamo. Konečně podařilo se mu, že ji popadl za vaz a kosti v těle jí rozkousl. Jeho zlosť byla tak velká, že zapomněl na sebe, na dobu 50 sekund a na ohromné summy na něho sázené, jen aby se vymstil. Spolkl ošklivé zvíře s koží i chlupy — k ustrnutí diváků, kteří vesměs prohráli, neboť vzteklá krysa výtečného krysaře tak zdržela, že po uplynutí padesáti sekund poslední puclák ještě zůstal nedotknut.

Pomsta je sladká — a tato sladkost ovládá v boji Bataka i krysaře.

VII.

Znamenitá cestovatelka paní Ida Pfeifferová, rozená ve Vídni roku 1797, navštívila r. 1852 území batacké a setkala se s lidojedy. O této návštěvě vypravuje ve své druhé světové cestě (Meine zweite Weltreisse, Wien 1856). Pronikla řečeného roku z tehdejší holandské pevnůstky Elout u vesnice Peňabungan, tedy z jihu, do severnějších tehdy nepodmaněných batackých krajů, do údolí Silindong. Cestovala pěšky stále na sever směrem k jezeru Toba, k němuž ovšem nepronikla. Když na cestě ozbrojení tuzemci ji obklopili s křikem, aby ji snědli, řekla s veselou tváří jednomu z nich, jenž nejvíce na ni dorážel, . tato slova, jimž dříve pro všecky možné případy byla se naučila, polobatacky a polomalajsky: „Nezabijete ženskou, abyste ji snědli. Jsem stará a proto tuhé maso mám, na mně si nepochutnáte!“ Řekla pravdu o sobě, avšak Holanďané pochybují, že by byla měla podnět pronésti slova ta; též Batakové sotva asi její hatlanině porozuměli; naopak, jak sama dodává, dali se do smíchu a pustili ji dále. Jistě jim imponovala neohroženosť cestovatelky, na niž čuměli po celé hodiny, stále okolo ní v kruhu stojíce. Batakové v těch krajích, kde cestovatelka byla, dosud malajsky nemluví buď vůbec nebo tak chatrně, že cestovatelce bylo téměř nemožno s nimi se smluviti, i kdyby byla uměla více než několik naučených malajských slov. Vzbudila obdiv mezi Bataky jako neobyčejná vzácnosť, bylať první ženou běloškou, která mezi nimi se objevila. Tuším, že především svému pohlaví děkovala za šťastné vyváznutí z krajů, odkud běloch muž nikdy před dobou tou se nevracel.

Prospěla jí také jakási národní všeobecně rozšířená báje batacká, v níž se prorokuje, že přijde ze zámořských krajů bílá žena do těchto končin, i hrnuli se odevšad tuzemci, aby tváří v tvář tuto báječnou bílou ženskou bytosť spatřili. A velmi zmužilou paní — bylo jí tehdy 55 let — přece pojal konečně strach veliký uprostřed ozbrojených a stále rostoucích křičících davů, tak že s největší rychlostí kvapem se odebrala zpět v dešti a blátě i šťastně dorazila na útěku svém do Sipirok na území holandském. Strach jejím nohám dodával síly, jinak by byla neurazila takový kus cesty. Možná, že slova výše uvedená pronesla, pokládajíc situaci svou za zoufalou, avšak jistě nechápala, proč tuzemci kolem ní stále se kupili ohromnými tlupami; její slova jistě zanikla nepovšimnuta v hlučících a rojících se zástupech.

Nikdo neočekával, že cestovatelka se vrátí z neznámého rozkřičeného území, neboť dosud každý Evropan byl tam zabit a snědeu. Později se

roznesla pověsť, že Batakové mínili ji prohlásiti za svou královnu, kdyby byla déle u nich se zdržela. Čtenář sám se dovtípí, že to je smyšlénka. Takové smyšlénky často se vyskytovaly v romantických dobách minulých. Tou měrou, jako šířením přírodních věd zázraky stávaly se řídšími, až nyní vymizely skoro docela, rovněž i šířením ethnografických vědomostí všeliké báchorky o domnělých královnách a kandidátkách trůnů též navždy za své vzaly.

Dlužno uznati, že kromě pravdivosti cestopis paní Pfeifferové (zemřela r. 1858 ve Vídni následkem zakořenělé sumatránské zimnice) má ještě jinou cenu. Impressionismus se všemi škálami nálady jímá vás v jejím prostém a výrazném vypravování, čtenář je poután způsobem, jak osvícená cestovatelka duševně znázorňuje to, co zažila a pozorovala. Škoda, že 1850 umění fotografické nebylo ještě rozšířeno jako nyní, tehdy neprodávaly se z dalekého širokého okolí obrazy, pohledy a fotografie v každém hlavním zámořském místě. Tím se stalo, že cestovatelka nemohla přivézti tolik předmětů ze svých cest jako nyní to činí praobyčejný turista. Nyní každý může nakoupit hotové již sbírky obrazů a zásoby fotografií krajin a předmětů, aby k nim později sestavil cestopis.

Paní Pfeifferová jevila na svých cestách obdivuhodnou mužnosť a vytrvalosť, snášejíc po celé měsíce všechny možné svízele při chatrné a mizerné stravě. (S takovými svízeli nyní se již necestuje. Cesta kolem světa po parníku je teď veselá švanda proti tomu, jak se cestovalo ještě před 40 lety). Sbírku přírodnin a etnografických předmětů darovala britskému museu a cís. kabinetu ve Vídni. Též měla pěkné sbírky motýlů, brouků a mušlí. Jak vstoupila na pevninu, již chodila chytat pod palčivým sluncem motýly a brouky, čímž budila u obyvatelů vždy nemalou sensaci při svém stáří. Postavy byla malé, vyzáblé, poněkud shrbené; ducha však byla velmi čilého a podnikavého. Byla jedinou dcerou mezi pěti bratry, s nimiž byla stejně vychovávána, takže do 13. roku jako hoch nosila kalhoty. Snad těmto kalhotům, že je tak dlouho nosila, děkuje za svou neohroženosť? Každým způsobem byla to žena znamenitá mezi cestovatelkami — známe již několik neohrožených cestovatelek — a též osvícená mezi ženami. Škoda že neměla důkladnějších vědomostí národopisných a přírodnických, tak aby její turistické cesty i vědě byly prospěly.

Uvedeme z řečeného jejího spisu ještě několik řádků, jimiž si vzpomíná na lidojedy sumatranské. Cestovala později asi šest měsíců v jihoamerických republikách (Quito) a stále si stěžovala na surovosť, úskočnost a hrabivost obyvatelů, smíšenců to Španělů s Indiany. „Cítila jsem se spokojenější mezi lidojedy sumatranskými než mezi touto křesťanskou chátrou“ (III, str. 197). A ještě dí, vypravujíc o úplné neochotě k cestujícím a o ukrutném nakládání s tažními zvířaty, jimž přetěžká břemena nakládají a úplnou k nim lhostejnost jeví: „Na cestě mezi Guajalquil a Quito není pražádného přístřeší ni pro lidi ni pro zvířata. Jak zcela jinak pečuje Turek, Peršan, Hindu ba lidojed na Sumatře (Batak) pro cestující a zvířata! V karavanserajech Turků a Peršanů, v seraiech Hindů nalézá cestující vždy pokojík pro sebe, poháněč zvířat útulek pro své soudruhy, zvířata krytou stáj; Batak v každé vesnici zřídil chatrče pro cestující. A tyto chatrče jsou otevřeny bez rozdílu tuzemcům i cizincům, aniž by za to co platili.“ —

Z toho viděti, že lidojedi nejsou tak špatní lidé, jak by se dle jména souditi dalo a že jsou skoro lepší než pokřestění Indiani pod vládou španělskou — — —

Lidojedství je silně rozšířeno v malajském souostroví? — táže se čtenář.

Universitní professor Wilken v znamenitém holandsky sepsaném díle „Srovnávací národopis nizozemské Indie" (Leiden 1892) přisvědčuje k této otázce a výslovně dodává, že na Sumatře dosud bývají lidé za živa pojídáni. Rozumí se, že se to děje pouze v severních batackých krajích, od Holanďanů dosud nepodmaněných, okolo jezera Toba — nepodmaněných proto, že by vítězové kromě hmotné škody ničeho z toho neměli. Bylo by třeba vydržovati tam oddíly vojska, aspoň po 50 bajonetech a postaviti v zemi nepřátelské dvě tři pevnůstky. To stojí peníze a — nevyplatilo by se to ani v budoucnosti. Víme, že hmotný zisk — a nic jiného než zisk — vede kroky všech kolonisátorů, dobyvatelů a jakýchkoli kulturtrégrů.

V malajském souostroví, pokud náleží Holanďanům, vyskytují se lidojedi kromě na Sumatře jistě na ostrovech Borneo a Nové Guineji; hlavořezové jsou na ostrovech Nias, Borneo, Celebes, Ceram a na Mollukách. V Borneo a Nové Guineji přinášejí tuzemci dosud lidské oběti; jsou to na Borneo dajacká plemena a v Nové Guineji plemena papuanská, žijící v nitrozemí řečených ohromných ostrovů, málo dosud prozpytovaných a převyšujících povrchem svým 14—15krát zemi českou.

Všech lidojedů na naší planetě počítá se nyní asi půl šesta milionů. Již Herodot (400 let př. Kr.) vypravuje o lidojedech v severní Evropě. Za Herodota bylo jich ještě o mnoho milionů více nežli nyní. Lidojedství je rozšířeno, vyjímaje Evropu, po všech dílech světa, na rozličných australských ostrovech, dosud se koná potají na ostrovech Fidžiských (náležejících Angličanům již přes 25 let), na rozličných malajských ostrovech, již dříve uvedených, potom Birmě a v pohoří na severovýchod od Birmy. V úžině Magellanově při plavbě kolem jižní Ameriky lidé po rozbití korábu málo mají z toho, když se na pevninu zachrání, přijdou z bláta do louže (do žaludku) — bývají snědeni od ostrovanů, kteří v bouřích stojí na břehu, klidně čekajíce na kořisť. Tito ostrované ukájejí hlad právě tak masem lidským, jako masem ulovené zvěře. Od nich jakož i od australských kanibálů víme, že maso bělochů má nepříjemnou chuť nasládlou, jako vepřový tuk cukrem posypaný, a není prý chutné. Po masu z bělochů jest jim (prý) špatně i mohou-li voliti, dávají přednost masu některého soukmenovce nebo masu Číňana (žlutokožce) a vůbec masu člověka s temnou pletí. Lidé žluté a temné pleti (Číňané, Papuané, Malajci) živí se totiž rostlinnou krmí, zeleninou, rýží, ovocem, kdežto běloši v Austrálii požívají solené maso, chléb, a čaj. Všude lidojedi shledávají maso z Číňana velmi chutným, zrovna jako tygři. Afričtí lidojedi váží si též mnohem více masa černochů než bělochů. Není pochyby, že potrava člověka dodává jeho masu chuti zvláštní.

Ve vnitřní Africe je mnoho lidožroutských černošských kmenů, jak africký cestovatel Junker († 1892 v Petrohradě) vypravuje a před ním též Schweinfurth. Jsou to plemena poměrně značného vzdělání, kdežto

ubožácké zbabělé kmeny černošské jako Bari mají lidské maso v ošklivosti. Plemena A-zande, Mangbatu, A-barmbo, Idio, Bombe — jsou velicí milovníci lidského masa. Černoši A-zande, (za příčinou vášnivého lidojedství Ňam-ňam zvaní) pyšní se svou libůstkou při setkání s jinými černochy; tito Ňamňamové (žrouti) cvakají naschvál zuby svými hodně hlasitě, šířice takto strach mezi soukmenovci. Mangbatové jedí zajaté a v bitvě padlé nepřátely, šakalům ničeho nezanechávajíce. Junker viděl u pohlavára Mangbatů ženu, ana připravovala kaši z mouky jako okořeněnou přípravu k člověčině. (Pozoruhodno, že plemena, která nepožívají člověčinu, nejedí též šimpanse pro jeho podobnost k člověku. Důslednosť to dojímavá a poučná!) V území Kongském vede se v mnohých krajích obchod lidským masem, otroci se prodávají k vůli masu. Plemena Bungala lámou otrokům před smrtí ruce a nohy i kladou je v tomto stavu do vody, kdež nebožáky živé nechávají ležeti dva až tři dny; prý maso jejich takovým způsobem stává se chutnější. V území plemen Balétéla ani nespatříte lidí šedovlasých, zmrzačelých, chromých nebo slepých, ti všichni bývají snědeni. Jsou kraje v západní Africe, kde děti rodiče pojídají při prvním příznaku stáří.

Kako, Batak z území plemene Karau, kmene Dusun, ze vsi Melingar, kde jest pohlavárem. Má věku 30—35 let. Vlasy černé, tuhé, nikdy nestříhané. Má poněkud vole. Pleť světle čokoládová. Oči světlohnědé. Uši tlusté. Délka těla 1.603 m.

Než vraťme se na malajské ostrovy.

Carl Bock ve své německy sepsané knize (Návštěva u kanibalů

v Borneo) podotýká, že lidojedi borneanští vždy na něho činili odporný dojem, prý se chovali plaše a ostýchavě a vždy patrna byla (prý) jejich nevraživost a úskočnosť. Vliv autosuggesce jistě tu mocně působil na autora přírodozpytce, jenž nejsa lékařem, byl velmi citelný. Vím to ze zkušenosti. Setkal jsem se s ním ve střední Sumatře ve vesnici Ajer Manťur, položené v divukrásné úžlabině řeky Anéj. — Kdyby se mu bylo neřeklo, že těch několik tuzemců, přišedších ze vzdálenějšího nitrozemí ostrova, jsou lidojedy, byl by na nich nic zvláštního nepozoroval. Jejich plachosť a ostýchavosť je následek toho, že bydlí daleko v nitrozemí. Jsouce úplně odloučeni od ostatního světa, jeví ovšem při setkání s lidmi cizími a bílými zaraženosť a zamlklosť, není jim volno, nepokojně koulejí očima jako divoká kočka, která upláchnouti nemůže. Nejistota a bázlivosť, jakýsi neurčitý strach zračí se v celé bytosti těchto primitivních našich bratří, když poprvé se setkají s člověkem jiné pleti, s úplně cizí a neznámou jim civilisací. Chvějí se před námi, cítíce k nám instinktivní odpor a ošklivosť, jakou cítí asi běloch před mrtvolami. Na ostrově Niasu viděl a pozoroval jsem to na tuzemcích, kteří poprvé přišli z nitrozemí do osady Sitoli, kde byla naše vojenská posádka. Bože můj, jaké přepodivné hrdelní zvuky draly se z úst jejich, když později, nevědouce že je poslouchám, mezi sebou velmi hlasitě rozmlouvali. Umlkli a oči jejich jakoby se třásly (krásný případ mihotání, nystagmus), když spatřili mne náhle státi před sebou. Byli nazí, pouze pás měli ze stromové kůry kol kyčlí a v rozkroku. Podával jsem nejbližšímu manilové cigaro, stále opakuje slovo r o k o. (Kuř! Kuř!) On se strachem a nedůvěrou vzal z mé ruky doutník, jako dítě, když musí vzíti z vaší ruky něco, čeho se bojí. Mně nebylo též volno. Divoké vzezření těchto lidí mne zaráželo. Jejich dlouhé rozcuchané vlasy, neobyčejně hrubé rysy obličeje a drsný jejich hlas a ještě jiné věci na dlouho mi utkvěly v paměti.

Podobnou tíseň jsem na sobě pozoroval, když jsem ještě s jedním Holanďanem se ocitnul v osadě černošské. Po plavbě Červeným Mořem náš parník Celebes zastavil se na 24 hodin v Adenu v jižní Arabii, aby se uhlím zásobil. Z Adenu jsme kráčeli skrze anglickou pevnost do nejbližší osady černošské, položené nedaleko znamenitých cisteren, vystavěných od Angličanů s ohromným nákladem pro hromadění dešťové vody, neboť na jižním břehu arabském prší ročně jenom několikrát. Byli jsme v osadě sami dva, chodíce na trhu mezi davem černochů silných, mohutných, vysokorostlých, bez přestání živě a hlasitě mezi sebou rozprávějících. Bělocha mimo nás nebylo vidět — i zmocnila se nás jakási nepříjemná úzkost. Nebyl to strach, spíše jakási neurčitá tesklivost, všeobecné nechutenství a bázeň, slovem oba jsme cítili, že nám není volno. Jakobychom v hustém lese zabloudili a noc se blížila, jakobychom kráčeli v hluboké jeskyni již přes hodinu a pořád a pořád východu nemohli najíti. A přece jsme věděli, že se nám tu nic státi nemůže, neboť zde ještě Angličané verbují své tuzemní vojáky. Ze žen bylo vidět jen stařičké, shrbené, scvrklé babičky, které na nás někdy pohlédly svým kalným, vyhaslým okem. Po mladých ženách a děvčatech nebylo stopy, prý zde vynikají neobyčejnou stepilostí a okouzlující bujností rozvíjejícího se těla. Ty nesmějí vůbec z domu a jsou hlídány jako největší poklady,

na nichž nesmí utkvěti pohled cizince. Na trh mohou jíti pouze ženy tak šeredné, že nevzbuzují ani žádosti v srdci mužů. Dobře řekl Ovidius, že šerednosť usnadňuje příslušnicím slabého pohlaví — setrvání na cestě cnosti; tím se vysvětluje, že právě hříšnice bývají krásné, někdy až příliš krásné a svůdné, kdežto ctnost sedí v koutku, neúhledná a snad proto tak skromná a chladná . . .

Máte-li tolik fantasie, přeneste se v duchu do země Bataků. Mluvíte malajsky s batackým pohlavárem, který činí na vás dobrý dojem. Na vaše otázky rozumně odpovídá, krátce a jasně, a chová se vůbec vůči Evropanům volně, svobodně a důstojně, nejevě ani stopy nějaké poníženosti před vámi. Potom náhodou uslyšíte, že tento batacký pohlavár, tak úslužný, rozumný a řeknu přímo sympatický, mnoho lidí — snědl. Nyní jinak budete na něho hleděti, snad se vám zprotiví. Člověk jest hříčkou svých subjektivných nálad, své předpojatosti a svých dojmů. Ale přece ne každý a ne vždy. Znamenitý J. Forster, jehož Gervinus a Moleschott nám vylíčili jakožto „poslance osvěty a svobody“ — byl takou měrou prost všech předsudků, že praví přímo: „Požívání lidského masa, ač našim názorům se příčí, není samo o sobě nic nepřirozeného ani trestuhodného. Pouze proto dlužno je zavrhovati, že společenský pocit lásky a sympatie k lidem tak snadno při něm mizí.“

Toto strašlivé pojedení lze dopustiti jen v případě, kde jiným způsobem nelze život lidem zachovati. Hladem trápení nešťastníci určují po vzájemném dohodnutí, kteréž skoro mlčky se děje, metáním losu toho, kdo má býti utracen, aby masem jeho od smrti se zachránili. Na př. po rozbití korábu hlouček lidí dlouho na lodici v širém moři bloudí a potrava již došla, nebo tlupa francouzských vojáků v alžírské pustině a v poušti sudanské zabloudila a — nemá co jíst. Losem rozhodují, kdo má býti zabit, aby přispěl k prodloužení života zbývajících soudruhů. Někdy zbývá několik lidí, kteří jedením svých kamarádů tak dlouho na živu se udrželi, že se zdařilo je zachránit. Obyčejně nikdo se jich netáže, jakým spůsobem život svůj prodloužili, neměvše pokrmu, každý smutnou pravdu tuší a mlčí. Člověk žije i při normálních okolnostech masem zabíjených a ničených živoucích tvorů.

To třeba míti na paměti při posuzování těchto děsných případů, kdy člověk sahá na život bližního, aby se jím nasytil. Jsou zaručené případy, že matky i svá nemluvňata zabily a jedly — z hladu. Politujme a neodsuzujme jich. V Anglii bývají nešťastníci, kteří za podobných kromobyčejných okolností z hladu (v záchvatu hladové šílenosti) spáchali vraždu kamaráda, aby ho požili, trestáni žalářem. Je to velmi křivý paragraf a spolu křivá — spravedlnost, páchnoucí farisejstvím, neb postavte odsuzujícího soudce do těch poměrů a on — pomůže vraždit a jísti kamaráda též.

VIII.

Jediný prostředek k rychlému vykořenění lidojedství byl by ten, aby na malajských ostrovech byly zřízeny četné vojenské stanice, které by okolní obyvatelstvo držely na uzdě. Při ohromném prostranství těchto ostrovů bylo by k tomu třeba asi půl milionu vojáků. Odkud je vzíti

malému Holandsku? Odkud nabrati vládě peněz na jejich vydržování? Holanďané jsou velmi spořiví a jakožto kupci každý tolar, než jej vydají, dvakráte obrátí, tážíce se: „Bude z toho výdělek? A velký výdělek?“ Proto říkají: „Šířící se osvěta poznenáhla, bez krve a meče, a za to tím jistěji vykoření tyto ohavnosti v našem souostroví“.

Tavar, batacká žena téhož plemene a kmene a z téže vesnice jako Batak vyobrazený na str. 367. Matka jednoho dítěte. Jest jí asi 20 let. Má značné vole. Pleť světlečokoládová, oči temnohnědé. Vlasy černohnědé, hladké. Uši dlouhé. Délka těla 1.429 m. Dusun-batakové bydlí severně nad jezerem Toba za severním horským pásmem a hraničí již na východ s územím Deli. Uznávají nadvládu holandskou.

A mají pravdu! V krajích, kde Malajci trvalé obchodní styky s tuzemním obyvatelstvem zavedli, barbarské zlořády ochabují a zmizí samy sebou prodlením několika věků. Děje se to vlivem mravním. Tento vliv je patrný v krajích pobřežních, kde jsou stálé styky s pokročilejší a ustálenější civilisací. U pobřežních Bataků lidojedství již skoro není, vymizelo tím, že Batakové přijali od Malajců a Atčíňanů mahomedánskou víru a že s touto novou vírou i užívání soli stalo se všeobecnějším, tak že znenáhla si lidojedství odvykali. V nitrozemí a v horách, kde červený pepř dosud zastupuje obyvatelům sůl, trvá lidojedství i za naší doby dále. A nejen u Bataků, též u Dajaků na ostrovech Borneo lidojedství (a honba na lidské hlavy) trvá dále, ačkoli kraje ty sousedí s územím holandským. A rovněž tak vyčkávavě chovají se Angličané v severní části Bornea ke svým sousedům hrdlořezům a lidojedům. Holanďané i Angličané nechávají na pokoji své divoké sousedy, neboť k vyplenění barbarských jejich zvyků třeba

tyto kmeny podmaniti, pořádati válečné výpravy proti nim. Peněžité výdaje v tropických válkách bývají ohromné a při tom ještě velmi mnoho vojáků umírá zimnicemi a dysenterií. Je tedy první úlohou skončiti takovou výpravu co nejdříve a s nejmenší ztrátou vojáků. Kdo však může napřed vědět, co bude dále? Holanďané učinili mnohou trpkou zkušenost, že podceňovali nepřítele a nyní pořádají výpravy jen v krajních případech.

Holanďané octli se nyní u samého střediska batackého pověrectví. Na jižním břehu jezera Toba sídlil totiž nejvyšší kněz, jaksi papež batacký, Singa-Mangaraďa, jenž hordu asi tisíci mužů válečně vypravil proti Holanďanům (1882). Tlupa šedesáti holandských vojáků vytrhla proti nim a jediná salva dostačila k úplnému rozprášení kněžských bojovníků. Později přišla ještě posila 100 mužů s 300 nosičů, tak že okolní pohlaváři Holanďanům se podrobili. Nejvyššímu knězi, jakožto původci této organisované vzpoury, za trest spálili vesnici Bakkara, kde odjakživa sídlili jeho předchůdcové, a větší část jeho pozemků připojili k holandskému území. Jinými slovy, vzali mu světské panství. Sesazený batacký velkokněz, maje zlé svědomí, utekl ze strachu na sever do západních, ještě nepodmaněných tobaských krajů, a tam se kdesi dosud zdržuje v jedné velmi nepatrné vesničce na západním pobřeží jezera; vesnička ta má všeho všudy tři chatrče. Jeho vážnost mezi soukmenovci valně poklesla, jako se vždy stává přemoženým. Holanďané si ho více nevšímají. Má prý černý jazyk (jak bývá někdy u stavěcích psů) a na něm chloupky. Toť prý důkaz jeho božského původu, vysvětlují Batakové, kteří o něm vypravují rozličné báje a nesmysly. Kdo jeho černý jazyk uvidí, hned zemříti musí, proto velekněz své rozkazy uděluje písemně. Přijde-li do kterékoli batacké vesnice, musí býti slavnostně uvítán a starosta obce odevzdá mu jakožto dar dva španělské tolary*). Holandský jazykozpytec van der Tuuk, jenž (1849—1859) studoval na místě nářečí batacké, navštívil již r. 1853 tohoto velekněze v jeho sídle a rozmlouval s ním v jeho mateřštině. — Věřící Batakové očekávali, že velekněz vítěznou holí svou rozpráší a na padrť rozdrtí holandské vojáky. Holanďané ponechali starci vítězné hole a veškeren velkokněžský a obřadnický apparat, nechtějíce ho zarmucovat . . . oni nenávidí fanatismus, ale sami jsou fanatiky snášelivosti, i doufají, že svým časem dobrovolně uzná „nadvládu bílých vítězů“. Avšak jeho světskému panství a panovačnosti učiněn konec navždy! A to souží ho nejvíce. Chápe se křečovitě své veliké čarodějnické hole (tungal panaloan), kterou se vítězí (má překrásné již osvědčené exempláře toho druhu, v každé po kousku shnilého mozku), máchá těmi holemi, odříkává tajemná slova k božskému ochranci svému, k Debatovi — vše nadarmo, Singo Mangaraďo! Zázrak se nestane. Spokoj se tím, že několik mil severněji nad Baligé řádí pořád ještě kanibálové, že Holanďané v Baligé se zastavili, ačkoli podmaněním jezera Toba a přiléhajících severních krajů

*) V podmaněných krajích batackých kolují holandské peníze a holandské tolary. V nepodmaněném nitrozemí okolo jezera Toba kolují výhradně španělské tolary (mají známku [M] latinského M s nulou nahoře dle mincovního místa Mexika). Pocházejí z dob, kdy Španělové měli světovou vládu na moři a byli pány v Mexiku. Španělské tolary kolují též mezi Atčíňany v severním cípu ostrova.

mohli by zřídit nepřetržitý styk s východním pobřežím sumatranským, s krajem Deli.

Tento postup Holanďanů k jezeru Toba má veliký kulturní význam. V území vydobytém přestávají vojny jednotlivých vesnic mezi sebou již na dobro. Spory a různice, jsou-li jaké, vyřizuje nyní holandský úředník (kontroleur), dosazený pro úřad soudcovský. V Baligé, na jižním břehu jezera Toba, je nyní sídlo holandského soudce. On předsedá při soudním zasedání vesnických pohlavárů, jejichž mínění na vědomí béře, načež rozhoduje spravedlivě, maje stále zřetel k trvajícím tuzemním společenským řádům, zvykům a obyčejům, od nichž nikdy bez velmi důležité příčiny se neodchyluje. I lze doufati, že nenáhlým vymizením lidojedství vymizí též z povahy Bataků rys ukrutnosti, jenž je dosud hyzdí. Tím, že vnitřní války učiněny jsou nemožnými, stává se opevnění vesnic zbytečným, a proto palisady hnijí a kácejí se a nikdo je již neopravuje. Vepři lezou nyní volně přes ně a též z toho stálého míru se radují a z něho těží jako lidé. A právě že není válek, není též zajatých, jež by tuzemci pojídali. Tím, že soudcovství spravuje holandský úředník, nemají Batakové příležitosti ani možnosti pojídat lidi k smrti odsouzené.*) (Pokračování.)

---

*) V lednovém sešitě na str. 34. uveden omylem mezi cestovateli, kteří k jezeru Toba pronikli, dr. Junghuhn. Tomu není tak. Junghuhn pronikl pouze do údolí Silindong — od další pouti tuzemci ho zráželi, líčíce mu nebezpečí se strany surových a jim samým prý neznámých obyvatelů. Junghuhn po svém návratu z batacké země pochyboval o existenci nějakého jezera, pokládaje to za fantastický výmysl domorodců. Též Kessel, jenž r. 1844 z Tobing skrze krajinu Sipirok do Sigoppulon cestoval, ačkoli cesta jeho byla velmi záslužná, nezjistil existenci jezera. První Evropan, jenž trvání jezera zjistil, byl H. N. van der Tuuk († 1895). Byl vyslán r. 1849 od nizozemského misionářského spolku do batackých krajů, aby na místě studoval batacké dialekty a potom překlad Nového Zákona do nářečí nejvíce rozšířeného vypracoval. Po několikaletém pobytu v Baros na západním pobřeží Sumatry pokusil se r. 1853 proniknouti až k jezeru Toba, což se mu zdařilo po velmi namáhavé, čtyři neděle trvající cestě. Cestoval z Baros skrze Daïri a zavítal k jižnímu břehu jezera Toba do osady Bakkara, která byla tehdy majetkem a sídlem batackého veľkokněze. Dvakráte byl smělý cestovatel v nebezpečí býti snědenu od kanibalů a později onemocněl za příčinou špatné stravy na této cestě, avšak za to mu též náleží čest, že byl prvním Evropanem, jenž jezero Toba spatřil. Roku 1867 kontroleur de Raet (Cats, Baron) podnikl z východního sumatranského pobřeží skrze krajinu Deli cestu do batackého nitrozemí a dorazil k severní polovici jezera; spolu s ním se vypravili anglický důstojník Sheppard, továrník Breker a několik tuzemních pohlavárů. Na jezeře slavili večer Silvestrův. Tři léta potom tytéž kraje navštívil rovněž z nařízení vlády van de Haan, jenž podal vládě obšírný referát o Karau-batacích. — Rosenberg pronikl r. 1853 podél řeky Singkel do nitrozemí batackého a podal jediný dosud popis Pakpak-bataků. R. 1870 kontroleur Lavire podnikl výzkumnou cestu do vrchního poříčí řek Pane a Bila a 1871 výzkumnou cestu ze západního pobřeží až na hranici kraje Padang lawas a přes všecko nepříznivé chování tuzemců kráčel dále až ku Galungan, načež se toutéž cestou vrátil. Od těch dob holandští úředníci podnikali čas od času v rozličných směrech výzkumné cesty, tak že ku konci tohoto století bude lze sestaviti zeměpisný i etnografický přehled batackých krajů alespoň v hlavních rysech. Před 50 lety bylo toto území opravdu terra incognita.

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

ebyl by to žádný hřích, ó nikoli!“ na to zase teta. „Ale já byla bych nerada. Víš, má drahá, já jsem si cestou usmyslila, že tě k naší domácnosti přikovám — toť se rozumí, že samou láskou přikovám —, abys hodně dlouho u nás zůstala, kdyby možno bylo, až do svojí svatby . . . Nedělej tak udivené oči, Anninko! To je přirozené u paní, jíž nebylo dopřáno mateřského štěstí.“

„Ale tetinko,“ namítla slečna Anna, „takhle, pokud vím, tety nemluvívají.“

„Ať si nemluvívají, já tak mluvím, a já jsem snad také docela zvláštní teta!“ zvolala skoro sebevědomě a hrdě paní Mrázková. „Uvidíš, že jsem zcela zvláštní. Když jsi posléz u nás byla, čítala jsi teprv dvanácte let, nu a s dvanáctiletou žábou nedělají se žádné přílišné cavyky. Ale teď, teď jsi krásně vyvinuté děvče, s kterým se již může rozumně mluvit . . . Takové děvče je parádou pro domácnost, jakouž vedeme my . . . a potom upřímně řečeno, Anninko: já potřebuji někoho, s kým bych se nenuceně a bez ostychu mohla vymluvit o všem, co mne zajímá, těší nebo tísní, a ten někdo musí být ovšem ženská, za druhé mladá ženská, nebo staré jsou svárlivé — a za třetí příbuzná, co možná blízká příbuzná, aby rychle a úplně zdomácněla. Tak tedy vidíš, milá Anno, že mi přicházíš tak zrovna vhod a tím více vhod, že tě mám od dávna ráda, jako bys byla mojí vlastní dcerou. Teď tedy víš, proč si tě chci upoutat, a také proč ti to hned nyní vyjevuju; já jsem žena přímá a upřímná, co na srdci 'to na jazyku, a zejména mám-li koho ráda, nedovedu mu nic smlčeti.“

„To je, tetinko drahá, uvítání, že si děvče lepšího ani nemůže představit, a já vám za ně co nejsrdečněji děkuju,“ odvětila poněkud rozpačitě slečna Anna; „co však se týče toho upoutání mé maličkosti, o tom si povíme teprv později, tetinko! Až mne blíže seznáte, změníte snad svůj úmysl, neboť — milá tetinko — chyby, jež jsem ve dvanáctém roce měla, se mnou vyrostly a pamatujete se přece, jak jsem vás leckdy rozzlobila?“

„Nu dobře, dobře!“ přisvědčila srdečně paní Mrázková. „Bez chyb není nikdo a bylo by také nudným děvče, kteréž by ani jediné chybičky nemělo. Když mne časem trochu pozlobíš, nebude škodit — také to patří k rozmanitostem života. Vidíš, Anninko, teď mne nic a nikdo v domě nikdy nepozlobí a to je nad míru fádní . . .“

„Jen když to vím,“ zvolala vesele Anna, „to já vás budu zlobit, že vás odškodním za všechnu tu fadessu, kteréž jste dosud zažila.“

„Tebe se v tom ohledu, dítě, nebojím," na to s klidným úsměvem paní Mrázková; „před tvojí sestrou Terezou měla bych už větší respekt! Co pak dělá ta nyní?"

Slečna Anna začala tetě o své sestře horlivě vypravovat a než skončila, stanul kočár, do něhož se byly obě sesedly, před Mrázkovým domem. Druhý, kočár Hřímalých, zajel už dříve do „Nové hospody" na kraji rynku.

Pan Mrázek, jakkoli byl jinak pohodlný a odměřený, seběhl rychle se schodů a uvítal Annu již před domem. Byl radostí všecek rozčilen a tak roztržit, že nedovedl souvislé věty pronésti. Otáčel se pořáde kolem přibylé dívky, až ho paní Mrázková posléz se smíchem musila odehnat.

„Jdi přece pryč, Josífku, ať se Anna může umýt a přestrojit!" zvolala vesele ho kárajíc.

„Pravda, pravda!" přisvědčil pan Mrázek. „Rád věřím, že si musí udělat trochu pohodlí, rád věřím. A už také jdu. Buď, ženuško, jen u ní; já dohlednu, aby k večeři všechno bylo v pořádku."

Po těchto slovech pan Mrázek odešel a jal se shledávati všechny možné lahůdky pro večeři. Jakožto bývalý kupec a lahůdkář znal se v tom výborně a ačkoli výběr delikatess za pruské okupace ve venkovském městě nebyl příliš hojný, sestavil přece stolek se zákuskami skoro tak, jakoby šlo o nějakou švédskou hostinu, a jal se pak sám také upravovati velký stůl, aby co možná důstojně vypadal. Pan Mrázek byl totiž na oslavu Annina příchodu sezval několik dam a pánů k večeři, událost to téměř neslýchaná, a měl nyní starost, aby vše jak náleží dopadlo.

Ale — „člověk míní a Prusové mění", říkávalo se tehda a panu Mrázkovi Prusové skutečně celý plán zkazili. Když byl totiž v nejlepším, strhl se na tichém jindy rynku jakýsi zděšený poplach a z toho vyznívaly jednotlivé, řezavé výkřiky: „Prusové jdou! . . . Prusové jsou tu!"

Pan Mrázek vypjal hlavu z okna, ale nespatřil nic, než od východního konce města utíkající, poplašně hulákající mládež a lidi naposled zmateně semo tamo kvapící. I zvolal na dva kolem jeho domu pospíchající kluky:

„Co to, hoši, pokřikujete? Co pak se děje?"

Kluci se na okamžik zastavili a odpověděvše úsečně:

„Od Pavlovic jedou na koních Prušáci! Za chvíli tu budou!" uháněli dále.

Pan Mrázek oznámil věc dámám a napomenuv je, aby se uzavřely, ale jinak ničeho nebály, oblékl se a vyšel na rynk předvídaje, že jeho rady asi bude potřebí. A nemýlil se!

Ve Vlašimi byl tehda velitelem četnické stanice strážmistr Ambrož. To byl voják ještě starého zrna, kterýž neznal nic, než svoji — skutečnou nebo jen domnělou povinnost, muž prostomyslný, tuhý, bezohledný a odvážný. Jako žandarm byl výborný a v obcování s občanstvem mimo službu pro svoji přímost a jakousi dobráckou mysl oblíbený. Byl ve Vlašimi již léta a všichni znali ho ještě jako prostého četníka. Ambrož byl, zkrátka řečeno, figura populární, ačkoli četníci tehdá ještě valné přízně nepožívali u lidu, kterýž nemohl zapomenouti, jakým bičem na něj byla žandarmerie od roku 1850—1861. Avšak četnická sekatura byla tím

časem již překonána a četníci vcházeli vždy do lepšího poměru k občanstvu. Zejména Ambrož. Tento byl postrachem všech darebáků, syčáků a tuláků daleko široko, ale jinak člověk dobromyslný a družný. Službu svou a povinnost pojímal nad míru přísně a považoval četnictvo nejenom za venkovskou stráž bezpečnosti a veřejného pořádku, nýbrž také za část branné moci státu vůbec.

Toho dne, kdy slečna Anna Hřímalá do Vlašimi přijela, dověděl se Ambrož, dříve než ostatní lidé, že Prusové od Štěpánova na Vlašim táhnou — zvěsť tu přinesl mu četník, kterýž v té končině byl na službě — a on skonsignoval svoje mužstvo. Oznámiv četníkům, že Prusové za nedlouho do města vtrhnou, snažil se dokázati, že jim čest i povinnost káže, aby se nepříteli na odpor postavili, byť i při tom do jednoho zahynuli. „Okresní a berní úřad již se odstěhovaly," pravil mimo jiné, „neboť byly s hůry odvolány, ale my jsme dosud odvoláni nebyli a to značí, že se od nás žádá, abychom tuto píď země proti vetřelcům bránili do posledního vzdechu." — Četnické mužstvo rádo nerado mu přisvědčilo a zlé huby vypravovaly později, že si pan Ambrož se svým mužstvem napili „kuráže". Napili, nenapili, na tom nezáleží, ale jisto je, že jakmile se bylo ozvalo volání: „Prusové jdou!", z četnických kasáren, jež se tehda nalézaly v hořejší části města, na silnici proti škole a zámku, vystoupil strážmistr Ambrož s celou posádkou desíti mužů v plné zbroji a že se tato hrozná branná moc dala ostrým krokem na pochod dolů do rynku majíc netajený úmysl jíti Prusům vstříc do ulice při Pavlovické silnici.

Věc byla nesmírně směšná, ale přec také postrašná, ba děsná. Na zrudlých tvářích četníků bylo vidět, že jsou odhodláni na Prusy několikráte vystřelit a také padnout, a tu zjevilo se všem hrozné divadlo, jež by pak městu bylo způsobeno. Vítěz u vchodu do města vražednou palbou uvítaný dává město v šanc a plen . . .

Za četníky rozběhl se záhy zástup občanů a když byl pan Mrázek asi padesát kroků od svého domu odešel, spatřil na příkře spadající cestě od hořejší části města četníky, obklopené již hustým davem lidu, kterýž jim další postup násilně chtěl zabránit. Ale velitel Ambrož odporem tím rozlícen, stál na svém a hrozil, že si volnou cestu zjedná bodáky a olovem. Lid odpovídal v pochopitelné úzkosti před pruskou odvetou také hrozbami a takž jevilo se nebezpečí, že před tváří Prusů svedena bude krvavá řež mezi loyalním lidem a c. k. četnictvem.

Nebezpečí to seznal okamžitě také pan Mrázek a již byl u davu. K němu přidružilo se ještě několik předních měšťanů a tito prodravše se rychle davem obstoupili velitele a jali se mu pádnými i důtklivými slovy domlouvat, aby od svého pošetilého, ba šíleného záměru upustil, nazpět povel dal a s lidem svým město opustil. Ambrož dal se konečně přemluvit a v tu chvíli také rozlehlo se již od východního konce rynku táhlé troubení pruských dragounů.

Lid vida, že četníci nevrle a hubujíce, ale přece ostrým krokem na ústup se dali, nedbal jich dále, nýbrž rozutekl se do domků a na krytá místa, odkudž by viděti mohl, co se díti bude. Jenom málo nás šlo s poměrným klidem Prusům v ústrety.

Neveliký oddíl dragounů s tasenými palaši vjel na náměstí a uprostřed se zastavil. Velitel tázal se po starostovi města. Pan Mrázek představil se mu jako první radní a vyslechl od něho zvěsť, že přijede za hodinu tolik a tolik vojska, jež musí být i s koňstvem na delší dobu ubytováno. Na to projela četa klidně městem a vrátila se zase na rynk, aby zde příchodu ostatního vojska vyčkala.

Bylo již skoro tma, když toto s hřímavou hudbou do města vjelo a tu volán od obecního výboru, jenž plným počtem na rynku úřadoval, kde kdo, aby pomáhal uváděti vojáky dle lístků do vykázaných jim příbytků. Zejména hledáni a voláni byli lidé, o nichž se vědělo, že mluví německy. Po klidném příchodu Prusů zmizel rázem všechen strach a s klidnou myslí přijímali aneb odváděli si namnoze občané sami svoje dragouny do bytů.

Pan Mrázek, všecek upachtěn, vrátil se teprv k jedenácté hodině domů, ale nikoli sám, nýbrž se třemi důstojníky, kteří mu panem starostou byli přiděleni. Jaké štěstí, že měl pan Mrázek připravenou hostinu! A jaké bylo podivení pánů důstojníků, že pan radní v obdivuhodné předvídavosti na jejich důstojné uvítání všechno měl již připraveno ...

Slečna Anna nechtíc hned po příchodu do Vlašimi dělati zase nové známosti s pruskými galanthomy zůstala po čas večeře o samotě a použila chvíle té, aby napsala svojí sestře list tohoto znění:

„Má zlatá Terezo!

Tak jsem tedy ve Vlašimi. Cesta minula mi beze všeho dobrodružství a také — sláva Bohu! — beze vší nehody. Teta přijela mi daleko vstříc a uvítala mne s laskavostí až přepjatou. Dívala jsem se na ni jako vyjevená, jak mne objímala — i ruce mi líbala! — pravím Ti: žádná matka nemůže vroucněji uvítati svou dávno již neviděnou jedinou dceru. A pak strýc — ten Ti byl samou radostí až komický. Teta začala hned cestou vykládat, že již u ní musím zůstat až do svatby, že mne nepustí, ani kdybych ji zlobila a co všechno ještě — ani toho nepamatuju!

K večeři sezvali mně na počest hosty a mělo být v domě veselo a tu Ti — pomysli si Terezo! — v samý podvečer přijeli Prusové! Mám to malheur! Z domova jsem před nimi utekla, a tu je mám zase. Strýc dostal hned tři najednou do bytu. Nešla jsem k večeři do jejich společnosti — právě strýčkovi připíjejí, to je brzo! — ale podívala jsem se přece polozastřeným oknem ve dveřích na ně: jeden je už trochu starší pán, ale velmi zajímavý, dva pak jsou mladíci — nu, oškliví nejsou, ale — mezi námi řečeno — Rickert je hezčí! ... Byl mi je sem čert dlužen! Těšila jsem se na veselé procházky a výlety ... z těch asi nebude nic, když je všude plno Prusů.

Tak tedy, drahá Terezo, polituj mne a piš mi, co se doma děje. Víc nevím, co bych Ti psala.

Líbá Tě Tvoje

Anda."

Složivši napsaný list šla slečna spat.

Následujícího rána přišly dámy, jež na včerejšek pozvány byly, se osobně omluvit, pak přišly ještě jiné a slečna Anna měla ihned několik

ženských známostí. Ty stačily na delší repertoir a ježto pruská okupace Vlašimi společenskému životu nebyla přílišnou závadou, začaly slečně dni plynouti dosti rychle a příjemně.

Největším požitkem byly jí procházky, jež s paní tetou konala v knížecím parku. Park tento zdál se po příchodu pruského vojska pro slušné dámy jaksi — nepřístupným, avšak od té chvíle, co generál Vogel z Falkensteina v knížecím zámku se usídlil, bylo v parku tak ticho a bezpečno, jako za přítomnosti knížete Auersperga. Zejména ve dne. Neboť z pruských důstojníků lákaly jeho půvaby málo kterého; panstvo, pokud bylo volno, bavilo se raději v hostincích, hlavně v hostinci „u Karla IV.“ nedaleko zámku, kdež byla každého odpůldne důstojnická hostina při otevřených oknech a dveřích.

Aby se přese všechen zákaz v parku nemohly díti žádné nepřístojnosti, procházely jím vojenské hlídky, tak že dámy městské aspoň za dne zcela klidně v něm procházeti se mohly. A takž stalo se, že jsem se hned prvního dne po svém návratu do Vlašimi se slečnou Annou a paní Mrázkovou v parku sešel. To bylo dne 31. července.

* * *

Plukovník hrabě Donnersmarck byv dámám představen oznámil těmto ihned, že je tou dobou velitelem místního vojska on a tázal se, nemohl-li by něco učiniti, aby jim aneb vůbec dámám vlašimským nějak se zavděčil?

„Chcete-li nám, pane plukovníku, nějaký vděk prokázat,“ odpověděla slečna Anna, „učiňte opatření, aby tento rozkošný park i na dále nám ku procházkám byl zachován.“

„V tom ohledu mám již příkaz generála Vogla z Falkensteina,“ pravil s poklonou plukovník, „a ujišťuju dámy, že dokud zde budu, v tomto parku každý jako můj host nedotknutelným zůstane. Kdybych však ctěným dámám ještě nějak jinak mohl býti na prospěch, prosím, aby mi jen přání svoje vzkázaly.“

Po těchto slovech se plukovník poroučel a já provázel jsem dámy k jich domovu. Rozumí se, že bylo jednou z prvních mojich otázek, jak se slečna ve Vlašimi baví?

„Jsem zde velmi šťastna,“ zahorovala dívka, „neboť tuhle tetinka nosí mne zrovna na rukou. Ale kdyby tu nebylo těch Prusů, bavily bychom se ještě lépe. Já jsem se na příklad moc těšila, že budeme dělat výlety do zdejšího romantického okolí, a to není možné.“

„Proč pak?“ otázal jsem se jako s podivením.

„Vy se tážete?“ na to zase slečna. „Jak pak se mohou dámy vypraviti přes pole, když je kraj kolem od Prusů obsazen?“

„Zcela dobře, drahá slečno,“ pravil jsem na vysvětlenou; „je potřebí toliko zvoliti dobré místo a postarati se o společnost.“

„A kam myslíte, že by se dala smluvit nějaká větší vycházka?“ otázala se paní Mrázková, kteráž by se byla dívce ráda zavděčila.

„Nejprve odporučil bych, abychom navštívili, ale více nás, pana Patera Antonína Vlasáka na Hrádku . . .“

„Co jest to Hrádek a kdo je ten Pater Vlasák?“ vpadla mi do řeči slečna.

„Hrádek je, milá slečno,“ odvětil jsem horlivě, „velmi romantické poutnické místo: kostel zázračné Panny Marie, fara, škola a dvě chalupy...“

„A pro ty dvě chalupy škola?“ vpadla mi trochu uštěpačně zase do řeči slečna. „Či snad pro...?“

„Pro okolní mlýny a přiškolenou jednu vesnici,“ vysvětlil jsem klidně a pokračoval pak: „Pater Vlasák je tam farářem. V něm poznáte zasloužilého českého spisovatele, muže v každém ohledu výtečného a krom toho přítele vašeho otce.“

„To je všechno hezké, velmi hezké,“ namítla jako naivně slečna Anna, „ale to bychom šli vlastně na pouť?!“

„Jste-li dosti pobožná, můžete spojiti pouť s výletem; jinak jde pouze o návštěvu pana faráře,“ odpověděl jsem co možná dvorně. Paní Mrázková se však nad mým návrhem pozastavila:

„Ale milý příteli, musí nás přece býti několik, a takovou hromadnou návštěvu nemůžeme přece panu farářovi na krk uvalit!“

„O to neračte, milostpaní, míti žádných starostí,“ konejšil jsem její rozpaky; „nebudeme hosty jenom pana faráře, nýbrž také pánů mlynářů či paní mlynářek dole na Blanici. Oznámíme panu faráři, kterého dne jej hodláme navštívit s žádostí, aby o tom podal zprávu do mlýnů a vše ostatní půjde už samo sebou.“

„Tedy ujednáno!“ zvolala spokojeně slečna Anna. „A kterého dne se tam vypravíme? A koho ještě pozveme?... Víte co: sestavte celý plán a smluvte jej tuto s matinkou a ovšem také s panem farářem.“

„Učiním tak, slečno, ba ještě více: vypravím se sám na Hrádek, abych všechno ujednal. Pater Vlasák bude od srdce rád, když zase jednou u sebe uvidí pěknou, veselou společnost,“ odpověděl jsem a při tom zůstalo.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

(Pokračování.)

Alešova illustrace k národní písni.

Radúz a Mahulena.

Slovenská pohádka o čtyřech jednáních.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Jednání III.

Řídnoucí les v Magu̇ře. Na jedné straně vyhlídka daleko do pahorkovité krajiny; rozprostírá se tam utěšená niva, je vidět velké zahrady, za nimi na obzoru ukazuje se fantastické město. Radúz a Mahulena přicházejí z hustší částky lesa a zastaví se u ohromného dubu, v jehož stínu leží kupa vysokých balvanů.

Radúz. Ó, Mahuleno, vítám tento strom jak z mládí přítele! Co dítě jsem zde hrával a vyhlídka od omšených těch kamenů je velká v širý kraj! Ó, hleď, ó, hleď!

Mahulena. Jak oči tvoje planou, drahý můj!

Radúz. Buď vítán mi, drahý můj domove! Oh, Mahuleno, vítej moji vlasť! Ta niva, zaplavená září slunce, ta zrodila mě! Ty zahrady mě vonným stínem těšívaly a tam, tam, moje město! Ten starý zámek, čnící nad bílými hradbami, to moje kolébka! Ó, kdybys věděla, jak dům je útulný! Vlaštovky ho milují, hnízdo vedle hnízda se tam k sobě tulí pod starou římsou! A tam pod vysokým tím krovem, kol něhož bez ustání krouží na sta bílých holubů, tam žije moje matka, otec můj! Ó, svatá půdo rodná, vítej mi! (Klekne a políbí zem.)

Mahulena. Před tebou město tvoje, Radúze, a za mnou moje vlast, tam v tichém zadumání stojí staré lesy vysoké, v nichž přebývají temné stíny a dveře otcovského domu zavřela jsem naposledy za sebou, jich veřeje se nikdy více neotevrou, by mě vítajíce vpustily!

Radúz. Mahuleno, Mahuleno, nermuť se! Je možno, že by radost moje zasmušila tě?

Mahulena. Ne, Radúze, ne radost tvoje, cosi jiného . . . (Sedne na kámen.) Teď teprve cítím únavu. Pojď, sedni vedle mne a dej mi odpočinout . . . Toť podivné! Teď zdá se mi, že bych si přála, aby ty hlubé lesy, jimiž jsme bloudili po tři dni, nás ještě kryly vlhkým šerem svým. My byli tam tak sami, sami. My patřili tak nevýlučně druhu druh, tak jedině! Ruku v ruce šli jsme spolu, a zdálo-li se mi, že slyším někde kroky po mechu, tu polekána tak jsem se k tobě tulila, tak těsně a když tvoje objala mě ramena, tu cítila jsem pevně, že pro mě není nebezpečí na širém světě, neb úsměv tvůj tak něžně a tak hrdě pravil mi, že chráníš mě!

Radúz. Teď ale nebezpečí všechno minulo, proč tedy leží na tvém čele stín zamyšlení? Proč nezáříš radostí jak slunná moje niva?

Mahulena. Tvůj kraj je slunný, pravda, drahý Radúze, tvůj kraj — avšak já cizinkou jsem v něm.

Radúz. Proč slovem takovým mé srdce zarmucuješ? Ty cizinkou, kde doma já?

Mahulena. Radúze, odpusť mi. (Klade mu ramena kolem krku.) Ty nevíš, čím jsi mně, ty moje duše! Jsi bratrem mým, mým otcem, matkou, vším! Mé srdce přetékalo něhou od dětství a nikde, nikdy nenašla moje láska ohlasu, až ty jsi přišel, jak ta hvězda v soumraku, jak ta vlaštovice z dálky, co pod tou římsou vaší hnízdo svoje má! Ty, Radúze, jsi celou mojí rodinou, jsi domovem mým. Vždyť vyvržena jsem z lůna lásky vší, tys ale více mi než náhradou! Radúze, ty jsi dechem mým, mým okem! Bez tebe jak ten kámen jsem, slepá, hluchá, mrtvá ... O tebe chvěju se, můj Radúze! Chmura oné strašné kletby —

Radúz. Nedomluv, Mahuleno, ta kletba minulosti náleží a zapadla do šera lesů tatranských, jimž stejně klnu —

Mahulena. Neklň jim! Já zrodila se tam! Ó, dovedeš též krutým být a nenávidět?

Radúz. Promiň, promiň mi! Já žehnám jim, tys vyšla, světlá, z nich! Však nyní zapuď chmury veškeré. Už odpočinulas? Mé domov mocně vábí a netrpěliv toužím projít branou města. Pojď, Mahuleno, jdeme domů! Slyšíš? Domů! Slovo přesladké.

Mahulena. Přesladké slovo tobě — ve mně však jaké to budí smutné obavy! Tvůj otec, tvoje matka! Zdá se mi, že je vidím před sebou, jak ruce jejich, třesoucí se radostí, po tobě sahají, jak k sobě táhnou tě, jak pláčou štěstím, že tě našli zas! ... A pak, pak pohled jejich zasmuší se a budu němou otázku v něm čísti, otázku bolestnou, — kdo je ta cizí dívka a co hledá zde? Jak šťastné jsou ty vaše vlaštovice, ty vítá každý radostně, neb jaro přinášejí s sebou — a já? Já kletbu matky své jen přináším. (Zakryje si tvář.)

Radúz. Ty rozrýváš mi srdce, Mahuleno! Ty mýlíš se! Vždyť milovat tě budou draze, draze, moji rodiče! Vždyť syna vracíš jim, jediné dítě jejich! A jak štědře jsi mě obdařila, ty volnost ztracenou mi vrátilas, ty život zachránilas můj a láskou svou jsi posvětila život ten a tak jsi korunu mu dala!

Mahulena. Radúze můj, líbám oči tvoje holubičí, ty lijou světlo v chmurnou duši mou! Ty hledíš na mě jako jasné nebe, ale tvým zrakem na mě hledět nebudou tam v onom městě ... Kdo dal tu dívku tomu muži? Tak otec tvůj se bude tázat a matka zamyšleně poví si: My nepřišli ji žádat pro syna, a lidé v městě, v domě budou šeptat: to nezvaný jim přišel host! Ach, Radúze, má duše plaše chvěje se, jak oči pozvednu? Já hanbou hynu!

Radúz. Ty na mě uvaluješ hroznou tíž! Cos takového, jak jsi pravila, mi nenapadlo nikdy ... Kdyby to možné bylo, Mahuleno, že by se stalo to, co nyní pravíš — už nemiloval bych je více — ty svoje rodiče!

Mahulena. Ó, nemluv tak! Tak ukrádám jim tedy tvoje srdce? Já pošetilá! Radúze, zapomeň, co jsem ti řekla. Už ničeho se neobávám, nebojím. Pojď, pojď, už neváhám.

Radúz. Ne, Mahuleno, ne! Ty nesmíš vejít v dům jak host, jejž nikdo nečekal! Před tebou půjdu tam a povím vše, cos pro mě konala a snášela a přijdou se mnou pro tebe sem pod ten dub, můj otec, matka,

celý dům a celé město a klaněti se budou před tebou! Jako královna, jak velký vítěz vejdeš slavnostně branou svého města a pod střechu svého paláce! V dům svého chotě, Mahuleno moje!

Mahulena. Ty odcházet... ty opustit mě zde... Ó, zůstaň, zůstaň! Když odejdeš, tu zapomeneš mě?

Radúz. To ranilo mě, Mahuleno! Tak slabá tedy zdá se ti má láska, že shasnout mohla by za krátkou hodinu?

Mahulena. Ne, nemyslím to! Nesmyslně mluvím, rty moje pouze pronesly to slovo osudné, však srdce o nich neví. To úzkost pouze ze mne mluvila, pod tlakem oné hrozné kletby, která mi stále v sluchu zní. Však ty jsi zachmuřen a neslyšíš mou omluvu a oči tvoje jsou teď temnější, to láska tvoje přece snad že shasíná?

Radúz (líbá ji vášnivě). Zde odpověď! Je milování moje chladné?

Mahulena. Buď shovívavý se mnou, Radúze. Jsem tvor tak slabý, plachý... Nyní pojď, já půjdu s tebou, i kdyby chladně přivítali mě, mám srdce tvé a více pro mne není na širošírém světě, Radúze!

Radúz. Já půjdu sám a chci, by se mnou přišli sem tě přivítat a slavně v průvodu tě odvádět!

Mahulena. Ach, proč jsem sama nepokoj v tvé mysli budila! Jdi tedy, Radúze. Jsem ubohá a slabá... Jsem tvá a tedy sluší mi, bych činila, co kážeš.

Radúz. To bolí, Mahuleno, to zní jak výčitka!

Mahulena. Pak odvolávám, co jsem pravila. Máš pravdu ve všem. Radúze, jdi. Jsem klidna, hleď! Jdi a vrať se brzy. Zde pod dubem mě najdeš. Čas rychle ubíhá, budu přemýšlet a zpívat... toužit též. Jdi, Radúze. Však nezapomeň na tu kletbu.

Radúz. Ta věčně děsí tě! (Slyšet hlas surmy, zvuky táhlé, blížící se.)

Mahulena. Jak příšerná to hudba, strašidelná, co to znamená? Ty zbledls!

Radúz. Mne jímá cos, jak hrozné tušení. To zvuky smutečných jsou surem. Tak hlaholí, když velké neštěstí se stalo v městě — nebo v domě královském. Přichází blíž a blíž to smutné zasurmění, hlas hlasatele slyším též, ač slova jeho nejsou zřetelná. Už vidím je, jdou sem ti muži! Teď stojí, poznávám je, ó, toť Radovid a smuteční má háv! Což nevidí mě? Teď se odvrátil, lid se sbíhá s polí —

(Zazní surmy docela blízko. Když dozní zvuk, mluví za scénou)

Radovid. Kdokoli na blízku, ať slyší truchlou moji zvěst, již nesu já a mnozí jiní od hory k hoře, od vísky k vísce až k nejzazším Magury končinám! Jak volám smutnou zprávu svou do čtyr úhlů světa: Žalujte a plačte, Maguřané! Váš dobrý král je mrtev! Mrtev je váš král! Král váš je mrtev, mrtev je váš král!

(Mlčení, surmy zazní znova, vzdáleněji.)

Mahulena. Ó, promluv, Radúze! Můj Radúze, ten němý žal tě udusí! Jak kámen bledý jsi, jak kámen nehybný a studený jak skála!

Radúz (vrhne se na zem). Můj otec, ubohý můj otec! (V dálí opět slyšet surmy, mnohem slaběji.) Ó, strašné zvuky! Mahuleno, žal!

Mahulena. Žal! Radúze můj, ó, neplač příliš tak... Vstaň, spěchej domů. Pro matku tvou, jaká to útěcha, až obejme tě!

Radúz. Ach, Mahuleno, nikdy více slova neslyšet z těch úst ... Ty žehnající ruce chladny jsou ... ty zraky zavřené na věky, věky .... Ach, matko, matko, jak tvé srdce nyní krvácí!

Mahulena. V náruč její spěchej ... Ale ty slzy tvoje zlíbám ti, tvůj žal je můj, jak byla radost tvoje ...

Radúz. Pojď se mnou, Mahuleno.

Mahulena. Ne, Radúze, teď zůstanu, jak chtěls. Teď je mi jasno, co činiti mi jest. Teď patříš jí, která tě zrodila. V tom prvním okamžiku shledání, kde žal nad ztrátou, radost nad tvým návratem, jí v boji srdce rozrývati budou, v tom okamžiku patříš zcela jí, jež krutě snáší. Já zůstanu, neb půjdu pomalu pak za tebou ... Jdi, obraz tvůj je v duši mé, ten bude se mnou zde.

Radúz. Jdu, Mahuleno, jak jsi rozhodla. I v žalu nejkrutějším však mi ani na okamžik z mysli nevyjdeš. Jsi v duši mé a to je víc než mít tě před zrakem, jejž slzy moje kalí. (Obejme ji.) Teď jdu.

Mahulena. A kletby pamatuj!

Radúz (vrací se k ní). Pamatovat budu, neboj se! Jak těžce je to, s tebou loučit se! I na okamžik!

Mahulena. Tvá matka volá, útěchu jí nes!

Radúz. Jdu, ty to chceš! (Odejde.)

Mahulena. Jak ráda volala bych: stůj! ... Srdce se mi svírá. Už zmizel mi tam za stromy ... Sama! Bez něho! (Sedne pod strom.) Jak smutný je ten les, jak divně lká a žaluje zde vítr ... (Z dálí slyšet slabě surmy.) Smrt! Ó, je mi teskno. Pošetilá jsem, on přijde brzy pro mě, kdyby nepřišel, tu za ním šla bych v město ... Proč raděj přece nešla jsem hned s ním? ... Snad přijde brzy ... Kdyby nepřišel ... tak jak v té staré písni ... (Mlčí a za chvíli zpívá tiše:)

Pod stromem seděla a dlouho čekala.
On nepřicházel, nepřicházel, plakala,
když slzy vyschly, mroucím hlasem děla:
mně teskno tak, jako bych zemřít měla! ...

Ta píseň smutná je. Kdo ji as vymyslil? Snad vskutku se tak někdy dělo ... Ale tomu dávno asi je. Nač si to myslím? ... To proto snad — že mi tak k smrti teskno! ... (Položí si hlavu v klín.)

Proměna.

Velká louka v zahradě královského paláce, na jedné straně skupina bříz podrostlých křovím. V zadu část paláce se sloupořadím a zavřenými vraty, kam několik širokých stupňů od louky vede. Lid obojího pohlaví přichází se všech stran, s posunky, jevícími zármutek a rozčilení.

Mužští. Je mrtev král! Je mrtev! Tak z čista jasna udeřil ten hrom! Vždyť ani nestonal.

Jiní. Tak zdálo se, však zármutek o syna zžíral jej, jak plamen olej lampy.

Starci. Co s námi bude? Změna každá nosí v klíně nebezpečí, už nejistota nebezpečím jest.

Jiní. Je zármutek host nevybíravý, on všude vejde, v chatky naše nízké i přes práh vkročí příbytků zlatem oplývajících. U lože krále sedá jako žebráka.

Jiní. A smrt nás srovná všechny, nízké, vysoké, a spravedlivě klade v zemi nás bok po boku.

Mužští. Těm blaze jest, těm pod mohylou — však ti co zůstali?

Ženy. Je vdovou královna a stejně smutno vdovou být ať v zámku nebo v chaloupce.

Jiné. Je osiřelá nyní naprosto! Ni syn, ni manžel s ní! Co žena bez podpory ve světě, kde hrubá síla vládne jen a bezpráví?

Dívky. My přišly plakat s ní. Ó, neblahá!

Mužští. Tiše! Těžké dveře domu zaskřipaly na zrezavělých stěžejích. Hle, vdova!

Ženy. Krásná posud i v smutku je, s korunou na hlavě.

Jiné. Jak bledá je, jak bledá.

Dívky. Krok její nejistý, hle, o sloup podpírá se teď.

Jiné. Ubohá! Teď zvedá hlavu!

Mužští. Tiše, promluví.

Nyola (vyšla z domu s dvořanstvem, jež pozadu zůstává, královna učiní několik kroků a zůstane stát na nejvyšším stupni schodů, vedoucích dolů na louku). Něm posud byl můj žal a skrývala jsem v stínu nejhlubším zde v starém domě vašich králů velebných svůj smutek vdoví, smutek matky oloupené o syna, vy ale přišli jste své slzy mísit s pláčem mým a proto vyšla jsem vám tedy vstříc, síň zlatou zanechala jsem, abych zde na zem usedla uprostřed vás, bych setřásla svou těžkou němotu a v žalování s vámi propukla a z cesty prach na hlavu sypala si neblahou! (Sedne na zem.)

Lid. Ženo truchlící nad rakví manželovou, matko toužící po synu ztraceném, své duši ulev, volajíc třikrát žal!

Nyola. Žal! Běda! Žal! Ó, bolest moje, nebuď němou více a volej běda! v celý širý svět! Ó, lide, lide, se mnou plač a truchli!

Lid. Běda! Běda tobě, běda nám! Ó, královno, my s tebou pláčeme a kdybys závoj roztrhala svůj a vlasy rvala, zalomila rukama — kdo z nás by divil se a řekl: příliš jest? Ó, běda, běda!

Nyola. V svá prsa biju, slepá slzami už nehledám zářivého oka dne, když světlo duše všecko moje uhaslo. Můj choti, běda, proč zde nechals mě? Můj synu, proč odešel jsi ode mne? Jsi také v stínu navy, hluch a něm pro moje výkřiky jak otec tvůj? Jsi také bled a slep jak ten tam v domě na marách, jenž člověkem byl do nedávna a teď je přízrakem? Ó, běda, běda, běda mně!

Lid. Běda! Žal!

Nyola. Už narovnána trčí hranice a hladoví už oheň lakotný po zbytcích toho, jenž králem někdy nazýval se a pánem mnohých osudů! Jazykem sterým oheň, nejdravější zvěř, po mrtvém šlehá muži hladově a ztráví jej a neponechá nic než popel po mém blahu, popel smutný, mrtvý, k ničemu — jak to srdce zde!

Starci. Dej pozor, ženo, aby v rouhání se nezměnil tvůj oprávněný stesk! Je oheň svatý, popel lidský posvátný.

Nyola. Je snadno tomu napomínati, jejž divá bolest nebičuje do

krve! Vy ztratili jste krále pouze, já však vše!... Teď znova spáry zatala mi v srdce zoufalost!... Už slyším v domě kroky příšerné (vstane), hlas tlumený těch, již máry zdvihají, by tělo vynesli co kořist plamenům! Již nezvu vás, abyste běda! zvolali ni žal! Mlčeti nám nyní z úcty jest a kráčet za rakví a sebrat popel pak a nasypat vysokou mohylu, to činit vše nám jest, na sebe zapomínajíce úplně!... Pak teprv klesnu zpět do živé bídy své a mrtvé nicoty!

Starci. My s tebou půjdem, ženo nešťastná! Nechť slzy tvoje tekou v tichosti. Je sudba člověka, by zanechal zde vše a na hruď matky země vrátil se. Je moudré podrobit se osudu, tak tiše, v míru, jako v jeseni strom vadne bez hlesu. I slunce zapadává — může tedy člověk věčně žít?

Nyola. V tvých slovech prostých pravda je. Už skláním hlavu tiše před věčným, nezměnitelným od počátku věcí pořádkem.

Radúz (za scénou). Matko! Matko!

Nyola. Slyš!... Proč srdce moje bouřně zatlouklo nevčasnou radostí, na samém práhu, za nímž nebožtík? Byl hlas to mého syna nebo klam, jenž rozplynuv se, ještě hroznější mi připomene sirobu?

Radúz (se objeví). Matko!... Nohy se mi třesou, vázne krok a vrávorám... Tak sláb jsem radostí i žalem zároveň!...

Nyola (hledí jako ve snách). Kdo kráčí tam a zdá se, že je živ... je bled jakoby z hrobu vstával, mátoha, a smutek nesmírný jej halí jako v temné roucho... A ruce vznáší... Zmizíž, vidino, netrap mě lživým zdáním a nemuč srdce moje prázdnou nadějí!...

Radúz. Matko! (Blíží se jí.)

Nyola. Stíne, ty hlásáš mi, že Radúz nežije!

Lid. Nech blouznění, toť on, tvůj syn! Je živ! Vítej, královici, vítej nám!

Radúz. Lide, lide! Matko! (Obejme jí kolena.) Ó, matko, Radúz jsem, tvůj syn! Jsem živ a blažen, neboť objímám, ty velebná, tvá drahá kolena, jež v dětství sladkém kolíbala mě! O, schyl se ke mně, nepoznáváš mě? Jsem zachráněn, ó, jako zázrakem! A spasil jsem se útěkem, zde jsem, zde jsem, ó matko předrahá! (Líbá její roucho.)

Nyola. Ó, blaho nevýslovné, Radúze! Tys živ, tys zde!... Ó, radost neusmrcuje... jsem živa posud! (Chce jej líbat.)

Radúz. Ne, matko moje, dražší nad duši, ne, nelíbej mě. Nediv se mým slovům, povím ti —

Nyola. Rozumím, můj drahý Radúze! Tam v domě leží mrtvý otec tvůj a bráníš se té divé radosti mých polibků, ty nechceš radost mít, i nejsvětější, v truchlivý ten těžký okamžik. Mé srdce ovšem odolati nemohlo a přemožena zajásala jsem, tě opět vidouc a nedovedla uvážit, co větší býti má, zda radost shledání či smutek nad ztrátou. Ty uvážil jsi však a zazdálo se ti, že větší je ta ztráta, kterou utrpěls, než radost, opět matku uvidět. Tvůj otec na marách kdyby to věděl, zajisté že spokojen by byl — ale mé srdce reptá poněkud... Nuž, nezazlívej slzám pošetilým mým, jež zadržeti nedovedu, ó, nedovedu — —

Radúz. Ne, matko, mýlíš se! Mé srdce není chladné, neuvažoval jsem, jak se domníváš, vše povím ti —

(Zazní hudba truchlivá v domě.)

Nyola. Ó, Radúze, teď ani slova víc! Již otce tvého nesou k hranici — — Ó, Radúze!

(Objeví se dvořanstvo v smutku, nesou na marách mrtvého krále pod příkrovem.)

Radúz. Ó, těžká, temná, hrozná hodino!... Postavte máry, ach, a popřejte mi, bych jednou ještě zlíbal jeho tvář a ruku... Otče, otče můj!

(Máry byly postaveny na zem.)

Nyola (odhrne příkrov). Patř! Rozluč se a slz svých nezdržuj!

Radúz (vrhne se na mrtvolu). Můj otče, k srdci svému přiviň mě! Já strádám, slyšíš? Strádám bolestně! O okamžiku, v němž bych objal tě, jsem v mukách snil... A nyní kamenná tvá ramena se zpouzejí, by obejmula mě... Ó, jest mi, jako bys mě v hněvu odpouzel!... a zdá se mi, že půda kolíbá se pode mnou! (Klesá přemožen vedle mar.)

Nyola. Běda, hyne! Jak by umíral! Radúze, chtěl bys zemřít náhle též jak on a nechal bys mě v čiré sirobě? Co hledíš na mě okem skleněným, jako bys mě neznal? Jsem matka tvoje, drahý Radúze, a o tebe bych se smrtí se rvala zoufale! (Líbá jej vášnivě.)

Radúz (odstrčí ji prudce s velkým výkřikem). Běda! Vraždíš mě!

Nyola. Co znamená ten výkřik zoufalý a zoufalejší ještě posuněk? A proč se chytáš malomocně za čelo a proč se díváš jako ve snách tonoucí, tak mátožně a nezemsky?... Mé dítě, mluv, co s tebou děje se?

Radúz. Já nevím sám... Zde v hlavě strašná bolest zachvátila mě a bylo mi, jako by struna praskla zde, zde v srdci, v samém srdci... A cítím smutek jakýs neznámý a neurčitý... Proč?... Má paměť kalí se...

Nyola. Pro otce pláčeš...

Radúz. Ano, však cos jiného mi žene slzy palčivé teď do očí...

Nyola. Jsi celý změněn. Výraz tváře tvé mi cizí jest. Proč divoce tak vzkřikl jsi a proč mě odpudils?

Radúz. Já tebe odpudit? Ne, v tom se mýlíš, matko drahá. (Lichotí se k ní.) Útěchu retů tvých hledám žíznivě... Snad měl jsem nával horečných myšlenek, jak někdy velká bolest působí je... Co dělo se, to nevím, to však, žel, mi jasné jest, že otec můj zde leží na marách a že mi srdce krvácí...

Nyola. Nuž, opět vložte drahé břemeno své na bedra a pojďme k hranici. Ty, Radúze, buď mojí podporou na truchlé pouti teď... (Zavěsí se mu na rameno a podpírá o něho. Oba kloní se chvíli nad mrtvolou, již Nyola opět příkrovem přikrývá. V tom zjeví se Mahulena na louce mezi lidem.)

Mahulena. Ó, pusťte mě! Ó, milosrdně pusťte mě! Ta úzkost usmrcuje! Kde je dům... Kde Radúz je... Kde je váš královic? Ó, tam, tam, vidím jej a strachu konec je!

Lid. Zpět, pošetilá! Co to počínáš? Jsi smyslů zbavena? Kam tlačíš se?

Mahulena. Ó, nehleďte tak hrozivě a zle! Chci k němu jen... Mně úzko bylo k smrti v lese tam a letěla jsem za ním... Vždyť vidíte, že sotva dechu mám!

Lid. Tvá mluva zní nám cizí poněkud... Však cos jak ptačí švehol lahodí nám v hlasu tvém... Nám líto tebe, hledíš blouznivě, jak pomatená hledí... Rozum měj a tiše stůj.

Mahulena. Ne, ne! Jen pusťte mě, vy tvrdí jste! Chci k němu

a nepustíte-li mě hned, pak s vámi se všemi se v zápas dám! Radúze, slyš! Radúze, brání mi, bych k tobě vrhla se v své úzkosti!

Nyola. Kdo ruší ticho posvátné té hodiny?

Lid. Dej pozor, bloude, abys nevznítila hněv těch, kteří mocní jsou!

Mahulena. Toť jeho matka, zajisté! . . . Je hrdá, zdá se mi . . . (Prodere se lidem.) Radúze můj . . . Ach, nyní teprve ty máry vidím . . . Odpusť mi . . . Já půjdu s pohřbem též, jen za vámi, a tichá budu, němá, uvidíš a pokorná před pyšnou matkou tvou.

Radúz. Kdo je ta dívka a co chce?

Mahulena. Krev ve mně stydne! . . . Ty se tážeš, Radúze, a na mě cize hledět dovedeš? . . . Radúze můj, rci, jak? ty že neznáš mě?

Radúz. Já tebe znát? A odkud? Mýlíš se.

Mahulena. Zem boří se a hroutí nebesa a nikdo ruku nepodává mi, bych neklesla . . . Ty zapomněls na naše loučení tam pod dubem? To tklivé loučení, jak v staré písni plakala snad sama zem, na níž jsme stáli a ptáci též na dubu sedící . . . Ty odešels a náhle bylo mi, jako by někdo srdce tvé mi bral . . . Tu letěla jsem laňkou za tebou, slepa, hluchá, strachem šílená . . . a teď jsem zde . . . Já, slyšíš, já jsem zde . . . Při všem, co je ti drahé na světě, při lásce matky své, při této mrtvole, při slunci, zemi tebe zaklínám, při mukách svých, ó, znej mě, znej mě, znej, sic žalem zahynu! (Klekne před ním.)

Nyola. Hned odvlečte ji! Jakým právem mluvit tak se odvažuje?

Mahulena. Ty tážeš se, ó královno? Nuž, jeho taž se, ať ti odpoví. Ať poví ti, kdo že ho zachránil, kdo vyvedl z otroctví, ach, taž se, taž se ho, o to prosím jen! A nehleď na mě opovržlivě . . . Jsem z rodu královského jako on! Že šat můj rozedrán? To učinil ten les, ta hlubá tmáň, ta divá, pustá, ta drahá, tajuplná tmáň, jíž jsem vedla jej . . . Tam stopy moje najdeš krvavé po ostrém kamení, ty stopy vedou zpět až k domu pyšnému, jejž zanechala jsem, bych spasila jej . . . svého Radúza, neb milovala jsem jej víc než otce svého, rodnou matku svou a proto s ním jsem šla! Radúze, milování moje věrné jest, jsem posud tak, jak v Tatrách byla jsem a v hlubém lese, vedle studánek . . . Ó, běda mně, ty neodpovídáš . . . Ó, raděj vytas nůž a usmrť mě!

Nyola. Můj synu, slyšels, tedy odpověz.

Radúz. Mně líto jí. Jak trpící je její tvář. Jak pomateně blouzní. Já nikdy neviděl ji, neznám ji a myslím, ubohá, že šílí.

Mahulena. Ó, zajisté, v tom velká pravda je. Já šílím zajisté! Vždyť není možné, že by dělo vskutku se, co teď se zraku mému zdá a sluchu! Tak mluvit a tak hledět Radúz nemůže! Což možné bylo by, že by můj hlas mu v srdce nevnikl? (Vezme jej za ruku, sladce.) Radúze, duše moje přemilá!

Radúz. Co to? Co to? Ach, matko, ve mně bolest taková . . . a mlha v hlavě . . . Zbav mě horečky . . .

Nyola. Ty bledneš smrtelně, můj synu ubohý. (Líbá jej.)

Mahulena (divoce). Teď jasně vím, co jsem už uhodla! Ó, nelíbej ho! Zpátky! Každé tvé celování nová kletba je! Každé tvé políbení novým prokletím! . . . Já pouze líbat smím jej, pouze já! Ta duše patří mně, ta tvář mým pouze rtům, ty setrou stopy tvého líbání! . . . (Chce jej políbit.)

Radúz (couvne). Odstup ode mne!

Nyola. Ó, neslýchaná posud nestoudnost! Za tebe, drzá, zardívám se já! Zpět trhejte ji, odvlečte ji hned! (Někteří se chopí Mahuleny.)

Mahulena. Radúze, viz, co trpím pro tebe! Jen jedno slovo, pohled jediný!

Radúz. Já neznám tě, však lítost s tebou mám. (Zahalí si tvář.)

Nyola. Teď máry zvedněte a pojďte k hranici. Zaplašte vzpomínku na výstup šílený a v zbožnou myšlenku se nořte, v modlitby!

(Zazní hudba surem.)

Mahulena. Radúze můj! . . . Teď zapadá můj svět! . . .

(Radúz, Nyola a celý průvod odcházejí.)

Mahulena (slabě). Ach, Radúze! . . . (Padne na tvář.)

(Průvod pohřební zmizí, jeviště je prázdné, jen několik žen a dívek stojí kolem Mahuleny.)

Ženy. Ty ubohá . . . vstaň . . . Rychle odejdi, než vrátí se. Je nebezpečno mocné rozhněvat.

Dívky. Ty mnoho trpělas, to vidno je, a tak se zkalil rozum tvůj. Pojď s námi . . . Cizí jsi . . . Kde doma jsi? My cestu lesem ukážeme ti, bys došla svých. Ty hlavou potřásáš?

Mahulena. Nemám ni matky, otce ani domova. Jsem jak ten kámen, který leží zde.

Ženy. Pojď s námi . . . Na den dva ti krovu popřejem. Zas hlavou potřásáš . . . Co můžem učiniti pro tebe?

Mahulena. Mě nechat . . . samu . . . ležet na tváři . . . tak . . . tak . . . (Padne na tvář.)

Ženy. Nuž, nechme ji . . . Chlad země snad že krev jí utiší a přijde za námi. Pojďme za pohřbem. (Odejdou pomalu.)

Mahulena (pozvedne za chvíli hlavu). Sama . . . Ve mně soumrak, mrtvo, chlad . . . Což jsem to já a to vše se stalo mně? . . . Je podivné, tvor některý že všeho postrádá. Já nemám otce, matky, sester . . . ni domova, ni střechy . . . ani rakve! A zdá se mi, že světlo očí mých teď hasne též, že život uniká . . . Kdo vlastně zemřel mi? . . . Ach, ano, láska moje . . . Na zemi ležet, toť to jediné, co se mi ještě chce . . . Ach, matko země, matko země, tys mi zůstala, ty jediná jsi věrna pod nebem, tys jediná, jež neodpuzuješ . . . Ty nejsi jak ti ostatní, my milujem je, oni klnou nám, my milujem je — a oni znát nás nechtějí a zapomínají za okamžik . . . Po tobě šlapem a ty, ty s láskou stejnou chováš nás . . . A teď, teď konejšíš můj hrozný žal a šeptáš mi, jak sladký je to úděl nemyslit a necítit, jak skály, které trčí z hrudi tvé . . . Co dáváš jim, ten mrtvý, těžký klid, dej mi jej též, jsemť také dítě tvé . . . Ó, dej mi to, co dáváš trávě zde a stromům svým . . . Ty zůstati zde smějí, zde, kde dýše on, jenž více nezná mě! Ó, vyslyš mě, či slyšíš pouze kletby zlé a plníš je? . . . Chci tebe, matko, pevně držet se, jak stromy svými kořeny . . . Ó, slyš mou modlitbu! . . . Měj slitování se mnou nešťastnou . . . (Líbá zem.) Teď ale v hlavě dělá se mi divná mha . . . (Vstane.) A nohy moje do půdy se boří . . . co to je? . . . Ó, sladký sne, jenž sedáš na víčka . . . už vidím vše jen šedým soumrakem . . . Co údy moje divně křehnou tak? . . . Vše mizí, mizí . . . jen ta bolest

zde, kde srdce posud tlouklo . . . Ó, to je smrt? . . . V mé paměti jak mouchy bzučení . . . toť slovo nějaké . . . (Slaběji a slaběji.) Radúz . . . Radúz . . . Radúz . . .

(Mezi koncem řeči mění se Mahulena v štíhlý topol, v němž podoba její se ztrácí úplně, listy stromu ševelí a v šumu jejich zmírá pomalu slovo „Radúz“.)

(O p o n a.)

(Dokončení.)

Nové překlady z Leconta de Lisle.

Kolibřík.

Zelený kolibřík, pahorků král,
když rosu vidí i slunce třpyt
plát v hnízdě, jež z vonných travin si stkal,
jak svěží paprsek ze vzduchu slít.

K sousedním zřídlům hned v pospěch se dal,
kde slyšíš bambusy jak moře znít,
kde vonné assoky rudý květ vzplál
nesa v svém srdci žár jak vlhký kmit.

Ku zlaté květině snáší se tiše,
a pije z lásky růžové číše,
až zhyne, nemoha v dno všecko pít.

Na rtu tvém čistém, milenko, v spěch
tak moje duše chtěla by mřít
v polibku prvním, jenž na ni dech.

Albatros.

V obromném prostranství od Kozorožce k Polu
řve vichr, burácí a kňučí, vyje v bolu,
v ráz skočí přes moře, jež vzteklou jeho pěnou
jest bílé celičké. On vodu zakalenou
z dna zvíří, honí v dál a v kusy roztrhává,
rve mraky, škube je a seká, do krvava
v jich cárech náhlý blesk se zamihne jak v křeči.
On chytí, zahalí a skácí, dál co ječí,
vír peří zmatený a ostrých ptačích křiků,
jej v bouři protřásá, rve k hřebenům vln v mžiku,
a jako kladivy v skal tvrdá čela tříská,
až děsně vzdychají, co dál on řve a vřiská.

Sám, prostoru zde Král a moří beze břehů
vstříc lítá útokům ve divém větrů šlehu
bez chvatu, zpozdění, mohutným křídla tepem;
zrak těká v jistotě po kraji mlhou slepém,
jak z kovu křídla jsou a natažená pevně,
bouř jimi rozráží, nechť drsná hýká hněvně,
a klidný v hrůze kol a děsu, lítá, vrací
se plný veleby a v bezednu se ztrácí.

—

Zmije.

Když láska čistá, jíž lze úctu vzdát,
tvou slní myšlenku i oči tvoje,
nech bez dotknutí spjatý její šat
a ryzí zachovej sny všecky svoje!
Ty bílé vidiny, ty panny, jež si tkáš,
jsou mládí tvé, květ, jenž se k nebi vzpjal!
Je svatou slzou poros, kterou lkáš,
své vůně v mystickém tom krbu spal!
Však v žíly tvé, když vniknul hořký jed,
když rozkoší a touhou, pláčem bledý,
klid budeš darmo hledat v roj svých běd,
děs nicoty v tvém srdci nechá sledy:
Pod tíží muk, pod hanbou citelnou,
ty nežij v trudu dál, v němž bezútěšně kvílíš,
ty vyrvi z hrudi zmiji smrtelnou,
neb podlý mlč a mři, že miloval jsi příliš!

—

Spánek kondora.

Dál za stupněmi kdesi strmých Kordiler,
za změtí mlh, v nichž černí orli poletují,
výš za vrcholky tesů, v jícny jež se snují,
kde plá domácí lávy rudý příval v šer,
se s křídly svislými, jež místy planou v nach,
pták vznáší ohromný a pln pochmurné nudy,
na Ameriku zří, na prostor, v slunce rudý
žeh, mroucí v jeho chladných, stuhlých panenkách.
Noc kvačí z Východu, kde pampy divoké
pod patry strmých hor se šíří v dlouhý dol
a Chili uspává, břeh, strže hluboké
a tichý Ocean i božský obzor kol.
Ba, již se zmocnila i němé pevniny
a z písku na vršcích a jícnů v svahy spící,
od vrchu k vrchu jde, ve víry mohutnící
svým těžkým příbojem vše stápí hlubiny.

Sám jako strašidlo nad tesu strmým čelem,
jenž hoří v plamenech a v sněhu krvácí,
ve chmurné moře to se klidně obrací,
jak roste, kypí, vše jej halí v stínu ztmělém.
Nad strží bezednou východní zlatý Kříž
na nebi zažíhá svůj maják hvězdnatý,
pták hýká rozkoší, své čechrá peří výš,
krk vzpíná sloupaný a tuhý, svalnatý.
Pak výš se povznáší nad sněhem ledovatých
And drsně hýkaje, kde tichnou větry divé,
od černé země dál a dál od hvězdy živé,
on v ledném vzduchu spí na křídlech rozepjatých.

Krajina.

Hle, houští tmavou bledých hájů olivových
své krásné šípy božský, zářný Střelec metá,
až ke dnu svěžích zřídel mnohý dolů sletá,
kde drtí zlaté hroty v spoustách granitových.

Ve vzduchu mlčenlivém křídla ruch, ni dechu,
jen opojené vůní, vedrem temně bzučí
kol šípku, čilimníku, který v květy pučí,
jak ve snu věrné včely lehounce a v spěchu.

Svou flétnu viset nechá na své páži nahé
o snět, jež prohýbá se, opřen Satyr mladý,
sní mhouře zrak, tvář v šklebu, mezi Oready
jak vpadne blíže vchodu jejich sluje vlahé.

A těžké pod lupení, stínem jeho krytý
a ve pohodě sladké, zdá se, že se směje,
hle, velký motýl bílý, křídly viz jak chvěje,
jak vloček sněhu živý usedl si hbitý.

Pár ušlechtilých skopců s hustou lesklou srstí,
již vzrostli v žírné půdě Agrigentské nivy,
blíž skály v mechu, kterou stříbří pramen živý,
spí v trávě teplem vlhké, v začernalé prsti.

A kozy tu a tamo, zelené kde křoví,
se tyčí, dosáhnouti poupě čilimníku,
dva kozli s krátkou srstí v poze bojovníků
šij statnou chýlí čelem schystáni v boj nový.

Dál za obilím zralým, těžké v spánku visí,
za stezkami kde v prachu terebint zříš kvésti,
jak bledné zářné kovy, které Korinth pěstí,
se třpytná plocha moře v slunci s nebem mísí.

Však na melisse husté, tymianu planém
o loket opřen mladý pastýř odpočívá,
a zářný reflex z vody odražený splývá
mdlým svitem po rameni hladkém, vykasaném.

Ruch lidí zapomenuv, co jej v světě hnětlo,
na moře on se dívá, lesy, stezky bílé,
svůj nechá plynout život a ty božské chvíle
a v míru ochutnává nebes zářné světlo.

Červen.

Louky mají vlhké svěží trávy vůni,
v stíny lesů vniká slunce mladý jas;
všecko jen se jiskří, ve lupenů tůni
co hnizd, vše se chvěje, a se vzbouzí v ráz.

Vlny čile spějí vršků volným svahem,
vesele se valí přes tymian v mech,
v středu hložin pějí v závod s větrů tahem,
s nimi dát se v zápol, ranní pták má spěch.

Trávníky jsou plny harmonických zvuků,
jitro stkává stezkám z perel koberec,
s blízkých dubů slétá včela v sladkém bzuku,
zlaté křídlo kladouc šípků na věnec.

Pod vrb haluzemi pěkná kráva jará
ve trávě se pase, kde brod vlažných vod,
vzdorná její šíje nezná jha a pára
růžová jí tryská z nozder o závod.

A za řekou dále, v obzor zamodralý
nivami jež valí v květu zdobě tok,
nádherný král pastvin, bučí býk, a z dáli
opojný vzduch loká a se tluče v bok.

Země rovna panně v zmatku usmívá se,
pod polibkem prvním v sladký nyje vznět,
vlhké oko, její líc v nach zažehá se,
její duše cítí miláčkův již ret.

Rozkoši, ó nachu, jež zem spita cítí,
lesů tajné dechy, hlubá šumění!
Vůní zpijte srdce, jež chce chutnat žití,
v mír a svěžest ztopte jeho zemdlení!

Záhy dost sny jeho jarním pláčem vlahé
odletí jak roje polekaných včel,

v žhoucím žáru leta spálí křídlo nahé
v změti kalných vášní, stín zkad odletěl.

Ach, tu podejte mu rosy plnou číši
květy jara jeho, zoře krásných dnů!
A ty božské slunce v duši, jež se tiší,
vlij mu z mladé lásky moře plamenů!

Klearista.

Zvlněným obilím sem Klearista kráčí;
jí černé obočí nad modrý zrak se stáčí,
na úzkém čele jemné stuhy hrají;
jak mléko šíji má a pružnou, kštice její,
kterými Miletské se růže ohněm stkvějí,
se fialkami proplétají.

Hle, jasné obzory již božská zoře koupá,
a skřivan jásavý do vzduchu vesel stoupá,
nad kosů hvizd se tepem křídla vznáší,
co zajíc, v zelených jenž záhonech se skrývá,
svým skokem divokým pláň tichých klasů zrývá,
až v perlách z nich se rosa práší.

Pod nebem mladistvým kdo víc a mocněj září,
zda dívka Sicilská s tou sladkosmavou tváří,
zda zora, z mořských vln jež vystupuje?
Kdo ví to, řekne to, ó Kráso, Světlo svaté,
zda s hvězdy jedné vy k nám na svět nepadáte,
jež všecko živí, osvěcuje?

Na stráně hřebenu, kde hlídal svoje stáda,
ji pastýř z Hybly zří, jde obilím tak mladá,
mhou růžovou tvar jeho snů sem spěje.
I dí: To byla noc a nyní ejhle, zoru!
Nad jitro zářnější dalekém na obzoru
se v jeho hrudi slunce stkvěje!

Smrtelné hvězdy.

Kdys večer v podletí ve sladkém vzduchu snivý
tkal zlato v husté loubí stromů,
krev jahod na prstech, kdy kráčeli jste domů
skrz lísky, skrze jivy.

Snílkové nevinní ve prvních snů svých pýše,
ó srdce — souzvuk tony všemi!
jste poslouchali znít zpěv božský v sobě tiše,
jenž plní život lžemi.

Se zrakem zářícím, tvář květ a nohou bosou
jste mytinou šli, vřesem,
v lupení výdechu, jenž vlhký táhne lesem
k neznámým rájům, rosou.

A těžké paprsky jak stuhy skrz tmu snětí
pod mlhou hrály v modři tmavé,
a vánek večerní jich konce houpal žhavé
ve korun fialové změti.

Pak němým letem svým pod lesy ztišenými
noc sladká sjela v spěchu,
a duby přikryla v jich tmavém hávu z mechu
nad mytinami ztemnělými.

Až na ruch zmatený však družný, který zpívá
a stoupá z trávy, stoupá z vody,
vše usínalo již, pták, vítr, zvěře rody,
mýť, nebesa i niva.

A v tichu lesů kol, jak perlí božská stuha,
jež roztrhla se, hvězdy bílé
se mihly blankytem skrz těžké větve, číle
tu první a tam druhá.

V své tůni hluboké, hle rybník zasmušilý
a černý nahromadil u dna
těch perel zářících! Tam každá hvězda bludná
se jasné do vln chýlí.

Však vánek laškovný ty ohně ztlumil, stíny
vrh v jejich rozvlnění hravé,
jak třpytný lijavec je nechal jiskřit žhavé
chmurnými nad lekníny.

Ve křivkách zářících tu každý trysk ten skočí
bezčetné jehož kruhy v sítí
ve zlatě stopeném zaplály, řek' bys, svítí
žeh tajemných tam očí.

V tu propast zakletou vás touha strhla mocí
k těm očím sladkých ohňů zcela,
hvozd slyšel, kterak se vám křídla duší chvěla
pod nebem letní noci.

Jar. Vrchlický.

V sídle „Velikého Ducha“.

Z cest svých po americkém Západě píše Pavel Albieri.

(Dokončení.)

Nepotřeboval jsem jíti daleko a již jsem poznal, že se vskutku nacházím v té jakoby očarované krajině, plné podivných kouzel a pitvorných kamenných podob. Mezi křovinami pnuly se do výše balvany, hned podobné zpřeráženým sloupům, hned postavám lidí i zvířat v rozličných posicích, aneb opět všelikým nástrojům, nářadí, útvarům měřickým i stavitelským atd. atd., hlavně ovšem ohromným houbám s velikým kloboukem, rozličné formy, nebo neforemným trpaslíkům či obrům, s velkými hlavami, hranatým trupem a bez noh, ba i plným pytlům, nahoře zavázaným; nebylo věru třeba velké fantasie, aby člověk podoby ty poznal a dal balvanům dle toho jména. Zde ta skála vypadala přece jako opravdová, ovšem obrovská kovadlina, tam ta opět podobala se věži, jiná soše, ona psu, kamennému nějakému ptáku heraldickému. Snadno poznal jsem ovšem malebnou skálu nazvanou „Katedrálou“, podobnou opravdu velmi nápadně gotickému chrámu s pěknou štíhlou věží a sloupy, ba i „Mother Grundy“, americkou to asi „Jedibabu“ nebo čarodějku z pohádek, poznal jsem dle „oka“, t. j. přirozené díry v kameně, ji představujícím. Rovněž tak „loď“, „lva“, „tuleně a medvěda“, „Babylonskou věž“, „Jehly“ a jiné a jiné vyhlášené podoby shledal jsem při svém putování, které potrvalo, s různými odchylkami s cesty, přes dvě hodiny.

Ani jsem však samým zajímavým pozorováním nepozoroval, jak rychle prchá čas. Byl jsem těmi malebnými, stále novými a novými skalami tak zaujat, že byl bych šel ještě snad značný kus cesty, než bych si byl vzpomněl na návrat. Bylo tak krásně, a přece tak podivně, jaksi příšerně mezi těmito podobami z červenavého kamene, který jim dodával větší živosti, než kdyby byly bývaly ze skal jiné barvy, třeba šedivé. Právě ten všeobecný červený ráz činil je zvláště groteskními a stále přiváděl na mysl rudé praobyvately této země, kteří ovšem bájí o zakletých zde bytostech, právě tak rudých, jako tyto skály, jež musily na fantasii divochů daleko ještě mocněji působiti, než na nás.

Květoucí keře, zastírající spodní část těchto pitvorných podob, zvyšovaly značně jich půvab, zmírňujíce hrůzu a příšernost, jakou by jinak musily ještě více buditi. Po člověku pak, který by trochu tuto tajůplnou poušť oživil, zase již nikde ani nejmenší známky. Vše bylo jako mrtvo, tak ticho a klidno! Ani ptactva zde nebylo slyšeti, jenom slabý větřík trochu občas zašuměl křovím. Ale pak se opět zdálo, jakoby se ty kamenné postavy, ty ozdoby „Zahrady bohů“, počínaly hýbati a dojem byl následkem toho chvílemi přímo strašidelný.

Než tu již zahlédl jsem nad křovinami pnouti se proti sobě opět jakousi vysokou, červenou skalní zeď, jež jakoby uzavírala celé očarované údolí. Tamto byla však přervána hlubokou rozlukou a k té vinula se vozová hlavní cesta, ku které jsem se stále vracel od prohlídky jednotlivých zvláště vynikajících a nápadných figur po jejích stranách.

Nacházel jsem se na druhém konci „Zahrady bohů". Přišed blíže, poznal jsem, že meškám u vyhlášeného západního „portálu". Na bělavém podkladu, který v této části „Garden of the Gods" vystupuje na povrch, zvedají se do výše několika set stop dvě mohutné, živě rudé skály, jež se znamenitě odrážejí od modře nebes a zeleného křoví kolem, nehledě ani k bílému temeni Pike's Peaku, které se zde také zase objeví. „Veřeje" imposantní brány této jsou skoro kolmé, přes 300 stop vysoké a uprostřed nachází se důkladný „patník", veliký balvan, jakoby z kamenité půdy vyrůstající. Celé šiky povozů mohou však projeti branou po obou jeho stranách.

Byl jsem u cíle své první, dopolední vycházky, před desátou ještě hodinou. Mohl jsem si ještě odpočinouti a doraziti přece ještě v čas do Manitou k obědu. O „lunch" jsem měl pak postaráno a tak ulehnuv do pěkné trávy ve stínu, neboť sluněčko již pořádně hřálo, popřál jsem si na chvíli sladkého odpočinku po vykonané „práci".

Tu teprve jsem sáhl opět jednou ku průvodní knížce, která se však rozumně obmezila zde jen na líčení zmíněného Ingersolla, pravíc, že prý dosud žádný Američan nevylíčil scenerii Colorada s podobnou zálibou, věrností a důmyslnou úplností jako právě on ve spise „Crest of the Continent", doslovně přeloženo „Kohoutí hřeben", nebo též „chochol pevniny". Praví případně, že krajina tato je pravou travestií přírody, podobajíc se více divadelní scéně nežli skutečnosti. Skály jakoby prováděly maškarádu, přijavše na se nejrůznější pitvorné podoby tvaru i barvy, od černé až do bílé, od žluté až do hnědé, od růžové až do tmavočervené, ve všech možných rozměrech a v nekonečné variaci. Místy zdálo se mu, že nejsou to vůbec skalní útvary, nýbrž skutečné zříceniny nějakého báječného města předvěkého, postaveného národem, jenž měl jiné ponětí o kráse a souměrnosti nežli my, avšak vytvořil přece dílo ve svém způsobu opravdu velkolepé. Jiné partie opět připomínaly mu některé fantastické illustrace z Doré-ova „Pekla".

Mohutný dojem, jemuž se snad nikdo neubrání, zvláště kdo tak o samotě, jako já, může pozorovati ony svědky podivného, rozmarného řádění sil přírodních, které je vytvořily, musí býti ještě báječnějším za svitu měsíce, v jasných nocích koloradských, pod ohvězděným nebem, při dlouhých stínech, které okolní hory a skály sem kladou. Není pak zapotřebí, aby měl člověk básnickou snad vnímavost, by vmyslil se, že se octl v krajině okouzlené, v okruhu tajemných mocí, v říši mračných indiánských božstev!

Avšak již bylo usouzeno, aby samota moje byla náhle přerušena. Na blízku, za mnou, směrem od Manitou, ozval se v dálce podivný cinkot, zvláštní zvuky a konečně rozeznal jsem i lidský křik a hojný smích. Za chvilku pak vyhrnula se ze křoví překvapující karavana — na oslech! Jelo na nich přes dvacet mladých lidí obojího pohlaví, patrně

lázeňských hostí, kteří podnikli takto rozkošný výlet. Oslíci, nazývaní zde, také po španělsku, se kteroužto řečí Američané na Západě značně koketují, „burros“, byli statní, dosti bujní a pěkně přistrojení a každý měl na krku zvonec — nejspíše proto, aby byl snadno nalezen, kdyby mu napadlo utéci i s jezdcem do křovin! Většina „společnosti“ byli opět výrostkové patnácti až osmnáctiletí a pak odkvétající angloamerické krásky, tak mezi, poctivě řečeno, pět a dvaceti až pět a třiceti „jary“. Na volnějším prostranství před „branou“ počali se za velikého křiku a rámusu předjížděti, při čemž několik „jezdců“ spadlo s oslů, patrně více ku všeobecnému obveselení úmyslně, nežli náhodou. Také jedna z dam, a sice právě z těch „nejrozumnějších“ se poroučela, avšak ta sotva schválně, neboť pád její byl tak přirozený, že — — nelze to popisovati, neboť stydlivější člověk nucen byl, koukati se honem jinam. Kluci však rychle za náramného „halloh!“ seskákali s oslíků a hnali se „na pomoc!“ Trvalo to však chvíli, než byla „all right“, a k její cti budiž řečeno, že byla po té v obličeji červenější, nežli ty rudé skály „portálu“, což u bledých skoro šmahem Angloameričanek již něco znamená!

Příhoda ta mne pobavila, avšak připomněla mi též nutný již návrat do Manitou. Kráčel jsem tedy statně již opět chvilku zpátky, prohlížeje si kamenné podoby s novým zájmem, když tu dojel mne lehký vozík americký „buggy“, v němž seděl nějaký bodrý venkovan. Podíval se na mne, stojícího podle cesty, abych udělal povozu místo, a — nabídl mi, nechci-li se svézti, jedu-li do Manitou. Nabídka ta přišla mi ovšem po několikahodinném pochodu dosti obtížnou cestou velmi vhod a proto za okamžik již seděl jsem vedle ochotného občana, farmáře z okolí, na vozíku. Měl jsem vedle rychlejší a pohodlnější dopravy ještě i tu výhodu, že mi průvodce můj, který znal zde doslovně „každý kámen“, ukazoval a jmenoval jednotlivé ty vynikající kousky a upozorňoval na jich podoby. Jel za tím účelem volněji a tak měl jsem nový ještě požitek z prohlídky.

Když jsme přijeli k bráně, kde jsem se musil se „Zahradou bohů“ rozloučiti, sdělil jsem farmáři — či vlastně „rancheru“, jak se zde již rolníci, zanášející se zároveň, ne-li hlavně, dobytkářstvím, nazývají dle „ranche“, ohrady na dobytek, opět po španělsku pojmenované — že jsem se dal fotografovati. Tázal se mne, dal-li jsem zálohu, a nad mým přisvědčením vrtěl nějak povážlivě hlavou.

„Myslíte snad, že mi nic nepošle?“ tázal jsem se.

„Možná!“ zněla pythická odpověď. „Já bych mu nedal nic!“

Co však již dělat a jak by ten člověk mohl mně, úplnému cizinci tak důvěřovati, aby mne „bral“ zadarmo, když by mne přešla třeba chuť obrázky pak přijati? Vždyť i ve městech, i od známých, žádají fotografové zálohu! A konečně, v nejhorším případě, jaké už řeči o dollar, kdybych hned oň přišel.

A přišel jsem o něj! Dobrý muž, který na mé námitky a vývody nic již nenamítal, ale dle všeho své pevné přesvědčení nijak nezměnil, se skutečně nemýlil. Do Chicaga, kam mně fotografie ony měly býti zaslány, nepřišlo nic a na můj dopis nedošla ani odpověď. Nemaje další naděje, přišel jsem ku přesvědčení, že by bylo škoda peněz za další porto a zřekl jsem se myšlénky, že ozdobím cestopis svou podobiznou

u „Viklající se skály“ při vstupu do „Zahrady bohů“. Přívětivý, zdvořilý hošík mne napálil, jako asi mnohého ještě jiného přede mnou i po mně. Kdo pak se hned bude o dollar soudit! Pochybuji pak podnes, že mne vůbec skutečně „vzal“, totiž aparátem. Jinak ovšem!

VI.

Opět jsem stál před týmž restaurantem, kdež jsem byl obědval již včera, uchystán k výletu do vzdušné výše nadoblačné, kdežto dnes zamířeno měl jsem směrem opačným — do temného lůna země! Ubíral jsem se do třetí, největší památnosti Manitou, obklopeného tolika přírodními divy, jako snad žádné druhé místo na světě, do „Grand Manitou Caverns“, velikých jeskyň, nacházejících se něco přes půl hodiny za městečkem na západ v rozkošné, velice malebné rokli, nazvané Ute Pass.

Již sama tato úžlabina, jako vůbec každá téměř procházka kolem Manitou, byla poutavou, překrásnou ukázkou horské partie. Pohodlná vozová cesta byla v pravém smyslu slova vysekána částečně ve vysokých skalách, spadajících místy skoro kolmo k říčce Fountaine-Qui-Bouille, šumící mnohde na mnoho sáhů pod cestou. Pravý to úzký horský průsmyk, jenž znám byl již ode dávna Indiánům, kteří po uzounké stezce sem chodili pro léky a koupali se v léčivých zřídlech, jichž moc byla jim také povědoma. Bydlívalť zde po staletí dávno před příchodem bělochů „Velký medicine-man“, lékař a kouzelník indiánský, který prý nestárl a neumíral. Nalezlť se nejspíše vždycky chytrý Indián, který když starý „medicine-man“ zemřel, převzal rychle jeho oblek, štrabošku a úřad a podváděl lehkověrné divochy dále. Čarodějný lékař zdejší byl daleko široko pověstným a vliv jeho sáhal na množství kmenů. Byly to prý zde pravé indiánské Delfi, nejposvátnější místo celého Západu.

Ze skalní rozsedliny naproti cestě řítí se menší vodopád, hned při úzkém poměrně výtoku, z něhož silou vyráží, tříštící se na miliony krůpějí, hrajících ve slunci krásnými duhovými barvami. Dle toho nazývá se také „Rainbow Falls“, duhové vodopády. Skalní jeho klín vypadá jako ozářený tou svítící se vodou.

Avšak již odbočuje cesta na pravo, ku vchodu do jeskyň. Tyto byly nalezeny teprve roku 1881 náhodou jakýmsi Georgem W. Sniderem, který dovedl se uvázati v jich vlastnictví a dav je přiměřeně upraviti, otevřel je veřejné návštěvě za „mírný“ poplatek 50 centů za osobu. V domku, postaveném poblíže vchodu, možno si vypůjčiti i šál nebo plaid pro obmezení prvního, trochu nepříjemného dojmu, jakým člověka, zvláště trochu upachtěného rychlejší cestou sem, ovanou podzemní ty prostory při vstupu. Po chvíli však zvykneme si na tuto nižši teplotu a jakoby vlhčí vzduch, stejný zde v létě, v zimě.

Mně nebylo zapotřebí zvláštních opatření, neboť musil jsem čekati venku, až se utvoří celá společnost k návštěvě, aby to přece stálo za to. Počkal jsem si dobré půl hodiny, nežli přišla tříčlenná rodina, nějací starší, patrně zámožní manželé z Východu s dcerou, hezky přes dvacet. Zdálo se mi, že jsem lidi ty také již někde zde viděl. Tu teprve uznal „vůdce“ za vhodno vydati se na cestu do podzemní říše, zvláště když

mu občan, mající dle všeho naspěch, slíbil dollar zpropitného. Právě z toho soudil jsem na lidi z Východu, neboť na Západě nechtějí zlozvyk zpropitného posud znáti a přímo se zlobí na cizince, kteří zavádějí onu modu, navzdor tomu však stále víc a více se šířící.

Byli jsme jedinou společností, dlící právě v útrobách země a průvodčí náš, buď z vlastního popudu, nebo na požádání onoho východního občana, obmezil se toliko na ukázání nám nejvýznamnějších partií jeskyň, tvořících spletitou soustavu chodeb a sálů. Do podobných místností je snad lépe jíti s velkou výpravou, avšak kde mi bylo možno na nějakou takovou čekati! I osvětlení zdálo se mi dosti nedbalým, neboť zvláštní pochodeň vůdcova, podobná oněm, jaké nosí u nás zřízenci „pompes funèbres“ kolem rakve, ozařovala předměty mnohdy jen dosti nejasně, kdežto viděl jsem přece tu a tam rozvěšené svítilny, pro parádní asi osvětlení skalních těch kobek. Mohl bych ovšem pustiti uzdu své fantasii a vylíčiti třeba i to, co jsem neviděl, avšak vyznám raději, že jsem se svou prohlídkou manitouských jeskyň právě moc spokojen nebyl, že mne trochu zklamala, nejspíše ovšem právě následkem zmíněných okolností, a dojem byl zkažen onou společností úplně! To jsem měl skoro větší požitek v „křišťálové“ jeskyni na světové výstavě v Chicagu, v paláci zahradnickém, nápodobené to jeskyni z okolí města Pierre na Missouri v Jižní Dakotě. Nelze však pochybovati, jak tvrdí spisovatelé američtí, že při náležitém osvětlení jsou krásy těchto míst právě tak vábné a úchvatné jako proslavených „Luray Caverns“ ve Virginii a jiných vyhlášených jeskyň.

Hned z první prostory, která jakoby byla předsíní toho podzimního labyrinthu, vycházejí tři chodby ku třem hlavním, od sebe odděleným částem jeskyň.

Průvodčí vedl nás nejprvé širokou chodbou, jejíž podlaha byla místy vyložena prkny a jinde pokryta byla drobným pískem, jako říčním, zajisté sotva sem asi schválně z venčí navezeným. Většinou bylo zde i zábradlí, jehož se obě dámy dle možnosti stále přidržovaly. Kráčeli jsme ovšem za sebou husím pochodem, jehož pořádek působil ctěné rodině zpočátku jisté obtíže, ač jsem hned zprvu převzal ochotně úlohu posledního v řadě. Matka ani dcera nechtěly jít první za vůdcem, jak navrhoval otec, až musil tento zaujati ono místo. Za ním šla dcera a pak matka — snad proto, aby slečna byla v temnotách jeskyň přede mnou bezpečna. Mohu však ujistiti, že bych se byl k ní ani při nejkrásnější příležitosti nepřiblížil, neboť nebyla dle toho a od paní matky držel jsem se docela stále asi o tři kroky vzadu, z pouhé obavy, abych snad náhodou jen o ni nezavadil, což by si mohla třeba jinak vykládati. Nepřál jsem si toho věru v žádném, ani sebe příznivějším směru. Tato okolnost ovšem také působila v neprospěch mého dojmu a pozorování krápníků!

První tato chodba slula „třídou baldachýnovou“, „Canopy Avenue“, dle šířky své a formy stalaktitů. Vůdce vykládal, že se zde nalezlo a posud časem nachází množství kostí z předpotopních zvířat, z nichž některé ukázky jsou zde vystaveny. Po té prišli jsme do velké chodby, plné krápníků mnohem větších a výraznějších forem, z nichž mnohým dána zvláštní jména, více méně šťastně volená, jako vždy při takových příležitostech.

Pamatuji se jmenovitě na „banan“, „bílou sovu“ a pak na „vrak lodi“. Jiné stalaktity podobaly se sloupům, svíčkám, kmenům atd.

Po té vrátili jsme se brzo nazpět ke vchodu, abychom ze zmíněné „předsíně“ odebrali se do druhého oddělení. Úzkou chodbou vnikli jsme do „rotundy“, kde krápníky, visící se stropu, přibližují se k těm, které vyrůstají ze země, což vzbuzuje podivný pocit, jaksi skličující, jakoby se měl průchod za návštěvníkem zavříti. Krápníky jsou zde skvěle bílé a nažloutlé a při záři svítilny vypadalo to trochu příšerně. Vyšší podobná prostora, nazvaná „operou“, na jejíž strop jsme při nedostatečném osvětlení skoro ani neviděli, má zase několik skupin, v nichž fantasie vůdců spatřuje dědečka a babičku a jedné dal nějaký klassicky vzdělaný navštěvovatel — v Americe dosti vzácný člověk — jméno „Andromeda, přikovaná ke skále“.

Nejpěknější rozhodně částkou jeskyň je „koncertní či chrámová síň“ s „varhanami“, proslulými po celé Americe. Jest to řada stalaktitů, postavená na způsob píšťal varhanových rozličné délky a tloušťky, ovšem že v této trochu menších, než na skutečných varhanách. Nejznamenitější však na celé podivné té hříčce přírody je okolnost, že na varhany ty dá se skutečně hráti, nikoliv ovšem snad na klávesy a pedály, ale bez měchů, jenom pomocí hůlky, kterou se na píšťaly tluče jako na xylofon. Tomuto je sice také hlas varhan podoben, avšak v tajemné té rozsáhlé prostoře zvuk se rozléhá a hučí, že z větší vzdálenosti činí to skutečně dosti pěkný sluchový dojem. Zda-li mají tyto svého druhu zajisté jediné varhany světa opravdu celou oktávu, jak vykládal vůdce, nemohu ovšem odpřisáhnouti, ale — nezdálo se mi to!

Aby obraz chrámu byl úplným, nalezli v jednom nedalekém krápníku také „oltář“ a blíže něho bíle oblečeného „kněze“. Za to však forma celého velikého sklepení neodpovídá podobě chrámové, neboť vypadá prý jako — bota!

Velice podařeným jménem a opravdu nápadnou podobou vyniká v jiné místnosti „květáková zahrada“, plná překrásných, ovšem značně velikých hlavic této labužníkům snad nejmilejší „květiny“. Jiná podobná skupina nazvána je „vodními liliemi“.

Opět jsme se vrátili ke vchodu a nastoupili pochod do oddělení třetího, nejméně schůdného. Z překvapení a zvláštností této třetí partie dlužno uvésti „visutý balvan“, vklíněný do skal, pod nímž procházíme ne bez lehkého zachvění. Takovýto balvan musí míti ovšem skoro každá jeskyně, právě jako „přirozený most“, který zde také neschází. Dále je zde „vodopád“, nazvaný opět „duhovým“, jako onen venku, jemuž se také prý podobá, „vinice“, trochu příliš směle pojmenovaná, s podobou za vlasy přitaženou, pak malá, ale skvostná místnost s jemnými krápníky, tvořícími jakoby široké, starodávné lože s nebesy, nazvaná dle toho „čarovnou svatební komnatou“ a konečně zase celá řada rozmanitých jednotlivých figur, jako „ovce“, „jezdec“ a pod.

Vůdce hnal nás bez milosti, spěchaje napřed se svou svítilnou a nechtějíce zůstati po tmě, musili jsme chvátati za ním. Připomnělo mi to opět jednou ono pověstné americké „Hurry up!“, s nímž se člověk všude setkává, horečný chvat, velmi často bezúčelný, jen aby práce byla

„Sedm vodopádů“ na blízku Manitou v Coloradu.

odbyta, nehledě k tomu, jak! Američan, ovšem že ten pravý, typický, většinou rychle běhá, rychle jí, rychle vše vyřizuje, stále má naspěch a — nedělá při tom třeba vlastně nic! Náš průvodčí, když všecky jeskyně s námi „promrskal" asi za půldruhé hodiny, usedl si venku, aby čekal na nové asi hosty, kteří však nepřicházeli a nepřišli snad už do večera. Zatím však meškala již v jeskyni jiná, mnohem četnější společnost s jiným vůdcem.

Nežli jsme odešli, položili jsme dle zdejšího zvyku kámen na velikou mohylu, zřízenou poblíže vchodu, uvnitř, památce generála Granta. Jest již hodné značná a stále rychle prý vzrůstá, až musí nastati dosti brzo chvíle, kdy bude třeba další kladení kamenů zakázati, aby se prostora příliš neobmezila. Z počátku ovšem dávali navštěvovatelé kameny a kusy krápníků veliké, nyní kladou se pak již kameny menší a krápníky vůbec nesmějí se ulamovati. V Americe jsou na podobné věci dbalejší, nežli v našich moravských jeskyních a zvláště soukromý vlastník pilně zajisté dbá toho, aby ozdoby ony uchránil.

— —

Bylo půl čtvrté odpoledne. Kam nyní? K návratu do Colorado Springs bylo ještě brzo a zajímavých, malebných, rozkošných míst bylo zde na blízku všude tolik, že jsem byl skutečně na rozpacích, kam bych se ještě podíval, abych času svého co nejlépe použil. Nemalé pokušení jímalo mne také, abych si po tom dnešním putování, spokojen jsa s tím, co jsem byl již viděl, a ničeho nového si nežádaje, ulehl někde do mechu pod rozložitou jedli a nechal všecko již na pokoji. Připadlo mi to tak příjemným, moci se oddati na několik hodin sladké nečinnosti, probrati si všecky ty četné dojmy posledních dnů, zvláště včerejší a dnešní a dělati plány na další cestu.

Pomalu již chtění tomuto podléhaje, usedl jsem si zatím na vhodné místečko stranou Ute Passu a vzal opět k ruce na poradu průvodní knížku a mapu, probíraje ještě jednou všecky ty nejzajímavější partie.

Nedalo mi to přece jen odpočívati! Tři mile od Manitou, tamto nahoře ve vrchu, přímo prý nad městečkem, skryt byl Crystal Park, horské údolíčko s lesem a s velice pěknými prý skalními partiemi. Tři míle, toť je pouze asi půl druhé hodiny! Avšak to znamená také právě tolik nazpět a do toho se mi přece zas nechtělo. Ostatní malebné partie, jako Červený Cañon nebo Glen Eyrie s kamennými opět podobami byly stejně asi daleko, ne-li dále. Nejvíce mne zajímal velký Cheyenne Cañon, či vlastně dvě ta mohutná horská údolí na jihu. Četl jsem, že jsou tam rovněž velkolepé rozsedliny skalní, plné malebných balvanů, skvostných pohledů, vodopádů atd. Jakožto zvláště pěkné a zajímavé podívání bylo odporučeno „Sedm vodopádů" v jižním cañonu, nad nímž nalézá se hrob americké básnířky, mimo vlast asi sotva známé, Heleny Hunt Jacksonové, jež zde po léta žila, vlastní „zahradu" v horách si nalezla, a volbou hrobu na zamilovaném místečku svém větší slávu a stálejší památku si získala, nežli svými básněmi, popisujícími zdejší přírodu tak asi tonem „pro dospělejší mládež".

Než k těmto místům bylo docela více než osm mil cesty, skoro čtyry hodiny! Na další pouť pěšky, ba ani drahým povozem nebylo ovšem dnes už ani pomyšlení a zítra chtěl jsem již odjeti. Věnovati pak celý

den jediné té partii mi rovněž ani nenapadlo. Což nevede tam snad nějaká železnice? Bylo by to dosti podivno, aby v Americe bylo podobné místo podnes ještě bez dráhy, bez pohodlného spojení.

Zaměstnávaje se těmito myšlénkami, kráčel jsem již do městečka, kdež obrátil jsem se, jako na místo k pozeptání v tom směru nejspolehlivější, na nejbližší mi nádraží ozubené dráhy na Pike's Peak. Ovšem, že je s Cheyenne Cañonem spojení, jenom že ne dráhou železnou, nýbrž elektrickou, přes Colorado City, každou půl hodiny, zněla potěšitelná odpověď. Trať ta nevede sice do samotného cañonu, avšak jede až ku Broadmoorskému „casinu", položenému při samém ústí údolí.

Nyní bylo vyhráno! Cesta po rychle svištící elektrické dráze vedla podél úbočí hor širokým travnatým, tu a tam skupinami stromoví porostlým údolím řeky Fountaine-Qui-Bouille k jihu a několik minut po páté byl jsem již u rozsáhlého „Broadmoor Casino", velkolepého skutečně hotelu, postaveného v podobě nějakých starořímských lázní kolem malého jezírka, upraveného na způsob krásného bassinu, s četnými vodotrysky a mladými sady kolkolem. Ku hlavním budovám, postaveným na koncích kratší osy elliptického obvodu jezírka ve slohu, jenž má býti jaksi starořeckým, projektovány jsou kolkolem verandy a sloupové chodby ústící opět v budovách, položených na koncích delší osy, rovnoběžné asi s hlavním pásmem pohoří, od severu k jihu. Před vchodem do parku zřízena okázalá římská slavobrána. K bassinu vedou od budov široká schodiště, u nichž nacházejí se četné sportovní loďky a pestré gondole. V parku obklopujícím celou tu palácovitou stavbu, která v zevnějším dojmu může býti skutečně porovnána jen s největšími lázeňskými závody a paláci velmožů, je plno menších pavillonků, domků a pod. Jest to podnik opravdu velkolepý, jenž musil pohltiti veliké obnosy peněz, složených hlavně boháči z Colorado Springs a pak východními millionáři, kteří sem jezdí tráviti léto. Založen byl na špekulaci, k lepšímu prodeji a zužitkování okolních poloh pozemkovou společností, a pronajat jest částečně „Cheyenne Mountain Country Clubu", který provozuje zde všeho druhu sport. „Casino" má i svůj zvláštní, četný hudební sbor, elektrické osvětlení a vůbec všecko zařízení je nejmodernější. Pokud jsem však viděl, nebylo zde mnoho hostí, ale v budoucnosti, jmenovitě až rozsáhlý park přiměřeně vzroste, bude to zajisté jedno z nejelegantnějších, nejvíce navštěvovaných letních sídel.

Mne ovšem zajímal více Cheyenne Cañon, kam jsem měl ještě kousek cesty, ale podařilo se mi přece proběhnouti aspoň tu nejpěknější jeho část až k „Sedmi vodopádům". Podrobnější popis vedl by mne však k novému líčení červenavých a hnědých skal v rozličných podobách, vroubených spoustou keřů, většinou kvetoucích, kdežto ve vyšších polohách roste tmavé smrčí. Slunce právě zacházelo, když vystupoval jsem po schodech u „Seven Falls", jejichž skalnatá roklina halila se již v stín, a jakmile zapadlo, počínalo zde rychle šero a s ním jistá nevolnost a citelný chlad. Lidí i zde nalezl jsem málo v tuto hodinu, což onu jakoby sklíčenost, jaká mimovolně na mne tady padala, ještě zvyšovalo. Jednotlivé ty nebetyčné skály a skupiny křoví nabývaly vzezření příšer, podoby jejich jakoby oživovaly a celým úzkým hlubokým skalnatým

údolím, které připadalo mi nyní ještě těsnějším, zdál se jíti šepot, ševel to listí, znepokojovaného větříkem, vanoucím z nesmírných plání a prérií od východu. Pod vlivem méně příjemného, ač zajisté zvláštního dojmu spěchal jsem opět k východu z caňonu, abych také nezmeškal poslední vůz elektrické dráhy, jedoucí odtud kolem osmé hodiny večerní.

Přijel jsem do Colorado Springs ještě dosti v čas, abych byl přítomen zajímavému, krásnému podívání. Západní strana, za horami, rděla se v rudé záři odlesku zapadlého již dávno slunce a bílé hřebeny obrovských hor, zvláště pak vysoké temeno Pike's Peaku, odrážely se velice skvěle od té záplavy nepřímého světla, v němž jakoby se koupaly, kdežto Manitou ve klínu skal ponořeno bylo již v úplnou temnotu, noc. Majestátní hora se všemi těmi v pravdě rajskými koutky kolem sebe, plnými nevylíčitelného kouzla a divokého půvabu, připravila mi takto, jako na rozloučenou se zvláštním svým ctitelem a nadšeným obdivovatelem, ještě divadlo skutečně nádherné a na vždy nezapomenutelné!

Vina a trest.

Obrázek ze života. Napsal Stanislav Jarkovský.

(Dokončení.)

IV.

Docela jednoduše a prostě se to stalo.

Stará baronka, vdova po generálovi, zemřela asi před měsícem a když všecky záležitosti posmrtné byly spořádány péčí příbuzných paní baronky, při čemž i Karla, zasvěcená poslední nemocí ve věci barončiny, platně pomahala, psala Karla zase paní Brückové, od níž měla první službu, aby jí opatřila novou. S Jaroslavem nesdělila se o nic: z té služby u baronky a z její pozůstalosti měla nastřádáno a dostala něco peněz a Jaroslava nechtěla ničím obtěžovati: teprve v Praze měla v úmyslu jej zpraviti o té změně. Že Jaroslav je v Praze, věděla z peněžních zásilek, jež ob čas jí posílal na vychování jejího chlapce a ve své lehké mysli jednala tedy trochu neopatrně.

Když přijela do Prahy, setkala se právě v kanceláři paní Brückové s paní Hedvikou a tam o jméno její se nestarala, když slyšela ji oslovovati prostě milostpaní, a když podmínky služebné byly tak příznivy, příznivější ještě než u staré divné baronky, jíž musela stále předčítati a jejíž rozmary pořád jí bylo snášeti. A také do bytu přicházejíc nemohla si před paní adjunktovou všimnouti jména na visitce na dveřích přibité.

Sotva přišla, měla se k dětem, ne proto, aby jako nové koště dobře metla, ale protože jí ty tvářičky jejich byly tak milé, aniž dobře věděla proč. Však dověděla se za krátko . . .

A tak sama lekla se ještě více než Jaroslav a div že Mařenku nepustila z klínu. Oněměli oba, neboť poznali hned hrozné nebezpečí zvláštní té shody okolností, jež znova přivedla je druha k druhu . . . Jaroslav slyšel, jak Hedvika vycházejíc z pokoje nové slečny do předsíně táže se Barušky:

„Milostpán už přišel?“

A slyšel, jak ona přichází . . .

Nohy se mu chvěly a hrdlo stahovalo . . . Karla vzpamatovala se dřív, protože hned za tím prvním dojmem zděšení následoval jiný, mírnější poněkud a milejší, jakási radost neuvědomělá, že vidí zas Jaroslava, který byl otcem jejího syna. Dřív ještě, než Hedvika vstoupila, vstala, ukládajíc Mařenku i s její panenkou vedle na pohovku. A byl to malý Sláveček, který nevěda vytrhl otce z nebezpečí: přiběhl k němu, chytil jej za ruku a otec k němu se skloniv vzal jej do náručí. To všecko se stalo skoro v jediném okamžiku, v malé té chvíli, co Jaroslav přešel ode vchodu předsíně do pokoje a zde dveře zavřel.

Mimo to stál Jaroslav proti oknu, skoro uprostřed pokoje, kam popošel Slávečkovi vstříc, tak že paní Hedvika nemohla si hned všimnouti jeho tváře, tím méně, ana pozornost její byla obrácena k nové slečně. Bez okolků šla k Jaroslavovi a nehledíc ke přítomnosti třetí osoby hned jej objala:

„Vítám tě, Jarouši . . . Tady naše nová slečna, Karla Městecká . . . Přivedla jsem ji hned, když slečna měla čas . . . Prosím vás, slečno Karlo, pojďte tedy se mnou do svého pokoje, už je všecko v pořádku . . . Jarouši, dej zatím pozor na děti . . .“

Všecku svou duševní sílu musel sebrati, aby odpověděl:

„Nestarej se, Hedviko, však já dám.“

Ale nedával nic, a kdyby děti byly bývaly ohnivějších povah, mohla Mařenka skutáleti se z pohovky a Sláveček skočiti z okna, aniž on o tom co věděl.

Když Karla mlčky odešla za paní Hedvikou, sklesl Jaroslav na stolici a díval se vytřeštěně na dveře, za nimiž zmizela . . . Mařenka seděla klidně na pohovce a povídala něco nesrozumitelného; Sláveček sebral zase svou knížku a přinášel ji k tatínkovi:

„Pojď, tati, budeme se koukat na obrázky . . .“

. . . Otevřeným oknem vedlejšího pokoje a dveřmi dralo se sem z Hálkovy ulice ob čas třesknutí nápalky o dřevěného špačka, vzdáleností tlumené zpěvy uvězněných ptáků a ten vlažný, jarní vzduch . . . Což kdyby teď tak Karla naň pověděla všecko . . . nebo kdyby nějakým slovem, posuňkem neprozřetelným prozradila svůj poměr k němu . . . Kriste Pane! — osud jeho visel na jediné niti . . .

. . . Nic se nedivila paní Hedvika, že slečna Karla je nějak nesmělou a málomluvnou. Naopak, líbilo se jí to, zvláště také, když se dověděla na svoje otázky, že docela nikoho na světě nemá, živou duši příbuznou, která by se o ni starala . . . Jediná teta že zemřela asi před čtyřmi léty.

Jako na Barušku, i na paní Hedviku učinila Karla velmi dobrý dojem, který se jen zvýšil, když viděla, jak má svoji garderobu a prádlo v pořádku. Po pravdě pověděno, byla to valnou měrou zásluha zesnulé paní baronky.

Mimoděk a ani nevědouc nabyla Karla mírným a pěkným svým chováním hned na tomto počátku místa poněkud vyššího než pouhé bonny a když se s ní paní vrátila zpět do pokoje k Jaroslavovi, pověděla Hedvika:

„Omluvte mne na okamžik, musím ještě přihlédnout do kuchyně," a s úsměvem dodala: „Jaroslave, bav zatím slečnu, aby se jí nezastesklo..."

„Nemohla bych milostivé paní pomoci?" ptala se Karla nesměle, bojíc se toho osamoti s Jaroslavem.

„Ne, děkuji, není zapotřebí. Je už všecko připraveno a musím jen trochu dohlédnouti."

Jaroslavovi se odlehčilo, když viděl, že Hedvika neví nic. V té chvíli přemítal rychle a poznával, že Karla teď musí zůstati aspoň nějaký čas, třeba že takové, byť i krátké spolužití bude pro něho hroznou duševní trýzní.

A když Hedvika odešla, přiblížil se ke Karle a tak, aby pozornost chlapcovu nevzbudil, pravil potichu:

„Pro bůh, Karlo, jak se to stalo, že jsi tady?"

„Já nevím," šeptala Karla. „Paní Bráčková mi povídala, chci-li místo u jedné paní soudcové a já neměla ani zdání, že to je tady... Teprv když jsi přišel ty — když jste přišel vy," opravovala hned samu sebe.

„Odpusť mi, — já nic nemohu za tu náhodu... ale prosím tě, zůstaň tu nějakou chvíli, několik týdnů, několik dní, aby náhlým tvým odchodem Hedvika nebyla upozorněna..."

Bylo mu krušno doprošovati se milosti u té, které sám tolik dluhoval.

„Nebojte se, pane adjunkte," odvětila Karla, pořád tiše, „ode mne se milostpaní nedoví ničeho..."

Jakési teplo pronikalo jí tělem, že je zas jemu blízko a dříve, když poznala, kde se ocitla, byla první její myšlenka po tom leknutí následující lítost, že bude musit zase odejít. A on sám si teď přál, aby zůstala! Nic se v tom okamžiku nestarala o tu druhou, které už patřil, ač nechtěla mu jí odlouditi. Ani nepomyslila tak daleko...

„Co dělá tvůj hoch?" ptal se ještě Jaroslav.

„Děkuji, je zdráv... a děkuji, že jste naň nezapomněl."

Narážela tím na příspěvky, které jí posílával.

... Jaroslav už seděl zase na pohovce a Karla opět hrála si s dětmi, když přišla Baruška prostírat na stůl. Večeře odbyla se klidně a paní Hedvika vykládala si jako znamení velmi dobré, že Jaroslav na Karlu ani nepohleděl.

Ten rok venkovského pobytu Karle posloužil. Krásná tvář, dřív pobledlá trochu pobytem v zapadlém brlohu té křivolaké uličky, zčervenala zas a na pohled jí nebylo, ač jí bylo už přes 22 let, a i přes to svoje bývalé strádání ještě krásnější byla než tenkrát, před pěti léty, kdy s Jaroslavem se milovali. Vracejíc se do Prahy, nebála se, že ji někdo z bývalých návštěvníků oné vinárny pozná po době poměrně tak dlouhé; a tak v tom bahně byla přec jen krátko, aby mohla nabýti nějaké „pověsti", přes svoji velikou krásu. Ostatně — jinak vypadají smutné takové

postavy tam v soukromí, doma, a jinak venku . . . Nikdo by byl netušil, čím bývala tato tichá, skromná slečna, s velkým okem tmavým, která tak dobře uměla upoutati k sobě malé ty děti, Slávečka a Mařenku.

. . . Dlouze plynuli teď Jaroslavovi dnové, plné krásy jarní a letní: zas a zas přemýšlel a zas a zas se musel přemahati a přetvařovati, býti stále na stráži, aby sebe a Karlu neprozradil a to tajemnůstkářství jej, který dříve před svou chotí ničeho neskrýval, tížilo nevýslovně. V sladké jedné hodině rozhovoru přiznal se jí kdysi také ku své auskultantské lásce, ač přece všechno nepověděl a prostá paní Hedvika nedovedla se domysliti: pokládala lásku tu jen tak za nějaký flirt, k němuž nepřihlížeti učila ji už dobrá máti. Ani neřekl tehda Jaroslav, jak se to děvče jmenovalo a do bližších podrobností se nedával.

Že Karla zůstati nemůže, bylo mu jasno: každý okamžik společného žití byl nebezpečným a ztěžoval vzájemné postavení. A pak cítil jiné, hroznější nebezpečí těch dvou ohňů, mezi nimiž byl: Karla byla krásná a svůdná a on věděl, že jej dosud má ráda — — Aby odešla, zdálo se mu teď ještě těžším, než aby zůstala: Hedvika si novou svoji společnici zamilovala tak, tak jí byla nakloněna a ve všem s ní se snášela, že by náhlým odchodem, ničím nezdůvodněným, musila býti jen upozorněna, že něco se děje nebo dělo, co se díti nemá nebo nemělo. Záminka onemocnělého příbuzenstva také odpadla, když Karla už sama pověděla, že nikoho ve světě nemá a také listů žádných odnikud nedostávala; s malým Jaroslávkem ani se paní Hedvice nepochlubila.

Bude tedy nutno dlouho snášet tu duševní trýzeň, která byla trestem za jeho vinu? A bude tomu konec i tehda, když Karla odejde? . . .

Nesnáz, kterak uvésti Karlu doktoru Staňkovi, odstranil Jaroslav, třeba dost nemotorně. Vyhledal svého přítele dříve než on sám přišel k nim a povídal mu:

„Máme novou společnici, vlastně bonnu, víš, tu vzdálenou moji příbuznou, kterou jsi asi před půl druhým rokem u své tety protežoval. Ale nezmiňuj se mé paní, že znáš náš příbuzenský poměr, — nerada o tom slyší a povolila jen mým prosbám . . .“

Nic nebylo tak proti pravdě a proti povaze paní Hedviky jako tohle, ale doktor Staněk byl příliš dobrým lékařem a člověkem, aby se nad tím zastavoval nebo dokonce po příčinách nevole paní Hedviky pátral. Na jeho mlčelivost pak Jaroslav spoléhal, jakož i na vratkou tu okolnost, že doktor se nestará o obchodní záležitosti své tety, když nemusí a tam že po ničem pátrati nebude.

Zdánlivě bylo tedy všecko v kolejích dobrých a Jaroslav čekal jen na vhodnou chvíli, kdy bude moci promluviti s Karlou. Nečekal dlouho a za jednoho červnového odpoledne, kdy věděl, že Hedvika odešla návštěvou, vrátil se z kanceláře dříve než obyčejně. Mařenka spala a Sláveček byl v kuchyni u Barušky, která majíc už poklízeno a do večeře času dost, spravovala si kazajku a vyprávěla Slávečkovi cosi ze života nějakého krále. Život její vlastní byl by poskytoval zajímavé vypravování pro Slávečka až tak za patnáct nebo šestnáct let. Teď byly mu důležitější brokátové sukně princezen a plechová brnění rytířů nežli milostné scény, které začínaly, naplňovaly a končily Baruščin román.

„Karlo,“ povídal Jaroslav, „takhle žíti už nevydržím. Co počneš?“

„Nevím,“ odpověděla Karla.

Opravdu, nepřemýšlelo o tom to nešťastné děvče. Neměla sic vědomých zlých úmyslů, ale začínalo jí býti teď nějak dobře ... snad proto, že viděla žíti Jaroslava v ústraní, ze šetrnosti k Hedvice, pořád ještě trochu chorobné.

„Tak zůstáváš jen proto, abych se trápil?“ ptal se smutně Jaroslav. „Vždyť vidíš, jak pykám za svou vinu, kterou doznávám rád a kterou pokud mohu rád napravím.“

„Ach ne, pane adjunkte,“ — zvykla mu už tak říkati, byť i málo spolu mluvívali, „— to nechci a nebudu, vždyť víte ...“ však nedořekla a dodala jen: „Nemějte starosti, odejdu co nejdřív, třeba bez záminky.“

„Toho nečiň,“ bránil se Jaroslav ze zbabělé bázně před svou chotí, „aby Hedvika nic netušila.“

„Tak tedy něco si vymyslím.“

V.

Bylo však těžko vymýšleti ...

Doktor Stránský, hned když ponejprv za pobytu Karly přišel k adjunktovým, zadíval se na Hedviku mnohem déle, než bývalo obyčejem jemu, který mladého ženského světa nikdy si nevšímal, leda pokud mu byl materialem nemocničným. Měl svoje zkušenosti, analogické s vědomostmi Baruščinými, a bál se děvčat od těch čas, co se mu provdala studentská jeho láska a nespravedlivě z toho jediného případu ženskou nevěru generalisoval. Ale kráse Karlině a jejímu oku, tomu hlubokému, plnému oddanosti a přestálého utrpení, neodolal a choval se k mladé honné svého přítele, v níž nad to viděl ještě jeho příbuznou, velmi zdvořile, ba uctivě. Choroba paní Hedviky byla mu vítanou záminkou k častějším návštěvám u adjunktových a stávalo se nezřídka, že když netěžká jeho pacientka, trpící jen žaludečním katarem, byla poodešla buď za nákupem nějakým nebo návštěvou, zastal Karlu doma samotnu, s dětmi. Baruška, kralující teď už samovládně rendlíkům a pekáčům v kuchyni, na druhé straně předpokoje, vedle pokojíku slečnina, byla počítána od doktora za nic, velmi nevděčné ku plodům její dovednosti, jež on sám nejednou, když zůstal na večeři nebo na oběd, do nebe vychvaloval. Také hrající nebo dokonce spící děti tvořily faktory tak minimalní, že se s dobrým svědomím mohly pokládati za hotové nully pro ty milé okamžiky. Milé nejvíc doktorovi, kterému v takových případech čekání na paní Hedviku zdálo se nad míru příjemným. A v nemocnici, kde dosud byl sekundářem, zdál se míti teď nápadně málo práce. Sic také Karle bylo teplo u srdce, když viděla, jak je k ní laskavý — ale zůstávala málomluvnou. Zaráželo ji trochu vlídné chování doktorovo a nevěděla dobře, proč jí tak horlivě vypráví o různých případech své nemocniční praxe; ale doktor chtěl ji bavit. Myslila, že když patřívala kdysi jednomu, nemůže už nikdy náležeti jinému a chystala se odejíti. Kam, sama ještě nevěděla; bezpochyby že nejdřív zas k paní Brückové ...

Bývalo teď krásně venku a zejména v té krásné avenui, která snad proto, že má na sobě kousek přírody, nese jméno básníka, který tak rád o přírodě zpíval; byla ta ulice už plna zeleně a vůně letních květů. Docela jinak tady bylo než ve všech ostatních třídách tohoto a sousedních měst, tak všechno jako připraveno k večernímu vyprovázení milované bytosti nebo k vyhlížení z okna dvou duší hořících láskou.

„Nelíbí se vám tady, ve velkém městě?" tázal se jednoho toho krásného dne doktor, když Karla jala se vzpomínati na svůj poslední pobyt venku, jak s paní nebožkou chodívaly do polí a lesů. V duchu vzpomněla také na zapadlou vesničku v lesinách, kterou vídala jen letem, nejposléz právě před rokem, a zda-li malý její Jaroslav těší se také z letního vzduchu. Má tam asi teď plné, červené tváře, a sesílil zas... nebo posledně byl chudinka nějak slabý a všechen pobledlý...

„Ach líbí... mně se musí líbit všude, kde jsem."

Trudná ta odpověď zabolela doktora a ptal se dvojsmyslně a dost neopatrně:

„Netoužíte po žádné změně?"

Karla se naň podívala, jako by mu hned nebyla porozuměla, a po chvíli povídala zvolna, táhlým hlasem:

„Já?" — a zamlčevši se dodala: „Ne, nemohu."

„Proč byste nemohla?"

„Nač se ptáte?" odvětila, a slza, která sklouzla jí na šití skanuvši po tváři temně zardělé, byla by se stala ještě předmětem doktorovy analyse, kdyby se v té chvíli nebyla vrátila paní Hedvika.

... Doktor začínal tušiti, že s tím nebohým sirotkem není všecko v pořádku a to, co v něm vznikalo, mísilo se s upřímným soucitem, který bývá nezřídka silnou vzpruhou velkých lásek. Nepátral po ničem a jen z úryvků řeči, sem tam prohozených, domyslil se, že Karlu něco hryže, že s tichou resignací něco snáší — a miloval ji.

Ve věcech lásek i cizích mívají ženy bystrý zrak. Proto paní Hedvice neušlo toto milování a hned potom když vracejíc se stihla Karlu sedící u okna a doktora čekajícího tak trpělivě na ni, po boku Karly, trochu blíž, než bylo právě nutno, všimla si, jak Karla je zardělá a doktor bez toho svého obvyklého klidu a své rovnováhy. Neváhala mínění své pověděti Jaroslavovi ještě toho večera:

„Mně se zdá, že doktor Staněk chytil?"

„Koho?"

„Eh, nikoho, — chytil a hoří: je zamilován."

„Václav?" divil se upřímně Jaroslav. „Co tě napadá... A do koho?"

„Do Karly!"

V tom shasil Jaroslav rychle svíci a zbledl v temnu červnové noci. Neodpovídal, jak jej zalekla ta zpráva a teprv po chvíli odpověděl hlasem ztichlým:

„Není možná?..." Políbil chvatně Hedviku a odcházel do svého pokoje.

Hedvika myslila, že je tak ospalý a nechala jej odejíti nerozpřádajíc dále tkanivo Staňkových citů. Sama usnula.

Jaroslava dusilo letní horko a dusily jej myšlénky... děsil se následků tohoto rozvoje věcí, jehož se nenadál. Kdyby doktor Staněk opravdu ucházel se o Karlu, nezbylo by mu než říci svému příteli pravdu, holou a čistou, říci na sebe svůj hřích, snad zkaziti Václavovi štěstí a Karle klidnou budoucnost.

Pro bůh, což nebude konce tomuto strádání duševnímu? Jak teď z toho labyrintu ven? Což má snad Karlu vyhnati, vypuditi násilím, aby se zachránil? A při tom všem ty všechny trudy v sebe uzavírati musil, nebylo nikoho, komu by to všecko mohl pověděti, aby si ulehčil... Však za týden odejede Hedvika s dětmi na venek, návštěvou do Komárova k rodičům a pak do nedalekých lázní — pak odjede i Karla a už se nevrátí. Tak ještě těch několik dní a bude snad dobře...

Však nebylo, protože dřív než mohla odejeti, paní Hedvika roznemohla se těžkým tyfem, a aby míra strastí Jaroslavových byla dovršena, roznemohl se i Sláveček a doktor Staněk býval u adjunktových, pokud jen služba nemocniční mu dovolovala, dvakrát až i třikrát denně. A nejednou požádal některého kollegu, aby jej zastupoval...

Karla stala se milosrdnou sestrou a strážným andělem toho lazaretu, z něhož malou Mařenku odvezla si tchyně ještě v čas do Komárova. Doktor Staněk při všech starostech a té péči vždycky bedlivě stopoval tu ošetřovatelku, obdivoval se její trpělivosti a dobrotě, se kterou dni i noci trávila v ložnici paní adjunktové. Láska jeho rostla ode dne ke dni a od návštěvy k návštěvě...

Ale Karla byla smutná a teď najednou zmocnil se jí stesk po tom malém broučku, kterého musila opustiti a kterému teď bůh ví jak se daří. Kdyby takhle také onemocněl, jako Sláveček a byl v takovém nebezpečí, — která ruka ošetří toho ubohého nalezence, který rodičů neměl a který asi byl v bídě?! — Najednou svědomí se v ní ozvalo, že tak dlouho tomu děcku věnovala péče tak málo, že bůh ví kam se dějou peníze, jež posílá hajnému do Sloukovic, že by si měla přese všecko vzít dítě k sobě a žíti jen pro ně... Teď sic nebylo ještě pomyšlení na to, ale znenáhla začala věc v ní uzrávati a jaká byla nerozhodná, odkládala to až do uzdravení paní Hedviky. Neměla také té odvahy opustiti Jaroslava v těch trudech. Jen smutek její nepřestával, ba rostl, čím více znamenala, jak doktor k ní je laskav a jak ji má rád.

... Už oběma nemocným dařilo se lépe a pan adjunkt chodil zas docela pravidelně do kanceláře, když za srpnového jednoho odpoledne přišel doktor. Oba pacienti, už se uzdravující, spali, a Karla sedíc ve vedlejším pokoji probírala se v posledním čísle obrázkového časopisu. Sic docela nepozorně, protože jeden z obrázků jí připomněl jejího chlapce... Pořád vniterný hlas jí povídal, že Jaroslávek strádá, a plakala při tom.

„Proč se trudíte?" šeptal jí doktor zticha, aby neprobudil spící. „Vždyť našim nemocným už je lépe. Dejte mi trochu důvěry a svěřte se mi, proč pláčete, slečno Karlo?"

Karla nemohla už zdržeti ztajovanou úzkost svoji. Vypukla v pláč ještě větší, tlumený, tak že doktor Staněk z obavy přivřel opatrně dveře ložnice.

„Pro svoje dítě..." zaštkala Karla.

Doktor Staněk nerozuměl, myslil, že pro Slávečka a těšil ji:

„O toho již nemějte starosti, už je po třech nedělích a nebezpečí šťastně minulo.“

„Ne,“ opravovala Karla, „pláču pro svého Jaroslava... mám syna... pro svoje dítě...“

A šátkem zakryla si oči, když tak to vyznání mimoděk z ní vyšlo.

„...ale pro bůh neptejte se dál!“

„Pro svoje dítě?“ — opáčil doktor Staněk s ustrnutím. Všecko, co pro Karlu cítil, teď vyniklo v jeho duši. Tak mu připadalo, že jakási překážka staví se mu v cestu a bál se pojednou, aby se mu neshroutilo blaho, které v mysli si zbudoval. V té úzkosti napadla mu jediná možná záchrana, a chtěl přetíti rázem všecku svoji nejistotu. Dodal po malé chvíli toho uvažování, které bylo jen koncem úvah dávných, pořád zticha, ale hlasem rozhodným, podávaje Karle ruku:

„Karlo, chcete býti mou?“

Karla ustala v pláči, ruce jí sklesly a podívala se na doktora, dlouze, udiveně. Oko její zaplanulo na okamžik a odpověděla:

„Ne, nemohu... zeptejte se Jaroslava... pana adjunkta...“

A odkvapila k nemocným do ložnice; zdálo se jí, že Sláveček ji volá...

Doktor Staněk žádal Jaroslava o ruku Karly; chtěl míti aspoň vysvětlení odmítavého jejího chování. — Dlouho seděli oba v Jaroslavově pracovně a dlouho mluvil Jaroslav. Pověděl tedy Václavovi všecko, od počátku své známosti až do toho loňského nešťastného večera únorového, od kterého počínalo jeho trápení. Jakoby balvany se mu se srdce svalovaly při tom vyznání. A všecko mu řekl, a nesmlčel ani, kde Karlu našel a co se pak s ní dálo... V malém pokojíku, kde seděli, Václav na pohovce, Jaroslav ve fauteilu u svého psacího stolku, vznášel se jemný kouř cigaretového tabáku, a na okno bubnoval červencový lijavec.

„Byl jsem svou upřímností povinován tvému přátelství, které jsi mi věnoval od studentských let a tvé obětavosti, se kterou jsi v posledních týdnech ošetřoval moji choť a mého chlapce. Kdybych ti byl něco zamlčel a ty později se o všem dověděl od jiného, byl bys mne mohl právem pokládati za člověka ještě špatnějšího než jsem. Osud Karly a jejího a mého syna leží mi na srdci těžce, — a teď vidím, že odhaluje ti její i svou minulost, musím kaziti její osud a tvoje štěstí. Bolest moje je přenesmírná, ale nemohl jsem jinak... však zasluhuji toho. Hedvika neví a nesmí zvěděti o ničem: jsem-li nešťasten já, je na tom dost, — nač trpěla by ona nevinná se mnou? Nezvěděl bys ani ty, kdyby okolnosti mne nebyly přinutily pověditi tobě, co mne svírá, jak jsem právě učinil... Václave, nehněvej se proto na mne, — tvého hněvu nemohl bych snésti...“

Václav mlčky podával Jaroslavovi ruku. Litoval ho upřímně.

„Nehněvám se nic, Jaroslave, a pomyšlení, že dítě Karlino je také tvým, usnadňuje moje rozhodnutí. Nebudu první, který budu druhou láskou své choti... A neboj se, Hedvika nedoví se nic... usadím se na venkově a na věc pozapomene se, nebudeme-li na očích... Bude-li Karla chtít, vezmu si ji přec...“

„Václave!“

VI.

V zářijovém dopoledni, plném podletního jasu, pod jasným nebem, ve vzduchu průhledném a v bezvětří, v čase, jenž dýchal klidem odbytých polních prací a v duši vléval tichý mír, kráčel po silnici, na západ od Heřmanova Městce, doktor Staněk a přemýšlel.

Nový hřbitov po levé straně už dávno přešel a zacházel teď k vesnici Konopáči, za níž velikou serpentinou cesta vedla k lesu a ztrácela se v něm.

Co jej přimělo k tomu divnému rozhodnutí, jež učinil přec, přes tolik předsudků? Sic také kus vděčnosti v tom bylo a nemohl zapomenouti, jak za let gymnasijních Jaroslav, sám dobrý filolog, dělával s ním vždycky rád a ochotně latinské a řecké přípravy a úlohy, jak německé úkoly zaň pracoval a jak se mu později dostalo vlídného přijetí v domě Jaroslavových rodičů a jak zvláště přátelsky se k němu choval Jaroslav tehda, když ta jeho stará láska se provdávala, jak jej těšil a povzbuzoval . . . a zapomněl docela, že Jaroslav za to svou neupřímnost teď teprve napravil . . .

Však větší, mnohem mohutnější byl cit, který měl ke Karle . . . Viděl v ní jen dobrou, oddanou duši, která dovedla klesnouti leda z nerozumu a proto, že neměla nikoho, kdo by ji vedl. Byl lékařem a viděl v chybě Karlině jen slabost tělesnou, nerozvážnost nezkušeného děvčete, za kterou trpěla teď tížeji než zasluhovala. Vinníkem byl Jaroslav . . . Divná věc, rozumoval tak jda jedlovým lesem, že často za chybu, kterou provinί muž, pykati musí slabý ten tvor, který nerozmýšlel tehda a nedovedl rozmýšleti, ba snad ani následků neznal. Tutéž a stejnou vinu svět mnohem přísněji posuzuje u ženy než u muže — a proč? . . . Doktor Staněk, muž dobrých zásad, myslil, že musí také proti těm předsudkům bojovati a malý Jaroslav neměl býti překážkou jeho lásky ku Karle.

Když z lesa vystupoval, rozvíjel se před ním zas jiný kout českého východu, dalný, vlnitý kraj, a když popošel dále, stanul dívaje se do průzračného vzduchu. Teď, když zašel za Vyšice, byl na výšině, z níž, když se poobrátil, měl výhled k severu a severovýchodu daleko a široko ku Přelouči a Pardubicům, na velkou labskou pláň . . . Rozeznával daleko města a vesnice, koupající se v syté podletní zeleni . . . Pak najednou přišel před třetí vesničku, se širokým lesnatým pozadím, jen o několika číslech, z nichž vynikal čistý jednopatrový dům, se zahrádkou před okny a prostranným hospodářským dvorcem. V zahrádce před okny bylo několik úpravných záhonů, uprostřed jeden velký, kulatý, kolem něhož byla obruba kamení a v té bílými oblásky v černé hlíně nápis „Lesovna knížete Kinského“. Na dvoře této lesovny stál malý stoh slámy a kolem něho pár dětí, tři chlapci a dvě děvčátka; hráli si na skluzavku a spouštějíce se s hůry dolů trhali kalhoty, po případě sukně. Starší z děvčat však šetřila i tu jedinou, kterou měla a obětovala té radosti i vlastní kůži; byla dílem z dobré školy, poněvadž rodička její při devítihlavém potomstvu a tolikéž krcích věčně hladových opravdu nemohla věnovati valnou péči toaletě této dcery a co bylo, musilo se šetřit, dílem měla strach, aby od této mámy nedostala, kdyby se vrátila se suknicí pošramocenou. Hlavní slovo v té skupině vedl malý, asi pětiletý knoflík, zavalitý a ku-

latých tváří, hlavy do hola ostříhané, syn pana lesního, Tonda, už podle pěkného obleku „pán", jehož rozumům neodvážil se odmlouvati hajného hoch Martin asi o dva roky starší a téhož lesního zřízence dcera, šestiletá Kačka, už vzpomenutá. Tříletá sestra Toníkova byla víc divákem, než osobou činnou: bála se té výše. A ještě nesměleji si vedl slabý klučík třetí stejného stáří s Tondou, chatrného, ba roztrhaného zevnějšku, bledých tváří, ale krásných tmavých očí . . .

Ze dveří myslivny vycházela teď jiná holčička, asi desítiletá, ač silná na svoje stáří, nesouc v ruce tři krajíce chleba:

„Děti, Kačko, Martine, Jaroušku, — pojďte sem, tu máte," volala.

Na ten hlas drobotina nechala práce pospíchajíc k Fandě, lesního nejstarší.

„Na, Jaroušku!" dávala tomu nejmenšímu a největší kus. Ten chudinka to popadl a dychtivě jedl, kdežto Martin chtěl mu nepozorovaně vyměniti jeho dávku za svoji, menší.

„Necháš ho!" napomínala zas Fanda a hrozila, „že tě plácnu!" A už už by svou hrozbu byla uskutečnila, kdyby se Martin nebyl uhnul, právě v čas.

„Pojď sem, Jaroušku," volala ještě toho nejmladšího do síně. „Snídals?"

„Ještě ne," odvětil hošík a oči se mu blýštěly. Tušil, že dostane asi hrnek kávy nebo mléka. „Tetička odešla časně ráno do lesa, do školky . . ."

Zatím i Toník i malá Andulka přinesli si z kuchyně krajíce mazané máslem a nádvoří na okamžik stichlo, pokud děti se potýkaly s chlebem.

Doktor Staněk stál chvíli nepozorován před plotem, který dělil dvorek od silnice, dívaje se na děti a teď vstoupil vrátky do dvorce. Děti teď teprve zpozorovaly cizince, ve Sloukovicích věc dosti vzácnou, shlukly se instinktivně ke dveřím a zaujaly posici vyčkávací. Doktor Staněk však nevypadal hrozivě, přiblížil se zvolna k té skupině, v níž teď Fanda a Jarouš scházeli, a tázal se vlídně:

„Je pan lesní doma?"

Paroby nade vchodem a informace v hotelu „u Pivničků" v Městci byly mu bezpečným vodítkem, že pan lesní bydlí zde.

Děti ztichly, přestaly žvýkat a koukaly němě na neznámého tazatele. Nechápaly dosahu té otázky, poněvadž znaly jen „tatínka" nebo „milostpána", ale „pan lesní" byl jim pojmem ještě docela cizím. Konečně Tonda, z tohoto shromáždění osoba ještě nejintelligentnější, pochopil situaci aspoň po jedné stránce a pravil z čista jasna:

„Tamhle jde strejček!"

Patrně tím chtěl naznačiti, že jsou zde instance vyšší, které lépe dovedou odpověditi na danou otázku. A nepouštěje se do hovorů dalších, odevzdal svoje druhy a družky dalšímu neurčitému osudu, odběhl na druhou stranu a ze dvorce ven, na louku, směrem k lesům. Tam vycházejíc z jedloví objevila se jakási postava, v županu, s turbanem na hlavě, ručnicí přes rameno a v trepkách. — Byl to pana lesního švakr, soudní adjunkt Robert Dobrý, který tuto trávil svoji čtrnáctidenní dovolenou, jako každý rok, a vracel se z obvyklé ranní procházky po lesní

poušti, na které jakživ nikdo jej a jeho podivný úbor nepřekvapil, leda hajný, a na které vháněl do zajíců sem tam se mihnuvších víc strachu než náboje.

Pohodlně kolébal se po mezi obstarožný ten mládenec v duchu se už těše na dobrou přesnídávku, kterou mu připravovala sestra, proslulá v široku daleku kuchařka. Nikdo jiný nedovedl oceniti lépe těchto vzácných jejích vlastností než labužník Robert.

„Strejčku, strejčku," volal z daleka Tonda na strýce, „někdo tam je."

„Kdo pak, kde pak?" tázal se úsečně pan strýc, vůči Tondovi i kmotr.

„Tam na dvoře . . ."

„Počkej . . ." napomínal strýc k rozvážnosti, přemýšleje, jak nejlépe by přeskočil hluboký a mokrý příkop, aby při tělocviku tom pantoflí neztratil. Konečně ocítil se na druhé straně překážky a ve dvoře.

„Račte odpustit . . . mám snad čest s panem lesním? . . . Jsem doktor Staněk z Prahy . . ."

Pan adjunkt v županu vida před sebou intelligenci sobě rovnou, sic trochu se usmívající, ihned se vzpřímil, při čemž objem jeho teprve přišel k náležité platnosti a začal se omlouvati, že vypadá takhle.

„Lojzo!" zahlaholil do předsíně. — „Prosím, račte jen vstoupit," zas na doktora, „švakr bude asi ve své kanceláři . . ." — —

„Ano, pane doktore," vysvětloval pak pan lesní doktoru Staňkovi, „hajného mají toho hošíka už několik let, ale bůh ví, je mi ho líto. Hajný sám má devět dětí, je to jako píšťaly od varhan, a ten chroust je desátý. Sami sotva se najedí a to cizí dítě vzali jen pro těch pár zlatých, co na ně dostávají. Kdyby se někdy u nás nenajed, byl by snad hlady už zemřel. A od rána do večera toho červa jen tlukou a nadávají mu. Co se jen s nimi nazlobím, aby s děckem lépe nakládali. Bůh ví, že ti jeho rodiče mají smrtelný hřích, že je tak opustili."

Doktor Staněk mlčel a teprv po chvíli pověděl.

„Matka se teď k němu hlásí a chce je zpět . . . Byl jsem před pěti lety lékařem v porodnici" — to lhal trochu, — „a ošetřoval jsem ji tenkráte. Neblahými poměry byla nucena, odevzdati dítě do nalezince, odkudž dostalo se až sem. Teď, když poměry valně se zlepšily, obrátila se na mne, abych opatřil vše, čeho k vrácení dítěte třeba a chlapce jí přivedl. Náhodou přijel jsem v tenhle kraj za jistou záležitostí a spojuji tedy její věc s mojí. Že matka sama sem nechtěla, je pochopitelno."

„Ale byla tady, několikrát, naposled, tuším, asi před rokem," vyzrazoval lesní. „Přijela vždy večer a ještě v noci odejela. Prý je ještě mladá a velmi hezká. Moje žena ji viděla a mluvila s ní. Toť víte," činil vedlejší poznámku, ne právě nutnou, „ženské musí do všeho strčit nos a hajná musela pro ni vzkázat, když ta paní přijela. Plakávala, ovšem a nechala hajným vždy něco peněz, kterými pomohli sic sobě, ale dítěti ne . . ."

Zdrželi doktora Staňka přes oběd, neboť hostinnosť „pantatínka ze Sloukovic" v kraji byla příslovečna.

„Neračte se starat, dám pak zapřáhnout a přijedete do Městce k vlaku ještě v čas. Tady Robert Vám pomůže zařídit tu věc s hajným, který snad se rád dítěte zbaví, zvlášť za těch podmínek, o nichž jste

vyprávěl, a budete si asi moci vzíti hošíka hned... Marie, trochu hocha umeješ, v hájovně by ani to pořádně nedovedli — a dej mu něco čistého, od Tondy...“

A když doktor Staněk odejel, ulehčil si pan lesní poznámkou:

„Ty, Roberte, že je to jeho táta.“

„Není,“ odsekl Robert, ale ve vší dobrotě, „ten by tak pěkně a otevřeně nejednal... a k dítěti by se choval jináč,“ mínil ten hluboce citlivý soudce...

„Ale že něco v tom vězí, může být,“ dodal po chvíli s tváří velmi důležitou.

Doktor Staněk měl vedle sebe v kočáře Jarouška. Zíraly z toho chlapce souchotiny už ve vysokém stupni... Bázlivě choulil se do koutka, nebo jakživ takhle ještě nejel a nikdy se s ním tak tuze vlídně nezacházelo, jako teď. Když doktor Staněk ruku vztáhl a jej chtěl pohladiti, třásl se strachem, že jej chce bíti...

Slunce padalo do černavých lesů, za Sloukovskou myslivnou, zvolna a krásně. —

Romantická perioda českého malířství.

Píše dr. F. O. X. Jiřík.

(Pokračování.)

ykonav takto v Římě své poslání, dal se Führich na zpáteční cestu do Prahy dne 21. července 1829 v 7 hodin večer. Týden před tím pořádáno jemu na počest slavnostní pití v osterii před Porta Salara, kdež v dekorovaném sále posazen mezi krajany Tkadlíka a Böhma.

V Praze s napjetím čekalo se na jeho návrat, neboť již z Říma docházely veliké zprávy a prof. Müller za jeho nepřítomnosti rozhodně hájil jeho zájmy; kolbištěm jeho byla Bohemia. Proti němu byl úřední, officielní náhled akademie a jejího ředitele Berglera, později Waldherra; ostatní umělecký svět pražský s potěšením průběh sledoval a dle potřeby stál při té nebo oné straně, většinou však devotně skláněl šíji před vlasteneckou společností přátel umění. Proto Führich opatrně stylisoval každý římský dopis a svoji činnost hleděl zahaliti v tajemné, zveličující pološero.

To však nevadilo, aby jinými cestami nepátralo se po jeho slabých stránkách. Sotva že Nadorp přišel do Říma, již píše mu malíř Tejček 21. února 1828, aby sdělil mu něco o Führichovi; dodává při tom, že prof. Müller v obhajování jeho věci již tak daleko dospěl, že studium antiky prohlašuje pro umělce za bezúčelné a přímo škodlivé — „krásnou, dobře studovanou lidskou postavu nazývá pohanskou a tak ve známém tónu dále“. Konečně ujišťuje, že zpráv o Führichovi nezneužije.

Při tom patřil Tejček k předním Führichovým nepřátelům, jejichž domýšlivosti pověst jeho nelibě se dotkla. Nepřáli mu. Připíjel si sice Tejček s Führichem u Pechtla častěji na zdraví a přátelství, jak tento ve svých dopisech sám se zmiňuje, ale nepokryté smýšlení své a jiných uražených veličin vyslovil v dopisu Nadorpovi do Říma 21. listop. 1831. Praví tam mezi jiným: „Vzdor tvému tvrdošíjnému mlčení o Führichově římské umělecké činnosti, vím přece pomalu dosti o ní; on tam u vás málo se naučil, a nedělá své obrazy jinak než před svým odchodem. Namáhá se sice jakýsi zdejší Müller, aby obecenstvo přesvědčil, že obor jeho jest nejčistší pšenice a co do vkusu že v ničem nezadá nepřekonatelnému středověku; poněvadž však my nemáme již středověký žaludek, chce se nám důkladnější stravy — žert stranou, jeho poslední kostelní obraz, Stětí sv. Jakuba,*) dole klečící světec s katem, po obou stranách spektatoři, nahoře Kristus s anděly, podobá se velice tapetě; komposice jako jindy dobrá, uspořádání, kostymování středověké, kolorit pestrý a konvenční, kresba bez studia, perspektiva žádná. — Vydání jeho Genovefy, kterou změnil a poněkud zcorneliusoval, nemělo žádného účinku a tak tráví svůj život vždy doufaje, že to jednou přijde.“ Co žertem prohodil tu Tejček o středověkém žaludku, jest věta zcela moderní a můžeme ji vždy akceptovati; každá doba chce míti své umění a jest pošetilá námaha přesazovati k nám cizí a zaniklé. Tejček sám byl však dalek toho, aby chápal, co tu vyslovil; napsal pouze něco, aby ulehčil své uražené umělecké samolibosti a tak i všichni ostatní soupeři Führichovi; vytýkali mu nápodobení, eklekticismus, jsouce sami také jen nápodobiteli a eklektiky.

Pro historii českého malířství návratem Führichovým do Prahy nestalo se však skutečně nic; on se v Římě skutečně nenaučil malovat a očekávaných reformátorských děl neprovedl, ačkoliv žil v Praze až do r. 1834, tedy plných pět let po návratu z Říma.

Význam jeho pro naše umění jest jen theoretický, jako celá romantická perioda našeho malířství má ráz theorie; bylo třeba vystřídati mínění, skřížiti názory a umělecké přesvědčení, měl se přemoci klassicismus a dojíti k přírodě. Romantismus náš jest pak pravé juste milieu, a zástupci jeho samí mistři prostřednosti; eklektické linie se nezbavili a k přírodě nedošli. Führich sám, vůdce této generace, nebyl nic méně než reformátor; k tomu scházelo mu velmi mnoho a především hlavní věc, technika; kdo chce reformovati malířství, musí zcela jistě uměti malovat. Pak byl Führich příliš měkké, sensitivní povahy, bez reformátorské energie a proto všechny reformy zůstaly při tom, že by se něco mělo dělati, ale že se to dělati nemůže, poněvadž toho nikdo nedovede.

Jediný positivní výsledek, jenž zúrodnil další uměleckou činnost, bylo heslo „pryč od antiky“, a jest to opět jedině tento opposiční moment, jenž spojuje naši romantiku s francouzskou, která stála však nejen v theorii, ale i v praxi vysoko nad klassicismem. Theoreticky byl Führich o správnosti svého směru úplně přesvědčen a honosil se tím, že věří

*) Pro město Paku.

Tkadlík: Modlící se malý Kristus.

více sobě než svým protivníkům; pravdou však jest, že věřil ještě více Overbeckovi než sobě. Kdo má svůj vlastní umělecký temperament, nehledá si vzorů v galerii a v rytinách, ale Führich potřeboval mnoho pomocníků, aby pomohli mu slepiti jeho romantický ideál; Overbeck byl poslední a ten dal mu také poslední nátěr. S tím přišel do Prahy a vytáhl do boje. Byl to však podivný malířský turnaj; obě strany vytýkaly si neumělectví a při tom obě byly stejně ubohé; na obou stranách nedělalo se — nic; celý boj točil se kolem otázky: jak smýšlí o umění? Co v něm dělá, bylo vedlejší. Čím mělo pak býti obecenstvo přesvědčeno? Bylo v letech třicátých u nás něco rozhodně pozoruhodného vystaveno? Nic. Boje o romantiku v malířství sváděly se v novinách a ne ve výstavách, jako dálo se ve Francii. U nás tehdy platila v umění ještě autorita, kterou představoval vždy ředitel akademie a poněvadž jím stal se r. 1835 Tkadlík, byl tím také boj dobojován a směr romanticko-nazarénský officielně přijat do slušné společnosti a trpěn až do r. 1840. To byla opět zcela krátká doba, v níž také nic prorážejícího nevzniklo a po roce čtyřicátém nazarénský idealismus úředně oddekretován Rubenem.

A přece nemůžeme na celou tuto romantickou periodu hleděti lhostejně, naopak vedle útrpnosti vzbuzuje účastenství se svým tragickým osudem. Führich blouzní o nových ideálech, o velikých uměleckých dílech, jež jméno jeho roznesou po Evropě a podobně i ostatní; Nadorp čeká jen na hmotné prostředky, pak bude malovati jako Rafael a Michel Angelo; Friese buduje dalekosáhlé plány a končí bídně v rozedraném oděvu v chladné světnici bez nábytku. Na všech mstilo se krutě Carstensovo a Corneliovo poblouzení, všichni trpěli za to, že nehledali moderní umění v sobě, ale dali se přemluviti, že kolébka jeho stála v Římě.

Italské stilisační vlivy objevily se na Führichovi hned po jeho návratu do Prahy; přišel jako hrdý vítěz, jenž vyhrál slavnou bitvu. Umělcův pražských mnoho si nevšímal, stranil se jich, pohrdal jimi. Svého původního národně-romantického směru se vzdal a říkalo se o něm, že nápodobí mistry staroitalské, které on sice nápodobiti chtěl, ale nedovedl; jediné, čím na quattrocento upomínal, jest hnědý tón barvy, primitivní kolorit, ale celek jest vždy příliš tvrdý, hranatý a plechový. Elastická pružnost linie pod štětcem vždy se mu ztratila.

Hned po svém návratu debutoval kalligrafickou reminiscencí dle Pinturicchia a prvních děl Rafaelových; byla to sepiová kresba Potkání Jakuba s Rahel u studně, která určena byla pro knížete Metternicha jakožto ukázka dosaženého stupně mistrovství. Věc se líbila a po šesti letech provedl ji Führich i v oleji. Cizí reminiscence nedají se tu zapříti a dají se dobře konstatovati, poněvadž obraz visí ve vídeňském dvor. museu. Prof. A. Müller viděl sice v díle tom „vroucnost citu, vznešené osoby, cit probouzející se lásky v jejím mravnostním ozáření“ a mimo to i věci, které předcházely,*) ale na hlavní věc důrazu nepoložil, ač jest to věc, v níž Führich byl nejpevnějším: idyllický ráz krajinný, který podnes ještě udržuje cenu obrazu aspoň na té výši, jakou mají

*) Bohemia r. 1830 č. 32.

kreslené cykly Führichovy. To bylo již po smrti Berglerově, ale Führich nemohl zapomenouti ještě na mnohé „dobré vtipy“ tohoto arcimistra a zejmena ten vtip se mu nelíbil, když nad jeho obraz ve výstavě pověsil osla s dlouhýma ušima; aby se mu nějak odvděčil, maloval, bezpochyby ještě před „Jakubem“, moment ze zjevení sv. Jana, kde apokalyptičtí jezdci ničí lidskou domýšlivost a marnivost; nahoře trůní Bůh Otec, pod ním ženou se jeho poslové a před divokým cvalem jejich koní prchá také Bergler, úzkostlivě se šklebící a peklu propadlý; jest to charakteristická ukázka jejich vzájemné shody.

Hned na to začala vycházeti „Genovefa“ s některými odchylkami od komposice původní a Führich bez odporu uznán za náčelníka mladší generace pražských malířů; starší generace nedala se již získati, ač někteří z ní navštěvovali Führicha i v jeho bytě na rohu Perštýna v druhém patře nad nynější lékárnou. Společnost, která tam se scházela, říkala si „Ritter vom Geiste“ a odbývala náboženské a učené dýchánky. Mimo A. Müllera chodívali tam z malířů Quaisser, Tejček, Kratzmann, Schulz a Pechtl, z hudebníků Proksch. Jako umělci bavili se zpěvem, jenže zpívali od adventu do tří králů jen pastorále a v postě začínali písně dolorósní až do velikonoc; mimo to dovedli se i jinak baviti: vzali bibli, přečetli stránku a pak o tom zavedli učený rozhovor. Jindy zase upamatoval se Müller na svoji profesorskou hodnost a odbýval esthetické výklady „o sesmyslování idejí pomocí tónů, barev a forem“.

Také i do koleje chodívali na Müllerova publica. O něco málo veselejší byly výklady Führichovy v hostinci „u červeného lva“ na Marianském náměstí, kde se scházívali méně upjati ku sklenici a k dýmce; Führich pak mluvíval o Římě a kreslil illustrace po talířích.

Mezi tím se málo malovalo a skoro nic; Führich nerad viděl paletu a mnohý začatý obraz odložil, sám s barvou jsa nespokojen; maloval sice ještě r. 1830 několik oltářních obrazů a provedl též skizzu ku Stětí sv. Jakuba pro Paku, ale všechny tyto práce nemají významu.

Teprve když sáhl opět k radirovací jehle, nalezl svou vlastní půdu. V Praze však neprovedl již ničeho, neboť jiné starosti než umělecké mu nastaly; mimo o sebe, své rodiče a sestru, bylo mu starati se ještě o ženu. Již dávno před tím, než do Říma odešel, zahleděl se do očí Františky Gassnerové, dcery lineckého kupce, jenž v Praze zemřel, a 5. července 1832 byl s ní oddán u sv. Mikuláše na Malé Straně. Bylo třeba peněz a Führich zanechav romantismu i nazarenismu dal se na portraitování; ale hmotné poměry své tím příliš nezlepšil, zakázek nebylo a nedostatek se dostavoval. Bylo to několik mrtvých let až do r. 1834, na něž jako upomínka zůstala Führichovi jen illustrace jeho vlastní svatby; jest to přetlumočení scény z Manzoniho Snoubenců, jak vdova Mondella, její dcera Lucie a ženich Lorenzo utekli se do kláštera k pateru Christoforovi, děkujíce bohu, že unikli nebezpečí. Lorenza hrál Führich sám a „Fanny“ byla Lucií; také i vdova a páter jsou portraity matky a otce Führichova. Obraz ten dohotoven byl však také teprve r. 1835.*)

*) Dostal se do majetku dr. Michela v Praze a ve Fortnerově lithografii dán byl za praemii členům spol. přátel umění r. 1838.

Mezi tím od r. 1831 zanášel se Führich také novým cyklem, v němž chtěl podati evoluci ideje vykoupení; myšlénku tu přinesl sobě již z Italie, ale i ona dozrála teprve ve Vídni. Byl to Triumf Kristův, jenž r. 1839 v Mnichově u Mey a Widmayera vyšel.

Tehdy Führich nebyl již v Praze, kterou opustil 2. srpna 1834, dostav na mnohé přímluvy místo druhého kustoda a korrektora při akademické galerii ve Vídni.

Byl tudíž Führich v Praze celkem asi 15 let a za tu celou dobu neprovedl ani jediný obraz, jenž by byl alespoň prostředního významu; jeho pražská stadia evoluční jsou: illustrace k Machkovým dějinám, Otče náš, Genovefa, tedy samé kresby, což romantismus náš staví do pravého světla; jest nejblíže příbuzen kartonové škole německé a Führich sám, jeho první vůdce, byl a zůstal něčím prostředním mezi Overbeckem a Corneliem; nad oba vynikal však krajinářskou intimností, pro kterou cykly jeho ještě dnes jsou nám mnohem bližší než obou zmíněných Němců. Rozhodně dobré figurálné momenty nalézáme teprve v cyklech vídeňských, které však na pražské umění neměly již vlivu, poněvadž poměry v Praze mezi tím docela se změnily.

Vídeňská činnost Führichova, ač obsáhlejší, méně nás již zajímá; postavení jeho nebylo tam příliš snadné. Na jedné straně starší generace žila ještě z tradic Fügerových a mezi mladšími rozšířila se sladká düsseldorfská sentimentálnost. Nazarenismus ani ve třicátých letech nedocházel tam obliby a tak Führichovo jméno zachránily zase jen kresby a cykly; jeho kresbě konečně nedalo se nic vytýkati a nebylo skutečně druhého takového kreslíře ve Vídni. To neznačí ovšem, že by Führich v oboru tom byl individualitou, vlastní, svéráznou, historickou, ale naučil se ze všech nejlépe to, co při kresbě dalo se odkoukati. Ale Vídeň nerozuměla nikdy dobře linii, tam rodili se jen veselí koloristi, malíři, a tím Führich nebyl a proto nebyl také nikdy v kruzích uměleckých oblíben; mimo to dosazen na počátku let padesátých Ruben za vrchního ředitele vídeňské akademie a faktem tím končí také sláva Nazarénů v Rakousku. Byl také svrchovaný čas.

Přesvědčení Führichovo se však nikdy nezvrátilo. Naopak, on tvůrčí schopnost nazarénskou dokazoval nejen kreslenými cykly a malovanými obrazy, ale i freskami. Všechna tato díla mají však jen tu přednost, že jsou nesmírně jednotvárná; opakuje se tu stále totéž a v tétéž formě.

Hned v prvním roce ve Vídni maloval Führich votivní obraz pro Františka a Adelheidu Sigmundů v Liberci a zároveň přemýšlel, jak by přemohl vídeňské reminiscence na düsseldorfské romantiky. Tento boj s düsseldorfským romantismem nebyl pro Führicha nikterak věcí snadnou; Romea a Julii, loutnistku, zamilovaného panoše a vílu malovati, nedovoloval mu nazarénský programm a na jiném poli s düsseldorfskými se nesetkal. Teprve Bendemann vtiskl mu zbraň do ruky svými „Truchlícími židy“. Na to se Führich také odvážil, ale boj zůstal nerozhodnut.

Zmínil jsem se úmyslně o těchto dvou prvních vídeňských obrazech Führichových, ježto oba také r. 1839 v Praze byly vystaveny. Tehdy ještě Tkadlík, nazarénský spolubojovník Führichův v Praze byl ředitelem a nedivím se, že oba obrazy vzbudily sensaci. Tkadlík sám „Truchlící

židy“ prohlásil za nejlepší obraz ve výstavě a hr. Nostic, praesident společnosti přátel umění, koupil jej ihned za 600 zl. stř. Referent výstavní praví při té příležitosti v Bohemii, že bolest celého národa vyjádřena tu jest v slzách jediné rodiny; divák zapomene na kresbu i na barvu a žije jen v té lyrickopoetické látce. Referent také skutečně na kresbu i na barvu ku své škodě zapomněl a rovněž tak i při votivním obrazu Madonny se sv. Františkem a Adelheidou; za to však malíř Rudolf Müller z obojího utvořil argument slávy Führichovy. Ale to se nepodařilo; o votivním obrazu liberecký pan c. k. konservator Rudolf Müller domníval se totiž, že zmizel se světa, ačkoliv visí ve veřejné galerii v Rudolfíně. Takový ztracený obraz hodil pak se Müllerovi velmi dobře za důkaz mistrovství Führichova. Proto praví: „A komu by snad napadlo Führichovi upírati ještě dovednost v malbě, ten ať vyhledá tento votivní obraz.“ Ujišťuje pak, že nezná druhého obrazu, který by byl tak poetický a prázdný vší šablony.*) Na něho působil obraz ten jako marianský hymnus Palestrinův.

Pro historii našeho umění má ujišťování Müllerovo skutečně historickou cenu, ale nesmíme na Müllera hleděti jako na svého, posavad žijícího vrstevníka, nýbrž jako na mladého svědka triumfů nazarénských; jest to svědectvím, že nazarenismus až do příchodu Rubenova byl officielním směrem pražské umělecké tvorby a že tvořil základní kodex theorie, vzdor tomu, že současně vystavovány byly již genry Palmovy a Holpeinovy.

Proti genru bránili se historikové ještě všemi silami a i Truchlící židé Führichovi jsou okázalou manifestací tohoto boje.

Bendemannovi „Židé v zajetí“ účinkovali v obecenstvu jako veliká událost, ale nazarenismus nedal si tím imponovati a Führich chtěl dokázati, že potence jeho jest mnohem dalekosáhlejší; řeklo se, že Bendemannovi „Židé“ jsou pouze historickožidovský genre, čímž hodnota jejich zredukovala se na minimum a Führich převzal úlohu, aby ukázal, jak má se jíti k jádru a k duchu biblickému. „Na řekách Babylonu jsme seděli a plakali, když na Sion jsme vzpomněli,“ tak slovně Führich maloval. Přišlo to do módy od r. 1832. V Düsseldorfu truchlilo všechno, i loupežníci a vrahové byli sentimentálně naladěni a proto objevení tak truchlivé látky jako židé v zajetí babylonském znamenalo triumf romantiky. Byron vlastně ho našel ve svých israelských zpěvech a na divadlo přivedl ho Friedr. von Uechtritz svým dramatem „Die Babylonier in Jerusalem“. Na toto divadelní představení dají se převésti všechny hebrejské malované elegie.

Nazareni byli však příliš katolíky, než aby upravovali pro jeviště nějaký život Mojžíše nebo něco podobného ze starého zákona, jim stačil úplně nový zákon, život Marie a Kristův; ale vavříny Bendemannovy lákaly příliš Führicha. A v Praze se mu jich dostalo, když Tkadlík první složil mu svoji poklonu. Již tehdy nedalo se sice smlčeti, že kresba jest ostrá, barva příliš tvrdá, ale idea byla dobrá. Na pahorku omývaném

*) Mittheilungen des Vereins der Gesell. der Deutschen in Böhmen. XVI. str. 192.

řekou sedí skupina v babylonském zajetí pod sukatou vrbou. Jest tu stařec, spoutaný mladý muž, žena s kojencem a dívka; tedy zcela jen pouhá variace Bendemanna. Mimo to, nehledě ani k prioritě koncepce, která beztoho čerpána byla z divadla, maloval Bendemann düsseldorfskou paletou, měkce sladěnou a Führich se štětcem v ruce myslil vždy jen na hrubou velikou zeď, na velké jednotvárně kolorované plochy. To rozhoduje dnes o jeho „Truchlících židech“, a ukázalo se, že není pravda co řekl R. Müller,*) že dílo to zůstane vždy klassickým a že něco podobného dovedli jen mistři 15. st. a po nich zase jen Führich.

V polovici třicátých let mohl tedy prof. A. Müller již s uspokojením hleděti na ovoce svých snah; Führich byl uznán a když povolán byl do Vídně, stal se v očích Pražanů skutečně velikým. Přišel pak ještě jednou do Prahy a to r. 1836, tedy dříve ještě, než jmenovanými obrazy se představil; jel tehdy urovnati záležitosti v Chrastavě po smrti svého otce a odvážel matku a sestru do Vídně. Tehdy zdržel se tři dni u ředitele Tkadlíka a umělci pražští uspořádali mu na počest slavnostní commers, k němuž vytištěn byl i pamětní list: „Rundgesang beim Wiedersehen des genialen Künstlers und theueren Freundes Joseph Führich“. Hudbu k tomu složil Gordigiani a slova napsal prof. A. Müller, jenž mezi jiným též praví:

Was die Jünglingsbrust dir schwellte
War nicht ird'schen Ruhmes Muth:
Und so hoch die Kunst dich stellte,
bist du kindlich, fromm und gut.

To byla ovace, jaká před tím ani po tom žádnému umělci v Praze se nestala, ale od té doby spojení Führichovo s Prahou také přestalo; zde začala nová perioda umělecká, která Führicha nelákala a on pak ani na výstavu k nám nikdy již ničeho neposlal, tak že teprve opět r. 1875 naskytla se v Praze příležitost viděti ve výstavě díla jeho a to skoro celoživotní produkci skládající se ze 153 čísel. Byla to zvláštní, samostatná výstava Führichova.

Další vídeňskou činnost Führichovu do podrobna již studovati nebudeme, neboť i ve Vídni zůstal takovým, jakým byl v Praze. Jen několik dokladů k tomu. Za celá 42 léta, co byl ve Vídni, neprovedl opět žádného obrazu trvalé ceny; mimo jmenované dva, jsou z té doby „Cesta na horu olivetskou“ a „Bůh dává Mojžíšovi desky zákona“. Díla tato jsou v malbě stejně slabá jako všechna ostatní. Za to pokračoval Führich v komponování cyklů, jichž nadělal takové množství, že nebudu jich ani uváděti; nejznámější z nich jsou poslední „Ztracený syn“ a „Legenda sv. Vendelína“. Obojí ukazuje mistra formy a linie.

Uprostřed mezi obrazy a cykly jsou Führichovy vídeňské fresky. Technice freskové učil se již na zdích villy Massimi, ale od té doby neměl příležitosti ukázati znova svoje dovednosti; byl sice již v Praze r. 1834. vyzván, aby maloval křížovou cestu na Petřín, tehdy však odešel do Vídně a proto dle jeho kresby provedli dílo malíři B. Müller

*) Mittheil. des Vereins etc. XVI. str. 190.

a Holzmaier, z Mnichova. Fresková doba Führichova začíná teprve r. 1842., kdy prováděl se žákem svým Voglerem křížovou cestu u sv. Jana v Jägerzeile ve Vídni; tehdy přišel také Cornelius do Vídně a učinil v kostele tom Führichovi svoji poklonu; poklona ta měla pro Führicha i ten příjemný následek, že stal se najednou členem berlínské i mnichovské akademie.

Další jeho fresky jsou v kostele starolerchenfeldském a představují dějiny vykoupení. Práce trvala 5 let a Führich stal prý se jí probuditelem monumentálního malířství v letech padesátých; v kostele tom však Führich malířství neprobouzel, poněvadž tam sám nic nemaloval, a tak snad bylo by lépe, kdyby ty fresky tam nebyly; Führich stal se druhým Corneliem, a pro samé kartony k malbě také nepřišel — to bylo jen pro síly podřízenější. Za to tím horlivěji sbíral řády, a fresky starolerchenfeldské vynesly mu rytířství a řád železné koruny třetí třídy.

Zlý osud zasáhl ho však ještě jednou v podobě ředitele Rubena. R. 1849 jmenován hr. Lev Thun ministrem vyučování a postoupil referát umělecký bratru svému Františku hr. Thunovi, kterýž dle pokynů Rubenových akademii vídeňskou úplně zreformoval; za tyto pokyny stal se Ruben vrchním ředitelem a Führichovi, jemuž historická professura odňata, dán atelier. Částečně má prý vinu toho i malíř Rahl. Tento pruský uprchlík cestoval po světě, aby maloval slavné muže, z nichž si dělal sbírku; v Praze padla volba jeho na Rubena a na Fr. hr. Thuna. Tak se dostal Rahl také do Vídně a svěřeno mu vedení mistrovské školy; Führichovi to ublížilo, ale umění na škodu to nebylo, neboť Führich se tehdy již úplně přežil. R. 1872 odešel konečně do výslužby, ačkoliv stále ještě kreslil a illustroval bibli, žaltáře a legendy až do své smrti 13. března 1876.

Jako kreslíř zasloužil si palmu, jako theolog diplom doktorský, jako malíř — nic.

Vlastní umělecké školy Führich v Praze neutvořil, ale nazarenism jeho, se svým náboženským ideálem a eklektickou formulí idealismu beauté suprême, došel zde přece úředního uznání jmenováním Tkadlíka ředitelem akademie r. 1836. V dobách římského studia byl sice Tkadlík soudruhem Führichovým, ale nikdy nebyl na něm závislý a k přesvědčení nazarénskému dospěl samostatně vedle něho, pod vlivem téhož římského prostředí. Jako Führich jest Tkadlík také primitiv, ale hledá již formy ohebnější, vláčnější, měkčí, ač zase vlivem principielního jeho realismu stávají se formy tyto ostře průsvitnými a sklově křehkými; to jsou dva protivné elementy, z nichž resultuje neklidný dojem a někdy zrovna i bolestný pocit zrakový.

Nové stadium umělecké Tkadlík však také neznamená, neboť i on v podstatě byl také jen klassikem a stylistou, jejž jako romantika označuje pouze odklon od antiky. I se svým studiem přírody zůstal Tkadlík eklektikem a to platí též o všech jeho stoupencích, jaké v letech třicátých v Praze nalezl, ač s tím rozdílem, že nikdo z těchto neměl tolik psychické hloubky a tak jemně vyvinutý a odlišený život citový jako on. Jako reflexivní umělec a interpret niterných pochodů psychických stojí

Tkadlík na rovni s Führichem, jejž však koloristickými kvalitami ještě daleko předčí; cíl jeho uměleckých snah byl také vědomě supranaturalistický, ačkoliv jeho umělecký theismus měl tendenci poněkud jinou nežli byla Führichova. Tento konkretisoval své theistické ideály způsobem anthropomorfickým, vycházel z ideje boha a objektivoval ji na člověku, kdežto Tkadlíkovi umění samo bylo již náboženstvím, které člověku způsobem illusivním suggeruje nejčistší vědomí o bohu. Tu i tam mystická intuice, ale Führichovi byla východiskem, kdežto Tkadlíkovi postulátem umělecké tvorby. Heroické, formové velikosti linií a kontur Führichových Tkadlík nehledal a to činí ho intimnějším a modernějším, ale poněvadž na principech jeho nikdo dále nepracoval a nepřipojil je k problémům moderním, jest nám Tkadlík dnes stejně cizím jako Führich.

Z ostatních umělců nazarénských v Čechách neměl pak nikdo tak vynikajícího talentu, aby svým způsobem, vlastním a novým dovedl konkretisovati mystický ideál Tkadlíkův o božnosti umění a tak stal se po smrti Tkadlíkově ideál tento v samých řadách českých Nazarénů illusorním až konečně Weidlich, Lhota, Kandler a R. Müller svou uměleckou impotencí přivedli ho docela ad absurdum. Ideál ten úplně sice nikdy nezanikl, neboť i pozdější generace poznávaly, že velká část duchové, jemné a citové krásy uměleckých děl plyne ze zdroje toho, ale bylo třeba hledati jiné cesty k jeho dosažení a právě když intuice nazarénská přicházela k dissonantním konfliktům s realitou skutečných jevů, dostavil se přirozenou evolucí druhý extrém, snaha po objektivní, reálné pravdě, po verismu konkrétního detailu, kde subjekt přestal býti citové agens a změnil se v pouhou passivně percipující reflexi. To znamená již generaci let čtyřicátých, s jejím formově plastickým a objektivně vnějším názorem světa.

Česká romantika nebyla však uzavřenou školou s jednotným programmem. Byli tu jednak umělci, kteří zároveň s Führichem vystoupili proti klassicismu, ale kteří romantické elementy spojovali ještě s antickou tendencí a mimo to umělci jako Václav Mánes, Hellich a Kratzmann, kteří rovněž jako Führich teprve v Římě k Berglerovu eklekticismu připojili tradice nazarénské a studovali mistry předrafaelské.

První nuanci zastupuje Leopold August Friese, také ještě žák Berglerův, jenž jako vyučený venkovský malíř přijat byl r. 1815 na akademii pražskou. Byl o sedm let starší nežli Führich, ale stal se prvním jeho stoupencem; účastnil se také obrazů k českým dějinám Machkovým, ale illustroval též i díla o Aegypťanech, Řecích a Římanech. Umělcem však nebyl a ačkoliv zemřel teprve r. 1842, neměl na další rozvoj českého romantismu výtvarného vlivu téměř pražádného.

O Václ. Mánesovi, Hellichovi a Kratzmanovi promluvil jsem již v předešlém ročníku „Květů“ *) a zbývá tudíž pouze oceniti uměleckou činnost Tkadlíkovu a jeho stoupenců.

Na pražskou akademii vstoupil Tkadlík jako jinoch 17tiletý r. 1803. Mezi umělci považován byl za filosofa a Führich sám ve své autobio-

*) Ze zapomenutých kapitol našeho umění, „Květy“ 1895, II.

grafii praví ó něm, že dříve filosofii studoval a tím že dostal se v křivý poměr se starou zjevenou pravdou a že teprve v Římě počal cítiti vyšší potřeby srdce, které jen v pravé víře nalézají uspokojení. Vlastního uměleckého temperamentu Tkadlík neměl a ve svém společenském prostředí, v němž žil jakožto syn malostranského hostinského „u zlatého koníčka", nedospěl k Führichovu porozumění nálady krajinné; za to žil však v prostředí vzdělaném, školsky učeném, které zbystřovalo jeho kvality notační a reflexivní. Bylo to na počátku století, kdy utkvělo ještě na nás kus josefinské nivelující učenosti, střízlivě rozumující, kdy platila pravidla, řád, schéma, chudá linie a kdy vše ostatní bylo slabostí nebo směšností; akademie pak byla také plna této klassické osvěty. To vše bylo spíše schopno vychovati filosofa myslitele nebo učence než umělce a z prostředí takového nevsál do sebe Tkadlík přirozeně žádného momentu romantického, jako Führich ze svých strání, luk, hájů a lesů; zůstal proto mnohem déle klassikem a romantického ruchu v Praze ani se neúčastnil, ano zůstal i později odpůrcem tohoto prvotního goticko-romantického ideálu z konce let dvacátých. Něco z původních jeho klassicky korektních snů utkvělo na něm pro vždy a Fügera považoval vždy za velikého umělce.

Jako pražský akademik požíval Tkadlík již od r. 1816 stipendia hr. Rud. Černína 250 zl. stříbra ročně, avšak již rok na to zvýšeno mu stipendium to na 600 zl. a Tkadlík povolán do Vídně jakožto komorní malíř hraběcí rodiny Černínské. Tam stal se také žákem Fügerovým a první resultát dvojitých těchto vlivů jest obraz jeho Modlící se malý Kristus,*) jejž sice již v Praze započal, ale pro sarkastické poznámky Berglerovy teprve ve Vídni r. 1820 dokončil. Za Ježíškem klečí na obraze tom dva andělé, k nimž za model vybral si Tkadlík děvče oválných plných tvarů v přiléhavém šatě a ředitel Bergler těšil se na to, až prý tyto dvě kojné o dítě se poperou.

To byl Berglerův obyčejný způsob „kritiky" a způsobil, že Tkadlík obraz teprve po kolika letech v cizině dodělal; v některých koloristických partiích ukazuje se tu již skutečné mistrovství barvy, ale zároveň i vlivy vídeňských vzorů; jsou to první slabé ukázky pozdější barvy Holpainovy a školy Ammerlingovy na pražských výstavách, ač jim schází ještě pružnost, vláčnost a měkká splývavost. Vidíme před sebou stále ještě jen kreslíře, jenž své kontury a linie ostře vrývá do plátna a nestaví své figury v harmonicky světlové a vzduchové milieu; každá osoba jest tu pro sebe, tvrdým obrysem oddělená, samostatně vystřižená a lehké, transparentní lazury nezmírňují nikdy docela tuto tvrdost. Ale lazurami těmito stávají se obrazy Tkadlíkovy aspoň galerie schopny, což ani o dílech Führichových nelze říci a kdyby bylo v pracích prvého více skutečného vzduchu, více přírodního světla, měkkého a lehkého, jež formy tlumí a vláčně spojuje, byl by Tkadlík i kolorista,**) ale ani pak

*) V majetku p. JUDr. V. Popela, advokáta v Praze.

**) Dle ukázek v pražském Rudolfíně nelze si ovšem učiniti o Tkadlíkovi žádného pojmu, neboť jako skoro vždy starší čeští umělci, tak i Tkadlík jest tu zastoupen co nejšpatněji.

neznamenal by nové stadium moderního českého umění, neboť ačkoliv každá jeho čára svědčí o studiu přírody, ukazuje zase každá forma nedostižnou formuli eklektiků o „beauté suprême“. Něco samostatného, původního Tkadlík neprovedl a nepřipojil žádný nový tón a osobní známku k posavadnímu rozvoji. Nevynikal nad své prostředí, ale nesen byl průměrnou jeho vlnou. (Pokračování.)

Po stopě plagiatu.

Příspěvek k filosofii a technice básnického tvoření od J. Arbesa.

(Pokračování.)

Na podzim r. 1658 uchýlil se Molière se svou společností do Paříže a uspořádal jedno představení na zkoušku před celým dvorem, načež svoleno k tomu, že směl hráti v divadelním sále paláce „Petit-Bourbon“; ale jen čtyřikrát v týdnu, poněvadž tam hrála již italská společnost herecká, které byly nyní vyhraženy tři dny v týdnu.

Zde provozoval Molière také své první dvě veselohry a asi po roce dne 18. listopadu 1659 práci svou třetí „Précieuses ridicules“, u nás v Čechách provozovanou pod titulem „Směšné fifleny“ a tištěnou s nadpisem „Jen samá poesie!“

Základní myšlénka: učiniti směšnými výstřední dělanost pseudoduchaplných dam vyšších kruhů, tak zvaných „précieus“, nebyla nová. „Précieusy“, praví Lotheissen, „byly již častěji vydány na jevišti posměchu. Za dob Richelieuových, a to po přání kardinálově, tropil si již Desmarets ve své veselohře „Les Visionnaires“ posměch z melancholických pseudokrasoduchých dámiček. Saint-Evremont útočil pak ve svých „Académiciens“ netoliko proti pedantům, nýbrž vedl také mnohou ránu proti „précieusovství“ vůbec. Roku 1656 provozována v divadle Maraisovském tříaktová veselohra „L'académie des femmes“ a ještě později vydal abbé de Pure román „La précieuse“, v kterýchž líčena affektovanost dam. Italští herci nalezli v posledňějším románu látku ku frašce, kterou provozovali ještě v době, kdy hráli střídavě s Molièrovou společností v divadle „Petit-Bourbon“.

Dle toho byla základní myšlénka a tendence nového Molièrova kusu snad vším možným, jenom ne novou. Boj proti pseudovkusu dam jistých kruhů zahájen již dávno před Molièrem v různých směrech a veden i na jevišti, aniž měl nějakého praktického výsledku, t. j. dobré i nedobré „précieusy“, jež uváděny v posměch, zůstaly „précieusami“ i nadále a sice právě tak, jako jimi zůstaly po provozování nejnovějšího kusu Molièrova.

Kus sám měl však neobyčejný úspěch. Provozován neméně nežli čtyřiačtyřicetkrát po sobě. Nával do divadla Molièrova byl tak veliký,

že Molière mohl i vstupné zvýšiti — což vše za oněch dob, kdy čítala Paříž teprve něco přes půl milionu obyvatel a návštěva divadla nebyla tak všeobecnou jako za našich časů, znamená vlastně úspěch přímo sensační.

Původností základní myšlénky a tendence úspěchu toho ovšem nedocíleno. Francouzský literat de Visé (Molièrův vrstevník) přímo praví, že Molière opírá se v této práci své o román abbého de Pure a tím také o frašku, která byla dle románu toho italsky sdělána, kdežto Prölss netoliko konstatuje, že děj obou těchto prací jistou podobnost skutečně má, ale ještě dodává, že Molièrova veselohra poukazuje také ještě k jinému plodu francouzskému od Chappuzeau-a: „Le cercle des femmes ou le secret nuptial, entretiens comiques“, kterážto práce bezpochyby prý již r. 1656 tiskem vyšla.

Mocné některé dámy, jež se cítily Molièrovou prací uraženy, a jich přátelé vymohli na příslušných místech dočasný zákaz novinky, kterouž později Molière znovu přepracoval a v předmluvě k tištěné knize se omlouval, že nechce uváděť v posměch „précieusy“ pravé, nýbrž falešné, které své vzory tak nejapně napodobí.

Nenovost Molièrovy nejnovější práce nezůstala však tentokráte bez povšimnutí ani u vrstevníků. Však vizme, jak o tom soudí Němec, Lotheissen, kterýž píše v tento smysl: „Že roztrpčení a uražení odpůrci, jakož i závistníci nově vystupující slávy křičeli, že je to plagiat a Molièrovi vytýkali, že prostě Italy vydrancoval — není divu. Všeobecně aspoň byl kárán pro nedostatek původnosti. Nechtělo se připustiti, že román abbého de Pure, ku kterémuž poukazováno, jest dílo bezduché a že italští herci, kteří přece hráli ve své mateřštině, affektovanou řeč „précieus“ naprosto nemohli tak ostře persiflovati. Ovšem jeví plán italské frašky — a více než-li pouhý plán neexistoval přece pro kusy „commedie dell' arte“ nikdy — jistou podobnost s Molièrovým kusem. I tam vstupují dva sluhové ku précieusním damám, ale bez vědomí svých pánů, do jejichž šatů byli se oblékli. Tato souhlasnost však ničeho nedokazuje; neboť plán italské frašky byl napsán později a při snadno se měnících hrách „commedie dell' arte“ jest možno, že italský kus znenáhla přeměňoval se — dle kusu Molièrova. Nicméně i kdyby tomu nebylo tak, t. j. i kdyby byl Molière nalezl ideu ku své práci u Italů — v jaké míře mohlo by to býti na škodu jeho slávě? Látka visela takořka ve vzduchu; „précieusy“ vyzývaly k posměchu a při takových kusech záleží přece vše na způsobu a duchu, v jakých jsou sepsány.“

Pozornému čtenáři českému při čtení tohoto úryvku zajisté neušlo, jak se dobrodušný Němec kroutí, aby zatušoval neb aspoň seslabil, co i jemu samému zdá se býti přece jen čímsi, co nelze náležitě přivésti v souhlas s přesným pojmem o tvoření. Z počátku poukazuje k tomu, že křičeli o plagiatu — odpůrci a závistníci (tedy nikoli lidé objektivní), dále že plagování může býti dáno také na účet Italův, a když i tento důvod nezdá se mu býti dosti pádným, odhazuje bez ostychu veškeré obhajovací zbraně a stipuluje si zákon o duševním majetku a o prioritě po vlastním názoru a dle toho, jak jej právě k účelu svému potřebuje.

Na slávě kteréhokoli proslaveného umělce nepůvodnost jeho plodu pranic neujímá! jest závěrečný syllogismus, kterýmž řeší nepohodlnou záhadu.

Věříme na slovo a také vše připouštíme, ale jen potud, pokud jde o nevědomé a indifferentní davy, kterýmž na tom pranic nezáleží, co si který umělec od svého bratra v duchu, tedy také umělce — bez jeho vědomí a svolení vydlužil, aby to vydával za své vlastní. V tomto vzhledě jsme ochotni podepsati každé slovo úslužného Němce. Ale jde-li o slávu, která má a musí zůstati neztenčenou po kriteriu nejpřísnějším a nejvšestrannějším, zdá se nám, že canon esthetiky Lotheissenovy a jemu podobných nikterak nestačí.

Tradicionelní sláva mnohých proslavených veličin povybledá vždy a před každým nepředpojatě soudícím člověkem v téže míře, v jaké nabýváme přesvědčení, že proslavenec nevážil převahou z vlastního duševního fondu, z vlastních životních zkušeností atd., nýbrž nepoměrně pohodlněji nabíral plnými hrstěmi a mnohdy celými vědry ze zdroje umělecky již více méně upraveného.

Nám však v této stati o slávu Molièrovu nejde. Sláva jeho, vlastně proslavenost jeho děl, jest světová a žádná světa moc ji více nevykoření. Jméno Molièrovo zůstane na vždy zapsáno nevyhladitelným písmem v dějinách literarního a dramatického umění. Ale sláva ta nenáleží výlučně jen na účet Molièrův. Proslavený Molière dělí se o ni s dlouhou řadou jiných více méně proslavených a mnohých neproslavených a naprosto neznámých kolegů v práci umělecké — a nám nejde o nic jiného, nežli o pouhý pokus vytknouti aspoň v povšechných rysech, co asi náleží v obdivovaných dílech Molièrových na účet jeho vlastní a co asi na účet cizí. Tím liší se stanovisko naše snad od stanoviska všech literarních historiků, biografů, reklamistů atd., kteří až dosud o Molièrovi psali a všeho toho, co nám jest věcí hlavní, dotýkali se jen jako věcí vedlejších a na mnoze i bezvýznamných.

Ku konci těchto úvah nemůžeme pominouti mlčením jednu z tak zvaných „historických anekdot" vížících se k tomuto kusu, která přešla jako jedno z hlavních charakteristik Molièrova způsobu tvořiti skoro do všech biografií a byla v nesčetných studiích a úvahách opakována.

Po neobyčejném úspěchu své nové práce pronesl prý se Molière v tento smysl: „Nyní nepotřebuji více čísti Plauta a Terence nebo luštiti Menandra; od té chvíle jest svět jediným předmětem mého studia."

Zkoumati: vyslovil-li se tak Molière skutečně, jest věcí biografa. Nás zajímá pouze: odhodil-li Molière Plauta, Terence a jiné dramatiky skutečně nebo-li nic.

Odpověď jest ovšem jen možná až po dalším zkoumání; ale čtenář nám zajisté nezazlí, když již napřed připomeneme, že Molière slov těch buď nepronesl anebo — pronesl-li je skutečně, zásadami v nich vyslovenými ve všem všudy — se neřídil.

Neméně bude zajímati, když vsuneme sem také ještě jeden z oněch nesčetných lapidarních úsudků o Molièrovi, ku kterýmž nám teprve další zkoumání podá jaksi klíč a úsudek ten z větší části přesvědčivě zvrátí.

Jeden z nejsvědomitějších literarních essayistů německých, Karel Frenzel, ve svém spise „Dichter und Frauen“ (II. díl, 220) praví po úvaze o „Směšných fiflenách“: „Jako každá duchaplná hlava, která snaží se pochopiti věci sama ze sebe, Molière učeností z kněh, jakož i učeností, kterou si lidé osvojují z cizího mínění a vychováním — opovrhoval.“

Že byl Molière hlava duchaplná, nepopíráme; ale jak dalece srovnává se ostatní s pravdou, přesvědčíme se aspoň úrykovitě z dalšího.

Nejbližší novinka z péra Molièrova: „Sganarelle ou le cocu imaginaire“ provedena poprvé dne 28. května 1660 a sice „s nesmírným úspěchem“. Kdežto bezprostředně předcházející kus Molièrův (Précieuses) po nějakém čase úplně zmizel z repertoiru, provozován „Sganarelle“ rok co rok několikrát. Důkazem neobyčejného nadšení, s jakým byl přijat, jest okolnost, že jeden z jeho ctitelův napsal jej z paměti a sepsání své v témže roce (1660) také tiskem vydal. Molière sice proti tomu protestoval; ale posléze uspokojil se prohlášením, že vydání to přijal, jako by je byl uspořádal sám.

Avšak ani tento kus není naprostým duševním majetkem Molièrovým.

Hlavní figura kusu toho zdá se býti na pohled přímo ze života vážena a přece jest nejen látka komedie té, ale i hlavní figura vážena ze staré italské improvisované hry: „Il ritratto ovvero Arlichino cornuto per opinione.“

V Molièrově kuse jsou tyto verše:

Enfin il n' est rien tel, Madame, croyez moi,
que d'avoir un mari la nuit auprès de soi;
ne fut-ce que pour l' heur d' avoir qui vous salue
d' un „Dieu vous soit en aide!“ alors q' on éternue!

Smysl veršů těch jest tento:

„Konečně, věřte mi paní, nic není tak vhodné (dobré), jako míti v noci manžela při sobě; a byť to bylo třeba jen k tomu cíli, aby byl někdo na blízku, kdo by nám mohl říci ‚Pozdrav pánbůh!‘ když — kýchneme.“

Zajisté jen „náhodou“ žil však již za dob Bocacciových italský novellista Sebadino, v jehož spisech jest toto místo: „Věz, že — oženíš-li se, budeš míti ženu, která bude o to pečovat, aby ti bylo v zimě teplo. Mimo to budeš mít aspoň někoho, kdo ti, když kýchneš, řekne: „Pozdrav pán bůh!“

Z toho plyne, že použil Molière netoliko improvisované italské hry, ale i různých drobtů z italské novellistiky.

V patnácté scéně Molièrovy komedie lituje Sganarelle, že propustil muže, jenž se byl jeho ženě kořil, bez trestu. S komickým posuňkem mluví v tento smysl: „Měl jsem aspoň jeho klobouk za ním dolů shodit, měl jsem za ním kameny házet, plášť mu pomazat a abych si žáhu spravil, celé sousedstvo svolat, aby toho lupiče cti ztrestalo.“

A — patrně opět jen „pouhou náhodou“ existoval již za dob Molièrových starší román francouzský „Francion“, v kterémž v podobné situaci

se praví skoro do slova v týž smysl: „Měl jsem aspoň klobouk za ním oknem vyhodit, střevíce mu roztrhat“ atd., což vše zcela zřejmě poukazuje k tomu, že Molière román ten četl a že si nejen situaci, ale i slova, jež se mu zalíbila, tak dobře pamatoval, že je mohl bez velkého zajisté duševního namahání při vhodné přiležitosti ve svém kuse slovo do slova opakovat. Autor „Francionu“ je zapomenut, a obecenstvo slyšíc Sganarella na jevišti, domnívá se, že slyší Molièra a — zatím . . .

V témže roce (1660), kdy provozován poprvé „Sganarelle“, donucen Molière přestěhovati se se společností svou do někdejšího divadelního sálu Richelieuova v Palais Royal a první novinka, kterou zde provozoval, byla heroická veselohra z jeho péra: „Don Garcia de Novarre ou le prince jaloux“, která, prostě připomenuto, propadla. Nadšený ctitel Molièrův Lotheissen praví, že kus ten, „nemá žádné ceny“. Molière provozoval jej několikráte přede dvorem a když se kus ani po té Pařížanům nelíbil, zmizel na vždy s repertoiru. Molière práci tu nedal ani tisknouti; ale vsunul později některé scény z ní do jiných svých prací jako do „Misanthropa“, (IV. akt, 3. scéna), „Tartuffa“ a „Femmes savantes“.

Naprosto původní není ani tato práce. Látka jest původu španělského; ale Molière neměl před sebou original, nýbrž italské, dle španělského kusu zpracované drama „Le gelosie fortunate del principe Rodrigo“, jehož autorem byl Florenčan Giacinto Andrea Cicognini. O poměru práce Molièrovy k italské práci starší praví Prölss, že „až na některé odchylky, postup děje, ano i jednotlivá místa dialogu souhlasí,“ z čehož plyne, že Molière italské drama pouze přeložil a jenom tu a tam pozměnil.

Příčiny, pro které nepodařilo se mu (jako tak často) „předlohu“ svou zdokonaliti a uzpůsobiti aspoň tak, aby mělo zpracování účinek na jevišti, různě se udávají. Někteří upírají Molièrovi talent k dramatu vážnému, jiní mu zase talent ten přisuzují, poukazujíce k „Misanthropu“ a „Tartuffu“ — poněvadž prý autor, který takové dvě hry napsal, zajisté podal důkaz, že mu nejvážnější úkoly nejsou nemožnými a podobně.

K našemu účelu zajisté nebude nezajímavo zvěděti, kdo byl Cicognini a jaké stanovisko asi zaujímá v nepřehledné armádě dramatických spisovatelů.

Italské literarní historie, slovníky atd. neuvádějí o životě jeho téměř pranic a také ho skoro ani necharakterisují. Nepoměrně více mají o jeho otci Jakubovi, kterýž r. 1638 zemřel ve Florencii. Syn Andrea Giacinto byl dle rukopisné literární historie Cinelliovy „doktorem práv a výtečným spisovatelem komedií“. Dle Cinelliho napsal „jen 18 komedií; 10 v rodišti svém Florencii, 8 v Benátkách, kde se usadil, když si byl z nevrlosti nad jakousi urážkou dobrovolně zvolil vyhnanství.“ Dle téhož pramene zemřel A. G. Cicognini v Benátkách r. 1650, kdežto dle jiného udání r. 1663 byl ještě na živě. Také o počtu jeho kusů udání se rozcházejí. V dramaturgii Allaciově uvedeno jest neméně než 47 jeho kusů. Jelikož však i jeho otec komedie psal, jest možno, že vloudil se titul některé práce otcovy do seznamu prací synových.

Tiskem vydáno dramatických prací jeho několik: jako „Il celio“ r. 1646, „Il giasone“ r. 1649, „L' Orontea“ r. 1666 atd.

O ceně jeho jako dramatika literarní historie italské mlčí. Za to tím charakterističtěji zmiňuje se o něm Goldoni ve svých „Pamětech“ r. 1787 v Paříži vydaných. Píšeť v tento smysl: „Mezi komickými básníky, které jsem četl a opět čítal, byl Cicognini oním, jemuž jsem dával přednost. Florentinský autor ten, jenž jest v republice krásných věd málo znám, sepsal několik intrikanských kusů, v nichž byly plačtivě pathetické scény promíchány scénami trivialně komickými. Přes to bylo v tom mnoho poutavého; měltě v moci umění napínati očekávání a poutati rozvojem. Studoval jsem jej pilně a již v osmém roce věku svého odvážil jsem se načmárati komedii.“

Nepoměrně příznivěji vyslovuje se o Cicogninim německý literarní historik J. L. Klein, kterýž několik jeho dramatických prací podrobil kritickému rozboru. Praví o něm mimo jiné, že přese všechny výstřednosti a neurvalost jest to ze všech dramatiků italských XVII. století jediný autor, který prozrazuje jiskru původnosti a genialnosti; jediný, který může býti pokládán za vůdce romantické, náruživě podivínské komedie italské v druhé polovici připomenutého věku; jediný, kterýž ve výrazu, duševní barvitosti a charakteristice jeví rys příbuznosti se školou Shakespearovou . . .

Na jiném místě pak jej staví Klein docela výše samého Goldoniho.

Vše to uvádíme na doklad, že Molière, váže z děl Cicogniniho, nevážil z prací prabídného nějakého břídila, který by byl skytal jen jen samé „balvany“, z kterýchž může teprve pravý umělec, (ovšem, jen když se mu práce podaří,) něco kloudného provésti. Naopak: Cicognini byl dle všeho jedním z oněch, z kterýchž si mohl Molière, (když už bral, kde co nalezl,) vybrati také něco jiného, působivějšího ku svému zpracování nežli látku k „Donu Garciu“, kterýž ani pod pérem Molièrovým nezlepšen a nezdokonalen aspoň tak, aby se udržel na repertoiru.

* * *

Nepoměrně širší a zajímavější kolbiště v našem smyslu poskytuje nejbližší práce Molièrova tříaktová veselohra „L'école des maris“, která byla poprvé provedena dne 24. června 1661 a v témže roce také tiskem vyšla. Práce ta jest, jak známo, namířena proti nesprávnému vychování dítek a sice dívek. Zároveň jest v ní také použito momentu žárlivosti, z nejstarších dramatických prací známého.

Odkud jest vážena intrika, nelze přesně udati. Molièrovým duševním majetkem bezpochyby není, jako jím není celé sujet vůbec. Sujet kusu váženo jest totiž z Terencovy veselohry „Adelphi“, která jest zpracováním komedie Plautovy, kterýž — aby byl prapůvod Molièrovy práce ihned aspoň v stručnosti naznačen — zpracoval starou řeckou hru „Synapothneskontes“ od Diphila a dal jí název „Commorientes“, („Umírající pospolu“).

Málo kterým básnickým plodem přivádí se nejpřesnější theorie o tvoření v praxi tak ad absurdum jako tímto dílem Molièrovým.

Neméně než asi „nepatrnost“ — dvou tisíc roků stará řecká komedie, která byla několik jen století po smrti původního autora zpracována Plautem, kteréžto zpracování o něco později Terenc dle originalu doplnil a znovu propracoval — komedie, která byla po dva tisíce roků osvědčila svou působivost na jevištích, znenadání objevuje se nám zde v podobě „beztvárného a bezduchého balvanu“, (jak celá armáda benevolentních literárních historiků oblíbila si nazývati všechny ty „zdroje“, z kterýchž proslavení autorové vážívali), z kteréhož teprve pravý umělec něco kloudného vytesá, kterémuž Molière teprve vlastní život vdechl atd.

Kdožkoli sedá na takto nastražené vějičky a papouškuje po takových literárních pseudohistoricích, nečetl a nestudoval děl, které nazývají pouhými „balvany“, nezná jejich životní síly, jejich hloubky, případné charakteristiky, duchaplného, po případě vtipného dialogu a jak se všechny ostatní vlastnosti ryze uměleckého díla nazývají.

Že díla taková formálně neodpovídají běžným právě šablonám nebo názorům ve všem všudy, jest tak přirozené jako jest očividné, že vlastní jádro jejich, tedy to, co činilo je uměleckými pracemi přede dvěma tisíciletími a osvědčilo se po celou tu dobu působivým, zůstane i na dále a pro každého vůbec jen talentovaného básníka praembriem takové životní síly, že jen břídil a nedouk nebo talent v nejneblažší duševní náladě nedovedl by z něho vykřesati něco kloudného.

Rozložme si jednou věc zcela prostě a přesvědčivě!

Dramatický básník řeckého pravzoru Plautova, Terencova a Molièrova kusu (L' école des maris) Diphilos, vrstevník Menandrův a Philemonův, vřaďuje se všeobecně mezi vynikající pěstitele novořecké komedie, jejíž rozkvět spadá do čtvrtého století — před Kristem.

O jeho životě a spisech neví se mnoho. Zjištěno jen, že narodil se v Sinopě, že zemřel ve Smyrně a napsal asi 100 dramatických prací, z kterýchž zachovaly se jen velmi nepatrné zlomky a některé titule.

Asi sto let později a sice, jak se z různých shodných sběhů okolností soudí, asi r. 254 před Kristem narodil se latinský dramatik Plautus, kterýž dosáhl věku asi 70 let a zemřel bezpochyby asi r. 184 před Kristem a to v době, kdy bylo druhému latinskému dramatikovi Terencovi teprve asi devět roků.

Jak jsme již stručně připomenuli, zpracoval Plautus jednu z divadelních her Diphilových, nyní již ztracenou, která měla titul „Synapothneskontes“ a kterou zpracovatel její Plautus nazval „Commorientes“ t. j. „Umírající pospolu“. Nicméně ani toto zpracování nepřešlo na pozdní potomstvo.

Asi půl století po Plautovi podvolil se téže práci jako Plautus jeho nástupce na dráze dramatické Terenc, kterýž zpracoval tutéž Diphilovu komedii jako Plautus a nazval ji „Adelphi“ (Bratři). Práce ta zachována celá a vyšla také v českém překladu V. Nebeského.

Terenc byl však spisovatel, který bez ostychu se přiznával, ba skoro chlubil, že tu onu hru svou doslovně z řeckého přeložil, a udával také vždy poctivě pramen. A tak učinil i při této hře v prologu, z něhož citujeme:

„Synapothneskontes“ sluje Diphilova hra;
z ní vzdělal Plautus kus svůj „Umrou pospolu“.
V řeckém je jinoch, jenžto dívku kuplíři
hned v prvních scénách vyrve; Plautus dočista
to místo vynechal, ale náš (Terenc totiž) celé vzal
je do „Bratří“ a do slova je přeložil.“

Dle slov těch jsou Terencovi „Bratři“ bezpochyby místy co možná věrný, jinde časově přizpůsobený a veskrze stylisticky vypulérovaný překlad ztracené nyní komedie Diphilovy.

Že Terencova, vlastně Diphilova práce v Terencově převodu v ohledu dramatickém a uměleckém není žádným hrubým balvanem, z něhož by teprve pravý nějaký umělec dovedl umělecké dílo vytesati, netřeba snad ani dokládati. Osvědčovalať působivost svou dramatickou netoliko již ve čtvrtém století před Kristem, když provozován v Řecku její original; ale sto, ba několik set let později, když v Římě a nejspíše i jinde provozován její kusý převod z péra Plautova nebo když provozována v celém překladu, jak ji byl zpracoval Terenc.

Že forma originalu neodpovídala již za dob Plautových a Terencových ve všem změnám životním a dramatickým, jest tak jisté, jako že forma, jakou jí dal Terenc, neodpovídala změněným poměrům životním a divadelním za Molièra, tudíž asi tak něco 1800 let po smrti Terencově; neboť i dramatická forma Molièrova, Shakespearova a jiných dramatických básníků neodpovídá po dvou stoletích již naší době a musí býti, (má-li býti kus provozován s úspěchem,) za našich dob více méně změněným poměrům přizpůsobována.

Avšak abychom tak řekli, „zastaralou“ formou vzhledem k jevišti žádný ryze umělecký kus staré i nejstarší doby na své umělecké hodnotě a ceně netratí a nelze o něm nikdy říci, že jest beztvarným balvanem, pouhopouhou látkou, z které teprve pravý umělec něco kloudného vytváří.

Potud reflexe o pravzoru Molièrovy veselohry „L' école de maris“ na základě všeobecně opakovaných údání, že pravzorem byl řecký kus Diphilův. Nám zbývá jen ještě dodati, že náhled ten jest mylný. Neboť Terencovi „Adelphi“ (Bratři), kteří byli poprvé provozováni v Římě r. 160 před Kristem, jsou zpracováni dle ztracené hry Menandrovy, z kteréž zachovány jen pranepatrné zlomky, a nikoli dle hry Diphilovy.

Citované námi poukázání Terencovo v prologu nutno vyložiti v ten smysl, že Terenc začátek a konec komedie Menandrovy pozměnil a vsunul do ní část kusu, kterou byl Plautus ve svém vzdělání Diphilova kusu (Synapothneskontes) vypustil. (Pokračování.)

Eva.

Potopa kde vymizela
a kde tměl se palem les,
hustý les již spálen zcela,
na něm zkvetla osad směs,
města dávno pobořena,
slední prach jich v moře kles',
z moře není ani sledu,
suchá poušť tam zeje dnes . . .

Tamo hrob je matky Evy,
nejhloub pode vším ten hrob.
Prabába tam v nepokoji
vidí stálou změnu dob,
sní a dřímá, nespí pevně,
citů svých a srdce rob,
marně věky zavírají
v žaláře ji pevných kob.

Nemyslí na svého chotě,
nemyslí na syny víc.
Slzy její dávno smyly
zkrvavělou Kaina líc,
její duše nezkojena
ani Setu nejde vstříc,
a přec usnout nemůž pevně,
marně spánek hledajíc.

Její lůno chví se hrůzou,
její srdce smutek jal.
Do mozku jak hřeb se ryje
nezdolný jí, tupý žal,
v starých prsech cítí žhavý
kajících těch dětí pal,
rukou oči protírá si,
zda se pouhý sen jí zdál.

Občas dobývá se z hrobu,
hledí v dáli, kol a kol,
pátravý zrak její hledí
na neznámý země dol,
hledí na lup, vraždy, láni,
rodných dětí na zápol,
a tu prach jejího srdce
kruší ještě prudší bol.

Vidí, z jejího co klína
pošlo, to je zloba, hřích.
Jako příval jarní vody
vražedný je dětí pych,
vidí závist, úzkost, zradu,
násilí všech dětí svých,
zmoženého slyší nářek,
vítěze jen děsný smích.

Chce volati svého chotě,
proklínati onen den,
kdy v objetí jeho první
o mateřství snila sen,
onen den, kdy člověk první
v bolestech byl narozen,
ale z celé její kletby
vetchý pláč jí zbývá jen.

Do hrobu se smutně vrací,
jako kámen spí tam zas,
než ji nový nářek zbudí,
nové kletby vyštve hlas,
poslední jen zjařmenému
vnuku pošle lásky vzkaz,
potom tiskne hlavu v dlaně,
na níž dávno zbělel vlas.

Prabábo ty naše! Nikdy
nemáš v hrobě klidu mít!
Pokolení vraždy, klamu
místo mléka krev chce pít,
místo mléka tvojich prsů
žhavou bratra krev chce pít,
kolem čela věnec živý
z krvavých mu srdcí svit.

Zkamenělou, těžkou rukou
opřena zří Eva v svět . . .
Noc kol černá . . . V dáli slyšet
zbrojných jezdců bouřný let.
Oři vojů cítíce ji
plaše jmou se hrůzou chvět.
Slyšet jezdce zkrvácené
černou nocí hřmět a klet.

Aug. Eug. Mužík.

Messalina.

Obraz ze života starořímského.

Napsal Fr. Klement.

(Pokračování.)

siuius Gallus vyprávěl dále ještě, jaké hanebné poznámky přívrženci Messaliny činili a kterak jej bezohledným vystupováním takořka přinutili, že dům Polybiův opustil a spěšně sem se odebral, by přátelům smutnou zprávu zvěstoval. Pak se obrátil ke kroužku mladých mužů, kteří bavíce se v pozadí síně s Montanem, v rozčilujícím výjevu na druhé straně účasti neměli. „Přátelé,“ pravil, usadiv se mezi ně a posilniv se opět plným pohárem vína, „dovolte, abych se mezi vámi z toho ošklivého vzteku zotavil. Kdykoliv mne takto rozzlobí a hnusem naplní ničemnost lidí řídících náš život veřejný, že bych je nejraději všechny na padrť rozmáčknul, spěchávám vždy do kruhu mladých mužů jako jste vy, kde znova pookřeji a se rozveselím, ba někdy i hlouposti pro mé stáří a můj původ nepříslušné tropívám, a když se tak vybouřím, bývám druhý den opět plu svěžesti a mohu se dále zlobiti a sužovati.“ Většina přítomných znala veselého, někdy trochu mnohomluvného a vždy na svůj původ hrdého Galla, který však byl znamenitým společníkem a když dobrodružství svá i jiných ze zlaté doby Augustovy — mnohdy ovšem až příliš bez obalu a s jedovatými poznámkami — vyprávěl, vždy množství posluchačů míval a proto s ním také mladí lidé rádi obcovali.

Po krátké pomlčce pravil s vychytralým pohledem na Montana, kterému znamenité setinské výborně zachutnalo, tak že si častěji nalévati dal: „Můj ani ne jednodenní, avšak přece velice milý příteli z daleké Gallie, tys dosud pravým nemluvnětem v římském ovzduší a poněvadž ti čtu z mladého obličeje touhu, že bys rád co nejdříve a za vedení zkušených průvodčích s ním se obeznámil, navrhuji tobě i ostatním přátelům, abychom sídlo Silanů opustili, městem se prošli a na vynikající zajímavosti tě upozornili!“ Všeobecný souhlas ozval se z úst rozjařených mladých mužů, načež Gallus žertovně pokračoval: „Nemusím se ani zvlášť tázati, jsi-li srozuměn, ale tvůj pohled připomíná mi jaksi vyčítavě, že nyní za pozdní noci není právě vhodná doba ku prohlížení velestaveb a různých památností; nuže věz, že je v Římě mnoho zajímavostí, které při prvním záblesku slunce mizejí, protože plného ozáření nesnesou a jen v nočním temnu a za svitu luny cíle k životu se mají. Proto necháme nyní starší hlavy státu o jeho blaho zde dále se raditi a sami půjdeme na svěží vzduch!“

Montanus souhlasil a přešed síň, sdělil tiše Siliovi příčinu, pro kterou se před ním z domu Silanova vzdaluje. „Dobře tak, příteli,“ odvětil

Silius, a pohroziv rukou, dodal žertovně: „Nezadívej se příliš hluboko do oček některé libertinky, neboť jsou to bytosti mnohdy až příliš svůdné.“

„Buď bez starosti, drahý příteli, jsem proti takovým nebezpečím obrněn!“ usmíval se vesele Montanus a spěchal za ostatními, kteří síň již opouštěli.

V této části města byl téměr již úplný klid, neboť právě odcházela druhá a dozor přejímala třetí noční stráž, (druhá trvala od 9 do 12, třetí od 12 do 3 hod.) Byla tedy právě půlnoc a přibývající měsíc zářil klidným světlem na hojné paláce a rozsáhlé chrámy kapitolu, na směsici přečetných domů a zahrad, z nichž černé jehlance cypřiší, objemné koruny platán a malebně rozložené pinie vysoko vyčnívaly. Společnost zabočila velkou zacházkou přes Forum Suarium podél výšiny Quirinalu ku hradební zdi Servia Tullia a tam až ku bráně Collina; touto kráčela pak do třídy mezi Viminalem a Quirinalem k Subuře. Čím blíže k jejímu středu, tím častěji potkávali muže různých stavů, kteří skoro všichni buď částmi tog neb barevnými šaty hodovními anebo paenulami hlavy a obličeje tak si zakrývali, že nebylo možno je poznati, a naši přátelé učinili nyní totéž.

Na blízku coelského pahorku našli pozdního záletníka, oblečeného v purpurovou hodovní synthesi; na nepokryté hlavě měl dosud věnec z miletských růží a jemné myrthy, nyní až k pravému uchu pošinutý, a vlasy jeho zaváněly daleko voňavkami, kterými je při hostině napustili. Asinius Gallus přistoupil k muži vínem přemoženému, zahleděl se mu do tváře a hned na to dal se do hlučného smíchu: „Hleďte, hleďte, Marcus Capito podpírá v noci domy Subury, aby neupadly!“

Na tato slova ozval se z kruhu přátel hlučný smích, kdežto jmenovaný, vytřeštiv na Galla oči, v prvním okamžiku patrně nevěděl, kdo jej oslovil; znenáhla však se vzpamatoval a s výrazem radostné spokojenosti vztáhnul zvolna ruku proti Asiniovi, koktaje: „Ty lišácký — Galle, co pak — ty tu děláš? Ty — ty —“ načež vyhrknul: „Doveď mne domů!“

Mladí Římané obstoupili Galla a Capitona, jehož většina velmi dobře jako veselého druha znala, a Gallus tázal se dále: „Kde máš otroky?“

„Vy jste mými otroky a proto — vám nařizuji — abyste mne ihned — domů doprovodili.“

„Nesmíme ho v tomto stavu zde nechati,“ pravil mladý Thrasea; „přítel Atteus dovede jej se mnou domů, načež vás již nalezneme!“

„Souhlasíme s vaším šlechetným činem,“ pravil vesele Gallus, při čemž polonepříčetnému synthesí hlavu a obličej zakryl; „můžete nás pak v domě Murtullově vyhledati.“

Za rozmarných poznámek přátel odváděli mladí lidé Capitona k domovu.

V hlavní třídě i v pobočních uličkách bylo dosti živo; četné postavy mužů i žen mihaly se mezi budovami a poněvadž vchody některých domů byly otevřeny, mohl chodec v osvětlený jich vnitřek nahlédnouti, kde se mladíci v rozpustilé nevázanosti bavili s dívkami, jejichž nepříliš objemné, krátké a na mnoze téměř zcela průsvitné tuniky vnady těl plnou měrou ukazovaly; ba, leckterá z nich měla ku zvýšení dojmu odhalená ňadra okrášlena zlatou barvou. Jinde opět vynikalo průčelí některých domů tou zvláštností, že v něm byla celá řada na ulici vedoucích, zavřených neb

otevřených a záclonou neb kobercem zakrytých dveří, za nimiž se komnaty (pergula, cella neb fornix zvané) ženských meretrices nalezaly, a Asinius Gallus vykládal Montanovi jejich zařízení těmito slovy: „Hleď, milý cizinče, tyto domy s četnými vchody, nad nimiž pozoruješ tabulky se jmeny: Lyce, Cynara, Clothia, Lydia, Cynthia, Lesbia, Cythera atd., jsou hledaným útulkem našich veřejných záletnic, avšak nalezneš tam pod cizím jménem mnohdy bezectné manželky římských měšťanů, které se svolením aedilů za noční doby bezuzdný život zde vedou, aniž je kdo za to může pro cizoložství obžalovati, neboť naše zákony (de adulteriis) určují, že všechny ženštiny, které se k takovým skutkům přiznávají, pro adulterium stihány býti nemohou. Přisvědčíš zajisté, milý příteli, že římský zákonodárce podobné poklesky velemoudře posuzoval.“

Dále přišli k novému domu, nad jehož jediným, množstvím zelených věnců ozdobeným vchodem několik svítilen zavěšeno bylo. „Zařídili zde nové místo lehkomyslnosti (ganeum),“ vysvětloval Gallus Montanovi, „v němž kromě lásky i pokrmy a nápoje se prodávají, a neopomenuli zahájení této výnosné činnosti oznámiti zevnější výzdobou římskému obecenstvu. Chceš-li, podíváme se do vnitř!“ Montanus však odvětil rychle: „Na návštěvu máme času nazbyt a proto jděme jen dále!“

Opodál tohoto domu zastavil je štíhlý, sličný mladík a pravil dotěrně: „Občané, nechtěli byste se mnou společně mou divukrásnou, mladinkou amicu navštíviti, která vás jistě s otevřenou náručí uvítá?“

„To si myslím,“ odpověděl mu ostře Gallus, „ale kliď se nám s cesty, lenone (lakač mužů)!“ načež takto zhurta oslovený rychle se vzdálil. „Tato bídná chátra mohla by cnostnému občanu návštěvu Subury zošklivití!“ podotknul Gallus v žertu k Montanovi.

Nedaleko od portiku Livie, tam, kde chmurná Subura čtvrté čtvrti Templum Pacis se dotýká, stojí nejvyhlášenější suburská caupona (krčma, také popina zvaná), taberna Murtullova, hlavní středisko prostopášnosti, kde se nejen lidé z nižších a středních tříd, ale i zástupcové vyšších kruhů římské společnosti scházejí. Následkem pohodlného zařízení domu, se všech stran volně stojícího, poskytuje tento lupanar (rozkřičený dům) bývalého lenona Murtulla vše, čeho si zhýralá společnost města jen přáti může a jestliže tu i aedilové dohlídku vykonávají, zamhuřují často oči, aby neviděli, co se zde páše, protože vlivuplní záletníci na ně působí; nemusí se tudíž otec Murtullus, stane-li se v jeho závodu něco příliš křiklavého, trestu následkem udání obávati.

Když Gallus a Montanus před osvětlenými dveřmi stanuli, obrátil se onen, aby se ostatních zeptal, zda-li dům Murtullův navštíviti hodlají, avšak podivil se nemálo, když ani jediného z mladých mužů nespatřil, kteří přece dříve v malé vzdálenosti za nimi kráčeli. „Kam pak to noční ptactvo zalétlo?“ tázal se Gallus a pak podotknul: „Snad nás předešli postranní uličkou a vstoupili zadním vchodem do domu. Sečkej okamžik; podívám se nahoru a dám tě, jsou-li tam, přivolati.“ Po těchto slovech zmizel Gallus v předsíni a Montanus, nechtěje těsně přede dveřmi domu prodlévati, kráčel podél průčelí až k rohu stavení, kde ústila úzká, v noční temno úplně zahalená ulička. Mladý muž nepozoroval ani, že právě v tom okamžiku, když Gallus do taberny vkročil, ze stavení proti

Murtullově cauponě dvě zcela zahalené ženské postavy rychle na ulici vystoupily a Montana spěšně sledovaly. Jakmile první z nich, neobyčejně statná osoba, ze zadu těsně k němu nic netušícímu přistoupila, vsunula mu své rámě pod volnou, togou nepokrytou ruku. Montanus ulekl se poněkud, ale v tom oslovila ho již neznámá neobyčejně měkkým, mile prosebným hlasem: „Nechtěl bys mne domů vyprovoditi? Strachuji se samotna, jen se svou otrokyní, suburskými ulicemi dále se ubírati a proto prosím, prosím, popřej mi až k mému bytu své ochrany.“

Tento něžně žebronící, sladký hlas působil na Montana zvláštním kouzlem a když maně svou rukou rámě neznámé k tělu přitisknul, seznal, že jest oblé a kypré, načež se snažil postřehnouti alespoň část obličeje, zakrytého tmavou togou; avšak ve stínu domů, kam měsíční záře nesáhala, bylo to nemožné. Proto přešel s ní uličku až k osvětlenému vchodu protějšího domu a tam pohlédl do jejího velkého, šatem nezastřeného oka, plného smyslného žáru a na část levé strany jejího sličného obličeje, vroubeného zlatým vlasem, jako hedváb jemným. Zpozoroval také, že má šat veřejných záletnic, neboť nebyla zahalena v pallu a přes spodní tunicu (tunica interior) neměla navlečenu stolu, tvořící vždy část šatu ženy poctivé (honesta mulier). Nenáležela také k ženám vznešené společnosti, které mimo to při krku stolu purpurovým pruhem vroubenu měly; byla jen v jednoduchou, palle podobnou togu zahalena. Jen dvě věci byly mu nápadny, totiž skvostný, velikým rubínem zdobený prsten na druhém prstu překrásné, jemné ruky tvaru velice ušlechtilého a veliká v naušnici zasazená perla neobyčejné ceny.

„A jak se jmenuješ, záhadná krasavice,“ tázal se pátravě Montanus, „která za noční doby Suburou se procházíš?“

„Lycisca!“ odvětila prostě a bez rozpaků, při čemž se těsněji k Montanovi přitulila a rameno jeho k svému srdci přitiskla, tak že rychlý jeho tlukot cítil; slastný pocit prochvěl jím a rozkoš jeho vzrůstala, čím dále s neznámou čtvrtí Templum Pacis kráčel. Dříve byl si arci vzpomněl na Galla a na přátely jej očekávající, ba umínil si, že se do taberny Murtullovy vrátí, až svou společnici do jejího příbytku doprovodí; avšak nyní nepřišlo mu již ani na mysl, aby půvabnou tu ženu opustil. Po krátkém mlčení vyzvídal dále: „Amica navštívila svého přítele, není-liž pravda, nepohodla se s ním a on byl tak nešetrný, že ani svou krásnou Lyciscu domů vyprovoditi nechtěl — že jest tomu tak?“

„Jsi znamenitý haruspex (hadač, věštec); však od té chvíle nechci již onoho protivného tyrana ani spatřiti, který není hoden mého nezištného přátelství.“

„A pak,“ tázal se Montanus zvědavě, „vyhledáš si opět jiného, není-liž pravda?“ Lycisca kývla hlavou a on pokračoval: „A což kdybych se tím novým přítelem státi chtěl já, odhodlala bys se býti mojí amicou?“ Při těchto slovech posunul mladý Říman togu s obličeje, dříve napolo krytého, a to právě v okamžiku, když ze stínu domů na volné prostranství před chrámem Veneris et Romae vystoupili, kde plné světlo měsíce na jeho krásný a ušlechtilý obličej padalo, na němž nejsvěžejší pel mládí spočíval. Pohledem tímto radostně překvapena odstranila nyní též jeho společnice roušku se své hlavy, načež pojednou oba rázem sta-

nuli a na vzájem si do tváří pohlíželi. „Ach, jak sličný jsi!“ vzdychla roztouženě Lycisca a zahleděla se naň jako v záchvatu náhle vzbuzené vášnivé lásky. I Montanus hleděl jako oslněn v půvabný její obličej: tváře její splývaly s plnou bradou souměrně v lahodný ovál, ústa měla velmi malá, krásně utvořená, s plnějším spodním retem, smyslnost vyjadřujícím, nos orličí s rozkošně vyříznutými chřípěmi, veliké černé, ohněm sálající oči, vysoce klenuté, přesně kreslené obočí, jemně vypouklé čelo, nad nímž polokruhem splýval uměle provedený účes z malých těsně k sobě přiléhajících kadeří, kdežto hořejší část vlasů věnčily dvě řady nad sebou umístěných, v úzké pruhy rozdělených vrkočů.

„Jako božská Venuše zjevuješ se mi, ženo spanilá! Rci, zdaž mohu doufat, že tě častěji spatřím, abych ti vše, co v tomto okamžiku mé nitro prochvívá, vysloviti mohl? Tvůj sličný obličej jest mi hádankou, ba zdá se mi, že jsem krasavici tobě zcela podobnou již jednou spatřil, aniž dovedu pověděti, zda ve snu neb ve skutečnosti.“ Montanus se poněkud zamyslil, přemítal, avšak v tom okamžiku vyrušen byl několika muži, proti nim z třídy Coelimontium přicházejícími, kteří se patrně z dlouhé pitky rozjařeni ku čtvrti Templum Pacis řadou ubírali. Jeden z nich prozpěvoval polohlasně prostý nápěv, kdežto druzí vždy po něm refrén opakovali. Lycisca zabočila s Montanem na druhou stranu prostranství k ulici směřující rovně k Palatinu a pozorně naslouchala zpěvu pozdních těch chodců, kteří Montana s Lyciscou ani nezpozorovali a dále kráčeli. Také Montanus naslouchal písni a seznal, že varuje mladíky před Messalinou, v jejímž náručí mnohý zahynul a jejíž medová ústa měnívají se v číši jedu. Další obsah písně stal se pro vzdálenost nesrozumitelným. Hned při prvních slovech trhla sebou prudce Lycisca, z prsou vydralo se jí bolestné zastenání a Montanus cítil, kterak se při vyřknutí jména Messaliny zachvěla a k němu plnou silou se přitiskla. Proto konejšil ji nyní tiše: „Co tě polekalo, drahá Lycisco? Vždyť nehrozí ti v mé společnosti žádné nebezpečí a divím se, že tě mohla píseň hodovníků tak vzrušiti.“

„O, pojď, pojď, ať dospějeme k cíli!“ ozvala se prosebně Lycisca a zrychlila kroky, načež veseleji podotkla: „Ach, jak jsem se ulekla!“ Montanus nepřikládal tomuto výjevu žádné důležitosti a objav Lyciscu něžně kolem krku, pravil se zanícením: „Drahá Lycisco, srdce mé chvěje se pocitem horoucí lásky, lásky mocné, roznícené v jediném okamžiku!“

„Jen dále, dále!“ pobídla znovu sličná žena, obrátila se k otrokyni opodál za nimi kráčející a velela polohlasně: „Semiramido, kráčej napřed a zaklepej, ať otevře Arvanus branku!“ Služebnice pospíšila na tato slova rychle vpřed a zabočila ze široké ulice do úzké, zdmi sadů ohražené, vzhůru k Palatinu stoupající uličky; Montanus i jeho společnice kráčeli zvolna a mlčky za ní. Mladý Říman byl nyní přímo opojen a cítě kypré tělo k němu se tisknoucí krásné ženy, zapomenul na vše kolem sebe, nepřemítal, neohlížel se v pravo ani vlevo, bylo mu lhostejno, kam kráčí a jen záchvěvy horečné smyslnosti lomcovaly jím a pojily se s žárem vášnivé roztouženosti jeho společnice.

Když otrokyně ku brance ohradní zdi přistoupila, spustila dvakráte lehce klepadlo na kovovou desku, načež se ihned uvnitř několik kročejů ozvalo a zároveň hlásil se dveřník jménem: „Arvanus;“ služebnice od-

pověděla: „Semiramis,“ načež se branka otevřela. Nežli vkročila, stáhla si Lycisca togu téměř přes celý obličej, pojala Montana, který totéž učinil, za ruku a vedla jej rychle kolem vrátného úzkou cestičkou uprostřed křovin k mohutné budově, v předu šesti sloupy zdobené, za nimiž ve středu stěny byly vysoké dvéře, které otrokyně otevřela a když Lycisca s Montanem vstoupili, pečlivě za nimi uzavřela.

„Počkej zde, Semiramido,“ velela Lycisca a kráčela touto síní, kterouž visací svítilna jen slabě osvětlovala, do druhé menší a pak do třetí veliké komnaty, a když byl Montanus vstoupil, zavřela též pozorně dvéře.

Jedva že tak učinila, sňala v zimničném chvatu řasnatou togu, odhodila ji na zem a sevřela mladého muže v náruč, rty spočinuly ohnivě na rtech, Montanus cítil to teplé, vnadné, jen průsvitnou tunikou oděné tělo ve svém objetí a neskonalá blaženost pronikla celou jeho bytost. Opět a opět vraceli si dlouhé, plamenné, toužebnými vzdechy přerušované polibky a jejich k sobě přitisknutá těla chvěla se v záchvatu opojné smyslnosti. Růžový přísvit, vycházející ze svítilny rubínovým sklem zastíněné, naplňoval komnatu zvláštním, jako čarovným světlem, které obraznost Montanovu ještě více rozněcovalo. Okouzlujícím zdál se mu obličej Lyciščin a když se do něho zahleděl, když popatřil na tu rozkošnou postavu, klesalo vše, cokoliv kdy zažil, v zapomenutí a pocit nejvyššího štěstí zaujal celé jeho nitro. Lycisca vzala Montanův planoucí obličej do svých dlaní, zahleděla se mu roztouženě do očí a šeptala hlasem vášnivě rozechvěným: „Mám tě božský, sladký muži — jsi můj, na věky můj!“ Montanus neodpověděl a sevřel Lyciscu do náručí.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

První ranní úsvit vnikal vysokými okny do nádherné síně, když se mladý muž z objetí krásné ženy vyprostil a něžně pravil: „Žel, že nám nastává loučení. Až do našeho opětného shledání zdáti se mi bude čas věčností a netrpělivě počítati budu hodiny, než nadejde okamžik, kdy opět v náručí své Lycisky spočinu — nuže, sděl mi, drahá, kdy se opět spatříme?“

Lyciska neodvětila na tuto otázku, hledíc zamyšleně před sebe a když ji Montanus opět stejně horoucně a s výrazem úplného štěstí do náručí pojal, zůstala s ledovým klidem nehybně státi, nepřivinula se k němu vášnivě, jako byla učinila uvedši ho v noci do této tajůplné síně, a když se jí, udiven touto nenadálou lhostejností, ve tvář zahleděl, pozoroval v této zvláštní změněný výraz, který si nedovedl vysvětliti. Proto oslovil ji poněkud stísněn, avšak přec něžně: „Drahá Lycisco, tázal jsem se, kdy se opět spatříme a ty neodpovídáš?“

„Nikdy více!“ odvětila pevně. Neočekávaná tato odpověď vedrala se břitce jako ostří dýky do srdce mladého muže. Stanul nyní před touto záhadnou bytostí zdrcen, bledost pokryla jeho obličej a roj těkavých myšlenek zavířil mu hlavou. Pozvolna jen vracela se jasná mysl i rozvaha a po chvilce teskného myšlení pravil vřele a prosebně: „Hleď, Lycisco, nesmírné štěstí této noci —“

„Nejmenuji se Lycisca!“ přerušila jej oslovená poněkud úsečně.

Po těchto slovech změnil se pojednou výraz i v obličeji Montanově, blesky mu zašlehly z očí a ostře se jí tázal: „A kdo jsi?“

Postava její se pyšně vzpřímila; vztáhla ruku v před a ukázala na umělecky pracované, v rohu síně ve skupině kypré zeleni umístěné zlaté poprsí muže, načež hrdě pravila: „Tamto jest podoba mého manžela!“

Montanův pohled utkvěl rychle na označené soše a výkřik zděšení vydral se mu z hrdla: „Ty jsi —“

„Claudiova manželka Messalina!“ odvětila bez pohnutí a s ledovým klidem.

Vyřknutí těchto jmen působilo na Montana v prvním okamžiku dojmem ohromujícím, který však rychle ustoupil prudkému pohnutí mysli a vášnivému rozčilení; obličej jeho nabyl hrozivého vzezření. Rychle přistoupil k Messalině, která ani brvou nepohnula, naklonil hlavu až těsně k jejímu obličeji a zvolal s nenávistí a pohrdáním: „Bídnice a lhářko!“ Již již vztahovala se jeho ruka, aby císařovnu odstrčila, ale ošklivost před tím dotekem se ho zmocnila, i obrátil se a jako beze smyslů spěchal ku dveřím, otevřel je prudce a vzdaloval se rychle ostatními komnatami ven do zahrady, tak že mu Semiramis, ustrašená jeho vzezřením, jedva stačila a polekána branku otevřela. Jako furiemi hnán spěchal do paláce Siliova, kde zdrcen na své lože klesl.

A Messalina? Když Semiramis co nejspěšněji do ložnice své velitelky vkročila, seděla císařovna v nádherném křesle, držíc v ruce zrcadlo, zlatým rámcem vroubené, a pohlížela v nejrůžovější náladě s velikou zálibou na odrážející se v něm obličej. Pak zrcadlo odložila, sňala pozorně s hlavy zlatovlasou paruku,*) obrátila se k otrokyni a pravila: „Co myslíš, Semiramido, sluší mi lépe cizí zlatý, aneb můj vlastní havraní vlas?“

„Ten i onen zdobí tě božsky!“ odvětila otrokyně pochlebně a podotkla: „Hrozně jsem se ulekla, vidouc tvého dnešního milence pološíleného z komnat spěchati.“

„Hahaha,“ smála se srdečně Messalina, „jak byl zamilován ten něžný holoubek a jak vrkal roztouženě! Užila jsem ho jako hračky, která mne po zábavě omrzela; zprotivila se mi za jednu noc**) a nechci ji už ani spatřiti. Nyní toužím po jiné, kterou bych však — ach! — věčně milovala a ta se jmenuje: Silius — Silius — Silius, tu musím míti a nedostanu-li ji — sešílím!“ Poslední slova pronesla vášnivě, prudce, oči se jí přimkly, ramena svá složila pevně na prsou jakoby někoho ohnivě objímala, a toužebný povzdech vydral se jí z úst. Pojednou se prudce vzchopila a velela: „Semiramido, zavolej ornatrices, ať mne převléknou!“

(Pokračování.)

---

*) Messalina nosila vždy takovouto paruku na svých nočních potulkách.
**) Historické.

U břehu.

Velkonoční črta. Napsal Vlad. Tichonov,

z rusk. přel. Anna Hušnerová.

arník „Dobryňa“, skutečný plovoucí dům o třech poschodích, opouštěl přístav velkého města na břehu Volhy.

Kapitán Adlerson, vysokorostlý, tělnatý Švéd, asi padesátiletý, sledoval s pozorností pohyby parníku.

„Povol kormidlo!“ vzkřikl konečně, obrátiv se do zadu a potom přistoupiv k hlásné rouře rozkazoval do strojírny: „Vpřed! plnou parou!“

Adlerson vystupoval směle a rázně. Díky časně se dostavivší jarní pohodě byl vjezd do přístavu hluboký a široký a lodí, jež chtěly přistáti, bylo nemnoho. „Dobryňa“ měla dosti volnosti a vesele zatočivši svými velikými koly silně zpěnila kalné vlny.

Den byl slunný a, jak obyvatelé Volhy říkají, „vydařený“. Modré bezoblačné nebe klenulo se nad Volhou. Vál slabý vítr a proto bylo na palubě skoro úplné ticho. Cestujících bylo málo a všichni používajíce přívětivé pohody, opustili kajuty a roztrousili se po galeriích parníku.

„Nu což, Onisime Makariči, vypijeme čišku čaje?“ oslovil vysoký, hranatý mladík v dlouhošosém kabátě a soukenné čepici, šedovouséhe starce nevysokého vzrůstu, jenž seděl zachmuřen na lávce, na sluneční straně.

„Což ty hladovče, abys stále nejedl! Ještě i na bílou sobotu budu se ti čajem mazliti!“ nepřívětivě odvětil stařec. „Jest to již beztoho velký hřích, že právě v takový den jedeme. Na to pamatuj, že ani k jitřní nepřijdeme v čas.“

„Přijdeme! Ještě za světla dorazíme, jak pak je to daleko!“ pokoušel se mladík potěšiti jej, ale stařec odmítavě potřásl hlavou.

„Ne, při takové vodě nedorazíš, vlny se jako do trouby nabírají.“

„Teď ještě ne, Onisime Makariči; až počne vody ubývati, potom ano, ale teď ještě . . .“

„Ne, bratře, ani teď nedorazí!“ a stařec beznadějně máchnul rukou.

„Opět nebudeme světiti velikou noc!“ naříkala dosti mladá, ale velmi tělnatá žena číšníka parníku, sedící v uzounkém, těsném stanu výčepu.

„Nu, což dělat? Nic nemůžeš dělat, jest to naše služba,“ těšil ji muž, nepatrný, holohlavý, asi 40letý člověk.

„Marně jsem jela, lépe by bylo bývalo zůstati u maminky!“

„A proč jsi nezůstala, vždyť jsem ti to říkal!“

Žena mlčela a toliko lehce si povzdychla.

Mezi dveřmi výčepu objevila se vysoká postava kuchaře Afnagena.

„Vasiliji Afanasoviči!“ oslovil číšníka, „poručte zeptati se cestujících, co si kdo bude přáti k jídlu, a kdo chce oběd postní a kdo masitý.“

„Poslal jsem již Štěpána,“ odpověděl číšník.

„A ty Finogaji, měl bys si vzíti čistou zástěru, pohleď, jak ji máš špinavou," podotkla žena číšníkova, hledíc na nečistý úbor kuchařův.

„A co pak dnes budu měnit! Zítra, to ještě . . . jest to vše jedno, zítra je svátek!"

„Jen se střež, aby tě Oskar Ivanovič neviděl, sice ti dá svátek!"

„Tři postní a dva masité," hlásil Štěpán, číšníkův pomocník.

„A kdo to chce masité," zvědavě tázala se číšníkova žena.

„Jeden do druhé třídy, jakýsi žid to jede, a druhý do první . . ."

„Ale komu?"

„Nu, tomu pánovi tam, co se prochází po balkóně s dámou," ukázal Štěpán na párek po gallerii se procházející.

„Nekřesťani!" zabručela číšníkova žena. „A jí také masitý?"

„Ne, paní poručila si postní."

„Tak tedy, dohromady pět obědů?" tázal se kuchař.

„Ano, pět."

„Tři postní a dva masité?"

„Tak jest."

Kuchař odešel do kuchyně.

„Nu, nehádám se, jest to ostatně velmi nesnadné, ale co dělat, když vše pominulo?" pravil asi třicetipětiletý muž k vysoké a krásné dámě v teplém šedém plášti, procházející se s ním po přední části parníku.

„Dovolte: pominulo? Což vy sám zúmyslně to v sobě neohlušujete?" odvětila, stále hledíc na plochu Volhy.

„Proč bych to ohlušoval, když velmi dobře chápu, že v tom všem jest mnoho krásného, mnoho, co vskutku dodává půvabu našemu nudnému životu," pravil, opíraje se o zábradlí. „Vzpomínám svého dětství a vidím, že byl jsem tehdy mnohem šťastnější. S jakým radostným citem hledí se tu vstříc každému svátku! Co poesie jsem tehdáž ve všem nacházel! Nemluvím ani o vánocích, to jsou skutečně takové dětské svátky . . . stromek, večeře, dárky, vše jest už tak rozpočteno; ale i druhé svátky . . . Vyzvánění na mši ku příkladu . . . První jarní den . . . V polích jest slyšeti skřivánky a na dvůr přiletěli špačkové, takový veselý pískot a křik jest slyšeti od této pernaté družiny, že srdce radostí div nevyskočí. A potom půst — zbožné ticho v kostele a zvláštní modlitba Jefrema Sifrina: ‚Hospodine, vládce života mého . . .‘ Bože můj, jaké sladké, mystické chvění plnilo duši mou, když jsem šel ku zpovědi nebo před přijímáním naslouchal slovům: ‚S bázní Boží a vírou přistupte.‘ Ano v ten čas i víra i bázeň Boží skutečně uchvacovaly duši moji. A potom Boží Hod Velikonoční! . . . V předvečer, asi o deváté hodině v tajemné ticho velkopostní náhle vtrhl proud jakéhosi zvláštního, klopotného a šumného oživení. Pobíhají komorné; šustí prádlo, tuhé, naškrobené sukně, které, držíce je skoro nad hlavami, nesou nahoru ku slečnám t. j. k mým starším sestrám a mladičkým tetám. A nahoře, nepořádek a zmatek v plném proudu. Rozpalují želízka ku zkadeření vlasů — u nás nazývali tato želízka, nevím z jaké příčiny, „kompasy"; slečny se myjou, pudrují, napouštějí voňavkami; podlaha a všechny židle pokryty jsou rozličnými částmi damského úboru — pohleď do jídelny — tam hospodyně Jevsmonia

Ljubimovna a kuchař Demjan zaměstnávají se úpravou velkonoční tabule. A co vše na ní jest rozloženo! Chůva zatím již dávno mne hledá.

‚Což pak, holoubku, kam jsi zmizel, pojď se rychle oblékat!‘ Jdeme spolu do dětského pokoje, a tam počne mne drhnout a pomádou maže mé, tenkráte ještě bujné, světlé vlasy. Nyní, jak se zdá, již ani takové pomády nedělají. A tehdáž, jak pamatuji, byly na ni i takové zvláštní džbánečky z fayencen s vymalovanou býčí hlavou. Jak se pomáda ta nazývala, již nepamatuji . . . jen pamatuji, že měla nějaké velmi hezké jméno. Mezi tím, co chůva se mnou se zabývala, začal jsem dřímat . . . Oči se mi zavírají, chůvu a všechny předměty okolo mne počíná zahalovati jakási mlha: vidím toliko svíčku a i ta kmitá kdesi daleko, daleko.

‚A co ty, Fovronie, nenecháš dítě trochu prospati,‘ praví babička, přišedší na chvíli do dětského pokoje. ‚Ještě jest dosti času na oblékání.‘ — ‚Kdež bych byla hotova, Marie Ivanovno, vždyť jde již na jedenáctou . . .‘

‚I jdi, co mluvíš! Je-li možno, již 11! Tak to musím také už jít uchystati se,‘ starostlivě praví babička, ale stojí stále a hledí na mne.

‚Hleď, opět praví, kdyby byla živa naše Julinka, musila by míti radost z našeho hošíka . . .‘ V hlasu babičky slyšeti je slzy . . . vzpomíná na svou nejstarší dceru, moji tak brzy zemřelou matku. Chůva mlčí, ale ruce její, rozčechrávající mé vlasy, počínají se chvěti. A mne mezi tím spánek úplně přemohl.

‚Nu dosti, dosti, holoubku, nedřímej, není teď času k tomu, můj milý, teď už je vše hotovo, půjdeme k tatínkovi, tam už jsou všichni shromážděni,‘ mluví ke mně chůva a vede mne za ruku do prvního poschodí, do komnaty otcovy.

‚Nu, už zase si ho namazala pomádou,‘ praví otec, hledě na můj účes. ‚Kolikrát již jsem ti řekl, abys toho nedělala!‘

‚Ale, baťuško, v takový svátek musí se dítě přihladiti pomádou!‘

Jedna z tetek, již úplně svátečně oblečená, přináší velkou láhev kolínské vody, a pomocí této umývá mi pomádu z vlasů a znovu mne přičesává.

Ale již nadešel čas jíti do kostela. Vycházíme všichni z domu. Temná, bezměsíčná, ale dosti teplá noc nás pojímá. Otec, babička, dvě tety a já usazujeme se do kočáru, u něhož zapřaženy jsou dva páry koní hnědých, jež však v temnotě noční zdají se úplně černými. Za námi jede těžký, nemotorný druhý kočár, do něhož usedli ostatní členové rodiny.

Do našeho vesnického kostela není daleko, asi tak půl versty. Kostel jest už naplněn lidmi, když vcházíme, avšak dělají nám ochotně místo, tak že bez namáhání kráčíme v před. Celá podlaha jest vystlána jedlovými větvemi a vůně jehličí mísí se s dýmem kadidla a vůní květů. Sotva jsme sedli, začíná obřad. Všichni jdou za knězem a diakonem, kteří oblečeni jsou ve světlé řízy. Já však zůstávám na místě s babičkou. Kostel se na okamžení vyprázdní . . . Proud svěžího vzduchu vane do vnitř . . .

‚Kristus vstal z mrtvých!‘ zavznívá k nám zpěvně a celá tlupa opět se vrací do chrámu. V čele kráčí kněz. Tváře všech jsou radostné, veselé, téměř všichni zpívají.

Počíná líbání . . . První přistupuje ku knězi můj otec. Jak je krásný, statný, veliký! O celou hlavu převyšuje všechny ostatní.

‚Nu, Kristus vstal, Valoďo!‘ praví pak otec ke mně a pozdvihnuv mne, líbá mne třikráte na ústa. Oči jeho hledí na mne přívětivě a s láskou. Všichni mne počínají celovat. Bože můj! Jak je všechno jasné, veselé! Spaní jako by zahnal! Chrámem hlaholí radostné písně a nad chrámem hlučí a vyzvánějí zvony.

Obloha již začíná se bělati, když vracíme se domů. V domě panuje šum a hluk. Všichni a všude se celují... Přinášejí svěcené mazance a vánočky, počínají hody... Jak jest vše chutné a hlavně jaká panuje všude radost a veselost! Já přičiňuji se ze všech nejvíce. Bílý den již hledí do oken, když konečně takřka násilím ukládají mne na lůžko. Spím pevně a sladce... A s probuzením nové radosti. Přijíždějí hosté. Z hlavního města, toliko dvě versty od nás vzdáleného, přijeli různí úředníci; první přijel starý policejní náčelník, osamělý stařec, jenž otce mého velmi miluje a na vzájem jest milován. Konečně přijela i teta Máša s celou svojí četnou rodinou. Ta radost! Nás, to jest mne a mé malé sestřeničky a bratránky pouštějí do zahrady. Z vesnice doráží k nám veselé vyzvánění zvonů. Slunce na vysokém nebi jen září.

‚V tento den sluníčko vždy svítí,‘ vysvětluje mi chůva. Počínáme kutáleti vejce, hlučíme, skáčeme, veselíme se.

To jsou velikonoce.

Pak následuje nejsv. Trojice. V domě vše jest ozdobeno květinami a mladými břízkami. V zahradě pravé boží požehnání. Houpačky skřípají bez ustání. Jsem již značně starší a zamilován do jedné ze svých sestřenek. Ona též mne miluje, víme to oba, a stydlivě tajíme to pro sebe, netroufáme si pocelovati se a toliko blaženě hledíme druh druhu do očí. A nyní!...“

„Co nyní?“ tiše táže se dáma.

„A nyní — nyní dovolte, abych sešel do kajuty pro plášť, zde na vzduchu jest velmi chladno!“

„Ach, jděte jen, dávno již chtěla jsem vám to říci.“

Zůstavši sama, dáma sedla si na lávku a upřela zádumčivý pohled v nedozírnou dál.

„Nu, hle již jsem tu,“ pravil její společník, za okamžení opět na galerii se objeviv; byl oblečen v teplý svrchník a v rukou držel velký kostkovaný pléd — „to přinesl jsem vám,“ pokračoval, podávaje šat dámě.

„Ne, děkuji vám, nepotřebuji, jest mi dosti teplo.“

„Když je vám teplo, tedy sláva Bohu!“ pravil a sedl si vedle ní na lávku.

„Slyšte, Vladimíre Petroviči, vězte, že vám nevěřím,“ oslovila dáma po chvilkové pomlčce mladého muže.

„Čemu nevěříte, Žofie Dimitrievno?“

„Nu, tomu vašemu vystřízlivění.“

„Ale dovolte, což mluvil jsem něco o vystřízlivění? Vždyť zde přece nemůže býti o vystřízlivění ani řeči!“ odmlouval jí.

„Když ne vystřízlivění, jak se to má nazvati? skepticismus, pessimismus nebo snad dokonce cynismus...“

„Ani to, ani ono! Na mne — prostě řečeno — nic už nečiní dojmu a basta! Přetvářeti se nemiluju, není také příčiny, pojímám život tak, jakým jest, jsem vůbec člověk bez předsudků.“

„Bože můj, a to vy nazýváte předsudky!“ skoro s úžasem pronesla Žofie Dimitrievna.

„A jak si přejete? . . .“ otázal se nedbale Vladimír Petrovič, ale dáma máchla rukou a povstala.

„Ne, ne, nemluvte dále ani slova; změňme raději hovor,“ doložila dělajíc několik kroků na galerii.

„Jak ráčíte, změníme,“ souhlasil s ironickým úsměvem Vladimír Petrovič.

„Řekněte mi, milujete přírodu?“ promluvila opět Žofie Dimitrievna po malé pomlčce.

„Miluju, ale bez přepjatosti!“

„Co tím chcete říci?“

„To, že nyní, na příklad, nepočnu blouzniti, že před námi rozprostírající se obraz jest velmi krásný; řeknu to zcela prostě, aniž bych při tom kroutil očima a hlas dusil pod slzami.“

„A jestli to vskutku někoho pohne k slzám?“

„Nevěřím! Slzy může vyvolati fysická bolest, jest možno až k slzám se rozesmáti, ale slzy pohnutí — to není nic, než přepjatost a churavost nervů. Hle ku př. Francouzové nedovedou pronésti slova: Ma mère, ma pauvre mère (má matka, má ubohá matka), aniž by měli slzy v očích, ale jest to u nich zdvořilost, obyčej a zvyk; nepochybujete přece, že jsou lidé, kteří matku svou milují zrovna tak jako Francouzové. Mám v Petrohradě přítele, jenž o ničem nemůže promluviti bez slz pohnutí. Navštívil jsem s ním jednou jakýsi vodopád. Bylo to v zimě za jasné měsíčné noci, kdy hlavně vodopád velmi efektně vypadá. Dívá se, dívá a náhle: ‚Božské, unášející, chtěl bych zde zemříti, zemříti!‘ Slyším slzy v jeho hlasu, již se řinou a — ‚Připadá na nás, na každého zrovna 17 rublů 14 kopejek.‘ Nemohl jsem ihned pochopiti, co tím chce říci, poněvadž slova ta pravil týmž nadšeným hlasem. Vysvětlilo se potom, že mezi tím co obdivoval se vodopádu, počítal, mnoho-li budeme každý musit zaplatit, ježto obstarával výdaje. A opravdu plakal.“

„Stůl jest přichystán!“ ohlašoval Štěpán.

„Nu tak pojďte obědvat, jezte svoji hřibovou polévku, omaštěnou olejem,“ poznamenal Vladimír Petrovič a odebral se se Žofií Dimitrievnou do jídelny.

„Nenaříkej, Onisime Makariči, nenaříkej, hleď: do jitřní dorazíme na místo,“ snažil se hranatý mladík potěšiti šedovousého starce. „Vidíš, parník drží se stále při břehu a tu je voda tišší.“

Skutečně parník držel se těsně zatáček pravého hořejšího břehu, kde proud jest mnohem slabší než uprostřed Volhy, ale Onisim Makarič očividně již vzdal se naděje, že přijde domů v čas, a toliko těžce vzdychal a křižoval se, bylo-li cestou viděti kostel.

„Pohleď, Onisime Makariči, jede s námi mnich,“ ukázal mladík na nepatrnou postavičku v staré obnošené říze, jež zimomřivě choulila se k velkému komínu parníku.

„Nu a co jest?“ tázal se stařec.

„A to, že duchovní osoba také jest na cestě.“

„Nu ano, ale on cestuje asi za posvátným účelem, kdežto mne dohnala k cestování — touha po penězích. Já jsem jel, ač mohl jsem posečkati, o! velmi dobře jsem mohl! A ještě něco jiného jsem spáchal: před svátky všechny peníze jsem utratil. Ach, hříchy, moje hříchy!" zasténal stařec zkroušeně a svěsil hlavu.

Na stráži stál mladší kapitánův pomocník, však ani sám kapitán nespal a přišel často dohlednouti.

„Což, bratře Glěbove, i v letošním roce trávíš velikonoce na vodě?" pravil s účastenstvím staršímu svému lodivodu, zavalitému mužíku, s dlouhým širokým plnovousem.

„Co dělat, Oskare Ivaniči, služba naše už jest taková, Bůh nám odpustí; ostatně jest to vždy ještě lepší než sedět v krčmě."

„Jaké porovnání! Toť se ví, že jest to lepší!"

Počalo se šeřiti.

„Poslechni, člověče, od čeho mne pálí žáha?" zlostně osopil se jakýsi cestující druhé třídy s jižním typem a cizím přízvukem na přisluhujícího Štěpána.

„Nemohu věděti," zdvořile odpověděl tento.

„Nemůžeš věděti! Ale já to vím: tys mi jistě dal do jídla postního oleje!"

„Co si to myslíte?!"

„Ano, zcela jistě's mi ho dal. Vždyť jsem ti přece řekl, že nikdy nejím těch vašich postních jídel, řekl jsem ti to, či neřekl?"

„Řekl."

„A ty, nebo kuchař nakrmili jste mne jakýmsi šindelem. To jíte toliko vy, Rusové, tento postní olej. Řeknu to kapitánovi."

„Prosím, račte si říci, ale nedali jsme vám žádného postního oleje."

Cestující neřekl kapitánu nic, toliko chvíli ještě bručel a pak se upokojil.

„Vasjo, víš, jede s námi mnich," pravila muži svému číšníkova žena, vyhlížejíc oknem bufetu, „mohl bys ho poprositi . . ."

„A co?"

„Aby nám posvětil mazance."

„Nevím, může-li to býti."

„Ale jen ho popros, on již bude vědět."

„Dobře," souhlasil číšník a šel vyhledat mnicha.

Byla již úplná tma, když Vladimír Petrovič a Žofie Dimitrievna opět vyšli na galerii a usedli na jednu z laviček.

„Jaká krásná, teplá noc!" tiše pravila Žofie Dimitrievna.

„Ano, škoda jen, že luna nesvítí," odpověděl Vladimír Petrovič, zapaluje si papirosku.

„Což jste zapomněl, že v tuto noc nikdy nebývá měsíce?"

„Jak to nebývá! Proč?"

Žofie Dimitrievna se rozesmála: „Ach, vy jste nekřesťan, takový nekřesťan! Vy tedy vskutku nevíte, že velikonoce bývají vždy v neděli po prvním jarním úplňku?"

„Ach, ano, ano, vskutku jsem na to docela zapomněl. Proto jest každá velikonoční noc v mých vzpomínkách tak tmavá!"

„A v mých právě naopak jest tato noc vždy neobyčejně světlá, třeba i bez luny!“

„To proto, že máte světlou duši!“ usmál se Vladimír Petrovič.

„Ano, ale vy také máte světlou duši, jen že ji zúmyslně zahalujete!“

„Tak strhněte! . . .“

„Co?“

„No — tu záclonku! jest to ve vaší moci. Ženština, zvláště taková jako jste vy, vše může udělati!“

„O, kdybych mohla!“ zádumčivě promluvila Žofie Dimitrievna.

„Ručím vám za to, že můžete . . . Potřebujete jen chtíti a můžete zahřáti a osvětliti moji zastydlou duši!“

„Čím?“

„Čím? Láskou! Láska činí každý věk pokorným, a já ještě nejsem v takovém věku, aby na mne neúčinkovala! Vy jste vdova a já člověk svobodný, milujte mne, Žofie Dimitrievno, a potom . . .“

„A potom, co?“

„Potom udělejte se mnou, co chcete!“

„Přestaňte žertovati, Vladimíre Petroviči, jest to hříšné!“ tiše, zádumčivě zahovořila Žofie Dimitrievna.

„Ale věřte přece, že nežertuju, nijak nežertuju! Vězte, miluju vás, miluju vás, vážně, již dávno!“

Hlas jeho zněl upřímně.

„Nevěřím!“ sotva slyšitelně odpověděla.

„Ale čím, čím mám vám to dokázati?“ šeptal a chtěl ji vzíti kolem pasu, ale Žofie Dimitrievna se vymknula z jeho náručí a hbitě odskočila.

„Styďte se! co počínáte, jest hříšné!“ pronesla cítíc se uražena.

„Holubičko má, jen políbení, jedno toliko políbení!“ prosil Vladimír Petrovič následuje ji.

„Nechte mne . . . nikdy, nikdy!“

„Nikdy! — nemá se nikdy říkati,“ odvětil podrážděně a zároveň posměšně, „zítra přijdu k vám s pozdravem ‚Kristus vstal‘ a rád uvidím, jak vy, taková křesťanka, mi to odepřete!“

„Ano, zítra polibím vás, jako křesťanka, ale jako žena nikdy!“ rozhořčeně odpověděla a šla po galerii dále.

„Co jest to? pohleděte, co jest to?“ zvolala a zůstala pojednou státi, hledíc na příkrý břeh, podle něhož plul parník „Dobryňa“.

Na příkrém břehu rozkládala se velká vesnice. Uprostřed této bělal se vysoký kostel, celý osvětlený různobarvými lampičkami. Na zvonici vesele hlaholily zvony a zvuk jejich daleko, daleko nesl se po tiché Volze.

Všichni cestující vyběhli na galerii a také kapitán Adlerson postavil se na místo strážné, odkud bylo lépe viděti na břeh.

„Stát!“ rozkázal do strojírny, když byl parník v úrovni s kostelem. Stroj zastavil.

„Osvětlete levý bok!“ hlasitě poroučel kapitán, a skoro zároveň rozsvítily se všechny zásobní elektrické svítilny na boku ku břehu obráceném.

„Oskare Ivaniči, smíme-li rozsvítit svíčky?“ tázal se starší lodivod.

„Rozsvěť je, Glěbove! Pomodlete se, děti!“ pravil Švéd a smekl čapku.

„Míšeňko, běž rychle do mé kajuty, tam za obrazem jsou voskové svíčky, přines je sem, přines všechny!“ poroučel lodivod jednomu z námořnických hochů.

Za okamžik vzplály v rukou téměř všech námořníků a cestujících rozsvícené svíčky. Číšník a jeho žena vynesli na palubu mazance a vánočky.

Z kostela vyšel průvod.

„Kristus vstal z mrtvých!“ bylo slyšeti radostné pění z břehu.

„Kristus vstal z mrtvých!“ zapěl slabým hlasem na parníku mnich v staré kutně.

„Kristus vstal z mrtvých!“ zanotoval starší lodivod a všichni lodníci i cestující spojili hlasy své v jediný mohutný sbor.

„Kristus vstal z mrtvých!“ znělo silným basem kapitána Adlersona.

„Kristus vstal z mrtvých!“ pěl i stařec Onisim Makarič.

Žofie Dimitrievna též vmísila se v množství a její jemný, zvučný hlas nadšeně spojil se se sborem.

„Kristus vstal z mrtvých!“ pěla a radostné slzy splývaly po její sličné tváři.

Průvod vrátil se do kostela. Pění umlklo . . . Toliko zvony vesele hlaholily dále.

„Kristus vstal!“ vzkřikl kdosi s břehu na parník.

„Skutečně vstal!“ odpověděl lodivod Glěbov.

„Kristus vstal!“ ozvaly se opět hlasy s břehu.

„Skutečně vstal!“ znělo to z parníku.

„Kristus vstal, Oskare Ivanoviči,“ obrátil se lodivod ku svému kapitánu.

„Vskutku vstal, Glěbove, vskutku!“ laskavě ozval se Adlerson, celuje svého lodivoda.

„Povedlo se, povedlo!“ radostně vzkřikl stařec Makarič, líbaje se s hranatým mladíkem.

Mnich světil mazance a vánočky.

„Kristus vstal, Vladimíre Petroviči!“ promluvila Žofie Dimitrievna, přistupujíc ku svému spolucestujícímu. Celý oblicej její dýchal čistou radostí a hlas její zněl tichým svatým nadšením.

„Vskutku vstal!“ chvějícím se hlasem odpověděl Vladimír Petrovič a neosměluje se políbiti nevinné rty, jež mu nastavovala, políbil uctivě její ruku. „Viděl jsem vás . . . hleděl jsem na vás . . . Žofie Dimitrievno, celý tento obraz a vy — osvítily mne . . . Pochopil jsem mnohé . . . mnohému jsem porozuměl . . . Je mi nyní tak blaze jako bývalo kdysi . . . dávno — v dětství —“ mluvil přerývaným hlasem a v očích jeho leskly se slzy pohnutí.

„Sláva Stvořiteli!“ nábožně promluvila mladá žena.

A na parníku zavzněl jásot, všichni se líbali, objímali a mnozí plakali. Toliko jeden cestující druhé třídy, onen, jehož pálila žáha, jaksi roztržitě, nechápavě na to vše hleděl.

Kapitán Adlerson poručil uhasiti světla lampiček a velel do strojírny: „Vpřed! plnou parou!“ Zašuměla kola, parník „Dobryňa“ lehce se zachvěl a znovu plul dále tichou jarní nocí, brázdě svým mohutným klínem šumnou hladinu široce rozlité Volhy.

Po desíti letech.

Za smutnou záležitostí rodinnou jel jsem k domovu. Myšlénky těžce převalovaly se mi mozkem, šedé jako ledem obtěžkaná mračna. Vlažná červnová noc byla. Měsíc se prodíral tlupami beránků. — A k hvězdám, rozsypaným po nebi, kmitl se chvílemi jakýsi stín a okno vagonu občas zadrnčelo, jako když umírající dává znamení.

Někdy po půlnoci vystoupil jsem v německobrodském nádraží. Apaticky prošel jsem dobře známým perronem i nádražní budovou, celý do sebe pohroužen a schoulen. Teprve Šupichova villa s vedlejším massivním hranolem několikapatrového domu, trčícím do mléčné záplavy světla měsíčního, udeřila mne do čela a rozkřísla v něm vědomí, že jsem se vlastně ocitl v městě svých gymnasijních studií. — — Po letech. — Mžikem jsem v mysli proběhl řadu let, jež mne dělí od té chvíle, kdy jsem naposledy s maturitním vysvědčením v kapse a světobornými plány v hlavě touto cestou kráčel (— opravdu právě teď v červnu je tomu deset plných let.) — — Příval zapomenutých dojmů, vzpomínek a pocitů provalil se najednou a zaplavil mi duši.

Seběhl jsem kratičkou serpentinou k Bělohradu, minul řadu nízkých, pod niveau silnice zapadlých domků i starou, stále stejnou, pohodlně sousedsky rozkročenou hospodu „u slunce", jež důsledně pelichajíc a šedivíc s morósností odstavených výměnkářů sní o přešlých dobách své slávy formanské, a na okamžik jsem stanul na rozcestí, kde se silnice jihlavská a humpolecká dělí. Váhal jsem vteřinu. Cesta má vedla na levo, přede mnou na pravé straně dřímal milý mi Brod. A neodolal jsem. Došel jsem aspoň k mostu a podepřev se o kvádr parapetní zdi, aspoň na chvilku jsem se zadíval na ta známá, tak mile známá místa.

Jako fantóm mládí, opředený mírným světlem měsíčním, zdvihal se přede mnou Brod: Ostříbřené plochy známých střech, linie známých ulic, mléčné, hadovitě se vinoucí stuhy známých silnic, smělá kupole hlavního chrámu i zasmušilý klášter v pozadí, vše to leželo přede mnou i se změtí známých studentských komůrek, v jichž prostých holých stěnách generace za generací nechává část své bytosti v podobě naivních, k šílení krásných, ale nesplnitelných snů. Pronikal jsem tmou stínů i massivním zdivem budov do těch bývalých klášterních cel, proměněných v těsné, klenuté třídy s řadami pořezaných a pokaňkaných lavic, sraženými až k samému stupínku, a nad šikem mladistvých bujných hlav viděl jsem za obedněnou kathedrou všechny ty professorské tváře, nejednou snad mrzutě vítané, teď tak drahé a milé: tu kulatou, slovansky upřímnou a otevřenou tvář s marciálním rusým knírem našeho třídního, jenž s oteckým rozhorlením nás káral a plísnil, kdykoliv jsme zasloužili, který však v hloubi svého srdce byl na nás pyšný a s vědeckou zrovna skrupulósností badatele vyhledával v nás sledy jakéhokoliv talentu a jenž pak, když jsme se do světa rozprchli, naši práci sledoval a s hrdostí střehl každý náš sebe nepatrnější úspěch; tu kněžsky ruměnnou tvář našeho ředitele

P. Fulgenta s planoucíma tmavýma očima, jež měly opravdu vzácné porozumění pro naše spolkářsko-literární přestupky i jiné hříchy, tu tvář s očima hlubokýma, jež nervósně se převalovaly a na vinníku s takovou bolnou laskavostí ulpěly, i když nám ústa jeho byla nucena přečísti ortel od vyšších míst diktovaný. Pak se mi vzpomínkami kmitla filosofická hlava znamenitého matematika professora D. (s tím jeho sardónickým, téměř již utkvělým úsměvem na zvlněných, úzkých rtech, z nichž vedle mathematických formulí, v jeho výkladech tak snadno pochopitelných a jak křišťál průhledných, linul se zároveň bodavý, ale dobře míněný vtip) hned v sousedství energického profilu Dr. F., jehož plynné a pěkné výklady historické ani zdaleka nevzbuzovaly takový obdiv jako potají mezi námi šuškaná, nezaručená zpráva, že je synem nebožtíka Kajetána Tyla a že pod pseudonymem píše verše do některých časopisů.

A pak už jakoby se rozevřelo přede mnou naše abiturientské album, jež jsme na rozloučenou třídnímu darovali, celý vějíř mladých brejlatých hlav, černovlasých i plavých, kudrnatých i plešatících otevřel se přede mnou a druh za druhem defiloval přede mnou se svými dobrými vlastnostmi i slabůstkami, se svým pravým jménem i školní přezdívkou, úzounký Holíků pokojík se starou zažloutlou Přecechtělovou rytinou předních mužů slovanských na stěně a barikadami knih všech slovanských nářečí po stole, policích i na zemi, Donátova domácká venkovská světnice s rudimenty primitivního spolkářství, romantické, od města vzdálené zátiší u Zahradníků pod Kalvárií s bouřemi prvních debat a benevolentními vzájemnými posudky vlastních literárních pokusů, Seyfriedů studentský pokoj s tajemnými schůzkami, odbývanými pod andělskou stráží domácích slečen, jež s obezřelostí detektiva střehli vlastního svého otce — nebezpečného policejního komisaře — — nekonečná řada osob a míst, ozářených a posvěcených vzpomínkami pěkných, čistých a plodných let studentských, táhla přede mnou.

Perspektivou uplynulých let všechno se zdálo teď ulahodněné, vyrovnané, zjemnělé, všechno krásnější a půvabnější, všechny ty drobné starosti a bolesti tehdejší jako jen nutný stín toho čistého bělostného jasu. A najednou pojala mne chorobná, tvrdošíjná touha, prožiti ještě aspoň jeden takový den jako před lety, v tom ovzduší, v těch rodících se, neuvědomělých, beztvárných ještě mlhách ušlechtilého chtění s tím panenským stavem duše lačné a nedočkavostí se chvějící po budoucí práci, bojích a vlnění života.

A touha ta mučivá a bolná srazila se ve drobounké krůpěje, jež rozlily se na mých rohovkách.

Z Losů táhla vůně pokoseného sena, Sázava kvílila pod jezem.

Stříbrnými paprsky měsíčními zaperlil se diskantový hlásek zvonku a hned v zápětí nesly se chvějné údery věžních hodin. To na radnici kostivec volá svoje: memento. Volá, volá! Můj bože, a kolik nás už odvolal? Je nás už hezké procento, nejméně naše řady už zdecimoval. Ten fešácký, usměvavý Mucha, vyzáblý, nehezký, ale nadaný Michelschläger, veselý stále zamilovaný Halík, samotářský, zadumaný Brabec, i ten ramenatý silný Moravan Boháček z toho zdravého selského kořene, ti všichni už hnijí po hřbitovech svých rodných vsí a městeček.

A jak vesele tehdy tihle všichni (mimo jediného snad Halíka) opouštěli zároveň se mnou Brod! Jako by to bylo dnes, vidím je všechny, rozradostněné, ruměnné, plné důvěry a nadějí v budoucí život. Byla toho dne jakási sokolská slavnost a zde před mostem vystavěna ku poctě hostí slavnostní brána. „To je nám ke cti, to je brána, jíž slavnostně vcházíme do života“, zavtipkoval malomluvný Brabec s takovým tichým blahem v rozjiskřených očích, když jsme tady šli naposledy společně k nádraží. A nápad jeho pojat byl i přijat s docela vážným souhlasem. Představovali jsme si všichni, teď že jsme s průpravou k životu docela hotovi, zde v tom školáckém městě že zanecháváme se školským prachem všechny svízele a trpkosti a za tou branou, jíž teď jsme prošli, že nás očekávají jen růže a růže, úspěchy, a mužná volnosť. — — Oslněni mladickými illusemi ani jsme nerozeznali, že mezi těmi růžemi na bráně života trní s bodláčím prokmitává, kam jen oko pozorněji pohlédne.

Tenkrát jsme toho všeho neviděli! Radostí rozčileni a jako opiti objímali jsme se naposled a „tedy za deset let“ pokřikovali ještě na sebe otevřenými okny vagonů, než lokomotivy pískly a v různých vlacích na opačné strany nás odnášely. — —

Teď po desíti letech stojím zde sám!

Tváří v tvář tomu městu mých mladických snů, proběhl jsem těch deset uplynulých let a skládal si počet z nich a hrdě, s klidem a sebevědomím vznesl jsem hlavu. Nemám se zač stydět. Ani jediné své zásadní myšlénce jsem se nezpronevěřil, ani jediným rysem svého charakteru jsem neznešvařil obraz svých minulých let. S čelem předčasnou vráskou zbrázděným, ale tvrdým jak ta žula českomoravských našich hor stojím zde opět. Spoustu marných mladických snů jako bělostných plátků květních roznesl a rozvál sice vítr do bláta a bahna našich poměrů, ale jádra ve zbylých pevných kalíšcích přetrvala zhoubné jarní mrazy, i zuřivé květnové bouře a v úpalu léta zrají a nalévají se ve šťavnaté plody — ovšem chuti navinulé jako vůbec plody našeho drsného podnebí.

A jak tak přemýšlím o těch minulých smutných chvílích i dnech a významu, jaký mají pro můj život, bůh ví, že bych teď zde, na prahu toho pohnutého života, poklekl a poděkoval upřímně osudu za všechno, co jsem přetrpěl, co jsem probojoval i co jsem prožil: za všechny ty přemnohé boje, jimiž jsem se jen otužil, zocelil a sesílil, za všechno fysické i morální utrpení, jímž se mi otevřely nové daleké perspektivy do tajů a hlubin života, za každou bolesť, jež vede vždy k přemýšlení a soustředění v sebe. Ave dolor! Buď pozdravena bolesti, jíž člověk prohlubuje se a zraje, ty čarodějko oslzených zraků, jež jsi zplodila nejvznešenější a nejkrásnější díla ducha lidského!

A v tom okamžiku zdála se mi ona mučivá touha po těch dávno vyznělých dnech studentských, jež chvilkami takovou vysokou vlnou do duše mé střikla, ta touha zdála se mi být najednou tak naivní a chlapecká, že jsem ani nechápal, jak může zachvět mužem hlubiny životní jasně prohlédajícím a bezpočetnými šarvátkami se již prorvavším. Ano, má své půvaby, ta doba sentimentálně sněžné bělosti nadějných květů (které však všechny mohou ještě býti mnohokráte sežehnuty květnovými mrazy a sraženy prudkými jarními bouřemi!), ale pro muže jasných cílů a

silných snah vyšší půvaby v sobě chová požehnaný znoj parného léta i zařijový prochladlý jas úrodného podzimku, prohýbajícího se pod tíží dozrálých, šťavnatých, pěkných plodů. Ne, v tomto městě neprožil jsem nejkrásnější roky svého života! Ty na mne ještě čekají!

Smekl jsem před Brodem, rozloučil se s ním krátkým pohledem a vykročil známou cestou jako před desíti lety s důvěrou v sebe a vědomím vlastní síly. Ne s tou nabubřelou mladickou důvěrou, silně promíšenou přeceňováním vyvolaným neznalostí světa, ale s klidným sebevědomím muže, jenž v ryku boje změřil a vyzkoušel své síly a nadání a jde klidně svou vlastní cestou, protože ví, že v té tlačenici svou energií i svými širokými rameny vynutí a obhájí si své místečko, snad skrovné a malé, ale dojista ne v řadách nejposlednějších. A to vědomí mne odtud provázelo: že kdybych dnes měl znovu odtud vykročit a znovu těch deset minulých let prožít, zvolil bych si tutéž cestu, kterou jsem se klopotně prodíral a kterou už nederu se sám, ale podporován silnou duší sourodou stejných snah i stejných cílů. — —

Ještě na vršíčku nad Weidenhoffrovým mlýnem jsem se obrátil. Na vlnitém návrší hřbitovní věž kostelíku svatovojtěšského jako prst ukazovala k nebi a na začátku ulice Vojtěšské za mřížovím pavlače, v měsíční záplavě dobře znatelným, v jediném okně mrkalo světlo. To jistě v mém bývalém studentském pokojíku při téže plechové lampičce a na téže odřené židli se srdcovitě vykrojeným lenochem vlasatý nějaký hoch čte a čte a v duši jeho mladou, žíznivou vplývá bohatství čarovných představ a poetických dojmů.

Mladší můj bratře, jen vnímej, vnímej svěžím mozkem hloubky myšlének i třeba dosud nezcela ti srozumitelných, pij zrakem dosud neunaveným všechnu tu nádheru obrovských poetických kontur i barev a v tom kouzlaplném rozvíjení se a vzrůstu vlastní duše buď šťasten!

P. Spurný.

U lidojedů na Sumatře.

Píše MDr. P. Durdík.

(Pokračování.)

statně rozsudky smrti bývaly vždy velmi řídké a odsouzenec, i když za vraždu měl býti smrtí potrestán — na př. za vraždu ze žárlivosti, mohl se ještě od smrti vykoupiti velkou sumou peněz, která připadla většinou rodině zavražděného a menší část pohlaváru. Ovšem bylo to ve prospěch bohatých. Trest smrti konán byl stětím hlavy na náměstí před shromážděným lidem, buď pohlavárem nebo jedním z nejbližších příbuzných zavražděného. Rovněž i krádeže, vraždy a zločiny (kromě za doby války) byly neobyčejně řídké a to za příčinou všeobecného rukojemství. Za zločin vesničanem spáchaný je obec, k níž pachatel náleží, odpovědna i musí obec škodu učiněnou nahraditi, nemůže-li zločinec býti vypátrán.

Holandská vláda dosud šetří těchto starodávných zřízení. Až se jenom dobře ujme nový holandský soud, soud spravedlivý a humanní, soud rychlý a výdajů nijakých tuzemcům nezpůsobující, nastanou obyvatelům lepší časy; oni jeví zárodky cností a ušlechtilejších snah, které probuditi a jimž dobrý směr dáti jest úlohou civilisujících kolonisatorů; těmto dlužno míti zřetel k poměrně značné lehkokrevnosti a duševní vznětlivosti domorodců. A právě tyto vlastnosti otvírají dokořán bránu novému humanitnímu proudu, proudu světla a lidskosti. Batak je přímý, dobromyslný, hrdý, drsný, netrpělivý a neposlušný jako každý člen svobodné obce, při tom má dobrý úsudek, je čiperný, pohostinný a dobrým slovům přístupný. Půda, na niž nové semeno má padnouti, je tedy dobrá. Ještě jedna okolnost zabezpečuje vliv vítězů a jejich vzdělavací působení. Batakové totiž, jako západní Slované v dobách dávných, neradi poslouchají vlastních svých soukmenovců, neochotně a nevrle vykonávají rozkazy svých pohlavárů, kdežto holandského úřadníka mnohem ochotněji poslouchají. Zdá se, jakoby měli pouze kuráž na sebe, na vlastní lidi. Mezi sebou by se rvali a hašteřili ustavičně s neobyčejnou zuřivostí a rozhořčeností a řeknu: s takovou záští, že se nemohou ani vespolně organisovat proti společnému nepříteli. Jak jsou svárliví, mstiví a neustupní mezi sebou, tak vůči cizinci a jeho přemoci jsou poddajní, opět jako Slované. Sobě sami neumějí rozkazovat, musí teprv přijít cizí, jehož rozkazů jsou potom poslušni všickni, zvláště když tento cizí dovede jim pohrozit, na ně si dupnout a je zaleknout. Je to neblahý rys v jejich povaze, že se podřizují raději cizincům nežli svým soukmenovcům. A příčinou toho jest nevraživost a osobní zášť milých sourodáků jedněch k druhým, tak že jsou přesvědčeni, že cizozemci spíše všem stejně učiní po právu, nežli by to učinili sourodáci týmž jazykem mluvící. Cizí jařmo jest jim milejší, jest jim méně kruté, méně bolestné, než vláda vlastními krajany provozovaná. Plémě

s takovou vadou nemůže míti nijaké státotvorné schopnosti, ta předpokládá soustředivé síly v národě a jednomyslnost. Podřízenost a odvislost takového plemene při nedostatku odvahy, vzdorné hrdosti a trvaléráznosti stává se jaksi normálním, zcela přirozeným výjevem. Neboť není-li v národě samém dosti svorné sjednocené síly, nemá-li národ sám živou touhu po svobodě a neodvislosti, odkud má se mu jí dostati?

Na první pohled Batakové jeví jaksi netečnost, liknavost, váhavost. Tomu však není tak, oni jsou čilejší a méně v sebe uzavřeni než kterýkoli jiný příbuzný malajský kmen. Jsou postavy malé (1·61 m.), avšak silné, širokých plecí a špinavě nažloutlé, tmavější pleti než Malajci. Tvář má u Bataků výraz drsný, příkrý: jsou však též výjimky, leckdy vidíš krásný nos, pěkně klenuté čelo. Při vzájemném obcování, nemají-li podnět k nedůvěře, jsou k cizinci poctiví, věrní, ba spolehliví i oddaní, poznají-li v něm mravní převahu a muže rozhodného. Pro ponětí vděčnost nemají slova ve svém jazyku, avšak rovněž ne pro nevděčnost. U nich tyto pojmy jsou dosud zbytečny. Není tu vypočítavých mecenášů a sobeckých lidumilů, toužících po vděčnosti. Batakové jich nepotřebují, neboť není mezi nimi žebráků. Batakové nemají bursu, státní dluhy, schodky v budžetu, renty, listiny, změny ministerstva, přirážky k daním, neboť ani daní nemají. Batacký život je při tom tak prostý, že není příležitosti jeviti vděčnost a nevděčnost. K příbuzným, k přátelům jsou Batakové dobří, k nepřátelům i k těm, kdož něco zlého s nimi obmýšlejí, jsou nedůvěřiví a zlí. To se rozumí samo sebou. Pro vděk a nevděk není tu místa.

U nich je poslední slovo etiky — je to etika živočišná, zoologická: Oko za oko, zub za zub. Oni nikdy nelitují nepřítele. Lidumilnosti a milosrdenství k nepřátelům neznají, jak bylo též u starých Řeků a Římanů. Tito rovněž svým nepřátelům neodpouštěli a ani netušili, že by to bylo chvály hodno; toho člověka pokládali za nejšťastnějšího, jenž v stáří svém, když nad hrobem stál, mohl říci, že co nejvíce dobra činil přátelům svým, a co nejvíce zla nepřátelům. Toť bylo štěstím velikého Sully, tak vyznívá chvalozpěv Xenofontův Kýrovi mladšímu. Vítěz, šlapající po šíji přemožených — bylo vrcholem tehdejšího cítění; v Evropě je to dosud ve válce a mnohá vláda dosud nehledí na národ, jenž se nemůže bránit, jinak, než jako za starých časů vítěz surový.

Tuzemci neznají našich názorů o soucitu a lásce k bližnímu — tyto názory jsou jim přímo odporné. Tím, kdo by chtěl v nich vzbuditi soucit, opovrhují a za zbabělce ho pokládají, též nikoho o soucit se neprosí. Snad mají tušení o tom, co též Nietzsche s důrazem vyslovil, že soucitem a politováním málokdy lze pomoci, že tím nejen ubožákům nepomůžeme, ale ještě sobě život tím ztrpčujeme a zbytečně summu útrap na tomto světě šíříme. Opravdu, mnohý běloch snášel by svůj osud s větší mužností, kdyby ho lidé méně litovali. Toto litování pokládal by Batak za urážku, běloch po něm touží a (prý) je mu úlevou a mírní jeho bolest v každé těžké ráně osudu. Často toto politování děje se i u bělochů z pouhé zdvořilosti, avšak Batak i tuto formu zdvořilosti by zamítnul.

Evropan čte, že Batakové a Malajci nemají ve svém jazyku slovo pro vděčnost — a hned zcela seriosně prohlásí šmahem Bataky a Malajce za darebáky. Ovšem, tropický člověk budiž dle starého zvyku stůj co stůj

diskreditován ve prospěch lidí mírného pásma. Nechť uváží takový Evropan, že ani v Evropě není vděčnost tak častá vlastnost. Čechové nemají ve svém jazyku slovo pro „politiku". Následuje z toho, že Čechové již z této

Batacká žena kmene Dusun, s dítětem na zádech. Naušnice visí jí z boltce. Stojí na stromovém a hlubokými vruby opatřeném kmeni, jenž nahražuje řebřík. Po něm se stoupá do jizby, asi půl druhého metru nad zemí povýšené a na kolech spočívající. Nahoře v pravo vidíte stěnu jizby z propleteného bambusu. Pod jizbou je chlév, prkny ohražený, pro drůbež, vepřový dobytek atd. Matky ve vsi a v domácnosti chodí s obnaženým vrchním tělem, dívky upevňují si šat hned pod rameny aneb nosí volně sešitou kazajku. Dívky, které na sebe drží, neobjevují se před Evropany s obnaženými rameny.

příčiny nemohou býti dobrými politiky? A přece Junghuhn, jenž ztrávil půldruhého léta mezi Bataky, často chválí jejich uznalost za prokázaná dobrodiní a podotýká, že touto uvědomělou vlastností výhodně vynikají nad Javany. Vůbec třeba činiti rozdíl mezi mluvením a jednáním. U nás

pořád slyšíte hlásati: Ni zisk, ni slávu — nebo Rovnost, svornost — a není země, kde by bylo méně rovnosti a svornosti, více honby za ziskem a reklamovanou slávou. Co nám platno, že máme ta jména ve svém jazyku a že je tak často opakujeme?

Junghuhn chválí úslužnost Bataků, jejich přímost, dobromyslnost, střídmost, kdežto později holandští úředníci, kteří s nimi jednání mívali, již si ztěžují na jejich chytráckost, nespolehlivost, prolhanost a umíněnost. Příčina rozdílnosti v úsudcích bude asi ta, že v prvním případě měli před sebou hosta, jenž jim vlídně přicházel vstříc, rozkazů jim nedával, naopak, všeho, co potřeboval, laskavostí dosíci hleděl. V druhém případě byli to úředníci holandské vlády, kteří na nich žádali a skrze ně prováděti dávali věci jim nepohodlné, jako dělání cest, bambusových mostů a příkopů k vodovodům, sázení ovocných stromků; tuzemcům — jako všem obyvatelům tropů — je však pohodlí, lenost a bezstarostnost nade všecko. Vůbec tropičtí lidé nemají rádi toho, kdo je z jejich odvěké setrvačnosti a zahálky k práci burcuje a k pravidelné činnosti pobádá. Úředníci musili jim trestem vyhrožovati a ostře domlouvati i byli nenáviděni od zpouzejících se Bataků, kteří rozkazy jim dané hleděli obcházeti, jak to bývá u slabých a podmaněných. Avšak práce jim uložené tuzemci přece ponenáhla vykonávali, zvykali si novým řádům — které jsou ve prospěch jejich země a zárukou lepší budoucnosti.

V opak Malajcům Batakové jsou již v obyčejném obcování velmi hovorní, rádi rozprávějí a hovorům nebývá konce. Řečnictví se přiučují ve schůzích, pro něž jest ve vesnici zvláštní obecní budova. Pohlavár, jak to jest též u Malajců, nejvíce imponuje tuzemcům výmluvností a osobními vlastnostmi, ne pouze svým postavením. On přesně formuluje to, co si každý myslí, mluví a cítí, co vesničané mezi sebou si šeptají, ale tím, že umí to plynně vyjádřiti a s náležitým důrazem, všem srozumitelně a přesvědčivě, požívá pro toto „umění“ u všech velké vážnosti. Zvláště je oblíben, umí-li ohnivými slovy a řečnickým svým darem vesničany rozehřát, vzbuditi v nich jistou náladu, dovésti je k pevnému rozhodnutí; mezi řečí jeho jednotlivci nebo všichni shromáždění hlasitě mu přisvědčují. Umí-li pohlavár svou řeč pepřiti vhodnými žerty, tím lépe. Neboť Batakové, kteří rádi se smějí, mají rádi toho, kdo je rozveselí, jak to je všude, ne pouze u Bataků.

K pohlavárům chovají se vesničané zdvořile, zcela jako k rovným sobě. Též otroci, s nimiž vůbec lidsky a vlídně se zachází, chovají se k pohlaváru zcela prostě, bez poníženosti, bez té odporné podlízavosti, kterou leckde v Evropě jeví chudina a chudá (a proto tak zotročilá) intelligence, stýká-li se ve službě s lidmi výše postavenými a bohatými.

Evropský básník líčí nám, jak otrok při svitu luny zpívá sourodákům píseň o kletém osudu otrockém. Otroci, prací zmořeni, odpočívají pod palmami a naslouchají prý žalostnému jeho kvílení. Bohudíky! Nikde, kde kokosové palmy rostou, nikde (ani v malajsko-holandském souostroví, ani v anglické Indii) není otroků a není lidí prací a lopocením zmořených, nikde nepěje utýraná matka svému robátku strašnou ukolébavku o potupném rabském živobytí, nikde mu nepřeje, aby raději očka zavřelo navždy a více se neprobudilo! Hnusné otroctví řádí leda tam, kde roste datlová

palma, v Africe v některých krajích, kam lakotný Arab a všelikých podlostí schopný běloch vnikl a tuzemce tělesně ujařmil — smutným právem silnějšího a ukrutnějšího. Misionáři hlásají „náboženství lásky“ těmže tuzemcům, které tyran běloch utlačuje a zotročuje.

Pokládám se za šťastného, že jsem kráčel pod těmi palmami, které své koruny rozkládají nad lidem svobodným a nestíženým kletbou otročiny. Kde jsem byl já, není jí, ba není otrocký duch, nemůže ani býti takovou měrou vyvinut jako leckde v Evropě, kde lid — skoro nevědomky — stále se dere do hospodářských a sociálních pout, vypočítaných na jeho seslabení a ožebračení.

Pohlaváři Bataků jsou lidé uvědomělí. Hodíte-li centy (holandské krejcary) do davu batackého lidu, lidé si krejcary sbírají, avšak o ně se netrhají. Pohlavár však vždy nelibě pohlíží na holandského úředníka, jenž si tuto frašku s lidem dovoluje, a žádá ho zdvořile a slušně, aby toho „tuwan“ (pán) budoucně zanechati ráčil. Vůbec vesnický pohlavár se nechová poníženě k velkým pánům a vysoce postaveným pánům bělochům, nejeví před nimi onu otrockou a podlízavou úctu, jakáž jest pověstným příznakem povahy národů služebných. On nevědomky cítí to, co Schiller vyjádřil v tragedii Valdštýnovské ústy Buttlera. Společník Buttlerovi podotkl: „Co jste vy proti Valdštýnovi?“ — Odpověď je velmi trefná: „Ceny své měřítkem jest každý sám, a na mně pouze jest, jak vysoko sám sebe ocením. Tak vysoký na zemi nikdo není, bych vedle něho sebou pohrdal.“ Batak Schillerovu tragedii nečetl, a bezděčně chová se dle citovaných slov. Má sebevědomí!

Batakové mají otroky, avšak děsným „Písním otroka“, jak je napsal básník český, Batakové by nerozuměli. A přece mají otroky! Otrokem stává se u nich ten, kdo nemůže dluh zaplatit. Takový dlužník se stává otrokem věřitele, bydlí u něho a koná mu polní a ostatní práce bezplatné, kdežto věřitel mu dává stravu a byt. Jakmile otrok dluh zapraví buď sám nebo jeho příbuzní, stává se zase mužem svobodným. Jsou tam otroci bez otrockého ducha, kdežto ve mnohých krajích chladného pásma, kde otroctví a poddanství dávno je zrušeno, přece duch otrocký bují.

Zmíníme se o otroctví u Bataků, které vlivem Holanďanů pozbývá své krutosti a více a více klesá.

Otrokem se stává tuzemec, jenž svůj dluh do ustanovené lhůty nezaplatí. Mladý vesničan učiní dluh u pohlavára, aby si nevěstu koupil neb aby si domek vystavěl, nebo když spáchal zločin, aby peněžitou pokutu zaplatil (i od trestu smrti může penězi se vykoupiti), nebo nezapravil při kohoutích zápasech a hazardních hrách prohrané sázky, a takto během doby se stal též otrokem. Batakové jsou vášniví hráči, hrají hazardní hry se zrnky kukuřičnými, s kostkami, s kartami — při tom i osobní svobodu svou v sázku dávají. V některých krajích je obyčej, že tuzemci si provaz kolem krku ovinou, když se do hry dají. Jestli někdo vše prohrál a nemá čím zaplatit, tu šťastný spoluhráč hned si svázaného s sebou domů odvede a jestli nedostane výkupné od příbuzných, ponechává si ho hned jako otroka u sebe ve svém hospodářství. Každý z dlužníků může se státi otrokem, zvláště když si větší sumu vypůjčil. Kdo postupem roku dluh zapravil, stává se opět svobodným občanem — jestliže po prvním roce

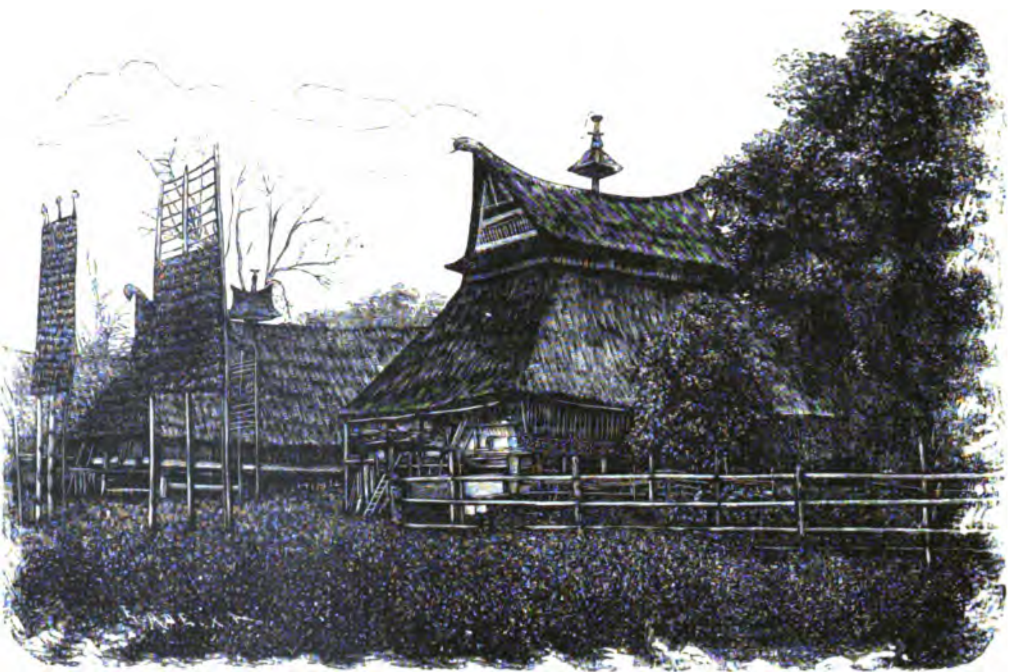
nezaplatil, dluh se zdvojnásobí, a není-li ani po druhém roce dluh zaplacen, suma opět se zdvojnásobí, tak že nyní dluh převyšuje již kupní cenu otroka, — dlužník stává se již stálým otrokem pohlavára a již nemůže se vykoupit. Pohlavár může jej potom prodati (nesmí mu však nijak ubližovat). Otrok, jenž spáchal zločin trestaný smrtí (na př. když spáchal vraždu ze žárlivosti, což bývá u Bataků), nemůže se od trestu smrti penězi vykoupiti, a bývá hned po soudním rozsudku snědcn ještě za živa. Proto též v krajích neodvislých od Holanďanů trest smrti a snědení vykonává se mnohem častěji na otrocích než na svobodných lidech.

Byla neúroda a chudý tuzemec vypůjčí si na výživu rodiny několik pytlů rýže, dejme tomu čtyři pytle. Při budoucích žních musí věřiteli odvésti osm pytlů — jest-li je neodvede, musí věřiteli při následujících žních odvésti šestnáct pytlů. Tak roste nezaplacený dluh, až konečně dlužník upadá v moc svého věřitele. Dluh roste na základě zdvojování dluhu za každý uplynulý rok — a když vzroste na 50—90 zl. (kupní cena otroka), tu věřitel přednese svou záležitost v obecní schůzi a béře dlužníka do svého domu jako otroka, dlužník stává se majetkem věřitele, musí věřitele poslouchat, na cestách jej provázeti a pro něho na poli pracovat. Má-li dlužník ženu i děti a je-li dluh větší než cena otroka (když totiž dluh za několik let velmi vzrostl), může též jeho žena i děti státi se otroky. Otroky jsou zajatci z války nebo jejich potomci, nejčastěji však jsou to dlužníci. Často se stává, že příbuzní zaplatí za prodluženého tuzemce dluh ještě před uplynutím osudného roku; na to však nelze spoléhati. Ostatně otroci batačtí netouží po svobodě, protože se jim nevede zle, oni nikdy věřiteli neutíkají a jaksi k rodině jeho náležejí. Avšak přece otroku je snášeti mnohý ústrk od svého pána, jenž mu dává často špatný byt a špatný šat.

Podobný vznik otrokářství pro dluhy máme na blízkém ostrově Niasu (při západním pobřeží sumatranském) se všemi důsledky jako u Bataků; rovněž u Singalů na Ceyloně a u Lawosů v Zadní Indii, jak vypravuje Ehlers (V sedle skrze Indo-Čínu, II. str. 92.). Všude však nakládají s otroky velmi přátelsky, neubližujíce jim; otroci více nepracují, než každý jiný svobodný muž a svým pánům neutíkají.

Ještě malá poznámka. Vášeň k hazardním hrám, jaká nyní hyzdí Bataky, hyzdila též staré Němce. Hrdina vrátil se z boje a prohrál v kostkách všecko, dům, pole, ženu, děti, a sám provázel jako nevolník toho, jemuž všecko, i osobní svobodu prohrál. Nyní jsou v Evropě jiné časy, nyní se prohrávají pouze peníze, nebo co dělati s vyhranou rodinou? Přivedla by šťastného hráče jen do rozpaků. Proto i v peleši Monte Carlo hraje se jen o peníze, o hotové peníze, které musíš na stůl vyložiti, aby croupier před nosem ti je shrábl.

Kulturní vliv Holanďanů na podmaněné již Bataky jeví blahé následky vzhledem k otroctví. Otroctví v podmaněném území je zrušeno. Dlužník dosud pracuje věřiteli, nesmí však býti prodán ani jinému místo peněz ustoupen, též děti dlužníka nejsou již pokládány za otroky. Mimo to zapovězeny hazardní hry a především kohoutí zápasy, při nichž dříve tolik peněz se prohrávalo a za příčinou nezapravených sázek mnoho lidí otroky se stávalo. Holanďané se snaží, aby míra úroku (z dosavadních 100%)

Zámožná a dobře spořádaná vesnice Kaban Ďahe v území plemene Karau. Obklopena jest malým lesíkem, z něhož vede široká cesta. Má 50 domů a asi 1500 obyvatelů. Střechy jsou poněkud obloukovitě dolů prohnuté a některé z nich mají na hřebenu věžovitou ozdůbku. Do domu se vstupuje na přistaveném žebříku. Na levo viděti podlouhlý kus nedohotovené střechy, urobené z černých a jako koňské žíně tuhých vláken, rostoucích hojně na kmeni palmy arengové.

byla snížena, a kromě toho aby dluh nepřecházel na rodinu, tak že věřitel nebude mít již práva k ženě a dětem svého dlužníka. A též v jiných věcech Holanďané zavádějí rozumné novoty. Snížena na 30 zlatých již v několika krajích kupní cena za nevěstu, což bylo vděčně přijato mladými muži a děvčaty též. Avšak skoro nikdo tak lacino dceru ženichovi neustupuje. Obyčejně je kupní cena asi čtyřikrát až šestkrát větší. Ustanoveno, aby výměnný obchod a trhy byly konány v určitý den v témdni na hlavnějších místech. Je to pohodlné, získá se tím mnoho času, tuzemci si zvykají pořádku a vyvinují se pevná tržní střediska, kde mnoho lidí se stýká a vzájemně na sebe působí. K těmto tržním střediskům zakládají se široké cesty, jež tuzemci v dobrém pořádku udržovati jsou povinni. Známo, že země mající pravidelnou a dobrou komunikaci rychle prospívá a obchod zkvétá.

Nové řády ovšem velmi pomalu se ujímají, zvláště u starších lidí. Nové a dorůstající pokolení spíše si osvojí nový pořádek, chtíc nechtíc a toho ani neznamenajíc. Všude, kde mají holandští úřadníci po okolí vliv, stále domlouvají pohlavárům, aby mezi krajany svými hleděli přítrž učiniti barbarskému požívání lidského masa. „Předky své tím neurazíte. Na ostrově Niasu, kde obyvatelé též své předky ctí jako vy, lidojedstva není. Ostrvané hledí ctíti předky své dobrým a pečlivým hospodařením.“ Tyto vlídné domluvy holandských úředníků dobře účinkují.

Ostatně Batakové, kdykoli zlá vášeň jimi nelomcuje, rádi trest smrti nahražují peněžní pokutou (vyjma ve válce), neboť se domnívají, že duch (begu) zavražděného, nebude-li jeho tělo řádně snědeno, bude své vrahy jako strašidlo pronásledovati a na nich se mstíti. Ještě jedna pověra jim mnoho strachu nahání. Kdo si totiž větší kousek masa z těla odsouzencova vyřízl, tak že ho nemohl hned spolknouti, nebo že ho nespolkl, protože byl uříznutý ždibec příliš malý, zemře ještě téhož roku. Nyní se stává — a to jest velmi pochvalný zvyk — že do schůze, má-li odsouzenec býti odpraven, přivedou již napřed býka nebo vepře a že jedí hned maso z těchto zaříznutých zvířat a ne z odpraveného zločince. Toto nahražování člověčiny masem zvířecím zneuáhla povede k úplnému vykořenění pojídání člověčiny. Staří Řekové též místo obětování lidí bohům, nahražovali později tyto lidi obětními zvířaty a hekatombami, tak že zabíjení lidí k usmíření bohů znenáhla úplně zaniklo; později vlivem kultury též hekatomby přestaly.

(Pokračování.)

Libanon.

Napsal Quido Mansvet.

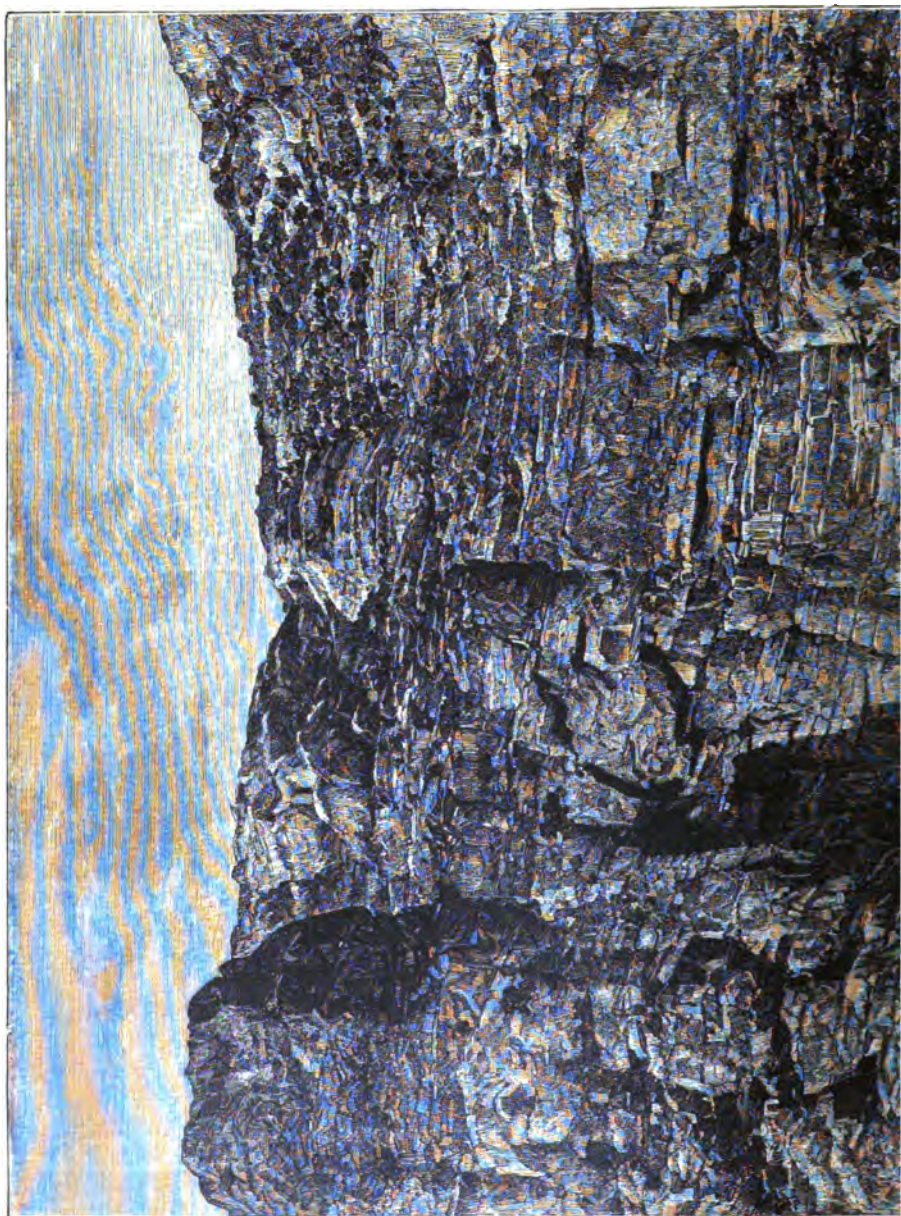
(Pokračování.)

Předposlední gubernátor Libanonu, Rustem paša, dal kolem památného háje zříditi zeď — kterouž nyní na dvou místech voda prolomila — „aby prý do vnitř stáda koz přelézati nemohla a libanonští sedláci o slavnosti Nanebevstoupení Páně, kterouž zde v srpnu okázale slaví a hojně navštěvují, cedry nepoškozovali“ — tak tvrdí aspoň Baedeker. V onen den navštěvuje ovšem patriarcha s množstvím kněží a Maronitů tato místa a v kapli, zbudované v severozápadní skupině, koná bohoslužbu a pobožnosti, ale kněžstvo přihlíží přísně, aby nikdo ratolestí nelámal a kmenů nepoškozoval. Po sedm měsíců bdí zde jeden nebo dva mniši, kteří se k cizincům úslužně chovají a — zejména jeden z nich — cestovatele pobízejí, aby svá jména „pro věčnou paměť“ do kůry, k tomu účelu nožem zarovnané, vyřezali aneb do pamětní knihy se zapsali. Do kůry nejstarších stromů vyřezáno jest množství jmen, z nichž uvádím málo znatelné jméno blouznilky Lady Stanhopeové z r. 1813, pak spisovatele A. Lamartinea z roku 1832—4 a 1853, dále trappisty cestopisce a generálního prokuratora tohoto řádu Ferdinanda z Geramb z r. 1832. (Napsal dílo: „Pélerinage à Jerusalem et au mont Sinaï en 1831—1833“.)

Lamartine viděl na těchto místech něco, co tu dosud ani jediný cestopisec nespatřil. Nahoře zmínil jsem se o vzniku pramene svaté říčky Kadiša; nuže, o této napsal, že „dole v rokline pod cedrovým hájem tvoří vodopád, sto střevíců vysoký a dvě až tři sta sáhů široký,“ kterýžto vodopád by byl tedy as tak veliký jako Mosiovatunya na řece Zambesi v Africe, u nás jakožto „vodopád Viktorie“ známý. Tato zpráva Lamartineova podobá se zcela tvrzení obyvatelů ze Bžerre, že cedrové stromy v zimě za ohromných sněhových vánic větve vzhůru vypnou a pak do vnitř zhroutí, aby se nepolámaly. Dle tohoto vypravování vypadaly by pak jako suchá „růže z Jericha“ ve zvětšeném vydání.

Na vzdor smutnému vzezření okolní krajiny dařilo se nám v cedrovém háji, v tom jemném, vůní naplněném vzduchu, jak náleží dobře. Před stany na zem, která byla pokryta hustou vrstvou tmavého jehličí, rozprostřeli naši mukerové prošívané houně i koberce, a kuchaři snažili se svědomitě, aby nám pobyt dle možnosti zpříjemnili chutnou večeří, kterouž upravili z čerstvých, ve vesnici sehnaných potravin. Spousta malých pestrých opeřenců z rodiny stehlíků cvrlikala v haluzích tisíciletých stromových patriarchů; někteří z těch ptáků slétli k nám a dali se z blízka krmiti. Každý z nás nalezl zajímavé předivo vypravování a když jsme ze svých zásob několik láhví červeného moku ze Story nahodilému přátelskému seznámení obětovali, zanotována slavná píseň: „Gaudeamus igitur!“

Výtok pramene říčky Adonis (Nahr Ibrahim) u Afky.

Také starý maronitský mnich spustil pak nějakou libanonskou válečnou píseň, za kterouž se mu dostalo i potlesku.

Druhý den rozmnožena naše společnost bohatou a velice emancipovanou dcerou Albionu, která s několika mukary, kuchařem a tlumočníkem v okázalém přepychu cestovala a směrem od Bejrutu přijel za účely loveckými pan Casar, pocházející ze slavné rodiny těchto hor a nyní v Egyptě bavlnařící, ve společnosti tří myslivců horalů a s týmž počtem nosičů. Již v Bejrutu byl mne pozval ke společnému výletu do roklin a výšin hor Akkaru a Makmalu i neváhal jsem nyní pozvání toho užíti, ne sice pro lovecký sport, ale k seznání vysočiny Muskie, vystoupení na horu Makmal a prohlédnutí rokliny jezera El Džubab i pohoří Akkaru. Rozloučiv se srdečně s Němcem a Italem a stisknuv ruku anglické lady, odeslal jsem stan i zvířata do Bžerre, kde měly až do mého návratu sečkati, mezka pak s nákladem nejpotřebnějších věcí a mukara vzal jsem s sebou na výpravu.

Do podrobného popisu našeho výletu nemohu se na tomto místě pouštěti a podotýkám jen stručně, že jest ona končina Libanonu divokou směsicí rozervaných úbočí, roklin a propastí hor nebetyčných, téměř liduprázdných, odkud nevelký počet bystřin a potoků buď na stranu západní k Tripoli neb na východ k řece Orontu plyne. V menších údolích tohoto horstva nalézají se na několika místech, zejména na severní straně pod Makmalem, na blízku jezírka Džubab, skupiny cedrových stromů krásného vzrůstu. Na horu Makmal vstoupil jsem se strany hor Muskie a Tizmarun za obtíží mnohem větších než na hory Sanin a Hermon. Vyhlídka náleží bez odporu k nejobsáhlejším celé Syrie a zaujímá na východ celou rovinu Bka'a, Antilibanon, na jihovýchod pohoří Hermonu, Ledžu a v mlhavé dálce pásmo hor Haurânu, na jih výšiny kolem jezera Tiberiadského, část nížiny Jordánu až téměř k Mrtvému moři, na západ četná údolí a svah Libanonu s rozhledem po široširé hladině Středozemního moře, a na sever divoce rozsápané pohoří Akkaru. I tentokráte byl jsem zde svědkem zvláštního, několikráte s výšin Syrie pozorovaného úkazu. Při východu slunce stáli jsme nad oblaky, z nichž jen nejvyšší vrcholy horstva vyčnívaly. Pod námi rozestírala se do široširé dálky hustá, oku neproniknutelná, moři mlhovému podobná vrstva nehybných oblaků. Když slunce jisté výše dostoupilo, začaly se najednou husté mlhy pozvolna vlniti, načež se tu a tam rozstupovaly, tak že bylo možno krajiny pod nimi rozložené tak dlouho pozorovati, dokud se trhliny opětně nezacelily. Avšak zápas slunečních paprsků s vlnivými závoji mlh netrval dlouho, vrstvy jich, tu a tam opalisující, řídnuly více a více, začaly se vznášeti k výšinám, za nedlouho zmizela i poslední vlákna mlžin a vítězně zářil jas po všech končinách. Také večerní osvětlení při zapadajícím slunci bývá překrásné. Čisté ovzduší nabývá modravých a fialových tónů a mění se v těchto dvou barvách až do úplného soumraku.

Lovecký výtěžek páně Casarův a jeho druhů byl pěkný; dva medvědi a levhart, jejichž kůže na místě staženy, dále tři hyeny, orel a značné množství horských koroptví pro denní kuchyňskou spotřebu — toť byla kořisť zajímavé výpravy, jejíž stinnou stránku tvořilo ovšem noclehování beze stanu pod širým nebem: ačkoliv jsem až po krk v silném hou-

ňovitém pytli vězel, přes který mezkař ještě těžkou přikrývku přehodil, a na vzdor teplému obleku i hedvábnému šátku na obličeji a hlavě, trpěl jsem zimou. První noclehování po této výpravě v mém stanu v Bžerre bylo pak arci pravou pochoutkou.

Po jednodenním odpočinku rozloučil jsem se s přívětivým panem Casarem, který se zde nějakou dobu pozdržeti chtěl, a směrem stále jižním nastoupil jsem pochod středem Libanonu přes malou Kadišu nahoru k vesnicím Bakafra, Bkarkaše, Bezun a k Hasrunu, odkud možno ještě pohlédnouti na Bžerre, Eden a dále v hlubině se objevující Kanubin. S druhé strany rozšiřuje se pozvenáhlu vyhlídka na moře k Tripoli a břehy k jihu směřující, až staneme ve vysoko položené vesničce Hadad, obklopené pečlivě pěstovanými vinohrady. Na několika tarasech a střechách domů postaveny jsou stánky, zelenými ratolestmi kryté, sloužící obyvatelstvu k dennímu pobytu a v době letních paren za místa nočního odpočinku. Při pohledu na polohu četných městeček a vesnic namane se cestovateli otázka, proč se zakládají vysoko po úbočích a mnohdy i na temenech pahorků, kdežto úrodnější údolí zanedbána ladem leží? Závažné příčiny toho jsou: že bývají zimní deště pro veliké spousty vod údolím zkázonosny, dále řádí všechny vichřice dole zhoubněji a konečně mají zde výšiny zdravější polohu.

Na blízku vesnice Hadetu páslo se za dozoru otrhaných pasáků množství zcela černých neb hnědočerných, z části bezrohých koz s neobyčejně zahnutými nosy, dlouhé lesknavé srsti, pak několik velkých ovcí a skopců s objemnými, do šířky a délky ztučnělými ohony. Pro značnou váhu této hroudy tuku uvazuje se jim pod ohon malé, na dřevěných kolečkách připevněné prkénko, na němž tato desíti- až patnáctikilová hmnota spočívá. Aby ještě více ztučněly, krmí zdejší hospodyňky tyto ovce násilně jako u nás husy, vpravujíce jim do krku malé révovými neb fíkovými listy obalené kousky těsta. Jemný tuk z ohonu jest za úplného nedostatku másla výborným omastkem, vedle oleje v Syrii nejvíce užívaným.

Z Hadetu vede cesta do rokliny Duveir, pak údolím Harisa k výšině podél hlubokého zářezu Tamûrîn a pohořím Ard Akluk na vysočinu stejného jména, kde jsem se v Libanonu poprvé s polokrevnými Beduiny setkal, kteříž tu letní dobou s malým stádem koz, ovcí a několika koňmi v několika černých stanech táboří.

Nečetní Beduini Libanonští jsou lidé úslužní, skromní a při tom chuďasové, kteří se k pokrevencům svým na východní straně Jordánu a v syrské stepi přirovnati nemohou.

Plnou hodinu trvala cesta vysočinou až k místu, odkud dále v hloubce skalnaté doliny Mureirîje spatřiti lze vesnici Akuru — zde nalezá se také průsmyk, jímž vede cesta do Coelesyrie — a více než hodinu trval sestup, nežli jsme před jmenovanou vesnicí stanuli. Po malé zastávce, určené k nakoupení kuřat, vajec, okurek a žlutých slivek (zde „miš muš“ zvaných), minuli jsme velký přirozený skalní most, pak údolí s četnými skupinami štíhlých cypřiší na blízku vesnice Muneitira a po té nastal sestup k mohutnému pramenu říčky Ibrahim (Adonis), nad nímž vesnice Afka, za starověku proslavená Apheka s chrámem Venušiným, se rozkládá.

Údolí Nahr Ibrahim.

Představte si ohromnou kolmou, do vnitř vydutou, pruhovými vrstvami horniny rozbrázděnou skalní stěnu a zrovna ve středu u jejího podnoží otvor do jeskyně, ze které mocný proud křišťálově čisté vody vyráží a pak do malé nádržky vtéká, nad níž se klene most o jednom oblouku; představte si dále tři pod sebou ležící, nepříliš vysoké stupně, přes něž proud vodní malebně spadá, načež do úzkého údolí plyne — a máte před sebou obraz pramene slavné říčky Adonis, nyní Ibrahim zvané, která pak v četných záhybech mezi skalnatými břehy dále proudí.

Naproti jeskyni pramene, avšak více po levé straně spatřujeme na skalnaté výšině zříceniny, bezpochyby zbytky svatyně Venušiny. Dle staré pověsti jest uvnitř na stěně jeskyně nápis, o jehož nalezení se dosud nikdo nepokusil — pisatel těchto řádků také ne, poněvadž jest k tomu žebříku a jiných příprav potřebí, jichž jsem s sebou neměl a zde opatřit si nemohl.

Mythologie klade na tato místa událost s Adonidem, jehož otcem byl král ostrova Cypru Theias. Náruživý lovec Adonis jednoho dne opustil vášnivě jej milující Venuši, což po pomstě dychtící, žárlivý Mars postřehl i vzav na sebe podobu zuřivého kance, spanilého jinocha rozsápal, načež tohoto zarmoucená Venuše v bílou růži proměnila. Líbajíc horoucně tuto růži poranila se trnem a vytékající krev zbarvila květinu na červeno. Při každoroční slavnosti, na památku této události odbývané, proudila prý do krvava zbarvená voda k moři, což se vysvětluje prostě jarním rozvodněním Abrahamova potoku (Nahr Ibrahim), jehož šumící proudy červenavou zemi z koryta a břehů odplavují a jí zbarveny do moře vtékají.

Někteří badatelé tvrdili, že jest pramen Adonidův výtokem jezera Jamûne, šest hodin odtud na východ ležícího, což dle mého mínění a ohledání na místě na pravdě nespočívá, neboť toto jezero, druhdy Liamoni zvané, položeno jest daleko hlouběji než výtok říčky Ibrahim. Navštívil jsem jezero Jamûne z Ba'albeku — mimochodem řečeno, neputuje k jezeru tomu téměř ani jediný cizinec a okolí jeho nevyniká také přírodními krásami. Táhlý, většinou pustý svah výběžku pohoří Mnetîra a úbočí hory Chodib ohraničují jezero na západ, kdežto na východ táhlé horstvo menších rozměrů do dáli směřuje. V takto utvořeném údolí nalezá se „Birket el Jemun“, napájený prameny z Libanu a od severu plynoucí říčkou en Nusur, tak že z jara jeho hladina značně stoupá, kdežto koncem měsíce srpna, z nedostatku přítoku vodního, jezero téměř docela vysychá. Za letních veder pasou zde kurdští pastuchové značná stáda skotu a v zimě pokrývá se jezerní hladina silnou vrstvou ledu. Pro nižší polohu a téměř úplný nedostatek vody v létě (pramen Adonidův vyniká vždy stejnou mohutností vody) nemůže tedy jezero Jamûne odtokem svým tvořiti prameny Nahr Ibrahimu.

Sporno jest dosud, zda, na místě nynější vesnice „Afkâ“, čtvrt hodiny od tohoto pramenu výše položené, stával starověký chrám Venuše Aphacitis. Toto jméno odvozuje se od slova „aphaca“, znamenající nádržku ku přechovávání ryb, v tomto případě byly to ryby zasvěcené bohu slunce Suriovi, v jehož polorybí podobě představovány božské bytosti Ninus a Derceto, matka mocné Semiramidy. Dotčený chrám býval po dlouhá sta-

Jezero Jamûne.

letí (až do roku 335) pověstným sídlem nemravných orgií. Císař Konstantin, dozvěděv se o této bařině necudnosti, přikázal vojínům, aby chrám Venušin pobořili, sochy zničili a nemravnou čeládku z pelechu toho vyhnali. Dle četných starých spisovatelů (Sozomenes, Makrobius, Nicephorus, P. Lucas, Zosimus a Eusebius) ležela Apheka na hoře Libánu mezi Ba'albekem a Byblem při pramenu říčky Adonis, což by tedy s tímto místem zcela souhlasilo. Jiní tvrdí však, že leželo město na břehu jezera, které je za zvláštních okolností pohltilo, a opět jiní zaznamenávají, že dále odtud ležící zříceniny Fakra, o nichž se dále zmíním, spíše na dávnou Apheku poukazují, poněvadž jsou značnějších rozměrů než ony u pramene Adonidova. Cestovatelé Wilson, Robinson, Thomson, Burckhardt, Socin a j. neuvádějí zevrubnějších vysvětlení a tak dlužno se přidržeti tvrzení většiny, kladoucí trosky chrámu na toto místo, i podobností jména na starou Apheku upomínající. Zjistiti rozměry bývalé svatyně jest věcí nemožnou, poněvadž bujné svatojanské křoviny a tu tam i kypré mechoviny celou prostoru zřícenin hustě pokrývají.

Ořechové stromy v okolí Afky vynikají přímo obrovským vzrůstem a nepamatuji se, že bych byl někde v Čechách podobné titany spatřil. Skály skládají se tu vesměs z velikých vápenitých, vodorovně uložených vrstev kamenů s povrchem dešti rozrytým, zvětráním ohlodaným, ostrým a rýhovitým.

V Afce a Akuře sídlí Metualiové, nevynikající tou srdečnou přívětivostí jako Maronité, což jsme nejlépe při nakupování různých drobností zpozorovali, při čemž projednáváno vše s ledovým klidem, s upjatostí a s notným přídechem nevlídnosti. Jak jinak jednají Maronité, když vítají cizince slovy: „Jsi hostem mého domu!“ a překročíte-li jejich práh, cítíte se jako doma. Až do let šedesátých, kdy Libanon řidčeji byl navštěvován, neplatil cizinec beze stanu cestující ani jediného para za stravu a nocelhování, kdežto nyní spokojují se Maronité s malým dárkem a nedá-li jej cizinec dobrovolně, nikterak se ho nedomáhají, ač po většině jsou nemajetni.

(Pokračování.)

Noviny a novináři bulharští.

Píše Jos. J. Toužimský.

III.

(Noviny a novináři od berlínské smlouvy do sjednocení. První noviny v osvobozeném Bulharsku. Načovič. Revolucionáři a státníci, novináři a ministři. První bulharský list v Sofii. Úřadní list. Konservativci a liberálové. Převrat a novinářstvo v Plovdivu. Čavdar-Stambolov. Kníže, ruští generálové a bulharské strany. Orgán ruských generálů. Úsilí za obnovení Trnovské ústavy. Radoslavov. Petkov. Radikální a mírní liberálové, „Trnovska konstitucija" a „Srědec". Vítězství nezměněné ústavy r. 1884. Makedonské novinářstvo. Strany a změny ve Východní Rumelii. Zacharij Stojanov, „Borba" a „Samozaštita". 18. září r. 1885. Noviny, sjednocení a srbská válka. Pokusy, snahy a vývoj novinářský v jednotlivých letech.)

Země byla osvobozena. Velký převrat stal se v životě národa bulharského. Tisícům Bulharů otevřely se dveře žalářní. Vše vracelo se do vlasti. Staří zapomenutí již vlastenci objevili se z vyhnanství z Asie a Tripolisu; revolucionáři z Rumunska stávali se nyní vládnoucí třídou spolu s intelligencí bulharskou z Cařihradu a jiných končin turecké říše. V Bukurešti již při přechodu Dunaje rozpustili Rusové revoluční komitét, řiditelé jeho stali se průvodci armády a úředníky v zemi, z mužstva zřízeny prapory, které se udatně bily. Mladý stát, mladé vojsko, mladé úřadnictvo a také mladé novinářstvo vstupovalo v život.

První radostný zápal nad osvobozením národa zkalen byl smlouvou berlínskou, která odtrhla celý západ od Bulharska, Makedonii, a ponechala ji Turecku s výhradou jen oprav samosprávných a která zabalkánské Bulharsko, obmezené na jihu, zřizovala ve Východní Rumelii s turecko-řecko-bulharským úředním jazykem a oprávněností Turecka k posádkám. Proti tomu namířeno bylo první úsilí vlastenců bulharských a snahám těm posvěcen byl první list založený na půdě osvobozeného Bulharska. Byla to *„Marica"*, která v červenci r. 1878 dvakrát téhodně vycházeti počala v Plovdivě v jazyce bulharském a s články a úvahami též francouzskými, určenými pro širší veřejnost evropskou. Plovdiv byl střediskem tehdejšího Bulharska. Zde sídlil carský ruský komisař pro prozatímnou správu země kníže Dondukov Korsakov, zde zřízeno direktorium okupační s šesti přednosty pro diplomatické věci, vnitro, spravedlnost, finance, vyučování a vojenství a odtud prvně organisován mladý bulharský stát.

Zakladateli „Marice" byli na jedné straně Christo G. Danov, podnikavý nakladatel bulharský a největší šířitel slovesnosti národní, vězněný též od Turků po povstání v Panagjurišti a na druhé plovdivský vicegubernator a dříve jeden z novinářů cařihradských Todor Stojanov Burmov, jenž povolal Gešova, Načoviče, Stojlova, Beneva a Chranova a vybídl je k vydávání bulharského listu. Předstoupila před veřejnost jako „úplně neodvislý národní orgán, jenž bez všeliké bázně hájiti bude oněch ryze národních zásad, které všichni uvědomělí Bulhaři pokládají za své". Když

počala vycházet, zasedal ještě berlínský kongress a v jejích sloupcích viděti ono rozechvění, s kterým sledoval národ rozhodování evropské a všeliké ty protesty, petice, pamětní spisy a projevy velmocem a jejich zástupcům, jimiž předáci bulharští odvrátiti se snažili trhání své vlasti.

Prvním redaktorem prvního toho listu byl Grigor D. *Načovič*, syn zámožného obchodníka ve Svištově, kde 3. února 1845 spatřil světlo světa. Studoval na francouzském učilišti v Bebeku v Cařihradě, potom obchodní akademii ve Vídni a na vysokých školách v Paříži, odkudž se vrátil do rodného města, aby účastnil se v obchodu otcově. Neměl tu však dlouhého pobytu. I on měl účastenství v revolučním hnutí, jež v šedesátých letech zaujalo mysli mládeže bulharské a vždy mohutněji se šířilo až do osvobození vlasti. Když četa Hadži Dimitrova přešla Dunaj r. 1867 a někteří povstalci byli polapeni, unikl Načovič pronásledování útěkem do Ďurděva, odkudž odebral se do Vídně, kde oddal se obchodu. S událostmi ve vlasti ostával však v čilém spojení a když chystalo se k válce r. 1877, byl i on v Bukurešti, kdež přidělen byl k ruskému generálnímu štábu, při němž prodělával válku. Již dříve přispíval do bulharských listů a na počátku války jmenovitě do „Bъlgarina“, jenž v Bukurešti počal vycházet a postupem doby přesídlil se do Ďurděva a posléze do Ruščuku.

Otázka Východní Rumelie stala se té doby nejpalčivější otázkou bulharskou. Území to, bez historické minulosti, jež zřízeno od berlínské rady velmocenské bez znalosti národních poměrů a síly bulharského živlu jako samosprávná provincie pod politickou mocí tureckou, budilo největší odpor v obyvatelstvu, jmenovitě v četných obcích, které těžce strádaly v minulých letech za národní osvobození. Rychlostí blesku provedena tu organisace tělocvičných jednot, národního to vojska, jež od Rusů obdrželo 80.000 pušek. Nebylo-li však možno odčiniti diktat Evropy, záleželo aspoň na tom, aby provedení jeho bylo pro Bulhary co nejpříznivější. To se i podařilo a sloupce „Marice“ jsou věrným zrcadlem oněch proudů, obav a úsilí bulharského národa.

Již v prosinci však rozloučil se Načovič s redakcí listu toho a odebral se do Trnova, kdež chystalo se zřízení knížectví a nástupcem jeho v redakci stal se *Gešov*. Na jaře r. 1879 dosáhlo napjetí svého vrcholu. V Trnovu zasedalo od 22. února shromáždění předáků, bulharská to konstituanta, jež vypracovala ústavu. Současně v Plovdivu zasedala mezinárodní komise, aby vypracovala organický statut pro Východní Rumelii. Práce obou byly téměř současně vyhlášeny 26. dubna. V březnu ještě podnikli Gešov s dr. Jankulovem cestu ke vládám velmocí, aby jim vysvětlili nepřirozenost provincie Východorumelské a poukázali zejména na hrozivé nebezpečí tureckých posádek. Utišení nastalo poněkud teprve v květnu, když generál Obručev přinesl carův list, v němž Bulharům dáno ujištění, ostanou-li na pokoji, že na turecké posádky nedojde. Dne 29. dubna zvolen byl dvaadvacetiletý princ Alexandr Battenberg po přání ruském knížetem bulharským a 24. června vstoupil prvně na půdu bulharskou ve Varně. Před tím již, 27. května, přijel první generální guvernér východorumelský, Alexandr Bogoridi, do Plovdiva. Nepatrná věc — pokrývka hlavy — která však té chvíle měla svůj státní význam, cha-

rakterisovala poměry východorumelské. Červený fez jest známkou turecké moci, černý kalpak beranicový moci bulharské. Podle příkazu v Cařihradě mu daného jel Bogoridi až na hranice s fezem na hlavě, na stanici v Harmanli vystoupil již s hlavou nepokrytou a do Plovdiva zavítal s bulharskou beranicí, ozdobenou hvězdou východorumelskou. Diplomatická akce v té příčině skončila pak bez výsledku.

Ivan Evstratijev Gešov, narozený v Plovdivě r. 1849, studoval v Manchestru v letech 1865—1868, načež oddal se tu obchodu otcovu. R. 1872 vrátil se do rodného města, kde r. 1876 prokázal svému národu velké služby jako zpravodaj Scuilera, Baringa a Mac-Gahana o ukrutnostech tureckých v Bulharsku. Jeho přičiněním odhalena úžasná krveprolití, jež hrůzou naplňovala vzdělaný svět. Zde stal se potom i zpravodajem „Times". Za to byl r. 1877 od Turků jat a odsouzen k šibenici. Byl však vyvezen do Cařihradu, kde ostal v žaláři do smlouvy Svatoštěpánské v březnu 1878, načež vrátil se do osvobozeného Bulharska. Nováčkem v novinářství nebyl, již z Manchestru psával do bulharských listů a také později ostal péru věren. Později přeložil do bulharštiny i Victora Huga „Devadesát tři". Redaktorem „Matice" ostal i jako první předseda zemského zastupitelstva a stálého výboru. Teprve jako direktor (ministr) financí vzdal se redakce. V listopadu 1883 povolán byl za ředitele bulharské národní banky do Sofie.

„Marica" ostala hlavním orgánem Východní Rumelie po celou dobu jejího trvání, tedy přes 6 let. Vynikajícím spolupracovníkem jejím byl i Georgi *Grujev*, narozený r. 1832 v Koprivštici, jenž v Cařihradě účastnil se ruchu národního, odkudž r. 1877 vypovězen s exarchou Antimem do Angory a teprve po válce osvobozen, byl předsedou vrchního soudu v Plovdivu, správního soudu a jeden čas i předsedou zemského zastupitelstva. Prvnější úřad podržel i po sjednocení. F. *Perec* obstarával hlavně francouzské statě. Štěpán S. *Bobčev*, rodák z Jeleny, jenž studoval lékařství v Cařihradě do r. 1876 a potom práva v Moskvě do r. 1880, náleží k velice platným novinářům a spisovatelům bulharským. Prvně vystoupil již v Slavejkově „Makedoniji" r. 1871 a byl pak horlivě činným v publicistice bulharské. Spolu s Madžarovem redigoval „Marici" po odstoupení Gešova. Ve Východní Rumelii byl předsedou krajského soudu, pak vrchního a posléze direktorem spravedlnosti až do září 1885. Dopisoval i do „Moskevských Vědomostí", „Varšavského Dnevnika" a jiných ruských listů o věcech bulharských a makedonských. Z jeho péra vyšly i mnohé spisy právnické a historické. Michal Iv. *Madžarov*, narozený v Koprivštici r. 1852, zabýval se zprvu krejčovinou, potom studoval v Plovdivě a od r. 1871—1876 na Robert-College v Cařihradě. Jako novinář byl i členem stálého výboru východorumelského, vrchního soudu a posléze direktorem financí. Po sjednocení byl na čas internován, načež věnoval se žurnalistice, až po pádu Stambolova opět v popředí vystoupil.

Se životem Východní Rumelie souvisel úzce i druhý ještě list, „*Narodnij Glas*", jenž koncem června 1879 dvakrát týhodně počal vycházet a sjednocením vzal za své. Založili jej tři na slovo vzatí literati, S. Michajlovski, jenž redigoval první pololetí a Iv. Vazov a K. Veličkov, kteří vedli redakci další léta. Stojan N. *Michajlovski*, v Jeleně v lednu r. 1851 narozený, vzdělával se na francouzském učilišti v Galatě a potom

absolvoval práva v Aixu. Činným byl již v novinách cařihradských, v Plovdivě byl učitelem, advokátem a novinářem. Později zaujal v ministerstvu v Sofii důležitá místa. Ivan Minčov *Vazov*, narozený v malebném Sopotu r. 1851, jest první básník a novellista bulharský. První jeho báseň vyšla r. 1870 v cařihradském „Čitališti". R. 1876 náležel v řady revoluční mládeže bulharské. „Prapor a housle" a „Tužby Bulharska" byly vynikající jeho plody té doby, načež r. 1878 následovalo „Vykoupení". Velký počet básní, povídek a cestopisných líčení vyšel od těch dob z jeho péra. Mladší jeho druh Konstantin *Veličkov*, též básník, narozený r. 1857 v Tatar Pazardžiku, měl nemalý podíl v revolučním hnutí. Na počátku války prchl z Cařihradu přes Italii a Rakousko do Rumunska, načež s Rusy postupoval. V Plovdivě náležel k ohnivým odpůrcům Východní Rumelie. A tento temperament přenesen i na nový list, jehož programem bylo hájiti národní solidárnost osvobozeného, poloosvobozeného a neosvobozeného Bulharska. Jím lišil se i od „Marice", obezřelejší a konservativnější, ač orgánu stejného živlu politického.

Bouřnějším, horečnými záchvaty zmítaným tokem vyvíjely se události v knížectví na severu Balkánu. Nadšená nálada nad osvobozením a uvítáním knížete od Ruska národu daného, brzy ustupovala zápasům s veřejnou mocí. Již v konstituantě trnovské ozvaly se rozdíly mezi konservativci a liberály, mezi opatrnějším živlem, jenž se držel ruských pokynů a rozhodným národním. Při rokování o ústavě chtěli Ikonomov, Balabanov, Burmov, Načovič, Vъlkovič, Grekov, Stojilov a biskupové, aby volební právo, svoboda tisku a slova byly obmezeny a hlavní váha položena na pevnost a trvalost vlády. Tomu opřeli se Cankov, Karavelov, Slavejkov, Stambolov a veliká většina předáků. Výsledek byl co nejsvobodomyslnější ústava, na kterou kníže 13. července 1879 skládal přísahu v Trnovu. Dne 13. července slavil kníže svůj vjezd do Sofie, ale již při sestavování nového ministerstva narazil na obtíže.

První noviny v Sofii založeny byly od Načoviče, Burmova a Balabanova, od konservativců tedy. Byla to *„Vitoša"*, jež v červnu 1879 dvakrát za týden počala vycházet. Oba poslednější byli již známí svou novinářskou činností v Cařihradě. Všichni tři povoláni byli do prvního ministerstva, jehož Burmov stal se předsedou, Načovič ministrem financí a Balabanov věcí zahraničných. Dragan Cankov stal se zástupcem bulharským v Cařihradě. První ta vláda neměla na růžích ustláno a ze všech stran hnali odpůrci její útokem, ačkoliv neměli dosud ani svůj list.

(Pokračování)

Řím a barbaři.

Z knihy „Les Trophées“ od Joséa Maria de Heredia.

Přeložil Jan Žeranovský.

Lodi, na níž plul Virgil.

Hvězd vašich krasší svit ať bedlivěji chrání,
ó Dioskurové, ctní bratři Helléniní,
poetu z Latia, jenž s touhou spěchá nyní
zřít zlaté Cyklady, jak pnou se z mořských plání.

Ať větřík nejtišší mu dýše kolem skrání,
ať lapyx lahodný se víc v svém dechu činí
a vánkem lichotným dme plachty, loď jež stíní,
by šťastně, Hellado, pak u tvých přistál strání.

Přes modrý archipel, kde delfín šplouchá spodem,
mi pěvce provoďte, jenž z Mantovy je rodem
a svitem bratrským v zdar veďte jeho nohu.

Jdeť duše mojí půl s tou jeho lodí vratkou,
tím mořem, Arion kde pěl svou píseň sladkou,
jímž velký Virgil teď se plaví v zemi bohů.

Villula.

Věz, starý Gallus jest dnes pánem toho statku,
jenž v jižním úpatí zde k Alp se tulí davu,
smrk cloní celý dům, jej stíní v letním žhavu,
má jedno patro jen v dochové střechy chládku.

To stačí, i když host kdy navštíví jej v krátku.
Má též svůj vinohrad, pec na chléb v dobrém stavu,
bob bují v záhonech, jež skví se v svěžím hávu.
Chceš víc? Věř, Gallus sám má dosti na tom sádku.

Les otep nebo dvě mu roští dá vždy v zimu,
pak v leté stromy vše dost stínu skytají mu
a v podzim sem tam drozd se octne v jeho pěsti.

Zde zcela spokojen, co osud dal mu v podíl,
chce Gallus zemříti, jak se tu kdysi zrodil.
Nu tak, teď vidíš přec, že Gallus mudřec jesti.

Flétna.

Hle večer. Holubi tam nebem letí v dáli.
Bys lásky zimnici v kom vzbudil, věru není,
ó mladý pastýři, nad flétny vábné pění,
když zvoní pramen s ní, jenž tryská z vlhké skály.

Pojď, lehnem pod platan, jenž v stíny své nás vhalí.
Nech, brachu, blouditi svou kozu po kamení,
chce kůzle odstavit, to bečí bez přispění,
ať leze po skalách a spase plod jich zralý.

Mám flétnu zrobenou z třtin bolehlavu sedmi
nestejných, slepených jen voskem, které hned mi
dle vůle zalkají, neb zajásají, chci-li.

Pojď, zvíš ten božský um, jímž okouzluje Silén
a milostný tvůj vzlyk, když k flétně budeš schýlen,
se vmísí v ladný zvuk, jímž večer lesy kvílí.

—

Sextiovi.

Jak nebe modré jest! Člun pískem již se smýká,
jsou v květu zahrady a jíní, stříbro zimy,
se z luk již nejiskří pod blesky slunečními,
vůl zas již, nechav chlév, i skoták vzduch si zvyká.

Vše znova oživlo. Však Smrt, ta nám již tyká,
a ty, jenž také již moc nesmíš tropit šprýmy,
jen ony sporé dny snad ještě nazveš svými,
kdy kostkám výhost dáš na hodech labužníka.

Jeť krátký život náš, ó Sextie, nuž k žití!
Nám z kolen sehnutých již stáří též jest zříti
a v chladném Orku, víš, již není jaro milé.

Nuž pojď, les zelen jest a právě teď jest doba,
kdy můžem' Faunovi kdes obětovat oba
buď kozla černého, neb jehně sněhobílé . . .

—

Tepidarium.

Žen těla bělostná jak myrrhou všecka voní!
Sní. Vláhu prosince jich nozdra jemná čichá
a z bronzu uhelník ve prostor teplo dýchá,
po krásném čele jich se zář i stíny honí.

Na ložích nachových se v hebký byssus kloní
jich těla mramorná, jež ambrou voní zticha,
to tam se vztyčuje, to shýbá v žár, jenž dmychá,
je roucha bělostná ve svůdných řasách cloní.

A cítíc výdech par na snědém svojem těle
tam žena z Asie, jež v potírně dlí vřelé,
mdlou rukou rozpouští si hustou svoji kštici.

A Ausonie dcer ten zástup líný, bledý,
v ten vlasů černý proud své zrovna ztápí hledy,
v němž padá její vlas, byv svinut na jehlici.

—

Tranquillus.

C. Plinii Secundi Lib. I. Ep. XXIV.

Zde v blahém kraji tom žil Suetonius kdysi
a z jeho villy tam, jíž soused Tibur ztmělý,
zřít mezi révovím trám ze zdi ztrouchnivělý
a oblouk zřícený, zkad plané víno visí.

Sem přišel v podzim vždy, jenž ducha klidem křísí,
ruch Říma za sebou, jsa v kraj jen vhřížen celý,
by obral jilmy své, jež v tíži hroznů pněly,
zde tichý život měl den ze dne stejné rysy.

Když v blahém klidu zde jak pastýř prostý dlíval,
přicházel Claudius, Caligula a Nero,
sem Messalina též se vymkla vřavě světa.

Zde stylem železným s ocelným hrotem vrýval
do desek voskových, jichž poškrabal tak stero,
jak černé nudy rmut hnět' kaprejského kmeta.

Ženy dobré, které příliš milují.

Z výletního setkání.

Sepsal Josef K. Šlejhar.

(Pokračování.)

ačíná to hned v nejútlejším věku. Vezměte si takového tvorka z dnešních „nobl", to jest majetnějších a zvláště městských, rodin. Již v životě mateřském je zvráceno jeho vyvíjení. Paní nehne se po celý čas těhotenství. Je to tak obtížno a s namaháním spojeno. Uvelebena v křesle, v hedvábném svém županu, vysedí celé dny, jmenovitě k sklonku. Poroučí jen služkám a ty jí musejí všechno opatřiti. Tamhle poctivá dělnice do poslední chvíle, do úpadu musí se činiti. Aby paní neseslábla, aby zůstala silna, dobře připravena k těžké chvíli, jí samé masové tresti, bifteky, pije silná vína, pije plzeňské. Pár litrů, pár láhví denně. Že otravuje se takovým způsobem života již v lůně matčině ubohý tvorek, o to se nestará taková milostpaní. Musila by se v mnohém zapříti.

Tvorek se narodí. Sežene se jakás poběhlice z ulice, jež sehnala si mateřství, tuto ustrojí třebas do nějakého moravského kroje a je kojnou, matkou novorozeněti. První požehnání přírody — čisté mateřské mléko starostlivé, milující, zdravé matky se mu odepře. Není nobl kojiti; dnešní nobl matka již nekojí. Prý žena tím ztrácí prsa a krásu — a pak by musila v noci vstávat. Obyčejně najdou se ještě jiné, zdravotní ohledy... Známe ty tvorečky odkojené mlékem neřestí, mravní zkázy, dědičných chorob, nelásky a nedbalosti — za dvacet zlatých měsíčně, vyplácených kojné, nelze koupiti mateřskou péči, ani ne takovou, jako ji musí míti každá nádennice. Ale což, jen když je to nobl. Jen když se moderní milostpaní může pochlubiti, že má kojnou, a zvláště v bohatém národním kroji. A v takových rodinách má se kojná dobře. Jí také samé masové tresti, bifteky, do syta pije plzeňské — aby bylo mléko silné. Co zůstalo ve vetchém mozečku nezničeno, otravuje se alkoholem znova. Tak se tvorek vytluče z plének, opovrhován, zanedbáván, otravován zakoupenou kojnou, její brutálností, sobectvím, nemravnými spády. Ostatně ona k tomu má právo — péči mateřskou nekoupí a nevynutí nikdo, když jí matka nemá... Často dostane takový tvoreček křivici, ještě častěji skrytou doživotní chorobu. Ale dělo se vše nobl.

Pak následuje to ostatní. Začne zase líh, jejž ve způsobě sílících vín a piv — a také všelikých rosolek — podávají vysláblému tvorku anebo že „čiperné" děcko samo je toho chtivo, z čehož nobl rodiče mají hrdou radost, sami přistrkujíce a nabádajíce. Poznáte záhy na těch těkavě a ostře pobleskujících očinkách dětských, jak jsou upita, poznáte z těch výstředních pohybů a z trhavých posuňků tvářiček osudnou otravu

mlaďoučkých organismů. Odporučovaný koňak s mlékem má zvláště zázračné účinky. O malagu ani nemluvě.

A stejně jako o vnitřek, postaráno je o zevnějšek nobl dětiček, podle toho, jak dorůstají a jak to urobí dětské konfekce. Jsou to celé úžasně vyvinuté modní odbory, zabývající se zevní výzdobou dětskou. Ostatně v kterýchkoli konkurenčně předstihujících se modních listech, více rozšířených než bible, najdete tyto věci, jen že zde více theoreticky a akademicky řešené. Použijte všech těchto moderních instituc, chcete-li okrádati své rodinné fondy a z dětiček svých nadělati pravých opičích tajtrlat. Ale je to nobl. Pro volný vzduch a boží slunce ovšem dětské konfekce neexistují. Děcka taková mají svou určitě vyměřenou hodinku, kdy bonnami bývají voděny po procházkách v městském parku. Madame z dětské konfekce udělala ovšem pro tyto procházky mistrovské dílo — nepoznal byste tu ani své vlastní dítě. A jak bdí ony bonny nad chováním svých svěřenců — aby se nedopustili ani jediného nevčasného pohybu, nenavykali si neslušnosti, nepoškodili si vzácný úbor . . . neb co by je lišilo pak od dětí každého nádenníka, jež kdes doma v ušité pytlovině s hlukem se probíhají nestřeženy na volném vzduchu a božím slunci?

Takto prožívají nobl děti první svoje léta. Rozumí se, že hygiena u nich je přesně vymezena, teplota jejich pokrmů, nápojů, vdechovaného vzduchu přesně změřena, paprsky sluneční žaluziemi odpočítány.

V těch létech netřeba ještě rozeznávati hochy a děvčátka, je to jedno, nepoznáte to ani, jsou tu jen děti — ač ovšem moda od první mašle na křticí peřince a karkulce a její barvy až do všech dalších podrobností má tu své neomylně vyznačené systémy, jen že v ně není zrovna každý zasvěcen. U sprosťáků je to všechno jedno, na kluka či holku pořídí se stejná jakási neforemná sukně, než mohou přijíti kalhotky. — Později tedy teprv začnou ženské. To jsou tvorové nejzuboženější a oběti nejžalostnější dnešního vychování. Mužským přece podaří se, že si vytlukou nějaký zbytek práva své přirozenosti, stykem se světem vymknou se z těch ujařmujících otěží nerozumného nátlaku ve svých rodinách a zdravý životní názor spíše si zjedná průchod. Ač i tu následky bývají zkázonosny, často nenapravitelny. Ale u ženských zpravidla dílo nestvůrnosti dařívá se zcela. Zničeny nejdříve v základech své životní síly, ničeny jsou nadále rozumově i mravně. Pokračuje se systematicky na té zrůdné cestě. Jako v zaslepení úmyslném. Nikoho nenapadne postarati se aspoň o takovou výchovu, jakou příroda poskytuje každému zvířeti, na prosté přirozené cestě, ponechati člověka jeho zdravému pudu, jenž zajisté s sebou přináší mnoho mravního i praktického vymezení. O výchově a zušlechtění těchto popudů, o rozvoji intelektu jest směšno i trapno mluviti vůbec. Jen plané nejbláhovější povrchnosti se papouškují; jen v tom komedianti-vychovatelé se předhánějí, co platí za „nobl“. Piano, frančina. Příslovím jsou již ty dvě nestvůry, které utlačují takového ženského tvora skoro hned v zápětí, jakmile vybavil se z drápů bonn. Jak nesnesitelny staly se tyto dva obory v rukou moderního vychování! A přec rozumně a na vhodném místě použity, co dovedly by poskytnouti ušlechtilé rozkoše, útěchy, poučení a pravdy! U našich slečen jsou však oprav-

dovou hnusnou trýzní. Jak hluše a mechanicky vyznívají takové plané fráze z kterési gramatiky francouzské bez myšlenky blábolené, jak omrzelé, unavující, beze vznětu je to věčné probírání se klávesy, z nichž tak triviálně ozývá se vždy táž protivná odrhovačka některé modní arie! K čemu není nadání, chuti, síly ani porozumění, dó toho se bezohledně ujařmuje mladá energie. O cíle zde nejde — jen když je tu frančina, piano. Tyto dvě hrozné nestvůry vychovatelství jsou pak nezbytně sdruženy se všelikými instituty. Ty ovšem dovršují dílo: instituty soukromé rozličných madames — obyčejně vdov po vysokých úřednících, nezachovavších ničeho, které samy jakživy ničemu se nenaučily, ale dovedly si zjednati nobl pověst a pomocí obskurních profesorů uvádějí za drahé peníze svěřenky své v dokonalé zblbění. A podobné instituty rozličných panenských řádů, rozličných zbožných fondů a nadac, se stejnými prostředky výchovy a s týmiž výsledky úplného potlačení rozumu a smyslu. Všeliké ty instituty dobře rozumějí svému obchodu a výborně dovedou využitkovati svou dobu. Nobl matky jsou přímo poblázněny po těch institutech — bývá jenom nepřejičné závodění o to, která může svou dcerku zavésti do lepšího, noblejšího, rozuměj dražšího a nestydatějšího. A což když přijde slečna na vánoce s přeumělým vyšíváním na hedvábu či atlasu — za něž po svátcích dojde neomalený účet za to, co slečna provyšívala; když zasedne ke klavíru a v jakési vznícené póse spustí nějakou rozplizlou romanci „klášterních zvonků“ (ovšem po německu), mozolně napapouškovanou jakožto výsledek celého dosavadního učení v institutu — každá hodina piana účtuje se zvlášť; a což když ta dcerka v tak mile způsobném chování se zjevuje, v takovém graciesním, delikátně hrdém vystupování, někdy s přídechem mdlé usněné melancholie, tak vypočítané na dojem, když zkrátka dovede se nobl pohybovati; — můj Bože, když se všechno toto stane, tuť nobl matka ovšem jásá, slzami radosti se zalévajíc, v celé pýše mateřské — ale muž jednou skácí se v propast zkázy a zoufalství po boku ženy takové. Ano, co mozku, vtipu, srdce, přirozenosti ty dívky ještě měly, dobito je tady na dobro. Z institutů datuje se všechno ostatní, totiž ke všemu podává se návod, vznik k rozvoji dalšímu.

Nastává vlastní život slečen. V domácích dýchánkách, salonech, tanečních hodinách, bálech, divadlech . . . některé ještě privátně obohacují svého ducha, chodí na hodiny vyššího zpěvu do učilišť ochraptělých vysloužilých primadon . . . někdy pokračují ve vyšívání, dnes třeba národním, (slečna dělá pro pudlíka pláštík), nikdy nedodělaném . . . někdy podívají se okázale slečny do kuchyně (patříť i to k lepšímu tonu), aby se slavnostní obřadností ujaly se dle kuchařské knihy anebo receptu, z kuchařské školy za pěkné peníze nabytého, přípravy nějakého nákypu, jejž ostatně ještě jakživ nikdo pozříti nedovedl. Bez děveček, jež po nich ustelou, po nich uklidí, jim snesou všechno, je zašněrují, copy jim zapletou — na ně vyperou, jim uvaří, co se snísti dá, botky jim stáhnou, odstrojí je, odestelou jim a vůbec obslouží je od hlavy až k patě, nemohou se ovšem obejíti tito nobl tvorové (byl bych málem řekl netvorové). To všechno je jim sprosté, ode všech životních nutností s pohrdáním se odvracejí. Jim tanou na mysli sféry jiné, vyšší . . . A k nim že se má přivinouti srdce muže? Ó těch srdcí oklamaných, zničených! . . .

A za nynějších okolností nemůže ani býti jinak. Kde nepůsobí se na cit, kde rozumně již od nejútlejšího věku nevymezují se nepravá jeho vzplání, kde nepotlačují se hned v zárodku zvrhlé jeho výstřelky, kde ale naopak vyhoví se každé libůstce a rozmaru takového škvrněte; — kde srdce dítěte nepozná ničeho, čím by se zachvívalo, co uvádělo by je v hluboká pohnutí a ustalovalo v něm zárodky ušlechtilých hnutí; — kde vše zřízeno je na povrchní efekt, lesk a dojem, skrývejž se za tím cokoliv, jen když dosti rafinovanosti je uměti to zakrýti a často i nezakrýti; — kde nic se rozum životním stykem a věděním nevytřibuje, nerozhojňuje, nic se nepřemýšlí, necítí, nečte, co by duši přinášelo očistu, mravní vážné povzbuzení či nadšené vznícení (pardon čte se také všelijaká krvavina a moderní oplzlina); — ano, kde každý vznešenější, samostatnější projev ducha, odchyluje-li se od běžné šablony, hned je s nevolí disciplinován tím otrockým společenským taktem . . . eh dejte mi již svatý pokoj, tam nezrodí se láskyplná ženskost, jaká by prochvívala u věčné touze srdcem důstojného muže, nýbrž tam vzniká běs ženskosti, démon rodinného života — —

Kde sama příroda neučí životu, práci, povinnostem, sebezapření, nazírání, lásce i obětem a kde jen oněmi hesly řídí se život celý, tu nemůže býti ani jinak, než jak u nás se dělo.

Pozdě jsem všechno seznal, pozdě uvěřil a se přesvědčil. Leč bylo by přece omylem domnívati se, že má žena byla z nejhorších, její vychování nejzvrácenější, poměry nejneurovnanější. Zajisté že nebyl to zde o nic horší případ, než jaké dnes pravidlem se naskytají. Ovšem že právě tato děsná pravidelnost, právě tato běžnost životního směru a jakoby již neodvratitelná nutnost takového stavu věcí, činí tyto případy tak nesnesitelné.

Záleží ovšem také na osobách, jež za sebe se dostanou. Jsou-li ty osobnosti obě takové, stejných názorů a vychování, můžebýt i poměr mezi nimi zcela snesitelný. Neplechou — toť se rozumí zůstává — vždy, a nemá pro budoucnost tvořícího významu ani oživující síly. Na poměrech takových šťastný společenský život se nebuduje. Ale o to vše se takovým živlům nejedná. Jim záleží pouze na vlastním významu v koloběhu významu celkového, na úplném zadostučinění jejich rozmařilosti. Co nám by bylo konečně po tom — však si takové prvky zdravá, vítězící přirozenost sama časem bezohledně vymýtí.

Ale záleží tím více na tom, spojí-li se nešťastným osudem živly tak různorodé, jakými jsme já a moje žena. Jsem jist, že její celé jednání není konečně ani tak vypočítavé, rafinované, s chytře vyznačenými tendencemi; ba snad že i s jejího stanoviska je to jednání zcela přirozené a nejvhodnější. Já pak sám že jsem v jejích očích lidskou nestvůrou a tyranem, za jakého mě prohlašuje, jenž ji nechápe a jehož jednání schválně se staví proti ní. Že třebas tak je nešťastna se mnou jako já s ní. Co jí záleží na tom, že snad mohla by mnou přivedena býti na lepší, přirozenější životní cestu — ona té cesty vůbec neuznává, ona po ní jíti nechce. Nerozumí, že posavadní průběh života, jak ona by jej i dále vedla, neodvratně vede ke zkáze, k socialní katastrofě. Ona chce býti takovou, jakou je, nic jiného ani nezná. — Jsem i jist, že kdyby toto

neblahé stvoření jako ony nesčetné houfy žen podobných, byla vychovávala nebožka má matka, že byly by to dokonce ženy nejlepší, vzorné, blaho a útěcha muže, pevný základ velké socialní budoucnosti . . .

Ó nebožko matko! Že tak řídnout musejí řady těchto vznešených, prostých žen, jež více pro lidstvo v ústraní svém dovedly učiniti, než nejskvěleji zbásněná hesla a učeně vybudované systémy hrdé civilisace, nežli všechny ostatní vymoženosti světa! Ó že jich je již tak málo, že tak rychle vymírají a tak spoře jen se nahražují ženami podobnými. Má nebožko matko! svatá, drahá matičko! ty's byla jistě z nich a všem bytostem kolem sebe dovedla's připraviti smírné blaho a svaté požehnání — —"

V neobyčejném pohnutí ustal tu můj společník ve vypravování. Zavzlykal několikráte vlivem mocného svého vzrušení. Pak odvrátiv se stranou, začal se dlouho a těžce rozpomínati.

Slunce nesvítilo již s hůry, nýbrž sebýlivši se k západu, z ústraní zalehalo v lesní prostor. A že takto vnikání světla nenalezalo jiných překážek mimo táhlá sloupořadí pňů, celým lesem najednou vše prohlédlo — jakoby se něco zvedlo, neobyčejně zšířilo, silně procitlo a promluvilo. Dosavad nějak utajený lesní život spěl radostně a nadšeně vstříc planoucímu světelnému zdroji. A celé mraky mušek v něj tíhly v třpytných závodech.

Přetřev si dlaní tvář, se spěchem patrným, jakoby mu již málo času ke všemu zbývalo, pokračoval dále:

„A přece jsem měl svou ženu upřímně rád. Spásu svého života jsem v ní hledal. Nepřistupoval jsem snad k ní se šosáckým přesvědčením nalézti v ní jen předmět smyslnosti a pohodlí. Kýs jiný vznět a nadšení chtěl jsem pojiti se svou družkou a při ní nalézati sladkou účast a porozumění. Tak jsem toužil z celé duše po chvilce dorozumění, po chvilce onoho vroucího združení. A vše byl bych i přinesl v obět změněných okolností, jen kdyby byla chtěla aspoň uznati nejnutnější práva, jaká na jedné straně podmínkou jsou jakéhokoliv poměru dvou osobností, mají-li vůbec vésti důstojný, snesitelný společenský život, a na druhé straně, jakých neúprosně vyžadují dané hmotné poměry, na jichž základě se právě žije.

Ale ani jedno ani druhé. Neuznávala práv našeho společenství, neuznávala našich hmotných podmínek. Vše zavrhovala, co nestávalo se obětí jejích rozmarův a vždy považovala za neodpustitelný zločin, když nechtělo se jim vše ostatní podříditi.

Ale byl bych jí odpustil i v čem životu nevyhovovala, těm jeho nutným hmotným podmínkám, jen kdyby byla aspoň dobrou vůli ukázala. Ale odmítati všechno předem, klásti výlučné nade vše svou vůli, z nejmenších popudů nedorozumění úmyslně pak vyvolávati nejhorší srážky a pekelnou, nerozumnou svou logiku vnucovati každému zjevu, jak se jí uzdálo — to bylo přespříliš nesnesitelno, k zoufání.

Nepovšiml jsem si ani jednou jistého případu tak, jak by byl zasluhoval, zdánlivě malicherného — ale významného. Na počátku našeho manželství přišla nás navštíviti naše sousedka, rozšafná, praktická a důmyslná žena s rozumem na pravém místě. Chtěla se důvěrněji poznati

s mou ženou, s níž konečně, jako sousedka, měla míti mnohé zájmy společné. Měl jsem ji velmi rád a vážil jsem si jí.

Podotýkám, že před cizími lidmi dovedla se má žena ku podivu tvářiti. Tak přirozeně, s takovou ochotnou vnímavostí a laskavou zaujatostí pro každého, že rázem na první dojem musila si získati přízeň všech. A nehrála snad přetvářku — tak dětsky důvěrně plálo její oko, její slova nabývala jakési milé, zamlouvající se naivnosti dětské a nerozvažující, cele podávající se ochotou byla by zahrnula každého. Ku podivu! Musila činiti dojem nejněžnější, nejlepší ženy a činila v tu chvíli takový dojem i na mne; nevěřil jsem, je-li to ona a vida ji takovou nepochybně před sebou, nevěřil jsem v tu chvíli, že byla někdy jinakou. Ku podivu! Rozehříval jsem se vždy zas v tu chvíli, utěšoval se v mysli, začínal jsem znova důvěřovati . . .

Přišla řeč na hospodářství, na naši domácnost, na další plány naše. Ani všechna rozmilost chování mé ženy vůči hostu nemohla zabrániti, aby za této příležitosti neprojevila se s nějakými úžasně nemožnými a nepraktickými náhledy. Praktická, rozšafná sousedka překvapena zadívala se pátravě na mou ženu, je-li pravdou, co slyšela, a pak pohlédla na mne. Bylať příliš hospodyní a příliš přímé povahy, než aby licoměrně či dvorně takové nesmysly byla přehlédla. Zapýřil jsem se, téměř zastyděl a vmísiv se v hovor, jal jsem se náhledy své ženy šetrně opravovati, převáděje je mozolně v jiný, možnější směr, pokud to vůbec možné bylo. A tu již se má žena neudržela, nesnesši toho odporu! A zjevila se takou, jakou skutečně byla. Povstala a svým způsobem prudce a theatrálně promluvila: „To si pamatuj, muži, že já svých náhledů nikdy neměním a nezměním jich ani nyní.“ Načež uražena, mocně zardělá, s nepohnutýma nevšímavýma očima odešla ven.

Třásl jsem se tehdáž hněvem. Nevím ani, jak se to již urovnalo s naší návštěvou, jež brzo odcházela, nevím, jak jsem se pak zachoval k ženě — vím jen, že povstal výstup, v němž žena rozhodně a hrdě prohlásila, že nechce přijímati návštěvy žádných takových venkovských tetek, jež svými rozumy by se jen chtěly vtírati do její domácnosti a v jejích opatřeních ji mentorovati (vidíte, jak to všechno pojímala) — leč v brzku jsem na celý neblahý ten výjev zapomněl, neznav tehdáž ještě ženy, jaká byla a pokládaje prohlášení její za pouhé pošetilé ukvapení.

A přec jevila se nadále v tomto směru tak děsně důslednou, měla v této negaci tak záviděníhodnou nepodajnou vytrvalost. Připomněl jsem si zase později onen výjev a zůstala mi ta slova vtištěna neshladitelně v mysli. Ačkoliv nezměrně směšná, zoufale komická a vrtošijná, u takové bytosti stala se v skutku symbolem, heslem, vyhláškou veškeré nerozvážnosti a zvrácenosti v jednání této ženštiny . . .

Začínalo vše býti přespříliš nesnesitelno, opravdu k zoufání. Ale jak bych vše jen co nejúplněji vypověděl! Vlastně ještě nic jsem nevypověděl — leda jen věci takové, jež vlastně nic ještě neznačí pro můj případ, jež nikoho by samy o sobě nemohly vzrušiti, přesvědčovati a snad mohly by býti nazvány i pouhými životními lapaliemi a nic neznačícími neshodami, trochu více napjatými oboustrannou nervosností, jež je

tak v modě u nynějšího pokolení. A vskutku, chtěje z všeho toho, co jsem dosud vypravoval, sestaviti jakési resumé, vyňati určitý případ, jenž měl by se státi exaktním svědectvím pro mé nazírání, snad bych ani vůbec se zdarem se nepotkal. Všechno dálo se tak roztříštěně, roztěkaně, tak malicherně, a mnou tak skrupulesně je označováno, že spíše celou věc proti mně obrací. Tuším to, ale nemohu změniti své přesvědčení. V tom celku a v té soustavnosti, jak se všechno dálo a rvalo můj rodinný život, v tom celém vyvíjení se a hromadění fakt, vzrůstajících konečně v pravý neodčinitelný svůj význam, nemohu ani jakožto objektivní pozorovatel nabyti jiného mínění o tomto druhu žen, o tomto životě našem a o neodvratitelných jednou koncích.

Záleželo by jen na tom, jak podaří se vypravovateli vše uvésti v příčinný soulad, vyznačiti postupně, co má býti dříve pověděno, co později, co nevynikajícího má býti zamlčeno, co důrazněji uvedeno a co v současnost postaveno — aby odůvodnilo a náležitě stupňovalo mé nazírání.

Tak se mně to vše lavinou hrne na zjitřenou duši, a lavinou chce se z ní zase vydrati, rázem vše se jí chce vyjádřiti, aby ulevilo se jejímu nesnesitelnému napjetí, že příteli, neodsoudíte ty mé mnohé kusé vývody a sám si svůj nestranný soud a názor, bude-li vám vhod, učiníte, když již jednou jste se uvolil vyslechnouti mé příběhy . . .

(Pokračování.)

Zasedání sněmu slezského

ode dne 28. prosince 1895 do 7. února 1896.

Napsal Ignát Hořica.

Cosi prazvláštního naplňovalo vzduch český na konci r. 1895, cosi chorobného, či správněji řečeno cosi strojeného a tudíž nepřirozeného. Kdosi vykřikl: „Dosti bojů, smíříme se!“ a se všech stran vyzváněly ihned tklivé a roztoužené melodie o klidu a míru a nerušeném rozvoji. Beze vší vnitřní příčiny, bez přípravy, z pouhého snad vrtochu měl přestati boj, který, pokud Dalemil a všichni následníci jeho až na Palackého a soudobé historiky pravdu mluví, trvá v Čechách už právě tak asi tisíc let.

Pojednou jako by všechny příčiny sporu byly ustoupily jakémusi vyššímu poznání, neslyšeli jste v Čechách než smír a smír.

Ovšem že na konci dopadla věc tak, jak dopadnouti musela, když mlhavé pomazlívání mělo se převésti ve skutečnost; mlhy padly a tvrdé

skály staletých protiv trčely vzdorovitě v cestu citovému roztoužení. Ukázalo se, že se všichni mýlili, kdož se domnívali, že se naši odpůrcové v podstatě změnili. Sotva začalo sněmování, sotva se vyskytly prvé životné otázky, bylo jasno, že na smír není ještě pomyšlení. V Čechách, kde Němci na sněmu jsou v menšině, mělo se začíti se smiřováním, měly se německé menšině připraviti rovnoprávné hody podle chuti této nepříliš skromné menšiny, kdežto na Moravě a ve Slezsku, kde německé menšiny po celou dobu ústavní provádějí nejbezohlednější samovládu, vše zůstati mělo ve své míře. Tedy krátké mrákoty smířlivostní a ihned dokonalé vystřízlivění, naprosté vyniknutí skutečných poměrů, úplné vědomí, že popud ku smíru nikdy od nás vycházeti nemůže, kteří jsme si dosud ani nevydobyli podmínek, nezbytných k celkovému, samostatnému vývoji národnímu. Omrzel-li by boj dříve nás, kteří bojujeme o existenci, nežli odpůrce, který bojuje o zachování nadpráví, jsme přemoženi, ztraceni.

Ukázalo se na štěstí, že pud životní z řad našich dosud nevyhynul. Pud ten vnukl nám po krátkém rozpoznávání to vědomí, že příznivé pro nás smiřování nemůže nikdy začíti v Čechách, nýbrž že musí začíti ve Slezsku, potom na Moravě a v Dolních Rakousích, a v Čechách že se může teprv dovršit. Poohledněme se vždy po Češích ve Slezsku a ve Vídni. Míra jejich práv a svobod je bezpečným měřítkem celkové naší národní moci.

Účelem těchto řádků jest ukázati, jak jsme si na počátku tohoto roku stáli ve Slezsku.

V hlavních rysech nic se tam nezměnilo. Zemským presidentem byl hrabě Karel Coudenhove, zemským hejtmanem hr. Jindřich Larisch-Moenich.

Hrabě Coudenhove sám o sobě znamenal ovšem velké zlepšení poměrů. Za onoho času, kdy vlády ústavácké nerušeně vládly říši, zasedali v Opavě presidenti, kteří byli poslušnými nástroji slezských germanisátorů. Co chtěli dr. Deml (nebožtík), dr. Haase a dr. Müller, to chtělo ministerstvo a to vykonávali presidenti. Od nastoupení hr. Taaffa se poměr trochu zjinačil. Presidenti neposlouchali sice již ústaváckých předáků slezských, ale ve věci nic se nezměnilo. Poměry trvaly za Bacquehema, Jägra a na počátku i Coudenhova v té podobě, jak si je v letech 1861—1878 německé panstvo upravilo! Do Coudenhova nic se nezměnilo. Coudenhove byl však prvý, to se musí poctivě přiznati, který bez obalu řekl, že se věci musí změnit, že však se musí najíti vhodný okamžik a vhodná forma.

Sněm slezský sestává z třiciti poslanců volených a z virilisty, biskupa Vratislavského. Z volených poslanců čtyřiadvacet je smýšlení německého, všech odstínů, počínajíc zuřivými nacionály dr. Müllerem, dr. Pohlem a Tuerkem až k baronu Mattencloitovi, zeti † hr. Taaffa. Tři poslanci jsou Poláci (dr. Michejda, msgr. Svěží a rolník Jiří Cienciala), tři Češi (dr. Frant. Stratil, rada z. soudu Hrubý a farář dr. A. Gruda). Volební řád je tak sdělán, že slovanská většina obyvatelstva odsouzena je k věčné menšině. Dvaačtyřicet velkostatků volí devět poslanců, obchodní komora dva, města deset, venkovské okresy devět. Na 130.000 Čechů slezských připadají **3** poslanci, na 180.000 Poláků

taktéž **3** poslanci, na 280.000 Němců **24** poslanců, čili na 45% německého obyvatelstva připadá **80%** poslanců!

Nynější virilista sněmu slezského, kardinal dr. Jos. Kopp, biskup vratislavský, je muž spravedlivý, smýšlení v pravdě křesťanského.

Zemský hejtman hr. Larisch je bohatý magnát, jemuž doly karvinské vynášejí ročně milion zlatých. Je veskrze gentleman, ale — pro naše požadavky schází mu dostatečné porozumění. Ve sněmovním jednání drží se tradic posledních třicíti let. Je to pohodlné. Sněmovní jednání koná se toliko v jazyku německém.

Abychom podali obrázek posledního sněmování slezského, podáme zprávu po řadě o všech schůzích.

Zasedání sněmu zahájil dne 28. prosince 1895 zemský hejtman jak ve zvyku toliko v jazyku německém. Oznámil, že poslanci J. Hartl a J. Santarius zemřeli, na jejich místo že zvoleni byli poslanci Schinder a Grohmann. J. Hartl byl poctivý Němec. Hlasoval často s našimi, když viděl, že většina z pouhé svévole je chce umlčeti.

Ve druhé schůzi děly se volby čtyř výborů, (1. právního a politického, 2. školského, 3. finančního, 4. zemědělského). Německá většina uradí se o kandidatech a volí do každého výboru taktéž některého Čecha neb Poláka, aniž by však Čechy a Poláky o volbě zpravila. Diktuje jim kandidáty! Dlužno k tomu poukázati vůči požadavkům, jaké ve příčině zastoupení ve výboru zemském a ve výborech sněmovních kladou Němci na sněmu království Českého.

Již ve třetí schůzi utkaly se strany. Dr. Frant. Stratil, vůdce Čechů slezských, odůvodňoval školské návrhy české. Ve Slezsku zůstaveno totiž školství úplně obcím. Ovšem že nikoli z lásky ku školství, nýbrž z důvodů — jiných. Obec povinna je starati se o školní budovu a vypláceti učitelům služné. Jaké se ve mnohých obcích vyskytují „pořádky“, lze se snadno domysliti. Je to přímo namířeno proti českým a polským obcím. Země na stavbu škol a na vydržování učitelů uděluje obcím příspěvky, ne snad dle nějakého řádu, nýbrž dle „volného“ uznání sněmu. Jakým loktem se měřilo a měří dosud českým a polským obcím, o tom svědčí některé příklady. Německých odborných škol je ve Slezsku **8**, pokračovacích **15**, měšťanských **11**, česká neb polská žádná. Město Frýdek mělo dle úřadní statistiky koncem roku 1890 českých obyvatelů 4341, německých 2639, polských 292. Němců sice ve Frýdku skoro ani není, ale — ať. Za to není ve Frýdku žádné české školy! Na německé školy ve Frýdku poskytla země slezská obci frýdecké jenom v roce 1895 podpory 9000 zl. Na české ovšem nic. Venkovské obce soudního okresu frýdeckého mají 36.899 českých obyvatelů. V roce 1895 dostaly také 9000 zl. zemské podpory! Na germanisování jediného města věnuje tedy země právě tolik peněz jako na podporu celého českého okresu. Z řeči dr. Stratila vyjímáme:

Země slezská z příčin známých ponechává školství obcím. Že se německému školství při tom zle nevede, o tom ovšem není pochybnosti. Dle zákona a dle počtu dětí mělo by mít Slezsko 1210 školních tříd. Je jich toliko 1018, schází tedy 192. To jsou ovšem čísla všeobecná, avšak ve skutečnosti máme ohromný počet německých tříd, které nemají ani

50 žáků, zároveň však 255 škol jednotřídních a na každé z nich průměrně 100 dětí, tak že toliko na 51 je vyučování celodenní, kdežto na 156 je vyučování polodenní a na 48 občas polo- a občas celodenní! Slezsko, jehož samovládná většina se chvástá pokrokovostí a liberálností, ponechává školství chudičkým obcím, které nemohou naprosto povinnostem svým dostáti, ani školy stavěti, ani učitelům platiti atd. A tak po šestadvacítileté platnosti školský zákon jisté části Slezska ani se ještě nedotekl. A nyní dostavují se nové svízele, ba pohromy. V obcích na blízku průmyslových závodů hromadí se obyvatelstvo dělné. Do práce chodí i dvě hodiny cesty, do jiné obce. Dětí má s dostatek a školy pro ty děti má postavit obec. Starosta, ba často i občané, rodiče ty a jejich děti ani neznají! Kdo to chce poznat, ať zajde si v taková místa. Obec platí 1200 zl. přímých daní a má 600 školou povinných dítek. Aby školským povinnostem dostála, musila by vypsat 200 proc. školskou přirážku.

Zákon praví, že země má vypomoci, kde obec na školy nestačí Země to činí, ale jak! Nebéře na sebe povinnost, nýbrž rozdává milosti. Říká se tomu subvence. Proti nemravnosti subvencí a nemravnému způsobu udělování subvencí máme tu sta petic ze všech stran, od obcí bez rozdílu národnosti! Pro 1208 učitelů potřebovala by země zl. 729.100·50. Ty by se daly uhradit 22·6 procentní přirážkou školskou. Kdybychom vypsali přirážku 25procentní, dostalo by se nám průměrem na každou třídu 716 zl. Pak by se mohlo mluvit o vzkvétajícím školství! Obce povinnosti dostáti nemohou, není to prostě možno, poněvadž by potřebné přirážky po případě 40 až 60 proc. obnášely. A co se už učitelstvo nažádalo za zrušení místních tříd platebních! Na Moravě to učinili a je všeobecná spokojenost. Učiňte ve Slezsku totéž! Arciť jsou na Moravě jiné poměry. Tam neterrorisuje několik pánů, již především oproti veřejným školám bezkonfessionálním mají za lubem zájmy svých škol konfessionálních (narážka na Haasovy evangelické školy konfessionální) a potom páni, kteří si chtějí hráti na milostivou vrchnosť oproti obcím o subvenci žebronícím (narážka na dr. Müllera, který svůj volební okres [Frývaldov] subvencemi zaplavuje).

Na to poslanec V. Hrubý odůvodňoval svůj návrh, aby při novém vyrovnání rakousko-uherském vláda dbala se vším důrazem zájmů této polovice říše, a žádal, aby návrh odkázán byl zvláštnímu výboru. Tomu se opřel dr. Müller, poněvadž do takového zvláštního výboru musel by se voliti také některý Čech. A proto není toho zapotřebí.

Na to jednáno o zalesnění pastvisk v poříčí Visly. Poříčí Visly je majetkem komory těšínské, bývalého léna koruny České. Sedláci od pradávna měli právo pást v lesích dobytek. R. 1869 komora násilně právo to jim odkoupila. Prodala několik set jiter lesa židům na vykácení a vykácenou půdu „darovala“ sedlákům v náhradu. Od té doby vyhynul takřka dobytek z majetku selského, poněvadž není pastev. Vykácení lesa mělo však také další strašné následky: po každém větším dešti je povodeň. Poslanec Cienciala učinil ve sněmu v r. 1876 návrh, aby vykácené lesy ihned byly znovu osázeny. Tehdy vládní zástupce navrhovatele urputně napadl a chránil těšínskou komoru. Nyní, po dvacíti letech, když Visla nadělala milliony škod, přichází vláda sama s podobným návrhem!

Dr. Müller postavil se proti návrhu vládnímu. Polské horaly krmit penězi zemskými, to tak! To se nesmí stát, to je vydírání. (Dr. Michejda volá: Kolik jste nahrabal pro svůj volební okres, Frývaldov?) Müller: A nedostanete nic!

Na to se věc .... odročila, ač je to věc spravedlivá, ač si toho vláda přeje! To právě je německá spravedlnost!!!

Ve schůzi čtvrté při volbě správní rady slezského ústavu pro úvěr pozemkový (hypoteční banky zemské) odmítla německá většina voliti některého Čecha nebo Poláka. V ústavu tomto nedělá prý se politika, pravil dr. Rochovanský, starosta opavský a člen zemského výboru, a proto prý tam žádný Čech nebo Polák nemusí být!

V téže schůzi přišlo k tuhé srážce mezi dr. Michejdou a superintendentem dr. Haasem. Dr. Michejda je také protestant. Toho po leta využitkovával dr. Haase, štval dr. Michejdu proti Čechům a navazoval neustále německo-polské spojenství. Když však přišlo v loni ku zřízení polského gymnasia v Těšíně, ukázal se dr. Haase v pravé své podstatě. K jeho návodu zemská školní rada polskému gymnasiu činila neustálé překážky. Uvážíme-li, že na Těšínsku jsou protestanti skorem výhradně národnosti polské (potomci Českých bratří!), vidíme, že dr. Haase je více Němcem než politikem, než duchovním pastýřem svých oveček. Za to má dr. Haase velmi blízké styky s — německým židovstvem!

Po událostech ve schůzi třetí dělo se v zákulisí něco, co se dá krátce asi takto vysloviti. Vyskytla se otázka šlechtického nadpráví v rakouské ústavnosti. Není pochyby, že zastoupení velkostatků ve sněmích děje se na úkor občanské rovnoprávnosti. Nadpráví toto nepochází z vůle lidu, nýbrž, řekněme, z dobré vůle vlády. Vláda by potřebovala dnes nebo zítra podat předlohu o zrušení sborů velkostatkářských a miliony občanstva přijaly by předlohu s jásotem. Vyskytla se tedy otázka, zdali je správné, že šlechta slezská, či správněji řečeno, zástupcové velkostatků slezských jdou slepě s německými nacionály i v takových případech, jako byla vládní předloha na zalesnění poříčí Visly. Odpověď na tuto otázku zněla velice důrazně: ne! A tak se stalo, že ve schůzi čtvrté přišla vládní předloha o zalesnění znovu na denní pořádek a byla bez odporu a bez řečí jednohlasně přijata. Před schůzí prohlásil totiž sbor velkostatkářů a za nimi němečtí liberálové barvy Menger-Haase, že budou hlasovat bez podmínky pro vládní předlohu.

S celou silou vypukl spor o právo slovanské většiny ve schůzi páté. Byl to výbuch hněvu za tak dlouhé útisky a porobu. Na denním pořádku bylo jednání o novém statutu slezského ústavu pro úvěr pozemkový, pokud se týče úvěru obcím. Referent dr. Rochovanský navrhoval, aby statut přidělen byl zvláštnímu osmičlennému výboru.

Dr. Stratil žádal, aby výbor sestával z devíti členů, z nichž tři ať připadnou Čechům a Polákům. Polští a čeští poslanci zastupují většinu obyvatelstva země. V Čechách jsou Němci v menšině, je jich asi třetina a mají takové zastoupení ve výborech, jaké my žádáme, ač je nás přes polovici v zemi. Němci v Čechách naříkají, že závisejí jich zástupci na dobré vůli většiny. Ale ta většina je neterrorisuje, neumlčuje, jako vy nás. Když koho z nás milostivě do některého výboru volíte, ani nám

nepovíte koho, ani s námi nejednáte, jen svými hlasy našeho muže komandujete, ne jako v parlamentě, nýbrž jako v robotárně. Můj návrh podává vám příležitost, abyste se ukázali v pravém světle tam, kde máte umělou sice, ale přece jen většinu. Pány zástupce velkých statků žádám, aby se chovali k menšině tak kavalírsky, jako se zástupci velkých statků na sněmu království Českého chovají k menšině onoho sněmu! [Bouřlivý souhlas českých a polských poslanců.]

Dr. Müller volá: Dobře, budeme volit 9 členů.

Poslanci začínají pobíhat, předseda přerušuje schůzi. Němečtí poslanci umluvili se, že budou volit 9 členů do výboru, ale s menšinou že o ničem nebudou vyjednávat.

Dr. Michejda volá: Volte dle kurií! Máme ve venkovských obcích většinu, ale přece budeme volit dva naše a dr. Müllera. Jen se prohlaste v zásadě pro volby dle kurií a zanechte majorisování v celém sněmu. My nechceme kurii národní dle rovnocennosti, jako vaši krajané v Praze, ale zanechte toho znásilňování.

Vzrušení stále roste. Pojednou zvoní hr. Larisch a ohlašuje, že volba už je provedena. Odevzdáno bylo 15 lístků. Jelikož však absolutní majorita sněmovní obnáší 16 hlasů, neměla volba platnosti. Zemský hejtman hrabě Larisch vyzývá však své věrné, aby hlasovali, je-li volba platná. A týchž 15 poslanců německých prohlašuje volbu za platnou!!

Mezi českými a polskými poslanci nastalo ohromné rozčilení. Je slyšet hlas: to je neslýchaný skandál, to není kavalírské jednání, to je chlapecký úskok!

Hr. Larisch celý se třesa čte jmena zvolených. Když čte jmena dr. Stratila a dr. Michejdy, propuká vřava na českých lavicích.

Dr. Stratil hlásí se o slovo a praví: My od vás žádných milostí nechceme, já volbu takovou nepřijímám.

Dr. Michejda: Vy jste s námi o našem právu ani nechtěli mluvit a proto o vaši volbu nestojím!

„Pojďme," zvolal na to dr. Stratil, a Čechové i Poláci opustili sněmovnu.

Ve sněmovně nastalo zděšení. Zemský president hledí ztrnule před sebe do prázdna, Němci sedí jako zařezaní. Hraběte Larysche opustila obvyklá dobrá mysl, chvěje se a přehazuje křečovitě papíry před sebou na stole. Dr. Müller první se vzpamatoval, běží ke stolku a referuje o čemsi.

„Angenommen" volá hr. Larisch, ačkoliv nikdo neví, co se děje a ve sněmovně je přítomno i s presidiem 13 poslanců.

Dr. Müller referuje dále. Ředitel sněmovní kanceláře běhá zatím po všech „hlavách" a konečně rozbíhají se sluhové na všechny strany. Dr. Müller referuje, stále referuje, pořád referuje. Po půl hodině sehnali ještě dva poslance a po chvilce přichází třetí.

Nyní povstává hr. Larisch a čítá své stádečko, „líčí poličuje, či někdo chybuje." Sechzehn! Kdo je pro návrh, ať zůstane sedět!

Zůstali sedět!!! A památná schůze byla u konce!

Poplach, jaký nastal v sobotu 11. ledna v Opavě exodem českých a polských poslanců ze sněmu slezského, nelze ani dosti obšírně vylíčiti.

Vrcholil ovšem v tom, že jak zemský hejtman hrabě Larisch, tak zemský president hrabě Coudenhove bez obalu vystouplým poslancům dávali na jevo, že je to „věc velmi nemilá, která se musí odčinit". Ba oba tito náčelníci samosprávy a státní správy zemské i vůči majoritě sněmu slezského dávali svou nespokojenost tak zřejmě na jevo, že z toho nastalo nemalé kvašení. Po dlouhé době zase jednou začaly se rozcházeti trochu zájmy velkostatkářů a zájmy ostatních poslanců německých. Kdežto velkostatkáři, v čele Sedlničtí, Spens-Boden a Mattencloit (zeť Taaffův) začali se kloniti k Larischovi a Coudenhovovi, rozštěpili se poslanci ostatní ve dva tábory, v tábor nesmiřitelných nacionálův, v popředí s jedovatým drem. Fr. Müllerem, drem. Rochovanským, drem. Pohlem a drem. Cimrem, a v tábor „liberálních" diplomatů s drem. Mengrem, Haasem a ostatními. Nejistota v kruhu šlechtickém netrvala ovšem dlouho; dostali „vyrozumění", že se věc s českopolskými poslanci musí urovnat, a tak se také stalo. K nalehání rozhodujících činitelů dostavili se čeští a polští poslanci do schůze šesté opět, ale teprv hodinu po zahájení jednání a tu dr. Menger jménem většiny učinil prohlášení, že napříště chtějí Němci slušný zřetel bráti k oprávněným požadavkům českých a polských zástupců. K prohlášení tomuto nepřipojili se však němečtí nacionálové, nýbrž stiskli ve svém listě („Deutsche Wehr" 15. ledna) ohražení, že oni o rovné právo se Slovany nestojí, jim že patří nadpráví!

Ku konci schůze sedmé učinili poslanci čeští a polští dotaz ve příčině rovnoprávnosti u soudů. Při soudě na Těšínsku je čeština a polština úplně vyloučena, ač žije na Těšínsku 75.000 Čechů, 180.000 Poláků a asi 30.000 Němců! Všechny soudní spisy píšou se německy. Přijde-li k odvolání, předčítají se českému, či polskému rolníku německé spisy, a konečně se ho zeptají, „co ještě chce říci". Na to český rolník: „Ale však jsem slovu nerozuměl". — Slavný soud: „Do toho nám nic není, jděte, odvolání vaše se zamítá . . .!"

To se neděje v Turecku, nýbrž na Těšínsku, pětatřicet let po prohlášení ústavy, devětadvacet let po prohlášení státních základních zákonů s proslulým § 19.!

Ve schůzi osmé dne (18. ledna) podal dr. Stratil tento návrh:

„Slavný sněme, račiž se usnésti:

C. k. správa vyučovací se vyzývá, aby zrušila výnos c. k. zemské školní rady slezské ze dne 16. ledna 1873 č. 3502, jenž se týče vyučování německému jazyku na slovanských školách obecných ve Slezsku, i s dotyčnými pozdějšími dodatky, a aby vyučování jinému jazyku zemskému na veřejných obecných školách ve Slezsku podle všeobecně uznaných paedagogicko-didaktických zásad nově zařídila, maje při tom zření k ustanovení čl. 19. stát. zákl. zák. z 21. prosince 1869. č. 142. ř. z."

Návrh znamená odčinění strašné křivdy. Zemská školní rada nařídila totiž r. 1873., že na českých a polských školách obecných smí se toliko v prvé třídě přihlížeti k jazyku mateřskému školních dítek. Druhou třídou počínajíc děje se vyučování toliko jazykem německým!

Ve schůzi deváté měl dr. Stratil návrh svůj odůvodniti. Po celou schůzi, která byla vyplněna samými menšími věcmi, dělo se vyjednávání. Konečně oznámil dr. Haase, že návrh Stratilův zamítnut bude a limine.

Dr. Haase býval totiž svatým duchem a vládcem zemské vlády. Schůzi předsedal toho dne kardinál Kopp. Dr. Stratil odebral se k němu se žádostí, aby odůvodnění návrhu ponechal na jindy. Kdyby většina návrh ten ihned odmítla, že vystoupí Češi a Poláci ze sněmu!

Kardinál Kopp prohlásil, že jednání většiny je neslýchaně příkré a zakončil ihned schůzi.

Po schůzi nastalo vyjednávání. Dr. Stratil řekl bez obalu, vláda trpěla po pětatřicet let „ústavní" hospodářství slezských lidiček, všech těch Haasů a Müllerů, vláda trpěla, že c. k. zemská školní rada slezská bývala nejsmělejším němčourským úřadem v celém mocnářství, nynější vláda chce-li, mohla by odčiniti prazvláštní skutky vlád dřívějších. Netřeba čekat, až sněm dá c. k. zemské školní radě nějaké pokyny. Sněm konečně za to skorem ani nemůže, že 10.000 židů slezských má v zemské školní radě svého zástupce, ale 130.000 Čechů a 180.000 Poláků nemají tam nikoho.

Sněm také za to nemůže, že stát pro Němce a židy vydržuje 4 reálky, 4 gymnasia, 3 ústavy učitelské, pro Čechy a Poláky pranic!

Vyjednávání se zdařilo. Ve schůzi desáté odůvodnil dr. Stratil věcně svůj návrh, který pak byl bez odporu odkázán školskému výboru. Zemský president pak slíbil, že nestrpí, aby návrh zanikl, nýbrž že z moci úřadní se přičiní, aby nařízení zemské školní rady, tedy úřadu jemu podřízeného, bylo odstraněno a školskému zákonu říšskému průchod dán!

Ve schůzi třinácté (29. ledna) odůvodňoval dr. Michejda svůj návrh na zřízení českého a polského ústavu učitelského.

Ve Slezsku je velký nedostatek českých a polských učitelů. Německých učitelských ústavů je ve Slezsku pět, tři státní a dva soukromé, český a polský žádný! Z Moravy nebo z Čech nejde do Slezska nikdo; musel by dříve složit zkoušky způsobilosti pro školy německé. Tak důkladně postarala se zemská školní rada různými těmi „nařízeními" o germanisaci školství českého a polského ve Slezsku.

Avšak — poslyšme!

— Jak jste se dostal, pane učiteli, na „českou" školu?

— Jsem z této vesnice, jsem Moravec, jak se u nás říká.

— Dobře, ale jak vám napadlo, hlásit se k české národnosti a dělat zkoušku pro „české" školy? Chodil jste vy do nějaké české školy?

— No chodil jsem napřed u nás do školy. Už tehdy se jí říkalo „česká". Ale pan učitel byl s těmi pány v Opavě za dobré, a tož jsme se učili hlavně němčině. Říkal nám, že „po našemu" čili po moravsku, že je sprosté a hloupé, že se musíme naučit po německu. Už jsem byl devět let, číst, psát a počítat jsem neuměl ani po česku ani po německu, tož tatínek řekli: když po německu, synku, tož po německu, a půjdeš do Opavy, aby z tebe něco bylo. Trochu nadání jsem měl, a tak to konečně po německu šlo. Národní vědomí neměl jsem ovšem pražádné. Teprv na reálce, když mne jistý professor počal pronásledovat proto, že mám české jméno a že moje německá výslovnost byla pořád ještě „mit čechischen Anklängen versaut" . . .

— Tak říkal?

— Tak to říkal doslovně! Když mi tedy stále říkal „böhmischer

copak", a když zároveň jiný professor často nám vykládal s láskou o dějinách českých, začal jsem němčoura nenávidět a Čecha milovat a ponenáhla byl ze mne vlastenec. Z nižší reálky šel jsem na ústav učitelský a přihlásil jsem se do češtiny. Tím už jsem byl určen pro české školy. Již z druhé hodiny mne professor vyhnal, poněvadž jsem neuměl dvě slova napsat pravopisně a poněvadž jsem česky jedinou delší větu nedovedl souvisle pronésti. Přišel jsem však do příští hodiny opět a professor už nic neříkal, neboť sotva dva žáci lépe se v češtině znali než já. Mne však jala jakási touha, učil jsem se české mluvnici celé noci, četl jsem české knihy a za čtyři leta přivedl jsem to dosti daleko. Ale mnohý soudruh ani při maturitě neuměl ještě pravopisně psát.

— A stal se učitelem na „české" škole?

— Toť se ví, na to se tak nehledí. S dětmi mluví „po našemu" a dbá tím více němčiny.

— A je mnoho takových učitelů ve Slezsku?

— Většina stala se učiteli za stejných, ne-li za horších poměrů než já. Kdo je pilný a svědomitý, učí se česky, když už je učitelem.

— A kdo není svědomitý?

— Vyběhá si nějakou podporu a buď nedělá nic, nebo němčí . . .

To je tresť rozmluvy s vlasteneckým učitelem. Výkladu mnoho netřeba.

Dr. Michejda řeč na odůvodnění svého návrhu začal jazykem polským. Češi a Poláci radostně mu přizvukovali, Němci — jsou rozhořčeni, bojí se vlády, mlčeli, jako by se nic nedělo.

Druhou část řeči své promluvil dr. Michejda zase po německu. Vyčetl jim všechny hříchy, které jejich zemská školní rada spáchala. Mají 8 středních škol, 11 škol měšťanských, 8 škol odborných, 15 řemesl. škol pokračovacích, 5 ústavů učitelských, stř. školu hospodářskou atd. atd. Čechové a Poláci nic. (Dr. Komárek, germanisátor frýdecký, usmál se na řečníka. Dr. Michejda prudce vybuchl: na germanisování Frýdku vyplácí země ročně 8000 zl., nám upíráte všechno, to je ta vaše vyšší kultura. Neštítíte se ničeho, kde nás můžete poškodit! —)

Dr. Michejda žádá vládu, aby všechny ty hříchy vzala na vědomí a zavedla zákonitý pořádek.

Návrh dra. Michejdy beze slova přikazuje se školské komisi.

Dr. Stratil těžce onemocněl a hr. Coudenhove povolán byl na stolec místodržitelský v Praze.

Ve sněmu panovala jakási stísněnost. Všechny strany obracejí se k zástupci vlády o pomoc v různých záležitostech, zemský president hrabě Coudenhove velmi živě se zúčastňuje jednání sněmovního, a sotva se sněm rozejde — — odejde pan hrabě do Prahy. Hrabě Coudenhove mohl by mnoho vykonat, kdyby chtěl. Třiadvacet let trvalo, než konečně některý zemský president slezský uznal otevřeně, že to v zemské školní radě divně chodí, a slíbil, že odpomůže. Slíbil, a — odejde. Přijde pak nový president, a uplynou zase dva, tři roky, než pozná poměry. A až je pozná, jakou máme záruku, že vyplní to, co hrabě Coudenhove slíbil?!

Levičáci urputně se namáhali, aby po hraběti Coudenhovovi přišel jejich muž. Hrabě Coudenhove ještě nic neučinil, toliko ukázal, že si nedá poroučet od Mengra, Haase a Müllera, a už ho panstvo nenávidělo, už

rylo potají a obíhalo své mocné ochránce ve Vídni. V loni, ve schůzi dne 9. ledna, rozčertil se dr. Menger tak dalece, že řekl: Ano, chceme Slezsko germanisovat, neboť germanisování Slezska znamená ránu smrtelnou všem státoprávním aspiracím českým! — A s tímto kaprem běhají pánové do Vídně. Ovšem se německé panstvo nepochlubí, kolik záložních důstojníků ve Slezsku bylo zbaveno důstojnické hodnosti pro prušácké smýšlení. Ve Slezsku „alldeutsche Gesinnung“ má tak pěkné zbarvení prušácké, že už se to vojenským úřadům přejedlo. Jinak je ovšem s úřady „civilními“, ty jsou v rukou „bezpečných“, a aby se jim na místě nepohodlného presidenta Coudenhova dostalo náčelníka „spolehlivého“, o to právě německé panstvo vší silou pracovalo.

Co se stane se všemi těmi návrhy ve příčině rovnoprávnosti a ve věcech školských, které učinili Češi a Poláci? Měli jsme příležitost promluviti si s některými starosty venkovských obcí. Opavské hejtmanství pošle jim německý spis. Starosta tak tak ještě se po německu domluví, ale v písemnostech se nevyzná. Potřebuje tlumočníka a musí podepisovat odpovědi, jimž nerozumí. Následkem takového podpisu ukládá se starostům nezřídka i pokuta. To jsou přece poměry, jimiž se křiklavě porušuje § 19. st. z. zákonů. Ve Slezsku tento paragraf ovšem vůbec neplatí. Zde platí paragrafy dra. Haase a dra. Müllera. A dle těchto paragrafů řídí se bohužel dosud i vláda. Hrabě Coudenhove dokázal, že se slezské tajné vlády nebojí.

(Nařízením ministerstva byl již tento nešvár odklizen.)

Patnáctá schůze sněmu slezského (dne 1. února) měla nad očekávání bouřlivý začátek. Ve schůzi třinácté přečetl poslanec Hrubý v řeči české zprávu zemského výboru moravského ve příčině úpravy řeky Ostravice. Zemský hejtman hrabě Larisch nedovolil, aby český odstavec řeči poslance Hrubého pojat byl do sněmovního zápisu (protokolu), odvolávaje se na dřívější usnesení sněmu.

Poslanec Hrubý požádal zemského hejtmana, aby dal dodatečně vřaditi do zápisu českou část řeči jeho.

Hrabě Larisch odmítl naprosto. Sněm usnesl se 14. září 1871 na tom, že poslanec smí mluviti německy, česky nebo polsky, ale do zápisu přijdou toliko řeči německé. České a polské řeči musí si každý sám do němčiny přeložit a potom teprve přijdou do zápisu! To je staré právo a na tom prý Larisch pranic nechce a nebude měnit.

Poslanec Hrubý tomuto názoru se opřel. Pravil především, že podobné usnesení sněmu nemá právní platnosti, poněvadž se příčí zřízení zemskému a státním základním zákonům. Chcete-li při podobném usnesení trvat, vyslovuji tuto jménem většiny obyvatelstva rozhodný protest. Sotva slovo to poslanec Hrubý pronesl, začali dr. Haase, Türk a dr. Müller křičet a hluk tropit. Nezmýlíte mne, volal na ně Hrubý, my máme alespoň tolik cti v těle jako vy, ale daleko poctivější právní vědomí než vy. Nestrpíme, aby se v této zemi, krví našich předků kultuře vydobyté a české, posvátné koruně přivtělené, s Čechy zacházelo jako s rájou v Turecku. Uznávám, že máte choutky turecké, ale my se vám nepodvolíme. Vaše násilnictví sílu a moc našeho národa nepodlomí. J. Exc. pana zemského hejtmana žádám, aby jednal dle práva a ne dle usnesení proti-

zákonných. Zároveň se dovolávám zakročení zástupce vlády, pana zemského presidenta. Isterský sněm opovážil se vyloučit jazyk chorvátský ze sněmu a vláda usnesení to zrušila. Doufáme, že vláda nám popřeje téže ochrany, jaké popřála Slovanům isterským.

Dr. Haase obrací se prudce proti Hrubému. Slezský sněm není žádný „polnischer Landtag“, aby jediný poslanec usnesení sněmu směl zvrátit svým „niepozvolam“. Nechceme žádný Babylon, chceme jednoduché řízení a proto nepřipustíme než němčinu! Činím návrh, aby se přešlo k dennímu pořádku.

Poslanec Hrubý: Nečinil jsem návrhu, žádal jsem pana zemského hejtmana, aby mi vyhověl z vlastní moci. My jsme se už dlouho přemahali, poctivě jsme pracovali, sami jste to často uznali, ale vy nás při každé příležitosti v nejsvětějších našich pocitech jízlivě urážíte, vy se nám posmíváte, když se poctivého práva dovoláváme. A proto déle vaše násilnictví nestrpíme!

Dr. Menger vykládá: Zápis sněmovní je akt veřejného práva. Řeči v zápisu obsažené požívají immunity. A immunita, „to není jenom tak“. Řeči immunní nepodléhají právomoci soudce, ale právomoci předsedy sněmu. A jak by zemský hejtman právomoc tuto vykonával, když česky a polsky neumí!

Češi a Poláci volají: Výborně, dobře mluvíte, vy jste čtverák! Ať se pan hrabě učí, když neumí. Jiní lidé se musejí také učit, ať se hrabata také učí!

Dr. Müller praví, že zápisy tisknou se na peníz zemský a proto že zemský hejtman se musí podrobit usnesení sněmu.

Za všeobecného napjetí ujímá se slova velkostatkář bar. Mattencloit, zeť † Taaffa. Pan baron napsal si dvouřádkovou „řeč“ na kus papírku, čte ji dosti správně a — — navrhuje konec debaty!

Konec debaty přijímá se všemi hlasy německými a jednání zemského hejtmana se schvaluje!

Ve schůzi osmnácté (6. února) podával dr. Menger zprávu o činnosti zemského výboru. Dokazoval zcela opravdově, za velkého rozjaření Němců, že českým a polským školám udílí více podpor než školám německým. Ve skutečnosti české a polské obce dostaly 80.000, německé 120.000. To bylo však v r. 1895! Od r. 1870—1882 dostaly německé obce statisíce a české nic!

Dr. Jan Michejda proslovil proti Mengrovi řeč plnou tak vroucího přesvědčení a drásajícího roztrpčení, že se německá většina pod dojmem řeči té jen svíjela. Začal zcela klidně, věcně. Většině schází smysl pro reformy. Zlé svědomí nahání jí strachu z každé novoty. Šest let za souhlasu celé země činili jsme návrh, abyste školy převzaly do správy zemské, marně. Chcete být pány, chcete obcím udělovat milostivé subvence. Jste nepolepšitelní. Každý ví, co tropíte se školstvím obecným. Školu hospodářskou, ovšem německou, zastrčili jste do německých hor, aby naše děti k ní nemohli. Žádali jsme střední školy, řekli jste ne. Žádali jsme obligátní vyučování tu češtině, tam polštině, řekli jste ne, je prý to proti § 19. stát. zákl. zák. Je to tak hloupé, jak vy jste chytří, ale vy se právě ničeho neštítíte; to je vaše moudrost a spravedlnost! Ústřední

spolek hospodářský nechtěli jste založit, ačkoliv jste centralisté; báli jste se, že by naši sedláci měli většinu! Jste proti všemu, co žádáme, jako zabedněni, straničtí a zatvrzelí! Úřady chcete jenom pro sebe a pro své synky. Vaši synkové jsou pouzí Němci, proto i v ryze českých a polských okresích musí být němčina řečí úřadní, aby to synci vaši měli pohodlné. V tom s vámi ovšem také slavná vláda je za jedno. Vždyť slavná vláda toť jste byli do nedávna vy, jedině vy! Udělali jste silniční zákon. Když po dvacíti letech v jediném silničním výboru dostali většinu naši lidé, ihned jste chtěli zákon změnit! Po 20 letech dostala okresní školní rada pro venkov opavský českou většinu. Ihned jste přišli se změnou zákona!!! Když jsme r. 1890 vydobyli 6 mandátů, tedy většinu v obcích venkovských, ihned jste přišli se změnou zřízení zemského! Chtěli jste rozmnožit počet přísedících, pro sebe, aby náš člověk naprosto tam byl umlčen! Pro venkov opavský udělali jste dva mandáty. Třicet let vám to bylo vhod. Když jste však r. 1890 mandáty ty ztratili, už jste žebronili, aby vláda politický okres opavský rozdělila na část českou a německou. Stydět byste se měli — kdybyste to dovedli.

S vámi řeči není. Obracím se k velkostatkářům a k „silné ruce“ vládní, aby učinily nápravu . . .

Dr. Müller na to odpověděl: Stokrát jsme to slyšeli, už byste mohli dát pokoj, už se nám bnusí o tom mluvit!!!

Zdenko Sedlnický z Choltic, korouhevní pán králů českých, celý rudý vztekem, sápe se na dra. Michejdu. Je prý 26 let v zemském výboru a ví co má dělat . . .!

Dr. Müller znovu pak vyčítá posl. Hrubému a Michejdovi, že prý prošli „o chlup“; ve sněmu mohli prý zasedat Slované „ústavověrní“!

Hrubý: A co byste řekl Němci, který by ve všem šel a hlasoval s Čechy?

Dr. Müller: Že je ničema!

Hrubý: Tak vidíte, a přece litujete, že na místě našem nesedí ničemové. Ti by se vám ovšem lépe hodili, mohli byste hospodařit bez překážky!

Petice českých obcí, aby zemský výbor slezský česká podání česky vyřizoval, byly dle návrhu Zdenka Sedlnického zamítnuty! „Dokud já jsem v zemském výboru,“ vzkřikl zpupně, „bude se úřadovat jenom německy!“

Tedy v zemi většinou slovanské musí zemský výbor úřadovat pouze německy, poněvadž pan Zdenko Sedlnický z Choltic, potomek slavných českých pánů, si toho přeje!

Touto ukázkou z právních poměrů ve Slezsku budiž náš obrázek zakončen!

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

ásledující sobotu, v den, kdy dle kalendáře byl úplněk, vypravila se naše osmičlenná společnost záhy po obědě na cestu ku Hrádku. Šlo se zpočátku podle řeky Blanice, pak stoupalo se zvolna vzhůru lesem Březinou, jenž patří městu Vlašimi a potom polní cestičkou. Ježto bylo parno, kráčeli jsme nejvolnějším tempem a takž minulo půldruhé hodiny, než jsme stanuli „u zázračné studánky“ pod samým Hrádkem. Stěny kaple, jež nad studánkou je zbudována, byly ověšeny berlami chromých, votivními tabulkami a různými dary lidí, kteří zde „zhojení došli“. Tu a tam hlásala i tabulka, jaký zázrak na kom zde byl učiněn.

Slečna Anna chtěla se ze „zázračné studánky“ napiti, ale od toho jsme ji ze zdravotních ohledů zradili.

Za několik minut na to byli jsme u fary. Pan farář očekával nás již ve dveřích, mžoural spokojeně bystrýma očima za ostře broušenými skly ve stříbrné obrubě, usmíval se radostně a podávaje všem obě ruce na uvítanou opakoval několikráte:

„Děkuju vám, že jste si na mne vzpomněli a vítám vás srdečně!“

Pak uvedl nás do fary, abychom si odpočinuli. Když jsme se byli trochu ochladili, provedl nás svojí domácností, kteráž byla neveliká, ale velmi vlídná a útulná. Fara Hradecká byla tehda (a je snad dosud ještě) kamenná, toliko přízemní budova, vlastně jenom lepšího druhu domek s taškovou střechou a celý byt farářův sestával ze dvou komnat: na levo od vchodu byla pracovna, spolu také jídelna a přijímací síň, na pravo pak garderoba a ložnice. Kuchyň a pokojík pro hospodyni byly vzadu.

Nebylo tu nic zvláštního, nic nápadného, a přece ovanul každého, kdo do farářova příbytku vkročil, duch jakési zvláštní poesie, docela jiné, než jakou zpravidla znamenáme v uspořádání a vzezření far vesnických. Na první pohled viděli jste, že tu nesídlí farář, o němž se neví, je-li více knězem nebo rolníkem; jediné obhlednutí poučilo vás, že jste nevkročili do bytu faráře bohatého, ač se také nejevila nikde stopa nedostatku . . . vlastně nevypadalo tam ani skoro jako na faře, nýbrž spíše jako v bytu tichého, od světa odloučeného učence, v jakési dobře zařízené a úpravně držené civilní poustevně.

A tam tomu i bylo. Hrádecká fara byla tou dobou sídlem učence a badatele, historika a starožitníka, kněze osvíceného a duchem nad své vrstevníky namnoze daleko vynikajícího, kněze úřadu svému věrného, ale prostého všech předsudků, vlídného, veselého a družného. Bylo až s podivením, že muž, který nucen byl žíti v takové samotě, tak jasnou a veselou

mysl a taký společenský smysl si zachoval. Kromě učitele neměl v místě samém s kým promluvit a i ten hovor mohl býti jen velice obmezený, neboť učitel Votýpka byl muž na učence Vlasáka přece jen příliš prostý. Nejmilejšími společníky pana faráře byli mlynáři, kteří od břehu Blanice vzhůru na Hrádek přicházeli a kteří snad dosud někdy za ním docházejí do Vlašimi, kdež Pater Antonín Vlasák ve výslužbě žije, od měšťanstva vysoce ctěn a obecně milován. Nyní je arci již kmetem vysoce pokročilého věku, ale roku 1866 byl mužem v nejlepší síle a ducha zrovna mladistvého. To spůsobily stálý styk s věčně mladou přírodou, střídavé zaměstnání kněze a učence, četba literatury básnické a — zpěv, jehož byl Pater Vlasák vždy náruživým milovníkem.

Řečeného dne, kdy naše smíšená společnost na Hrádek zavítala, byl pan farář ve zvláště dobré míře, tak že i na ty „mandragory“ — Prušáky zapomínal. Na Hrádku nebylo o nich arci ani potuchy — co by tam také byli dělali? Hrádek stojí na hřbetu či lépe na okraji vysočiny, kteráž pod ním jako příkrý břeh ku Blanici spadá; tudy nejde žádná dráha, žádná silnice erární ani okresní — jenom dvě polní, vozové cesty a nějaká ta stezka po stráni spojují Hrádek s ostatním světem. Jaké to tiché, poetické sídlo! V čele kostel, před ním na jedné straně fara se zahradou a naproti jednopatrová škola. Za školou kdesi dvě chalupy a nic více. Není-li škola, je na Hrádku naprosté ticho, jako na poušti. Živo bývá tam jen o poutích . . . Hrádek ležel Prusům docela mimo cestu, proto nebylo tam do řečeného dne o Prusech ještě ani potuchy.

Když byl pan farář hostům byt svůj ukázal, odvedl je do zahrady, kdež v prostorné besídce ku svačině bylo prostřeno. Po svačině následovala prohlídka kostela a procházka, načež se opět všichni do farské zahrady odebrali. Zde byla se zatím shromáždila druhá část společnosti: páni mlynáři od Blanice se svými ještě mladými paničkami a několika po okolí sehnanými studenty. Neklame-li mne paměť, přivedena také asi dvě děvčata, ne-li tři . . .

Zahájena lehká pitka při veselém hovoru, dělaly se všelijaké žerty a když slunce k západu se schýlilo, vyndaly paní mlynářky z košů, jež tím časem služky za nimi byly přinesly, bohatou zásobu studené spíže: tučná pečená kuřata, telecí kýtu, rozkrájenou na skyvy a hojně promísenou třaslavým aspikem, několik na slanině dušených mladých divokých kachniček, hojnost koláčků a hrnec libě páchnoucích jahod zadělaných do husté sladké smetany.

To bylo skvostné podívání a spolu jistá naděje na ještě větší pochutnání. Ježto pak měly mladé paní mlynářky pěkné oblé ruce s pikantními prstíky, usnesla se rozhodující mužská část společnosti, že se nedají přinésti z fary vidličky a nože, nýbrž že mají paničky kuřata a kachničky trhat a hodovníkům z ručky do ručky podávat. Dovoleno bylo jenom ruce si umyti, za kterýmžto účelem stranou u besídky postaveno bylo umyvadlo s konvicí a džberem vody.

Než začalo trhání kuřat, vypravoval pan farář, že kopá na temeni vrchu Kostelíku u Kladrub (Vlašimských) po církevních starožitnostech z doby husitské. Z farské zahrady Hrádecké je totiž onen vrch na oné straně Blanice, ve vzdálenosti asi jedné hodiny cesty, zcela dobře vidět

a hovor o něm rozpoutal se sám sebou. Vrch Kostelík je pravidelný kužel, strmící osaměle z vysočiny, jež od Vlašimi, od břehu Blanice na východ vystupuje a týmž směrem dále se prostírá. Je na západní straně toliko travou pokrytý, ale na východním srázu lesem zarostlý. Na jeho temeni bylo tehda znamenati zbytky jakýchsi nevelikých rozvalin a pater Vlasák vykládal nám, že tam stával kdysi kostelík svatého Jana Husa z Husince, k němuž věřící z daleka putovávali a že po tomto kostelíku vrch jméno má. Za násilně prováděné protireformace po bělohorské bitvě byl kostelík ten sbořen a v náhradu za něj zbudován na protějším vysokém břehu Blanice poutnický kostel Panny Marie. Farář Vlasák jakožto historik a starožitník vyžádal si od obce Kladrub, jež přímo pod Kostelíkem se nalézá, dovolení, aby směl na temeni vrchu kopat a vykopal také několik cenných památek, mezi nimi velké husitské ciborium s korunovým poklopem, jež opraviti dal a kteréž snad podnes je chloubou jeho sbírek.

Mezi tím, co pan farář o vykopaninách a kostelíku sv. Jana Husa ještě vypravoval, ozval se na kamenité půdě před farou dusot koňských kopyt, jakoby bylo několik jezdců do tiché poutnické osady zavítalo. Hovor rázem ustal a pan farář nazvednuv hlavu, jakoby bystře naslouchal, pravil ke mně a bohoslovci Brzkovi z Kladrub:

„Jděte se, mládenci, podívat, kdo to sem přiklusal!“

Odběhli jsme rychle a za malou chvíli měli jsme pochybné potěšení hlásiti panu farářovi:

„Čtyři pruští vojáci stanuli u fary, jeden důstojník, jeden poddůstojník a dva prostí. Prosí paní Pepičku o nějaké občerstvení.“

„I podívejme se, mandragory si také na nás vzpomněly!“ zvolal vesele pan farář. „Musím se podívat, jak vypadají. A potom, aby je Pepička slušně pohostila. Jen co se patří, paní kmotra!“

Po těchto slovech pan farář odkvapil a ihned bylo ho slyšet hlasitě rozmlouvat. Za nějakou pak minutu vrátil se uváděje do naší společnosti důstojníka a poddůstojníka.

Málokdo povšiml si, že v tu chvíli, co pruský důstojník před námi se objevil, slečna Anna Hřímalá sklenici od piva překotila a ještě méně došlo povšimnutí, že slečna pojednou zbledla a hned zase do temna se zarděla, neboť zraky všech byly obráceny na příchozí, jež pan farář představil slovy:

„Zde, pánové a dámy přivádím, ale jen na chvíli, dva nové hosty . . . Poručík Rickert, seržán Hammerstein.“ Příchozím pak pověděl německy, že shromáždil tu kolem sebe kruh svých nejbližších známých a požádal je, aby se posadili a z naší zásoby posilnili. A již tu byla také paní Pepička s talíři, příbory a ubrousky, „aby ti páni snad neříkali, že tady jíme jako Indiáni!“

Vojáci nedali se nutit a za chvíli dověděli jsme se, že jedou do Vlašimi a poručík Rickert že nese list jakýsi plukovníkovi Donnersmarkovi.

„Jsem komandován ke službě do vašeho okresního města, pane faráři, a těším se, že budu míti častěji potěšení vás vidět,“ doložil poručík ku své zprávě a chtěl ještě něco říci, ale pojednou se zarazil a povstav udělal dvornou poklonu slečně Hřímalé, kterouž byl nyní teprv

spatřil, ježto slečna z počátku zúmyslně stranou hleděla. Slečna se znovu hluboce zapýřila a sklopila oči.

„Aj, aj! Vy dva se už znáte?“ podivil se pan farář.

„Tak jest,“ odpověděl rychle a na oko chladně poručík. „Byl jsem nezvaným, ale přece výtečně častovaným hostem slečnina otce, pana starosty Hřímalého.“

„Tak, tak!“ přisvědčil pan farář a přimhouřiv pod lesklými okuláry své jiskrné šedé oči podíval se zcela nenápadně na slečnu Annu. Tato prozrazovala sice dosti značný stupeň rozpačitosti, ale panu faráři nezdálo se to nikterak podezřelým, naopak: on viděl v tom zvláště vyvinutou dívčí ostýchavost a stydlivost, jež ku slečnině celému zjevu na pohled výborně se hodily, a usmívaje se zakývával několikráte spokojeně hlavou.

Mezitím dostali jsme se s hovornými Prusy do živé rozprávky a rozpaky slečny Anny zůstaly nepovšimnuty. Poručík Rickert, jemuž „studená kuchyň“ paní mlynářek nad míru vhod přišla, vypravoval nám skoro s nadšením, jak výtečně dosud všude v Čechách byl přijat a pohoštěn i sliboval, jak jen bude po válce, že v některých rozšířených pruských novinách obšírně o tom se rozepíše. Potom vypravoval nám, střídaje se s seržanem, o rozmanitých ponejvíce veselých příhodách, jež se jeho oddílu a jiným sborům udály na výpravě proti „odbojným německým státům“ a věděl také leccos zajímavého z bojů v Čechách svedených, což všechno jsme arci všichni vyslechli s napjatou pozorností.

Asi za hodinu pak podívav se na hodinky zvolal mrzutě:

„Jak ten čas utíká! Pane faráři a vy, vzácná společnosti, přijměte srdečné díky za prokázanou nám pozornost a dovolte, abychom se vzdálili. Za půl hodiny jsme přece ve Vlašimi?“

„Zajisté,“ odpověděl pan farář, „a právě proto, že máte tak blízko, mohli byste se ještě pozdržet. Ve Vlašimi také nic lepšího nedostanete . . .“

„O to nejde, pane faráři,“ na to zase Rickert, „ale musíme teprve dostat byty . . . Odpustíte tedy již, že i přes laskavé vaše pozvání odklušeme.“

Na to uklonili se oba společnosti a farářem provázeni vyšli ze zahrady. Za chvilku ozval se opět dusot jejich kovalkády a my pokračovali jsme ve své zábavě. O Prusech dlouho se nemluvilo, ačkoli byli na Hrádku zjevem novým, — nás mladé lidi poutala a zaměstnávala s neochabujícím interessem společnost děvčat a mladých paniček, tak že všechno ostatní do pozadí ustupovalo, nevyjímaje ani duchaplné a vždy jindy vysoce poutavé páně farářovy výklady. Ale jovialní ten kněz nikterak se z toho nermoutil; on rozuměl životu a jej těšilo vždy velmi, když viděl mládež veselou a lidi družně k sobě se mající.

Když zábava, jak se zdálo, vrcholu dostupovala, začali jsme zpívat a zpěv náš hlaholil zvučnou ozvěnou dále mezi vysokými břehy Blanice. Pater Vlasák zpíval ohnivě s námi a jeho břitký, pronikavý hlas ovládal celý náš sbor. V jedné z přestávek vypravoval nám, kterak roku 1848 do Vlašimi — kdež on tehda byl kaplanem — došla první zvěst o výbuchu revoluce. Pater Vlasák meškal toho večera v středu svých přátel v hostinci „na poště“ — jestli se nemýlím — a bylo tehda zrovna „maso na pivě“. Toto maso na pivě utkvělo panu paterovi navždy v paměti, neboť právě

když je dojídal, přijeli z Prahy někteří vlastenci a vyprávěli, co se stalo... „Jak jsem to uslyšel, povstal jsem a zapěl z plné hrudi..." pravil se zanícením pan farář a povstav, jako tehda, zanotoval ohnivě „revoluční hymnu" z roku 1848, kterouž jsme pak my sborem opakovali. Pak následovaly jedna za druhou všechny ty, nyní již zapomenuté a neškodné, ale v letech šedesátých ještě policejně a soudně stíhané popěvky, jež za času „revoluce" v Praze se rodily a všude zpívaly, než Windischgraetz město začal bombardovat. Dámy zpívaly s námi a takž měli jsme silný smíšený sbor, jenž rušen nebyl ani jediným hlasem „falešným". Připomínám mimochodem, že se od roku 1862 v Čechách všude s neobyčejnou horlivostí pěstoval umělý zpěv sborový a že tedy při každé jen poněkud větší schůzi býval dostatek pěvců i pěvkyň, kterýmž se nelenilo společnost harmonickým čtverzpěvem jak náleží rozjařiti.

Pater Vlasák tonul zrovna v rozkoši a také nám ostatním bylo blaze. Ani jsme nezpozorovali, že se byla tím časem přiblížila půlnoc; paní Pepička, kteráž pamětliva byla okolnosti, že pan farář ráno mši svatou sloužiti musí a tudíž po dvanácté hodině ničeho již požiti nesmí, přinesla o třech čtvrtích na půlnoční hodinu koflíky s čajem a nedlouho po půlnoci se společnost naše rozešla.

Byla teplá měsíčná noc a cesta vonnými poli pravou rozkoší. Les nechali jsme nyní stranou, abychom v neurčitém polosvitu o kořeny neklopýtali a kráčeli jsme, vesele hovoříce, po travnaté obrubě vozové cesty. Já veda na rameni slečnu Annu Hřímalou kráčel jsem v čele našeho malého průvodu.

„Jak jste, slečno, s dnešním výletem spokojena?" otázal jsem se mezi řečí.

„Velmi dobře," odpověděla upřímně, „bavila jsem se výborně. Jenom ti Prusové neměli přijíti!"

„Ti nám přece zábavu nezkazili, vždyť záhy zase odešli!"

„Ach, ne to, milý příteli... mne mrzí, že ten poručík Rickert..."

„Vás poznal, slečno? Co pak je na tom? Vždyť se zachoval docela slušně."

„Ach, ano, ano, ale víte... on zůstával u nás a... považuje mne za známou. Snad jste slyšel, že pobude na nějaký čas ve Vlašimi?"

„Slyšel, zajisté, ale nebojte se, že vás bude obtěžovat. Potká vás, pozdraví a půjde dále. Nejvýše zeptá se ještě, jak se máte, jste-li zdráva, jak se tu bavíte, vzdá čest a zmizí. To není tak zlé."

„O kom pak to mluvíte?" zvolala za námi paní Mrázková.

„Slečna se mrzí, že přišel sem ten poručík Rickert," odpověděl jsem.

„Však on ji nekousne," prohlásila vesele paní Mrázková. „Ostatně, kdybys se ho, Anninko, bála, nevycházej beze mne na ulici, já jsem výborný hromosvod."

Po těchto slovech dala se paní Mrázková zase do řeči se svojí společnicí a my mohli jsme zase chvilku důvěrně rozmlouvat.

„Je vám, slečno, ten poručík tak odporný?" otázal jsem se beze všeho úmyslu.

„Ach, odporný mi není," odvětila poněkud rozpačitě slečna, „on je docela slušný a zdvořilý člověk... ale, prosím vás... slušné děvče

musí přece nerado vidět, když se pruský důstojník k němu hlásí jako nějaký starý známý . . .“

„Ve válce to, slečno, není nic divného, naopak: podobné zjevy zrovna v čas vojny nic neznačí.“

„Prosím vás, pane,“ pravila na to zvláště důvěrně slečna, „učiňte mi něco k vůli!“

„S radostí, slečno! Čím pak mohu sloužit?“

„Vy setkáte se s poručíkem Rickertem jistě dříve než já . . . Zastavte se s ním, dejte se s ním do řeči o mně a požádejte ho, aby se ke mně nijak nápadně nehlásil, aby nedělal příliš známého . . . že by mne to zkompromittovalo. Ano?“

„Milerád, slečno. Avšak to smím mu říci jenom jako vzkaz od vás — jinak byl by uražen. Svolujete?“

„To je choulostivá věc, milý pane; já mám mu posílati vzkaz . . . co by si lidé o tom pomyslili?“

„Nic si nepomyslí, slečno, protože se nikdo o tom ani nedoví! Já přece nebudu věc tak důvěrnou a diskretní vyzvánět! Ostatně věc je naprosto nezávadná a nevinná; dle mého soudu arci také zbytečná, avšak uznáváte-li ji se svého stanoviska za potřebnou aneb aspoň dobrou, můžete se na moji mlčelivost úplně spolehnouti.“

„Buďte tedy tak dobrý,“ rozhodla se rychle slečna, „a vyřiďte mu to, jak sám za nejlepší uznáte.“

Dále jsme o věci mluvit nemohli, neboť dvě mladé dámy přistoupily k nám, aby slečně cosi sdělily. Zůstavil jsem ji tedy a další cestu ke Vlašimi vykonal jsem s bohoslovcem Brzkem.

Když jsem kráčel kolem zámku ke škole, udeřily na věži dvě hodiny.

II.

Slečna Anna se nemýlila: hned následujícího rána setkal jsem se s poručíkem Rickertem, a to u nás v domě. Plukovník hrabě Donnersmarck nemaje pro něho pozdě večer bytu, poslal jej, aby noc nějak ztrávil na strážnici, a matka moje měla potěšení, zapůjčiti pro pana poručíka na noc žíněnky s přikrývkou a uvařiti mu čaje.

Ráno pak nabídl jsem se, že donesu poručíkovi nahoru snídani, to jen proto, abych s ním blíže se seznámil a jemu pak v příhodnou chvíli a zcela nenápadně vzkaz slečny Anny vyřídil. To stalo se po deváté hodině, když mne byl poručík požádal, abych jej doprovodil na radnici.

Poručík byl vzkazem, jak se zdálo, příjemně dojat. Usmíval se, kýval spokojeně hlavou a když jsem domluvil, pravil co nejvlídněji:

„Děkuju vám, pane, za vyřízení! Ubezpečte, prosím, slečnu, že bude s mým chováním spokojena.“

Po nějaké pak chvíli otázal se mne:

„Znáte slečnu Annu Hřímalou již dlouho?“

„Nedávno teprv jsem se s ní seznámil,“ odpověděl jsem lhostejně, „avšak znám velmi dobře jejího strýce, u něhož slečna bydlí, a také její tetu.“

„A to jsou lidé z lepší společnosti, pravda-li?“

„Patří ke zdejší haute volée . . .“

„Jak se jmenuje slečnin ujec?“

„Mrázek, je soukromník a toho času prvním radním.“

Poručík zapsal si pečlivě to jméno do zápisníku a ukázal mi je pak, je-li správně napsáno. Potom otázal se dále:

„Mluví panstvo také německy?“

Uslyšev, že manželé Mrázkovi německý jazyk úplně ovládají, zakýval si opět spokojeně a vzav mne za ruku pravil jaksi důvěrně:

„Poraďte mi: čím bych se mohl paní Mrázkové jak náleží zavděčit?“

To mne zarazilo a já odvětil jsem jako udiven:

„Nač to, pane poručíku?“

Poručík se trochu s vysoka usmál a pravil vesele:

„Mám jakési tušení, že mne dají na byt k Mrázkovům a tu bych nerad, aby se madame na mne mračila. Tetičky, mají-li mladou neť pod ochranou, bývají zlé jako kvočny nebo lvice s mláďaty . . .“

„Zastupují-li matky, musí míti na své svěřenky bystré oko . . .“

„Milý příteli,“ pravil na to s pohrdlivým úsměvem poručík, „vy jste přec ještě příliš mlád, aby vám takovéto řeči slušely! Člověk vašich let má býti proti všelikému střežení děvčat. Co je statečné, udrží se bez hlídání, a co statečné není, i tak podlehne.“

„Mně je, pane poručíku, zcela lhostejno, zda-li matinky nebo tetky na děvčata přísně dohlížejí či nedbale,“ odpověděl jsem sebevědomě, „ale soudím přece, že dobře činí naše matrony, když svěřenky své bedlivě střehou před tak nebezpečnými ptáky, jako jsou pruští důstojníci.“

„Hahou!“ zvolal vesele Rickert, „totě lichotivý kompliment — máte už snad nějaké zkušenosti o tom, jak jsme vašim dívkám nebezpečni?“

„Zkušenosti zrovna nemám — vždyť nejsem vševědoucí, ale ze všeho, co pozoruju, soudím . . .“

„Že děláme na české dívky dojem?“ vpadl mi do řeči poručík.

„Tu a tam snad asi,“ přisvědčil jsem ochotně, „zejména když se k úhlednému vzezření druží ještě hladké, dvorné chování.“

„A co soudíte o slečně Anně? Nezdá se vám, že by mne mohla návidět?“

„Tak daleko jsem do její duše nevnikl, avšak z její patrné rozpačitosti soudím, že jí nejste docela lhostejným. Abyste pak zvěděl, že jsem člověk čestný a přímý, pravím vám, že neopomenu slečninu tetku na to pozornu učinit a jí ohledně vás výstrahu dáti.“

„Zpozoruju-li, že jste tu dámu proti mně poštval, vpálím vám ránu z revolveru do hlavy!“ zvolal pouštěje na mne hrůzu poručík.

„Pane poručíku,“ na to klidně já, „k takovému aktu je potřebí dvou osob, jedné, která zastřelit chce, a druhé, která by se zastřelit dala. Té druhé pak prozatím není. Ostatně: vy snesete v tom ohledu všechno, co proti vám učiním a nenapadne vám po mně vystřelit; však víte, že s plukovníkem Donnersmarckem není žádných žertů a že byste dostal sám kus olova do čela, kdybyste se nějak povážlivě zapomenul . . . Tušíte-li pak, pane poručíku, že jsem s hrabětem Donnersmarckem dobře znám?“

„To zní jako hrozba, že mne chcete u plukovníka nějak obviuit — ano či ne?“ pravil poněkud již rozčilen poručík.

„Dosud nemám k tomu žádné příčiny,“ odpověděl jsem s úsměvem, „a doufám, že mi žádné ani nezavdáte. Denunciace mou věcí není.“

„A čím to, milý pane, že si zahráváte jaksi na ochránce či hlídače slečny Hřímalé?“

„Ani mi nenapadá, pane poručíku, avšak válečná doba dává právo, ba ukládá povinnost, abychom se navzájem před nepřítelem varovali a chránili. Však proto přece nebude asi mezi námi zle . . .“

„Nu, zle nebude, mladý pane, avšak vezměte na vědomí, že jsem se ve vás důkladně sklamal. Proč pak jste se uvázal v povinnost, vyříditi mi slečnin vzkaz, když — jak bych jen řekl . . . když mi nepřejete?“

„Protože mne o to slečna požádala a že jsem za dobré uznal její žádosti vyhověti, abyste byl jaksi varován . . .“

„Vy rozumíte pěkně ženským vzkazům!“ zvolal vesele poručík a dal se do smíchu. „Takovýto vzkaz znamená v řeči zamilovaných: miláčku, mám tě ráda, ale měj se na pozoru, abychom nevzbudili podezření! Hahaha! A vy jste se domníval, že mne ten vzkaz zarazí a odzbrojí? To byla kolossální naivnost!“

„Nemohu se příti, pane poručíku,“ odvětil jsem poněkud mrzutě, „snad máte pravdu; však to se teprv ukáže. Ostatně zde jsme již u radnice a já mohu se vám poroučet.“

„S bohem, milý příteli!“ právil jaksi s vysoka poručík. „Děkuju vám! A přes příliš mi u dam neškoďte!“

Po těchto slovech vešel poručík do radnice a já zabrav se do myšlenek vrátil jsem se domů. (Pokračování.)

Alešova illustrace k národní písni.

Radúz a Mahulena.

Slovenská pohádka o čtyřech jednáních.

Napsal Julius Zeyer.

(Dokončení.)

Jednání IV.

(Tatáž dekorace jako v jednání třetím, s topolem, v němž Mahulena začarována. Je noc, palác královský je uvnitř skvěle osvětlen, jinak tma. Z domu je slyšet sbor zpívajících hostů.)

Zpěv v domě.

Ó, mladosti, jsi jako zlatý pták,
co vzlétl zoře vstříc, křídloma třepotaje,
a dole tmí se les, barnavý mrak,
kam brzy dopadneš! V života truchlé taje
se ponoříš, a třeba mihotaje
se vlastní obraz tvému ještě zjeví zraku —
ó, marně po něm sáhneš! Padá do soumraku,
jenž minulostí sluje.
Ó, mladosti, proč krátká tak tvá vesna,
když stesk tak dlouhý po zbuzení ze sna?
Žel, mladosti, že pluje
tvá nav tak rychle, tak uniká zraku!
Ó žel, že zachází vše do soumraku,
vše do soumraku!

(Při pomalu doznívajících zvucích té písně vychází měsíc, osvětluje zahradu, kmen stromu Mahulenina stává se průhledným, je dívku v něm viděti, zdá se jako v polosnu. Listí zašelestí jako silnějším příbojem větru a dívka mluví jako ve vidění:)

Mahulena. Mé srdce krvavý je květ. Co bolí mě, co bolí? Proč stále chvěju se? Nad hlavou mou když mračna táhnou, za nimi bych chtěla — nevím proč a kam. Má touha jako moje větve pne se věčně do dálky . . . Tam ale k tomu domu toužím přede vším, kam můj stín padá . . . A tak mé srdce stále bolí a stále kape z něho krev . . . Jsou ptáci sladcí hosté, na ruce moje ztuhlé sedají a zpívají . . . snad by mě konejšili, kdyby ten květ, ten krvavý, to srdce stále nebolelo mě . . . Ach! . . . Jak z hluboka ta matka země dýše . . . Jak z hluboka to ohvězděné nebe . . . To divno je, já dřív nevěděla, že také dýšou! Proč ale matka zem drží mě pevně tak? Já myslila, když vítr zalomcoval mnou, že snad mě porazí, že ruce moje zláme . . . On však pouze listy oderval, ty svadlé listy, které padaly jak moje slzy . . . někdy . . . nevím kdy . . . Pak napad sníh a přišla dřímota, ale to srdce stále krvácelo . . . A přišla vesna, nové listy zas a mladí ptáci s písní starou, věčnou a vše

se kolem měnilo ... Je smavě tak a matka země dýše tak silně, plna něhy ... Ale moje srdce, květ krvavý, to stále bolí, bolí, bolí ... Ó, ó! ...

(Zavře oči, vzdychne z hluboka a kmen se zatemní, tak že ji vidět už není. Královna Nyola a Radovid vycházejí z domu.)

Nyola. Zpěv jejich měl být veselý a podobá se pláči ... Nedivím se, sám vzduch toho domu je nyjící jak zmírající jeseň a plaší radost jako smuteční to roucho, jež asi ponesu až do konce, jak ten svůj zármutek.

Radovid. Královno, nepodávej se tak svému žalu!

Nyola. Což mohu jinak? Celý rok to trvá, stále stejně. Celý rok už moje muka trvá. Z počátku myslila jsem, že to žal nad ztrátou otce, co Radúze tak trápí, ničuje, co zamlžuje jasný jindy jeho rozum. Teď ale dávno je to zřejmé, že čaru jakémusi podlehá. Vše bylo marné, co jsem podnikala, trudnou jeho mysl nerozjaří žádná veselost, nač strojím hody, nač pořádám chorovody, zpěvy! Viděls, jak byl zase smutný po celý dlouhý kvas? A když jsem mezi jejich zpěvem pohled jeho hledala, pátrajíc, jak píseň na něj účinkuje, tu viděla jsem, že místo jeho je prázdné. Kam odešel? Ó, uvidíš, že přijde zase k tomu stromu, tak zázračně zde vyrostlému, v čas pohřbu mého muže. Čím vábí jej tak neslýchaně mocně tajůplný tento topol?

Radovid. O čaru mluvíš, paní, a myslím, že se nemýlíš. Ten topol není jako jiný strom. Náhlý jeho vzrůst je záhadný, jak celé jeho bytí. Když z daleka jej vidím, vzbouzí ve mně obraz zahalené jakés ženy, truchlící a čekající někde vedle cesty na někoho, kdo dlouho nepřichází a pohlednu-li na něj z blízka, zdá se mi, že touží zoufale napřáhnouti větve svoje až do oken síně, kde Radúz divně sní, mám dojem, jako by ten topol celý jedno oko byl a neustále zíral vroucně. A mně na mysl mi tedy přišlo, že duše oné dívky záhadné snad v stromě dlí, o níž jsem slyšel po návratu z cesty truchlivé, již konal jsem po kraji, hlásaje smrt královu.

Nyola. O šílené té dívce mluvíš, jež při pohřbu tak pohoršila mě? Hned druhý den jsem ji všudy hledat dala, ale zmizela tak náhle a tak podivně, jak strom ten náhle zjevil se a podivně. Též já už podezření cítila, jež vyslovil jsi teď. Ó, kdybych věděla, že nemýlím se, že vskutku čar v tom topolu a docela snad její duše — tu vlastní rukou skácela bych jej! To zřejmě vím, že všechno moje neštěstí pochází z proklaté té země, kde Radúz úpěl v okovech! Ta dívka přišla za ním odtamtud a s ní to zlo, jež nyní snáším!

Radovid. Dej pozor, abys nekřivdila jí. Vždyť nejevila žádnou nenávist, jak pravilas mi sama. Naopak o lásce mluvila jen v pláči, zoufale.

Nyola. Vše záhadou je, všecko hádankou! To ale vím a každý tuší to, ten strom že účasten je jaksi v pomatení mého syna. Proč tedy měla bych dlouho váhati? Dám porazit ten topol.

Radovid. Ó, nepřenáhli se, má královno. Kdož ví, jaké by z toho byly následky? Radúz tak strastně miluje ten strom a všechen lid ho má za posvátný. Nikdo beze znamení úcty se mu nepřibližuje a Radúz ani nedovolí, by stromu někdo příliš se přiblížil, sám nejkrásnějším kvítím věnčí jej. Snad chodí právě nyní zahradou, by květy natrhal, jimiž by jej zdobil.

Nyola. Jsi také čarem zmámen? Ó, jak nenávidím jej, ten strom! Už, věru, zdá se, že nejsem ani paní v domě vlastním a ani matkou více svého syna! Lid více úcty k tomu dřevu má, než ke mně a syn můj láskou lne až modloslužnou k němu a pro ten topol zapomíná mne. Když v domě zdržuji jej, sedíc vedle něho a mluvím s ním a líbám jeho vlasy, tu pozoruji, Radovide, s bolestí, že roztržit mne téměř nevidí a neslyší, že slídí jen po stínu topola, jenž jako temný had po bílé dlažbě síně se plouží k jeho nohám lichotivě, a přelétne-li sluncem mrak, a zmizí-li tak stromu stín, tu Radúz vzdychne, vzdychne — Ó, Radovide, jak se zbavit toho prokletí? Však vím to, vím! Zde v křoví leží moje spása, velká to sekyra a těžká, tu číhá dávno jako kat — Pojď, chceš ji vidět? Blýská se ve svitu měsíčním, jako by se smála, na svou práci těšíc se! (Jde ke křoví pod břízami.)

Radovid. Ó, nepřenáhli se, má královno! Ruce spínám! Náhlý jakýs strach mě zachvacuje jako předtucha.

Nyola. Tiše! Hle, Radúz! Bloudí zahradou, má plnou náruč květů. Jako ve snách chodí. Ustupme sem a pozorujme ho! (Zajdou za skupinu bříz.)

Radúz (přichází somnambulně). Sivá holubice sedí na mohyle a žaluje! V té mohyle je její štěstí pochováno . . . Proč na mě obrací krotké svoje oči . . . proč vyčítají mi ty smutné zraky? V nějaké písni také o tom pějí, že holubice krotká křivdu nepáchala, že seděla na skále a že pila vodu — a přec ji zardousili . . . Ach, též ke mně bílá, zdá se mi, že vznášela se holubice krotkých zraků . . . Ne, dívka jakás stála v děsné poušti a vodu zpráhlým rtům mým podávala v dlani . . . a já ji zardousil! Ó, hrozné přízraky . . . A nikde pokoje a nikde klidu a stále tesknota a lživé vidiny! Vždyť pravda není, že jsem spáchal to . . . či přece? . . . (Klekne před stromem.) Jen zde, jen zde je tomu trudu úleva! Zde jedině je sladký spánek možným! Ty šeptající, drahý topole, ó, konejši mne zase! Hle, vonnou nesu tobě oběť . . . (Zdobí strom.) Tam v domě smutno tak a pusto, u tebe však je blaze. Má země matka mnoho, mnoho dětí, má lidi, zvířata a rostliny. Rostliny ale jsou jí nejmilejší, ty drží pevně, pevně na ňadrech a nepustí je nikdy! Jak ušlechtilé dítě její jsi, ty šepotavý, útlý topole, ty zadumaný strome plný něhy, neb vím, že pouze něhou chvěješ se, ne strachem jako lidé. Ó, přej mi, abych ubohou svou hlavu podepříti směl o tvůj štíhlý kmen, a šeptej mi a šeptej, topole . . . (Sedne pod strom a podepírá o něj hlavu.)

Nyola (tiše). Spí nebo bdí? A mluví v horečce neb s rozumem? Pusť mě, bych se přesvědčila.

Radovid. Stůj, paní. Přej mu úlevy, vždyť vidíš, že tiše jako dítě spočívá.

Nyola. Proč o má prsa nepodpírá hlavu tak, vždyť po tom toužím v slzách, v bolesti!

Radovid. Jak podivně se zachvěl nyní strom. Mně jest, jak by se něco díti mělo.

Nyola. Pozorujme tedy tiše.

(Strom stává se průhledným, šelestí a Mahulena, v něm viditelná, mluví:)

Mahulena. Celá má bytost silněji se zachvívá a v bolest moji se mísí sladkost nevýslovná. Toť on, toť on, po němž tak nesmírně vždy

toužím, žíznim, prahnu! Mha paměti mé vyjasňuje se a zase vím, čím jsem a jak se jmenuji! To Radúz je, u nohou leží mých, jak v lese dávno, dávno! O peň můj hlavu plavou opírá a dechem jeho třese se mé srdce obolené, raněné až k smrti. Toť on, toť on! To všechny hvězdy nebes spršely mi k nohám z výše! . . . Nad ním se sklánět, jaká blaženost! Zaplakat nad ním, jaká útěcha! Ó žel, že více není dáno mi! Kdybych to sladké jmeno vykřiknouti mohla v hvězdnou noc! . . . Ach, uslyše hlas můj láskou prochvělý, zpamatoval by se, to vím, to vím! Však promluviti s ním, to dáno není mi, jen když tělo jeho ve snách tone, tu duch můj mluvit může k jeho duchu — ale když probudí se, zapomene hned, co se mu snilo a odejde, a hned i já zas klesám v rostlinnou svou dřímotu! Jak jiskra v popel, padá jmeno jeho mně a moje jemu v nepamět! Jaký to žal, jaký to žal!

Nyola. Šum toho stromu hrůzou plní mě! Mně zdá se, jako lidský hlas bych slyšela v tom šelestu! Má ruka jímá mimoděk už sekyru — pusť, Radovide, pusť mě, překazím ten čar!

Radovid. Ne, královno, pro lásku svoji k Radúzovi, stůj! Cos šeptá mi, že bys jej usmrtila! Hleď na tu bledou jeho tvář, tak bíle osvětlenou lunou, teď jako úsměv cos mu bloudí kolem úst, úsměv tak snivý a plný štěstí!

Mahulena. Ó, hvězdo moje utěšená, tělesného pouta zbaven, Radúze můj sladký, drahý, schopen jsi teď slyšeti můj hlas a rozuměti, co duše moje duši šeptá tvé! Cítíš ve snách rosu stromu na své čelo padat? To moje něhy plné slzy jsou, ó Radúze! A v sladkém bolu skláním větve svoje nad tebou, vanutí nyvé noci napomahám . . . Má hvězdo utěšená, jsemť tvoje Mahulena, slyšíš? Tvoje Mahulena jsem! Té strašné kletby tíž teď sňata na okamžik s nás, jsou zase svoji, svazkem sna, Radúz a Mahulena!

Radúz (ze sna). Ó, sladké jmeno, jako šelest stromu! Tak tedy přece vrátilo jsi se v mou chabou pamět! Teď všechno, všechno vím . . . Na štítu stojím hory . . . Ty přicházíš, má spáso! . . . (Vznáší ruce do prázdna.) Ó, zadržím tě, zadržím . . . už nikdy, nikdy neunikneš mi s mou chorou pamětí . . .

Mahulena. Utiš se, má duše přemilená! Utiš se a slyš! Je spása tobě možna! Když nejsi blízko mne, jsem v dřímotě a více rostlinou než tvorem lidským! Však v polovědomí tom podivném mám matné vidiny a slyším hlasy, jež lidské ucho nikdy neslýchá! Jest zvířatům a rostlinám a hvězdám mnoho zvěstno, co nepochopno člověku. Ze země, naší matky, blahé zvěsti stále stoupají, prorocké věštby, jimž zasvěcený pouze rozumí . . . Jak míza z kořenů podivně cos hrne se mi někdy k srdci, k hlavě, z nejhlubších hlubin země věštící . . . Radúze, takto vím, co matka moje klnoucí nám zamlčela, vím, že pamět tvoji chorou zhojit může moje krev! Slyšíš? Moje krev! Jak ráda vylila bych ji všechnu pro tvou spásu, Radúze! Však nemohu, jsem ztuhlá jako kámen, jen vítr vládne mnou, ne vůle moje! Ó, zraň mě, zraň mě, Radúze můj sladký! Ó, vezmi ji, tu krev a zhojen buď! Radúze, zbuď se, zbuď a vezmi lék svůj, všechnu mého srdce krev!

Radúz. Ó, strašná slova... Mahuleno! Mahuleno! (Zbadí se prudce, strom se zatmí.)

Mahulena (mroucím hlasem). Ach!...

Radúz (vyskočí). Sny plny hrůzy... Krev... krev její? Koho? To jmeno... ach, zas uhaslo jak jiskra, kterou zašlápneš... Ó, strašná bolest v hlavě!... Zde byla myšlénka, zde za tím čelem... A uletěla zas, zas prázdno zde a pusto! Ó, bole přeukrutný! Žal a běda! (Vrhne se na zem.)

Nyola (vystoupí s Radovidem z úkrytu se sekyrou v ruce). Můj synu Radúze! (Pustí sekyru a spěchá k němu.) Co trápí tě a děsí, ó netrap se, má duše? Má hvězdo utěšená!

Radúz. Hvězdo utěšená! Ta slova, matko, ještě jednou pověz... Ta někdy slyšel jsem už! Kde a kdy? Ó, víš-li to, pak rychle mi to pověz, snad jako řetěz přitáhnu to ostatní, co zde, zde pod tím čelem shaslo! Ta slova, matko, kde jsem slyšel je?

Nyola. Ty chvěješ se jak list! Ta slova prostá jsou a mnohokrát jsi slyšet mohl je! Snad jsem ti sama mnohdy pravila je, když dítětem jsi byl a dětský nějaký žal tě zarmucoval.

Radúz. Ne, ne! Ó, pamět, moje pamět! Matko, pomahej mi přece, já chci, chci a musím vzpomenouti si! Vždyť život můj a štěstí na tom visí! A ono jmeno, které do snů mých mi šeptá strom! To jmeno aspoň povězte mi! Ó, vy to víte, ale trápit chcete mě, vy nevíte, co smilování je, ty, matko, tvrdá jsi, ty, Radovide, též!

Radovid. Můj královici! (Zakryje si tvář.)

Nyola (pláče). Tak, synu můj, mi křivdit! Vždyť mru a hynu, vidouc tak tě trpěti a svého srdce krev bych za to dala, kdybych tě zhojit mohla! Běda mně!

Radúz. Promiň, promiň, matko! Co mluvil jsem? Já nevím, co jsem mluvil. Však zas jak ohlas zněla tvoje slova... O krvi mluvilas a spasení? Stůj! Už to vím... tak šeptal též ten strom. Krev? Chce moji krev?... Ó, dám ji!

Radovid. Ty blouzníš, královici!

Nyola. To nelze snášeti, to nelze přetrpěti! Můj synu, pojď, pojď odsud... Proklet buď ten strom!...

Radúz. Matko, matko, neproklínej! Toť jak by ránu srdce ucítilo, hned zdá se mi, že strašně krvácí...

Nyola. Nuž, ne, ne, neproklínám... Ale pojď odsud, je zde strašidelno... Pojď do domu, tam zpěv a hodování!

Radúz. Mně všude úzko, všude teskno, smutno, jen pod tím stromem cítím úlevu. Jdi, matko, jdi, a nech mě zde.

Nyola (sedne pod topol). Bez tebe nepůjdu, můj Radúze. Zde na zem sednu... Můj žal je jako kámen, ten také k zemi tíhne... Ó, Radovide, povídej o dávných slzách, dávných utrpeních lidí... Snad zapláču nad nimi v soustrasti a zapomenu na své vlastní žaly.

Radúz. Má dobrá, dobrá matko. (Sedne k ní.) Co bolí tě? A proč jsi smutna?

Nyola. Radovide, on se táže! Slyšíš?

Radovid. Je' jako dítě, prostý, krotký, tichý —

Nyola. Nuž, polož hlavu v klín můj, Radúze. (Radúz tak učiní.) Jsi klidnější? Tak bývali jsme často pohromadě v zahradě, když byl jsi děckem a tak konejšívala jsem chlapecké tvé nepokoje . . . Tak povídávala jsem ti své pohádky a zpívala ti dávné písně . . .

Radúz. To krásné byly doby, matko drahá! Ty posud žijou zde, v mé paměti. To nevyhaslo v mysli . . . jak to ostatní . . . Pojď blíže, Radovide . . . blíže, věrný příteli . . .

Radovid (klesne k němu.) Můj Radúze . . . Dej ruku mi . . . tak . . . tak . . .

Radúz. Povídat pohádky! Ah, to je milé . . . Ale teď já vám budu povídat . . . Ne pohádky, ne ne. Cos jiného, a snad si vzpomenu tak pomalu, tak pomalu, tak kus po kusu . . . na vše.

Nyola. Ne, raděj o tom mlč, můj Radúze! Vždyť stokrát jsi už začal, začal . . . a vím, jak končí to vždy v zoufalství! Kéž raděj nežiju!

Radovid. Nech mluvit jej, má paní . . . Odpor dráždí jej, snad podaří se přece . . .

Nyola. Ty doufat ještě umíš? Jak ti závidím!

Radúz. Nuž, matko, posloucháš?

Nyola. Ano, dítě, ano . . .

Radúz. A Radovide, ty, ty též? Víš, v lese tam za naší hranicí, tam našli jsme se u té studánky, kde spal jsem klidně, ráno za zory . . . Matko drahá, jak mi volno! Vždyť na vše, na vše nyní vzpomínám . . . Ó, ještě vidím, jak se rosa třpytila, jak hory čněly nad hvozdem a bílí holoubci jak kroužili nad stromů vrcholky a oblak lehký, bílý jak se nesl nebem . . . Vím, jaký měl tvar, byl jako ryba dlouhá, dlouhá . . . My žertovali, zdá se, s Radovidem a ještě s někým . . . Byl to dřevorubec, člověk, jejž jsem rád měl od prvního pohledu . . . A pak, pak zajali mě . . . A uvrhli mě krutě do věže, tam byla tma . . . Však ne, před tím, než tam mě vedli, bylo ještě něco . . . zjev jakýs světlý oslnil mi zrak, cos jako krásný pták . . . Ne, bílá lilie, již ozářila ranní zora . . . Co bylo to? Má paměť kalí se! . . .

Nyola. Ty později si vzpomeneš, nehleď tak smutně, zmateně . . . Dál vypravuj . . . (Stranou.) Ó, Radovide, jak snášet, snášet?

Radovid. Do věže uvrhli tě, viď, můj královici?

Radúz. Tam byla tma a dlouho jsem tam ležel . . . ale jakýs paprslek mě navštěvoval . . . Jaký byl to paprslek? Nemohu, nemohu si vzpomenout . . . Mě bolí, matko, zde, vlož ruku na mé čelo . . . tak . . . tak . . .

Nyola. Nech, synu, nyní vzpomínek. Ty přišel jsi a vrátil jsi mi život! Jsi jediná má útěcha, ó Radúze, má duše!

Radúz. Na štítu skály pak mě přikovali. — Tam jsem šílel! Teď zjevy mátožné a neurčité se mísí v horečný rej děsných myšlenek! . . . Rej divé radosti a strastí nevýslovných mým chorým mozkem burácí . . . Má duše vlastní opouští mě s hrozným smíchem . . . uniká mi . . . chci ji lapit . . . (Vyskočí.) Teď unikla . . . Tma kolem mne a rudý zase oheň a znoj a mráz . . . Vy všickni mučíte mne . . . Já nechci býti, nechci žíti a vy mne držíte a trápíte! . . .

Nyola. Mé srdce umučené, raděj pukni! Ó, Radúze, ty dítě přeukrutné!

Radúz. Matko, matko! Co jsem mluvil? Jsem bídný tvor, jsem, vím to, šílený!

Nyola. Jsi chorý jen, však uzdravíš se! Ó, utiš se, ty moje hvězdo utěšená!

Radúz. Teď mluvíš opět jak ten drahý strom mi šeptal! Ó, vím to určitě teď, ta slova slyšel jsem! Ten strom, ten strom! (Chce obejmout jeho peň.)

Nyola. Couvni, Radúze! Ten strom je zdrojem vší tvé choroby, to nyní je mi zřejmé! Zlou má nad tebou, divnou moc. Zlý je v něm duch, a vím, kdo poslal jej! To Runa byla, nenávidí mě, a když jsi jařmu unikl jejímu, tu poslala ta kouzelnice zlá nesvatou jakous sílu, aby zhubila tě! Já ale vyhojím tě, dítě moje, a spasím tě a sebe, vím to, jak! Je Runa mrtva, přišlo poselství dnes ráno do zámku a já to tajila, nechtíc o smrti mluvit mezi hodem. Je Runa mrtva, ta tam její čaromoc a zlý ten duch, jejž poslala nám sem, ten odstoupí — až porazím ten strom! Tak budeš uzdraven!

Radúz. Kdo na ten strom by sáhl — běda mu! Je dražší mi ten topol než můj život a bránit budu jej, uvidíš, zoufale!

Nyola. Toť, věru více, než snášet dovedu! Nuž, tedy věz, že nenávidím prokletý ten strom, jenž lásku tvou mi beře, úctu povinnou! Ten strom před tvýma skácím očima! Svou silou chorobu tvou překonám, když něhou svou jsem cíle nedošla! Tys dítětem na mysli naprosto a tedy sluší jednat za tebe. Zde, Radovide, pozvedni sekyru a čiň, co kážu ti.

Radovid. Buď mírná, paní moje, vášeň svoji kroť a jednej s rozvahou!

Radúz. Matko, tak mluvíš ty? Tak tvrdě? Sluchu svému nevěřím!

Nyola. Uvidí oči tvoje!

(Hosté vyjdou z paláce.)

Hosté. Co děje se? Hlas tvůj, ó královno, jak v sporu zněl.

Nyola. Ó, přišli jste co svědci v pravý čas. Na mysli skleslou vídali jste mě celý dlouhý rok! Teď uvidíte, že zas paní jsem své vůle a že vím, co chci. Radovide, třímáš sekyru . . .

Radovid. Zde, paní, je, však pomni, co že počínáš. Chceš ve sporu žít s vlastním dítětem? A nač ten spor? Pro pouhý strom!

Nyola. Čas minul, Radovide, smírných rad! Mě zoufalost přivedla k povinnosti zpět. Ať třeba Radúz nenávidí mě, jen když jej zhojím! Ustup, Radúze! A Radovide, ty jdi, poraž strom, teď, hned před jeho, mýma očima.

Radúz. Ni kroku neučiníš! Velí král!

Nyola. Jsi králem, pane, já však tvoje máť a ne-li v království, jsem v domě první a sluší činiti, co velím já. Chceš převraceti dávný otců řád? Je dítě víc než matka?

Radúz. Před tebou hlavu kloním, matko moje . . . Však strom ten chráním vlastním životem.

Nyola. A vlastní život raděj dám, než ustoupla bych v tom. Čiň, Radovide, co jsem kázala.

Radúz. Já v cestu však se stavím, běda tomu, dím, kdo nepřátelsky se stromu přiblíží!

Nyola (vezme Radovidovi sekyru). Pak tedy, běda mně, tvé matce! Nemáš, vidím, zbraň. Zde moje dýka... Nuže, vezmi ji, jak jinak chceš mi zabraňovat přístupu tam k topolu?

Všickni. Hrůza! Hrůza!

Radúz. Matko, matko, ukrutná ta slova z úst ti vyjít nikdy neměla!

Nyola. Tedy ustup!

Radúz. Nemohu!

Nyola. Pusť mě! Prokletý ten strom ti ssaje duši, srdce, mozek, a proto zhyne! (Utíká k stromu, pozvedne sekyru oběma rukama.)

Radúz. Matko, stůj!

Nyola. Do prachu, duchu zlý! (Udeří strom.)

Mahulena (v stromě). Ach!...

Hosté. Ó, úžas! Lidský hlas z topolu ozval se!

Radúz. Vzdech... Jaký to vzdech... Mou prošel útrobou!

Mahulena (dřímavě a slabě). Ó, bij, bij... Ale srdce neraň moje... to krvácí i bez tvých ran!

Nyola (pustí sekyru). Mne jímá strach a lítost mimoděk... Ó, běda mně! Teď tryská z kmene krev, co znamená to, bledá luno, mluv, tam na nebi... Ty mnoho víš... my lidé bloudíme...

Radúz. Můj strom, posvátný topol můj, má útěcha! (Objímá ho.) Krev z tebe tryskla? Na mé čelo roň ji a propal je, ať zhynu žalem tím! Matko, teď krev na hlavu moji dopadla... Co to? Náhlý jas je ve mně... Duše jásá mi... co to?

Mahulena (hlasem silnějším). Můj Radúze, můj sladký Radúze! Má krev tě zhojila... Ta tam je kletba! Radúze!

Radúz (vykřikne velice). Mahuleno! Teď to jmeno mám a s jmenem tím má pamět vrací se!

(Strom se rozpůlí a Mahulena stojí před Radúzem.)

Všickni. Ó, úžas! Úžas! Div!

Mahulena. Co děje se? Kde jsem?... To Radúz můj! Už vím, už vím! Je láska silnější než všechna nenávist a milování kletby mocnější! Ty tenkrát uhodls to, Radúze, na štítu hor!

Nyola. Kdo je ta dívka luzná podivně a obestřená jako čarem snů?

Radúz. Toť ona, jež mi v Tatrách pouta sňala a k tobě, matko, mne vedla zpět... Ó, vše ti povím, budeš plakat, plakat! Žehnej jí! Hleď na ni, na mou holubici bílou!... Mahuleno... Ty bledneš strašlivě!

Mahulena. Krvácím... (Omdlévá.)

Radúz. Krev na tvém rouše, na rameně...

Nyola. Běda! To ruka moje spáchala! Já zabila ji?

Radúz. Mahuleno! Mahuleno! Oči otvírá! A úsměv její září!

Mahulena. Ten hlas mě volá zpět v to blahé, sladké žití! Rána moje není hluboká jak moje radost... Jak teď bych mohla zemřít, když jsem tvá?

Nyola. Ty odpouštíš? Radúze, za mě pros!

Mahulena (klekne). Ó, matko mého Radúze, ty velebná! Mně matka moje klnula, že jsem jej milovala, ty tedy žehnej mi!

Nyola (objímá ji). Ty krotká holubice!

Radúz. Pojď, matko, v dům! Ať odpočine Mahulena!

Nyola. Jsem znalá mnohých léků a rána její brzy zacelí se!

Radúz. Mahuleno, podepři se o mne —

Nyola. Ne, o mne raději! Polož hlavu na mé srdce!

Radúz. O lásku tvoji s matkou budem zápolit!

Mahulena. Matko! Radúze! Což je tak velké štěstí možné? (Odchází podepírajíc se o oba k zámku.)

Radovid (hledí za nimi). Ó, budou pozdní ještě pokolení si vyprávět o věrném jejich milování! Toť jako v pohádce, jak šťastni jsou, Radúz a Mahulena! . . .

Noviny a novináři bulharští.

Píše Jos. J. Toužimský.

(Pokračování.)

novým státem založeny i úřední noviny. Jest to „*Državen Věstnik*“, jenž prvně objevil se v červenci 1879 a první rok vycházel jednou téhodně, následující dvě leta dvakrát, do r. 1890 třikrát a na dále denně. Úkazy a manifesty, jež se v něm objevovaly, svědčí, jak nejistě a kolísavě si počínal Alexandr I. jakožto panovník.

Dne 2. listopadu 1879 sestoupil se první sněm bulharský, avšak hned po trůnní řeči nastal boj proti vládě. Dne 7. pros. byl rozpuštěn, avšak i nové ministerstvo povoláno, jehož hlavou byl biskup Klimentij, Načovič ministrem financí, Ikonomov vnitra. Nové volby byly vypsány, avšak nový sněm 4. dubna 1880 zahájený, měl stejnou většinu liberální. Ministerstvo odstoupilo a prvně ujali se vesla liberálové. Cankov zřídil ministerstvo, v němž mimo předsednictví měl i zahraničné věci, Petko Karavelov finance, ruský generál Ehrenrooth vojenství. Vůdcem většiny sněmovní byl Štěpán Stambolov. Revoluční redaktoři a apoštolové z doby turecké a jejich přívrženci stali se pány situace. Jsouce seznámeni s lidem a jeho názory a v agitaci daleko vynikajíce nad konservativce, kteří již za dob tureckých náleželi vyšším kruhům společenským a žijíce v Cařihradě nebo v cizině neobcovali přímo s národem, měli většinu voličstva na své straně. Nastalo utišení, sněmovna i vláda byly jedné mysli, avšak mladý kvas rozpínal se a bujel hnedle dále, zvláště an kníže nevynikal klidem ani stálostí a od svého nastoupení byl předpojat proti svobodomyslné ústavě.

Novinářstvo bulharské bylo r. 1879 značně rozmnoženo. Časopisy však vznikaly a zanikaly bez zvláštního účinku. Jen časopisy od stran vydávané nebo podporované měly větší stálost a delší trvání. Pravidelně však se stranou i časopisy přestávaly nebo se měnily. Jiné jako jepice mívaly krátký jen život. V Sofii objevil se v říjnu „*Sofianec*“, týdeník

od Michailovského řízený, který však hnedle opět zanikl. Delší trvání měl církevní týdenník pro lid *„Seljanin“* od archimandritů Ignatia Rilského a Zinovia, popa Petrova a Jordana Stojanova Naumova redigovaný, jenž vycházel do r. 1883 a od r. 1888 vychází do dnes. Církevní měsíčník *„Christijansko bratsko slovo“* dožil se jen prvního pololetí.

Pozoruhodným zjevem byla Petka Slavejkova *„Cělokupna Bъlgarija“*, jež v červnu dvakrát za týden vycházela v Trnovu, ale již v červenci přenesena byla do Sofie, kde vycházela do dubna 1880, kdy první liberální ministerstvo nastoupilo. Velká jednota národní ve smyslu míru svatoštěpánského byla programem listu toho. Za to pokusem, jenž zanikl po krátkém trvání, byl Svetoslava Milarova *„Bъlgarski Lev“*, jenž v březnu a dubnu vycházel v Trnovu jako týdenník. V Trnovu vydával Slavejkov též humoristický týdenník *„Osten“*, Nedju Žekov duchovensko-literární dvouměsíčník *„Pravdu“* a zde vyšel i *„Nov svoboden pečatj“*, aniž který z nich měl dlouhého trvání.

V Ruščuku objevil se v dubnu *„Slavjanin“*, dvakráte a později třikráte téhodně vycházející, jenž přes naivnost svou dočkal se až r. 1888. Redaktor jeho T. Ch. Stančev sepsal přes 30 dramat, většinou velice krvavých, v nichž vystupovali i živé osoby, jako král Milan a j. Na krátko vycházely tu i humoristický list *„Kъrliš“*, Blъskova *„Knižki za počitanije“* a téhož poučný a literární sborník *„Gradina“*. Vážný pokus byl dvouměsíčník Odžakova *„Drevnaja i novaja Bъlgarija“*. Ve Svištové počal v březnu vycházet dvakrát za týden *„Naroda“*, jenž r. 1883 zanikl a v Slivně *„Bъlgarsko Zname“* (bulharský prapor), redakcí v Cařihradě vyškoleného Dobrého Minkova, které však nedožilo se ani pololetí. Brusařského a jazykotvorného rázu byl novinářský pokus žurnalistického veterána Med. dr. Bogorova *„Nakovalnja“*.

Ačkoliv „Vitoša“ ještě vycházela, založil hned na počátku roku 1880 Grigor D. Načovič nový orgán konservativní, dobře vedený *„Bъlgarski Glas“*, jenž čtyři léta vycházel za jeho redakce a jehož spolupracovníky byli K. Stojlov, D. Grekov, T. Ikonomov, P. Kisimov, D. Gančev, A. Šopov a jiní, vesměs novináři a spisovatelé zvučného jména. Žurnál ten podstoupil pak i boj proti liberálům. Přes to však Stambolov dovedl prosaditi, že ze sněmu byli konservativci téměř vymýtěni. Sobranije mělo nesnadný úkol vypracovati naléhavé zákony pro organisaci země potřebné, což vedlo k mnohým sporům a neshodám s knížetem, zvláště když Stambolov v radikalismu šel až tak daleko, že armádu chtěl zříditi jako národní vojsko s volenými důstojníky a rovněž politické úředníky učiniti závislé na volbě lidu. Ostří toto namířeno bylo proti knížeti, jehož Stambolov byl odpůrcem a jejž zbaviti usiloval právomoci panovnické. *„Sъjedinenije“*, týdenník Stambolova v Trnovu založený, byl spolu prvním orgánem liberální strany. Nevycházel sice ani čtvrt roku, avšak radikální politika v něm hájená jest charakteristická pro snahy liberálů r. 1880. Hlavní orgán strany té *„Nezavisimost“*, počal teprve v srpnu 1880 vycházeti v Sofii. „Přátelé, soudruhové a následovníci zvěčnělého Ljubena Karavelova“, praví o sobě v programu redakce, jež považovala list ten za pokračování revoluční „Nezavisimosti“ bukureštské, pročež jej i zahájila jako pátý ročník. Redaktoři jeho byli Suknarov, Kojev a Milarov.

Nikola *Suknarov*, narozený r. 1848, studoval práva v Bělehradě. Jako gymnasista súčastnil se již v bulharské legii v Srbsku. Jako učitel v Razgradě r. 1876 sepsal odpověď, kterouž razgradští Bulhaři odmítli podepsání děkovací adresy vládě Midhada paše za udělení tur. ústavy. R. 1877 k podnětu Načoviče poslán byl od ruského generálního štábu do Negotina, aby sledoval pohyby tur. vojsk k Plevnu. Vstoupiv pak do státní služby jako soudce, nesetrval tu dlouho a již v podzimu otevřel advokátní kancelář v Sofii. Teprve r. 1888 stal se členem nejv. soudu, v kteréž hodnosti setrval. Jako kmet (starosta) sofijský byl členem deputace bulharské ke korunovaci Alexandra III. do Moskvy. Žurnalistiky účastnil se horlivě již jako student od r. 1871. K. *Kojev* studoval v Záhřebu a na universitě pražské, byl první léta archivářem sněmu bulharského a od r. 1883 jest radou při vrchním směnečném soudě. Velmi pohnutý život měl Svetoslav *Milarov*, novinář z povolání. Narozen r. 1850 v Cařihradě studoval v Záhřebě, kamž r. 1868 se navrátil a vstoupil do redakce Slavejkova „Makedonie“. Odtud psával i do revolučních listů bukureštských a r. 1870 byl tu uvržen do žaláře, v němž tři leta ztrávil. I v žaláři byl horlivým žurnalistou a jedna jeho stať způsobila r. 1873, že „Makedonie“ zastavena. R. 1875 stal se spolupracovníkem chorvatského denníku „Obzor“ v Záhřebě a zde vydával i své „Upomínky politického vězně“, kteréž r. 1881 S. Vacov a Christo Bělčov přeložili do bulharštiny. Pohnutá byla i jeho leta následující. Posléze za Stambolova 27. července 1892 byl oběšen pro domnělé účastenství ve vraždě ministra Christa Bělčova.

Liberální sněmovna chovala k liberální vládě takovou důvěru, že když v červnu 1880 se rozcházela, dala vládě plnou moc, aby potřebné zákony sama vydala prozatímně až do schválení jich v podzimním zasedání. Sotva však opět se shromáždila, Dragan Cankov, jenž nezběhlostí svou popudil proti sobě duchovenstvo a Rusko rušením statutu exarchátního a Rakousko-Uhersko v příčině dolního Dunaje, odstoupil a předsedou ministerstva stal se Petko Karavelov a Cankov vnitra. Ale i oboru toho musil se vzdáti pro odpor knížete, načež Slavejkov zaujal jeho obor a Sarafov vyučování.

V novinářstvu bulharském objevila se dále r. 1880: „*Bılgarska Illjustracija*“, obrázkový měsíčník vydávaný od sofijského knihtiskaře Janka Kovačeva, jenž koncem 1881 zanikl. Cenná jest publikace A. Bezenšeka, rodáka ze štyrské Celje, jenž v Záhřebě a Praze studoval, „*Jugoslavjanski Stenograf*“. Humoristické listy byly Gorbanova „*Bodilnik*“ v Sofii, Slavejkova „*Jetr*“ v Trnovu a „*Kakalaška*“ v Sofii, avšak bez dlouhého trvání, což platí i o brusařském pokusu starého dr. Bogorova „*Branilniku*“. V Sofii Ivan Kasabov pokusil se o vydávání týdenníku „*Narodnost*“. Ve Varně vycházel od března „*Varnenski Věstnik*“, v Silistře „*Telegraf*“ a v Plovdivě právnický list „*Zakonověděc*“. Žádnému nebyl však popřán život delší než půl až $1^1/_2$ roku.

Čeho liberální vládě se nedostávalo, byla pevná ruka. Tím trpěl vůbec mladý stát bulharský, jmenovitě však strana, která měla většinu národa za sebou. V liberálním táboře nastávaly proudy ještě liberálnější a radikálnější a nebylo jasno, kde liberalism končí. Mezi knížetem na jedné a vládou Karavelova a sněmovnou na druhé straně docházelo k sporům,

ježto kníže nechtěl vše podpisovati, na čem vláda a sněmovna se dohodly. Liberální orgány se množily. V Ruščuku počal v lednu r. 1881 vycházeti dvakrát v témdni *„Rabotnik“* (dělník), jehož redaktoři byli Zacharij Stojanov, jenž čtyři leta později hrál tak vynikající úlohu, Dimitrij Marinov, později ředitel gymnasia ruščuckého a pilný spisovatel v oboru národopisném a oba bratři Kъrdžijevi, z nichž Toma r. 1887 byl zastřelen pro vzpouru a Georgi jako profesor a spisovatel dosud jest činným. Prvnější tři měli revoluční kariéru za sebou. Orgán jejich byl silně socialnědemokratického a nihilistického rázu. V Trnovu počal v březnu Štěpán Stambolov, pod známým svým pseudonymem Čavdar, vydávati týdenník *„Svoboden Pečatj“*. „Osvobození od tureckého robstva s pomocí našeho cara Osvoboditele“, praví v úvodní stati, „neosvobodili jsme se od hanebníků“, jimž vyhlašuje „neuprosný boj, boj na život a na smrt“ a kteřiž hanebníci jsou konservativci. Vyzývá k úplnému jich potlačení a vyhlazení.

Za těch okolností došla zvěst, že 13. března byl zavražděn car Alexandr Osvoboditel. V listech liberálních staly se zmínky, jež neodsuzovaly počínání nihilistů, kdežto konservativní noviny s největším důrazem vyvstaly proti „bulharským nihilistům“, a v mnohých městech došlo k srážkám mezi stranami. Kníže nebyl přítomen, meškal v Petrohradě na pohřbu a vrátil se přes Berlín, Darmštadt a Vídeň. Jedenáctý den po jeho návratu, 9. května 1881, bylo ministerstvo Karavelova propuštěno a odpoledne vyhlášen manifest, že Alexandr Battenberský sklamán ve svých nadějích vzdá se trůnu a složí panovnickou moc do rukou národního shromáždění, ostati že by mohl jenom za jistých podmínek, které 25. května byly blíže označeny. Byla to plná moc na sedm let a změna ústavy. Veškera téměř vládní moc vložena byla do rukou generála Ehrenrootha, jenž mimo předsednictví byl ministrem vnitra, zahraničných věcí a vojenství. Kníže opíral se nyní o Rusy, ale nedocházel z té strany plného souhlasu. K tomu družily se i osobní neshody mezi ním a posílanými mu Rusy i mezi Rusy vespolek. Ruský zástupce Kumani byl k žádosti knížete odvolán, nový však, Michael Chitrovo, jenž přes dvacet let na Balkáně byl činným a dobře bulharsky znal, přišel s instrukcemi svými již po převratu a rozpadl se s Ehrenroothem. Časopisy měly zprvu dosti volnosti a „Nezavisimost“ prudce bušila do „poručíka Battenberga“, jemuž hrozila osudem Ludvíka XVI. a císaře Maxmiliana. Ehrenrooth policii a četnictvo podřídil vojenské právomoci a za hrozivého dojmu o lstoupení knížete a nevole Ruska vykonány volby k mimořádnému národnímu shromáždění, které 13. července ve Svištově se shromáždilo a 315 hlasy proti 4 liberálům schválilo podmínky knížete.

Převrat byl hotov, ale nyní teprve se ukázalo, že nikdo neví si rady. Ehrenrooth byl odvolán. Předsedou vlády stal se stařičký ruský generál Krylov a rovnoprávně ministrem vnitra ruský podplukovník Römlingen, který drsnou příkrostí popudil proti sobě i konservativce. Ku pomoci volal kníže konservativní osobnosti z Plovdiva. Tak jmenovitě Med. dr. Vъlkoviče, východorumelského direktora veřejných staveb, jenž v Sofii stal se ministrem zahraničných věcí, Teocharova, jenž převzal spravedlnost a j. Liberální orgány rázem zanikaly. „Nezavisimost“, „Svoboden pečatj“, „Rabotnik“ zastaveny. Karavelov, Slavejkov a jiní liberální předáci od-

stěhovali se do Plovdiva, kde přátelsky byli přijati. Karavelov a Slavejkov, jižto stali se profesory na plovdivském gymnasiu a Karavelov potom i kmetem plovdivským (direktorem financí nemohl se státi pro odpor ruský a turecký) založili tu *„Nezavisimost“*, jež v říjnu dvakrát za týden počala vycházet. Odtud veden hlavní boj proti knížeti Alexandru a Rusům na táborech a v novinách, které i „vraždu tyranů“ hlásaly. Bogoridi jako vzor ústavnosti stavěn proti Battenbergovi a vynášen jako příští kníže bulharský.

Z novin mimo uvedené vycházel ve Varně od ledna 1881 týdenník *„Svobodna Bъlgarija“* redakcí Todora N. Šiškova, rozeného v Trnovu r. 1833, jenž po učitelování po vesnicích vydal se r. 1861 na studie do Paříže, odkudž r. 1865 zavítal do Prahy, kde byl žákem Hattalovým, načež byl učitelem v Slivně, Trnovu, ředitelem bulharského ústavu v Cařihradě a za příchodu Rusů učitelem v Trnovu. Za války s jinými Bulhary konal služby osvoboditelům, načež po delší státní službě jako soudce a profesor šel na odpočinek. Z pera jeho jest mnoho cenných spisů bulharských a též některá pojednání francouzská. Ačkoliv jeho list měl býti prost strannictví, proti němuž horlil, zanikl za převratu. V Sofii počaly vycházeti *„Zdravec“*, zábavný a poučný měsíčník pro mládež redakcí Toňča Marinova a zprvu též A. Bezenšeka, a Christa Konstantinova, jenž tři leta se udržel. *„Sofia“*, redakcí S. Milarova, jako týdenník v prosinci, aniž však nového roku se dočkala. Dr. Bogorov i tento rok vystoupil s dvěma pokusy stejného směru, *„Puknuvanje Zora“* v Sofii a *„Sypnuvanje Zora“* v Ruščuku. Zde objevil se v lednu humoristický list *„Djavolsko Šilo“*, redakcí Stefanoviče, jenž také v květnu zanikl, a v srpnu literární čtrnáctidenník *„Bratstvo“*, redigovaný od A. Kъrdžijeva a M. Balabanova, jenž vycházel až do konce r. 1883. Biskup Klimentij, metropolita Trnovský, známý pod jmenem Vasil Drumev, povídkář a dramatický spisovatel bulharský, počal v březnu vydávati v Trnovu *„Duchoven pročit“*, měsíčník pro duchovní a pravoslavný lid, jenž se dočkal jednoho ročníku. V Svištově vydával od ledna jičínský rodák F. V. Splítek s Malorusem Jurkevičem měsíčník *„Prosvěštenije“* (osvěta), tu vycházely i *„Obšto Mněnije“* a *„Lъv“*, všechny tři však jenom na krátko. Ve Varně vydával R. Blъskov *„Nastavnik“*, vychovatelský list, jenž od července vycházel až do konce roku.

Jako v ústavním vývoji a duševní soutěži tak i v novinářstvu vynikala té doby Východní Rumelie nad knížectví. R. 1881 rozmnožila *„Nauka“* počet periodických listů jihobulharských. Básníci Vazov a Veličkov, národní hospodáři a právníci Nobotkov, Sallabašev a Bobčev spojili se k vydávání měsíčníku toho, jenž po tři leta s prospěchem působil. Ivan Petrov Sallabašev, narozený r. 1855 v Staré Zagoře, studoval gymnasium v Táboře a Praze a matematiku na universitě a technice zdejší. Ve Východní Rumelii byl od prvopočátku poslancem a členem stálého výboru, od r. 1882—1884 ministrem spravedlnosti a od r. 1888 střídavě ministrem spravedlnosti a financí. Solidní a praktický byl týdenník *„Sъvětnik“* (rádce) v Slivně, od prosince 1881 do konce roku 1882 vydávaný, v jehož redakci se vystřídali dr. Dančev, Vasil Atanasov a J. N. Mintov. Atanasov, též Starozagorec, r. 1855 narozený, absolvoval v Králové Hradci reálné

gymnasium a techniku v Praze a Vídni, načež od r. 1881—1885 byl ředitelem slivenského gymnasia, potom profesorem v Plovdivě, ředitelem průmyslové školy v Knjaževě, členem průmyslové komise v ministeriu vyučování a posléze odborným přednostou ministerstva. Velké zásluhy získal si o rozkvět průmyslu a o výstavu bulharskou v Plovdivě r. 1892 a v Antverpách r. 1894.

Těžiště novinářstva bulharského bylo i r. 1882 v Plovdivě. V Sofii přicházeli z rozpaků do rozpaků; horečka lomcovala mladým státem, obyčejná v každé tvořící se teprve državě, kde obory veřejných mocí nejsou ještě vymezeny a strannická vášeň rušivě zasahuje v státní život, tím prudčí v bulharském knížectví, kde ani vládcové nebyli stejné mysli o cestě, kterou dlužno nastoupit. Jedni byli pro absolutism, jiní pro ústavnost, v níž by jen intelligence země měla vliv na státní správu, ale způsobilosti neměli pro to ani ono. Bývalý ruský plnomocník, kníže Dondukov-Korsakov, v zemi ode všech stran oblíbený, jenž prosadil souhlas nejvyšších kruhů ruských s ústavou Trnovskou a jehož první národní shromáždění voliti chtělo za knížete, vyslovil zásadu, že v Bulharsku dlužno vládnouti železnou rukou, ale v sametové rukavici. Co následovalo, byl však opak toho. Od příchodu liberálů z knížectví přiostřovaly se vždy více i poměry stran ve Východní Rumelii. Starousedlí vzpírali se novému tomu ruchu, jenž čilou agitací se šířil a odnímal jim půdy a zmocňoval se i gymnasiálního studentstva jako agitačního nástroje, což jevilo se potom v žákovských „buntech“. „Kazjoni“ to jest erární čili úřadolovci nazvána ruským jmenem strana „Nezavisimosti“. Avšak ani druhá strana nelenila a proti kazjoným vydala i populární heslo: sjednocení, kteréž od prosince r. 1882 hájil zvláštní list „Sъjedinenije“.

„Sъjedinenije“ má svůj význam ve veřejném životě bulharském, jmenovitě jihobulharském. Dle něho nazvána i strana, která dosud trvá. Měli-li „kazjoni“ na mysli sjednocení pod generálním gubernátorem Bogoridim, sъjedinisté hájili myšlénku, aby kníže Alexandr stal se též generálním gubernátorem Východorumelským. Podnět k založení toho listu dal sám kníže Alexandr, jenž Petra Berkovského vyslal do Plovdiva, aby list ten založil. V prosinci zavítal pak Med. dr. Vъlkovič do Plovdiva a přiměl dr. Jankulova, dr. Chakanova, Iv. St. Geševa a D. Jurukova, aby uvázali se v redakci. V redakci soustředili se pak i Vazov, Veličkov, K. Popov a Madžarov. Vedli-li „kazjoni“ boj i proti Rusku, byli sъjedinisté stranou rusofilskou, jež pomocí ruskou doufala dojíti cíle. V programu svém výslovně hlásal nový ten list sjednocení s knížectvím, avšak co knížectví se týče, hájil „obnovení ústavní vlády na národním základě“.

Petr Berkovský (1850—1892) byl rodák z Lomu, studoval v Praze na reálném gymnasiu a učiteloval pak v Chaskově, kde byl předsedou revolučního komitétu a pravou rukou Levského. Turecká vláda internovala ho v Diarbekiru, odkudž přes hory a doly dostal se do Ruska. R. 1876 účastnil se války srbskoturecké jako bulharský dobrovolník a potom ve válce ruskoturecké jako bulharský opolčenec. Ve východorumelském vojště stal se poručíkem a když pro plicní neduh se vzdal, zvolen za kmeta v Chaskovu, kde ho vláda sesadila pro blahopřejný telegram knížeti

Alexandru. Za tři měsíce vrátil se do knížectví, kde byl okresním a potom krajským přednostou. Významnější nad Berkovského byl Med. dr. Georgi Chakanov, narozený v Kazanliku r. 1851 a v Bukurešti promovaný lékař. Po celou dobu trvání Východní Rumelie byl poslancem za město Čirpan v zemském jejím sněmu a téměř stále i členem stálého výboru sněmovního. Ve smyslu strany vedl list a přispíval do něho, když v březnu 1883 redakce se vzdal; potom byl řečníkem na táborech. Nyní jest ředitelem Alexandrovské nemocnice a členem vrchní zdravotní rady v Sofii. D. S. Jurukov, narozený r. 1852 v Bracigovu, oddal se soudnictví, byl poslancem a od počátku vycházení „Sъjedinenija“ až do sjednocení členem stálého výboru ve Vých. Rumelii. Nyní jest advokátem v Tatar-Pazardžiku. Ivan Stef. Gešev, narozený r. 1847 v Plovdivu, studoval na Robert Collège v Cařihradě a byl též poslancem a členem stálého výboru po celou dobu trvání Východní Rumelie. Jako před tím tak i nyní zanáší se velkoobchodem.

Delší trvání měly v zabalkánském Bulharsku i listy humoristické. Slavejkov vydával tu od července 1882 týdenník *„Kukurigu“*, jež udrželo se téměř rok a v Slivně G. Golčev týdenník *„Směšlju“*, který vycházel až do sjednocení. V březnu téhož roku objevil se v Plovdivě čtrnáctidenník *„Red“*, konservativního směru, jehož hlavními redaktory byli D. K. Popov a Pantelej Nabotkov, bulharsko-francouzský týdenník *„Položenije-La Situation“*, dovedně redigovaný od Vъlka Nejčova. Vycházely však jen do konce roku. Nejčov, narozen r. 1843, prokázal nemalou službu svému rodnému městu Panagjurišti a Bulharsku r. 1876 svou odvahou. Když evropská komise meškala v Plovdivu, Nejčov dostal se k ní v oděvu prostého rolníka a tam k nemalému překvapení Turků v čistém francouzském jazyku, který na studiích v Paříži si byl osvojil, podal určité svědectví o krveprolitích a vraždách od Turků páchaných. V Plovdivu vycházel též od července až do sjednocení časopis pro obecní správu *„Obštinski list“*, jenž později zase obnoven.

V knížectví byl rok 1882 ustavičným kolísáním. Již v lednu vystřídal Načovič podplukovníka Römlingena v ministeriu vnitra. I konservativci byli nespokojeni s vládou knížete. Místo sobranije sestoupila se státní rada o dvanácti členech, z nichž 8 bylo v listopadu zvoleno od volitelů, ostatní od knížete jmenováni. Zvolení byli konservativci a domáhali se vlády. Rada ta usnesla se na sobraniji, které by čítalo 56 poslanců skrze volitele zvolených. Cankov byl 18. února internován do Vrace, což mu zjednalo záři mučennickou. Ikonomov stal se na čas předsedou ministerstva, ale za málo měsíců odstoupil. Pod záminkou, že ubírá se do Darmštadtu k rodině, odejel kníže v dubnu do Petrohradu, kde žádal za odvolání Chitrova a za ruské ministry. Chitrov byl poslán do Egypta a místo něho jako důvěrník carův zavítal do Sofie starý Jonin. Za ministry posláni generalmajoři Leonid Sobolev, jenž 5. července se stal předsedou ministerstva a ministrem vnitra, a baron Alexandr Kaulbars, jenž převzal vojenství. Ostatní ministři byli Vъlkovič, Načovič, Grekov a Teocharov. Brzo však nastaly spory mezi bulharskými ministry a ruskými a mezi oběma a knížetem. Koncem prosince sestoupilo se 56členné sobranije, jež zasedalo do konce února 1883 a v němž konservativci měli rozhodující slovo. Hlavním předmětem sporu bylo četnictvo, jež konservativci chtěli

míti podřízeno ministru vnitra a tudíž vyjmuto z právomoci ruské. Dalším byla stavba železnice.

V Sofii počal v srpnu téhož roku vycházet týdenník *„Rabota“* v ruském a bulharském jazyku, jejž vydávala a redigovala doktorka lékařství A. Golovina, promovaná v Paříži r. 1878. Časopis její pro socialistickou tendenci byl v prosinci od generála Soboleva zastaven. Nyní jest primárním lékařem v ústavě choromyslných ve Varně. Od ledna 1882 do konce r. 1884 vycházel *„Sbornik za telegrafitě i poštitě“*, měsíčník úředního rázu.

Jediný významný list, jenž r. 1882 počal v knížectví vycházet, byla *„Světlina“*. První jeho číslo vyšlo v červenci a vycházel dvakrát téhodně jako orgán národně liberální strany. Redaktoři jeho byli Marko D. Balabanov, bývalý redaktor cařihradský, jenž za převratu z konservativce stal se liberálem a dr. Konstantin Pomjanov, narozený 1850 v Prilěpu v Makedonii, jenž v Táboře a Praze studoval gymnasium a práva, jež ve Vídni dokončil, kde byl promován na doktora. Byl členem vrchního soudu, ministrem a jest nyní hledaným advokátem sofijským.

R. 1883 dospěly poměry v knížectví ke krisi. Roztržka mezi konservativci a ruskými generály byla úplna, za to liberálové sbližovali se s Rusy. Konservativci z ministerstva Soboleva vystoupili a podali knížeti pamětní spis ve francouzském jazyku, že ruští generálové ho chtějí vypudit a Bulharsko změnit v ruskou provincii, jediné východiště ze zmatků že jest svolání velkého národního shromáždění k obnově ústavních práv. Kníže dal spis Rusům, čím popudil proti sobě konservativce. I mezi generály a knížetem rostlo však napjetí vždy více. Nové ministerstvo, opět se Sobolevem a Kaulbarsem, jehož členové byli však mírní liberálové a konservativci Kyriak Cankov (synovec Dragana Cankova), učenec bulharský profesor Agura, Teochorov, Burmov a Rus kníže Chilkov pro veřejné stavby, jehož jmenování souviselo s otázkou železniční. Sobolev a Kaulbars založili si svůj orgán, *„Balkan“*, jenž od nového roku počal vycházet. Redaktorem jeho byl Ilija Georgov, rozený Makedonec, jenž v Čechách studoval reálku a polytechniku. Rus A. Chitrov psával články rusky a Georgov je překládal do bulharštiny. Teprve poslední čísla redigoval Makedonec D. Rizov a poslední Burmov. V listopadu, když poměry se obrátily, „Balkan“ zanikl.

Těžiště situace bylo zatím v Petrohradě a v květnu o korunovaci carově v Moskvě. Tam docházely stížnosti od generálů na knížete a od knížete na generály. V dubnu opustil kníže Alexandr Bulharsko a přes Cařihrad, Jerusalem, Athény a Cetyň odejel do Darmštadtu a odtud do Moskvy. Krátce před ním však stihl tam Sobolev. Kníže byl sice vyznamenán řádem sv. Vladimíra první třídy, ale generálové ostali. Toliko A. S. Joninovi jako důvěrníku carovu bylo uloženo, aby prostředkoval.

Korunovace slavena po tři dni i v Sofii a jinde v Bulharsku za velkého nadšení liberálů, kteří takto upravovali si cestu ku vládě. Ministr války Alexandr Kaulbars byl nosen na rukou po ulicích. Dne 24. července vrátil se kníže, jenž dovolil ihned Cankovu navrátiti se z Vrace, načež u vítězoslávě uveden byl od liberálů do Sofie. Dne 15. srpna vrátil se Sobolev a byl rovněž s nadšením uvítán od liberálů, očekávajících od něho obnovení Trnovské ústavy. Napjetí dosáhlo svého vrcholu. Dne

20. srpna podepsali konservativci a liberálové akt o společném dohodnutí, jehož cílem bylo obnovení ústavy a společné s ruskými generály ministerstvo. Marně domáhal se kníže u Jonina, aby oba generálové byli odvoláni. Dne 11. září vydal manifest, kterým svolával komisi obou stran, která by vypracovala novou ústavu. Zatím sestoupilo se 16. září sobranije k mimořádnému zasedání. Dne 18. září přičiněním Grekova přijata jednohlasně adresa, v níž se žádalo za vrácení ústavy. Ještě téhož dne následoval manifest, kterým Trnovská ústava obnovena a mimořádné zasedání sobranije prohlášeno za řádné. Sněmu dáno toliko na uváženou, jaké potřebné změny by měly býti provedeny. Konservativně-liberální koalice a kníže zvítězili, ruští generálové prohráli. Ostali mimo shodu národní a odstoupili. Dragan Cankov zřídil nové ministerstvo, v němž mimo předsednictvo měl vnitro a ve kterém zasedl liberální Med. dr. Mollov a konservativci Načovič, Stojilov a Ikonomov. Grekov zvolen za předsedu sněmovny. Ruský zástupce Jonin choval se přátelsky k nové vládě.

K „Světlině“ z loňského roku přibyl v květnu r. 1883 nový liberální orgán, *„Sъznanije“* (poznání), jehož redaktor dr. Vasilij Chr. Radoslavov uvedl se jím v popředí politického kolbiště, jež více neopustil. Radoslavov, narozený r. 1854 v Lovči, studoval reálné gymnasium v Čechách a práva ve Vídni a Heidelberce, kde byl r. 1882 promován. Psával již co student do bulharských listů za dob tureckých, účastnil se horlivě slovanského ruchu ve Vídni a z jeho pera jest i sbírka básní. V programu poukazuje, že „trpnost za nynějších okolností nebyla by než záhuba“ a že list bude „ohlasem obyvatelstva vůbec a liberální strany zvláště“. „Sъznanije“ vycházelo rok jednou v témdni. V říjnu přidružil se k dosavadním nový liberální orgán, kterým uvedl se nový opět činitel na veřejnost. Byl to malý prostonárodní list *„Svirka“* (muzika), jejž dvakrát v témdni vydával Dimitr Petkov, nadaný samouk, narozený r. 1858 ve Velké Vsi v Dobrudže, jenž v bídě potloukal se jako povstalec v Rumunsku a za války vstoupil do první družiny bulharských opolčenců, v níž hrdinně bojoval v Staré Zagoře a na Šipce, kde přišel o ruku. S řádem sv. Jiří a stříbrnou válečnou medailií vrátil se z vojny a stal se úředníkem. Po převratu byl propuštěn a liberální strana vypravila ho na cesty po městech k vůli agitaci pro Trnovskou ústavu. Vrátiv se, byl uvězněn v Černé džamii v Sofii pro proklamaci proti plné moci knížete. Odtud psával do „Světliny“ od Pomjanova a Balabanova založené feuilletony s podpisem „Svirka“. Odtud i jmeno jeho žurnálu, v jehož programu prostě hlásal „rozhodli jsme se odloučiti se od „Sъznanije“ i od „Světliny“, a dále: „Svirka se zove proto, aby zahrála všem bez rozdílu, kteří se neubírají pravou cestou“. Důvěrný tento přítel Stambolova vystupoval proti Rusům i proti kompromisu mezi Draganem Cankovem a konservativci. (Dokončení.)

Vyslanec.

Scena renaissanční.

Napsal Jar. Vrchlický.

(Terassa villy papežské u Říma. V pozadí moře. Lodovico Ariosto stojí u dveří očekávaje příchod papežův z komnat vnitřních.)

Ariosto

(pro sebe).

Tak s Rinaldem se sešla Angelika!
To pěkná scena! . . . Ferragú hned za ní
i Sakripant . . . Pak najde poustevníka,
a jeho úskokům se ztěží brání.
Ebuda . . . ostrov . . . Ruggier sem vniká,
ji osvobodí, v lásky divém vzplání
chce zmocnit se jí . . . vezme prsten zlatý . . .
Ó, bída! Konec! — Vchází otec svatý.

(Rozletnou se dveře vnitřních komnat, dva kardinalové se objeví na prahu a postaví se, ruce skřížené na prsou, po každé straně dveří. Ukloní se vcházejícímu papeži, zavrou za ním dveře a odejdou postranními dveřmi.)

Papež Julius

(vejde v největším hněvivém rozčilení, v ruce drží hůl, již tříská v pausách do země, v tváři rudý blíží se k Ariostovi, který se zprvu hluboce ukláni, jakmile stane papež před ním, vztyčí se a stojí nezlekán.)

Tak, Legnano se vzdalo . . . Hanba! Hanba! . . .
Kdo oblehal je s francouzskými psy,
než milý spojenec náš Alfons d' Este?

(Tluče holí o zem.)

To příliš mrzké! Podlé! — Všecky blesky
a kletby na to! — Co tu chcete, pane?
Snad omlouvati svého vévodu?
To věru špatného sem vyslal posla,
jen obraťte se rychle na podpatku
a řekněte mu, že jest v klatbu dán,
že ztratí vládu . . . že, jak papež jsem
a sluji Julius . . . Chce smířit mne?
A vámi snad? — To směšné, příliš směšné!

Ariosto.

Proč, Svatosti?

Papež.

Kdo jste?

(Postaví se až před jeho tvář, hledí mu do očí a tluče holí do země.)

Ariosto.

Jsem Ariosto!

Papež
(couvne o krok).

Ten básník snad?

Ariosto
(klidně a uctivě).

Z úst vaší Svatosti
to dvakrát cenné jmeno, zvedám je
jak laur na kapitolu Petrarka.

Papež.

S tím k šípku jděte! — Samé hlouposti
jen v hlavě máte, samé kudrlinky...

Ariosto
(k sobě.)

To nejednou již řek mi kardinal.

Papež.

Legnano vzdalo se... Jak vzdát se mohlo?
Proč zůstal pán váš v spolku s Francouzi,
to neposlušnost... vzdor... To žádá trest!
Já vystoup z ligy, on měl za mnou hned,
a zatím tajně držel s těmi lotry!
Mne raní mrtvice!... Pryč s vámi, pryč!
Jste všickni smečka zrádných šibalů.

(S rostoucím hněvem.)

A vy tu stojíte? — A vaše oko
se směje, vaše rty se smějí, všecko
se směje na vás, v koutkách vašich úst
smích, hádě kmitá se, — vy držíte
s tím vévodou a k smíchu můj vám hněv,
však schvátí vás i jej! Ó ano, schvátí!
Jak stojíte zde! — Což mne neslyšíte? —
Já v klatbu dám vás, vás i vévodu —
Nu aspoň slovo, pohyb... Jako sloup
zde civíte... ó já se z toho zblázním,
a vy jste klidný... (Tluče holí o zem.)
Já vás proklínám!

(Chvěje se na celém těle a klesá. Ariosto mu rychle přistrčí křeslo, papež do něho klesne a zakrývá si ústa krajkovým šátkem, zavře oči a těžce oddychuje.)

Ariosto
(stojí za ním a mluví tiše k sobě).

Jak, Bože, Rolandův jen rozum najít?
V které z těch láhví jest as uzavřen?...
Cos tady třeba podivného zbájit!...
Jan, slepý kněz... Let Afrikou!... Ký sen!...
Zde třeba bude mnoho říc i ztajit...
Jak vylíčiti Harpyjí mám plen?
Však zpátky, zjevy! — On se zvolna zvedá,
svou třímá hůl a moje záda hledá.

Papež
(vzpamatuje se, hmatá holí kol, pak vzpřímí se v křesle obrátě hlavu k Ariostovi.)

Jste ještě tady? — Co tu chcete, pane?

Ariosto.

Rád věděl bych, co říci vévodovi.

Papež.

Je v klatbu dán a celá jeho zem.
Nač papež byl bych? abych blesky metal
a první věřte, u svatého Petra!
jej zasáhne! . . .

Ariosto
(k sobě).

A Roland šílí, zuří! . . .

Papež
(který zaslechl poslední slova).

Že zuřím, šílím? . . . vy si troufáte?
Jsem jasně při rozumu! Okamžitě
dám bullu sepsat proti Alfonsovi
a vás . . . a vás . . .

Ariosto
(k sobě).

Jak jen jej uzdraviti?

Papež.

Vy uzdravit mne chcete?

Ariosto
(stále pro sebe).

Jen mu podat
tu láhvičku, v níž rozum jeho zavřen.

Papež
(vyskočí prudce).

Jste blázen! blázen! — S blázny nejednám!

(Tluče holí o zem.)

Váš pán je zrádce, lotr, farizej,
je horší nad kacíře všeho světa,
je horší nežli ďábel, Antichrist . . .
A k míru sjednání mi pošle blázna,
jenž bláznovství své chce mi namluvit.
To odpykáte oba! — Vy jak on!
Jej v kletbu dám, vás hodím do moře!
A basta! Do moře!

(Klesne v křeslo a dusí se.)

Ariosto.

To skončí zle . . . vždyť bezdné moře jest
a papežský hněv nezná slitování,
mně k epopeji schází zpěvů šest
a doma čeká Alessandra, paní . . .
Ta ňadra samet . . . oči plné hvězd . . .
Jsem hotov s poselstvím a chvátám za ní.
Spát s raky mořskými se řekne lehce,
s ní spáti, ano; s raky se mi nechce.

(Couvá ke dveřím, zmizí v nich s úklonou komickou.)

Papež

(se po chvíli vztyčí, uchopí hůl a tluče jí do země).

Hned pište bullu! . . . Alfons v klatbu dán . . .
Vyslance jeho hoďte do moře!
Ať pozná svět, kdo vládne v křesťanstvu!
Co? — Ticho kol? — Kam zmizel onen blázen? —
Já dusím se . . . Ó pomoc! pomoc! pomoc!

(Klesne v záchvatu v křeslo, vejdou dva kardinalové, kteří mu pomahají vstáti a vedou jej pomalu do vnitřních komnat. Papež je v tváři fialový, drtí v pěsti šátek a sténá odcházeje podporován kardinaly.)

Kdo větší blázen byl tu — já či on?

Messalina.

Obraz ze života starořímského.

Napsal Fr. Klement.

(Pokračování.)

II.

Po třídenní, neobyčejně rychle vykonané a namáhavé cestě odpočíval Valerius Asiaticus ve svém letním sídle nad Bajemi na lehátku krytého tarasu, sloupořadím opatřeného a směrem k moři otevřeného, pohlížeje na malebnou krajinu s krásnými budovami a věžovitými rozhlednami (turres) četných paláců a letohradů, s části tam dole těsně nad mořským břehem skupených, s části zde po svazích vysočin mezi zahradami roztroušených, a pak dále na modravou, množstvím pestře pomalovaných člunů oživenou vodní hladinu, v nichž se lázeňští hosté veselou projížďkou po moři bavili. Po jeho pravé straně vyčnívala do moře ostrá hrana předhoří Misenum, za nímž v bezpečném přístavu právě silný oddíl římského válečného loďstva zakotven byl, a naproti jeho letohrádku kynulo přes zátoku krásně rozložené Puteoli, kdežto za Neapolským zálivem v modravé dalce se vynořoval z moře ostrov Capreae a za vodní úžinou Minervy pohoří pevniny, na jehož úpatí městečko Surrentum spočívalo. Překrásný tento pohled neupoutal na delší dobu Valeria, neboť brzy vrátily se chmurné myšlénky na pohromu, kterou mu císařovna chystala; věděl, že stěží podaří se ji zažehnati a že nezbývá než odhodlaně a klidně očekávati, jaké rozhodnutí osud přinese.

Pojednou přerušeno bylo ticho hlučnou rozmluvou, ozývající se z pozadí tarasu, jenž sousedil s polokruhovým peristylem. Asiaticus vzchopil se z lehátka a naslouchal s utajeným dechem hádce služebnictva s kýmsi přísně rozkazujícím, jehož hlas mu nebyl neznám, a hned na to objevil se v pozadí prefekt praetorianů Crispinus s několika vojíny; blížil se k Asiatikovi prudkým krokem a ještě než u něho stanul, pravil vážně: „Odpustíš, Valerie, že vykonám vůli imperatora, který mi rozkázal, abych tě bez prodlení do Říma dopravil.“

Třeba že choval Asiaticus malou naději v dobrý konec své záležitosti, ohromila jej přece v prvním okamžiku osudná zpráva. S povzdechem vypravil jen ze sebe: „Odevzdávám se ti a jsem připraven.“

„Bylo mi sice přísně nařízeno, abych tě ani na okamžik zde prodlévati nenechal, ale máš-li ještě nějaké přání vzhledem k urovnání svých zdejších záležitostí, sečkám, až si vše do pořádku uvedeš,“ pravil mírně prefekt, jehož se neštěstí Valeriovo bolestně dotklo.

„Děkuju ti, Crispine, za tuto dobrotivost a žádám o tříhodinné shovění, abych vše potřebné vykonal,“ odvětil srdečně Valerius.

„Nuže, dobře," podotknul prefekt, „avšak ubezpeč mne rukou dáním, že proti svému životu ničeho nepodnikneš ani vykonati nedáš."

„Zde máš pravici mou a nestrachuj se ničeho," ujistil ho Asiaticus.

„Bylo mi také přikázáno," pokračoval prefekt pomalu, „abych tě spoutaného do Říma přivedl, leč učiním tak až před branami města."

„Spoutaného?" zvolal v bolestném vzrušení Asiaticus, „nejvěrnějšího syna Rómy spoutaného? Ó, bohové, tak hluboko klesla spravedlnost Claudiova?" Pak, potlačiv své rozčilení, doložil klidněji: „Čiň, co ti nařízeno!" a přivolal starého správce (villicus) letohradu a s ním spojeného statku, který se zástupem otroků polekán v pozadí tarasu zlověstnému výjevu přibližel. „Cappadoku," pravil k němu, „nastoupím ihned cestu do Říma a nemohu určiti, kdy a zda-li vůbec se navrátím. Děkuji ti za mnoholetou věrnou službu a buď ubezpečen, že v závěti své o budoucnost tvoji jakož i jiných služebníků se postarám. Možno sice, že mé statky cizím osobám připadnou, ale doufám, že i v tom případě mé rozkazy vzhledem k otrokům zachovány budou a pak kyne tobě i mnohým jiným svoboda. Žij blaze!" Asiaticus objal k slzám pohnutého starce, který lítostí ani slova promluviti nemohl. Pán rozkázal ke konci, aby mu rychlonohého hřebce na cestu připravili, načež Cappadox vzlykaje z tarasu těžkým krokem, ostatními služebníky následován, odcházel.

Potom obrátil se Asiaticus ke Crispinovi: „Jsi as po namáhavé cestě unaven, prefekte, a tvoji lidé též a proto doufám, že občerstvení v tricliniu neodmítneš."

„Přijmu je s díky," odvětil prefekt a kráčel ihned se svým vznešeným vězněm do peristylu, z tohoto pak do cavaedia, k němuž přiléhala vkusně upravená jídelna, kde Asiaticus otrokům potřebné nařídil. Oddán v neblahý osud svůj, nejevil nyní Asiaticus ani nejmenší známky sklíčenosti: jako by se nic nebylo přihodilo, konal v tu chvíli vůči prefektovi úkol přívětivého hostitele a zavdal si s ním srdečně znamenitým starým falernským z vlastních sklepů. Po dlouhém odpočinku rozkázal pak, by mu prostou cestovní paenulu přinesli, kterou přes domácí tuniku oblekl, načež oznámil Crispinovi, že jest připraven. Za malou chvilku, když se byl spěšně se správcem a přítomným služebnictvem rozloučil, vsedli na koně a vyjížděli na cestu ke Cumám a dále směrem k Terracině vedoucí. Pro známé a přátele, potkávající Asiatika v průvodu prefekta a praetorianů, byl to pohled kormutlivý; mnohý z nich kynul rukou na rozloučenou příteli a hlasité zdravice ozývaly se za bývalým, všemi ctěným konsulem. Za Cumami zpozoroval Asiaticus velkého černého, přes cestu se plazícího hada a upozornil naň prefekta: „Hleď, Crispine, znamení, jež mi věstí veliké neštěstí!" Oslovený pokývl jen mlčky hlavou. Bez zastávky projeli Formiae, Fundi a přenocovali v obyčejné cauponě v Terracině, ležící malebně na příkré, bílé skále vápencové.

Po znamenité, kvádry dlážděné silnici Via Appia spěchal zástup jezdců dále kolem chrámu bohyně Feronie k pontinským bařinám a na jejich okraji vstoupili na veliký, mezky tažený prám, na němž se cestující po široké stoce, v močálech uměle zřízené, dále dopravovali. Loďař popoháněl mezka, stoupajícího po úzké, nad stokou upravené hrázi, za níž houštiny vrb a olšin rozhled zamezovaly. Mnoho hodin trvalo, nežli stoku

43 milliarií dlouhou a nedaleko městečka Forum Appii ústící, propluli. Jeli pak od pontinských močálů územím zvolna stoupajícím až ku krčmám Tres tabernae a dále do osady Arricie, kde strávili druhou noc a odkud se ještě 15 miluíků do Říma počítalo. Časně z rána, opustivše tuto osadu, potkávali dále ku městu lehké úhledné římské povozy (reda), na nichž se majitelé po nočním pobytu v hlavním městě do svých, kolem Arricie ležících letohrádků vraceli, a také pěších, do Říma neb z něho se ubírajících chodců byl značný počet. Před branou Capenskou sestoupil vězeň s koně a Crispinus přikázal jednomu z vojínů, aby mu ruce spoutal. Tak veden byl slavný vojevůdce, bývalý konsul, vynikající státník a majitel ohromného jmění, statků a otroků pod stráží obklopujících jej praetorianů za velení prefekta jako obyčejný zločinec středem obyvatelstva po ulicích se hemžícího až do sídla Claudiova.*) Výkřiky zděšení, pozdravy přátel, pohledy údivu a trpké poznámky o Messalině a Claudiovi provázely ubohého muže na této smutné cestě a jen nepatrný počet císařovniných a imperatorových přívrženců projevoval poznámkami i pohledy svou radost z hrozného osudu zajatcova.

Strašná byla tato pouť pro Asiatica i oddechl si z hluboka, když jej v Palatinu do tmavé, úzké kobky uvedli, neboť tam jej aspoň netížil šumný pouliční ruch a jindy tak mu milý sluneční jas.

Crispinus, rozkázav dvěma strážcům, aby provinilce pečlivě střežili a k němu nikoho nepřipouštěli, odebral se do oddílu paláce, kde úřadoval písař a tajemník Narcissus a oznámil mu podrobnosti Valeriova zatknutí a cesty z Bají do Říma.

Narcissus, muž as padesátiletý, silně prošedivělých vlasů, souměrné prostřední postavy, měl ve vychrtlém, bledožlutém obličeji oči výrazu tak odporného a hrozného, že málo který z hodnostářů dvorních upřeného jejich pohledu snesl, ať již vyjadřovaly divými záblesky vášnivé vzrušení, ať klidně na někoho pohlížely, v kterýchžto okamžicích se zdálo, jakoby byly zeskelnatěly. Prudké vnitřní pohnutí nezračilo se v jeho obličeji zčervenáním, nýbrž zbarvovalo jeho bledožluté tváře sivou žlučí, krev mu mizela ze rtů, tyto pokrývaly se namodralou šedostí a pak bývalo jeho vzezření přímo děsivé. Co do povahy byl nejvěrnějším sluhou svého imperatora, který jej navzdor jeho odpornému vzezření také nejvíce miloval, neboť věděl dobře, že Narcissus má na zřeteli jen jeho prospěch, hlídá jeho život a s největší bedlivostí pečuje o jeho bezpečnost, „ba že by ochotně sama sebe v případě potřeby za Claudia obětoval.“**) Ač byl jen propuštěncem, měl na Claudia vliv neobmezený a císař, jsa o jeho vynikajících duševních darech přesvědčen, spokojoval se vším, co Narcissus vykonati za dobré uznal, ať už se to týkalo palácových neb státních záležitostí.

Bez nejmenšího pohnutí a stále do neurčita hledě, vyslechl Narcissus zprávu prefektovu, načež vytáhnuv pisadlo, které v pasu synthese zastrčené nosíval, a zaznamenav si několik slov do vosku zápisní tabulky před ním na stole ležící, podotknul odměřeně: „Za rychlé a přesné vykonání

*) Historické.
**) Tacitus.

rozkazu bude tí imperator velice povděčen a dohodnu se s Palladem, aby tvému mužstvu odměna vyplacena byla."

„Děkuji," odvětil chladně Crispinus, který nebyl přítelem bývalých těch otroků, Claudiem a římskou říší vládnoucích, a pak se tázal Narcissa: „Jiných rozkazů pro mne nemáš?"

„Po namáhavé cestě máš potřebí odpočinku a naskytne-li se něco, může tě druhý prefekt aneb některý z tribunů zastupovati." Po těchto slovech propustil tajemník Crispina pokynem odměřeně přívětivým: prefekt poděkoval týmž způsobem a ubíral se ke dveřím, kterými právě důvěrníci Claudiovi Polybius, Pallas a Kalistus vstupovali a s odcházejícím rovněž chladně se pozdravovali.

„Dobře, že přicházíte, přátelé," vítal je Narcissus klidně, nepovstav z křesla, „neboť právě podával mi Crispinus zprávu o zatknutí Asiatica a bude nutno oznámiti vše Claudiovi."

„A Messalině," doložil Polybius, dvorní učenec, muž asi čtyřicetiletý, velice příjemný a krásný, o kterémž si zasvěcenci vypravovali, že je důvěrným studijním rádcem Claudiovým a ještě důvěrnějším přítelem Messaliny.

„Až se poradíme!" namítal vážný Pallas, správce pokladu, jmění a statků Claudiových, potomek prastarých králův Arcadie, z jehož slabě prošedivělé hlavy a hladkého, téměř vrásek prostého obličeje nikdo by nebyl hádal, že je stařec asi šedesátiletý.

„Myslím, že úrad není třeba, protože se nás záležitost Asiaticova přímo netýká; ponechme vše Suilliovi a vychovateli Britannica Sosibiovi, z nichž jeden neb druhý obžalobu přednese." Tak rozumoval starý tělnatý Kallistos, při každé nahodilé příležitosti tvrdící, že Claudia za vlády císaře Caliguly před otrávením zachránil.

„V neprospěch náš to nebude, jestliže své míněuí o přečinech Asiaticových u přítomnosti Claudia a Messaliny na jevo dáme," namítal rozvážně Narcissus, ale Pallas ho přerušil řka: „Neuznávám toho potřebu, abychom ještě více nepřátel na sebe poštvali, a připomenu ti jen případy s Arrií a konsularem Caecinem Paetou, pak s Gajem Appiem Silanem, nevlastním otcem Messaliny, kterého jsi, když nechtěl císařovně býti po vůli, na základě předstíraného snu, věstícího Claudiovi nebezpečí, sám obžaloval. V prvním případu, když obviněni vlastní rukou zhynuli, i v druhém, když Silanus odpraven, vzbudilo tvé jednání veliké opovržení, které i na nás, jako bychom byli bývali s tebou spolčeni, dopadlo a řady našich nepřátel rozmnožilo."

Pokyny hlavou dávali Kallistus i Polybius na jevo, že s těmito vývody souhlasí, a Narcissus odvětil: „Nač se rozčiluješ, příteli, a vyčítáš mi události dávno minulé, které přece jen naše postavení velice upevnily? Uznávám váhu tvých námitek a podrobuji se!"

„Narcissus," pochvaloval Kallistus, „uvažuje vždy bedlivě i chladně a uzná-li správnost důvodů pro náhled opačný, ochotně naň přistupuje. Co mne se týče, soudím, že celá ta obžaloba na mělkých základech spočívá a žalující sotva dovedou zaopatřiti usvědčující důkazy; kdyby pak měl o věci rozhodovati senát, jistě by Valeria osvobozující rozsudek neminul. — Vyzve-li nás Claudius, abychom výslechu přítomni byli, mu-

síme se chovati netečně, ať již celá ta trapná — alespoň pro mne — záležitost, dobře neb zle skončí.“ Po té tázal se ostatních: „Jsme tudíž za jedno?“

Všichni přisvědčili, Narcissus povstal, zastrčil zápisní tabulku do šatu a pravil k Polybiovi: „Oznam Messalině, že jest Asiaticus již v paláci, já pak odeberu se za stejným účelem ku Claudiovi a zároveň jej požádám, by určil dobu výslechu a Suilliovi přivolání svědků rozkázal.“

Ještě na rozchodu obrátil se tajemník se zlomyslným výrazem k Polybiovi a škodolibě stáhnuv rty, pravil: „Polybie, tvůj přátelský poměr s císařovnou byl těchto dnů u velikém nebezpečí a snadno mohl jsi dostati mladého, krásného zástupce!“

Polybios, nevěda, kam Narcissus míří a jsa poznámkou nemile dojat, byl uveden poněkud v rozpaky a po krátkém přemítání tázal se Narcissa: „Co tím chceš říci?“

Dvořané utvořili kroužek a tajemník vypravoval: „Před několika dny bylo Messalině v noci poněkud nevolno i vyšla si tedy z paláce v průvodu Semiramidy, aby na čerstvém vzduchu pookřála, a tu, když zabloudila v Subuře, nalezla v rytíři Traulovi Montanovi pozorného a něžného ochránce, který ji až na Palatin doprovodil a do úsvitu s ní se bavil. Ale pak —“

Narcissus se zamlčel a pohlížel svým skleněným zrakem pátravě na Polybia, který dychtivě se tázal: „Nuž, pak?“

„Pak,“ pokračoval s úšklebkem Narcissus, „pak mu pravila, že se jí za hračku nehodí.“

Kallistos a Pallas se usmáli a Polybius, jsa mile překvapen, pátral zvědavě: „Kdo pak byl tvým zpravodajem, vševědoucí příteli?“

„Kdož jiný nežli Semiramis; Messalina sdělila jí i jméno smutného milovníka, které jsem si pro případ potřeby zaznamenal,“ odvětil tajemník, načež v dobrém rozmaru síň opouštěli.

Narcissus ubíral se do palácového atria, kde meškalo množství otroků, osvobozenců a osobních strážců v plné zbroji, jejichž řady rozestaveny byly i uvnitř v cavaedium až ku dveřím triclinia, kde Claudius po „ceně“ s několika svými vyvolenci hodoval. Obávaje se vždy a všude vražedných úkladů, byl stále četnými praetoriany obklopen, kteří jej i při stole obsluhovali, a nikdo, ani ženy a děti nevyjímaje (zejména na počátku jeho panování) nesměl se k němu dříve přiblížiti, dokud nebyl pečlivě prohledán, nemá-li snad někde pod šatem uschovanou zbraň. Chtěl-li císař některého nemocného senatora v jeho bytě navštíviti, museli praetoriani napřed každý kout i postele prohledati, není-li někde ukryt vražedný nástroj, neboť stálým rysem všeho jednání Claudiova i povahy jeho byly nedůvěra a strach.*)

Kudy velmocný Narcissus kráčel, rozstupovaly se s největší úctou řady klanících se propuštěnců; on však zachovával ve tváři ledový výraz nevšímaje si nikoho, a oslovil jen propuštěnce Evoda, stojícího na prahu triclinia: „Evode, kdo jest při ceně?“

---

*) Suetonius.

„Kleštěnec Posides, dvořané Felix a Harpocras, vychovatel Sosibius, senátor Suillius, mladý Britannicus a sestra jeho Octavia — a tamto přichází právě Messalina.“

S úsměvem na tváři a patrně v růžové náladě ubírala se císařovna v průvodu Vitteliově řadou stráží a když se přiblížila až k Narcissovi, který se byl na upozornění Evoda rychle obrátil a hluboce před Messalinou se ukláněl, pravila s málo tajenou radostí: „Asiaticus jest v naší moci; spěchám, abych o tom imperatora uvědomila.“ Po těchto rychle a mimochodem pronesených slovech vstoupila do nádherné, rozsáhlé síně, kde Claudius se svou družinou u objemného triclinia hodoval, kdežto jeho a Messalininy dítky Britannicus a Octavia u jeho nohou malou tabuli upravenu měly a tiše spolu rozmlouvaly.

Na lectu pololeže vynikal imperator postavou nade všechny přítomné a jeho souměrné, poměrně dosti kypré tělo, silný krk a šedivými, krátkými kadeřemi pokrytá veliká hlava s obličejem důstojnost a vážnost vyjadřujícím, činily v úplném klidu dobrý dojem; avšak jakmile začínal mluviti a se pohybovati, měnil se jeho příznivý zevnějšek rázem v opak a to zejména proto, že se často v řeči zablebtával, při čemž se mu ústa nehezky pěnila; mimo to potřásával stále hlavou, jeho smích zněl protivně, pohyby rukou byly neohrabané a při chůzi sklesávala mu kolena, jakoby se prohýbala pod tíhou těla. Nejšťastnějším cítil se ve své jídelně, neboť byl silný jedlík, miloval dobrá vína a mnohdy se stávalo, že když jej stolní požitky přemohly, na znak se položil a tvrdě usnul. Druhdy za císaře Caliguly nepožíval mezi dvořany žádné vážnosti a hosté imperatorovi prováděli s ním mnohdy nejapné žerty, házeli naň datlové a olivové pecky a když někdy tvrdě usnul, navlekli mu na ruce hodně drsné punčochy nebo měl-li při spaní ústa otevřena, strčili mu dlouhé péro až do krku, tak že násilně ze spánku probuzen sebou zmítal a za hlučné veselosti ostatních vytřeštěným zrakem na ně pohlížel.

Vykonával-li úřad soudce, býval císař Claudius mnohdy ukrutným a krvežíznivým, se zálibou pohlížeje v obličej provinilců nejhroznější muka snášejících; v amfiteatru zřídka kdy osvobozoval povalené v písek gladiatory a to jedině proto, aby mu po smrtícím bodu na jeho povel provedeném ani nejmenší pohyb a záchvěv umírajícího neušel. Navzdor neobyčejně slabé paměti a roztržitosti byl dosti vzdělán a rád citoval celé odstavce z Homera a jiných slavných spisovatelů, z nichž i denní tribunům určená hesla vyhledával, jakož si mnoho na tom zakládal, že dosavadní počet písmen o tři nové rozmnožil a dějiny, počínající zavražděním Julia Caesara, napsal. Zároveň napsal části vlastního životopisu, z něhož rád některé úryvky svým hostům předčítal a velmi se z toho těšil, když je přítomní chválili a potleskem na jevo dávali, že se jim sloh Claudiův zamlouvá.

Kráčejíc rychle ku předu oznamovala Messalina důležitou zprávu: „Zdráv budiž, imperatore! Tvůj úhlavní nepřítel Asiaticus stal se ti neškodným a byl právě v paláci uvězněn!“

Novinka tato nepřekvapila Claudia nijak a teprv když byl svůj pohár na dno vyprázdnil, odpověděl pomalu a jako v roztržitosti: „Tak, tak, dobře tak!“ Tato beze všeho zájmu pronesená slova rozčilila netrpělivou

Messalinu nemálo, tak že je bez ostychu před ostatními opakovala, napodobujíc posměšně i zvláštní Claudiův přízvuk: „Tak, tak, dobře tak!“ Načež, předstírajíc horlivou starostlivost, pokračovala: „Imperatore, jak jen můžeš býti v tomto okamžiku tak lhostejným; pomni přec, že za zrádcem Valeriem stojí množství přívrženců, kteří se ti velice nebezpečnými státi mohou, kteří —“

„Ano, ano, máš pravdu,“ přerušil Claudius císařovnu, jakmile dobře na dojem vypočtenou zmínku o nebezpečí zaslechnul; vzchopil se ihned z lehátka a poručiv, aby mu střevíce obuli, mluvil horlivě dále: „Zde jest přísné a okamžité zakročení nutno a proto nařizuji, aby se obžaloba zítra v senátu prohlásila, svědci předvolali, vyslechli a rozsudek prohlášen byl.“

Messalina pohlédla při těchto slovech významně na Suillia, který, porozuměv, čeho si přeje, imperatora oslovil: „Odpusť, všemocný imperatore, že se osměluji na něco tě upozorniti. V úmorném vyřizování přehojných státních záležitostí patrně ti vyšlo z paměti, že v den vydání rozkazu, aby Asiaticus uvězněn byl, stejně moudře jsi ustanovil, že obžaloba v senátě projednána nebude, nýbrž zvláštní sbor tebou již jmenovaných důvěrníků rozhodne.“

„Ano, ano, Suillie — máš pravdu, avšak senát by mohl činiti námitky, mohl by prohlásiti, že bylo jednáno nesprávně a proti platným zákonům,“ odpověděl nerozhodně Claudius.

„Veledůležitý státní zájem toho vyžaduje,“ ozval se uhlazený Vittelius, „by Asiaticus senátem souzen nebyl; bude nejlépe, když se celá záležitost rychle a za přítomnosti tvé nedotknutelné osoby vyřídí.“

„Nuže, zítra tedy,“ podotknul spěšně Claudius a chtěl si k dalšímu hodování na lehátko ulehnouti, ale Messalina uchopila jej za rameno, namítajíc: „Proč zítra a ne dnes?“

„Vždyť se tak může státi ihned,“ ubezpečoval též Suillius Claudia, po víně prahnoucího; „postaral jsem se dnes již o to, aby svědci v Asiaticově záležitosti palác neopouštěli, a poněvadž jsou i veškeří důvěrníci státu přítomni, bylo by nejlépe, kdyby se věc bez odkladu vyřídila.“

„Budiž tedy!“ odvětil mrzutě Claudius. „Účastníci shromáždí se ihned v malé poradní síni a až bude vše uspořádáno, sdělte mi to.“ Po těchto slovech podepřel se o rameno Narcisse, po jeho straně stojícího, vystoupil na lehátko a ulehnul opět k tricliniu.

„Imperatore,“ oslovila jej císařovna, „nebylo by moudře jednáno, kdybychom některého z přátel Asiaticových jako jeho důvěrníka vyzvali, by při soudu tom přítomen byl a pro případ potřeby dosvědčiti mohl, že se jednalo správně a ne snad z osobního nepřátelství neb ziskuchtivosti?“

Na znamení souhlasu pokývnul Claudius hlavou a Messalina pravila: „Suillie, jmenuj některého z jeho věrných přátel, načež se může ihned pro něho poslati.“

Při těchto spěšně pronesených slovech pohlížela upřeně do zchytralého obličeje šplhavého ctižádostivce, s nímž měla umluveno, že Gaja Silia navrhne. Proto pravil: „Nejvhodnější osobou byl by Gajus Silius.“

Toto jméno působilo na některé z přítomných dosti nemile: zejména Polybios, před chvílí vstoupivší a větřící nebezpečného soka, svraštil čelo a vztek zableskl mu v očích, kdežto Narcissus, pohlížeje pevně na Messalinu, usmál se způsobem tak zvláštním a příšerným, že se císařovna zachvěla a bezděky svůj pohled od jeho zlověstné tváře odvrátila.

„Návrh jest rozumný; vykonejte tedy rychle vše potřebné."

Společnost rozcházela se po těchto slovech Claudiových a jen jeho společníci, propuštěnci Felix, Harpocras a Posides, přilehli opět ke stolu a pohlíželi na Claudia, pochutnávajícího si na výborném caecubském. Císař vyprázdnil rychle pohár, postavil jej prudce na stůl a po krátké pomlčce zvolal vášnivě: „Nechť pomsta toho muže zachvátí, který se odváží mne uraziti!" Citovával tato slova z Homera, kdykoliv jej zachvátil náhlý vztek.

„Senátorové nebudou spokojeni," namítal varovně Harpocras, muž as čtyřicetiletý, pěkného vzezření, „a následky odsouzení mohou se ti státi nepříjemny."

„Pokládáš mě snad za blázna Telegennia? Mluv co chceš, ale neurážej mne!" odpověděl imperator, který této věty vždy užíval, když se ho něco nemile dotklo. Pak se zamyslil a po chvilce rozumoval klidněji: „A konečně, vždyť přece není Asiaticus ještě odsouzen — dovede se hájiti a všechny články obžaloby zvrátiti — nebude-li usvědčen!" Takovými a podobnými mělkými úvahami konejšil svou mysl a pak — zapomněl na Asiatica, na obžalobu, nastávající soud a jeho těkavý duch bloudil semo tamo do neurčita, tak že když se Suillius opět v komnatě objevil a oznamoval, že vše již připraveno jest, oči na něho vytřeštil a udiveně se tázal: „Co jest připraveno?"

„Tribunál a Valerius Asiaticus!" odvětil senator.

„A tak. Nuže, jděme!" pravil a než-li povstal, vypil na rychlo ještě pohár vína, pohladil Britannica a Octavii, nařídiv, by Felix dítky do jejich komnat odvedl, a podpíraje se o Suillia ubíral se zvolna z triclinia nádvořím cavaedia na druhou stranu paláce.

Přede dveřmi poradní síně setkal se s přicházejícím Siliem a zahleděv se do jeho krásného obličeje a na jeho statnou postavu, pravil: „Rád tě vídám, Silie, avšak v paláci Claudiově řídkým hostem býváš."

„Vynasnažím se, bych provinění toto napravil," odvětil klanící se Silius, „a častěji svému všemocnému imperatoru poklonou se oznámil!"

Claudius, jemuž odpověď ta lichotila, usmál se blahosklonně a pokývnul spokojeně hlavou, načež vstoupil do síně, kde dvorní hodnostáři, nyní soudcové, žalující a Messalina shromážděni byli a hluboce se ukláněli. Proti hlavnímu vchodu v pozadí, nedaleko stěny, stála v polokruhu řada nádherných křesel, v jejichž středu největší málo ku předu posunuto bylo. Na toto usadil se imperator a vybídl i ostatní, aby místa svá zaujali.

V tom okamžiku přistoupila Messalina k Siliovi, upřela naň milostně své žhoucí oči a pravila vřele: „Vítám tě srdečně na Palatinu, Silie; doufám, že se na pozvání imperatorovo příští dvorní ceny zúčastníš."

„Tvé přání, císařovno, jest mi rozkazem a dle toho se zachovám," odpověděl s úklonou Silius.

Messalina, nemohouc ze slov jeho poznati, zda-li ho její přízeň těší neb odpuzuje, poněkud sklamána přistoupila ku křeslu po levé straně Claudia stojícímu a dala Vitteliovi znamení, aby se vedle ní usadil, kdežto Silius vyvolil si poslední místo na straně pravé.

Za hlubokého ticha velel Claudius: „Předveďte vězně!“ Prefekt Crispinus zvěděv, že pře Asiaticova na Palatinu ihned projednána bude, zůstal v paláci, neboť zajímal jej osud mocného někdy státníka; na povel imperatorův otevřel nyní dvéře v pozadí síně, a za průvodu dvou strážných praetorianů vstoupil do síně se spoutanýma rukama Asiaticus, v jehož bledém obličeji patrny byly známky veliké znavenosti. Mlčky uklonil se před Claudiem a když jeho zraky všechny přítomné zběžně přelétly, utkvěly poněkud s podivením na Siliovi, který mu několikráte přivětivě hlavou pokynul, což Asiaticus s vlídným úsměvem oplatil.

„Sejměte vězni pouta,“ rozkázal Claudius a když se tak stalo, oslovil státníka těmito přísně znějícími slovy: „Bývalý consule Valerie Asiaticu, stojíš na tomto místě jako obžalovaný a z důvodů nejvážnějších jsem rozhodl, že se nemáš zodpovídati před senátem, kam by — toho nepopírám — po právu tvoje záležitost odevzdána býti měla, avšak provinění tvá jsou taková, že toho bezpečnost státu vyžaduje, aby hrozné tvé zločiny veřejně projednány nebyly. Můžeš býti ubezpečen, že souzen budeš spravedlivě, že rozhodnu beze všeho záští, že nebudu k osobním pohnutkám přihlížeti a že nepodlehnu žádným vlivům, které by na mne v tvůj neprospěch působiti chtěly. Na důkaz, že vše správně vyřízeno bude, dal jsem přivolati tvého přítele Gaja Silia jakožto důvěrníka, aby pro případ potřeby vše veřejnosti dosvědčiti mohl. Nerviliane Suillie, přednes obžalobu!“

Bez pohnutí a klidně vyslechl Asiaticus slova Claudiova, a pak se obrátil směrem k Suilliovi, který několik okamžiků do malého závitku z papyru nahlížel a pak hlasem plným vášně z paměti obžalobu přednášel: „Přede tváří božského imperatora Tiberia Claudia Drusa Caesara, jasné císařovny Messaliny a jmenovaných důvěrníků vznáším na tebe, Valerie Asiaticu, obžalobu, že jsi se proti římským státním zákonům i proti posvátné osobě svého imperatora ohavných zločinů dopustil. Především kladu ti za vinu, že jsi byl jedním z hlavních původců zavraždění předešlého imperatora Gaja Caesara Caliguly, že jsi o spiknutí proti jeho životu věděl, s hlavním osnovatelem toho spiknutí, podvelitelem Chaereem, srozuměn byl a když on a jeho soudruzi imperatora třiceti ranami prokláli a osobní stráže, lid a jiní vojíni vrahům zavražděním hrozili, od toho jsi je zrazoval a chlubnými slovy ohavný čin vrahů velebil. — Dále netajil jsi se za nynějšího panování Claudiova nepřátelským smýšlením proti vládě, ba rozšiřoval jsi mimo to i klamné zprávy mezi legiony ve Vinnee ležícími a zabýval jsi se již myšlenkou odebrati se tam, roznítiti vzbouření, posvátnou osobu nynějšího imperatora trůnu zbaviti a sám pak vlády se ujmouti. Těmito zrádnými činy provinil jsi se proti hlavě státu a jeho bezpečnosti. Zároveň však provinil jsi se i tím, žes vedl život prostopášný, příčící se našim mravním zákonům; uvádím zejména tvůj nedovolený poměr k Sabině Poppaee, manželce Scipionově, který v římské veřejnosti největší pohoršení způsobil — a co

ještě horšího, užil's i svého jmění, abys pusté smilstvo mnohých vojínů podporoval, a prováděl jsi též jiné neřesti, o nichž se přede tváří božského imperatora zmíniti nemohu a nechci!"

Asiatica zmocnilo se při těchto posledních slovech žalobce prudké rozčilení a nemoha se déle udržeti zvolal: „Zeptej se jen svých synů a ti dokážou, že —" *)

„Nech Suillia domluviti!" přerušil jej přísně Claudius, načež se Valerius utišil a žalující ještě podotknul: „Končím žalobu a dokážu svědky, že vše, co jsem uvedl, na plné pravdě se zakládá." Suillius jevil při těchto slovech nápadnou nejistotu, neboť poznámka Asiaticova dotkla se ho velmi nemile; jeho snědý, sprostý, ukrutnost prozrazující obličej zrudnul vztekem a plamenný jeho pohled šlehnul po obžalovaném, jemuž hanebná pověsť synů Suilliových známa byla.

„Ze svědků budiž jeden po druhém předváděn!" velel Claudius. Žalobce odevzdal Crispinovi tabulku se jmény svědků v předsíni čekajících a tento je vpouštěl dle napsaného pořadu před soudce imperatora. Většinou byli to vojíni praetorianské kohorty, která v den zavraždění Caliguly s kohortou Germánů v divadle službu konala, vrahy pronásledovala a když se pak vojíni jiných legionů bouřiti počali, veřejné oslovení Asiaticovo vyslechla. Výpovědi těchto po většině Suilliem uplacených mužů neposkytovaly však téměř nijakých přitěžujících okolností. Messalina jevila velikou netrpělivost a pohlížela nevrle a v patrném rozčilení na Suillia, který též s hněvem a tísní pozoroval, že jeho obžaloba nepříznivým dojmem výpovědí svědeckých v nivec se obrací. Claudia, kteréhož za podobných okolností vždy kolísavá nerozhodnost se zmocňovala, nepřesvědčovaly výpovědi ani o vině ani o nevině obžalovaného i tázal se proto netrpělivě posledního z vojínů: „Ty jsi byl tedy při tom, když se Asiaticus honosil, že jest původcem vraždy caesara, a zapamatoval jsi si dobře jeho obličej?"

„Ano!" odvětil rozpačitě vojín.

„Nuže," pokračoval imperator, „ukaž nám tedy onoho muže, který před lidem mluvil!"

Vojín označil prstem opodál stojícího tribuna Cossutiana a pravil: „Tento holohlavý muž to byl!"

Hlasitý smích všech přítomných ozval se v síni a jen Vittelius, Suillius a Sosibius jevili značné rozpaky.

V příčině hříšného poměru bývalého konsula se Sabinou Poppaeou předvoláni římští rytíři bratři Petrové, kteří měli dosvědčiti, že se jmenovaní v jejich domě scházeli, což však oba určitě popřeli, a mladší Petra zvolal prudce: „Bohové slavné Rómy jsou mými svědky, že se něco takového nikdy nestalo; na to přísahám, ať se mi stane cokoliv!"

(Pokračování.)

---

*) Tuto část obžaloby nemohu zde určitěji označiti.

Libanon.

Napsal Quido Mansvet.

(Pokračování.)

Brzy uspaly nás vodopády pramene Adonidova svým jednotvárným šuměním a spánkem osvěženi ubírali jsme se po východu slunce po úzké skalné šiji z Afky k dále položeným výšinám, odkud možno na jihozápadě spatřiti hřeben velehory Saninu, kdežto dole na blízku divoké rokle, kudy pramen el Leben plyne, mohutný přirozený most se objevuje. Sráznou cestou mezi skalními útesy sestoupili jsme na níže položenou objemnou vyvýšeninu s malými rolemi a několika pracně založenými tarasy a ubírali se pak dále pustou úžlabinou s mohutným pramenem el Asal (pramen medový), jehož čistá voda přes žlutavé kameny plynouc topasově nažloutlou se zdá a touto zdánlivou barvou na med upomíná, odkud i jméno pramene. Konečně ocitujeme se na velkém skalním, samou přírodou utvořeném mostě, vedoucím směrem ku zříceninám Fakry. Téměř 40 metrů obnáší světlost otvoru nad korytem „mléčného pramene“, Neba' el Leben, nad nímž 24 m. vysoko vede 10 m. široká cesta přes onen samorostlý most na druhou stranu horského zářezu. „Zázrakem přírody“ zovou Maronité tento zvláštní útvar skalní (Džissr el Hadžar), pod jehož obloukem mezi rozrytými balvany vody silného pramene šumí, načež se dále s potokem ze Saninu plynoucím spojují, „Psí říčku“ (Nahr el Kelb) tvoří a za slavnými reliefy staré cesty Via Antoniniana (o nichž se v jiné stati díla: „Syrie“ zmiňuji) do moře vtékají. Až dosud nemůže se nikdo pochlubiti, že by byl prošel celým údolím této říčky, kteráž proudí mezi srázně vystupujícími skalnatými břehy a četnými, v nitru horstva spletitě rozloženými jeskyněmi, z nichž pouze některé cestovatel Thomson prozkoumal. Na dolejších březích „Psí říčky“ roste hojnost topolů, akátů, malých dubů křemeláků a na místech, kde se potoky Salib (z mléčného pramene vycházející) a Sanin (z hory stejného jména plynoucí) spojují, bují i četné platány a divoká réva.

Od mléčného pramene leží zříceniny Fakry as tři čtvrti hodiny na jih, vesnice Miruba s podivnými skalními útvary pak as hodinu na západ. Ačkoliv jsem „skalní labyrinth“ již z dřívější doby znal, umínil jsem si navštíviti jej opětně a za tím účelem dvakráte v Mirubě přenocovati. Odtud postupuje se skalnatou úžlabinou do nevelké, kolkolem četnými útesy ohraničené roviny, kde Osman paša s 5 tisíci muži oddílem čtrnácti set chrabrých horalů poražen byl. Od vyzvědačů sděleno Maronitům, že je chce paša z okolí Miruby vytlačiti a proto číhali za útesy na vládní vojsko, k jehož oklamání na druhou stranu skalních hřebenů množství turbanů umístili, do nichž postupující řadové vojsko tak dlouho střílelo, až pojednou Maronité nepřátelům v bok a týl vpadli a po strašlivé řeži k divému útěku je přinutili.

Dále za tímto obyvatelům Miruby památným místem, které s hrdostí cizincům ukazují, vede stezka vzhůru k divoce rozbrázděným a pitvorně rozhlodaným útvarům skalním. Mnoho-li as tisíciletí působilo smrštěmi vod, sněhy i mrazy, vichřicemi a zemětřeseními, než ze skalnatých útesů tyto přírodní hříčky v malebné směsici tvarů zbudovaly? I v budoucnosti pozměňovati bude příroda tyto skupiny a vytvoří z nich opět a opět jiné zvláštnůstky, ale jisto jest, že by mnohý pozorovatel si přál, aby právě nyní v rozkladné práci ustála, neboť dnes poskytuje snad celek pohled nejzajímavější. Na některých místech spatřuješ tu sloupořadí bez hlavic a patek, stěny s cimbuřími, klikaté uličky, končící jakoby u pevnostních zdí, věže i věžičky, tajemným závojem zastřené hlavy, skalní můstky, pod nimiž zkamenělý hladký proud vody do kulaté nádržky plyne, z této dále v rýhách splavem doleji proudí a pádem bubliny a rozčeřenou špinavě šedivou pěnu tvoří. Jako v pohádkovém sídle skalních duchů panuje všude hluboké ticho, vše jest mrtvo, opuštěno, ani ptáčka neuslyšíš, ani květinky neuvidíš. Neubránil jsem se tísnivého pocitu pohlížeje v průvodu sedláka tento divuplný koutek Libanonu, a volněji jsem si vydychnul, když jsme labyrinth kamenného města opustili.

Z Miruby, jejíž četné domky a skupiny stromů tarasovitě na svahu stráně jsou rozloženy, naskytuje se velmi pěkný pohled do údolí s potůčkem Nahr Saib a vyhlídku tuto uzavírá za malým lesíkem v dálce se táhnoucí pustý hřeben mocného Saninu.

K večeru téhož dne doprovázeli maronitští vesničané zemřelého starce, v bílá prostěradla zcela zahaleného a na nosítkách položeného, ku hrobu, kde jej „churi“ pokropil a shromážděný lid dosti dlouhou, o zesnulém pojednávající řečí oslovil. Po modlitbě sestoupili dva nejstarší přátelé zemřelého do hrobu, částečně kameny vyloženého, kde jej pečlivě k poslednímu odpočinku uložili. Když vystoupili, nebyl hrob zasypán hlinou, jako se děje u nás, nýbrž pokryt několika polorozlámanými prkny, na které mužští velké kameny položili, aby do vnitř zvířata vniknouti nemohla; na konec projevována rodině zemřelého soustrasť spůsobem srdečným, načež se obyvatelstvo Miruby vzdálilo. Na Libanonu a v jiných částech Syrie zachovávají se při umírání, pohřbech a soustrastných projevech na mnoze zvláštní zvyky. Okamžik umírání — tento prý kromě narození nejdůležitější okamžik v životě lidském — není nikde příjemným, ale v Syrii snad nejméně, neboť jakmile se v osadě zpráva roznese, že ten neb onen občan na cestu do jiného světa se chystá, přicházejí obyvatelé do domu na smrt nemocného, aby členům rodiny hluboký žal projevili. Dle obyčeje bývají různými pokrmy a nápoji, zejména kávou častováni, při čemž o všem možném rozmlouvají, aniž si hrubě všímají dokonávajícího a trvá-li umírání několik dní, dostavují se den co den, baví se stále po libosti, nedbajíce ani stonů, ani výkřiků nemocného. Po skonu ubožáka opustí většina dům a daleko slyšitelné bědování a hořekování žen kvíliček započne; zároveň spěchá některý z mužů, aby buď některý ze starých hrobů upravil aneb nový vykopal a zřídil. Téměř všude položeny jsou hroby směrem od západu na východ, uvnitř jsou částečně kameny vyloženy neb lopatou a motykou zarovnány a konečně zasadí se uvnitř, as píď zvýši na stranu západní, kde spočívati má hlava

Ze skalního bludiště v Mirubě.

nebožtíkova, vyčnívající kámen. Málo kdy se stává, že zůstane mrtvola 24 hodin v domě smutku; zemře-li na příklad někdo ve dvě hodiny odpůldne, bývá jistě před západem slunce pochován. Při smrti vynikajícího člena rodiny bývá nářek žen srdcervoucí, v pohřebním průvodu buší se v prsa, padají na zem, rvou si vlasy a řevem přímo zvířeckým dávají žal svůj na jevo. Průvod s mrtvolou v prostěradla zahalenou dojde ke hrobu a byl-li nebožtík křesťanem, pokropí jej svěcenou vodou, uloží jej do země s palmovou neb olivovou ratolestí pod hlavou, načež po řeči kněze a opětném pokropení pokryjí hrob způsobem nahoře naznačeným, aneb naházejí mezi kameny vrstvu země. Po návratu do domu smutku zahajují kvílící ženy zvláštní pohřební tance, prozpěvujíce při tom též divoké žalozpěvy, což trvá mnohdy šest až čtrnácte dnů a nocí. Ve svatém městě židů Safedu v horách nad jezerem Tiberiadským, viděl jsem v domě zámožného křesťana tento smuteční obřad, jenž učinil na mne protivný a hnusný dojem. Uprostřed kruhu ženštin bez roušek na hlavách stála furii podobná obřadnice, na jejíž povel celý ten živý kruh skákal, rukama tleskal, do těl se bušil, slova předzpěvující ženy v rhytmickém řevu opakoval, až na povel obřadnice ve ztrnulém postoji stanul. Řasnatý šat těchto žen byl v předu na hadry rozedrán, tak že nahota na mnoha místech vyčnívala. Při smutečním tanci pěnila se jim ústa a narudlé oči svítily divým rozčilením.

Jinak chovalo se v jiném domě shromážděné mužské pohlaví, které nebožtíka požíváním různých pokrmů a nápojů oslavovalo. Zdejší lid, ač jinak dosti střídmý a spíše vegetarianství nakloněný, pohlcuje za takové příležitosti, snad proto že bývá vše zadarmo, nesmírné spousty skopového masa na rožni, zadělávaného s rýží, dušeného a s různými jinými přídavky, a také chudým dostává se z hodů těch štědrého podílu.

Sříceniny „Kalaat Fakra“ možno navštíviti buď cestou od mléčného pramene aneb po stezce vedoucí ze skalního labyrinthu vzhůru k výšinám, kde spatřujeme na upraveném skalním tarasu pobořený chrám, obklopený zdí z velkých balvanů, jehož nádvoří vytesáno jest přímo ze skály. Mezi rozmetanými kvádry a pozůstatky ozdobných říms kráčíme dále ku sříceninĕ dvoupatrové čtyřhranné věže se stropem částečně spadlým, jejíž vchod opatřen jest řeckým nápisem se jménem císaře Tiberia Claudia (Drusus Nero Germanicus) z roku 43 po Kr. Věž tato, kterou po drancování Ba'albeku Saraceni spustošili, byla mausoleem a opodál stojící nepatrný chrámeček sloužil snad zvláštním náboženským obřadům. Také zde nalezá cestovatel pitvorné útvary vápencových skal se směsicí průchodů a klikatých stezek, několika jeskyněmi a divoce roztrhanými útesy.

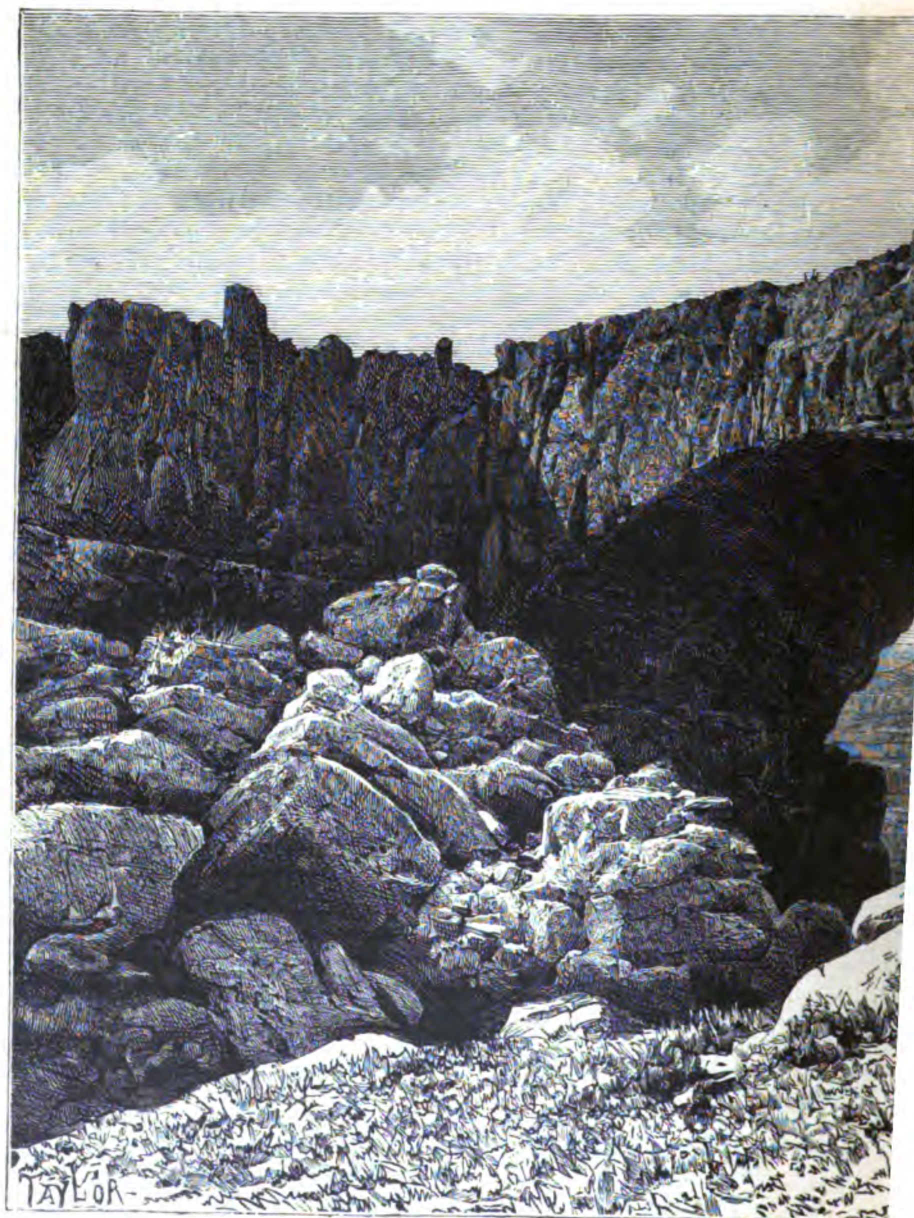
Pro cestující, kteří se chtějí nejkratší cestou do Bejrutu dostati, vede stezka opodál vesnice Mezra'at na západ do údolí Nahr Saib, přes Reifûn a Psí říčku k moři a do města, kdežto naše cesta směřovala na jih do Biskinty a k chanu Saninu pod horou stejného jména. Stejně jako Hasrun honosí se i Biskinta na úpatí Saninu malebnou polohou a jest obklopena vinohrady, morušovými a fíkovými zahradami, jakož i množstvím pěkných pinií. Pod ní v hluboké roklině proudí říčka Sanin. Jedva že jsme se v Biskintě octnuli, uvedlo nás několik Maronitů na místo k po-

stavení stanu nejpříhodnější a Ibrahim Bišara Zehrani pozval nás, jako bychom byli z přátelstva, na svatbu ve svém domě.

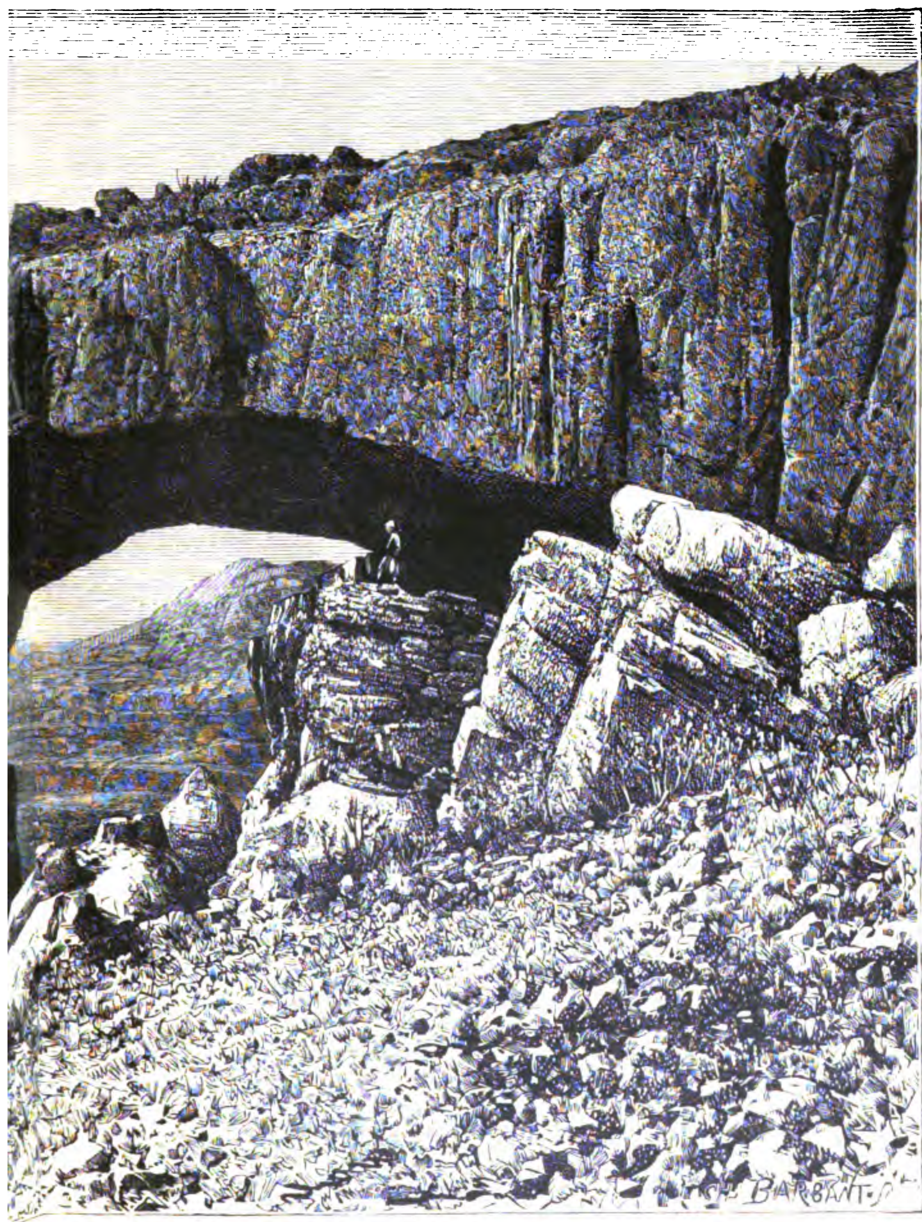
Použiju této příležitosti a zmíním se o zasnubování a vdavkách syrského křesťanského a muhamedanského obyvatelstva. Ač jest Syřan povahy dosti ohnivé a zamilované, nemívá milostná jeho vášeň dlouhého trvání a láska nebývá zde také rozhodným činitelem při uzavírání sňatků. Zde neplatí vůle snoubenců, vyjadřující se slovy: „Pojmu za manželku Maršu (Mirjam, Gamillu, Foddu, Zobeidu), proto že ji miluji!“ a se strany děvčete: „Vezmu si Jussufa (Butrusa, Bulusa, Ibrahima, Selima), protože jej zbožňuji!“ — nýbrž rozhodnou jest obyčejně vůle rodičů nebo příbuzných, kteří o manželské spojení mladých lidí podle svého rozumu se starají; muhamedáni obracejí se za tím účelem k dohazovačkám, kdežto křesťané přenechávají spojování srdcí duchovním správcům osad. Také zde padá peněžitá otázka nejvíce na váhu, avšak ne v tom smyslu jako u nás, neboť zde musí příbuzní ženicha aneb on sám nastávajícímu tchánovi za budoucí manželku jistou částku peněz vyplatiti aneb na jiný způsob jej odškodniti. Zde se nejde podívati ziskuchtivý nápadník do knih (zde tohoto užitečného zařízení dosud vůbec není), aby se o stavu hypoték na majetku rodičů vyhlídnuté nevěsty přesvědčil, nýbrž zde se táže prostřednictvím jiných, mnoho-li otec za dceru požaduje.

Není-li představeným osady aneb šechem kmene pevný poplatek v té příčině ustanoven, dostane u mohamedánů otec nevěstin cenu tři až desíti set zlatých (v naší měně počítáno) podle toho, jak jest pěkna a hledána. Bylo-li vše náležitě smluveno a jsou-li ženich a nevěsta z jedné osady, koná se po západu slunce z domu nevěstina k domu ženichovu slavnostní, četnými pochodněmi ozářený průvod. Za ohlušujícího křiku „saghalit“ (jako naše ichuchu!) a rachotící střelby pušek vítá ženich nastávající družku života na práhu domu a za následující potom slavnostní hostiny uniká novomanžel se ženuškou ze společnosti, což přítomní ani nepozorují aneb pozorovati nechtějí. Je-li však nevěsta z jiné vesnice, jede koňmo, zcela v závoj zahalena a v ruce mohutnou šavli třímajíc, s valným průvodem vesničanů do osady ženichovy. Lid skáče, skotačí, povykuje, zpívá málo cudné popěvky za stálého tleskotu v ruce a opakuje předříkatelem pronášené věty až do ochraptění. Při tom nese jedna skupina na vysokých tyčkách pestré, z cárů upravené hastroše, představující muže a ženu, jimiž třepe, točí a hází za hlasitého smíchu ostatních. V tomto rozpustilém reji má důvěrný přítel ženichův aneb vesnický šprýmař asi tutéž úlohu jako náš tlampač a odvádí nevěstu do svého domu na tak dlouho, dokud se nevyjednají dary, které musí ženich před odevzdáním nevěsty složiti a jež pozůstávají ze šňůry dirkovatých mincí, jež navlečeny slouží za šperk kolem hlavy, z prstenů, náramků a různých tretek pro příbuzenstvo. Pak začíná hostina a drahnou dobu po zmizení mladého párku následuje za spolupůsobení několika starých bab výjev, o němž se na těchto místech zmíniti nemohu.

U křesťanů zdejších vykonává se i zasnoubení v kostele, odkud se zvaní i nezvaní do domu nevěstina ubírají a není-li dostatečného místa uvnitř, beseduje společnost na plochých střechách neb tarasech budov, kde mužští i ženy zvlášť výmluvnými němohrami a zpěvem se baví. Ode

Přirozený skalní most

ost přes **říčku Nahr el Leben.**

dne zasnoubení až do dne svatby nesmí ženich nevěstu spatřiti, avšak obě slavnosti následují obyčejně brzy za sebou a pak mu ji přivádí družba v kruhu přítelkyň nesoucích pochodně. Libanonské obyčeje mají při tom některé své zvláštnosti.

Na svatbě mladého Zehrauiho v Biskintě seděl jsem po boku jeho otce tak, že jsem mohl nahlédati i do protější velké síně, kde se bavily ženské za nepřítomnosti nevěsty, která již čtvrtý den v rodném domě přátelům a přicházejícím přespolním hostům na odiv vystavena byla. Mužští kouřili, pili kávu, zavdávali si výborným arakem a v přestávkách pěli milostné, svatební a válečné písně se zvláštním, zvolna se stupňujícím a sklánějícím rythmem. Na druhé straně seděly pěkně vyšňořené ženštiny kolem stěn na divanech a po řadě zpívala z nich jedna vždy jakousi otázku, načež odpověď přednášel celý sbor. Po delší zpěvné produkci vzchopila se vždy jedna k tanci; ostatní doprovázely její odměřené a dosti úhledné pohyby chřestěním tamburin a dunivým zvukem podlouhlého bubnu, po ukončení tance pak vychvalovaly hlasitě tanečnici. Když se později i do mužského oddělení několik „můsť' kadži-ů“ (hudebníků) usadilo, křepčili horští junáci o překot a navzdor té spíše pro divochy se hodící hudbě zářili všichni radostí.

Na povel pořadatele a pořadatelky zakončen o páté hodině tanec i zpěv, načež se všichni vzchopili a zatím, co se průvod seřaďoval na pochod k nedalekému statečku nevěstiných rodičů, pospíšil jsem s přítelem nastávajícího manžela, abych jeho příští, dosud na trůně vystavenou družku spatřil. Byla to pěkná bledá kráska výrazných, jako uhel černých očí a seděla se skříženýma nohama, oblečena jsouc v těžký, pestře pruhovaný hedvábný šat se širokými rukávy, jenž byl na prsou vystřižen, třepením ozdoben a pasem spjat; úbor tento slušel jí výborně.

Jedva že jsem si tuto nehybně sedící krasavici prohlédnul, již tu byli přátelé a přítelkyně snoubenců a podávali nevěstě ruce, jež s vysokého sedadla sestoupila, avšak i pak celou mnohohlavou společnost převyšovala, poněvadž stála na neobyčejně vysokých „kabkab-ech“ t. j. dřevěných podnožkách, které ovšem před domem, než na koně vsedla, s noh sejmula. Za zpěvu žen, dětí i mužů stanul pak průvod před domem ženichovým, který štěstím zářící děvu s koně v náruč pojal a sledován zvanými do velké dvorany ji odvedl. Ženštiny s nevěstou usadily se po způsobu orientálském na nízké, po zemi rozložené podušky, načež rozestaveny před ně nízké stoly a na tyto umístěny velké, as metr v průměru mající podnosy s nádobami různých pokrmů; každá z přítomných dostala pak pěkně rytý mosazný talířek a vybírala si po libosti pokrmy i pamlsky. Kromě malých lžiček nespatřil jsem žádného jiného jídelního náčiní; z přátelské lásky krmila jedna druhou pomocí prstů. Mužští čekali v druhé síni „bez zaměstnání“, až si nevěsta první hostinu v domě nastávajícího odbude; když se tak stalo, objevil se duchovní správce obce a po okamžitém odchodu ženštin usadil se podle nevěsty, aby se dle obyčeje vyzpovídala. Potom odebrala se s knězem do dvorany mužů, kde před pěkně upraveným oltářem ženich již čekal. Před početím oddávacího obřadu dostal každý z nás rozžatou svíci, ženichovi a nevěstě položili na hlavy růžence a když byl „churi“ obvyklé modlitby proslovil,

snoubence požehnal a po výměně prstenů oba svěcenou vodou pokropil, povstalo klečící shromáždění, uhasilo svíce a blahopřálo mladému párku. Ženich, švarný osmnáctiletý junák, vypadal v širokých řasnatých spodkách barvy temně modré, v polohedvábné košili, v krátké leskle šedé soukenné kazajce, jež byla z předu otevřena a vyšíváním pokryta, se širokým, několikráte kolem těla otočeným hedvábným pasem a s fesem na hlavě znamenitě a hodil se k pěkné nevěstě jak náleží. Přítomná mládež prováděla s růženci novomanželů významné žerty a spojovala na vzájem párky, o nichž se vědělo, že za nedlouho k oltáři se ubírati budou. Příbuzní novomanželů podávali pak přítomným nápoje, různé zákusky a konečně na rozloučenou černou kávu. (Dokončení.)

Po stopě plagiatu.

Příspěvek k filosofii a technice básnického tvoření od J. Arbesa.

(Pokračování.)

Však vizme, jak si benevolentní Němec Lotheissen „upravil“ svou omluvnou radamontadu, aby jako ouhoř proklouznul všemi tenaty, jež si svým nepřesným a nelogickým pojmem o básnickém tvoření sám nalíčil.

„Tímto kusem“, píše, „vrátil se básník Molière na pravou cestu a vytvořil pravou charakterní veselohru. „École des maris“ projednává látku, která je tak stará jako svět a vždy zase k novému zpracování dráždí. Co Diphilus ze Sinope kdysi řeckému jevišti podal, bylo zpracováno Plautem a dohnalo Terentia k napodobení. Kus Terencův „Adelphi“ jest ještě zachován. Kus ten dal v pozdějších stoletích podnět Lorenzinovi de Medici ke kusu „Aridoria“, jejž opět Pierre Larivey do frančiny převedl, a nyní vystoupil Molière s podobným dílem.

Je to vždy jedna a táž hra. Dva bratři nestejných povah postaveni jsou proti sobě. Jeden z nich jest přísný, egoistický, podezřívavý a úzkoprsý, kdežto druhý jeví se býti laskavým, shovívavým a důvěřivým. Každý má syna, s kterýmž po svém způsobě zachází. V největším počtu her docílí laskavost poslednějšího otce lepšího výsledku, než-li přísnost prvního. Jen Terenc dokazuje ve svém duchaplném kuse, že žádná theorie nemá ceny. Jeho byl každý moralisující úmysl vzdálen; dívalť se s úsměvem na ubohý svět, na němž se všickni lidé tak marně mučí. Ovšem jest společnost, do které nás uvádí, bez jakékoli vnitřní opory (jako by nás musil a mohl každý dramatik, dodáváme, uváděti vždy jen do společnosti, která má „vnitřní opory“ !) a nemůže nás nižádným způsobem naladiti sympaticky. Smějeme se, ale nerozehřejeme se.

V tomto bodu liší se Molière (ještě by scházelo, aby se tak s Terencem shodoval ve všem všudy!) podstatně od svého předchůdce, u něhož byl první popud ku své veselohře nalezl a na jehož dílo také jednotlivé jeho verše přímo upomínají. Avšak budiž zde ihned položen důraz na to, co platí o mnohých pozdějších dílech Molièrových. Nechť bral své zboží („sein Gut", praví Lotheissen, jako by to, co si kdo odkudkoli béře, bylo také právě proto, že si to vzal, jeho) kdežkoli je nalezl; nechť opřel se často o staořímské, o italské, španělské, francouzské předlohy (Vorbilder), nechť ze starých novel a národních vtipů zisku nabýval, vše to ani dost málo neumenšuje jeho zásluhy.

(Ovšem — připomínáme — ale jen jeho, Molièrovy t. j. oné, jakou si Molière o zdokonalení díla získal a kterou mu také žádný nepředpojatý člověk nebéře a neupírá. Ale o dílo Molièrem zpracované, po případě zdokonalené zasloužili se začasté v nejpodstatnějších částech díla toho již před Molièrem také ještě jiní autorové a bylo by zajisté svrchovaně nespravedlivo přecházeti mlčením nebo ledabylo ony autory, kterýmž náleží, když pranic jiného, tedy priorita a mnohdy dokonce i tvoření v nejvlastnějším slova smyslu, kdežto na účet Molièrův náleží jen patvoření, které, jak víme a jak průběhem dalšího ještě se objeví, také nevedlo vždy k absolutnímu zdokonalení.)

„Molièrovi badatelé," pokračuje Lotheissen, „mají právo slíditi po pramenech, z kterýchž básník vážil;" (aby jim tak i toto právo popřel!) „ale nesmí to míti původu než-li v pocitu piety a nikoli aby se z toho, jako se dělo dříve, kuly zbraně proti básníkovi. Při básni (a zde vyhazuje Lotheissen patrně trumf, o němž jsme se již zmínili, že je to trumf naprosto falešný a logicky neplatný), záleží přec v podstatě na zpracování látky (die Behandlung des Stoffes) a nikoli na látce samé, právě tak jako sochař teprve svým uměním mramorový balvan oživí a ceny mu dodá."

(Molièrův apologista dle toho ani neví nebo nechce věděti, a netuší, že degraduje tím básnictví a umění vůbec na pouhou formalnost a umělce vůbec na pouhé formalisty. A v tom právě rozcházíme se se všemi jemu podobnými. Umělci, tudíž i básníci v pravém toho slova smyslu nebyli, nejsou a nikdy nebudou pouhými formalisty. Umění jest něčím hlubším, oduševnělejším nežli pouhou uměleckou formou. Forma jest a zůstane jen zevnějším tvarem, který ovšem musí býti uměleckým, poněvadž bez zevnější formy umělecké nelze si uměleckého díla ani mysliti, ale vlastní podstata uměleckého díla jest něčím zcela jiným než-li balvan mramoru nebo pískovce, a benevolentní Lotheissen celou svou filipikou dává jen na jevo, že o podstatě uměleckého díla nemá nebo nechce míti hrubě ani ponětí. Nás v Čechách aspoň nepomate přes to vše, že vzorní naši „sousedé Němci" dívají se na nás tak rádi přes rameno a s řídkými vyjímkami přičiňovali se ze všech sil, aby i nás zavlekli do svých pseudoesthetických labyrinthů, z kterýchž není logického východiště a v kterých platí tradicionelní sláva, po případě úspěch vše, nebo skoro vše, v kterýchž měří se každému dle jiné míry a vždy jen dle subjektivního názoru a libůstky a začasté pouhé nálady toho kterého Aristarcha, jenž právě sedí na soudné

stolici a vytrubuje do světa své anathema nebo ještě častěji faufáry nakladatelské reklamy.)

„Kdyby byl Molière kus svůj pouze obratně kompiloval,“ pokračuje Lotheissen, „byl by nalezl množství následovníků. Staré kusy jsou přece zde a staré novelly také. Čím to, že se nikdo více nenalezl, aby jako Molière tyto po ruce se nalezající poklady zužitkoval a podobná mistrovská díla vytvořil? Ostatně zpracování, jak je byl Molière předsevzal s Terencovým kusem „Adelphi“, jest již prací původní (!?) Rozšířilť rámec staré veselohry a dodal dílu svému větší rozmanitosti. Místo mladých mužů, jež Terenc proti sobě postavil, uvedl Molière na jeviště dvě dívky a změnil tím charakter ve smyslu moderního světa.“

Není možná! Nebývalo by snad ještě správněji a moderněji, kdyby byl Molière místo dvou mladých dívek postavil proti sobě mladíka a dívku, aby byla obě pohlaví zastoupena a veselohře dodána ještě větší rozmanitost, než-li když místo dvou mladých mužů staré komedie vystupují v novém jejím tvaru dvě dívky?

„Musí-li nová komedie,“ jak Lotheissen dále připomíná, „poskytnouti vzhledem ku změněným poměrům životním ženštinám větší obor působnosti, nežli jim skytali staří“ — proč medle Molière poměr prostě a jednoduše obrátil a místo aby byl ve svém zpracování poskytl ženštinám pouze větší obor působnosti, jak toho změna poměrů životních vyžadovala, poskytnul jim obor působnosti výhradně, jako by mladých mužů vůbec ani nebylo nebo jako by neměli již žádného oboru působnosti.

Ze všeho jest zřejmo, že Lotheissen chtěje stůj co stůj zachrániti, co se před nepředpojatou logikou vůbec zachrániti nedá, zabřídá v protismysly a zajisté se sám asi nenadál, jak zákeřnicky jej vlastní jeho „logika“ zaskočí.

Na stránce 248. svého spisu, kde dramatické práce Molièrovy roztřiďuje ve dvě hlavní skupení (v kusy psané manýrou staré komedie a v moderní) praví:

„I kusy, jež jeví se býti zcela inspirovány antickými vzory, prodchnuty jsou přes to vše tímto moderním duchem. Jeví se to mimo jiné v „École des maris“. Lehká změna v plánu originalu dostačila a celý charakter se změnil; z lehké satyrické hry, v které Terenc dokázal, že každý způsob vychování jest stejně špatný, udělal Molière dramatickou práci, která se ujímá svobody ženy a rodiny.“

Pravda-li, co praví Lotheissen zde, nemůže býti pravdou, co vyprávěl o téže věci dříve a naopak. Dostačila-li lehká změna v plánu originalu, aby byl celý charakter změněn, proč vésti do ohně celý arsenal protismyslů, aby byl vlastní ráz duševní práce Molièrovy stůj co stůj zatušován?

My připouštíme více než-li německý literarní historik a sice že vzal si Molière s Terencovým vzorem nepoměrně větší práci, než aby byl pouze lehce plán jeho změnil, že použil při zpracování i svých vlastních zkušeností atd., slovem že napjal všechny své síly, aby starou osvědčenou komedii přetvořil v komedii opovídající názorům i dramaturgickým požalavkům své doby, ba že podařilo se mu dobu svou v tomto vzhledě i předstihnouti. Avšak vším tím nestala se práce jeho tvořením, nýbrž byla jen pouhým přetvořováním. Dílo jeho není naprostým jeho du-

ševním majetkem. Vlastní jádro a uměleckou podstatu jeho nevytvořil Molière, ani Terenc, aniž Plautus, nýbrž Menandros a Diphilos. Molière zasloužil se právě tak jako Terenc a téhož předchůdce Plautus pouze o novou, pozměněnou formu starého uměleckého díla, a všickni tři byli pouhými formalisty po případě patvůrci a nikoli tvůrci díla, o němž jest řeč. Milerádi připouštíme, že všickni tři a především Molière, co do času a názorů ze všech tří nám nejbližší, vřaďují se mezi proslavené dramatické autory prvního řádu, ba že právem náležejí mezi výtečné, po případě genialní pabásníky, ale nikoli v prauzoučký kruh oněch vzácných vyvolenců, kteří vytvořili ryze umělecká díla naprosté původnosti.

Ku konci jen ještě několik slov.

Druhdy mnozí také tvrdili, že Molière nevážil z Terence přímo, nýbrž že veselohra jeho „L' école de maris“ jest volné zpracování jednoho z nesčetných kusů Lopea de Vega a uváděli také titul: „Discreta enamorada“ čili „La bella mal maridada.“ Avšak tomu není tak. Kus ten má tak pramálo společného s kusem Molièrovým, že výše připomenuté tvrzení možno právem pokládati za vybájené.

Naproti tomu vyskytla se v novější době nová a závažnější námitka znějící v ten smysl, že Molièrův kus jest pouhé napodobení španělského kusu „El marido hace muger“, jehož autorem jest Antonio Hutardo de Mendoza. Jelikož však se nám nepodařilo kus ten vyslíditi, aniž o autoru nebo kuse samém dověděti se něco podstatného, přestáváme na pouhém konstatování a poukazujeme jen na pramen: Mesonero Romanos v „Revista de Madrid“ IV. str. 160.

Dva měsíce po provedení kusu „L' école des maris“ provedena z péra Molièrova nová příležitostná tříaktová hra „Les fâcheux“, kterou prý Molière napsal asi ve čtrnácti dnech a která nemá valného významu, leda tím, že pokládá se od mnohých za první pokus onoho druhu her, jež Francouzi nazývají „pièces à tiroir“, kteréžto kusy nejsou nežli jednotlivé, podle sebe seřaděné a jen lehce spojené scény. „Les fâcheux“ postrádají tudíž jednotné komposice a vlastního zauzlení. Avšak ani příležitostná hra ta není naprostým duševním majetkem Molièrovým. Popudem byl prý Molièrovi buď Desmaretův kus „Les visionaires“, o němž jsme se již jednou zmínili, neb italská hra „Le case svaliggiate ovvero gli interrompimenti di Pantalone“.

Kdo zná Horacovy satyry a mohl by si opatřiti satyry duchaplného francouzského básníka Mathurina Regniéra, r. 1573 rozeného, snadno by se přesvědčil, že první scéna této Moliérovy komedie bez Horace a Regniéra asi sotva by bývala napsána.

Devátá satyra Horacova mrská totiž onen druh neodbytných dotíravců, kteří se nám na cestě vtírají, kteří nás baví vypravováním o svých záležitostech, do nichž nám pranic není a kteří člověka ochotně provázejí, když chce býti o samotě nebo chtějí, aby je doprovodil, když nemá času.

V osmé satyře Regnierově vidíme autora v kostele pohříženého v modlitbu; ale mladý švihák jej přepadne a má k němu dlouhé a nudné kázání. Později shledáváme se s autorem u jisté dámy, která by s ním

ráda byla o samotě; ale zároveň jest tu také jiný neodbyta, který se rád slyší mluvit a nechce odejít. A jindy zase předčítá autorovi kdosi prosu a básně tak dlouho, až jej autor nechá stát a uteče . . .

A první scéna Molièrova kusu „Les fâcheux“ není nežli dramatickou transfigurací Horacovy ody a Regniérovy satyry.

* * *

Nepoměrně důležitější prací byl další kus Molièrův „L' école des femmes“, který byl poprvé provozován dne 26. pros. 1662, a náleží mezi nejoblíbenější. Hlavní figura Arnolph pokládá se za pravý vzor charakteristiky. Mnozí se domnívali, že Molière snažil se ve figuře té kresliti sama sebe; jiní o tom pochybují a ještě jiní to naprosto popírají. Přijata byla práce ta nad míru příznivě přes veškeren odpor různých faktorů, a skoro možno říci, že žádný kus Molièrův neměl takového úspěchu jako tento.

A přece i vzhledem k této práci poukazují francouzští badatelé na celou řadů jiných spisovatelů, z kterýchž Molière vážil. Zejména Rabelais, Rojas, Macchiavelli, Regnier a jiní přispěli prý Molièrovi, aby „mohl své umění ve volném a tvořivém zpracování cizích rysů a motivů co možná v nejjasnějším světle osvědčiti.“ Prölss k tomu dodává, že předlohou Molièrovou k této práci bylo Scarronovo dílo „La précaution inutile“, jehož byl již rok před tím Darimon použil ku své jednoaktovce „L' école des cocus ou la précaution“.

Jako odpověď na útoky na tento svůj kus napsal Molière kus nový „La critique de l'école des femmes“, jenž byl dne 1. června 1663 poprvé provozován a do 12. srpna 32krát opakován. Kus ten pokládá se všeobecně za mistrovské, posud nikým nepředstihnuté dílo svého druhu, jež vyvolalo spoustu napodobení. Jest a zůstane jedním z nejoriginelnějších děl, jež byly kdy napsány.

Neméně originelní prací zdá se nám býti další kus „Impromptu de Versailles“, jenž byl zprvu u dvora a po té dne 4. listopadu téhož roku v Palais Royal poprvé provozován, a v němž Molière jako satyrickou odpověď na útoky svých odpůrců uvedl na scénu nejen vlastní svou hereckou společnost, ale i sebe a svou choť. Než ani tento, aniž předcházející kus nemají přes všechny znamenité přednosti své povšechné důležitosti. Jsouť to přes všechnu genialnost, s jakou jsou psány, přece spíše, abychom tak řekli, časové dramatické polemiky, kterýmž rozuměli vrstevníci do všech událostí více méně zasvěcení, ale které pro pozdní věky a jiné národy nemají té ceny, jakou měly před více nežli dvěma sty lety pro Pařížany.

Nicméně již v následující práci své „Le mariage forcé“, která byla poprvé provedena 15. února 1664 a přešla na pozdní věky jednou jako libretto balletu, po druhé jako veselohra, vrátil se Molière k obvyklému již způsobu pracovati. Motivy novinky byly totiž opět váženy jednak z Rabelaisova díla „Pantagruel“, jednak z italské improvisované komedie.

Po jednoaktovém kousku „Le mariage forcé“, v němž v lednu 1664 sám mladý král vystoupil, a o němž nelze jiného říci, nežli že to byla

pouhá hříčka, napsal Molière nové dílo, veselohru „La princesse d'Élide“, která byla v květnu 1664 taktéž poprvé přede dvorem provozována.

První akt jest psán veršem, ostatní prosou, z čehož se soudí, že napsal Molière práci tu na rychlo, tak že mu ani času nezbylo propracovati ji, jak toho předmět vyžadoval. Celek pokládá se tudiž za práci příležitostnou, která byla jen ledabylo dokončena. Nad jiné však jest zajímavo, že k této práci své použil Molière — nikoli snad bídného nějakého škváru dramatického, nýbrž jednoho z nejznamenitějších děl všech věků, Moretovy španělské veselohry „El desden con el desden“, která jest známa i českému divadelnímu obecenstvu pod titulem „Doña Diana“.

Molière zpracoval ji prazvláštním způsobem přeloživ děj do starého Řecka a použiv hojně hudby a balletu, tak že zpracování jeho jest pompésní výpravnou hrou, která co do ceny umělecké nesnese s originalem žádného srovnání.

Příčiny všeho toho ovšem nelze přesvědčivě vystopovati. Že by byl Molière jako vyškolený aktér a ředitel divadelní nerozpoznal ceny originalu, skoro se ani neodvažujeme domýšleti se; ale že nepodržel z originalu, co mu právě ceny dodává, nýbrž že zápolil s ním skutečně jako s nejhrubším balvanem, z něhož má býti teprve dramatickým routinérem vyrobeno něco spíše pro lačné oko velkého davu nežli pro vnímavého ducha s vybroušeným vkusem, nemůžeme nikterak vysvětliti.

Většina badatelů vykládá vše to a jiné ještě prostě nedostatkem času a chvatem, s jakým prý bylo nutno práci tu dokončiti. Ale právě způsob Molièrovy práce t. j. přenesení originalu do jiného ovzduší a vůbec naprosto nové zpracování zdá se nasvědčovati opaku neb aspoň tomu, že Molière věnoval právě této své práci více času nežli kterékoli jiné, obzvláště nežli zasedl ku psacímu stolu. (Pokračování.)

Ženy dobré, které příliš milují.

Z výletního setkání.

Sepsal **Josef K. Šlejhar.**

(Pokračování.)

Napadá mi tu, že vlastně teprv vše náleží pověděti, aspoň to, co bylo vlastními údaji, určitými případy v našem spolužití — zjevnou vyvíjející se skutečností. Co jsem až dosud naznačoval, bylo jaksi soukromými mými náhledy, zbytečnými citovými reflexemi a vím, jak nudnými, na nichž málo komu co by záleželo. Ale je to již v povaze člověka, že stává se konečně žvavým a všesdělným v jistých zvláštních nesnázích svého osudu. A když jste až dosud tak shovívavě se družil k mé historii, vyslechněte i to ostatní: o dobrých ženách, které příliš milují — a v zoufalství, šílenství a nevím co vše přivádějí své oběti . . .

Tak tedy . . .

Jednoho nedělního jitra procházím se naším sadem. Lidé trousili se do kostela. Jakási nastrojená ženština jde zrovna kolem. Vzbuzovala obecnou pozornost. Něco tak směšného, nemotorného a nesouladného zrovna z ní trkalo. Popatřím na ni — nastojte, toť naše Káča, povídám si ne bez úžasu, a rovněž ne bez úžasu současně mi napadá: vždyť jest to nedávná jarní toileta mé ženy dle nejnovějších pařížských mod, na niž jsem dostal tak nestydatý účet. Představte si naši Káču v této toiletě! Ale nevěřím pořád svým očím, to přec možno není! Přistoupím blíže na kraj sadu . . . nesměle zavolám jméno Káči, tak nesměle a nevyzývavě, jako bych citoval nějaké neblahé zjevení.

No zkrátka, byla to Káča. Žena jí ony šaty dala. To přesahovalo všechny meze. Běžím k nám: ‚Ženo, ukradla ti snad Káča ty šaty nebo co!?‘ Pohodila jen hlavou, patrně odmítajíc takové otázky vůbec. Začnu se tedy zlobiti (ač co nejzdrženlivěji) na podobné hospodářství, co že se to u nás děje a co si vlastně mám o všem mysleti. — ‚Jen hodně řvi, aby tě všichni slyšeli na ulici!‘ povídá, ač jsem nekřičel. — ‚Neřvu, ale mám právo zvěděti, jak je to s těmi šaty. Ukradla ti je, čis' jí je půjčila nebo co,‘ pokračuji. — ‚Mh, dala,‘ prošlo jí úsečně rty. Ač jsem to věděl určitě, toto nezastírané přiznání uvedlo mě v nový úžas a hněv. Můžete si to pomysleti. Což jsme v knížecí domácnosti, aby drahý úbor, když jej kněžna vzala jednou na sebe, zase odložila davši jej své pokojské, která má aspoň ten rozum, že si jej výhodně prodá — což knížata, ta mohou mrhati a si to dovoliti, když je jim dovoleno žíti na útraty lidu a jeho práce — ale my musíme žíti na útraty své, ze své práce a ze svého šetření. — ‚Proč, proč jsi dala pryč tu drahou věc?‘ volám hněvně. — Chvíli mlčela. Pak odsekla: ‚Proto že mi dobře nesluší.‘ A změnila ton :

— ‚a pamatuj si‘, pravila výstražně, zvolna, s důrazem na každém slově, — ‚ve svých záležitostech se tebou kontrolovati nedám. Pořídím si a zase odložím, co se mi uzdá.‘ — ‚Tedy rozdej všechny ty mizerné hadry, bez toho je to jen pro neplechu. Ale aspoň nekaz čeládku. Z takového trulanta, jako je Káča, neučiň celému světu směšnou opici. Máš mít více rozumu než ona.‘ — ‚Pamatuj si, muži, že já nebyla jako ty zvyklá hnojným děvkám — choďte jak chcete a plodte před lidmi ostudu. U mne musí býti také slušná čeládka . . .‘

Toť se rozumí, že naše neděle nebyla ještě nikdy tak zkažena jako dnes a že rozlícen utekl jsem kamsi do polí . . .

Pozvolna přicházel jsem k poznání celé té hospodářské methody u nás. O, jací slepci jsou muži vůči úskokům svých žen, hlupáci ve své důvěřivosti a bezmocní proti těm spoustám, kterých dovedou ženy natropiti. Poznání moje bylo neblahé. Šlo to jedno za druhým.

Těžkou, osudnou chybu učiní každý muž, který zařídí svoje jednání vůči ženě ne dle praktických a přirozeně daných okolností, v jakých se žena objeví — ale dle vlastní vysněné o ní představy, dle důvěry, jakou v tuto svou představu vložil, dle citové nálady, jakou tyto představy v něm vybavují. Já hlupec myslel, že žena má je takou, jakou já si ji v mysli vytvořil, a ještě větší hlupec jsem byl, že i při všech svých zklamáních začátečních, při celém důsledném poznávání pravého stavu věcí, nedovedl jsem se příkře odvrátiti od svých představ a bezohledně opustiti svůj vysněný ženský ideal. Vždy zase v brzku zapomněl jsem na to co se stalo, dal jsem se ukonejšiti a vracel se k idealu, jejž mermomocí chtěl jsem ve své ženě nalézti, znova se mu podřídiv ve svém jednání.

Tak tedy ještě o tom hospodářství, jaké má žena prováděla. Že jsem se již zmínil o těch šatech, chci o nich dokončiti. Nebylo to tak dlouho, co druhou služku uviděl jsem zase v těžkém plyšovém žaketu ženině, který měla z domu do výbavy a jenž mohl státi poctivě svou dobrou padesátku. — Ať jen to již rozdá všechno, zaskřípal jsem zuby, sám u sebe, beztoho tak nenávidím všechny ty módní spousty. Ale nebylo zase tak příliš dlouho, co se ukázalo, že vlastně má ubohá žena neměla nic na sebe, a z toho všeho, čím slynula bohatá její výbava a co již za mne nakoupila, neměla šatstva, vhodných toilet. Vše nepochopitelným způsobem zmizelo. Brala se z města švadlena do domu, kupovaly se spousty látek. Módní listy válely se celý den rozloženy po stole, žena v nich neustále studovala — venku měli jsme podzimní setí. Škatule lítaly sem a tam, nosatá bába radila, kupovala, posílala. Raději jsem v tom čase vůbec domů nešel, naobědval jsem se na poli, večer chodil jsem hned spat. Ty sentimentálně hořké její výtky a vzdechy, že ji zanedbávám, že mi je pole milejší, než ona — a opravdu bylo —, že jsem si neměl ženu brát, chtěl-li jsem takto oproti ní si počínati — opravdu neměl jsem si žádnou brát — atd. přestaly se mne již dotýkati. Dělal jsem ždy spícího. — ‚Jen chrň, sobče! Co je ti žena a její city, jen když se vyspíš,‘ bylo jejím posledním dokladem a dala se do vzteklého, vzlykavého pláče. Já však spal.

A nebylo ani tak dlouho, že kdykoli jsem se převlékal do čistého prádla, nastávaly jakési nesnáze, jakoby z ohromných zásob mého prádla, jimiž mě nebožka matka obmyslila, nebylo něco po ruce či co? Prý něco bylo ve špinavém prádle, něco k spravení, něco nechtěli vyndavati, že je to z tuctu a škoda.

No, a netrvalo dlouho, co pravá příčina těchto nesnází se ukázala. Ze všeho mého prádla zbyly mně nepatrné trosky. Bůh ví, jací syčáci v mých košilích a podvlékačkách běhali po kraji. Ještě že jsem na takové věci nebyl zrovna celým srdcem upoután, a nikdy se nestaral o to zbytečné hromadění šatstva i prádla, jímž ráda honosívá se mohovitost. Bylo mi také jedno, v čem chodím a jak chodím — třeba že v očích své ženy byl jsem za to opovrhovaným sprosťákem a nevzdělancem, jak přečasto mi dávala na jevo. — I vezmi ďas všechno to štáklový, je to bez toho jen na překážku, konejšil jsem se a zalhával pořád pravé ustrnulé své ponětí o tom ženině hospodaření.

Ale nesmlčel jsem, přistihnuv jednou vypaseného bosého lumpa zdejšího, odnášejícího si mé zánovní vysoké juchtovice, kteréž mu žena dala. Byl jsem tak krutě bezohledným (a neprozřetelným), že jsem mu je vzal. Začež dostalo se mi od toho lumpa řádně vynadáno — to by mě nebylo pranic přivedlo do nesnází, ale jaký výstup se u nás nyní odehrál. Mínil jsem i po odchodu lumpa činiti ženě prudké výčitky za její nevčasné dary, ale než jsem k tomu vůbec přišel, vysoptila na mne tolik rozběsnění své uražené pýchy — zkompromitována je před tím člověkem, pohaněna přede všemi lidmi, uražena a ponížena mnou do nejhlubší bytosti — že mě to ostatně nejlíp karakterisuje, jsem-li schopen nešťastnému chuďasovi zase vyrvati, co mu jednou dobromyslně darováno (lump v nejbližší kořalně strašně řádil, mně nadával a ženu vychvaloval) a že sice dosud nevěřila, co o krutosti a tvrdosti našeho rodu prý zvěděla, a čeho je plno celé vůkolí, ale nyní tomu věří, ba že to jde do takových krajností, jakých se přece nikdy nenadála. — To že je za tu její lásku a všechny oběti! — Začala totiž již mnohdy s jakýmisi narážkami o rodu, ale nevšímal jsem si jich ani nechápaje, kam míří a považuje je za pouhé výstřelky její divé bezohlednosti ve chvílích vzrušení, postrádající obvykle všeho smyslu a opodstatnění. Ale tehdáž jsem se obořil. Obořil jsem se pohaněn v nejsvětějších svých citech a vzpomínkách. — Eh, hnusno a trapno rozváděti okamžiky podobné. Čím dále hlubší propast šířila se mezi námi a pociťoval jsem, temně, smutně, zoufale, že propast ta se nikdy nepřeklene, neusmíří. Umínil jsem si tehdáž, jaksi na všechno připraven, všemu již oddán, že než bych takové okamžiky znovu zažíval, raději nechám ji dělati co chce, ať řítí se kam chce, nechť bych věděl, že řítím se zároveň s ní. Bylo mi jaksi vše lhostejno, nechal jsem ji úplně za hříčku zvrácených jejích vývodů. A měl jsem aspoň nějaký čas pokoj . . . Ale dále stran toho hospodaření.

Blížil se konec roku, aspoň pro nás hospodáře. Podzimní práce se totiž ukončily, většinou bylo vymláceno — celá činnost roční byla za námi. Hospodář v této době přehlíží své poměry, pořádá si své účty a činí další rozpočty, stanoví stav svého jmění a možnost dalšího rozvoje hospodářství, Též to bylo mým zvykem. S nějakými tehdáž obavami podjal

jsem se této hospodárné povinnosti. Ale jakkoliv mé obavy byly nemalé, přec ani z daleka nesouhlasily se skutečností. Skutečnost ukázala se neblahou, zdrcující. Spotřeba na domácnost byla předně úžasná. Z hospodářství jaksi vnitřního, co přináší mléko, vejce, drůbež a podobné, nezbylo pranic a naopak hrozné výdaje zůstávaly neuhraženy. — Můj Bože, vzpomněl jsem si na nebožku matku. Jak ta hospodařila. Celý čas nebylo patrného výdaje, a na konci přišla vždy otci se značnými sumami z toho jejího jaksi vnitřního hospodaření. Otec z toho zaplatil daně, všechny domácí spotřeby se hradily — čeledi vyplacena mzda, pořídily se správky. Vůbec na výdaje tyto v rozpočtech svých ani nepomyslil — to dal dům. A přec dobře žilo se u nás, bylo tak dobře, všeho hojnosť, bylo tak blaze. — Kam, kam se to pro Bůh dělo nyní? V ustrnutí jsem se nad tím pozastavil, bil jsem se do čela.

Ale to nebylo všechno. Při prohlídce další postrádal jsem celou řadu cenných papírů v tajné přihradě uložených, a ze spořitelní knížky, kam ukládaly se příruční úspory, několik set bylo vybráno. Já jich nepotřeboval a nevybral. To jsem konečně snésti nemohl, to bylo přes příliš. Uhodil jsem na ženu. — ‚No a to bys se divil?‘ odpovídá mi jako plna údivu. A pak v indignaci pokračuje: ‚Já přec z něčeho to brát musela, když's nechtěl uznati, co stojí domácnost. Všechno co se spotřebovalo, zdálo se ti mnoho, o všechno jsi se přel, na všechno jsi hubácel, a tomu já se nepřiučila, o každý krejcar v domácnosti se rváti. (O každý krejcar! jaká pekelná to ironie!) — Vzala jsem jen to, co jsem spotřebovala a měla jsem k tomu své právo. Pamatuj si ostatně pro příště, že se nenechám více nijak oddělovati, odpočítávati si na vydání a že chci míti tatáž práva nad naším jměním (vyřkla to výraznějším hlasem kývnuvši hlavou), jako máš ty, pamatuj si to.‘ A zase výrazně kynula hlavou, načež ji hrdě odchýlila zpět a měřila si mě dlouze, opovržlivě v plném vědomí svého oprávnění.

O, ničemnosti, nehospodárnosti, ó, zásady takové nezřízené ženskosti, takového bídného rozumu! Jen jsem se zachechtal místo vší odpovědi, ale v tom chechtu div jsem se na ni nevrhl a ji neurdousil. A chechtal jsem se tak dlouho nezřízeně, zoufale. A ona byla ještě uražena! Dál jsem se chechtal a v tu chvíli svým chechtem, jenž jako lučavka zžíral mě do všech útrob, topil jsem svůj rozum — zahazoval jsem veškeré své zásady o poctivosti, svědomí, o společenských ohledech, připadal jsem si na mravní úrovni s každým otrapou, jenž zpiv se na cizí útraty po té nestydatě na veřejné silnici vyspává se z chlastu — svým chechtem zlořečil jsem tomuto bídnému, neuznalému ženskému tvoru a zároveň hýřivě zbývaje se všech pojmů přidával se vztekle na stranu celé té vynášené ničemnosti doby, té uznané mrhavosti a schvalované zvrácenosti všeho života. Tedy snad to je tak nejlepší, vždyť celý dnešní život za tím tíhne! — Svým chechtem byl bych se v tu chvíli nejraději zbyl všeho svého člověčenství, své dosavadní důstojnosti, měl-li jsem vůbec jakou, a byl bych se nejraději střemhlav vrhl v jícen jakési pekelné vřavy a nejspustlejší zvrhlosti. Také jsem hned šel a pil jsem, pil do úpadu.

O celé té mravní katastrofé tehdejší, ve mně se odehravší, jež zhroutila mě napotom na delší dobu do nejhlubších útrob duše, nebudu se déle

šířiti. Ale byl jsem celou tu dobu neschopen každé práce, starosti, činnosti, a život se mi zhnusil docela. Poznal jsem nezvratně, že dosavadní hospodářství přivádí mě na mizinu. To vědomí: co mým předkům bylo zdrojem důstojného blahobytu a celé generace dovedlo odchovati a udržeti, že právě mně má býti východištěm zkázy a nemožnosti životně se udržeti, bylo pro mě ze všech dojmův nejstrašnější. Bránil jsem se zoufale vědomí takovému. Leč pravda ta nedala se zastříti ani odvrátiti. Skutečnost zela příliš neuprosně a zřejmě . . .

Má nebožka matka — jak ta hospodařila otci a svému pokolení . . . Ale naskytují se již v životě dva druhy žen. Jedny nejlépe bez dlouhých esthetických výkladů označeny a vystihnuty jsou v selském přísloví: Že co muž nehospodář z domu na voze rozveze, to žena hospodyně zase v zástěrce umí domů přinésti . . . Příteli, to míněny jsou ony požehnané ženy domácnosti, andělé smíru, jak jsem také již o nich se zmínil, ony ženy neúmorné a dbavé, vždy pohotové ve svých povinnostech, vždy na stráži a v odřeknutí, vždy v starostech a shromažďující péči, ano pravé hospodyně a chránitelky smíru a pokoje, které z muže třebas nejhoršími vlastnostmi nadaného, z muže ničemy, propadlého vyvrhele, zhýčkaného slabocha, z nenapravitelného zhýralce i zločince dovedou zase udělati řádného, povinností dbalého člověka, pomahají mu vyhnouti se zcestí, dovedou si ho ostřežiti před novými pokušeními a připoutají si ho pozvolna jedině k zájmům své domácnosti. Bývají to ženy prosté, bez zvláštních vědomostí, školami nezběhlé — však nenaučí žádné školy a instituty takovým věcem ducha a srdce — rozumem nepříliš úsilovně pátrající, bez dlouhého uvažování, bez moderních snah a ctižádostivých aspirac . . . jimž ale udělen božstvím v plné míře onen vzácný dar požehnané ženskosti s celou tou promíjivou shovívavostí a láskou, neotálející nikdy ve svém sebezapření a předsevzetí — dar případného životního názoru a rozumného pudu po nutnosti a prospěšnosti, i dar životní chytrosti a taktu, je-li jich zapotřebí. Jak jsem se již o nich zmínil. Vše dokážou a všeho toho jsou schopny, co jsem o nich uváděl.

Přísloví selské shrnulo druh těchto žen případně v pojem hospodyně. Jeť to nejnutnějším a nejpodstatnějším požadavkem životním. Ne lakota a lačná chamtivost je združena s pojmem tím. Jak skromné a štědré bývají takové hospodyně! Dávají na pravém místě, dovedou ulehčiti pravé nouzi. Ale dávajíce, umějí dříve nahospodařiti. Jeť podlým marnotratnictvím, kdo dává neuměje sám shromažďovati. Mnoho-li požehnání chudiny snáší se na vaše hlavy, vy hospodyně! Třebas staromodní, opovrhované a odstrkované dnešními názory velkého světa . . . jen vámi, vzorné ženy, matky a hospodyně, svět vítězí. Všechny ostatní nalhané příměty a vybájené požadavky na ženách jsou pustými frázemi. Běda životu, nemá-li za základ řádné hospodářství fysické i mravní, v tom životě hyne a upadá vše . . .

Ano, jeť to onen jiný druh žen, jenž v jistou záhubu uvrhne vše, co od nich vychází, co na nich závisí, s nimi je združeno. V zástěrce dovedou rozplýtvati, rozmrhati, co muž hospodář by celými vozy nashromáždil. Vše v nivec se rozpadá téměř dotknutím jejich neblahé ruky, nedovedou nic udržeti ani zachovati — co jakoby čarodějně a samo sebou

vzrůstá a tvoří se v združení s ženami oněmi, — to zde padá, pustne, a zaniká. Ženy tyto naprosto neznají povinností, práce, šetření, a strádání — jen nesmyslně rozplýtvati všechno, čeho nevydělaly — snahy mužovy nejsou snahami jejich, naopak, co jejich mužové vůbec podnikají, v co se zabéřou, v čem si libují ve svých životních snahách — to ony považují ve své zvrácenosti za jakési nepřátelství proti sobě a svým citům, za něco tvrdé surového. Nemá nikdo většího zlomyslníka a odpůrce při svých plánech a pachtění než oni mužové v takových ženách. Ony intrikují proti nim, šidí je, obelhávají, napořád šálí, všemi prostředky něžnými vynasnažují se docíliti ukonejšení svých rozmařilých libůstek a nesmyslných popudů na úkor pravdy a hospodárnosti. Má-li muž hospodářský podnik, zajisté jej zničí. Každému kroku jeho metají klacky na překážku. Neb neúprosné životní požadavky považují za tyranii, které hledí se zbýti všemi prostředky. Živností mužovou pohrdají — není-li zrovna vysokým úředníkem neb kapitalistou okázalým, jenž by vyhověti dovedl a mohl jejich nárokům.

Význam peněz a práce neznají ženy ty. Život se jim zdá čímsi výhradně pro ně daným, jakýmsi bohatě nadaným fondem k neobmezované disposici pro ně určeným. Nestarají se o zítřek. Nemají vůbec smyslu pro vážnost života. Pro ně nemůže nastati chvíle, jež by na ně trpce nalehla; z toho jsou vyjmuty, jim dán jiný los. Nevynasnažují se tudíž o možné ulehčení životu. Nesnází nezří, dokud jich samých se nedotkou — a pak za ně vrhají všechnu zodpovědnost na své okolí. O jiné oblažení jim neběží mimo to, jež by zcela zadostučinilo jejich rozmařilosti a umíněné zaujatosti. Ani jednou svým přispěním, svým taktem nevynasnaží se sejmouti se života břímě, jež naň je uvaleno — což, ta tíha na nich nespočívá!

Ony nejsou útěšnými společnicemi, blahodárnými výpomocnicemi svých mužů, nýbrž zajisté jsou jim v životním boji nejtěžší překážkou. Ony činí své nejnemožnější nároky způsobem bezohledným, nejtroufalejším. Nesplnění jich je vždy vaší vinou, a má osudné pro vás následky. Požadavky mužovy, jeho náklonnosti, slabůstky i choutky musejí ustoupiti stranou. Má-li muž některé nepříjemné stránky ve své povaze i jednání, za něž třeba docela nemůže — kteréž tamty ženy tak promíjivě snášejí a taktně dovedou zastírati — platí zde hned za nesnesitelnou zvrhlost a zločinění.

Znají jen sebe takové ženy. Nezřízenost jejich choutek, jejich panovačnost, nesmyslné nároky, všechny slabosti a nepříjemnosti, pohodlnost, lenost, neschopnost, jejich přehmaty a omyly nejhrubšího rázu — celá ta ničemnost zvrhlé, zhýčkané bytosti je plně oprávněna, nelze jí pranic vytknouti, pranic opravovati. Své zmítané, neustálené, jako nakvašené city, vrhající se z krajnosti do krajnosti, ale nikdy nepohybující se v logickém souladu, násilně uvádějí v platnost — a nevyhovění považují za surové neporozumění hloubce a delikátnosti těchto citů. Za cit uznávají jedině to, co ony samy procitují, vše ostatní zavrhujíce. Žádnému svému vznícení se neoprou — v každém svém citovém hnutí spatřují absolutní platnost. Povinností jejich okolí je pečlivě ta hnutí sledovati, bezvýminečně je uznávati. Ve své nejnevčasnější výbuchy chtějí strhnouti celou ostatní nepřipravenou situaci, splodí kraval, kdy se jim uzdá, kdy k němu

nejméně je příčiny a ostatní mají se zúčastniti toho citového pustého řádění. Pohnutkou je jim každá všední hloupost, každý jejich domysl a zdání, jež ihned vtělují v poměry kolem sebe. Ony si tak myslí, zdá se jim to — tedy to tak musí být.

Vše se má jen jimi zabývati a sledovati je úzkostlivě v té hysterické zvrácenosti. Všední bezohledný běh, jemuž se má život podříditi, má se podříditi jim. Ve své přepjatosti shledávají vlastní životní povýšenost, k níž posvátně mělo by vše vzhlížeti. Pro veškerou životní činnost nemají smyslu: svým vlastním cetkám, módním hadrům, titěrnostem, nejprázdnějším snahám, nejzbytečnějšímu zaměstnání přikládají jedině význam a důležitost.

Takové zajisté jsou ty ženy, pokud lze jen je zúplna postihnouti.

Počkejte! Napadá mi vzhledem k tomu, o čem jsem se zmiňoval, pěkná věc, dobře takovou ženu karakterisující. Jakési neštěstí se v domě událo. Snad začalo hořeti nebo se stalo něco v chlévě, ani již dobře nevím. Kvapím na místo, při čem jsem ženu, náhodou dostavší se mi do cesty, nějak bezděky odstrčil neb co jsem „neslušného“ udělal. Neštěstí kvačilo, nalézal jsem se ovšem v prudkém rozčilení, maje na zřeteli jedině zabrániti neštěstí. — ‚Dovol!‘ ohradí se a vstoupí mi zpátky do cesty. Abych snad dal zadostučinění. — Počkej, volám, chtěje uniknouti co nejrychleji na místo nehody. — ‚Co počkej!‘ odvětí hrdě, ‚teď jsem tu já, tvá žena, kterous nešetrně urazil.‘ — Teď jen mě pusť, křičím již téměř zuřivě, — co se zatím vše může státi, než to s tou ženou vyřídíš. Ale nepustí vás — zadívá se na vás příkře a nechala by na vás svůj pohled drtivě upjatý tak dlouho, dokud byste jeho opovržením nebyli s dostatek potrestáni. Ovšem tak dlouho nebylo času . . . ale tak bylo s ní vždy: Děj se kolem co děj, boř se stavení, oheň vzplaň, člověče, umírej, hyň, dobytče, — děj se co děj, k věcem takovým nesmí se nejdříve upjati ustrašený váš zřetel. Nejdříve třeba vyříditi vše s takovou ženou. A dokud nemíní, že úplně jste dostáli povinnostem a ohledům k vůli ní anebo že nejste ještě za nějaké své nedopatření dostatečně udoláni, pokořeni a dohnáni úplně k uznání své nešetrnosti a viny — zvrátila by všechna vaše opatření a výpomocnou akci a cele vás jen upoutala k své bytosti. Pak teprv mohou přijíti na řadu ostatní opatření. — Co počkej, teď jsou zde ony!

Ano takové jsou ty ženy. Vycházejíce z lůna tak zvané lepší společnosti, rozuměj společnosti, jež dobře situována nemá smyslu pro vlastní život — vyrůstají z onoho pařeniště povrchního vychování a rodinné mizerie. Tak úžasně vzrůstá druh těchto žen nežen na kletbu a zkázu života a rodinného štěstí: Jest to onen druh žen jsoucích s to z mužů nejlepších, oddaných, poctivých, s přísnou snahou, dostáti veškerým povinnostem — ne lehkým, ne nekrušným — bojů a požadavků života, dbalých cti, občanských zájmů a slušnosti — třebas ne vždy bez chyb, ale své chyby nahlížejících — s to, z nich učiniti konečně zhýralce a ničemy či zoufalce a dobrodruhy, když veškeré jejich úsilí, pokusy, hrozby i úpění k této záhadné ženské zvrácenosti zůstaly marny a potkaly se s neúspěchem . . . Hůl, hůl, hůl . . . je tu jediným ještě prostředkem trochu vydatnějším, jehož ale my použíti nemůžeme, nesmíme — —

Tedy tak se u nás hospodařilo. Na jedné straně jsem ovšem chápal, jak vychvalovali to naše hospodářství respektive neobyčejnou dobrotu a srdce mé ženy ti, kteří na všech stranách brali a dostávali. Ty děvečky. Ti syčáci. Ti kňouraví žebráci, jimž žebrota je tak milým zaměstnáním na stará léta (přicházeli každý pátek a žena obdarovala každého skvělou almužnou) — ó jak nám žehnali! Ty jedibaby s růžencem kolem rukou, s pannou Marií na rtech a s prašivinou v srdci — kolik ženiných košil nosily. Dělala to žena dobré skutky. Je to také vděčnou modou a příjemno je ženské ješitnosti poslouchati neomalené chvály.

Teď ještě něco jiného. Přicházím ku příkladu jednou z polí domů, unaven, hladov, těše se na chvilku úklidu a pohovy — nebylo zrova příčiny očekávati nějakou mrzutost. Přicházím, na vše neblahé doma jaksi zapomínaje, chtěje se k ženě znova přivinouti — stále jsem se nemohl zbaviti svého vysněného pojetí o ženě a že takovou ženu snad přece také budu mít — přicházím třebas zadní síní. A potkám babu s napěchovaným uzlem, vyčuhující husou v podpaží. Tu nejhorší, tu nejpotměšilejší, nejklevetnější a nejošklivější babu z celého vůkolí — slunce ani více nevysvítí na to místo, kde jednou ona pobyla — kterou by každý slušný člověk vyhnal z domu jako prašivého psa. Zamhourá po mně rozpačitě a hned se sladkým našpulením svých bezzubých ohyzdných rtů žene se mi po ruce. — ‚Poníženě ruku líbám, služebnice, milostpane.‘ Div si neodplivnete. — A odbíhá pak jako když ji postřelí. Co ta tu asi čmejrala? byl jsem hned znepokojen. Ten napěchovaný uzel a husa, již zajisté s sebou k nám nepřinesla. Než domů — chcete na vše zapomenouti, přivinouti se. Ale žena si vás nevšimne, počíná si s ledovou zdrženlivostí. Potřásá odmítavě hlavou. Neodpoví na vaše dotazy, neprostírá na stůl. Leč zapíráte se. Začnete se něžně a starostlivě vyptávati, co se jí stalo. Vrtí hlavou, odmítá . . . Oči jí nějak chmurně planou, chvílemi vyrazí významný, hluboký vzdech. Políbíte ji usmířivě, chce se vám toho smíru. Ale setře s indignací váš polibek, prudce vás odstrčí. ‚Fuj, pokrytče‘, vybuchne, ‚neznesvěcuj svou ženu!‘ Kdo by se zdržoval u nekonečných výjevů takových? Zkrátka, konečně to z ní vyšlo. ‚Tedy, takové to bylo s tebou! To je ten muž, co se mně tvářil tak svatým, tak počestným a nevinným, jemuž obětovala jsem se v důvěře. Styď se za svou minulost!‘

Ustrnut jsem se na ni zahleděl. No, měl jsem paměť obtíženu ledajakous vzpomínkou mladické svévole a pošetilosti . . . ale tak hrozné to nebylo. Takovým kouskům v době zralosti se jen pousmějeme; svědomí však zůstalo čisto. — ‚Tedy takové to bylo s tebou . . . styď se za svou minulost . . .‘ Marně jsem přemítal, na co se to naráží. Až mi to sama řekla. Žádný asket, žádný puritán nemohl by bezohledněji kárati hříchy lidské. Vše věděla milá má žena. Od tvých praotců, čeho se dopustili, až do tvých nejtajnějších případů ba i jen úmyslů. Kdy bylo rodinné nedorozumění, kdy stalo se rodinné neštěstí, každou mladickou milostnou pletku, každé slovo neopatrně ve veřejnosti pronesené, z něhož se kdy nějak těžilo, každý nepředložený krok, — vše, vše, něco, co bylo skutečně pravda, ale většinou, co byla pravda znetvořená pomluvou a co vůbec pravda nebylo . . . věděla najednou má žena od oné babizny. A vše

bylo u tebe smrtelným hříchem, jímž na vždy zhubil jsi duši, pokálel jsi čest a zvláště ji jsi znesvětil . . .

‚Dost,' zakřikl jsem, ‚dost! Až sem a dost.' — ‚Co dost,' přisunula se vzdorně ke mně . . . E, víc není ani třeba rozvinovati podobné výstupy ani líčiti náladu v tom zadostučinění, jakého dostalo se vaší touze po chvilce klidu, v níž vracel jste se z tvrdé práce k rodinnému krbu. Přísahal jste, že ukamenujete onu babiznu, jakmile se vám nahodí do cesty.

Leč myslíte, že to bylo nahodile jen jednou? Pravým zrovna sportem staly se mé ženě konference o mé minulosti se všemi klepnami z vůkolí, které o mé minulosti aspoň něco věděly. Potkav zase náhodou z našeho domu vycházeti kohosi, byl jsem již připraven, že nastane u nás výstup. Nebylo totiž rodinné slabosti a neblahé události, jedovatými klevetami náležitě zvětšené a znetvořené, s kterouž, zvěděvši o ní, nebyla by ti přišla v nepromíjivé výčitce, v bezuzdné nešetrnosti, k tobě a tvé rodině. Ne že by se taková často nepříjemná věc dotýkala jen tebe, tebe měla hryznouti, jen ty že bys ji měl urovnati se svým svědomím — ale byl to hned zločin spáchaný na ní, na jejím štěstí, citech, panenskosti, na její ubohé dobré rodině, jež tak tvému barbarství vydala svůj poklad, a zločin na všem, na všem, co týkalo se jí. Jsou sice ženy, jež tak dovedou zastříti každou slabost mužovu, jako by jí neznaly, nepozorovaly a delikátně vždy mlčí. Jež dovedou i skutečný zločin prominouti, a za zločin mužův dovedou bez výčitky a s oddaností s ním krutě trpěti. Ale má žena byla soudcem nejběsnějším, nejstrašnějším, nejneúprosnějším . . .

Ale o tom ostatním. Dovedete si již sám doceliti o všem jakousi všeobecnou představu. Ale marně by i nejbujnější fantasie snažila se vynalézti takové markantní jednotlivosti v celém tom životním systému mé ženy, jaké skutečně napořád se přihházely.

Pro svět mohly býti i směšné, bezvýznamné, plny často komiky. Ovšem pro mne byly hrozné a osudné. Leč ještě později o těch věcech. Vím, že stále kuse zabíhám. Ale snažím se vše současně rozvíjeti, aby obraz byl co možná úplný, zřetelný. Aby nic pak nepůsobilo nepředvídaně, rušivě, aby nic nebylo živlem v obraz tento nepatřícím, násilně do něho vpraveným. Vím, že příliš nesouvisle vypravuji. Na mnohé zapomínám, co mělo již být uvedeno, co mělo být zařaděno k jiným dávno již naznačeným a sběhnuvším se momentům. Ale takový chaos života nedovede formálně rozuzliti ani nejlepší stylista . . .

V celé té vyvíjející se soustavě mého manželského života stal jsem se úplným, bezvolným otrokem své ženy. Došlo tak daleko se mnou, jakoby s každým bylo došlo po boku ženy takové, kdo nechtěl veřejným skandálem celý rodinný život na vždy stroskotati. Stal jsem se otrokem všech možných jejích představ, jejích výlevů nitra, jejích jaksi posunčivě divých citů, jejích nesmyslných úsudků, jejího věčného nesmiřitelného podezřívání, jímž jako schválně drásala si srdce, jejích nezřízených rozmarů, protivných těch výbuchů ženské podrážděnosti a samých slz — bylť její život neurovnaná směs výstředního pojímání, náhlých vášní, na venek bezmezné citlivůstkářské dobroty a samých extremů, choutek a nápadů, — bylť její život tím, čím typicky se vyznačuje vůbec ženská zvrácená přirozenost: rozvášněná, roztěkaná, rozmazlená, bez úzdy roz-

umu a rozvahy, bez sebezapření, bez vychovaného přísného názoru, jímž by svým hnutím čelila, jímž by pojímala život ostatní a světu se uzpůsobovala. — Nesměl jsi se odvážiti úsměvu, slůvka, žertu, abys napřed důkladně si nerozmyslil, k jakým že krajním a dalekosáhlým kombinacím může vésti v jejím pojímání. A vůbec nikdo se nedomyslil a nedokombinoval, jak by ta mysl všechno mohla zvrátiti, jinak pojati, příkře a nepřirozeně doložiti. Pronesl jsi nějaké takové nevinné slůvko v úmyslu nejlepším. A již tě měla, již vnutila tvému svédomí svou neustupnou kombinací štíra. ‚Jen to dolož, jak si to myslíš,‘ vyjela trpce, ‚však já ti rozumím —‘ a zasykla tak pronikavě, jedem tryskala její slova. — Ale ženo, co ti napadá! Něco takového ani zdaleka jsem nemínil, opravdu . . . ‚Však ty víš, že mám pravdu. Ó já se v tvém padoušském svědomí nezklamu.‘ Hned tu bylo padoušství, — co jsi měl dělati?

Pronesl jste žert, zcela neutrální, bodrý, beze všech prostranních zámyslů; žert, jímž někdy mysl chce si trochu ulehčiti, náladu si rozjařiti. Čekal jste souhlasný úsměv z jejích rtů, — tak rád je člověk souhlasnému úsměvu bytosti milované. Ale zahleděla se na vás káravě, se rty sevřenými, zrakoma vás upjatě pronikajíc . . . jaký že jste to zločin provedl — ptáte se pak u sebe, co nepravého, podvratného skrývá se za vaším žertem — pátráte mimoděk. Anebo byl oheň na střeše, skombinovala-li si váš žert po svém způsobu a rozvinula jej na úroveň nějakého úkladu proti sobě. Váš úsměv je jí vždy falešným zrádným zastíráním pravých nešlechetných úmyslů. Svým úsměvem chcete klamati ji a okolí. Jí však nezklamete.

Byl jste vůbec jako v kleštích, v neustálém napjetí a rozčilení a úzkosti, jak si ta žena vyloží každý váš projev. Nesnesitelné, úmorné stalo se konečně to napjetí — byl bych již tak rád rozerval pouta a nekonečné ty nástrahy a unikl někam, kde bych byl navždy všeho prost.

Jak záviděl jsem jiným lidem, třebas drsným, žijícím v trudu, námahách i bídě — ale kteří neznají aspoň takových trudů duševních a nekonečných léček zvráceného nitra, kteří žijí dle své přirozené choutky, řeknou co myslí, chtějí co myslí a neužírají se takovýmto neustálým nesnesitelným duševním napjetím, vysilujícím myšlenkově a citově. Samý takový žvast, věčné potírání a nejmizernější svévole. — Jak jsem jim záviděl! Celý svůj život byl bych dal za prostý jejich stav.

Když pozoroval jsem život jiných manželů, jak se snášeli, jak si promíjeli, co dovolili si vespolek bez rozjitření, jak pohlíželi na své konání, v jakém souhlasu pracovali k jakémukoliv společnému cíli, nevěřil jsem ani již vlastnímu pozorování, že je možno tak klidně, prostě a se stanoviska mého případu jaksi netečně žíti — neb vše to bylo by u mne nemožno, vyloučeno, zvráceno, to vše bylo by u mne neodpustitelným zločinem — ovšem zločinem vždy mnou páchaným, zločinem napřed vyřčeným, v klatbu daným a odsouzeným . . .

Měl jsem jediný zločin v skutku na svědomí vůči své ženě. Totiž ten zločin bytosti uštvané, usmýkané, v níž vznikne konečně úmysl z muk svých nějak uniknouti, zbýti se vůbec nesnesitelného svého poměru. Podobné úmysly jako zlé pokušení často háraly v duši mé a já jich neodmítal, ba přiznával jim oprávněnost. A ona v té pronikavosti své ženské

dráždivosti jakoby je byla zpozorovala. Či myslím si, že jsouc si vědoma, jaký život mi připravuje, uznávala za nutné a přirozené úmysly podobné při mně. — „Viď, zbavil bys se mne rád," vmetla mi ve tvář po nějakém zlém výstupu, kdy podobné úmysly mohla při mně shledávati za nejsprávnější. A podle okolnosti dodávala: „Ale buď ujištěn, že se ti nepodaří tvé bestialní choutky a že překazím všechny tvoje spády." Jindy začala s jinou: „Hošíčku, potřebuješ říci jen slovo a všechno ti udělám k vůli," řekla nevylíčitelným, jako strnule a zoufale odhodlaným zvukem. — A již hystericky sahala po noži, již kvačila k nejbližšímu oknu. Tehdáž nevěděl jsem v těch okamžicích: byla-li to u ní skutečně vypuklá, náhle rozvášněná běsnost či na mne nastražená komedie. Já to nevěděl, ale v takové chvíli, kdy rva jí nůž z ruky, chvátě ji v náruč a muse ji horlivě konejšiti, jí nalhávati, vymlouvati, ponižovati co nejvíce vlastní své důstojenství, aby jen ráčila milost dáti životu a mně — bylo ve mně nesnesitelně pusto, ohavno a prázdno, taková nekonečná trýzeň naplnila mé nitro, že div jsem nesešílel. A nic nesměti dáti na jevo, nemoci sobě uleviti, — to jen krutě přitěžovalo mému stavu.

Podotýkám, že od nějakého, pravím od nějakého teprv času takto končily u nás všechny výstupy, všechna nedorozumění. Stalo se jí to milým bravurním sportem, vždy výtečně sehraným. Jakoby to měly být silnější trumfy na mou kartu. Z nejmenší třebas pohnutky důsledky nejodpornějšího rozvášnění — a po jediném mém příkřejším slovu, jehož se obratně chopila, jakoby zrovna na takovou příležitost čekala, hned nůž, hned k oknu, dle okolností. Provedla by to, neprovedla? Nevím, netuším. Ale trpěl jsem tím od nějakého času strašlivě, jsa v ustavičném nevylíčitelném stavu hrůzy, strašného vražedného očekávání.

A měla v té příčině opravdu virtuosní taktiku. Jak jsem již trochu naznačil. Dohnala nejdříve věc z nejnepatrnějšího popudu do krajnosti. Uštvala, v prach sešlapala celou vaši lidskost. Anděl nezdržel by se příkřejšího slova, výrazu nebo posuňku; snad to byla někdy i nadávka — v krajním rozsoptění svého nitra nezdržíš se vždy v esthetických mezích. A potom jakoby jen pásla, tam jakoby vás chtěla mít. Dravě zaplály její oči. A chopila se toho neprozřetelného slova, jakoby se v ně chtivě zakousla. Význam jeho najednou lživě zveličila a zvrátila, tak dovedla zmotati celý průběh a postaviti na pranýř celou tu vaši zvrhlost, že na pranýři tom vaše jednání vyjímalo se opravdu pekelným hříchem. Tím slovem zbavila vás veškeré obrany. „Neřek's to, bídníče? Nepotupil's svou ženu? Můžeš to zapříti?" A opodstatnila tím slovem své důvody a před celým světem vynášela své utrpení. Střežil jsem se napotom, seznav její methodu, používati podobných neopatrných výrazů, nestřeženě vykřiknouti, nepředloženě mávnouti rukou, zlostně si odplivnouti, ruku sevříti v pěsť. Snažil jsem se ze všech sil jednati co nejklidněji, co nejdůstojněji, jen aby na mne nemohla a nevynašla si základ pro svou nezřízenost. Aby pak v nějakém možném krajním tragickém případu vina neshrnula se na mne. Ale marno bylo vše. Když vás jinak nechytla, zmocnila se aspoň nějakého ostřejšího symbolického rčení vašeho, či nějaké hozené narážky. — „Ha, vidíš, jaký jsi." S nevyrovnatelně obratným škodolibým ženským úskokem upravila si je dle svých tendencí. Jako lavina páchaného bezpráví hrnulo

se to hned na vaši hlavu. Zbytečno a marno bylo se brániti. Důvody nejrozumnější, jimiž snažil jsem se ji přesvědčovati a vyváděti z jejího bludu, neuznávala. A ne snad teprv po mých výkladech, snad že to byly důvody špatně podepřené. Nýbrž již předem ze svých vlastních kombinac jich neuznávala. Chtěla tak tomu, lahodilo jí to tak. Často vzpomněl jsem si na její heslo.

A na druhé straně, kdyby konečně váha tvých důvodů byla přec taková a podstata věci samé ji porážela, že nemohla nic namítati, mohl's býti jist, že najdeš ji brzo kdes zahryzenu v podušku, již zaplavila slzami, že nevyslechne tvého chlácholení, tvých přese vše ještě omluvných slov, tvého usmiřování; ale že na nic nebude dbáti, jen hlavou vrtěti bude a jen plakati a plakati, až stydno a hnusno. Necháte ji konečně, utečete, ovšem v jistém očekávání, že stihne vás za takové surové, bezohledné, necitelné jednání nevýslovné opovržení její, nemluvení její po více dnů a jakási ničivá apatie s její strany vůči celé vaší existenci po boku jejím.

Zvláště tato ničivá apatie byla nesnesitelna. Dovedla v člověku zvrátiti chuť k práci, chuť k životu vůbec a mohla ho dohnati k přenáhlenostem. Chodila tiše, unyle z pokoje do pokoje. Svému obličeji dovedla dáti výraz nevýslovného umučení, prodchnutá bělost jej pokrývala (měla na tu bělost nějaký crême). Vzdychala, zůstávala němě, jako ustrnule státi. Když vás potkala, odvrátila se, zachvělo jí to celým tělem. A nechala docela ladem domácnost. Zeptal-li jste se na běžné záležitosti, co bylo nutno zaříditi, aby život nezůstal stát, zamávla jen rukou a zkřivila obličej, jakoby uhrančivý pohled se jí dotkl. V tu dobu vždy psala okázale několik rekomandovaných dopisů — Matičce . . . jak je bídna, nešťastna na světě. Ó, to byla opravdu stať z nějaké tragedie — podařilo se mi jednou zachytiti takový dopis plný nalhaných citů. Podávala tyto dopisy na poštu tak, jakoby vydávala pro mne ortel. — „Jen počkej,“ pravila její pósa. V téže době sentimentálního sevření často zpívala. Tak truchle, táhle, se vzníceným pathosem, jak asi mohly pěti jen nešťastné, zrazené víly za měsíčných nocí. Pěla jen za mé přítomnosti. Samé zkormoucené arie, že až srdce usedalo nad takovou mírou žalu. — Kdo že ublížil této ženě, kdo je příčinou neštěstí, jímž zdrceno je toto poetické srdce — kdo? Měla vskutku slušný hlas, slušný výraz. Použit na pravém místě, způsobil by ušlechtilou zábavu a zpříjemnil mnoho pospolitých chvil. Takto ty arie štvaly mě vždy z domu — pak hned ustala. — V téže ničivé apathii zůstala někdy celá půldne v posteli, celá zahalena v krajkových bělostných nedbalkách, v mučivém jakémsi nytí. Ob chvíli tiše stenala do podušek. Očekával jsem, že jí milosrdný Bůh dá takto vznésti se přímo do oblak . . . Samá nalíčená komedie!

Kdož by všechno vystihl a případně dovedl vypověděti, co se dálo mezi námi a co vše tropila, aby jen zjednala si platnost stůj co stůj . . . ale tolik uzná každý, že život takový stane se strašným peklem. Nevím, kdy zrovna k tomu přesvědčení jsem přišel, zda-li v jediném okamžiku poznání či po celém dlouhém a soustavném sdružování momentů takových. Ale nabyv konečně přesvědčení takového, dostal jsem se do kruté trýzně mravní. Míti takové přesvědčení o své ženě a o celém svém životě ro-

dinném a dojíti k takovému praktickému výsledku oproti všem oněm sladkým neskonalým snům, o přisouzené mně jednou ženě v hlubinách duše sněným a oproti oné vroucnosti očekávaného blaha — ah to bylo příliš kruté a také dlouho odmítané a dlouho nepřijatelné.

(Dokončení.)

Řím a barbaři.

Z knihy „Les Trophées“ od Joséa Maria de Heredia.

Přeložil Jan Žeranovský.

(Ukázka druhá.)

Hortorum Deus.

(Pavlu Arénovi.)

I.

Olim tr. ncus eram ficulnus.
(Horác.)

Sem nechoď, cizinče! Jdi! Kliď se jenom dále!
Úskočný lupiči, vím, chtěl bys trhat, chtivý,
tu hrozny, broskve tam, máš zálusk na olivy,
jež v stínu zahrady se tulí krásně zralé?

Já bdím tu! Ovčák mne říz' nožem nenadále,
v pni fíku v Aegině, kde snil jsem žití divy;
směj se mu, cizinče, však budiž pamětlivý,
jak povstal Priapus a mstít se umí stále.

Kdys plavcům k radosti jsem lodi na zobanu
se pyšnil plesaje, smál jsem se uraganu,
když jeho dechnutím v tvář chrstla mi vln kštice.

Teď salát, ovoce já chuďas hlídám tady,
by zloděj nějaký mi nevlez' do zahrady
a smavé Cyklady již nespatřím as více . . .

II.

Hujus nam domini colunt me Deumque salutant.
(Catullus.)

Měj úctu, poutníče, sic zkusíš hněvu mého,
před nízkou střechou tou, jež stkána z rákosí je!
Tam dětmi obklopen kmet, silák ještě, žije;
toť pán té zahrady i toku pramenného.

Víš, kdo vnes' do světa kdys právo, základ všeho?
Můj znak to čtyrhranný, jenž v lípy pni se kryje.
Bůh není mimo mne, v mé ochraně jen vždy je
ten sad, jejž pěstí kmet jak já chci, ač jest jeho.

To chudí lidé jsou tak oddaní a prostí.
Jim v čest se rudý mák vždy z pochvy mé rdí dosti,
— v níž chovám břitký nůž — i ječmenné též klasy;

A dvakrát do roka zde na oltáři teče
— když nožem posvátným jej kmet podřízl kleče —
krev kozla mladého, jenž stud jak já zná asi . .

III.

Ecce villicus
Venit . . .
(Catullus.)

Hej, pozor, haranti! Zde pes jest, tam jste v pasti!
Já, jenž jsem strážcem tu, již nechci, aby děti
pro stroužky česneku sem směly přicházeti
a při tom ovoce i hrozny mohly krásti!

Pak tamo, z chýše své, jíž dochy střihá z části,
sem slídí hospodář a mezi vás až vletí,
pak hřbet váš sezná vše, co musil vytrpěti
já, dříve lesa bůh, jejž chlap kýs vybil z chrástí.

V skok! V levo na chodník! A potom upalujte
až kde se končí plot, pak u buku tam stůjte
a z rady zmoudřete, již všeptám vám teď v uši:

Nedbalý Priapus tam vedle sad svůj „hlídá“
— tam také hospodář se po něm málo zvídá —
tam hroznů natrhat si lze vám plnou nůši.

IV.

Mihi corolla picta vere ponitur.
(Catullus.)

Nuž vstup, jeť natřen plot — však za dlouhé zas časy.
V mé nové besídce, kam slunce vtřít se snaží,
tak milý chládek jest. Vzduch vůní melis blaží
a duben vtkává zem v trav svěžích bujné řasy.

Vše roční počasí mne zdobí: Žluté klasy,
květ jara, hrozen též, v nějž slunce plodně praží,
a v misce se mi již snad ranní mléko sráží,
co teplé nadojit mi zas již koza dá si.

Pán sadu ctí mne též. A právem, mohu říci.
Ni červenky ni mráz mu nejdou na vinici.
— Zda v Campu Romanu líp' hlídá Priap komu? —

Má synů statnou druž i matka ctná jest žínka,
a večer po trhu máš slyšet, jak si cinká
bílými stříbřáky, jež přines' z Říma domů!

V.

Rigetque dura barba juncta crystallo.
(Diversorum poëtarum ludus.)

Brr, mráz! Na listí rév se třpytí křehké jíní.
Já číhám na slunce, vím na vlas, kdy má vzpláti
nad hrbetem Soraktu, jejž z rána vždycky zlatí.
Bůh venku zle se má. Ah, lidé jsou tu jiní!

V tom zpustlém sadě zde let dvacet hlídám nyní
a zachlazuji se. Můj vous se ježí, hatí,
líc bledne, parohy se pukají a tratí
a snad již básník kýs verš špatný na mne činí.

Ó kéž jsem Penátem, neb aspoň prostým Lárem,
jenž doma krmen jest, vždy vesel, v klidu starém,
cpán medem, ovocem, neb věnčen dubna kvítím!

Tu bděl bych v síni vždy, kde předci z vosku stojí,
a děti celý den na ctěnou šíji moji
by hračky věsily, ah, vše již napřed cítím!

Lupercus.

Tu zhléd' mne Lupercus, děl: „Poeto“ mi v letu
„tvůj nový epigram jest vzorem pro latinu,
chci celé dílo číst, hned zítra v ranním stínu
pro svitky — půjč mi je — si pošlu svého Getu.“

Ne. Kulhá otrok tvůj a heká; těžko je tu . . .
mé schody tvrdé jsou a dům můj dalek, synu.
Rci, nebydlíš ty snad až blízko Palatinu?
Atrect, můj knihkupec, bydlí až v Argiletu.

Má v koutě Fora krám. Tam koupíš v každé době
autorů díla všech, ať žijí, ať tlí v hrobě,
ať Virgil, Plinius, ať po Terenci, Phaedru.

Tam v jedné z přihrádek, jíž patří všecka chvála,
ve vazbě z purpuru a s deštičkami z cedru
jen za pět denárů dostaneš Martiala.

Na Trebii.

Svit osudného dne již zbělil strmé skály.
Kraj procit'. Z řeky slyš řev, dunění a stony;
tam koně napájí Numidův eskadrony,
z trub buccinatorů zní hlahol blíž i z dáli.

Co platen Scipio? Co auguři, již lhali?
Trebia zvodněna, a v dešti, větrů shonu
konsul Sempronius v své mladé slávy clonu
rozkázal liktorům, by na pochod se dali.

Jak tmavou oblohu v svou záři děsnou noří
vesnice Insubrů, jež na obzoru hoří,
jak děsno slyšeti kdes v dáli bučet slony!

A tam hle pod mostem, o pilíř opřen zády,
poslouchá Hannibal pln dum a vítěz mladý
krok dunivý i cval svých mocných legionů . . .

Po bitvě u Cann.

V smrt jeden konsul šel, k Linternu prchl druhý,
a řeka Aufidus pro zbraň a pro mrtvolu
vystoupla ze břehů. Lid lká na Kapitólu
a sochy potí se a na nebi zlé pruhy.

Pontifex Maximus dnes v lectisternu s druhy
se marně tázal již knih Sibylliných spolu:
kmet, vdova, sirotek jen v zoufání a bolu
lká v Říma ulicích, jejž postrach svírá tuhý.

A večer pokaždé lid k aquaeduktům pádí:
plebs, děti, otroci, žen shluky, staří mladí,
co Suburbs, ergastul sem chrlí v divém shonu.

Ti schnou, že uzří již, jak na planoucím hřbetě
hor tamo Sabinských, jež rdí se v žhoucím letě,
se zjeví Hannibal na Gétulu, svém slonu . . .

Triumfátorovi.

Ctný imperátore, dej ve svůj oblouk vrýti
ty šiky barbarů, jich starých pohlavárů
v jho spjatých a pak tříšť ze zbraně všeho tvaru
i loďstvo zajaté i rostru tam nech čníti.

I to, zda Ancus dal či hulvát tobě žití,
svá jmena, rodinu, cti, tituly též v páru
vryj v ornamenty vše a v basreliefy k zdaru
ať kdysi příští čas nic nemůže ti vzíti.

Viz, kterak mává čas již osudnou zas zbraní!
Mníš, pověsť slávy tvé že po věky se schrání?
Vždyť stačí břečtan mdlý a trofej tvoji zhubí.

A o ty balvany mramoru rozmetané,
tvé slávy ruiny, jež zdusí býlí plané,
si sekáč samnitský kdys v kosu vlomí zuby . . .

Romantická perioda českého malířství.

Píše dr. F. O. X. Jiřík.

(Pokračování.)

Věkem svým patří Tkadlík k nejstarší generaci akademické; když Führich přišel na akademii, byl Tkadlík již hotovým umělcem a r. 1825 cestoval již jako první státní český stipendista do Říma, kdežto Führich teprve po dvou letech ho následoval. Původně žádal Tkadlík také hraběte Černína za poskytnutí cestovního stipendia dopisem z Vídně datovaným 22. června 1822. „V tuto milost doufaje,“ praví tam, „neprojevil jsem nikomu své staré přání, ač s několika stran dávala se mi naděje, že by ta věc na nejvyšším místě v můj prospěch byla vyřízena. Jen v tom jediném případě mohu si mysliti odmítnutí své uctivé prosby, jestliže shledáte to býti na podporu mého štěstí, abych očekával veřejnou ochranu, ve kterémž případě se poslušně Vašemu milostivému ustanovení podrobuji.“ Kdyby byl Tkadlík tehdy ani státního stipendia nedostal, nebylo by tím české umění utrpělo škody zcela žádné, neboť psychický process Tkadlíkův byl by stejně se rozvinul ve Vídni nebo v Praze. Jeho i časove disposice vedly samy k malbě náboženské; svědčí o tom i ta okolnost, že Tkadlík v Římě nepřipojil se k žádné straně a dospěl vzdor tomu k témuž resultátu, k jakému dospěl Führich, jenž připojil se k Nazarénům. V tom smyslu píše Tkadlík malíři Gruszovi 7. září 1825: „Co se mne týče, budu hleděti všude se učiti a k žádné straně se nepřipojiti, které zejmena Němci rádi dělají.“ Již před tím byl Tkadlík vždy exclusivní a rovněž tak isoloval se i v Římě, pracuje i tam původně dále na svých klassických ideálech pražských a vídeňských. Toho způsobu bylo také první dílo jeho, které v Římě dokončil a dru.

Lichtnerovi do Prahy zaslal; byl to klassický epilog napoleonských válek „Enyo“ či „Následky války“. Ares pořádá tu se svým spřežením a se svým průvodem divokou jízdu, vraždící Eumenidy letí za ním a pak otroctví, chudoba, neřesti a v čele Eris. Vše to žene se k háji Dionysiově a zahání hlouček oběť přinášejících venkovanů. Bergler ani Füger nemohli takovou allegorii lépe vymysliti, ale kdybychom nečetli, že figury ty znamenají tak příšerné bytosti, ani bychom se jich nezalekli; hlad i mor a bída letí tak salonně a korrektně jako nějaký dobře vycvičený duch v opeře a venkované pociťují také jen divadelní strach, jenž projevuje se pouze formálnými jejich gesty. K tomu pomýšlel Tkadlík ještě na pendant a vykládá hr. Černínovi v dopise 23. června 1825, proč volil právě takové allegorické théma: „Úmyslně jsem volil tento předmět, abych mohl ukázati pohyb ve skupinách a více nahého, což nyní větší část zde studujících umělců německých zanedbává. Požehnání míru dá příjemný protějšek.“ Ale neprovedl ho již, neboť antický ideál nahého těla měnil se mu ponenáhlu v askétický ideál středověkého mnicha; i tehdy měl ještě Tkadlík za to, že stojí nad stranami a píše Gruszovi: „Můj Tobiáš (v průvodu anděla loučící se s rodiči) líbí se — jak mne opětně ujišťují — všeobecně. To jest dobrý výsledek pro mne, poněvadž se zde umělci na strany dělí.“

Tak Tkadlík hledaje vlastní, samostatnou cestu, zbloudil v eklektickou prostřednost, domnívaje se, že nalezl pravý svůj temperament a svou přirozenou individualitu; ukázalo se však brzo, že svým nebyl a že vlivům nazarénským se neubránil.

Se svým klassicko-pohanským ideálem přišel Tkadlík do Říma pozdě; Řím nebyl tehdy již antickým, nýbrž křesťanským a Němci strojili se vytvořiti tam právě moderní evropské umění; to se jim sice nepovedlo, ale docílili aspoň tolik, že od té doby i v Německu přestala antika býti prvním a posledním vzorem uměleckým. To Tkadlík pocítil také a bylo třeba, aby zaujal určité stanovisko, aby buď připojil se ku genristům nebo k historikům; aby k prvnějším se připojil, tomu nedovolovaly Tkadlíkovi jeho vysoké umělecké aspirace a neomluvitelný předsudek proti všednímu životu, přítomnosti a krajině; jen náboženská malba dala se spojiti s jeho uměleckým názorem a proto původní náklonnost jeho k antice měnila se z nenáhla pod vlivem Nazarénů v lásku ke quattrocentu a cinquecentu.

V tom podporován byl Tkadlík také i zevnějšími podněty uměleckými. Hned v prvním roce jeho římského pobytu objednala u něho hraběnka Salm-Reifferscheidtova v Praze Madonnu s dítětem, v poloviční postavě, ministr hr. Kolowrat Narození Krista, vyslanecký rada ryt. Genotte Tobiáše a byl to zejmena tento poslední obraz, v němž dozrály u Tkadlíka vlivy primitivů křesťanských. I hraběti Ottokarovi Černínovi zmiňuje se Tkadlík v dopisu 23. června 1825, že Tobiáš dochází všeobecné chvály a že zejména Cammuccini všechny práce jeho „toccant“ nalézá. Toto postavení ke Cammuccinimu jest pro Tkadlíka charakteristické. Cammuccini nebyl Nazarén, ale nebylo od něho k Nazarénům daleko a Tkadlík chtěl státi se jakýmsi českým Cammuccinim, to

byl jeho původní římský ideál, jenž dovedl k duši jeho mluviti svou měkkou harmonickou barvou a skrývanou linií, plynulou a klidnou.

Za tím však přišel také Führich do Říma a doba ta značí pro Tkadlíka konečnou fási v evoluci jeho ducha; jeho umělecký názor nabyl tehdy definitivního náboženského ideového obsahu. V duši jeho udál se úplný převrat, při němž formový, konkrétní ideál klassický ustoupil úplně do pozadí a místo jeho zaujal ideál křesťanský, spiritualistní, abstraktně mystický.

Technická erudice Tkadlíkova nestačila však již na spracování těchto nových idejí uměleckých, nedovedla přimknouti se již jednotně k processům psychickým, nedovedla vyčerpati nové formy, které by byly harmonicky prostříknuty tímto novým ideovým obsahem a proto Tkadlík nehledal nové formy, nýbrž přejal formu starou, tradovanou; obrat k Nazarénům změnil pouze psychickou stránku jeho individuality, ale neposkytl mu nových expressivních prostředků, tak že Tkadlík jako umělec obratem tímto nezískal ničeho; jeho umělecká expresse a jeho nazírání přírody zůstaly stejně plastickými, lineárními a vypjatě reliéfními, jak byly dříve. Byl to nedostatek vlastního tvůrčího, uměleckého temperamentu, jenž jediný jest s to, aby pro nový názor světa vytvořil také nové umělecké formace.

Při processu tom prodělal však Tkadlík veliké boje duševní; duše jeho byla příliš klassicky formována, jeho percepce a postřehování objektu byly příliš antické, byl příliš lhostejný k teplým niterným relacím, které třeba vycítiti obsahem vlastní duše, horké a přesvědčené; rozumově byl Tkadlík moderní myslitel a nevěřil tomu v pravdě, co snažil se cítiti, viděl sama sebe na scestí mezi vírou a positivismem; tak bloudil a proto mechanicky jen konstruoval formu obrazů svých dle autorit církevní malby. Tam, kde Führich vylil celé své nitro v několik čar, Tkadlík počítal a technicky uvažoval, ale při počtu tom počítal zároveň vždy s přírodou a proto ku podivu najdeme u něho více přirozeného a bezprostředního než u Führicha; Tkadlík jest intimnější a příčinou toho jest jeho stálý zřetel k přírodě, která nahražovala mu nedostatek spontánního, visionářského talentu. Řím tento jeho proces vyvolal a rychlé úspěchy Führichovy úplně ho rozhodly.

Oba tito čeští umělci považovali se jaksi za soky, málo spolu se stýkali a oba činili si naději na ředitelství pražské akademie. Oba ucházeli se též bez úspěchu. Že Tkadlík skutečně o místo se ucházel, o tom svědčí jeho dopis Gruszovi 29. září 1830: „Kdybych byl přišel do Prahy, abych řídil tamější uměleckou školu, ty bysi se z toho po mé matce jistě nejvíce radoval. Však stalo se jinak a jistě k mému dobru. Stává se mi stále jasnějším, že bych byl nesmírné překážky nalezl. Kde onen moderní duch se svou družinou indiferentismu, rationalismu a nevěry straší, tam nemůže pravému umění nikdy se dařiti; toto zakládá se vždy jen na náboženství . . . Slibuji si v budoucnosti od tohoto moderního ducha málo zdatného, ale předsevzal jsem si spodobováním svatých předmětů veřejně ukázati, že nemám žádné účasti na tendenci tohoto ducha. Budeš snad mysliti, že Řím melancholicky mne naladil; nikterak, nebyl jsem nikdy klidnější, nikdy veselejší než nyní. Bohu dík, toto

přinesu z Říma zpět, je-li mi jinak při mém churavícím těle ještě souzeno se vrátiti." A to skutečně z Říma také přinesl a žádný jiný fakt nesvědčí tak zřejmě o psychickém i uměleckém jeho převratu, jako tato jeho vlastní slova; ale mezi řádky čteme tu tolik naučeného, vnuceného, že se nám zdá, jakoby Tkadlík sám sebe tím přesvědčiti chtěl o pevnosti své víry. Jisto jest, že duch jeho bránil se rationalismu a indiferentismu, že zápasil o víru, ale nekladl ji předem do umění jako Führich, nýbrž umění samo mu k ní teprve dopomáhalo.

V Římě prodlel Tkadlík plných sedm let a když vrátil se do Vídně, shledalo se, že v technickém nic se nezměnil, že nezanechal svého plastického nazírání a ostrého přednesu vyhráněného reliéfu a že pouze slabé reminiscence školy umbrické utkvěly na jeho paletě.

Celý tento resultát římského svého studia složil pak Tkadlík na dvě veliká plátna; na prvním loučí se sv. Pavel s obcí milétskou, kterýžto obraz jakožto stipendijní dílo byl nějaký čas ve vídeňském Belvederu; odkudž neznámo mi kam byl odstraněn.*) Jest to průhledná, široce založená komposice biblického rázu, v níž shrnuty jsou všechny evoluční fáse Tkadlíkovy psychy umělecké; Pavel sám jest postava ještě berglerovská a komposice rozvržena jest se stylisačním taktem italských klassiků. Na druhém sv. Lukáš maluje Madonnu, která vznáší se před ním jakožto nadpozemský fantóm, symbol božství; v tom spočívá již moment rozhodně moderní, psychicky přesvědčivý a v koncepci té obsaženo jest více niterního života Tkadlíkova, jakožto umělce samostatně reflektujícího, než ve všech ostatních jeho obrazech. Ale jako zde, tak přemýšlel Tkadlík vždy o možnosti a přirozenosti malované scény a tato jeho umělecká reflexe, spojená s naturalistickou koncepcí formových detailů, způsobila, že tradicionelní moment náboženský nikde v jeho dílech nestaví se do popředí, ale že vidíme všude směs realismu a stylisace, nábožensky abstraktní dogmata i konkrétní, životní detaily. Takové pevné víry Tkadlík neměl jako Führich a nedovedl ji proto přesvědčivě do svého díla vložiti, za to však méně byl závislým na tradici a obvyklých formátech. Byl to druhý Führich, jehož klid porušován byl skepsí. Do Vídně vrátil se Tkadlík r. 1832 a měl v úmyslu tam se usaditi a oženiti. To již dopisem r. 1825 oznamuje napřed Gruszovi: „K největší píli uložil jsem si též největší spořivost, poněvadž mám v úmyslu ukončiti pobytem v Římě svá studijní leta a ve Vídni za choť pojmouti děvče, které má všechny dobré vlastnosti mimo tu, že jest chuda. Kdybys po ukončení mých studijních let navštívil Vídeň, těšilo by mne tobě svoji Pavlínu jakožto svoji ženu představiti." Osud však jinak rozhodl, když Tkadlík se vrátil, byla jeho Pavlína již vdána a umělecké poměry vídeňské talentu jeho rovněž nebyly příznivy. Jeho nazarénské blouznění nedocházelo tam ohlasu a porozumění, neboť nastávala tam již moderní perioda umělecká, jíž cestu razil genre a krajina.

Sv. Pavel Tkadlíkův zakoupen sice za 250 dukatů pro Belvedere, ale úspěchu, jaký Tkadlík očekával, neměl. Na to stěžuje si opět Gruszovi 1. ledna 1833: „Svého času stěžoval jsem si na slabý umě-

*) Skizza k obrazu tomu jest v majetku JUDr. V. Popela v Praze.

lecký smysl v Praze a vůbec v Čechách; musel bych tutéž jeremiádu o mělkosti a chudobě zdejších uměleckých náhledů spustiti. Umění, toho totiž, které člověka zdvihá nad to pozemské k tušení božského, toho zde neznají, ano nechtějí ho znáti. Líbí se jim jen samé malé věcičky, portraitky na slonové kosti, nebo malé obrázky malých událostí ze všedního života jako jsou: nářek mlékařky nad rozlitým mlékem, tajné odevzdání psaníčka zamilovaného děvčete, nebo kuchařka, která nerozhodně před sběrnou loterní stojí, nevědouc které číslo by vsadila a takové podobné předměty srdce i ducha povznášející . . . Jak já o tom smýšlím, víš. Mně zůstane vždy umění původu božského a proto bych byl rád, aby tam zase přivedeno bylo. Úloha jeho zůstane vždy náboženská, která, ať tak či onak pojata, má za účel zdokonalení člověka dle božského vzoru.“ Ve slovech těch obsažen jest celý nazarénský programm Tkadlíkův a doplňuje se dopisem o 4 dny pozdějším, v němž se praví, že umělecká díla mají zdobiti zemi, ale že skutečně činí tak jen ona díla, která slouží ku cti Stvořitele, jako chrámy, posvěcené zpěvy a mravné chování lidí. „Vyhledávati při tvoření obrazu,“ dodává pak, „něco co s tím souvisí (totiž s hořejším programmem), stačilo by, aby úpadek umění byl zastaven.“ To byly již poslední konsequence jeho umělecké theorie o božnosti umění; víru a umění, krásu a zbožnost docela již stotožnil. Umění má vésti k poznání toho, k čemu positivní vědeckou methodou nikdy nepřijdeme, ale to neznámé samo zase jest duší a podstatou všeho umění. Bylo tu něco nejasného, tajemného, umění stávalo se již částí pojmu o bohu, ale to vše pohybovalo se pouze v mezích psychologismu; v praxi nebyl s to Tkadlík podati ani nejslabší odlesk těchto reflexí a úvah. K tomu dospěla teprve škola nejmodernější.

Právě tak jako nepodařilo se Nazarénům německým realisovati své sny a fixovati v konkrétním materiálu své extatické vise, tak nepodařilo se to ani Tkadlíkovi a on místo aby stal se velikým umělcem, stal se velikým pobožnůstkářem. Zbloudil docela a tuto svoji poslední evoluční fási přinesl také do Prahy jakožto ředitel akademie r. 1836.

Aby pražskému obecenstvu znova uvedl se na pamět, vystavil již r. 1835 v kreslířském sále akademie dva větší obrazy Madonnu s Ježíškem a anděli*) a sv. Václava na zlaté půdě malovaného.**)

Po takovémto uvedení nastoupil Tkadlík úřad svůj 1. listopadu 1836.

Umělecké poměry pražské nebyly tehdy příliš klidny. Mezi výtvarníky a Společností přátel umění bylo značné napjetí již za ředitelství Waldherrova; umělci chtěli zbaviti se tísnící závislosti na Společnosti a chtěli zároveň i hmotné postavení své zlepšiti a zabezpečiti. Proto již od r. 1832 navrhovali výtvarníci akciový plán pro slosování uměleckých děl, aby díla ta nalezla odbytu i mezi lidem, jenž posavad stál dosti netečně k aristokratickému, uzavřenému umění. Od toho slibovali si umělci značné výhody a plán konečně realisován byl r. 1835 přičiněním vrchního purkrabího hr. Chotka. Podnět vycházel však i tehdy od umělců

*) Nyní v domácí kapli hr. Kinského v Kostelci n. O.
**) Nyní v kostele v Hodušíně u Tábora.

samých, kteří si i statuty vypracovali. Ustanoveno, že do výboru voliti se budou vždy dva umělci a dva akcionáři. Akcie stála 5 zl. stříbra.

Tehdy Tkadlík ještě v Praze nebyl, nýbrž přišel teprve asi za půl druhého roku po hotovém faktu založení této krasoumné, slosovací jednoty. Ale naděje umělců úplně se nesplnily a umělci zejmena nebyli spokojeni s modifikacemi svých stanov a tak nově založené jednotě hrozilo opět vážné nebezpečí, které ještě více vzrostlo, když Machek, Václav Mánes a Hellich postavili se v čelo nespokojenců. Společnosti záleželo však na tom, aby jednota se udržela a proto bylo třeba potlačiti revoluční živly. Příležitost naskytla se smrtí Waldherrovou 15. listop. téhož roku a Václav Mánes učiněn neškodným tím, že svěřeno mu bylo provisorní ředitelství akademie. Následujícího roku hned upokojen byl také i Hellich, že dáno mu stipendium na cestu do Italie. Jen Machek zůstal a jest to jeho zásluhou, že nespokojenost a snaha po samostatnosti mezi umělci nezanikla a že vedla konečně k založení spolku s tendencí národnostní proti obojetné Společnosti.

Před tím však ještě jednou, r. 1838 za ředitelství Tkadlíkova, umělci znova podali jiný plán vrchnímu purkrabímu a podařilo se jim, že na základě plánu toho krasoumná jednota úplně se přetvořila, avšak ani tehdy záměry jejich docela se neuskutečnily. Umělci v nadějích svých opětně se sklamali a Pechtl sděluje o tom 3. března 1841 Nadorpovi do Říma: „Emanuel Max vypravoval ti asi o krasoumné jednotě věci, které neslouží jí k žádné chvále. Umělci nechtějí se dáti již ani voliti do výboru, poněvadž šlechta dělá si co chce a obraz od pražského umělce zřídka kdy koupí a tak stává se jednota vlastně podporou pro cizí umělce.“

Přetvoření krasoumné jednoty r. 1839. spočívalo totiž v tom, že $^4/_5$ příjmů věnovati se mají na zakupování obrazů s výslovným připomenutím, že mohou se kupovati také díla cizích mistrů; poslední pětina měla se pak věnovati na zakoupení nebo objednání uměleckého díla pro veřejný život, nebo na veřejné umělecké památky.

Tím umělcům domácím opět málo bylo pomoženo, nehledě ani k tomu, že oni původně měli plány mnohem dalekosáhlejší a že chtěli zejména také založiti stálou výstavu. Proto také třenice mezi stranami trvaly dále až do r. 1849, kdy založena byla česká jednota výtvarných umělců a když tato hned během několika let zanikla, realisovaly se tendence její znova po delší době teprve v Umělecké Besedě.*) Ředitelství Tkadlíkovo spadá pak na samý počátek tohoto umělecko-sociálního probuzení českých výtvarníků, jimž Tkadlík, sám jsa umělcem, dráhu všemožně hleděl ulehčiti; žil proto se Společností v napjetí dosti nepříjemném. Za to tím více vážili si ho malíři a praví přátelé umělců. Jen jedno každého překvapovalo. Pamatovali se, kterak Tkadlík jako klassik filosof opouštěl r. 1825 Prahu, a místo onoho filosofa vrátil se po deseti letech přísný křesťanský fanatik umělecký; obdivovali se jeho katolickému převratu a žasli, když Tkadlík dal si i příbytek svůj knězem vysvětiti. To posud

*) Založení krasoumné jednoty nebylo posud nikde spolehlivě a nestranně vylíčeno. Své zprávy čerpal jsem z dopisů četných umělců.

neučinil žádný umělec a on mimo to měl ještě každou sobotu přednášku o přednostech katolického umění; kdyby vše to byla jen vypočítaná ceremonie, nemohla míti většího úspěchu. Mluvilo se již o Tkadlíkovi jako o umělecké kuriositě a to v očích laika znamenalo též velikého umělce. Na akademii bylo také ovšem mnoho co napravovati, neboť nebyla nikdy na tak bídném stupni jako po smrti Waldherrově. Těch prvních pět roků třicátých let pro rozvoj českého umění jest úplně ztraceno; charakterisují je neslavná jména, Waldherr, Macháček, Alois Čermák, první ředitel, druzí dva korrektoři. Také i krajinářská škola teprve po smrti Waldherrově byla obnovena.

Akademie byla polem ladem ležícím a Tkadlík ovládl ji bez nesnází, neboť nebylo mu bojovati proti nějakému samostatnému, vyvinutému směru.

V moderní koleje a proudy Tkadlík však akademii také uvésti nemohl, sám nejsa moderní, ale jeho theistický názor umělecký, spojený se studiem přírody, charakterisuje již aspoň leta dvacátá a na tuto evoluční fási Tkadlík akademii skutečně přivedl. Zůstali jsme sice ještě hodně pozadu za uměním západním, ale bylo již snáze možno z naturalistického nazarenismu Tkadlíkova přejíti k novým ideám realismu let čtyřicátých. Že se tak již dříve nestalo, toho vinou byl odpor Tkadlíkův ku genru a krajině, které v pravdě znamenají první kroky moderního umění.

Romantikové němečtí opustili v krajině již dlouho před tím komposiční tradice ateliérní a studujíce po způsobu francouzských umělců domácí terrain, poznali, že příroda sama poskytuje malíři ve svých koloristických i formových momentech více romantiky než bylo možno atelierní kombinací vytěžiti. Lessing byl první, jenž posadil se venku v přírodě a maloval pouze to, co viděl a cítil. Tak našli Němci modernost a krajinářská staffáž předváděla jim člověka v jeho skutečném prostředí a ve vzduchu a světle. Tak šla přirozená evoluce malířství za hranicemi.

U nás krajinářství za Tkadlíka mělo zcela podřízený význam. Krajinář Würbs přišel kdysi v rozmluvu s Tkadlíkem o genru a oba usnesli se na tom, že genre nepatří mezi díla vskutku umělecká; když však na to zastával se Würbs krajiny, odpověděl mu Tkadlík, že krajiny jsou ještě horší.*) Výrok ten doplňuje předešlé umělecké názory Tkadlíkovy a staví ho jako uměleckého konservativce s předsudkem o historické malbě v pravé světlo. Rovněž tak jemné postranní světlo vrhá na Tkadlíka jiný jeho výrok, jejž pronesl ve výstavě u přítomnosti malířů Quaissera a Javůrka před Schneiderovou kopií obrazu Waldštýna z Friedlandu. Tkadlík nehezkými jmény poctil obraz ten i všechny romantiky, při čemž Javůrek dovolil si podotknouti, že Goethe zajisté jest lepší. Tkadlík však přísně k němu se obrátil a řekl: Javůrku, vězte, že Goethe jest ještě větší darebák.*)

Takové měl Tkadlík mínění o krajině, genru a romantice. Genre hlásil se v Praze sice již také v letech třicátých; v Klárově výstavě na Kampě r. 1832 bylo několik genrů od Gareisa a Lehmana a rok na to vystavoval Klimsch genrové scény, ale byla to slabá díla, jichž nikdo

*) Ze vzpomínek Karla Javůrka ústně sdělených.

blíže si nepovšiml, neboť ani Gareis ani Klimsch nebyli koloristi, aby dovedli specificky malířskými qualitami vzbuditi interes obecenstva. První genry, které rozvířily umělecké kruhy pražské, byly teprve práce Leopolda Poláka z r. 1835. To byl romantik a kolorista, jenž v Římě seznámil se s Riedelem a s ním zároveň studoval první genry Leopolda Roberta.

Kordík: Podobizna Vil. Kandlera.

Svými pracemi i svou dobrodružnou láskou k jakési ruské šlechtičně byl Polák již za hranicemi velmi dobře znám, když Tkadlík přišel do Prahy, kde jedině na základě genrů Polákových bylo možno dospěti k něčemu novějšímu a k moderním problémům uměleckým; vkus obecenstva ku genrům těm skutečně již se nakloňoval, ale Tkadlík zcela rozhodně proti směru tomuto vystoupil úplně v souhlase s ideami, jaké nalézáme v jeho dopisech Gruszovi.

Studium přírody Tkadlík sice také plně připouštěl a i sám několik takových věrných kopií dle skutečnosti vystavil; byly to hlavy do posledního vrásku dle přírody prokreslené, ale to připouštěl pouze jakožto studii, jakožto materiál k realisování svých zbožných ideálů. Novoidealism zastává se téže formule, ano skutečný rozkvět umění záleží přímo na těchto dvou elementech, a přece nebyl to u Tkadlíka skutečný idealism plodný, úrodný a tvůrčí, nýbrž úpadkový, směs eklektických reminiscencí, které skutečnost a přítomný život nedovedly idealisovati a umělecky spracovati, nýbrž které jen these náboženské považovaly za schopny k uměleckému dílu, jehož formy tradicí již dávno byly ustáleny; ale obraz ze života sedláka nebo zahradníka, to bylo něco, proti čemu vzpírala se erudice Tkadlíkova vší mocí. A s krajinou bylo stejné, nebylo vytvořeno žádné dílo, v němž by nové názory došly určité a pevné formace. Bylo zřejmo, že figuralisti i krajináři nevycházejí ani ze svého nitra, ani přímo z přírody, nýbrž že východiskem jejich jest pouze literatura a především bible a historie, že vycházejí z illustrátorské ideje nebo paedagogické myšlénky, nikoliv však ze života nebo z vlastního nitra.

Sám Tkadlík r. 1838. maloval ideu strážného anděla vedoucího dítě k dobru a provedl ji ve dvou variantech dle rozdílu pohlaví. Madonny, andělé a svatí naplňovali výstavy a unavovali diváka svou příliš zbožnou, ostře modelovanou tváří, svými sešívanými, ale přece čistě lakovanými hábity, z nichž měla hleděti nicotnost pozemských snah. Život neměl pro Nazaréna ceny než jako nutné zlo před věčným vykoupením, ale pro obecný vkus bylo by lépe bývalo méně svatosti, ale za to více života a pravdy. Z těch šablonových oltářních obrazů pro vkus nebylo nic získáno a život nenaplňoval se pomocí jich vůní umění, harmonickou a klidnou, naopak hledaný asketismus tlumil všechny city vřelé a nedovolil překypěti nitru, aby vylilo se souladnou, jednotnou vlnou privátním i veřejným životem.·

I theoretikové prosákli nazarenismem a esthetik A. Müller, jenž před desíti lety bojoval za rytířský romantism Führichův, lámal nyní oštěp za theologická dogmata Tkadlíkova umění. „Základní principy krásna jen z božského se mohou odvoditi a historická malba, zvláště když obírá si themata z církevní historie, jest to nejvyšší, po čem grafika se může snažiti," tak učil Müller ještě r. 1840.*) A tehdy byl již Polák na vrcholu své činnosti, vedle něho pracoval Holpain a Koruna prováděl první genrové scény ze života pražského. Této generaci Müller již nerozuměl, ale jí patřila budoucnost. Konečně došlo také ještě za Tkadlíka ke konečnému rozhodnutí mezi nazarenismem a genrem na výstavě r. 1839, kde genre, ačkoliv jen malým počtem děl byl zastoupen, zvítězil přece nade všemi velikými plátny nazarénskými. Vedle romanticko-sentimentální fabule Korunovy o truchlících banditech byla tam zejména Holpainova „Předčítatelka", která hlasem lidu za nejlepší výstavní dílo byla prohlášena, vzdor tomu, že Führich měl tu „Truchlící židy", Tkadlík několik biblických věcí a že zastoupeni tu byli Palme, Kandler,

---

*) Bohemia 1840 při recensi publikace „Kunststreben in d. Oesterr. Monarchie".

Hellich, Mrňák, Hofbauer, Grusz, Lhota a celá řada jiných náboženských malířů; všichni byli stuhlí a hranatí proti kouzlu Holpainovy barvy, proti jeho harmonické plnosti životní a jeho měkkým staromistrovským tónům masa; tam pósa a maska monumentálnosti, zde kus života, odpozorovaný sice s úmyslem na galerijní effekt, ale přece pravdivěji a tepleji.

Tato Holpainova předčítatelka způsobila rozhodný obrat v uměleckém přesvědčení pražského obecenstva, které poznalo teprve tehdy, že jest dvojí druh malířů, jedni, kteří umějí malovati a druzí, kteří neumějí malovati; poznalo, že Führich i Tkadlík patří mezi tyto poslední. U Tkadlíkových obrazů stáli „znalci" a tiše hovořili, kdežto Holpain obléhán byl davem nadšeného lomozícího obecenstva, které odrůstalo již diktátorství akademických formulí, umění vysokého slohu, ale nízkého významu, učeného sice a reflexivního, ale citově mrtvého. To romantické milieu, jaké zachvátilo Francii v letech třicátých, cítilo se i v Praze, ale lid to byl, jenž ho počal cítiti a žádal život, vášeň a hyb a barvu místo linie. A vedle Holpaina bylo viděti tehdy na témže místě také krajiny mistra Piepenhagena, umělce procítěné, vřelé, magicky suggestivní nálady.

To byly dva nové tóny, tklivý, elegický, zmírající tón Piepenhagenův a smyslný, bujný, bezprostředně životní tón Holpainův. Proti těmto uměleckým faktům byl nazarenismus již příliš vysílen, příliš bezmocný a starý, než aby odolal; zahynul vysílením a tvůrčí impotencí a všechny pozdější umělé prostředky, jež měly mu život prodloužiti, stroskotaly se na nové organisaci akademie za Rubena.

Tkadlík pád svého umění sám také nepřežil, jak souzeno bylo Führichovi, Kandlerovi, Lhotovi a R. Müllerovi, nýbrž zemřel již r. 1840 a Václav Mánes jmenován zase na nějaký čas provisorním ředitelem akademie. Vlastní školy Tkadlík v Praze také nevychoval, k tomu byl tu příliš krátký čas, ale u všech jeho žáků klíčilo již símě nazarenismu, které však pod novými, západoevropskými vlivy uměleckého liberalismu Rubenova dostalo jiný směr a neslo se za jinými cíli. Vznikající škola Tkadlíkova přivedena tím na koleje modernější a stala se vlastní školou Rubenovou.

Vzrušení, jaké způsobilo v našich uměleckých kruzích vydání Führichovy Genovefy, nelze dnes ani pochopiti; nám zdá se býti celá ta řada listů příliš šablonovitá, vidíme v ní málo života a pravdy a příliš mnoho atelierní učenosti, divadelního arrangementu, obnošených requisit a opakovaných linií.

Ale v třicátých letech znamenaly listy ony umělecký programm mladé generace pražské; malovati jako Führich, bylo jí tolik co mistrovství a následkem toho našel tento v Praze celou řadu nápodobitelů, ačkoliv direktní, vlastní školy tu neutvořil. Zejmena mezi žáky Waldherovými a Tkadlíkovými našli se mnozí, kteří šli po stopách Führichových, a na předním místě mezi nimi jest Vilém Kandler, krajan Führichův z Chrastavy.

V severních městech v Čechách, v okolí Liberce, od počátku století utvořila se souvislá tradice uměleckého snažení; ukazovalo se nejprve na Ginzla, pak na Grusza, Quaissera a Kratzmanna a konečně Führich stal se ideálem těch, kteří cítili v sobě, že k velkým věcem jsou zrozeni. Tak i Kandler a Rud. Müller, oba posud žijící epigoni pražských Nazarénů, snažili se za vzorem svého slaveného krajana Führicha, a zejmena první z nich jest přímo rozený nohsleda jeho. Po stopách Führichových dostal se Kandler až do Říma, kdež kollega Flatz zhotovil mu vysvědčení, že má „znamenitý talent a že užitím jeho své vlasti jako umělec velikou čest bude dělati".*)

Na čest tuto jsme dnes již ovšem nějak zapomněli a to bezpochyby proto, že Kandler v celém posledním čtvrtstoletí maloval jen špatné obrazy, které nesvědčí o pravdě výroku Flatzova.

Kandlerův otec, právě tak jako Führichův, byl venkovským malířem v Chrastavě, ale již r. 1823 přesídlil se do ruského Polska, hledaje tam výhodnější postavení; sklamán jsa ve svých nadějích vrátil se však po roce opět do Čech a usadil se v Chomutově, odkuž r. 1827 povolán byl za učitele kreslířské školy v Žatci. Tehdy byl Kandler hochem jedenáctiletým a Führich odcházel již do Říma, jsa kresbami svými znám po celých Čechách. Starý Kandler nemálo byl hrd na tohoto velikého „svého krajana" a práce jeho ovšem synu svému ihned položil za vzor. Kandler kopíroval celé dni neunavně a prodělal tak velmi špatnou školu, jež nemohla vésti jinam, než k povrchnímu formalismu a k šabloně.

Již Führich studoval málo přírodu a Kandler tím méně. Divili se sice lidé, ba i Führich sám, jak značný assimilační talent dal na jevo Kandler svými kresbami a komposicemi, ale že takovouto umělou assimilací ničí každý zárodek vlastního nadání, vlastní individuality, že ničí umělce v sobě, toho nepoznávali; tak vstoupil Kandler r. 1830 na akademii za ředitelství Waldherrova již jako hotový stoupenec Führichův. Nadáním neoplýval nikdy a škola, jakou za vedení Waldherrova prodělal, byla zcela dle toho, aby stal se z něho malíř pro rozvoj a historii umění zcela bezvýznamný.

Jako malíř, jenž štětcem a barvou pracuje, stojí Kandler ovšem výše nežli Führich, měl větší koloristický smysl a dokonalejší techniku, ale tu třeba povážiti, že Kandler byl o celou generaci mladší nežli Führich a že časově jest vlastním vrstevníkem školy Rubenovy, která vracela se opět ku štětci a paletě. Se svými technickými schopnostmi mohl býti Kandler ve dvacátých letech malířem zcela pozoruhodným, ve čtyřicátých a padesátých letech však jen průměrným. Konečně ideově, niterně a historicky má Kandler význam mnohem menší než chrastavský jeho rodák, jemuž přísluší aspoň initiativa a primát romanticko-nazarénský v naší historii.

Také peněžní nesnáze stěžovaly Kandlerovi dráhu uměleckou déle než Führichovi. I on obracel se na hraběte Clam Gallasa a na hraběcí

*) Dopis Gebharda Flatze Pavlu Aloisu Klarovi z Říma do Prahy 13. července 1844. Mezi akty Klarova stipendia u p. R. M. Klara v Praze.

rodinu Szaparych. Vilemína Szaparyová sděluje o tom v dopisu svém 28. února 1832 Waldherrovi: „Žák akademie Kandler poslal nám sem sešit kreseb, Genovefu dle Führicha a jiné . . ., ve svém stáří 15 let mladý ten člověk dosti udělal. Christl poslala mu podporu, neboť při kresbách byla prosba jeho otce, který jest z Chrastavy a malíř.“

Podpory takové však nestačily a Kandler nucen byl vstoupiti do továrny „Jerusalém“ jakožto kreslič vzorků. Zdá se mi, že k oboru tomu byl povolanější než ke skutečnému umění, neboť pro dekorativní ornament od mládí jevil vskutku větší talent nežli ku pracím figurálním, jak o tom svědčí také allegorické ornamenty jeho „Otčenáše“.

Z „Jerusalema“ si však Kandler poměrně dosti brzo pomohl. Maloval „Kázaní sv. Prokopa“ pro kostel kozelský u Třebivlic a mimo to illustroval hojně „Panorama des Universums“ a prováděl drobné náboženské obrázky a pohledy na Prahu s krajinářem Würbsem.

Takovýmito pracemi dostal se však Kandler přirozeně zcela na scestí řemeslnické a nedostávalo se mu ani času a příležitosti zabývati se vážným studiem uměleckým. Nová perioda života jeho počíná teprve korunováním Ferdinanda I. na krále českého, kdy zároveň se Lhotou poslán byl na Karlstein, aby kopíroval obrazy z dob Karla IV. Mají-li tyto kopie nějakou uměleckou cenu, nevím, ale okolnost, že provedli je žáci akademie, vzbuzuje oprávněnou skepsi. Ještě odvážnější prací bylo pak restaurování starých mosaikových maleb na jižní straně pražského dómu. Renovace podniknuta al fresco vzdor tomu, že ani Kandler ani Lhota o freskové technice neměli ponětí. Byla to drahá škola, jaká jim na radu dvorního malíře Gurka byla poskytnuta. Bylo to však v téže době, kdy mnichovští malíři Jan Müller a Jos. Holzmaier prováděli dle Führichových kartonů fresky křížové cesty na Petříně.

V Mnichově byly tehdy již všechny zdi freskami pomalovány a „monumentální“ umění bylo tam již dokonale „obnoveno“; proto došla řada nyní na Prahu. Führich, jenž považován u nás za mistra této monumentální techniky, spokojil se pouze děláním kartonů a právě když strojil se prováděti petřínskou křížovou cestu, povolán byl do Vídně. Proto byli pozváni malíři mnichovští a Kandler se Lhotou přidáni jim k ruce jakožto clévové, nebo freskoví praktikanti. Jednalo se totiž o to, aby i v Praze bylo několik monumentálních malířů, pro něž bylo tu dosti uměleckých projektů; vedle petřínské křížové cesty byly to zejména kartony k freskám v Rafaelské kapli, na jejichž zdech napsali pak oba praktikanti Kandler i Lhota svou maturitní zkoušku. Byly to jejich první krasopisné pokusy a uznati sluší, že Kandler při této zkoušce lépe obstál nežli Lhota. Kandlerův Kristus na zlaté půdě návštěvníka vskutku na okamžik překvapí, není to všední dojem, jako vůbec celá kaple jest rázu zcela nevšedního, ale při kritickém ohledání sníží se Kandlerova monumentálnost na zlaté pozadí a kolorovanou draperii; avšak i to staví ho již nad Lhotu, v jehož díle nevidíme ani tolik pozoruhodného. To vše svědčí zajisté o tom, že oba „praktikanti“ od mnichovských umělců na Petříně mnoho se nenaučili, ale že za to měli nadbytek domýšlivosti a odvahy pustiti se do tak obtížné práce beze všeho předchozího vzdělání.

V téže době vypsán byl také poprvé konkurs na Klarovo stipendium a vyskytli se čtyři žadatelé, mezi nimiž nalézal se i Kandler. První konkurent jeho byl Karel Zenker z Vídně a druhý Ant. Višek z milánské akademie, rodem Čech od Slaného. Vedle těchto vystoupili však také oba bratří Maxové, Josef a Emanuel, z nichž prvý ve prospěch bratra svého konkurence se vzdal. Emanuel Max a Kandler byli pak hlavní kompetenti, mezi nimiž mělo se rozhodnouti a rozhodnutí stalo se v ten způsob, že Maxovi přiřknuto stipendium a Kandlerovi v náhradu svěřeno provedení fresky v Rafaelské kapli; při tom považován již Kandler za budoucího stipendistu, jak skutečně později se také stalo.

Vil. Kandler: Slavnost před villou Borghese v Římě.

V kapli pracoval Kandler přes dva roky, zabývaje se v pausách také malbou olejovou. Jeho první díla dostala se však do veřejnosti již mnohem dříve a sice již r. 1833, kdy vystavil obraz „Odchod Lotův s dcerami", jímž předveden byl obecenstvu pražskému ve společnosti uznaných tehdy umělců Führicha, Václ. Manesa, jenž právě z Italie se vrátil, Tejčka, Mrňáka, Kratzmanna a sensační speciality rytíře d' Hardivillera.

Führich zůstal při tom Kandlerovým stálým vzorem a ideálem, jejž napodobil i ve volbě látky a themat; jako tento, začal i on komponovati cykly. Führich byl tehdy již ve Vídni a pražským malířům zdálo se, že postavení jeho jest záviděni hodno a zejmena Kandler měl za to, že podrobným nápodobením jeho stane se velikým a slaveným. Ž·

v takovém napodobení nespočívá podstata umění, že nevede k cíli, doznal pak Kandler v celém svém životě.

První cyklus, který dle vzoru Führichova provedl, jest „Otčenáš", jenž r. 1838 v Hennigově lithografickém ústavě v Praze vydán byl od prof. F. X. Vihana. Válka a její následky jsou hlavním motivem nešťastných těchto kreseb. Jest to cyklus, s nímž by nejšpatnější diletant neměl odvážiti se na veřejnost, natož pak někdo, kdo již 8 let strávil na malířské akademii. Když Führich vydal svůj „Otčenáš", byl jen o několik let starší než Kandler a na akademii byl teprve pět let a přece práce obou nedají se ani zdaleka srovnati; Kandler stojí tu jako primitivní školák proti svému učiteli, není schopen myšlénky a vše, co udělá, uráží svou triviálností a přílišnou neobratností.

Tak za celých deset let, za ředitelství Waldherrova a Tkadlíkova neprovedl Kandler nic, co by svědčilo o jistém quantu malířského talentu a přece počítán byl mezi přední umělce vlastenecké.

Nevím, zda Ruben, když přišel do Prahy, objevil v něm nadání umělecké, ale jisto jest, že přijal ho také do nově zřízených atelierů, zároveň se Lhotou, Müllerem a Weidlichem.

Čteme-li tato jména, neubráníme se podivení, jak mohla vzniknouti pověst, že právě tito žáci založili pověst Rubenovu, že on práce jejich za své vydával a tím umělecké slávy došel; Kandler jistě mu k ní nepomohl, a Lhota i Müller stojí ještě hluboko pod Kandlerem, vzdor domýšlivosti a chlubivosti, s jakou sami o sobě uvykli mluviti.

Kandler naopak v Rubenově ateliéru jen získal a skutečně se zdokonalil; tam položeny byly první základy seriosnějšího jeho studia. Za dřívějších ředitelů nestaral se nikdo vážně o přírodu a o model, pracovalo se „z hlavy" a stilisovalo se; tím způsobem počal pracovati Kandler také v ateliéru Rubenově, kde vymyslil si veliký illustrační koncept k Ebertově Vlastě a hned na to Soud Spitihněvův; Ruben nebyl spokojen, zejmena ne s touto poslední prací a nařizoval znovu a znovu studie dle přírody, což Kandler za zúmyslné týrání prohlásil.*)

Soud Spitihněvův byl také poslední oeuvre Kandlerův před římskou cestou a zjednal mu dvojí věc: diplóm mistrovství — kostumového a toiletního v první řadě, neboť nebylo na Kandlera malou úlohou vymysliti si nějaké staročeské obleky, a v druhé řadě římské stipendium Klarovo.

Vydal se tedy r. 1843 na cestu. Zdržel se ve Vídni, Benátkách, Padově, Bologni, Florencii a 30. září téhož roku přišel do Říma; tam seznámil se ihned s patriarchy Overbeckem, Flatzem, Achtermanem a s knihkupcem Spithöverem.

Od té doby považoval se Kandler určitě za nástupce Führichova a každý rok přinášel pak několik mistrovských děl, jedno jako druhé stejně prostřední, závislé a nesamostatné; jsou roztroušeny po různých venkovských kostelích a zejména na panstvích krále Ferdinanda, jehož byl Kandler poloviční dvorní malíř, bez titulu sice, za to však s příjmy dosti značnými a zakázkami vždy na kolik let napřed.

---

*) Z ústních vzpomínek malíře Karla Javůrka.

Římský vzduch Kandlera však nezměnil, neboť v Římě mohl se naučiti zase jenom tomu, co již v Praze za Tkadlíka pochopil. Usadil se tedy v palazzo di Venezia, v rakouském vyslanectví a studoval fresky vatikánské; při této příležitosti seznámil se s prof. Kellerem, jenž právě tehdy ryl Raphaelovu disputu a jenž Kandlera odporučil sekretáři pruského archeologického ústavu Braunovi, jenž zase objednal u něho kresbu Michel-Angelova posledního soudu.

Jest známo, že Michel Angelo účastníky svého posledního soudu příliš nedostatečně oblékl a že tyto oděvní nedostatky teprve za papeže Pavla IV. doplněny byly od malíře Daniela da Voltera; Braunovi jednalo se však o původní formy velikého díla toho, a poněvadž se vědělo, že ještě za života Michel-Angelova zhotovil Marcello Venusti kopii pro kardinála Alexandra Farnese $7^1/_2$ stopy vysokou, která v Neapoli se nalézá, bylo třeba, aby Kandler obstaral kopii této neapolské kopie. Tím způsobem dostal se Kandler až do Neapole.

Co jedině k plné slávě Führichovské Kandlerovi v Římě scházelo, byl nějaký princ Massimi; Kandlerovi nepodařilo se najíti nějakou prázdnou zeď, aby pokusil se na ní obnoviti umění, jako činili jeho předchůdcové.

Za to však ateliérní práce jeho šly rychle na odbyt; Krista v Emausích koupil dr. Prášil pro Gleichenberg, sv. Trojice dostala se do farního kostela v Nadějkově, a sv. Kateřina Sienská našla místo na postranním oltáři v Jindř. Hradci; klečí tu jako jeptiška s trnovou korunou na hlavě a otevřeným oknem viděti jest na dóm sienský. Úspěchy a veřejné uznání naplnily Kandlera sebevědomím a hrdostí uměleckou; Overbeck i Flatz klonili se před jeho staffelají, a Kandlerovi dmula se prsa. Zdálo se mu, že k velkým věcem jest určen, a aby sám sebe přesvědčil, že jest vyvoleným mezi povolanými, maloval proroka Jonáše, an před králem a lidem káže v Ninive a papeže Řehoře IX., jak s kardinály staví se proti vzbouřenému lidu; papež v čele procesí na koni v plném ornátě, s tiarou na hlavě a s křížem v ruce vyjíždí pod baldachynem; za ním kardinálové na koni nesou šavle apoštolů Petra a Pavla. Lid kleká a přísahá věrnost.

Podobných plánů měl Kandler ještě více a rodily se také v jeho hlavě obrovské cykly freskové; Evropa měla zvěděti, že r. 1816 narodil se v Chrastavě genius. Nedošlo k tomu a Kandler musel býti spokojen, že pomocí štětce se aspoň uživil. Z peněžních nesnází ani v Římě se nepropracoval. Ještě o vánocích r. 1848 píše malíř Flatz Emanuelovi Maxovi z Říma do Prahy, že Kandler ujišťoval ho na svou čest, že žádných peněz nemá a že ukazoval mu spořitelní knížku, z níž seznal, že dostati má již jen několik scudů. Vedlo se tak všem stejně, neboť v témže dopisu praví Flatz dále: „Gutmann není vůbec s to, aby platil, a proto není žádné nájemné zaplaceno,“ a v jiném dopisu z téhož roku stěžuje si týž: „Nikdo z nás nemá peněz; tak se protloukáme. Kandler řekl určitě, že Ohms žádných peněz nedá, poněvadž všechno k němu šlo si půjčovati. Ender praví, že jeho strýc také nemá peněz; nevím, ale do kasy aspoň ničeho nedal. Bravo též chce peníze pro Hartmanna, a Kandler praví, že od Guttmanna nelze žádných peněz dostati. — Kurz, es ist ein Elend“, tak končí. Ve všech dopisech z této doby všude jen vede

se řeč o penězích a ujišťuje se, že všichni jsou v peněžní tísni, a že nikdo nechce čekati. Flatz žádá i Emanuela Maxa, aby peníze nějak opatřil: „Pošlete sem peníze, směnku na nějaký dům v Auglii nebo ve Francii, ty se tu přijímají," tak zní dopis ze dne 25. června 1848.

Pokladna německo-rakousko-flanderského spolku umělců v Římě „Anima" byla stále prázdna a nebylo žádné naděje na zlepšení poměrů; správa „Animy" byla tehdy právě v rukou Němcům nepřátelských, a kníže Esterhazy, když stal se vyslancem, dal ji konečně do správy Maďara, jenž Rakušanům a Němcům vyplácel 200—300 scudů, ač příjmy ústavu byly 12.000 scudů.

Kandler měl však tu a tam své privátní štěstí; jako uhlazený muž chodíval do společností a docházel obliby svou výmluvností a svým uměleckým vzezřením. O takovém případě zmiňuje se sám v dopisu Klarovi ze dne 20. ledna 1846: „Dostal jsem od jednoho přítele umění z Německa značnou summu pro své podniky, poněvadž tento činí si úlohou prospívati umělcům, kde toho právě nejvíce jest třeba.

Poznal jsem tohoto blahosklonného kupce, pana Höckerta, v hotelu Venum, kde vedla se hádka o nějakou náboženskou ceremonii, a mně podařilo se spor urovnati. To byla příčina k seznámení se. Když pak tento přítel umění moje započaté práce uviděl a seznal můj skrovný způsob života, bez žádání nabídl mi summu, kterou jsem dle svého mínění byl nucen odmítnouti. Jak jsem se ale podivil, když za nějaký čas po jeho odchodu bankéř K. tuto summu ve zlatě na zaslanou směnku mi vyplatil, a onen šlechetný muž mne dopisem ujišťoval, že mně peníze ty právě nyní jsou nejpotřebnější, abych jich svědomitě užil a jemu se za to dle svobodné vůle odvděčil."

Blížící se revoluce neslibovala však skvělých vyhlídek pro umělce. Kandler sám byl svědkem smrti papeže Řehoře XVI. r. 1846 a zvolení papeže Pia IX. Od té doby, až do r. 1850, zažil Kandler v Římě všechny následky revoluce, vyplenění rakouského vyslanectví, útěk Pia IX. do Gaety, obležení a dobytí Říma od Francouzů, a konečně opětné vztýčení rakouského erbu, jejž sám maloval, na palazzo di Venezia 21. března r. 1850.

Za takových poměrů strávil Kandler plných sedm let v Římě, pomýšleje stále jen na veliká monumentální plátna a významné historické události. Ještě před revolucí illustroval ve velikých rozměrech nespravedlivý soud Filipa Krásného a papeže Klimenta V. r. 1307, kdy zrušen řád templářů a velmistr jejich Jakub de Molay odsouzen. Vede nás na náměstí, kde před kostelem tlupa templářů obklopena jest vojskem; v pozadí hoří již hranice, kdežto v popředí velmistr řádu hájí svoji nevinu a zve prý papeže i krále před božskou stolici spravedlnosti. V téže době začal Kandler kolossální obraz „Objevení Karlových Varů", kde psi pronásledující laň spadnou do vřídla a štěkotem přivolají krále a jeho družinu. To jest jeho chef d'oeuvure, jenž dostal se do jídelny vojenské nemocnice v Karlových Varech, a v němž nejvíce odbočil Kandler od tradic Nazarénů k požadavkům historické komposice let čtyřicátých. Jsou tu patrny vlivy Rubenova ateliéru, které od soudu Spitihněvova až sem můžeme stopovati. Tyto Rubenovské reminiscence stupňovaly se však

u Kandlera v Římě ještě dále a sice pod vlivem moderních theorií genrových.

Kandler v podstatě byl sice Führichovský Nazarén a Overbeck byl mu největším umělcem pod sluncem, ale pod vlivem nových theorií let čtyřicátých pokoušel se Kandler principy stilisované historické komposice přenésti i na genre. Jeho koncepce všedního života není proto pravdivá a přesvědčivá, on nedovedl život podávati bez příkrasy naučených šablon, ale na rozdíl od starších Nazarénů dovedl Kandler býti již vnímavým pro kouzla skutečného života. Vnadám sličné Římanky nestavěl se nikdy na odpor, jako asketický a cudný Overbeck, a karneval vábil ho nejen jako malíře, ale i jako člověka.

Bylo to několik římských let, které mohly z Kandlera učiniti skutečně umělce ne sice vynikajícího, ale při nejmenším časově průměrného, na jehož díla nemuseli bychom hleděti jako na umělecký anachronism. Takových konceptů, čerpaných přímo ze života, najdeme však u něho velmi málo, ale ty znamenají nejvyšší stadium evoluce jeho uměleckého talentu a můžeme na základě jich řaditi ho také k žákům Rubenovým.

Když v ulicích římských začalo maškarní korso, když s balkonů a povozů i z divadelních loží sypala se spousta kytic a vonných květů, vržených útlou a měkkou rukou dámskou, malou a kyprou, poznával Kandler cenu života a zapomínaje na věčnou spásu nazarénskou, vrhal se chutě do šumícího proudu jeho, ale jakmile pokusil se fixovati reminiscence prožitých rozkoší, vystřízlivěl, rozumoval a opět stilisoval. Byl to nedostatek školy, techniky a cviku, které způsobily, že jeho nejživější genry, čerpané ze středu proudícího života, smyslného, rozkoší kypícího, jsou fádní a nudné.

Kandler byl příliš hrd na titul historického malíře, než aby život podával tak, jak subjektivně ho procítil a prožil. Umírněnost, prostřednost a střízlivost byla mu heslem, a proto jeho dámy i v divokém karnevalu házejí své kytice s vypočítanou elegancí a noblesou, s naučenou grácií Robertových italských selek a netančí se životní rozkoší Teniersových mužů a žen, nýbrž drží se v mezích dvorní slušnosti, nepravdivé, strojené, tanečním mistrem předepsané.

Proto také Kandler nestal se malířem života; on chtěl dále a výše, chtěl býti druhým Führichem a pozbyl proto veškerého svého významu; zůstal jen eklektikem, jenž po způsobu regiseura arranžuje scény a situace a osoby své staví v dramatickou pósu.

Führich také sice hledal pósu, ale tomu plynula tato z vlastní duše, on každou situaci prostříkl citem mystika a prosytil subjektivitou duše, byť i subjektivita ona byla z velké části naučená a tradicionelní, ne personelní, ale subjektivita školy. Kandler však pouze nápodobil, vybíral, skládal, komponoval a proto žádná z velikých jeho komposic není obrazem, nýbrž jen lomozící illustrací, prováděnou s nákladným apparátem velikých prostředků. A takovou representační illustrací jest i „Objevení Karlových Varů“, poslední dílo Kandlerovy doby římské.

(Pokračování.)

Dvě novelky.

Z francouzského přeložil Ot. Mokrý.

Dítě.

Napsal François de Nion.

I.

Krásná paní Thomanová stála před zářivým zrcadlem psyché ve svém toiletním pokojíku a zapínala si zvolna na kyprých rukou jiskřivé náramky. V rysech jejího obličeje, na oblém sklonu ramenou nebylo skoro žádné stopy stáří; toliko snad jakýs matný odraz na spáncích, modravý přístiu v koutku očí a jakási větší plnost ve tkanivu masa. S hora dolů, hlavu majíc kosmo, upjala na svůj obraz pohled konečný a uznalý, jako žena, jež jest spokojena sama s sebou.

„Řekněte, ať vejde Julien," pravila velitelsky.

Správce paláce objevil se, bledý, vážný, s hranatou, modrou tváří v polostínu pootevřených dveří.

Paní Thomanová tázala se:

„Došlo vše dobře? Neschází vám ničeho?"

„Ničeho, Madame."

„Víte, že bude zde obědvati velkokníže lužický?"

„Ó ano, Madame, zajisté."

„Nebudete hlásiti: ‚Pro Madame jest prostřeno' ale řeknete: ‚Pro královskou Výsost — jest prostřeno'."

„Ano, Madame."

„Nezapomenete snad. Opakujte."

Muž otevřel dvéře do kořán rukou podrážděnou:

„Madame si jistě myslí, že jest to první dům, kde jsem sloužil a kde přijímali jsme hlavy korunované."

Dva údery zvonku zavzněly od průjezdních dveří a hned na to vstoupila komorná:

„Madame! Madame!"

Ona se obrátila hrdě vzpřímena v záři satinu, démantů a pleti své.

„Nuž, co jest, Claire?"

„Pan George právě přijel a chce dojista mluviti s Madame."

„Georges! — Jak, on je zde?"

Zamyslila se na okamžik, starostliva, na to velela:

„Řekněte Georgeovi, ať vstoupí."

II.

Georges stál jako zasazen ve dveřích — minutku váhal, jakoby jej byly elektrické paprsky sálající z matky odpuzovaly, pak prorazil přece ten zářivý kruh a běžel k ní spěchem děcka. Zadržela rozmach vztažených jeho rukou, sklonila se k němu a políbila ho na čelo.

„Jak pak ty sem přicházíš? . . .“

A hned dodala nepokojně:

„Snad jsi nevyvedl nějakou hloupost, hochu?“

V hrubém svém úboru polního myslivce stál tu pokořen před veškerým tím leskem s neobratnýma, nemotorně svěšenýma rukama, jichž klouby vyčuhovaly z lemovaného rukávu. Než i tak jevilo se při něm cos jejího, krásný výšvih vzrůstu, štíhlý a silný, jasné, ač prázdné oči, jaké ona asi měla.

Odporoval:

„Oh! mama!“

„Proč pak tedy zapadáš sem jako vítr? Máš dovolenou?“

„Ano,“ pravil, „vzal jsem si dovolenou.“

„Proč?“

„Mám s tebou co mluvit.“

„Se mnou?“

„Ano, mama.“

„Ty přece víš, že mám dnes večer pozváno k hostině na dvacet osob; nemohu ztráceti čas rozmluvou s tebou.“

Pak se přerušila:

„Nemůžeš obědvati s námi v tomto obleku. Ostatně nebyl jsi knížeti ani představen. Ne, není to možné. Ale dobrá! pošleme ti nahoru výborný oběd, řeknu Claiře, aby se o tebe dobře postarala, ona tak učiní, jest to hodné děvče.“

Klenby paláce duněly rachotem kol, podkovy zvonily jemně v trysku a znova zahrčel povoz.

„Viz! již přicházejí; musím sejít. Jen aby to nebyl již velkokníže.“

On otázal se s čelem svraštěným:

„Jak — ty máš knížete — dnes večer?“

„Nu, ano. Tys to nevěděl? Všecky listy o tom psaly. Velkokníže lužický, syn krále slezského, bude obědvati u nás. — Kdybych mohla, zajisté že bych tě představila . . . ale nemáš zde svůj šat.“

„Poslyš, mama, bil jsem se.“

„Souboj! Nešťastné dítě! A ty mi to povídáš právě v tomto okamžiku! Jsem jista, že bylo to k vůli ženě, k vůli nějaké koketě. — Ostatně, skončeme, čekají na mne. Tedy měl jsi souboj? Máš zapotřebí peněz?“

„Ne, matko.“

„Co tedy chceš ode mne?“

„Chci ti to říci. Bylo to s Ludvíkem, s Ludvíkem Legendrem od 8. setniny. Postavili jsme se proti sobě k vůli tobě.“

„K vůli mně?“

„Ano . . . On mi řekl . . . Ostatně postačí, že jsem vyřídil s ním svůj účet. Stráví nejméně tři měsíce v nemocnici.“

„Jsi statečný hoch, můj milý Georges. — Ah! mon Dieu, již zase přicházejí.“

„Počkej. Spravil jsem si to s ním, jest pravda, překáží mi ještě jen to, co mi řekl a co mne hněte.“

„Nuž tedy mluv. Mám již nejvyšší čas.“

„Mama — Stali jsme se opravdu milionáři?“

„Co tě najednou napadá?“

„Proto, že vzpomínám si, že bydlívali jsme kdysi ve čtvrtém poschodí a tys jezdívala v omnibusu. Což pak jsme dědili?“

„Žádáš snad, abych ti teď skládala účty? Ztrácíš hlavu?“

„Znenáhla se vše množilo. Nepozoroval jsem ničeho, byl jsem stále buď v lyceu neb u pluku. Ale když mi Ludvík řekl . . . Řekni mi přece, maminko, zemřel tatínek bohat?“

„Nu ovšem . . .“

„Nuž, čím to je, že já nemám ničeho?“

„Ach tedy! — Věděla jsem dobře, k čemu to vše míří. Chceš peníze, není-li pravda? Nuž, vyhledej si našeho notáře, on ti řekne, co máš právo žádat.“

A vztýčena, zlostna, prohlásila:

„Vše to, co zde jest, náleží mně. Rozumíš, vše. To je dosti, pravda? Jdu dolů.“

On sebou ani nepohnul, stál před ní se zrakem zavrtaným v koberec.

„Nuž, odkud to vše přišlo? Chci věděti, zda peníze, které mi každého měsíce posíláš, jsou tvými vlastními.“

„Georges!“ vykřikla.

„A já ti pravím, že, neřekneš-li mně . . . nevysvětlíš-li mně . . .“

V tom okamžení zdvihl hlavu a ruka jeho dotkla se skorem ňader matčiných, posetých diamanty.

„Jakou má cenu to . . . toto . . .“

Mimoděk sklonila paní pyšná víčka ku dvojí řadě démantové riviéry.

„Tys to neměla za živobytí otcova!“

Nový záchvěv tabulí okenních při vjezdu povozů do klenutého průjezdu.

„Georges — nech mne odejíti. Kdyby přišel velkokníže v této chvíli, byla bych ztracena. Je nezbytně nutno, abych jej očekávala na vstupu do schodiště. Neznáš etikety.“

„Já jí pohrdám,“ pravil, „chci, abys mi odpověděla, nechci žíti zneuctěn; jsem sergentem, nechci býti synem . . .“

Za dveřmi ozval se hlas Clairy.

„Madame, Madame, Jeho Výsost . . .“

Silným pohybem ruky odstrčila Paní Thomanová malého myslivce a běžela ku dveřím . . .

„Ah! jest tomu tak! . . .“ mručel on.

Madame, držíc dlouhou svou vlečku jednou rukou, přeskakovala již schody, když tu slabá, hluchá rána, jako přidušený výbuch, prochvěla jí srdcem. Zastavila se na minutu oddychujíc, pak si pomyslila:

„Chce mne vyděsit.“

Sjížděla po patách podél zábradlí právě v čas, by přivítala ve dvoraně tlustou bradatou Výsost, již dva sluhové pracně vytahovali z kožichu.

III.

Odbyla si poslední stisk ruky poslednímu z odcházejících.

„Šlo to velmi dobře.“

„Díky vám, milý markýze.“

„A což zmínka v novinách. Mám ji napsati?“

„Ah, jakou službu byste mi prokázal. — Jsem k smrti znavena. A pak vy to umíte tak krásně.“

Když se dvéře zavřely, otočila se zuřivě ve svých šatech a jedním dechem přeběhla schody.

„Pan Georges — kde jest?“

A přemáhajíc se ihned:

„Večeřel dobře? — Nenudil se příliš?“

„Což pak Madame neví ničeho?

„Co pak? Co má býti?“

Claire pravila s perfidní sladkostí:

„Jestliže se chce Madam obtěžovat, podívat se naň.“

Paní Thomanová ji následovala: — viděla — již pět hodin tušila, že to uvidí — viděla v bělostných pokrývkách pod mrtvým leskem noční lampy trup zakrvácený i přes obvazky správně položené, hlavu bledou a sraženou s tím zdvihem brady, jímž počíná mrtvola.

„Co pak, co pak je tomu ubohému dítěti? — Jak, on se poranil? Zavolali jste lékaře?“

„Ano, Madame; právě odchází. Přijde za hodinu. Nechtěla jsem vytrhovati Madame.“

Umírající chroptěl lehce jako malé děcko vaděné, které až do usnutí vzlyká.

Vayavé.

Napsal Jean Reibrach.

I.

Bylo to na Madagascaru, podél pobřeží za soumraku. Když objevil se u vchodu do tábora výpomocných sakalavů velitel samostatného oddílu, utišil se lomoz, když pak zcela umlkli, odvracejíce taškářské své oči, povstala z jich středu uplakaná ženština. Tu přiznávali všichni jedním slovem:

„Vayavé!“

A posuňky dávali na jevo, že překvapili tuto ženu se strany vnitrozemské, ukrytou ve křoví.

Stála tu s rukama vztýčenýma v postati prosebnice. Prosby tísnily se jí na rtech ve zvučných slovech neznámé řeči. Velitel povolal tlumočníka a dal ji odvésti do svého baráku. Byla to mladá dívka, skoro ještě dítě. Od pásu z jakési látky, jenž zastiňoval její jemné boky, vztyčovalo se olivové poprsí, skvící se malými hadry. Krásna, okazovala, mluvíc, bílé zoubky — a když se teď upokojila, probouzel se úsměv v zářivých jejích očích i na dětských rtech, se zvláštními zvuky, jichž tlumočník, sakala, překládal jednotlivá slova. Nebyla Hovankou. Pocházela z kmene Antavarů, národa hromu. Rodina její lákána zvláštností krásných dřevěných domů u „stříbrného paláce“ dala se na cestu do Tanan-Arivu. Avšak na přeplavbě, uprostřed nepořádků, vzniklých hrozícím obležením, zahynuli její rodiče. Osamotněvši tak, obžalovala vraha rodičů — a ten, podle panu-

jícího obyčeje odsouzen byl lidovým shromážděním, aby podstoupil zkoušku okusem tanghinu. Bezpochyby byl as velmi mocným, neb znal různé čáry, neboť ovoce tanghinu nepřineslo mu smrt, naopak ona sama byla odsouzena státi se jeho otrokyní.

Nyní nalézala se na útěku. Pán její slavil obřízku svých dětí; pižmoví volové byli obětováni, hosté se nacpali masem, vystříleli pušky — ona opustila město a obrátila se na venkov. Prošla husté lesy, napájela se z pramenů a krmila se plody ságovníka. A doznala, že chvěla se v noci při štěkotu šakalů-faranů a že celá se třásla, když uzřela světélkovat zřitelnice antamby.

Po tomto vypravování smála se ještě více a stávala se ještě krásnější, neboť cizinec se na ni usmíval, zdál se jí býti velkým a krásným s tou svou bílou pletí a hnědými kníry i obdivovala se veliteli ostatního lidu téhož plemene, muži, jenž byl k ní tak něžným.

Dodala, že zbývá jí jen krátká ještě cesta podél břehu a že v brzku objeví se jí hory jezera Nossi-Bé a krajina Antavarů. Pak, vracejíc se zase v duchu ku své domovině, pravila ještě, že má doma otroky z ostrovů Komorských, že nosí nákrčníky z korálu a zdoby z penízků, že zástěrky její jsou z látek drahocenných, protkávané cínovými ozdůbkami. A malý hněvný posuněk vyjadřoval, že lituje těch tretek; avšak hned usmála se poznovu, ježto i tak cizinec ji shledával krásnou a se zalíbením na ni pohlížel.

A vskutku, když skončila, dal velitel přinésti do baráku visutou rohož, aby mohla si Vayavé odpočinouti v ústraní do zítřka, než nastoupí zase cestu. Pak propustil tlumočníka. Uznalá Vayavé, nemohouc se mu jinak odměniti, nastavila mu prostosrdečně k polibku své rty . . .

II.

Na zítří nepokračovala Vayavé v cestě, ani ve dnech následujících. Zapomněla na Antavary a otroky své, pocházející z ostrovů Komorských, na své korálové a cínové šperky. Jakási unylost proudila jí všemi údy a probudivší se láska otevírala jí krajinu daleko krásnější nežli oblast hromu a hory jezera Nossi-Bé.

Za dne procházeli se v lesích bananových; vdechovali opojnou vůni listů hřebíčkových a skořicových, uléhali ve stínu mimós, sandálu a ebenu a častokráte rozloženi v písku pobřežním třísnili pootevřené ústřice, povalující se kolem, šťávou z citronů, jichž věncoví viselo jim s čela.

Vayavé provázela také velitele na honbách, jimiž krátil sobě nudu svého stanoviště. Potkávali rohaté divoké vepře, divoké osly s ohromnýma ušima. Vayavé uměla dobře vyhledávati ježky, které pekli pak v popeli. Divila se, že nechutnají mu kobylky a aby se mu zalíbila, zdržovala se raději sama toho pokrmu. Lovili také v jezerech a v ústích řek i chytávali ryby, z nichž některé odhazovala s hrůzou, ježto byly jedovaty.

Jen velmi zřídka povolávali tlumočníka. Bylať velice vtipnou, snadno se jí porozumělo, snadno chápala myšlénku a přání. Nazývala ho ulum, muž neb lahé, manžel. A stále volněji a směleji v tajemném kouzlu té mluvy óddávala se mu celá opojena, se žvatláním, v němž vracely se

vždy hlásky s hudební zvučnou lahodou. Vypravovala o své lásce, o svém vzrušení, odvažovala se s bázní a chvěním jako by stoupala nohou do studené lázně, — k vyznáním, jež toliko Jankarovi, dobrému to duchu kmene, mohla by svěřiti. Častokráte opakovala naléhavě slova, jež se mu líbila, chtěla, by jich pochopil, vysvětlovala mu smysl jich ostrými pohledy, jež naň upírala. A byl to zpěv, jejž vítr unášel, květné plátky a perly rosy, které dívčí a šílený úsměv její rozvíjel a přebíral tak dlouho, až sklesla na prsa muži, těžce oddychujíc a s vlhkými víčky.

Když on odpočíval, dlela u něho v postati ženy zbožňující, s pohledy plnými vytržení, kde v malých plaméncích zářila ještě pýcha nad rozkoší, již mu poskytuje. Obdivovala se jeho bílé pleti, obrysům jeho těla a když odvívala mu slunečníkem žhavé paprsky a dotěravé mouchy, pociťovala nekonečnou rozkoš býti otrokyní. Byla jeho věcí, jeho stínem, jeho odleskem. Žila životem snění, do něhož vstoupil on, jak zdálo se jí, na vždy; žila životem posmrtným zajisté takovým, jaký prorokují Ombiové, vykladači osudu a důvěrníci duchů. V jistých hodinách věřila tomu prostosrdečně; jindy zas, nalézajíc v hloubi svých vzpomínek legendy zůstavené v pokolení jejím národy, kteříž ubírali se kolem, vzývala anděly, kteří za časů Ibrahimových a Noemových mísili se mezi syny lidské. Zvala jej pak Zanulanghilts, označujíc tak, že pochází s nebe.

III.

Asi od čtrnácte dnů žili v tomto Edenu. Slunce vysušovalo bařiny, kde podřimovali při ústí potoků krokodili a vítr vanul večer od mrtvých jezer, v nichž kvasily se rostliny v jedovatých výparech. Muž onemocněl. Vayavé znala léčivé byliny i slova, jež vzdalují nepřátelské duchy. Připravovala bylinky, které hledali Sakalavové a v příznivých okamžicích konala spásné zaříkání. Než — horečka trvala houževnatě a Vayavé plakala. Později zlo se ještě více zhoršilo. Věděla, že jediné čaroději kmene jeho budou s to nyní jej uzdraviti, že odvedou jej k nim a že bude mu pak vrátiti se do vlasti za oceánem.

Vayavé si nestěžovala, neboť se obávala, že by z lásky k ní příliš prodléval. Zadržela slzy, by ho ještě více nermoutila — avšak nepožila již ničeho více a když čas ob čas upadl ve spánek, vzdalovala se do křovin, kde vyděšovala lenochody pronikavými výkřiky.

Přece však ještě doufala. Avšak jednou z rána přišli oni. Naložili ho na mulu. Vayavé je provázela po ostrých oblázcích, se srdcem naplněným blahem, že jej ještě vidí. A ježto netroufala si dotknouti se jeho ruky, ni šatu jeho, pokládala prsty aspoň na sedlo, zavazadla nebo hladila něžně šíj zvířete i zdálo se jí, že nižádná moc ji od něho neodtrhne, že zavrou-li jej do nějakého domu — bude meškati u dveří očekávajíc jej — a že vrátí-li se do otčiny, bude ho následovati.

As uprostřed dne dostihli řeky. Čekala tam lodice, která vzala na palubu bezvládného nemocného. Vayavé vykřikla jako raněné zvíře. Na to uskočila a podél břehu sledovala loď.

Loď sestupovala k moři. Dostihla ho. Zátočiny skrývaly ji tu i tam. Brzy zmizela. Vayavé spěchala ještě prudčeji; avšak, jakmile moře před

ní se odkrylo, otočila se loď, jedouc podél břehu — prázdny a pusty rozlévaly se proudy až k obzoru. Rozhlížela se strnulá, pak myslila, že umírá; srdce se jí zastavilo, tmavá noc zdvihla se jí v nitru — skácela se na zem.

Když Vayavé se zase vzpamatovala, smrákalo se již. Moře v dáli zdálo se, že se zdvihá, spojuje s nebesy a barva jich obou splývala v jedinou, bezmeznou šeď. Tato šedá záplava zaujala pohled ženin a povznesla ho. Oči její sledovaly jemný zdvih vln a prodlužovaly jej až mezi mraky, jež pluly nad její hlavou. A světlo se v ní rozžehlo. Poznala pojednou. Moře končilo v nebi. Tudy Zanulanghits vrátil se nahoru do své vlasti. Nuž i ji tam moře dovede.

Tajemný úsměv vzešel jí na rtech. Položila se na písek a skřižovala křepké své ruce. Vlna ji dostihla, přelila se přes její údy a omývala ji vlasy, jako mořskou řasu. Příliv se vrátil: malá ňadra plynula sladce kolébána; na to zdvihl proud štíhlé její tělo a složil je zas, pak je opět uchopil a kutálel jím. A když vlny odnášely pod hvězdami to děcko v nočním svém hukotu daleko k obzoru, tam kde byla očekávána, kde otevíralo se v zámezí oceánu nebe, slibované Ombii, důvěrníky duchů: — tu Vayavé litovala toliko, že nebude míti, až objeví se před ním, při sobě svých korálových náramků, šperků z drobných penízků a pásu z látky drahocenné, jejíž tkanivem problyskovaly při každém pohybu v slunečních paprscích cínové ozdůbky.

U lidojedů na Sumatře.

Píše MDr. P. Durdík.

(Pokračování.)

IX.

Život má své pravidelné kapitoly mezi začátkem a koncem — mezi kolébkou a hrobem. Žil, plodil a zemřel člověk — toť hlavní body pozemského putování jak u nejvzdělanějších plemen naší zeměkoule, tak i u polocivilisovaných Bataků. Tekst života je tedy velmi prostý a u Bataků zvláště: Lidé ti vedou, jak my kulturní lidé říkáme — rostlinný život, vegetují, nic podivuhodného a velikého nevykonávají, jsou obmezeni svým krajem, svou vesničkou, neanalysují, nekalkulují, nekritisují jako učenci a filosofové, nerozebírají každý záchvěv svých citů, jak to nyní činí dekadenti. Avšak mají s lidmi kulturními to společné, že i na ně trhne občas nenadálá událosť, nesmyslná náhoda, požár, neštoviční epidemie, cholera, sucho, hlad, vzájemná zášť, pomsta, vražda, válka, prohra . . . i tam náhoda a živelní pohroma vládne a řídí život lidí.

Obyčejný život začíná dítěti udělením mu jména. To se děje zcela prostě. Určitý den po narození — tento den určuje guru — odnesou světoobčánka v průvodu příbuzných a sousedů k nejbližšímu potoku a zde ho koupají. Původ toho koupání znám není. Při koupání otec vysloví jmeno dítěte, kteréž sám určil a tím je uznává za svůj majetek, za své. Průvod se vrací domů a zde se pořádá malá hostina pro vesničany dle zámožnosti rodičů. Sousedé se uhosťují kuřaty, masem z vepře nebo z býka, pijí palmové víno, vesele rozprávějí, dobrou vůli spolu mají. Po hostině všichni se ubírají do obecního domu a zde hrají na své prostinké hudební nástroje, lépe řečeno, tropí hluk, tančí dle svého způsobu a přihýbají si palmového vína. Džbán s vínem koluje mezi shromážděnými ustavičně a udržuje společnost v dobré míře' až pozdě do noci.

Uvedeme několik jmen, která se udílejí dětem: Krátký, Kamínek, Trpělivý, Tvrdohlavec, Smělý, Lenoch, Řečník, Skokan, Smírný a Štědrý, Malý, Bedna, Domek, Nádoba. Dávají se jim též jmena stromů a rostlin, zvláště holčičkám. Všecka tato jména začínají slabikou Si, která znamená ten, tedy Ten tvrdohlavý, Ten štědrý. Jiná jména jsou: Sibago, Sikara, Sisingal, Siladong a t. d.

Co činí dítě prvních devět let svého života? Hotoví a zdokonaluje se k životu: pije, jí, spí a hraje. Roste a prospívá jako dříví v lese a učí se hravě t. j. bez učitele všemu, co bude ve svém tak prostém životě potřebovat. Otec všímá si dobře synáčka teprv po devátém roce, když se v něm probouzí vědomí o významu druhého pohlaví. Nemazlí se s ním jako matka a vždy, kdykoli si ho všimne, vážně ho oslovuje. V tom pouze záleží přísnosť otce k dětem.

Když hoch dospěje desátého nebo jedenáctého roku, v kterémž roce tělesná vášen v něm již mocně se probouzí, podrobuje se zvláštní zubní operaci, která se pokládá za důkaz jeho fysické zralosti a občanské plnoletosti. Odpilují mu totiž pilníčkem hořejší řezáky (stoličky) na polovic a dolejší stoličky až na samou dáseň. Při otevření úst není potom zubů viděti; vidíš pouze zbytky ve vrchní čelisti, tak že obličej batacký dle našich názorů má výraz nehezký a stařecký. Avšak hoch touto operací jest uznán za muže, po této operaci může před soudem svědectví dávati a smlouvy platně uzavírati, porady mužů se účastniti, o ženu se ucházeti a vůbec za dívkami a k nim na lásku choditi. Proto těší se jinoch na tuto operaci a nemůže se jí dočkati. Dívka zase odpilováním řečených zubů uznává se zralou pro vdávání; pro dívky tato operace má asi týž význam jako když u nás slečinka poprve jde do bálu — hleďte, jsem tělesně schopna a tak již dospělá, abych se stala nevěstou a přijímala koření se a dvoření jonáků. Toto odpilování zubů, kterým výraz obličeje se zněšvařuje dle našich názorů — koná se po všem malajském archipelu a sahá do šedé dávnověkosti. Mnozí Batakové černí si ještě zuby zvláštním barvivem, tak že když mluví, vidíte při otvírání úst v dásních zakrnělé kořeny zubů černé barvy. Jim se to líbí, nám nikoli.

Batakové rovněž jako Javáni a Malajci ustavičně žvýkají b e t e l, což Evropany z počátku velmi zaráží. Tuzemec nosí s sebou krabičku, v níž má uloženo, čeho k žvýkání je třeba, a sice zlehka palčivé listy z ople-

tavé rostliny siri (piper betel), pinangové oříšky (z palmy Areca catechu), kousky gambiru (t. j. stvrdlá šťáva z vařených listů keře Nauclea gambir) a něco hašeného vápna. Uvedené dráždivé látky žvýkají takto: do čerstvého listu rostliny siri zaobalují kousek oříšku, kousek vápna a gambiru, tento žvanec mají po celé hodiny v ústech, mezi tváří a dásní a cumlají jej jako lahůdku. V ústech hojně se odměšuje červená, peprná slina, kterouž pak odplivují buď do nádoby nebo daleko od sebe. Batakové přidávají do žvance ještě trochu tabáku, jimi samými vypěstovaného a ďábelsky odporného. Pochoutka leží mezi spodním pyskem a dásněmi tak, že se zdá, jakoby tvář tuzemce byla na jedné straně zpuchlá a naběhlá. Postupem let pysky od této lahůdky neobyčejně červenají, jakoby byly červenou korou, suříkem, pokryty, kdežto zuby černají jako u našich kuřáků — vše to hyzdí ještě více svraštělý obličej starých mužů a žen. Evropanu není zpočátku volno vůči těmto obličejům starců a stařen a jejich smutným a tak unaveně hledícím očím bez lesku, bez výrazu, bez života. Jejich jediná činnosť jest — žvýkání betelu. Patře na tyto třtiny lidských postav, na zemdlený zásvit jejich mroucích očí, bezděčně si pravíš: Ano, stáří je ošklivá a zlá nemoc! Dobře že tichý genius smrti, ten hrobník neunavný a nestárnoucí, jeví k nim smilování a že rázem zhašuje tyto bídné života pochodně, dříve ještě než dohořely. Lidé zdejší umírají klidně, jakoby k spánku se odebírali, jak to též Turgeněv líčí o ruských sedlácích v zápiskách Myslivce.

Batakové žvýkají betel často celý den. Zvláště jim betel chutná po jídle, prý podporuje trávení. Hostům se nabízí krabička se siri jako u nás doutníky — a teprv když si host vážně žvanec do úst položil, začíná rozprávka. Děvče, žvýkající ustavičně betel, nemá hubičku hezkou. Její rty svou získanou nepřirozenou červeností nevybízejí k líbání. Červenosť tato je mrtva a odporna jako barvené vousy. Proto tuzemní hospodyně, z lásky k bílému pánovi, mírně si dopřává této národní lahůdky nebo docela od ní upouští. Tu viděti je vítězství lásky. (Francouzové v Tonkinu žádají bezohledně na hospodyních, aby betelu daly na vždy vale.) Holanďané dovolují svým hospodyním pouze jeden žvaneček denně a ty po skončení pochoutky dlouho si drhnou rty mýdlem k důkladnému odstranění červené barvy se rtů.

Malajské dívky mají zvláštní čtyřřádkovou básničku, kde se děje zmínka o siri: Žvýkáš (-li jeden) list siri, není třeba plivati. Přivoníš-li mi k tváři (= malajský polibek), neříkej (že toho) dost!

Makan siri satu
Đangan buwang luda,
Kassi fium satu
Đangan bilang suda!

Dívka nechce se spokojiti jedním přivoněním k tváři, přivoň k ní častěji! — Milující se tuzemní párek vzájemně si vyměňuje svůj žvaneček. Vezmeš-li do úst slinu jiného člověka, slina ta má v tvých ústech mdle nepříjemnou chuť. Takový žvaneček z dívčích úst má však peprnou chuť, nic více, jak mi dosvědčoval starý jeden důstojník z vlastní své mladistvé zkušenosti.

Vesnice Bintang Mariak, s krásnou malebnou polohou na horské stráni, s kokosovými palmami a hojnou vegetací. Hned za vesnicí táhne se hluboká, skalnatá rokle, v níž proudí řeka, deroucí se skrze rozkošné rostlinstvo. Kraj divoce romantický, vyhaslými sopkami posázený.

Žvýkání betelu jsem též okusil. Žvanec správně připravený držel jsem si v ústech mezi dásní a tváří. Chuť byla z počátku trpká a svíravá, avšak brzo šířil se v ústech chladný, velmi příjemný pocit jako po palčivých pokroutkách, spolu nastalo hojné vyměšování načervenalé sliny i bylo mi častěji plíti, takže plivátko (z kokosového ořechu) bylo k tomu nevyhnutelným přídavkem. (U urozených Javanů a Malajců je plivátko ze stříbra s uměleckými ozdobami. Sluhové nosí za nimi skvostně zhotovené krabice s betelem a plivátko). Batakové plivají obyčejně daleko od sebe, nehledíce kam, takže vepři jejich a psi jsou často poseti červenými přirudlými skvrnami, které od této sliny pocházejí. Na o. Niasu viděl jsem i modly, když po vykonané oběti staly se nepotřebnými, poplivané červenými betelovými slinami rozličného stáří. Hlava modly, hrubě vyřezané, zdála se natřena červeným barvivem nerovnoměrně nakladeným.

Evropan zvyká si již druhý rok svého pobytu v tropech těmto betelovým obličejům. Evropan všemu brzo zvyká. Běloch, jenž delší dobu strávil mezi lidmi jiné pleti, má rád jejich pleť a přilne k ní. Skořicově žluté rámě mladé dívky dosud se mi zdá krásným a opěvání hodným — a zasluhuje nadšenou, nesmrtelnou hymnu. Pochopuji, že v Japonsku za krásnou dívku pokládá se žlutá a ne bílá. Nedávno jsem četl mínění Evropana o vlastní své rase, když byl ztrávil dlouhou dobu mezi lidmi jiné pleti. Africký cestovatel dr. Richard Bittner v kraji Kongo potkal po několikaměsíčném putování poprvé dva bělochy a přiznává se, že bezděčně měl dojem tento: „Jakou nepřirozenou a chorobnou jeví se nám bílá barva pod tímto horkým sluncem a vedle našich bratří s jasněhnědou nebo temněhnědou sametovou koží.“ Ubezpečuji tě, čtenáři, kdybys viděl holandské vojáky se koupat v sumatranské řece, že bys totéž řekl co řekl dr. Bittner. Bílá pleť zde křičí — urážíť harmonii tropické přírody. Bílý člověk sem nepatří — bezděčně mi jednou vyklouzlo z úst. A opravdu, vymírá již v třetím pokolení. —

Batacký hošík má se tisíckrát lépe, než evropské dítě v chudých a středních třídách.

Otec jest dítěti přítelem a důvěrníkem, jak to u nás vidíme též u židů, v čemž mnohé naší rodině mohou býti příkladem.

Dítě potřebuje slunce, radosti dětských her, jasného příkladu a trochu dobromyslnosti v rodině. Batacký hoch jeví zdraví, sílu, veselost a radost ze života, protože se tolik neučí, ba vůbec ani do školy nechodí.

Hoši batačtí hrají si po celé dni a tím tuží své tělo. V krajích okolo jezera Toba je v oblibě hra v míč, hoši metají upletený z rotangu míč pravým vnitřním kotníkem do výše 10—12 metrů. Zde jsou všecky děti stejně čilé. Hoši se učí zacházeti se zbraní, pomáhají při vyrábění prachu — vše pod dozorem otce.

Otec učí syna též zákonům a béře jej do obecních schůzí, kde si zvyká poslouchat řečníky a prakticky v umění řečnickém se vzdělává po vzorech dobrých řečníků nápodobením jejich hlasu, intonace, posuňků, pós, pohybů a způsobu přednášky. Jako Demosthenes chodil poslouchat velkého řečníka Periklea, jehož nápodobil, tak malé batacké klouče, pomalu ještě nahé, se zamazanýma rukama a pošpiněným obličejem, hledí již nápodobovat své rodné Cicerony, učí se samostatnosti a cvičí se volné

a svobodné mluvě. Je silný a zdráv jako buk. Každý Batak již záhy zná trestní zákonník a všechny obyčeje svého kmene; již hoch ví, čeho se vystříhat a jaký trest každého čeká za spáchaný přestupek, za krádež, za nezapravený dluh, za paličství atd. Jména stromů a rostlin zná každý batacký hoch.

Vůbec batacký hoch zdá se duševně skoro vyvinutější než evropský hoch stejného stáří a jest mnohem samostatnější. Proč? Je sám sobě ponechán a učí se zkoušeti vlastní sílu a schopnosti mnohem dříve než hoch v civilisovaných poměrech. Pravím to ze své vlastní zkušenosti. Batacký hoch, jehož nikdo nekantoruje, hned vstupuje do praktického, skutečného života a pro něho jiný než skutečný život neexistuje.

Butu, mladý Batak ze severního pobřeží jezera Toba, inteligentní, poctivý a úslužný.

Batakové mají své zvláštní písmo, jsou tedy vzdělanější nežli Niasové, kteří nemohou chápati, jak by bylo lze slova na papír zachytiti. Batacký otec (**bapa**) sám učí syny (anakanak) psát t. j. písmeny vyřezávat na bambusové dřevo — a čísti t. j. vyslovovat slova takto napsaná. Děti jsou čiperné a mnohem čilejší než děti malajské, rychle se učí a rychle tátu pochopují. Za několik málo měsíců hoch čte a píše. Abeceda batacká podobá se ležatým hákům a má 19 souhlásek, k nimž samohlásky jako zvláštní znaménka rozličně se připojují. Píší z dola nahoru, vyřezávajíce slova nožem do bambusového dřeva a to vždy mladého, ještě zeleného, neboť písmeny dají se snáze a hlouběji nožem vyrýti a jsou mnohem znatelnější — nebo píší pomocí **taruga** (t. j. rohovitého vlákna z arengové palmy, jež jim péro nahražuje) a černou pokostí na kůru stromu **Kajualim**, anebo při hojnějším styku s cizinci též na papíře a vždy začínají psáti na listu v levo dole. Rozumí se, že píší mnohem pomaleji než my; my napíšeme stránku, oni se řádkem nejsou ještě hotovi, my proti nim píšeme stenograficky rychle. Čtou zpěvavým hlasem a s neobyčejnou napnutostí, při čemž slovo za slovem bez přestávky stejně vyslovují tak monotonně, jako když hodiny na stěně bijí dvanáct hodin, bez přechodů a odstínů. Aby četli mlčky pro sebe, jako my — to neumějí. Mluví již v obyčejném životě hlasitě a tak rychle, že jim nerozumíš, i když znáš nejobyčejnější batacká slova a již

napřed víš, o čem vyprávějí. Často křičí, i když o maličkostech jednají. Hlavně řečníci v obecných hromadách, jedná-li se o důležité věci, hulákají a řvou jako posedlí, někdy dvě až tři hodiny řeční bez přestání, kdežto shromáždění vesničané zcela klidně rozjařeného řečníka poslouchají.

Malajština a javanština je blahozvučnější nežli batačtina; ona zdá se nám řečí tvrdou a drsnou jakobys hroudami na stěnu házel; tak jim to v hrdle rachotí. Hluboké hrdelní a prsní zvuky činí, že některá slova Evropan nedovede nápodobit a vyslovuje je špatně.

Batacký hoch kromě písma má malý studijní plán. Probereme nejobyčejnější vědomosti.

Nikdo z Bataků neví, kolik je mu let a tím připomínají naše ctěné primadonny a baleriny, v jejichž životopisném náčrtku, pokud jsou činny, nikdy nenajdete rok narození. Soudce v Paříži ani se neptá umělkyň, když jsou volány před soud jako svědkyně, po jejich stáří — z pouhé galantnosti. Batakové však, i kdyby chtěli, nemohou vám rok narození svého říci, nemají totiž letopočtu, ani kalendáře, aniž éry nějaké t. j. události, od níž by leta počítali jak to činí židé, buddhisté, křesťané a mahomedáni.

Událost sebe důležitější nemohou v minulosti ustáliti, t. j. přesně vytknouti její datum. Říkají: „v dřívějších dobách" — což znamená mnoho let, mnoho desítiletí, mnoho století. Někteří pamatují krvavé nájezdy atčínských hord z r. 1830. Atčíňané řečeného roku vyřítili se na Bataky, aby je násilím obrátili na mohamedánskou víru. Batakové utekli do hor, nemohouce proti přesile nic pořiditi. Na sta batackých vesnic spáleno, mnoho tisíc obyvatelů zabito a na sta mladých žen a dětí do zajetí bylo odvedeno. Tuto událost v minulosti, aby vytkli velkou řadu uplynulých let, přibližně určují takto: můj praděd táhl tehdy proti Atčíňanům — aneb: můj praděd tehdy utekl do hor — aneb: má babička byla tehdy holčičkou a skryla se před loupežníky v lesích. Ve válce té byly i všecky knihy Bataků spáleny od fanatických Mohamedánů (jimž šlo o utvrzení Mohamedovy víry mezi Bataky, čehož částečně dosáhli) a přece Batakové tuto katastrofu nemohou v minulosti pevně umístiti; nemají éry.

Batakové mají měsícový rok, jenž se dělí na 12 měsíců, jež nemají určitých názvů a pouze dle čísel se označují: první, druhý . . . atd. Měsíce mají střídavě 29 a 30 dní, vlastně nocí. Říkají: za tři noci k vám přijdeme — na místě našeho: za tři dni. Měsíc má 4 téhodny a každý týden 7 dní (dnové též nemají určitých názvů), při čemž ještě jeden nebo dva doplňující dny se připojují. Dnové se určují od nového do nového měsíce. Říkají: první den, druhý den, třetí den . . . řídíce se dle toho, zdali jest nový měsíc nebo úplněk nebo tma.

Od nového měsíce do úplňku počítají 14 dní.

Nový měsíc je první den, tu nový měsíc není ještě viděti. Druhý den je ten, kdy viděti je nový měsíc po prvé. Třetí den je ten, kdy viděti je nový měsíc po druhé. A tak se počítá do úplňku.

Čtrnáctý den je ten, kdy viděti nový měsíc po třináctkráte.

Úplněk je patnáctý den.

Šestnáctý den jest den po úplňku.

Sedmnáctý den je ten, kdy bylo již jednou temno.

Osmnáctý den je ten, kdy bylo po druhé temno.

Kolikátého máme dnes? Batak to vyjádří: kolikkráte bylo vidět měsíc? Osmkráte t. j. Dnes je devátého, řekli bychom my dle našeho počítání.

Batakové pamatují si den měsíce, kdy se kdo narodil a tento den

Batakové, jak se jeví v obyčejném styku s Evropany. Na hlavě šátek zvláštním spůsobem složený, tak že někdy turbanu se podobá — okolo jezera Toba Batakové nosí na hlavě z jemných vláken upletenou bílou čepičku (tahuluk). Okolo kyčlí upevňují si dlouhou látku, která jim splývá až k nohám. Tato látka pro spodní část těla nazývá se abit. Tkaná látka, do níž mužové zabalují svrchní část těla, nazývá se ulos. Někteří nosí pod ulos ještě volnou kazajku s rukávy. — Dlouhého nože v dřevěné pochvě a s ohnutým rohovým držátkem užívá se při práci k sekání a též jako zbraně. Zbraň bývá zdobena zlatými a stříbrnými širokými kroužky a rozličnými výřezky.

má prý potom na člověka znamenitý účinek, člověk stává se vždy v ten den těžkomyslným, podrážděným, popudlivým až do sběsilosti.

Batakové dobře rozeznávají **východ a západ**. V rozprávce již malé děti užívají slov: na východ, na západ, na jih, na sever a dobře vám ukážou tyto strany světa a dobře řeknou jaký t. j. odkud vítr věje.

Rozdělení dne na hodiny není jim známo. Denní čas určují dle výše slunce. Dobu předpolední a odpolední dobře lze rozeznat, — neboť v poledne stojí slunce nejvýše, paprsky sluneční padají kolmo nám na hlavu a jsou nejpalčivější. Kdy se vrátíš? Odpověď naše by byla: K polednímu o desáté, jedenácté hodině. Batak to vyjádří: Až slunce bude takhle vysoko — a natáhne při tom do jisté výše ruku t. j. označuje denní čas úhlem, jejž činí natažená jeho ruka s obzorem. Jeví v tomto určování takovou zručnost, že mohou udati úhlem svého ramene pravý čas správně na půl hodiny, což lze kontrolovat dle našich kapesních hodinek. Dobře mohou vyjádřiti: Vrátíme se o půldvanácté, o půl jedné. Batakové mají věc pohodlnější nežli evropští měšťáci, kteří stále se dívají na hodinky, jež musí s sebou nositi, aby věděli, kolik uhodilo. Batakové stále se dívají na slunce, my na hodinky; oni jsou blíže k přírodě než my. Život bez slunce nedovedou si představiti, neviděti slunce je jim totožné se smrtí. A když je celý den pod mrakem nebo když prší od božího rána do večera, oni jaksi instinktivně vědí, jak vysoko je asi slunce, úhel ramenem ukazují a nemýlí se; dle hodinek našich lze se přesvědčiti, že správně udali čas.

Chceš-li časně ráno vydat se na cestu a přeješ-li si, aby nosičové zavazadel již o půl šesté ráno k tobě přišli, řekneš jim: Přijďte, až brouci začnou mluviti t. j. až začnou cvrčkové cvrkat — což bývá na vlas o půl šesté. Chceš-li, aby přišli o šesté hodině, řekneš: Přijďte, až brouci mluviti přestanou. (Lépe však říci nosičům: až brouci začnou mluviti. Nosiči beztoho přijdou, až brouci mluviti přestanou, t. j. místo o půl šesté přijdou o šesté.) Cvrčkové cvrkají tak silně, jako když z parního kotle pustíš páru skrze klapku; jednotlivé zvuky cvrčků jsou tak pronikavé jako vysoké tóny na citeře, jako pracující kloboučnická střela, kterou se vlna mrská. Tento koncert cvrčků zní odevšad z trávy a se stromů kolem. Koncert začne o půl šesté rázem jako na dané znamení a přestane o šesté hodině najednou, jakby usek.

Batacký hoch po 10. roce věku svého zná již vše, čeho v životě bude potřebovat. Po 11. roce jest již pohlavně zralý, může se již ženiti a ohlíží se po děvčatech. Jonákovi pokládá se za hanbu, kdyby zůstal neženatým. Též u nás dámy se posmívají starému mládenci, starý mládenec si však z toho po čertu málo dělá. U Bataků je ženitba povinností. Jonák má tam velký výběr děvčat, jichž je více než hochů. Děvčata se mohou vdávati již po 10. roce a zasnubují se ještě dříve.

Dcerušky lnou k matce, od ní se učí pracím a jí v domácnosti pomáhají. Matka jim záhy vštěpuje hlavní cnosti manželské, poslušnost muži, věrnost, lásku k hospodářství a pracovitost. Domácí dcerky mají na starosti krmení domácích zvířat a drůbeže. Jestli vepři tloustnou a rostou a hodně se množí, pokládá se to dcerám za zásluhu a je to pro ně dobrým odporučením, jaksi důkazem, že též jako manželky budou dobrými hospodyněmi — a proto spíše najdou muže. V domácnosti jsou pořád zaměstnány. Krmení vepřů dává dívkám dost práce; dvakrát denně jim dávají do koryt potravu, vařené rozřezané listí, až je z toho kaše, do níž přidávají kukuřice. Vepři znají je po hlase.

Děvče již od útlého mládí zhotovuje si oděv pro výbavu, tká si k němu bavlněné látky a připravuje si naň barvivo z tamějších rostlin. Barví si látky červeně a modře s rozličnými odstíny těchto barev. Barvení děje se úplně empiricky, o barvířské lučbě nemají ovšem ani ponětí. Bavlněné látky, jež manželky s dcerami pro rodinu tkají, jsou velmi trvalé, a jeví často pěkné vzorky. Z této látky ženy si zhotovují sarong (sukně) a mužové krátké, široké ke kolenům sahající kalhoty, potom kazajky, šátky na hlavu i prsa a šátky, jež si muži kolem těla jako šál nebo pléd přes ramena upevňují.

Jen nemysli, čtenáři, že všichni Batakové mají bavlněné šály. Nejchudší a v horách bydlící tuzemci nosí, když jdou na cestu nebo do deště, kazajky z kůry stromové. Kazajka nemá rukávů a pokrývá tuzemci prsa a záda, kdežto dlouhá páska ze stlučené stromové kůry, několikráte ovinutá kolem kyčlí a prostrčená v rozkroku, vykonává úlohu fíkového listu. Kazajky vyrábějí takto: Vaří ve vodě kůru z určitých stromů a klepají ji potom paličkami, tím kůra nabývá světložluté barvy a jemné ohebnosti. Takové korové kazajky i s paličkami jsou v Náprstkově museu; přivezl jsem je z ostrova Nias (nedaleko severozápadního pobřeží sumatranského), jsou však zcela podobny batackým kazajkám, obdělávání je totéž a původem jsou z téhož stromu.

Dívky nejsou štíhlé, spíše zavalité, s dobře vyvinutými svaly, neboť fysicky pracují. Proto nikdy asi nebudou nosit šněrovačku, která tísní žaludek, stlačuje játra a brání přirozenému rozvoji prsou a volnému oběhu krve.

A nyní se zmíním o jisté zvláštnosti batackých dívek, která v kulturní Evropě podivně vypadá. Ony provozují volnou lásku. Ne vždy a ne vůči každému. To dlužno míti na paměti. Dívka pouze tomu jonáku, k němuž má náklonnost — udělá všecko k vůli, jinak jest nepřístupna a dobře si je této nepřístupnosti vědoma. Volnost v lásce dovolena jest pouze nevdaným, které jsou při tom velmi opatrné a úplně se řídí dle svých sympatií; znají též rostlinu gamei-gamei, jejíž odvar spůsobuje vyhnání plodů, tak že nemanželských dětí u Bataků není. Užívání této rostliny, poslední útočiště vůči naléhavé skutečnosti — nikdo jim nezakazuje.

Hoch již od 12. roku se ohlíží po děvčatech, které již po 10. roce mohou se vdáti. Obyčejně však vdávají se později, neboť jsou potom tělesně silnější a do práce otužilejší. Jonák pošle své vyvolené psaníčko t. j. kousek bambusového dřeva s vyřezanými tam slovy, jimiž vychvaluje její silné páže, mrštné údy, lesklé zuby, zdravé tělo, bujné vlasy. Pozorujte, že vychvaluje pouze příznaky jejího zdraví, tělesnou sílu a schopnost k práci — o jejím obličeji a duševním kouzlu není ani zmínky v tom milostném poslání. Ona dá si přečíst od jiného jonáka ta radostná slova, mileráda věnuje náklonnost svou písaři milostného lístku, a začíná mu projevovati větší přízeň, než komukoli z ostatních hochů. Avšak z každého mračna nebývá déšť. Oblažený jonák, jestli opravdu pomýšlí na ženitbu, musí nějak sehnati potřebnou summu, aby si mohl krásnovlasou holčici od jejího příbuzenstva koupiti. A právě, že kupní cena nevěsty (ďuďur) bývá značna, stává se, že mnohé dívky batacké se svým zdravým a bujným tělem zůstávají nevdané.

U Bataků ptá se ženich přímo rodičů: Kolik chcete za dceru? Děvče nemůže se často vdáti proto, že rodiče žádají velkou kupní summu na ženichovi. Jenom zřídka kdy stává se, aby rodičové dceru ke vdaní nutili, aby jí vnucovali odporného uchazeče, který žádanou kupní cenu jim nabízí. Obyčejně batacký ženich, jenž u rodičů o dceru se uchází, již napřed si vyžádal k tomu souhlas děvčete, obyčejně již dříve s děvčetem na důkaz vzájemnosti si vyměnil malé dárky (betel, siri), nebo částky oděvu, šátky atd. A kdyby přece rodiče z pouhé lakoty dceru nutili k sňatku s protivným jí mužem, se starcem, tu ještě dceři jedna spása zbývá, kteréž není v kulturních zemích při podobných okolnostech. Má-li od někoho dárky z lásky, na př. má-li někoho ráda nebo má-li mladého hocha za milence, může prostě pod střechu jeho se uchýliti a tím již jeho ženou se stává, rodičům pak nezbývá než dorozuměti se nějak s novým majetníkem dívky o vyplacení kupní ceny. Obyčejně se potom dohodnou obě strany.

Celkem nelze říci, že by ženy byly mužem jako zboží kupovány, jak se na první pohled zdá; z větší části dívka též o svém osudu rozhoduje. A proti nucenému sňatku dovede se snad statečněji brániti nežli její bílá civilisovaná sestra. U Bataků (jako všude jinde) rodiče hledí dceru co nejdříve provdat, nejen proto, aby doma se jim uvolnilo a nejen proto, aby se zboží nezaleželo, jak se říká v kupecké třídě na Rusi, nýbrž též proto, že za dceru dostanou od ženicha peníze. Proto rodiče (zvláště v chudé rodině, kde je mnoho dětí) donucují někdy dceru, aby si vzala za muže i toho, jenž se jí nezamlouvá.

Ženich, když jen část kupní summy otci odevzdal, pokládá již dívku za svou nevěstu, dcera je takto zasnoubena a mnohdy z bázně zdánlivě se podrobuje. Když však po sňatku muž se chystá, aby užil manželského svého práva, tu ona z jeho domku uteče zpět k rodičům a vůbec nechce mu být jakožto manželu po vůli. Rodiče jsou potom nuceni veřejným míněním dceru k návratu donutit, jinak jest jim zapraviti peněžní pokutu. Otec sevře nohy neposlušné dcery do klády, ubohá leží plačíc a vzlykajíc na zemi bez hnutí, nohy majíc v kládě uzavřené jako rytíř Kent v tragedii krále Leara. Jenže rytíř Kent vězel v kládě jen do rána, kdežto naše nebohá může být v ní sevřena bez přestávky po mnoho dní. Když ani tímto surovým způsobem nelze zlomit její odpor, otec jí ustřihne — největší to trest pro dceru — krásné dlouhé bujné vlasy. A když ani toto barbarské jednání nevede k cíli, obyčejně ženich odřekne se sám vzdorujícího děvčete a rodiče její vrací mu zpět kupní summu. Jestli otec řečeným způsobem dceru k sňatku nenutil a přece ji k sobě do své domácnosti přijal, je nucen zapraviti ženichovi kupní summu dvojnásobně. Podivné to zvyky, není-li pravda? Často se stává, že děvče, zastrašené vyhrůžkami rodičů, přece si dá říci a k nemilému muži se vrátí — jde tu o peníze, a rodiče, nechť jsou jakékoli pleti, ustavičně budou dceru nutit, po dobrém i po zlém, až ta ubohá bývá jim po vůli. Někdy dívka cítí ke vnucovanému jí muži takový odpor, že, vidouc nezbytí, končí samovraždou — oběsí se. Odpor dívky k ženichovi může býti zaviněn nevyléčitelnou jeho nemocí (padoucnice, lepra) aneb tělesným

jeho bezsilím. V těchto případech berou rodiče bez váhání dceru k sobě a vracejí přijmuté již peníze zpět.

I u Bataků při volbě nevěsty peníze hrají důležitou úlohu. Kde má jonák sehnati tak velkou kupní cenu? A proč děvče má zůstati nevdané? Čím je vinno, že rodiče velkou summu za ni žádají? Dívky takové předčasně stárnou, jejich bohatý vlas, jejich pýcha, šediví, na čele a kolem očí mají notné vrásky a stále ještě nosí okrasy t. j. mosazné dráty kolem krku, předloktí a zápěstí, stříbrné náramky, řetízky atd., což je u Bataků příznakem dívčího stavu. Vidíme, že existuje u Bataků ženská otázka jako v Evropě. I tam, i u nás ženská otázka jest jedna: Brzo-li přijde ženich?

V několika krajích (škoda, že jich je málo) vlivem holandské vlády ustanoveno, že summa za koupi ženy nesmí převýšiti 30 zl., tak že spíše dívky se vdávají. Zajisté moudré to ustanovení a není divu, že především krásné pohlaví tuto blahodárnou činnost Holandska náležitě uznává.

Chudý jonák, jenž od své nevěsty nechce ustoupiti a koupiti si ji nemůže, co má činiti? Má jíti k pohlaváru a od něho si tolik penčz vypůjčit? Ví, co ho čeká! Jestli dluh do roka nezapraví, stane se otrokem pohlavára! Pro něho jest ještě spása. Bývá přijat za člena rodiny do domu rodičů nevěstiných a žije v nové domácnosti jako manžel se svou vyvolenou — musí však rodičům ženy své jako dělník pracovat, bezplatně a bez náhrady. Stále jest odvislý od rodiny manželčiny, nemá tak samostatný, volný a zahálčivý život, jako ten, kdo si ženu a dělnici v jedné osobě koupil a svou vlastní domácnost si zařídil. Tento je pánem, onen poslušným dělníkem, jenž jakožto osobnost úplně mizí v cizí rodině. Je tak odvislý, že rodiče jeho ženy jím pohrdají, tchán nazývá jeho děti anak ni babingku (děti mého vepře). Každý, kdo jen poněkud může, hledí nenáhlým uplácením kupní ceny zbaviti se této odvislosti.

Chudý jonák, jenž si nemůže koupiti svou milovanou Dulcineu, neví si rady. Ona však je ráznější. Uteče totiž bez vědomí rodičů dobrovolně s milencem čili, jak se v našich románech říká, milenec ji unese. Jonák si ji přivede do svého rodného hnízda, tam pozve rodáky k malé hostině, při níž pijí ze džbánu palmové víno. Tímto způsobem stala se jeho ženou bez všech obřadních zvyků — a přestoupila do obce manžela svého. Aby jonák a dívčina, protože se nemohou vzíti, smrt si udělali, aby (prý) aspoň ve smrti spojeni byli, jak se říká v písních a balladách — takového tragického konce zde nebývá. Ostatně všecky překážky k sňatku lze odčiniti únosem nevěsty t. j. — útěkem děvčete s milým jí mužem do jiného kraje. Pohlavár vesnice rád je do obecního svazku přijme, neboť čím více ve vesnici má obyvatelů, tím více jeho moc a autorita vzrůstá. Při únosu tomto muž dívce k vůli mění své bydliště, avšak případy takové jsou přece řídké.

Pravíme-li, že u Bataků jest volná láska, neplyne z toho ještě, že by tam byla zvláštní nevázanost mravů. Velmi často věnuje dívka svou přízeň pouze jednomu. Každé děvče má svého hocha. Milují se.

Nejvíce radostí užije mládež při hlídání dozrávající rýže na polích. Hlídají rýži proti dvounohým opeřeným zlodějům. Jsou to rýžoví ptáčkové, asi tak velcí jako naši vrabci. Na stromech mezi snětmi, nebo na vysokých pilířích jsou postaveny hlídací domečky a v nich jsou hlídači.

Z těchto domků, kde mladí lidé se zdržují, prostírají se na všecky strany provazy kolem polí a skrze pole. Provazy jsou upevněny ke kolům. Na provazech visí bambusové duté válce s dřevěnými paličkami a plechové krabice (tyto plechové krabice jsou po petroleji) s velkými kameny. Veškeré provazové pletivo, nad polem se prostírající, silným zatáhnutím z hlídacího domku přichází do rychlého pohybu, nastane ohlušující hlomoz mlácením pověšených předmětů a — ptáčkové uháněji poplašeně v divokém letu, aby po nějaké době opět přilétli. Toto plašení žravých ptáčků pomocí roztaženého nad polem pletiva je povšechné v obyčeji na Javě a na Sumatře. — Na poli bývá též postaveno mnoho hastrošů a strašáků k zahánění škodného toho ptactva, jenže ti málo strachu naháněji ptákům, kteří, když provazy se nepohybují, zcela klidně na ně sedají a kde by co k zobnutí bylo, pátrají.

Mnohdy rodiče zasnubují spolu již malé dítky a za sebe je oddávají, jakmile dozrávají, neptajíce se po jejich svolení. Prý později sobě zvyknou. To se též obyčejně stává. — Někdy však vyskytuje se později u žen nepřekonatelný odpor k muži, kterážto okolnost může dáti podnět k rozvodu, jen když lze ženě odpor svůj něčím odůvodniti. Rozvody dějí se pouze z důležitých příčin, neboť třeba muži vrátiti peníze, které za ženu zaplatil. Muž žádá někdy o rozvod proto, že žena ani po druhé ani po třetí synáčka mu neporodila. Je-li manžel zámožnější, nepokouší se pro tuto příčinu o rozvod s první ženou, raději si vezme ještě jednu ženu, jen aby nepřerušoval příbuzenské svazky, jež vzájemně se ustálily mezi dvěma příbuznými rodinami. V krajinách Toba se stává, že vesničtí pohlaváři berou si do domu ženy pro své ještě malé a nedospělé syny, do té doby pak, než synové pohlavně dospějí, pohlavár s těmito ženami žije. Děti takovéhoto původu, jejichž otcem je vlastně později jejich dědeček, pokládají se za děti dorůstajících chlapců. Je to zvykové právo, obyčej staletým zvykem posvěcený. (Dokončení.)

Ven!

Napsal Aug. Eug. Mužík.

I.

Byla by se spíše, jak pravila, smrti nadála, než že prožije celou zimu v onom velikém městě, Praze. Ale když se jí na podzim to stalo, byla všecka zchvácena a tak přestrašena jako malé dítě hroznou bouří. Věřila pevně v poctivost a věrnost lidskou, věřila jemu právě tak jako sobě, a ani jí na mysl nepřišlo, že by ji mohl oklamati. Rána ničím nezadržená dopadla na její hlavu celou prudkostí.

Františka byla dcerou krupařovou v malém městečku. Rodiče její byli dosti zámožni. Měli mimo obchod několik korců polí, jež Františka téměř sama obstarávala. Vzala si je na starost — mělo to býti jejím věnem, jak se její otec vyjádřil. Proto tedy Františka na poli se činila. Zdálo se jí, že jí ono rozumí a že přímo zpod její ruky vyrůstá to, co se mělo proměniti v její celý osud a budoucnost, neboť již v masopustě měla býti svatba její s ním, s tím mladým učitelem Tomáškem, který měl tak hezké knírky, oči i řeči, že přišed na venek pobláznil ihned všecka děvčata.

Tak nějak počal dávati přednost Františce, a rázem bylo všecko rozhodnuto. Šlo to tak rychle, že než se Františka vzpamatovala, již měla býti jeho úplně. Ani tomu zcela nerozuměla, přeneslo se to přes ni jako zázrak, nějaké sladké, nové a výstřední opojení. Srdce její počalo se zmítati žhavou jakousi nemocí, i zdálo se jí, že není ani možná, aby to kdy přestalo. Mělo to tak býti na celý život, jak Tomášek sám mluvíval, pro věčnost a hroby. Ona mu uvěřila naprosto, jakoby byla učinila na jejím místě každá rovněž tak nezkušená. Snila cosi růžového a teplého jako červnový den, jenž nemá již květů sladké, daleké touhy, ale noří se celý v moře blahostného očekávání a opojné jistoty.

A náhle se Františce zdálo, že se něco na ni shroutilo a ji porazilo. To byla zpráva, že Tomášek počíná docházeti netoliko k nim, ale i k zámožným revírníkovým za jedinou dcerou, ba že tam chodí nyní častěji.

Ve své nezkušenosti neměla ani úsudku o jednání takovém, jež každý z rodiny odsuzoval. Zdálo se jí to vše tak přirozeným. Vždyť Tomášek nebyl dosud ničím vázán, mohl choditi, kam se mu líbí, byl svobodným. Nač tedy to pokoutné jeho tajemnůstkářství, ty divné pohledy jejích rodičů a krčení rameny bratra a sestry?

Jenom cítila, jakoby se jí v prsou, tam přímo u srdce něco přetrhlo; zdálo se jí, že se probudila z nějakého příjemného, blahého snu k ošklivé skutečnosti jako kdysi, když jako malé dítě těžce jsouc nemocna procitla z horečných krásných přeludů do divých, neumlkajících bolestí.

Ani ta nynější bolest nebyla tak příliš velikou, ale měla jakýsi trapný, nemilý pocit, že již nikdy nevrátí se ten krásný čas naděje a očekávání, že všecko to vyznělo tak hluše a naprázdno, že na tom svém byť zcela čistém a povrchním styku s Tomáškem nechala kus svých prvních pocitů, své dívčí pověsti a víry v lidi, a to vše ji hluboce hnětlo. Bylo jí opět tak svobodně jako mušce, ze zajetí propuštěné, ale měla také ten nepříjemný dojem, že jí také někdo vytrhl kusy křídel a že se nyní nemůže a nemůže vznésti, kam by chtěla, jak to vždycky dříve činívala. Zda-li se tak přece jednou stane, zda-li jí křídla ona přece kdy znovu narostou, o to se v nynější své bolesti nestarala. V přítomné palčivosti svých ran ani nedovedla pocítiti onoho konejšivého vědomí, že ty rány, které právě nejvíc pálí, zacelí se záhy a budou jí pouze nebolestnou, zdravou vzpomínkou.

Proto tedy psaní strýcovo přišlo jako na zavolanou. Byl to bratranec její matky, starý mládenec, starý zámožný úředník v Praze. Psal své sestřenici, že potřebuje pohodlí a že by poslední zbytek svého života ztrávil rád ve svatém klidu a pohodlí. Žádal kategoricky, aby mu poslala nějakou hospodyni, jakéhokoliv věku a zevnějšku, ale jen slušnou, vlídnou a o něj dbalou; bude se míti u něho dobře, nebude míti starostí, a zůstane-li u něho až do smrti, vše, co po něm zbude, bude její. Vyhlídka byla lákavá.

Sestřenice, matka Františčina, mrkla po obou svých dcerách, a tím okamžikem bylo rozhodnuto, že pojede Františka.

„Jdi," řekla matka, „alespoň tam zapomeneš."

Nebylo čestnějšího a pohodlnějšího vyváznutí z celé té ztroskotané, dobrodružné lásky. Františka počala se chystati na cestu do Prahy. Tomáška byla již několik dní neviděla a ani netoužila po tom, aby se s ním naposled setkala. Nebyla by mu dovedla dělati výčitky, a proč jinak měli by se ještě viděti?

To bylo na podzim. Pole bylo již uklizeno — bylo holé a pusté jako když se uklízí po velikých hodech — kusy zaorány již k novému zasetí, jiné ponechány přes zimu. Na černých lánech šeřily se kupy chrastí a pozdní řepy. Vše páchlo hlínou a starým vadnoucím listím. Kraj byl celý jako v podivných snech obětovaného zvířete, jež neví, co a proč se s ním děje, ale tuší, že se děje něco velikého, a mlčel v hlubinách svých dalekých obzorů. Tiché rozhledy šířily se krajem, a pouze rány pušek, z nichž se okazoval vždycky dříve drobný kotouček dýmu, třaskaly lehounce a jaksi způsobně, jako by nešlo ani o život ubohého zajíčka, jenž ubíhal o překot zadrhávaným letem. Františce bylo líto této zvěře. Nebyla sentimentální a nikdy dosud si toho nevšímala. Ale nyní pocítila k ubohým těm tvorům jakousi přirozenou sympatii, když vyšla naposled ze zahrady do polí a rozhlížela se po známém obzoru, loučíc se s ním navždy, jak se domnívala.

Při loučení plakala mnoho, jata divným dojmem. Byla to lítost či radost z odjezdu? Sama to nevěděla.

„Tak buďte tu s Pánembohem," loučila se. „A dejte mi pozor na plavku. Nešiďte mně ji!"

A zdálo se jí, že slyší tu chvíli vzdálené smutné zabučení opuštěného zvířete.

Ani nevědouc jak, dostala se do Prahy a uvázala se u vedení domácnosti strýcovy.

II.

Zprvu žila v jakémsi příjemném omámení. Jakoby byla náhle padla do nějaké hluboké, černé vody. Několik prvních neděl zabral jí veškerou pozornost velkoměstský hluk, jenž ji ohlušoval, a pestrý vír ulic, jenž ji oslepoval. Poznenáhlu zatahovalo se všecko nad ní a slévalo v jednu šerou, neproniknutelnou hmotu. Byl to život docela jiný, než jak mu byla dosaváde uvyklá. Něco naprosto nového, čemu nerozuměla a o čem věděla, že to nepochopí nikdy, rozložilo se kolem ní a uchvátilo i ji, pronikajíc ji ponenáhlu svými prvky, ač se tomu bránila.

Jaký to byl zde život! Tam venku vstávala ráno již o páté, ba v létě ještě dříve, a hned dala se do zpěvu, smíchu a skotačení. Práce jí byla rozkoší a potřebou. Nedělila se o ni s nikým z rodiny, pracovali všickni a po celý den, ale tak lehce, zdálo se že jen jako hrou. Vyběhla si do pole třebas prostovlasá, lehce oblečená, dokud byla mladší i bosa. A jak vyběhla za zahradu, měla před sebou již známý, nekonečný lán, plný povědomých tvarů a rozlohy, jak je vídala od dětinství a jež jakoby vždycky na ni už čekaly. Tam to pole obdělávala tou dobou loni. Zde pracuje letos. Na všem ležela veselá práce jejích rukou, vše bylo její, ona byla částí toho všeho a jako oživená duše oněch strání.

Jaké to zpěvy zde hlaholily! Písničky nekonečné jako jarní prameny proudily z jejího hrdla i ze srdcí jejích družek. Zpívaly všecky a stále, ne, že chtěly, aby působily krásným, uměleckým dojmem, ale že to tak bylo pěkné, příjemné, pohodlné a že to tak bylo zvykem. Vždyť ten skřivan nad nimi nahoře také zpíval a nikdo mu nebránil ani jej nenabádal, a ty mráčky plovaly a vítr vál a květiny kvetly a voněly. Všecko mělo svůj život a všecko šlo cestou svojí tak pokojně a prostě zas jen proto, že to tak bylo!

Veškeré čtyři roční počasy pronikaly život Františčin až na dno, určujíce jeho pochod a náladu. Z jara jakoby se všecko probudilo a vytrhlo ze zakleté strnulosti jako známá princezna v pohádce. Všecko počalo jaksi chvátati a předstihovati se v ruchu a práci, prudce růsti a sbírati co nejvíce sil. Všecko cítilo se sice o rok starším a hrobu a zániku bližším, ale což vedle nevyrůstal nový život, kterého zde loni nebylo, a jenž přejde potom do našich mrtvých stop? A když se krajina zaskvěla bělem květů a zelení listí, zdálo se Františce, jakoby v ní také cosi rozkvetalo.

V létě bylo parno na polích. Dělnice se pražily na slunci, pot jim lepil košile k tělu, jitřil obličeje a pálil jim chřtány horoucí žízní, podzimek nekonečnými lijáky promáčel jejich šaty na kůži, pronikl jich vlasy i obuv a celé tělo bylo mdlé, mokré a unavené jako ta půda. Zima je opět zavírala do světnic, a když bylo třeba vyjíti, mrazila je ledovým severákem a bičovala je do lící sněhem jako jehly břitkým. To všecko bylo tak prosté a přirozené jako ta obloha nad nimi, jež někdy klenula

se v závratné výši čistá a spanilá jako bezedný modrý kalich květu a jindy visela téměř nad jich hlavami v ošklivých dešťových oblacích, podobných ohromným kravám, jimž z tisícerých vemen neustále odtékají dlouhé praménky deště.

Bůh jediný ví, jakby to tak dlouho s Františkou bylo trvalo, kdyby do toho nebyl vstoupil ten Tomášek; nebyl však sám bezprostředním původcem náhlé té změny — Františka si myslila, že jsouc jeho ženou bude stále tak žíti, jako dosud, pouze snad na jiném místě a prostřed jiných lidí. Ale bude míti stále kolem sebe i nad sebou touž přírodu, tutéž zemi a nebe. A teď najednou aby naň zapomněla (Františka vzpomínala si často v Praze na matčina slova „jdi, alespoň spíš zapomeneš") k vůli němu, k vůli člověku zcela cizímu, jejž do nedávna ani neznala a s nímž se nikdy snad nesetká, musila vše to opustiti!

Ne, že by v Praze nebylo krásně, Františka to vděčně uznávala. Od malička byla Praha jediným jejím zlatým snem.

„Praha jede, Praha jede!" křičívaly na sebe děti, chvějíce se bájným rozčilením, a „dostaneš to, až pojede Praha kolem," konejšívali staří děti, i ji, dokud byla dítětem. A vždycky, kdykoli někdo z rodiny nebo ze známých navštívil Prahu, přivážel domů tolik dárků a uměl toho tolik napovídati. Látky k hovoru bylo toho v celé rodině na kolik neděl. Vše se opakovalo a rozvádělo doma i v sousedstvu, na potkání v polích. Každé slovo rostlo v celé báje. Všem se jevila Praha jako cosi ztěžka dostupného, závist a nadšení budícího. Každý si přál aspoň jednou za živobytí přijíti s ní do těsnějšího spojení . . .

„Františka pojede do Prahy!" rozhlásilo se tehda také po celém městečku, než odjížděla. Přišli se loučit s ní a blahopřát jí, jakoby odjížděla někam do zlatých dolů, jež sama objevila.

A teď byla v té Praze! Ponenáhlu počala pronikávati onu skutečnost, v níž byly zpuštěny všecky její staré krásné sny o té veliké, královské Praze. Byla v tom poesie, veliká, hluboká, staletá vážnost veškerého lidu českého rozeplála se mocně ve vnímavé a citlivé duši Františčině.

Ale čím vnikala hlouběji do nového ovzduší svého, tím více ji to opět táhlo zpět, jakoby se nořila do chladné a hluboké vody, v níž se z dáli krásné červánky obrážejí. Ale ta voda je nepříjemně ledová a přes veškeru krásu červánkového, nádherného povrchu nemohla se ubrániti příkře mrazivému dojmu.

„Nesmíš tolik pracovati! Nedopustím, aby dcera mé sestřenice se dřela a potom aby se venku o tom mluvilo. Chvála bohu, mám dosti, abychom si mohli držeti třebas dvě služky," zněla jí v uších určitá slova strýcova.

A Františka seděla sama bez práce a hleděla se smutným účastenstvím, kterak služka svižně a vesele vykonává všecky domácí práce. Bolest jakási, čistě fysická, vzniklá z nedostatku tělesné práce, jíž byla od dětství zvyklá, chytila ji v celém těle, jež sebou nervosně trhalo jako náhle, násilně zastavený nedošlý stroj.

„Co je vám, slečinko?" tázala se služka.

„Bolí mě nějak celé tělo!" odpověděla Františka nevrle.

Nemohla zapomenouti ani v koncertech ani v divadle ani u knihy na bývalou svou práci. Stýskalo se jí po ní, a zdálo se jí, jakoby tam venku u nich také veškerá práce byla zastavena a čekala na ni. Jak to dohoní, až přijde domů? A pakliže to za ni všecko udělají, tím hůře, ah tím hůře! Pak bude zbytečnou, zcela zbytečnou na světě!

Nemohla zde ani časně vstávati a již si zpívati a pracovati, jak to venku dělávala. Starý strýc, trochu přes příliš pohodlný, miloval pozdní noční sezení při pivě a koncertech v šumných, hustým kouřem naplněných místnostech hospodských. Františka jej musila provázeti, zvrátiti takto svůj dosavadní dlouholetý způsob života a vstávati potom později až o hodině sedmé, ba na přání strýcovo, jemuž ranní dospání obzvláště lahodilo, a jemuž Františka svým časným přecházením v druhém pokoji překážela, až po osmé.

Začasté však přece vstala časněji, málo vyspalá a zmámena dosud všecka ohlasem včerejší nepěkné, v dusnu ztrávené noci, a připravivši tiše snídani, než se strýc probudil, odešla do trhu. Ach, jak krásně bývalo tou dobou venku! Tam celá příroda, jakoby se hanbila za svůj dlouhý noční spánek, jala se sbírati nové, nejsilnější zvuky, barvy a dojmy a počala se rozvíjeti před zrakem člověka životem nejrušnějším, stahujíc jej s sebou do díla, hlubokého, nekonečného tvoření. Práce, vypadši včera pozdě z unavených rukou, chopena dnes novou svěžejší, zkypřenou silou, proměňujíc dlouhé dopoledne v nejkrásnější chvíli denní, kdy příroda i lidé stoupají výše, výše svojí prací ku svému vzrůstu a šťastnému osudu.

A zde potkávala Františka tou dobou ženské nevyspalé, neumyté, rozcuchané a čpící zdaleka odpornou atmosferou probdělých a prohýřených nocí. Směsice špinavých, ošklivých postav kolébala se a kolísala podle ní, vřeštíc po trhu. Hádaly se, klevetily a pohlížely nevraživými a pohrdavými pohledy na tu ubohou, čistotnou venkovanku, tak nezkušenou a nesmělou. A celý trh se všemi předměty denní tržby — zelenina i ovoce — zdál se Františce jako politý jakousi rozředěnou nečistotou, jež se lípnula i na její šaty, již dýchala a která prosakovala ponenáhlu také celou její bytost.

Od služky své dověděla se o ošklivých klepech roztroušených po celém světě hokynářek a obchodníků. Nedovedli pochopiti její poměr ku strýci a chtěli odhaliti v prosté přízi jejich příbuzenstva mrzké pletivo intrik a ničemných styků, k vůli nimž Františka do Prahy přijela. Se slzami v očích oznamovala to strýci.

„I mlč a nech je, ošklivé coury! A dej mi pokoj s takovými hloupostmi,“ opáčil strýc. „Což pak já už, takový starý kocour — no, kdybych byl tak jen o dvacet let mladší!“ A strýc si mlaskl a lupl vesele prsty, prohlížeje si ji ošklivýma očima starého Fauna.

Ani si již strýci nepostěžovala, když poznala, kterak ji po ulici pronásleduje a obchází krok za krokem, kdykoli vyšla, mladistvý hejsek, hltaje její pružnou, zdravou postavu. Teprve když se odvážil ji pozdraviti a otázal se jí bez ostychu, kam jde a smí-li ji doprovoditi, zarazila se nad smělostí takovou a rázně jej odbyla. Služka, jíž se svěřila, všecka se rozesmála:

„Ach milá slečinko, na takovou kytičku jako vy uchytí se tady kde jaký mladý i starý čmelák. Nevšímejte si jich.“

Ponenáhlu přibližovalo se jaro. Přes kotlinu Prahy valily se veliké vlhké mraky, v jichž páře vřelo to novou silou jarého času. Modravý obzor zahalen byl jimi na dny a týdny, ale propukával potom přece a s ním i slunce, a to se smálo a rostlo a zrálo. Nekonečné lijáky jakoby zastíraly cizím pohledům tajemství rodícího se dítěte jara, ale po nich táhlo to již od jihu jako jistá předzvěst čehosi slavného a neklamného, jež přijde jistým krokem v určitý čas, ať to kdo očekává nebo se toho obává. Vrabci honili se zuřivě po ulicích a keře v parku postříkány takořka přes noc zelenými, svěžími puky. Slunce se rozhořovalo, a jak prvními plnými paprsky zaplálo na zem, už to rašilo a dralo se ze země v tisícerých poupatech listových i květnatých, a nic nezadrželo ten ohromný rozmach nových sil, píseň života a naděje, jež zvučela a šuměla ze všech cev vzduchu a země.

Otevírá se země, řekla si Františka, vzpomenuvši si na venkovské pořekadlo. A zdálo se jí, jakoby také v ní něco se otvíralo, nějaký nový cit, silný jako život, poznání svých schopností a mohutností, dosud nevyčerpaných a jen uvězněných rašilo z ní a vyvyšovalo se každým novým dnem. A už neměla stání.

„Strýče, já u vás nezůstanu. Musím domů,“ řekla kteréhosi dne rozhodně.

„Co se stalo a proč chceš domů?“ tázal se jí strýc, vyvaliv na ni tupé oči. „Což ti zde něco schází? Nemáš všeho dost, čeho si jen přeješ?“

„Oh mám všeho, děkuji vám, proto neodjíždím. Ale něco mně tu schází, co, ani sama nevím, tomu nerozumím ani já ani vy tomu neporozumíte,“ řekla nervosně se vypínajíc. „Ale domů půjdu, musím.“

„Ach já vím, co je to,“ usmál se strýc. „Nemůžeš zapomenout na toho tvého Matýska nebo jak se jmenuje.“

„Na Tomáška?“ usmála se Františka. „Věřte mi, že jsem si celou tu zimu na něj ani nevzpomněla. To není to!“

A počala v duchu sbírati vzpomínky a dojmy o člověku, jenž jí byl nyní naprosto cizím a tak vzdáleným, jako osoba dávno umrlá. Zapadlý jeho stín nedovedl již rozrušiti její srdce ani blahým ani teskným pocitem — tam zela nyní nezacelená mezera mnohem mocnější, veškeru lidskou činnost si vyžadující — ach, kdež byl a čím jí byl v té chvíli každý muž!

„To není to?“ zvážněl strýc. „Nerozumím ti, opravdu nerozumím. Stýská se ti, Františko?“

„Stýská,“ povzdechla.

„Po čem?“ soucitně ptal se strýc.

„Ani sama nevím po čem. Ale stýská se mi až k smrti, po zpívání, po práci, po všem, po venkově, po životě, nebo ať se to jmenuje jakkoli.“

„A tady nežiješ?“

„Nežiju, strýče. Tohle není pro mne životem. Musím pracovati, musím se sta:ati, a tam to na mne čeká, čekají tam na mne všichni, jenom já jim tam scházím. Pusťte mne, strýčku, pusťte mne!“

„Pracovati, starati se!“ usmál se útrpně strýc.

Tomu jako každému člověku městskému v těchže poměrech duševních i hmotných bylo životní filosofií heslo: „nic nedělat a dobře se mít!“

„A kdy chceš tedy odjeti?“

„Zítra, strýče, hned zítra,“ zněla odpověď téměř jásavá.

Strýc ji nezdržoval. Pocítil sám něco podivného v hrudi své a poklonil se tomu.

III.

Druhého dne z rána Františka odjížděla — domů. Byla jako spitá na nádraží, objímala a líbala strýce. Bylo jí smutno a přece tak sladce. Cítila, že se vrací do starého života a že tu Prahu, krásnou a velikou, třebas již nikdy neuhlídá. Pocítila k ní opět bývalou veškeru vážnost a nadšení. Zdálo se jí, že vše k ní mluví a loučí se s ní těmi štíhlými ohromnými věžemi a celou spletí staletého minulého života i ruchu velkoměstského. Vítr, zvony, hučící řeka, šum ulic a hřmot vlaků, vše volalo k ní poslední hluboké: s bohem! Políbila se i se služkou a poručila její péči strýce, o němž věděla, že zůstane po jejím odjezdu opět tak sám v životě jako druhdy. Ale což to bylo všecko platno — všecko se jí zdálo malicherným proti tomu, co na ni čeká tam venku, doma, doma.

Dvířka vagonu buchla, Františka usedla. Pohlížela dosud na strýce, a bůh ví, najednou jí bylo hořko v duši a oči zalily se jí slzami.

„Strýčku,“ zvolala naň ještě, „hněváte se na mne? Já jinak nemohu.“

„Jeď jen, jeď s Pánembohem! Což já to už tak tady do té smrti — —“

„S bohem, strýče, buďte zdráv. Děkuju vám za všecko. Zaplať vám Pánbůh!“

Zvonek zazněl, vlak sebou trhl a zvolna se pohyboval ku předu. Františka hleděla na strýce a služku, dokud jí s očí nezmizeli. Vlak vyjel do širé krajiny, do polí, zatopených plným jarním třpytem. Mladičké obilí, dosud plno vláhy a nesmělého vlnění, vyhřívalo se v lehounkém světle, jež tiše a krotce splývalo celým obzorem do dáli, daleko po obou stranách vlaku. Polorozvité stromy kolem trati neustále kývaly korunami, jakoby si šeptaly o zkušenostech dlouhé zimy. Rozprchlá hejna ptáků poletovala dosud jaksi bez plánu vzduchem. Na všem lpělo sotva první nezřetelné sbírání sil a nesmělé rozpínání křídel k velkému životu.

A tam už viděla Františka první známý obzor — hory, ty její hory, k nimž tolikrát doma upínala své pohledy, jakoby jí nyní vracely část těch pohledů, část její bytosti, a z hluboka ji pozdravovaly a kývaly věští svojí hlavou. Byly tmavomodré, zatopené dosud chladem a vodními parami, ale sbíraly se také a jaksi vyvyšovaly jedna nad druhou.

Po čtyřhodinné jízdě vlak zastavil. Bylo poledne. Františka hladu nepocítila.

Byla jaksi všecka opojena a unavena i nevyspáním poslední noci i živým čistým a zdravým vzduchem, jenž sesílen ve svěží větřík volně se provaloval celou krajinou.

Františka vyskočila z vozu. Dosud lpěl na ní starý svět, část Prahy, zachycená v ovzduší vlaku. Ale nyní, jak stanula opět pevnou nohou na venkovské půdě rodného kraje, a vlak hvízdnuv a zasupěv zanesl s

se svojí kytkou kouře za několik topolů obzor uzavírajících, byla Františka opět zcela jinou osobou.

„Jaké to ticho, jaké je to ticho!“ zašeptala téměř v hrůze.

Poslední ozvěna vzdáleného hluku velkoměstského šuměla jí v duši. Nemohla si rázem navyknouti na nové ony dojmy ticha a pokoje, divné samoty, téměř opuštěnosti, jež se jí zmáhala.

Ale jak vykročila z nádraží a vstoupila do polí, obklopil ji se všech stran dech vlahého větříku, pronikl jí zcela, a v ústrety jí vylítl skřivánek a vznesl se jako třesoucí se plamínek s jásavou písní do výše.

Skřivánek! řekla si Františka, poslouchajíc jásavý ten pozdrav, jímž jakoby ji vítal rodný kraj.

A Františka mizíc v poli cítila, kterak její kořeny hluboko, nevyvratně hluboko tkví v této půdě a jak se celá do ní ztrácí a téměř s ní rozplývá.

Lid na Hlinecku při své práci.

Napsal K. V. Adámek.

I.

Stopujeme-li vývoj poměrů lidu na Hlinecku, nalézáme dosti neklamných a přesvědčivých dokladů, že nebyl poměr vrchnosti k lidu valně přátelským. Jiné zájmy měla vrchnost, jiné zase člověk poddaný. Byli sice někteří držitelé panství rychmburského a j., k nimž dědiny na Hlinecku přináležely, lidé mírní a lidumilní. Ale většina držitelů panství nešla v jejich šlepějích. Tak střídaly se doby světlé s dobami smutnými v našem pohorském kraji. Lid přečkal nevolnictví, roboty a všechny svízele a trampoty z dob vrchnostenské moci. Šťastně nechť čelí všem nebezpečím, jež ohrožují jeho další vývoj.

Hned v prvních letech po bitvě bělohorské nabádala vrchnost důtklivě lid poddaný k „pobožnosti dle zásad církve římskokatolické a aby v dny sváteční byl pilen slova Božího a aby byl své vrchnosti od Boha jemu vystavené poslušen a aby života svého napravil, rozličných bezbožností na straně zanechal a je opustil.“ Kraj horský při pomezí českomoravském kladl houževnatý odpor proti reformaci katolické, jež nikdy naprostého a úplného zdaru nedošla. I stýskala si na př. r. 1624. Fr. Hyp. Eus. hr. Berková, že „to pohříchu nachází, jakož pak i na oko viděti jest, že taková častá, laskavá a právě otcovská napomínání činěná, žádné platnosti nepřinášejí, nýbrž je za hřbet kladouce, málo o ně dbají a jak pokut božských, kteréž času nynějšího pro hříchy lidské na všecky strany na lidi dokračují, tak i trestání vrchnosti své nic se neostýchají“. Pročež poddaným bylo nařízeno, aby s manželkami, dítkami a čeládkou

svou v dny sváteční, jak v neděli, tak apoštolské, od církve přijaté a od správců církevních vyhlášené na kázání a k službám božím chodili, pilně a bedlivě slova božího, kteréž se k spasení duší káže a předkládá, poslouchali a prací hmotných v ty dny na straně zanechali. Nekatolíci měli beze vší výmluvy a odkladu pod skutečným i neprominutelným trestáním s manželkami i dítkami svými k zpovědi a přijímání jíti. Kdokoliv z poddaných byl k záduší něčím povinen, měl, byv od kostelníků napomenut, hned bez prodlení dáti, tak aby pro nedbalého nehynula záduší, od nichž nic si nesměl přivlastniti, raději však úředníku neb kostelníku, kdyby věděl, že by v čem dobré zádušní záleželo, to oznámiti. Kdo kněžím a farářům desátky náležitě nevypravoval, pokutován 1 kopou míš.

Rodičové a všickni sousedé měli mládež do školy dávati a k pobožnosti vésti, aby se něčemu naučila a skrze to se Pánu Bohu líbiti a vrchnosti své i rodičům hoditi mohla.

Především měla vrchnost péči o svůj měšec. Berně, úroky, a poplatky museli rychtáři dvě neděle před sv. Jiřím a sv. Havlem vyupomínati a jak peníze, tak slepice a vejce v čas odvozovati, trestajíce nedbalce vězením, dokud by vše nezaplatil. Když bylo o jaké fůry neb díla vzkázáno aneb skrze ceduli oznámeno, měli rychtáři své sousedy k tomu ihned přidržeti pod trestem vězení neb pokuty. Na roboty měli poddaní posílati „osoby hodné, a ne děti," sice byli povinni z každého dělníka 10 gr. míš. pokuty na zámek zaplatiti a robotu ještě náležitě vykonati. Lidé osedlí měli míti podruhy, nechtěli-li sami na panské dílo mimo roboty vykonané choditi, a mohli je jen s vědomím obce propouštěti, nepřijímajíce a netrpíce poběhlých, vyhnaných a zle chovalých. Kdo přijímal domácích dělníků, chalupníkův a neb podruhů, dokud se panská díla všelijaká nespravila, byl pokutován 1 kopou míš. Poddaný, jenž byl k službě do některého dvora panského nařízen a postaven, nesměl za sebe jiného zjednati. Ušel-li, musel býti od rodičův a přátel hledán a zase dostaven a jiným ku příkladu ztrestán.

O své potřeby směli poddaní choditi k úředníku na zámek jen ve středu a v sobotu; jindy pouze, byla-li věc neodkladná, sic byli by potrestáni, že úředníka zaneprázdňují a v jiných pracech svévolně zdržují. Museli rozkazů jeho, pak písaře důchodního aneb rychtáře v záležitostech vrchnostenských dbáti. Mocí neměl nikdo na druhého sahati, nýbrž měl si stěžovati nejprv rychtáři a konšelům, pak úředníkovi a, kdyby i tu ochráněn nebyl, tedy se mohl k vrchnosti utéci. Rychtář a konšelé měli statky zemřelých hospodářů ihned sepisovati a před zmarem opatřiti a úředníka o nařízení poručníků pro siroty pozůstalé požádati.

Kdožkoliv by psaní ohradního na sebe dopustil, měl tři dni vězení trpěti, aneb kdo by stavunku dopustil, musel ještě k tomu bečku soli na zámek v pokutě dáti.

Purkmistr, konšelé, rychtář v Hlinsku, ve Skutči i v dědinách měli v lásce a svornosti zůstávati, mladší starším poddáni a poslušni býti. Obsílky a rozkazu purkmistrova nebo rychtářova měl konšel neb soused hned dbáti, sic byl pokutován a trestán „bez ušetření osob".

Byl-li kdo jménem purkmistra a konšelův ve Skutči a Hlinsku před ně obeslán, a, nejsa přes pole, přece se nepostavil, byl rychtářem napomenut. Nebyl-li doma zastižen buď že odešel aneb se skryl, bylo mu obeslání neb napomenutí křídou na stole v jeho domě nebo na dveřích domových na osvědčení všem lidem napsáno. Takový svévola a neposlucha měl pak, nemohl-li se omluviti, dán býti do klády a musel 30 sáhův dřev v lesích panských, též k obci 10 sáhů kamení pro potřebu města v skále obecní nalámati sám. Dříví muselo býti dovezeno k pivovaru rychmburskému anebo, kam by od úředníka vrchnostenského ukázáno bylo. K dílu tomu byl každé ráno z klády propuštěn a zase na noc vždy do ní v městě nebo v nejbližší dědině postaven. V den, kdy seděti měl úřad v radě a rozepře lidské souditi, nesměl žádný konšel nikam bez odpuštění purkmistra odcházeti, tak aby si přespolní lidé nemohli naříkati, že se někomu děje v jeho spravedlnosti pro neshromáždění úřadu jaké zkrácení. Nedbalost konšelská byla trestána pokutou 4 kop gr. Kdo na purkmistra, konšely, rychtáře neb jiné osoby úřední sáhl, byl na hrdle nebo na zdraví ztrestán. Zhaněl-li jich slovy nenáležitými, byl pokutován 10 kop. gr. míš. k ruce vrchnosti a 5 kop gr. k obci.

Osoby radní měli spolusousedům svým býti dobrým příkladem. V obcích měl se rychtář poptávati na ty, kteří obmeškávali pobožností církevních. Šel-li někdo místo do kostela do krčmy a tam pil, hry provozoval neb cokoliv jiného nenáležitého, měl býti i s hospodářem, kterýž mu toho prohlídal, do vězení a do klády vzat na tak dlouho, pokudžby nedošlo od panského úředníka naučení, coby s ním dále mělo býti činěno. Shovívavého purkmistra a rychtáře neb konšela aneb „týmž neřádem vinného“ stihla trojnásobná pokuta.

Purkmistrům a konšelům v Hlinsku a ve Skutči bylo nařízeno Fr. Eus. Berkovou, aby i nad rychtářem proti neposlušným ruku drželi. Každý purkmistr a rychtář musel, co se důchodů panských za úřadování jeho sešlo, ihned při odevzdání téhož úřadu, písaři důchodnímu i s rejstříkem na zámek odvésti.

Máme po ruce řadu obecních účtů*) rychtářských z konce XVIII.

---

*) Z panství biskupského chlumského připojeno budiž několik položek dle knihy na vydání při obci chlumské z r. 1826. Rychtář za chůzi s kontribucí do Chrasti dostal každý měsíc 1 R. 30 kr. Muzice o Božím těle „na khoru a při kostelíčkách (= oltářích)“ dány 2 R. 20 kr., za prach na střílení z hmoždířů při mši 3 R. 41 kr., za příležitost pro p. ferčala do Hlinckýho k očkování malých dítek 1 R. a na uctění mu dáno na truňk piva 10 kr., různým pohořalým, až do kraje prešpurského a j., pak za „přivítání velebného pana faráře kluzboreckého za prach 1 R. 51 kr.“ „Pan pojezný s p. kancalářským přijeli k pořádnosti revidirovat za 5 let obecní oučty a byli tady 4 dni, tak se dalo na jejich vychování a rozličné připravy — mimo Vortovy — 20 R. 48 kr. a od revidýrování a počítání těch samých počtů 18 R. a od psaní těch počtů dáno v Chrasti p. „prachtikantovi“ skrze pana kancalářskýho 1 R., od přivezení těch pánů ouředlníků 1 R. 30 kr. Při shromáždění sousedů utraceno za pivo 9 mázů po 9 kr., 1 R. 21 kr.“ a j. — Nebude nezajímavou zmínka, kterak počítal obecní účty herálecký rychtář † Filippi. U jednoho stolu v seknici na rychtě seděl rychtář, u druhého obecní písař Štoll. Rychtář diktoval a oba psali. Pak každý počítal pro sebe. Příklad nejlépe osvětlí rychtářovu početní methodu.

století. Čtěme pro poznání „úředního slohu“ našich rychtářův třebas: „Poznamenání, co ta pro pana pátera chalupa koštovala, spolu s Kameničkama. Na Jeníkov přišlo 49 R. 32 kr. K tomu na naši stranu, co cihly přivezli, k tomu přichází 5 R. 15 kr., tak v sumě činí 54 R. 47 kr. Stalo se v Roce 1792 dne 25 novembr., za vápno 5 korců, polovic 2 R., za cihly 12 set, polovic 3 R. 54 kr. Václav Bartuněk rychtář jeníkovský. Tomáš Homolka končel, Václav Vojta, Václav Adámek, Antonín Adámek, rychtář kameničovský.“ Při každém roce sestaven jest soupis povinnosti a odvodu sousedů na obecní potřeby, jež pak podrobně jsou zúčtovány, obsahujíce mimoděk mnohý zajímavý detail o tehdejším způsobu obecní správy. Pročež si jich stručně všimneme. „Owtraty wobeczny w Rocze 1791“ v Jeníkově byly: kantorovi koledy 1 R., za pašije 35 kr. a za žito 2 R 30 kr., kantorovýmu chlapci 20 kr., kostelníkovi 1 R., panu faláři za koláče 14 kr., na mši svatou za obec 1 R. 32 kr., kapucínům do Prahy almužny 10 kr., z Novýho Města „kapucím“ almužny 10 kr., cikánu almužny 12 kr., lekrutě 10 kr., od „konskrybce“ outraty 54 kr., za obecní rejstřík důchodnímu 1 R., kancelářskýmu za obecní pořádnost 1 R., na ferčala 33 kr., na sv. Trojici muzikantům 20 kr., Matějovi Laštůvkovi, co byl v Hradci 1 R., od chození, co kde sousedi chodili: rychtář byl u pana biskupa 30 kr., končel byl taky 30 kr., na Lichumburce co byli, rychtář byl 20 kr., končel byl 20 kr., Tomáš Pešek byl 20 kr., rychtářovi za vejbírku 2 R. 30 kr. a na papír 40 kr., outraty při katezimuse (katechismuse) 3 R., za knihu vobecní 1 R., za

---

(I.)	(II.)	(III.)	(IV.)	(V.)
46	3	35	1 R. 15 kr.	1 R. 5 kr.
12	2	1—	1 R.	1 R.
35	8	2—	1 R. 20 kr.	1 R.
26	15	1—	1 R.	1 R.
18	24	5—	1 R.	1 R.
27	7	8—	1 R. 40 kr.	1 R.
36	16	12—	1 R. 40 kr.	1 R.
75	5—	4—	1 R. 20 kr.	1 R 20 kr.
21	8—	14—		8 R. 25 kr.
34	12—			
26	4—			
11	14—			
75				
18				
31				
14				

Nejprv sečtl v příkladu (I.) veškeré jedničky, pak dvojky, trojky, čtverky a t. d. a umazal sečtěné cifry. Výsledky si napsal (II.) a, poněvadž již v jednotkách vyskytují se různá čísla a rychtářovi při tomto postupu šlo jen o zmenšení čítanců, sečtl jednotky (3+2+8+5+4+7+6) a počítal dále: 35+4 desítky (v posledním řádku napsané) je 75 t. j. 1 rejnský a 15 kr. A od zdola pokračoval nahoru dále: 4 desítky + 2 desítky = 1 rejnský, 8 desítek = 1 rejnský a 2 desítky zbudou, 5 desítek + 1 desítka = 1 rejnský. Tu pak počítal dále 2 desítky + 1 desítka + 2 desítky + 1 desítka = 1 rejnský, 1 stovka = 1 rejnský a 40 kr., 1 stovka = 1 R. 40 kr. a 4 desítky + 4 desítky = 1 R. 20 kr., úhrnný součet 8 R. 25 kr. Nesouhlasily-li výsledky jeho s výsledky písařovými, začli počítat znova, „až to klaplo.“

chlib o obecní pořádnosti 1 R. 10 kr., propito o obecní pořádnosti 6 R. 53 kr., suma 29 R. 53 kr. Poněvadž vybráno bylo dle rejstříku 77 R. 17 kr., zůstalo na rozdíl 47 R. 24 kr., přišlo na každého 2 R. 9 kr. V účtech pozdějších opětují se mnohé položky právě uvedené. Zmíníme se tedy jen ještě o některých nových, tak r. 1792 o katezysmuse postním outraty 1 R., pak zase o katezysmuse 3 R., outraty v Kameničkách „jak jsme jednali vo ten kvartyl pana patera“ 2 R. 24 kr., outraty při konskrybcy 2 R., Josef Lašťuvka ji vozil, 18 kr., Josef Kaplan ji vozil, 18 kr. „Do Turek na vyhozený (!) místa“ 24 kr., jinde zas od přivezení drev do školy po 24 kr. šesti furám, r. 1796 „od lekruty do Hory“ 1 R., pohořalým do Vojtěchova 1 R., „Kapucím“ z Novýho Města almužny 7 kr., za oběd pana patera 1 R., při katezysmusu postním 1 R. propito; na kominíka 12 kr., za stolice do školy 2 R. 36 kr., za vezení školního komisara 12 kr., r. 1797. „od rozvrhu makacynu za vejtah kontribučního písařovi“ 10 kr., od koní, co vozili vojanckýho pána 1 R. 30 kr., 1804. rychtář byl s V. Homolkou na Rychmburce u správy soudní 2 R. a za „štemplovaný papíry“ 25 kr., hulánům na oběd 30 kr., na Ranu pohořalým 2 R., „Janoji Bartuňkoji, dyž jel do Štukravy pro sůl“ 6 R., panu faráři Hlineckému za koláče 14 kr., pro obec za papír a inkoust 1 R. 30 kr. Bartuňkovi od koňů, co byl v Mejtu, když tam tady jel císař Pán 4 R., „vojákoji Joz. Homolky, dyž šel k rekmentu, na žádost otce jeho“ 2 R., r. 1807. na mši za sousedstvo živé i mrtvé 1 R., rychtářovi od obecních počtů 3 R. 30 kr., od hájení boroviny 2 R. 10 kr., serbusovi 5 R., domácím žebrákům 2 R., „vod hledání Jozefa Navrátila, dyž měl jít za rekrutu, hledali ho v Chlumětínu Fr. Bartuněk a Jan Adámek a rychtář T. Homolka ho hledal v Pokřikově, za jejich štrapaci je jim dáno“ 1 R., r. 1808. za tabulky při silnicích 45 kr., pařeznýho 1 R. 52 kr., na spomožení zemských silnic dáno 1 R. 8 kr. 3 d., při dostavení rekruty v Hlynckým sousedi utratili 4 R., za konve pro vobec k ohni 10 R., serbusovi přidáno na boty 5 R., „vod revydyrování obecních počtů písařoji“ 1 R., od správy cest a obecních rybníčků 6 R., 1810. rychtářovi od počítání obecních příjmů 5 R. atd.

Svolávání zbytečných hromad*) bylo rychtářům zakázáno. Vůbec měla se konati hromada ranněji, aby se každý mohl pak k svým pracem obrátiti. Konšelé, kteří se nedostavili, pokutováni 2 kopama, a sousedé 1 kopou vrchnosti a 30 gr. miš. k obci.

Na starodávné zařízení upomíná příkaz, aby všichni, kdyžby po zlodějích**) neb škůdcích zemských i domácích pokřik byl

*) Také purkmistrovi hlineckému a skutečskému bylo r. 1624 nařízeno, aby obce bez povolení úřadníka nepovolávali. Vyhroženo jim pokutou 10 kop míšeňských. Kdyby toho jaká potřeba nastala, měli se u úřadníka ohlásiti a příčinu svolání obce oznámiti. Úředník měl býti také přítomen a „jednání jejich doslýchati.“

**) Někdy bylo na panství cizími poddanými seno a j. pobráno. A pak byly soudy. Tak r. 1585 ten tejden před sv. Duchem nařídil V. Berka z Dubé a na Rychmburce hlídání panské louky Přísečnice, ležící mezi polnostmi vitanovskými a chlumskými. I svědčil Cyprián Úbrů hlinecký, že nemalý počet lidí poddaných Střelových a čeledínů jeho z Chlumu a z Vortové s jinými

učiněn, veřejně honili, neboť k nehonícímu mělo se hleděti jako k zloději. Též přechovávač věci, která buď vrchnosti, nebo záduší, nebo obci atd. byla ukradena, měl býti trestán jako zloděj. Nikdo neměl přechovávati povalečův, kteří mohli pracovati, ani žen neřádných a kuběn, neb „mezi takovými velicí škůdcové lidští a mordéři se nacházejí a nacházívají.“ Všichni měli býti přivedeni na zámek, kdož hry neb „nějaké rozpustilosti a jiné neřády provozovali a penězi nenáležitě plýtvali.“ Rychtář, konšel neb soused, jenž zúmyslně toho prohlídal, byl pokutován dle volné úvahy vrchnosti jiným ku příkladu. „Smilstvo, cizoložstvo a jiné nečistoty božskými i světskými právy tuze se a pod zatracením duše i těla zapovídají, aby se toho žádný jak z poddaných tak i čeládky jejich nedopouštěl.“ Nesvobodní provinilci takoví trestáni měli býti na hrdle, svobodní pak šestiměsíčním vězením a metlami a pokutou, kterouž volně vrchnost ustanovila. „A jestliže by se pak“ — píše Berková — „jaké ženy neřádné na gruntech syna mého nacházely, takové ihned vybyty býti mají, kteréž aby nižádný pod skutečným trestáním netrpěl a u sebe nepřechovával.“ Zvláštní trest vyměřen ženám, „které se rády vadívají, jiné plundrují a haní“. Vězněny byly a „v koši řezány“.

Některé zákazy vrchnostenské byly prazbytečné, na př. zákaz přástek a jiných veřejných schůzek. Odůvodněně zakazovány povyky. Všechny tyto případy pokutovány 2 kopama pro vrchnost a 30 gr. míš. pro rychtáře. Lání, zlořečení, hromování i všelijaké hry, tance, bitvy a rvačky, též noční povyky byly zapovězeny. Rychtářové měli hrajícím peníze pobrati, hospodáře i s nimi, též všelijaké zlolajce, tanečníky, rváče a bitce a noční křiklouny do vězení vzíti a je pro každý takový přestupek po 2 kop. míš. pro vrchnost pokutovati.

Sousedi, zvláště chalupníci, nesměli přechovávati a stanoviště dávati čeládce sousedské, neboť tím má tato příčinu k okrádání svých hospodářů a úkryt pro věci kradené. Také od čeládky ve dvořích zaměstnané nesměl nikdo nic přijímati, aniž tuto čeleď přechovávati.

Chytlo-li u někoho a on neučinil pokřiku, byl trestán, jako žhář úmyslný. Taktéž i ten, kdo vida oheň, pokřiku neučinil. Když v jiné vsi hořelo, rychtář poručil sousedům sběhnuvším se, kteří mají jít, aby pomohli hasiti. U každé usedlosti musel býti „dlouhý a mocný“ řebřík v tom místě, kdežby se komu za nejpotřebněji vidělo, k střeše po všecky časy přistaven. Každý soused musel míti před domem košík aneb soudek vody vždycky plný, pokudžby nemrzlo. Každá obec měla v místě

---

pomocníky svými přišel s ručnicemi a jinými zbraněmi na tu louku, trávu posekali, shrabali a na vozy nakladše, pryč, kdež se jim vidělo, na grunty Štěpána Střely z Chlumu odvezli. „A já ji hlídal“ — vykládal před soudem komorním Václav Antošků ze Studnic — „s Jírou Sejkorou do hodiny na noc. Nebyla ještě sečena. A na ráno opět před sluncem vejchodem hlídali jiní. Udělali pokřik, že již louka posečena, křičeli hned a dali věděti ouřadu (do Hlinska) i vyšli jsme s Jírou Sejkorovým, nalezli sme na tý louce kosu.“ A Jíra potvrdil: „šla sma tam, nalezla sma tam kosu a vzala sma ji a šla sma s ní domův a potom ji dachu na právo.“ Chlumští doznávali, že „šli v bílý den, když dobytkové šli na pole a již hory obešlo sluníčko, než jsme na tu louku přišli. Již slunce bylo povejš a krávy byly na poli.“

přístupném i bezpečném chovati mimo to všechno obecné své řebříky a háky.

Hajní museli dbáti, aby nikdo mezníky nepřekopával a neměnil. Škůdce trestán byl trestem na zdraví. Pro paměť budoucí museli staří s mladými ve svátky velikonoční a svatodušní po mši choditi do polí, aby jim ukázali, jak daleko a s kým grunty jejich mezují. Bylo též dbáti rychtářům o to, aby sousedi hradby a ploty okolo gruntů svých nespouštěli. Neposlušní byli oznámeni úředníku. Cesty a stezky prve nebývalé nesměl nikdo ani v dědinách ani v lukách dělati, aniž starobylých a svobodných hraditi nebo zaorávati, sic by byl ztrestán 2 kopama pro vrchnost a 30 gr. míš. k obci a ještě vězením.

Obce pečovaly, aby v jedné každé vsi byly cesty a silnice skrze grunty jejich jdoucí, udržovány tak, aby přespolní neměli příčiny na ně naříkati a jinými cestami jeti a clu se vyhýbati anebo zajížděním do luk a polí škoditi.

Poddaným bylo zakazováno tajné lámání dříví v lesích panských na hole, obruče a j., žatí trávy. Škůdník měl býti i se zabavenou věcí na zámek přiveden a tu buď na penězích neb na zdraví ztrestán. Hajným připadlo mimo to 5 gř. pokuty. Stal-li někdo bez povolení úředníka polesného a bez vědomosti hajných dřevo nové necejchované, pokutován 1 kopou vrchnosti, polesnému 30 gr. míš. a hajnému 30 gr. a ještě byl uvězněn.

K honům a lovům museli všichni, kterým vykázáno, na určené místo časně se dostaviti. Hospodář mohl posílati za sebe pacholka, který uměl s tenetem, a tenetníci museli míti 10 sošek ve dne v noci „pod propadením 1 korce ovsa“. Lesní, rybniční a j. myslivost byla poddaným zapověděna. Pytlák byl se vším, což při sobě měl, skrze hajného, myslivce, rychtáře, konšely neb jiného souseda na zámek přiveden. Zřízenci nebo konšelé, kteří nedbali této své povinnosti, byli ihned s úřadu sesazeni a „skutečně ztrestáni“. Lovili-li cizí ze stavu panského a rytířského na gruntech vrchnosti, měli poddaní mezi ně pospíšiti, na jejich jména se ptáti aneb je osvědčiti, jim chrty, koně a j. pobrati, na zámek přivésti a o tom úředníku oznámiti, aby mohl další již opatřiti.

Při převodu gruntu musel dosavadní majitel odevzdati i zbroj a zbraně, které ke gruntu náležely, „aby taková zbroj bez přítrže v své celosti při gruntu zůstávala.“ Žádný domácí v obci své nesměl do krčmy neb šenkovního domu se zbraní choditi, pod pokutou 2 kop míš., jež připadla na polovic vrchnosti a k obci.

Bez povolení vrchnostenského úřadu nesměl býti dobytek na cizí grunty prodáván. Kdo koně neb klisny s gruntu svého uprodal a svedl, hned se měl zaručiti, aby jiné na to místo spravil. Kozly a kozy na gruntech chované vrchnost zabavovala. Cizího dobytka nesměl nikdo na gruntech na panství přijímati, nechtěl-li býti pokutován 1 kopou míš. a byl-li příjemcem rychtář nebo konšel, tedy 2 kopama.

Hajní museli dohlížeti, aby čeleď na obilí neškodila, aby mezi obilím na cestách neb na mezech, paloucích jedni druhým nepásli a nevyživali. Majitel dobytka musel kromě náhrady škody dáti hajnému po 4 kopách míš. od každého kusu. Hajní zaháněli dobytek na panské

škodě postižený hned do nejbližšího panského dvora. I o to měli rychtář a konšelé dbáti bedlivě. Vůbec pak hospodář měl napomínati čeládku, aby panských i poddanských štěpnic, zahrad, chmelnic všelijak prázdna byla, sic musel škodu za čeledína zaplatiti a mohl si ji na jeho mzdě poraziti.

Od svých gruntů nesměli poddaní nic zastavovati ani prodávati. Oseti na polovic mohli jen se svolením úředníkovým, neboť jinak bylo by obilí na spolek vyseté prodáno. Žádný poddaný nesměl také míti pojednou dvou statkův neb gruntův, aniž směl, drže prve jeden, druhého přikoupiti. Měl-li však již prve dva statky, musel jeden z těch do šesti neděl pořád zběhlých býti prodán a dobrým hospodářem opatřen. Kdo grunt a stavení opouštěl, dědin neosíval a je zoulehlel aneb zastavoval, měl určiti a grunt jinému člověku hodnému do 2 neděl prodati, sám pak s rodinou svou zůstával v podruží. Svých dětí nesměli poddaní na cizí grunty ženiti neb vdávati, k manželství zamlouvati, pakli vrchnost nesvolila, a to pod pokutou 10 kop míš. Teké nesměli se na cizopanských gruntech dlužiti ani v jaké rukojemství bez vědomí úředníka se zavazovati, a to pod pokutou 4 kop míšeňských. Zakázáno též chození do krčem na cizí grunty a koupě piv z cizích pivovarů ať k posvícení, ať k veselí svadebnímu neb k masopustu. Tu šlo o hmotný zájem vrchnosti, tedy o stránku velmi citlivou. A proto přísně trestala. Pivo skonfiskovala a poddaného provinilce na 2 neděle uvěznila a 4 kopami pokutovala. Krčmářové museli mít náležitou zásobu piva. Brali-li pivo odjinud než od vrchnosti, ať si z města či z jiných pivovarů, přišli o pivo a ještě museli pokaždé dáti na zámek bečku soli. Nesměli také s panskými penězi kupčiti, nýbrž v čas do důchodů je odvozovati, dluhy u svých odběratelů vyupomínati. Nikomu přes dva sudy víceji nečekáno a nevěřeno. Pro pivo musel krčmář posílati s vruby, sudy doma nesměl rozšiřovati a nic na štok pro kvasy aneb kadečky rozřezovati. Kdo se toho dopustil anebo prázdný sud zmařil, musel dáti 15 jiných nových za 1 sud starý. Vrchnost konfiskovala také pálené z cizích gruntů odebírané a ukládala pokutu 2 kop míš. k svému prospěchu.

Na cizích panstvích nesmělo se mleti. Stanovena pokuta 2 kop za každý přestupek zákazu tohoto. Též pekaři hlinečtí a skutečtí neměli z cizích gruntů mouky kupovati a to pod pokutou bečky soli na zámek. Podobný zákaz, jako o mlýnech, vydán byl i o olejnách.

Zakázáno bylo přechovávání řemeslníkův potulných aneb štolířův nepořádných na újmu a škodu pořádně vysazeným pořádkům aneb řemeslům, i fedrunky jejich pod pokutou bečky soli. (Pokračování.)

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

Na prostranství mezi zámkem, tehdejší školou a děkanstvím bylo se tím časem shromáždilo — jako každé neděle — množství venkovského lidu z okolních vesnic. Bylo po „ranní“ od venkovanů hlavně navštěvované mši a na zpáteční cestu domů ještě příliš brzo; bodří venkované vyhrnuvše se tedy z kostela zastavovali se na označeném, jediném větším prostranství hořejšího města a odbývali si zde týdenní dostaveníčko. Nebylo k tomu vhodnějšího času ani místa, a takž konal se tu pravidelně od čtvrti na desátou do čtvrti na jedenáctou hodinu jakýsi tábor svátečně vystrojeného selského lidu. Tou dobou přicházeli ještě sedláci a selky do Vlašimi v peřestém kroji národním a tvořili klidně spolu hovoříce malebné skupiny. Jak zářívaly tu v jasu ranního slunce ty obrovské hedbávné, ponejvíce jasně žluté fértochy na spoustě bílých sukní, jak slavnostně blýskaly se velké i malé zlaté mince na šíjích a mohutně sklenutých hrudích statně vzrostlých děvic! To bylo hřmotně lepých těl, to zdravě kvetoucích tváří! . . . Příbuzní, přátelé a známí z různých osad sdíleli si tu namnoze i záležitosti obchodní jakož i vážné věci rodinné. Po desáté hodině pak, když městské obyvatelstvo na kázání se začalo hrnouti, jali se venkované zvolna všemi směry rozcházet.

Kráčeje skupinami vyparáděných vesničanů setkal jsem se s paní Mrázkovou a slečnou Annou, kráčejícími zvolna ke kostelu.

„Milostivá paní se dobře vyspala?“ otázal jsem se přistoupiv k nim a pozdraviv. „A slečna také?“

„Děkuju za sebe i Aninku,“ odvětila paní Mrázková. „Spaly jsme až do osmi hodin.“

„A smím-li se tázat: včerejší výlet posloužil dámám?“ vyzvídal jsem dále.

„Mně je, upřímně řečeno,“ pravila žertovně si stýskajíc paní Mrázková, „jako po bále: trochu mne nohy bolí a trochu mi v hlavě bzučí. Ale jaká pomoc! Každý jux něco stojí.“

„Mně zase je docela výborně!“ zvolala spokojeně a hrdě slečna Anna. „Vyspala jsem se jak náleží a cítím se posilněna.“

„To slyším rád!“ pravil jsem s lehkou úklonou. „A doufám také, že bude milostivé paní zcela dobře, až jen se projde. Ale teď mám, vzácné dámy, nepříjemnou zprávu . . .“

„Co pak se stalo?“ otázala se vážně paní Mrázková. „Nějaká nehoda snad?“

„To zrovna nikoli,“ odvětil jsem s usměvem, „ale přec cosi nepří-

jemného ... Myslím, že dostanete do bytu, milostivá paní, toho pruského poručíka Rickerta, jehož jste poznala včera na Hrádku ...“

„Jak to?“ podivila se paní Mrázková. Ten má přece už byt! Vždyť přece už někde spal?“

„Spal, milostivá paní,“ na to zase já, „ale u nás na strážnici. Teprve před chvílí šel si na radnici pro byt ...“

„A z toho soudíte už, že přijde k tetince?“ vpadla mi poněkud štiplavě do řeči slečna Anna.

„Z toho nikoli, slečno,“ pravil jsem s jakýmsi důrazem, „ale pan poručík napověděl mi sám: ‚Mám jakési tušení, že mne dají na byt k Mrázkovům!‘ Z toho pak soudím, že mu na tom záleží, aby byl u vás, milostivá paní, ubytován a že o to sám asi požádal. On je ten pan poručík, jak se zdá, labužník ...“

„Nu což!“ odpověděla vlídně, však lhostejně paní Mrázková. „Dají-li nám ho na byt, jaká pomoc? Vojna je vojna. Máme ho kam položit a také ho dovedeme vyčastovat, aby nenaříkal.“

„Tedy jsem vám neoznámil, milostivá paní, vlastně nic tak nepříjemného?“ prohodil jsem zkoumavě.

„Tetinka je velmi pohostinná,“ odpověděla za paní Mrázkovou slečna, „jí nemrzí a není líto, co komu prokáže ...“

„Ještě aby mi toho bylo líto!“ horšila se paní Mrázková. „Však to náš mladý přítel tak ani nemyslel. On soudí asi, že je naší tiché domácnosti vojenská invase nepříjemna. Nu — dvakráte se z ní neradujeme, ale konečně pro změnu — neškodí; aspoň nám bude potom zase naše samota tím milejší ... Do jisté míry jsem konečně ráda, že dostáváme na byt ty důstojníky: oni nutí se býti zábavnými a takž se tuto naší Anince u nás aspoň nezasteskne.“

Po těchto dobromyslně a jenom s lehounkým přídechem humoru pronešených slovech podívala se paní Mrázková na slečnu a tato se hluboce zapýřila. Paní Mrázková pak pozorujíc její rozpačitost dodala chlácholivě:

„No, nečervenej se tak, Aninko! Vždyť já nemyslím nic zlého. Víš, že bych si tě ráda sem upoutala a tu bojím se opravdu, abys se u nás nenudila.“

„Vy jste tuze laskava, tetinko,“ zahorovala lichotně slečna Anna, „a tak starostliva o mne! Kolikráte jsem vás již ujistila, že se mi u vás nad míru líbí, že mi není dlouhý čas a že jsem docela šťastna. Pravím tedy nyní ještě, že by nebylo potřebí žádného ubytování důstojníků u vás, abych k vašemu domu přilnula, ale přiznávám se také, že se mi docela líbí, když tak s jakousi řevnivou ctižádostí o ty své ozbrojené hosty se staráte, jim pravé hostiny připravujete a když se pan strýček s nimi tak zajímavě, ve vší zdvořilosti a slušnosti hádá. Kdybych to zapírala, jednala bych pokrytecky, a to se nesluší.“

„Nesluší, nesluší, mé dítě!“ přisvědčila laskavě paní Mrázková. „Tys moudré děvče, proto tě mám tak ráda.“ Pohlednuvši pak na mne, kterýž jsem se byl jaksi odmlčel, otázala se: „Jdete už také do kostela?“

„Nikoli, milostivá paní, zajdu ještě na chvíli domů.“

„Bude dnes figuralní mše?“

„Zajisté! Provedeme Vitáskovu mši do C-dur."

„A uslyšíme snad také vás zpívat?" otázala se vlídně a skoro lichotivě slečna Anna.

„Zajisté, slečno," přisvědčil jsem. „Budu zpívat Diabellovo solové Graduale ‚Ave maris stella'. Dejte laskavě pozor a povězte mi pak, jak se vám to číslo líbilo."

„Buďte jist, že vás zkritisujeme docela spravedlivě," prohodila vesele slečna a já pokloniv se dámám odešel jsem domů.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Odpůldne, ihned po „požehnání", vyjela si paní Mrázková se slečnou Annou do knížecí obory za Vlašimí. Obora tato nalezá se asi čtvrt míle cesty za městem, směrem jihovýchodním, na silnici vedoucí přes Pelhřimov a Moravu do Vídně, a jest svého druhu pravou perlou. Na celém objemu obstupuje ji vysoká kamenná zeď se dvěma branami, z nichž ale jedna toliko při zvláštních příležitostech se otevírá. Obora prostírá se na hladké rovině a její tiché, snivé, lesní partie mají ráz idyllicky měkký. Jsou tam husté, skoro neproniknutelné smrčiny s úzkými rovnými stezkami, kteréž jako světlá nit v dáli se tratí, však jsou i veselé mýtiny a sluncem prohřívané listnaté houštiny, řídké hvozdy s mohutnými kmeny, široké cesty pro lovecké vozíky, bažantí remisy, zamlklým lesem obstoupené jezírko s malým ostrůvkem, kolem něhož bílé a černé labutě vlnivé kruhy do lesklé vodní hladiny rýsují, lovecký zámeček, na pohled jenom z kůry stromů a parohů sestrojený, a co všechno ještě! Zvěř obory tvořili tehda srnci, daňci, jeleni, zajíci, králíci a bažanti s příslušnou k nim škodnou. Do obory byl přístup vždy obmezen na osoby hajnému známé aneb knížecími úřadníky uvedené. Byli a jsou nepochybně dosud lidé ve Vlašimi, kteří se stanoviska vkusu oboře přednost dávají před vlašimským parkem, kterýž se přece od nepaměti považoval za jeden z nejpůvabnějších parků Rakouska.

Poručík Rickert, kterýž byl po celou kampaň jízdně vypraven, měl svého koně v konírně hostince „u Karla IV." v hořejší části města, naproti děkanství, neboť u Mrázků stáje nebylo — že poručík na byt skutečně k Mrázkovům dán byl, čtenář zajisté už se domyslil. Rickert věděl tedy, že dámy do obory pojedou a znal také hodinu. Neřekl nic, ale odebral se do jmenovaného hostince a osedlav si koně čekal u východních vrat zájezdního dvora, až kolem pojedou. Jakmile kočár kolem zahrčel, vyřítil se ze dvora a v okamžiku již klusal na pravé straně povozu.

„Račte odpustit, milostivá paní," zvolal dvorně, „že vás takto na silnici přepadám!"

„Kde pak jste se tu vzal, pane poručíku?" otázala se s patrným podivem paní Mrázková.

„Žádná náhoda, milostivá paní, dokonce žádná náhoda! Jakmile jsem zaslechl, že se vozmo vypravíte na procházku, umínil jsem si ihned, že vás doprovodím jakožto vaše stráž bezpečnosti."

„Nač to, pane poručíku? Vždyť není na silnici nebezpečno a do obory ani teď nikdo nepovolaný nesmí — je tam k vůli tomu pruská vojenská stráž . . ."

„Ach, milostivá paní, vojna je vojna, a mezi cizím vojskem nejsou dámy nikdy docela bezpečny.“

„Jste o nás příliš starostliv, pane poručíku, a myslím, že zbytečně. Několik nás ženských dalo si na dnešní odpoledne do obory dostaveníčko a budou tam také pánové, i lesník s adjunktem se dostaví, aby nás provázel.“

„Pak doprovodím vás jako čestná stráž — to jest, milostivá paní, jestli dovolíte! Žádným způsobem nebude moje přítomnost zbytečna; lesníci jsou dobří průvodci, avšak proti vojsku dovede vás náležitě chránit zase jenom voják, jenom důstojník.“

„Vy máte o zdejším pruském vojsku jakési špatné mínění, pane poručíku,“ namítla s úsměvem paní Mrázková, ale doložila ihned dobrácky: „Však nehádejme se o tom, přejete-li si ztrávit nějakou hodinu v kruhu našich známých, jeďte si s pánem Bohem s námi!“

„Děkuju, milostivá paní!“ zvolal vesele poručík a klusal vedle kočáru dále. Pokud jízda dovolovala, bavili se paní Mrázková a Rickert dále, slečna Anna však jenom se dívala a neříkala nic. Také poručík věnoval všechnu pozornost jenom paní Mrázkové, tak že této ani na okamžik v mysl nepřišlo, že by Rickert snad k vůli její neti k nim se byl přidružil. Dobromyslná paní věřila, že činí tak z pouhé a prosté dvornosti, aby svým hostitelům prokázal slušnou pozornost a považovala za svoji povinnost neodmítati jeho galantní úslužby.

Společnost, kteráž se byla v oboře shromáždila, nebyla Rickertovým příchodem nikterak překvapena, neboť kromě něho byli se pozvali ještě dva pruští důstojníci . . .

Chodilo se po širokých cestách, odpočívalo se na mýtinách, prolézalo se houštinami a plašila se všude zvěř. Daňci a jeleni nebyli ještě zlí a takž neudálo se žádné dobrodružství. Na jezírku bylo by se už spíše mohlo něco státi, ale na štěstí byl tam jenom jediný člun a ten byl tak sešlý, že se nikdo neodvážil nějakou dámu do něho pozvati. Po skončené obchůzce byla v loveckém zámečku svačina, objednaná u paní hajné, a tam, kde dříve jenom kníže Karlos se svými urozenými hosty zmrzlinu a jahody se smetanou pojídal, pila nyní veselá občanská společnost hustou kávu, jedla těžkou bábovku a černý chléb s máslem. Pánové ovšem kouřili a hlučný smích rozléhal se kolem.

Se slunce západem jelo všechno nazpět a poručík Rickert klusal zase vedle kočáru paní Mrázkové. Za celé odpůldne promluvil poručík se slečnou Annou jenom několik málo slov a to tak nenápadně, že si toho nikdo ani nepovšiml. Vlašimské dámy oné velké doby byly velmi bystrozraké a ke všemu, co nepříslušného mezi sebou zpozorovaly, velmi nemilosrdné, ale přese všechnu tuto břitkou soudnost nepovídaly si druhého dne, když o deváté hodině z kostela šly, nic o hezkém pruském poručíkovi a té slečince u Mrázků — patrně nic nezpozorovaly anebo usoudily, že ten lieutenant o Aninku Hřímalou ani nestojí.

A takž minula řada dní jednotvárného života a ve Vlašimi dosud se nic nemluvilo, že by snad u Mrázků nebylo něco v pořádku. Ký div, vždyť ani ti pozorní a choulostiví manželé sami nic nezpozorovali, co by se nesrovnávalo s přísnou kázní jejich domu!

A přece dozrávala vážná událost.

Paní Mrázková chodila se slečnou Annou každého dne na procházku, obyčejně do parku a tu stávalo se často, že poručík Rickert náhodou — kdož by na co jiného myslel! — tam s nimi se setkal; avšak to nebylo s to vzbuditi v paní Mrázkové žádného podezření, neboť Rickert choval se naprosto zdrželivě a po krátké rozmluvě vždy opět se poroučel. Vše zdálo se v nejlepším pořádku a paní Mrázková nejednou si od srdce libovala, jací že jsou ti pruští důstojníci slušní a disciplinovaní lidé.

Avšak — jak již praveno!

Dne 15. srpna odpoledne šla paní Mrázková kamsi do kávové společnosti a slečna Anna předstírajíc bolení hlavy vyžádala si, aby směla zůstat doma. Sotva že však tetinka byla z domu, zamkla se do svého pokoje, vyňala papír a péro a jala se psáti list asi tohoto obsahu:

„Má zlatá Terezo!

Nedá mi to a nedá, musím se Ti s něčím svěřit! Jak jsem Ti už napsala — či bych to byla opomenula? — je zde ve Vlašimi ten poručík Rickert, co u nás bydlel. A je tu už asi čtrnácte dní a — pomysli si: oni ho dali na byt zrovna k tetě Mrázkové!

Je to zvláštní věc: snad je přece pravda, že člověk neunikne tomu, co je mu souzeno ... Víš přece, že jsem k vůli němu z otcovského domu vlastně uprcha — a on tu za mnou! A docela náhodou, jako řízením osudu.

Měla jsem před ním zase prchnout? Z počátku jsem si umínila, že tak učiním. Ale hned to nebylo možné — k vůli tetě, kterouž by to bylo na smrt urazilo. A potom ... potom, má drahá Terezo, potom už jsem neměla k tomu dosti mravní síly ... Má drahá hlavičko, jak bych Ti to jen vypsala?

Víš, co se stalo? Vlastně se nestalo nic — ale přece! Stalo, ba stalo se ... moje duše zlatá, neodsuzuj mne! ... Já Rickerta miluju, jako on mne!

Osm dní už jsem Ti zápasila sama s sebou, abych tu lásku v sobě udusila — není možná! Už se vzdávám naděje na vítězství nad svým srdcem — nemohu si pomoci: musím ho milovat!

A proč bych ho vlastně také neměla milovat? On je hezký — moc hezký, vtipný, hodný a má Ti mne rád, k zbláznění, jak říká. Je bohatý statkář a stane se hned po válce setníkem (víš, jak to chodí v pruském vojsku? Praporník, second-lieutenant, premierlieutenant, hejtman). Přísahá, že nemůže a nechce být beze mne živ a prosí, abych se stala jeho ženou.

Proč bych se jí neměla stát? ... Bojím se arci, že bude otec proto z počátku nešťasten — avšak doufám, že se brzy s osudem smíří. Jakoby si ještě nikdy nebyla vzala žádná Češka Němce a Němka Čecha! ... Rickert praví, až bude po vojně, že přijede zvlášť k nám a že požádá otce ve vší formě o moji ruku. Proti tomu nemohu přece nic namítat, že? To je docela slušné, viď? Já jsem mu tedy dala slovo, že si nikoho jiného nevezmu, než jeho.

Jsem tedy už vlastně nevěstou. A nikdo, nikdo o tom nic neví! Ani teta Mrázková! Ta Ti nemá o celé věci ani zdání. Ale mne to tajemství přece tíží, musím se s ním někomu svěřit. A komu bych to

měla učinit, nežli Tobě, má drahá, zlatá Terezo? Ty jediná dovedeš mi porozumět, Ty jediná dovedeš se mnou cítit. A Ty jediná dovedeš také mlčet, pravda-li? Na Tvoji lásku bezpečně spoléhám. Budeš přece mojí pomocnicí? Tys moudřejší než já a proto mojí nadějí.

Otec i matka dbají moc na Tvoje slovo. Přemýšlej, moje zlatá, a hleď příležitostně už napřed na rodiče působit, aby je potom moje tajemství tak příliš nepřekvapilo. Zejména hleď je přesvědčit, že na tom nic nezáleží, vezme-li si dcera českého vlastence nějakého Němce, zejména když je to Němec zahraniční, že je u nás děvčat přebytek, že zde vůbec pro všechny ani není místa a tak dále. Však Ty najdeš ještě jiné důvody, jen když budeš chtět. A Ty budeš přece chtět? Vím, vím to jistě! Nesměla bych znáti svoji milou, chytrou a hodnou Terezu.

Piš mi, jak budeš mít kdy, co tomu všemu říkáš. Ale — jestli se Ti snad moje zasnoubení se nelíbí — nepiš dříve, než se na to několikráte vyspíš, abys mne nezarmoutila . . . Však proč si takové myšlénky připouštím?! Tys žena jako já a vmyslíš se snadno do mého položení.

Abych Ti ještě něco jiného psala, nejsem s to. Nedovedu na nic jiného myslit a vše ostatní je mi také v tu chvíli lhostejno. Tak tedy buď zdráva, rozvaž vše a laskavě mi odpověz.

List tento po přečtení spal!

Líbá Tě Tvá vroucně Ti oddaná Anna.“

Slečna Anna složila list, zapečetila — jak tehda ještě se vyžadovalo — a ustrojivši se rychle vyšla tiše z domu a odnesla jej na poštu. Z pošty vrátila se ihned zase domů, tak že nikdo nic ani nezpozoroval.

Slečně Anně zdálo se z počátku, že jí spadl kámen se srdce, ale následujícího dne začala už býti nepokojna přemítajíc a uvažujíc, jakou asi odpověď jí sestra Tereza napíše. Vyčerpávala všechen svůj důmysl i důvtip a sestavila si celou řadu odpovědí, jakéž by asi mohly dojíti, ale na tu přece nepřipadla, která třetího dne došla. Důvtipný listonoš nesa panu Mrázkovi noviny dovedl se obratně ku slečně přitočit a jí nepozorovaně psaní podstrčit. Slečna ocítivši se po chvíli o samotě, rozevřela nervosně obálku, vyňala list a čtla:

„Moje drahá, nešťastná Andulko!

Prosím Tě tisíckráte za odpuštění! Já za to nemohu, co se stalo! Otec zahledl, že jsem dostala psaní a tázal se hned, od koho? Když pak jsem mu po pravdě řekla, že od Tebe — co jsem také měla říci? — tázal se, co píšeš a vida moje rozpaky — však víš, že neumím lhát a krom toho byla jsem Tvým sdělením velmi dojata, ba upřímně řečeno: zarmoucena — žádal otec se vším důrazem, abych mu list Tvůj dala přečísti.

Prosila jsem ho důtklivě a posléz se slzami v očích, aby toho nežádal, ale to otce tím více dráždilo a já uznavši konečně, že má svaté právo zvědět, co s jeho dítětem vážného se děje, povolila jsem. Otec četl, četl, zachmuřil se, mlčel chvíli a zvolal pak strašně vážně: ‚Pojedu do Vlašimi a odvezu Annu domů! Co pak dále s ní — teprv uvidíme! Škoda, že mám dnes a zejtra nutné úřadní řízení, jel bych hned pro ni.‘ Pak obrátiv se na mne dodal přísně: ‚Prušáka za švakra nedostaneš,

neboj se! A neopovaž se mne nebo matku přemlouvat! Při nejmenším pokusu seznáš plnou moji přísnost!‘

Tedy zkrátka: pozejtří přijede si otec pro Tebe. Připrav se na to! Mně je Tě od srdce líto, ale nemohla jsem si pomoci. Snad se otec časem obměkčí anebo podaří se Tobě zapomenout. Prozatím doufej! ... Budeš asi míti dlouhou bolest v srdci, ale považ, že takovou věc mnoho děvčat musí prodělat. Tak tedy ještě jednou: odpusť mi, má drahá, ubohá Anno, a buď statečna! Otci nikterak nevzdoruj a zůstav vše času. Až budeš zase doma, pokusím se, abych Tě potěšila.

Zatím Tě vroucně líbám a přejíc Ti co největší síly ducha

jsem Tvá věrná

Tereza.

Douška. Odpusť mému špatnému písmu! Píšu nakvap, aby mne otec při psaní nezastihl. Na shledanou!“ (Pokračování.)

Z nové knihy básní „Modlitby k Neznámému“

od Svatopluka Čecha.

Sny palestýnské.

Sny palestýnské, divné, cizokrajné,
vy z dětství předly jste v můj celý věk
svou jižní zář, své šero svatotajné,
svých pouští stesk, svých oliv, hroznů vděk.

Tvůj dálný stín již v dětské snění tkal mi
svou hvězdu kouzelnou, ó Betleme,
tvé, Jordane, mi nitrem chvěly palmy
a chrám tvůj zářil, Jerusaleme!

Duch tvého lidu vtíral mému duchu
svých dum a citů zvláštní ráz i pel,
a hudbou divně mámivou mi v sluchu
slov jeho hlahol k harfy strunám zněl.

Jak vůní cizí, těžce opojivou
mne ochvíval svých bájí předivem,
svou poesií chmurně, žhavě snivou
ve mračných snech i vzletu ohnivém.

Kol Jehova se vznášel plný hněvu,
a hřímal velebný hlas proroků,
na bedrách levitů v trub valných řevu
skvost archy blýskal z krve potoků.

Já moře klasů zřel, jimž Ruth se brala,
a na Karmelu líbezného sklon
má fantasie kalich květný tkala,
jenž skvostnější měl šat než Salomon.

Ó modré jezero, kde Šimon lovil,
jak vniklos' v duši mou, ty výsoto,
kde Mistr bleskem nebeským se ovil,
i ty, hrůz, krve plná Golgoto!

Jak cizí svlačec, k domácímu keři
byv zasazen, kol něho pne se kol,
jím proplétá své květy, zevšad měří
stem bujných úponek až po vrchol:

Tak duch ten palestýnský z dětství denně
svým poutem sterým obejímal nás,
znenáhla po svém bytost naši měně,
snům našim zvolna vtiskaje svůj ráz.

Ty plémě židovské, což můžeš čelo
nad všechny tupící tě rody pnout:
tys všechny je svým duchem obestřelo,
svým prodchlo dechem každý země kout.

Náš Bůh, náš Spasitel, náš původ světa,
náš ráj i peklo, výhled v žití cíl,
náš každý pomysl, jenž k věčnu vzletá,
má znaku hebrejského aspoň díl.

Tak rost' jsem s vámi, snové Palestýny;
však mnohdy cizí vzhled váš v příč mi šel,
ty jiných pásem příkré záře, stíny,
dech jinoplemenný, z vás jenž se chvěl.

Jak jinou v žilách krev, jsem cítil v sobě
též jiný ducha ráz, pel citů, dum,
a jinak nežli jih tam v palem zdobě
mé zbarvil představy náš modrý chlum.

Já leckdy jat byl domorodým vzdorem,
chtě všech těch cizích přívěsků se zbýt
a volně po svém, vlastním prostě zorem
zřít na svět, po svém o neznámu snít.

Já Boha svého spodobit jsem chtíval,
ne jak ho Semit v jižních nocích zřel,
než jak mým vlastním tušením se chvíval
a v naše soumraky se obláčel.

Leč marná snaha, vymanit se zcela
z pout, s dítětem již srostlých těsně tak;
než nadéješ se, kolem tvého čela
zas krouží jordanských těch ptáků mrak.

Let tisíce již Evropou se střete
a barvíte i naše kalné dny —
zda přijde čas, kdy navždy uniknete
s řas člověčenstva, palestýnské sny?

Ranní.

Svit rozletá se v luka, role, háje,
proud vybleskuje prchající m'hou,
jak v zámku osvětleném lampou báje,
kdes v dáli okna rudým zlatem žhou,
to slunka odleskem, jež zvolna vstává,
jas, oheň, krása, blaho, rozkoš, sláva —
Ó, kloním, zářivé, líc před tebou!

Jak tebou všechno plesně vstává k žití,
jak radostí kraj září daleký
a rosa slastná, jíž se květy třpytí,
i v moje oči stoupá bezděky;
ba usmívat se zdají ve tvém lesku
i vrásky báby, jež mou kříží stezku
a zdraví: „Pochválen!“ — „Až na věky!“

Buď pochválen! — My chválíme Jej oba:
ta žena, která belhá k chrámku tam,
kde jí Ho zjeví oltářová zdoba,
květ zlatem vetkaný a svicí plam,
jak ten, kdo Jeho velebě se koří
v luk středu zelených, kde pouze hoří
ve květu živém rosy drahokam.

Buď chválen, veleben! Jak jinak vtělí
v řeč lidskou duše přemocný ten cit,
jímž proniká ji obzor jitrem skvělý
a jasný vzduch, jenž vůní lučin syt,
květ blatouchu, jenž zlatem vody pásá,
zpěv skřivana, jenž ranní pozdrav jásá
vstříc slunci, tečkou mize pod blankyt!

Jak vděčnost jevit nepojaté Moci,
té Vůli neznámé, jež střebla sen
můj bezbranný a po mátohách noci
zas dopřála mi spatřit jasný den
a znovu ssáti do svěžího nitra
tu všechnu krásu májového jitra
a těšiti se z pestrých žití změn.

Moc? Vůle? — Opět lidská slova hluchá,
jež stačí chudosti jen lidských měr,
jež z nízkých kruhů hmotnosti a ducha
v ten nesahají nezbádaný šer,
kde za veškera Kosmu nekonečnem,
za hmotou, myšlénkou i samým věčnem
Ty trůníš v taji nedostižných sfer.

Ty taji věčný sám, jenž jména nemá!
Již proto ústům kážu mlčeti.
Jen obdiv, radost, vděčnost moje němá
buď Neznámému jitřní obětí
a pevný úmysl, že Tvému chtění,
jež tuším v lepším svého srdce chvění,
den tento moje snaha zasvětí.

Jen stéblo aspoň zbudit mezi skalím,
jen jeden vsadit do úhoru květ,
jen jedním aspoň přispět zrnkem malým
k té setbě pro žeň šťastnou příštích let,
k té setbě všech, jichž snah je touha zřídlem,
by kdysi lidstva šťastnějšího sídlem
a lepšího se stal Tvůj krásný svět.

—

Klekání.

Zas po letech jsem přišel za večera
v kraj svého mládí. Za údolím stráň
do měkce zahnědlého pološera
již splývala; leč nad ní chrámu báň
se skvěla dosud v nebesklonu vzňatém
jak stará malba na pozadí zlatém.
I zámek prostý, školu, hrstku střech
svit pozdní opřádal jak zlatý dech.

V té záři ztlumené, spíš zářném šeru
tak sladce pohasíná letní den,
jenž hořel, svítil v barev příkrých steru
a hlučel, znojem práce naplněn,

kos řinčením a stébel chrupotem,
žen pilných zpěvem, vozů skřipotem.
Teď v poli klečících jak řady mnichů
ze snopů panáci jen snějí v tichu,
co zatím ve vsi tam, sňav s beder kosu,
muž k odpočinku na práh usedá
a s čela stírá denní píle rosu;
kouř sivým chocholem se pozvedá
nad nízkou střechu, pod níž v kruhu dětí
mu žena chystá prostou večeři —
Těm v pravdě chvíli odpočinku světí
zvon večerní, když jasně udeří,
v tiš soumraku a šíro do polí
své snivé Anděl Páně hlaholí.
To v milý oddech perně zasloužený
a v myšlenky na skrovnou potravu,
na klidný sen po boku věrné ženy
zní hymna tajemného pozdravu
z těch jasných říší nadšeného snění,
zkad splývá v duši zář a povznešení. — —

V tom na věži se vskutku ozval zvon,
svým světě hlaholem dne tichý skon;
a mně tu bylo, jakbych slyšel zas
kýs dávno neslýchaný, milý hlas,
z těch hlasů v srdci navždy poutkvělých,
z těch hlasů drahých, navždy oněmělých.

Co všechno duší hlas ten rozvlnil!
Jak čas by uplynulý rázem zpět
se přivalil a nitro naplnil
vším blouzněním a sněním oněch let,
kdy hoch a jinoch v jaré hlavy sklonu
zde naslouchával večernímu zvonu!

Ó pamatuji: ani v oněch letech
nechť ruce sepjal jsem a sklonil hlavu,
já nemodlil se po křesťanském mravu;
nechť někdy šepot chvěl se na mých retech,
já nezřel při tom slově šepotaném,
jak anděl, v ruce sněžnou lilii,
skráň v záři nebes kloní k Marii
a nese zvěst o divu svrchovaném.
A přece, co jsem cítil duší vláti,
když naslouchal jsem ve ztišení kolem
té hudbě slavné nad strání a dolem, —
jak jinak nežli modlitbou to zváti?

Toť bylo jako očistění náhlé
od zemských šlak, jak povznešení duše
v kés horizonty světla neobsáhlé,
jak utonutí v tajné božstva tuše.

Ó klekání, mně zdávalo se časem,
že nejsi kovu neživého hlasem,
že z duše krajiny tvá píseň zní,
v níž věrně ztlumočena vylévá se
slast, tesknost všecka chvíle večerní,
vše kouzlo skryté v růžných mlžin kráse,
když na západě tonou v moři zlata
a nad nimi je první hvězda vzňata,
že přírody tu rozechvělý cit
si hudbou zvonu musí ulevit —
tak právě jako jarem zpilý kraj,
když do haluzí mladých bujné spleti,
kde voní, raší poupě na poupěti,
noc vlahá stříbrem tká svůj sladký taj,
své ulevuje rozkoši a tísni
ve sladkoteskné slavíkově písni.

Ó klekání, co valných pokolení
již stejně slýchalo tvé hlaholení!
Den jako den po věky znělos tak
těm, kdož tam na hřbitově malém leží,
i těm, jichž rov už rozeznáš jen s těží,
i těm, jichž hrobu zmizel každý znak;
před námi tisíce již, statisíce
vždy za soumraku, když tvůj zapěl zvon,
ke spjatým rukám naklonivše líce
na chvíli zapomněli všední shon
a s modlitbou zrak ducha vznesli v nebe
neb dumavě jej ponořili v sebe.
Mním, duchů milióny v hudbě tvojí
že k nám se druží šepty snivými, —
ó hymna jsi, jež po staletí pojí
rod starý s novým, mrtvé s živými,
nechť jeden zbožně říkal Anděl Páně,
a jiný zvykem jen spjal k ruce ruku
neb v dlaň jen sklonil nevěrecké skráně, —
přec citem svým se ve tvém střetli zvuku. — —

Zníš, klekání, nad mého mládí nivou
a melodie dávno doznělé
let krásnějších zpět vodíš v duši snivou.
Jak jinak zraky vystřízlivělé
teď hledí k nebesům a na svět vůkol,

v mé nitro vlastní, na života úkol,
co sladkých ohňů v čele vychladlo,
co zářných vidin ve tmu zapadlo —
a přec, ty svatý zvone klekání,
v mém srdci ještě našel's onu strunu,
jež chvívala se po tvém vyzvání
kdys nitrem plným blouznivému junu,
ač ucho moje ve tvých úderech
míň pozemské již sladké hudby slyší
a s vánkem večerním již cítím dech
té noci jiné, velké, jíž jsem bližší. —

Již zvonů hlahol nad krajinou ztich';
jen hruď mi ještě plní ohlas jich.
Již umlkly, — a snad že přijdou časy,
kdy nerozvlní podvečerní vzduch
báň žádná velebnými zvonů hlasy:
Vždy dál a jinak spěje lidstva duch,
vždy k novým cílům bouří přes ruiny
a jiným myšlenkám šat hledá jiný — —
Však nechť i všechny svatyně se sřítí,
zvon tajemného o neznámu snění,
tuch mimozemských, pro něž jména není,
vždy na dně srdcí lidských bude zníti.

Poďme, chlapci, poďme zbíjať,
Keď němáme za čo píjať!
ej, veď sa nám počala
bučina rozvíjať.

Alešova illustrace k národní písni.

Hostem u básníků.

Nové překlady Jar. Vrchlického.

Thomas Campbell.

Poslední člověk.

Co světský tvar, propadne v zmar
i slunce musí mříti,
než Nesmrtelnost za svůj dar,
co smrtelné, můž vzíti.
Na duši mou sen dopadal,
jenž duchu mému křídla dal
a k době té mne schvěl,
já tvorstva slední okamžik,
jak druhdy Adam jeho vznik,
jsem ve svých dumách zřel.

Zrak slunce chorobný měl vzhled,
zem bledá, šedá tlela,
kol posledního z lidí v sled
se koster řada schvěla.
Ti v bojích mrtví, rezavou
zbraň vzpínali ti nad hlavou,
ty strávil hlad neb mor,
kol města prázdná, ani šum,
co mrtvol plných ku břehům
táh němých lodí sbor.

Jak prorok slední člověk stál
bez pochyb klidný, bdělý,
jak bouře valný duch když vál
a zpustošil hvozd celý.
Řka: Hrdé slunce, zhasni již,
tvá tvář je led, ach, ustaniž
dál plout, jsme bratři teď.
I Milost prosí: Ne víc dál,
slz lidských zřelos ve příval,
dál téci nemá, hleď!

Ať moudrost, pýchu, nádheru
v tvém svitu rozvil člověk,
i uměn slávu veškeru,
jímž slouží živly po věk,
já pro tebe přec nechci lkát,
dne králi, skloň se na západ

s triumfů řadou všech,
jež ozářil tvůj pablesk kol,
jen rci, zda tebou lidský bol
kdy zhojen a kdy vzdech?

Jdi! Zapomnění závoj nech,
nech noc na všecko spadnout!
Víc nevzcházej, by lidstvem vzdech
a bol zas měl snad vládnout.
Té smutné hry již zanechej,
smyslnost více nevzbouzej
dost muk, ať lidstvo spí!
Jak nemoci je zdrala léč,
a jak je bitev schvátil meč,
jak srpem tráva tlí.

Já též mdlý jsem, bych mohl dál
v tvé žáry patřit schnoucí,
ty svědku patřící v můj žal
mřít neuzříš mne, mroucí!
Můj ret, jenž lká tvé requiem,
ty neuzříš, jak chvějný, něm,
ni bledost tváří mých,
zmar kosmu buď můj slední šat,
chci pouze v temnot majestát
by mroucí dech můj tíh.

Můj duch jen k tomu vzletí zpět,
kdo rajský tvůj žeh vznítil,
však nemni, zmírá, tvůj že hled
se v zmaru v slepost zřítil!
Vzplá v blaženství mu nový den,
jejž neznáš ty a jejž dal ten,
jímž člověk spasen vstal,
vstoup k břehu pekelných on řek,
tam pekel trofej urval, rek,
a smrti osten vzal.

Mři, slunce! V trosek všeho říš
chci hrdý tady čníti!
Z všech slední nejtrpčejší číš,
již člověk pil, chci píti!
Rci moci, jež tě skryje v klín:
Tak Adamův mřel slední syn,
v rubáši kosmu mřel,
on v tříšti všeho hrdý stál,
on Nesmrtelnost v úděl vzal,
neb za štít Boha měl!

—

Thomas Carlyle.

Cui bono?

Co jest Naděj? — Smavá duha,
dětí zástup za ní lít,
tady není, dál vždy, dále!
Ani gnom ji nezachyt.

Co jest Život? — Kra, jež taje
v moři, kolem slunný břeh,
skočíš vesel na ni — splývá,
klesneš, zmizíš ve vírech.

Co jest Člověk? — Bludné dítě,
marný zápas, boj pln zlob,
všecko chce, nic nedosáhne,
vše co stihne — úzký hrob.

—

Ch. A. Swinburne.

Cor cordium!

(P. B. Shelley.)

Ó srdce srdcí! Čiši lásky žáru
zde skryto v tísni trav a v změti kvítí!
Ó divuhodné srdce, jehož žití
v svou lýru Volnost proměnila! V čáru

Tvé touhy mrtvá láska z hrobu zmaru
se zvedla, vítěz! Její zpěv slyš zníti!
A jak tvých zlatých písní déšť se řítí,
s ním denně z hrobu zní on v slavném páru.

Ó srdce, jehož zpěv stydnoucí krev!
Ty srdce sladší, než tvůj vlastní zpěv,
svou volnou láskou volné učiň nás!

Svou pravdou pravdivé, svou silné silou!
Až Volností lesk skane, mír a jas
na chmurné moře, na zem živnou, milou!

—

V San Lorenzo.

Snem zpilá Noci, nepřišel tvůj čas?
Zvěst jitra posud sluch tvůj neranila?
Buď kámen, sen! Vstát musíš, jak jen lila
se s nebe spásná slova: Budiž jas!

Věř, v starou hanbu nechce žádný z nás,
v trud starý abys ty se probudila,
a k vůli tobě, jež's tak dlouho snila,
máš právo spáti, nezved by se hlas.

Dar blažený, jenž tvým jest údělem:
to štěstí spáti a být kamenem
ti mlčky, k vůli tobě přejem, hleď!

Ač víme, žiješ! necháme tě snít,
ten úděl, nevidět a necítit —
Však anděl tvůj tě nezbudí — ni teď?

—

W. Wordsworth.

Snění chudé Suzany.

Na rohu u Wordstreetu z mlh sotva vzplane den,
drozd v kleci visí, zpívá již tři roky pták ten,
a Suzana když chudá šla kolem, tady stála,
a v ranním tichu písni vždy jeho naslouchala.

To jásající nota! Stesk divný na ni pad,
tu před ní roste hora, dál vidí stromů sad,
a valné sloupy páry skrz Lothbury se valí,
Cheapsidský dole potok, jí zdá se, teče z dáli.

A zelené zří louky pod svahů úbočím,
v nichž běhávala druhdy tak často s vědrem svým,
a chatrč osamělou, holubí hnízdo, malou;
tam žije, co zde pouze jest její láskou stálou.

A zří . . . jí srdce plesá! Však náhle horstva klín
a pára, potok mizí a stromy a jich stín,
víc neproudí již řeka, nepne se hora výš,
před zrakem jejím všecky roztály barvy již.

—

V březnu.

Kohout, slyš, zpívá,
proud šumně splývá,
ples ptáků zní v sítí,
kde rybník se třpytí,
v slunci spí zelená pole . . .
staří i mladí

po práci pádí,
skot chýle hlavu
pase se v davu,
jak jeden celý tlum v kole.

Jak armáda sbita
sníh se jen kmitá
tu onde polem,
dlí na vršku holém,
oráč si zahoukne časem;
radost plá v stráni,
život vlá v pláni,
obláčky se tratí,
po dešti se zlatí
rostoucí blankyt jasem.

—

Jules Bois.

Filosofie.

Pierrot lunou ozářený
cpe dýmku svoji s hrdostí,
ví, osudu že všecky změny
i každý zdar že marností.

Co efemerní všecka sláva,
co mučenických palem svit?
Ku břehům taje, noc kde tmavá,
dnes, zítra dlužno sestoupit.

Co na plat! Vše se láme, klame,
čím naděje, jež v pokrm dáme
té lidské kostře? — Sen a báj!

Však dnešek trochou nikotinu
Pierrot vyzlatí si v stínu,
a lidský vytvoří si ráj.

—

Louis Ménard.

Açoka.

Açoka roste v černých lesů klínu.
O vánky večerní ji čeřte v lehkém chvění!
Açoka vzplane v květ, když do jejího stínu
si dívka sedne v snění.

Však vánek, slunce darmo k ní se šine,
pod jejich polibky by květem vzplála celá,
Açoka sklání se a smutně hořem hyne,
když pod ní dívka neseděla.

Květ písně takto dřímá v duši mojí;
by kalich otevřel v jas denní, zaplál k nebi,
jednoho z paprsků, jež v srdci tvém se rojí,
ó dívko, pohledu je tvého zapotřebí!

Však zlatovlasé mládí v sklon se chýlí,
bez ceny minulost a máj můj na odletu,
a láska nepřišla, mé srdce pusté býlí
jak Açoka mře bez rozkvětu.

Yvanhoe Rambosson.

Oškliví ptáci.

Mé srdce se jak klášter klene,
v něm brány zavřeny z všech stran
a ve zahradě uzamčené
neschýlí růže větrů van.

Bez štěrku vidíš každou stezku,
vždy svěží loubí zelená,
a na zdech v sladkém slunce blesku
se zvolna broskev červená.

Toť věrný obraz srdce mého,
kde samota mi celý svět,
tůň toho štěstí nesměrného
mi zkalí někdy chmurný let:

Tož černých ptáků — vzpomínání,
na šedou zeď jich sedne tlum,
a lidská zrada, oklamání
jest hořký obsah jejich dum.

Noviny a novináři bulharští.

Píše Jos. J. Toužimský.

(Dokončení.)

imo uvedené již počaly r. 1883 vycházeti: V Sofii *„Učeben Věstnik“*, měsíčník Spasa Vacova, čilého spisovatele a profesora, věnovaný školským věcem a *„Medicinska sbirka“*, měsíčník vydávaný od zdravotní rady. V Ruščuku *„Naroden Učitelj“*, měsíčník Drag. Valtera věnovaný obecnému školství, jenž vycházel 4 leta. Ve Vidině *„Svoboda“*, týdenník redigovaný Dim. Miševem, s liberálním programem za obnovení ústavy, jenž vytrval do konce března 1884. V zabalkánském Bulharsku v Staré Zagoře počal v únoru D. M. Naumov vydávati zemědělský a samosprávný orgán *„Zemledělec“*, jenž vycházel třikráte měsíčně a těšil se velké oblibě jako jeho redaktor. Naumov (1851—1884) studoval v Čechách gymnasium a v Heidelberce a Lipsku politickou ekonomii na universitě. Svým listem, jenž o rok ho přečkal, zvěčnil se jako svou činností mezi svými spoluobčany.

V Plovdivě objevila se v lednu liberální *„Južna Bъlgarija“*, jež do r. 1885 vycházela dvakrát v témdni redakcí Georgi Beneva, Starozagorce narozeného r. 1843, jenž v Praze a Vídni studoval historický obor na universitě a od mládí horlivě se účastnil ruchu novinářského. R. 1875 účastnil se povstání, r. 1876 odebral se s protestem svých spoluobčanů proti ústavě Midhada paše k zástupcům velmocí v Cařihradě. Po celou dobu trvání Východní Rumelie byl poslancem v Plovdivě a většinou i členem stálého výboru. Zde od listopadu vycházel i měsíčník pedagogický *„Učilišten Dnevnik“*, redigovaný od Joakima Grujeva. Jako zvláštnost sluší uvésti i žurnalistický pokus naivně vlasteneckého směru *„Kosmopolit“*, jejž krátce vydával v Plovdivu Ivan Petr Žilka (t. j. Jan Petržilka, jenž dříve býval soudcem v Čechách).

Sofia stávala se opět střediskem ruchu novinářského a těžištěm politické situace. Cankov s částí liberálů a s konservativci byli pro obnovení ústavy, prohlásili také ihned úplnou svobodu tisku, ale přece na samém konci roku prosadili ve sněmu, aby vedle sněmovny nastoupil i senát o 36 členech. Ihned však nastal boj za neobmezenou a nezkrácenou ústavu Trnovskou. Politická amnestie zjednala opět přístup Karavelovu, Slavejkovu a jiným, kteří v podzimu r. 1883 se navrátili a se Stambolovem a Suknarovem podstoupili tuhý boj proti Cankovu a jeho koalici. Radikální tato strana chovala se sympaticky i k Rusům, od nichž nadála se podpory a s nadšením provázela Soboleva a Kaulbarsa při jich odjezdu ze Sofie. Zatím nastala nová ještě krise. Oba generálové stěžovali si v Petrohradě na knížete Alexandra a následkem toho byli odvoláni oba pobočníci knížete, Rusové Lesovoj a Polzikov. Kníže rozhorlil se tak,

že vypovídal i jiné Rusy. Klid zjednán byl odchodem Jonina, jenž nahrazen Kajanderem, a vojenskou konvencí, kterou uzavřel Mikuláš Kaulbars, bratr předešlého. O Rusko však nemohl se kníže více opírat.

Krisí ministerskou počal nový r. 1884. Konservativní ministři Načovič a Stojlov opustili ministerstvo a jejich místa zaujali Pomjanov a Sarafov, kabinet Cankova byl tedy jednotného rázu, liberální, avšak pro opravu ústavy. Již však v lednu vztýčila v Sofii svůj prapor *„Trnovska konstitucija“*, list dvakráte v témdni vycházející, jehož program označen jest v jeho názvu a který velký měl vliv na průběh událostí v Bulharsku. Byl orgánem spomenutých radikálních liberálů a jeho redaktorem, aspoň první doby, byl Petko Slavejkov, později Makedonec Rizov, syn Slavejkova Ivan, Ilija Georgov a D. Mišev. Vycházel do r. 1888, kdy za změněných politických okolností zanikl. Na obranu liberální politiky Cankova vstoupil v březnu v život *„Srědec“*, též dvakráte týdně vycházející orgán, jehož redaktorem byl dr. Štěpán Danev. „Svoboda jest slunce, pod nímž jedině národové rozkvétají a prospívají,“ praví Danev v programové stati. „Ale kdo chce svobodu, musí chtíti i pořádek . . . státní organisaci . . . politickou neodvislost . . . silnou vládu.“ Dr. Danev, narozený r. 1858 v Šumnu, studoval v Praze do r. 1878. Odtud r. 1876, když vypukla válka srbská, odebral se do Bělehradu, kdež vstoupil do bulharské legie a pod vedením Filipa Totja bojoval za svobodu srbskou. Studoval pak i ve Švýcarsku, Německu a v Paříži. Účastnil se již dříve horlivé novinářského ruchu a stal se později hledaným advokátem v Sofii a po pádu Stambolova místopředsedou sněmovny. „Srědec“ vycházel až do sjednocení.

Hlavní událostí r. 1884 byly v květnu volby sněmovní do sněmu na základě ústavy Trnovské a sněm v Trnovu 12. července zahájený, jehož pisatel očitým byl svědkem. Cankovova liberální strana propadla. „Cankov dole, Karavelov gore!“ ozývalo se při volbách a většina dala také výraz svému přesvědčení tím, že Karavelova zvolila za předsedu sněmovny. Cankov odstoupil a Karavelov zřídil novou vládu, jejímiž členy byli Slavejkov, jenž péro novinářské vyměnil za ministerstvo vnitra, Ilija Canov (známý jako obhájce legionářů Botjova před tureckým soudem ruščuckým) zahraničných věcí, Radoslavov, jenž z redaktora stal se ministrem spravedlnosti, gymnasiální ředitel Karolov vyučování. Důležitou osobou byl mladistvý Stambolov, jenž zvolen za předsedu sněmovny. Od té doby hrál Stambolov úlohu státnickou. Změna ta znamenala vítězství nezkrácené ústavy Trnovské. V zemi nastalo vskutku utišení a klidnější, pravidelný vývoj. Vládnoucí strana i konservativci byli pro knížete, Cankovisté většinou byli v oposici proti němu.

V Trnovu vycházelo v červnu po čas zasedání *„Narodno Sobranije“*, jež redigoval Dim. Petkov. Směr jeho byl týž jako „Trnovské Konstitucije“. Charakteristické jest to vydávání pro novinářstvo bulharské tím, že jen daná okolnostmi potřeba jest příčinou vycházení listu a když ta přestává, přestává i list. Zde potřeba ta byla ovšem velice jen krátká, osm čísel dostačilo, aby list vyhověl svému úkolu, ač úkol jeho má svůj historický význam. Podniky novinářské, aby časopis vycházel za všech okolností a interess novinářský byl hlavním jeho vodítkem, dosud se v Bulharsku nezdařily.

Nápadna jest obliba v četbě satirické a humoristické. I r. 1884 objevilo se dosti toho druhu listů, také však bez dlouhého trvání. V Sofii počal Milarov vydávati *„Klepalo“*, jiné *„Klepalo“* vycházelo ve Svištově; v Trnovu objevila se *„Draka“*; v Rusčuku *„Komar“* v červenci a *„Rašeto“* v říjnu, jež v polovici r. 1885 dokončilo svou pozemskou pouť; v Plovdivě *„Vestniče“* v červnu a *„Kokoška“* v říjnu počaly vycházet, ale brzo zase ustoupily jiným pokusům.

Klidnější než všechna předešlá léta od osvobození Bulharska byl domácí vývoj za vlády Karavelova. I rok 1885, jenž náleží k nejvýznamnějším v nových dějinách bulharských, zdál se býti mnohoslibným ustáleností poměrů. Tím větší obracena nyní pozornost za hranice knížectví. Osvobozené Bulharsko bylo od samého počátku útočištěm Bulharům z Bulharska neosvobozeného, jmenovitě z Makedonie. Na sta a tisíce Makedonců přicházelo do knížectví a Východní Rumelie. Zakládány spolky makedonské a již r. 1884 zřídil se v Rusčuku centrální komitét makedonský. Hned v lednu 1885 objevil se v Sofii *„Makedonskij Glas — La voix de la Macédoine,“* bulharsky a francouzsky vycházející týdenník a v únoru v Rusčuku *„Makedonec“* týdenníky, k nimž v březnu přidružil se v Čirpanu vycházející měsíčník *„Makedonski sъlzi“*. Účel všech byl stejný. Dle smlouvy Svatoštěpánské, v níž od hr. Ignatěva vytknuta pro Bulharsko hranice ethnografická, měla Makedonie tvořiti s Bulharskem jeden celek. Smlouvou Berlínskou byla však tato hranice zvrácena, Bulharsko obmezeno jen na Podunají, na jih od Balkánu zřízena samosprávná Rumelie, a Makedonie jakož i Drinopolsko měly obdržeti pouze reformy dle vzoru Kretského. Avšak starý nešvar potrval tu dále. Opravy nejen neprováděny, ale naopak stav věcí ještě se tu zhoršoval. To mělo i stálý kvas za následek. Makedonské listy a spolky byly orgány osvobození neb aspoň zlepšení krutých těch poměrů. Odhalovaly zlořády, povzbuzovaly obyvatelstvo, dovolávaly se oprav slavně slíbených a organisovaly svépomoc, slovem zasazovaly se o to, aby lidské poměry zavládly i v neosvobozených zemích bulharských.

Vynikající, jmenovitě pro cizinu určené francouzské stati v „Makedonském Glase“ pocházely z pera Ivana Eustratije Gešova, o němž již stala se zmínka. Redaktoři listu byli dva mladí Makedonci, Dimitr Rizov z Bitolje a Ilija Georgov z Velesu. Oba účastnili se později hnutí proti Stambolovu a Georgov byl odsouzen k žaláři, Rizov zmizel za hranice. List jejich nevycházel však ani rok, ježto sjednocení a válka se Srbskem obrátily k sobě všechnu pozornost. „Makedonec“ redakcí Nikoly Živkova, druhdy účastníka revoluční propagandy proti Turecku a pomocníka Botjova, vycházel téměř dvě léta. „Makedonski sъlzi“ redakcí mladého učitele Milju Kasabova vycházely do sjednocení. Zaniknutí žurnálů těch neznamenalo však zaniknutí myšlénky jimi hájené, na místo starých objevily se nové, na místo jedněch redaktorů jiní.

Ještě klidněji než v knížectví počínal rok 1885 ve Východní Rumelii. Tam staly se pozoruhodné změny. Při volbách doplňovacích r. 1883 zvítězili tu „kazjoni“ čili erárníci, radikálové přijavší sami jmeno to na posměch jim dané. K nim přidružil se i Med. Dr. Stranski, jenž stal se pak předsedou sněmovním v Plovdivu. Jejich politickou snahou bylo

podporovati kandidaturu Bogoridovu na prestol knížectví. V dubnu však r. 1884 vypršelo pětiletí generalního gubernatorství Bogoridova a pro neshodu s ruským konsulem nebyla již kandidatura jeho od Ruska na nové pětiletí gubernatorské v Cařihradě podporována. Mimo to utvrzována i shoda mezi radikály a knížetem Alexandrem Battenberským, čímž snaha ona stávala se bezpředmětnou. V podobné situaci byli i sъjedinisté, konservativci jihobulharští a přívrženci ruští, jejichž orgán „Sъjedinenije" byl pro jmenování Alexandra Battenberského generálním gubernatorem východorumelským. Dne 8. května však r. 1884 podepsal sultán irade, kterým ustanoven ve shodě s velmocmi Gavril Kъrstevič generálním gubernatorem na pět let. I jejich snažení stalo se tedy bezpředmětným a jako vládní strana počínali si s ním nyní opatrně, zvláště když při nových volbách zvítězili úplně. Nové direktorium: N. A. Načov pro vnitro, Med. Dr. Chakanov pro veřejné práce, Bobčev pro spravedlnost, Madjarov finance a básník Veličkov pro vyučování, sestávalo vesměs ze sъjedinistů. Prušák Drigalski byl od sultána jmenovaným velitelem vojenským.

Jenom zdánlivě však byla hladina veřejnosti klidna. Myšlénka sjednocení byla přes příliš zakořeněna v myslích a srdcích všech, než aby v danou chvíli nebyla došla mocného ohlasu. Samo Turecko přispívalo k tomu překážkami pravidelnému vývoji činěnými. Z šesti východorumelských rozpočtů potvrdilo jediný. Taktéž zákonů přijatých sultán nepotvrzoval a vláda byla nucena si pomáhati prozatímnými nařízeními a opatřeními, rok od roku obnovovanými. Tak odepřel sultán sankci i usnesení, aby z prostředků veřejných dostalo se náhrady vesnicím r. 1876 od Turků spáleným a vyvražděným.

Proti stavu tomu a vládě vyvstal v květnu r. 1885 v Plovdivu nevelký list, „*Borba*" (zápas), jenž již jmenem svým byl jako opovězením války. Jen 15 čísel vyšlo všeho všudy týdenníku toho, ale účinek jeho byl neobyčejný. Obratně sice ale bezohledně a ne uhlazeně hlásal boj proti všemu, co souviselo s panstvím východorumelským. Redaktorem jeho byl Zacharij Stojanov. Zajímavá to zajisté osobnosť! Jako ovčák ve svém rodišti Medvenu na Kotlenském Balkáně, krejčí v Ruščuku a potom sluha v revolučním čtenářském spolku ruščuckém zahájil svou životní dráhu horlivě se vzdělávající tento samouk; jako apoštol a mučenník revoluce proti Turecku a bojovník za osvobození své vlasti pokračoval; jako novinář a předseda národního sněmu dokončil svůj život v 39. roce věku r. 1889 v Paříži. Knížectví musil opustit pro svůj spisek „Iskender bej" r. 1881 proti knížeti Alexandru namířený a utekl se do Plovdiva, kde náležel k straně radikální.

„Borba" vedla boj za sjednocení zevně a redakce byla spolu tajným komitétem. Vydatnou posilu získal Z. Stojanov v dr. Stránském. Vycvičen v apoštolování a zřizování komitétů z dob tureckých, Stojanov s prospěchem provedl tajnou organisaci pro sjednocení Východní Rumelie. Ohlasu docházel na všech místech. Města i odlehlé dědiny, důstojníci, kupci, rolníci, učitelové, popové přidružovali se k hnutí tomu. Co Stojanovu ve vrstvách lidových, dařilo se Stránskému ve vrstvách vysokých, mezi veliteli vojenskými a jinde. V Dermendere na úpatí Rodopském odbývala se 6. srpna schůze důvěrníků, na nížto usneseno, že od 15. do

20. srpna má se státi rozhodnutí. Vláda pátrala po strůjcích hnutí, jež viděla růsti, aniž věděla kam míří a odkud vychází, osnovatelé odbývali však své porady a řídili organisaci v bezpečí z území nepoddaných vesnic pomáckých.

Náhoda tomu chtěla, že vládcové obou bulharských zemí byli za hranicemi. Kníže Alexandr meškal v Čechách na velkých manevrech v Plzni, odkudž se odebral ještě do Františkových lázní, aby s ruským ministrem Giersem upevnil shodu. Když se navrátil, dostavila se k němu 15. září deputace od žurnalisty Rizova vedená, jež mu oznámila, že bude proveden převrat. Kníže vymlouval deputaci záměr ten, jemuž sám nevěřil. Generální gubernator Krstovič navrátil se 13. září z Cařihradu, kde se zasazoval o lepší shodu mezi sultánem a svou vládou.

Dne 13. září vyšla „*Samozaštita*“, jediné jen číslo od Zach. Stojanova a Rizova v Plovdivu vydané, avšak číslo to bylo heslem k počátku. V noci na pátek 18. září zavzněly zvony a ozývalo se hlučné volání „Ať žije sjednocené Bulharsko!“ Obyvatelstvo vybíhalo na ulice a tu dovídalo se, že Východní Rumelie dokonala svůj život a místo ní že nastupuje sjednocení s knížectvím. Majoři Filov, Nikolajev a Mutkurov obstoupili sídlo generálního gubernatora, který provázen od děvčátka s tasenou šavlí posazen do vozu a vyvezen do Sofie. Všude ozýval se jásot. Ráno táhly nadšené zástupy z vesnic vedené od popů, učitelů nebo starostů, aby s vojskem postavily se na obranu sjednocení. I poslední stopy Východní Rumelie rázem vyhlazovány a vše měněno v knížectví, vojsko, pošty, úřady, školy. Zároveň i v ostatních městech uvítáno sjednocení. O polednách obdržel kníže Alexandr telegram, že převrat jest hotov, že bývalá Východní Rumelie stala se jižní částí knížectví pod jeho žezlem. Na knížeti bylo se rozhodnouti mezi politikou velmocí a bulharského národa. Kníže prohlásil se pro sjednocení a 21. září byl nadšeně uvítán v Plovdivu, kam v průvodu předsedy ministerstva Karavelova, předsedy sněmovny Stambolova a jediného jen pobočníka z Varny přes Šipkinský Balkan koňmo se odebral. Pluky z knížectví na rychlo vypravené brzo následovaly. Skutkem tím získal si Alexandr Battenberský teprve opravdové obliby v národě.

Nejen ve vývoji národním, ale i v novinářstvu bulharském stala se pozoruhodná změna. „Marica“ a jiné listy jihobulharské přestaly vycházet a na místo všech nastupovaly nové, především denními událostmi vyvolané. Dne 18. září počal v Plovdivu o jednom listě vycházeti denník „*Dneven bjuletin*“, vycházel však jen do uzavření míru srbskobulharského. Sofijské listy vydávaly zvláštní vydání. V Ruščuku objevily se v říjnu „*Telegrafičeski Novini*“, jež přinášely novinky právě došlé, v Silistře v září „*Vrěme*“ a v říjnu „*Telegraf*“ a ve Vidině v listopadu „*Vzraždanije*“, vesměs však brzo opět zanikly. V Silistře vycházel i denník „*Zora*“, jenž následujícího roku vycházel dvakrát téhodně a potom jako týdenník, až pro strannický spor v r. 1887 zanikl. Redaktoři jeho byli M. D. Tichčev a potom A. Stojkov.

Turecko překvapeno bylo zcela nepřipravené a obávalo se, že neostane jen při Východní Rumelii, nýbrž že hnutí to rozšíří se i na Makedonii a Drinopolsko. Soustřeďovalo tudíž především vojsko na hranicích k vlastní obraně a obmezilo se na protesty. Rychle a přesně provedena

mobilisace 55.000 mužů ze severního a 38.000, dobrovolníky v to počítaje, z jižního Bulharska a veškerá tato moc soustředila se na hranicích proti Turecku. Zároveň však objevila se osudná neshoda, jež příštímu vývoji vtiskla svůj ráz. Ruská vláda nesouhlasila s tím, co se stalo a odvolala ruské důstojníky. Tím způsobem co Rusko stavělo se proti porušení Berlínské smlouvy, Anglie s ním souhlasila. Řecko a Srbsko shledávaly v tom pro sebe úkor, kdežto však v Athénách přestávaly na hlučných projevech, Srbsko zbrojilo a hned po převratu soustřeďovalo svou armádu na jižních hranicích. Posléze po uzavření půjčky 14. listopadu opověděl král Milan válku a srbská armáda překročila hranice postupujíc koncentricky proti Sofii a vyslavši jeden oddíl (12.180 mužů s četným dělostřelectvem) proti Vidinu. Vítězný postup byl však již 17. listopadu u Slivnice zastaven. Rychlými pochody spěchaly bulharské pluky od jihovýchodu k severozápadu a 19. listopadu Srbové poraženi a donuceni k útěku. Válka ukončena po dvou bitvách 26. a 27. listopadu u Pirotu, kde rakouský zástupce 28. listopadu zastavil vítězný postup bulharský. I Vidin byl statečně uhájen od Uzunova. Mír podepsán pak 3. března (ve výroční den smlouvy Svatoštěpánské, národní to svátek bulharský) r. 1886 v Bukurešti.

Sjednocení a obhájení celistvosti vítěznou válkou byly události, jež, jak pochopitelno, mocně působily na vědomí národní, zvláště když vítězství dobyto od tak mladých vojsk a tak mladých důstojníků. Vyjednávání s Tureckem, s mnohými potížemi a obraty spojené, skončilo posléze Cařihradským protokolem ze dne 5. dubna 1886, dle něhož nepoddané pomácké vesnice a od Turků obydlený okres Kъrdžalský v nejvýchodnějších Rodopách ostaly pod správou tureckou, kníže pak jmenován od sultána na pět let generálním gubernatorem. Ve skutečnosti ostal knížetem a sjednocení sjednocením a s hotovou událostí smířilo se později i Turecko.

Novinářský ruch r. 1885 byl i jinak dosti čilý. Mimo vycházející počaly vycházet v lednu v Plovdivu „*Narodъt*“ redakcí Bulhara Američana Jovčeva. Ilja I. Jovčev, narozený r. 1850 v Slivně, náleží k mužům, kteří obdivuhodnou energií razili si životní dráhu. Ze Slivna ocitl se v devátém roce v Oděse, aby tu chodil do školy, již však r. 1860 v Tulče, potom v Cařihradě, kde byl sluhou v tiskárně Slavejkova. Jako 16letý jinoch dostal se na protestantskou školu do Plovdiva, odtud do Cařihradu a r. 1870 do Ameriky, kde studoval na gymnasiu a r. 1877 absolvoval Clinton Hamilton Collège vydělávaje si při tom na živobytí mimickými představeními. Vrátiv se byl v Plovdivu úředníkem a od r. 1883—1887 bibliotekářem. Žurnalistiky účastnil se již od let studentských. Odejel však potom opět do Ameriky. List jeho byl liberální, ale bez ohledu na strany. Ostře oposiční, proti Karavelovu, Cankovu i knížeti namířená byla „*Nezavisimost*“, kterou v srpnu počal vydávati Dim. Petkov. Oba ty týdenníky vzaly však za své při sjednocení. Delšího trvání byl „*Napred!*“, týdenník, jenž v březnu v Sofii počal vycházeti redakcí Georgi A. Kъrdžijeva a od prosince 1887 vycházel v Plovdivu do r. 1890, načež zaměněn jiným listem. Jen jako povětroně zasvitly a opět zmizely časopisy „*Izbiratelj*“, jenž v Svištovu v lednu zdarma byl vydáván a potom „*Svištov*“ od učitele D. Stereva redigované; „*Burgaskij Věstnik*“, v Burgasu redigovaný od

Goranova, „*Gabrovskij list*“ v Gabrovu a „*Naroden prijatelj*“ v Sofii. Také socialism učinil pokusy novinářské, ale bezúspěšné: „*Sovrěmennij pokazatelj*“ v Sofii, „*Ravenstvo*“ ve Svištově a „*Rabotnik*“ v Slivně jedva se objevivše opět zanikly. Pokusem o humoristický list byl v červnu Popova týdenník „*Borba za kokalj*“ v Plovdivu. V oboru belletrie objevil se v Plovdivě měsíčník „*Zora*“ od básníka Ivana Vazova řízený. Z odborných listů vycházel v Ruščuku po celý rok měsíčník „*Učitelski věstnik*“, ve Svištově měsíčník pravoslavný „*Christianski sviděteľj*“ redakcí S. Tomova, jenž od července vycházel až do konce r. 1888, v Plovdivu od D. Tončeva řízený výtečný právnický list „*Sъdeben Věstnik*“ dvakrát téhodně, který však též při sjednocení ustoupil novým poměrům, ve Varně jako orgán varnenského lékařského spolku „*Medicinsko spisanie*“, třikráte a potom jednou měsíčně až do r. 1888 a v září ohlásil se také starý dr. Bogorov vlasteneckojazykozpytným listem „*Bъlgarskij jazyk*“, jenž sdílel osud jiných jeho pokusů.

Velkolepé pokroky znamenají pro Bulharsko léta 1870, 1878 a 1885, samostatnosť církevní, osvobození, sjednocení. Více než u jiného národa vidíme v novinářstvu bulharském obraz úsilí, zápasů a života národa toho. Bylo samorostlé jako politický jeho život a to jest jeho předností. Mnoho pracovníků, mnoho dobré vůle, mnoho i vášně a strannické zaujatosti hlásilo se novinami k životu. Jako ručejky zanikaly mnohé pokusy nejsouce s to vybrázditi si řečiště denními překážkami. Mnoho i duševních sil bylo zmařeno nedostávajíc se ve společný proud. I horečka, jižto každý mladý stát prodělává, zalomcovala často povážlivě novinářstvem bulharským.

—

Život v městě.

Vesna nad krajem se sklání:
v obalu květ volně dříme,
nad ložem mu do záclony
třásně jehněd věsí strání,
klade perel milióny.
Však my nic tu nevidíme.

V zpěvu rolník polem kráčí,
čistým vzduchem znějí zvony,
v lese jásá koncert ptačí,
přírodou jdou nové tóny;
z novin čtem to, v duchu díme;
však my nic tu neslyšíme.

Skrýváme se v tmavé domy,
skláníme se v knihy, spisy,
kde se prach a plíseň mísí;
těžko nám i vzpomínati
na park bujný, kde se šatí
novým rouchem staré stromy.

V neděli jen odpoledne
dusný vlak nás nese v dáli:
jen jsme v háji pookřáli,
a již slunce opět bledne,
smutná cesta domů zbývá,
mlha, kouř a chlad vše skrývá.

Květy ještě nerozvité
do rána zas všechny zvadnou,
písně na dně srdce skryté
nedopěny ve hrob padnou;
tak tě, vesny svatý chráme,
z obrazův a knih jen známe!

Jaroslav Haasz.

Ženy dobré, které příliš milují.

Z výletního setkání.

Sepsal **Josef K. Šlejhar.**

(Dokončení.)

atím nadešla mé ženě doba nastávajícího mateřství. Příteli, marné by tu bylo frivolní, kynické pojímání, marny vtipy otrlých třeba starých mládenců, nalezajících při takovéto záležitosti vděčné osvěžení — příteli, to je pro srdce lidské událost veliká. Myslím, že ze všech událostí života nejvýznamnější. Jen doznati ji v pravém jejím významu, srdcem ji pojati a ne frivolní světáckou otrlostí. Jakoby člověk vstoupil do nového života, okřál náhle celým srdcem, nabyl nové chuti k dosavadním povinnostem a další si budoval, celá neblahá minulost jakoby zapadla a přítomnost se vyjasnila. Je ti, jako bys najednou bez vůle své vybočil z dosavadního úzkého sobeckého života v život jiný, rozsáhlý, šlechetnější, nabýval váhy sám před sebou, a jakobys cítil mocnou, oprávněnou platnost své celé činnosti. Celý svět a život ostatní zdá se ti k tvé vlastní existenci blíže posunut, nutně s ní splývaje a rozšiřuje i ustaluje její význam. Kudy chodíš, tane ti na zřeteli: „Nejsem již sám,

mám dítě, jsem životu a rozvoji jeho rovněž platen“ ... A neskonalý prochvívá tě cit radosti ... Nadšení a mocné vzrušení tě jímá, jakého jsi nikdy za žádné doby sebe šťastnější nezažil. Nic v životě člověka nedá se porovnati s událostí touto. A jsi vědomím tímto tak mohutně obrněn, tak pevný a ustálen, že zapomínáš na všechny ostatní trudy, všem vzdorům osudu směle se stavíš a vše, co ti bylo dříve nejtěžšími nesnázemi, nyní jakobys hříčkou překonával. Neděje se nic více jaksi se zřetelem k tobě, ale se zřetelem k tomu napřed nevýslovně milovanému, nevýslovně velebenému, tak sladkému a blahému tvoru, jenž vyšel z tvé bytosti.

Těše se nesmírně na událost našeho manželského života, snažil jsem se první čas nevěděti, co se nyní u nás dálo vlivem těchto nastávajících událostí. Doufal jsem tím více v rozluštění, urovnání — jist, že tímto momentem rodinného štěstí musí se vyvážiti a napraviti všechno.

Jaký jsem to byl blond! Nedovede si však pomysleti nikdo, kdo toho neprožil, co může někdy značiti „jiný stav“ u ženy. Bývá to u špatně vychovaných žen děsný stav pro jejich okolí. Býval-li druhdy jejich jednání samo sebou nesnesitelné, je nyní někdy přímo pekelné. Přináší ovšem stav tento sám sebou mnoho opravdových a nepříjemných útrap fysických i duševních, to je pravda. Ač pochybuji, že by bylo všechno pravdou, co rozličné odborné theorie o tom vybájily. Také jen ženy špatného, zvráceného vychování, nemoudré, nesilné, zmalicherněné, ješitné, předrážděné a citlivůstkářské mohou opodstatňovati podobné drahé bájky, jichž pravá zdravá přirozenost znáti nemůže. Pro bohaté, nemající nic na práci, jsou ovšem vhodny takové nesmyslnosti.

Nehledě již ani k nepříjemnostem fysickým, jež takové ženy tak nedelikátně staví na odiv, bez nejmenší snahy jim vzdorovati, bez nejmenšího sebezapření, ale zveličujíce je nepoměrně, podávajíce se jim celou svou nezřízenou fantasií a nicotnou, nervósně nedůtklivou rozmařilostí — v tom snad zvláštním úmyslu, aby své podrobené okolí co nejvíce znesnadnily, pozlobily, obtěžovaly a svým na odiv vystavovaným nekonečným utrpením jedině k sobě je upoutaly. Když ony stůňou, stonej s nimi celý svět aneb celý svět přispěj ku pomoci. Všechny ostatní ohledy musejí zůstati stranou. — Já trpím, trpte tím více vy všichni ostatní kolem mne. A netrpím ani tak, ale chci, abyste byli svrchovaně přesvědčeni o mém nesmírném utrpení, byli jím pokořeni, jím ovládáni a mně za toto mé utrpení obětovali všechno. To zdá se vyslovovati jejich jednání.

A s jakou zdrcující, vyzývavou výčitkou pro vás podávají se některému skutečnému návalu strastí. Vy za ně můžete a vy jste zlovolným činitelem všeho. Tím že jste zplodil dítě, vyhověl jste jen své choutce a dopustil jste se na takové líné, rozmařilé ženě neodpustitelného zločinu. Anebo zase snáší tuto trýzeň jen k vůli vám, z nesmírné lásky, jíž nezasluhujete. Vůči vám nehodnému obětovala všechno — nu chce vám to udělati konečně k vůli, ale tu oběť musíte si vykoupiti, musíte si ji zasloužiti celým ostatním svým životem.

Věčný jen nářek, věčné stýskání, slzy a výčitky, takové bídné poddávání se každému rozmaru nahodilých strastí ... toť je na denním pořádku. A žádné nadšení a rozjaření mateřství, toho nejvyššího a nej-

ušlechtilejšího pudu ženské přirozenosti. Žádné zanícené pomnění na nastávající věci, ne háravá síla mateřství. Ale jedině ta okázalá bědnost toho stavu zračí se u takových špatně vychovaných žen.

Posléze počáteční nejhorší strasti, poněvadž náhlé a nezvyklé, pominou, žena zase poněkud zvykne sama sobě. Nu, a začnou formální přípravy. Ne k jádru události samé se přihlíží, ale k formálním okázalostem. Zařizuje se dětská výbava. Nepoznáš nikdy horších stránek nerozumné nehospodárnosti ženské jako za této příležitosti. V pařížských modách je celé zvláštní oddělení věnováno těmto záležitostem. A k nim věrně se druží jakožto praktické uskutečnění dětské konfekce.

Nesnesitelnou, nepojatelnou velezradou na člověčenstvu učiněnou je oněm ženám možnost ony malé tvory, připravující se ke vstupu na svět, opatřiti jinak, přiměřeněji, prostěji než dle ustavených modních názorů. Co tu titěrností a tajtrlictví na tyto líbezné tvory dovede se vymysleti — přesahuje vůbec pomysly opravdového, slušného člověka. Takové ženy dovedou věru svým manželům již předem zoškliviti, znechutiti každé pomyšlení na podobnou rodinnou událost. Není nesmyslnosti, jíž by se nepoužilo k takové dětské výpravě a hospodaří se v těchto planých, nestydatě drahých cetkách tak bohopustě, tak bez rozmyslu, že to nelze ani pověděti. I ty pleny mají svůj styl, své monogramy. V pařížských modách bylo o tom celé seriosní esthetické pojednání a v rádci nalézaly se pro nějakou vznešenou matku ještě zvláštní pokyny. Pak těch kraječků, povijanů, karkulek, mašlí a celé řady nejpodivnějších švadlenských výrobků nepochopitelného určení. Zrovna se hýřilo s těmi formálními přípravami. Na pleny rozstříhala se nejjemnější véba. A nevyšly švadleny z domu. A stále objemné krabice donášely pošty — peníze kamsi do bezedna se propadaly.

Prý mladých matek největším blahem bývalo opatřiti si vlastnoručně všechny nutné přípravy k takové události. To bývalo, dnešní nobl matky nešijou. Stroj šicí jsme sice měli za stovku s veškerým komfortem odkudsi z výstavy, ale stehu se v naší domácnosti na něm neudělalo.

Začínalo mi to hospodářství činiti opravdu těžké starosti. To že mají státi děti dřív, než se narodí? Co mají státi pak, jsou-li živy, prospívají-li, mají-li býti vychovávány a vzdělávány? tázával jsem se v ustrnutí sám sebe. Kdo věděl o něčem podobném dříve za starých časů? Takové věci opatřily se mimochodem. Bože, má nebožka matka měla nás jedenáct, ale krejcar nikdy nepřišel z domu na podobné předběžné přípravy. Nezáleželo na tom, co dala pod dítě, na dítě — ale jsem jist, že nesmírnou svou láskou a péčí docílila víc než veškeré dětské konfekce.

Zmínil jsem se jednou vážně ženě s hospodářského stanoviska o těchto nemírnostech. Vybuchla, jako furií posedlá, naplněna rozhořčením a opovržením proti stanovisku takovému. „Co, ty mi vyčítáš, co dělám pro dítě, ty mamonáři, necitelný táto! Styď se! A pamatuj si, pokud šlo jen o mě, dala jsem si líbiti všechno. Ale jakmile jde o dítě, nedám si líbiti pranic a budu jednati dle svého. Mám z toho, že jsem tě kdy poslechla. Co pak si myslíš, že je mé dítě jako od hnojné děvky, aby to na ně bylo dost dobré, jak ty bys si to přál? . . .“ A tak to šlo

dále v zběsilém proudu, i uznáte, že proti argumentům podobným nelze vůbec bojovati rozumnými důvody.

Což konečně by již bylo o ty hadry, o hospodářské stanovisko! To vše je pomíjivé, k napravení, na tom výhradně nezáleží. Ale horší bylo ženou zaujaté stanovisko hygienické, na němž spočíval osud dítěte. Ó jaké to bylo zdravotní stanovisko! Právě takové jako u všech nobl žen. Jedly se samé bifteky — posílala si pro ně schválně do města, kdyby si je byla aspoň sama upravila — ale to prý by jí přešla zatím všechna chuť. A pak co byla těhotná, vůbec k plotně nešla. Samý uherský salám. A ty všechny chuti! Kde jich nabrala, vymyslela? A všem hned vyhověti. Vypilo se nemírné množství plzeňského, rovněž z města denně přinášeného. Radilo se jí to, aby zachovala si sílu. Mimo to se pilo mnoho červeného vína — bude dítě z vínka, takové dítě je zvláštní dítě. A denně se vypila nějaká čtvrtka kmínky — to je totiž osvědčený prostředek, aby dítě tak nerostlo a nepůsobilo matce v kritickém okamžiku velkých bolestí. Samé osvědčené výborné hygienické prostředky. — Nepochyboval jsem ovšem, že při podobné diétě žena si zachová svěžest a sílu a nepochyboval jsem, že nebude míti v rozhodné chvíli velkých bolestí, ale nepochyboval jsem zároveň, že dítě musí státi se blbcem, duševním slabochem anebo ubohým předrážděným bídným tvorem . . .

Ó kletosti takových zásad! Viděl někdo mou nebožku matku jísti samé bifteky, zalévati se plzeňským a vínem v požehnaném jejím stavu a plod svůj mořiti kmínkou? A vychovala nás jedenáct zdravých lidí. A všechny dobře, důstojně vychovala.

Marno bylo, ženě něco povídati, raditi. Všechny rozumy a důvody byly dobré, přesvědčující, na něž se hned chytla ve svém nerozumu, jen důvody toho, jenž chtěl jí býti nejlepším, nejdůvěrnějším a nejpoctivějším rádcem, byly špatné, zlovolné, nepřijatelné. Začal-li jsem o tom, dav si všemožné práce, věda, oč mi tu běží — ne aby mě aspoň vyslechla a pak konečně třebas neposlechla, něco snad by přec v ní utkvělo — ale vůbec nevyslechla. „Zas začínáš? Je ti to nejspíše moc. To bude asi tvá starost celá,“ odvětila s tou svou zvláštní jako svíravou posupností a již jí tváře fialově nabíhaly zlovolným vztekem. „Tak tedy mě nech být, není-li ti to líto peněz a nepleť se do takových záležitostí, o nichž vy mužští nemáte ponětí. Jako nádennice živa nebudu. To si's moh vzít takovou. Chvála Bohu, matička naše zrovna tak s námi dělala — a nejsem ti ještě dost dobrá, tobě? Moh si's vzít teda lepší.“

Co na to namítati? Nic, pranic. A jen jsi splakal nad sebou a nad tím tvorkem nenarozeným, k němuž tíhla celá tvoje duše a naděje a jemuž vědomě, za tvého svědectví připravovala se nutná zkáza. Víte přece o dětech, jež rodí se za takovýchto okolností? Plakal a zoufal jsem. Ale skrytě, marně.

Později ve svém těhotenství vzdala se má žena vší činnosti. Celý den, zahalena v krajkový župan, seděla neb ležela na pohovce. Nejmenší potřebu dala si opatřiti od děveček, neshýbla se, i punčochy jí musely navlékati. „Jen se neshýbati, abyste si neuškodila,“ bylo jí raděno. A bylo jí všechno to asi nejúsilovněji raděno v těch nesčetných tajemných dopisech, jichž jsem nikdy nečetl, z jejího domova, z lůna téhož ovzduší

a zásad, a od té zlořečené nosaté báby. A nehýbala se také, sama si neopatřila ani nejběžnější své potřeby tělesné. Hnusné to bylo. Jen jednou jsem jí radil k pohybu, procházce, lehké práci. „Jen to řekni upřímně, jak to vlastně míníš. Je ti to na úkor, že trochu sednu a nedřu se ti, viď? Můj Bože! ... Ale to si nemysli, že si's mě vzal proto, abych ti dělala děvečku. To jsem byla dříve tak hloupá, ale nyní jsem na tě také schytřela. To vy byste jen ženu upotřebili a pak se udři. A jestli ti je snad moc, že nemohu se teď dříti, potřebuješ jen špetnouti a já ... Kdybys — ty — věděla, má ubohá matičko — jak — to — se — mnou — dopadá ... Můj Bože," zavzlykala křečovitě. „I — to — je — mu — moc ..." Zatím jsem kamsi utekl hodně daleko.

Nikdo neviděl mou nebožku matku v takovém stavu sednouti, hověti si. Do úpadu první i poslední zůstávala ... U takových žen není mateřství záminkou k hovění všem rozmarům zmazleného rozkošnického těla a nezřízené takové duše. Neznala žádných „chutí", jimž se bezpodmínečně musilo vyhověti. U nás celý den sháněly se ty ohavné chuti ... Nesmí se žádné takové chuti odepříti, mělo by to hned neblahý vliv na příští osud dítěte, varovala nosatá bába. Vzhledem k tomu, co po ten celý čas se u nás dělo, nemohu ovšem zbýti se vzpomínky na to zcela opáčné ovzduší za nebožky matky za stejných poměrů. To nebyl stav věcí, jímž trpěl by ostatní průběh života. Nikdo nevěděl nic. To byl stav přirozený, jenž přirozeně se nesl. Zvíře v přirozenosti své nezná vůbec žádných příprav — jen člověk je tak nesmyslný, tak zapomínající a vymykající se ze svého přirozeného stavu. V té nepřirozenosti hledá své povýšení. Neumdlévala nikdy má nebožka matka ve svých povinnostech. Nebylo předem žádných porad, žádných doktorů, mazání a užívání. O nějakých formálních přípravách v těch cetkách a parádních nesmyslnostech ani nemluvě. Pamatuji se trochu, bylo to při posledním děcku — já jsem nejstarší — jak s úsměvem na to vzpomínám! Měla velkou starou truhlu na půdě, od níž měla jen sama klíč a také jím nikdo jiný otevříti nedovedl mimo ni. Měla tam všechna ta svá tajemství a potřeby pro zvláštní případy, měla tam rovněž nejnutnější dětskou výbavičku, z jednoho dítěte na druhé dědičnou, pokud to vydrželo. Při tom nejmladším děcku trochu opozděně se dostavivším bylo třeba, zvláště mnoho doplniti, mnoho zcela nově opatřiti. Rozedrána a zvetšena byla většina těch dětských skvostů. „Kdo pak by si to byl ještě pomyslel," hubovala žertovně nejednou. A všechno tedy, co našila a připravila, měla uzavřeno v té milé truhle, kam nikdy nikoho nepustila. I jde jednou nebožka matka ze stodoly, kde se mlátilo a co jen dojde do světnice, již to bylo ... náhle, tak lehce, tak šťastně, beze všech nesnází a pomoci. Nikdo ani vlastně nic nevěděl. Jenže nejhorší ze všeho bylo, že nikdo jiný nedovedl otevříti truhlu. Nebylo dole vůbec nic pro novorozeně. „Když to přišlo tak brzo," pravila něžně, radostně. „Ani jsem se ještě nenadála. Nahoru sama nemohu. Ale, no co. Vemte tamhle starou sypku, nějaký polštář máte, a tamhle šňůrou od prádla to zatím ovážeme. S pomocí boží to také nějak vyroste a až vstanu, vynahradím to zas našemu malému broučku." A vyrostlo děcko také s pomocí boží — tato má nejmladší sestra je z nás nejšťastnější. Sypka a šňůra od prádla docela vyhověla. — Rádi

vzpomněli jsme si často na tuto nehodu nebožky matky a radili jí žertem, aby přec raději dala si zámek u té truhly předělati. Odpovídala nám s úsměvem: „Abyste se mně pak dostali do mé truhly! Jsou v ní beztoho ještě plíny po vás a jiné klenoty . . .“ Nezdrželi jsme se nezlíbati ruce a šij naší výborné nezapomenutelné matce.

Promiňte již, že zmiňoval jsem se zbytečně o takových věcech. Ale nějak tak příliš význačně a záhřevně tane mi ten případ s narozením nejmladší sestřičky na mysli u porovnání s tím, co dálo se se stejným zřetelem u nás. Vůbec celé to vzácné hospodářství za nebožky matky a naše nynější.

Chci také ještě podotknouti, že pařížské mody znají zvláštní specifické úbory damské pro tento stav, s rozsáhlým atlasovým „fišim“ v předu přes život a že takové úbory byly i u nás objednány hned asi ve třech různých formách a jakostech — zajisté všední a sváteční. Znajíť pařížské mody i celou řadu jiných nezbytných specialit v tomto směru: ku příkladu křticí peřinka dle jejich vzorku stála jen asi stovku. Ještě není co křtít a již se vyhazují peníze.

Jsem já snad takový barbar, nemající ponětí o všech těchto nutných potřebách a vymoženostech nóbl domácností? Či co je tu pravdou? Zkrátka ty účty k těmto případnostem šly do set. Začal jsem se vzpouzeti, dostali jsme se do sebe. A že to pořád prý ještě nic není. Že nemám ponětí, namítala čím dále nakvašeněji, jak to mají jinde. Že ona jen pořizuje to, čeho je nezbytně potřebí, aby docela to neměla, jako nějaká žebračka. A každá podruhyně že si to pořídí také tak, že ona je poslední mezi posledními . . . A hned v takových hořkých výčitkách uváděla ostatní nedosažené nutnosti, jež by býti měly a že vlastně vzhledem k tomu nesplnění okázal jsi se jen nešetrným netvorem, jenž nemá citu ani k vlastní krvi. Také to vyřkla. A šlo to dále: Prý to, že vše trpělivě snesla, že až sem po boku tvém dovedla dojíti a vše vydržeti, dělo se jen pro tu její nesmírnou, ode mne nezaslouženou lásku, pro její andělské ohledy a její v pravdě světecké sebezapření. Dále že to ale nesnese. „Ne ne,“ zmítla sebou, oči jí hystericky zaplály. „Takového osudu déle nesnesu.“ A jala se z nenadání křičeti v šílených vzlycích, pátravě vzhlédati kolem . . . A! tam byl někde nůž. Nebo okno, bylo-li to v hořeních místnostech. Co dělati? Za ní . . . A jakého znedůstojnění bylo napotom třeba, přivésti ji zase k upokojení. Aneb aspoň k pasivnímu opovržení s vámi. Bylo třeba s nesčetnými polibky a laskáním ujišťovati ji, že vše zase napravite. Že bezvýminečně musí být vyhověno, jak si to přeje, protože to tak zajisté nejlepší . . . „Uznáváš to tedy?“ šeptne strnule. „Uznávám, ovšem.“ Či chtěl jste míti v domě nejpustější výtržnost, do níž dovedla ona strhnouti všechno? Vzbouřiti vtíravou cizí zvědavost? Či nechati ji skutečně sletěti z okna? Udělala by to? Vám naschvál snad ano. „Já se ti pomstím! Ty mě jednou budeš mít ještě na svědomí!“ slibovala tak často v lající pomstychtivosti. A běželo tu konečně o dítě, jehož by ve své běsnosti zajisté nebyla ušetřila. Jak by soudil svět? Přidal by se na stranu vaši? Nechati ji zkrátka, beztoho všechny námitky jsou tu zbytečny a zkáza neodkladná. Pak ještě pár dní ono tragické nytí . . . arie . . . až konečně zase ráčila odpustiti. „Ale ty nezasluhuješ

mou lásku, neuznáš nikdy mou oběť, ty, ty," neopomenula stále připomínati. Ovšem byl jsem již tak sobecký, tak neurvalý, tak pustě zvrácený tvor, že nechápal jsem oběti ty. Snad také tu oběť, že provdala se za člověka, kterého vždy ujišťovala, že jej má nekonečně ráda. Za člověka jinak slušného, poctivého, snaživého, který se staral, hospodařil, neopíjel se, nehrál v karty. Za člověka, který žehnal domácímu krbu a hledal jen u něho štěstí své.

A opětuji, kterého prý tolik milovala . . ." Tu vypravující ustál a zamyslel se. Vzpomínal as na význam té lásky, již tak nepochopoval. Cosi nevýslovně hořklo u výrazu jeho tváře . . . Zaujat byl dlouho neutěšeným svým vzpomínáním. A začav dále vypravovati, odchýlil se od věci právě přetřásané, jakoby stále ještě zaujat tím vzpomínáním. Mluvil matně, jako v zamyšlení: „Ovšem . . . ovšem . . . nepochopoval jsem lásku takovou. — A na můj polibek jak čekávala s posupnou obřadností... Běda, kdybys byl opomenul polibek uděliti, kdy to bylo v jejích náhledech vytčeno. Třeba jsi vyšel jen podívati se za humna. Musel's polibkem se rozloučiti, s polibkem zase přijíti. Zapomnění nebo snad i úmyslné neudělení, že se ti nezdálo vhodno takové lísání před lidmi či z jiných důvodů, trestávala krutě. Ano otrokem stal jsi se i těch polibků — běda, jim plně nedostáti . . . Pamatuji se, že jsem jednou — povstala před tím mezi námi mnou nezaviněná mrzutost, v níž ztýrala mě do krajnosti — nedav jí schválně polibek, odešel do města. — Po několika krocích slyším zvláštními zvuky jakoby sevřenými volati své jméno. Obrátím se, na silnici stojí žena. Ve tvářích celá rudě siná. „Slyšíš," volá znova, kategoricky kynuvši rukou k sobě. „Pojď sem!" Stojím, nehýbaje se. Šli nějací lidé, neříkala tedy více nic. Sama popošla ke mně. Bratře, ten posupný, pánovitý, obřadně nesoucí se krok vidím jako před sebou a krev se ve mně bouří. Při tom jaksi legérně pohupovala tělem, střídavě rozpínala prsty a rty měla jako v sebe vhřížený. Oči se jí napjaly. Nůž, okno! napadlo mi, teď by to zajisté udělala. Mimoděk k ní přikročím podvoluje se. „Co si přeješ," táži se s vynuceným úsměvem. Ani rysem nehnula nějak v souhlas mému úsměvu či že by byla jako já ochotna ku smíru. Ale přiklonivši se mi k samé tváři, jakoby ledovou vodu vchrstla na mne příšerně pronešenými slovy: „Jdu dát svému muži s bohem, když on to své ženě neuznal za hodno." A vložila zároveň do těch slov tak cizí, nepřirozený přízvuk, jakoby jednalo se o ohromující dosah strašné nějaké záhady. Jistě zachvěl jsem se v tom okamžiku. Zamrazilo mne. To je život! zaupěl jsem v nitru. Ale hned dále pokročiv a od ní se odvrátiv, tak jsem si zprotivil okamžik ten, tak stala se mi hnusnou celá ta komedie života, i ta žena i ty jakoby registrované polibky i ta obřadná závažnost přikládaná takovým mizeriím, zatím co s životem vlastním mohlo se dít co chtělo, že jsem nezdržel se hlasitého zlořečení. Co se bude díti pak, vykřik jsem sám k sobě, jářku co se bude díti pak, až nastanou věci strašné, až osud zmítne námi tak, že třásti se budou srdce naše a bídný náš rozum ustrne, až tma a hrůza života nás obklíčí — jářku co se bude díti pak? Odešla tehdáž ode mne spěšně, téměř odkvapila. — Nůž, okno! Teď ti to udělá schválně, napadlo mně. Leč nechal jsem ji, tak jsem byl na vše odhodlán, jsa v tu chvíli sám blíže

noži, než jsem mohl tušiti. Tupé mrákoty zastřely náhle mé smysly. Šel jsem nevěda kam, nevěda co činím. Jen zmatené ponětí odporu a opovržení k životu mně bylo zjevno. Řítil jsem se kamsi ve strašlivém rozbouření smyslů. Zajisté v tu chvíli blízek jsem byl noži či jinému prostředku — jako nikdy jindy ... Ani nevím, co mě zase vrátilo k rozvaze a mám-li té okolnosti vůbec co blahořečiti. Ale ještě delší dobu tehdáž nevybavil jsem se z mrákotného toho ustrnutí duše ... Tak snadno a nepředvídaně udělá se ten osudný krok. No, bylo by bývalo po všem ...“

Společník můj mávl pak rukou a z pochmurného zaujatí, jež ho právě sklíčilo, přešel zase k obvyklému, všedně lhostejnému tonu, jakoby se vše ani jeho netýkalo. Ale již po malé chvíli zakolísal v tomto vynuceném klidu:

„Ano, ano, tak to bylo. Samé obřadnosti, samé formálnosti znají ty ženy, to je jim vůdčí ideou a dále nejdou. Jako led studí ta formálnost a nenajde při ní toužící srdce záhřevu života. Jen to líbání. Smát se tomu musím. Nepamatuji se, že bych kdy byl viděl nebožku matku líbati se s nebožtíkem otcem. A přec jaký to byl u nás vroucí rodinný život! My s ženou líbali se pořád. Při nejmenší příležitosti nastavila obřadně tvář a vždy obřadně, naučeně jsi ji políbil. Jako ta městská tajtrlata líbají papa i mama, kdykoliv přicházejí a odcházejí z domu, tak hloupě, tak studeně, tak papouškovaně ... Ale jen líbej, líbej, brachu, ženy dobré, které příliš milují. — —

Ale zase jsem vybočil. Nu, když chtěl jsem se dotknouti i toho líbání u nás — když již dotkl jsem se tolika jiných okolností provázejících náš život rodinný. To vše šlo ruku v ruce, splývavě, jako nekonečné rozjitřené vlnění vod. Ale čím dále větší starosti se mne zmocňovaly. Co bude následovati vlastně pak? vtíralo se mi neustále na mysl. Začal jsem uvažovati a počítati. Příjmy se u nás propadaly, vydání byla úžasná. Býval jsem v ustrnutí nad těmi příkrými rozpočty, jež mi mrazivé, neúprosné cifry naznačovaly. Měl jsem krásný, výnosný stateček, jenž při snaze a dobrém hospodářství mohl nám poskytnouti slušný opravdový blahobyt. Ale na to, co se u nás dělo, nestačily rozhodně jeho fondy. Jak úpěl jsem k nebi v bezesných nocích starostmi nemoha spáti! Vyplativ toho roku všechny účty a spotřeby domácnosti poznal jsem ... že bude potřeba toho roku mnoho dosazovati.

Řekl jsem to tedy ženě — stručně, bez vysvětlování. Pokrčila ramenoma, pohodila hlavou. Jakýsi lhostejný zvuk vydala. „A takle to dále u nás jednoduše nepůjde,“ pravím dále v témž tónu. „Co mně je po tom, to je tvá starost,“ odvětila po krátkém přemítání. „Ale také tvá,“ zvolal jsem a upřel na ni zrak. Snad se v ní něco hnulo, sklopila oči, lehce zbledla. Ale hned zase ten posupný ruměnec se okázal. A pozvednuvši ramena, opovržlivě cedila skrze rty: „Snad nechceš, abych se ti starala o tvůj hnůj anebo chceš, abych šla do fabriky pomoct vydělati, co nemůžeš vydělati sám? To jsem se pěkně vdala ... Kdybys věděla, matičko, jak jsi mě zaopatřila!“ V tu chvíli to bylo, co zlý démon lidských osudů vnukl mně onu myšlénku, jež za nedlouho stala se skutkem a k nevýslovnému neštěstí dosavadnímu připojila neštěstí jiné, jež nedá se více odvrátiti. To neštěstí zahubilo mě docela. Vyhrklo tu ze mne místo

jiné odpovědi na tu infámnost: „Víš tedy co, za takových okolností necháme své chalupy. To bychom přišli zkrátka na buben. Najdu si v Praze nějakou službu a v soukromí to snad půjde s naším hospodářstvím líp.“ Bylo to jednou řečeno. Ale až dech se ve mně zatajil a prochvělo mě horko a mráz. Jakobych dostal smrtelnou ránu. Svět se začal se mnou točiti, pod nohama opouštěla mě půda, ztratil jsem náhle životní oporu. Nejdříve se na mne nedůvěřivě zahleděla. Míní to do opravdy? jakoby uvažovala. A jakoby sbírala své myšlénky. Vrhla se mi náhle kolem krku. „Ah máš pravdu. Myslela jsem na to často, jak by to bylo hezky, žíti v Praze, místo na tom protivném venkově. Byla bych blízko matičky, známých . . . tady jsou takoví divní lidé. Abych se ti přiznala, necítím se tu nijak šťastnou, v tomto sprostém živobytí. Krávy, stáj, oráč — fuj! — jenže nechtěla jsem ti to tak nikdy dát na jevo, že jsi z toho . . .“

A tu nedav jí domluviti nezdržel jsem se a rozesmál se, vlastně rozchechtal se divě, posupně. Nikdy nezjevila se mně nicotnost této ženy tak, jako tehdy. — „Máš pravdu,“ poklepal jsem jí ironicky na rameno. „Také máš kus pravdy, boží tvore.“ — Netvore pekla, zasupělo mi to vlastně v nitru. A křečovitě se ve mně všechno zhroutilo, zatmělo se mi šíleně v zracích. Větší rána nikdy nedopadla na mou hlavu. A zároveň pocit neodvratitelné nutnosti smýkl se mým nitrem, že této ráně také podlehnu. Že jednou zasazená také mě rozdrtí.

Po tomhle, co mi řekla a jak se mi zjevila v pravém svém přesvědčení: i kdyby srdce mé se mělo ukrváceti opouštějíc rodinný krov kdybych měl zšíleti steskem po své domovině, za každou cenu byl bych se rozhodl vše dosavadní opustiti.

Náhodou stalo se týž den něco, co docela mě utvrdilo v nešťastném mém předsevzetí. Žena prve nebyla pochopila, co se ve mně skutečně vznítilo. Věděla sice, že jí selhalo, že nepřidal jsem se zrovna na stranu jejího nadšení pro Prahu — ale o skutečném strašném stavu mého nitra neměla pojmu. Jak to již při takovém nezkrotném, rozmarném, nenasyceném chtíči bývá, že stále vyhledává si novou kořist, nové požadavky: přijde za chvíli ke mně a s jakousi podrážděností náhle se zmíní: „A jak to bude vlastně s tou kojnou?“ při čemž pohlíží na mne upjatě, rozzlobeně, jako na provinilce, jenž čemusi trestuhodně nedostál. — „S jakou kojnou?“ tážu se ne bez úžasu — „vždyť o něčem takovém nebyla u nás dosud řeč“ — ač zdálo se mi, že na světě u mne nic víc úžas vzbuditi nemůže. „Docela ti nerozumím,“ pokračuji ledabyle, „o jaké to kojné vlastně mluvíš?“ — Usmála se pohrdavě, hořce. „Hm, kde pak by můj muž mohl rozuměti, co se patří pro jeho milovanou ženu, že?“ pravila s ironickým, urážlivým důrazem. — „Nevím opravdu, doposud jsi se o žádné kojné nezmínila. Pověz tedy určitě, s jakou kojnou má co být,“ otázal jsem se pádně, neboť byl jsem již v nejvyšší míře podrážděn. Mlčela nyní chvíli a se zřejmým opovržením po tu dobu pronikala mě očima. „Nuže tedy co?“ zkřikl jsem. — Nezáleželo mi již na ničem. Ale ona mlčela čím dále upjatěji a já také neodvratně zíral na ni. — „Tedy!“ opětuji kategoricky — bylo mně již všechno jedno, jednal jsem za vlivů nesnesitelného zmučení nitra. Pozoroval jsem, jak to v ní pracuje. Provalí se to. „Bídníku,“ zasyčela, ale jako jen pro sebe, neustupně

zrakoma mě pronikajíc, čímž jakoby chtěla vymoci: jestli pak se konečně podáš, bídníku? Já pořád nic. A teď to začalo, vodám se strhla hráz. „A to si myslíš, že budu kojiti sama jako kterákoli baráčnice u vás? To jsi se zmýlil. To vy byste chtěli, aby se vám žena nechala utáhati dítětem . . .“ — „Ženo!“ — „Nekřič,“ zaječela pokračujíc: „. . . utáhati dítětem, aby sestárla a vy abyste pak . . .“ — „Ženo!“ volám téměř bez sebe. Prudkým potřesením hlavy odmítla: „. . . abyste běhali za jinými! Tak hloupá nejsem a chci si zachovati svou svěžest, své mládí, rozumíš, a ne abych celé noci ponocovala s dítětem. Chci si jednou také pohověti, jako to dělají druhé. Užila jsem toho dření a té sprostoty u vás už dost.“

Přešla k onomu tonu škodolibě výsměšnému, nespravedlivě ironickému, jenž unésti musí každou mysl z rovnováhy. Myslím, že nacházel jsem se také v oné náladě, v které dopouštějí se lidé nehroznějších zločinů . . . A téměř současně kmitla se mi kdesi stranou v duši okamžitá reflexe, že i pro nejhroznější zločiny v náležitém uvážení a proniknutí okolností může nalézti se omluva, i odpuštění — aspoň, napadlo mně v nepochybné samozřejmosti, že provedu-li v tu chvíli něco, že měl bych na takové odpuštění nepopíratelné právo. Já však nic neproved, udržel jsem se. Jakýmsi nadlidským šťastným sebezapřením mohl jsem ještě zlomiti svou náruživost. Zatajil jsem dech, tisknul si ňadra. Teprv za chvíli podařilo se mi promluviti — a hlasem nemajícím pražádné vnější podobnosti s tím, co se ve mně dálo, začal jsem jí vyvraceti její náhledy a domněnky. Jestliže pro ty náhledy a domněnky míní vzíti kojnou, pak že by to bylo neopodstatněné. Že o takové cíle se mně nejedná. Zaklínal jsem se svou poctivostí, tíhnoucí jen k našemu brzkému rodinnému štěstí. O nic se mi také nejednalo, než ještě o tuto útěchu, vše ostatní bylo již ztraceno. Sám na sebe jsem víc nemyslel, svá muka nechal jsem stranou. „Kojnou za žádnou cenu nevezmeme. Nemůžeme přec dopustiti, aby jakákoliv nevěstka z ulice otrávila nám naše dítě a zkazila jeho útlou přirozenost neřestmi své pusté přirozenosti. Za žádnou ručiti nelze. Řádná holka za kojnou nejde —“ horlivě vysvětluji. „A byla bys schopna vzdáti se toho největšího štěstí zdravé matky kojiti své robátko? Jsi plná života, — o jak musí nám pak děcko kynouti a jak mu to půjde k duhu. A nezapomeň na druhé straně, že bys mohla upadnouti do vážného nebezpečí, kdyby tvému silnému organismu zadržel se v té době přirozený průchod. Mívá to začasté osudné následky pro ženu. Ale hlavně,“ pokračuji naléhavě, zdržuje se co možná, „nepřipustím toho proto, že by se mně vždy zdálo, jakoby to naše děcko odkojením cizí ženštinou odpadlo nám nějak od srdce, z naší krve, z naší lásky, vždy jen jako cizí by mi připadalo, vždy shledával bych v něm cizí živel, v celém jeho rozvoji něco cizorodého, nepřátelského proti nám, nebyl bych nikdy upokojen, nikdy potěšen a vždy v nejistotách a pochybnostech, s čím dítě roste, s jakým zlým semenem v duši. A toto nejdražší, co v životě očekávám, co má nám býti blahem nejvyšším, nikdy a nikdy nevydám v kořist takovým pustým nástrahám, když to je v mé moci. Ani bychom to dítě tak rádi neměli — viď, že budeš kojiti sama?“ tulím se na konec s upřímnou rozechvěnou vroucností ku své ženě, vždyť mi opravdu tak

nesmírně záleželo na věci té, pro niž zapomněl jsem na všechny vlastní ohledy tak mě skličující.

Je pravda, vyposlechla mě až sem. Ale jen jako neúprosný soudce, který se svým úsudkem je dávno hotov a rozsudek má již připravený, vaše důvody nechávaje vám vypověděti jen k vůli nutné formě. Pak jakoby mě náhle přistihla při vše zvracujícím zásadním odporu: „A abys věděl, právě teď si ji vezmu,“ vybuchla vášnivě. „Právě to, že se tak vzpíráš, je mi důkazem pravého tvého smýšlení. Kdybys byl hodný, shovívavý muž a jednalo by se ti o blaho tvé ženy, sám bys s tím přišel, navrhl mně to.“ — Ano příteli, nejen vyhovovati všem rozmarům takových žen, ale i je předvídati, vstříc s celou pokorou jim vycházeti a nejtajnější přání jejich blaha se týkající uhádati musíš, chceš-li obstáti a v jejich očích být člověkem — ale to jen tak mimochodem povídám. Tedy ona: „Znám však tvoje spády a akorát si ji vezmu, abys věděl a kdyby třeba dítě podle tvých učeností mělo při tom zahynouti . . . Vezmu.“ — „Nevezmeš,“ zahřímal jsem. — „Vezmu a vezmu a už jsem si ji také vzala. Právě proto, že nechceš . . . Byla jsem ti dosud ve všem po vůli, jako otrokyně u tebe, tebou jen urážená, snižovaná, tyranisovaná. Však si celé město o tom vypravuje. Vědí lidé, jak se mnou zacházíš, každý mě lituje. Chceš se mne zbaviti a teď by se ti k tomu naskytala příležitost.“

Dokončila hysterickým, zběsilým vzlykotem, jenž ani k pláči vlastnímu, ani k slzám se nedostal, k tomu vzlykotu předrážděných, přemrštěných ženských tvorů, jimž něco se odpírá. A teprv tento vzlykot neoprávněný, neodůvodněný, vynucený mě nejhlouběji urazil. „Nevezmeš!“ Hněvem jsem sípal a napřáhl mimovolně pěsť. Byl bych zajisté udeřil. A tu ona hrnula se vstříc té pěsti, v zbrunátnělé tváři škubala jí křeč, oči krví podlité trčely kamsi v před jako splašenému koni a vlasy shrnuly se jí do obličeje; byly náhle nějak mokré a nepřirozeně zcuchané.

Snad by mě ta vášeň byla umírnila. Leč nemlčela. A dlelo-li kde na zemi rozsoptěné peklo, dlelo zajisté v ňadrech rozběsněné, nezřízené ženy. V tento jediný moment dovedla vpojiti celý ten ďábelský život, plný nesrovnalostí a rozjitřené zlovůle. Stupňovaný bezmeznou náruživostí divé furie, zjevil se jasně a nepokrytě takým, jakým byl. Byl to žár a dým zloby pekel vydravších se na zem. Nebylo spjatí a omezení pro tu vášeň. Tajil se mi věru dech a chvěly se mi údy . . . Třískalo mi cosi do duše, jako blesky z těchto pekelných plamenů a dýmů. Jen v některých okamžicích zachytily mé smysly řítící se na mne urážky a výčitky druhu nejpustšího. Mé nejsvětější pojmy a celý můj život hanobila lající ústa. Potom zase ztratil jsem na chvíli vše ze zřetele, oněměv, oslepen, ohlušen, zmaten, nacházeje se v jakési nevýslovné strašné spoušti a vřavě. „Budiž proklet na věky věkův, abys nikde nenašel pokoje!“ zaslechl jsem konečně zase z té vřavy a stála nade mnou s pozdviženou rukou, jiskříc v šílené zuřivosti očima, jejichž zřítelnice jakoby se zmítaly v tom svém rozpoutaném šíření.

Tu víc nezdržel jsem se ztrativ nadále každého rozhledu i kontroly nad svým jednáním. Snad ožil to i ve mně kus sedláka. A cosi uchvátil jsem do obou hrstí . . . bylo to její tělo. — Vzlyknuv ztěžka, zvířecky, jakoby po hrozné z nenadání zasazené ráně, ohrožující život . . . jal jsem

se těma oběma hrstmi zmítati, zuřivě otřásati a v nich bezmocně svíjelo se jako hádě ono lidské cosi — ona to byla. Rvalo mě to, plivalo mně to v zraky, ryčelo, skvěčelo to — ale marna byla každá snaha z těch hrstí se vyprostiti.

Vím, v takovém okamžiku dopouští se člověk nejstrašnějších zločinů. A všechny dnes dovedl bych omlouvati . . . až náhle jsem se vzpamatoval. Jako hrobovým oddechem smrtelně táhlým a uříceným odlehčil jsem křečovitě spjatým svým ňadrům. Pustil jsem ženu chvěje se na celém těle. Spjaté ruce vhřížil jsem si do prsou, jakobych chtěl je rozekláti a zalomcoval jsem tou svou hrudí. Pohlédl jsem pak vzhůru, hledal jsem kdesi útěchy . . . a zaplakal jsem náhle jako malé děcko. Slyším dosud ten vlastní lkavý, úžasný pláč, tak malomocný, zoufající. Slyším jej, jakoby pocházel od bytosti jiné, cizí, nekonečně utrýzněné. A slyše ten vlastní úžasný pláč, pomyslel jsem si, že pro tento pláč udolané duše každé lidské srdce by musilo všechno odpustiti — i spáchaná provinění nejstrašnější. —

Má žena? Když se cítila volnou a postřehla to zhroucení celé mé bytosti, vystihnuvši zároveň tím, že nade mnou zvítězila, nejdříve přece do jisté míry překvapena a polekána se zapotácela . . . No a co myslel byste, čeho se nyní podjala. Odpustila? Přichýlila se k mému pláči, k mému zhroucení? Hm, dopadlo to zcela jinak . . . Teď teprv popadl ji vzruch zběsilosti, jaká nezná vůbec ohledů a ničeho, mimo zadostučinění své vášni.

Nejdřív jen škytla a při tom otřáslo se celé její tělo. Načež hlasem přitlumeným, téměř zvířecím, z nízka a nepřirozeně, v strnulém sevření vyzněvším, vyburácelo jí z ňader: „Zlosyne!“ Já již po ní pásl. „Nač pak je mně tohle potřeba,“ zamručela ještě a jako střela, jako střemhlav vrhla se k nejbližší kuchyňské kredenci. Já za ní. A jen se mně v očích kmitlo, že již drží v rukou nůž. Sápnu tím směrem. Po noži, po jejích rukou. Ale přišel jsem pozdě.

Náhle přívalem teplé, vroucí, rudé krve její celé tělo se zatopilo. Šplíchala odkudsi ta krev, kamsi do bezedna se lila. Zalévala mi ruce a strašnou sladkou mdlobou jakoby mě jímaly její teplé výpary. V duši mé rozstupovala se mrákotná propast. Jakési bezedné zatmění zelo z té propasti. A v černém bezdnu hučelo to divě, v ohlušujícím řícení.

Položila se ona propast mezi mnou a celou skutečností. Já nic nevnímal. Toho nože za žádnou cenu nemohl jsem dosáhnouti. Jím ještě jednou a za příšerně zvýšeného vzkřeku mávla. Kamsi v ňadra jej nořila . . . Já pořád po něm sáhal, ale pořád dosáhnouti ho nemohl. Mě již ta vroucí rudost zalévala celého. Jaksi se šplýchavě vpojovala v onu propast ve mně zející. Jejím vyhrkujícím proudem jakoby vzněcovalo se ono temné burácivé řícení se. Držel jsem ten nůž nebo nedržel? Bodala jím to ve svá ňadra anebo řezala v mou dlaň? V této chvíli nedovedl jsem to posouditi zápase s vražednou běsností své ženy.

Ještě jednou zdařilo se jí zamávnouti nožem. Kamsi v neurčito, v míhavé to bezdno. Pak klesala na zem olověnou, neudržitelnou tíhou. „On mě zavraždil,“ jala se úpěti. „Ať na jeho hlavu padne má prolitá krev. Pane Bože, smiluj se nade mnou!“

A chce zase chápati se toho nože, ale již jen matně. Snadno jsem jej zadržel v hrsti. V tu hrst svou, nějak se ohromnou silou rozvírající, jímal jsem nůž i tu šplíchající krev i tu celou její bytost aniž pocitoval jsem nějakého úsilí . . . Mezi mnou a všemi ostatními údaji jakoby tanulo ono bezdno neznámé nepřirozené podstaty. Jakoby mě již oddělovalo zcela od života. Jednal jsem v té chvíli zcela nevědomky pouhým vznícením pudu.

Konečně podařilo se tomu pudu, nože se zmocniti. Odhodil jsem jej mocným obloukem, aby co nejdále zůstal z našeho dosahu. Ten letící oblouk zpodobil se mému zraku v jakési splývavé krvavě řítící se duze. A zmocnil jsem se zároveň vražedné ruky.

Nikdy, pravím nikdy, nepocítil jsem ve své hrsti sílu tak ohromnou, jako tehdáž. Jsem přesvědčen, že žádná moc nebyla s to tehdáž soutěžiti s utkvělou silou v této hrsti. Ale to dálo se u mne zevně, pudem. Ovšem v nitru, morálně, otřásalo se u mne vše tak, jakoby se mělo rozpadnouti. Bezútěšné, hrozné kolísání zmítalo mou duší. Ztrácel jsem sama sebe, vědomé, možné, životní opory. Ale fysicky počínal jsem si zcela jinak, přiměřeně okolnostem. Jako pírko vyzvedl jsem nejdříve ze země svou ženu. Samu skálu byl bych vyzvedl. Těhotný její život vzepřel jsem o sebe. — Pocítil jsem v ustrašení, jak se to hýbe v požehnaném životě. Jistota pohybů bytosti, proti níž již v lůně mateřském takové zločiny se páchaly a jaksi v mé rozumné zodpovědnosti, vrhala mě ještě hlouběji v náruč samého šílenství. V tu chvíli někam nekonečně daleko ode všech těch hrůzyplných vztahů, kamsi v mrtvou poušť zapomenutí, v úplný zánik života byl bych se chtěl násilím odervati v jakési strašně pracující, šíleně přemítavé logice. A maje takto její těhotný život s těmi bezděčnými výstražnými pohyby o sebe vzepřený a neustále logikou svou se obíraje, zanášel jsem to tělo jako pírko k nejbližší stolici a usadil je tam kategoricky.

V tomto usazení ona mimovolně, poddajná, vytrvala. A odtud dále nikdo nemohl jednati vypočítavěji a obezřeleji než já jednal. Počínal jsem si lstivě jako vrah, jenž zastříti chce stopy zločinu. Nejprv bylo potřeba všech svědků, již každé chvíle mohli se nahoditi, vystříci se. Uzavřel jsem na klíč všechny dvéře . . . Ale což ta krev neustává se za mnou vleci? Kamkoliv jsem popošel, za každým krokem tryskala za mnou celými stopami, kliky u dveří a všechny předměty, jichž jsem se dotkl, jsem značně potřísnil.

Temná hrůza mnou lomcovala — to se oběť hlásí, podivně mi napadlo. Až jsem si vše vysvětlil. Měl jsem nesmírně dlaň pořezanou, což jsem dříve necítil ani nepozoroval. Začala teprv nyní páliti. Zběžně jsem si ji ovázal — ale co pak bylo o mou dlaň!

Zamčeno tedy bylo všechno. Tu někdo z venčí potřeboval jíti do vnitř. Zdánlivě nejpravděpodobnější záminkou jsem ho odbyl . . . Jaké rafinovanosti bývá někdy člověk schopen za jistých, ústrašných momentů . . . Zdánlivě nejvšednější záminkou jsem každého odbyl za tu dobu, ale jsem jist, kdyby na slovo nebyl by se dal každý odbýti a jakkoliv otálel či přese vše do vnitř se dostával, byl bych býval s to v okamžiku ho rozsápati. Mnoho-li zločinů povstává jen z nevčasnosti! Tedy nejdříve nejmenší záminku k vnějším zvědavostem dovedl jsem odvrátiti. Pak teprv vrátil

jsem se k ženě, rozepjal jí šat. Tonula v tupých mdlobách. Ale zdálo se mi, že o všem ví, co se dělo kolem. Měla na ňadrech nad levým prsem nepatrné, nyní již ledva krvácející bodnutí. Druhé rány nožem vůbec jí do těla nezasáhly, smeknuvše se výhradně o mou dlaň. Co vylilo se krve, byla snad jedině krev má.

Leč vyčistil jsem i tuto ránu se vší pečlivostí. Vysvlekl jsem pak ženu z šatů, převlekl ji do čistého, nepotřísněného prádla. Na hlavu přiložil jsem jí studené obklady. Jal jsem se potom pozorovati požehnaný její život, v němž prvé značilo se tak zhoubné vzbouření. Bylo tam nyní zcela klidno, ač ne mrtvo. Dobrá, tím lépe. Tedy vyříditi ještě to ostatní — vše dáti jaksi do pořádku, aby všechny vzrušující stopy byly vyhlazeny. Pak ... pak — o tom jsem byl v neustávajících vývodech své logiky zcela rozhodnut. Ale uspořádati jen dříve všechny poměry. Tedy došel jsem pro vodu a všechny stopy krve na podlaze, dveřích, noži jsem vymyl, odstranil, že nezůstalo poskvrny, nůž jsem znovu vytíral — ta krvavá duha v řítícím se oblouku třeštila mi strašidelně před očima. Pak krvavé šaty své i její a všechno krvavé prádlo naházel jsem do škopku s vodou, zatáhnuv jej v ústraní. Potom znovu nachýlil jsem se nad těhotný život — bylo tam pořád klidno. Také žena oddychovala klidněji.

S virtuositou neobyčejnou, s přesnou exaktností počínal jsem si tehdáž, v dokonalém vědomí toho, co počínám. Ale to bylo jen zevně. V nitru, v duši blízek jsem byl šílenství ... Nevím zrovna, co dělo se pak, v bezprostřední souvislosti, ale vím, že brzo padala noc, jakási významná těžká noc, já že odebral se spat v témž klidu zevním a uvnitř čím dál blíže bouřícího šílenství. Vím, že během nějaké doby žena vstala. Vím, že si počínala, jakoby se nic nebylo stalo. Ale vše jen jako v mraku vidím, v černém, vše zatopujícím mraku téhož šílenství. Byl jsem si ale vědom každého momentu. Pak že nastane to, co jsem uzavřel ...

Na tuto noc nezapomenu nikdy. Taková tma zastřela mé smysly, taková zkáza se na mne přihrnula, takové zžíravé pusto rozepjalo se ve mně — bez jakéhokoliv snesitelného pomnění a utkvění na život — taková tíha zoufalství valila se duší, že jsem věru v těch okamžicích postřehoval jedině možnost smrti. Tak může býti jedině člověku, když propadá smrti aneb ho zachvacuje šílenství. Byl jsem zajisté blízek šílenství. Věděl jsem o tom určitě, o té cizorodé chaosovité podstatě jako lavina zkázy řítící se mi do duše a zvracející tam všechna živoucí ponětí, všechno, všechno ... V lomozivém ryku se vše koncovalo a při tom ta tma, ta tma, jež neznala konce. Pak že nastane, co jsem uzavřel, tanulo mi ještě tou tmou.

„Můj bože, co to na mne dopouštíš," zvolal jsem jedné chvíle v úzkostech nesmírných. Tma se valila, hučela ve mně a kdesi v jejím temně se zmítajícím pozadí svědomí člověka hrozivě na mne začalo volati, ono úzkostlivé, s věčností uvažující svědomí, jež svrhává zodpovědnost se všech jiných činitelů a jedině na sebe nepromíjitelně vše uvaluje. Vlastně jen ony záhadné pohyby v rozbouřeném požehnaném životě hýbaly mým svědomím, volaly mě k strašné zodpovědnosti a celou tu tmu děsivého chaosu výstražně rozrývaly. Jim jsem měl být zodpověděn. Té budoucnosti

vším povinnován, jež tam klíčila a protestovala proti zločinu. — Co bude takto z tvého dítěte? Před touto výčitkou, jež mi hřměla do duše, nebyl jsem schopen rozvahy a opanování se. Jen nejisté to vyplývání úmyslů, že nastane to, co jsem uzavřel, že vůbec nezbude žádné další možnosti života, že vzdáti bude se třeba všeho, že každé chvíle očekával jsem buď šílenství anebo smrt, jiné možnosti že pro mě v tu chvíli nebylo — mělo jaksi konejšiti hrozný, nesnesitelný rozruch mé celé bytosti — —"

Tvář vypravujícího zřejmě naznačovala, že vše, co vypravoval, ve všech svých ústrašných momentech a důsledcích znova v něm neblaze oživovalo. Byla-li kdy tvář obrazem duše, zajisté to bylo nyní u něho. Lesní matnou tišinou vládl neviditelný, neoznačitelný ruch soumraku. Smutně a chmurně patřily jeho zraky, jaksi bez cíle bezděčně trnuly, zachvívaly se. A slzy z nenadání utkvěly na nich. A několik tichých vzlyků vydralo se mu z hrudi. Trapno, nevolno bylo mi u přítomnosti toho ohromného zdržovaného žalu. Z daleké lesní hloubi divoký holub vynášel své vyčítavé duté štkání — a celé to přítmí lesa nabývalo takového žalného, bezútěšného smutku, až se srdce třáslo . . .

Ale náhle se ten muž nepřirozeně zaveselil. Patrně, že mu vlastní city a ponurá ta tišina staly se nesnesitelnými. — „Víte co," pravil v neočekávané neuvěřitelné bezstarostnosti — „v životě vyrovnávají se i nejtěžší neshody. A také u nás se to vyrovnalo, jaké pak čičery s hloupým životem."

Jal se dále vyprávěti týmž nepřirozeným tonem zveselení. Ale hned po málo větách upadl v přirozený původní trudný zvuk, jaký jedině ve shodě byl s tím, co dále vyprávěno:

„Je pravda, dlouho duševně nemohl jsem se zmoci. To jsem v oněch dnech tak prošedivěl, — jen se podívejte na mne. (Koketně jaksi rozhrnul své vlasy.) Celé dny chodil jsem po polích a lesích o samotě, vystříhaje se téměř domova. Tehdy uzrálo ve mně to, čemu v mysli před časem dán byl podnět a co za krátko jsem také provedl. To chození poli a lesy bylo probojováváním těchto úmyslů. Bojů podobných nezažil jsem v žádných jiných okolnostech životních.

Se ženou jsem celý ten čas ledva mluvil. Zdálo se mi, že mezi námi rozevřela se nepřekonatelná mravní rozluka. I ona byla uzavřenou, ale dělala, jakoby o té události nic nevěděla. Nezmínila se vůbec o ní a byla celkem velmi klidna a nějak uspokojena. Že měl jsem dlaň těžce zraněnou, považovala za nějak přirozené, odjinud pocházející. Dlaň hojila se mi velmi těžce, pozvolna . . . a já chodil poli a lesy celé dny, těžce bojuje.

Že nebyl jsem nikdy života tak syt, jako tehdáž, nemusím vám zvláště dokládati. Ono strašné, tehdáž uzavřené vtíralo se mi stále na mysl. Měl jsem všeho dost. Nestál jsem o život. A aspoň zde, v místech takového dějství rozhodl jsem se konec učiniti všemu. Znesvěcen zdál se mi na vždy být můj domov. Jen jsem stále ještě otálel, na něco čekal.

Až přijdu jednou domů a ona sedí na pohovce. Nemohl jsem si nepovšimnouti, že je zvláště v dobré míře, jakoby měla něco pro sebe příjemného za lubem. Ale mě nic tehdáž nedovedlo zaujmouti. Také co.

mně za chvíli sdělila, nedotklo se mne nijak svou novotou, svou nezřízeností a svou úžasnou krutou nesvědomitostí vůči mně a vůči mému stavu po tom, co se stalo — nic mě vůbec ve všech dalších našich záležitostech nedovedlo již zaujmouti.

„Ty," povídá mně po nějakém otálení a zcela klidně, jako bychom spolu nebyli vůbec dojednali, „tak jsem si tu kojnou již objednala. Přijede na telegrafickou zprávu, podle potřeby," dodala jaksi stydlavě.

Jak pravím, nic mě to ani nepřekvapilo, jako bych to byl čekal a čekal ještě na horší rány osudu. Nepromluviv nic, jen jsem o té věci psychologicky jako o zvláštním případu začal rozjímati. A pak mě to najednou jalo v celém svém vlastním dosahu. Otřáslo mnou to úžasně. Bylo-li v mém tvořícím se předsevzetí ještě něco nedokonaného, ještě otálejícího, tož v této chvíli naprosto to uzrálo. Odvrátiv se k oknu, povídám jí náhle se strašným klidem: „Tak! Nuže, povím ti také něco. Rozhodl jsem se prodati tu naši chalupu."

Ano, po její zprávě dovršilo se moje rozhodnutí. Ale teď měl jsem všeho na dobro dost. Život zde zhnusil se mně docela. Pryč, ze všeho pryč . . . kdyby srdce se mělo ukrváceti touhou po drahém sídle otcovském, i kdybych zšíleti měl steskem opouštěje posvátnou rodinnou záštitu, za každou cenu pryč odsud! Neznesvěcovati aspoň takto svaté sídlo!

Povím vám, že nebyla nikdy šťastnější než v ten den, kdy prohlásil jsem svoje rozhodnutí. Od rozhodnutí ke skutku nebylo dlouho, vše měl jsem připraveno, jednalo se právě jen o toto dovršení, o vlastní rozhodnutí. Měl jsem za lubem vhodného kupce a zde v městě něco příležitostného se mi zrovna naskytalo . . .

Ó jsem nyní bez domova, jako štvaný psanec, zmítaje se cizím nepřátelským světem . . . Ó jsem bez domova, ztratil jsem rodinný náš útulek, kde praotcové moji žili, radovali se, teskníli i umírali. Jsem bez těch našich niv, jež mí otcové zasvětili prací a požehnání života v ně vlili. Život ten plynul v nepřetržité blahodárné pospolitosti, nezačínal ani nekončil, z pokolení na pokolení důstojně spěl. Až na mne dospěl, abych jej dále vedl a přenášel, pospolitost věku nerušil. A co já udělal! Život jsem zvrhl, opustil otcovský dům, uvrhl se v cizinu. A tam kde každá hruda volala naším rodovým jménem a hlásala neposkvrněnou památku rodu — kde krví celých generac jakoby napojena byla naše oddaná, živící a blahodárná země . . . tam zahostěn živel cizí . . . Jsem bez domova, jenž byl celou podstatou mé duše, mého štěstí a všech nadějí, tou podstatou, jež nutně doplňovala bytost mou a bez čeho nyní jsem bídnou unášenou troskou, bez cíle, bez opory . . . Jak ten pes tehdáž nechtěl se od nohou mých odloučiti, když na dobro odcházel jsem z domu, ale nesměl se mnou — i on byl prodán.

Jakmile jsem prodal, zdržel jsem se doma jen do nejnutnější míry . . . a v noci jako zločinec jsem ujel. Jakoby tou nocí významně volaly na mě rodné brázdy, na něž jsem se ohlédal, zpět mě volajíce a vyzývajíce v naříkavých těžkých stenech, ať je neopouštím, že na naši krev a péči zvyklé byly od staletí. Jak že zvyknou osudu dalšímu? Pes onen musil býti uzavřen, aby za mnou nešel. Vyl úzkostným strašným pláčem a na hodinu cesty provázelo mě jeho vytí a v mých zkormoucených snech

dosud mě pronásleduje. Srdce mi pukalo, v duši se tmělo. Ale žena byla šťastna. Nic nedával jsem na jevo. Jen v skrytu nitra jsem plakal, plakal, hořekoval usedavě, cítě, že nikdy víc nezahojí se rána tato a na vždy bude krváceti. Ó kdybyste věděl, jak krvácí. Snad že již také dokrvácí.

Každého člověka zajisté potká v životě katastrofa, jež v souvztahu k ostatním neblahým událostem života bývá nejvyšší měrou utrpení — na takovou katastrofu pak jen v rozechvělé hrůze vzpomíná člověk, jsa přesvědčen, že nic již horšího pro dočasné jeho zájmy státi se nemůže. Za takovou katastrofu jsem považoval to, co se se mnou stalo. Mošna žebrácká, nezhojitelná nemoc, jakákoliv pohroma socialní a třebas ztráta samé cti nebyly by mně ještě takovou katastrofou, tak hluboce ranivší a ohromivší duši, jako že z otcovského domu byl jsem vypuzen. Ano já byl vypuzen, nechtě znesvěcovati, co mně bylo nejsvětějšího. Musil jsem jít. Ztratil jsem nejen minulost, ale celou budoucnost. Vše ztrativ, co pevnou, důstojnou cestu, předem vytčenou a k bezpečnému cíli vedoucí značiti mohlo pro příští potomstvo. Moje dítě ztratilo se mnou domov náš a učiněno mně rovným psancem . . . oh, oh" — a muž ten jal se vzlykati, obličej vhříživ do mechu —

Zahleděl jsem se nejistě stranou v upadající šero houštin. A nemohl jsem celou duší nepřidávati se na stranu tohoto zármutku.

Načež rychle vyvstal ten muž a jakoby se mu bylo podařilo setřásti veškerý zármutek i ostatní intimní dojmy. A jakoby již také chtěl odejíti. Ostatně byl skoro čas, připozdívalo se šmahem. Brzo odjede poslední parník.

„Tak to bylo se mnou, pane. To ostatní je nad míru jednoduché. Přestěhovali jsme se tedy do velkého města. Tlučeme se z kvartýru do kvartýru v cizím nájmu, nikde to není ženě vhod. Brzo se jí salon nezdá, ložnice není zdravá a také situace kuchyně by mohla být výhodnější. Pak se jí zase zdá, že nebydlíme v dosti nobl čtvrti anebo že máme za sousedy nedůstojné partaje, jimiž ona se kompromitovati nedá. Mně je to všechno jedno.

Přišlo mezi tím také to dítě — nevím, pane, ale ohlas těch citů, s nimiž na to prvorozeně jsem se těšil, v sobě nenalézám — všechno mi je jako uzmuto. Kojná se ovšem vzala. To bylo první ošetření dítěte. V pařížských modách zrovna se nalezl zvláště vhodný kroj pro kojné a kojence a u nás toť se rozumí uskutečněn. Mně se zdá, že ženě byly by se málem podebraly prsy. No, to je jedno. O jméno dítěte byla s onou nosatou babou, jež u nás hostila se nyní každého dne, nejméně týdenní porada. Zdá se mi, že vynalezly nějakou Irmu anebo Irenu a pak ještě asi tři jmena, ale skoro opravdu jsem na rozpacích, které je to vlastní. Nobl jsou všechna.

Myslíte, že se má žena změnila? To to, ale je to u nás lepší, aspoň z těch důvodů, že já nejsem celý den doma a pak že mně víc na celém životě nezáleží. Žiju v jakýchsi trpných mátohách. Co tehdáž uskutečniti se mělo u mne náhle — děje se nyní pozvolna. A stran materielných poměrů: Výdělek můj nikam nestačí, sahám, kam mohu a také dluhy se dělají. Vše se zrovna propadá v jejích nehospodářských rukou — Ovšem nyní přibylo dítě, jsou větší spotřeby. Jen za jakýsi „tragenmantl" vyhodily se nehorázné sumy. A ku podivu, čeho je k té

dětské toiletě všeho potřeba. Nebožka matka neřídila pro nás takové pláštíčky. Ovšem to byly starosvětské časy. Že máme nejméně již čtvrtou kojnou, rozumí se samo sebou — jedna slota má špatné mléko, druhá se stýká s milým, třetí prý brala na mne — A rozumí se samo sebou, že naše dítě, v náručích těch kojných, v těch tragenmantlích, v těch všech modních cetkách, vším je zahrnuto, jen ne sluncem, vzduchem, krmí mateřskou a je asi tím nejuboženějším tvorem na světě. Jeť dítěti žebrákovu zajisté líp. Ale já jako bych postrádal proti všemu energie. Jaksi vše mně je jedno. Pozvolna děje se to, co mělo nastati najednou. Ovšem výčitky o bezcitnosti k ženě, o nepochopení její bytosti, o špatnosti mých záměrů vůči ní — že svou lhostejností mínim ji pozvolna zahubiti, jinak že bych s takovou krutou vypočítavostí ani jednati nemohl — jaký že jsem to dále otec a kde že vězí ve mně vlastně srdce, mám-li vůbec jaké atd. řinou se na mne bez ustání. Jsem k nim zcela lhostejným, ani se jim nebráním ani neozvu. A to je nyní zase nejtěžším proviněním. „Ty víš, že mám pravdu, proto mlčíš. Tvé svědomí neodvažuje se námitek“ atd. No, ať si říká, co chce. Jsem téměř jako moucha lapená v pavučině; ještě dávno živa přestává se náhle brániti, kmitati nožkama, očekávajíc poslední úder a vyssání pavoukem.

Dříve mučen jsem byl co muž, nyní mučen jsem zároveň co otec. Když něco proti mně má, vezme na ruce dítě a jme se mu zpívati nějakou tuze smutnou arii, s takovými vyčítavými verši, jež zrovna na tebe padají a tebe vyzývají, ba posléze s přímým poukazováním (to jaksi básnila si sama) děcku (jakoby tomu všemu dobře rozumělo) na jeho tátu, na tu krutost, zatvrzelost, s níž matička děcka je mučena atd. . . . Načež za zpěvu najednou přiloží hlavu k dítěti a jako v srdceryvném návalu pobouřených a uražených citů, jme se úžasně vzlykati, děcko vášnivě líbajíc a volajíc: „Vidíš, takového máš tátu, moje robátko... ale mamička mu tě nedá, má jen tebe, a jejím jsi největším potěšením.“ Toto opakuje několikráte významně, zvýšeným hlasem na dokonalé označení toho opovržení, jaké chová ke mně. Při tom ale dělá, jakoby o mně ve své přítomnosti nevěděla. „Kdyby tebe tvá matička neměla, ani žít by nechtěla...“ dodává zpěvně, unyle. Až náhle v tvrdé prose se osopí: „Snad ne k vůli tomu mizerovi tam!“ Stojím někde u okna . . .

A bylo to včera. Nevím, v čem jsem zase nevyhověl, nevyhovuji vůbec. A béřu si dítě do náruči. Chtělo se mi náhle tolik útěchy mého vytouženého dítěte. Zazářilo na mě očinkama, ručinkama zatřepalo, usmálo se . . . ó marno, za jediný úsměv dítěte dáte vše, ať jsou okolnosti jakékoliv. Milujete je k vůli tomu úsměvu více, než sebe, než všechno ostatní. A v takových okamžicích bylo mně mé dítě náhradou za ztracené štěstí, za ztracený domov . . . tak se na mne smálo, až se mi srdce v těle třáslo. Líbal jsem je do vlásků a ono se smálo tím více. „Směj se jen, bobečku, směj na toho nekalého tátu, jenž tě ani nezasluhuje — —“

I o lásku dítěte jsem olupován!“ zalkal vášnivě, tak nepodobně dosavadnímu výrazu. Zalkáním tím jako by se otřásl celý les ve své tajuplné temnotě. A víc nic nepraviv, nijak vhodně neukončiv naše nahodilé setkání, nerozloučiv se, učinil nejprv několik váhavých kroků,

jakoby se rozmýšlel, načež rychle zmizel stranou v houští, v šeru, v neznámu . . . Ale ten zvuk srdceryvného zatesknění jakoby se pořád udržoval lesem, šerem — ba jakoby dáles pěl rozpínaje se k stesku ještě hlubšímu, k nářku ještě srdceryvnějšímu.

A pozdě vracel jsem se z dnešního výletu . . . vstříc běsné, bijící se, živé hmotě života.

Minul den.

Den zavírá zas unavené oči,
a večer už se do mé jizby chví,
ta chvíle snění, samoty už vkročí
v mých myšlének a snů mých tajemství.

Ku stolku sedám, pokoj osamělý
mě vlídným tichem zase přivítal.
Den už jsem prožil — práce den to celý, —
jenž nevrle mé snění odmítal.

A nyní mohu odpoutati orly
svých myšlének a uvolnit svůj cit —
to sladké, co mi v ňadrech nyní horlí,
pro krásu horlí — pro to péro vzít — —

Sám nerušen, sám porozuměv sobě,
sám, zcela sám, když minul práce den,
já oddechuji jako po porobě
v den prvý kdy je otrok svoboden.

Bez knuty tvojí, živote, můj vládče,
bez knuty tvé, jež dolehá v mé sny.
V tom, co jest mé, mě opusť nyní, spáče,
přej hašiš můj a sen můj nejasný . . .

Karel Červinka.

Libanon.

Napsal Quido Mansvet.

(Dokončení.)

Vyjma několik větších domů a rozlehlý klášter Mar Sassin se 40 jeptiškami má Biskinta vesměs jenom nepatrná stavení a mezi zahradami vedou od jednoho ke druhému příkré kamenité cesty; dále za osadou před srázným úbočím hory Saninu tvoří fialově zbarvené vápencové skály hranici vegetační.

V naříkání a proroctví o vyvrácení města Tyru zmiňuje se prorok Ezechiel o blízké hoře Saninu takto: „Z jedloví (hory) Sanir vzdělali tě se všemi paženími mořskými; cedry z Libanu vzali, aby udělali tobě žezlo.“ (Ezech. 27—5) Již dávno vymizely z těchto končin jedle a cedry, úbočí Saninu jsou zcela pusta a jen podél jeho úpatí zelenají se traviny pastvin, na nichž pasou se hojná stáda ovcí z Biskinty a jiných osad. Slezení hory Saninu neposkytuje zvláštních obtíží a podniká se obyčejně z chanu stejného jména, vzdáleného as hodinu cesty od Biskinty, u silného pramene studené a chutné vody. Odtud možno buď značnou sice oklikou, ale za to pohodlně směrem k průsmyku mezi horami Saninem a Keneise po stezce vzhůru stoupati, aneb rovnou čarou mezi drobnými kameny a tu a tam přes široké kolmé skalnaté pasy na temeno lézti. První směr cesty vyžaduje čtyř, druhý — namáhavý a jen pro otužilejší horolezce odporučitelný — tří hodin. Abych tuto končinu zevrubněji seznal, zdržel jsem se v okolí hory několik dnů a příležitostně vystoupil jsem s berlínským cestovatelem Burchardtem na Sanin.

Chan Sanin, kde jsme po svém odjezdu z Biskinty ve společnosti četných horalů a našich mukarů tábořili, jest vlastně bídná chatrč, před níž upěchován jest nevelký čtyřhranný kus půdy, několika rohožemi a houněmi pokrytý a proti slunci stříškou z latí, propletenou zelenými ratolestmi, chráněný. Malá dvířka vedou do chýšky, vlastně do malého skladiště araku, vína, tabáku, masa a jiných potravin, kde také zavalitá, as čtrnáctiletá dcerka majitelky tohoto chanu z Biskinty v noci odpočívá a za dne, společně s úslužným starcem, cestujícím domorodcům občerstvení podává. Chata, odkud možno časem pozorovati medvědy, po úbočí Saninu se procházející, hodí se k obývání jen od konce června do konce října.

Před naším výstupem na horu Sanin bylo v chanu již o osmé hodině večerní hrobové ticho, poněvadž jsme chtěli již o půlnoci k výšinám vyraziti. Ač byl den parný, pociťovali jsme v těchto hodinách značný chlad a každý z nás zahalil se pevněji do těžkých přikrývek. O půl dvanácté, za noci dosti temné, vystoupili jsme ze stanů a dali se do slézání hory jak se říká přímo „vzduchovou čarou“. Z počátku šlo se nám mezi četnými, s hořejších částí úbočí se řítivšími kameny dosti obstojně, avšak čím dále byly tyto ssutiny drobnější, povolovaly při

stoupání a tím se stávala chůze obtížnější. Z drobných kamenů vyčnívalo tu a tam zakrslé bodláčí s jemnými, jako nejostřejší jehla špičatými trny a když jsem se při jednom z četných nezdařených kročejů takového trsu zachytil, vjely mi jemné ostny hluboko do dlaně a prstů, tak že jsem se citelně a do krvava zranil. Na některých místech bylo nutno kolmé skalní pasy obejíti, což prodlužovalo stoupání dosti nemile, tak že jsme několikráte odpočívati museli. Po půl třetí hodině stanuli jsme v širokém, sedlu podobném zářezu pod vrcholem; východní stranu toho zářezu zaujímalo rozsáhlé sněhové pole, z jehož dolejšího okraje voda tenkým proudem vytékala. Při pohledu na teploměr zjistili jsme jeden stupeň pod bodem mrazu a doušek červeného vína posilnil nás na další cestu mezi balvany podél sněhového pole k temeni směřující.

Za letních měsíců dopravuje se z těchto míst na mezcích sníh do Bejrutu, odtud téměř 15 hodin vzdáleného. Vždy před západem slunce naloží a pevně upěchují mukarové sníh do beden as jeden metr dlouhých a o něco málo užších, pak jej pokryjí slamou, uzavrou příklopem a ubírají se po celou noc přes Dahr eš Šuveir kolem kláštera Duvar, pak přes Baʿabdat, Brumanu a Bet Meri do Bejrutu, kam dorazí za 18 hodin, počítaje v to i odpočinky. Čekající prodavači vysypou krychlové balvany sněhu na veliké kulaté stoly a pak jest zajímavá podívaná, jak jdou „tuldše“ t. j. sněhy na odbyt. S malými nádobkami v rukou hrnou se odevšav kupující, tak že prodavači jedva stačí rozřezávati dosti rychle objemný blok, a celá zásoba, sloužící k upravování chutných limonád a jiných občerstvujících nápojů, bývá v nejkratší době vyprodána. Libanonští mezkaři dodávají velkolimonadníkům celé spousty sněhu, a není to malý peněžitý obnos, který od jara až do počátku zimních bouří a dešťů utrží. Ve zdejších zářezech a roklinách ubývá v měsících srpnu, září a říjnu sněhu čím dále tím více, až konečně nuceni jsou sněhaři vystoupiti na stranu severní, aby tam mezi širokými trhlinami skalin potřebný sníh nahrabali.

As dvacet minut pod temenem hory octli jsme se mezi velikými, v divoké směsici rozmetanými bavalny i bylo tu a tam nutno zachytiti se rukama a vzhůru se vyšplhati, až konečně slezen nejvyšší bod Saninu, ležící nad rozsedlými skalními útesy 2608 m. nad hladinou Středozemního moře. Při 2 stupních mrazu vanul zde dosti silný západní vítr a poněvadž se ještě jitro neprobouzelo, — bylo teprve několik minut po třetí hodině — zalezli jsme si do bezvětrného zákoutí a tam jsme zabaleni v houně mukarem přinesené, čekali na východ slunce.

Konečně nastalo svítání a pozvolna šířil se nad východním obzorem, ohraničeným řadami vrcholů celého Antilibanu, stále vzrůstající zlatoskvoucí lem světla, kdežto celá západní, jižní a část severní strany v hlubokém klidu ranního šera odpočívala. Rozkoš byla dívati se na rychlý postup záře do oranžova zbarvené a stále větší sytosti nabývající, která steré daleké hrany a špičky hor zlatem vroubila. Zejména divoce roztrhaná skalnatá temena hor Chodibu, Makmalu a Tizmarunu vypadala v tomto osvětlení čarokrásně, neboť zdálo se, že mihotavé zlaté světlo přímo z ostrých hran rozsápaných útesů vychází. Tam však, kde mělo slunce za temeny hor Antilibanu se objeviti, změnilo se osvětlení z oranžova

do červena a pojednou vzlétly světelné střely vzhůru na oblohu, načež rychlostí blesku celá záplava záře po všech vysokých horských temenech se rozlévala. Čím více se slunce vynořovalo, tím tenčím se stával pruh tmavošedých stínů a za krátko rozlil se plný jas rozsáhlou, od severu na jih se prostírající a zdánlivě zcela rovnou vysočinou Bka'a mezi Antilibanonem a Libanonem, kdežto v mohutném, na jihu ležícím pohoří Hermonu zatřpytily se v nejvyšších, široce rozbrázděných zářezech táhlé, dolů splývající sněhové prouhy jako stříbroskvoucí vlasy — proto jmenují Arabové tuto horu horou starcovou — Džebel eš Šech. Celý západní, do blankytného modra Středozemního moře spadající svah Libanonu počal též ze stínu vystupovati a za nedlouho tonuly všechny ty bělavé tečky dědin, hory a úbočí, úskalí a táhlé lány zeleni v jediném moři světla. Jenom na stranu severní zabraňovaly nejvyšší vrcholky Libanu širšímu rozhledu, ale přes to jevilo se i tam panorama úchvatné krásy. Sříceniny Ba'albeku vypadaly odtud jako hromádka narovnaných kamenů, z nichž vyčnívalo šest maličkých sloupečků — z blízka jsou to praví obři. Rozradostněni velikolepým pohledem, pozdravili jsme jej dvanácti výstřely, které tu zněly jen jako rány z dětských bouchaček.

Po dvouhodinném pobytu na temeni sestupovali jsme ku sněhovému zářezu, který dolů značným svahem spadá, a poněvadž jsem nikde trhliny nezpozoroval, umínil jsem si, že sjedu v postoji do hlubiny. Sestoupiv až na místa prudšího sklonu, opřel jsem se o pušku a slabým skluzem sjížděl jsem po umrzlém sněhu, z počátku volně, čím dále však prudčeji až na dolejší mírnější plochu svahu, kde jsem šťastně upadl a po několikerém překutálení nedaleko dolejšího okraje sněhového pole se octnul. Soudruhu nezdál se podobný sestup nápodobení hodným a proto se přidržel starého směru. Na to vraceli jsme se s největší možnou rychlostí k chanu Saninu, kde nás již švarná dívčice s velikou nádobou čaje očekávala.

Z chanu navštívili jsme též as 4 hodiny vzdálenou, velmi rozsáhlou, málo však zajímavou jeskyni Mišmiše, pak opodál, blíže k Saninu ležící zříceniny starého chrámu, z něhož zachoval se jen půdorys a některé zevnější zdi a příčky, pozůstávající z několika vrstev kvádrů. Na malé vyvýšenině spatřujeme tu několik obrovských sarkofagů; s jednoho jest mohutný příklop shozen a spočívá u rozměrného podstavce. S námahou vylezl jsem nahoru, abych seznal způsob vyhloubeného lůžka; jest tak mělké, že mrtvola jen několik centimetrů pod příklopem spočívala. Po nápisech neb znaménkách nenalezli jsme ani stopy, avšak dle tvaru možno souditi, že jsou to schránky zemřelých vynikajících Feničanů a sřícená budova že byla chrámkem a zároveň bydlištěm opatrovatelů tohoto pohřebiště. Mimochodem podotýkám, že nejstarší sarkofagy hotoveny ze zvláštního vápence, který prý měl tu vlastnost, že uložené do něho mrtvoly za 40 dnů v nic se rozpadly, a proto jmenován „sarkophagos" t. j. pojídač masa — což tvrdí Plinius. Skupina krásných košatých ořechových stromů, těsně při chrámečku stojících, poskytuje pastuchům a stádům příjemného stínu a pramen výborné vody, dvacet minut odtud výše pod osamělým stromem prýštící, náležitého občerstvení.

Z Chan Saninu možno se dostati na východní stranu této části Libanonu cestou podél úpatí k sedlu mezi horami Sanin a Keneise,

Zahle.

kde se rozkládají velké pastviny, jež Kurdové a Turkomani z údolí Orontu se svými stády navštěvují. Mnohdy pase se tu přes třicet tisíc kusů ovcí a skotu. Vzezření pastýřů odstrašuje svou divokostí, avšak lidé ti jsou lepší než se zdají a k cizinci chovají se dosti úslužně. Z horského sedla táhne se romantický průsmyk příkře dolů kolem vesnice Azirte do hlavního místa Coelesyrie (Bkaʿa), jménem Zahle, které pro vysokou polohu (945) zámožnějším Syřanům za letní bydliště slouží. Poloha vesnice, mající 14 tisíc obyvatelů, jest vůbec velice pěkna a za svého pobytu nalezli jsme tam i slušný a poměrně levný, Arabem řízený „ústřední" hostinec s velmi dobrou kuchyní. Zdejší křesťané jsou povahy neobyčejně vznětlivé a bojovné, ale jinak pracovití a pilní, což možno nejlépe pozorovati na pečlivě opatrovaných morušových sadech a kolem vesnice rozložených vinohradech. Z táhlého pohoří Libanonu směřují 4 průsmyky dolů do roviny Bkaʿa, totiž od Saninu k Zahle, z Afky k Baʿalbeku, přes jezero Jâmûne a rovinu Bkaʿa do hor k Âkûře, konečně z Baʿalbeku přes Ahmar, dubovým lesem k Ainetě a přes cedrový háj do Bžerre. Všechny čtyři cesty jsou dosti neschůdné, avšak hojnost přírodních krás a malebných rozhledů odškodňuje cestovatele plnou měrou.

Prohlédnuv zevrubně krajinu kolem Saninu, dal jsem se jednoho dne časně ráno na pochod z chanu k hoře Keneise a podél této středem pohoří dále. Cestou zastavil nás kurdský pastucha a ukazoval na příkré úbočí hory, kde prý si vykračuje medvěd, jehož jsem však ve vzdálenosti as patnácti set metrů teprve pomocí dalekohledu spatřil. Byl to hnědý ursus syriacus menšího druhu, který se pozvolna do jistějších oblastí hory Saninu ubíral. Pro velkou vzdálenost nemohli jsme ho v tom pochodu rušiti. Po pastvinách, svahy a úzkými údolími putovali jsme svízelně k velké, do Damašku vedoucí silnici, kterou jsme za vesnicemi Falugha a Hamana překročiti hodlali. Půda byla na mnohých místech zcela žlutá, jinde kovově lesklá, červená neb hnědá; obyvatelé osad vyprávěli nám, že jsou v okolí dosud zbytky dolů na různé kovy a že se zde také až do let šedesátých se znamenitým úspěchem na uhlí dolovalo. Lehkomyslnost zdejších pašů a ledabylá, všeliké soustavnosti postrádající práce zavinily zkázu mnohoslibných kutišť, tak že se část pobořila, a od těch dob leží tu bohatství útrob zemských úplně ladem. Další krajina, četnými kukuřičnými poli a piniovými háji pokrytá, poskytuje mnohá malebná místa, ale stezky jsou hrozné. Nezdrževše se v pěkné, zelení obklopené vesnici Hamana, kde jest anglická missionářská škola a kde má mnoho Bejrutčanů letní byty, dostoupili jsme silnice, která mezi severním a jižním Libanonem na východ do Damašku vede.

Na tomto místě jest pátá stanice dopravní společnosti z Bejrutu a v chanu Mudeiridž nalezne cestující potřebné občerstvení jakož i rozsáhlou vyhlídku na Středozemní moře, Bejrut s okolím a vzhůru stoupající úbočí Libanonu.

Téhož dne postaven stan pod „pramenem rozkoše" (Zahalte) na blízku potoka Saffa, jehož břehy věnčí oleandry a při němž zde nedaleko mostu stojí mlýn. Odtud dále na východ vznikají první prameny řeky „Nahr el Auvaleh" (Auli), což značí as tolik jako „řeka s výšin ply-

noucí", a tyto spojují se jižněji nedaleko vesnice Bârûk s prameny jinými, které jsem si na dalším pochodu též prohlédl. Údolí, jímž říčka Auli (zde Bârûk zvaná) plyne, jest sice úzké, avšak tarasy po obou stranách vystupující osázeny jsou hustě morušemi, révou, fíky a melony, jež pečlivě ošetřují Maronité a několik drusských rodin, bydlící ve vesnici vysoko nad údolím. Hory na severu až pod chan Mudeiridš rozložené skládají se z břidlice, pískovce, křemene, železitého jílu a hlouběji z vrstev hnědého uhlí, kdežto zde, pak z Bârûku přes Btelun, Nabrach do Bteddînu a Deir el Kamr vápenec převládá.

Pěkný jest pohled na pevnůstku a zámek Bêt ed-Din, sloužící za letní byt gubernatora Libanonu a mající posádkou oddíl horské milice. Když jsem se u brány tvrze, těsně při silnici ležící, octnul, vyžádal si důstojník stráži velící evropské a turecké průvodní listiny, z nichž si vše, co věděti chtěl, tužkou vypsal. Titul „novinář", zaznamenaný v mém zdejším průvodním listu, učinil naň bezpochyby dobrý dojem, neboť projevil ochotu, že mne zámkem provede a po přání i gubernatorovi představí. Ale poněvadž zde právě arcibiskup Petr návštěvou meškal, žádal jsem jen, abych si směl prohlédnouti průčelí palácové, mramorem skvostně vykládané. Kdysi vládl odtud emir Bešir Libanonem a když jej štěstěna opustila, spustošeno a opuštěno i toto sídlo orientálského knížete. Nynější libanonská vláda kázala zámek opětně upraviti a každému navštěvovateli zalíbí se asi syrská průčelní brána, z různobarevných mramorů vkusně sestavená, veranda se schodištěm, oblouky a sloupy krášlená, jakož i nádvoří s cypřišemi a vodojemem, do něhož se voda přivádí až ze Zahalte rourovodem od Bešira zřízeným. V pevnůstce se zámkem spojené jest též vládní vězení, v němž jsem spatřil několik povalujících se, spoutaných provinilců vzezření v pravdě lotrovského. Když jsem při rozchodu na zvědavou otázku důstojníkovu, „zda-li mne některá evropská vláda za politickým účelem na Libanon nevyslala", uspokojivě odpověděl, poroučel jsem se mu s díky a pak jsme sjížděli po silnici k údolí, na jehož širokém svahu „Dêr el-Kamar" (klášter měsíce), jedna z největších osad Libanonu, amfiteatralně rozložena jest. Mezi úhlednými kamennými domy vystupují tu a tam vysoké cypřiše, zeleň zahrádek a rozsáhlých sadů osvěžuje příjemně zrak a vše to ve spojení s neobyčejně zdravou polohou ve výši 865 metrů láká k delšímu pobytu. Obyvatelstvo — sedm tisíc Maronitů a jeden tisíc Drusů — vyniká zámožností a zotavilo se po krutých ranách povstání r. 1860, kdy povražděno dvanácte set křesťanů, téměř již úplně, tak že zde opět hedvábnictví a vinařství utěšeně zkvétá. V dolejší části vesnice jest nevelké, vodojemem opatřené náměstí, po jehož stranách spatřujeme bohatě zásobené bazary na překrásné hedvábné látky. Bratří Bistanové, nejbohatší ze zdejších továrníků, ukazují cizincům ochotně vše, co se v Kamaru znamenitého zhotovuje a pak do Damašku, Bejrutu a Jerusalema vyváží.

Hodny prohlédnutí jsou též dílny velkých přádelen, kde několik set děvčat zámotky hedbávníků (kokony) na vijáky stále se točící navinuje. Nejdříve vaří se zámotky ve velkých nádobách, při čemž velmi smrduté výpary vznikají, tak že každý již z dálky takový závod pozná. Po vyvaření roztřiďují se kokony dle barvy světlé, světložluté a zlaté a když

vyschnou, přidělují se děvčatům k navíjení nitek za denní mzdu až čtyřiceti haléřů. Tato práce není as valně zdravou, neboť dělnice mají bledožluté obličeje a vůbec chorobné vzezření; příčinou je zajisté onen hrozný zápach z vařících se zámotků.

Zde v Kamaru pozoroval jsem nejvíce, jak malebný národní šat Libanonců, zejména však žen, znenáhla přívěskům evropské mody ustupuje, z čehož nevkusná smíšenina látek a střihů povstává. Malé červené čapky, Maronitkám tak pěkně slušící, zpod nichž krásný, stuhami a lesklými cetkami propletený vlas splýval, ustupují bílým neb černým závojovitým látkám; též pestré široké spodky neb kratší suknice, bohatě zdobenými pásy sepjaté, jakož i krátké neb dlouhé, v předu otevřené kabátce počínají mizeti a delší sukně, paleta a evropské kazajky nastupují dědictví krásných původních krojů. Totéž, avšak dosud ne v míře takové, platí o šatu mužského pohlaví.

Přesně vypočtený cestovní rozvrh zabraňoval delšímu pobytu v Kamaru, jehož obyvatelé se k nám chovali s příkladnou přívětivostí a úslužností. Po jednodenním pobytu ubírali jsme se tedy opět kolem zámku Bteddinu, vesnicí Simekaniye, přes osadu Džedêde do údolí řeky Auvaleh, kterouž jsme po bídném, jen z několika kmenů sestávajícím mostě překročili, a pak šla cesta vzhůru kolem malého háje pinií do vesnice Muchtara, kde na srázném tarasovitém svahu stojí zámek druzského knížete Najiba, syna Saida beye. Vnitřek zámku, zbudovaného pověstným Beširem, zařízen jest polo evropsky, polo orientálsky a ve vysokých vzdušných síních dopadají osvěžující praménky vodotrysků do krásných mramorových nádržek. Přítomný emir, muž as pětatřicetiletý, statný a roztomilý, poněkud však zvědavý, pohostil nás kávou a cigaretami a při odchodu dovolil nám, abychom se poklonili i jeho choti, která se nám v úboru přísně orientálském jak náleží zalíbila. Vyjma jen oči zastřen byl celý obličej průsvitným závojem a pavučinovitá látka splývala na pestrý hedvábný, až ke kolenům sahající kabátec, pod nímž bylo viděti bílý, do špičky vystřižený atlasový živůtek, zlatým pasem spjatý, a perlově šedé široké spodky. Hlavu její zdobil vysoký stříbrný a vzácnými kameny okrášlený „tantur“, dodávající ztepilé postavě majestátního vzezření. Emir jest (jako všichni Drusové) velkým ctitelem Angličanů a opatruje Muchtarskou „British Syrian Mission“, kde se jeho dítky anglicky učí, s nevšední péčí a láskou. S tarasu zámku, opatřeného poprsnicí, jest pěkný pohled na úrodnou krajinu. Nynější budova stojí as na místě, kde za křižáckých dob hrad Casale Maktara nad řekou Bostrenem (Auvaleh) stával. I vesnici Muchtara zásobuje nákladný, Beširem postavený a ze Zahalte vedoucí rourovod znamenitou pitnou vodou, která zde do veliké, z jediného kamene vytesané nádržky plyne.

Zima bývá v těchto končinách Libanonu dosti tuhá, tak že mnohdy již při prvním prudčejším zavanutí severních větrů na nejvyšších bodech sníh padati začíná a časté silné bouřky v lednu, únoru a březnu bývají mnohdy spojeny s krupobitím. Po vlažných dubnových srážkách nezachmuří se již zářivý blankyt oblohy, k níž jen za doby noční s mořské strany tu a tam husté mraky vystupují, z rána pak jako bohatá rosa na krajinu se snášejíce.

Průčelí zámku Bteddinu.

Z krásného olivového háje, kde jsme tábořili, vedla nás cesta k vesnici Džezzinu nad hlubokým a úrodným údolím řeky Auvaleh, v němž po většině mohutné platány a topoly rostou. Tu a tam vinou se úzké skalní stezky malebnou krajinou, po jejíž levé straně táhnou se do dálky řetězy horských útesů; další rozhled uzavírá tu nejvyšší pásmo jižního Libanonu s průsmykem panny Marie „Bmâri-a“, z něhož na jihu vrchol Tômât Nîha 1850 m. nad Středozemním mořem vyniká. Na četných výšinách v pravo i v levo pozorujeme při dalším pochodu osady Amatur, Bathîr, Džebat eš Šûff a Niha na východě, Mezra-ât eš Šuff, Sanamichu a klášter Mišmuši na západě. Veliký les oliv pokrývá následující potom svah údolí, které zakončuje kotlina vysokými horami obklopená; v ní leží na několika menších výšinách uprostřed četných zahrad sídlo tureckého kâimakâma, vesnice Džezzîn, téměř jen křesťany obydlená.

Zde stávala za dob Josuových Meara Sidoňanů, později tvrz Tairûn, jejíž zbytky dole v údolí spatřiti lze. V ní bydlil také v první třetině 17. století slavný emir Fachreddin, než před nepřátely do nepřístupných jeskyň těchto hor se uchýlil, kdež proti vojevůdci Achmedu z Damašku po tři leta se bránil. Jen prostředky neobyčejnými podařilo se konečně nepřátelům přinutiti hrdinného starce i s jeho věrnými a členy rodiny ku vzdání. Když nespomáhaly udatné boje, lsti a přesila, nahromadili na vápencovité skály nad jeskyněmi velké hranice hořlavých látek, zapálili je a vylévali na kameny, žárem pukající, sudy octa, tak že se troliti a rozpadávati počaly. Pak navrtány díry a trhány prachem tak daleko, až obléhatelé pronikli ku hlavní chodbě jeskyň, do níž naházeli množství silně kouřících smolnic i slámy; takto kouřem vypuzen musel se Fachreddin vzdáti vítězům na milost i nemilost a odevzdati jim ohromné poklady v jeskyních uložené. Byl zavezen do Cařihradu a později i se svým synem usmrcen, když došla zpráva, že jeho vnuk vítězné povstání v Syrii zosnoval.

Návštěva skalních hrobů foinických, nad vesnicí ve skalní stěně vyhloubených a nyní za stáje kozám sloužících, není tak vděčná jako vystoupení na výšinu nad kobkami, odkud je obsáhlý rozhled a kde také geologové mohou nasbírati bohatou kořist zkamenělin a nejrozmanitějších lastur. Řeka Auvaleh tvoří na severní straně Džezzînu vodopád téměř 40 m. vysoký a z šumících proudů vznášejí se vodní páry, které se v záři sluneční skvějí širokými, proměnlivými duhami.

Za Džezzînem vstupuje cestovatel s vyšší hornatiny do krajiny poněkud nižší a neobyčejně úrodné; rostou tam mohutné pinie, z jejichž šišek domorodci chutná zrna vylupují, vinohrady tamější poskytují těžké ohnivé víno, tabák jest jakosti výborné, olej neobyčejně jemný, fíky veliké a šťavnaté, morušové stromy pak vynikají velikostí listů nade všechny evropské druhy tohoto stromu. Dále rostou zde silné, nevysoké duby, terebinthy, platány, mohutné ořechy, coriarie (sumach) a tmavé krásné cypřiše. Půdu namnoze pokrývá nejpestřejší koberec květin a většina rostlin u nás v zahradách pěstovaných roste zde divoce; skvostné jsou zejména veliké anemony barev fialové, bílé, žluté, růžové a ohnivě rudé. Tento pruh země, náleževší kdysi k území Feničanů, táhne se při moři od Bejrutu až ku Karmelu, sáhaje po celé té délce na východ až k hlavní

čáře pohoří jižního Libanonu. Turecká vláda rozdělila krajiny od Bejrutu na jih ležící v tyto okresy: El Gharb, Sahar Džurd, Mauasif, el Charrub, et Tuffah, za nimiž k pásmu hor přiléhají Šuf a Arkub, kdežto za Tuffah k jihu leží Šomar, Belad eš Šakif, Belad Bešara a kraje Galilejské.

Cestou k vesnici Džeba'a zahleděl jsem se s výšiny nad Džezzînem na východ, kde z hřebenu Libanonu, plného útesů, dva nedaleko sebe stojící vrcholy Tômât Nîha (dvojčata) nad ostatní horstvo vyčnívají. Za starých věků sloužily lodím plujícím Středozemním mořem ku pobřeží Feničanů, do Sidonu a Tyru, za směrodatný bod, poněvadž jsou z velké dálky viditelny; ještě za dob křižáckých a později jmenovali je Španělé „Las Poncas“ a Francouzi „Les Mamelles“ (prsy). Téměř stejnoběžně s jižním pohořím Libanonu táhne se před ním nižší hřeben hor, Rihan zvaných, čárou od Džezzinu na jih až k údolí řeky ez-Zaharâni, a podél západního úbočí těchto hor vedla naše cesta mezi vesnicemi Rumane a Zahalte (o druhé osadě téhož jména jsem se již zmínil) do Džeba'a, odtud pak uprostřed hájů piniových, cypřišových a dubových po výšině 1355 metrů nad m. dosahující k poutnickému místu Nebi Sati, kde se rok co rok četné zástupy Metualiů k náboženským výkonům shromažďují. Namáhavou část cesty tvoří stezka od vesnice Kalat Serba vzhůru do osady Džerdžua, za kterouž řeka ez-Zaharâni při vesnici Arab Salim pojednou ze severu na západ ostře se zahýbá, načež hlubokým údolím směrem téměř západním dále plyne a 8 kilometrů pod Sidonem do moře vtéká. Překročivše tuto řeku, nyní za letních měsíců zcela mělkou, spěchali jsme přes Kêfr Rûmân do údolí s vesnicemi Nabatijeh el Fatha a el Foka, kudy vede karavanní silnice ze Sidonu přes Bâniâs do Damašku, kolem jižního výběžku pohoří Hermonu. Za další dvě hodiny dorazili jsme přes Arnûn údolím částečně rovným, plným stromoví, a pak po nepříliš příkrém svahu za soumraku ku zřícenině pevnosti Kal'at eš-Šakîf.

Tato prastará, za dob křižáckých válek pod jménem Belforte proslulá pevnost vynikala především polohou vše dominující a zároveň stavbou tak mohutnou, že Saladin teprv po 12měsíčném obléhání roku 1190 se jí zmocniti mohl, čímž jména „nedobytné“ pozbyla. V roce 1240 koupili Belforte templáři a 40 let později padla po nejudatnější obraně do rukou sultána Beibarsa, načež za Fachr-eddina byla opuštěna na dobro.

Kala'at (pevnost — hrad) Šakif vzbuzuje v pravdě úctu. Stojí po straně jihovýchodní a částečně východní nad kolmým srázem hluboké skalní trhliny, přes kterouž ve výši 460 metrů vede do hradu kamenný most, a tam dole v té děsné, šklebící se propasti, do jejíhož jícnu slabé čivy pohledu nesnesou, bouří hlučně řeka Litani, avšak jen tlumeně vznáší se hukot vln sem do výše. Na stranách jižní a západní byla tvrz chráněna hlubokými, do skály vytesanými příkopy (od 20 do 36 metrů hloubky), za nimiž se vypínaly hradební zdi dva a půl až čtyři a půl metrů tlusté, s polokulatými věžemi. Dle podrobného měření prostírá se celá zdmi obehnaná plocha tvrze na 118 m. délky a 31 m. šířky; vyjma nevelký dvůr zastaven byl celý vnitřek budovami, z nichž se částečně zachovala síň s pěkným vchodem a kaple z dob templářských. Ve stavbě pevnosti možno rozeznati trojí období: totiž základní a nejstarší z dob Feničanů neb spíše asi Římanů, pak pozdější z časů křižáckých a z doby Saracenů.

S hradeb (715 m. nad mořem) jest daleký rozhled: pozorujemeť na jihu hrad Hunin, na východu hrad Subêbe nad Banijasem a mohutné pohoří Hermonu. Dole pod východním svahem Šakifu rozkládají se zelenavé lány kolem několika vesnic na rovině Merdž 'Ayûn, kteráž jest totožna s biblickým Ijonem v knize králů, a na druhém břehu řeky Litani spatřujeme osady Yahmûr, Hamra a Arnûn, odkud směřuje karavanní cesta ($^3/_4$ hod.) ku prastarému mostu Džisr el Chardelî, pnoucímu se téměř tak vysoko nad korytem řeky jako zde most Šakifský. Belforte jest jako všechny zdejší starobylé tvrze zkáze zasvěcen, mohutné kameny povolují a postupem času zanikne slavná tvrz právě tak, jako zanikly jiné ještě velikolepější syrské pevnosti.

Kromě Jordánu není v Palestýně a Syrii řeky tak zajímavé jako plynoucí zde Litani, a poněvadž jsem její břehy častokráte na různých místech a za různých ročních období přestoupil a tudíž dosti příležitosti měl seznati její tok a krajiny, kterými plyne, chci se o ní šíře rozepsati.

Na rozsáhlé vysočině el Bkaʿa, 1095 m. nad hladinou Středozemního moře, osm kilometrů na západ od Baʿalbeku vzniká k jihu plynoucí Litani a tisíc metrů dále od tohoto prýští se k severu proudící pramen Orontu, nyní Nahr el Âsi zvaného. Domněnka dříve projevovaná, že obě ty řeky vytékají z jednoho zdroje, jest licha, neboť onu nevelkou prostoru u Baʿalbeku musíme za rozhraní vod považovati. Litani nazýván za starých věků Leontes; u Arabů má až ku bradu Kalʿat eš Šakif jméno Litani, dále pak až k moři jmenuje se Nahr el Kâsimîyje. Vzduchová čára celého toku obnáší as 125 kilometrů. U pramene řeky Litani, jenž tvoří z počátku potůček Džuš, spatřil jsem značné zbytky veliké vodní stoky, směřující k Baʿalbeku, do něhož za starých dob voda odtud se přiváděla a jehož obyvatelé až dosud vody tohoto zřídla užívají. Věnčen bujnými křovinami, plyne Litani klidně rovinou a přijímá posilu z četných horských potoků a říček, v letě zcela neb částečně vysychajících, z nichž zejména uvésti dlužno: Sebât Yafûfe a Bedhu, přicházející z Antilibanonu, pak říčku Berdâni, proudící z Libanonu kolem osady Zahle. Nedaleko místa Džib Dženuîn vystupují po levém břehu Litani první pahorky, kolem nichž se řeka v mnohých záhybech vine, načež přistupují dále na pravém břehu těsně k proudu výběžky Libanonu a provázejí jej k vesnici Keraun (Karûn), kde se v delší široké údolí rozstupují a kde vede první horský most na druhý břeh směrem k vesnici Mešgara, ležící pod dvouhlavou horou Tômât Nîha. Odtud počíná se horstvo zvyšovati, břehy se více a více súžují a řeka proudí v prohlubujícím se a skalnatém korytě kolem osad Sahmur a Yahmur. Do této končiny podniknul jsem z Hâsbêje výlet*) (cesta trvá necelé 4 hodiny) a směle mohu tvrditi, že náleží k nejzajímavějším místům celé Syrie. Cesta, nijakých obtíží neposkytující, vede z Hâsbêje přes pramen Jordánu směrem severozápadním, pak zabočí na sever k vesnici Ain Tannûra a dále k osadě Metualiů Yahmuru, odkud sestupujeme sráznou a velice neschůdnou stezkou dolů k údolí řeky Litani. Podél propasti, v níž řeka hluboko proudí, kráčíme až k malebnému přirozenému mostu. Sřítily se zde totiž kdysi

*) Popis Hâsbêje nalézá se v mém díle „Syrie“ ve stati: „Ku pramenům Jordánu a na Hermon“.

ohromné skalní spousty, vzpříčily se nad šumným proudem a překlenuly jej mohutnou vrstvou balvanů. Tloušťka skalní té hmoty obnáší do výše as 20 metrů, délka přepnutí přes koryto 7 m., různá šířka 3, 15 a 21 m. a výška od vodní hladiny 30 metrů. Pohled na most křovinami porostlý, přes nějž vede stezka, a na okolní divokou scenerii s tvrzí Šakîfem na jihu, jest neobyčejně svérázný a poutavý. Od tohoto mostu, el Kûve zvaného, jde stezka dále přes Mešgharu po severní straně hor Tômât Nîha do Džezzînu, a jest odtud do Bejrutu cesta nejkratší.

Nejvelkolepější oddíl toku řeky počíná od mostu el Kûve po proudu, nad nímž po horách roztroušeny jsou vesnice Yahmur, Kilia, Burghuz, Belât a Buêda na levém a Ain et Tîne, Azze, Lusah, Džebain, Džermak, Arnun a tvrz Kal'at eš Šakîf na pravém břehu. Pod obloukem mostu proudí příval vod jako z nějaké podzemní sluje a pak bouří v těsném korytě mezi kolmými, někde v před nachýlenými, jinde opět nazad překloněnými skalami, jichž úbočí zuřivě bičuje. Samé klikatiny, ostré záhyby a vydulé zátočky utvořil si zde sevřený tok a vyhlodal na několika místech útroby Libanonu tak hluboko, že k nám vzhůru ani šum vod nedoletá. Kolmé stěny spadají do hloubky tří set metrů a tvoří temný jícen, do něhož sluneční paprsky vniknouti nemohou. Od mostu Kûve kráčíme nejdříve po stezce k místu 180 metrů vzdálenému, kde řeka do hloubky 8 metrů spadá a prškami roztříštěné vody jakou rosou svlažuje rostoucí ve skalních stěnách oleandry, kapradiny a vrbiny, které na některých místech jižněji, tam kde jest trhlina nejužší, po obou stranách nad úžlabinu vyčnívají a hustou zelenou krytbu tvoří. Cesta jest na mnoze tak obtížna, že není možno podél okraje propasti kráčeti, nýbrž cestující musí místy oklikami vzhůru se ubírati a opětně dolů sestupovati, kde temný hukot bouřlivých peřejí k uchu našemu doráží. Ve srázných stěnách propasti, mezi vesnicemi Lusah (Azze) a Kilia, upravili si domorodci závratné stezky do říční sluje a za letní doby, když výška vody klesá, přecházejí na druhou stranu. Dále na nejužším místě prohlubně mohl by se mrštný chodec velkým skokem dostati na druhou stranu a proto se nazývá místo ono „fašcha" t. j. krok. Od vesnice Burghuzu teče jen ve vzdálenosti čtyř kilometrů pramen Jordánu Hasbani a tu neubrání se cestovatel pomyšlení: kdyby byl Litani na těchto místech méně mocné, s rovinou Merdž 'Ayûn na východ sousedící výšiny porazil a s Jordánem se spojil, jaký že by byl z toho spojení povstal mohutný, do Mrtvého moře plynoucí tok!

Před mnoha tisíci lety tvořila celá Coelesyrie mezi Libanonem a Antilibanonem ohromné jezero, které znenáhla vyschlo, a nynější Litani jest odtokem vod z těchto hor. Že by byla trhlina, jíž řeka teče, vznikla zemětřesením, jest náhled lichý; působilyť jedině mocné proudy vodní, které půdu tak dlouho vyhlodávaly, až nynějších útvarů nabyla.

Skvostný obraz pro krajináře poskytuje malebný rozhled nedaleko vesnice Burghuzu, kde klene se 60 m. nad vodní hladinou most o třech špičatých obloucích. Právě tam tvoří říční rozsedlina jeden z největších záhybů, obrací se pojednou jižně, pak západně a jihozápadně. Břehy pokrývá množství platánů, pod nimiž z hlubiny bujně kvetoucí oleandry a visuté vrby vyzírají. Stezka vede od Burghuzu na jih k chudinké

vesničce Belat, nad údolím řeky jako skalní hnízdo visící, dále k místu Bueda při záhybu od proudu vzdáleném, kde jsou stěny rokle zcela kolmé a nepřístupné, načež se údolí rozšiřuje. Řeka plyne však dále v hluboké trhlině k mostu Džisr el Chardeli, kudy se vstupuje na západní břeh do Arnunu a tvrze Kal'at eš Šakif. Zde se obrací Litani pojednou na západ a rychlým spádem 600 metrů plyne pod jménem Kâsimîye kolem vesnic Yahmur, Kakaîye, Yârûn a Halûsîye, až se konečně nad slavným Tyrem do moře vlévá. Tento poslední běh řeky vede středem krásně porostlého údolí horského s mosty pod osadou Kakaîye, Halûsîye a před jeho vtokem do moře nedaleko břehu. Všichni cestovatelé, kteří v krajinách řeky Litani prodlévali, shodují se v úsudku, že jest část jeho toku od mostu Karaun až k ústí do moře obdivuhodná, nanejvýše malebná a svého druhu jediná.

U tvrze Kal'at eš Šakif končí krásné pohoří Libanonu a tím zakončuji také vylíčení své cesty.

Bludná srdce.

Napsal Jos. D. Konrád.

I.

astala doba, kdy našim milým hochům bylo zase velmi zle. Nic nepomáhalo, že to nebylo poprvé a že už tomu byli uvyklí. Hlad hryže vždycky, a nemůže-li hrýzti aspoň kůrky, hryže žaludek.

Dobře ještě, že byli dva, neboť jednomu bylo by velmi krušno trpěti úplným nedostatkem. Ale takto spolu se těšili a posilovali si trpělivost žertem, že by ani nedovedli opravdově užívati dobrých časův, až jim někdy nastanou, kdyby nepoznali bídy a hladu. Ostatně shledávali to v pořádku, poněvadž toho vyžadovala dávná tradice, aby chudí studenti strádali a neměli někdy co jíst.

Jsou sice také chudí studenti, kteří denně se nasytí, ale k těm naše dvojice mladých hochův nenáležela. Oba byli z rodin před lety aspoň trochu zámožných a nenaučili se nikdy žádati za rozmanité podpory ani nedovedli buditi soucit a sháněti kondice, jako studenti nemajetní od narození. Nesli svoji chudobu s velikým sebezapřením a za nic nebyli by se pochlubili, že neobědvají a že často bez večeře chodí spat.

Mluvili o tom jenom spolu, když jich nikdo neposlouchal, a ještě žertovali.

Starší druh, Petr Martinec, vytasil se obyčejně s nějakými vtipy na tu jejich bídu a mladší, Jan Živný, se šprýmovným jeho nápadům usmíval.

A bylo-li už pozdě večer, skládal Živný svoje učení a sáhal do kufru po starých ušpiněných kartách laciného vydání, které si přivezl z domova, kdež vykonávaly své ušlechtilé poslání už třicet let vždy o vánocích lepších časův, kdy před půlnoční soustřeďoval rodinu jeho kolem stolu veselý Černý Petr nebo obvyklý mariáš.

„Pojď, Petře, zahrajeme si! Ať se má dobře aspoň ten, kdo vyhraje!“

Hráli tedy a do sázky dávali drahé věci, které by u mnohého měly cenu tisícův. Starší Petr Martinec platil totiž svými vousy a mladší Jan Živný svými vlasy, a nebylo jim nic líto tohoto prohraného bohatství.

„Mám jich na levé straně brady víc,“ omlouval to Martinec, „a pak beztoho jsou trochu nazrzlé. Než takovou mužnou ozdobu, raději nic!“

Živný také nelitoval svých vlasův, třebas byly krásně lesklé a temnohnědé, neboť jich měl pravý nadbytek.

Martincovi byla dvacet čtyři léta, a měl už nejednu zkušenost. Před pěti lety dokončil realku ve venkovském městě a po prázdninách dal se zapsati do techniky. Ale byl v Praze jenom rok. V té době vdávala se jeho sestra, teď už nebožka, a hned po její svatbě starý Martinec byl uháněn zetěm o slíbené věno, musil povoliti a nevěda si jiné rady, vrhl se do tenat židovského lichváře. Od té chvíle přestaly zásilky za synem studentem. Co dalo hospodářství, co vypěstily mozoly Martincovy, to schvátil žid.

A ještě jiná příčina zapudila mladého Martince se studií. Pozbyl chuti k učení. Dokud byl na realce, podléhal vlivu ustavičných zkoušek a učil se. Vysvědčení jeho bývala vždy velmi slušná. Avšak na technice zlatá akademická volnost mu neposloužila. Hověl si příliš dlouho v blahé nečinnosti v duchu si slibuje, že vše brzo dohoní, ale nikdy a nikdy nemohl začíti se učit. Odkládal studium den ode dne, a mnohem více se mu líbilo ve společnosti veselých druhů v hostincích a kavárnách, než v přednáškách. Naučil se tak sice vzácnému umění, jak lze s dvacetníkem v kapse býti celou noc v zábavě a při tom netrpěti žízně, kouřit a tančit, ale za to obcházela ho hrůza při pomyšlení na dvanácte tříd, do kterých Tilšer v zahajovacích přednáškách o deskriptivní geometrii shrnoval veškerenstvo.

Ke konci studijního roku poznal, že už jest pozdě na zkoušky a že by jich nedohonil ani po prázdninách. Zanechal tedy studií a stal se prozatímním podučitelem ve vesnici nedaleko domova. Ale trpké povolání učitelské čím dále tím více se mu znechucovalo. Myslil, že má mnohem lepší smysl pro obchod, představoval si, jak mnohem krásnější by bylo klidně sedčti v písárně u své práce, třebas to byly samé číslice a počty, než obírati se drobnou havětí dětskou, pro kterou nikdy neměl žádoucího porozumění. Nejlépe se mu zamlouval úřad v záložně, bance nebo velikém průmyslovém závodě, i nepřestával po tom toužit.

Po dvou létech učitelování byl rozhodnut, že se stane úředníkem, a další dvě léta se škvířil a mořil, aby si z tří set padesáti zlatých roční odměny uspořil stovku ročně na desítiměsíční studium v některém soukromém obchodním učilišti Pražském.

Po čtyřech letech tedy se vracel do Prahy se dvěma sty zlatých, a když zaplatil školné, nezbyla mu z nich ani polovička. Než přece vydržel se zbytkem až do vánoc, a pak třel bídu se svým druhem Živným.

Seznámili se spolu na počátku školního roku, kdy náhoda je svedla do jednoho bytu v úzké Zderazské ulici, u staré vdovy, která jim najala tříkoutý pokojíček za šest zlatých měsíčně s podmínkou, že prádlo budou si platiti zvláště a že sami budou si cíditi oděv a boty.

„Ovšem,“ souhlasil hned Martinec, „aspoň se zahřejeme, nebude-li v zimě čím topit.“ A byl by ochoten třebas i práti své košile, kdyby to bylo možné. Jeho mladší společník, Jan Živný, souhlasil s ním.

Setkali se spolu před domem, kam je ve stejné minutě přivedla malá tabulka, oznamující laciný byt pro svobodné pány. Shodli se už venku, že oba jsou oněmi svobodnými pány a že tedy budou najímati společně. Stará Jandová chtěla za pokojík, kterému říkala pianový, sedm zlatých měsíčně, Martinec jí dva zlaté utrhl, Živný zlatku přidal, a od té chvíle tedy spolu zůstávali a byli přáteli až do smrti.

Jan Živný byl o dvě léta mladší Martince a byl medikem ve čtvrtém roce. Byl to milý mladík krásné, poněkud útlé postavy, oduševnělého obličeje, pravidelných rysův a neodolatelně půvabných modrých očí. Kdyby nebylo krátkých tmavých knírků pod nosem, směle mohl se obléci do ženských šatův, zahaliti vlasy koketním řasnatým šátkem, a mužští by se ohlíželi po vnadné dívčině.

Byl synem vdovy po malém úředníkovi při dráze, který už dávno zemřel, a jako náhradu vdova od té doby dostávala pensi šestnácte zlatých měsíčně. Kromě Jana měla ještě dvě děti starší, syna a dceru, ale ty, když je vypiplala a vychovala, následovaly po stejné nemoci svého otce.

Usoužená, ustaraná bytost tato dělila se pak o svoji pensi se zbylým synem: osm zlatých posílala jemu na studie a za osm zlatých žila sama celý měsíc. A byla by synovi posílala ještě více, kdyby byl žádal, avšak on nepřivolil, neboť měl kondici, která mu přinášela tři zlaté měsíčně a svačiny. Aspoň tedy se přičiňovala, a pokud její suché, schromlé prsty s vystouplými klouby dovolovaly, šila pro jiné, aby syn byl vždy opatřen pěkným prádlem, obuví a slušným oblekem.

Jan byl tak vždy uhlazeným švihákem, ale ačkoliv dostával měsíčně osm zlatých od své matky a tři zlaté z kondice, přece často se stávalo, že měl notný hlad. Na štěstí vždy bydlil se studenty, kteří se sdíleli s ním o nedostatek a mimo to záhy se naučil dokonalé střídmosti a trpělivosti. S lehkou myslí zapomínal na hlad a často se nasytil žertem nebo šprýmem. Ale také už někdy otřásl se malomocí a mladé, trpělivé hrdlo plnilo se mu hořkostí, zraky se bezděčně zakalovaly.

Než to byly jen krátké přeháňky, brzo zase bylo dobře. Ze všech druhů, s kterými už čtvrtý rok v Praze bydlil, nejlépe se shodl s Petrem Martincem. Dokud Martinec měl ještě peníze, nebylo jim tuze zle, ale později stalo se pravidlem, že oba žili celý měsíc jenom z osmizlatového důchodu Janova, pokud stačil. Když byl vyčerpán, nastalo umění vytloukati klín klínem, utíkati se k zastavárně, útočiti na obrněné srdce staré Jandové žádostmi o malé půjčky, ale ovšem tak, aby jejich ostych a hrdost si nezadala, a když bylo nejhůře, hráli v karty o vlasy a vousy nebo zpívali drnkajíce na rozpraskanou kytaru po nebožtíku Jandovi, která vedle děravých záclon na okně byla největší ozdobou pianového pokoje našich svobodných pánův.

A tak je tedy vidíme, ty oba milé hochy, pozdě večer onoho dne, kdy zase neobědvali, nesvačili ani nevečeřeli, kdy Janovi bylo stejně trpko jako Petrovi, poněvadž právě byl čtvrtek, kterýžto den nenavštěvoval svého svěřence, u něhož ho vždy aspoň očekávala káva s rohlíkem.

Tentokráte štěstí v kartách přálo Živnému. Hráli oba opravdově, jakoby dávali do sázky tisíce anebo jakoby jim výhra některého z nich měla přinésti aspoň večeři.

Bylo to v únoru, a poněvadž studenti netopili už několik dní, dýchal pokojík jejich značným chladem, jehož přítomnost Martinec potvrzoval každé chvíle dlouhým vydechnutím bělavé páry ze širokých úst. Nebylo mu však zima. Krče hlavu na krátkém týle do tlustého kabátu, držel karty teplými prsty a dychtivě se díval na dlouhé, zamodralé prsty Janovy, natahující se zvláště přes jednu kartu, aby na ní zakryly dva malé vypíchnuté otvory.

Ale Martinec hned uhodl, kterou kartu schovává. Věděl, že jest to škaredé žaludské eso, obávaný Černý Petr vánočních her. Ty dva malé otvory v něm byly Živnému milou památkou po nebožce sestře Zdeňce. Vypíchla kdysi esu obě oči za to, že ustavičně byla Černým Petrem a že kde kdo byl, nejvíce ovšem Jan, maloval po jejím bělounkém obličeji knírky opálenou korkovou zátkou.

Ty dvě dírky, které Živný marně schovával skřehlými prsty, byly příčinou, že konečně štěstí karbanu usmálo se také na Petra Martince.

„Zlatá tvoje sestřička," poliboval si, „nebýti jejího hněvu na Černého Petra, byl bych se nepochybně zase loučil s jedním vousem. Spočítej, hochu, kolik proher brada moje ještě vydrží?"

A Živný vážně spočítav vousy na levé straně Petrovy brady hlásal, že může prohrati ještě aspoň deset svých zlatožlutých vláken, aby dosáhl s pravou stranou přiměřené rovnováhy.

Byli by hráli ještě déle, ale osvěta, jak říkali petroleji, opouštěla jejich příbytek. Lampa totiž dohořela, a nebylo čím ji doplnit. Jan Živný chopil se tedy kytary a drnkaje na ni, tichým barytonem zpíval rozmarnou baladu o tmě, která nastane světu, až zhasne slunce, hvězdy a měsíc, a až nebude ani plynu, ani svíček, ani petroleje.

Zpěv jeho vzbudil ohlas ve vedlejším bytě. Za tenkou stěnou ozval se hlas stonavého souseda Sychry, hynoucího v pozvolném deliriu tremens. Studenti však už zvykli příšernému zpěvu Sychrovu jako pekaři zvykají cvrkotu cvrčkův ve skulinách pekáren, a nic jich to nevyrušovalo ani z učení, ani z karet.

Živný přestal drnkat na kytaru, avšak soused s tím nebyl spokojen. Zaťukal na stěnu a volal prosebně chrchlavým hlasem:

„Ještě trochu na ten instrument, páni studenti, prosím vás!"

Živný ochotně chápal se zase rozladěné kytary a zvučněji provázel na ní smutný, zoufalý zpěv sousedův a drnkal si ještě chvíli potom, když žena Sychrova, stále na ničemu a pijáka muže hubující, učinila zpěvu Sychrovu rázem konec.

Martinec zatím zmizel v kuchyňce paní Jandové a vyjednával tam o další úvěr. Avšak tentokráte krunýř srdce staré ženy byl pevnější než

šípy výmluvnosti někdejšího učitele. Než přece nevystřílel šípů svých úplně nadarmo. Za chvíli vracel se k Živnému a zvěstoval vítězně:

„Veni, vidi a trošinku vici! Když nemáme co jíst a čím svítit, dobyl jsem na Jandové aspoň toho, že budeme moci přinésti svým bohům a bohyním oběť zápalnou.“

A skutečně za pět minut paní Jandová tiše otevřela dvéře jejich pokojíka a mlčky položila na stůl čtyřkrejcarový paklíček tabáku.

Martinec už byl u ní.

„Zaplať Pánbůh, drahá paní!“ volal s divadelním posunkem. „Vy jste přitrhla jako Daunovi kyrysníci u Kolína právě v nejhorší chvíli nás spasit. A prosím vás, smilujte se už docela a půjčte nám k tomu tabáku ještě světlo! Za nic na světě nedovedu kouřit po tmě! Viďte, že si mohu jít s vámi pro ně!“

Podařilo se mu po krátkém opětném boji přemoci odpor Jandové a směje se přinesl světlo. Skutečně po tmě neměl by z kouření žádného požitku, a nyní, rychle rozbaluje tabák a nacpávaje si s Živným dlouhou dýmku, byl nadmíru vesel a spokojen, jakoby ta vonná zápalná oběť měla býti lákavým doplňkem hojné večeře.

Svlékli se, zapálili si dýmky a ulehli do svých postelí, které Jandová odestýlala vždy už se šerem. Ty chvíle byly nejblaženější v jejich studentském životě, v těch srdce jejich nejvíce se přibližovala a slučovala v pevné a věrné přátelství, trvající po mnohá léta.

Petr Martinec jako obyčejně vzpomínal na svoji milenku, s kterou se měl rád už dvě léta a která byla také trochu příčinou, že vykročil s dráhy učitelské a snažil se státi úředníkem. Ona totiž také chtěla raději míti úředníka než učitele. Už stokráte líčil Živnému, jak jest hezká a jak ho má ráda, ta milá venkovská dívčina.

„Copak asi v tuto chvíli dělá moje zlatá Růženka? Vzpomíná-li si na mne jako já na ni?“ volal zaníceně a toužebně upíral zraky k začadlému stropu.

„Ta už dávno spí,“ na to klidně Živný. „Na venkově se chodí dříve spat než v Praze.“

„Ať, aspoň se jí zdá o mně! Třebas ten sen jest lepší než skutečnost. Snad už se jí zdá, že jest paní účetňovou a že jí říkají všude milostpaní Martincová. Nu budeš, drahé dítě, budeš!“

Živný se zasmál.

„A což jestli nevzpomíná a jestli se jí nezdá nic?“ namítl.

„Jdi, vždycky jen se směješ a pochybuješ! Není možná, aby nevzpomínala. Jest to dokonalé dítě a má více *p* než sedm.“

„Která všechna?“

„Inu, kdo pak si je všechna pamatuje: pobožná, poctivá, pilná, pracovitá, pořádná, pěkná, půvabná, přívětivá, plná —“

„Aha, to ti jest asi milejší než pobožnost!“

„Milý brachu, každé z těchto nesčíslných Růženčiných *p* musí přijíti svým časem k žádoucí platnosti. A není mou vinou, že plnost jejích mladých údův uchvátila pozornost moji dříve, než pobožnost, neboť jsem ji poznal dříve při tanci ve věnečku než v kostele.“

Mluvili ještě o jiných veselých věcech a chutě dokuřovali své dlouhé dýmky.

Když dokouřili, Martinec se zvedl s postele a donesl do kuchyně Jandové světlo. Babka seděla u kamen na stoličce a spala. Ale paprsky světla, udeřivší do jejích zavřených víček, ji vzbudily.

Polekána vyskočila se stoličky a když se vzpamatovala, prudce odplivla.

„Pfuj, pfuj, pfuj! To jsem se lekla! Zdálo se mi, že hoří!“ pravila zlostně a jala se hrabati v kamnech, připravujíc hraničku na ráno. „Podruhé vám zas půjčím světlo!“

Student ji chlácholil, ale ona ještě chvíli mrzutě bručela o svém leknutí a o nešetrných lidech, kteří jsou jako malé děti a každé chvíle jí způsobí nějakou nepříjemnost. Kdo ví, kdy teď zas usne po tom leknutí!

Směje se, Martinec vracel se k svému lůžku.

„Dobrou noc, má dušinko!“ pravil, stahuje na sebe pokrývku.

„Kdo, paní Jandová?“ žertoval Živný.

„I jdi, kdopak myslí Jandovou! Ta bude zajisté dobře spát. Abys tedy lépe rozuměl: Dobrou noc, má Růženko, srdce zlaté! Kdybys věděla, jak tě miluji a jak se rmoutím, že už na dvě psaní jsem od tebe nedostal odpovědi! Ale nehněvám se na tebe, omlouvám tě. Snad se srazily vlaky a ro.bily vak, v němž bylo tvoje psaníčko. Snad loupežníci zabili posla, který ti nesl můj vroucí list. Bylo v něm tisíc hubiček, a ti loupežníci myslili, že jest v obálce tisíc zlatých. Ať si je vzali, já ti dám jiné, totiž psaní i hubičky. Dobrou noc, Růženko zlatá, a dobrou noc, Jene!“

„Dobrou noc!“ opakoval Jan, a za čtvrt hodiny oba tvrdě spali.

II.

Ráno studenti byli ještě v postelích, když do jejich pokojíka vrazila udýchaná paní Jandová. Byla bleda, třásla se po všem těle.

„Jestli pak víte, že nás v noci okradli!“ křičela pronikavým hlasem a upírala na lůžka studentův uděšené zraky, jakoby oni byli zloději. „Pro rány svaté, pro rány svaté, všechno prádlo pryč!“

„A chytili zloděje?“ ptal se rozespalý Martinec.

„Kde pak! Ale já večer věděla, že nás okradou, protože se mi zdálo o ohni. Tu lampu jsem vám neměla půjčovat! Je to opovážlivost! Byl to prý takový mladý chlap, domovnice ho viděla. Dal se večer zavřít do domu, vkradl se na půdu a mezi jedenáctou a dvanáctou sebral tam moje a Zahálčino prádlo, a taky vám spodky a košile. Jenom vám, pane Martinec, tam nechal punčochy, že už snad mu byly tuze děravé. Soukupka z druhého patra nespala, stůně jí dítě, a slyšela před půlnocí nad sebou na půdě šramot, ale kdepak by ji napadlo, že je tam zloděj! Darebák, neřád! Udělal si z toho ranec a ještě klepal na domovnici, aby mu otevřela dům. Že prý je Soukupčin strýček a že ho Soukupovic zdrželi při čaji, pospíchá prý na nádraží. Bodejť by nepospíchal! Pořád strkal domovnici šesták, a ona, husa hloupá, honem mu otevřela, aby jen už mohl ven! Pro rány boží, to je neštěstí!“

Studenti zatím se vzpamatovali, ale neštěstí paní Jandové, ač i jich se dotýkalo, nevyvolalo ani stopy smutku v jejich obličejích.

„Jakáž pomoc, paní Jandová,“ konejšil Martinec starou ženu, „byl-li to potřebný člověk, který nemůže pracovati jindy než mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou v noci, požehnej mu toho Pán Bůh! Mohl si vzít i ty punčochy!“

Jandová se dala do pláče, že se jí v neštěstí ještě posmívá a že snad nakonec budou chtíti, aby ona, chudá žena, živící se svými mozoly, jim zaplatila ty ukradené spodky a košile. Ale studenti dobromyslně ji ubezpečili, že nebudou chtíti od ní ničeho a že škodu svou ponesou hrdinně sami.

Ostatně ta příhoda záhy ukázala studentům, že na blízku nich tlouklo upřímné, soustrastné srdce. Když navečer toho dne přišli domů, Jandová byla již mnohem veselejší a nadšeně zvěstovala Živnému, že brzo bude míti dobrou náhradu za obě ukradené košile.

V přízemí vedle vchodu sedávala totiž celé dny u okna a celé večery u nízké lampy v malé světničce mladá švadlenka, která třikráte denně žádostivě obracela krotké, modré oči na chodník, jakoby někoho očekávala: ráno před osmou, o polednách a navečer. V těch chvílích zjevoval se totiž na chodníku odcházející nebo přicházející hezký medik Živný, a zahlédla-li ho dívka, byla vždy na několik hodin šťastna.

Ta nyní, znajíc dobře chudobu studentovu a slyšíc o krádeži, zavolala paní Jandovou a s ostýchavým pýřením se nabídla, že tomu studentovi ochotně ušije dvě nové košile, prosila jen o míru límečku a délku rukávů. Ach, jak byla šťastna, že tomu poutavému hochovi něčím se zavděčí!

Dosud míjel její okno a skorem ani si nepovšiml, že tam za sněhobílým polštářkem, přepásaným dvěma červenými stuhami, sedává hezká přibledlá dívka a nesměle zvedá od šití snivé, unylé zraky. Teď však nebude choditi mimo ni tak netečně a chladně, teď už několik kroků před oknem bude se usmívati, pozdraví ji zdvořile, snad dokonce také zaklepá na její dvéře, aby jí poděkoval za laskavou pozornost — snad na jaře a v létě, až bude otvírati okno, také se zastaví někdy u něho, aby si s ní chvíli pohovořil — Bože nebeský, jakou ta mladá, skromná dívka měla hned obraznost!

Ale Jana Živného zvěst Jandové zarazila. Podobalo se, že se až trochu ulekl, byl s počátku na rozpacích, nevěděl, co na to odpověděti.

Citlivé srdce jeho mu pravilo, že by musil býti té dívce vděčen za její dar a že by jí nemohl odvděčiti se ničím, praničím, neboť byl chud a neměl ničeho než to citlivé srdce, o které se příliš bál.

Začervenal se a zavrtěl hlavou.

„Děkuji, paní Jandová, řekněte jí, že už nepotřebuji, už jsem psal mamince,“ odmítal dárek a dopouštěl se lži, neboť dosud nepsal nic.

Jandová zvedla k němu překvapené zraky.

„I jděte, snad byste nebyl tak bláhový!“

„Už jsem,“ zasmál se medik.

„Nesmysl!“ odbývala ho babka. „Blázen, kdo dává, a ještě větší, kdo nebere. Ta holka to myslí upřímně. Řeknu jí, aby je jen ušila!“

Ale Živný se trochu rozdurdil.

„Prosím vás, paní Jaudová, neříkejte jí ničeho! Anebo — řekněte, že jí pěkně děkuji za nabídku a dost! Copak od takového chudého, ubohého děvčete mohu něco chtít? Vždyť bych se nikomu nemohl podívati do očí hanbou a strachem, aby mi nevyčetl, že se dávám oblékati chudou švadlenou.“

„Nevídáno! Když se neprosíte, neprosíte, já to tedy té holce řeknu,“ mrzutě pravila Jandová, a její křámy klapaly ze studentského pokoje. Šla rovnou dolů k švadlence a vyřídila jí studentovo odmítnutí dosti nešetrně. Měla na Živného zlost, a odlehčila si tedy aspoň tak.

Dívka se zarazila, pohrdnutí medikovo dárkem, v němž spočívala všechna její upřímnost, tuze ji bolelo. Nutila se však do lhostejného úsměvu, a staré ženě ani nerozuměla, když vykládala:

„Víte, slečinko, je to takový mladý, nezkušený člověk. Smrdí grošem, ale chce, aby lidé o něm myslili, že má plné kapsy peněz. Kdybyste je byla nabídla tomu druhému, Martincovi, s chutí by je byl popadl a nic by se nestyděl, že jsou darované. Však tomu pyšnému také jednou spadne hřebínek! Inu, jak pravím, měl to být Martinec —“

Avšak švadlena už košil nenabízela nikomu, a slova Jandové, kterými se pokoušela převésti přízeň dívčinu na prořídlou hlavu Martincovu, vyzněla na prázdno. A když babka odešla, švadlena položila práci na šicí stroj a dala se do hořkého pláče. Byla zarmoucena, zahanbena, uražena, sklamána. Její chvilková radost z dobrého skutku, její naděje a obrazy, které si před hodinou vábila na mysl, nyní byly ty tam.

Medik toho večera byl také zamlklý. Chvíli seděl nad svou prací, ale špatně se mu studovalo. Svědomí mu pravilo, že se zachoval dobře, přece však ozývala se mu v duši malá nespokojenost. Proč? Snad proto, že nebyla s rozhodnutím jeho spokojena Jaudová anebo že se mu posmíval Martinec, sváděje přízeň švadlenčinu na modré oči druhovy, které snad přespříliš nahlédaly do pokojíka dívčina?

Živný se bránil, že do oken nikdy nenahlíží a že hrubě ani neví, jak jejich mladá sousedka v přízemí vypadá.

„Hm, to je div,“ pochyboval Martinec, „já tam také zhruba ani nekoukám, ale přece vím, že jest velmi milá dívčina a že zajisté dovede šíti také velmi slušné košile.“ A v tom úplně se shodl s paní Jandovou řka, že on nebyl by nabídky švadleniny zamítl.

Nežli však šli spat, studenti opět byli oba veselí. Téhož dne bylo jim lépe než včera. Živný byl v hodině a měl tam svačinu, kromě toho pak podařilo se Martincovi někde způsobem diplomatickým získati několik desetníkův.

„Ale musil jsem na to s politikou, jako Bismark,“ líče své nesnáze vysvětloval Živnému horlivě. Rád totiž vplétal do hovoru srovnání s velikými lidmi. „Můj Bože, kdyby Edison věnoval něčemu tolik myšlení a práce, mohla by z toho býti mašina, a já z toho mám osm šestákův!“

Koupili si kousek uzeniny, kus chleba a litr piva, a naposled si zahráli obvyklý mariáš, přičemž Živný prohrával.

„Ovšem,“ žertoval Martinec míchaje kartami, „kdo má štěstí v lásce u hezkých švadlenek, nemůže míti štěstí v kartách. Přejete si ještě jedné porážky, pane doktore? Dnes jsem jako Žižka, všeho šmahem dobývám.“

V té chvíli samých vítězství Martinec dostal nevýslovnou chuť na bramborové knedlíky s osmaženou cibulkou, i šel vyjednávat s Jandovou, bylo-li by možno za dobré slovo a za dobrý peníz opatřiti mu tu ambrosii.

Vrátil se sklamán, stará žena zhurta ho odbyla. Poslal tedy aspoň ještě pro pivo a brzo zase nabýval dobré míry.

„Neškodí, neškodí,“ odpovídal smějícímu se Živnému, „Napoleon v bitvě u Borodina popíjel horký punš, já budu popíjeti pivo, to je lepší. Jenže Napoleon popíjel sám, a já nabídnu poctu také svému nepříteli.“

Živný vypravoval, jak také on jindy nesmírně rád jídal takové bramborové knedlíky, ale když přišel do Prahy a dostal svoji kondici, ztratil na ně navždy chuť. Lidé, u kterých učil, byli prostí a nezámožní, ale neměli se zle. Otec jeho svěřence jmenoval se Kalivoda a byl kočím u pohřebního vozu. Byl to od kosti dobrý člověk, měkký jako máslo, nikdo nebyl by řekl, že odváží na hřbitov mrtvoly.

Živný učil u Kalivodů již asi měsíc, když se poprvé sešel s tatíkem svého žáka. Do té doby vyjednával a stýkal se jenom s jeho matkou. Tehdy zdržel se u hocha trochu déle, až do večera, a v tom přišel domů Kalivoda ve svém dlouhém, umrlčím kabátě a v třírohém klobouce, zrovna jak slezl s kozlíku pohřebního vozu.

Kalivodka pro něj už ohřívala rendlík bramborových knedlíků. Živný cítil dříve chvíli jejich vůni po světnici, sliny sbíhaly se mu v ústech, jistě chtělo se mu jich právě tak toužebně, jako dnes Martincovi a hle, přání jeho znenadání stávalo se skutkem.

Kalivoda dobrosrdečně přivítal Živného, zmačkl mu tvrdou pravicí útlou ruku, odhodil stranou třírohý černý klobouk a usedl ke kamnům na nízkou stoličku. Žena podala mu knedlíky.

„Pane učitel,“ volal hned na Živného, „jdou si vzít se mnou knedlík!“

Studenta jakoby ohněm polil. Byl už čtyři neděle medikem, ale když se před ním objevil Kalivoda ve svém služebním úboru, umrlčina ho ovanula, až se v něm tajil dech. Zdálo se mu — a snad to byla také trochu pravda — že ten velký, silný člověk všecek páchne mrtvolami.

V rozpacích děkoval, že nemůže.

„I jdou,“ pobízel Kalivoda upřímně, „jen jdou, jsou dobré!“

A Kalivodka už brala nesmělého hocha za rámě a podávala mu vidličku. Ani ona, ani muž její neuhodl příčiny jeho nesnází.

Posléze nezbývalo, než poslechnouti, Živný tedy vstal a úzkostlivě přisedl ke knedlíkům. Napíchl prvé sousto, a dlouho, dlouho je obracel v ústech, než je s největším namaháním spolknul. A Kalivoda horlivě mu přistrkoval svou vidličkou mastnější kousky a maje tváře nadité knedlíky stále jen nutil a pobízel nesmělého pana učitele, aby jedl.

Jedl prvé, druhé sousto, a Kalivodka laskavě se usmívala a děti její, dva kluci, smáli se hlasitě, majíce radost, že pan učitel jí s tatínkem knedlíky. Třetího sousta měl už dosti, a ač nutil muž i žena, ubohý student nemohl více. Jak byl rád, když po několika minutách se ocitl na ulici a mohl se po té umrlčí atmosféře nalokati chladného vzduchu podzimního, který sice byl naplněn mlhou, ale Živnému zdál se svěžím jako dech venkovského máje!

Od té doby zvykl umrlčině, nyní dovedl by jísti s Kalivodou všecko třebas každý den, ale prvý dojem ošklivosti, spojené s bramborovými knedlíky, zůstal v něm a navždy zaplašil chuť na onen pokrm.

Uléhaje, Martinec opět s povzdechem vzpomněl, že ani tohoto dne nedostal odpovědi od Růženky.

„Zejtra jí budu psáti po třetí“, rozhodoval se, a hned počítal, kolik mu zbylo peněz, může-li poslati psaní doporučené. Na konec však uznal za dostatečné poslati dopis opatřený toliko pětikrejcarovou známkou.

Měli ještě trochu tabáku, i kouřili, hovoříce o věcech minulých, přítomných i budoucích, Martinec mohl spokojeně vypouštěti obláčky svého dýmu, měli nyní svoji osvětu a nebylo zapotřebí doprošovati se opět nevděčného milosrdí mrzuté paní Jandové.

Mluvili tedy o svých drobných studentských dobrodružstvích, o zlodějovi, který minulou noc ukradl jejich prádlo, i o tom, co a jak bude, až dokončí svá studia a dosáhnou svých cílův.

Martinec znovu vypravoval o své milence, a Živný vzpomínal své dobré maminky, jak jest nedočkava, aby již byl lékařem. Jakmile Živný dosáhne doktorátu a nabude v nemocnici žádoucí prakse, usadí se ve svém rodišti a rozumí se, maminka bude u něho. Ona ani si nepřeje, aby se dostal jinam. V Kostelci, kde žije, jest pochován její choť i její starší syn Josef, který znamenitě studoval, ale když vystudoval a stal se soudním praktikantem, zhasl. Tam také odpočívá její dcera Zdeňka, pomilováníhodná dívka, která chtěla býti učitelkou, ale když vyšla z učitelského ústavu a měla nastoupiti prvé učitelské místo, býti podporou matce i bratrovi, také zhasla.

Maminka tedy jest odhodlána, že z Kostelce již nepůjde a že tam umře. Ostatně lékař tam má dobrou budoucnost, město i okolí není chudé, jediný tamější lékař už jest stár, zámožný dost, i touží po odpočinku. Sám se těší na Živného, až přijde do Kostelce jako lékař a ubéře mu pacientův.

Bylo už asi jedenácte hodin, když zhasili. Chvíli bylo ticho, pak Martinec se pohnul na loži.

„A víš, Jene,“ pravil Živnému, „dobře jsi udělal, že jsi těch košil nechtěl od ubohé švadlenky. Když si to rozmýšlím, nevzal bych jich také. Pánbůh ví, jsme chudáci, nemáme zhusta co do úst dát, ale jsme chlapíci, protože máme v sobě pravou pýchu a hrdost. Nu, snad jsem to neřekl dobře, ale rozumím ti, proč jsi jich nevzal, všechna čest, že jsi se tak držel, mám tě za to ještě více rád.“

Nazejtří Živný proklouzl podle okna švadlenina, jako by ho vystřelil. Ani okem v tu stranu nezavadil, bál se, aby ho nezahlédla. A ona, chuděrka, také se krčila v tu chvíli za vetchou záclonou a chvěla se, až půjde, že vrhne do jejího okna vyčítavý, pohrdavý pohled. On však se tam ani nepodíval a také vždy později odvracel úmyslně od okna jejího zraky, a ji to bolelo zrovna tak, jakoby se tam díval a mračil.

Pak studenti se připravovali k některým zkouškám, i učili se pilně. Než přece večer zbývala jim vždy chvíle osvěžiti mysl zábavnými kartami, hrou na kytaru a srdečným hovorem. Někdy také přišel nemocný soused Sychra je povyrazit.

Když byla Jandová doma, vždycky ho odbyla, že studenti nemají kdy, že se mají co učit. Ale někdy za nepřítomnosti tohoto mrzutého Cerbera podařilo se Sychrovi vniknouti až do studentského pokoje, a pak stálo naše hochy mnoho práce, než ho dostali ven.

Sotva vešel a pozdravil, už začínal o politice. Nebyl ani Mladočechem ani Staročechem, byl povznesen nad obě ty strany a posuzoval je podle toho. Ve studentech spatřoval nezkušené mladíky, kteří o politice nemají správného pojetí a pokládal za svou povinnost je poučit.

Sedaje na židli blízko dveří a neustávaje horlivě hovořiti, působil s počátku odporný dojem. Jeho bezvýrazný obličej, mdlé, jako uplakané oči a rozcuchané kníry, visící pod červeným nosem, příliš zjevně dokazovaly, že ten padesátipětiletý vetchý člověk podléhá nákaze kořalečního moru.

Ale studenti zvykli jeho návštěvám, a tak Sychra nezdál se jim už pranic hrozným. Znajíce jeho slabé stránky, totiž že nesnesl odporu svým názorům, vyhovovali mu a obyčejně mu jen svědčili nebo přizvukovali.

„Teď je to špatné v národě československém,“ vykládal Sychra, „samý útisk, samá rvačka. Za mého mládí prali jsme se jenom trochu s Němci, ale teď se rvem s Němci, se židy a k tomu ke všemu ještě sami s sebou. A víte, páni, to všechno je práce Bismarkova. Jen se nesmějte, já to vím! Vy jste ještě mladíci, nemáte o tom žádnou zkušenost. Jářku, Bismark je v tom všem, jen Bismark.“

Martinec přetrhl politické výklady Sychrovy otázkou:

„Už jsme o vás neslyšeli kolik dní, pane Sychro, byl jste prý nemocen?“

„Byl jsem trochu darebný.“

„A proč jste nevzkázal k nám, vždyť víte, že tu máme doktora,“ zase Martinec, ukazuje posuňkem hlavy na Živného.

Sychra pohnul hlavou trochu v tu stranu, kde byl medik, a svislé kníry se mu roztáhly, jak se ušklíbl. Studenti dobře v tom postřehli jeho posměch.

„Prosím vás,“ pravil pak klidně, ale přesvědčivě, „doktoři sami nevědí nic. To je taky jedna holá zbytečnost. Kdo má umřít, umře, nic ho nezachrání, a kdo se má uzdravit, bude zdráv, ať doktor dělá co dělá. Všechno je jenom léčka na peníze a balamucení sprostého lidu, aby doktoři a lékárny byli dobře živi. Leckterá baba umí víc než všichni doktoři, jen že to dělá laciněji.“

„Poslechněte,“ zvolal Živný žertovně, ale už se zardíval rozpaky, „to si nechte pro sebe, to je pro mě urážka!“

Sychra ani si ho nevšiml, jakoby Živný, právě proto, že také chce býti lékařem, mu nestál za řeč. Za to tím více se obrátil k Martincovi:

„Nemluvím pravdu, pane? Není leckterá baba lepší? A baba aspoň zná milosrdenství s nemocným člověkem, ale takový doktor nic. Když chudákovi člověku se udělá boule na hlavě nebo když ze špatné stravy dostane do žaludku vřed a kdy to je hodně veliké a bolestné, doktor hned si mne radostně ruce, že prý to je krásný případ. Teď už i chlapci medici říkají každé hrozné nemoci krásný případ — aby je šlak! Pak doktor si zavolá kamarády, a řežou. Toť se ví, apelace se vždycky po-

vede, hned si to taky dávají do novin, jen že zapomenou připsat, že ten chudák člověk při tom zhynul jako pes! Jděte mi s doktory, nevědí nic, jen tahat z lidí peníze. Kdybych stonal sebe víc, nesmí mi do bytu ani za živý svět!“

Martinec se smál plným hrdlem, ale Živný se při těch výkladech červenal i bledl a polykal hořkost. Ačkoli věděl, že poslouchá opilého mluvku, přece hovor Sychrův působil na něj skličujícím dojmem. Jeho ideály, jeho čisté sny byly nyní potřísněny blátem a rmutem. V té chvíli se mu zdálo, že všichni ti prostí lidé, kterým nejvíce chtěl sloužiti, budou pohlížeti na něho Sychrovýma očima, že se budou posmívati jeho cílům, pohrdati jeho uměním, kterému zasvěcoval dlouhá léta svých studií.

Martinec to pozoroval, a působilo to v něm veselost.

„To byla sprcha na tvé mladické snění!“ pravil tónem, jakoby mládí měl už dávno za sebou. „Můj milý, tomu musíš uvykat. Až přijdeš se svými ideály do opravdového života, do drsných, všedních poměrů, musíš býti stále připraven na takovéto tupé oštěpy. Tvé ideály stačí sice tobě, nikoli však tvým bližním, kterým doufáš přinášet spásu.“

„Což lékařství je opravdu tak nicotné, tak mizerné, aby se mu mohl posmívati každý nepříčetný tlučhuba?“ Živný žaloval, a hněv s lítostí se mísil v jeho slovech, ale už se šetrně ohlédl, zda-li Sychra nezaslechl posledních slov, která ho mohla urazit.

Než soused, jako přemožen vlastním kázáním, seděl se skloněnou hlavou nepohnutě na stolici a zdálo se, že jest zabrán v důležitější myšlénky, než aby poslouchal hovor toho mladého medika.

„Snad bys se nehněval pro to?“ pravil Martinec chlácholivě, nepřestávaje se smát. „Jdi, jdi! Že si děláš něco z těch řečí! Kdyby mně Sychra stokrát řekl do očí, že všichni úředníci jsou ničemové a zvláště účetní že jsou nejbídnějšími tvory na světě, ani by to mnou nepohnulo.“

„Já nejsem takový,“ na to medik.

„To je to, že ty žiješ více snům a jiným lidem, než skutečnosti a sobě. Ty jsi poetický snílek, ale já jsem střízlivý sobec, abych tak řekl, ale nechci se tím hanět. Viď, že je tomu tak?“

„Možná, že jsem snílkem, snad chci více žíti pro jiné než pro sebe, ale v tom přece není žádná špatnost.“

„Ovšem, hochu, ale co je to všechno platno, když všechno to hezké snění a tužby po milosrdných činech nejsou silnější, než tvoje slabost? Stačí, aby přišel jeden opilý člověk a řekl, že ti nevěří, a už jsi sklamán, zničen. Což jestli to někdy řekne střízlivý, vzdělaný muž? Taková slova tě nesmějí zarážet a zviklat. Na taková slova musíš býti připraven, jakmile se dotkneš veřejnosti a chceš-li vyniknouti ve své vědě. Čím výše strom vyroste, tím snáze a častěji se do něho opírá všelijaká bouře a vichřice — není toto staré přirovnání vždy dobré?“

Jan Živný mlčel a smutně se díval do prázdna.

„Skutečně se ti divím,“ pokračoval Martinec, „ne snad jenom v tomto směšném případě se Sychrou, ale vůbec. Tvé bytosti schází odpor nebo lépe vzdor proti vlivům, které působí na každého člověka, jenž chce něčím být, jenž se snaží vyniknout. Na jedné straně máš tolik životní síly, a na druhé straně jsi sláb jako dítě. Dovedeš několik let snášet

hlad, bídu, zimu, všechny možné psoty, ale tvoje citlivost a měkkost zůstává při tom neotužena a plachá jako holé mládě. Nedovedeš vzdorovat vlivům poměrů, a to jest chyba, hochu! Já nejsem o mnoho starší, než ty, ale pohlížím na svět jinýma očima. Nejdříve tu jsem já se svými plány a žádostmi, a teprve pak ať přijde také něco jiného. Můj životní cíl jest mnohem mlhavější než tvůj, ale přece kráčím k němu pevněji a určitěji než ty. Můj cíl je na zemi, ale tvůj se vznáší ve vzduchu, hodně vysoko, hodně daleko od skutečného života. Schází ti zkušenost, znalost lidí a poměrů, schází ti síla, raději trpíš a mořiš se, než bys vzdoroval a rval se s překážkami. Taková povaha, jako jsi ty, stává se hříčkou náhod, nedovede se bránit poměrům — řekni, není-li tomu tak?“

„Snad je tomu tak,“ odvětil Živný, avšak nechtěl úplně přisvědčiti. „Možná, že máš pravdu, ale přece mám raději svoje ideály a měkké city, které nazýváš slabostí, než všední, sobecké tužby, ke kterým ty se hlásíš. Vím, co je cílem tvého života: hmotný dostatek, hezká žena, trochu okázalosti před lidmi, a dost, dost. Vyšších snah a žádostí nemáš. Ve všem a vždy stačí ti nejspodnější vrstva kalného vzduchu, který dýšeš, a píď země, na které stojíš, proto taky nehrozíš se sprostoty a urážek, jaké jsme prve slyšeli od tohoto odporného souseda.“

„Ale, ale,“ zasmál se Martinec, „odpovím ti jako ty mně otázkou: copak je v tom špatnost? Nestojím snad proto za nic, že si chci učiniti život příjemným a snadným, jak jen bude možno a beze škody jiných? Ano, toužím po hmotném blahobytu, neboť nemám ani nejmenší příčiny ani chuti plahočiti se životem tak bídně, jako dosud. Ale až si dovedu dobyti prostředků, pak chci taky slušně, spokojeně žít, dobře jíst, dobře pít, a rozumí se, že ne sám, neboť není dobře člověku býti samotnému. A chci-li už míti ženu, nedám si vymluviti, že by nebylo dobře vybrati si hezkou. Toho mi, kamaráde, nevyčítej, vždyť ty taky nejsi svatoušek, vždyť taky přijde doba, kdy hezká žena bude se ti zdáti osou, kolem které se otáčí svět. Vždyť nejsme andělé, jsme jenom lidé, určení lpěti na svém kousku země a polykati ten všední, kalný vzduch. Potřebujeme ho zrovna tak, jako krejčího, aby nás oděl, a ševce, aby nás obul.“

„Prosím tě, kam zase brousíš svými vtipy?“ přerušil Živný Martince a nabývaje lepší míry, pokoušel se o úsměv.

„Nikam, chtěl jsem jenom objasniti svoje životní stanovisko vůči tvému. A opakuji tedy krátce: mně úplně stačí prostý, střízlivý život se svými pozemskými, rozumnými požitky, ale ty, hochu, chceš lítat, jen že nemáš křídel.“

„Nu, dobře,“ odbýval ho Živný, „chci tedy lítat. Je-li to možno, stačí to za pokus, abych k tomu hledal křídel. Pokusím se o to, třebas ty o tom pochybuješ a třebas Sychra se tomu posmívá.“

Pronesl jméno Sychrovo hlasitě, a soused, slyše je, udiveně zvedl hlavu, jakoby se probudil z dřímoty. Nespokojenost tkvěla ještě v jeho mrzutém obličeji, ale už neměl chuti do výkladů.

Vstával namáhavě se stolice, aby se šel napit na zlost.

Studenti se podívali spokojeně na sebe a oddychli si, když pomalu vrávoral ke dveřím. Tam se zastavil a ohlížel se po čepici zapomínaje, že ji drží v ruce.

„Aha,“ řekl, když ho Martinec na to upozornil, „už ani sám nevím, kde jsem, co dělám a čí jsem. Už nestojím za nic. Samá zkáza, samý svízel na světě, často už přechází člověka trpělivost.“

Martinec zase pospíšil přilíti do rány jeho balsámu.

„Pane Sychro, vždyť jste Čech, a to víte, Čech musí míti pořád nějakou bolest. Viděl jste už, aby Čech byl chvíli dokonale šťasten? Nemyslete si, každý má svou starost, každý ví, kde ho bota tlačí, a my také, třebas jsme veselí. Ale víme, že jsme Češi a že to musíme trpělivě nést.“

Sychra upřel na několik vteřin na Martince kalné oči. Při těch slovech zase změkl a zdálo se, že mu jest do pláče. Už studenti se obávali, aby se jim zase neusadil a nekázal nekonečnou chvíli o politice a o lékařích, kteří neumějí nic. Martinec proto s velikou ochotou pospíchal mu pomoci otevříti dvéře.

„Vy jste moudrý člověk, z vás něco bude,“ pravil mu Sychra, stále ještě stoje a chystaje se uroniti slzu pohnutí. „To je taky moje řeč, jen se plahočit a trpět, jen trp, jen trp, národe československý! Proto jsi na světě, a pro tebe Pánbůh stvořil jenom svatou trpělivost.“

Slza se utrhla Sychrovi s opuchlého víčka a padla na vyšlapaný práh. Sychra náhle se obrátil ještě k medikovi a hodil rukou ke stěně, kde visela zamlklá kytara.

„Prosím vás, pane studente,“ pravil chraplavě, „jdu už domů, zahrajte mi trochu na inštrment.“

Pak vrávoral kuchyňkou na chodbu a domů, odkudž bylo slyšeti, jak se převalil na lůžko při zdi u pokojíka studentův.

„Tak tak, pane studente!“ volal odtamtud, ťukaje na zeď.

Živný se smutným úsměvem šel pro kytaru, a za zdí už se ozývala píseň, aby věděl, jakou má hrát. Vyprahlým hlasem Sychra zpíval:

Spi, Havlíčku, v svém hrobečku —

Živný tedy drnkal na kytaru ten nápěv, až posléze Sychra umlkl, snad usnul.

„Br, až mě prsty brní,“ smál se Živný, odkládaje kytaru.

„Že máte rozum,“ vytýkala Jandová, která právě vcházela do jejich pokoje, „takovému ožralovi drnkat půl dne na kytaru! Jako byste neměli nic jiného na práci. Viďte, že tady byl! Jak jsem sem vešla, hned jsem ucítila kořalku.“

„Milá paní, Sychra za to nemůže,“ ujímal se souseda Martinec, „nesuďme, abychom nebyli souzeni. Kdopak ví, po kom zdědil tu chybu. Snad kmotr, který ho držel při křtu na rukou, byl kořalka, snad, jako se stalo Gogolovu činovníku, upustila ho chůva, když byl maličký, a od té doby páchne kořalkou.“

Jandová dobře nerozuměla tomu vtipu. Nechtějíc býti hloupou, dala se do smíchu, ale hned zase stáhla do vážnosti obličej.

„A jeho žena je darebnice!“ dodala najednou. „Je horší než on! Sychra prý byl zámožným sedlákem, ale když si najal revír a hleděl si více flinty než polí, hospodářství šlo s kopce. A k tomu Sychrová měla pletky s jiným. Sychra se chytil kořalky a za několik let propil statek a všechno. Přistěhovali se sem, podporuje je syn, je na Smíchově strojníkem a vydělá si pěkné peníze. Až Sychra umře, Sychrová půjde

k synovi. A ona, mrcha, prý dává mužovi schvalně kořalku a dráždí ho do pití, aby s ním brzo byl konec, jen aby už mohla k synovi jít."

„Půjde, půjde," Živný se usmál svým zvláštním, dojemným způsobem, „už to nebude dlouho trvat."

Medik měl pravdu. Za týden Sychrová povolala k mužovi lékaře. Ovšem Sychra nechtěl nikdy o doktorovi ani slyšet, ale teď nedovedl již zabrániti jeho návštěvě. A jako na vzdor jeho pohrdání lékařským uměním téhož dne po polednách odvezli Sychru do nemocnice. (Pokračování.)

Lid na Hlinecku při své práci.

Napsal K. V. Adámek.

(Pokračování.)

Bez dovolení úředníka nesměl nikdo žádného sirotka šikovati na cizí grunty, aniž v tajnosti přejednávati. Zběhl-li od hospodáře sirotek, jenž byl již někomu projednán, měl o tom hospodář na zámek oznámiti, sic by byl musel sirotka sám hledati, postaviti a za zatajení po dvě neděle u vězení seděti. Aby pak sirotci neměli příčiny utíkati, měli hospodářové se sirotky, kteří jim byli k službě projednáni, přiměřeně nakládati. Kdo toho nedbal, byl ztrestán a musel sirotka na zámek zase dostaviti.

Zbíhání dálo se často. Nezbíhali jen sirotci. Svědčí o tom jasně a patrně sirotčí registra, v nichž kromě sirotků sepisovány jsou i rodiny sousedů, panských podruhů, podruhů a j. s různými zvláště pro statistiku a místní historii velmi zajímavými úředními poznámkami, jež arci v stati této uváděti nelze. O podruhovi Klempířovi a jeho rodině zapsáno v registrech z r. 1698.: „zběhlo to všechno, neví se o nich." Václav Homoláč „zběhl jako šelma, neví se o něm." O jiném zběhlém čte se, že „hledá šibence." Jiřík Dobíhal sběhl i „s těmi dětmi jako šelma, odsuzoval se, aby mu krk vzali, jestli po druhý uteče." Někteří zběhli z obav před trestem pro zlodějství a j. Jiní opouštěli dědiny, nemohouce déle snášeti svízele trudných dob. Matěj Gregor i se ženou Dorotou utekl — na vojnu. Jiní utíkali rádi na Moravu a j.

Někteří propuštěni zhostem na cizí panství nebo sloužili „pod rejthary" a j. za panství na vojně. Jediného nalezli jsme při r. 1698. na studiích, Václava, syna Jiříka Vlčka, kantora rannského. Více jich bylo na vandru nebo v různých službách, zvláště sirotci dáváni na učení do huti Hamerské a j. za pacholata, nebo do dvorů za pastvice a pasáky, do služby za pacholka na 8 kop gr. na faru hlineckou, k rychtářům na 7 kop, děvčata na 3 i na $2^1/_2$ kopy. Jiní byli „na dobrém oděvu."

Vůbec pak lidnatost byla velice poklesla. Ještě na sklonku XVII. věku byla řada gruntů pustých. R. 1698. bylo rodin v Hlinsku 84 sousedských, 9 na panských chalupách, 82 podružských, v Blatnu 14 selských, 23 podružských, v Hamru Přerostlém 13 selských, 26 podružských a 2 ve dvoře, v Studnicích 17 s., 12 p., ve Vitanově 16 s., 13 p., ve Svratce 27 s., 17 p., v Svratouchu 17 s., 21 p., v Herálci 12 s., 18 p., v Kameničkách 6 s., 4 p., v Jeníkově 14 s., 12 p., v Chlumětíně 6 s., 5 p., v Kladnu 14 s., 10 p., v Dědové 8 s., 7 p., na Ranné 21 s., 13 p., ve Vojtěchově 28 selských a 21 podružských rodin. Nejsou vpočteni sirotci.

Ze zápisů rychmburských z r. 1654. vyjímáme některá podrobnější data o vesnici Jeníkově, z nichž doplníme si dobře obraz o hospodářských poměrech našeho lidu. Mezi největší usedlosti náležel grunt Matěje Adámkova, jenž měl 26 kor. rolí, obsíval na zimu 5 k., na jaro 6 k. Ke gruntu byly 2 potahy, 2 krávy, 2 jalovice, 2 kusy vepřového dobytka. Řemeslo se neprovozovalo. Byl starousedlý. Pavel Adámků ze 24 k. osíval 5 k. na zimu, 5 k. na jaro, měl 1 potah, 4 krávy, 2 jalovice, 2 vepře, také neřemeslničil. Byli tu ještě sedláci Tomáš Pešava, Mikoláš Homoláč, Martin Vejpara, Stanislav Pavlů, Martin Zdráhal, Jan Picek, Šimon Pešava, ostatek již sami chalupníci. R. 1698. v selských rodinách jeníkovských napočteno 36 mužů a 29 žen, podruhů bylo 18, podruhyň 22, sirotků chlapců 9 a děvčat 10, celkem 114 osob. V r. 1800. napočteno 155 mužů a 204 ženy, celkem 359 osob, r. 1890. bylo 277 mužů, 306 žen, tedy celkem 583 osob. V r. 1698. byla tam 1 usedlost se 33 str. polí, 2 s 25 str., 1 s 18 str., 1 s 16 str., 1 s 14 str., 4 s 12 str., 1 s 11 str., 1 se 6 str. a u jedné rozloha neznáma. Poněvadž při jiné příležitosti bude lze obšírněji a podrobně bohatý statistický materiál, jejž z XVII. a XVIII. století o poměrech lidu na Hlinecku pohotově máme, spracovati a s nynějšími poměry srovnati, přestáváme na podané ukázce, zavírajíce prvou stať písní, kterouž r. 1783. Mat. Homolka, jeníkovský soused, do své knížky si zaznamenal a jež jest velice zajímavým dokladem o poměru lidu poddaného k vrchnosti. Patrně složena byla některým poddaným.

Zní takto: „Co sou páni — to sou páni — nad panskejma statkami — nad rybníky, nad lesami — i taky nad dvorami. — Pan vrchní je ten největší — teď tyto časy nynější — je největší partykář — ten proklatej parokář. — Z kanceláře na rychtáře — dal připravit řetězi — praví: Zavěste mu pouta, — nejde-li sem s penězi.“ — Tu si na rychtáře houkne, — jak dyž hrom do hrnce bouchne. — Rychtář se strachy potí, — teče mu skrz k . . . . . y — Rychtář domů rychle přišel — dal vobeslat sousedy, — aby nesli kontribuci — a to příští neděli. — „A vy, páni končelové, — spolu taky sousedové, — přísně vám přikazuji — a pod trestem slibuji — byste hleděl jeden každý — kontribuci vobstarat.“ — „I my, ubozí žebráci, z čeho pak ji máme dát? Zrna, hrachu, žita nejní — a pšenice, jak by smet; — ach, my ubozí žebráci, — musíme snad pryč utéct.“ — „Mlčte, já vám tu radu dám, — jenom mějte strpení, — kontribuční je dobrej pán, — počká vám eště nyní, — jenom každej něco dejte, — kachnu anebo kuře, — já mu to tam sám donesu, — doufám, že bude dobře.“

„Urozený, vzácný pane, — jenom nestarají se, — přines sem jim pár kapounů — dal sem je tam kuchařce. — Dá-li Pámbu za tejden, — budu tady s vovčím sejrem. — Bude-li se líbiti, — chci jim ho darovati.“ — Tu zlost urozenýho pána — hnedky ukrotila se, — kerou měl proti rychtáři, — praví na něj hned zase: „Už vy tenkrát děte domu, — vodpustím vám vaši vinu.“ — Paní křičí: „Za tejden — ať ste tady se sejrem.“ — „Vašnost urozená paní, — jenom nestarají se, — jenom voni zas u pána — za mne přimlouvají se, — by byl ke mně vždycky dobrej, — se mnou věrně nakládal, — eště jim dám kapouna, — mám ho v posadě doma.“

Dyž sem z jednejch rukou vyšel, — křičí na mne pulkrabí: — „Huncvute, proč tak dlouho nejdeš, — naučím tě po druhý. — Což nevíš, že je sobota, — že se řídívá robota. — Starej rest hned zaplatit, — bys tu měl hned kabát slíct.“

Dyž vidím, co je platno, — polez z kapcy, pytlíku, — a sázej za rest peníze, — aby neďál povyku.“ — Bože, zbav mne jenom Fesla, — bych nepřišel dnes na vosla. — Pospíchám si ze zámku, — bych nedostal památku. — Šafář se ženou se radí, — že již mu čas dopadá, — že snad ze dvora pryč musí, — nebo mnoho trestu má. — „Ženo, dej sem slejšku másla — a hodnej žbán smetany, — já to dám panu vrchnímu — šak von bude zas dobrý.“ — Šentíř nese husu v mošně. — Dohonil se s mynářem. — Mynář ten nese ťopana, — praví: „Kam pak se ženem?“ — „Já du k panu důchodnímu, sem mu dlužen za pivo.“ — Mynář praví s ťopanem: — „Já sem dlužen za nájem.“ A dyž sou již k zámku přišli, — ťopan si hlavu zdvihá, — šentířovi husa v mošně — křičí: hejha, hejha, ha. — Pan důchodní vykukuje, — co si to tam prozpěvuje, — vidí šentíře s mynářem. — „Tuť budu zas obdařen. — Pojďte sem dál vode dveří, — i vy, pane šentíři, — sázejte za rest peníze, — i vy, pane mynáři. — Písaři, dát sem rejstříky, — podívám se na dlužníky, — co jim suma vynese.“ — Tu sou voba s tím mynářem, — peníze jim sázejí, — pan důchodní s svým písařem — jen se na ně dívají. — Velký-li prej mají měšce, — by nenesli domů těžce, — praví: „Dejte sem honem — a děte s pánembohem.“ — Tu sou voba zaplatili, — jdou ze zámku, (proklínali :) — „Kýž tu chce do vás uhodit — 90 hromů do těch sakramenckejch . . . . ., — Bože, dopusť na ně ránu — ať jsou v pekle na věky — ti páni parokáři,“ dokládá soused ve svém zápisníku r. 1783.

II.

Hospodaření bylo trojpolní. Leželo-li pole úhorem a nepohnojilo-li se, selo se po úhoru žito „úhorové“, pak se do „režniště“ nasázely brambory nebo jiná okopanina, posléze oves, do něhož sívali červeného jetela. Po sklizni tohoto se nechalo pole opět úhorem nebo se pohnojilo a zasela pšenice. A tu se mluvilo o čtyrpolním hospodářství, neboť teprv po pšenici přišlo žito, pak brambory, zelí nebo řípa, někdy len, a konečně oves, jenž takto přišel do čtvrtého setí, s kterým se opět zaselo jetelové semínko. Tak hospodařili okolo Vojtěchova. Ve Rváčově a j. selo se na podzim žito po úhoru, jenž byl vypasen a v srpnu radlem řídce a mělko

zoráu, pak zavláčen a pohnojen. Zaselo se na začátku září. Po žitě seli oves, pak brambory. Měly-li se tyto sázet po ovse nebo po jarním žitě, zorávali hospodáři pole na podzim šikmo (na smyk) a na jaře uvláčili a pohnojili. Po žitě i po bramborách seli len. V Herálci hleděno při osevu spíše jen k jakosti půdy. Jen len se nesel nikdy brzy po sobě a nikdy po zelí a po řepě. Pole se na podzim podoralo pluhem a na jaře uvláčelo, zaselo, zavláčelo. Při vláčení seděli hospodáři na koních. Vláčili na „líchy“ neb stezky (záhony). Při větším poli měli u vláčení 3 neb 4 kosy najednou, aby nemuseli obracet, nýbrž jen zahýbat. Tu se vláčelo šikmo přes pole od jedné meze pole k druhé mezi s ní bezprostředně sousedící, od této k mezi, jež byla naproti prvé a — mělo-li pole tvar obdélníka nebo čtverce — konečně k čtvrté mezi a od této zase k prvé atd. Každý nedovedl takto vláčit. Bylo k tomu potřebí značné obratnosti.

Na sousedově pozemku — na př. ve Svratouchu a j. — nesmí se obracet, nýbrž musela se udělat ouvrať „na svém“. Ten kus okraje, jejž nemohli zorat, okopávají motykama. Když však je po žněch a všude strniska a nedělá se sousedovi škoda, může druhý soused otočit s potahem i na cizím pozemku, jehož majitel svoluje k tomu obyčejně z dobré vůle, řidčeji jako vlastník pozemku služebností stíženého.

Nyní ovšem se již neúhoruje. Hospodaří se, jak se někdy říká, do 4 zvůrů. Hojně používají hospodáři hnojiv umělých. Práce polní vykoná se na podzim, a pak z jara, v březnu a v dubnu.

Obilí sekají kosou s hrabicí. Pokládají je na řady, jimž se také (na př. v Chlumětíně) říká pokládky. Posečená úroda se obracela, pak shrabala a do snopů pobřísly svázala. Ze snopů narovnány při mezi nebo cestě mandele, kde byl nesnadnější příjezd se žebřinama na pole. Chudině dovoluje se na strništi sbírati klasy. Žně na obilí bývají v srpnu a září. Pro chudší lid jest to výhodné, poněvadž v červenci jdou na žně do kraje čili, jak se všeobecně říká do Čech. Někteří vypraví se na Moravu i do Rakous a ještě pak stihnou domácí žně.

Když vázačky dovazovaly poslední snopy obilí, slavily se obžinky. Udělaly ženské z posledních klasů věnec, propletený hojně polním kvítím. V Herálci*) vzala si věnec vazačka nejhezčí, jež pak se usadila na vrchu žebřin, na nichž se poslední úroda s pole odvážela. Ostatní šli při voze. Ženské měly kytky z klasů a květin a celou cestu zpívaly. Když přišly před hospodáře, „nevěsta“ sejmula věnec s hlavy a podala jej hospodářovi. Při tom, jak mi B. Starý sdělil, pravila:

„Přejeme jim zdraví, štěstí,
taky boží požehnání,
jak na poli, tak v posteli,
aby měli tolik dítek,

*) Dle zprávy A. Blažka, když se v Herálci odváželo poslední obilí, byly žebřiny ověnčeny. Na snopech sedli si hoch a děvče, kteří měli na hlavách věnce z klasů, jež podali doma hospodáři a hospodyni Přáli jim zdaru. Pak se věnce v seknici zavěsily. — Učitel dostával od rustikalistů obilí „posnopný“ za „poledne“ a „klekání“. Později přestali mu v Herálci obilí dávat, až se uvolila pak obec Český Herálec že dá $1/_8$, Moravský Herálec $1/_3$ a vrchnost $1/_3$.

co je v tom věnečku kvítek,
aby měli tolik měřiček,
co je v tom věnečku zrníček,
aby nám za to dali hodnej vožineček."

Vejsknuvši a napivši se, dodala:

„A vinčovat nepřestanem,
pokad hodně pití nedostanem."

Hospodář dal pak „úctu". Pilo se, jedlo se, tancovalo, vejskalo a zpívalo.

Veliká řada pověr, zvyků a obyčejů týká se hospodářství i jiných zaměstnání lidu našeho. O tom podrobněji při jiné příležitosti pojednáme. Tu budiž na př. z Dědové uvedeno několik ukázek. O sv. Duše natrhají lidé větve ze stromů a zastrkají je jako „máje" zvenčí za okna a jinam. Ve žni je vytrhají a položí do tří rohů do přístodůlka. Čtvrtý roh nechávají prázdný, že prý jím myši utekou. Když selka sváže první snop na poli, vezme ho na hlavu a nese do stodoly. S nikým nemluvíc a nikam se cestou neohlížejíc, uloží snop na své místo. Činí tak proto, že prý myši to obilí nežerou. Též sedlák, když přiveze první fůru mandelů, se žádným nemluví ani pozdravení nedá, až tu fůru obilí na své místo složí.

Nejdřív se vymlátilo obilí, mnoho-li bylo potřeba na osetí. Ostatní se vymlátilo v listopadu a v prosinci. Co se na jedno položení vymlátilo, nazývá se posád. Mlatci (na př. v Holetíně) dostali 10 kr. denně a stravu a, když šli domů, krajíc chleba. V zimě chodívali na besedu, aby „se ohřáli". A tu, i když nebyli zjednáni k nějaké práci, přišli-li s večerem, pobídl je hospodář k večeři. Také jinde (v Chlumu, Dědové a j.) byli mlatci i po skončení práce v čas potřeby hospodářem podporováni. Ve Svratouchu mívali mlatci a nádenníci denního platu 4 groše šajnů, stravu a po večeři krajíc chleba. Kdo si nekrájel chleba, obdržel po skončené práci chléb v pecnech. Věrnému dělníkovi dovolil hospodář, aby si po jeho mezích a úhorech popásal kozu. Ve Rváčově se odměňovala práce mlatců jako práce nádenníků. Tito bydleli obyčejně v pazderně hospodářově, avšak museli mu za to zase vypomahati. Sekáči (v Blatnu) dostávali do snídaně, jež bývala někdy až o 11. hodině, 12 kr. až 15 kr. a snídani. Domů dostali ještě buchty anebo chleba.

V září a říjnu sklizí se okopaniny, a to zvláště brambory, řepa a zelí. Vykonávala se pak potřebná polní práce. Selo se žito a ozimá pšenice.

V červnu a červenci byl trhán ranní len, pozdnější leny byly trhány v srpnu, pak rozkládány, sušeny a močeny.

Výměna polí nevyskytuje se v dědinách na Hlinecku. A ani druhdy — pokud vůbec zjistiti lze — nebyla pravidlem. Výjimkou dosti vzácnou jest poměr mezi některými usedlostmi, jako na př. v Chlumětíně mezi půllány č. 1. a 38. a mezi č. 20. a 21., že některých pastvin, luk a lesa bylo užíváno střídavě od majitelů oněch dvou usedlostí. Daň z takových pozemků platili společně. V Kladnu užívalo se obecních luk překládacích tak, že jeden soused užíval části, druhý druhé části. Po roce si

části tyto vyměnili. Jinde opět táhne se los, aby se určilo, kdo má které části louky užívati. Luk obecních užívají na př. 4 dohromady. Společně je sekají, suší pak seno, jež rozdělí na 4 kupy, z nichž si každý vezme díl. Sena se sekají v červenci, otavy v září. V Českém Herálci byla obecní luka propachtována domkařům, kteří za to platili do obecní pokladny („do vobce"). Kus obecní louky nazýval se „bejkovice", poněvadž jí užíval sedlák, jenž měl v tom roce na krmení obecního býka. Po roce (i ve Svratouchu a j.) byl odveden býk opentlený a ověnčený k sousedovi, jenž pak zase bejkovice užíval, takže se vystřídal každý celoláník v Herálci jednou za 10 let, půlláník jednou za 20 let. Ve Svratouchu bývala tráva na obecních lukách vypásána. V novější době tam, ve Vojtěchově a j. prodává se seno ve prospěch pokladny obecní.

Pastva jalového dobytka bývala společna „na obci". Dojný dobytek si pásl každý „na svém". Tak bylo ve Svratouše před 30 lety. Ve větších obcích byla obyčejně dvě stáda. Z horního Rváčova pásli krávy a telata na horní občině, z dolního Rváčova na dolní obci, voly a koně na občině „mostkách". Společně pase se dosud na př. v Jeníkově a j. Za tím účelem vydržuje si obec pasáka. V Herálci obecní pastýř (pastejř) pásl na obecních pozemcích jen jalový dobytek, kozy, ovce, prasata. Také na úhorech popásáno. Aby se dobytek nezatoulal aneb škody v sousedstvu nepůsobil, byl přivazován na provaz ke kůlu, takže se mohl pásti jen v kruhu, jak dalece provaz dosahoval. Chudina připásala svůj nečetný dobytek, hlavně kozy, po mezích, na strništích a j.

Kdo na jaře poprve žene dobytek na pastvu nebo po prve jde do lesa nebo na trávu, bývá od někoho polit vodou, aby byl čerstvý. Aby při tomto prvním vyvádění nebyly krávy uřknuty, přiváže hospodyně každé krávě na ocas červenou pentličku (Svratouch). V starém rukopisu ze Svratoucha čte se tato rada, jak kravám opraviti: Na Filipa a Jakuba do slunce vejchodu zaopatři si kousek paškálu, kousek bílý vorličky, bílý tolity, kousek ouročníku a puránku, to všechno dej na uhlí a tím si všechen dobytek podkuř a chlív vykuř a dyž si je podkouříš, pak žeň na pastvu časně ráno na rosu a, dyž budeš vyhánět, říkej takto: „Ženu vás, kravičky, na zelenou travičku, na studenou rosičku, s panem Ježíšem Krystem. Tam si svý volátka napaste a vejmena nalejte hustým mlíkem a smetanou. Dyby tam přišly čarodenice, umějtež jim vodpovědět a řekněte: ‚Bodejť ste vosleply, abyste nás neviděly, bodejť ste vohluchly, abyste nás neslyšely, nám našich užitků vodejmout nemohly, dokud neseberete písek v moři, hvězdy po nebi, trávu po zemi, listí po stromích, brabence v kopcích'. K tomu dopomahej Bůh otec, Bůh syn, Bůh duch svatý. Amen." A rukopis ubezpečuje: „Buď jistej, že ti ten rok žádná čarodenice neuškodí." Když pasák žene ponejprv na pastvu, dá mu hospodyně (v Trh. Kamenici) vařených vajec, kolik je kusů dobytka.*)

V sobotu před svatodušními svátky ve Svratouchu i jinde po západu slunce práskají pastevci biči. V okolí Trhové Kamenice, když se setmí, sejdou se pasáci na pastvišti a práskají až přes půlnoc. Jak jsou dvě

*) Pasák hází vejci přes dobytek, pak vejce sloupá a skořápky pohromadě zahrabe, „aby se mu dobytek nerozbíhal".

hodiny po půlnoci, vyhánějí tu dobytek na pastvu, neboť každý pasák chce býti první na louce. Který dorazí první na místo, volá: „Já sem votevřel bránu", druhý zase: „já sem zamet", třetí křičí: „já sem králem", čtvrtý: „já sem pánem". Který se opozdí a přižene dobytek na posled, bývá od pasáků po celý čas pasení nazýván hounivárem. Okolo sv. Jana Křtitele hledají pasáci po lese rostlinu „jelení roh", z něhož pletou věnce, jež dávají kravám na hlavu, aby byl dobytek zdravý a veselý a aby skákal jako jeleni. „Před sv. Janem Křtitelem, na 14 dní," jak výměnkář Linhart z Trh. Kamenice vypravuje, „pletou pasačky věnce z kvítí. Pasáci uříznou v lese stromek hodně vysokej, sloupějí z něho kůru až na loket vod vršku, celou korunu nechají a dolejší větve vodstranějí. Na tu korunu navěšejí těch věnců a postavějí ten stromek na prostřed pastviště, vokolo něho rovnaj do kola zelený smrčí tak, že to vypadá jako ňákej postavec, a smrček se svou vověnčenou korunou jako ňáká socha. Když to mají hotový, tak když přiženou stáda z pastvy na večír domů, tak po večeři se sejdou dohromady a dou k tomu vověnčenýmu stromku. K tomu si přizvou kolovratkáře, aby jim hrál. Pasáci pak zapálejí to narovnaný smrčí, co je vokolo toho smrka. Když to hoří plamenem, tak se vezmou pasáci s pasačkama za ruce a udělají kolo vokolo toho vohně a kolovratkář jim hrá a voni do kola skákají a rozličný národní písničky zpívají. Když to shoří a stromek se přepálí a skácí, tu se každej hrne pro věnec. Tu nastane muchlanice. Jeden do druhýho strká, tak že je z nich na zemi hromada. Ty věnce sou proto dobrý, že, když se len vypleje a ten věneček do něho dají, tak se žádný mušky do lenu nedají."

Po dni sv. Šimona a Judy (v říjnu) mohl se již dobytek pásti kdekoliv, ať na vlastních pozemcích hospodářových, ať na sousedových, třebas i bez dozoru pasáků. Tu se v Herálci říkávalo: „Šimona a Judy, paste se, kravičky, všudy." Tomuto obyčeji první prý se vzepřel sedlák Hruška, který se do jednoho statku na moravské straně Herálce přiženil. Ale lidé schválně mu svůj dobytek na jeho pozemky zaháněli, posmívajíce se: „Šimona a Judy, paste se, kravičky, na poli Hruškovým všudy." Ve Vojtěchově pásl každý „na svém", jen menší dobytek vyháněl společný skoták na náves. Ovce chovaly se více jen pro potěšení. Sedláci Vojtěchovští žádávali, když měli žita dobře urostlá, aby panský ovčák ovcemi žita jejich přepásl. Činilo se prý tak proto, že na jaře takového obilí se nechytal rez a že ovce, pasouce se, zároveň zmrvily pozemek.

Při žádném druhu pozemků nebyl se pojem soukromého vlastnictví tak málo v lidu vžil jako při lesích. Vysvětliti si můžeme tento úkaz jednak bývalým společným vlastnictvím, jež při lesích nejdéle se udrželo a dosud (obecní lesy a j.) namnoze trvá, jednak nepatrnou cenou, jež dříví mělo tu v dobách dřívějších, kdy byl nadbytek drev. Kdo co potřeboval, vzal si bez dovolování a vrchnost tomu, zvláště v osadách, u nichž bylo mnoho lesů, jako u Herálce, valně nebránila. Ba spíše ještě musela lidi honit do lesa, aby si souše v lese nasbírali a odvezli. Dělat dříví „na panském" nikdo nechtěl. Vrchnost musila k lesní práci nutit. Kdo nechtěl jít dělat, byl volán k rychtáři a, neuposlechl-li, byl na Rychmburce potrestán. Těm, kdo šli na práci (v Herálci), dovolovala vrchnost, aby si

vzali pro svou potřebu z lesa stlaní a dříví. Tehdy stál sáh nejlepšího bukového dříví 50 kr., hranice šindele byla za tolar šajnu. Rychtář herálecký Filippi dostal za svini od forta celou pasíčku (malou paseku). Z té něco dříví odvezl do Skuče, kdež dostal za fůru párem taženou — 3 zl. šajnů! Na dříví nebylo odbytu, jako nyní, kdy každého roku dráhou železnou hlavně od Hlinska dopraví se na tisíce velkých klád a spousta prken nařezaných v parní pile křižánecké. Ještě v letech 1870. byla část Žákovy hory zarostlá pralesem, v němž nikdo dříví nekácel. Obrovské kmeny javorové vykácené vichřicí hnily tu a z pařezů vyrůstala zase nová vegetace. Nyní již javory, jež sotva 4 muži obejmou, jsou řídkostí. O to již stará se židovská firma, jež v lesích na pomezí hospodaří.

Z obecních lesů (ve Vojtěchově a j.) prodávalo se stlaní. Ve Rváčově bylo rozdělováno sousedům na fůry. Tu chudina mohla si v lese neškodným způsobem nadělati potřebné dříví k topení. Musela však při vysazování lesa „láskovati". Část obecního lesa byla rozdělena sousedům na díly k užívání. Ze smolnatých štěpin borových dělala se kolomaz. Jak v obecním, tak i v panském lese u Svratoucha a j. sázeli a sázejí obyvatelé někteří stromky „z lásky". Za to smějí v úterý a v pátek jíti do lesa na suché roští. V Herálci brali z obce (obecního lesa) starousedlí sedláci nějaký kus toho dřeva pro svou potřebu, ku př. na louče, šindel a různou správku. Rychtář a konšelé rozdělovali mezi sousedy. Arci, že kmotrovi vždy ochotně udělali větší díl, potřeboval-li. Na to se tak přísně nehledělo a hleděti nemuselo. Drev bylo habaděj, takže se z lesů bralo jen pěkné dříví. Sukovaté kusy se nechaly ležet.

Hranice lesa byly vytknuty mezníky kamennými. Pole byla ohraničena širokými mezemi. Někde byl na pomezí zasazen strom. Než se zasadil mezník, dávaly se (na př. ve Rváčově) do země kovářské škváry, sklo a střepy. Heráleční sedláci chodili se o sv. Matěji dívat na meze, jsou-li v pořádku. Rozepře o meze srovnali na ten den mezi sebou. Téhož dne ráno před východem slunce měl některý čeledín nahý běžeti na pole vyvolávat úrodu. Křičel, co hrdlo stačilo: „Na svatýho Matěje, kam se hlas můj ozeje, všady hojnost lenu, vovsa, žita, brambor atd. bude." Kam až hlas jeho zalehl, všude pak se dobře urodilo. Starý serbus herálecký dobře se pamatoval, jak za svých mladých let často tak na sv. Matěje běhal v košili „vyvolávat ourodu".

Hospodář na Hlinecku nezabýval se jen polním hospodářstvím. Byl také průmyslníkem.

Z různých druhů domácího průmyslu nejvíce vzkvétalo plátenictví.

Len byl jednou z nejdůležitějších rostlin pro hospodáře na Hlinecku a i v jiných krajinách pomezí českomoravského. Půda byla a je pro jeho pěstování příhodná. A dosud se tu lenu mnoho pěstuje. Ranní len trhá se v červnu a v červenci, pozdní len v srpnu. Vytrhaný len rozloží se buď na poli do řádek, aby se uležel, by pazdeří od vlákna snadno odpadávalo. Několikráte se zobrací, pak se svazuje do otýpek a odrhne se semeno na drhlenech. Otepě odrhnutého lenu zavezou se do pazderky, jež postaveny jsou opodál obcí. Obyčejně větší usedlost má svou pazderku. Len rozestře se na řebříky, jež jsou v seknici pazderky od stěny ke stěně upevněny. V pekárně roznítí se veliký oheň, aby len náležitě se vysušil.

Musí se vše díti opatrně, aby snad přílišným žárem len nechytil. Když se len náležitě prosušil, dává se na př. ve Vojtěchově do ozubených válců dřevěných, jež se klikami otáčejí, aby změkl, a pak jej tředle na trdlicích propracují a od pazdeří zbaví. Jednotlivé hrstě lenu dávají se v obláče a tyto v klouby. Nyní pravidelně třou len jen ženské. Za dřívějších dob (na př. v Herálci) třeli i mužští. Mužský „dlachnil" na trdlici a ženská vedle něho potírala. Len třel se přede dnem, na př. v Herálci při veliké lucerně až do 2 hodin do rána. Ve dne šlo se po jiné práci, na brambory, na stlaní. V pazderkách pracovalo se v podzimu, zejména v listopadu. Někde (ve Vojtěchově) také mnohdy tře se len pod širým nebem. Udělá se důl as 6 m. dlouhý. Na vrchu se připevní 2 rovnoběžná rahýnka, na něž se len rozkládá tak, jako na žebříky v pazderce, a v důlu se mírně topí. Ovšem nespálí se tak mnoho dříví. Ale lze jen pracovati za pěkného počasí.

Vytřený len se protírá na vochlích, aby se oddělil od koudele. Upřádá se v přízi. Z koudele předou se šteníky na hrubé plátno nebo na provazy.

Když tředle dotřely (v Herálci) len, upletly věnec a do něho na šťopky napíchaly jabka, hrušky a švestky. Nejlepší tředle nesla věnec na hlavě a „vinčovala" hospodáři podobně, jako o obžinkách, pouze s obměnou, „aby měl tolik kopiček,*) co je v tom věnečku jablíček". V okolí Trhové Kamenice hleděl každý hospodář, aby měl len vypletý do svaté Markéty, „aby ho sv. Markéta vzala k tanci, aby hodně rost". Ve Svratouchu se říká, že, kdo chce míti dlouhý len, musí o ostatcích hodně tančit anebo že, jsou-li na ostatky rampouchy dlouhé, vyroste dlouhý len. V Křižánkách, Chlumětíně a j. vyskakují o posledním masopustě na ostatky při tanci hodně vysoko, aby narostl jim hodně dlouhý len. Upadne-li kdo při tomto tanci, smějou se mu v Kladném, že mu len lehne. V Chlumětíně míní, seje-li se len za oblohy množstvím mraků zachmuřené, že bude úroda na len. Na Boží Tělo trhají s oltářů březové ratolesti a dávají je do lenu, aby hodně dlouhý narostl. Z Trhové Kamenice se dovídám, že, když plečky len doplely, poslední upletla ze lnu copánek tak, aby len nevytrhla a vrškem copánek do země zastrčila, aby se len na přesrok povedl.

(Dokončení.)

*) Kopa lenu = 60 kloubů.

Po stopě plagiatu.

Příspěvek k filosofii a technice básnického tvoření od J. Arbesa.

(Pokračování.)

ám se nezdá, že by byl práci svou zahájil bez náležitého a důkladného promyšlení originalu. Pokládáme tudíž slabý plod Molièrův buď za jednu z oněch duševních mýlek, s jakýmiž se mnohdy setkáváme i u nejgenialnějších tvořivých umělců nebo za odpověď na dotazy, jež velebitelé a omlouvatelé Molièrova způsobu tvoření tak rádi kladou: „Proč nenapsali jiní takových děl jako Molière, když měli tytéž cizí práce k disposici jako on?“

Odpovídati na otázku tu zdá se nám býti zbytečné. Zdar tvoření i patvoření nezávisí nikdy na vůli, ba skoro ani na pouhém talentu toho kterého básníka nebo pabásníka, nýbrž vedle nadání také na nesčetných nepostižitelných momentech vedlejších, které nejsou v moci básníkově a začasté i nejznamenitější vzor v duševní výhni a pod rukama přímo genialního patvořitele netoliko nezdokonalí, nýbrž neuvěřitelně zkomolí a skarikují.

Z té příčiny mohli bychom místo odpovědi na připomenutou otázku přívrženců formalismu odpověděti obdobnou otázkou: Proč že ti, kdož byli dlouhou řadu více méně nedokonalých básnických děl tak znamenitě zdokonalili, neosvědčili vzácného svého nadání ve všem všudy a proč stihla mnohého prožluklá nehoda, že i vynikající dílo básnické netoliko nezlepšil, nýbrž zcela očividně zhoršil?

Na málo které básnické transfiguraci lze vše to demonstrovati tak názorně, jako právě na Molièrově kuse „La princesse d'Élide“, o němž jest právě řeč.

Poohledněme se tudíž na chvíli po autoru Molièrova vzoru vůbec a po Molièrově předloze zvlášť. Kdo byl autorem vzoru toho, jaké stanovisko zaujímá asi v armádě dramatických autorů a do jaké kategorie (co do ceny umělecké a dramatické) dlužno asi zařaditi kus, kterýž zdokonaliti nepodařilo se ani — Molièrovi?

Don Augustin Moreto y Cavaňa narodil se r. 1618 v Madridě a zemřel r. 1669. Molière zpracoval tudíž Moretovu komedii ještě za živobytí původního autora. Jinak náleží Moreto mezi nejznamenitější dramatiky španělské nejen v době Molièrově, nýbrž všech věků a nebyl na poli dramatickém ani co do plodnosti jedním z posledních. Napsalť prý asi 80 komedií (tudíž co do počtu více nežli sám Molière), z nichž něco přes 30 pokládáno i v novější době v různém vzhledě za tak zajímavé, že vydány znovu tiskem.

Však vizme, v největší stručnosti, jak charakterisují Moreta kritikové španělští! „Moretovi,“ praví jeden, „musí býti vzdána zasloužená chvála,

že byl jedním z prvních, kteří španělskému dramatickému geniu razili pravou cestu tím, že vytvořili vzory charakterních a figurových komedií, které v přenešťastné jedné době pokleslou slávu dramatického našeho umění povznesly a na výši udržely.“

„Jako básník dramatický vyniká Moreto obzvláště,“ praví jiný a porovnávaje jej s Calderonem pokračuje: „Maje v exposici dramatické fabule převahu nad Calderonem, osvědčuje v urovnání základního tkaniva nemalou umělost při větší prostotě, nežli s jakou se setkáváme u onoho. Nehromadí tolik vznětů, ale neunavuje také pozornosti. Jelikož zauzlení méně zamotává nežli Calderon, rozvíjí je snadněji. Moreto není sice prost jistého nádechu špatného vkusu, přece však nepřiostřuje vyumělkovaných obratů tak přes příliš jako Calderon, netísní a nemučí způsob svůj vyjadřovati se tak nápadně. Sloh jeho jest jednodušší, stejnoměrnější a hladčí, řeč jeho plynnější; dialog zasahá živě do sebe, vtipné nápady jeho jsou kořeněnější (sus chistes son mas sazonades) a versifikace jeví větší lehkost a živost. Vynikajíce bohatostí takových předností nepotřebují komedie Moretovy žádného tak umělého aparatu jako Calderonovy a mají daleko více vlastností, jež poutají a zajímají.“

Avšak jen tak mimochodem připomínáme, že i Moreto, ačkoli jeví v mnohých kusech svých skvělou vynalezavost, tak že práce ty nutno pro jich naprostou původnost zařaditi mezi básnické výtvory prvního řádu, sepsal některé hry a mezi nimi mnohé ze svých nejlepších, ku kterýmž vážil z jiných již existujících dramat, ba že španělští literární historikové nemohou mlčením pominouti ani zřejmého plagiatu, jaký prý spáchán Moretovou veselohrou „La confusion de un jardin“ („Zmatek zahrady“) na Lopeovi de Vega a Calderonovi, a jinou hrou „El Perecido de la Corte“, ku které mu poskytla předlohu Cervantesova komedie „La entretenida“.

Ovšem k tomu připomínají, že pabásněná díla jeho uměleckou cenou převýšila vzory tou měrou, že upadly tyto v zapomenutí.

Ráz ten má i komedie „El desden con el desden“, kterouž si byl zvolil Molière za předlohu ku své „La princesse d'Élide“. Španělští literární historikové bez obalu to konstatují a jeden z nich jen připomíná: „Přes to není žádné pochybnosti, že kopie original svůj co do korektnosti kresby a jemnosti štětce daleko překonává“.*)

Německý literární historik J. L. Klein naproti tomu nikdy se neuspokojuje pouhým konstatováním nepopíratelného fakta a táhne vždy zase s novou obrněnou filipikou do boje, kdykoli si slovo plagiat skoro jen připomene. A tak učinil i při příležitosti rozboru Moretova plagiatu kusem „La confusion de un jardin“ (Geschichte des Drama's XI., str. 278), kde si počíná, jako by jej byla uštkla tarantella a „jinověrcům“, totiž všem, kdož jsou v ohledu tom jiného mínění, přímo — nadává.

Milerádi bychom uvedli v překladu celou stať, ale rozdrážděnost autorova jest vtěsnána v periody tak šroubované, že při nejlepší vůli nesvedli bychom v překladu nežli holý nesmysl. Na ukázku reproduku-

---

*) Si bien es cierto que la copia se avantaja mucho al dechado en la correcion del dibujo y en la delicadeza del pincel.

jeme do slova aspoň začátek památné stati v originalu: „Diese Confusionskomedie (totiž Moretova) ist der denkbar schwärzeste Rabe seit jenem Raben, den der Musaget Apollo aus einem ursprünglich weissen, zur Strafe, in einen schwarzen Raben verwandelt hat. Hu, der pechschwarze Rabe von Confusionsraben! pechrabenschwarz, selbst noch als die mit fremden Federn geschmückte Krähe, wofür so mancher spanische Grünspecht den Dichter der „Doňa Diana", ähnlich wie jener englische Greenefinch den Dichter von „Romeo und Julia", ausgeschrieen, und noch heutigentags deutsche Gelbschnäbel ausschreien, Grünschnäbel als Dramaturgen und Dramatiker, wenngleich im übrigen Grauköpfe schon, bis auf den literarischen Alles beschwatzenden Grünschnabel, der ewig grün bleibt, wie der grüne Esel ewig grau" atd.

Přiznáme se upřímně, že jsme si u tak vzorně pilného a jinak bystroduchého analytika, jakým se jeví J. L. Klein ve svém záslužném díle o dramatu, dlouho nemohli vysvětliti přímo fanatickou obranu plagiatu (ovšem jen vzhledem k jistým autorům, kdežto jiným výtku plagiatu přímo a s opovržením vrhá v tvář), až jsme si připomenuli, že jest to týž J. L. Klein, který napsal také celou řadu, jinak v mnohém vynikajících dramat německých, které však, pokud víme, neprovozovány a ku kterýmž autor po příkladu mnohých jiných vynikajících dramatiků vážil ze všech možných pramenů a zdrojů, jež měl k disposici.

Tím vysvětlujeme si také stanovisko Kleinovo oproti plagiatu a můžeme tudíž přes všechny jeho výlevy v tomto vzhledě přejíti vždy k dennímu pořádku.

Zasazuje se o zachránění úcty pro cizí plagiat mluví Klein zároveň také pro domo sua, aby zachránil svou vlastní reputaci jako dramatický autor.

Avšak Klein se mýlí. Co podařilo se před staletími jiným, nepodaří se za našich dob skoro již nikomu, leda by plagiat jeho zůstal nevysliděn. Pojmy o duševním vlastnictví umělců, tudíž i básníků, jsou za našich dob zcela jiné nežli bývaly před staletími a žádná světa moc jich nesvede více do někdejších kolejí. Klamati může i moderní básník kritiku i obecenstvo dlouho; ale v témž okamžiku, kdy se dokáže, že jest to ono jeho dílo plagiatem, jest po reputaci díla toho veta i tenkrát, když dílo to velkému davu i na dále se líbí a autorovi i jiným přináší zisk.

Za našich dob nesvede již aspoň nepředpojatých na scestí ani tak bystrý dialektik, jakým J. L. Klein skutečně jest, obzvláště když šikmá plocha, kterou si byl zvolil za basis, každou chvíli mu provede nějakou eskamotáž. Tak na příklad v témže díle svých dějin dramatu (v kterémž spílá oslů každému, kdo se opovažuje vytknouti plagiat Moretovi a Shakespearovi) uznal na str. 327 za vhodné co možná nejnázorněji a nejpřesvědčivěji vylíčiti účinnost a zároveň uměleckost závěrečné scény jednoho aktu Moretovy komedie: „El precido en la corte" (Podobný, vlastně Blíženec v residenci) a v horlivosti uklouzla mu následující slova: „Plautus — co Plautus, co Terenc! Všickni mistři novořecké komedie, kterouž okradli **(die sie bestahlen)** Diphilos, Polemon a jak se všickni zovou, i se svým nadmistrem (Obermeister) Menandrem v čele, nemohou se vykázati ani zásvitem takové závěrečné scény" atd.

Zde tedy týž J. L. Klein, jenž na jiných místech tak fanaticky láme kopí za plagiat, stigmatisuje Plauta i Terence bez ostychu na literární zloděje, kteří okradli novořeckou komedii!

A proč? Patrně jen proto, že literarním zlodějem může býti jen ten, komu to J. L. Klein promine a dovolí, ať už starší díla básnická přetvořil v díla dokonalejší nebo nic. Neboť že nejen Plautus, nýbrž ještě více Terenc mnohý vzor svůj skutečně zlepšili, netřeba dokládati; — a za to je Klein nazývá zloději, kdežto Moreto kusem svým „La confusion de un jardin" práce Lopea de Vega a Calderona nezlepšil a — proto křičí J. L. Klein při příležitosti analysy kusu toho „Zetter a Mordio" a spílá „jinověrcům" — „zelených oslů", kteří zůstanou „věčně šedivými . . ."

Není nad komiku, když se podaří! A zde se, trváme, J. L. Kleinovi skutečně — podařila.

Po této skoro bezděčné a přece k účelu našemu tak důležité odbočce vraťme se zase k Moretovi!

Moreto sepsal také mnohý kus svůj společně s jinými dramatickými autory (varios ingenios). Zejména platí to o komediích, sepsaných v letech 1650—1654, načež teprve vystoupil s prvním dílem dvanácti samostatných dramatických prací. V brzku po té (rok však nelze zjistiti) vstoupil do stavu duchovního a pokračoval i na dále v psaní komedií.

Kdy vznikla nejproslavenější komedie jeho „El desden con el desden", nevíme udati; ale tiskem vyšla již v prvním díle samostatných prací Moretových r. 1654, tak že Molière měl před rukama bezpochyby tištěný exemplář.

Absolutně původní t. j. aby před Moretem nebylo existovalo básnického díla, v němž by se nedaly zjistiti podobné motivy, ovšem ani Moretova komedie není. Literarní historie poukazuje k několika pracím tohoto druhu, zejména ke kusům „Milagros del desprecio" od Lopea de Vega, „Celos con celos se curan" od Tirsa de Molina, „Para vencer amor querer vencerle" od Calderona, „Los desprecios de quien ama" od Montalvana a „A lo que obliga el desden" od Rojase.

Moretova komedie „El desden con el desden" převyšuje však co do ceny i dramatičnosti všechny tyto práce a pokládá se vůbec za mistrovské dílo svého druhu. Abychom neupadli v podezření strannickosti, citujeme zde úsudek jednoho z nejpřísnějších kritiků J. L. Kleina, kterýž se ve svých dějinách dramatu neostýchá pronášeti zdůvodněné anathema ani nad nejpopulárnějšími a tudíž nejoblíbenějšími dramaty, nevyhovují-li přísným požadavkům vědy esthetické.

Klein nazývá Moretovu komedii lapidarně „největším uměleckým dílem dramaticko-psychologické dialektiky duševních bojů, rozpoutaných mezi dvěma effekty: ženskou pýchou a náruživostí srdce", načež pokračuje: „Komedie ta září v kritickém osvětlení netoliko jako nejvyšší bod v cyklu všech dramat Moretových; komedie ta září ještě, i když se všechny vrchole španělského dramatu zatemňují, do jitřních červánků příštích pokolení a tvoří jaksi světelný věnec, v němž se paprsky španělské komedie slučují a zvěčňují, podobně jako ozařuje gloriola hlavu mrtvé světice co záblesk nesmrtelnosti a duševní oslavy. V Moretově

mistrovské veselohře shledáváme apotheosu onoho dualismu v jeho dílech, kterýž jest s duchem španělským spřízněn, oné dialektiky souběžných protiv a konfliktů, jimiž jest španělské drama neustále propleteno a protkáno, jež však v Moretově kuse, kterýž již v titulu svém „desden con desden“ (vzdor proti vzdoru) označuje tento paralelismus rozbroje a souboje, docházejí poprvé vnitřního svého vyrovnání, umělecky komického svého vykristalisování, jako by ve všech jiných španělských dramatech spíše zevně a náhodou dualisticky souběžně se křižující zápletky takových nebo podobných effektů, jež se vzhledem k manželství a lásce, erotické žárlivosti a cti atd. vzájemně potírají — jako by všechny tyto, ve španělské komedii věčně se opakující, jednotvárně mnohotvárné (einförmig-vielgestaltige) zápletky atd. v duševně dobojovaném zápasu Doňy Diany konečně došly klidu“.

Přes umělou, vlastně přeumělkovanou a přímo nepřeložitelnou periodovou kudrlinkovanost Kleinova úsudku jest zřejmo, že literární historik ten prohlašuje Moretův kus za pravé chef-d'oeuvre, jež nemá v dramatické literatuře všech věků takořka žádného soupeře.

I kdyby někdo nechtěl vůbec nebo (ať již z důvodů jakýchkoli) nechtěl ve všem všudy úsudku tomu přisvědčiti, tolik jest jisto, že každý nepředpojatý znalec vybroušeného vkusu musí přiznati, že Moretova „Doňa Diana“ jest v ohledu uměleckém vůbec i dramatickém zvlášť dílem tak překvapující dokonalosti, že netřeba mu žádných oprav a podstatných změn, aby působila na čtenáře nebo na diváka v divadle s veškerou vehemencí znamenitého a chceme-li, skoro ojedinělého díla uměleckého.

Že i tento kus jako všechny dramatické práce starších i nejstarších dob ku provozování na moderním divadle zvláště se upravuje, na všem tom praničeho nemění; neboť po dvou, třech stoletích budou podobně upravována i všechna ona dramatická díla, jež za našich dob pokládají se vzhledem k nynějším poměrům divadelním (v nejširším slova toho smyslu) takořka za bezvadná. Dramaturgické upravování tohoto druhu, kterýmž na vlastní podstatě dramatu buď pranic nebo pramálo se měnívá, jest podmíněno jednak změnou divadla samého, jednak pozměněným vkusem a měnícími se požavky dočasně činné kritiky a velkého obecenstva. Týká se tudíž z pravidla jen stránek formálních a jen zřídka kdy věcí závažných.

V pravdě dramatické dílo nepozbývá dramatické síly a účinku svého ani ve formě nejdávnější, a veškeré dramaturgické upravování nemá jiného účelu nežli za změněných poměrů divadelních účinek tento jen sesíliti. Dílům v podstatě své nedramatickým žádná, byť sebe duchaplnější nová forma pravé dramatické síly nedodá.

Nuže — použijeme nyní všech — pravíme, všech omluv a výmluv, jakýmiž se oháněji zastanci formalismu t. j. všickni ti, kdož si namlouvají nebo snaží se jiným namluviti, že na tom pranic nezáleží, odkud a jakou látku sobě básník volí, jen když ji zdokonalí — formálně!

Bezděky naskytá se otázka: Jest Moretova „Doňa Diana“ také snad nějakým beztvárným balvanem, kterémuž „pravý umělec“ musí teprve uměleckého ducha vdechnouti?

Či vdechl dílu tomu uměleckého ducha teprve Molière tím, že zpracoval je v dílo, jež nazval „La princesse d' Elide“?

Molière tedy neměl pod rukama žádného beztvárného balvanu. Naopak — měl před sebou v pravdě umělecké dílo prvního řádu, kterémuž nejen že žádného uměleckého ducha nevdechl, jež formalně nezlepšil, tím méně aby je byl zdokonalil; ba více ještě: Molière pravé umělecké dílo přetvořil skoro v karikaturu neb aspoň v dílo nepoměrně menší ceny umělecké, než byl original.

Nuže — jak tedy nazvati tuto proceduru?

Či je snad tato procedura — básnickým tvořením v nejvlastnějším slova toho smyslu? A není-li, jak ji lze ospravedlniti, omluviti neb aspoň psychologicky vysvětliti?

Literární dějiny, jak víme, ovšem praví, že prý neměl Molière ku svému zpracování dostatek času.

Budiž! Avšak co bylo asi příčinou, že Molière, o kterémž nemůžeme předpokládati, že by byl uměleckou hodnotu španělského vzoru zneuznal, již nikdy více k sujetu tomu se nevrátil a raději zpracováním jiných, méně důležitých a začasté jen efemerních dramatických hříček přebytečný čas svůj skoro až mařil, než aby se byl znovu pokusil přetvořiti genialní veselohru španělskou ve veselohru ještě genialnější?

Tím, myslíme, byl by — (znamená-li básnické tvoření vlastně jen neustálé zdokonalování formy) — umění dramatickému nepoměrně více prospěl, nežli celou řadou oněch dalších svých drobnějších prací, jež nejsou vlastně ničím více nežli poměrným zlepšením více méně surových forem dramatických.

Leč vše to jsou otázky, na které nelze ani přibližně pravděpodobně odpověděti a pošetilost jejich jest právě tak očividna, jako by bylo pošetilým veškeré omlouvání a vymlouvání — tohoto způsobu Molièrova „tvoření“ nebo docela snaha: chtíti i tento druh smutného pa — vlastně znetvořování pasovati na tvoření v nejvlastnějším slova toho smyslu.

Na doklad, jak Molière i jednotlivé cizí myšlénky vsunoval do svých spisů a to začasté nikoli jen jednou, nýbrž několikrát v různém hávu slovním, uvádíme při této hře následující:

Ve spisech Torquata Tassa jest tento verš:

„E perso il tempo, che in amor non si spende“. (Ztracen jest čas, jenž nebyl lásce věnován.)

V Molièrově vzdělání Moretovy hry, v „La princesse d' Elide“ čteme dvě variace myšlénky Tassovy a sice (Akt II., scéna I.)

„Et vivre sans aimer, n'est pas proprement vivre!“ (A žíti bez lásky, znamená vlastně nežíti!)

Dále pak také ještě:

„Et vivre sans aimer, n'est-ce pas vivre!“ (A žíti bez lásky, jest tolik jako nežíti.)

Na těchto dvou variacích jedné a téže myšlénky není však dosti. Molière transfiguroval myšlénku tu také již asi před rokem v kuse „L' impromptu de Versailles“ (také „Fête de Versailles“), v němž uvedl (na podzim r. 1663) sebe i svou ženu zejména na jeviště. Praví v kuse tom:

„Il faut retrancher de la vie, ce qu'on en passe sans aimer", což má tento smysl: „Raději zbaviti se života, nežli žíti bez lásky."

Dále praví v kuse „La princesse d' Élide" blázen Moron, prchající před divokým kancem, v tento smysl: „Raději chci, aby se o mně řeklo: Zde Moron, jsa pamětliv záchrany svého života, před zuřivostí divoké svině vzal bez rozpaků do zaječích, než aby se o mně vypravovalo: Zde jest proslavené místo, kde statný, zmužilý Moron, postaviv se divokému kanci, byl kly jeho utracen. Nevykládejte mi to ve zlé; ale já chci raději žíti dva dni na světě, nežli dva tisíce let v dějinách."

Obdobně vyslovil se však již pověstný „božský" Aretin, kterýž v jednom svém listě Baptistovi Strozzimu napsal: „E mèglio per la vostra pelle, che si dica: Qui fugge il tale, che, chi mori il cotale!" (Pro vaši kůži jest lépe, když se o vás řekne: zde kdosi (nebo jakýsi) prchal nežli: zde kdosi nalezl svou smrt.)

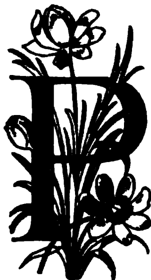
Z drobtů těch jest zřejmo, že Molièrovi ani geniální Moretova „Doña Diana" nestačila a že snažil se dialog svého vzdělání vyšperkovati také ještě paběrkami z jiných spisů, ale — bez úspěchu. (Pokrač.)

Messalina.

Obraz ze života starořímského.

Napsal Fr. Klement.

(Pokračování.)

o výslechu všech svědků, kteří celkem nic závažnějšího nevypověděli, byla většina přítomných o nevině Valeriově přesvědčena a také mínění Claudiovo klonilo se již na stranu obžalovaného; proto pravil mírně a přívětivě: „Vyslechl jsem obžalobu i svědky a nyní, Valerie, ponechávám tobě slovo, abys se proti těžkému obvinění hájil, načež vynesu spravedlivý rozsudek!"

Messalina a její přívrženci znali dobře neobyčejnou výmluvnost Asiatikovu, jíž dovedl na každého a tím spíše na kolísavého Claudia působiti; proto počínali se již o konečný výsledek pře vážně strachovati a Messalina pošeptala Vitteliovi: „Imperator jej osvobodí a naše námaha bude marna!"

„Musíme v rozhodném okamžiku způsobiti neočekávaný obrat!" odvětil konsul rychle a pohlédl pátravě na Asiatica, který se právě k hájení připravoval. Beze vší vášně, klidně a z hlubokého přesvědčení plynula slova z úst šlechetného státníka.

„Všemocný imperatore! Celý můj až dosud bezúhonný, římskému státu a jeho vladařům zasvěcený život veden byl snahou, povinnosti na

mne vložené vykonávati tak, aby mi svědomí mé ani nejmenších výčitek činiti nemohlo. Když jsem byl jat, když tyto ruce, bojovavší tolikráte pro milovaný Řím, za jeho čest a slávu, pouty zločinců byly sevřeny, když mne stráže jako nejbídnějšího lotra ulicemi římskými, středem valných zástupů občanstva vedly, i tu tázal jsem se svého svědomí, zda-li tohoto hrozného pokoření zasluhuji, a hlas vnitřní mi odpověděl: Jsi nevinen! A také nyní, když jsem slyšel všechna provinění, pro která, nevím z jakých pohnutek, Suillius přede tváří mého imperatora mne obžaloval, když jsem i výpovědi svědků seznal, zůstává mé svědomí zcela klidno. Ale poněvadž nemohu nitro své lidem ukázati, aby čistotu a neporušenost jeho poznali, nezbývá mi, než abych pádnými slovy vše vyvrátil a vás přesvědčil, že zlolajná křivda marně se namáhala, aby mínění soudců o mně otrávila. — Obžaloba praví, že já jsem byl hlavním osnovatelem zavraždění imperatora Caliguly, že já to byl, který ruku Chaereovu v podzemním tajném průkopu, vedoucím z divadla na Palatin, řídil, by caesara zkázonosná rána sklátila, a že já to byl, který se veřejně před vojíny i lidem s chloubou za zhoubce imperatorova vydával. — — Lhals, bídně jsi lhal, Suillie, když jsi zde toto vše tvrdil, ty, který velmi dobře všechny okolnosti hrozného skutku znáš, ty, který přec víš, že jsem na první zprávu o smrti císařově na Palatin spěchal, bych dalšímu vraždění přítrž učinil. Lituji jen podnes, že jsem nepřišel ještě v čas, abych zamezil také ohavný skutek Julia Lupa, onoho tribuna, který manželku Caligulovu Caesonii právě v tom okamžiku mečem proklál a její mladistvou dceru o zeď mrštil. — Zde přede tváří svého imperatora a soudce táži se tebe, a ty to přece dosvědčiti můžeš, neboť jsi byl oné události očitým svědkem — kdo že to byl, který jedinou větou a pevným vystoupením uprostřed rozvášněných davů vzbouření již již propukávající zažehnal? — Neodpovídáš a raději kloníš zraků svých, než abys po pravdě dosvědčil, že já to byl, že já nalezl v pravou chvíli vhodná slova, jež dovedla rozjitřené zástupy rázem ukonejšiti. Těžko říci, co by se as stalo, kdybych byl v onom rozhodném okamžiku duchapřítomnost mluvy nenašel, a kdo by dnes asi otěže světového státu řídil!“

Mohutný byl dojem těchto přesvědčujících slov na přítomné, ani žalobce, ani Messalinu nevyjímaje, a zejména v obličeji Claudiově značilo se zřetelně vnitřní pohnutí. Po malé odmlčce pokračoval Asiaticus ve svém obhajování: „Pouze na oklamání caesara vypočteno jest chabé a nepravdivé tvrzení Suilliovo, že jsem se nepřátelským smýšlením proti vládě netajil, že jsem mezi vojíny podvratné zprávy šířil, že jsem je ku vzbouření přiměti a pak imperatora trůnu zbaviti chtěl. — Ani jediného důkazu nepodal Suillius pro všechna tato nařknutí, ba nenalezl ani jediného svědka, který by mi tváří v tvář sebe menší provinění dokázal, a proto se nechci dále o vybájených těch zločinech ani zmiňovati; nechci také k těmto obviněním slov trpkých, rozhořčených a vášnivých pronést, která by mrzké úmysly žalobců v čiré nahotě objevila.“

„Byly to osobní a možná snad i jiné pohnutky a ne ta tvá přílišná starostlivost o blaho imperatora a státu, které tě, Suillie, nutkaly, že jsi mne takovýmto hrozným způsobem napadl. Avšak o mnoho lehčeji snesl bych všechna příkoří, zlý svůj osud, kdyby se vše to jen mé osoby

týkalo; leč nesmírná lítost mne jímá, vzpomenu-li, že jsi čest nevinné ženy pokálel, ženy čisté, ženy poctivé, ženy šťastně po boku šlechetného manžela žijící, která se ničím neprovinila! — Ničím? — O, ano, ano — spáchala ten hrozný a nenapravitelný zločin, že mně pocity přátelské věnovala, což bylo zrovna tak trestuhodné, jako to, že jsem jí stejnými pocity splácel a tímto srdečným přátelstvím se honosil. Neozvalo se tvé svědomí, Suillie, nezarděl jsi se studem sám před sebou, nežli jsi se odhodlal k činu tak hanebnému? Což pak v Římě nemůže býti přátelského poměru mezi počestným mužem a cudnou ženou, což nastala zde již doba, kdy vzájemné pocity úcty a přátelství na pospas utrhačným jazykům a mrzkým pomluvám vydány jsou? O, bohové, zdá se, že tomu tak jest, zdá se, že největší část nynější zvrhlé římské společnosti v počestnost a čistotu šlechetných lidí již nevěří.“ — — —

„Končím, mocný imperatore a soudce můj! V tomto rozhodném okamžiku stojí před tebou muž, jehož osud ve tvé moci spočívá a jenž cení všeho výše neporušenost cti a neposkvrněné jméno. Jsem stár a pro nastávající zimu života nezbude mi mnoho světských nadějí, které by srdce mé a mysl potěšiti mohly a proto — — — prosím — neber mi jedinou a nejdrahocennější, která mi na konec zbyla, a tou jest naděje, že mi bude zachována neporušená čest a neposkvrněné jméno!“ —

Nikdo ze shromážděných neodolal hlubokému dojmu těchto tklivých slov, ba Messalina i Claudius prolévali slzy*) a Silius pospíšiv k Asiaticovi, objal jej vroucně. Celé shromáždění povstalo a Messalina, která se v nitru za to styděla, že ji slova obžalovaného k slzám pohnula, dala Vitteliovi znamení, by jí následoval. Když s ním do předsíně vkročila, změnila se náhlá lítost v dřívější nenávist. S rozčilením pravila ku svému důvěrníku: „Vittelie, imperator jej osvobodí a hanba i posměch spočinou na nás. Propadla bych se raději do podsvětí, než by se něco takového státi mělo. Vittelie, Asiaticus musí stůj co stůj zahynouti, rozumíš, musí, a proto záleží jediné na tobě, bys v příhodném okamžiku smělým obratem změnu způsobil, která by pohnutou a k mírnosti nakloněnou mysl imperatorovu v neprospěch obžalovaného zvrátila.“

Vittelius chtěl něco namítati, avšak Messalina nepřipustila jej ani k slovu a v prudké vášni velela: „Jest to má vůle! Já pak sama uchystám svůdné Sabině léčku, z níž se mi více nevyprostí; neboť zdá se mi, že i krásnému tragédu Mnestrovi hlavu popletla, a toho si ponechám já! — Jdi!“

Po těchto slovech spěchala z předsíně a Vittelius vracel se do poradní síně, z níž právě Asiaticus uprostřed stráží vycházel, anať se porada za jeho nepřítomnosti vykonati měla.

„Buď dobré mysli, Asiaticu,“ oslovil jej úlisně Vittelius, „neboť tvá záležitost utvářila se výborně, a spolehej i na přímluvu mou!“ V duchu přemítal však již, jakým způsobem by nejlépe na Claudia působil a zničení obžalovaného přivodil. Asiaticus znal dobře povahu Vitteliovu a proto ani slovem neodpověděl.

*) Historické.

Když Vittelius do síně vkročil, pozoroval, že se Claudius rozčiluje a žalobci Suilliovi prudké výčitky činí. Proto přistoupil ke skupině a naslouchal pozorně.

„Jest podivné, Suillie, že jsi těžké ty obžaloby bez dostatečných důkazů vznesl, že jsi mne takořka k tomu svedl, bych Asiatica zatknouti dal a že i nyní, když jeho provinění v niveč se rozplynula, stále ještě na tom trváš, bych jej odsoudil!“ pravil rozhorleně imperator.

Ostatní, zejména osvobozenci, nedávali na jevo ani nepřízně ani soucitu k obžalovanému a jen Silius pravil prosebně ku Claudiovi: „Buď milosrdný, imperatore a pomni, že nic Valeriovi dokázáno nebylo a že přečetní přátelé tohoto všeobecně váženého muže osvobození jeho s nadšenim uvítají a tvůj rozsudek velebiti budou!“

„Máš pravdu, Silie, chci spravedlivě, chci mírně souditi, neboť přiznávám se, že jsem o vině Valeriově plného přesvědčení nenabyl; nejistá, slabými důvody podporovaná obžaloba nevynesla nic obzvláště přitěžujícího na jevo.“

„Ano, suď mírně,“ ozval se pojednou Vittelius, který seznal, že jest k zakročení svrchovaný čas, „suď blahosklonně; žádám a prosím tě o to puzen vřelými pocity věrného přátelství, které k Valeriovi chovám. Vzpomeň si jen, božský imperatore, na velikou úctu, kterou Valerius tvé velkomyslné matce Antonii vždy osvědčoval, čehož jsem byl častým svědkem, vzpomeň všech vynikajících služeb, které římskému státu a imperatorům prokázal, a vzpomeň zejmena na poslední válečnou výpravu do Britannie, kde za jeho velení římské zbraně tak velikolepých úspěchů dosáhly. Jsem pevně přesvědčen, že když všechny tyto závažné okolnosti bedlivě uvážíš, jak to vždy ve své soudcovské moudrosti činíš, jistě Asiaticovi té milosti neodepřeš, aby — sobě způsob smrti sám zvoliti směl*) a tudíž jako obyčejný zločinec nezahynul.“

Všichni přítomní byli překvapeni tímto nenadálým obratem zakončujícím prosbu ošemetného Vittelia, který veliké pohnutí předstíraje oči své zastřel, jakoby slzy potlačiti chtěl.

„Vyjevil ti Asiaticus toto přání?“ tázal se udiveně Claudius, který před tímto Vitteliovým sdělením odhodlán byl, že Valeria za nevinna uzná.

„Ano, právě se tak stalo!“ odvětil určitě Vittelius.

„Pak běda mu! Tímto přáním doznal, že jest vinen!“ zvolal Claudius. Po krátkém přemýšlení pokračoval: „Poněvadž jsou však jeho zásluhy o stát, veřejné blaho a mou rodinu veliké, splňuji milerád jeho přání a ponechávám mu volbu způsobu smrti, kterou zhynouti chce. Oznamte mu mé rozhodnutí a propusťte jej ihned na svobodu, ať vykoná před uplynutím zítřejšího dne, co za dobré uzná.“ Po těchto slovech obrátil se Claudius a odcházel ve společnosti osvobozenců ze síně. Suillius zvolal vítězoslavně za ním: „Veleben budiž božský imperator za tento spravedlivý rozsudek!“ načež podal Vitteliovi ruku a pravil: „Děkuju ti, konsule, za tvé zakročení v pravý okamžik.“ Pak odešli za ostatními.

Silius zbledunl, když imperator tak náhle rozsudek svůj pronesl a s bolestnými pocity ubíral se za Crispinem do předsíně, aby ubohému

*) Historické.

příteli truchlivý osud sdělil. Jediný pohled na Silia prozradil Asiaticovi rozhodnutí imperatorovo a rozrušen zvolal: „Nesete smutnou zprávu!“

„Po návrhu Vitteliově,“ pravil s pohnutím Crispinus, „a dle tvého, jemu projeveného přání, ponechává ti imperator milostivě svobodnou volbu způsobu smrti, a —“

„Dle mého Vitteliovi projeveného přání?!“ zvolal prudce Valerius. „O, ten bídák!“

„Však jsem tušil, že bídně lže! Příteli, vrátím se ku Claudiovi a sdělím mu bezednou tu hanebnost!“ zvolal hněvivě Silius.

„Nech jen, milený Gaje,“ odvětil mírně Asiaticus, „marna by byla tvá námaha, imperator nezmění rozsudku již proneseného a já se smrti nelekám.“ Obrátiv se ke Crispinovi, doložil: „Jsem svoboden?“

„Ano!“ přisvědčil prefekt a podávaje Asiaticovi na rozloučenou ruku pravil soucitně: „Želím tvého nešťastného osudu upřímně.“

„Díky, Crispine, žij blaze!“ odvětil Valerius s pohnutím, načež se obrátil k Siliovi a pravil: „Jděme!“

Stráže doprovodily přátele palácem, ve všech prostorách osvětleným, až k východu, kde Siliovi otroci svého velitele očekávali, a beze slov ubírali se oba z Palatinu nočním temnem k zahradám Lucullovým, do sídla odsouzeného.

„Příteli Silie,“ pravil Asiaticus, „děkuju ti srdečně za prokázané služby a zvu tebe, tvou milou Silanu a Montana na zítřejší cenu, po které se s vámi a ostatními přátely navždy rozloučím.“

Siliovi vytryskly slzy a nejsa jediného slova mocen, celoval opět a opět nešťastného přítele, který tak odhodlaně svůj osud snášel.

Když se rozešli, odebral se Asiaticus v průvodu svých otroků do ložnice, kde jej převlékli, načež ulehnul a následkem veliké únavy ihned usnul; neprobudil se až z rána, kdy sluneční paprsky mezerami oken, na polo záclonami zastřených, již do ložnice vnikaly. Hormus, správce otroků a domu, vstoupil tiše a spatřiv svého velitele již bdícího, otázal se, má-li ornatory k oblékání zavolati. Asiaticus, osvěžen posilňujícím spánkem, pozvedl se zpola na loži a pravil: „Milý Horme —“ v tom pohledl upřeně na starého, dlouholetého sluhu a spozorovav, že slzí, oslovil jej přátelsky: „Starý druhu, prosím, přemáhej své city a hleď, aby poslední den mého života bez bolu uplynul. — Nařídíš vše potřebné, by dnešní cena co nejskvěleji byla upravena a zároveň rozkážeš, aby v zahradě na volné prostoře za peristylem zřízena byla vysoká hranice z nejsuššího dříví pro upálení mé mrtvoly, kam ji hned po mém skonu uložíte, načež některý z mých přátel oheň pochodní rozžehne. Kromě Gaja Silia, Junie Silany a Traula Montana, ku kterým posílati nemusíš, budou dále mými hosty senator Vinicius, Asinius Gallus, Scipio, jeho manželka Poppaea Sabina, Taurus Corvinus, Junius Silanus, Caecina Largus a Aelia Paetina, kteréž tedy pozveš. Zároveň nařiď, aby mne můj notarius Vitrus v mé pracovně očekával, by zhotovil nutné písemnosti, — kterých arciť mnoho nebude, neboť všechen můj majetek připadne Claudiovi a Messalině, kteří se již o to postarají, by v nejkratší době rozdělen byl. Vyžádám si na imperatorovi, by za svobodné prohlášeni byli všichni

představení mých otrockých dekurií a zároveň mé osobní služebnictvo, především pak ty, milý Horme. Dle mého udání vyplatí vám dispensator částky peněz na hotovosti. Zda-li vás propuštěnce nastávající vaši majitelé také v nynějším postavení ponechají, o tom nemohu ovšem rozhodovati. Tak vykonám pro vás vše, co v mé moci jest, bych vám aspoň částečně lepší budoucnost zabezpečil. A nyní, Horme, pospěš a přivolej sem oblékače."

„Děkuju ti, pane a veliteli můj, ve jménu svém i ve jménu ostatních!" odvětil mocně dojatý Hormus a když byl ruku Valeriovu políbil, odešel smutně z komnaty, do které ihned ornatorové vkročili, by pánovi při oblékání pomáhali, což vyžadovalo jen krátké doby. Na to zeptal se Valerius vstoupivšího nomenclatora: „Přišel některý z klientů k rannímu pozdravu (salutio matutina)?"

Oznamovač odpověděl chvějícím se hlasem: „Ani jediný!"

„Nemohou ode mne již ničeho očekávati a proto neukazují se v domě odsouzencově, aby snad někde v nemilost neupadli. O, té vypočítavé lidské vděčnosti!" zvolal trpce Asiaticus a odebral se do své pracovny, zároveň knihovny, kde jej librarius a první jeho písař (notarius) očekávali. Kolem stěn stály tu cedrové skříně, kde uloženy byly přečetné malé i velice objemné pergamenové a papyrové stůčky i závitky, z nichž vyčnívaly pevné čtvercové cedulky s tituly spisů a jmény spisovatelů. Těsně při velikém stolu, na němž leželo množství listin, stálo nádheré lehátko a opodál na druhé straně malé scrinium (skřínka) s důležitými dopisy přátel a státníků. Valerius pokynul notariovi, aby si na volné křeslo ke stolu přisednul a pergamen i psadlo připravil, načež mu plynně diktoval žádost za propuštění domácích otroků a pak dozorců dekurií (vždy 10 otrokův), zaměstnaných na jeho statcích. „Jména můžeš později připojiti, avšak zároveň tě upozorňuji, že dle zákona imperatorem Augustem vydaného propouštěcí listina více než jedno sto jmén obsahovati nesmí; podle toho se tedy zachovej!" nařizoval Valerius a pak požádal libraria, aby mu otroci pánev s hořící hraničkou přinesli. Než přišli, otevřel klíčem scrinium a vyňal z něho nahromaděné tam dopisy, které proto do ohně naházel, aby se nedostaly do rukou jeho nepřátel a nezpůsobily snad pronásledování neb jiné svízele pisatelům. Když toto vykonal, povolal dispensatora a vyplatil pro příští osvobozence značnou peněžitou částku, načež rozkázal zaznamenati dary drahocenných předmětů, které se jeho dnešním hostům odevzdati měly. Po tom všem teprv nařídil, aby mu přichystali v malém tricliniu snídani (ientaculum), skládající se z ryb, vajec a lehkého vína. Tam odpočíval, zabrán jsa v myšlénky, delší dobu; uvažoval, jakým způsobem by životu svému konec učinil, avšak nemoha se ani pro meč, ani pro vyhladovění, jed neb jiný druh samovraždy rozhodnouti, umínil si, že požádá své přátele před cenou, aby sami způsob jeho smrti určili.

S nevšedním klidem odebral se pak do letního, v zahradě upraveného sphaeristeria (místo pro tělocvik určené), kde mu ve společnosti nejvěrnějších služebníků při hře s velikým míčem (follis) hodinka rychle uplynula. Když se odtud do lázně ubíral, pravil vesele k Hormovi: „Vidíš, starý šedivče, již dávno jsem se tak dobře nebavil jako dnes! Ty mlčíš? Jdižiž, bláhovče, nevěs ustavičně hlavu a dej výhost zármutku." Pak podotknul přívětivě: „Ať se z vás nikdo truchlivosti nepoddává; neboť

pro nastávající cenu a přítomné hosty nebylo by příliš vábné, kdyby snad sluhové jídla slzami skrápěli."

Valerius odevzdal se pak do rukou svých balneatorů a se svědomitostí pravého lázeňského labužníka prodělal všechny fáse parní, horké vzdušní, koupelné a ochlazovací lázně a když jej pak ornatorové do lehké, žlutě a bíle pruhované hedbávné synthese oblékali, podotknul k lázeňskému mistru rozmarně: „Pečoval jsi dnes o mé tělo tak svědomitě, že po mém skonu již potřeba nebude, aby mne na novo horkou vodou umyli."

Jedva že lázeňskou budovu opustil, oznamoval mu atriensis přítomnost Siliovu, který proto před určenou dobou přišel, aby možná Asiaticova přání zvěděl a po jeho skonu svědomitě splnil. Na první pohled pozoroval Silius veselou náladu přítele smrti zasvěceného.

„Dobře že přicházíš, Silie, abychom se ještě pobavili, neboť dnes vypadal můj palác předčasně jako po vymření; považ jen, že se zde ani jediný z mých klientů neukázal."

„Ti zbabělci bojí se udavačů a slídičů, kolem tvého paláce se plížících, by jejich jména na Palatin a jinam zanesena nebyla, kde by se jim to za zločin vykládalo, že se ti v posledním ranním pozdravení uklonili!" odvětil trpce Silius, načež doložil: „Přišel jsem, Valerie, abych zvěděl, nemáš-li ještě nějakých přání, která bych radostně a svědomitě vykonal."

„Děkuju ti, Gaje, jsem o tom přesvědčen; avšak znáš dobře mé poměry, víš, že nezanechám vdovy, dítek, ani bližších příbuzných, které bych ti odkázal, bys budoucně o ně pečoval, a vzhledem k otrokům vykonal jsem již vše potřebné." Po těchto slovech se zamyslil a se zvážnělou tváří pokračoval: „Pokud mé osoby se týče, nemám tedy žádného dalšího přání, avšak o tobě, Silie, rád bych ještě s tebou promluvil."

„Čeho si přeješ, Valerie?" tázal se chvatně Silius.

„Hleď, příteli, tobě kyne skvělá dráha veřejného života, stejně vnadnými květy, jako ostrými trny posetá, po kterých střídavě kráčeti budeš, neboť jedny bez druhých nikde nenalezneš. Příroda uštědřila ti hojně darů, které přinášejí stejně štěstí jako nenávist, a tu, prosím, slyš varovný hlas přítele, který má již jen několik okamžiků života před sebou a účty své klidně uzavřel. K výšinám moci a slávy vedou nyní v Římě dvě stejně nebezpečné cesty a ať už hodláš zabočiti do výsluní přízně Claudiovy pomocí osvobozenců, kteří jej ovládají, aneb zvoliti dráhu, kterou ti — o tom nepochybuji — proklestí všemohoucí Messalina, při svědomitém uvážení shledáš zajisté, že obě ty cesty nehodny jsou muže čestného, povahy čisté, jména neposkvrněného a rodem vznešeného. Rozvaž si to dobře a v čas, milý Silie, nežli první krok na té či oné dráze učiníš a dle toho jednej."

„Ubezpečuji tě, Valerie, že již jsem rozvážil, ba svěřuji se ti, že jsem se také již odhodlal!" odvětil pevně Silius.

„A kterou dráhu si zvolíš?" tázal se napjatě Asiaticus.

„Druhou!" odvětil s důrazem Silius.

Valerius uchopil jej prudce za obě ruce, upřeně mu pohledl do

obličeje a pravil v rozechvění: „Silie, ty se chceš spojiti s Messalinou, chceš se s ní vším tím kalem a těmi neřestmi broditi, abys —;“

„Bych tebe, milený příteli, a všechny ostatní pomstil, kteří se nevinnými obětmi této mrzké dvojice, na římském trůně sedící, stali. Chci smečku spojených s ní padouchů zničiti a Řím ze spárů těch vyvrhelů vyprostiti!“ pravil rozčileně Silius.

„Silie, Silie, ty na tento úkol nestačíš a zhyneš při jeho výkonu!“ zvolal Valerius a pak přesvědčivými slovy doložil: „O, kéž bys mohl v tomto okamžiku v mou prorocky předvídající mysl nahlédnouti, která mi jasně tvůj pád a násilný tvůj konec věstí!“

„Marná slova, drahý příteli. Po dnešní, v přemítání probděné noci zakotvilo se toto předsevzetí v mém duchu tak pevně, že jest nezvratné!“ odvětil Silius.

„A osud Junie Silany, tvé něžné manželky, zničené štěstí, nejistá budoucnost a smutný konec tě neděsí, Silie?“

„Neodvrátíš mne představami sebe hroznějšími, nezviklᚠničím mé pevné rozhodnutí a proto prosím, Valerie, nerozrývej mé nitro bolestnými ranami, které mi tvá slova způsobují!“ zvolal Gajus.

„Bohové buďtež mu záštitou na osudné cestě!“ pravil pololhlasně Asiaticus a pak doložil: „Staniž se tvá vůle, Silie!“

Objal vroucně přítele a pak spěchal uvítat Junii a Montana, kteří se právě v atriu objevili. Montanovo vzezření jevilo jakousi sklíčenost, tvář jeho byla bleda a zádumčiva. Po vstupu těchto prvních hostů přicházeli rychle za sebou: Asinius Gallus, senator Vinicius, Junius Silanus, Caecina Largus, Taurus Corvinus a Aelia Paetina. Z pozvaných scházeli již jen Scipio a jeho manželka Poppaea Sabina.

Asiaticus pravil po uvítání ku kroužku přátel: „Nežli Scipio se svou družkou přijde, chci vám, přátelé, důležitou otázku předložiti. Žádám vás totiž, abyste mi poradili, jaký způsob smrti sobě zvoliti mám?“

„Nerozhodnul jsi se ještě?“ tázal se udiveně Gallus.

„Dosud ne, milý Asinie, ponechávám rozhodnutí vám!“

„Vyvol si zhynutí hladem,“ *) pravil Taurus Corvinus, „neboť jest to umírání ponenáhlé, k němuž, o tom jsem přesvědčen, tvá pevná vůle a odhodlanost úplně stačí.“ Vinicius a Caecina Largus přisvědčili: „Ano, učiň tak!“

„Rychle působící jed byl by dle mého náhledu prostředkem právě tak prostým jako prudký a hluboký bod mečem!“ radil důrazně Asinius Gallus.

„Nyní vypovězený Seneca,“ pravil vážně starý Junius Silanus, „tvrdil jednou, že každou žilou lidského těla vede cesta ku svobodě a že jest to cesta nejsnažší. Je-li jeden způsob smrti s různými mukami spojen a druhý prostý a lehký, proč bych — tak vykládal Seneca — neměl zvoliti druhý?“

Tato slova působila na všechny přítomné přesvědčivě a Silius doložil: „Rozhodni se, Valerie, pro přetnutí žil!“

„Ano!“ zvolali jednomyslně ostatní.

*) Historické.

„Ujednáno tedy; nyní prohlédneme si ještě hranici v zahradě postavenou; zatím přijdou Sabina a Scipio, načež se odebereme do triclinia." Společnost doprovázela Asiatica do zahrady, kde otroci vysokou, cypřišovými ratolestmi obklopenou hranici (rogus čili pyra) ze štěpin a drobného, smolou a olejem polévaného dříví opodál malebné skupiny několika pinií a platán dorovnávali. Hostitel ukázal na obdélnou hranici a pravil vesele: „Hle přátelé, Asiaticův trůn smrti, který mír a klid poskytne!" Pak obešel celou tu kupu hořlavých látek, ale když si při tom všiml pěkně vzrůstajících stromů, přivolal dozorce otroků a pravil: „Nemohu ti pomoci, avšak nic naplat, hranice nemůže na tomto místě zůstati a to z té důležité příčiny, že by jejími plameny krásné stromy poškozeny byly. Přeji si tudíž, aby byla přenesena dále do volné prostory, kde by se stromům nijak neuškodilo!" *) Pak se obrátil k hostům a pravil: „Nyní vzhůru do triclinia, neboť déle nemohu na Sciviona a Sabinu čekati. Jsem věru znepokojen, proč tito věrní přátelé nepřicházejí."

Nádherná jídelna, v jejímž středu dvě skvostně upravené tabule stály, byla ozdobena četnými věncovitými festony z tisícerých růží, což Asiatica mile překvapilo; obrátiv se na přítomného Horma, stiskl mu srdečně obě ruce a pravil: „Děkuju ti, žes pamatoval na mé nejzamilovanější květiny, aby mne obklopovaly a těšily ještě v posledních okamžicích mého života." K hostům pak podotknul: „Zvolte si po libosti místa, přátelé, a pak si hleďme tyto drahé okamžiky co nejvíce zpříjemniti."

„Dovol mi ulehnouti naproti tobě," pravila Junie Silana prosebně, „abych stále do tvé milé tváře pohlížeti mohla."

Překvapen tímto něžným projevem objal Asiaticus vroucně Silanu a políbiv ji na čelo, odvětil hluboce dojat: „Bohové nechť ti žehnají, zlaté dítě!"

Když veškeří hosté svá místa zaujali, dal Valerius sluhům znamení a ihned přinesena gustatio. Z počátku trvali hosté ve vážné náladě, leč znenáhla, když zpozorovali, že Valerius ani sebe menší stopy sklíčenosti nejeví a tu a tam i žertovně o různých osobnostech vtipkuje, stala se zábava všeobecnější, místy i rozjařenější a při hlavních podnosech, když podávána vzácná a ohnivá vína, zachvátila veselost všechny přítomné. Za všeobecného hovoru pozvednul Asiaticus pojednou svůj pohár a když se vše utišilo, pravil rozmarně: „Nebývá zvykem, že se již při fercule (hlavní oddíl hostiny) někomu připíjí, avšak chci tentokráte náš stolní řád překročiti a na někoho, který s námi nestoluje, avšak již kolem mého sídla obchází, tento pohár vyprázdniti. Přátelé, Hegesias pravil, že jest náš celý život pln starostí, že jsou všechny jeho radovánky jen pomíjející a vratké, a že nejšťastnějším údělem člověka jest proto smrt. Nuže, přátelé, nechť žije smrt!"

„Výborně, Valerie!" ozvali se hlučně hodující a připíjeli v nejlepším rozmaru smrti.

Asinius Gallus ujal se myšlenky Valeriem pronesené a pravil: „Vskutku jest smrt jediné zlo, které, jsme-li rozvážni, v ničem nám neodporuje. Dokud žijeme, není tu smrti a když tu jest, nejsme my.

*) Historické.

Tvrzení, že smrt následuje jen po životu, jest rozhodně klamné a to proto, že smrt také životu předchází. Stáváme se jí prostě tím, čím jsme byli před narozením."

„Dokaž to, Asinie!" zvolali někteří.

„Dokáži vám to z učení řeckých filosofů, kteří tvrdí, že zhašená svíce je v témž stavu jako před rozžehnutím a mrtvý člověk jest člověk nezrozený. A tak má Asiaticus pravdu, neboť smrt jest konec všech starostí a všeho trápení. Ona osvobozuje otroka, otvírá brány vězení, utišuje pro vždy bolest a zakončuje boj chudiny o život. Z darů přírody jest smrt darem posledním a nejlepším. Ať již jest komu smrt přáním anebo postrachem, nikdy není kletbou ani zlem, ale jen pouhou proměnou našich těl v částky prvotní, zákonem přírodním, jemuž podrobiti se musíme!"

„Velice krásně jsi to vysvětlil," pravil Asiaticus, „a také já chci ještě několik myšlének připojiti, které jsou mojí vírou a mým pevným přesvědčením. Nechoval jsem nikdy velkých nadějí a také jsem se ničeho neobával; tím se mé životní trpkosti zmenšovaly a sama smrt nejeví se mi nyní v podobě hrozné. Dobře tvrdil Epikur, že jest nejlépe zvykati si na myšlenku, že smrt jest zcela lhostejna, že každé dobro i zlo jedině v citu spočívá a že smrt ničím jiným není, nežli zrušením všeho citu."

„Ano, ano, výklady tvé jsou správny," přisvědčovali někteří ze společnosti a Traulus Montanus pravil: „Za svého pobytu v Gallii podnikl jsem ve společnosti několika přátel cestu z Lugdunum do Massilie (Marseille) a tam jest, jak nám jeden ze senátorů města sdělil, zvláštní zařízení. Městský senát přechovává totiž zásobu jedu pro osoby, které se hodlají života zbaviti, avšak tyto musí udati příčiny, proč samovraždu vykonati chtějí. Uzná-li senát příčiny za správné, vydá žadateli jed ochotně."

„To jest výborné zařízení, Montane," zvolal Gallus žertem, „ačkoliv u nás v Římě jest rozhodně ještě lépe. Zde rozhodují mnohdy dvorní stvůry o příčinách samovraždy některého vynikajícího Římana bez jeho předvolání, načež mu milostivě samy tyto příčiny sdělí a hned při tom dávku jedu uštědří, nechce-li pak ho požiti, zkrátka jej i donutí, aby samovraždu vykonal."

Při tomto kousavém a v tuto chvíli poněkud bezohledném žertu, objevil se pojednou v tricliniu Scipio a jeho vyděšený, na smrt bledý obličej prozrazoval shromážděným, kteří se rázem ztišili, že se mu přihodilo nějaké neštěstí. Asiaticus a Silius opustili rychle svá lehátka a spěchali mu vstříc.

„Tvůj obličej nevěstí nic dobrého — co se stalo, Scipione, a kde jest Sabina?" tázal se Asiaticus.

„Jest mrtva!" zalkal Scipio a slzy skanuly mu po tvářích. Výkřik zděšení ozval se z úst přítomných, kteří opustivše nyní všichni rázem lehátka, kolem nešťastného muže se skupili.

„Vypravuj příteli, vypravuj, jak se to stalo?" tázali se všichni.

Scipio začal pomalu vypravovati: „Když jsem dnes z rána o druhé hodině (o naší půl osmé) dům opouštěl, abych se do sezení senátu odebral, prohodila Sabina polo žertem, polo vážně, že bych ji neměl opouštěti, a vypravovala, že měla zlověstný sen, ve kterém viděla množství havranů, po její komnatě se procházejících, kteří se k ní nepřátelsky chovali

a šaty na jejím těle roztrhati chtěli. Upokojil jsem ji výkladem, že tento sen nic vážného neznamená a hůře že by bylo, kdyby havrany na své hrobce byla viděla, načež jsem odešel. Po sezení senátu ubíral jsem se v malé společnosti do veřejných lázní, kde mne za nedlouho můj atriensis vyhledal se zprávou, že se v mém domě neštěstí přihodilo, a na mé dotazy zvolal na konec žalostně, že Sabina samovraždou skončila."

„Samovraždou?" ozvali se s hrůzou přítomní.

„Ano, samovraždou!" pokračoval smutně Scipio. „Chvatně vrátil jsem se do svého domu, kde žalostně hořekující služebnictvo můj příchod očekávalo. — Ó, drazí přátelé, byl to strašný, srdce rozrývající okamžik, když jsem do ložnice milované Sabiny vkročil a tu něžnou družku života, kterouž jsem jako kvetoucí růži opustil — mrtvou, s krvavou ranou v hrudi, na loži spatřil." Scipionovi vydral se bolestný ston z prsou. Plakal usedavě. Po delší přestávce, když se byl poněkud utišil, pokračoval z počátku klidně, čím dále však u větším rozčilení: „První komorná (delicata) vypravovala mi o událostech, které se po mém odchodu v domě sběhly, toto: Jedva že jsem opustil dům, přišli důvěrníci císařovny Vettius a Plautius, s nimiž kdysi Messalina nedovolený poměr měla, v průvodu čtyř stráží a veleli atriensovi, by je ihned k Sabině uvedl. Tato přijala je velice polekána a tázala se, čeho si přejí. Bezohledně uchopil ji Plautius za ruku a prohlásil, že ji má doprovoditi do vězení, kde pro poměr svůj k Asiaticovi ortelována bude. Marně se hájila, že jest nevinna, se slzami a prosbami ubezpečovala a zapřísahala bídníky, že jest hrozné nařčení bezdůvodné — marně se namáhala. Hanebný Vettius odvětil jí se surovým smíchem, že ji mučením ku přiznání donutí a tak — uštvána krvelačnými náhončími Messaliny a ve strachu před hrůzami vězení — oklamala je za záminkou, že si na cestu přes tunicu pallu přehodí, spěchala do své ložnice a tam plna zoufalosti vrazila si dýku do srdce. — Když se ukrutníci přesvědčili, že jejich oběť zhynula, odešli spokojeni, že se jim záměr podařil, by hanebný čin ukrutné císařovně oznámili!"

(Pokračování.)

Romantická perioda českého malířství.

Píše dr. F. O. X. Jiřík.

(Pokračování.)

Po ukončení obrazu „Objevení Karlových Varů“ vydal se Kandler na zpáteční cestu. Zašel nejprve do Vídně a vystavil tam řadu svých děl v malém redutním sále císařského hradu. Tutéž výstavu uspořádal pak za několik měsíců na to v Praze v historickém sále paláce Valdštýnského. Výstava tato počala 25. srpna a obsahovala celkem 80 obrazů, mezi nimiž také veliká plátna objevení Karlových Varů, Řehoře IX. a Jakuba de Molaye.

Král Ferdinand přeložil tehdy právě residenci svoji do Prahy a Kandler, uživ této příležitosti, požádal ho, aby navštívil výstavu jeho. Král skutečně přišel a zakoupil oba veliké, posledně jmenované obrazy pro zámek svůj v Zákupech; Kandler stal se tak protegé jeho Veličenstva. Z počátku dařilo se mu ve vlasti ovšem dosti zle, tak že pomýšlel již na opětný návrat do Říma, kde posavád měl svůj atelier a svůj nábytek. V Praze bylo dosti známých historických a církevních malířů, jako byli Hellich, Lhota, Müller a Weidlich, tak že zdálo se Kandlerovi, že nemůže vedle nich se udržeti, ale návštěvou Ferdinandovou dostalo se mu nových nadějí, které potvrzeny hned na to objednávkou několika obrazů pro Strmilov u Jindř. Hradce a tím, že císař Ferdinand svěřil mu výzdobu zámků zákupského a ploskovického.

V Zákupech illustroval Kandler po dvě leta starý a nový zákon na zdích zámecké kaple, kde štětcem svým vypsal hlavně život P. Marie a Ježíše; mimo to vypravuje o třech králích a odpočinku na cestě do Egypta, o obřízce, a seslání ducha svatého. Na hlavním oltáři vymaloval sv. Františka Serafinského a na jednom postranním pilíři sv. Antonína Paduánského, an rybám káže, poněvadž lidé z Rimini nepřišli. Také malby na skle od Jana Quasta dle kreseb Kandlerových jsou provedeny.

Ve všech církevních komposicích těchto závisel Kandler úplně na tradicích Führichových, ačkoliv nikdy nedocílil elegance a pružnosti jeho linie.

Oltářní obraz sv. Jana Nep. v zámecké kapli v Ploskovicích jest dalším toho důkazem; není tu živé modelace ani měkkosti a plynulosti detailů, ale za to jest to obraz, jenž velmi dobře charakterisuje epigonskou trojici Kandler-Lhota-Müller. Z vrstevníků Kandlerových ostatně jediný Weidlich stojí s ním na rovni jakožto malíř biblický, kdežto Lhota a Müller stojí skoro tak daleko za Kandlerem, jako tento za Führichem. Sv. Jan v Ploskovicích jest pak dílo, které stojí v samém středu české nazarénské školy. Linie a komposice ukazují na Tkadlíka a Führicha; při tom není tu ani bodu nového, nic samostatného, osob-

ního, ani v koncepci nic vlastního. Vidíme, jak úžasně Kandler závisel na svých vzorech a že při tom nedocílil nikterak určitosti a přesnosti jejich kresby.

Hledal-li Kandler cíl uměleckého svého povolání v tom, aby stal se ohlasem Führichovým, pak cíle svého skutečně došel, ale cíl ten sám sebou byl zcela pochybený a způsobil také, že Kandlerův bezprostřední životní názor zkostnatěl a zledověl; na výši své tvůrčí činnosti vyhýbal se pak Kandler genrovým koncepcím a byl jen „malířem historií“, jenž od vzorů svých lišil se pouze pokročilejší barvou; techniku jeho nemůžeme sice zváti mistrnou, ale při nejmenším před Führichem má tu výhodu, že neuráží oko. Jeho kolorit jest snesitelný, nic více, a příčina toho tkví v obnovených snahách koloristických školy Tkadlíkovy a Rubenovy. Tak stal se Kandler mistrem prostřednosti, jenž laikovi vystoupením svým vždy dovedl imponovati a jenž z lidí nábožných a ve věcech uměleckých nevinných utvořil si řady vyznavačů, že sláva jeho donesla se i za hranice.

Najdeme jeho díla také ve Stralsundu a v katolickém kostele v Moskvě.

Hned na to proslavil se Kandler jako malíř lázeňských českých měst; v Mariánských lázních pomaloval kopuli i stěny kostela a v Karlových Varech kapli a jídelnu vojenské nemocnice. V kostelích maloval pak dle starých receptů boha otce i syna i ducha svatého s anděli i svatými, Helenu a Konstantina a evangelisty na zlatém pozadí. Konečně našly také fresky jeho místo v kasárnech pražských gendarmů a v kapli milosrdných sester v Praze.

Co oltářních obrazů Kandler za tu dobu provedl, bylo by bezúčelno vypočítávati, poněvadž kdo viděl jeden, viděl všechny. Až do své italské cesty Kandler studoval, ale pak již jen produkoval a fabrikoval a to nikoliv ze svého uměleckého temperamentu, svou vlastní nějakou manýrou, nýbrž dle přání a požadavku zákazníka jako obyčejný řemeslník. Proto již v padesátých letech evoluce talentu jeho byla ukončena; Kandler skostnatěl a klesal pomalu se své vlastní výše; posledním stadiem jeho umělecké činnosti jsou pak fresky ve dvorní kapli v Praze.

Jest to cyklus illustrací k textu starého a nového zákona a k dějinám vykoupení, celkem variace známých cyklů Führichových ještě s některými reminiscencemi cizími. Najdeme tu vděčné a zajímavé motivy, ale nic původního a specificky Kandlerovo. Führichovy fresky starolerchenfeldské spadají také asi do téže doby a řekl kdosi o nich, že kostel lerchenfeldský byl by lepší, kdyby těch fresek tam nebylo a totéž můžeme opakovati o dvorní kapli s tím rozdílem, že Kandler ani z daleka tak monumentálně, tak vysoce slohově nekoncipoval jako Führich. Tento své kartony ovšem sám provésti nedovedl a žáci jeho jen chudě nahradili tento nedostatek mistra. Kandler maloval sám a následkem toho jest i tento cyklus jeho technicky laikovi také snesitelný, pokud nepostavíme vedle něho nějakou práci moderní.

Zde v této dvorní kapli slavil Kandler své poslední úspěchy, ale v nejbližších letech sám již slávu svou přežil. Pracoval sice ještě pilně po svém způsobu dále a provedl celkem asi 100 oltářních obrazů, ale když letos slavily se osmdesátileté narozeniny jeho, divil se každý,

Vil. Kandler: Sv. Jan. (Oltářní obraz v Ploskovicích.)

že Kandler ještě žije a jen německá patriotická společnost snaží se namluviti sobě, že jest to veliký německý umělec.*)

V evoluci romanticko-nazarénských tradic znamenal Kandler určitě úpadek, ale zároveň i přechod k tradicím školy Rubenovy. Bylo to přirozeno. Kandler dostal se za hranice své vlasti, přišel do Italie a byl svědkem nových uměleckých programmů. Sláva Robertova stála již dávno před tím v zenithu a vlastenecké epopeje malířů belgických nebyly mu neznámy. Se všech stran doléhaly nové ideje, nové principy, nové útvarné formy a mimo to ateliér Rubenův nezůstal bez rozhodných vlivů na prvotní nazarénské elementy Kandlerovy umělecké erudice. Tak stal se Kandler konečně bezvýznamným a osud ten sdílela s ním celá řada žáků Tkadlíkových.

Jediný, jenž ze všech tradice Tkadlíkovy přivedl o stupeň dále, byl Adolf Weidlich, jenž zanechal paedagogie, aby stal se raději malířem svatých. Byl z nejmladších mezi nazarénskými epigony a nadání měl více než kterýkoliv jiný z nich. Byl to talent, jenž příliš záhy se narodil, tak že akademický mechanismus Waldherrův a Tkadlíkův učinil i z něho malíře bez temperamentu a síly, jemuž zbožná tvář malované světice byla více, než všechna příroda a pravda.

Svou stilisací a uměleckým nadáním stál však Weidlich z vrstevníků svých Tkadlíkovi a Führichovi nejblíže a technicky překonal oba tyto mistry; jeho barva jest čistější, harmonická, má plnější akkordy polotónů a svědčí o galerijních studiích školy Rubenovy. Weidlichovi scházelo jen studium přírody, jejího světla, jasu i šera; on také pouze „dělal“ oltářní obrazy a v tomto „dělání“ zračí se posud ještě souvislé vývojné pásmo historické koncepce našich romantiků, kteří životní názor svůj tvořili si v galeriích nebo v zákoutí ateliéru a před stojanem malířským. Postřehovacím talentem, jenž proniknue život nejen zevně, ale jenž chopí i psychickou podstať jeho, Weidlich nevynikal, naopak jemu stačilo skomponovat obraz a komposice byla mu také ještě první a poslední otázkou uměleckou, to znamenalo vymýšlet esthetické skupiny, malebně složiti záhyby roucha, figury postaviti v divadelní pósu a gestem vysvětliti situaci. V tom byl Weidlich mistrem, ale v čem nebyl mistrem, bylo vyjádření psychických processů jednotně celým obrazem. Rozlíti kus své duše po plátně Weidlich nedovedl a jeho vlastní cit a temperament zůstal vždy skryt za maskou malované figury, ačkoliv maska ta mluví skoro jako u Führicha, s nímž měl Weidlich stejný talent pro gracii a měkkou linii; tím daleko překonal svého učitele Tkadlíka.

Z Nazarénů českých jest Weidlich nejmoderňější; z jeho děl nedovíme se sice též ničeho o jeho duši ani o jeho době, ale odmyslíme-li si z prací jeho divadelní rekvisity, krajiny na obrazový účin po způsobu moderních fotografů arrangeované pak i passivitu jeho vlastních stavů duševních, zbude nám přece ještě něco, co Weidlichovi zajišťuje přední místo mezi umělci let padesátých.

Jeho „Cesta do Betléma“ **) jest sice již pozdějšího dáta, ale vý-

*) Zemřel, když tato stať právě v tisku se nalézala.

**) V maj. p. Řanka v Budějovicích.

znamem svým spadá právě do těchto let a jest to obraz v každém ohledu pozoruhodný. Tak Weidlich komponoval. Krajina i ty dvě vysoké postavy v popředí mají zcela heroický ráz, jak biblická a historická malba během několika století ho vypěstila. Obě postavy pochodí ze 16ho století a pozadí studoval Weidlich kdesi na rytině některého klassického krajináře. Ale celek, ať jakkoliv eklektický, jest dokonale harmonisován a může viseti v každé galerii.

Moderní malíř má o cestě do Betléma ponětí arciť docela jiné a pokrčí rameny nad heroickou pósou Josefa a sklíčeností Marie; jest to krátce theatrální kontrast, laciný, primitivní prostředek výtvarného umění, jehož Weidlich tu užil za náhradu nedostatku svého vlastního intensivního života duševního, za náhradu nových tvůrčích myšlének, svých, individuálních, ale Weidlich pracoval na obraze tom skoro před 40 lety a to v jeho prospěch znamená více, než jakákoliv jiná okolnost.

Reminiscencí a cizích motivů jest i v ostatních dílech Weidlichových dosti, samostatným nebyl a eklektickým Nazarénem zůstal vzdor tomu, že posledním učitelem jeho byl Ruben, v jehož ateliéru veden byl k tomu, aby určitěji postřehoval objektivní, formový detail.

Ku vnějškové a plastické koncepci vedl však již i Tkadlík své žáky a z Weidlicha stal se tím způsobem minutiésní detailista, jenž každý nehet ostře vykroužil a každou vrásku s geometrickou určitostí vedl. Toto přiostřování detailových postřehů stopujeme u Weidlicha ještě v prvních dobách let čtyřicátých a teprve sv. Sebastián v kostele v Sebastianbergu z r. 1844 malován jest širším, volnějším štětcem a jistější rukou.

Od té doby jméno Weidlich platilo za dobrou biblickou firmu, jejíž díla kladla se hned vedle Führicha; Weidlich však toužil také po tom, zasloužiti si plně titulu „malíře historického“ a maloval proto „Wallensteina a Seniho“ a „Objevení Karlových Varů“. To byla běžná themata modní, o která skoro každý historik se pokusil a proto studoval Weidlich, chtěje býti původním a jiným než ostatní, také pověsti o rytířích kruhu Artušova a zachytil z nich tři scény al tempera v sále paláce knížete Hugona Salma; byly to scény „Erek a Enite“, „Tschiunatulander a Sigune“, „Vigolais a Carie“, vesměs nasládlé romantické requisity divadelní.

Weidlich sám poznal, že v tomto oboru nezjedná si slávy a proto zůstal již na dále pouze hotovitelem obrazů oltářních, jichž v kostelích českých jest dosti velká řada; jmenovati je, nemělo by zde žádného účelu, poněvadž pro další rozvoj umění jsou zcela bez významu.

(Pokračování.)

Ad. Weidlich: Cesta do Betléma.

U lidojedů na Sumatře.

Píše MDr. P. Durdík.

(Pokračování.)

Jak se děje zasnoubení? Rodina poradivši se s příbuznými, určuje kupní summu peněz za dceru. (Ze summy té každý z příbuzenstva dostává určitou část.) Jinoch odebéře se s rodiči do domu dívky, kde již otec a příbuzní dívky čekají. Shromážděným dává se hostina, k níž jinoch musí dodat maso; je-li bohat, přivádí bůvola, jenž hned bývá poražen. Jinoch vyplatí rodičům nevěsty žádané peníze buď zplna nebo zůstává část dlužen. Též se shodnou, kolik ještě třeba jinochovi zaplatit strýcům nebo synovcům dívky. Určují konečně den sňatku. Někdy to bývá až za několik let, když ženich jest ještě děcko malé. Když den sňatku se přiblížil, přijde si ženich v ustanovený den pro nevěstu, při čemž opět musí dodat maso k malé hostině. Hostů při této svatební hostině bývá málo. Hosté brzo odcházejí, tak že snoubenci zůstanou sami pouze s rodiči dívky. Tchán je vyzve, aby vedle sebe se posadili (na podlahu, vše odbývá se na podlaze, nemají stolů ani stolic), načež okolo obou ovine šat (ulos) — tímto šatem zahalují si Batakové nižší část těla — kdežto tchýně jim předloží na dřevěné míse vařenou rýži s okořeněnou přípravou. Otec a matka posadí se naproti snoubencům, načež otec odříká požehnání či modlitbu (tonggo), v níž přeje snoubencům, aby měli již první rok prvorozeného syna a vůbec hodně mnoho dětí — a při tom vysype hrst rýže na jejich hlavy. Ženich a nevěsta jedí společně z misky a potom jdou spat, neboť tento svatební obřad vykonává se vždy večer.

Oproti úplné téměř volnosti stavu svobodného jest u Bataků ve veliké úctě manželská věrnost. Nevěra manželská na obou stranách strašně se tresce. Přistihne-li manžel ženu při nevěře, má právo ji i jejího svůdce zabiti. Za to bývá muž z nevěry usvědčený k smrti odsouzen a často i snědén. Smrtelnou ránu zasadí mu uražený manžel.

Muž, jenž svůdce ženy své zabije, požívá všeobecné vážnosti, jako člověk, jenž svým spravedlivým skutkem neporušitelnosť rodiny a domácího krbu obhájil a tím mohutný mravní dojem na slabé ženské pohlaví učinil.

Rodinný život u necivilisovaných plemen je zrovna tak vyvinut jako u civilisovaných Evropanů. I divoši mají vědomí o mravním významu rodinného života, jsou si dobře vědomi, že rodina jest základem společnosti a proto respektují rodinu a domácí krb více, snad mnohem více nežli kulturní velkoměšťáci. Proto jsou též bezohledně důslední, zabíjejíce nevěrnou ženu a trestem stihajíce všecky, kteří by manželský život, tuto prastarou instituci lidského pokolení, podvrátiti a zlehčiti chtěli.

Láska k dětem a rodině šlechtí Bataky, oni se tím pyšní, mají-li četné potomstvo. Často mají ženy značný vliv v rodině, ovšem nepřímo

a nepozorovaně, zvláště, mají-li rodinu četnější (Batakovi netřeba se báti vzrůstu rodiny; dle počtu členů obdělá si též přiměřeně větší pozemek, tak že všecky krky dobře může uživiti). Tolik však vím, že Batak nikdy s ženou se neradí, nechť se to týká hospodářství nebo čehokoli jiného. Není to vůbec u nich zvykem, žena je mu podřízena a má pouze poslouchat. Ostatní muži by se mu vysmáli, že není pánem v domě, vysvětloval jeden tuzemec. Oni takový výsměch velmi bolestně pociťují. Ta žena je nejlepší, která je nejvíce podřízena, říkají tuzemci. Názor o věrnosti manželek mají týž, jaký jsem později opět shledal u obyvatelů nedalekého ostrova Nias. I Batakové i Niasané jsou totiž přesvědčeni, že spáše-li manželka někde nevěru, bývá toho následek trvalé sucho a neúroda, od níž potom na sta lidí nevinně trpěti bude. Z toho viděti, jak důležito a pro všeobecné blaho lidu nutno jest, aby ženy svatě plnily svou první a nejhlavnější ctnost a nedaly se svésti s úzké dráhy věrnosti manželské.

Trvá-li sucho dlouho, začíná vyšetřování po vesnicích, zdali nebylo někde cizoložství spácháno. Osobám podezřelým veřejně se ukládá, aby odpřisáhnutím dosvědčily svou manželskou nevinu. Již po této přísaze, třeba i vinníci nebyli objeveni, sucho prý přestává, vydatný déšť opět svlažuje vyprahlé nivy a rýžová pole jsou brzo pod vodou, jak toho je třeba, aby rýže se dařila.

Jak viděti, i Batakům i Niasanům dělají ženské dost a dost starostí. Ctnostná žena jest i tam při vší pokorné poslušnosti přece jen velmi působivý drahokam nejen v pokladně muže, ale též veškerého obyvatelstva. Uvažte jen, že na věrnosti žen záleží úroda a blahobyt celého kraje! Batakové nekladou váhu na neporušenost nevěsty, ženich není tam nikterak žárliv na její minulosť, ale jakmile se stala jeho manželkou, žádá na ní bezohlednou věrnosť, poslušnosť a pracovitosť. Něco za něco! Muž si totiž ženu od jejího příbuzenstva koupil za 5—10 býků t. j. za 90—180 zl. (výminečně více až 300 zl.), kterouž sumu buď najednou zaplatil španělskými dolary nebo ji menšími obnosy po svatbě uplácel. (Uplácení se pokládá za slušnější a za důkaz důvěry.) Žena řečenou koupí stala se dle běžných názorů jeho majetkem, drahocenným majetkem, jehož nyní nikdo cizí užívati nesmí kromě muže majetníka. Muž se hodně napracoval, ba nadřel (často se i zadlužil), aby si takovou poměrně velikou sumu vydělal na koupi manželky. Ký div tedy, že v manželství opět odpočívá, opět si hoví. Žena též na poli spolu s mužem pracuje a veškerou domácnosť a hospodářství skoro sama obstarává. Polní práce v některých krajích jsou určitým způsobem rozděleny mezi muže a ženy, čímž ženám je ulehčeno a mají se celkem lépe než ženy malajské, hlavně tím, že muž roli dědičnou pluhem obdělává, kde často s býkem po kolena ve vodě a bahnu musí kráčeti. Ale celkem muž méně pracuje nežli žena, za to tím více kouří a zahálí, mudruje a se sousedy rozpráví v obecním domě. U sebe jest pánem neobmezeným. Ženy chovají se v přítomnosti manželů tiše a uctivě, ani nemluví. Mile překvapuje, že batacká žena vůči muži je tak pokorná, jakou zřídka bývá žena evropská; zdá se věru, jakoby tamější žena chtěla míti nad sebou nějakého pána, koho by bez odmlouvání poslouchala.

Batakové mají v domácnosti svatý pokoj — protože ženy jsou

podřízeny mužům jako u starých Řeků, tak že se tam boj o vládu mezi mužem a ženou nikdy nevede.

Od rána do noci jsou ženy na nohou. K večeru se vracejí z polí, kde pracovaly a nesou si potřeby do domácnosti, velké otepě dříví a sněti stromů k pálení, podlouhlé brambory (obi), kukuřici a rozličné zeliny, k tomu ještě mají svého kojence na zádech, od něhož matka nikdy se neodlučuje. Bohaté krůpěje potu žena má na čele a heká pod těžkým břemenem (neboť pole je někdy až hodinu od vesnice vzdáleno) a tak se namáhá každý den.

Obyčejně, jak jsme již pravili, polní práce bývají rozděleny mezi může a ženu. Muž obdělává půdu na rýžovém poli třízubým pluhem, jejž vleče tamější býk, kdežto žena nosí hnůj z vesnice na pole. Muž seje a žena pleje. Hlídají střídavě pole proti rýžožravým ptáčkům, kteří hejny se vznášejí nad polem a když jsou žně, tu celá rodina se odstěhuje na pole a pracují všickni od rána do večera.

Dlužno s pochvalou se zmíniti, že muž s ženou hrubě a zle nenakládá, že k ní záští nechová, ačkoli ji pokládá za tvora nižšího a k práci určeného. Šetří jí, jako vůbec každý šetří draze koupeného a nevyhnutelně potřebného majetku a dobré dělnice v hospodářství. Ona nemá přístupu do veřejných slavností, do obecních schůzí, ke kohoutím zápasům a jiným hrám. Též tanec přísluší především mužům — ženy málokdy se v něm súčastňují. Dle toho, jak se tanec provozuje, není ženám čeho litovati. V čem záleží tanec mužů? Jsou to ponenáhlé pohyby a kroucení těla, ohýbání kloubů, zdvihání a ponižování ramen a celého těla atd. s radostnými a výraznými posuňky v obličeji. Tanec trvá dlouho, až půl hodiny. Muž tančí vždy sám; dotančil a jiný začne, ostatní se na něho dívají. Tanec poskytuje zábavu spíše divákům než tančícím. Batak (i pohlavár) si rád zatančí, když je v dobré míře a zvláště má-li hosti. Při tančení pěstuje též mimiku; zlosť, hrozba, vítězná radosť září z jeho tváří. Tanečník, jenž si pořádně přihnul palmového vína, bývá velmi vesel a tančí tak dlouho, až únavou div neklesne. Unaví se tím, že se točí kolem osy svého těla a vyskakuje co nejvíce do výšky jako baletní mistr — a při tom též jako baletní mistr přichází do potu velmi horkého. Má-li Batak opičku, je vždy prostosrdečný, hovorný a vesel jako dítě, bez pokrytství a falše, smích se rozléhá kolem něho, jistě je vtipný a žertovný. Stává se, že při této všeobecné veselosti pohlavár vybídne i cestovatele hosta, aby také tančil t. j. aby ukázal „jak tam u nich doma tancujou.“ Udělá-li cestovatel do kola několik fantastických kroků a skoků a mrštných obratů svým tělem, všickni mu křičí hřímavou pochvalu, takže vepři pod podlahou (pod podlahou jsou chlévy) ze spaní se probouzejí a nespokojeně chrochtají. Za tuto ochotu chovají se tuzemci k němu potom velmi přátelsky, též ochotně mu pomáhajíce radou a ve všem, čeho má potřebí.

Při této příležitosti promluvím o zvláštním druhu tance, jejž provádějí ženy, tak zvané sibaso t. j. osoby, obyčejně stařeny, do nichž při tanci duchové vstupují, kteří potom skrze ústa tancujících rozličné věci prorokují na př. jak a kdy se válka ukončí, bude-li nějaké pod-

niknutí šťastné, zdali nemocný se vyléčí atd. Sibaso znamená člověka posedlého duchem; vlastně je to spiritistické medium, které přichází do vytržení rozličným způsobem — tancem, balancováním na špičkách, bubnováním na bubny, ustavičným bouchāním do kovové plotny u samých jeho uší, pálením kadidla a benzoë v jizbě a všemi těmi prostředky dohromady. Babizny tančí jako zběsilé, očima koulí, dělají křečovité posunky obličejem, až jim krvavá pěna z úst vystupuje a v tomto vytržení mysli odpovídají na dané jim otázky. Mají vidění. Pot se z nich leje. Tělo se třese, oči v sloup se obracejí. Jedna z nich chraptivě a po vzduchu chňapajíc vypravuje, co vidí, sedíc bez síly skrčena v koutě. Několik žen pustí se najednou do tance. Přítomní mlčky na řádění tanečnic se dívají, očekávajíce chvíli, až duch — prý je to duch předků — z některé začne mluviti. Jakmile zavzní dlouhotáhlý pronikavý křik z hrdla zběsile se točící stařeny, všichni stichnou, neboť po tomto výkřiku začne duch z ní mluviti. Mimovolně vzpomeneš si na zlého ducha, jak o něm v evangeliích se vypravuje, i on tehdy z lidí mluvil, jiné lidi oslovoval, z člověka utíkal atd. — Tento tanec jsem neviděl. Za jeho provozování žádali na mně sepulu ringit (deset tolarů), zároveň prý se dovím svého osudu, budu-li dlouho živ a padnu-li v bitvě. Nač za tak zbytečné vědomosti vydávat peněz? Kdo ví rád napřed svůj osud? Tida mau! (nechci) — řekl jsem rázně svému tlumočníku, jenž mne ubezpečoval, že přede mnou jeden běloch 25 tolarů sibasům zaplatil.

Batacké ženy jsou silné, vždy o něco menší než mužové (o 10 až 12 cm.), zdravé, veselé a což je hlavní věc, dobré, poslušné, pracovité hospodyně a starostlivé matky; od dítěte nikdy se neodlučují, při práci mají dítko na zádech ve velkém šátku, jehož cípy pod krkem si zavazují. Matky tak děti milují, že jich nikdy nebijí, ani když jsou nezbedny a notné důtky by zasluhovaly. Děti jsou jejich jedinou radostí, která jim na pouti života zbývá, láska mateřská jim oslazuje živobytí. Matka hlasitě hořekuje a tak běduje zpěvavým hlasem nad smrtí dítěte, že mi tím připomínala žalostné, daleko se rozléhající kvílení ruské selky (gološenie) nad hrobečkem dítěte. V tomto dojemném dlouhotáhlém kvílení (vytí) nalézá úlevu při svém hoři i ruská i batacká matka, jimž smrt odňala prvorozence. Láska mateřská je silnější než láska k manželu. Batacké matce dítě jest milejší než muž, avšak přece toho nebývá, aby dítě bylo rušitelem pokoje manželského a příčinou sváru mezi oběma manžely; tuzemec se cítí tak povzneseným nad ženu a tak jejím pánem, že její vnitřní život, myšlénky a tužby snad úplně ignoruje a pouze instinktivně cítí, že pud mateřský a pud rodinný v jedno splývají. V Evropě jsou manželství, v nichž děti dávají podnět ke vzájemné nespokojenosti manželů — a bývá to vždy sobci muži nemilé, že něžnost matky k dítěti do pozadí ho tisní a že přednost má dítě. Batak uznává toto pozadí a shledává zcela přirozeným.

Vdané ženy chodí v domě a do práce vždy s obnaženou vrchní částí těla a nosí pouze sukni, která jim splývá od pasu k patám. Dívky (na Javě a na Sumatře najdete týž zvyk) mají obyčejně ňadra zakryta, buď si oblékají sukni (sarong) hned pod rameny k podpaždí aneb si přikrývají ňadra zvláštním šátkem. Teprv po vdaní, když první své dítě

kojiti začaly, chodí též s obnaženýma prsoma — je to vyhraženo matkám, které při tom pohodlněji mohou pracovati a kojiti. Děti málo jim umírají a rychle rostou. Nemluvňata bývají u prsou do tří, čtyř i více let, někdy matka dvě dítky najednou kojí. Děti přikrmují vařenou rýží, kterou matky v žvanec sežvýkají a z úst svých dětem přímo do úst, jež jim rozevřely, vkládají. Velcí kojenci již dobře mluví a již dovádějí na návsi. Děti mají velká břicha. Matky je často svým mlékem a rýží přecpávají — ze samé lásky! až třicetkrát denně je kojí a v noci stále je mají u prsou. Děti rychle rostou a jsou úplně zdravé, ačkoli polykají ukrutné množství potravy. Nikdy neuvidíte mezi dětmi mrzáčka neb hrbáčka nebo skřivené údy a šavlovité nožky, jako v civilisovaných zemích. Scrofulosis a rachitis tam není vůbec, protože tam není též

Pohlaváři z jižního břehu jezera Toba, z okolí Baligé, uznávající svrchovanost Holanďanů. Baligé, pevnůstka s holandskou posádkou na jižním břehu jezera, je vzdálena od mořského pobřeží (Sibóga) asi 110 km. Z Baligé lze doraziti do Sibógy za tři dni skrze úrodné a rozkošné údolí Silindung.

syfilis. Není tam u dětí zapálení kyčelního kloubu (coxitis) ani kolenního (gonitis) ani mnoha jiných dlouho trvajících nemocí.

Dívky nosí ozdoby kolem krku, zápěstí a kotníků. Jsou to řetízky a kruhy ze slonové kosti a z těžkého mosazného drátu. Nosí též korály, prsteny, sponky, mosazné nebo cínové kulaté šperky v ušním lalůšku, jehož propíchnutá dírka víc a více se roztahuje vloženými, na sobě navinutými listy, tak že skrze rozšířený takto otvor dva až tři prsty prostrčiti lze. V této rozšířené dírce nosí zlaté nebo stříbrné závitky. U některých Bataků je otvor v ušním laloku tak veliký, že tento spodní svou částí dotýká se ramene. Jakmile se dívky provdají, nastává bolestná chvíle. Odkládají na vždy všeliké ozdoby, neboť již cíle svého, ženitby, dosáhly a ode dneška pouze pro muže, rodinu a práci žíti mají. Nevěsta hlasitě pláče, neboť zlatá svoboda a radostné milkování je to tam, na vždy, na vždy! Vdané ženy nejen že nesmějí šperky nositi, ale vůbec méně si již hledí zevnějšku, často jsou špinavé jako starý hřeben.

Ženy, vdané i nevdané, nosí vlasy do uzlu sepjaté nad temenem, jež si travou nebo zelenými listy pěkně okrašlují. Ženy mají vesměs hojné, krásné, jako hedvábí něžné vlasy, kteréž je zdobí více než všeliké umělé skvosty. Mají často temnohnědé vlasy a zcela správně jimi se pyšní. A ještě s radostí podotýkáme, že ženy zdejší rodí lehce a rychle, bez lékařů a krvotoků, bez sténání, křiku a úpění. Ano, ta děsná, bezcitná pokuta semitského božství Jahve: „Velice rozmnožím bolesti tvé a počínání tvá, s bolestí roditi budeš děti . . .“ vztahuje se skoro pouze k ženám bílé pleti — proč ne též k ženám sumatranským, těžko říci. Batacké ženy z dětství pracují fysicky a proto potom lehce slehají. Sousedka pomáhá rodičce; ona rodičce hráz nepodporuje, dítě spolu s placentou současně přichází na svět, pupeční šňůru prostě přetrhují. Matka po porodu hned vstává, jde k řece aby se umyla a od té doby nosí vždy s sebou novorozence na zádech. To, co kulturní ženě po tolik měsíců působí starosti, odbývá zdejší žena jako mimochodem. A ještě s radostí připomínám, co jsem již dávno měl říci, že batacké krásnovlasé dívky — ne vždy, neboť krásu příroda všude šetrně rozdává — jsou mnohdy přirozeně hezké i dle našeho evropského názoru, jsou zdravého a svěžího vzezření jako malé borovičky, jako zralá jablka, neřeknu jako zralé broskve, neboť něžná pleť jejich nemá toho slabého chmýří jako zralá broskev, avšak jest neméně jemná a uspokojující při sáhnutí. Výraz očí je laskavý, mile zvědavý, obličej kulatý a nos pravidelnější než u malajských žen; též na tvářích prosvítá zlehka červená barva. Mé jméno a příjmení vyslovila jedna dívka velmi dobře, až na poslední souhlásku *k*, kterou vyslovila jako *kch*. Ostatně, jak Darwin vypravuje, též obyvatelé Ohňové země v nejjižnější Americe vyslovovali mu bez obtíží nejtěžší slova evropských jazyků. Proč by tedy batacká kráska nemohla české jméno dobře vyslovit? A ještě řeknu, co každý, kdo delší dobu v tropech žil, na sobě zkusil. V sousedním území sultanátu Deli, kde Holanďané pomocí čínských dělníků tabáková pole zakládají, vedou domácnost Evropanům batacké hospodyně a takto skrze slabé pohlaví nastává pravidelný styk s tímto dosud málo prozpytovaným polocivilisovaným lidem. Důvěrné styky tyto umožňují poznati duši lidu batackého i vžíti se do jejich myšlenek a názorů a spolu přiučiti se „hravě“ batačtině. Hospodyňka brzo se přiučí nejdůkladnější čistotě (Holanďané čistoty nad všecko si hledí a ji za poloviční zdraví pokládají), neboť dělá, co svému pánu na očích vidí. Batacká dívka vstupuje takto do říše naší civilisace, avšak dlužno též říci, že tuzemka v evropských šatech ztrácí všechen svůj půvab a proto stále nosí svůj tuzemní kroj. Tím především, že se dovede k nám a našim požadavkům přispůsobiti, dokazuje svou povznešenosť a inteligenci. Dáš-li jí kvítko, ona si je již neupraví do vlasů, nýbrž připne si je, jak to činí její evropské sestry, na ňadra, jimž též zvláštní péči věnovati počíná — z lásky k bílému manželu. Nové pojmy jí čekají, ona nabývá širšího rozhledu, upotřebení nových věcí uvidí: vidličky, nože, mýdlo, kartáče, petrolejové lampy, švédské sirky, stolice, hodiny, rukavičky, kartáček na zuby. O Evropanu, jenž má rukavičky, již neřekne: má cizí kůži na rukou . . . Uvidí střevíce, botky . . . (Neboť Batakové jako vůbec tuzemci v tropech chodí po celý život bosi.)

Vidí kapesní šátky. Sama nikdy jich nebude potřebovat, neboť nosová sliznice tuzemců velmi málo slizi vyměšuje; i Evropan, jenž v Čechách často rýmou trpěl, má v tropech rýmu všeho šest hodin a skoro jí ani nezpozoruje. Evropané v tropech mají kapesní šátky, aby si utřeli rozpálené čelo, mokré od potu ruce atd. U nás dámy po dlouhém pláči dostávají obyčejně rýmu — a dlouhotáhlé jejich smrkání melancholicky se rozléhá, jakoby soucitu hledaly — u batackých žen toho není, ony mají solidnější sliznici nosovou. Šátek pro nos nehraje u tuzemců nijaké role, ba naopak pozoroval jsem, že tuzemci udiveně hleděli, když jeden z nás Evropanů řádně tohoto smrkáče užíval. „Zvuk jako na troubu" říkali a myslili, že „troubí" ku své zábavě, že vyluzuje tyto zvuky, aby nám bylo veseleji, jako to bývá při hudbě.

Prostituce za peníze u Bataků není.

Mnohoženství vyskytuje se velmi zřídka a to u bohatých pohlavárů. Jisté obyčeje a názory o ženě přispívají k mnohoženství. Žena je totiž majetkem muže. Umře-li muž, dědí tuto vdovu nejstarší bratr nebožtíka i může si ji za ženu vzíti i když je sám ženat, ani mu není třeba jejího souhlasu. Muži přibude takto do hospodářství dobrá dělnice. Toto dědění ženy je nejčastěji příčinou mnohoženství. Stává se též, že Batak — má-li tolik peněz — béře si t. j. kupuje si ještě jednu ženu, buď že má první ženu neplodnou nebo že mu syna neporodila anebo že se stala k práci neschopnou, tak že nemůže hospodářství a polní práce zastati. Nemá-li nebožtík bratra, může matka jakožto majetek připadnouti vlastnímu synu, v jehož domě potom žije až do smrti — syn si jí více váží nežli sedláci křesťanští ctí své rodiče, jež mají na výměnku. Žena u Bataků musí býti vždy někoho majetkem, musí míti muže, ředitele a pána nad sebou. Ve skutečnosti tuzemci neradi si berou ještě jednu ženu bez podstatných důvodů. Proč? Bojí se, aby klid v domácnosti nebyl porušen. Alespoň batacké pořekadlo dí — a je v tom kus povšechného lidového mudrosloví: Válka mezi dvěma vesnicemi má konec, avšak válka mezi dvěma ženami téhož muže je bez konce. — Dvojženství a mnohoženství u pohlavárů dává často podnět ku svárům mezi ženami a mezi dětmi rozličných matek, proto pohlavár se snaží, aby v téže vesnici nežily. Synové rozličných matek mají stejné dědičné právo, má-li však první žena též syny, připadne jim větší část otcova majetku. (Dokončení.)

Alladina a Palomid.

(Drama pro loutky.)

Naps. Maurice Maeterlinck. Autor. překlad Marie Kalašovy.

OSOBY:

Ablamor.
Astolena, dcera Ablamorova.
Alladina.
Palomid.
Sestry Palomidovy.
Lékař.

Jednání I.

(Divoká část zahrad. Ablamor, schýlen nad spící Alladinou.)

Ablamor. Myslím, že pod těmito stromy dnem i nocí spánek vládne. Když zajdeme sem spolu, pod večer, ona, spočinuvši sotva, usíná. A já, o žel! musím být rád ... za dne, když promluvím k ní a zrak její náhodou se střetne s mým, je pohled její tvrdý jako pohled otroka, jemuž veleno cosi nemožného ... A přec taký nebývá vždy pohled její ... Já viděl mnohdykráte krásné oči její spočinouti na dětech, na lese a moři a vůkolí. Na mne usmívá se, jako usmíváme se na nepřítele; a já skláním se nad ní jen v oněch chvílích, když těm očím jejím nelze mne zříti ... To v těchto chvílích večera; za dne žiji po boku jejím se sklopenýma očima ... Jest smutno pozdě milovat ... Ony nedovedou pochopiti, že leta srdce nedělí. Lid nazval mě „moudrým králem" ... Byl jsem moudrým pro to, že nic mě dosud nestihlo ... Jsouť lidé, kteří jakoby odvraceli běh událostí ... Stačilo, bych se kde objevil, aby nic se neudálo ... Tušíval jsem to kdysi ... V mládí míval jsem přátely, jichž pouhá přítomnost zdála se přitahovati události; však v oněch dnech, kdy já s nimi vyšel v ústrety rozkoši neb bolu, bylo jim vrátiti se s dlaní prázdnou ... Myslím, že jsem ochromil osud, a drahně jsem z toho těžil. Bylať vláda moje lidu záštitou ... Nyní však došel jsem poznání, že i samo neštěstí za více stojí, než spánek a že musí být jakýsi jiný život, činnější a vyšší než očekávání ... Ukáži jim, že i já, chci-li, dovedu zvířiti vodu zdánlivě mrtvou na dně velkých kádí budoucna ... Alladino! Alladino! ... Ah! je krásná takto, se splývající po květinách a beránku kšticí; a ústa její pootevřená jsou nad zoru svěžejší ... Políbím ji, by neznamenala toho, přidržev ubohý svůj bílý vous ... (Políbí ji.) — Usmála se ... Zda mám ji litovati? Za těch několik let, jež mně skytá, stane se královnou jednoho dne; a já tak trochu dobra vykonám, než odejdu ... Budou žasnouti ... Ni ona ničeho neví ... Ah! hle, již vzbouzí se ... Odkud přicházíš, Alladino?

Alladina. Měla jsem zlý sen . . .

Ablamor. Co jest ti? Proč v onu hledíš stranu?

Alladina. Kdosi se blíží silnicí.

Ablamor. Já neslyšel nikoho . . .

Alladina. Pravím vám, že kdosi přichází . . . Hle! (Ukazuje na mladého rytíře, jenž, veda svého oře za úzdu, blíží se stromovím.)

Ablamor. Kdo to, jenž odvážil se v tato místa? . . . Kdybych nevěděl . . . Tuším, že to Palomid . . . Snoubenec Astoleny . . . Nyní pozdvihl hlavu . . . Jste vy to, Palomide? (Vejde Palomid.)

Palomid. Ano, můj otče . . . smím-li vás již nyní takto zváti . . . Přicházím dříve, než bylo stanoveno . . .

Ablamor. Jste nám vítán každou dobou . . . Však co přihodilo se? Nečekali jsme vás tak záhy . . . Astolena jest s vámi? . . .

Palomid. Nikoliv: přijde zítra. Jeli jsme dnem i nocí. Je unavena a žádala mě, abych ji předešel . . . Sestry mé už přišly?

Ablamor. Ano. Ode tří dnův čekají na svatbu vaši. — Zdáte se být šťasten, Palomide . . .

Palomid. Kdo nebyl by šťasten, nalezenuv, co byl hledal? Jindy býval jsem truchliv. Však nyní dnové zdají se mně lehčí a sladčí nad krotké v dlani ptáčky . . . A vrátí-li se chvílemi starý trud, to přiblížím se k Astoleně a mně jest, jako bych nazíral do ranních červánků . . . Máť duši, již vůkol ní lze zříti, jež v náruč vás pojme jako choré děcko a beze slova zná vás potěšit... Nikdy nepochopím jí... Nevím, v čem to vše spočívá; avšak kolena má mimoděk se chvějí, když o ní mluvím . . .

Alladina. Odejdu domů.

Ablamor. (Vida, že Alladina a Palomid tají na se pohlížejí.) Ejhle, malá Alladina, přišedší k nám z dalué Arkadie . . . Podejte si přec ruku . . . To budí úžas váš, Palomide? . . .

Palomid. Můj otče . . . (Oř Palomidův učiní skok a vzplaší Alladinina beránka.)

Ablamor. Pozor! . . . Oř splašil Alladinina beránka . . . uprchne . . .

Alladina. Ne, neuprchne . . . Byl jen polekán, avšak neuprchne . . . Ten beránek je kmotry mé dar . . . Dlí stále po mém boku, ve dne v noci. (Hladí jej.)

Palomid. (Hladí jej též.) Pohlíží na mě dětskýma očima . . .

Alladina. Rozumí všemu, co kolem se děje . . .

Ablamor. Palomide, již čas, by pozdravil jste sestry své . . . Budou as překvapeny, vidouce vás . . .

Alladina. Každého dne chodívaly v ústrety vám tam, kde cesta do kraje se zahýbá . . . Já chodívala s nimi: nedoufaly, že . . .

Ablamor. Již pojďte; Palomid je všecek zaprášen a jistě znaven bude . . . Máme si příliš mnoho co říci, abychom zde nyní hovořili . . . Jitro prý moudřejší jest večera . . . Hle, brány hradu jsou zotvírány a zdají se očekávati nás . . .

Alladina. Nedovedu se ubrániti neklidu, když do hradu vkročím . . . Je tak velký a já jsem tak malinká a ještě neznám se v něm . . . a pak všecka ta okna na moře hledící . . . Nelze jich sečísti . . . A těch bludných

chodeb klikatých, a jiných nekonečných, jež mezi zděmi se ztrácejí ... A těch komnat, do nichž vejíti váhám ...

Palomid. Vejdeme všudy ...

Alladina. Myslím, že nebyla jsem stvořena k jeho obývání, že nebyl určen pro mne ... Jednou zabloudila jsem v něm ... a třicet zotevírala jsem dveří, než nalezla jsem opět světlo denní ... a nikde nebylo východu; poslední dvéře vedly na rybník ... A těch kleneb plných chladu po celou dobu letní, a těch loubí spletitých ... Jsou tam schodiště, jež nikam nevedou a arkýře, z nichž ničeho není zříti ...

Ablamor. Ty již jsi nepromluvila ani, jak jsi se dnes večer rozhovořila ... (Odejdou.)

Jednání II.

Výstup 1.

(Alladina, o okno opřena, hledí do parku. Vejde Ablamor.)

Ablamor. Alladino ...

Alladina. (Prudce se obrátí.) Co to?

Ablamor. Ah! Ty's bleda ... Ty's chorá?

Alladina. Ne, ne.

Ablamor. Co zříš tam v parku? — Hledíš na řadu vodotrysků tam pod okny tvými? ... Jsou kouzelné a neúnavné. Vznikl jeden po druhém při smrti mých dcer ... V noci slýchám je pěti v zahradách ... Budí ve mně vzpomínku těch, za něž tu stojí a já i hlasy jejich rozpoznávám ...

Alladina. Vím ...

Ablamor. Tož odpusť již; opakuji někdy tytéž věci a paměť mě opouští ... Není to stářím; nejsemť ještě stařec, bohudíky; avšak my králové máme tolik starostí. Palomid vyprávěl mi příběhy svého života ...

Alladina. Ah!

Ablamor. Nevykonal vše, čeho by si byl přál; mladí lidé nemají dosti pevné vůle. — Překvapuje mne; vyvolil jsem jej mezi tisíci pro dceru svou; zasluhujeť duše tak hlubé, jakou je duše její. — Neučinil nic, co nedalo by se omluviti, já však očekával více ... Co soudíš?

Alladina. O čem?

Ablamor. O něm.

Alladina. Viděla jsem ho jednou jen, za večera ...

Ablamor. Překvapuje mne. — Až do té chvíle dařilo se mu vše. Cokoliv podnikl, vykonal. — Z nebezpečí vybavil se bez námahy, ani jiní sotva dvéře otevrou a nalézají smrt. — Byl z těch, jež události zdají se očekávati na kolenou. Od nějaké však doby, cosi je zlomeno. Jak by jej štěstí bylo opustilo a on každým krokem se od sebe vzdaluje. — Nevím, co to. — Nezdá se nic tušiti, však druhých to nezůstává tajno ... Než mluvme o jiném; hle, již přichází noc; vidím ji plížiti se kolem zdí. Chceš vyjíti se mnou tam k lesu Astolat, jako jindy jsme chodívali?

Alladina. Nevyjdu dnes večer.

Ablamor. Zůstaneme tedy zde, přeješ-li si. Ač vzduch je pln něhy a večer krásný. (Alladina se zachvěje, aniž on co znamená.) Dal jsem vysázeti květy podél cesty a rád bych ti je ukázal . . .

Alladina. Ne, dnes večer ne . . . Chcete-li . . . ráda s vámi půjdu . . . vzduch je tak svěží a stromy . . . jen dnes večer ne . . . (Tulí se v slzách k prsům starcovým.) Jsem dnes nějak chorá . . .

Ablamor. Co je ti? . . . Tyť klesáš . . . Zavolám . . .

Alladina. Ne, ne . . . Nic mi není . . . Nic, nic více . . .

Ablamor. Posaď se, posečkej.

(Běží ke dveřím v pozadí a otevře je dokořán. Venku, na lávce, naproti dveřím, sedí Palomid; nemáť času odvrátiti zraků. Ablamor, beze slova upře naň oči; pak vrátí se do komnaty. Palomid vstane a stlumeným krokem odchází chodbou. Beránek Alladinin, nepovšimnut, vyjde z komnaty.)

Výstup 2.

(Zdvihací most nad hradním příkopem. Z jednoho konce mostu vyjede Palomid, z druhého Alladina, s beránkem. — Král Ablamor sklání se z jednoho okna věže.)

Palomid. Jste na odchodu, Alladino? — Já vracím se. Přicházím z honby. — Pršelo.

Alladina. Nikdy ještě nepřekročila jsem tento most.

Palomid. Vede do lesa. Chodívá se tudy zřídka. Každý volí raději cestu dlouhou zacházkou. Myslím, že z bázně, neboť příkopy v těchto místech jsou hlubší než jinde, a černá voda, mezi útesy skal s hor se řítící, tak příšerně vře, než do moře se vleje. Stále duní; a nelze ji zříti, jsouť břehy příliš vysoké. Toto je nejpustší křídlo celého hradu. Avšak hvozd je krasší, starší a hlubší než všudy jinde. Pln je neobyčejných stromů a květů, jež vykvétají samy ze sebe. — Půjdete? —

Alladina. Nevím . . . Bojím se té vody dunící . . .

Palomid. Pojďte, pojďte; nechť si duní. Vizte beránka, hledí na mě, jako by si přál jíti . . . Pojď . . . pojď . . .

Alladina. Nevolejte ho . . .

Palomid. Pojďte, pojďte . . . (Beránek, vytrhnuv se z rukou Alladiny, poskočí k Palomidovi, avšak sklouznuv na šikmé ploše mostu, skácí se do hlubiny.)

Alladina. Co učinil? — Kam se děl?

Pallomid. Sklouzl. Tam zmítá se na dně víru. Nehleďte naň; není mu pomoci . . .

Alladina. Zachráníte jej?

Palomid. Zachrániti jej? Což nevidíte, jak vír jej schvátil? . . . V mžiku octne se pod klenbou a ani Bůh sám nespatří ho více . . .

Alladina. Jděte si! Jděte si!

Palomid. Jak že?

Alladina. Jděte si! . . . Jděte mi s očí!

(Náhle vejde Ablamor, uchopí Alladinu a, beze slova, násilně ji odvádí.)

Výstup 3.

(Komnata v hradu. Ablamor a Alladina.)

Ablamor. Ty vidíš, Alladino, ruce mé se nechvějí, mé srdce tluče jako spícího děcka srdce, a v hlase mém není zloby. Nehněvám se na Palomida, ač vše, co činí, zdá se neomluvitelno. A na tebe, kdo by na tebe mohl zanevříti? Podléháš zákonům, jichž neznáš a nemohla jsi ani jinak jednati. Nechci s tebou o tom mluviti, co událo se ondy, u hradního příkopu, ani o tom, co náhlá beránka tvého smrt by věštila mně, kdybych věřiti chtěl v příznaky. Avšak včera večer byl jsem svědkem políbení, jež byli jste si dali pod okny Astoleny. Já byl tou dobou u ní v komnatě. Astolena má duši, jež tak je plna bázně, by ni jedinou slzou, ni jediným víčka zachvěním nezkalila štěstí těch, jež miluje, to nikdy nezvím, zda-li i ona ono neblahé políbení viděla. Vím však, jak by trpěla. Nechci se tě tázati, co nemohla bys zjeviti mně, a přec rád bych zvěděl, zda měla jsi jakýs tajný důvod sešedši se s Palomidem pod oním oknem, v němž musili jste nás zříti. Odpověz mně beze strachu, víš, že předem vše ti odpouštím.

Alladina. Já nepolíbila ho.

Ablamor. Jakže? Tys nepolíbila Palomida a Palomid nepolíbil tebe?

Alladina. Ne.

Ablamor. Ah! . . . Slyš: měl jsem v úmyslu vše ti odpustit . . . Myslil jsem, žes jednala jako jednáme všichni, bez prostřednictví své duše . . . Nyní však chci znáti pravdu . . . Ty Palomida miluješ a tys jej před mýma očima políbila . . .

Alladina. Ne, ne.

Ablamor. Neodcházej. Jsem stařec jen. Neutíkej . . .

Alladina. Neutíkám . . .

Ablamor. Ah! ah! ty neutíkáš, pro to, že mníš, ty staré ruce moje že nedovedou ti ublížiti! . . . Ah! Ještě mají síly s dostatek by vyrvaly ti tvoje tajemství, (Uchvátí ji za ramena.) a dovedou s každým dáti se v boj, jemuž přednost dáváš . . . (Schvátí její ramena.) Ah! ty nepovíš . . . však nadejde chvíle, kdy celá duše tvá, jako živá voda, vytryskne bolestí . . .

Alladina. Ne, ne!

Ablamor. Ještě . . . Nejsme u konce, cesta dlouhá je — a nahá pravda v temnotách se tají . . . Zda vyjde na světlo? . . . Vidím stoupati ji v očích tvých a svěží její dech mou osvěží tvář . . . Ah! . . . Alladino, Alladino! . . . (Pustí ji náhle.) Slyšel jsem kosti tvoje zasténati jako malé děti . . . Zda jsem ti ublížil? . . . Neklekč tak přede mnou na kolenou . . . Já před tebou mám na kolenou ležeti. (Padne na kolena.) Jsem bídník . . . Měj slitování . . . Neprosím jen za sebe . . . Mám jen tu jedinou, ubohou dceru . . . všecky ostatní jsou mrtvy . . . Měl jsem jich sedm . . . Všecky krásné a tak šťastné; a nikdy více jsem jich nespatřil. A i tato posledn zmírala . . . Nemilovalať života . . . Až jednoho dne, potkavši, co potkat více nedoufala, pozbyla touhy zemříti . . . Nežádám nic nemožného . . .

(Alladina slzí a neodpovídá.)

Výstup 4.

(Komnata Astoleny. Astolena a Palomid.)

Palomid. Astoleno, setkav se s vámi náhodou, před několika měsíci, myslil jsem, že nalezl jsem posléze to, co jsem drahná léta hledal... Nevědělť jsem, až teprve poznav vás, co to jest dobrota plná útrpnosti a čistá prostota vznešené duše. Byl jsem tak hluboce dojat, že bylo mi, jako bych poprvé byl potkal lidskou bytost. Bylo mi, jako bych až do té chvíle v uzavřené byl dlel síni, již vy jste otevřela; a já náhle poznal, jaká musí být duše druhých lidí a jakou mohla se státi duše má... Později poznal jsem vás blíže. Viděl jsem vás jednati, i druzí naučili mě vás znáti. Bývaly večery, kdy odcházel jsem od vás beze slova, bych vyplakal se nadšením, kdesi v skrytu, proto, že jste prostě oči pozdvihla, aneb nevědomý posun ruky učinila, neb bez zjevné příčiny se pousmála, to v oněch chvílích, kdy všichni kolem vás si toho přáli... Vy jediná uhodnete tyto chvíle... ba zdá se, že všech jste duší, a myslím, že ti, kdož nepoznali vás, nemohou věděti, co pravý je život. Přicházím dnes to vše vám říci, neboť cítím, že nebudu nikdy tím, jímž státi se jsem doufal... Náhoda — či byl jsem to já, jenž náhodě šel vstříc? Nevímeť nikdy jsme-li to my, již učinili jsme první krok, čili náhoda nám vešla v ústrety — náhoda otevřela mně oči ve chvíli kdy chystali jsme se učiniti se nešťastnými a já poznal, že jest cosi jiného ještě, nad krásu duše i nad krásu tváře nepochopitelnějšího, a spolu mocnějšího, neboť nemohu odolati... Nevím, zda-li jste mně rozuměla. Rozuměla-li jste, smilujte se nade mnou... Uvážil jsem vše, co bylo na uváženou... Vím, co ztrácím, neboť vím, že duše její je duší děcka, ubohého děcka, nemajícího síly, vedle duše vaší — a přec nemohu jí odolati...

Astolena. Neplačte... Známť to, že nejednáme vždy, jak bychom rádi jednali... a nebylo mne tajno, že přijdete... Jsou jisté zákony mocnější oněch, jež velí duším našim, a o nichž stále mluvíme... (Náhle jej objavši.) Miluji tě nyní tím více, ubohý můj Palomide...

Palomid. Já též miluji tě... více než ji, kterou miluji... ty slzíš jako já?

Astolena. To jsou jen drobné slzy... nedej se jimi zarmoutiti... Pláči tak, proto že žena jsem, ty naše slzy nejsou prý bolestné... Vidíš, již jsou setřeny... Já to věděla... Já věděla, že nadejde probuzení... Nadešlo, a já mohu si oddechnouti, zbavena neklidu: nejsemť více šťastna... tak!... Bude nám vše dobře uvážiti, pro tebe i pro ni. Neboť obávám se, že otec můj má již podezření. (Odejdou.)

Jednání III.

Výstup 1.

(Síň v hradu. Ablamor. Na prahu pootevřených v pozadí síně dveří stojí Astolena.)

Astolena. Můj otče, přicházím, nemohouc neposlechnouti hlasu, jenž mi velí. Vyznala jsem se vám ze všeho, co událo se v duši mé, když poznala jsem Palomida. Nepodobal se jiným mužům... Dnes přicházím, bych o pomoc vás požádala... neboť nevím jak mu to říci...

Poznala jsem, že mi nelze milovati . . . On nezměnil se, to já, já sama jsem se změnila aneb snad nerozuměla jsem . . . A že mně nemožno milovati, jak jsem byla snila, toho, jejž mezi všemi jsem sama byla vyvolila, soudím z toho, že srdce mé neschopno je toho citu . . . Vím to nyní . . . Nebudu více hleděti v stranu lásky; a uvidíte, že budu žíti po boku vašem bez truchlivosti a bez neklidu . . . Cítím, že tak budu šťastna . . .

Ablamor. Přikroč blíže, Astoleno. Takto nehovořívala jsi dříve se svým otcem. Tak tam stojíš na prahu poloootevřených dveří, jak k útěku hotova; s rukou na klíči, jakobys tajemství srdce svého přede mnou na vždy uzavříti chtěla. A víš přec, že nerozuměl jsem; nemajíť slova žádného smyslu, když duše nejsou si vzájemně na dosah. Přikroč jen blíže a nemluv více. (Astolena pozvolna se blíží.) Jsou chvíle, kdy duše vzájemně se dotýkají a poznávají, aniž bychom hnuli prstem. Přikroč blíže . . . Duše naše nedosáhly se a záře jejich jest tak slabá vůkol nás . . . (Astolena stane.) Ty váháš? — I ty znáš, jak dalece lze jíti? . . . — Přibližím se tedy já . . . (Ablamor blíží se vážným krokem k Astoleně; stane u ní a dlouze na ni hledí.) Nyní tě vidím, Astoleno . . .

Astolena. Můj otče! . . . (Zavzlyká, starce objímajíc.)

Ablamor. Vidíš, že to bylo marné . . .

Výstup 2.

(Komnata. Vejde Alladina a Palomid.)

Palomid. Zítra bude vše hotovo. Nelze nám déle otáleti. Plíží se po chodbách jako blázen; právě jsem jej potkal; pohleděl na mě, nepromluviv; a sotva jsem poodešel, viděl jsem, jak se potměšile chechtal, mávaje klíči. Vida, že pozoruji jej, usmál se na mne, kývaje přátelsky rukou. Kuje cos v mysli své a my ocítili se v rukou někoho, jenž rozumem nevládne . . . Zítra budeme daleko . . . Tam jsou kraje čarovné, podobné rodnému kraji tvému . . . Astolena vše k útěku našemu a sester mých již připravila . . .

Alladina. Co pravila?

Palomid. Nic, nic . . . Uvidíš v okolí paláce mého otce — kamž po dlouhé mořem a lesem cestě dojdeme — uvidíš jezera a hory . . . ne jako tyto, pod nebem jako klenba jeskyně, se stromy temnými, jež v bouři zmírají . . . uvidíš nebe, pod nímž není bázně, a lesy, jež stále se vzbouzejí, a květy, jichž kalíšky nikdy nezavírají se . . .

Alladina. Plakala?

Palomid. Co tážeš se? . . . Jsouť věci, o nichž nemáme práva mluviti, slyšíš? . . . Jestiť jeden život, jenž nenáleží k našemu ubohému životu a k němuž sama láska smí přiblížiti se jen v mlčení . . . Tak tu stojíme, jako dva v hadrech žebráci, když na vše pomyslím . . . Odejdi! Odejdi! Řekl bych něco . . .

Alladina. Palomide . . . co? co?

Palomid. Jdi, jdi . . . Já viděl slzy, jež z větší kanuly hlubiny, než z očí . . . Je cosi jiného ještě . . . Snad máme pravdu s námi . . . však jak toho lituji, o Bože, že takto pravdu mám! . . . Jdi, jdi . . . Povím ti zítra až . . . až zítra . . . až zítra . . . (Odcházejí v různé strany.)

Výstup 3.

(Chodba před komnatou Alladiny. Vejde Astolena a sestry Palomidovy.)

Astolena. Koně v lese čekají, a nyní Palomid vzdal se útěku, a přec vám i jemu hrozí nebezpečí. Já otce nepoznávám více. Jedna myšlenka jej ovládá a mate rozum jeho. Již ode tří dnů nespouštím jej s očí a krok za krokem jej sleduji, skrývajíc se za sloupy a stěny; nestrpíť, by jej kdo sprovázel. Dnes, znovu, od prvního ranního svitu jal se blouditi po chodbách a síních, kol příkopů a hradeb, mávaje velkými zlatými klíči, jež si byl dal ukovati, k tomu z plna hrdla píseň zpívaje, jejíž divná konečná slova: „Jdi, kam tě oči povedou“ snad až i do vašich komnat vnikla; tajila jsem se se vším před vámi až do této chvíle, neboť není dobře, o těchto věcech mluviti. Nyní však nelze tajiti se déle. Uzavřel as Alladinu do těchto komnat, a nikdo neví, co s ní učinil. Naslouchala jsem za dveřmi každé noci, jakmile na chvíli se byl vzdálil, avšak nikdy nezaslechla jsem v komnatě ani nejmenšího ruchu . . . Zda slyšíte co?

První sestra Palomidova. Ne; slyším jen větru ševel, jenž skulinami dveří proniká . . .

Jiná sestra. Mně zdá se, napnu-li sluch, jak slyšela bych velkých hodin kyvadlo . . .

Třetí sestra. Rcete však, kdo je tato Alladina, a proč tak na ni zanevřel?

Astolena. Jest to řecká otrokyně, přišedší z dalné Arkadie . . . Nezanevřel na ni, on jen ji . . . Zda slyšely jste? . . . To otec můj! . . . (Slyšeti zpěv z dáli.) Skryjte se za sloupy . . . Nemáť to rád, chodí-li kdo touto chodbou. — (Všecky se skryjí. Vejde Ablamor, zpívaje a mávaje svazkem velkých klíčů.)

Ablamor (zpívá):

Neštěstí mělo tři zlaté klíče
— Neosvobodilo královou —
Neštěstí mělo tři zlaté klíče,
Jdi, kam tě oči povedou.

(Usedne, sklíčen, na lavici přede dveřmi vedoucími ku komnatám Alladiny; chvíli ještě zpívá, pak usne, s ramenoma svislýma, hlavou na zad skloněnou.)

Astolena. Pojďte, pojďte; jděte zticha. Usnul, zde na lavici. — Ach! můj ubohý starý otec! Jak vlas jeho zbělel v těchto dnech! Tak je sláb, tak nešťasten, že ani spánek úlevy mu neskytá. Já již ode tří dnů netroufala si pohleděti mu v tvář . . .

První sestra Palomidova. Spí hluboce . . .

Astolena. Spí hluboce, a přec duše jeho klidu nenalézá . . . Nyní slunce zranilo jeho víčka . . . Zakryju mu pláštěm tvář . . .

Druhá sestra Palomidova. Ne, ne; nedotýkejte se ho . . . mohl by se náhle probudit . . .

Astolena. Kdosi blíží se chodbou. Pojďte, pojďte, postavte se před něho . . . Skryjte jej — by nikdo takto nezřel jej . . .

Sestra Palomidova. To Palomid . . .

Astolena. Zakryju ty ubohé oči jeho . . . (Zakryje mu pláštěm tvář.) — Nechci, by Palomid jej takto zřel . . . Jeť příliš nešťasten . . . (Vejde Palomid.)

Palomid. Co děje se tu?

První sestra Palomidova. Král usnul zde na lavici.

Palomid. Šel jsem za ním, aniž co znamenal . . . Neřekl vám ničeho? . . .

Astolena. Neřekl; však vizte, jak trpěl . . .

Palomid. Má klíče u sebe?

Jiná sestra Palomidova. Třímá je v ruce.

Palomid. Vezmu mu je.

Astolena. Co hodláte? Ah! Nevzbuďte ho! . . . Tři noci již bloudí tak . . .

Palomid. Otevru tichounce jeho dlaň . . . Nelze nám déle otáleti . . . Bůh ví co učinil . . . Jistě sám nám odpustí, až opět rozumu nabude . . . Ah! ah! Ruka jeho nemá více vlády . . .

Astolena. Pozor! Pozor!

Palomid. Klíče mám. — Který jest to? Otevru komnatu.

První sestra Palomidova. Ah! mám strach! . . . neotevírej tak beze všeho . . . Palomide! . . .

Palomid. Zůstaňte zde . . . Nevímť co nalezuu . . . (Jde ke dveřím, otevře je a vejde do komnaty.)

Astolena. Jest tam?

Palomid (v komnatě). Nevidím . . . okenice jsou zavřeny . . .

Astolena. Pozor, Palomide — Chceš, bych vešla já? . . . Hlas tvůj se chvěje . . .

Palomid (v komnatě). Ne, ne . . . vidím světla zář, proniknuvší průlinou okenic.

První sestra Palomidova. Ano, venku slunce jasně svítí.

Palomid (vyšed prudce z komnaty). Spěšte! Spěšte!... Myslím, že...

Astolena. Tys viděl ji?

Palomid. Tam leží na loži . . . Nehybně . . . myslím, že neží . . . O spěšte! Spěšte! (Vejdou do komnaty. Astolena a sestry Palomidovy uvnitř komnaty.) Zde je . . . Ne, ne, není mrtva . . . Alladino! Alladino! . . . Ah! Ah! Ubohé dítě! . . . Nežalujte tak! Ona jen zemdlela . . . Vlasy má spjaty na ústech a . . . ruce její kšticí jsou svázány . . . Alladino! Alladino! . . . Spěště pro vodu! (Ablamor, vzbuzen, objeví se na prahu.)

Astolena. Můj otec!

Ablamor (k Palomidovi). To vy jste otevřel tyto dvéře?

Palomid. Ano, to já je otevřel . . . já, já — a co víc? — a co víc? . . . Nemohu ji nechati takto zemřít . . . Víte, co jste učinil? . . . — Alladino . . . Neboj se, ničeho se neboj . . . Nyní pootevřela oči . . . Nechci, by . . .

Ablamor. Nekřičte . . . Nekřičte tak . . . Pojďte, otevřeme okenice . . . Jeť zde tma . . . Alladino . . . Alladino, pojď i ty . . . Vidíte, mé dítky, v komnatě je tma. Taková tma, jakobychom byli na tisíc sáhů pod zemí. Avšak otevru okenici, a ejhle! Všechna nebes záře a slunce! . . . Tak bez námahy; světlo jest plno dobré vůle . . . Jen zavolati je; a poslechne

bez meškání... Zda vidíte tam řeku s ostrůvky mezi nivami květnatými?... Nebe je jako prsten křišťálový dnes... Alladino, Palomide, pohleďte... Přibližte se oba k ráji... Polibte se v novém jasu... Nezazlívám vám. Jednaliť jste, jak vám přikázáno; a já též... Pojďte, skloňte se z otevřeného okna, a pohleděte ještě jednou na sladkou vůkol zeleň...

(Pomlčení. Ablamor uzavře opět okenice, nepromluviv více.)

Jednání IV.

(Podzemní sluje. Alladina a Palomid.)

Palomid. Oči mé jsou zavázány a na rukou mám pouta.

Alladina. Na rukou mám pouta a oči mé jsou zavázány... Zdá se mně, že mé ruce krvácejí...

Palomid. Posečkejte. Dnes žehnám své síle... Cítím, že má pouta povolují... Ještě jediné napnutí sil a budou zpřetrhána... Nabyl jsem opět rukou svých (Strhnuv pásku s očí.) a očí svých!...

Alladina. Vidíte-li?

Palomid. Ano.

Alladina. Kde se nalézáme?

Palomid. Kde jste?

Alladina. Zde; nevidíte-li mě?

Palomid. Oči mé slzí pod dojmem vazby... Nejsme v temnotách... Zda jste to vy, jiż slyším tam, kde vniká jas?

Alladina. Jsem zde, přikročte.

Palomid. Jste na kraji, zkad vychází jas. Zůstaňte; uvidímť, co kolem vás jest. Oči mé dosud vazby nezapomněly. Tak byly sevřeny, že víčka má jsou sedrána.

Alladina. Pospěšte, zbavte mě dusivých pout. Nemohu déle čekati...

Palomid. Slyším jen hlas z jasu vycházející...

Alladina. Kde jste?

Palomid. Nevím sám. Bloudím ještě v temnotách... Mluvte jen, bych dospěl k vám. Zdáte se dlíti na kraji bezmezného jasu...

Alladina. Pojďte! o pojďte! Trpěla jsem mlčky, a nyní nesnesla bych toho déle...

Palomid. (Tapaje v temnotách, blíží se.) Zde jste? Já mněl, že jste vzdálena... To slzy mé mne klamaly. Jsem s vámi a zřím vás. Ah! Ruce vaše jsou zraněny! Krvácely, to pouta je zranila. Nemám zbraně. Však zpřetrhám pouta vaše; sečkejte. Sečkejte. Zpřetrhám ta pouta.

Alladina. Dříve mé oči zbavte vazby, jež oslepuje mne...

Palomid. Nemohu... Nevidím... Zdají se mi spjaty sítí ze zlatých nitek...

Alladina. Tož ruce mé, mé ruce!

Palomid. Hedvábným spjaly je provazem... Posečkejte, rozuzlím jej... třicetkráte je zadrhnut... však povolí! Hle, hle! — Ah! ruce vaše krvácejí... Jsou jako mrtvy...

Alladina. Ne, ne!... Žijí, žijí! Vizte! (Uvolněnýma rukama uchvátí Palomida kolem krku a vášnivě jej líbá.)

Palomid. Alladino!

Alladina. Palomide!

Palomid. Alladino! Alladino!

Alladina. Jsem šťastna! . . . Dlouho jsem čekala! . . .

Palomid. Já obával se přiblížiti . . .

Alladina. Jsem šťastna . . . a chtěla bych tě zříti . . .

Palomid. Pevně jako v přilbu sevřeli v pásku hlavu tvou. — Neobracej se; již držím zlaté sítě nit . . .

Alladina. Přec, přec, chci tě zřít . . . (Obrátí se znovu, líbajíc jej.)

Palomid. Střež se! Nehýbej se, bych nezranil tě . . .

Alladina. Strhni ji! Ničeho neboj se! Nemohuť více trpěti! . . .

Palomid. Já též chci tebe zříti . . .

Alladina. Strhni ji! Strhni! Mne žádný bol více nestihne! . . . Strhni ji! . . . Ty nevíš, jak blaze bylo by zemříti . . . Kde jsme?

Palomid. Uvidíš, uvidíš . . . Zde nesčetné jsou jeskyně . . . modré prostory, třpytná sloupoví a hlubé klenby . . .

Alladina. Proč odpovídáš na otázky mé?

Palomid. Co po tom, kde se nalezáme, jen když dlíme pospolu . . .

Alladina. Ty miluješ mne již méně?

Palomid. Co pravíš?

Alladina. Vímť, kde se nalézám, když na tvém dlím srdci! . . . Strhni pásku s očí! . . . Nechci slepě vejíti do tvé duše . . . Co to, Palomide? Neusmíváš se, když já se směju. Nepláčeš, když já pláču. Netleskáš rukama, když já v dlaně tleskám; ani nechvěješ se, když já mluvím všecka se chvějíc až do hloubi duše . . . Strhni tu pásku! Strhni ji! . . . Chci viděti! . . . Hleď! Hleď! Já strhnu ji přese všechny vlasy! . . . (Strhne pásku s očí.) Ah! . . .

Palomid. Zda vidíš?

Alladina. Ano . . . vidím jen tebe . . .

Palomid. Co je s tebou, Alladino? Ty líbáš mě, jak by tě byl již smutek jal . . .

Alladina. Kde jsme?

Palomid. Proč tážeš se tak smutně?

Alladina. Nikoliv, nejsem smutna; to že oči moje sotva prozírají . . .

Palomid. Radost tvá na mé padla rety jako děcko u prahu domu . . . Neobracej se . . . Mám strach, bys nerozprchla se a by nebylo vše jen sen . . .

Alladina. Kde jsme?

Palomid. Jsme v jeskyních, jichž nikdy nezřel jsem dříve . . . Zda nezdá se ti, že světla přibývá? — Otevřev oči nerozpoznával jsem ničeho; a nyní znenáhla vše zraku mému se jeví. Jsou to as ony čarovné sluje, o nichž často jsem slýchal, nad nimiž tyčí se Ablamorův hrad, a k nimž jedině král klíče chová. Moře zaplavuje prý nejhlubší z nich; a jest to as odlesk moře, jenž ozařuje nás . . . myslili, že pohřbili nás ve tmách. Vkročili v tyto hlubiny s pochodněmi a světly a zřeli čiré jen temnoty, kdežto nám, kteří ničeho nemáme, světlo v ústrety přichází . . . a stále vzrůstá . . . To jistě sama zoře mořem proniká a zelenými jeho vodami posílá nám své mladé duše květ . . .

Alladina. Jak dlouho zde dlíme as?

Palomid. Nevím ... Nesnažilť jsem se věděti, dokud nezaslechl jsem hlasu tvého ...

Alladina. Nevím, jak se vše událo. Usnula jsem v komnatě, kdes mě nalezl, a, probudivši se, měla jsem oči zavázané a ruce v poutech ...

Palomid. Já též; spal jsem a neslyšel ničeho, a než jsem mohl oči otevříti, měl jsem je zavázány. Bránil jsem se v temnotách, avšak protivníci moji byli silnější mne. Vedli mě as hlubokými klenbami, neboť cítil jsem, jak chlad mi na skráň padal; a tak dlouho sestupoval jsem do hloubi, že nemohl jsem sečísti schodů ... Nikdo nepromluvil k tobě?

Alladina. Nikdo. Slyšela jsem, jak cestou kdosi plakal, pak jsem zemdlela.

Palomid. (Líbaje ji.) Alladino!

Alladina Jak vážné bylo tvé políbení ...

Palomid. Nezavírej očí svých, když tak tě líbám ... Chci viděti políbení, jež v srdci se ti chvějí; a všecku rosu z tvé duše stoupající ... nenaleznem nikdy více políbení jako tyto ...

Alladina. Vždy, vždy!

Palomid. Ne, ne; nelze líbati se dvakráte na srdci smrti ... Jak's krásna takto! ... to poprvé zřím tě tak z blízka ... Podivno, domníváme se, že vidíme druh druha jdouce jeden kol druhého: a jak vše nabývá jiné tvářnosti, když tkne se retu ret ... Již měj si vůli svou ... Vztahuji rámě své a zřím na tebe v obdivu, jako bys nebyla mou; a pak zas přivinu tě k sobě tak blizounce, až tknu se políbení tvých, a jest mi, jako bych do věčného nazíral blaha ... (Znovu opět ji líbaje.) Ah! Co's učinila? Střež se! Nalézáme se na temeni skály, čnící nad vodami, jež ozařují nás. Necouvej! Byl svrchovaný čas ... Nehleď za sebe. Já byl zaslepen ...

Alladina. (Ohledne se a zadívá se do modré vody, odkudž stoupá jas.) Ah! ...

Palomid. Jakoby samo nebe se v ní klenulo ...

Alladina. Jesť plna nehybných květů ...

Palomid. Jest plna nehybných a divných květů ... Zda viděla jsi onen velký v hloubi květ? — A voda ... Zda to voda? ... Zdá se krasší a čistší a průsvitnější pozemské vody ...

Alladina. Nemám odvahy, déle na ni hleděti ...

Palomid. Pohleď kolem nás jak vše nabývá jasu ... Světlo nemešká déle a my dlíme u prahu samého ráje ... Zda vidíš tam v stěnách klenby drahokamy životem opojené, jež zdají se na nás usmívati? A na tisíce, na tisíce žhavých růží vzhůru se pnoucích po sloupoví? ...

Alladina. Ah! ... Co slyším?

Palomid. Co?

Alladina. Kdosi zabušil na skály.

Palomid. Ne, ne; to zlaté dvéře do nového ráje v duších našich se otevřely a zazvučely!

Alladina. Slyš ... zas a zas! ...

Palomid (hlasem náhle změněným.) Ano; tam ... tam v hloubi modré klenby ...

Alladina. Jdou pro nás ...

Palomid. Slyším údery kladiva o skálu... Bylit dvéře zazdili a nemohou jich otevříti... To kladiva je bušení... Duše jeho zjevila mu, že šťastni jsme... (Ticho; pak v hloubi klenutí vypadne kámen; průlinou vnikne paprslek denního světla.)

Alladina. Ah!

Palomid. To jiné je světlo...

(Bez hnutí a v napnutí pozorují, jak, za nesnesitelného jasu vniknuvšího, kámen po kameni padá, a světlo, širokým proudem se linoucí, objevuje jim všechen trud podzemí, jež objevilo se jim tak čarovným; kouzelné jezero nabývá vzezření trudného a příšerného; drahokamů živý třpyt hasne, a žhavé růže jeví se býti jen skvrnami a trhlinami v stěnách jeskyně. Posléze sřítí se náhle celá jedna stěna. Slunce zářivě vnikne. Slyšeti volání a zpěv. Alladina a Palomid ustoupí.)

Palomid. Kde to jsme?

Alladina (objímajíc jej smutně). Miluji tě ještě, Palomide...

Palomid. Já též miluji tě, Alladino...

Alladina. Již přicházejí...

Palomid (hledě za sebe, ani stále na zad couvají). Střež se...

Alladina. Ne, ne, nestřežme se více...

Palomid (hledě na ni). Alladino?...

Alladina. Ano...

(Couvají stále před vnikajícím světlem či zkázou, až ztratí půdu pod nohou; a oba skácejí se a zmizejí pod útesem skály, čnící nad podzemní, nyní temnou, vodou. — Ticho. — Do jeskyně vejdou Astolena a sestry Palomidovy.)

Astolena. Kde jsou?

Jedna sestra Palomidova. Palomide!...

Astolena. Alladino! Alladino!...

Jiná sestra Palomidova. Palomide!... To jsme my!

Třetí sestra. Neboj se! Jsme samotny!...

Astolena. Kde jste? Kde jste? Přišli jsme osvoboditi vás!...

Čtvrtá sestra. Ablamor z hradu uprchl...

Pátá sestra. Není ho zde více...

Šestá sestra. Neodpovídají...

Astolena. Zaslechla jsem šum vody... Zde! Zde! (Všecky přikvačí k útesu skály nad vodami.)

Jedna sestra. Tam jsou!...

Jiná sestra. Ano, ano; tam jsou na dně vody černé... v objetí...

Třetí sestra. Jsou mrtvi.

Čtvrtá sestra. Ne, ne; žijí! žijí!... Vizte!

Ostatní sestry. Pomoc! pomoc! pomoc!

Astolena. Nejeví snahy zachrániti se!...

Jednání V.

(Chodba, jež jest tak dlouhá jako poslední klenutí, ztrácí se v dálavě. U jedněch z bezčetných dveří podél chodby stojí, jako na stráži, sestry Palomidovy. U jiných, na protější straně, dveří, stojí Astolena a lékař.)

Astolena (k lékaři). Dosud nikdy neudálo se nic v tomto hradě, v němž vše zdálo se pohrouženo v spánek od úmrtí sester mých; a ubohý starý otec můj, divným nepokojem hnán, zanevřel na tento klid, jenž,

zdá se, jest nejméně nebezpečným způsobem štěstí. Před nějakou dobou — rozum jeho byl již pomaten — vystoupil na vrchol věže; a, vztáhnuv ramena svá plaše k lesům a moři, pravil ke mně, — usmívaje se poněkud bázlivě, jako by chtěl odzbrojiti úsměv můj nedůvěřivý, — že svolává události od drahných dob na obzoru kolem nás se tající. Nemeškaly, o běda! a dostavily se dříve a četněji, než se byl nadál, a v brzku zaujaly všecku nad ním vládu. Stal se jejich první obětí. Onoho večera, když byl do podzemních slují dal zavésti malou Alladinu a neblahého Palomida, utekl se na luka, zpívaje a všecek v slzách; a nikdo od onoho večera nespatřil ho více. Dala jsem hledati jej po celém kraji až ku břehu moře. Nebyl nalezen. Doufala jsem, že zachráním aspoň ty, jimž byl ublížil, nevěda; neboť býval vždy člověk něžný a dobrý otec; avšak i zde, myslím, přišla jsem pozdě. Nevím, co se událo. Dosud nepromluvili. Domnívali se as, uslyševše rány kladiva, a spatřivše náhle vniknuvší světlo, že otec můj přichází, by dal je usmrtiti. Aneb že vyklouzli na skále nad jezerem trčící a skáceli se; avšak voda v oněch místech není hluboká a nám podařilo se je zachrániti. Na vás je nyní, poskytnouti jim pomoci... (Sestry Palomidovy přikročí.)

Lékař. Trpí oba dva stejným neduhem, jehož neznám. — Chabá jest má naděje. Snad že jal je chlad podzemních vod; snad že byla voda otrávena. Bylať nalezena v ní setlelá mrtvola Alladinina beránka. — Přijdu opět k večeru. — Prozatím jest jim třeba ticha... Úroveň života sklesla v srdcích jejich... Zůstavte jich o samotě a nemluvte k nim, neboť nejmenší slůvko, v tomto stavu, mohlo by zaviniti jejich smrt... Bylo by třeba, by jeden druhého zapomněl... (Odejde.)

Jedna sestra Palomidova. Již vidím, že zemře...

Astolena. Ne, ne... neplačte... tak se neumírá, v jeho věku...

Jiná sestra. Však, rcete, proč zanevřel otec váš tak beze všeho důvodu na ubohého bratra mého?

Třetí sestra. Myslím, že otec váš Alladinu miloval.

Astolena. Nemluvte tak... mněl, že jsem trpěla. Chtěl učiniti dobro a zavinil zlo, nevěda. To stává se nám často... Bylo to snad vinou mou... Připomínám si dnes... Jedné noci jsem spala. Slzela jsem ve snu... Nemáme odvahy, když sníme... Vzbudila jsem se... Stál u mého lože a hleděl na mě... Snad se mýlil...

Čtvrtá sestra (přikročí). Alladina lehounce sebou pohnula...

Astolena. Jděte... naslouchejte... To snad ošetřovatelka...

Pátá sestra (naslouchajíc za dveřmi). Ne, ne; slyším krok ošetřovatelky... to jiný ruch byl...

Šestá sestra (přikvačí). Myslím, že i Palomid sebou pohnul... Zaslechla jsem šepot hlasu...

Hlas Alladinin (slabounce, vnitř komnaty). Palomide!...

Jedna sestra. Volá jej!...

Astolena. Bděme nad nimi... Spěšte, spěšte ku dveřím, by Palomid nezaslechl jí...

Hlas Alladinin. Palomide!

Astolena. Můj Bože! Můj Bože! Zabraň tomu hlasu!... Palomid zemře, uslyší-li jej...

Hlas Palomidův (slabounce, vnitř druhé komnaty). Alladino!...

Jedna sestra. On odpovídá jí!...

Astolena. Tři z vás stůjtež u těchto dveří... my pak půjdem k oněm. Pojdte, pospěšte. Obklíčíme je. Snažme se ubrániti jich... Opřete se o veřeje... tak snad neuslyší více...

Jedna sestra. Půjdu k Alladině...

Druhá sestra. Ano, ano; zabraňte jejímu volání...

Třetí sestra. Jeť ona všeho zla původcem...

Astolena. Nechodte; nebo pak půjdu já k Palomidovi... Mělať právo žíti i ona; a žila pouze tak... Ó, že nelze stlumiti slov jejích smrtelných... Jsme bez obrany, ubohé mé sestry, ubohé mé sestry, a ruce duší nezastaví...

Hlas Alladinin. Palomide, jsi to ty?

Hlas Palomidův. Alladino, kde jsi?

Hlas Alladinin. Zda tvůj to žalný hlas, jejž slyším tam v dáli?

Hlas Palomidův. Ty voláš mě, aniž tě zřím?

Hlas Alladinin. Hlas tvůj, zdá se, vší pozbyl naděje...

Hlas Palomidův. A tvůj, jak by smrtí byl prošel...

Hlas Alladinin. Volání tvé sotva ke mně vniká...

Hlas Palomidův. Ni já tvého hlasu neslyším, jako jindy...

Hlas Alladinin. Mně slitovalo se tebe...

Hlas Palomidův. Rozdvojili nás, avšak já vezdy tě miluji...

Hlas Alladinin. Mně slitovalo se tebe... Zda ještě trpíš?

Hlas Palomidův. Nikoliv, netrpím více; však přál bych si zříti tě...

Hlas Alladinin. Neuzříme se více, dvéře jsou zamčeny...

Hlas Palomidův. Soudil bych dle hlasu tvého, že nemiluješ mne více...

Hlas Alladinin. Miluji, miluji tě stále, však trudno je nyní...

Hlas Palomidův. Kterým směrem obracíš se? Sotva ti rozumím...

Hlas Alladinin. Mně jest, jak bychom na sta mil od sebe byli vzdáleni...

Hlas Palomidův. Rád bych povstal; avšak duše má příliš těžká je...

Hlas Alladinin. Já též bych ráda k tobě spěla, avšak hlava mă klesá...

Hlas Palomidův. Tak mluvíš, jako v slzách bezděkých...

Hlas Alladinin. Nikoliv; já dlouho slzela; to nejsou slzy již...

Hlas Palomidův. O něčem přemítáš, jímž přede mnou se tajíš...

Hlas Alladinin. To nebyly drahokamy...

Hlas Palomidův. A květy nebyly skutečné...

Jedna sestra Palomidova. Blouzní...

Astolena. Ne, ne; vědí, co říkají...

Hlas Alladinin. To jen to světlo neznalo slitování...

Hlas Palomidův. Alladino, kam jdeš? Zdá se, že se vzdaluješ...

Hlas Alladinin. Neželím více sluneční záře...

Hlas Palomidův. Však uzříme opět, ano, uzříme opět sladkou zeleň!...

Hlas Alladinin. Já pozbyla jsem přání žíti...

(Pomlčení. — Pak, hlasem víc a více mroucím:)

Hlas Palomidův. Alladino! . . .
Hlas Alladinin. Palomide! . . .
Hlas Palomidův. Alla . . . dino! . . .

(Ticho. — Astolena a Palamidovy sestry naslouchají v úzkosti. Pak otevrou se dvéře komnaty Palomidovy, na prahu objeví se ošetřovatelka, učiní znamení; všecky vejdou do vnitř komnaty, zavřevše za sebou dvéře. Opět ticho. Po chvíli otevrou se dvéře komnaty Alladininy; vyjde ošetřovatelka rozhlíží se po chodbě, a nevidouc nikoho, vrátí se do komnaty, zůstavivši dvéře dokořán otevřeny.)

Hry olympické 1896.

Zápisky ze druhé cesty do Řecka. Píše Gaston Humbert.

1. dubna 1896.

Padal sníh. Poletoval jen řídce studeným, temně šedým večerem, kdy soumrak se ukláněl na smutný pošumavský kraj, kterým teď prorážela červená svítilna lokomotivy, směrem ke slunnému, zářivému jihu. Ale v předposlední ten březnový den přece už cítiti bylo jaro . . .

V dešti pak odbývám ve Vídni povinné návštěvy, s díkem za to, že mi možno byť i jen na krátkou chvíli vyjeti daleko do ciziny a podívati se na to, jak moderní duch křísí ducha starého, však pořád ještě ne zvetšelého, ale snad čerstvějšího, než kdy jindy. Staré hry olympické, o kterých učívali jsme se jako o pradávných, vstávají z hrobu . . .

Ve škarpách podél a kolem trati na Semmering ještě je sníh a chladno tomu přiměřené. Pak temno a dlouhá noc alpským krajem . . . Až ráno probouzejí mne zase zvuky slovanské, slovinčina, mluvená dosti nesměle nižším služebnictvem nádražním. Jména stanic, ačkoli psaná oběma jazyky, vyvolávají se jen po německu a slovinské děvče, které prodává na perronu pomeranče, široce otevírá oči na oslovení jazykem příbuzným. Myslí, že si ji chci dobírat . . .

Námořní kadet jakýsi, který přistoupil ve Vídni do vedlejšího kupé, teď ráno objevuje se najednou v bílých, pěkných pantalonech, protože svítí slunce a jaro dýše vřeleji. Užil asi chvíle, kdy mezi dvěma stanicemi byl v kupé sám jediný. Závidím mu upřímně, ne ty kalhoty, ale že jej to těší . . .

. . . Najednou Adria, modrá, hladká, klidná, že obrážejí se v ní i obláčky vznášející se nízko a zvolna nad obzorem. Zrak jest všecek oslněn tím modrem s hora i z dola, mezi nímž letíme na vysoké stráni, dolů do Terstu. Srdce zas tluče mi vesele, poněvadž otevírá se přede mnou veliká, neurčitá dálava . . .

V Terstu nic než sladká flanerie v teplém slunci a po promenádách, jichž stromy už silně vyrážejí, utěšeně se zelenajíce. Procházím se po známých místech, odbývám také některou návštěvu a poslouchám potom,

jak na Corsu dámy vzácné krásy a velkých očí hovoří italsky. Terst pořád má svou italskou tvář: domácí dávají na francouzské otázky italské odpovědi, jen sem tam po německu. Piccolo bambino, kterého o čemsi interpelluji, spustí na mne dlouhou italskou řeč . . .

. . . Z kavárny degli Specchi na Piazza Grande vycházeje potkávám najednou vzácného známého, pana dvorního radu R. z Prahy, který zítra podnikne výlet do Dalmacie. A s ním dva páni, jeho noví známí z vyjížďky do Miramare, účastníci her olympických, plavci a členové vídeňského plaveckého klubu amatérů, právník pan O. Herschmann a pan P. Neumann, medik, kteří nic se nebojí studených ještě vln přístavu pirevského.

. . . Večer v Teatro del Armonia, kde členové vídeňského Hofburgtheatru hrají dnes naposled, Feuilletova „Schudlého šlechtice“. Ale darmo hledám prohlášené umění a zdůvodnění velikého applausu a nádherných věnců a kytic, a jsem rád, že nejsem referentem divadelním. Než trávím večer příjemněji než kdekoli jinde a na tom je dost.

*

2. dubna.

„Orion“ rakouského Lloydu jako by byl vypraven zvláště jen pro Athény: turnéři z Berlína, červených tváří a svalnatých paží, vedeni drem. Willibaldem Gebhardtem, zatímným členem mezinárodního výboru pro hry olympické, a s nimi universitní professor pan dr. Hueppe z Prahy, a vedle oněch dvou vídeňských plavců někteří hosté. Společnost vesměs německá a kdyby nebylo ve přístavišti několik ohromných parních jeřábů s pražsko-karlínskou firmou; vzpomínky na terstskou firmu Hmelak, která asi s českým chmelem velmi úzce souvisí; pak velikých pytlů z Vlkavského cukrovaru a roztomilého lodního lékaře dra. M., který láme češtinu dost obstojně, byl bych naprosto v cizině.

Turnéři němečtí odhodlali se k činnému účastenství při hrách po dlouhých bojích a nesnázích, které bylo jim překonati doma. Němci brojili proti hrám proto, že myšlénka vyšla od Francouzů, ač s politikou nemají hry ty docela nic společného. Ale zdá se, že odpor Němců přešel i přes hranice a že někteří jejich sousedé slepě jich následovali, na vlastní prospěch sotva.

Na Adrii.

. . . Konečně, po poledni, jsme na širu. Moře jako olej, na východ dosti blízko máme istrijské břehy, na západ a na jih ztrácí se obzor v dálku a moře splývá s ním v jedno neurčité, hluboké, zelenomodré nekonečno. Začíná líbezná reverie, která mi potrvá půl třetího dne. Sedím tedy klidně na palubě, na nízkém křesle a dívám se na vody, na oblohu, do neurčitých těch dálek . . . konečně beze snů a bez myšlének. Na chvíli všecko je mimo mne . . .

Na stole v salonu leží tři veliké kytice z hyacint, růží, kamelií, azalek a konvalinek a šíří svou vůni jemnou a pronikavou do ostrého mořského vzduchu, vanoucího otevřenými okénky. Slunce prodralo se z mlh, svítí a hřeje slabě, větříku není a na Adrii je nesmírně krásně . . .

*

3. dubna, na Velký pátek.

Dlouho do noci seděli jsme včera ve krásném jarním večeru mořském. Archaeolog dr. R. Heberdey, universitní docent vídeňský, který nevím už po kolikáté jede do Efesu hledat stopy staré slávy řecké, vykládá o Artemisiu, lodní lékař dr. M. dělá posluchačům husí kůži vypravuje, kterak loni právě na štědrý večer, když se lodní důstojníci shromáždili ku intimní slavnosti vánoční, jejímž vrcholem bylo šampaňské, tenkrát od správy Lloydu offerované, cítili nějaký kouř — kdesi na cestě z Brasilie to bylo, na širém oceánu. Hledali pořád, až do půl noci: brzo tady, brzo onde ten neb onen mínil viděti plamének, až později strojník dle podlahy nejvíce rozpálené správně soudil na hlavní místo požáru; udělali tedy do podlahy dva malé otvory a těmi lili do skladiště proudy vod. Opravdu celá zásoba kávy tam vyhořela.

Lodní požáry jsou vždycky parádními historkami námořníků.

Dr. C. Christomanos, řecký učitel Jejího Veličenstva císařovny rakouské, teď také zpravodaj „Neue Freie Presse“ pro hry olympické, vypráví, kterak kdysi na moři středozemním císařská loď uvázla na mělčině a trčela tak celý den až do noci, až konečně, když jakýs anglický parník marně se namahal ji vysvoboditi a všecka svoje lana na tom přetrhal, jiný parník francouzský odvážil se znova nebezpečného toho způsobu záchrany. Bylo nesmírné štěstí, že při nárazu obou lodí císařská yachta odnesla to jen nepatrným poškozením přídy. Stávalo se prý také nejednou, že při velkých bouřkách yachta zmítala sebou tak, že Její Veličenstvo museli přivázati k lůžku . . . Dr. Christomanos, sic nepatrného vzhledu, činí dojem muže vysoce vzdělaného a zajímavého.

Studentské písně vídeňských plavců napravují pochmurnou náladu. Oba ti Vídeňané jsou hotoví gentlemeni. Ostatně není divu, že zpívají se zápalem, když poslouchá je baronessa Würzburgerová, řecko-německá krása zvláštního druhu a půvabu. Její matka, bývalá dvorní dáma vypuzené královny řecké Amalie, provdavší se v Německu, jede s ní teď do Řecka návštěvou k příbuzným.

*

. . . Už dávno jsem se tak upřímně nepostil na Veliký pátek jako letos. Moře je silně rozvlněné a v polospánku ležím skoro celý den, v mrákotách počátků mořské nemoci, dílem dole v kabině, dílem nahoře na palubě a v čerstvém vzduchu. Vedle mne sténá pan professor Benitz, z Lipska, po boku své staré choti, která v přemíře starostlivosti o svého vládce a pána ptá se ho co chvíli podivným dialektem jakýmsi:

„Willš te was ésse?“

Nevěděla, že tím pronáší trpkou ironii, která nás aspoň trochu rozveselila.

Až k večeru vycházejí zvolna na palubu i ostatní, s tvářemi strhanými a zemdleni, vysíleni.

*

Večer.

V devět hodin přistáváme v Brindisi. Nábřeží je pusté, prázdné a tiché tak jako asi v tutéž chvíli naše náměstí milé v Kostelci orličném.

Korfu s přístavem.

Celé město, tam i tady, je na modlitbách, buď v kostele nebo doma. „Orion“ zůstane do 1 hodiny, protože o půlnoci přiveze rychlík ještě passažéry, kteří chtěli se vyhnouti cestě námořní a jeli drahou až sem, anebo passažery od západu. Ale většina z nich, aby si zajistila místa, platila svoje kabiny až z Terstu. Tak veliký je dnes nával, že nezbylo než jednomu z nich připraviti koupelnu za pokoj spací.

Vystupujeme a bloudíce městem narážíme na veliké procesí Velkého pátku. Ve průvodu tu nesou sochu mrtvého Krista, sňatého z kříže, pod velikým baldachýnem, pak následuje dvojřadí jakýchsi mnichů či kostelníků, mužů ustrojených v bílou komži a modrou pláštěnku. Přes hlavu mají bílou kápi, toliko se dvěma otvory pro oči, v ruce svítilny na žerdích. Nejednomu bylo pod tím útvorem poněkud strašidelným horko: přehodil si ten závoj přes hlavu a ukazuje vysmahlou, udřenou tvář. Takhle vypadají jako expressové zjednaní na jeviště za statisty. V jich čele jde malé děvčátko, vystrojené velmi divadelně, s helmicí ze stříbrného papíru a napřaženým kordiskem v ručičce. Nevím, co to má znamenat. Za tímto průvodem dva kněží, jen v černých klerikách, pak nadživotní socha bolestné Panny Marie. Nesou ji na podstavci a její postava oblečená v černý moderní šat — asi takový, jako nosí ženy maltézské, s mantillou přes hlavu, trčí tajemně do černé oblohy ztrácejíc se v ní. Napřažené její ruce bílé, a bílá tvář, pak meč zatknutý do srdce činí dojem děsně příšerný. — Průvod zavírá hudba, dosti slušná. Obecenstvo, zdá se, příjemně se při tom baví hovoříc, jako by zde nebylo symbolu mrtvého Krista a jeho nešťastné matky.

Není divu, že po tom dni plném nemoci hledáme nějakého občerstvení v Café grande na Corsu. Mladík, který nás tam chce dovésti, hbitou angličinou nabízí nám dámské svoje známosti. Ptáme se, je-li Italián. On, že ano, a ujišťuje, že je „bon christiano“.

. . . Ve dvanáct hodin celý proud nových pasažérů; někteří Francouzi, pak zejména athletičtí zápasníci z Anglie a z Ameriky: mladí, statní hoši, obdivuhodné postavy, pružné a štíhlé, že je radost se na ně podívat. Ti asi sotva trávili svoje mládí od rána do večera u knih, příprav a cvičení. A myslíte, že budou z nich lidé hloupí?

Jeden z nich, starší poněkud než ostatní, jede s chotí, osmi velikými kufry a komornou, která co chvíli musí vytahovati z jednoho zavazadla župan, ze druhého jinou intimnější část damské toiletty, než její paní uloží se ku spaní. Někteří z athletů jedou na vlastní vrub, druhým platí cestu jejich athletické kluby.

(Pokračování.)

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

lečna Anna držíc sestřin list křečovitě oběma rukama sevřený stála jako v sloup obrácena a zadívala se vyvalenýma očima otevřeným oknem do prázdna. Nemyslila nic, ale cítila tím trapněji, že osudně zbloudila a že ji stihla věc hrozná: zahanbení a pokoření před celou rodinou. Setkání s otcem děsilo ji jako hrozící poprava, jako tortura duše i srdce, již nebude s to přetrpět, jako soud pro spáchanou zradu.

„To bude hrozné setkání!“ zašeptala si teskně. „Propadnu se studem! . . . Toho otcova pohledu nesnesu! . . . Cítím už, jak mne každé jeho slovo hluboko řeže do srdce . . . Jak mne každá jeho výčitka pálí na duši . . . To bude hrozné . . . Jak budu vypadati před strýcem a tetou! . . . A což potom doma! . . . Třesu se na celém těle jako bídná hříšnice — a co vlastně jsem spáchala? . . . Ublížila jsem někomu? Poškodila jsem někoho? . . . Nic, nic! . . . Oblíbila jsem si jenom jeho — což pak je láska zločinem? . . . Můj bože: a mně zdálo se, že není člověk dokonalejším a lepším, než když miluje . . . Ano, já ho miluju! A nyní více, než dříve . . . A proto, že miluju člověka hodného, čestného a sličného, mám se rdíti, mám se propadati studem, mám se nechat krvavě plísnit, kárat a snad i týrat? Mám poslouchati britké výčitky, urážlivé žaloby, potupné hrozby? . . . A potom: mám si nechat rozedrati srdce, mám se nechat jako nevolné zvíře odtrhnouti od toho, k němuž duše má vší silou přilnula? Mám poslouchati tupení toho, jenž je mi ze všech lidí nyní nejmilejší . . . Mám snášeti mučednictví proto, že se duše má povznesla nad obmezený předsudek, že vidím v člověku především člověka a jeho ctnosti, že nedovedu s fanatiky nenávidět, kde není k nenávisti příčiny, že nevidím nepřítele v tom, kdo jenom koná svoji povinnost a jiným jazykem byl vychován . . . Ne ne: není důvodu, abych se styděla! . . . A tím méně je příčiny, abych proto trpěla! . . .“

Slečna Anna rozčilila se touto šeptanou samomluvou tak, že jako smyslů zbavena po světničce pobíhati začala a oběma rukama hlavu si mačkala. Po nějaké chvíli pak, pozbyvši docela klidného úsudku a nevědouc si v mocném rozechvění citu rady ni pomoci, vběhla do Rickertova pokoje a pověděla svému miláčkovi stručně, co sestra jí dopsala. Poručík vyslechnuv její zprávu zakroutil si nevrle kníry a utáhnuv si spěšně pás se šavlí pravil odhodlaně:

„Musíme rychle jednati! . . . Jdi domů, Anetko, neříkej nikomu nic a nedávej nic na sobě znáti! . . . Až uslyšíš, že jsem doma, podívej se ob čas, jakoby nic, na sínci pod štoudev, zdali tam není ode mne lístek. Musíme se dorozuměti touto cestou písemně, než se nám udá příležitost

k ústní rozmluvě. Tedy prozatím: s Bohem! Buď klidna, má dušinko, vše dopadne dobře!"

Po těchto ženichových slovech slečna Anna odkvapila, aby její nepřítomnost nebyla zpozorována a potlačujíc vší silou svoje rozechvění zabrala se energicky do práce. Přebíhala semo tamo, dělala plna ochoty brzy to, brzy ono, přebírala práci služce i tetince, až tato s podivením zvolala:

„Ty's, Aninko, dnes nějak do práce posedlá! Co pak to do tebe vjelo?"

Avšak dále po příčinách té neobyčejné horlivosti dobromyslná paní nepátrala a ježto se slečně za nějakou dobu podařilo nepokoj a vnitřní pohnutí své ovládnouti, zůstala věc nepovšimnuta. Před polednem vrátil se Rickert domů a slečna Anna zaslechla zcela určitě, že za sebou dvéře na klíč uzamkl. To bylo jí znamením, že píše psaní! Rickert stravoval se již v hostinci, ale toho dne pozvala jej ráno paní Mrázková na merunkové knedlíky a on pozvání ochotně přijal.

Čas oběda nadešel a Rickert zasedl s nejveselejší tváří na světě za stůl. To pobodřilo slečnu Annu, že také ona na pohled bezstarostnou tvářiti se dovedla a skoro jako jindy nenuceně si vedla. Mezi jídlem, zrovna když kuchařka začala talíře měnit, povstal poručík a odešel do svého pokoje — pro kapesní šátek prý, ale slečna Anna tušila, že vyšel jenom proto, aby nepozorovaně mohl vsunout pod štoudev psaníčko. Za chvíli se Rickert vrátil a užívaje okázale čerstvého šátku zasedl spokojeně ke stolu a jedl dále.

Oběd minul docela klidně a řádně, k plné spokojenosti všech jeho, ostatně nečetných účastníků. Když pak po černé kávě pan Mrázek do ložnice se odebral, aby si podřiml a také paní Mrázková za týmž účelem do vysoké lenošky se usadila, vyšla slečna Anna ven a vyňala si v příhodný okamžik psaní z pod štoudve. Plna zvědavosti uchýlila se s ním za chvíli do svého pokoje a začala čísti:

„Má vroucně milovaná Anno!

Jak věci se mají, nezbývá nám — nechceme-li se dát navždy roztrhnouti, a toho jistě nechceme! — nic jiného, než abychom Tvého otce překvapili hotovou událostí. Musíme se dát neprodleně oddat, aby nás Tvůj otec zastal už jako manžele, anebo — musíme spolu prchnout. Neznám zákonů vaší země, ale pokusím se, aby nás ten fidelní pan farář na Hrádku beze všech ceremonií zejtra dopoledne oddal; nepodaří-li se to, to jest nebude-li pan farář ochoten nám vyhovět, musíme prchnouti. Právě vyžádal jsem si od plukovníka hraběte Donnersmarcka dovolení, abych směl odsud odejet. Připrav si, dušinko, co nejnutnějšího potřebuješ, abychom mohli v každou chvíli zmizet. Po obědě pojedu na Hrádek. Nepořídím-li tam, vrátím se ihned a zařídím, čeho potřebí, abychom večer mohli ujeti. Dnes večer je totiž v parku velká hudební produkce při bengálském osvětlení na oslavu zejtřejších narozenin hraběte Donnersmarcka a — rakouského císaře; ke slavnosti dostaví se jistě asi také manželé Mrázkovi — budou znovu pozváni! — a mezi tím, co oni koncertu při bengálských ohních budou naslouchat, my prchneme. Buď bez

starosti, já všechno zařídím! Nepochybuju, že vyzvání mého uposlechneš a že se nebudeš ani rozmýšlet — jinak bylo by mi zjevno, že byla celá Tvoje láska pouhý chvilkový rozmar...

Až budeme v bezpečí, dopíšeme Tvému otci a uvidíš, že dá ihned slovo a svolení, jenom aby nebylo pohoršení. Buď odhodlána a statečna!

V odměnu dostane se Ti věrné, nehynoucí lásky

Tvého Rickerta."

Slečna Anna byla Rickertovým listem nad míru překvapena. Nápad, aby pan farář na Hrádku požádán byl o rychlé jich oddání, nevzala ani v úvahu, znajíc jeho samozřejmou marnost, ale za to naplnilo jí všechnu mysl vyzvání, aby s miláčkem prchla. Něco takového nebylo jí dosud nikdy napadlo ani ve snách ani v pestrém víru myšlének stavu bdělého, ona nebyla s to obsáhnouti myslí celou váhu skutku, k němuž ji Rickertův list vybízel, ba ona nebyla s to vůbec o tom spořádaně ani mysliti. Její myslí kolotaly a mihaly se toliko více méně mlhavé obrazy, tu luzné, tu smutné, asi týmž postupem, jako v rozbouřeném citu jejím matně se střídaly strach a zármutek se záchvěvy jakési svůdně lákavé, neurčité slasti a blahostné naděje... Lhůta byla tak krátká a okolnosti tak tísnivé, že žádná skutečná rozvaha dostaviti se ani nemohla. Každou chvíli mohla přijíti paní Mrázková a odvésti ji někam na návštěvu, a pak bylo by ovšem rozhodnuto... Slečna nebyla za takovýchto okolností nikterak rozhodnuta, ale přece nemohouc ovládnouti chodu myšlenek a příboje citových návalů jala se v největším chvatu do koženého vaku skládati věci na delší cestu nutně potřebné.

To byla příprava docela mechanická, takřka nevědomá, ale právě takovéto automatické výkony živoucích bývají znamením, že vůle docela ochabuje a člověk v nesoudném zmalátnění buď temnému instinktu anebo tlaku silnější vůle se poddává.

* * *

Tím časem klusal poručík Rickert, co jen koni nohy stačily, vzhůru ku Hrádku. Pana faráře zastal čtoucího v besídce noviny. Po nezbytném pozdravu a omluvení přikročil ihned k věci.

„Přišel jsem, pane faráři, poprositi vás o vzácnou službu z moci vašeho úřadu," pravil zdvořile, ale sebevědomě, ba skoro hrdě.

„Vy, pane poručíku? O službu z moci mého úřadu?" otázal se s podivem farář. „A tu službu mám prokázati vám nebo jiné osobě?"

„Mně, pane faráři a zároveň také jiné osobě," odvětil klidně poručík.

„Tak, tak — zároveň jiné osobě," opakoval si farář mžouraje zkoumavě po žadateli. „Aby ne!... Tak, a nechtěl byste mi laskavě povědět, čím vlastně bych vám a té druhé osobě měl posloužit?"

„Pane faráři," zvolal odhodlaně Rickert, „jsem voják a doba je válečná, nebudu tedy dělat okolků a povím vám zcela krátce, oč jde... Seznámil jsem se tu s hezkou, milou dívkou, milujeme se opravdově a chceme se státi mužem a ženou. Ale válečné děje hrozí nám roztrhnutím, proto uzavřeli bychom rádi co nejrychleji svazek svých srdcí a já přijel jsem požádat vás, abyste našemu sňatku požehnal."

„Chcete snad říci, abych vás církevně oddal?“

„Tak jest, pane faráři. Opakuju svou prosbu.“

Pan farář otočil se na polo, jakoby nechtěl, aby poručík spatřil pohrdlivý úsměv na jeho tváři, a hledě stranou ke Kladrubům, zamumlal si česky: „Koukejme se mandragoru! Aby ne!“ Pak ale obrátiv se zase k žadateli pravil vesele německy:

„Pane poručíku, vy jste viděl nepochybně hrát na divadle Shakespearovu truchlohru „Romeo a Julie?“

„Zajisté, pane faráři!“ odpověděl nic zlého netuše Rickert.

„Proto, proto!“ pokračoval farář. „Tam jste tedy viděl, že přivlekl Romeo svou Julii do kláštera nebo k poustevníkovi a ten že provedl na místě kopulaci . . . Tak, tak! Můj milý pane poručíku: básník Shakespeare dělal v takových případech arci krátké procesy, ale co on a jeho kněží smějí, nesmí dělat ubohý farář na Hrádku. Ten má docela určité předpisy a katolická církev nemá bohužel ve svém zákonodárství pražádný smysl pro romantiku. Věřím vám, že by to byla hezká upomínka pro život — já bych vám s největší radostí posloužil, ale mne dali by za to do Prahy ke svatému Jiří — to je kněžská káznice — a váš sňatek byl by neplatný.“

Poručík potlačuje nepříjemný cit, jejž farářova slova v něm vzbudila, namítl:

„Chápu, že žádám věc docela mimořádnou a vím, že máte pro žehnání sňatků určité předpisy, ale nepochybuju také, že máte jistou licenci čili plnou moc pro mimořádné okolnosti . . .“

„Zajisté, pane poručíku,“ přisvědčil farář, „ale na váš případ se dispens ta nehodí. Pro případy dobrodružných choutek žádných plných mocí nemáme. Ostatně připomínám znovu, nač ráčíte zapomínat: já jsem katolický farář!“

„To nevadí,“ prohodil jako naivně poručík, „já jsem také katolík.“

„Tak? To mne těší!“ na to zase s úsměvem farář. „Pak můžeme arci vážně jednat. Račte mi tedy říci, kam vaše nevěsta farou náleží?“

„To nevím! Kdybyste mne zabil!“ zvolal s humorem poručík.

„Tak tedy,“ pokračoval týmž způsobem farář, „račte se na to slečny optat, dojděte pak s ní k příslušnému faráři, objednejte si u něho tři ohlášky, přineste mi pak stvrzení, že ohlášky prošly a že pan farář svoluje, abyste na Hrádku byli oddáni a mně bude největším potěšením udělati z vás a vaší krásné nevěsty krásný manželský párek.“

„Ale u všech všudy!“ zvolal nervosně Rickert. „Nenabírejte mne na skřipec! Já chci, abyste nás oddal hned, ještě dnes a nechcete-li to, jest mi vše ostatní lhostejno.“

„Nepravím: nechci, ale: nesmím!“ odpověděl už vážně pan farář. „Ostatně i kdybych směl — jako že nesmím — musil bych si věc rozmyslit a vyžádati si od vás bližšího vysvětlení. Věc nezdá se býti docela v pořádku a já musil bych vědět, že nepomáhám žádné pošetilosti nebo něčemu ještě horšímu. Ježto mi však vůbec a žádným způsobem možno není vašemu přání vyhověti, neptám se ani, kdo ta dívka jest, což bych přece zvědět musil. Bude lépe, když ani já nezvím, na které z našich děvčat tak slabá chvíle přišla . . .“

„Já bych vám to, pane faráři, ani nepověděl,“ vpadl mu do řeči poručík, „nechcete-li nebo nemůžete-li mé žádosti vyhovět. Ptal byste se docela marně.“

„Vím, a proto mi ani nenapadá,“ pravil dále a vždy vážněji farář; „nechť si je ona kdokoli, já po tajnostech jejího poblouzení pátrati nehodlám. Jenom jednu prosbu mám na vás, pane poručíku, nikoli jako kněz a farář, ale jako člověk a vzdělanec: vy nemáte asi spoluviny v tom, že Vaše vojska zlo a zhoubu do této země vnesla — zachovejte si čisté vědomí, že jako jste bez viny sem přišel, také bez viny odcházíte a nevnášejte neštěstí do neznámé mi, ale zajisté hodné rodiny!“

„Pane faráři, čeho se to do mne domýšlíte?“ zvolal jako uražen Rickert. „Chci se zachovati zcela po rytířsku a rodina, ani moje ani její nebude nešťastna.“

„Nepovažuje-li ona rodina věc za neštěstí,“ na to zase farář, „pak nemusíte spěchat, pak můžete vyhověti zákonným předpisům na obě strany a každý zdejší farář vašemu sňatku bez odmluvy požehná. Nemějte mi za zlé, ale spěch, jakýž jste mi určitě označil, vzbuzuje podezření, že jde o nějaký úskok. Není-li tomu tak, zavládlo jen nedorozumění, avšak pro všechno opakuju, jakožto muž vůči muži, svoji prosbu, abyste se opravdu jako rytíř zachoval.“

„Buďte bez starosti!“ zvolal Rickert, poklonil se panu faráři a odkvapil.

„Mandragora!“ zvolal farář, když byl jezdec za rohem fary zmizel. „Kterou pak to asi chce vyvést? . . . Je to patrně jedna ze slušnějších dívek, že se ten lajtnant tak po církevní kopulaci shání . . . Proč vůbec ten spěch? . . . Ona ho patrně chce. Musí on snad pryč? . . . Pak ale může se vrátit, aspoň po uzavření míru anebo psát . . . Za tím něco vězí! . . . Která z vlašimských by to asi byla? . . . Člověk nevidí do žádné, avšak neřekl bych . . . Cizí nějaká, přespolní? . . . To by mohla být jenom ta slečinka u . . . ale ne, za tak kratinký čas a potom pod takovým dozorem! . . . Ale některá to je, není pochybnosti, blázen ten poručík není! . . . Vzhůru do Vlašimi! Už jsme tam dávno nebyli! . . . U Rudlů na rynku budou oba kantoři a pak ta „národní vláda“ vlašimská — nahoru nepůjdu, mezi ty mandragory . . . A hrome: Rudlova hospoda je zrovna naproti Mrázkovům — tam bychom se mohli něčeho dopátrat . . . A když ne, také dobře. Proto žádné nepřátelství! Jen co se patří, paní kmotra! Aby ne!“

Po této krátké samomluvě vyšel pan farář před zahradu a dvakráte silně do palců zapískal.

„Ráčejí poroučet, jemnostpane?“ ozval se mužský hlas z chalupy šikmo naproti.

„Hej, kostelníku, máte čas?“ zvolal farář.

„Teď bych skoro neměl, ale později,“ odpověděl kostelník.

„Tak tedy později,“ přikazoval pan farář. „Já jdu do Vlašimi, budu na rynku „u hvězdy“ nebo jak se říká „u Rudlů“. Přijďte večer za mnou s lucernou a se psem. A vezměte si s sebou nějaký pořádný obušek.“

„Neráčejí se starat, jemnostpane, přijdu za nimi ozbrojenej jako raubíř. Pohodnej před námi uteče!“

„Tak je dobře,“ prohlásil spokojeně pan farář; „přijďte dříve, ať jsme do půlnoci zase doma.“

Vyjednav si takto bezpečný průvod pro zpáteční cestu vešel pan farář do fary, převlekl se a opíraje se o svinutý černý hedbávný deštník vyšel z domu. V tu chvíli vystoupil také z protější jednopatrové školní budovy učitel Votýpka ve svátečním obleku, s tlustou španělkou v ruce a stanuv před prahem zvolal:

„Kam račte, velebnosti?“

„Do Vlašimi,“ zněla odpověď. „A kam se to chystáte vy?“

„Kdybyste mne vzal, velebnosti, s sebou, šel bych také do Vlašimi.“

„Aby ne!“ přisvědčil pan farář. „Tak jen tedy pojďte! A zeptáme se ještě šenkýře, nemá-li také náhodou cestu do pivovaru. Kostelník přijde večer za mnou a takž nezůstal by na Hrádku ani jediný mužský...“

A skutečně kráčel za chvíli pan farář s učitelem a hostinským statně k Vlašimi...

* * *

Poručík Rickert byl tím časem již v městě. Nedaleko Mrázkova sídla zastavil pruského vojáka a uloživ mu, aby za malé zpropitné koně jeho odvedl nahoru do hostince „u Karla IV.“ vešel rychle do domu. Slečna Anna, kteráž byla u okna seděla a hlas jeho poznala, povstala, odložila vyšívání, vzala sklenici a šla ven z komnaty.

„Dej přinésti, Aninko, čerstvou láhev vody a udělej trochu limonády!“ zvolala paní Mrázková odvrátivši se od jakéhosi obrázkového časopisu, v němž byla pilně četla.

Slečně Anně přišlo to vyzvání docela vhod. Ona vyšla rychle ven a pravila kuchařce s obvyklou vlídností:

„Marinko, máte být tak dobrá a přinést láhev čerstvé vody a od Franků dva citrony, tetinka má chuť na sklenici studené limonády. A buďte tak hodná: dojděte pro tu vodu na Novou hospodu, odtamtud nám nejlépe chutná!“

„Ale to je, slečinko, daleko,“ namítla kuchařka; „než sem s ní dojdu, voda se mi odrazí.“

„Neodrazí, milá Márinko,“ ujišťovala slečna; „vezměte si košík a neste pak láhev obalenou mokrým utěrákem. To zůstane voda jako led.“

(Pokračování.)

